$\Gamma' - \Delta'$ = vol 3 - 4

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ

ΕΤΟΣ Γ'

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΡ. 5
1899

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ

ΕΤΟΣ Γ΄

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
Εκ του Γραφείου του Συλλόγου
ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΡ. 5
1899

Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἑστίας Μάϊσνερ καὶ Καργαδούρη 1898—1966.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΑ

Βιργιλ. 'Εκλογ. 1, 3-4.

Nos patriae fines et dulcia linquimus arva.
Nos patriam fugimus.

Εἶναι συχνὴ καὶ συνήθης παρὰ τοῖς ποιηταῖς ἡ τῆς αὐτῆς ἐννοίας διὰ διαφόρων λέξεων καὶ φράσεων ἐπανάληψις, ἀλλ' ἐν τῷ παρόντι χωρίῳ ἡ φράσις patriae fines ἐπιφέρεται σχεδὸν αὐτολεξεὶ διὰ τοῦ patriam, ὥστε· nos patriam linquimus . . . nos patriam fugimus, ἡ δὲ τοιαύτη ὁμοιότης τῆς ἐκφράσεως δυσαρεστεῖ. Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι παρὰ πᾶσαν τῶν ἀντιγράφων τὴν ὁμοφωνίαν πρέπει τὸ patriae fines νὰ μεταγραφῇ εἰς patrios fines=fundum paternum=τὸν τοῦ πατρὸς ἀγρὸν (πρβλ. Θεοκρ. Εἰδ. 9, 33 : τάν μοι πατρὸς ἔτραφεν ἀγρός). Τότε δὲ θὰ ἔχωμεν τὸ σχῆμα τὸ καλούμενον ἓν διὰ δυοῖν· fundum paternum et dulcia arva=dulcia arva fundi paterni. Ὁ δὲ ὅλος νοῦς τοῦ ποιητοῦ ἀπὸ τοῦ πρώτου στίχου καὶ ἑξῆς θὰ παρέχῃ ἀντιθετικὴν ἔννοιαν κατὰ χιαστὴν συμμετρίαν, οὕτω· Tu meditaris avena (*καλάμῳ μελετᾷς*. Πρβλ. Λόγγου τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην 1, 10) silvestrem musam, nos linquimus arva fundi paterni. Nos fugimus patriam, tu doces silvas resonare Amaryllida. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη κλιμακηδὸν θὰ ἠδύνατο νὰ δηλωθῇ καὶ οὕτω· Nos non solum linquimus fundum paternum, sed etiam patriam fugimus, ἤ, πληρέστερον· Tu cantas, nos vero non solum linquimus fundum paternum, sed etiam patriam fugimus. Τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος νομίζομεν ὅτι ἀποδεικνύει καὶ ἡ παραβολὴ τοῦ στιχ. 511 τοῦ Β' βιβλ. τῶν *Γεωργικῶν* πρὸς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον τῆς πρώτης *'Εκλογῆς*. 'Εκεῖ δηλαδὴ λέγεται· exsilioque

domos et dulcia limina mutant, ἡ δὲ φράσις, κατὰ τὸ αὐτὸ σχῆμα τὸ καλούμενον ἓν διὰ δυοῖν, ἰσοδυναμεῖ πρὸς τό· mutant exsilio dulcia limina domorum. Ἡ ὁμοιότης τῶν δύο χωρίων εἶναι σαφεστάτη· patrios fines et dulcia arva—domos et dulcia limina. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι ἐν μὲν τοῖς *Γεωργικοῖς* πρόκειται περὶ ἰδιοκτησίας ἐν τῇ πόλει κειμένης, ἐν δὲ τοῖς *Βουκολικοῖς* περὶ ἀγροτικῆς. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ fines δὲν λέγεται συνήθως περὶ κτήματος, ἀλλὰ περὶ χώρας, ἀλλὰ μήπως καὶ τὸ doces ἐν τῷ πέμπτῳ στίχῳ, ὅπερ συνήθως λαμβάνει ἔμψυχον ἀντικείμενον, δὲν μεταχειρίσθη ὁ Βιργίλιος κατὰ τρόπον ἀσυνήθη, εἰπὼν doces silvas; Ἀκριβῶς δὲ ἕνεκα ταύτης τῆς ὄχι συνήθους χρήσεως τῆς λέξεως fines νομίζομεν ὅτι παρεφθάρη ἡ ὀρθὴ γραφή. Τὸ ὅτι καὶ ἐν στίχῳ 67 εὑρίσκεται ἡ φράσις patrios fines=patriam, οὐδὲν σημαίνει, πρῶτον μὲν διότι κάλλιστα ἠδύνατο ὁ ποιητὴς εἰς ἔκφρασιν καθ' ἑαυτὴν γενικὴν καὶ ἀόριστον νὰ προσδίδῃ ἄλλην ἑκάστοτε σημασίαν σαφῶς δηλουμένην ἐκ τῶν συμφραζομένων, ἔπειτα δὲ διότι καὶ ἐν τῷ στίχῳ 67 δὲν θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκληφθῇ τὸ patrios fines ὡς ἴσα δυνάμενον πρὸς τὸ fundum paternum.

Αὐτόθι στχ. 45.

Pascite, ut ante, boves, pueri; submittite tauros.

Ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἐπαναπαύομαι εἰς τὰς ἑρμηνείας, ἃς παλαιοὶ καὶ νεώτεροι ἔδωκαν εἰς τὴν φράσιν submittite tauros καὶ ὅτι θὰ προετίμων τὴν μεταβολὴν τοῦ tauros εἰς tauris, διότι οὔτε νομίζω δυνατὸν νὰ ὑπονοηθῇ τὸ iugo ad arandum, ὥστε ὁ ὅλος στίχος νὰ σημαίνῃ· «βόσκετε, ὡς πρότερον, τὰς βοῦς, παῖδες, ὑποβάλλετε (εἰς τὸ ἄροτρον πρὸς γεωργίαν) τοὺς ταύρους», οὔτε φαίνεται εἰς ἐμὲ πιθανὸν ὅτι κατὰ πρόληψιν μετεχειρίσθη ὁ ποιητὴς τὸ tauros ἀντὶ τοῦ vitulos, ὥστε τὸ submittere νὰ ἔχῃ τὴν ἄλλην ἔννοιαν, ἥτις δηλοῦται ἐν τῷ γνωστῷ χωρίῳ τοῦ Οὐάρρωνος (R. R. 2, 3, 4)· mares solent submitti ad admissuras. Ἄλλως δὲ ἡ τοιαύτη πρόληψις καὶ καθόλου ἡ περίφρασις δὲν θὰ ἥρμοζεν εἰς τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Ὀκταβιανοῦ, ἥτις ἐν ἑνὶ καὶ μόνῳ στίχῳ περιλαμβανομένη, ἔπρεπε νὰ εἶναι σαφὴς καὶ καθαρὰ καὶ ἁπλῆ. Δὲν ἠξεύρω ποῦ

νὰ ἀποδώσω τὴν γενομένην παραφθοράν, ἀλλ' ὅμως πείθομαι ὅτι τὸ κείμενον παρεφθάρη, ὅτι τὸ submittite tauris εἶναι ἐδῶ λογικώτατον καὶ ὅτι ἀντικείμενον τοῦ ῥήματος εἶναι τὸ boves (ὡς ἐὰν ἔλεγε· pascite boves et submittite *eas* tauris), ὅπερ εἶναι πάντως γένους θηλυκοῦ (πρβλ. στχ. 9 meas boves). Ὁ Ὀκταβιανὸς λοιπὸν εἶπε· βόσκετε νῦν (ἐν ἀσφαλείᾳ) τὰς βοῦς ἡμῶν καὶ ὑποβάλλετε αὐτὰς εἰς ταύρους (πρὸς πολλαπλασιασμὸν τοῦ γένους). Διὰ τί δὲ τοῦτο ; ἵνα ὄχι μόνον νῦν ἔχητε τὸν προσήκοντα ἀγροτικὸν πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μέλλον, διότι πάντοτε ἀσφαλῶς θὰ κατέχητε τὰ ὑμέτερα κτήματα καὶ τὰς βοσκάς. Ὁ Ὀκταβιανὸς ἐγγυᾶται τρόπον τινὰ καὶ περὶ τοῦ παρόντος καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος.

Αὐτόθι στχ. 65.

Pars Scythiam et rapidum Cretae veniemus Oaxen.

Εἶναι πολὺς χρόνος, ἐξ οὗ ἐγὼ προσέκρουον εἰς τοῦτον τὸν στίχον. Ὁ ἀνύπαρκτος Ὀάξης καὶ ἡ Κρήτη, ὡς χώρα ἀποτελοῦσα τὸ ἓν ἐκ τῶν τεσσάρων περάτων τῆς οἰκουμένης, ὅπως οἱ sitientes Afri καὶ ἡ Σκυθία καὶ ἡ δυτικωτάτη Βρεττανία, ἐφαίνοντό μοι πάντως ὕποπτα πράγματα. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι γράφεται καὶ cretae καὶ ἑρμηνεύεται Oaxen rapidum cretae = τὸν Ὀάξην τὸν παρασύροντα ἐν τῷ ῥεύματι αὐτοῦ γύψον (!), ἀποδιδομένης δηλαδὴ καὶ εἰς τὸ rapidum τῆς συντάξεως, ἣν δέχονται τὰ λεγόμενα ***μεταβατικὰ*** ἐπίθετα (Μαδβιγ. Γραμματ. § 289, 290), ἀλλ' ὅτι ἡ ἑρμηνεία αὕτη εἶναι ψευδὴς καὶ βεβιασμένη, οὐδεὶς πιστεύω θὰ διστάσῃ νὰ παραδεχθῇ. Ἐγὼ λοιπὸν εἶχον εἰκάσῃ ὅτι ὁ Βιργίλιος ἔγραψε certe, τὰ δὲ διάφορα στάδια τοῦ σφάλματος εἶχον ὁρίσει ὡς ἑξῆς· certe, crete, Cretae, cretae. Δυστυχῶς ὅμως ἢ εὐτυχῶς εἶδον ἔπειτα ὅτι ἡ τοιαύτη διόρθωσις εἶχεν ἤδη γίνῃ ὑπὸ τοῦ Schaper, ἀποδεχθέντος τὴν νέαν γραφὴν καὶ τοῦ Güthlin. Ἐκτὸς ὅμως ταύτης τῆς μεταβολῆς, μετεβλήθη καὶ τὸ Oaxen εἰς ad Oxum, ὁ ὅλος λοιπὸν στίχος γραπτέος οὕτω·

Pars Scythiam et rapidum certe veniemus ad Oxum.

Κατὰ ταῦτα, οἱ ταλαίπωροι φυγάδες θὰ ἀναγκασθῶσι νὰ καταφύγωσιν ἢ πρὸς τὴν ἀνατολὴν (Ὦξος ποταμὸς τῆς Ἀσίας) καὶ πρὸς τὴν δύσιν (Βρεττανία) ἢ πρὸς ἄρκτον (Σκυθία) καὶ πρὸς μεσημβρίαν

('Αφρική). Νομίζομεν δὲ ὅτι καὶ τὸ *et* πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς *aut*, διότι οὕτω πως χωρίζονται τὰ πράγματα συμμετρικῶς· Ibimus Afros, pars Scythiam, AVT veniemus ad Oxum et Britannos, ἤτοι· πρὸς μεσημβρίαν καὶ πρὸς ἄρκτον, Ἢ πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς δυσμάς.

Βιργιλ. Ἐκλογ. 2, 10.

Thestylis et *rapido* fessis messoribus aestu.

Τὸ ἐπίθετον rapido ἀποδιδόμενον εἰς τὸ aestu δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ ὀρθῶς. Λέγεται μὲν rapidus ὁ τὸν αἰπὺν οὐρανὸν διφρηλατῶν ἥλιος, ὅστις radiis omnia lustrat, ἀλλὰ τὸ καῦμα, ὁ aestus, νὰ ὀνομασθῇ rapidus, διὰ τί; Προφανῶς raBidus εἶναι, δηλαδὴ λυσσαλέος ἢ λυσσῶν, ὅπως rabida εἶναι καὶ ἡ sitis, ἡ δίψα.

Ὁρατ. Σατιρ. 1, 3.

Κατὰ τὸν Francke ἡ τρίτη σάτιρα τοῦ πρώτου βιβλίου ἐποιήθη κατὰ τὸ ἔτος 39 π. Χ. Ἀλλ' ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν στίχων 63—64 (qualem me semper libenter Obtulerim tibi, Maccenas, ut forte legentem κτλ.), ἦτο ἤδη ὁ Ὁράτιος οἰκεῖος πρὸς τὸν Μαικήναν, ὅτε ἔγραφε τοῦτο τὸ ποίημα, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι πρὸς τὸν Μαικήναν ἐσχετίσθη ὁ ποιητὴς τῷ 38, ἄρα δὲν εἶναι δυνατὸν πρὸ τούτου τοῦ ἔτους νὰ συνετάχθη ἡ σάτιρα. Ὅθεν πολλοὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ἑρμηνευτῶν δέχονται τὸ 38 ὡς terminum, post quem πρέπει νὰ ζητηθῇ τὸ ἔτος τῆς συνθέσεως τῆς σατίρας. Ἡ καὶ ἄλλως ὀρθὴ αὕτη γνώμη γίνεται ἀσφαλεστέρα καὶ διὰ τῆς ἑξῆς ἀκόμη παρατηρήσεως. Ἐν στίχῳ 132 λέγει ὁ Ὁράτιος περὶ τοῦ Ἀλφήνου ἢ Ἀλφηνίου Οὐάρου ὅτι omni abiecto instrumento artis clausaque taberna sutor (ἢ κατὰ τὴν γραφὴν τοῦ ἀρχαιοτάτου τῶν Βλανδ. κωδίκων tonsor) erat. Τοῦτον τὸν παρατατικὸν ἀναφέρουσι πολλοὶ εἰς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ Οὔαρος ἤσκει τὴν τέχνην τοῦ σκυτορράφου ἢ τοῦ κουρέως, ἀλλὰ νομίζομεν ὅμως ὅτι ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὸν **χρόνον, καθ' ὃν ἔζη ὁ ἀνήρ.** Ὁ Ἀλφῆνος Οὔαρος εἶναι ἀναντιρρήτως ὁ γνωστὸς νομομαθής, ὅστις πότε μὲν ἀπέθανεν εἶναι ἄγνωστον, ἔζη ὅμως βεβαίως καὶ ὑπάτευε τῷ 39 π. Χ. Ὥστε καὶ πάλιν τὸ ἔτος 38 (διότι πιθανὸν καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπατείαν του νὰ ἀπέθανε) δύ-

ναται νὰ εἶναι ὁ terminus post quem, ἐξ ἅπαντος δὲ ἀπορριπτέα ἡ γνώμη ὅτι ἡ σάτιρα συνετάχθη τῷ 39.

Πλουτάρχ. β. Φαβ. Μαξίμου κφ. 1.

Ἀριθμῶν ὁ Πλούταρχος τοὺς διαπρέψαντας Φαβίους, λέγει τάδε· «τέταρτος ἦν Φάβιος Μάξιμος, περὶ οὗ τάδε γράφομεν. Ἦν δὲ αὐτῷ σωματικὸν μὲν παρωνύμιον ὁ Βερούκωσσος (γρφ. Βερρούκωσος δηλαδὴ Verrucosus, ὅπερ ὁ Δίων ὁ Κάσσιος λέγει *Ἀκροχορδονώδης*), εἶχε γὰρ ἀκροχορδόνα μικρὰν ἐπάνω τοῦ χείλους ἐπιπεφυκυῖαν. Ὁ δ' Ὀουϊκούλας (δηλ. Ouicula) σημαίνει τὸ προβάτιον· ἐτέθη δὲ πρὸς τὴν πρᾳότητα καὶ βαρύτητα τοῦ ἤθους ἔτι παιδὸς ὄντος.» Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ λόγος τοῦ Πλουτάρχου ἔχει χάσμα καὶ ὅτι τὸ κείμενον πρέπει νὰ μεταγραφῇ οὕτω· «. . . εἶχε γὰρ ἀκροχορδόνα μικρὰν ἐπάνω τοῦ χείλους ἐπιπεφυκυῖαν, ⟨ψυχικὸν δὲ ὁ Ὀουϊκούλας,⟩ ὁ δ' Ὀουϊκούλας σημαίνει τὸ προβάτιον κτλ.» Ἴσως μάλιστα ἡ λέξις ἡ ἀποδίδουσα τὸ προσηγορικὸν ovicula γραπτέα διὰ μικροῦ γράμματος *οουϊκούλας* (ὁ δ' *οουϊκούλας* σημαίνει τὸ προβάτιον). Ὅτι δὲ οὐδαμῶς προσέσχεν ὁ Πλούταρχος εἰς τὸ γένος τῆς λατινικῆς λέξεως δοὺς ἀρσενικὴν κατάληξιν εἰς τὴν θηλυκὴν λέξιν ovicula, δὲν εἶναι θαυμαστόν, διότι πάντες γινώσκομεν πόσον ὀλίγον ἠκριβολόγει περὶ τὴν χρῆσιν τῶν λατινικῶν λέξεων ὁ Χαιρωνεύς, ὅστις, ὅπως ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, δὲν εἶχε λάβῃ καιρὸν νὰ γυμνασθῇ περὶ τὴν ῥωμαϊκὴν διάλεκτον, καὶ μόνον ὀψέ ποτε καὶ πόρρω τῆς ἡλικίας εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐντυγχάνῃ ῥωμαϊκοῖς γράμμασιν.

Ἰωάν. Λαυρέντ. Λυδὸς Περὶ ἀρχῶν 1, 41.

«Ῥίνθων ἑξαμέτροις ἔγραψε πρῶτος κωμῳδίαν, ἐξ οὗ πρῶτος λαβὼν τὰς ἀφορμὰς Λουκίλιος ὁ Ῥωμαῖος, ἡρωϊκοῖς ἔπεσιν ἐκωμῴδησε. Μεθ' ὃν καὶ τοὺς μετ' αὐτόν, οὓς καλοῦσι Ῥωμαῖοι σατυρικούς, οἱ νεώτεροι τὸν Κρατίνου καὶ Εὐπόλιδος χαρακτῆρα ζηλώσαντες, τοῖς μὲν Ῥίνθωνος μέτροις, τοῖς δὲ τῶν μνημονευθέντων διασυρμοῖς χρησάμενοι, τὴν σατυρικὴν ἐκράτυναν κωμῳδίαν.»

Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Λυδοῦ ἔπαθέ τινα, ὡς δὲν ἀμφιβάλλω, διατάραξιν. Καὶ μέχρι μὲν τοῖς ***ἡρωϊκοῖς ἔπεσιν ἐκωμῴδησεν*** ἔχει καλῶς, τὰ μετὰ ταῦτα ὅμως νομίζω ὅτι πρέπει νὰ μεταγραφῶσιν ὡς

ἑξῆς· «Μεθ' ὃν καὶ ***οἱ μετ' αὐτόν***, οὓς καλοῦσι Ῥωμαῖοι σατυρικούς, ***νεώτεροι***, τὸν Κρατίνου ⟨καὶ Ἀριστοφάνους⟩ καὶ Εὐπόλιδος χαρακτῆρα ζηλώσαντες» κτλ. Ἂν δὲ ὁ Λυδὸς ταῦτα γράφων εἶχεν ἢ δὲν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀρχὴν τῆς τετάρτης σατίρας τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ Ὁρατίου, δύσκολον εἶναι νὰ εἴπῃ τις.

Ἀριστοτέλους ποιητ. κφ. 23 σ. 177 Bekker.

«Τοιγαροῦν ἐκ μὲν Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας μία τραγῳδία ποιεῖται ἑκατέρας ἢ δύο μόναι, ἐκ δὲ Κυπρίων πολλαί, καὶ ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἰλιάδος πλέον ὀκτώ, οἷον Ὅπλων κρίσις, Φιλοκτήτης, Νεοπτόλεμος, Εὐρύπυλος, ***πτωχεία*** (;), Λάκαιναι, Ἰλίου πέρσις καὶ ***ἀπόπλους*** (;) καὶ Σίνων καὶ Τρῳάδες».

Ὀλίγον ἀνωτέρω λέγει ὁ Ἀριστοτέλης τάδε· «Δι' ὅ, ὥςπερ εἴπομεν ἤδη, καὶ ταύτῃ θεσπέσιος ἂν φανείη Ὅμηρος παρὰ τοὺς ἄλλους (= ἐν συγκρίσει, ἐν παραβολῇ πρὸς τοὺς ἄλλους), τῷ μηδὲ τὸν πόλεμον, καίπερ ἔχοντα ἀρχὴν καὶ τέλος, ἐπιχειρῆσαι ποιεῖν ὅλον, λίαν γὰρ ἂν μέγας καὶ οὐκ εὐσύνοπτος ἔμελλεν ἔσεσθαι ἢ τῷ μεγέθει μετριάζοντα καταπεπλεγμένον τῇ ποικιλίᾳ. Νῦν δ' ***ἓν μέρος*** ἀπολαβὼν ἐπεισοδίοις κέχρηται αὐτῶν πολλοῖς, οἷον νεῶν καταλόγῳ» κτλ.

Ὁ Ὅμηρος λοιπὸν ἓν μόνον μέρος τοῦ πολέμου ἀπολαβών, τοῦτο καὶ μόνον ἐπικῶς ἐπραγματεύθη, τὰς δὲ λοιπὰς πράξεις τὰς εἰς αὐτὸν ἀναφερομένας ἐν εἴδει ἐπεισοδίων παρενέβαλεν εἰς τὸ ποίημα. Κατὰ ταῦτα καὶ τὸ ἀνωτέρω χωρίον πρέπει ὡς ἑξῆς νὰ διορθωθῇ· «μία τραγῳδία ποιεῖται ἑκατέρας [***ἤτοι*** δύο μόναι]». Τὸ ***ἤτοι δύο μόναι***, ὅπερ παρεφθάρη εἰς ἢ ***δύο μόναι***, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἐπεξηγηματικὸν παρέμβλημα εἰς τὸ ***ἑκατέρας*** (μία δηλαδὴ ἐκ τῆς Ἰλιάδος καὶ μία ἐκ τῆς Ὀδυσσείας). Πρὸς τὴν τοιαύτην δὲ ἀντίληψιν τοῦ χωρίου ἐπικουρεῖ, ὡς νομίζω, καὶ ὁ στίχ. 129 τῆς κοινῶς λεγομένης ***Ποιητικῆς τέχνης*** τοῦ Ὁρατίου· Rectius Iliacum carmen deducis in actus, διότι τὸ in actus ἴσα δύναται πρὸς τὸ in (unam) fabulam ἢ tragoediam. Δύσκολον δὲ πάντως φαίνεται τὸ ἐκ μιᾶς ***δεδομένης*** ὑποθέσεως νὰ ποιήσῃ τις ***μίαν*** τραγῳδίαν ἢ ***δύο***, ἄλλος δ' εἶναι ὁ λόγος ἐὰν δοθῇ εἰς τὸν ποιητὴν ἡ ἐξουσία τοῦ νὰ μεταβάλῃ καὶ μεταπλάσῃ τὸν μῦθον.

Τὰ ἀνωτέρω τοῦ Ἀριστοτέλους ἔχουσί τινας καὶ ἄλλας δυσκολίας.

Καὶ πρῶτον μὲν ἡ ἔννοια τοῦ ἢ ***τῷ μεγέθει μετριάζοντα καταπεπλεγμένον τῇ ποικιλίᾳ*** δὲν εἶναι πάνυ σαφὴς καὶ ἴσως ἐπανέλθω εἰς τὴν φράσιν ταύτην ἄλλοτε, ἔπειτα δὲ ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν τραγῳδιῶν, αἵτινες ποιοῦνται ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἰλιάδος, δὲν εἶναι ἀλώβητα πάντα τὰ ὀνόματα. Ὅπως ἔχουσιν, εἶναι ἐννέα δραμάτων ἐπιγραφαὶ (λέγει δὲ ὁ Ἀριστοτέλης ***πλέον ὀκτὼ*** ἴσως γρ: ***πλέον ἢ ὀκτὼ***), ἀλλὰ τί ὑποκρύπτεται εἰς τὸ ***πτωχεία*** ἄδηλον, κατὰ τὸ παρόν, παντὶ πλὴν ἢ τῷ Θεῷ. Καὶ τὸ ***Ἰλίου πέρσις καὶ ἀπόπλους*** δὲν εἶναι ἀνύποπτον. Νὰ ἐκλάβῃ τις τὸ ***ἀπόπλους*** ὡς παρέμβλημα καὶ ὡς συμπλήρωμα τρόπον τινὰ τοῦ ***Ἰλίου πέρσις***, οἱονεὶ Ἰλίου πέρσις καὶ ἀπόπλους ἐκεῖθεν τῶν Ἀχαιῶν; Τοιαύτη ὅμως ἐπιγραφὴ δὲν θὰ ἦτο σύμφωνος πρὸς τὴν συνήθη τῶν σκηνικῶν ποιητῶν χρῆσιν ὡς πρὸς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν δραμάτων.

Ἐν Ἀθήναις, κατὰ μῆνα αὔγουστον 1898.

Σ. Κ. Σακελλαρόπουλος.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΕΙΑ

Σκοπὸς τῆς παρούσης διατριβῆς εἶνε κυρίως ἡ ἀνασκευὴ τῶν ἐν τῇ ***Ἀθηνᾷ*** παρατηρήσεων, ὅσαι μέχρι τῆς σήμερον δὲν ἀνεσκευάσθησαν. Τοιαῦται δὲ εἶνε αἱ ἐν τοῖς τελευταίοις τόμοις (Ζ΄ σελ. 283-289, 461-481. Ι΄ σελ. 133-148), διότι πρὸς τὰς ἐν τοῖς προτέροις παρατηρήσεις ἀπήντησα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ ***Ἐφημερίδι*** («Κριτικῶν παρατηρήσεων ἐξέλεγξις. 1889. Νέων παρατηρήσεων ἐξέλεγξις 1890. Ὅτι αἱ νεώτεραι παρατηρήσεις τοῦ κ. Βάση χείρονες τῶν παλαιοτέρων. 1892. Ἐπίλογος ἐξελέγξεως νέων παρατηρήσεων. 1890. Βάσης Κόντος καὶ Σ/Α. 1895»).

Λυποῦμαι ὅτι δὲν ἠδυνήθην ἐγκαιρότερον νὰ ἐξελέγξω τὰς νεωτέρας μομφὰς καὶ αἰτιάσεις τοῦ κ. Βάση· δὲν ἠδυνήθην δὲ ἢ μᾶλλον δὲν ἀπεφάσισα διὰ δύο κυρίως αἰτίας· πρῶτον διότι ἐν μὲν τῇ ***Ἐφημερίδι*** δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐξακολουθήσω τὴν δημοσίευσιν ἀπαντήσεων φιλολογικῶν σπουδαίως στρεβλουμένων καὶ κακουμένων διὰ τῆς συσσωρεύσεως ποικίλων τυπογρ. σφαλμάτων. Ἐκ δὲ τῆς Ἀθηνᾶς ὁριστικῶς ἀπεκλειόμην. Δεύτερον διότι οὐδέποτε ἐθεώρησα σπουδαίας τὰς κριτικὰς παρατηρήσεις τοῦ Βάση, αἵτινες ἀφορμὴν ἔχουσιν ὄχι τὴν ἀλήθειαν (πολλοῦ γε καὶ δεῖ) ἀλλὰ τὴν ἐμπάθειαν τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἄρξας ἀδικίας καὶ ἡττηθεὶς ἐν τῷ ἀγῶνι δικαίως καὶ τρωθεὶς καιρίως, ἔκτοτε ἐπιλαμβάνεται πάσης εὐκαιρίας ὅπως ἀνορθώσῃ τὴν ἧτταν. Δὲν εἶνε ἡ ἀλήθεια ἡ νευροῦσα τὸν λόγον τοῦ ἐπικριτοῦ, ἀλλ' αἱ ὕβρεις, ἡ ἀνυπέρβλητος δυσμένεια καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ ἀκοίμητος φθόνος εἶνε τὰ νεῦρα τοῦ λόγου τοῦ ἐμπαθοῦς ἀνθρώπου. Ἀλλὰ ταῦτα ὡς ἄλλοι στήμονες ἀράχνης δὲν ἰσχύουσι νὰ ἐμποιήσωσι δύναμιν καὶ ἀξίαν εἰς τὰ ἀσθενῆ καὶ καχεκτικὰ καὶ πλήρη σφαλμάτων ἀσυγγνώστων κριτικεύματα καὶ σημειώματα τοῦ Βάση, ἅτινα δὲν δύναμαι νὰ μεταχειρισθῶ ἄλλως ἢ ὡς μαθητοῦ πρῶτα δοκίμια. Νεώτερος ἂν ἦτο καὶ ἀπαθέστερος ἀλαζονείας καὶ οἰήσεως, ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ προκόψῃ τι, ἀλλὰ νῦν καὶ ὁ χρόνος ἐλλείπει καὶ πλεῖστον

ἐμποδίζουσιν ἡ δοκησισοφία καὶ κενεοφροσύνη, ὑφ' ὧν παραγόμενος τὰ μὲν τῶν ἄλλων κατορθώματα ὑπερορῶν περιφρονεῖ, τὰ δὲ ἑαυτοῦ καίτοι ἐλάχιστα θεωρεῖ μέγιστα καὶ ἀγάλλεται καὶ γαυριᾷ ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ μὲν ἐμβριθείᾳ, ἐμοῦ δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀσυνεσίᾳ. Ἀληθῶς δὲ ἓν μόνον κατώρθωσεν ὁ Βάσης, ὅτι δι' ἐπιτηδείων ἐνεργειῶν ἔμειναν ἀνεξέλεγκτα μέχρι τῆς σήμερον οὐ μόνον τὰ ἑλληνικὰ ἀλλὰ καὶ τὰ λατινικά του.—Ἀπαιτεῖ ἡ ἔκδοσίς μου νὰ εἶνε τελειοτάτη πασῶν τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων, ἐν ᾧ ἐγὼ καὶ πρὶν ἐκτυπωθῇ ἀνήγγειλα ὅτι θὰ εἶνε μικρὰ (minor) ἐπαρκοῦσα εἰς τὰς προχείρους τῶν φιλολογούντων ἀνάγκας· καὶ ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Α' τόμου ἐπανειλημμένως ἐχαρακτήρισα αὐτὴν ὡς μικράν, καὶ ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Β' τόμου λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀδίκου ἐπικρίσεως τοῦ Wilamowitz, ὁρμήσαντος ἐναντίον μου, ὡς αὐτὸς λέγει, κυρίως διότι ὡς ἐκδότης προετιμήθην τοῦ Γερμανοῦ M. Treu, ἠναγκάσθην ἔτι μᾶλλον ν' ἀναπτύξω τὴν περὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς ἐκδόσεως δήλωσίν μου ἐν τῷ Α' τόμῳ. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἐδήλωσα ἐπανειλημμένως ὅτι ἐν τῇ προχείρῳ ταύτῃ ἐκδόσει, ἥτις ἐξετυπώθη καὶ ἀπεπερατώθη μετ' ἀπαραδειγματίστου ταχύτητος ὅπως ταχύτατα προσέλθῃ ἐπίκουρος εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν φιλολόγων, θὰ διορθωθῶσι τὰ κυριώτατα σφάλματα, αἱ δὲ παρωνυχίδες καὶ τὰ μικρὰ καὶ λεπτομερῆ σφαλμάτια θὰ παραλειφθῶσι καὶ θὰ ἀναβληθῶσιν εἰς ἄλλην ἔκδοσιν.

Καὶ ὅμως ἡ ἔκδοσις αὕτη καίτοι μικρὰ καὶ πρόχειρος δύναται κατὰ τὴν καθαρότητα τοῦ κειμένου νὰ συγκριθῇ, ὡς ἔκριναν καὶ εἰδικοὶ κριταί, πρὸς πάσας τὰς προηγουμένας, περιπλέον δὲ περιέχει ***πολλὰς χιλιάδας*** χωρίων διωρθωμένων τῶν μὲν πλείστων ἐξ αὐτῶν τῶν κωδίκων οὐκ ὀλίγων δὲ ἐξ εἰκασίας. Ἀλλ' οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι ἔχει καὶ σφάλματα· διότι, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, οὔτε ἀνέλαβον οὔτε ἠδυνάμην ν' ἀναλάβω τὴν παρασκευὴν ἐκδόσεως ***ἀναμαρτήτου***. Ἀλλὰ τὰ σφάλματα τῆς ἐκδόσεώς μου δὲν εἶνε οἷα προσπαθοῦσι νὰ παραστήσωσιν οἱ δεξιοὶ ἐπικριταὶ αὐτῆς ἀποσιωπῶντες πάντα τὰ πλεονεκτήματα αὐτῆς· εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ***σφάλματα πασῶν τῶν προγενεστέρων ἐκδόσεων***· ἑπομένως διὰ τὰ περιᾳδόμενα ταῦτα σφάλματα εὐθύνονται πάντες οἱ ἐκδόται, πάντες οἱ Ἑλληνισταὶ καὶ κριτικοί, ὅσοι ἠσχολήθησαν εἰς τὸν Πλούταρχον (καὶ τίς δὲν ἠσχολήθη;) ἀπὸ τοῦ Bentley μέχρι τοῦ Cobet καὶ ἀπὸ τοῦ Δημητρίου Δούκα μέχρι

ἐμοῦ. Ἄλλως δὲ οἱ αὐστηροί, Ἕλληνες μάλιστα, ἐπικριταὶ οὐ μόνον σύγγραμμα τοῦ Πλουτάρχου ἢ ἄλλου συγγραφέως, πρὸς ὃ ἤθελέ τις ἀτενίζῃ ὡς παράδειγμα, δὲν ἐξέδωκαν μέχρι τῆς σήμερον, ἀλλ' οὐδὲ χωρίον ὀλιγόστιχον ἀρχαίου συγγραφέως δύνανται νὰ ἐκδώσωσιν ἀναμάρτητον.

Σελ. 394 f (=28,5): «Οὐ μὴν ταῦτα μάλιστα θαυμάζειν ἄξιον, ἀλλὰ πραότης τε πολλὴν χάριν ἔχουσα, καὶ τὸ μάχιμον καὶ διαπορητικὸν ὑπὸ συνέσεως, οὔτε δύσκολον οὔτ' ἀντίτυπον πρὸς τὰς ἀποκρίσεις». Προκειμένου περὶ τοῦ χωρίου τούτου ὁ κ. Βάσης ἐν τῷ 7ῳ τόμῳ τῆς Ἀθηνᾶς σελ. 283 μὲ κακίζει ὅτι ἔστιξα μετὰ τὸ **συνέσεως**, δέον μετὰ τὸ **διαπορητικόν**. Ἐν ἄλλαις λέξεσι ζητεῖται ἐνταῦθα ποῖον εἶνε προτιμότερον νὰ εἶνέ τις μάχιμος καὶ διαπορητικὸς ὑπὸ συνέσεως, ἢ νὰ εἶνε εὔκολος καὶ μαλακὸς ὑπὸ συνέσεως. Ἐγὼ μετὰ πάντων τῶν ἐκδοτῶν προτιμήσας τὸ πρῶτον (τ. ἔ. ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἦτο μάχιμος καὶ διαπορητικὸς ὄχι ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἀλλ' ὑπὸ συνέσεως, ἑπομένως οὔτε δύσκολος οὔτ' ἀντίτυπος πρὸς τὰς ἀποκρίσεις) ψέγομαι ὑπὸ τοῦ κ. Βάση, ἀδίκως ὡς νομίζω. Τοὐναντίον δ' ἔχει δίκαιον ἐν τῇ γραφῇ: «**τοῦτο** μάλιστα θαυμάζειν ἄξιον», ἣν ἀνεπιγνώστως καὶ κατὰ τυπογραφικὸν σφάλμα ἔγραψε· διότι τὰ κείμενα πάντα παρέχουσι **ταῦτα**.

Τὸ ἐν σελ. 396 f (33, 17) χωρίον κατὰ τὰ χ/φα ἔχει ὧδε: «τοὺς χρησμοὺς ἔνιοι φήσουσιν οὐ καλῶς ἔχειν ὅτι τοῦ θεοῦ εἰσιν· ἀλλὰ τοῦ θεοῦ μὴ εἶναι ὅτι φαύλως ἔχουσιν». Ταῦτα διεσκεύασεν ὁ Περιζώνιος γράψας: «φήσουσι καλῶς ἔχειν» καὶ **ἄλλοι** ἀντὶ τοῦ **ἀλλά**. Ἐγὼ δὲ ἀντὶ τοῦ **καλῶς** τοῦ Περιζωνίου ἔγραψα **εὖ καὶ καλῶς** συμφωνότερον πρὸς τὸ τῶν χ/φων **οὐ καλῶς**. Ἀλλ' ἐν τοῖς Corrigendis ἐπανῆλθον εἰς τὴν γραφὴν τῶν χ/φων. Ὁ δὲ κ. Βάσης σοφισθεὶς ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Paton, διατηροῦντος τὴν γραφὴν τῶν χ/φων, ἑρμηνεύει ὧδε: «Θὰ εὑρεθῶσι τινὲς (Γρ.—σί τινες) **οὐδαμῶς** παραδεχόμενοι τὴν γνώμην σου». Ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία αὕτη οὐδαμῶς συμφωνεῖ πρὸς τὴν γραφὴν τῶν χ/φων: «ἔνιοι φήσουσιν οὐ καλῶς ἔχειν». Ἵνα συμφωνῇ, γρ. ὧδε: «οὐ φήσουσιν ἔνιοι καλῶς ἔχειν». Οὕτω δὲ καὶ ἡ χασμωδία αἴρεται καὶ τὸ προσῆκον νόημα παρέχεται, καὶ τὸ μόριον **οὐ** ἔχει τὴν προσήκουσαν θέσιν καὶ ἐξήγησιν, ἄλλως ἀνεξήγητον ὄν.

Σελ. 399 c (40, 16): «καὶ περὶ (Γρ. καὶ τὰ περὶ) τῆς νήσου

πάλιν, ἣν ἀνῆκεν ἡ πρὸ Θήρας καὶ Θηρασίας Θάλασσα (Γρ. θάλασσα)· ***καὶ*** περὶ τὸν Φιλίππου καὶ Ῥωμαίων πόλεμον· ἀλλ' ὁπότε Τρώων γενεὰ κτέ.». Οὕτως ἔγραψε τὸ χωρίον ὁ κ. Βάσης, ὅστις, ἀφ' οὗ προσέθηκε δύο σφάλματα διορθωθέντα ἐν παρενθέσει, προτείνει νὰ ἐξαλείψωμεν τὸν ***καὶ*** καὶ νὰ γράψωμεν κατὰ συνέχειαν: «θάλασσα περὶ τὸν Φιλίππου» κτλ. Ἡ εἰκασία αὕτη εἶνε ἡ τοῦ Reiske, οὐδεμιᾶς ὑπ' οὐδενὸς ἐκδότου μέχρι τοῦδε ἀξιωθεῖσα προσοχῆς. Ὁ δὲ λόγος τοῦ κ. Βάση, ὅτι «οὕτως ἔχομεν ἓν καὶ μόνον γεγονὸς συμβὰν (!) περὶ τὸν Φιλίππου καὶ Ῥωμαίων πόλεμον», οὐδαμῶς συμβιβάζεται πρὸς τὸν χρησμόν, ὅστις εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς λέγει ὅτι «ὁπόταν οἱ Ῥωμαῖοι καθυπερτερήσωσι τῶν Φοινίκων, τότε θ' ἀνέλθῃ ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ νῆσος». Ἐπίσης εἶνε ἱκανῶς ἀσύστατα τὰ λεγόμενα περὶ τῆς ἐμῆς εἰκασίας «καὶ τὰ περὶ τὸν Φιλίππου» κέ. Κατὰ τὴν ἐμήν, λέγει, εἰκασίαν «ὁ χρησμὸς ἀναφέρεται εἰς μόνον τὸν πόλεμον Φιλίππου καὶ Ῥωμαίων, ὁ δὲ εἰς τὴν νῆσον, ἣν ἀνῆκεν ἡ θάλασσα, ἀναφερόμενος χρησμὸς παρελείφθη». Ἀλλὰ πῶς εἶνε δυνατὸν εἰς μόνον τὸν πόλεμον Φιλίππου καὶ Ῥωμαίων ν' ἀναφέρηται ὁ χρησμός, ἀφ' οὗ δύο μὲν εἶνε τὰ προμνημονευόμενα γεγονότα 1) «τὰ περὶ τῆς νήσου —, ἣν ἀνῆκεν ἡ — θάλασσα» καὶ 2) «τὰ περὶ τὸν Φιλίππου καὶ Ῥωμαίων πόλεμον», ἀμφότερα συνδεόμενα διὰ τοῦ ***καί***· δύο δ' ἐπίσης τὰ ὑπὸ τοῦ χρησμοῦ, πληρέστατα συμφωνοῦντος, ἀναφερόμενα γεγονότα, τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ προηγούμενα· τὸ μὲν 1) ἀπὸ τοῦ «ἀλλ' ὁπότε — — νῆσοι», τὸ δὲ 2) ἀπὸ τοῦ «καὶ χείρονες ἄνδρες — νικήσουσι»; Ὁ κ. Βάσης παρενόησεν, ὡς συνήθως, καὶ τὸ χωρίον τοῦ Πλουτάρχου σαφέστατον καὶ τὸν χρησμὸν ἔτι σαφέστερον.

Σελ. 401 f (47, 18) «Ὀπούντιοι συναγαγόντες ὅσον ἀργύριον, ὑδρίαν ἔπεμψαν ἐνθάδε τῷ Θεῷ» (Γρ. θεῷ). Ὁ κ. Βάσης ἐπικρίνει τὴν ἐν τῇ ὑποσημειώσει εἰκασίαν μου: «malim ὅσον ἦν ὅσιον», γράφων τὰ ἑξῆς: «Τί σημαίνει τοῦτο καὶ πρὸς τί ἡ εἰκασία; Τὸ ***ὅσον ἀργύριον*** ἔχει κάλλιστα ἐξυπακουομένου τοῦ ***συνήγαγον***. Εἶνε δὲ ἡ ἐλλειπτικὴ αὕτη χρῆσις τοῦ ***ὅσον*** καὶ τοῖς ἄκρῳ δακτύλῳ ἀψαμένοις ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀρίγνωτος».

Ὁ κομπώδης ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Βάση εἶνε ὅλως ἀσύστατος· τὴν ἐλλειπτικὴν ταύτην χρῆσιν, οἵαν λέγει, γνωρίζει μόνος ὁ κ. Βάσης, οὐδεὶς ἄλλος· καὶ αὐτοὶ οἱ βάρβαροι Ἑλληνισταί, οἱ Φράγκοι, ἀγνοοῦσι

σὺν ἡμῖν. Ὅθεν ὁ μὲν Reiske εἴκασεν: «ὅσον ἔλαβε τοιοῦτο ἀργύριον», ὁ Cobet «ὅσον πλεῖστον ἀργύριον» ὥστε τὸ **ὅσον** νὰ ἐπιτείνῃ τὸ **πλεῖστον**, ὁ Madvig «ὅσιον ἀργύριον»· ὁ δὲ Paton «ὅσον ἀργυρίου ⟨Φωκικοῦ πλῆθος πὰρ' (sic) αὐτοῖς ἦν καὶ ποιήσαντες ἀργυρᾶν⟩ ὑδρίαν» κτλ. Ἀλλ' ὁ κ. Βάσης παρέλιπε νὰ μνημονεύσῃ τὰς εἰκασίας τῶν Φράγκων, ἵνα μὴ ἀναγκασθῇ νὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὴν τοῦ Paton. Δεινὸν ἡ ἀλαζονεία.

Σελ. 404 c (53, 23): «καθ' ἑαυτὸ γὰρ ἄδηλον ἡμῖν, ἕτερον δὲ καὶ δι' ἑτέρου φαινόμενον ἀναπίμπλαται τῆς ἐκείνου φύσεως». Ὁ μόνος ἔχων ὀφθαλμοὺς Βάσης ἰδὼν ὅτι ὁ **καὶ** διαφθείρει τὸ νόημα ἐξαλείφει αὐτόν. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ὤφειλε νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ νόημα· τῆς δὲ προηγουμένης μάλιστα φράσεως ὅ τε νοῦς καὶ ἡ λέξις ἥκιστα εἶνε ἐξηκριβωμένα. Ὁ Emperius εἴκασεν **ἐν ἑτέρῳ** ἀντὶ τοῦ **ἕτερον**. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἄπορον, πρὶν ἐξακριβωθῇ ποῖον εἶνε τὸ **ἕτερον** τοῦτο καὶ πῶς πρέπει νὰ νοηθῇ. Δυνατὸν δὲ ὁ **καὶ** νὰ εἶνε ἐπιδοτικὸς τ. ἔ. καὶ μάλιστα, ὅταν μάλιστα λάβῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἄλλα περὶ ἡλίου λεγόμενα.—Ὁμοίως ἀλλαχοῦ σελ. 722 d (319, 6) προκειμένου περὶ τοῦ χωρίου: «τί παθόντες, ὦ πρὸς Διός, εἶπας τῷ θεωρητὰ κινήματα τοῦ ἀέρος οἰόμεθα δεῖν αἰτιᾶσθαι» ἐπέχει μὲν περὶ τοῦ **εἶπας**, νομίζει δὲ ὅτι γρ. «⟨τὰ⟩ νῷ θεωρητά». Τὸ χωρίον ὑπέστη πολλὰς ὑπὸ πολλῶν διορθώσεις, μόνος ὁ νέος διορθωτὴς δὲν ἐννόησεν ἀκόμη ὅτι ἡ διόρθωσις τοῦ **τῷ** μόνου δὲν δύναται νὰ χωρισθῇ τῆς τοῦ **εἶπας**. Ἐκ τῆς διορθώσεως τοῦ πρώτου ἐξαρτᾶται καὶ ἡ διόρθωσις τοῦ δευτέρου. Ἀλλ' ὁ κ. Βάσης ἀναφωνεῖ καὶ ἀγανακτεῖ, ὅτι ἡμεῖς δὲν ἐπιδοκιμάζομεν τὰ πρωθύστερα ταῦτα. Καὶ μήπως ἐν ἑκάστῃ σελίδι δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλα χωρία προφανῶς ἡμαρτημένα, δεόμενα διορθώσεως; Ἐγὼ τοὐλάχιστον δύναμαι πολλὰ τοιαῦτα νὰ ὑποδείξω εἰς αὐτόν.

Σελ. 407 e (63, 4): «ἐχρῆν δ' ἄρα καὶ τυράννους ἀγνοῆσαι» κτλ. Οὕτως ἔγραψα κατὰ διόρθωσιν τοῦ Reiske ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις **ἦν δ' ἄρα**. Ὁ δὲ Madvig προτιμᾷ τάδε: «ἦν δ' ἄρ' ἃ ἔδει καὶ τυράννους» κτλ. Ὁ δὲ κ. Βάσης ποικιλίας ἕνεκα προτείνει: «ἦν δ' ἄρ' ἃ καὶ τυράννους ἐχρῆν ἀγνοῆσαι» κτλ. Ταῦτα δὲν εἶνε παιδαριώδη παίγνια;

Σελ. 409 c (68, 1): «ὧν παιδικόν ἐστι . . . τὸ πάθος· ὡς γὰρ οἱ παῖδες ἴριδας μᾶλλον . . . ἀγαπῶσι, καὶ οὗτοι τὰ αἰνίγματα . . . ἐπι–

ποθοῦσι». Ὁ κ. Βάσης δὲν ἀρέσκεται εἰς τὴν ὑπ' ἐμοῦ γενομένην μεταβολὴν τοῦ **καὶ** εἰς **ὡς**, διότι ἀφ' οὗ, λέγει, ὁ **καὶ–καὶ** ἔχει παραβολικὴν δύναμιν, περιττὸν ἦτο νὰ μεταβληθῇ ὁ πρῶτος **καὶ** εἰς **ὡς**. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ μόρια ταῦτα τόσον ὅμοια εἶνε ἐν τοῖς χ/φοις, **ὥστε συχνότατα συγχέονται**. Ἀλλ' ἐξετάσωμεν τὴν σημασίαν ταύτην τοῦ συνδέσμου. Ὅτι δὲν ἔχει ἀκριβῶς **παραβολικὴν** δύναμιν ἀλλὰ μᾶλλον ἀντίστοιχον ὡς ἐν τῇ συνηθείᾳ, καὶ σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ «τόσον τὸ ἕν, ὅσον καὶ τὸ ἄλλο», τοῦτο εἶνε πασίγνωστον. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσωμεν μετὰ τοῦ Βάση ὅτι ὁ **καὶ - καὶ** ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ «ὥσπερ - οὕτω καὶ», ἐνταῦθα ἡ ἔννοια αὕτη δὲν εἶνε τόσον φανερά, ἀλλ' ἱκανῶς ἐπεσκοτισμένη καὶ ἄλλως καὶ διότι τὸ **καὶ γὰρ** κατὰ πάντας τοὺς γραμματικοὺς ἔχει πολλὰς σημασίας: 1)=etenim, 2)=nam etiam καὶ 3)=nam et, ὥστε ὁ **καὶ** ν' ἀντιστοιχῇ πρὸς ἕτερον ἑπόμενον **καί**. Ἡ τρίτη δ' αὕτη περίστασις πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐνταῦθα. Ἀλλ' ἵνα ἐννοήσῃ τις τοῦτο, τ. ἔ. ὅτι ὁ πρῶτος **καὶ** εἶνε ἀντίστοιχος, ἤγουν ὅτι τὸ **καὶ γὰρ οἱ παῖδες** ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ **καὶ οἱ παῖδες γάρ**, πρέπει ν' ἀναγνώσῃ καὶ δὶς καὶ τρὶς ὅλην τὴν φράσιν, ἕως ὅτου δυνηθῇ νὰ εὕρῃ τὸν ἕτερον ἀντίστοιχον **καί**. Ἀλλὰ πάλιν, ἐπειδὴ ἐκτὸς τοῦ ἀντιστοίχου τούτου **καὶ** ὑπάρχουσιν ἑπτὰ ἄλλοι **καὶ** ἐν τῇ φράσει ταύτῃ, οἴκοθεν δῆλον πόσον δυσχερεστέρα καθίσταται ἡ εὕρεσις αὕτη τοῦ ἀντιστοίχου **καί**. Ὁ Λατῖνος τοὐλάχιστον μεταφραστὴς καὶ ἄλλοι δὲν μετέφρασαν τὸν πρῶτον **καί**. Ὁ δὲ Βάσης οὐδὲν θὰ **ἐννόει** (ἐνεστ. **ἐννοῶ**), ἂν δὲν ἐπάτει ἐπὶ τῆς διὰ τοῦ **ὡς** κατασκευασθείσης ὑπ' ἐμοῦ γεφύρας.

Σελ. 409 e (69, 6): «Γρ. Πρίσκε ἀντὶ τοῦ Πρίσκε.» Ἀλλ' ὁ κ. Κόντος, ὁ νέος ἡμῶν Ἀττικιστής, γράφει ἐν Λογ. Ἑρμ. σελ. 359 στ. 16: «***Πρίσκον*** παρὰ Κ. Μυλλήρῳ Ἀποσπ. Ἱστορ. Ἑλλ.» Πότερος ἆρά γε σφάλλεται, ὁ μαθητὴς ἢ ὁ διδάσκαλος;

Σελ. 411 b (73, 1): «τὴν ἀλαζονείαν τοῦ λόγου διελίττειν». Ψέγει με ὁ κ. Βάσης ὅτι ἐν τῇ ὑποσημειώσει ἐξέφρασα διστακτικῶς τὴν εἰκασίαν ***διελέγχειν***, ἣν καὶ ὁ Τούρνεβος προέτεινε. Καὶ ἔχει δίκαιον, διότι παρ' αὐτῷ ἑκάτερον ἀληθεύει· ὥστε καὶ ἂν κατέκρινον τὴν εἰκασίαν τοῦ Τουρνέβου, εἶνε βέβαιον ὅτι ὁ κ. Βάσης θὰ ὑπεραπελογεῖτο αὐτῆς. Τὸ ῥῆμα εἶνε ἅπαξ εἰρημένον παρὰ Πλουτάρχῳ, ἅπαξ δ' ἔτι εὑρίσκεται ἐπὶ ἄλλης σημασίας παρὰ Δίωνι Κασσίῳ. ***Τὴν δ' ἀλα-***

ζουσίαν τοῦ λόγου συχνότατα εὑρίσκει τις παρὰ Βάσῃ. Ἂς κρίνῃ λοιπὸν ὁ ἀναγνώστης.

Σελ. 413 d (78, 16). Ὁ κ. Βάσης ποτνιᾶται καὶ ὀδύρεται καὶ «Ζεῦ ἀλεξίκακε» ἐπιφωνεῖ, ὅτι ἐν μὲν τῷ κεφ. τούτῳ ἔγραψα κατὰ τυπογρ. σφάλμα **πολλαχόθεν** ἀντὶ τοῦ **πολλαχόθι**, ἐν δὲ ἄλλῳ κεφ. (σελ. 413 f) παρέλιπον ἄκων μετὰ τὸ **ὥσπερ** τὸν σύνδεσμον **εἰ**. Ἐπειδὴ δ' ἐτόλμησα καὶ νὰ διορθώσω τὸ σφάλμα ἐν τῷ τελ. τόμῳ (σελ. LI), ὁ κ. Βάσης δὲν δύναται πλέον νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἀγανάκτησίν του ἐπὶ τῷ ὅτι καὶ ἔκλεψα τὴν εἰκασίαν του! «Σελ. 286 τοῦ αὐτοῦ τόμου ἤκασα (!!) ὅτι ἐν 413 f γραπτέον **ὥσπερ εἰ**. Οὕτω νῦν ὁ ἐκδότης» (ἴδ. Ἀθηνᾶς Τόμ. Θ' σελ. 50). Τοιαῦται εἶνε αἱ εἰκασίαι τοῦ κ. Βάση· καὶ τὰ τυπογραφ. σφάλματα τῶν ἐκδόσεων εἶνε εἰκασίαι του. Ὡς δὲ φαίνεται, μόνοι οἱ συντάκται τῆς Ἀθηνᾶς καὶ μάλιστα ὁ Βάσης ἔχουσι τὸ δικαίωμα ἀνὰ πᾶσαν σελίδα νὰ ὑποπίπτωσιν εἰς αμέτρητα λάθη, νὰ διορθῶσιν αὐτὰ ἐν τέλει τοῦ ἰδίου ἄρθρου, ἐν τῷ ἐφεξῆς τεύχει, ἐν τέλει τοῦ αὐτοῦ τόμου, ἐν προσεχεῖ τόμῳ, καὶ δὴ μετὰ δεκάδας ἐνιαυτῶν νὰ συμπληρῶσι τὰ κενὰ τῆς Ἀθηνᾶς διὰ καταλόγου τυπογραφικῶν σφαλμάτων. Μόνος δ' ἐγὼ ἐν ἑπτατόμῳ συγγράμματι, ἐκτυπωθέντι μακρὰν τοῦ ἐν ᾧ διαμένω τόπου, δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ παραλίπω οὐδ' ἕνα σύνδεσμον **εἰ**, ἄκων ἐννοεῖται· καὶ ἂν μὲν ἀφήσω αὐτὸν ἀδιόρθωτον, νὰ ἐπικρίνωμαι· ἂν δὲ διορθώσω, πάλιν νὰ ἐπικρίνωμαι, διότι δῆθεν ἔκλεψα τὴν εἰκασίαν τοῦ κ. Βάση, τ. ἔ. τὴν γραφὴν πασῶν τῶν ἄλλων ἐκδόσεων. Καὶ ὅμως πᾶσαι αὗται αἱ ἐκδόσεις ἔχουσιν οὐκ ὀλίγα τυπογρ. σφάλματα, παραλείπουσιν ὁλοκλήρους φράσεις, ὧν τὴν παράλειψιν οὐδὲ μνημονεύουσι κἂν ἐν τέλει. Καὶ τῶν ἄλλων δὲ συγγραφέων καὶ αἱ ἄρισται ἐκδόσεις ἔχουσιν ὄχι ὀλιγώτερα τυπογρ. ἁμαρτήματα. Τίς εἶνε ἀναμάρτητος; Καὶ νὰ ψέγῃ τὰ σφάλματα ταῦτα ἄλλος τις ὑπομονή· ἀλλὰ νὰ τὰ ψέγῃ ὁ Βάσης, ὅστις οὐδὲ τρία ῥήματα δύναται νὰ συρράψῃ πρὶν ἐξαμαρτεῖν, εἶνε ἀληθῶς τερατῶδες. Ἀναφέρομεν ὀλίγα παραδείγματα πρὸς ἀπόδειξιν. Ἐν ἑνὶ χωρίῳ, τῷ ἐκ τῆς σελ. 399 c ἔγραψε «καὶ περὶ τῆς νήσου πάλιν» δέον «καὶ τὰ περὶ τῆς νήσου πάλιν», κατόπιν Θάλασσα διὰ κεφαλ. Θ, ὡς ἐν σελ. 47, 8 **τῷ Θεῷ**, ὅπερ ἐπαναλαμβάνει καὶ ἀλλ. Κατωτέρω δὲ ἀναφέρων τὴν πρώτην φράσιν γράφει «καὶ τὰ περὶ τῆς νήσου» παραλιπὼν τὸ **πάλιν**. Ἀνωτέρω δὲ ἔγραψε σελ. «294 f», ἐν ᾧ

ἡ σελὶς αὕτη εἶνε τοῦ Β' τόμου τῶν Ἠθικῶν, δέον «394 f». Καὶ μετὰ ἕνα στίχον **τοῦτο** ἀντὶ τοῦ **ταῦτα.** Εἶτα δὲ «θὰ εὑρεθῶσι τινες», ἀλλὰ τοῦτο ἴσως δὲν εἶνε τυπογρ. σφάλμα. Καὶ ἐν σελ. 287, 3 τέλ. (Ἀθηνᾶς) ἀντὶ τῶν «ἐνίους δὲ μανικοὺς καὶ τυραννικοὺς ἔρωτας» ἔγραψεν «ἐνίους χαλεποὺς ἔρωτας». Σελ. 287, 10 παρελείφθησαν ὑπὸ τοῦ διορθωτοῦ Βάση αἱ λέξεις **εἰς ταὐτὸ καὶ συνάπτον** ἴσως ὡς περιτταί. Σελ. 465, 2 παρελείφθη τὸ εἰς τὴν ἔννοιαν ἀναγκαῖον **εἶναι.** Σελ. 476, 11 (Ἀθην.) παραπέμπων εἰς χωρίον τοῦ Πλουτάρχου ἔγραψε διπλῆν παραπομπὴν ἐπὶ τὸ ἀσφαλέστερον: «Σελ. 417, 23 (548 BC)» ὅπου οὐδεὶς ἀριθμὸς εἶνε ὀρθός. Γρ. Σελ. 414, 20 (547 BC). Ἀναρίθμητοι δ' οἱ ἐσφαλμένοι ἀριθμοί. Ἀλλαχοῦ τοῦ λόγου τοῦ Βάση τὸ φραγκικὸν ἐρωτημματικὸν σημεῖον μετεβλήθη εἰς 2, ὥστε νομίζει τις ὅτι εἶνε παραπομπή, ἣν μάτην ἐρευνᾷ. Σελ. 477, 7 (Ἀθην.) ἔγραψεν ἐκ τοῦ Πλουτάρχου δῆθεν τάδε: «τῶν ταῦτα δημιουργούντων, τῶν μὲν ὅλα τὰ μέρη», ἐν ᾧ τὸ κείμενον τοῦ Πλουτάρχου ἔχει ὧδε: «τῶν ταῦτα δημιουργούντων **ὀργάνοις τισὶ καὶ πληγαῖς,** τῶν μὲν ὅλα τὰ μέρη».

Ταῦτα δὲ πάντα συνέλεξα ἐξ ὀλίγων μόνον σελίδων ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τόμου. Προκαλῶ δὲ τὸν κ. Βάσην νά μοι ἐπιδείξῃ τοσαύτας παραλείψεις ὁλοκλήρων φράσεων ἐκ τῶν χιλιάδων σελίδων τῆς ἑπτατόμου ἐκδόσεώς μου! Ἄλλων ἰατρὸς αὐτὸς ἕλκεσιν βρύων.

Κατωτέρω σχετλιάζει ὅτι τὴν ἐν σελ.414 a (79, 20) φράσιν «οὐδὲν οὖν ἕτερον ἦν . . . ἐλέγχειν τὴν ἐρημίαν», συμπέρασμα οὖσαν τῶν ἡγουμένων, ἐνέκλεισα εἰς παρένθεσιν. Ἀλλὰ καὶ ἐγκλεισθεῖσα εἰς παρένθεσιν οὐδόλως ἔπαυσεν οὖσα συμπέρασμα τῶν ἡγουμένων. Ἐνέκλεισα δ' εἰς παρένθεσιν, διότι καὶ πρὸς τὴν ἀμέσως ἡγουμένην πρότασιν (ὅσους—ἐξέπεμψεν) καὶ πρὸς τὴν ἀμέσως ἑπομένην (ἀκριβῶς ἂν αὐτῷ παράσχοιμι) οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει. Δὲν ἀρέσκει εἰς τὸν κ. Βάσην ἡ παρένθεσις, ἂς θέσῃ δύο παύλας ἢ δύο ἄνω στιγμάς, ἵνα φαίνηται κάλλιον ἡ ἐκ τοῦ **ὅτι** ἐξάρτησις. Ἐν τοιούτῳ δὲ χωρίῳ οὐδὲν εὗρε νὰ παρατηρήσῃ ὁ νέος Ζωΐλος (ἴδ. Ἐπίλογόν μου σελ. 21). Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι προτιμᾷ τὴν κατὰ Paton ἔκδοσιν τοῦ χωρίου: «τοῦ δὲ μετρίου . . . πανταχῇ δὲ αὐτάρκους ⟨καὶ ὡς⟩ μάλιστα τοῖς θεοῖς πρέποντος — λέγω δ' οἷον εἰ ταύτην λαβὼν ἀρχὴν φαίη τις. . . . . ἐξέπεμψεν εἰς Πλαταιέας· οὐδὲν οὖν ἕτερον ἦν . . . ἐλέγχειν τὴν ἐρη-

μίαν—ἀκριβοῦς ἂν αὐτῷ παράσχοιμι τῆς εὑρησιλογίας» (Γρ. εὑρησ.).

Σελ. 415 a (82, 5): «ἐμοὶ δὲ δοκοῦσι πλείονας λῦσαι—ἀπορίας οἱ τὸ τῶν δαιμόνων γένος ἐν μέσῳ **θέντες** θεῶν καὶ ἀνθρώπων καὶ τρόπον τινὰ τὴν κοινωνίαν ἡμῶν συνάγον εἰς ταὐτὸ καὶ συνάπτον ἐξευρόντες». Ὁ κ. Βάσης εὑρίσκει ἀντιφατικά πως τὸ **θέντες** (ὅπερ ὁ ἀντιγραφεὺς παρέλιπε διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς πρώτης συλλαβῆς τῶν δύο ἐφεξῆς λέξεων «**θέντες θεῶν**», μαρτυρεῖται δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου) καὶ τὸ **ἐξευρόντες**, ἐν ᾧ οὐδόλως εἶνε τοιαῦτα. «Ἐκεῖνοι, λέγει ὁ συγγραφεύς, οἱ ὁποῖοι ἔθεσαν τὸ γένος τῶν δαιμόνων ἐν μέσῳ θεῶν καὶ ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑποθέσεως ταύτης εὗρον ὅτι τὸ γένος τῶν δαιμόνων συνάγει εἰς ταὐτὸ τὴν κοινωνίαν ἡμῶν, ἔλυσαν, ὥς μοι φαίνεται, πλείονας καὶ μείζονας ἀπορίας.» Τί τούτου φυσικώτερον; Ὁ κ. Βάσης νομίζει ὅτι ὅταν θέσῃ τις ὑπόθεσίν τινα οὐδὲν πλέον δύναται νὰ εὕρῃ. Φαίνεται ὅτι δὲν ἐδιδάχθη μαθηματικά, ἐν οἷς συχνοτάτη ἡ φράσις: «κατὰ τὴν προηγουμένην ὑπόθεσιν εὑρίσκομεν τοῦτο καὶ ἐκεῖνο». Ἀλλ' ἴδωμεν καὶ τὴν εἰκασίαν τοῦ Βάση· εἶνε αὕτη: «οἱ τό (Γρ. τὸ) τῶν δαιμόνων γένος γένος (sic) ἐν μέσῳ . . . ἀνθρώπων **ὂν** καὶ . . . . συνάγον ἐξευρόντες». Ὅπου πλὴν τῶν ἄλλων αἱ λέξεις ***εἰς ταὐτὸ καὶ συνάπτον*** ὅλως παρελείφθησαν, ἴσως ὡς περιτταί.

Σελ. 417 d (88, 20): «χαλεπῶν καὶ δυστρόπων ὀργὰς καὶ βαρυθυμίας . . . ἀποπιμπλάντες ἀλαστόρων, ἐνίων δὲ χαλεποὺς ἔρωτας οὐ δυναμένων οὐδὲ βουλομένων σώμασι καὶ διὰ σωμάτων ὁμιλεῖν». «Τὸ ***ἐνίων*** (ἐξυπ. ἀλαστόρων) ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ ***ἔρωτας*** ἔχει κάλλιστα, ἄπορον δὲ πῶς ὁ ἐκδότης ἀντὶ τούτου προτείνει ***ἐνίοις*** !!!!»

Ταῦτα πάντα σὺν τοῖς ἐπιφωνήμασιν ἔγραψεν ὁ κ. Βάσης, ὅστις ἀντὶ τῶν ἐπιθέτων «μανικοὺς καὶ τυραννικοὺς» προετίμησε νὰ γράψῃ ***χαλεπούς***! Πρὸς δὲ τὰ ἀπορήματα αὐτοῦ οὐδὲν ἄλλο λέγομεν ἢ ὅτι τὴν εἰκασίαν ἡμῶν ***ἐνίοις***, ἐπικυρουμένην ἔνθεν μὲν διὰ τοῦ ***ἐν τοῖς*** τοῦ Εὐσεβίου ἔνθεν δὲ διὰ τοῦ ***ἐνίους*** τῶν ἀρίστων κωδίκων τοῦ Πλουτάρχου, ὀρθῶς ποιῶν οὐ μόνον ἐπεδοκίμασεν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ κείμενον εἰσήγαγεν ὁ εἰδήμων τῶν γραφῶν Paton. Τὴν δὲ σύνταξιν ὤφειλε νὰ μάθῃ ὁ Βάσης ὅτε ἦν καιρός, νῦν δ' ***οὐκέτι***.

Σελ. 427 d (113, 21): «σπέρματα δὲ πυρὸς μὲν ἡ πυραμίς, ἐξ εἴκοσι καὶ τεσσάρων πρώτων τριγώνων· τὸ δ' ὀκτάεδρον ἀέρος ἐκ τεσ-

σαράκοντα καὶ ὀκτὼ τῶν αὐτῶν γίγνεται. Γίγνεται τοίνυν» κτλ. Ἀφ' οὗ ὁ κ. Βάσης ἐξήλειψε τὸ πρῶτον **γίγνεται** τὸ ἐν πᾶσι τοῖς χ/φοις ὑπάρχον, προτιμῶν νὰ ἐξυπακούηται τὸ **ἐστίν**, ἔπειτα μὲ ἐπικρίνει, διότι ἀγνοῶν ὅτι τὸ **ἀέρος** ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὑπονοουμένου **ἐστὶν** εἴκασα **ὂν ἀέρος**. Δὲν εἶνε λοιπὸν θαυμαστὴ ἡ δεξιότης τοῦ ἐπικριτοῦ ψέγοντός με διότι δὲν ἐμάντευσα ὅ,τι εἶχεν ἐν νῷ!

Σελ. 439 b (143, 1): «Περὶ τῆς ἀρετῆς βουλευόμεθα καὶ διαποροῦμεν, εἰ διδακτόν ἐστι τὸ φρονεῖν τὸ δικαιοπραγεῖν τὸ εὖ ζῆν· εἶτ' οὐ θαυμάζομεν, εἰ ῥητόρων μὲν ἔργα καὶ κυβερνητῶν . . . μυρία γ' ἐστίν· ἀγαθοὶ δ' ἄνδρες ὀνομάζονται καὶ λέγονται μόνον». Οὕτως ἔγραψεν ὁ Duebner, οὕτω καὶ ἐγώ, ἐκ διορθώσεως τοῦ Reiske **εἶτ' οὐ** ἀντὶ τοῦ **εἶτα**. Ὁ κ. Βάσης ἐπικρίνει τὴν διόρθωσιν ἢ μᾶλλον ἐμέ. Ἡ δ' ἔννοια τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Βάση παρεξηγουμένου, ὡς συνήθως, κειμένου εἶνε αὕτη: «Ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς σκεπτόμεθα καὶ διαποροῦμεν ἂν εἶνε δυνατὸν νὰ διδαχθῇ ἡ ἀρετή, φρονοῦντες ὅτι ἴσως εἶνε δυνατὸν νὰ διδαχθῇ· ἀφ' ἑτέρου ἐν τῇ πράξει δὲν ἀποροῦμεν ὅταν βλέπωμεν, ὅτι ἐν ᾧ ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν, ἃ διδάσκονται, ἀναφαίνονται διαπρεπεῖς ἄνδρες, ἐν τῇ ἀρετῇ, ἥτις δὲν διδάσκεται, οὐδεὶς ἀναφαίνεται διαπρεπής, φρονοῦντες ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶνε ἀδίδακτος». Τοιοῦτον εἶνε τὸ νόημα, ὅπερ ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἡ συνέχεια τοῦ λόγου. Τὸ σφάλμα τοῦ Βάση προέρχεται ἐκ τούτου ὅτι δὲν κατενόησεν ὀρθῶς τὴν ἀντίθεσιν τῆς πράξεως πρὸς τὴν θεωρίαν.

Κατωτέρω σελ. 439 d (144, 15): «οἶκον δὲ καὶ γάμον καὶ πολιτείαν καὶ ἀρχὴν οἷόν τε καλῶς μεταχειρίσασθαι μὴ γυναικὶ μὴ θεράποντι . . . καὶ ἄρχοντι;» Ὁ κ. Βάσης λέγει ὅτι «πάντως γραπτέον «μὴ μαθούσῃ γυναικί».

Τὸ **πάντως** τοῦ κ. Βάση παρέλκει, ὡς συνήθως· διότι τῆς γυναικὸς ἔργον εἶνε ὁ γάμος καὶ τοῦ ἄρχοντος ἡ ἀρχὴ καὶ τοῦ θεράποντος ἡ ἐν τῷ οἴκῳ διακονία. Καὶ ἡμεῖς δὲ λέγομεν ἐπίσης «ἔργον τῆς γυναικὸς εἶνε ἡ διοίκησις τοῦ οἴκου» ἐξυπακούοντες τὸ **μαθούσης**.

Σελ. 439 e (145, 4): «πανταχοῦ σὺ ἄρ' εἶ». «Ἄπορον, παρατηρεῖ ὁ Βάσης, πῶς ὁ Βερν. ὁ ἀμείλικτος τῆς χασμωδίας διώκτης, ὁ πολλάκις ἐπὶ διαφθορᾷ τοῦ λόγου αἴρων αὐτήν, ἐνταῦθα, ἔνθα γράφων «πανταχοῦ σὺ γὰρ εἶ» ἠδύνατο καὶ τῆς χασμωδίας ν' ἀπαλλάξῃ καὶ ἑλληνοπρεπέστερον (!) νὰ καταστήσῃ τὸν λόγον, οὐδὲν ἐκίνησε».

Ἀφ' ἑνὸς ἔχει ἀπορίαν καὶ θέλει νὰ μάθῃ ὁ τοὺς ἄλλους ἀξιῶν νὰ διδάσκῃ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ πειρασμὸς τῆς διορθώσεως γαργαλίζει αὐτόν. Ἀλλ' ὅτι ἡ διόρθωσις εἶνε ἥκιστα ἑλληνοπρεπής, παντί που δῆλον· ὅτι δὲ καὶ τὰ τῆς χασμωδίας δὲν ἀκριβοῖ ἀκόμη ὁ κ. ἐπικριτής, αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀπόφθεγμα διδάσκει εὐθὺς κατωτέρω: «πανταχοῦ εἰμι». πρβ. καὶ σελ. 40 d «μή που ἄρ' ἐγὼ τοιοῦτος;» 88 d καὶ ἀλλ. Τοιοῦτος εἶνε ὁ κ. ἐπικριτής, διδάσκει ἃ ἀγνοεῖ!!

Σελ. 445 b (158, 1): «τὴν δὲ (τ. ἔ. σωφροσύνην) εἰς τὸ μέσον ἀπαθείας καὶ ἀναισθησίας καὶ ἀκολασίας τιθέντες». Πρῶτος ὁ σεβ. καθηγητὴς C. Wachsmuth, κρίνων τὴν ἐμὴν ἔκδοσιν, παρετήρησεν ὅτι τὸ **καὶ ἀναισθησίας** παρέλκει. Ἐκεῖθεν δὲ παραλαβὼν ὁ ἐπιδέξιος Ἕλλην ἐπικριτὴς ἐπιδεικνύει σοφίαν δάνειον. Τὸ παρέμβλημα φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ πρῶτος σύνδεσμος **καὶ** δὲν ὑπάρχει ἐν τοῖς χ/φοις. Ἀμφιβολία τις ἐπιτρέπεται μόνον περὶ τούτου, πότερον ἐκβλητέον, τὸ **ἀναισθησίας** ἢ τὸ **ἀπαθείας**. Ἀμφότερα δὲ συνδέονται ἐν σελ. 167 c. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὄχι μόνον ἐνταῦθα ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ ἐπιδεικνύεται δάνειον σοφίαν ὁ κ. ἐπικριτής, οἷον ἡ περὶ τῆς σελ. 415 a παρατήρησις ὀφείλεται εἰς ἄλλον, τὸν Ed. Kurtz, ὁμοίως καὶ ἡ περὶ τῆς σελ. 409 e καὶ 459 d.

Σελ. 460 f (198, 20): «ὡς δι' ἀσθένειαν ἢ πλημμέλειαν ἢ προπέτειαν ἢ ῥᾳθυμίαν . . . . πλημμελοῦντος». Ἐνταῦθα μὲ ψέγει ὁ κ. ἐπικριτής, διότι δὲν ἠκολούθησα τῷ Stegmann ἐξαλείφοντι τὸ **πλημμέλειαν** (γρ. ἢ πλημμέλ.). Ἐγὼ χρέος εἶχον ν' ἀναφέρω τὴν παρατήρησιν τοῦ Stegmann, ὅπερ καὶ ἔπραξα. Ἔχω δὲ λόγους ὅτι δὲν ἠκολούθησα καὶ εὐθὺς αὐτῷ. Πιθανὸν νὰ λανθάνῃ τι ἄλλο ἢ ἐν τῷ **πλημμέλειαν,** ἢ καὶ ἐν τῷ **πλημμελοῦντος**. Ὁμοίως ἐν σελ. 416 a (113, 21) μὲ ψέγει διότι τὴν διόρθωσιν τοῦ Reiske «τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν γενεὰν» ἐμνημόνευσα μόνον ἐν τῇ ὑποσημειώσει δὲν εἰσήγαγον δὲ εἰς τὸ κείμενον. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ μετ' ἐμὲ ἐκδοὺς τὸ σύγγραμμα ὑπὸ δὲ τοῦ Βάση ἐξυμνούμενος Paton, θὰ πράξῃ δὲ καὶ πᾶς ἄλλος ἐκδότης συνετός, ὅστις δὲν θέλει ν' ἀποκλείσῃ ἄλλην σκέψιν. Δυνατὸν π. χ. νὰ εἶνε προτιμοτέρα ἡ ἐξάλειψις τοῦ ἄρθρου. Ὁ δὲ Ἡσίοδος ἐμμέσως μόνον ὄχι ἀμέσως καλεῖ τὴν γενεὰν ἀνθρωπίνην ζωήν· ὥστε τὰ περὶ τούτου ὑπὸ Βάση λεγόμενα δὲν εἶνε ἀκριβῆ. Μόνον ἐν ἑνὶ χωρίῳ τῶν Ἔργ. καὶ Ἡμ. ὁμιλεῖ περὶ τοῦ

πράγματος ἀλλὰ χωρὶς ν' ἀναφέρῃ τὴν λέξιν *γενεὰ* (στ. 696. Ἴδ. Ἀπόσπ. 183 καὶ 188). Πρβ. καὶ Σχόλ. Ἰλ. Δ 60 (B). Εὐσταθ. Παρεκβ. σελ. 97, 10 καὶ 30 Ἀνέκδ. Βεκκ. σ. 231, 11.

Σελ. 486 c (262, 18): «τὸ δ' ἀπὸ τῆς αὐτῆς τέχνης ἢ δυνάμεως ζητεῖν ἔνδοξον εἶναι καὶ περίβλεπτον οὐδὲν ἐν φαύλοις διαφέρει τοῦ μιᾶς ἐρῶντας ἀμφοτέρους βούλεσθαι πλέον ἔχειν καὶ μᾶλλον εὐδοκιμεῖν τὸν ἕτερον τοῦ ἑτέρου». Ὁ κ. Βάσης εὑρίσκων ἄτοπα λέγοντα τὸν Πλούταρχον ἀναφωνεῖ: «Δύστηνε Πλούταρχε· οἷά σε λέγοντα ποιοῦσιν οἱ σοφοὶ ἐκδόται. Ἡμεῖς δὲ ἀπαλλάξωμεν τοιούτων βλασφημιῶν τὸν Πλούταρχον γράφοντες: «**τοῦ** δ' ἀπὸ τῆς αὐτῆς τέχνης... ἔνδοξον εἶναι... οὐδὲν ἐν φαύλοις διαφέρει **τὸ** μιᾶς ἐρῶντας κτλ.» οὗ γενομένου τὸ *ἐν* ***φαύλοις*** θὰ ἀνήκῃ εἰς τὰ ἑξῆς: «τὸ μιᾶς ἐρῶντας κτλ.»

Ὁ κ. ἐπικριτὴς ὅλως παρενόησε τὸν λόγον τοῦ Πλουτάρχου, ὃν χάριν αὐτοῦ μεταφράζω κατὰ λέξιν: «τὸ νὰ ζητῇ τις ὁρμώμενος ἀπὸ τῆς αὐτῆς τέχνης ἢ δυνάμεως νὰ εἶνε ἔνδοξος καὶ περίβλεπτος, τοῦτο προκειμένου περὶ φαύλων πραγμάτων (ὅταν τὸ μεταφέρωμεν εἰς φαῦλα πράγματα) οὐδόλως διαφέρει ἀπὸ τὸ νὰ ζητῶσιν ἀμφότεροι, ἐρῶντες μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γυναικός, νὰ εἶνε πλέον ἀγαπητοὶ εἰς αὐτήν, περισσότερον ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον». Οὐδεὶς τῶν ἀναγνωστῶν ὑπάρχει ὅστις δὲν ἐννοεῖ ὅτι τὸ ***ἐν φαύλοις*** ἀναφέρεται εἰς τὰ ἑπόμενα. Ὁ μόνος ὁ μὴ ἐννοῶν τοῦτο εἶνε ὁ ἀξιῶν νὰ ἐξυβρίζῃ τοὺς ἐκδότας καὶ νὰ διορθώνῃ τὸν Πλούταρχον!

Σελ. 489 f (270, 20): «οὐ μόνον βασιλεὺς ἀνηγορεύθη διαδησάμενος ἀλλὰ καὶ τὴν γυναῖκα τἀδελφοῦ Στρατονίκην ἔγημε καὶ ***συνῆρχεν***». Οὕτως ἔγραψα τρέψας τὸ ***συνῆλθεν*** εἰς ***συνῆρχεν***. Ὁ δὲ κ. Βάσης παρατηρεῖ ὅτι τὸ ***συνῆρχεν*** οὐ μόνον ἀργὸν εἶνε ἀλλὰ καὶ ἄτοπον. Ἐγὼ δ' ἀντιπαρατηρῶ ὅτι τὸ ***συνῆλθεν*** μετὰ τὸ ***ἔγημε*** εἶνε ὅλως ἀργὸν καὶ περιττόν· τοὐναντίον δὲ τὸ ***συνῆρχεν*** μετὰ τὸ ***ἔγημε*** εἶνε λίαν ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον ἐπακολούθημα αὐτοῦ.

Σελ. 496 d (287, 10): «ἀλλὰ τὸ φύσει φιλόστοργον ἔκαμπτε καὶ ἦγεν». Μετά τινος ὡς εἰπεῖν δειλίας ἐτόλμησα νὰ ὑποβάλω ἐν τῇ ὑποσημειώσει τὴν εἰκασίαν ***ἦγχεν***. Ὁ κ. ἐπικριτὴς μὲ ἐπεστόμισε διὰ πολλῶν ἀκαταλήπτων περὶ φιλοστοργίας φράσεων καὶ δι' ἑπτὰ ἐπιφωνημάτων. Οὐδόλως ἀπορῶ, διότι ὁ κ. Βάσης ὅπως δὲν ἐννοεῖ ἄλλα

πράγματα οὕτω καὶ τοῦτο. Ἂς ἐρωτήσῃ μητέρα τινὰ ἵνα τῷ παραστήσῃ τὴν δύναμιν τῆς φιλοστοργίας καὶ μάθῃ πόσον αἱ μητέρες καὶ τίκτουσαι καὶ τεκοῦσαι ἄγχονται. Νῦν δ' ἄς μοι ἐπιτρέψῃ νὰ εἴπω πρὸς αὐτὸν μυστικά, ὅτι οἱ παλαιοὶ συχνάκις συνέδεον τὸ ***κάμπτειν*** πρὸς τὸ ***ἄγχειν***. Ἰδοὺ ἓν παράδειγμα ἐκ τοῦ Πλουτάρχου σελ. 829 b: «κάμπτουσι καὶ ἄγχουσι τὰς πόλεις». Τὰ ἄλλα ἂς φροντίσῃ νὰ εὕρῃ αὐτός.

Σελ. 500 f (298, 22): «τὴν ἄνοιαν, δι' ἧς ἀνήκεστος ἡ κακία τοῖς πολλοῖς συνοικεῖ». Κατὰ τὸν κ. ἐπικριτὴν ἀντὶ τοῦ ***δι' ἧς*** γρ. ***δι' ἥν***. Ἀλλ' ἐνταῦθα, ὅπως καὶ ἐκ τῶν ἡγουμένων (τοῖς δὲ τῆς ψυχῆς—κρίνει) καὶ ἐκ τῶν ἑπομένων φαίνεται, ὁ συγγραφεὺς φαντάζεται τὴν ἄνοιαν ὡς τὸ ὄργανον, ᾧ χρωμένη ἡ κακία γίνεται ἀνήκεστος συνοικοῦσα κτλ. ***Ἄνοιαν*** δὲ λέγων ἐνταῦθα ἐννοεῖ τὴν κατωτέρω λεγομένην ***ἀναισθησίαν*** καὶ δὲν στερεῖται πιθανότητος ἡ εἰκασία τοῦ Wytt. ***ἄγνοιαν***, ἣν μᾶλλον ἀνέμενον νὰ λάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν του ὁ κ. ἐπικριτής.

Σελ. 501 c (300, 3) ἐν τῇ φράσει: «οἱ δ' ἐν τοῖς ψυχικοῖς πάθεσιν ὄντες ***τότε*** μάλιστα πράττουσι, τόθ' ἥκιστα ἡσυχάζουσιν» ἠρώτησα ἐν τῇ ὑποσημειώσει μήπως γρ. ***ὅτε*** ἀντὶ τοῦ ***τότε***. Ὁ δὲ κ. ἐπικριτὴς ἰσχυρίζεται ὅτι διὰ τῆς διορθώσεώς μου ἀναιρεῖται «ὁ λογικὸς Νόμος (γρ. νόμος) καθ' ὃν Α οὐκ ἔστιν οὐκ Α»! Ἐγὼ δὲ παρακαλῶ τὸν κ. ἐπικριτὴν νὰ ἀναγνώσῃ καὶ ἕτερον χωρίον, τὸ τοῦ Κικέρωνος (venia sit dicto), ἀναιροῦν τὸν νόμον τῆς λογικῆς. Publium Scipionem—dicere solitum scripsit Cato, qui fuit fere eius aequalis, numquam se minus otiosum esse, quam cum otiosus, nec minus solum, quam cum solus esset. (De Officiis III, 1.) Τὸ χωρίον τοῦτο ἔχον παραδόξως σχεδὸν τὴν αὐτὴν ἔννοιαν συνιστῶ εἰς τὴν μελέτην τοῦ κ. καθηγητοῦ, ὅστις δύναται νὰ παραβάλῃ καὶ τὴν σελ. 196 b τῶν ἀποφθεγμάτων.

Τάλαινα λογική, τί σοι ἐπεφύλαττεν ὁ μακρὸς χρόνος!

Σελ. 505 e (310, 25): «ἑταίρα τῶν περὶ Ἁρμόδιον ἦν καὶ Ἀριστογείτονα (ἡ Λέαινα) καὶ τῆς ἐπὶ τοὺς τυράννους συνωμοσίας ἐκοινώνει ταῖς ἐλπίσιν ὡς γυνή· καὶ γὰρ αὕτη περὶ τὸν καλὸν ἐκεῖνον ἐβάκχευσε κρατῆρα τοῦ ἔρωτος καὶ κατωργίαστο διὰ τοῦ θεοῦ τοῖς ἀπορρήτοις». Ἐνταῦθα κατὰ τὸν κ. ἐπικριτὴν «ἡ μὲν γενικὴ τοῦ

ἔρωτος εἶναι **πάντως** (!) ἐξαλειπτέα, ὁ δὲ **καλὸς ἐκεῖνος κρατὴρ** εἶναι ὁ τῆς συνωμοσίας. Ἀλλὰ πόθεν προῆλθε τὸ παρέμβλημα τοῦτο **τοῦ ἔρωτος**; Εἶναι δῆλον ὅτι (Γρ. ὅτι εἶναι) ἑρμήνευμα τῆς γενικῆς **τοῦ θεοῦ**».

Ἡ πρότασις «καὶ γὰρ αὕτη κτλ.» ἐπεξηγεῖ πρῶτον τὸ **ὡς γυνὴ** εἶτα δὲ τὰ τῆς συνωμοσίας. Καὶ ἡ συνέχεια δὲ καὶ τὰ συμφραζόμενα ἀπαιτοῦσι τοιοῦτόν τι νόημα: «τόσον ἐρωτικὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τόσην πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν ἔδειξεν ἡ Λέαινα πρὸς τοὺς περὶ τὸν Ἁρμόδιον, ὥστε ἐκρίθη ἀξία νὰ κοινωνήσῃ τῶν μυστηρίων τῆς συνωμοσίας». Τοιοῦτον δὲ νόημα παρέχει τὸ κείμενον μένον ἀνέπαφον καὶ ἄθικτον. Κατὰ δὲ τὴν διόρθωσιν τοῦ Βάση ἡ φράσις δηλοῖ τάδε: «ἡ Λέαινα ὡς Βάκχη ἐμάνη καὶ ἐνεθουσίασε περὶ τὸν καλὸν ἐκεῖνον κρατῆρα τῆς συνωμοσίας (!) καὶ εἰσήχθη διὰ τοῦ θεοῦ εἰς τὰ μυστήρια τῆς συνωμοσίας». Ταῦτα καὶ πρωθύστερα εἶνε καὶ ἄλλα σφάλματα ἔχουσι. Πρῶτον ἡ φράσις «περὶ τὸν καλὸν ἐκεῖνον κρατῆρα» ἀμφιβάλλω ἂν δύναται νὰ λεχθῇ περὶ συνωμοτῶν, οἵτινες εἶνε καὶ ὀφείλουσι νὰ εἶνε **νήφοντες**. Πρβ. Ὀδυσσ. Φ. 145. Δεύτερον ἐκεῖνο τὸ **διὰ τοῦ θεοῦ** ἄπορον εἶνε ἂν θὰ τὸ ἐννοήσῃ τις ὡς λεγόμενον περὶ τοῦ Ἔρωτος, ἀφ' οὗ δὲν προηγεῖται τοιοῦτόν τι. Ὅπως λοιπὸν καὶ ἂν ἐξετασθῇ τὸ χωρίον, τὸ συμπέρασμα εἶνε ὅτι δὲν πρέπει νὰ κινῇ τις τὰ εὖ κείμενα.

Σελ. 519 c (344, 19): «ἔοικε γὰρ ἥ τε μοιχεία πολυπραγμοσύνη τις ἀλλοτρίας ἡδονῆς εἶναι καὶ ζήτησις καὶ ἔρευνα τῶν φυλαττομένων καὶ λανθανόντων τοὺς πολλούς, ἥ τε πολυπραγμοσύνη παράλυσίς **ἐστι** καὶ **φθορὰ** καὶ ἀπογύμνωσις τῶν ἀπορρήτων.» Κατὰ τὸν κ. Βάσην «τοῦ **ἐστι** ἡ παρεμβολή, ἥτις ἀνακόλουθον (!!) ποιεῖ τὸν λόγον, εἶναι ὅλως ἀδικαιολόγητος». Ὅθεν μεταγράφει αὐτὸ εἰς **τις**. Εἶτα δὲ θαυμάζων τὴν συμμετρίαν, καθ' ἣν τὰ τῆς πολυπραγμοσύνης ἀποδίδονται εἰς τὴν μοιχείαν καὶ τἀνάπαλιν, ἐπιλέγει: «Τότε ἀποδεικνύεται αὕτη (ἡ συμμετρία), ὅταν ἡ μὲν μοιχεία παρασταθῇ ὡς **ζήτησις** καὶ **ἔρευνα** (= πολυπραγμοσύνη), ἡ δὲ πολυπραγμοσύνη ὥς τις φθορὰ καὶ ἀπογύμνωσις (= μοιχεία). Ὁ ἐκδότης οὐδὲν τούτων ὑποπτεύσας προτείνει ἀντὶ τοῦ **φθορὰ** νὰ γραφῇ **φώρα**, quae Hesychio teste ἔρευνα est»!!!!! (τὰ ἐπιφωνήματα εἶνε τοῦ κ. Βάση).

Καὶ πρῶτον παρατηρῶ ὅτι τὸ ἀνακόλουθον τοῦ λόγου ὑπάρχει

μόνον ἐν τῇ φαντασίᾳ τοῦ κ. ἐπικριτοῦ· ὁ λόγος ἐχώλαινεν ὡς ἐξέδωκεν αὐτὸν ὁ ἐπικριτὴς παραλιπὼν μετὰ τὸ **ἡδονῆς** τὸ ἀναγκαῖον **εἶναι**. Δεύτερον ἡ συμμετρία οἵαν φαντάζεται ὁ ἐπικριτὴς δὲν ὑπάρχει· διότι, ἵνα παραλίπω τἄλλα, ἂν ἡ πολυπραγμοσύνη παρασταθῇ ὡς μοιχεία καθ' ἣν ἔννοιαν ἔχει ὁ κ. Βάσης, οὔτε τὸ **παράλυσις** ἁρμόζει οὔτε τὸ **φθορὰ** οὔτε **τῶν ἀπορρήτων**. Ἀλλὰ καὶ ἡ τάξις πρωθύστερος, διότι τὸ **φθορὰ** ἔπρεπε νὰ ἐπιταχθῇ. Ἐπειδὴ δὲ ἰδίως πρόκειται περὶ τοῦ **φθορά**, παρατηρῶ ὅτι ἡ λέξις αὕτη κυριολεκτουμένη περὶ παρθένων εἶνε ἀνάρμοστος ἐνταῦθα, ὅπου ὁ λόγος εἶναι περὶ μοιχείας (ὑπάνδρων γυναικῶν). πρβλ. σελ. 249 e (214, 23): «μήτε μοιχείαν μήτε φθορὰν ἀνέγγυον — μνημονεύεσθαι». 712 c. Ταῦτα δύναται εὐκόλως νὰ μάθῃ ὁ κ. Βάσης. Ἀλλὰ τί τὰ πολλά; Οὐχὶ ἐγὼ πρῶτος κατενόησα ὅτι ἐν τῇ ἐφθαρμένῃ λέξει (**φθορὰ**) λανθάνει ἡ ἔννοια τῆς ἐρεύνης, καὶ ἐπομένως ὅτι γρ. **φώρα**. Ἤδη ὁ Reiske εἴκασε **φώρασις**, ἀλλὰ πρόδηλον ὅτι τὸ ἐμὸν πολὺ πλησιέστερον.

Σελ. 517 d (340, 4): «ζήτει τὰς ἐν σελήνῃ καθάπερ ἐν ἀνθρώπῳ μεταβολάς». Τὸ χωρίον τοῦτο ἀναφέρω ἐνταῦθα ὁδοῦ πάρεργον, ἵνα ἐλέγξω ψευδῆ δοξασίαν τοῦ κ. Ed. Kurtz φρονοῦντος ὅτι ὤφειλον νὰ γράψω κατὰ τὸν κώδ. τῆς Λειψίας: «καθάπερ ἀνθρώπῳ» Ἐγὼ δὲ προέκρινα νὰ γράψω ὡς ἔγραψα, ἂν καὶ ἐγνώριζον ὅτι καὶ ἄλλοι κώδικες πρὸς τῷ τῆς Λειψίας παραλείπουσι τὴν πρόθεσιν. Διατί; Ὁ ἐν ταῖς τοιαύταις παραβολικαῖς φράσεσιν ἐπικρατῶν κανὼν καὶ παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ καὶ παρὰ τοῖς ἐγκρίτοις εἶνε ὅτι, ὅτε μὲν προηγεῖται τὸ **ὥσπερ** (καθάπερ, οἷον, ὡς) μετ' ἐμπροθέτου ὀνόματος, ἡ πρόθεσις σπανιώτατα ἐπαναλαμβάνεται πρὸ τοῦ ἐπακολουθοῦντος ἑτέρου ὀνόματος· ὅτε δὲ ἐπακολουθεῖ τὸ **ὥσπερ** (ὡς, καθάπερ, οἷον), τότε συνήθως παραλείπεται ἡ μετ' αὐτὸ πρόθεσις. Περιορίζομαι μόνον εἰς τὰ παραδείγματα τοῦ Πλουτάρχου, καὶ ἐκ τούτων πάλιν μόνον εἰς τὰ ἔχοντα τὴν πρόθεσιν **ἐν**· 1) 156 d ὥσπερ ἐν πυρὶ τῷ οἴνῳ (=712 b). 563 f ὥσπερ ἐν γαλήνῃ τῷ φωτί. Αἰμ. Παύλ. 1 ὥσπερ ἐν ἐσόπτρῳ τῇ ἱστορίᾳ. Κάτ. 25 καθάπερ ἐν δράματι τῷ βίῳ· σελ. 1095 b οἷον ἐν τέφρᾳ ψυχρᾷ τῇ σαρκί. Παρὰ Πλουτάρχῳ ὑπάρχουσιν ἐν ὅλῳ 30 παραδείγματα ἀναγόμενα εἰς τὴν 1) περίστασιν, ὧν τὰ πλεῖστα χάριν συντομίας παρέλιπον. Ἐκ τούτων δύο μόνον ἐναντιοῦνται τὸ ἐν σελ. 473 f, ὅπου γρ. **τῇ ψυχῇ** ἀντὶ τοῦ **ἐν τῇ ψυχῇ**· καὶ σελ. 1089 f,

ὅπου ὅ,τι καὶ ἂν λανθάνῃ ἐν ταῖς ἐφθαρμέναις λέξεσιν εἰσακτέα ἡ πρόθεσις *ἐν*. Τὰ εἰς τὴν δευτέραν περίστασιν, περὶ ἧς καὶ ὁ λόγος, αναγόμενα παραδείγματα εἶνε ὀλιγώτερα· ὅθεν καὶ ἀναγράφω πάντα. 2) σελ. 352 d τὸν ἱερὸν λόγον . . . ἐν τῇ ψυχῇ φέροντες ὥσπερ ἐν κίστῃ (τ. ἕ. φέρει τις τὰ ἱερά). 517 f τὸ περίεργον ἐν φαύλοις τισὶν ὥσπερ ἑρπετὸν ἐν θανασίμοις ὕλαις ἀεὶ νέμεσθαι. 381 a ἐν αὐτοῖς . . ὥσπερ ἐν σταγόσιν ἡλίου. 517 d. 556 c ἐν κακίᾳ καθάπερ ἐν φαύλῳ σιδήρῳ. 604 a ἐν μιᾷ σφαίρᾳ καθάπερ ἐν νήσῳ. 635 e ἐν ᾠῷ καθάπερ ἐν Καρί. 765 f ἐν παισὶ καὶ γυναιξὶν ὥσπερ ἐν κατόπτροις (πρβ. Πλάτ. Φαίδρ. σ. 255 d). 778 c ἐν τῷ βαθυτάτῳ τῆς ἡσυχίας ὥσπερ ἐν ἀκλύστῳ λιμένι. 786 e ἐν ἀρχαῖς καὶ πολιτείας ὥσπερ ἐν τόποις λαμπροῖς. 1002 a ἐν τοῖς μαθηματικοῖς ὥσπερ ἐν κατόπτροις. Ἀλεξ. κεφ. 51 ἐν τοῖς Μακεδόσιν ὥσπερ ἐν θηρίοις περιπατεῖν. Δύο μόνον παραδείγματα ἐναντιοῦνται, τὸ ἐν σελ. 447 d ἐν πράγμασι γιγνόμενος ἑτέροις ὥσπερ ὕλαις διαφερούσαις (ἴσως γρ. ὥσπερ ἐν ὕλαις). Καὶ σελ. 766 a ἐν νέφεσι κενὸν ὥσπερ σκιαῖς θηρωμένου τὸ ποθούμενον. (ὅπου ὁ Reiske : ὥσπερ σκιάς). πρβ. σ. 968 c.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν τὸ «καθάπερ ἐν ἀνθρώπῳ» συμφωνεῖ πρός τε τὴν καθόλου καὶ πρὸς τὴν ἰδίᾳ χρῆσιν τῆς ἑλλην. γλώσσης, ψεκτέοι εἶνε μᾶλλον οἱ τὰ ἐναντία ἄνευ λόγου προκρίνοντες.

Σελ. 522 a (351, 16): «εἰ γὰρ ὑπὸ **σοῦ** πεισθεὶς ἀφικοίμην πρὸς αὐτήν, ἴσως ἄν με πάλιν ἀναπείσειεν αὐτη καὶ μὴ σχολάζοντα φοιτᾶν κτέ.» Ὁ ἐπικριτὴς γράφει τὰ ἑξῆς: «Παρὰ Ξενοφῶντι (Κύρ. Π. v. 1, 8) κεῖται ***ἐκείνη***, ὁ δὲ Πλούταρχος ἔγραψεν ***αὐτὴ*** διὰ τὴν πρὸς τὸ ***σοῦ*** ἀντίθεσιν. Ἄνευ λόγου ἄρα ὁ Βερν. μετέγραψεν ***αὕτη***».

Τάλαινα λογική! Ἀλλ' ὦ λογικώτατε ἀνδρῶν ἁπάντων, τὸ μὲν ***ἐκείνη*** τοῦ Ξενοφῶντος, οὗ τὸ χωρίον μεταχειρίζεται ὁ Πλούταρχος, ἀντιστοιχεῖ ὄχι πρὸς τὸ ***αὐτὴ*** ἀλλὰ πρὸς τὸ ***αὕτη***. Περὶ τούτου οὐδεμία ἀμφισβήτησις ὑπάρχει. Ἡ δὲ ὑπὸ σοῦ ἐπικαλουμένη ἀντίθεσις δῆθεν ὑπάρχει καὶ παρὰ Ξενοφῶντι· ἀλλ' ἀφ' οὗ οὗτος δὲν ἔλαβεν αὐτὴν πρὸ ὀφθαλμῶν, διατί διορθῶν δῆθεν τὸν Ξενοφ. ὁ Πλούταρχος ἤθελε φροντίσῃ περὶ αὐτῆς;

Σελ. 524 c (357, 20): «τὸν δὲ πλείω τῶν ἱκανῶν ἔχοντα καὶ πλειόνων ὀρεγόμενον οὐ χρυσίον ἐστὶν οὐδ' ἀργύριον τὸ θεραπεῦον». Γρ. **τὸ θεραπεῦCον** κελεύει Βάσης. Πρὸς τὸ κέλευσμα τοῦ Βάση ἀντι-

τάσσω χάριν συντομίας τὸ ἐν σελ. 500 f: «ὁ δ' ἀπιστίᾳ τοῦ νοσεῖν..., κἂν παρῇ **τὸ θεραπεῦον**, ἀρνεῖται»· καὶ ἀλλ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως οὐδεὶς λόγος μεταβολῆς ὑπάρχει.

Περὶ τοῦ ἐν σελ. 527 b (364, 25) χωρίου ἔγραψα τὰ δέοντα ἐν τῷ Ἐπιλόγῳ.

Περὶ δὲ τοῦ ἐν σελ. 530 c **ἀπέχθεσθαι** πρβ. ὅσα ἔγραψα ἐν «Κριτικ. παρατηρήσεων ἐξελέγξει» σελ. 20 κέ., ἐξ ὧν ἀναφέρω ἐνταῦθα μόνον τὸ συμπέρασμα: «Καὶ τούτων τεθέντων, ἐμὲ οὐδὲν δικαίωμα εἶχε νὰ ψέξῃ γράφοντα **ἀπέχθεσθαι**. Διότι δι' ἐμὲ εἶνε ὅλως ἀδιάφορον τὸ πῶς ἔγραψε τὸν στίχον ὁ Εὐριπίδης· τοὐναντίον δὲ τὸ πῶς ὁ Πλούταρχος ἔγραψε τὸν στίχον τοῦ Εὐριπίδου, τοῦτο μάλιστα μὲ ἐνδιαφέρει. Ὅταν ἐγὼ γνωρίζω τὰ δύο ταῦτα 1) ὅτι ὁ Πλούταρχος μετεχειρίσθη τὸν τύπον **ἀπέχθομαι** οἷον Μαρκέλ. κεφ. 22: «τὸ μύρτον Ἀφροδίτης φυτόν, ἣ μάλιστα θεῶν ἀπέΧΘΕΤΑΙ βίᾳ καὶ πολέμοις»· καὶ 2) ὅτι ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ οἱ κώδικες ἔχουσιν **ἀπέχθεσθαι** (ὁμοίως καὶ παρ' Εὐριπίδῃ), ἐγὼ μὲν δικαιοῦμαι νὰ γράφω ἐν ἐκδόσει τοῦ Πλουτάρχου **ἀπέχθεσθαι**, οὐδεὶς δ' ἔχει δικαίωμα νὰ μὲ ψέγῃ διὰ τοῦτο».

Περὶ δὲ τοῦ ἐν σελ. 530 b (372, 6) «ὥστ' ἡ δυσωπία» ἀντὶ τοῦ **ὥσθ'**, περὶ οὗ ποιεῖται ἰδιαίτερον λόγον, τί καὶ νὰ εἴπω; Ὁ νοῦς μου κάμνει στάσι. Ἂς εἴπωσιν οἱ ἀναγνῶσται. Ἀλλ' ὑπερβολὴ δὲν εἶνε ἂν εἴπω τοῦτο μόνον, ὅτι ἐν τῇ ἐκδόσει **χιλιάκις** τοὐλάχιστον εἶνε τὸ ὀρθὸν γεγραμμένον, ἅπαξ δὲ τὸ ἡμαρτημένον.

Κατωτέρω ἐπικρίνει τὰς ἐν τῷ χωρίῳ (σελ. 542 b = 402, 8) γραφὰς τοῦ κώδικος D, περὶ ὧν ἴδε Πρόλογον τοῦ α' Τόμου σελ. XXIII. Ἁπλῆ παράθεσις ἀρκεῖ νὰ δείξῃ εἰς τὸν δυνάμενον νὰ κρίνῃ τὴν μεγάλην διαφοράν. Ὁ μὲν κῶδιξ D παρέχει τάδε: «Λανθάνει γὰρ οὕτω τὸν ἀκροατὴν τοῖς ἰδίοις ἐπαίνοις συνυποδυόμενος (συναποδ. κῶδιξ), ὃς τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ λεγομένοις ἥδεται καὶ χαρὰν (**χάριν** τὸ χ/φον) μὲν ἐφ' οἷς κατώρθωσεν ἔχει». Οἱ δὲ ἄλλοι κώδικες, πλὴν ἀσημάντων διαφορῶν, τὰ ἑξῆς: «Λανθάνει γὰρ οὕτω τὸν ἀκροατὴν τοῖς ἰδ. ἐπ. συνυποδυόμενον τὸ τοῦ λέγοντος ἡδέως προσδεχόμενον· καὶ χαίρει μὲν ἐφ' οἷς κατώρθωσε λεγομένοις». Ὁ νοῶν νοείτω. Ὁ δὲ Βάσης «οἴνου παρόντος ὄξος ἠράσθη πιεῖν». Αἱ ἐν τοῖς ἄλλοις χ/φοις ἱκανῶς ἀδιανόητοι λέξεις «τὸ τοῦ λέγοντος ἡδέως προσδεχόμενον» εἶνε

εἰκαῖον συμπλήρωμα ἀντιγραφέως τινός, ὡς ἀπέδειξα ἐν Μνημοσύνῃ Τόμ. 24. μέρ. Δ' σελ. 385 κέ. Τὸ δὲ **λεγομένοις** ὅτι εἶνε παρέμβλημα φαίνεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὁ ἄριστος κῶδιξ Barberinus παρέλιπεν αὐτό.

Ἐν τοῖς ἐφεξῆς σελ. 467—474 ὑπάρχει μακρὰ παρέκβασις σκοποῦσα ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ κῶδιξ D εἶνε διεσκευασμένος. Ἐπειδὴ περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος πλεῖστα ἔγραψα καὶ ἐν τῇ **Μνημοσύνῃ** (ἔνθ.ἀν.) καὶ ἐν τῷ Ἐπιλόγῳ ἐξελέγχων τὰς αἰτιάσεις τοῦ Larsen, τοῦ Paton καὶ τοῦ Wilamowitz, ἀνδρῶν ἁρμοδιωτέρων καὶ ἀξιοπιστοτέρων τοῦ Βάση, καλὸν ἔκρινα νὰ παραλίπω ἐνταῦθα τὸν περὶ τῆς παρεκβάσεως ταύτης λόγον καὶ νὰ παραπέμψω εἰς ἐκεῖνα τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ περὶ τῶν αὐτῶν σχεδὸν χωρίων πρόκειται καὶ ἐνταῦθα, πλὴν ὅτι ὁ κ. Βάσης καὶ τὰ πράγματα ἱκανῶς ἀγνοεῖ καὶ εἴ τι γινώσκει παραποιεῖ ἐν γνώσει σοφιστευόμενος καὶ πονηρευόμενος καὶ προσπαθῶν ν' ἀποπλανήσῃ τὸν ἀναγνώστην. Ἀναφέρω δύο παραδείγματα μὴ ὑπάρχοντα ἔνθ. ἀν.

Ἐν σελ. 474 (τῆς Ἀθηνᾶς) γράφει τὰ ἀκόλουθα: «528 a (367,6): «τοιοῦτόν ἐστιν ἀρετὴ ἀλήθεια μαθημάτων τε κάλλος γεωμετρικῶν ἀστρολογικῶν· **ὧν τίνι** τὰ τοῦ πλούτου φάλαρα ταῦτα καὶ περιδέραια καὶ θεάματα κορασιώδη παραβαλεῖν ἄξιον...;» Τίς δύναται νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι ὑπῆρξεν ἐκδότης προκρίνας τῆς καλλίστης ταύτης γραφῆς τὴν ἐν τῷ D ὧδε ἔχουσαν: «... ἀστρολογικῶν, **οἷς πάντα** τὰ τοῦ πλούτου... θεάματα κορασιώδη παραβαλεῖν ἄξιον». Τὰ κορασιώδη θεάματα εἶναι ἄξια νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὸ κάλλος τῶν ἐπιστημονικῶν μαθημάτων!!!!!»

Ὁ χρηστὸς ἐπικριτὴς ἵνα ἐξαγάγῃ τὸ τελευταῖον συμπέρασμα, πρῶτον ἀφήρεσε τὸ ἐρωτηματικὸν ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ἔκδοσίν μου παρατεθειμένου χωρίου. Δεύτερον ἀφαιρέσας πάσας τὰς ἄλλας φράσεις ἀφῆκε μόνον τὸ **θεάματα κορασιώδη**· ὥστε ἠδυνήθη νὰ συμπεράνῃ ὅ,τι ἤθελε. Καίτοι τὸ νόημα τοῦ χωρίου, ὡς ἐξέδωκα αὐτό, εἶνε: «ὅλα τοῦ πλούτου τὰ φάλαρα ταῦτα καὶ τὰ περιδέραια καὶ τὰ κορασιώδη θεάματα ἂν τὰ μαζεύσῃ τις εἶναι ἀνάξια νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ γεωμετρικὰ καὶ ἀστρολογικὰ μαθήματα.» Δὲν ἀρκοῦσι ταῦτα ἀλλ' ἐπιλέγει: «Τί λέγει περὶ τούτων ὁ κύριος van Herwerden; Περιμένομεν τὴν ἀπόκρισιν.»

'Αλλ' ὁ κ. van Herwerden καὶ πᾶς ἀναγνώστης ἂς εἴπῃ πρὸ πάντων ἂν ὁ τοιαῦτα ποιῶν ἐπικριτὴς εἶνε ἄξιος πίστεως.

Εὐθὺς κατωτέρω γράφει τὰ ἀκόλουθα: «544 a (406, 17) «ἐμμελὴς δὲ καὶ χαρίεις ὁ λήθην τινὰ καθ' αὑτοῦ λέγων ἢ ἄγνοιαν ἢ φιλονικίαν ἢ πρός τινα μαθήματα καὶ λόγους **ἀκρόασιν**, ὡς ὁ 'Οδυσσεύς· **αὐτὰρ ἐμὸν κῆρ ἤθελ' ἀκουέμεναι**. . . . . .» Οὕτως οἱ ἄλλοι κώδικες πλὴν τοῦ D. Φανερὸν δ' εἶναι ὅτι ἀντὶ τοῦ **ἀκρόασιν** γρ. **ἀκρασίαν** τ. ἔ. ἀχαλίνωτον ὁρμήν. 'Αλλ' ὁ τοῦ D διασκευαστὴς τὴν πρόχειρον ταύτην διόρθωσιν παριδὼν διέφθειρε τὸ χωρίον τάδε γράψας: «πρός τινα μαθήματα καὶ λόγων ἀκρόασιν ὀλιγωρίαν. Κατὰ ταῦτα ὁ 'Οδυσσεὺς λέγων **αὐτὰρ ἐμὸν κῆρ ἤθελ' ἀκουέμεναι** κατεγίνωσκεν ἑαυτοῦ ὀλιγωρίαν πρὸς λόγων ἀκρόασιν ! ! ! ! ! »

῞Εν μόνον ἐλησμόνησεν ἐν τῷ οἴστρῳ αὐτοῦ ὁ χρηστὸς ἐπικριτής, ὅτι ὁ Πλούταρχος πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰδίου λόγου ἐμνημόνευσεν ὄχι **ἓν** ἀλλὰ **δύο** χωρία ἐκ τοῦ 'Ομήρου. Καὶ ἐγὼ δὲ ἐν τῇ ἐκδόσει ἔθεσα κόμμα μετὰ τὸ **φιλονεικίαν**, ἵνα ὑποδείξω τὴν διπλῆν ταύτην ἀναφοράν. 'Αλλ' ὁ κ. ἐπικριτὴς ὑπὸ πολλῆς χρηστότητος βεβαίως ἓν μόνον παρέθηκε, τὸ ἤδη μνημονευθέν· παρέλιπε δὲ τὸ ἕτερον, ὅπερ εἶνε τόδε: «ἀλλ' ἐγὼ οὐ πιθόμην (τ. ἔ. τοῖς ἑταίροις λισσομένοις πάλιν ἰέναι), ἦτ' ἂν πολὺ κέρδιον ἦεν, ὄφρ' αὐτόν τε ἴδοιμι καὶ εἴ μοι ξείνια δοίη» τ. ἔ. ἐγὼ δὲν ἐπείσθην εἰς τοὺς ἑταίρους παρακαλοῦντας νὰ γυρίσωμεν ὀπίσω, τὸ ὁποῖον βεβαίως θὰ ἦτο πολὺ ὠφελιμώτερον· ἀλλ' ἐπροτίμησα νὰ μείνω διὰ νὰ ἴδω αὐτὸν τὸν Κύκλωπα» κτλ. Ταῦτα δὲ λέγων ὁ 'Οδυσσεὺς βεβαιότατα κατεγίνωσκεν ἑαυτοῦ **ὀλιγωρίαν πρὸς λόγων ἀκρόασιν**, ὄχι δὲ «πρός τινα μαθήματα καὶ λόγους **ἀκρασίαν** (ἀκρόασιν)».

'Ερωτῶ τώρα τὸν ἀναγνώστην ἂν τοιοῦτος ἐπικριτὴς εἶνε ἄξιος πίστεως· διότι καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἐξ ἀγνοίας καὶ ἀμαθείας ἔγραψε τὰ ἀνωτέρω, πάλιν ἀποδεικνύεται ὅτι εἶνε ὅλως ἀναρμόδιος κριτής.

Σελ. 545 f (411,14): « ὁ 'κείνου χορὸς—μείζων, οὑμὸς δὲ συμφωνότερος». 'Ωσαύτως 78 c. 'Ενταῦθα ὁ κ. Βάσης κανοναρχεῖ ὅ,τι ψάλλει ὁ διδάσκαλος. ῞Οθεν τὰ ἐνταῦθα λεγόμενα λέγονται καὶ πρὸς ἐκεῖνον. Καὶ πρῶτον λέγω πρὸς τὸν Βάσην ἀπαιτοῦντα **οὐκείνου**, ὅτι τοιαύτη κρᾶσις δὲν δύναται νὰ γίνῃ, διότι ἐν τῷ **ὁ 'κείνου** (κείνου) ἐλλείπει τὸ δεύτερον φωνῆεν, τὸ ἀρκτικὸν τῆς ἑπομένης λέξεως· ἔπρεπε

νὰ εἶνε ὁ **ἐκείνου**, ἵνα γίνῃ **οὐκείνου**. Ἀλλὰ καὶ ὁ **ἐκείνου** ἂν ἦτο, ἐγὼ δὲν θὰ ἔγραφον **οὐκείνου**, διότι γνωρίζω ὅτι ὁ Πλούταρχος οὐδαμοῦ μετεχειρίσθη τοῦτο τὸ κεκραμένον **οὐκείνου**· οὐδ' εἶμαι μωρὸς ὅπως μετοχετεύσω εἰς τὴν ἔκδοσιν πάσας τὰς κράσεις τὰς ἐν ταῖς γραμματικαῖς φερομένας. Οὗτος εἶνε ὁ λόγος δι' ὃν ἔγραψα μὲν **θοἰμάτιον**, ἀλλ' ἀπέφυγα νὰ γράψω **θαἰμάτια**, διότι τὸ μὲν πρῶτον πολλαχοῦ τοῦ Πλουτάρχου εὕρηται, τὸ δὲ δεύτερον οὐδαμοῦ. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον. Ὁ Dindorf κατεκρίθη καὶ ὑπ' ἄλλων καὶ ὑπὸ τοῦ Blass, ὅτι μετεχειρίσθη τοιαύτην κρᾶσιν (**οὐκείνων**) ἐν Δημοσθ. 198, 27 καὶ ἀλλ. παρὰ τὰ χ/φα. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἤθελον δεχθῇ τοιαύτην κρᾶσιν, τότε τί ἔπρεπε νὰ πράξω ἐν τῷ «χρηστότητα 'κεῖνος» (σελ. 90 f); ἔπρεπε καὶ ἐνταῦθα νὰ μεταχειρισθῶ κρᾶσιν (καὶ ποίαν;) ἢ νὰ γράψω **ἐκεῖνος**; Ἀλλὰ παρὰ Πλουτάρχῳ οὔτε τὸ ἓν ἐγχωρεῖ οὔτε τὸ ἄλλο· ὅστις πιθανώτατα μετεχειρίσθη ἐνιαχοῦ τὸν βραχύτερον τοῦτον τύπον **κεῖνος** (**'κεῖνος**). Ὁ δὲ βραχύτερος οὗτος τύπος εὕρηται σποράδην καὶ παρ' ἄλλοις τῶν πεζογράφων καὶ μετὰ βραχὺ φωνῆεν· οἷον ἐν Πλάτ. Γοργ. σ. 520 α «περὶ 'κείνων» ὅπου ἐπίσης κρᾶσις δὲν ἐγχωρεῖ καὶ ὅπου ἐπίσης δυνάμεθα νὰ μεταγράψωμεν εὐκόλως **περὶ ἐκείνων**, ἀλλὰ καὶ ὀρθῶς; Ἰσοκρ. Παναθην. § 78 «ἃ 'κεῖνος (κεῖνος)». Δημοσθ. Φιλιππ. Γ' 41 «ἃ κεῖνοι ('κεῖνοι)». Περὶ τῆς Ῥοδ. ἐλ. § 27 «ὁ 'κείνων (κείνων)». Πρβ. Θουκ. Η' 86 «ἢ 'κεῖνοι» ὅπου ἴδ. τὴν σημ. τοῦ Poppo. Παρὰ δὲ τοῖς μεταγενεστέροις ἡ χρῆσις τῆς **κεῖνος** (**'κεῖνος**) μένει εἰσέτι **ἀνεξέταστος**. Ἐν δὲ τῷ χωρίῳ τῆς σελ. 90 f: «οὐδ' ἐπαινεῖ τὴν χρηστότητα, 'κεῖνος ἐξ ἀδάμαντος κτλ.» ἔχω λόγους πείθοντάς με ὅτι τὸ **κεῖνος** (**'κεῖνος**) εἶνε τὸ ὀρθὸν ὄχι δὲ τὸ **ἐκεῖνος**, οὐ μόνον τὸν λόγον τῆς χασμωδίας (ἣν καὶ μετὰ βραχὺ φωνῆεν καὶ μετὰ στίξιν τηρεῖ ὁ Πλούταρχος **ὅπου δύναται**), ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ὁ Πλούταρχος ζήλῳ πινδαρικῷ διὰ τὸ εὐθὺς ἐπιφερόμενον πινδαρικὸν χωρίον ἔγραψε **κεῖνος**, ὅπερ μεταχειρίζεται ὁ Θηβαῖος ποιητής. Ἐπὶ δὲ τούτοις πάντα τὰ χ/φα παρέχουσι **'κεῖνος**.

Σελ. 547 b (414, 20). Ἡ διπλῆ παραπομπὴ (417, 23. 528 BC) τοῦ Βάση εἶνε ἐσφαλμένη: «δεῖ γὰρ ἐρυθριᾶν ἐπαινούμενον.... καὶ καταστέλλειν τοὺς μέγα τι **περὶ αὐτῶν** λέγοντας, ὅπερ οἱ πολλοὶ ποιοῦσιν.... ἄχρι ἂν τῷ **περὶ** αὑτῶν καὶ τὸν παρ' ἑτέρων ἔπαινον

διαφθείρωσι». Ἐνταῦθα ἀπαιτεῖ ὁ κ. ἐπικριτὴς **παρ' αὐτῶν** ἀντὶ τοῦ **περὶ αὐτῶν**.

Ἀλλὰ δὲν πρόκειται τοῦτο ν' ἀποδειχθῇ. Οὐ μόνον τοῦ ὅλου συγγράμματος ὑποκείμενον εἶνε τὸ **ἑαυτὸν ἐπαινεῖν**, ὁ **περὶ ἑαυτοῦ** ἔπαινος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κεφ. τούτῳ περὶ τούτου πρόκειται καὶ τοῦτο πρέπει ν' ἀποδειχθῇ. Ὁ ἐν ἀρχῇ τῆς προκειμένης εἰς διόρθωσιν φράσεως **γὰρ** αἰτιολογεῖ τοῦτο ἀκριβῶς, ὅτι δεῖ «ἀπέχεσθαι τοῦ σφᾶς αὐτοὺς ἐπαινεῖν, ὅταν ὑπ' ἄλλων ἐπαινῶνται». Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ προκειμένῃ φράσει ἐπαναλαμβάνεται τὸ **περὶ αὐτῶν**: «τοὺς μέγα τι **περὶ αὐτῶν** λέγοντας». Πῶς λοιπὸν ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἤθελε καταλήξῃ εἰς τὸν **παρ' αὐτῶν ἔπαινον**, ἐν ᾧ ἀκριβῶς πρόκειται περὶ τοῦ **περὶ αὐτῶν ἐπαίνου**;

Ἐν σελ. 548 e (418, 23) ὁ κ. ἐπικριτὴς ἀπαιτεῖ: «ὡς ἔμοιγε... ἐνοχλεῖν» ἀντὶ τοῦ **ἐνοχλεῖ**. Ἀλλ' ἡ διὰ τοῦ **ὡς** εἰσαγομένη φράσις ὡς ἐκ τοῦ νοήματος ὅπερ περιέχει ἀναφέρεται οὐ μόνον εἰς τὴν ἀμέσως προηγουμένην, ἣν καὶ μόνην λαμβάνει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Βάσης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἑτέραν τὴν πρὸ ἐκείνης καὶ εἰς ὅλον τὸν λόγον τὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κεφαλαίου. Ὁ δὲ λέγων ταῦτα διὰ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος φράσεως τῆς διὰ τοῦ **ὡς** εἰσαγομένης (συχνότατα δὲ παρὰ τῷ συγγραφεῖ τούτῳ ὁ **ὡς** αἰτιολογεῖ) ἠθέλησε νὰ αἰτιολογήσῃ τὰ προηγούμενα: «λέγω ταῦτα, διότι ἐγὼ τοὐλάχιστον ὁμολογῶ, ὅτι ὁσάκις ἀναλαμβάνω κατὰ νοῦν τὰς σκέψεις ταύτας, μὲ ἐνοχλεῖ ὁ λόγος τοῦ Βίαντος, ὃν εἶπε πρός τινα πονηρόν, «ὡς οὐ δέδιε μὴ οὐ δῷ δίκην, ἀλλὰ μὴ οὐκ αὐτὸς ἐπίδῃ».

Σελ. 554 c (432, 25) ὁ ἐπικριτὴς ἔκρινε καλὸν νὰ ὁμιλήσῃ διὰ μακρῶν περὶ τοῦ τυπογρ. σφάλματος **ἦ φησιν** ἀντὶ τοῦ καλῶς ἔχοντος **φησίν**, ἐν ᾧ ἐγὼ τὸ σφάλμα διώρθωσα ἐν ταῖς Προσθήκαις καὶ Διορθώσεσι τοῦ 7ου τόμου σελ. LI.

Σελ. 567 f (465, 19) διορθοῖ: «τῶν μελῶν τὰ μὲν (ἀντὶ τῶν: **μὲν ὅλα τὰ μέρη**) συνελαυνόντων κτλ.» Ἐν τῇ γραφῇ τοῦ κειμένου καλὰ χ/φα παρέχουσι **τὰ** ἀντὶ τοῦ **τῶν** καὶ **ὅλων τῶν** ἀντὶ τοῦ **ὅλα τὰ**. Κατὰ ταῦτα γρ. μᾶλλον: «τὰ μὲν τῶν μελῶν συνελαυνόντων» ἤ, ἂν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν γραφὴν τῶν ἄλλων κωδίκων, γρ. «ἄλλα μὲν μέλη συνελαυνόντων». Προτιμῶ τὴν πρώτην διόρθωσιν, τὸ δὲ **τὰ μέρη** θεωρῶ παρέμβλημα παρεισελθὸν ἐκ τῆς ᾤας, ἐν ᾗ προσέγραψέ τις αὐτὸ ἐπεξηγῶν τὸ «τὰ δ'... ἔνια δ'».

«Σελ. 572 f (478, 19): «ἔστιν οὖν πρόνοια ἡ μὲν ἀνωτάτω καὶ πρώτη τοῦ πρώτου Θεοῦ νόησις εἴτε καὶ βούλησις οὖσα». Γρ. νόησίς τε καὶ βούλησις.»

Μετὰ πολλοῦ μὲν ἀξιώματος ἀποφαίνεται ὁ κ. Βάσης, ἀλλ' ἐλησμόνησε δύο τινὰ νὰ αἰτιολογήσῃ, 1) διατί τὸ **θεοῦ** γράφει διὰ κεφαλ. Θ ἐπανειλημμένως, καὶ 2) διατί πάντως πρέπει νὰ γραφῇ ὅ,τι αὐτὸς προτείνει. Ποῖον εἶνε τὸ σφάλμα τῆς παραδεδομένης γραφῆς, ποία δὲ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀναγκαιότης τῆς ἰδίας διορθώσεως.

Σελ. 577 f (493, 11): «** τοῦ μνήματος ** πίναξ χαλκοῦς ἔχων γράμματα κτλ.» Πρόκειται περὶ τοῦ τάφου τῆς Ἀλκμήνης. Τὰ διὰ τῶν ἀστερίσκων σεσημειωμένα χάσματα συνεπλήρωσεν ὁ μὲν Reiske ὧδε: «ἐπὶ δὲ τοῦ μνήματος ἔκειτο πίναξ», ἐγὼ δὲ συμφωνότερον πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ χάσματος ἀλλὰ μετὰ δισταγμοῦ ὧδε: «fort. supplendum ἐπάνω δὲ τοῦ μνήματος ἔκειτο πίναξ».

Ἀλλ' ὁ κ. ἐπικριτὴς εὑρίσκει παράλογον τὴν συμπλήρωσιν, διότι (λέγει) ἂν ὁ πίναξ ἔκειτο ἐπάνω τοῦ μνήματος, πῶς τότε πρῶτον ἐγένετο τοσαύτη ζήτησις περὶ τῆς σημασίας τῶν ἐν τῷ πίνακι γεγραμμένων. Ἐγὼ δ' ἀντιπαρατηρῶ ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀγησιλάου καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου ὁ τάφος τῆς Ἀλκμήνης, ἄν ποτε ὑπῆρξεν (ἵνα προσχωρήσωμεν εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ κ. Βάση), θὰ ἦτο πιθανώτατα συγκεχωσμένος (τὰς δ' ὑπὸ τοῦ χρόνου συγχώσεις μνημονεύει ἀλλ. ὁ Πλούταρχος). Δεύτερον δὲν θὰ ἦτο πολὺ εὔλογον ὁ πίναξ ὁ ἔχων γράμματα κελεύοντα «Μούσαις συντελεῖσθαι ἀγῶνα» νὰ εἶνε κεκρυμμένος ἐν τῷ βάθει τοῦ τάφου. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἐν ἀρχῇ τοῦ κεφ. ἀναγινώσκομεν τάδε: «καὶ γὰρ ἐβουλόμην πυθέσθαι—τίς ὅλως ἡ ὄψις τοῦ Ἀλκμήνης τάφου».

Ἡ ἐν σελ. 478 c (495, 3) διόρθωσίς μου δὲν τῷ ἀρέσκει, ὅπερ εὑρίσκω λίαν φυσικόν· ἀλλὰ καὶ δὲν λέγει καὶ διατί, ἵνα ἀποκριθῶ.

Σελ. 582 b (505, 2): «καὶ καταλέγειν ἐκείνῳ τῶν ἱστορικῶν τούτων ἕκαστον». Τὸ ***τῷ ἱστορικῷ*** παρατηρεῖ ὁ ἐπικριτής, δὲν ὤφειλον ἀκολουθῶν τῷ Wytt. νὰ μεταβάλλω εἰς τὸ ***τῶν ἱστορικῶν*** ἀλλὰ νὰ θεωρήσω αὐτὸ ἑρμήνευμα τοῦ ***ἐκείνῳ***=τῷ ἱστορικῷ.

Ἀσαφῆ τὰ ῥήματα τοῦ ἀνδρός. Ὤφειλον νὰ καταλίπω ἄθικτον τὸ ***τῷ ἱστορικῷ***, ἢ νὰ ἐξαλείψω αὐτὸ ὡς ἑρμήνευμα τοῦ ***ἐκείνῳ***; Ὁπότερον καὶ ἂν φρονῇ, εἶνε ἡμαρτημένον· διότι αὐτὸς ὁ Πλούταρ-

χος διὰ τῶν ἐφεξῆς ὑπεραπολογεῖται τῆς γραφῆς, ἣν εἰσήγαγον εἰς τὸ κείμενον: «οὕτω σκόπει, μὴ καὶ ἡμεῖς **τῶν μαντικῶν ἑκάστου** τὴν δύναμιν ἀγνοοῦντες κτλ.» Αἱ λέξεις **τῶν μαντικῶν ἑκάστου** λέγονται κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὰ προηγούμενα «τῶν ἱστορικῶν τούτων ἕκαστον». 'Αλλ' ὁ ἐπικριτὴς ἀναγινώσκει τὸν λόγον τοῦ Πλουτάρχου ὄχι ἵνα κατανοήσῃ αὐτὸν καὶ ὠφεληθῇ, ἀλλ' ἵνα εὕρῃ σφάλματα πρὶν κατανοήσῃ αὐτόν. Αὕτη εἶνε ἡ αἰτία, δι' ἣν κατωτέρω (σελ. 582 c τέλ. κεφ.) γράφει: «τὸ **ἔχοι** θὰ εἶχεν ὀρθῶς, ἂν μὴ ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ **ἀκουστέον**. Γραπτέον **ἔχει**». 'Αλλὰ δὲν ἐξαρτᾶται.

Σελ. 585 c (513, 2): «ἀλλ' ὁ τῶν δικαίων . . . κερδῶν πολλάκις ἀφιστὰς ἑαυτὸν ἑκουσίως, ἀσκεῖ καὶ **προεθίζεται** μακρὰν εἶναι παντὸς ἀδίκου καὶ παρανόμου λήμματος». Κατὰ τὸν κ. Βάσην κακῶς μετέβαλον τὸ **προσεθίζεται** εἰς **προεθίζεται**, «διότι δὲν πρόκειται περὶ ὡρισμένου ἐν τῷ μέλλοντι χρόνου, οὗ πρότερον ἐθίζεται ὁ ἐθιζόμενος, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀεὶ χρόνου καὶ δὴ καὶ τοῦ παρόντος». Ὁ κ. Βάσης παρεσύρθη ἐκ τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως (gewöhnt sich dazu), ἣν ἔχων ὁδηγὸν ἠθέλησε νὰ μελετήσῃ τὸ ἑλλην. κείμενον· ἀλλ' ὤφειλε νὰ λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἡ γερμαν. μετάφρασις ἔγινε πρὸ τῆς ἐκδόσεώς μου. 'Ενταῦθα ὁ λόγος περὶ ἀσκήσεως πρὸς φιλοπλουτίαν καὶ φιλαργυρίαν. 'Ασκεῖται δὲ πρὸς τοῦτο ὄχι ὅστις δὲν κλέπτει ἢ δὲν λωποδυτεῖ τὰ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐκεῖνος ὅστις πολλάκις πρότερον συνείθισεν ἑαυτὸν νὰ ἀπέχηται καὶ τῶν δικαίων καὶ συγκεχωρημένων καὶ νομίμων κερδῶν, οὗτος ἀσκεῖται καὶ **προεθίζεται** (τ. ἔ. συνειθίζει ἀπὸ πρωτίτερα) νὰ εἶνε μακρὰν ἀπὸ παντὸς ἀδίκου καὶ παρανόμου κέρδους. Τὰς αὐτὰς σκέψεις μεταφέρων ἐφαρμόζει καὶ εἰς τὰς ἡδονάς, καὶ τέλος συμπεραίνει λέγων ὅτι ὅστις πόρρωθεν καὶ ἐκ τῶν προτέρων δὲν ἔχει κεκολασμένην καὶ περιωρισμένην τὴν φιλοκέρδειαν ἀλλ' ἀνέδην ἀνατεθραμμένην καὶ προειθισμένην εἰς τὰ θεμιτὰ κέρδη, οὗτος ἀκάθεκτος καὶ ἀκατάσχετος φέρεται καὶ πρὸς τὰ ἄδικα καὶ ἀθέμιτα κέρδη καὶ λήμματα. Τώρα τίς τῶν ἀναγνωστῶν δὲν ἐννοεῖ ὅτι τὸ **προεθίζεται** εἶνε ἀναγκαία διόρθωσις καὶ οὕτως εἰπεῖν θεμελιώδης; 'Αλλὰ τί τὰ πολλά; Πρβ. σελ. 531 d (περὶ δυσωπ. κεφ. 7) ὅπου περὶ τῶν αὐτῶν προκειμένου λέγει τάδε ὁ φιλόσοφος: «Οὕτω δὲ δεῖ καὶ πρὸς τοὺς αἰτοῦντας ἀργύριον ἀνταίρειν, **προεθιζόμενον** ἐν τοῖς μήτε μεγάλοις μήτε δυσπαραιτήτοις». Οὕτως ἔχουσιν ἐνταῦθα πάντα

τὰ χ/φα. Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἀναπτύσσει ὁ συγγραφεὺς καὶ ἐν σελ. 522 f.

Σελ. 603 e (562, 3): «τὸ μέγιστον ἡσυχίας, ἧς διψῶσιν ἕτεροι, σοὶ πολλάκις τυχεῖν ἔνεστιν· ἀλλὰ πεττεύοντας καὶ ἀποκρυπτομένους οἴκοι συκοφάνται .... εἰς ἀγορὰν καὶ εἰς αὐλὴν βίᾳ κατάγουσιν· εἰς δὲ νῆσον .... οἱ βέλτιστοι τῶν ἀναγκαίων καὶ οἰκείων πλέουσιν». Τὸ χωρίον τοῦτο κατὰ τὸν κ. Βάσην γραπτέον καὶ στικτέον ὧδε: «τὸ δὲ μέγιστον ἡσυχίας διψῶσιν ἑτέροις οὐ πολλάκις τυχεῖν ἔνεστιν, ἀλλὰ .... κατάγουσιν· εἰς δὲ νῆσον κτέ.» Δύναταί τις (λέγει πάλιν ὁ Βάσης) καὶ συμφωνότερον τῇ παραδόσει νὰ γράψῃ «ἡσυχίας, ἧς διψῶσιν, ἑτέροις οὐ πολλάκις κτέ.».

Τὸ μόνον ἐν τούτοις ὀρθὸν εἶνε «τὸ δὲ μέγιστον» ὅπερ ὀφείλων εἰς ἐμὲ ἀπεσιώπησεν ὁ χρηστὸς ἐπικριτής, πάντα δὲ τὰ ἄλλα ἡμαρτημένα προελθόντα ἐκ παρερμηνείας καὶ παρεξηγήσεως, ἣν καίτοι πασίδηλον ὀφείλω ἐκ περισσοῦ νὰ καταδείξω. Κατὰ τὸν κ. Βάσην «τὴν αὐτὴν ἔννοιαν δηλοῦσι τὰ ἀπὸ τοῦ **τὸ μέγιστον** ἄχρι τοῦ **ἔνεστιν** καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ **πεττεύοντας** κἑ. Πῶς λοιπὸν ταῦτα συνάπτονται διὰ τοῦ **ἀλλὰ** καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ **γάρ**; Ἔπειτα τί σημαίνει τὸ **πολλάκις**; Ὁ ἐν τῇ νήσῳ διατρίβων οὐχὶ πολλάκις ἀλλ' **ἀεὶ** ἡσυχάζει».—Καὶ πρῶτον ὅτι ἀντιδιαστέλλονται ἐνταῦθα τὰ ἐν τῇ νήσῳ πλεονεκτήματα τοῦ σχετικῶς ἡσύχου βίου πρὸς τὰ μειονεκτήματα τῆς ἐν Ῥώμῃ πολυμερίμνου καὶ ταραχώδους καὶ ὀχληρᾶς διατριβῆς, ἕκαστος βλέπει. Μόνος ὁ κ. Βάσης ἀδυνατεῖ νὰ διακρίνῃ ταῦτα. Διότι ὅτι ἡ πρώτη φράσις «τὸ μέγιστον .... ἔνεστιν» ἀναφέρεται εἰς τὸν ἐν τῇ νήσῳ φυγάδα, σαφῶς δηλοῦται καὶ διὰ τοῦ **σοί**· ἡ δ' ἐφεξῆς «ἀλλὰ πεττεύοντας κτλ.» ὅτι ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἐν Ῥώμῃ διατρίβοντας ἔτι σαφέστερον δηλοῦται, καὶ δὴ διὰ τοῦ εἰσαγωγικοῦ τῆς ἀντιθέσεως **ἀλλὰ** (πρβ. π. χ. σελ. 496 d = 287, 10), διὰ τοῦ **οἴκοι**, διὰ τοῦ **εἰς ἀγοράν**, διὰ τοῦ **εἰς αὐλήν**, κτλ. Τὸ δ' ἐφεξῆς **εἰς δὲ νῆσον** κἑ μονονοὺ βοᾷ ὅτι τὰ προηγούμενα ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἐν Ῥώμῃ. Μόνος ὁ κ. Βάσης οὐδὲν τούτων ἐννόησε, διότι οὐδεμίαν διασάφησιν παρέχει ἡ γερμ. μετάφρασις· ἀλλ' ὅμως ἐπιμένει εἰς τὴν διόρθωσιν δῆθεν τοῦ Πλουτάρχου φρονῶν ὅτι «οἷος πέπνυται». Ἐξηγήσωμεν δὲ καὶ τὸ **πολλάκις**, ὅπερ παρέχει δυσκολίαν τινά. Ὁ ἐν τῇ νήσῳ βίος συγκριτικῶς πρὸς τὸν ἐν Ῥώμῃ εἶνε ἡσυχώτερος· ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ ἐν τῇ πολυανθρωποτάτῃ

τῆς νήσου πόλει βίος συγκριτικῶς πρὸς τὰς ἧττον πολυανθρώπους πόλεις καὶ κώμας τῆς αὐτῆς νήσου ἧττον ἥσυχος. Δυνάμεθα δὲ νὰ προχωρήσωμεν καὶ περαιτέρω. Ὥστε ὁ ἐν τῇ νήσῳ βιῶν, ἂν ὀρέγηται πλείονος ἡσυχίας, πολλάκις καὶ πολλαχοῦ (τῆς νήσου) δύναται νὰ τύχῃ αὐτῆς.

Σελ. 604 b (563, 25): «πόντος ἁλὸς, ὃ πολεῖς ἀέκοντας ἐρύκει». Οὕτω διεφθαρμένος ἐκδίδοται ὁ παρ' Ὁμήρῳ Ἰλ. Φ 59 στίχος «πόντος ἁλὸς πολιῆς ὃ πολέας ἀέκοντας ἐρύκει».

Ταῦτα ἔμαθεν ἐξ ἐμοῦ ὁ κ. Βάσης, διότι τὸν μὲν πρῶτον στίχον ἀναφέρω ἐν τῷ κειμένῳ, ὡς ἦτο ἑπόμενον, διότι πάντα τὰ χ/φα οὕτω παραδίδουσιν αὐτόν· τὸν δ' ἕτερον πληρέστερον ἀναγράφω ἐν τῇ ὑποσημειώσει. Καὶ ὅμως ψέγομαι· ἂν δ' ἔπραττον τἀνάπαλιν, ἔτι μᾶλλον θὰ ἐψεγόμην. Τὸν δ' ἐν σελ. 544 e ἀναφέρω προηγουμένως καὶ ἐν σελ. 238 b (ἐσσόμεσθα), ὅπου καὶ παραπέμπω εἰς τοῦ Bergk τὴν συλλογήν, ἵνα ἴδῃ τις τὰς πολλὰς διαφόρους γραφὰς καὶ εἰκασίας, ἃς τὸ πρῶτον νῦν ἰδὼν ὁ Βάσης ἐξενοπάθησε καὶ ἐπτύρη.

Σελ. 606 e (570, 20): «ὃς διὰ τὴν εὐγένειαν ἠξιώθη μὲν γάμων βασιλικῶν, φίλων δὲ συμμαχίᾳ . . . ἐστράτευσε». Οὐδεὶς οὔτε τῶν ἀναγνωστῶν οὔτε τῶν ἐκδοτῶν οὔτε τῶν μεταφραστῶν εὗρεν οὔτε θὰ εὕρῃ οὐδεμίαν δυσκολίαν. Μόνος ὁ Βάσης ἄλλ' ἀντ' ἄλλων λέγων ἀποφαίνεται ὅτι πάντως γραπτέον: «ὃς ἠξιώθη μὲν διὰ τὴν εὐγένειαν γάμων βασιλικῶν κτλ.», ὥστε νὰ εἶνε ἀμφίβολος ἡ ἐξάρτησις τῆς γενικῆς. Πολὺ εὐκολώτερον ἦτο νὰ μεταθέσῃ τὸν ***μὲν*** πρὸ τοῦ ***ἠξιώθη***, ἀλλὰ καὶ τοῦτο περιττόν. Δεινὸν δ' ὅταν τις μὴ φρονῶν δοκῇ φρονεῖν.

Σελ. 614 f (8, 19. ἴδ. Ἀθηνᾶς τόμ. Ι' σελ. 133 κέ): «τὴν γέρανον ἐδέξατο οὐκ εὐωχουμένην ἀλλὰ γελοῖα πάσχουσαν». Ὁ κ. Βάσης ἀπαιτεῖ «γέλωτα παρέχουσαν». Ἀλλὰ καὶ τὸ ***γελοῖα πάσχουσαν*** εἶνε ἐπίσης ὀρθὸν καὶ δὴ εὐκολώτερον.

Σελ. 616 d (13, 6): «οὐ γὰρ εἰς ἀγῶνα καθείκασιν, ἀλλ' ἐπὶ δεῖπνον ἥκουσι». «***Καθείκασιν*** ἀντὶ τοῦ ***καθείκασιν ἑαυτοὺς*** δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι ἔγραψεν ὁ Πλούταρχος. Μεταγραπτέον ἄρα ***καθήκουσιν*** = κατεληλύθασιν.»

Ταῦτα ὁ κ. Βάσης· ἄλλως δ' ἔχουσι τὰ πράγματα, ὧν ἐν ἀγνοίᾳ ἀποφαίνεται ὅ,τι ἂν δόξῃ. «Καταβιβάζω (ἅρμα) εἰς ἀγῶνα» λέγεται διὰ τοῦ ῥήματος ***καθιέναι***, «αὐτὸς δὲ καταβαίνω εἰς ἀγῶνα» λέ-

γεται μὲν διὰ τοῦ αὐτοῦ ῥήματος ἀλλ' ἔτι συνηθέστερον διὰ τοῦ ῥήμ. **καταβαίνω** (πρβ. π. χ. Ξεν. Ἀν. 4, 8, 27), οὐδέποτε δὲ παρ' οὐδενὸς ἐξεφράσθη τοιαύτη ἔννοια διὰ τοῦ ῥήμ. **καθήκειν**. Πασίγνωστον εἶνε τὸ Θουκυδίδειον (ϛ' 16) «ἅρματα μὲν ἑπτὰ καθῆκα» (πρβ. Ἰσοκρ. περὶ τοῦ Ζεύγους κεφ. 14. Πλουτ. Ἀλκιβ. 11. Ἀγησ. 20). Ὁμοίως λέγεται καὶ **δρᾶμα καθιέναι**, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ῥῆμα καὶ παρὰ Πλουτάρχῳ καὶ παρ' ἄλλοις συχνότατα κεῖται ἀμεταβάτως, ἕπεται ὅτι ἀμεταβάτως δύναται νὰ λεχθῇ καὶ «καθιέναι εἰς ἀγῶνα» (δηλ. ἑαυτόν). Περιορίζομαι εἰς ὀλίγα παραδείγματα ἐκ τοῦ Πλουτάρχου, πρόχειρα καὶ εἰς τὸν Βάσην. Ἀντων. 45 «αὐτοὶ δὲ **καθέντες** εἰς γόνυ προυβάλλοντο τοὺς θυρεούς». Ὁμοίως σελ. 363 b «ἄνθρωπον εἰς γόνυ καθεικότα» (ὑπον. ἑαυτόν). Κράσσ. 22 «προβολὴν ὅρους καθιέντος» (δηλ. ἑαυτό). Σελ. 939 b «ἔπειτα πρὸς μὲν ἡμᾶς καθίησι (ὁ ἥλιος) δι' ἀέρος θολεροῦ». 444 a «τὴν δὲ φρόνησιν εἰς πράγματα πλάνης μεστὰ καὶ ταραχῆς καθιεῖσαν» (ὑπον. ἑαυτήν). Ἐκ πάντων τούτων γίνεται κατάδηλον ὅτι κάλλιστα ἔχει τὸ «εἰς ἀγῶνα καθείκασιν» (δηλ. ἑαυτούς).

Ἀλλὰ δὲν εἶνε πρώτη φορά, καθ' ἣν ὁ Βάσης, ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἀμετάβατον χρῆσιν τῶν ῥημάτων, προβαίνει εἰς παραδιόρθωσιν αὐτῶν. Ἰδοὺ τί ἔγραψεν ἄλλοτε περὶ ἀμεταβάτου ῥήματος ἐν Ἀθην. Τόμ. Γ' σελ. 277, 3: «Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. (261 f=245,3) γράφει: «πάντῌ πρὸς χάριν ἐνδιδοὺς τοῖς στρατευομένοις» Γρ. πάντΑ». Ἐγὼ δ' ἀπήντησα τὰ ἑξῆς: «Τὸ **ἐνδίδωμι** σημαίνει ἐνταῦθα **ὑποχωρῶ, ὑπείκω**, ἔχει δηλ. ἀμετάβατον σημασίαν, ἣν τὶς ἀγνοεῖ. Ἀλλ' ἂς παραθέσωμεν ὀλίγα μόνον χωρία ἐκ τοῦ Θουκυδίδου, οἷον 2, 81: ὡς εἶδον αὐτοὺς ἐνδόντας, οὐκέτι ὑπέμειναν. 2, 79 καὶ ὁπότε μὲν ἐπίοιεν οἱ Ἀθηναῖοι, ἐνεδίδοσαν· ἀποχωροῦσι δ' ἐνέκειντο. 3, 61 μὴ οἱ Λακεδαιμόνιοί τι ἐνδῶσι. πρβ. 1, 65. 2, 12 δίς. πρβ. καὶ Πλουτ. σελ. 59 c: ἐνδίδωσι καὶ ὑπείκει μᾶλλον. 62 f. 125 b. 137 c: Σύγκρ. Θησ. καὶ Ῥωμ. 2. Κοριολ. 28. Ἀλεξ. 52. Κάτ. 15. 26. 48. κτλ.— — Τὸ δὲ ῥῆμα κατήντησεν ἀμετάβατον, διότι ἕνεκα τῆς συχνῆς χρήσεως ἤρχισεν, ὡς φαίνεται, νὰ παραλείπηται τὸ ἀντικείμενον **ἑαυτόν, ἑαυτοὺς** κτλ. ὅπερ συνέβη καὶ εἰς τὸ συγγενὲς κατὰ τὴν σημασίαν ῥῆμα **παρέχω**. Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ ἀμετάβατος χρῆσις τοῦ ῥήματος.— Ἰδού σοι τώρα μερικὰ ἄλλα παραδείγματα, καὶ δὴ

ἐκ τοῦ Πλουτάρχου . . . Νομ. 12 τέλ. εἰς δεισιδαιμονίαν ἐνέδωκεν. Λυσ. 15 ἐνδόντων τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἅπαντα. Πύρ. 18 ἐνδιδόντες οἱ πολλοὶ πρὸς τὴν εἰρήνην. Μάρ. 34 εἰς σάρκα—βαρεῖαν ἐνδεδωκώς. Ἀλεξ. 75 ἐνέδωκε τότε πρὸς τὰ θεῖα. Σύλλ. 28 ἐνδοῦναι πρὸς ὕπνον (παρομοίως λέγει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης **ἐνδοὺς πρὸς ἡδονήν**). Τούτοις προσθετέον καὶ τὴν πρὸς ἐπίρρημα σύνταξιν τοῦ **ἐνδιδόναι** : Φλαμ. 9 ἐμφρόνως ἐνέδωκε πρὸς τὰς διαλύσεις. — — Ἰδού σοι καὶ ἓν παράδειγμα ὅπου τὸ **πάντῃ** ἀντικαθίσταται δι' ἰσοδυνάμου ἐπιρρήματος. Ἐν Πομπ. κεφ. 18 ὁ Πλούταρχος λέγει περὶ τοῦ Μετέλλου τάδε : «καὶ γὰρ ὁ Μέτελλος—διετέθρυπτο τῷ βίῳ **κομιδῇ** πρὸς τὰς ἡδονὰς **ἐνδεδωκώς**.» Ἠδύνατό τις νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰ παραδείγματα. Ἀλλὰ πρὸς τί; Sapienti sat. Παῦσον λοιπὸν—νὰ διορθοῖς συγγραφέα, οὗ τὰς χρήσεις ἐλάχιστα γνωρίζεις» (Ἐν τῇ ἐπιφυλλίδι τῆς Ἐφημερίδος 27 Μαρτίου 1892).

Σελ. 617 a (14, 31) : «ἧ καὶ προπόσεις. . . ἀνέλωμεν, αἷς πρὸς τοὺς ἐπιτυγχάνοντας οὐδ' ἀκρίτως ἀλλ' ὡς ἐνδέχεται μάλιστα χρώμενοι τιμῶμεν». Ὁ κ. Βάσης προτείνει «αἷς περ οὐ τοὺς ἐπιτυγχάνοντας οὐδ' ἀκρίτως . . χρώμενοι τιμῶμεν». Τὸ δ' ἑξῆς εἶναι : αἷς περ οὐ τοὺς ἐπιτυγχάνοντας τιμῶμεν οὐδ' ἀκρίτως (χρώμενοι) ἀλλ' ὡς ἐνδέχεται μάλιστα χρώμενοι αὐταῖς τιμῶμεν οὓς τιμῶμεν».

Ἀλλὰ τοιαύτας συντάξεις οὐδεὶς ὀρθοφρονῶν δύναται νὰ μεταχειρισθῇ, ἥκιστα δ' ὁ Πλούταρχος. Πολὺ ὀρθότερον, ὡς εἰκός, ὁ Herwerden : αἷς οὐ πρὸς τοὺς ἐπιτυγχάνοντας . . . ἀλλ' ὡς ἐνδέχεται μάλιστα (**) χρώμενοι τιμῶμεν». Κατὰ τὴν γνώμην μου τὸ χωρίον πρέπει νὰ διασκευασθῇ ὧδε : «αἷς περ οὐ πρὸς τοὺς ἐπιτυγχάνοντας. . . ἀλλ' ὡς ⟨πεφυλαγμένως⟩ ἐνδέχεται μάλιστα χρώμ. τιμῶμεν». Τὸ **αἷς περ** εἶνε προτιμότερον, διότι ὁ ἀντιγραφεὺς ἠδύνατο ἐκ τοῦ **περ** νὰ μεταπηδήσῃ εἰς τὸ **πρὸς**, καὶ οὕτω νὰ παραλίπῃ τό τε **περ** καὶ τὸ **οὐ**. Τὸ δὲ **πεφυλαγμένως** παραδείγματος χάριν ἀνεπλήρωσα, δυνατὸν καὶ ἄλλο τι νὰ ἐλλείπῃ, οἷον **πεφεισμένως** ἤ τι ὅμοιον.

Σελ. 622 d (27, 17) Γρ. μᾶλλον : «ἐμπεσὼν εἰς ἔρωτα καθάπερ εἰς πῦρ σίδηρος, ἀνεθεὶς κτλ.». Δηλαδὴ τὸ κόμμα πρέπει νὰ τεθῇ ὄχι μετὰ τὸ **ἔρωτα** ἀλλὰ μετὰ τὸ **σίδηρος**. Αὕτη εἶνε ὀρθοτέρα στίξις.

Σελ. 630 d (53, 15) τὴν φράσιν «ἂν μὴ κελεύσῃ ἄλλος τις (τις ἄλλος) τῶν παρόντων—λέγωσι» μεταγράφει ὧδε : «ἂν μὴ κελεύσαν-

τός τινος τῶν παρόντων . . . λέγωσι», διότι οὕτως ἀποδεχίνει «ὁ λόγος κομψότερος» λησμονῶν ὅτι ἐν τῇ διορθώσει τῶν συγγραφέων δὲν πρόκειται νὰ εὕρωμεν τί τὸ κομψότερον, ἀλλὰ τί πιθανώτατα ἔγραψεν ὁ διορθούμενος συγγραφεύς.

Αὐτ. κατωτέρω : «καὶ ταῦτ' οὖν ἐρωτῶντες χαρίζεσθαι τοῖς ἀποκρινομένοις». Ἐγὼ ἐν τῇ ὑποσημειώσει προέτεινα : «Malim ἐρωτῶντας ἔστι χαρίζεσθαι». Ὁ δὲ κ. Βάσης : «Ἐρωτῶντ' ἔστι χαρίζεσθαι». Δὲν εἶνε ταῦτα παιδαριώδη ; Δὲν ὑπάρχουσι πλεῖστα χωρία δύσκολα εἰς διόρθωσιν προκείμενα ;

Σελ. 631 b (55, 19): «πολλῶν λόγων ἀφορμὰς προσιέμενος». Εἰς τὸ χωρίον ὑπεσημείωσα ὅτι ὁ Reiske προέτεινε ***προϊέμενος***. Ὁ δὲ Βάσης παρατηρεῖ : «Τοῦ Reiske ἡ εἰκασία συμφωνεῖ τοῖς ἐν 630 d κειμένοις : «ἀφορμὰς προέσθαι».

Ἀλλὰ τίς λέγει τὸ ἐναντίον ; Τὸ χωρίον παρελείφθη, διότι εὑρισκόμενον ἐν τῷ αὐτῷ κεφ. ὀλίγον ἀνωτέρω εἶνε παντὶ ἀναγνώστῃ πρόχειρον καὶ φανερόν.

«Σελ. 637 e (73, 22) : «ὅθεν ἀρχῆς μὲν ἄνευ γεγονέναι ζῷον οὐ λέγομεν, ἀρχὴν δ' εἶναι ζῳογονίας, ὑφ' ἧς πρῶτον ἡ ὕλη μετέβαλε, δυνάμεως κρᾶσίν τινα καὶ μῖξιν ἐνεργασαμένης γόνιμον». Ἄδηλον μένει ἐν τῇ γραφῇ ταύτῃ τίς εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ζῳογονίας. Σὺ δὲ γράφε : «ἀρχὴν δ' εἶναι ζῳογονίας . . . δυνάμεις κρᾶσίν τινα . . . ἐνεργασαμένας γόνιμον» καὶ ἕξεις τὴν ἀρχὴν τῆς ζῳογονίας».

Κατ' ἀρχὰς ἠπόρουν πῶς κατέληξεν εἰς τὴν παραδιόρθωσιν ἁπλουστάτου χωρίου· εἶτα δ' ἀνεῦρον ὅτι ἡ γερμαν. μετάφρασις ἀπεπλάνησε πάλιν τὸν κ. Βάσην, ὅστις ὤφειλε νὰ ἐννοῇ κάλλιον οὐ μόνον τὸ ἑλλην. κείμενον ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν λατινικὴν μετάφρασιν, ἥτις μεταφράζει ὀρθῶς ἐνταῦθα καὶ δὴ κατὰ λέξιν. Μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι ἡ γερμ. μετάφρασις λέγει ὅτι «ἀρχὴ τῆς ζῳογονίας εἶνε ἡ δύναμις κτλ.», ὁ δὲ κ. Βάσης ἀδυνατῶν νὰ τρέψῃ τὸ ***δυνάμεως*** εἰς ***δύναμιν*** προετίμησε νὰ διορθώσῃ «δυνάμεις . . . ἐνεργασαμένας», οὐδόλως φροντίσας περὶ τοῦ ἀτοπωτάτου πληθυντικοῦ. Ἀλλ' ὅμως τὸ χωρίον ἔχει κάλλιστα ἑλληνιστί. Τὸ ***εἶναι*** εἶνε τὸ λεγόμενον ὑπαρκτικόν· καὶ ἵνα ἐννοήσῃ κάλλιον ὁ Βάσης, μεταφράζω κατὰ λέξιν ἢ μᾶλλον ἀναλύω αὐτό : «ἀρχὴ δ' ὑπάρχει ζῳογονίας—ἐν ᾧ δύναμις ἐνειργάσατο κρᾶσίν τινα κτλ.» Οὕτω δ' ἐννόησε τὸ χωρίον οὐ μόνον ὁ Λατῖνος

ἀλλὰ καὶ ὁ Γερμανὸς μεταφραστής, ὅστις ὅμως προετίμησε χάριν σαφηνείας ὄχι νὰ μεταφράσῃ ἀλλὰ νὰ **παραφράσῃ**.

«Σελ. 638 b (75, 13): «ἀπολαύειν τὰ νεώτερα πράγματα κειμένων *ἐν* τοῖς παλαιοτέροις ὀνομάτων.» Γρ. **ἐπὶ τοῖς παλαιοτέροις**».

Δὲν γνωρίζομεν πῶς ἐξηγεῖ τὸ χωρίον, ὅπερ ὤφειλε νὰ διασαφήσῃ, ἵνα ἀποφανθῶμεν περὶ τῆς διορθώσεως.

Αὐτ. «τὸν οὖν τόπον ἐν ᾧ γυμνάζονται πάντες οἱ ἀθληταί, παλαίστραν καλοῦσι, τῆς πάλης τοὔνομα κτησαμένης τὸ πρῶτον· εἶτα καὶ τοῖς αὖθις ἐφευρεθεῖσιν ἐμπαρασχεῖν.» Τὸ χωρίον τοῦτο μεταγράφει ὧδε: «τὸν οὖν τόπον, ἐν ᾧ . . . οἱ ἀθληταί, τῆς πάλης κτησαμένης (ἢ ἄλλως: τὴν πάλην κτησαμένην) τὸ πρῶτον εἶτα καὶ τοῖς αὖθις ἐφευρεθεῖσιν ἐμπαρασχεῖν».

Καὶ ἐνταῦθα οἰκτρῶς ἀπεπλανήθη· διότι, εἰ καὶ διεσκεύασε τὸ χωρίον κατὰ δύο τρόπους, οὔτε σύνταξιν ὀρθὴν παρέχει οὔτε νόημα. Ἂς δοκιμάσῃ νὰ τὸ ἐξηγήσῃ ὁ βουλόμενος· ἢ μᾶλλον ἂς ἐξηγήσῃ αὐτὸ αὐτὸς ὁ διορθωτὴς καθ᾿ ὁποτέραν βούλεται διόρθωσιν. Κατὰ μὲν τὴν πρώτην τὸ ὑποκείμενον τοῦ ***ἐμπαρασχεῖν*** φαίνεται ὅτι εἶνε τὸ ***τὸν τόπον***, ἀλλὰ τότε ποῖον εἶνε τὸ ἀντικείμενον τοῦ ***κτησαμένης*** (ἀφ᾿ οὗ τὸ ὑπάρχον ***τοὔνομα*** ἐφρόντισε νὰ ἐξαλείψῃ); Κατὰ δὲ τὴν β΄ διόρθωσιν τὸ ὑποκ. τοῦ ***ἐμπαρασχεῖν*** δυνατὸν νὰ εἶνε τὸ ***τὴν πάλην***, ἀλλὰ τότε τὸ ***ἐμπαρασχεῖν*** ἐκλαμβάνει ἄλλως κατὰ τὴν α΄ διόρθωσιν καὶ ἄλλως κατὰ τὴν β΄. Ταῦτα πάντα δὲν ἔχρῃζον διασαφήσεως; — Καὶ ὅμως ἂν ἐμελέτα καλῶς τὴν ὑποσημείωσίν μου, ἐξ ἧς ἠδυνήθη νὰ μάθῃ τοῦτο μόνον, ὅτι ἡ ὁριστικὴ ***καλοῦσι*** δὲν ἔχει καλῶς, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ὀρθότερον τὸ χωρίον. Καὶ ἐν μὲν τῇ ὑποσημειώσει εἶπον ἐγὼ ὅ,τι ὤφειλον, ἀλλὰ καὶ δὲν ἠδυνάμην νὰ διαστίξω τὸ κείμενον καθ᾿ ἃς προέτεινα ἐν τῇ ὑποσημειώσει γραφάς, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐν αὐτῷ ὑπαρχούσας. Ἄλλων διορθώσεων ἢ τῶν ἐν τῇ ὑποσημειώσει ἀναφερομένων τὸ χωρίον δὲν χρῄζει, ἀλλὰ πρέπει νὰ διαστιχθῇ ὧδε: «τὸν γοῦν τόπον, ἐν ᾧ γυμν. πάντες οἱ ἀθλ. καὶ παλαίστραν καλοῦσι, τῆς πάλης τοὔνομα κτησαμένης τὸ πρῶτον εἶτα καὶ τοῖς αὖθις ἐφ. ἐμπαρασχεῖν», ἐν ᾧ ἡ μετοχὴ ***κτησαμένης*** δὲν προσδιορίζει τὸ ***καλοῦσι*** ἀλλὰ τὸ ***ἐμπαρασχεῖν***. Τοῦτο δὲ τὸ ῥῆμα καὶ ἀλλαχοῦ μετεχειρίσθη ὁ Πλούταρχος οἷον σελ. 45 b. 64 e. 407 c. 722 b. 1014 b. Γάλβ. κεφ. 29. Περὶ δὲ τῆς συντάξεως πρβ. σελ. 395 c.

«Σελ. 639 d (79, 4): «Παυσαμένου δὲ τἀδελφοῦ τἄλλα μὲν ἔφην ἀληθῶς λέγεσθαι, τὴν δ' αἰτίαν τῆς τάξεως οὐκ ἐπενόουν». Καὶ τυφλῷ δῆλον ὅτι τὸ **ἐπήνουν** εἶνε ἡ μόνη ὀρθὴ γραφή».

Καὶ ἡ γερμαν. μετάφρασις **ἐπήνουν** μεταφράζει. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνταῦθα ὑπάρχει διπλῆ γραφή, ἐξετάσωμεν μᾶλλον τί ἀπαιτοῦσι τὰ συμφραζόμενα. Εὐθὺς κατωτέρω λέγει ταῦτα ὁ συγγραφεύς: «ἐδόκει δὲ καὶ τῶν ἄλλων τισὶ μὴ πιθανὸν εἶναι γεγονέναι τὸ πυκτεύειν καὶ παλαίειν πρότερον—τοῦ τροχάζειν». Ἑπομένως καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ πρέπει νὰ λέγηται ὄχι «δὲν ἐπεδοκίμαζον» ἀλλὰ «δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐννοήσω, νὰ εὕρω τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης τάξεως».Τὸ **ἐπενόουν** λοιπὸν ὀρθότερον. Ἐπὶ δὲ τούτοις σημειωτέον ὅτι ἐγὼ ἐν τῇ ἐκδόσει μου γράφω ὄχι ὅπως ἐσφαλμένως μετέγραψεν ὁ Βάσης **ἐπήνουν** ἀλλὰ **επηνουν** τ. ἔ. ἄνευ πνεύματος καὶ ἄνευ ὑπογεγραμμένης· διότι οὕτως ἔχει ὁ κῶδιξ.

Σελ. 644 c (93, 5): «ἀλλ' ὅπου τὸ ἴδιον ἔστιν, ἀπόλλυται τὸ κοινόν; ὅπου μὲν οὖν μὴ ἴσον ἐστιν». Ἐνταῦθα ἐξαλείφει τὸ ἐρωτηματικὸν ὁ κ. Βάσης. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα δάνειος ἡ σοφία αὕτη ἐκ τῆς γερμαν. μεταφράσεως, ὅπου ἡ φράσις αὕτη εἰσαγομένη διὰ τοῦ **ἴσως ἂν εἴποι τις** κεῖται ἐντὸς εἰσαγωγικῶν. Ἰδίᾳ τοῦ Βάση γνώμη εἶνε ὅτι αἱ ἀποκρίσεις, ἐν αἷς ὑπάρχει ἡ αὐτὴ λέξις καὶ ἐν ταῖς ἐρωτήσεσι, γίνονται «κατὰ τὸ γνωστὸν τῆς ἀνθυποφορᾶς σχῆμα»! Τὸ χωρίον ἔχει πολλὰς δυσκολίας· ὁ μὲν Madvig «ὅπου ποῖον τὸ ἴδιον» ἵνα ἡ ἀπόκρισις ἁρμόζῃ κάλλιον. Ὁ δὲ Reiske προσθέτει εἰς τὸ «μὴ ἴσον ἐστὶν» τὸ «οὐδὲ δίκαιόν ἐστιν», ἡ δ' ἐλαχίστη πασῶν εἶνε ἣν ὑφηγεῖται ἡ γερμ. μετάφρασις.

Σελ. 648 a (103, 3): «Τὴν δ' ἄλυσσον καλουμένην βοτάνην καὶ λαβόντες εἰς τὴν χεῖρα μόνον. . . ἀπαλλάττονται λυγμοῦ». Μεταγραπτέον κατὰ τὸν κ. Βάσην **ἄλυκτος,** ὅπερ ὀφείλεται εἰς τὴν δημιουργικὴν δύναμιν αὐτοῦ εἶνε δὲ καὶ τῆς αὐτῆς ῥίζης πρὸς τὸν λυγμόν! Ἀπὸ τοῦδε οὐ μόνον τὰ κείμενα τοῦ Πλουτάρχου θὰ μεταβληθῶσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ βοτανικοὶ ἐνωτισθέντες τὸν Βάσειον ὅρον θὰ σπεύσωσι νὰ εἰσαγάγωσιν αὐτὸν εἰς τὰς βοτανικάς. Διατί ὄχι; Μήπως καὶ τὸ **μάραθ(ρ)ον,** εἰς ὃ προστρίβοντες οἱ ὄφεις τοὺς ἐκ τῆς φωλείας ἀμβλυωποῦντας ὀφθαλμοὺς γίνονται ὀξυδερκέστεροι, δὲν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ «μάλ' ἀθρεῖν τὴν ὄπα», ὅθεν καὶ τὸ ἡμέτερον «μάλαθρον»; Ἂν

δὲν πιστεύει ὁ κ. Βάσης, ἂς παραβάλῃ αὐτὸν τὸν Πλούταρχον, ἵνα παραλίπω ἄλλους, σελ. 974. πρβ. τὸν λατιν. ὅρον anethum feniculum καὶ τὰ ἐκ τούτου νεώτερα ὀνόματα τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἐφ' ἃ ἴσως ἐπέδρασέ τι καὶ ἡ ἑλλην. ἐτυμολογία.

«Σελ. 652 a (114, 12): «τὰς δὲ (τῶν ἀτόμων) προσλαμβάνειν ἐκ τοῦ σώματος, ὡς ἂν ἔχωσι κράσεως ἡμῖν ἢ φύσεως ὁμιλῆσαι». Γρ. ***ὡς ἂν ἔχουσι κράσεως ἡμῖν ἢ φύσεως ὁμιλήσῃ*** (ὑπακ. ὁ οἶνος). Ὁ δὲ νοῦς: ἀναλόγως τῆς κράσεως ἢ φύσεως, ἣν ἂν ἔχωμεν τὸν οἶνον προσφερόμενοι (=τοῦ οἴνου ὁμιλοῦντος ἡμῖν)».

Ἄλλο γλαῦξ ἄλλο κορώνη φθέγγεται. Τοῦτο τὸ πρὸς τὸν ***νοῦν*** τοῦ Βάση σύμφωνον, καὶ ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ φράσις «τοῦ οἴνου ὁμιλοῦντος ἡμῖν» εἶνε ἑλληνική, λέγεται ἑλληνιστί: «ὡς ἂν ἔχωμεν κράσεως ἢ φύσεως, τοῦ οἴνου ὁμιλοῦντος ἡμῖν». Εἶνε λοιπὸν ἀνάγκη νὰ μεταφράσῃ ὁ κ. Βάσης ὁπωσοῦν κατὰ λέξιν τὴν φράσιν, ἣν αὐτὸς κατεσκεύασεν, ἵνα πιστεύσωμεν αὐτόν. Ἀλλ' ἡ Βάσειος φράσις οὔτε ἑλληνικὴ εἶνε οὔτε νοῦν ἔχει.

«Αὐτ. κατωτέρω: πρῶτόν θ' (Γρ. δ') ***ὑπίειμι*** τὸ γιγνόμενον ὑπὸ τῶν ἰατρῶν· τοῖς μὲν γὰρ ἐκλελυμένοις καὶ τόνου τινὸς δεομένοις κατὰ τὰς ἀρρωστίας ***στομάχου*** θερμὸν μὲν οὐδὲν προσφέρουσιν, οἶνον δὲ διδόντες βοηθοῦσι». Γραπτέον ***ἐπῄει μοι*** καὶ ***στομάχοις***».

Οὐδέτερον ἀληθές. Γρ. μᾶλλον ***ὑπῄει με***, τὸ δὲ ***στομάχου*** ἐατέον κατὰ χώραν, διότι προσφέρομεν καὶ δίδομεν ὄχι τοῖς στομάχοις ἀλλὰ τοῖς ἀνθρώποις.

Σελ. 654 c (121, 12) τὸ ***ἔσται*** δὲν πρέπει νὰ ὀβελισθῇ, διότι οὐδεὶς λόγος, ἀλλὰ νὰ μεταγραφῇ εἰς ***ἔστιν***.

Σελ. 656 a (127, 1): «τῶν δ' ἰατρῶν λέγει τοὺς πλέον πιόντας κελεύειν ἐμεῖν, εἶθ', ὅταν μέλλωσι καθεύδειν, ἄρτον εἰς μέλι καταβάψαντας ἐμφαγεῖν ἔδοσαν». Οὕτως ἀντέγραψε τὸ χωρίον ὁ κ. ἐπικριτής, παραλιπὼν ἄδηλον διατὶ τὸ μετὰ τὸ ***ἰατρῶν*** ὑπάρχον ***τινας***. Δὲν ἀρκεῖ τοῦτο ἀλλὰ προτείνει νὰ διαγραφῇ τὸ ***ἔδοσαν*** ὡς περιττὸν ῥάκος. Ἀλλ' ἐγὼ ἐρωτῶ αὐτὸν πρῶτον πρὸς τί νὰ προσραφῇ τὸ ῥάκος τοῦτο, ἐν ᾧ ἄνευ αὐτοῦ ἡ σύνταξις ἁπλουστέρα· καὶ δεύτερον διατὶ τὰ μὲν ἄλλα ἀπαρέμφατα (κελεύειν ἐμεῖν — καθεύδειν) φέρονται κατ' ἐνεστῶτα, τοῦτο δὲ μόνον κατ' ἀόριστον.

Σελ. 657 a (131, 15): « ἐγὼ δ' ἐκέλευσα λαβόντα ποτήριον

ἐντείνασθαι τὴν ἐπαινουμένην κρᾶσιν καὶ ἁρμονίαν, καὶ προσελθὼν ὁ παῖς ἐπέχει τὸν ἄκρατον». Οὕτως ἔγραψεν ὁ Βάσης τὸ χωρίον ἄνευ λόγου. Καὶ πρῶτον διατί *ἐντείνασθαι* καὶ ὄχι *ἐντείνεσθαι*, ἐν ᾧ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ πρᾶξις ἀπαιτεῖ χρόνον τινά. Δεύτερον, ἂν δὲν τῷ ἤρεσκεν ἡ γραφὴ τοῦ Παρισινοῦ κώδικος E, διατὶ προέκρινε τὴν γραφὴν *ἐπέχει*, καὶ ὄχι τὴν τοῦ Βιενναίου κώδ. *ὑπέχει*; Προκειμένου περὶ κράσεως τοῦ οἴνου μεθ' ὕδατος, εἶνε παράλογον νὰ γράφῃ τις «*ἐπέχει*.. τὸν ἄκρατον», διότι ὁ ἄκρατος *ὑποχεῖται* ἐν τῷ ποτηρίῳ, *ἐπιχεῖται* δὲ τὸ ὕδωρ, καθ' ἣν ἄν τις βούληται ἀναλογίαν· καὶ πάλαι καὶ νῦν. Ἡ δὲ γραφὴ τοῦ κώδ. E ἴσως σημαίνει: «ὁ παῖς ὑπέκρουε τὴν ἄκρατον ἁρμονίαν, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀρίστων παρεσκεύαζε τὴν ἐπαινουμένην κρᾶσιν.

Σελ. 659 d (137, 15) γράφει «τῆς φθορᾶς ἐκεῖσε (ἀντὶ τοῦ *ἐκεῖ*) συντρεχούσης».Μόνον δὲ πρὸς διόρθωσιν ὑπολείπεται (λέγει) τὸ ἐν σελ. 745 e χωρίον «ταῖς ἐντεῦθεν ἀπιούσαις ἐκεῖ ψυχαῖς», ἀλλὰ δὲν τὸ διορθώνει, «διότι τὸ χωρίον ἐκεῖνο νοσεῖ».

Καλέ, τί λέγεις; Χωρία εἶνε πάμπολλα τοιαῦτα, οἷον Ῥωμ. 29 ἐκεῖ δ' ἄνεισιν. Νομ. 8 ἐκεῖ πανταχόθεν ὠσαμένων + Σύλλ. 29. Φ. Μάξ. 25 τὸν πόλεμον — — ἐκεῖ μεθιστάναι. Μάρ. 38 ἐκεῖ προσελθόντες. Λύσ. 3 τὰ πλοῖα—ἕλκεσθαι—ἐκεῖ. Κρασσ. 10 ἐκεῖ φερόμενον. αὐτ. 26 ἐκεῖ.. ἐρρύησαν. Εὐμ. 13 ἐκεῖ συνεπορεύοντο. Ἀγησ. 32 συνελθεῖν—τοὺς μὲν ἐκεῖ—τοὺς δ' ἀλλαχόσε τῆς πόλεως. Πομπ. 66. ἐκεῖ—ὑπεξέπεμψεν. Ἀλέξ. 76 κομίσωσιν ἐκεῖ. Καίσ. 39 ἐκεῖ περισπάσαι τὸν πόλεμον. αὐτ. 66 καλοῦντος ἐκεῖ. Φωκ. 25 ἐκεῖ περιπέμψαι. αὐτ. 34 ἐκεῖ — προσαγαγών. Ἀντ. 56 ἐκεῖ συνῄει. Βροῦτ. 26 ἐκεῖ—ἐκάλει (δίς). Ἀρτοξ. 7 ἐκεῖ—συνέλθωσι+ Ἀράτ 37. Ὄθ. 7 μετήγαγεν ἐκεῖ. Ἠθικ. σελ. 287 a + 352 e + 576 d ἐκεῖ βαδίζειν. 408 d ἐκεῖ κατέλθῃ.

Παραλείπω πάντα τὰ ἄλλα ἐπιρρήματα ὁμοίας τοπικὰς σχέσεις ἐκφράζοντα. Ἐρωτῶ δὲ τὸν κ. Βάσην ἂν ἐξήτασε πρῶτον πάντα τὰ χωρία ταῦτα καὶ ἐσπούδασε τὴν παρὰ Πλουτάρχῳ χρῆσιν ἢ ἁπλῶς ὁρμώμενος ἐκ τοῦ γενικοῦ κανόνος, ὃν ἔμαθεν ἐν τῷ σχολείῳ, προέβη εἰς διόρθωσιν. Ὁ Wilamowitz τοὐλάχιστον, οὗ τοὺς ἱμάντας τῶν ὑποδημάτων ὁμολογεῖ ὁ Βάσης ὅτι δὲν δύναται νὰ λύσῃ, ἀπαιτεῖ ὅπως ἀφίνωμεν ἀνέπαφα τὰ χωρία τοῦ Πλουτάρχου, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ-

νος ὁρμᾶται ἐκ γενικῶν τινων ἰδεῶν. Ἀλλ' ἡ μέθοδος αὕτη εἶνε ἐσφαλμένη. Διότι ἡ διόρθωσις ἑκάστου συγγραφέως πρέπει νὰ ὁρμᾶται ἐκ τῆς ἀκριβεστάτης γνώσεως τῆς γλώσσης, ἣν μεταχειρίζεται ὁ διορθωτέος συγγραφεύς. Αἱ ἐκ τῶν προτέρων ἀξιωματικαὶ ἀποφάνσεις εἶνε συνήθως ἡμαρτημέναι. Π. χ. ἐν τρισὶ χωρίοις (ἴσως καὶ ἀλλαχοῦ που) λέγει ὁ Πλούταρχος *ἐκεῖ βαδίζειν*. Ὅταν γνωρίζωμεν καὶ τὰ τρία ταῦτα χωρία, δυσκόλως θὰ προβῶμεν εἰς διόρθωσιν· ἐν ᾧ, ὅταν γνωρίζωμεν μόνον τὸ ἕν, ὡς ὁ Βάσης, εἶνε πιθανώτατον ὅτι θὰ τολμήσωμεν διόρθωσιν, ἥτις εὐκόλως θὰ ἐλεγχθῇ ἡμαρτημένη. Ἐγὼ ἔχω συνειλεγμένα πάντα τὰ ἐπιρρήματα τὰ ὁμοίαν τοπικὴν σχέσιν ἐκφράζοντα, καὶ ἐντεῦθεν ὁρμώμενος φρονῶ ὅτι ἀπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἤδη ἤρχισε νὰ ἐπισκοτίζηται ἡ ἀκριβὴς χρῆσις τῶν ἐπιρρημάτων τούτων.

Σελ. 659 f (138, 4): «ὦ Σόσσιε Σενεκίων, τοῦ Πολυβίου Σκιπίωνι παραινοῦντος Ἀφρικανῷ μὴ πρότερον ἐξ ἀγορᾶς ἀπελθεῖν ἢ φίλον τινὰ ποιήσασθαι τῶν πολιτῶν. Φίλον δὲ δεῖ μὴ — ἀκούειν τὸν ἀμετάπτωτον καὶ ἀβέβαιον, ἀλλὰ κοινῶς τὸν **εὐθύνουν** (!!) ὥσπερ... συνεργοῦ. Ἀλλ' ὅρα τὸ τῆς παραινέσεως». Οὕτως ἐξέδωκε τὸ χωρίον ὁ Βάσης ὅλως ἀδιανοήτως· διότι πρῶτον μὲν μετὰ τὸ ***τῶν πολιτῶν*** ἔστιξε τελείαν, ἐν ᾧ ὁ Πλούταρχος συνείρει ἐξήγησίν τινα περὶ τοῦ ***φίλον***, ὅπως εὐθὺς κατωτέρω περὶ τοῦ ***εὔνουν***, καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τοῦ ***Ἀλλ' ὅρα***, ὅπερ μεταγραπτέον εἰς ***ὅρα***· διότι ἐντεῦθεν πιθανώτατα ἄρχεται ἡ ἀπόδοσις ἣν ὑπεσημείωσα. Περὶ δὲ τοιούτων περιόδων ἴδ. Praefat. I p. LVI. Δεύτερον ὁ κ. Βάσης ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐφιλοδώρησεν ἡμῖν καὶ νέαν ὅλως λέξιν ***εὐθύνουν***, ἐν ᾧ ὤφειλε νὰ γράψῃ ***εὔνουν***! Καὶ τρίτον ἀντὶ τοῦ ***συνεργὸν*** ἔγραψε ***συνεργοῦ***. Καὶ ὅμως ψέγει τοὺς ἄλλους ὅταν ἐν ὁλοκλήρῳ πολυσελίδῳ τόμῳ παραλείπωσιν ἕνα σύνδεσμον *εἰ*! Ἀλλ' ὁ Βάσης ἐμνημόνευσε τὸ χωρίον τοῦτο ὄχι ἵνα παραδιορθώσῃ αὐτό, ἀλλ' ἵνα παραινέσῃ ἡμῖν ὅτι πρὸ τοῦ «ὦ Σόσσιε Σενεκίων» πάντως ἐλλείπουσι «λέξεις τινές, ὧν θὰ ἦτο καὶ τὸ ῥῆμα, εἰς ὃ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀπόλυτος μετοχὴ ἀνήκει». Δυνατόν, ἀλλὰ τὸ ***πάντως*** εἶνε, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, ἡμαρτημένον· διότι ἐγχωροῦσι καὶ ἄλλαι ὑποθέσεις 1) ὅτι τὸ «ὦ Σόσσιε Σενεκίων» δυνατὸν νὰ ὀφείληται εἴς τινα ἀντιγραφέα, ὅστις προσέθηκεν αὐτὸ μόνον διότι δυσαρέστως ἔφερε τὴν ἐν ἀρχῇ ἔλλειψιν τοῦ Σενεκίωνος. 2) καὶ ἡ προσφώνησις «ὦ Σόσσιε Σενεκίων» (οὕτω γρ. καὶ ὄχι «ὦ

Σόσσιε Σκιπίων» ὡς γράφει ὁ καθηγητὴς τῶν λατιν. γραμμάτων Βάσης) ὡς τὸ πολὺ κεῖται παρενθετικῶς, ἐνταῦθα δ' ἴσως παρέβη τὴν συνήθειαν ταύτην ὁ Πλούταρχος χάριν τῆς χασμωδίας. Διότι ποῦ ἤθελε θέσῃ τὴν προσφώνησιν ταύτην; Μετὰ τὸ ***Πολυβίου***; Ἀλλὰ θὰ ἐγεννᾶτο χασμωδία. Μετὰ τὸ ***παραινοῦντος*** ἐπίσης δὲν ἠδύνατο, διότι καὶ συνανήκουσαι λέξεις θὰ ἐχωρίζοντο. Ἐπίσης διὰ τὴν χασμωδίαν δὲν ἠδύνατο νὰ τάξῃ τὰς λέξεις μετὰ τὸ ***Ἀφρικανῷ***. Αὐτὸ δὲ τοῦτο τὸ ***Ἀφρικανῷ*** διατὶ ἐχώρισεν ἀπὸ τοῦ ***Σκιπίωνι***;

Σελ. 660 b (139,9): «καὶ μὲν γὰρ παλαιόντων ἐπιβολαὶ καὶ ἕλξεις κονιορτοῦ δέονται, ταῖς δὲ φιλικαῖς λαβαῖς ὁ οἶνος ἁφὴν ἐνδίδωσι μιγνύμενος λόγῳ· λόγος γὰρ ***αὐτῷ*** τὸ φιλάνθρωπον καὶ ἠθοποιὸν ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ σώματος ἐποχετεύει καὶ συνδίδωσιν». Γρ. ***ἐπιλαβαὶ*** ὡς δεικνύει καὶ τὸ ***λαβαῖς***. Ὡσαύτως γρ. ***αὐτοῦ*** τ. ἔ. τοῦ οἴνου. Τέλος ἀντὶ τοῦ ***συνδίδωσιν*** μεταγρ. ***συνδιίησιν***».

Πολλαὶ διορθώσεις ἀλλ' οὐδεμία εὔλογος. Πρῶτον τὸ ***ἐπιβολαὶ*** ἔχει τὸν λόγον του, διότι πρῶτον ***ἐπιβάλλουσι*** χεῖρας οἱ παλαίοντες εἶτα ***ἐπιλαμβάνονται***. Προηγεῖται λοιπὸν τὸ ***ἐπιβολαί***. Δεύτερον τὸ ***αὐτῷ*** ὡς εἰκὸς συναπτέον πρὸς τὸ ***ἐποχετεύει καὶ συνδίδωσιν***· ἔνθα ὁ οἶνος παρίσταται ὡς τὸ ὄργανον, δι' οὗ μετοχετεύεται ἐπὶ τὴν ψυχὴν τὸ φιλάνθρωπον καὶ ἠθοποιόν· ὁ δὲ οἶνος διὰ τοῦ λόγου γίνεται ἠθοποιὸς καὶ φιλάνθρωπος. Πρὸς δὲ τὴν δοτικὴν ἔχει σχέσιν καὶ τὸ ***συνδίδωσιν***. Τρίτον τὸ ῥῆμα τοῦτο μεταγρ. ὄχι ***συνδιίησιν***, ὅπερ ὤφειλε νὰ ἐξηγήσῃ ὁ κ. ἐπικριτής, ἀλλὰ ***συνενδίδωσιν***, ὅπερ ὑποδεικνύει τὸ ἡγούμενον ***ἐνδίδωσι***. Τοῦ χωρίου τούτου παρέχει ἱκανὰς διασαφήσεις τὸ προοίμιον τοῦ Γ' βιβλίου.

«Σελ. 667 d (160, 13): «πολλοὶ γὰρ ἀφικνοῦνται τὴν ὥραν αὐτόθι καὶ συνουσίας ποιοῦνται μετ' ἀλλήλων ἐν ἀφθόνοις πᾶσι κτλ.» Ἐπειδὴ ὁ Πλούταρχος βεβαίως μὲν δὲν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ***αὐτόθι ἀφικνοῦνται*** ἀντὶ τοῦ ***αὐτόσε***, ἀμφίβολον δὲ ἂν εἰπέ ποτε «τὴν ὥραν ἀφικνοῦμαι» ἀντὶ τοῦ ***τῆς ὥρας***, διὰ τοῦτο ἐξαλειπτέον τὸ ***ἀφικνοῦνται*** ὡς ἀνοήτου τινὸς ἔμβλημα».

Ἄλλος τις προέτεινεν ***αὐτόθι διατρίψοντες***, ἀλλ' οὔτε νὰ προσθέσωμεν οὔτε ν' ἀφαιρέσωμεν εἶνε ἀνάγκη· μόνον ***ἴσως*** δυνάμεθα νὰ μεταγράψωμεν τὸ ***αὐτόθι*** εἰς ***αὐτόσε***, ὅπερ ἐδήλωσα καὶ ἐν τῇ ὑποσημειώσει. Λέγων δὲ ὁ κ. Βάσης ὅτι ἀντὶ τοῦ ***τὴν ὥραν*** ὤφειλεν ὁ

συγγραφεὺς νὰ εἴπῃ *τῆς ὥρας* δεικνύει ὅτι ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ φρονῇ ὅτι αἱ φράσεις «τὴν ὥραν, τὴν εἰωθυῖαν ὥραν, τὴν τεταγμένην ὥραν κλπ.» εἶνε *νεοελληνικαί*, ὡς ἀπεφάνθη ἐν 'Αθηνᾶς Τόμ. Γ' σελ. 271 στ. 4, γράψας τάδε: «Αὐτ. 187 d (σ. 43, 3): ἀντὶ τοῦ *νεοελληνικοῦ* «καὶ τὴν εἰωθυῖαν ὥραν ἀριστᾷ» ὡς οἵ τε ἄλλοι πάντες Ἕλληνες λέγουσι κτλ.». Περὶ τούτου ἔγραψα τὰ δέοντα ἐν τῇ *'Εφημερίδι* (23 Μαρτίου 1892). 'Αλλὰ καὶ νῦν εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ διδάξω αὐτὸν ὅτι καὶ τὸ *τὴν ὥραν* εἶνε ἐπίσης ἑλληνικόν. 'Ιδοὺ ὀλίγα παραδείγματα: 'Ησίοδ. 'Ασπ. 401 τὴν ὥραν μάρνατο. 'Ηρόδ. Β' 6' 5 καὶ τὴν ὥρην (τ. ἔ. κατὰ τὸν ὡρισμένον, κατὰ τὸν προσήκοντα χρόνον) ἐπαγινέειν σφι αἶγας. Η' ιθ' 10 κομιδῆς δὲ πέρι τὴν ὥρην αὐτῷ μελήσειν, ὥστε ἀσινέας ἀπικέσθαι ἐς τὴν 'Ελλάδα (ὅπου τὸ *τὴν ὥρην* δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς ὑποκ. τοῦ *μελήσειν*, ἀλλὰ νὰ ἐξηγηθῇ χρονικῶς ὡς ἀνωτ.). Ξενοφ. Οἰκον. 17, 1 ἄλλο τι — γιγνώσκεις ἢ τὴν ὥραν σπείρειν ἧς πάντες — ἄνθρωποι πεῖραν λαβόντες — ἐγνώκασι κρατίστην εἶναι; αὐτόθ. 20, 16 ὅταν — ὁ μὲν ἔχῃ τινὰ ἐπιμέλειαν ὡς *τὴν ὥραν* αὐτῷ ἐν τῷ ἔργῳ οἱ ἐργάται ὦσιν, ὁ δὲ μὴ ἐπιμελῆται τούτου. Λουκιαν. σ. 263 καὶ λουσάμενον ἥκειν κελεύσω *τὴν ὥραν* ἐπὶ τὸ δεῖπνον. 'Ομοίως σελ. 713 (Ὄν. ἢ 'Αλεκτρ. κεφ. 7). Διοδ. 13, 94 τὴν ὥραν τῆς ἀπαλλαγῆς — παρῆν εἰς τὴν πόλιν. Παρὰ δὲ Πλουτάρχῳ ἐκτὸς τοῦ ἀλογίστως ὑπὸ τοῦ Βάση διορθουμένου χωρίου ὑπάρχει καὶ ἕτερον ὅμοιον ἐν βί. Λουκούλ. κεφ. 3 αὐτόθι τὴν ὥραν ἀναμενῶ. πρ6. 'Αριστ. 'Αχ. στ. 23 ἀλλ' ἀωρίαν ἥκοντες. Περὶ τῶν ἄλλων φράσεων (πᾶσαν ὥραν, τὴν τεταγμένην ὥραν, τὴν εἰωθυῖαν ὥραν κτλ.) πρ6. Πλουτάρ. Καμ. κεφ. 41. Θεμιστ. 14. Μαρί. 37. Κάτ. 5. σελ. 754 f. Αἰσχύλ. Εὐμεν. 109. Εὐριπ. Βάκχ. 132. Πλάτ. Φαίδρ. 229 a. Νόμ. 865 e. Ξενοφ. Κυνηγ. Ϛ' 4. 'Απομν. Γ' η' 10. Οἰκον. ιθ' 18. Αἰσχ. κ. Τιμάρ. κεφ. 5. 'Ανδοκ. περὶ τῶν Μυστ. 137. Κρατῖν. παρ' 'Αθην. σ. 374 d. 'Αριστοτ. περὶ τὰ Ζ. ἱστ. Ε' 33. Θ' 19. Μετεωρ. Γ' 2. 'Αθηναί. Πολιτ. κεφ. 30. Προ6λ. ΚϚ' 52. πρ6. καὶ 'Ησυχ. «ἀσάλπικτον ὥραν· τὸ μεσονύκτιον». Τέλος, ἂν ὁ κ. Βάσης ἀκόμη δὲν ἐπείσθη, ἂς ἀναγνώσῃ ὅσα μετ' ἐμὲ ἔγραψεν ὁ Κόντος ἐν 'Αθηνᾶς Τόμ. Δ' σελ. 61: «Λέγεται ἑλληνιστὶ ***τὴν ὥραν, τὴν προρρηθεῖσαν ὥραν, τὴν τεταγμένην ὥραν, τὴν εἰωθυῖαν ὥραν***, κτλ.» ἅτινα μετὰ πολλῆς ἀκριβείας μέλλει νὰ ἐξετάσῃ ἀλλαχοῦ.

Ἐν σελ. 669 e (166, 17) ὑποστηρίζων ὁ ἐπικριτὴς τὴν γραφὴν τῶν χ/φων παρενθέτει πρὸ τοῦ **αὐτοῖς** τὸν **ἄν**. Ἀλλὰ τὸν **ἂν** τοῦτον ἄλλοι παρενέθεσαν πολὺ πρότερον.

Σελ. 673 a (177, 18): «ὅταν δ' ἐκεῖνο (τὸ σῶμα) μετρίως ἔχῃ καὶ ἡσυχάσῃ, πραγμάτων ἀπαλλαγεῖσα (ἡ ψυχὴ) — — ἐπὶ τὰς αὐτῆς ἡδονὰς τρέπεται, λόγοις εὐωχουμένη καὶ μαθήμασι καὶ ἱστορίαις καὶ τῷ ζητεῖν τι ἀκούειν τῶν περιττῶν.» Ἐν τούτοις ὁ ἐπικριτὴς θεωρεῖ τὸ **ἀκούειν** ὡς παρέμβλημα σχολαστικοῦ τινος. Σφάλλεται, ὡς συνήθως· διότι τὸ **ἀκούειν** ἐν οὐδεμιᾷ τῶν προηγουμένων ἐννοίᾳ σαφῶς καὶ ἰδίᾳ ἐκφραζόμενον εἶνε ἀναγκαιότατον. Ὁ δὲ Πλούταρχος ἀπέδιδε πολλὴν σπουδαιότητα εἰς τὸ **ἀκούειν** (ὅθεν καὶ συγγράμματα ἴδια περὶ αὐτοῦ ἔγραψεν)· δὲν ἠδύνατο λοιπὸν νὰ τὸ παραλίπῃ. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ συνάπτει τὴν **ἱστορίαν** πρὸς τὴν **ἀκοὴν** ὡς ἐνταῦθα, οἷον Σερτωρ. κεφ. 1 «ἔνιοι — συνάγουσιν **ἱστορίᾳ** καὶ **ἀκοῇ** — ὅσα λογισμοῦ καὶ προνοίας ἔργοις ἔοικεν. 386 a πλάττεσθαι **ἱστορίαν καὶ ἀκοὴν** ἑτέρων πρὸς τὸ ἀνυπεύθυνον. Ἀλκιβ. 10 εἰ δὲ Θεοφράστῳ πιστεύομεν, ἀνδρὶ **φιληκόῳ** καὶ **ἱστορικῷ** παρ' ὁντινοῦν τῶν φιλοσόφων. 45 a ὁ **φιλήκοος** καὶ **φιλόλογος** ἀεί τινος αἰτίας εὑρετικὸς ἔσται. 394 f φιλοθεάμων τις ἡμῖν καὶ περιττῶς φιλήκοός ἐστιν ὁ ξένος. 704 e. 385 e παρακαλεῖ πρὸς τὸ σκοπεῖν τι καὶ ἀκούειν καὶ διαλέγεσθαι περὶ αὐτῶν». κτλ. κτλ.

Σελ. 673 c (178,7). Τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου προβλήματος **Περὶ ὧν** ὁ ἐπικριτὴς νομίζει ὅτι ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ **περὶ τούτων δέ**. Λατινικώτερον τοῦ δέοντος, καὶ δεῖται ἀποδείξεως· ἡ δὲ ἀπόδειξις, ἂν ὁ ἰσχυρισμὸς ἀληθεύει, **πάντως** θὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ ἀμέτρῳ πληθύι τῶν ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Πλουτάρχου κεφαλαίων.

«Σελ. 676 b (186, 12): «τὰ γὰρ πιτυώδη χωρία λέγουσιν ἡδύοινον τὴν ἄμπελον φέρειν καὶ τὴν θερμότητα τῆς γῆς Θεόφραστος αἰτιᾶται . . . οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς πίτυος αὐτῆς εἰκὸς ἀπολαύειν τὴν ἄμπελον». «Τὸ οὐ **μὴν ἀλλὰ** (κατὰ τὸν ἐπικριτὴν) δηλοῖ σαφῶς ὅτι ἡ τοῦ Θεοφράστου αἰτιολογία ἀντιτάττεται πρὸς τὴν ὑπόληψιν ὅτι ἡ πίτυς **αὐτὴ** καθηδύνει τὸν οἶνον . . . Κατὰ ταῦτα μεταγραπτέον: **καίτοι** θερμότητα τῆς γῆς».

Ἐνταῦθα, ἂν ὑπάρχει τι τὸ διορθώσεως χρῇζον, εἶνε τὸ **φέρειν**, ὅπερ μεταγρ. μᾶλλον εἰς **τρέφειν** πρβ. Στράβ. Ε' γ' 5: «τὸ δὲ

Καίκουβον, ἑλῶδες ὄν, εὐοινοτάτην ἄμπελον **τρέφει**». — Διὰ δὲ τοῦ **οὐ μὴν ἀλλὰ** ἐξαίρων ἐπιφέρει εἰς τὰ προηγούμενα ὁ συγγραφεὺς καὶ τὴν ἐκ τῆς πίτυος ὠφέλειαν τῆς ἀμπέλου. Ὅτι δὲ οὐδεμία ἀντίταξις ὑπάρχει κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐπικριτοῦ, ἀποδεικνύει ἡ ἐκ μέρους τοῦ Θεοφράστου προσθήκη: «εἶναι δὲ καὶ τὴν ἄργιλλον θερμήν, διὸ καὶ **συνεκπέττειν** τὸν οἶνον, ὥσπερ **καὶ** τὸ ὕδωρ ἐλαφρότατον καὶ ἥδιστον ἡ ἄργιλλος ἀναδίδωσιν», ἅπερ δεικνύουσι συμφωνίαν πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου εἰρημένα, ὄχι ἀντίταξιν.

679 a (195,1): «λόγων δὲ κοινωνίαν ἀναιροῦσιν οἱ πολλοὺς εἰς ταὐτὸ συμφοροῦντες μᾶλλον δ' ὀλίγους ποιοῦσιν ἀλλήλοις συνεῖναι· **καὶ** κατὰ δύο γὰρ ἢ τρεῖς ἀπολαμβάνοντες ἐντυγχάνουσι καὶ προσδιαλέγονται». «Παράσιτος ὅλως ὁ **καὶ** ἐκεῖνος».

Καὶ ἐνταῦθα παρεξήγησις. Οἱ ἰδιαίτεροι ὅμιλοι δυνατὸν βεβαίως νὰ περιέχωσι δύο καὶ τρεῖς μόνον, ἀλλὰ δυνατὸν νὰ περιέχωσι καὶ πλείονας. Τοῦτο δὲ τὸ δεύτερον εἶνε καὶ τὸ συνηθέστερον. Οἱ ἐκ δύο καὶ τριῶν συγκείμενοι ὅμιλοι εἶνε τὸ ἐλάχιστον ὅριον, πλείονες δύνανται νὰ ἀποτελῶσι τοὺς ἄλλους ὁμίλους. Ἑπομένως ἂν ἐξαλειφθῇ ὁ **καὶ**, θὰ σημαίνηται ὅτι μόνοι οἱ ἐκ δύο καὶ τριῶν συγκείμενοι ὅμιλοι θὰ ὑπάρχωσιν· ὅπερ ἄτοπον.

Σελ. 679 d (196,4): «Ἐν ταῖς ὑποδοχαῖς ἑκάστοτε τοὺς ἐπιτηδείους παραληπτέον· ἐπιτήδειοι δὲ τῷ μὲν ἡγεμόνι δειπνίζοντι συνδειπνεῖν οἵ τ' ἄρχοντες . . . καὶ οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως· ἐν δὲ γάμοις ἢ καὶ γενεθλίοις οἱ κατὰ γένος προσήκοντες». Ἐνταῦθα εἰκάζει ὁ ἐπικριτὴς «τῷ μὲν ἡγεμόνα δειπνίζοντι», μόνον καὶ μόνον διότι ἀντιτίθεται περίστασις πρὸς περίστασιν.

Περιττὴ ἡ τοιαύτη ἀντίθεσις· διότι ἐν τῇ τελευταίᾳ φράσει **κατ' ἀνάγκην** ὑπονοεῖται «οἱ κατὰ γένος προσήκοντες (ἐπιτήδειοι συνδειπνεῖν τοῖς γάμοις ἢ γενέθλια ἑορτάζουσιν). Ἡ ὑπάρχουσα λοιπὸν ἀντίθεσις ἔχει καλῶς καὶ περιττὴ πᾶσα ἄλλη.

«686 c (216, 4): «προβλημάτων δὲ καὶ λόγων φιλοσόφων ὑποθέσεις αὐτοὺς τοὺς μεμυημένους εὐφραίνουσιν ἀεὶ πρόσφατοι παροῦσαι· καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας οὐχ ἧττον ἑστιᾶν παρέχουσι τοῖς αὐτοῖς ἀκούοντας καὶ μεταλαμβάνοντας». Γρ. αὐτούς **τε** (τοὺς τοῦ τοιούτου συμποσίου μετεσχηκότας) τοὺς μεμυημένους εὐφραίνουσιν. Τὸ δὲ **τοῖς αὐτοῖς** εἶναι ὀργαν. δοτικὴ εἰς τὸ **ἑστιᾶν** ἀναφερομένη».

Καὶ πρῶτον ὅλως ἄτοπος εἶνε ἡ μεταβολὴ τοῦ **μεμνημένους** εἰς **μεμνημένους**. Ὁ κ. ἐπικριτὴς δὲν ἀνέγνωσεν οὔτε τὰ προηγούμενα οὔτε ἄλλα τινὰ σχετικὰ τοῦ Πλουτάρχου, καὶ μάλιστα τὴν σελ. 1089 a: «οἱ δὲ τούτῳ μάλιστα τὸν σοφὸν ἡγούμενοι διαφέρειν, τῷ **μνημονεύειν** ἐναργῶς καὶ συνέχειν ἐν αὐτῷ τὰ περὶ τὰς ἡδονὰς φάσματα καὶ πάθη». Καὶ ὀλίγον ἀνωτέρω: «Τῆς δὲ ἡδονῆς ἡ ψυχὴ παραλαβοῦσα τὴν μνήμην ὥσπερ ὀσμὴν—φυλάττει» κλπ.— Δεύτερον ἡ προσθήκη τοῦ **τε** ὅλως περιττή. Πόθεν γνωρίζει ὁ ἐπικριτὴς ὅτι ἐλλείπει ὁ **τε**; Εἶνε τοὐλάχιστον ἀναγκαῖος; οὐδαμῶς. Τρίτον τὸ **τοῖς αὐτοῖς** πιθανώτατα ἀναφέρεται εἰς τὸ **αὐτοὺς τοὺς μεμνημένους**. Περὶ δὲ τῆς συντάξεώς μου ἴδε τὴν ἔκδοσίν μου. Ὑπάρχουσι δὲ πολλαὶ εἰκασίαι καὶ διορθώσεις, ἃς χάριν συντομίας παραλείπω.

Σελ. 680 f (200, 3): «Οὕτως οὐδὲν ἀπέχει καὶ ἀνθρώπου ψαῦσιν τὴν μὲν ὠφέλιμον εἶναι τὴν δ' ἀπηνῆ καὶ βλαβεράν». Ὁ Turnebus καὶ Vulcobius ἀντὶ τοῦ **ἀπέχει** προτείνουσιν **ἀπεικός**, ὁ δὲ ἐπικριτὴς **ἀπέοικεν ἀνθρώπου**, ἐγὼ δὲ εἴκασα **ἀπέοικε καὶ ἀνθρ**. Ὁμοίως πρὸ πολλοῦ ἔχω γράψῃ **τῆσδε** ἀντὶ τοῦ **τῆς δὲ** ἐν σελ. 747 f (392, 20) καὶ **τούτων λεγομένων** ἐν σελ. 748 c (394, 9), τοῦ **δὲ** ἐκ διττογραφίας προελθόντος.

Σελ. 682 e (205, 4). Ἐνταῦθα καίει καὶ τέμνει τὸ δὴ λεγόμενον γράφων ὧδε: «Ὥστε θαυμάζειν καὶ κατασκοπεῖν τὸ σῶμα, τῆς μεταβολῆς ἐγγύς εἰσι καὶ φερόμενοι ταῖς ἕξεσι πρὸς τὸ χεῖρον ἑαυτοὺς ⟨δοκοῦσι⟩ καταβασκαίνειν». Δὲν ἀρκοῦσι δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑπόμενα «Ταῦτα δὲ γίγνεται . . . κακοῦσθαι» μετατίθησι μετὰ τοῦ Graf μετὰ τὸ **μεγαλοπρεπῶς** (σελ. 683 a=206, 3). Ταῦτα δὲ πάντα, διότι νομίζει ὅτι ὁ ἐνταῦθα ὁμιλῶν δὲν παραδέχεται τὴν βασκανίαν, ἐν ᾧ καὶ τὰ προηγούμενα καὶ τὰ ἑπόμενα ὑποδηλοῦσι τὸ ἐναντίον. Ἐπίσης περὶ τοῦ χωρίου τούτου ὑπάρχουσι πολλαὶ εἰκασίαι, ἃς παραλείπω χάριν συντομίας· τοῦτο μόνον λέγω ἐνταῦθα χάριν τοῦ κ. Herwerden ὅτι ἡ γενικὴ **τῆς μεταβολῆς** εἶνε διὰ τὸ **θαυμάζειν**.

Σελ. 684 e (210, 15): «εἰ μὴ νὴ Δία τοὐναντίον ἡ συκῆ περισπῶσα τὴν τροφὴν ἐξαιρεῖ τὸ τῆς δριμύτητος». Ἐνταῦθα ὁ ἐπικριτὴς ἀφαιρῶν τὸ ἄρθρον τὸ ἐπαινεῖ μὲν τὴν ἰδίαν ὀξυδέρκειαν, ψέγει δὲ τὴν σκυθικὴν ἀμουσίαν τῶν ἀντιγραφόντων τὰ παλαιὰ κείμενα

καὶ ἀγνοούντων τὴν κομψοτάτην καὶ τῷ Πλουτάρχῳ οἰκειοτάτην σύνταξιν: «ἐξαιρεῖ τῆς δριμύτητος». Ἀλλ' ὁ μεμουσωμένος ἐπικριτὴς ἐλησμόνησε ν' ἀναφέρῃ ἓν μόνον παράδειγμα ταύτης τῆς οἰκειοτάτης τῷ Πλουτάρχῳ συντάξεως τοῦ ῥήμ. **ἐξαιρεῖν** πρὸς τοιαύτην γενικήν. Ἂν δὲν ἀναφέρῃ ἓν τουλάχιστον παράδειγμα, σκυθικὴ ἄγνοια τῆς Πλουταρχείου χρήσεως πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς αὐτὸν μᾶλλον.

Σελ. 689 e (226, 4): «μὴ νομίζοντες **ἔκθλιψιν** εἶναι παντάπασι μήτε τῆς ξηρᾶς τροφῆς τὴν πεῖναν μήτε τῆς ὑγρᾶς τὴν δίψαν, ἀλλὰ τοῦ μετρίου καὶ ἀρκοῦντος ἔνδειαν· οἷς γὰρ ὅλως ἂν ἐλλίπῃ θάτερον, οὔτε πεινῶσιν οὔτε διψῶσιν ἀλλ' εὐθὺς ἀποθνήσκουσιν». Ἀντὶ τοῦ **ἔκθλιψιν** γρ. ἔκλειψιν».

Λυπηρὸν εἶνε ὅτι ὁ ἐπικριτής, ἂν καὶ ἀπὸ ἐτῶν ἀσχολεῖται εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῆς ἐκδόσεώς μου, φωρᾶται ἀγνοῶν τὰ στοιχειωδέστατα τοῦ ἑκάστοτε ζητήματος. Π. χ. ἐνταῦθα ἡ κοινὴ γραφὴ εἶνε **ἔκλειψιν**, ἡ δὲ τῶν ἀρίστων χ/φων **ἔκθλιψιν,** ἥτις ἔχει ἄριστα διὰ τοὺς γνωρίζοντας τὸν Πλούταρχον, οἷον πρβ. ὅσα προηγουμένως εἶπε περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος σελ. 688 b «ὥστε νεαρὰν ποιεῖν τὴν ὄρεξιν **ἐκθλιβομένων** τῶν ἑώλων καὶ χθιζῶν».

Σελ. 690 b (227, 3): «διὸ καὶ πολὺν ζῶσιν ἔνιοι τῶν ἀποκαρτερούντων χρόνον, ἂν ὕδωρ μόνον λαμβάνωσιν, ἄχρι ἂν οὐ πᾶν ἐξικμασθῇ τὸ τρέφειν—δυνάμενον». Τὸ *οὐ* ἀνατρέπει τὴν ἔννοιαν. Διὸ ἀναγνωστέον **ἄχρι ἂν ἅπαν**· προσθετέον δὲ καὶ τόδε τὸ χωρίον τοῖς πολλοῖς παραδείγμασι τῆς τοῦ α καὶ ου ἐν τοῖς ἀντιγράφοις συγχύσεως».

Καὶ Βάσης ἐν παλαιογράφοις! Ἀπορῶ πῶς δὲν κατέληξεν εἰς τὸ *ἄχρι ἂν σύμπαν*, ἀφ' οὗ τὸ ΟΥ=CΥ. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ παλαιογραφικὰ παίγνια περιττά, ἀφ' οὗ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἀποκατεστάθη τὸ ὀρθὸν «ἄχρι ἂν οὗ πᾶν».

Σελ. 692 a (232, 20): Ἀντὶ τοῦ **τὰ ἱμάτια** ἀπαιτεῖ ὁ ἐπικριτὴς εἰκῇ καὶ ἀλογίστως **θαἰμάτια**. Ἀλλ' ἴδε ὅσα ἔγραψα περὶ τῆς σελ. 545 (411, 14).

Σελ. 694 f (240, 20): «τὴν θερμότητα συστελλομένην καὶ πλεονάζουσαν ἐντὸς ἀναλίσκειν τὴν τροφήν, εἶτ' ἐπιλειπούσης καὶ αὐτῆς, ὥσπερ πῦρ ἀπομαραίνεσθαι». Ἐνταῦθα διερωτᾶται ὁ ἐπικριτὴς περὶ τῆς σημασίας τοῦ **καὶ** τοῦ πρὸ τοῦ **αὐτῆς,** ἵνα καταλήξῃ εἰς τὴν διόρθωσιν **καὶ αὐτήν**. Ἀλλὰ περιτταὶ καὶ αἱ διερωτήσεις καὶ ἡ διόρ-

θωσις, ὑπαρχούσης προχείρου ἐν τῇ ὑποσημειώσει τῆς πληροφορίας ὅτι ὁ Ψελλὸς παρέλιπε τὸν **καί**. Ὁ δὲ Ψελλὸς εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν χ/φον κρεῖττον τῶν νῦν ὑπαρχόντων.

Σελ. 696 b (244, 16): «καὶ μὴν μόνον **ἀκράτητον** διαμένει καὶ ἄμικτον» (τὸ ἔλαιον). Ὅπου, ὡς εἰκός, ὁ Βάσης διορθοῖ **ἄκρατον** ἀντὶ τοῦ **ἀκράτητον**. Ἀλλὰ τῆς παιδαριώδους διορθώσεως ὤφειλε ν' ἀποτρέψῃ αὐτὸν καὶ μόνον τὸ ὅτι οὐδεμιᾶς διορθώσεως μνεία γίνεται ἐν τῇ ὑποσημειώσει· μάλιστα δὲ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ προκειμένου κεφαλαίου, οὗ ἐν τέλει, ἵνα παραλίπω τἄλλα, ἀναγινώσκονται τὰ ἑξῆς: «τὸ δ' ἔλαιον—διὰ λεπτότητα μεταβάλλει καὶ **κρατούμενον** ἐκπυροῦται». Τὸ ἀνωτέρω λοιπὸν **ἀκράτητον** ἔχει κάλλιστα.

Σελ. 697 e (249, 4) προτείνει ν' ἀναγνωσθῇ **συνεθίζωμεν** ἀντὶ τοῦ **συνεθίζομεν**. Ἀλλ' οὐδεμία ἔννοια προτροπῆς ὑπάρχει ἐνταῦθα πλὴν μόνον διὰ τὸν εὐαίσθητον κ. Βάσην. «Ἡμεῖς (λέγει ὁ συγγραφεὺς) δὲν ἔχομεν ἀνάγκην τῆς παραινέσεως τῶν Λακεδαιμονίων πρὸς τοὺς νέους, τοὺς τὸ πρῶτον μετέχοντας τοῦ φιδιτίου· διότι συνειθίζομεν νὰ μεταχειριζώμεθα λόγους, οἵτινες ἀβλαβῶς δύνανται ν' ἀνακοινωθῶσι πρὸς πάντας». Ἐν τοιούτῳ λόγῳ ἡ διόρθωσις **συνεθίζωμεν** φθείρει τὸ νόημα.—Ἐν σελ. 702 d κατενόησεν ὅτι ἀπαιτεῖται **ἐπ' αὐτῆς** καὶ ἐν σελ. 703 e ὅτι γρ. **ἡμεροῦται** κατ' ἀττικὴν σύνταξιν.

Ἀλλ' ὁ ἐπικριτὴς μεγάλην σπουδαιότητα ἀποδίδει εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ ἐν σελ. 705 e (267, 6) χωρίου: «μήτε πόλιν ἀνάλωτον νομίζειν **τὴν** τὰς ἄλλας πύλας. . . ὀχυρὰς ἐχούσης (2) ἂν διὰ μιᾶς οἱ πολέμιοι παρελθόντες ἔνδον εἰσί». Οὕτω μετέγραψε τὸ χωρίον· ἄπορον δὲ τί θέλει νὰ δηλώσῃ διὰ τοῦ ἐν παρενθέσει 2. Ἴσως εἶνε ἐρωτηματικόν. Ἀλλ' ἔλθωμεν εἰς τὸ πρᾶγμα. «Τὸ χωρίον, λέγει, θεραπεύεται κάλλιστα (!), ἐὰν μεταγράψωμεν «μήτε πόλιν ἀνάλωτον νομίζειν **τὴν ἧς** (!) τὰς ἄλλας πύλας . . . ὀχυρὰς ἐχούσης διὰ μιᾶς οἱ πολ. παρελθόντες ἔνδον εἰσί». Ἀφ' οὗ δὲ θεραπεύεται **κάλλιστα**, προσθέτει τάδε: «Ἀντὶ τοῦ **τὴν** δύναται νὰ γραφῇ καὶ **τιν'**».

Ἂν δύνασαι, μὴ θαυμάσῃς, ἀναγνῶστα, τὴν διορθωτικὴν ἱκανότητα τοῦ νέου Ἀριστάρχου. Ἀλλὰ τίς θ' ἀρνηθῇ ὅτι ἀντὶ τῶν παιδαριωδῶν τούτων δοκιμίων ἁπλουστέρα διόρθωσις εἶνε ἡ διὰ μόνης τῆς μεταβολῆς τοῦ **ἐχούσης** εἰς **ἔχουσαν**, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Βασιλείας; Ἀλλ' ἄν τις ὅμως δὲν ἀρκεῖται εἰς ταύτην, ἀπορῶν

πῶς ἡ ἀρχῆθεν αἰτιατικὴ **ἔχουσαν** μετεβλήθη εἰς γενικὴν ἐν πᾶσι τοῖς χ/φοις, εὔκολος εἶνε ἄλλη διόρθωσις, ἥτις φαίνεται ὅτι εἶνε καὶ ἀληθεστέρα. Μεταγραπτέον δηλ. ὧδε: «μήτε—νομίζειν, **ἣν** τὰς ἄλλας —ἐχούσης διὰ μιᾶς—ἔνδον ὦσι». Τὸ μετὰ τὸ **ἐχούσης** ὑπάρχον **ἂν** φαίνεται ὅτι ἦτο διάφορος γραφὴ τοῦ **ἥν**.

Σελ. 707 e (278, 9): «καὶ οὐκ ἀστεῖόν ἐστι μαρτύρων δεόμενον πρὸς τοὺς ὑποδεχομένους βαδίζειν, ὡς οὐ κλητὸς ἀλλὰ σκιὰ τοῦ δεῖνος ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἥκει». Ἀντὶ τοῦ **οὐ κλητὸς** γράφει **οὐκ ἄκλητος**, ψέγων τὴν διόρθωσιν τοῦ Reiske «οὐκ αὐτόκλητος». Ἀλλ' ἡ λέξις, ἧς δεόμεθα, πρέπει ν' ἀντιδιαστέλληται πρὸς τὰς **σκιάς**, ὡς δεικνύει τὸ προκείμενον χωρίον. Ὁ ἐπὶ δεῖπνον ἥκων ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ ὅτι δὲν ἦλθε μόνος του, **αὐτόκλητος**· ὅπερ προέτεινεν ὁ Reiske, καὶ καλῶς ἔχει, διότι κατωτέρω ἀντιδιαστέλλεται ἐπίσης πρὸς τὰς **σκιάς**.

Κατωτ. σελ. 708 e (281, 1). Ἀφ' οὗ ἔψεξε τὴν μετὰ τὸ **ὄντων** ὑπὸ τοῦ Reiske γενομένην παρένθεσιν τοῦ **ὢν**, ἐφεξῆς προβαίνει εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ **ὑποδεῖται** εἰς **ὑποδεῖν τε**, ἥτις ἐγένετο πληρέστερον (;) ὑπ' ἄλλου ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ ὡς καὶ ἡ ἐν σελ. 726 d (330, 13) μεταβολὴ τοῦ **ὥραν** εἰς **αὔραν**. Ὁμοίως ἡ κατωτέρω (σελ. 711 c = 288, 7) διόρθωσις τοῦ **ἐκβάλλουσιν** εἰς **ἐκβαλοῦσιν** ὀφείλεται εἰς ἄλλον, τὸν Herwerden. Μόνον ἡ ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ἡμαρτημένη μεταβολὴ τοῦ **ἐξέβαλον** (συνδεομένου πρὸς τὸ **ἠγάπησαν**) εἰς **ἐξέβαλλον** ὀφείλεται εἰς τὸν κ. Βάσην!

Σελ. 711 d (288, 16): «πολλὰ δ' εἰπεῖν ἐπιόν μοι δέδια μὴ μετὰ σπουδῆς τινος οὐ παιδιᾶς λέγεσθαι πρός σε δόξῃ». Οὕτω τἀντίγραφα κάλλιστα. Ὑποκείμενον τοῦ **δόξῃ** εἶναι τὰ πολλά».

Τὸ χωρίον τοῦτο δεικνύει κάλλιστα τὴν ἀνυπέρβλητον ἀλαζονείαν τοῦ ἐπικριτοῦ. Ἀγνοεῖ τὰς διορθώσεις τῶν Φράγκων· ἀγνοεῖ τὰς διορθώσεις τῶν Ἑλλήνων. Ἔστω, ἂν καὶ οὐδέτερον ἐπιτρέπεται εἰς κριτὴν ἐκδόσεως τοῦ Πλουτάρχου. Ἔτι δ' ὀλιγώτερον ἐπιτρέπεται εἰς τοιοῦτον κριτὴν νὰ ὑποκρίνηται ὅτι γνωρίζει αὐτὰς καὶ δὴ νὰ διαβεβαιοῖ τοὐναντίον. Ἀλλὰ τί νὰ εἴπῃ τις, ὅταν ἀγνοῇ καὶ τοῦ Κόντου τὴν διόρθωσιν, ἣν εἰσήγαγον εἰς τὸ κείμενον καὶ σαφῶς ὑπεσημείωσα, ἀγνοῶν δὲ ἰσχυρίζεται: «οὕτω τἀντίγραφα κάλλιστα;» Ὄχι κ. Βάση· τἀντίγραφα ἁπαξάπαντα ἔχουσιν **ἐπιόντα**. Δυστυχῶς δὲ ἡ ἄγνοια αὕτη προβαίνει καὶ περαιτέρω· διότι καὶ τὰς ἄλλας λέξεις

τοῦ χωρίου ἄλλα τῶν ἀντιγράφων ἄλλως παραδίδουσιν. Οὕτως «οὐ παιδιᾶς λέγεσθαι» παρέχουσιν ὁ Pal καὶ ὁ Vind, ἣν γραφὴν καὶ ἐμνημόνευσα, διότι ἐξ αὐτῆς ὡρμήθη ἡ διόρθωσίς μου. «οὔτοι διαλέγεσθαι» ὁ Vat καὶ ὁ E, τὸ δὲ «οὕτω διαλέγεσθαι» εἶνε ἡ vulgata. Ὁμοίως περὶ τοῦ **δυξῃ** δὲν πιστεύω νὰ ἔχῃ δίκαιον, καὶ ἄλλως καὶ διότι τίς διαλέγεται οὕτω: «Ἔχω πολλὰ νὰ σὲ εἰπῶ, ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως λέγονται (ὑπὸ τίνος ;) μετὰ σπουδῆς κτλ. ;»

Ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ σελ. ὑπάρχει χωρίον χρῇζον διορθώσεως, τὸ κατωτέρω: «ὥσθ' ὁ οἶνος ἡμᾶς **ἀδικεῖν** οὐκ ἔοικεν οὐδὲ κρατεῖν» ὅπου τὸ **ἀδικεῖν** ὀφείλεται εἰς διόρθωσιν τοῦ Τουρνέβου καὶ ἄλλων, τῶν ἀρίστων ἀντιγράφων παρεχόντων **εὐδοκιμεῖν**, ὡς ὑπεσημείωσα. Ἴσως γρ. **ἔνδον κινεῖν**.

Σελ. 712 d (291, 5): «ὁ μὲν οὖν Διογενιανὸς ἢ παυσάμενος ἢ διαλιπὼν ἐσιώπησε».Ἐνταῦθα ψέγει τὴν διόρθωσιν τοῦ Herwerden **διαλιπὼν** ἀντὶ τοῦ **διαλείπων**· διότι τὸ μὲν **διαλείπων** ἰσχυρίζεται ὅτι εἶνε τὸ μόνον ὀρθόν, παράλογον δὲ τὸ **διαλιπών**. Λοιπόν, κ. Βάση, παράλογον μὲν εἶνε τὸ «παύσας ἢ διακόψας τὸν λόγον ἐσιώπησε», μόνον δὲ ὀρθὸν τὸ «παύσας ἢ διακόπτων τὸν λόγον ἐσιώπησε». Ὄναιο τῶν φρενῶν.

Σελ. 728 e (336, 19): «ἐκεῖνό γε δοκεῖ μήτ' ἄρρητον εἶναι μήτ' ἀνέξοιστον πρὸς ἑτέρους ὅτι (γρ. ὅ,τι) δὴ μάλιστα τῶν ἰχθύων ἀπείχοντο· καὶ γάρ . . . ὑπομένουσι· **ἣν δὲ** Τυνδάρης . . αἰτίαν ἔλεγε δὲ τῆς ἐχεμυθίας τοῦτο γέρας εἶναι κτέ.». Οὕτως ἔγραψε τὸ χωρίον ὁ ἐπικριτής, καθ' ὅν, ἐὰν γράψωμεν προσέτι «ἢ **δι' ἣν** Τυνδάρης αἰτίαν **ἔλεγεν**· ἔλεγε δὲ κτέ.», πᾶσα νόσος καὶ μαλακία τοῦ χωρίου θεραπεύεται». «Διὰ τοῦ **ἢ**, λέγει, εἰσάγεται ὡς συνήθως ἡ λύσις τοῦ ἀπορουμένου **ὅ,τι δὴ** μάλιστα τῶν ἰχθύων . . . . ἀπείχοντο».

Ἐν τούτοις πολλὰ εἶνε τὰ ἐπίψογα, οἷον τὸ **ὅ,τι** ἀντὶ τοῦ **ὅτι** προελθὸν ἐκ παρεξηγήσεως· διότι τὸ «ὅτι δὴ—ἀπείχοντο» εἶνε κατὰ τὸ εἰκὸς ἡ διασάφησις τοῦ προηγουμένου **ἐκεῖνο**· ἀλλ' ὅταν ἀντὶ τῆς προαγγελλομένης διασαφήσεως ἐπέρχηται τὸ κατὰ Βάσην ἀπορηματικὸν «ὅ,τι δὴ—ἀπείχοντο», ποία διασάφησις θὰ εἶνε αὕτη; Ἀλλὰ καὶ ἄλλης ἐξηγήσεως χρῄζει τὸ ἀπορηματικὸν τοῦτο, ὅπερ λίαν ἀσαφές. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἀντὶ νὰ λύσῃ τὸ ἀπορούμενον ἔτι ἀπορηματικώτερον κατέστησεν αὐτὸ ἡ διόρθωσις τοῦ Βάση παρενθεῖσα τέσ-

σαρα ἀποσιωπητικὰ μεταξὺ τοῦ **ἰχθύων** καὶ τοῦ **ἀπείχοντο**. Τί δηλοῦσι ταῦτα ; Ἐπίσης κακῶς ἔγραψεν ὁ Βάσης **ὑπομένουσι** ἀντὶ τοῦ **ὑπομένουσιΝ**, ὅπερ παρατηρῶ ἵνα μὴ ὑποτεθῇ ὅτι ὑπάρχει τὸ σφαλμάτιον ἐν τῇ ἐκδόσει μου. Τέλος σημειωτέον, ὅτι ἡ ἀναφορ. πρότασις δὲν μένει ἄνευ ἀποδόσεως, ὅταν διορθώσωμεν τὸ χωρίον ὡς ἔδειξα καὶ ἀλλαχοῦ δι' ὁμοίων παραδειγμάτων (ἴδ. Symbol. Crit. et Palaeogr.) καὶ ἐν τῇ ὑποσημειώσει τῆς ἐκδόσεως.

Σελ. 733 b (348, 22) ἐκ τῆς Λατιν. μεταφράσεως διορθοῖ **ἐνεδύετο** ἀντὶ τοῦ **ἀνεδύετο**. Ἀλλὰ δυνατὸν καὶ **διεδύετο**.

«Αὐτ. 733 c (349, 2) : «τὸν ἡμέτερον ξένον Ἔφηβον Ἀθήνησιν ἴσμεν ἐκβάλλοντα μετὰ πολλοῦ σπέρματος θηρίδιον δασὺ καὶ πολλοῖς ποσὶ ταχὺ βαδίζον» Γρ. **ἐκβαλόντα**, διότι τοῦτο δὲν συνέβη βεβαίως πολλάκις».

Καὶ πόθεν γνωρίζεις τοῦτο ; Πόθεν ὁρμώμενος πιστεύεις τὸ σὸν εὕρημα μᾶλλον ἢ τὸ παραδεδομένον ;

Σελ. 738 b (363, 6) : «τὴν ἄνω διάστασιν οὖσαν ἐξιέναι τοῦτον τὸν ἦχον, ἁπλοῦν ὄντα κομιδῇ καὶ μηδεμιᾶς δεόμενον πραγματείας, μήτε τὴν γλῶτταν παρακαλοῦντα μήθ' ὑπομένοντα, ἀλλὰ κατὰ χώραν ἀποκειμένης ἐκείνης ἐκπεμπόμενον».

Τίς δὲν βλέπει ὅτι ἐνταῦθα τὸ «μήτε τὴν γλῶτταν παρακαλοῦντα μήθ' ὑπομένοντα» εἶνε ἐπεξήγησις τῆς προηγουμένης ἀορίστου καὶ γενικωτέρας ἐκφράσεως «μηδεμιᾶς δεόμενον πραγματείας ;» Μόνος ὁ νέος διορθωτὴς δὲν τὸ βλέπει, ἀλλὰ πολλά τινα σοφίζεται καὶ σχήματα ἐπινοεῖ, ἵνα τῶν πραγμάτων ἐναντιουμένων πείσῃ τοὺς ἀναγνώστας ὅτι γραπτέον **πάντως** «μηδὲ τὴν γλ. παρακαλοῦντα μηδ' ὑπομένοντα».

Εἰς συμπλήρωσιν ἐπισυνάπτω ὀλίγας τινὰς διορθώσεις. Σελ. 615 a (9, 14) γρ. μετὰ τοῦ Στεφάνου **σκόλια**. Σελ. 680 b (198, 9) νῦν προτιμῶ **καταρασσομένην**. 689 a (223, 17) γρ. μᾶλλον «**τομὸν** ἔχουσι τὸ δριμὺ κτλ.» ἀντὶ τοῦ **τόπων** (**τόπον**)· πρβ. σελ. 624 d. Σελ. 707 f (279, 3) τὸ **τῷ αἰσχρῷ** φαίνεται ὅτι ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ «διὰ τοῦ αἰσχροῦ». Διορθ. δὲ καὶ ἐνταῦθα **προσθίζει** καὶ σελ. 266,12. Περὶ τῆς ἐννοίας πρβ. Κλήμ. Ἀλεξ. σ. 199, 15. Ποττ. Σελ. 719 c (310, 17) γρ. «οὔτε τὸν γεωμέτρην» καὶ κατόπιν «θεωρητικόν». Σελ. 753 b (408, 5) γρ. «ἐρᾷ τε γὰρ αὐτοῦ».

Καὶ τέλος χάριν συντομίας προβάλλω εἰς λύσιν τῷ βουλομένῳ δύσκολά τινα χωρία, ὧν ἡ ἀρχὴ εἶνε ἡ ἑξῆς: σελ. 98 f (240, 7) «σφῶν τ' αὐτῶν κέ». 106 b (406,24) «ἀλλ' ὅ γε κωμικὸς κέ.» 127 a (310, 18) «οὐδὲ γὰρ ἄγαν κέ.» 154 e (378, 18) «μετατραπεὶς δ' ὁ Χίλων». 163 d (400, 14) «καὶ μάλιστ' ἄν, ὦ Χίλων κέ». 234 d (175, 1) «τὼς δὲ λαγὼς ἐπὶ τᾷ σκηνᾷ θηρεύομες». 349 f (467, 1) «ὅτε Καρκίνος 'Αερόπῃ συνῆν». 350 e (469, 13) «Μιλτιάδης μὲν γὰρ αὐτὸς ἐς Μαραθῶνα». 440 a (146, 3) «ὅπως **παραδῶσιν** αὐτοῖς». 630 f (54, 10) «πλανωμένοις **καὶ κακὰ** (**καινὰς** τὰ χ/φα) φέρουσι». 634 a (63, 10) «τοιαύτης μεταδόσεως αὐτῷ γενομένης». 666 f (158, 17) «ταῖς λοπάσι περιφράττειν κέ». 745 e (386, 10) «τὰς ψυχὰς τῶν τότε· τὰ δ' ὦτα κέ.» 1090 e (375, 6) «θάλασσαν **εὐβράγχην**, ὑφ' αἷς κτλ.»

Τὰ πλεῖστα τῶν χωρίων τούτων εἶνε πραγματικῶς δύσκολα· πολλῶν δ' ἐξ αὐτῶν ἡ διόρθωσις ἀξία, ὅπως ὁ διορθωτὴς θύσῃ ἐπ' αὐτῇ βοῦν. Πληροφορίας περὶ αὐτῶν, οἷον γραφὰς κωδίκων, εἰκασίας κριτικῶν κτλ. δύναμαι ν' ἀνακοινώσω τῷ βουλομένῳ, εἰ καὶ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα παρέχει ἡ ἔκδοσίς μου, ἧς εἶνε αἱ ἐν παρενθέσει σελίδες.

Γρηγόριος Βερναρδάκης.

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ

Πρὸ δύο περίπου ἐτῶν, προπαρασκευαζομένης τῆς ἐργασίας διὰ τὴν ἀπογραφὴν τῶν κατοίκων τοῦ Κράτους, τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπιθυμοῦν νὰ δημοσιευθῶσιν ἐν τοῖς ἀπογραφικοῖς πίναξιν ὡς οἷόν τε ἀκριβέστατα καὶ ἀπηλλαγμένα σφαλμάτων τὰ ὀνόματα τῶν δήμων, πόλεων καὶ χωρίων, ἀνέθηκεν εἰς ἐπιτροπήν, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν κ. κ. Γ. Χατζιδάκι, Ἀντωνίου Μηλιαράκη καὶ ἐμοῦ, νὰ ἐξετάσῃ τὰ ὀνόματα ταῦτα καὶ ν' ἀποφανθῇ περὶ τῆς ὀρθῆς γραφῆς αὐτῶν. Ἡ δημοσιευομένη ὧδε ἔκθεσις περιέχει τὰ πορίσματα τοῦ ἐλέγχου τῶν ὀνομάτων τῶν δήμων, ἅτινα, ἐγκριθέντα καὶ ὑπὸ τῶν δύο ἄλλων μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς, ὑπεβλήθησαν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον.

Τὰ τῶν δήμων ὀνόματα ὑπάγονται εἰς πέντε κατηγορίας, σκοπουμένης τῆς ἀφορμῆς, ἥτις ἐλήφθη πρὸς ὀνοματοθεσίαν ἑκάστου δήμου. Εἶναι δηλαδή:

Α'. Ὀνόματα εἰλημμένα ἐξ ἀρχαίας πόλεως ἐν τῷ δήμῳ κειμένης.

Β'. Ὀνόματα εἰλημμένα ἐκ σημερινῆς πόλεως ἢ χωρίου, πρωτευούσης τοῦ δήμου ἢ καὶ ἐπισήμου γενομένης ἐκ συμβάντων τῆς νεωτέρας ἡμῶν ἱστορίας.

Γ'. Ὀνόματα ἐκ τόπου τινὸς ἢ ἱδρύματος ἐν τῷ δήμῳ εὑρισκομένου, ἢ εἰς οὗ τὴν περιοχὴν κεῖται ὁ δῆμος. Εἰσὶ δὲ ταῦτα ὀνόματα ὀρέων, ποταμῶν, λιμνῶν, νήσων, σπανιώτερον δὲ μνημείων τῆς ἀρχαιότητος.

Δ'. Ὀνόματα κατὰ τὸν τύπον τῶν ἐθνικῶν σχηματισθέντα πρὸς δήλωσιν τῆς σχέσεως τῶν δημοτῶν πρός τινα τῶν ἐν τῷ δήμῳ τοιούτων τόπων.

Ε'. Ὀνόματα ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, πρὸς τιμὴν αὐτῶν δοθέντα εἰς τοὺς δήμους.

Φανερὸν ὅτι τὰ ὀνόματα ταῦτα πρέπει νὰ ἐκφέρωνται, τὰ μὲν τῆς

Α' καὶ Δ' κατηγορίας κατὰ γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐθνικῶν, τὰ δὲ λοιπὰ κατὰ γενικὴν τοῦ ἑνικοῦ τὰ πλεῖστα. Καὶ ὅτι μὲν τὰ ἐκ τῶν ἀρχαίων πόλεων ὀνόματα κατὰ γενικὴν πληθυντικὴν τῶν ἐθνικῶν πρέπει νὰ ἐκφέρωνται μᾶς διδάσκει ἡ χρῆσις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ· ἀλλ' εἰς τὸν αὐτὸν κανόνα δὲν πρέπει νὰ ὑπαγάγωμεν καὶ τὰ τῆς Β' κατηγορίας ὀνόματα, καὶ διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς διακρίσεως καὶ πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως, δυναμένης νὰ προέλθῃ ἐξ ἀπορίας περὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ τύπου τῶν τοιούτων ἐθνικῶν· διότι, ἂν διὰ τὸ ὁμοιόμορφον σχηματίσωμεν ταῦτα κατ' ἀναλογίαν τῶν ἀρχαίων, θὰ προσκρούσωμεν εἰς τὴν χρῆσιν τῆς σημερινῆς γλώσσης· καὶ ἀδικαιολόγητος διὰ τοῦτο καὶ αὐθαίρετος ἐλέγχεται ὁ σχηματισμὸς ἐθνικῶν κατ' ἀρχαιοφανῆ τύπον, ἐνῷ ἄλλος εἶναι ὁ νῦν ἐν χρήσει, οἷα λ. χ. τὸ Δηληνιτῶν ἀπὸ τῆς περιοχῆς Δηλινᾶτα ἐν τῷ νομῷ Κεφαλληνίας ἀντὶ τοῦ μόνου ἐν χρήσει Δηλινουσιάνων, τοῦ Κονιστρίων ἀπὸ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ Κονιστρῶν, ἀντὶ τοῦ Κονιστριατῶν, Πυλαρέων ἀπὸ τοῦ ἐν Κεφαλληνίᾳ Πυλάρου ἀντὶ Πυλαρινῶν καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Ἐν τοῖς πλείστοις τὸ σύστημα τοῦτο ἔχει μέχρι τοῦδε ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν ὀνοματοθεσίαν τῶν δήμων, αἱ δὲ παρεκκλίσεις ἀπ' αὐτοῦ, οὐδένα λόγον ἔχουσαι, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἐπανορθωθῶσιν. Ἄσκοπον ἐπίσης καὶ ἀτυχῆ θεωροῦμεν τὴν προσθήκην παραγωγικῆς καταλήξεως εἰς ὀνόματα ὀρέων, ποταμῶν, λιμνῶν πρὸς δήλωσιν τῆς περιοχῆς αὐτῶν, ἐνῷ διὰ τοῦ ψιλοῦ ὀνόματος τοῦ τόπου κατὰ γενικὴν τοῦ ἑνικοῦ ἐκφερομένου ἀποφεύγομεν πᾶσαν παρανόησιν δυναμένην νὰ προκύψῃ ἐκ τοιαύτης καταλήξεως. Ὁ ἀκούων δηλαδὴ τὸ ὄνομα τοῦ δήμου Τανίας ὑποθέτει ὅτι ὠνομάσθη ἀπό τινος ἀρχαίας πόλεως οὕτω καλουμένης, μὴ δυνάμενος νὰ φαντασθῇ ὅτι δηλοῦται δι' αὐτοῦ ἡ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Τάνου βρεχομένη χώρα. Ὁμοίως διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ δήμου Καλλιφωνίας οὐδεὶς δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὅτι δηλοῦται ἡ περιοχὴ τοῦ ὄρους Καλλιφωνίου· τὸ δ' ὄνομα τοῦ δήμου Στυμφαλίας εὐλόγως θὰ εἰκάσῃ ὁ ἀκούων ὅτι εἶναι αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς λίμνης, ἐνῷ ὁ τύπος τούτου εἶναι Στυμφαλὶς ἢ Στύμφαλος, Στυμφαλία δὲ σημαίνει τὴν περὶ τὴν λίμνην χώραν. Ματαίως ὅμως θ' αναζητήσῃ τις ἀρχαίαν πόλιν ἢ τὴν περιοχὴν ὄρους τινὸς ἢ ποταμοῦ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ δήμου Κλεπαΐδος, ὅπερ ἁπλούστατα εἶναι παρεσχηματισμένον ἐκ τοῦ σημερινοῦ ὀνόματος τῆς πρωτευούσης τοῦ δήμου

(Κλεπᾶ), ἢ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ δήμου Φλεσιάδος, εἰς ὃ ἀδιάγνωστον ὅλως κρύπτεται τὸ ὄνομα τοῦ ἐν Μανιάκη ἐνδόξως πεσόντος Φλέσα.

Αἱ πλεῖσται τῶν ἐπενεχθεισῶν διορθώσεων, συνιστάμεναι εἰς μικρὰν τῶν ὀνομάτων μεταβολήν, δύνανται νομίζομεν νὰ καθιερωθῶσιν ἐπισήμως, χωρὶς νὰ παραστῇ ἀνάγκη ἐφαρμογῆς τῶν πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ὀνομασιῶν τῶν δήμων νενομισμένων τύπων. Ἄλλως δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη παρὰ τὸν διὰ βασιλικῶν διαταγμάτων καθορισμὸν τῶν ὀνομασιῶν τούτων πολλαχοῦ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐπισήμοις ἐγγράφοις ποικίλλει ἡ χρῆσις καὶ τούτου ἕνεκα δὲν θὰ εἶναι δύσκολος ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ὀρθοῦ τύπου. Παράδειγμα προχειρότατον ἔχομεν τὸν δῆμον Ἀθηναίων, ὅστις καίπερ ἐπισήμως καλούμενος δῆμος Ἀθηνῶν ἀνέλαβε τὸν ὀρθὸν τύπον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σφραγῖδί του. Μόνον ἔν τισιν ὀνόμασιν ἡ μεταβολὴ ἀναγκαῖον εἶναι νὰ γίνῃ κατὰ ψήφισμα τοῦ ἁρμοδίου δημοτικοῦ συμβουλίου. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ ἑπόμενα :

Τὸ τοῦ δήμου Κοθωνίων ἐν τῷ νομῷ Τρικάλων, οὗ τὸ ὄνομα ὀφείλεται εἰς ἀνοίκειον καὶ ψυχρὰν εὐτραπελίαν τοῦ ὀνοματοθέτου, ἔκ τινος ἐν τῷ δήμῳ ἀσήμου χωρίου ληφθέν.

Τὸ τοῦ δήμου Ταμασίου ἐν τῷ αὐτῷ νομῷ· τοῦτο ἐλήφθη ἐκ τοῦ παραμορφωθέντος ὀνόματος τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ δήμῳ χωρίου Τσαμασίου· ὀρθότερον θὰ ἦτο ἂν ὠνομάζετο Δρανίστας ἀπὸ τῆς πρωτευούσης.

Τὸ τοῦ δήμου Εἰδυλλίας ἀντὶ Βιλίων ἐν τῷ νομῷ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

Τὸ τοῦ δήμου Βρασιῶν ἐν τῷ νομῷ Ἀρκαδίας. Κατὰ κανόνα ἔπρεπε διὰ τοῦ ἐθνικοῦ νὰ ὀνομασθῇ ὁ δῆμος (Βρασιέων). Ἀλλ' ὁ ὀρθότερος τύπος τοῦ ὀνόματος τῆς ἀρχαίας πόλεως εἶναι Πρασιαί, ὅθεν Πρασιέων. Νομίζομεν ὅμως ὅτι ἔπρεπε νὰ προτιμηθῇ τὸ ὄνομα τῆς ἐπισήμου κατὰ τοὺς μέσους χρόνους πόλεως Πραστοῦ, ὅπερ καὶ νῦν σῴζεται.

Τὸ τοῦ δήμου Κρεμαστῆς Λαρίσης ἐν τῷ νομῷ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Ὅπως μὴ παρεκκλίνωμεν τοῦ κανόνος, καθ' ὃν ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ πρέπει νὰ ληφθῇ τὸ ὄνομα, καὶ ὅπως πάλιν μὴ συμπέσῃ τοῦτο πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ δήμου Λαρισαίων τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀναγκαῖον θὰ ἦτο πρὸς διάκρισιν νὰ ὀνομασθῇ δῆμος Πελασγῶν Λαρισαίων, ἀφοῦ Λαρισαῖοι μὲν ἁπλῶς καὶ τῆς πόλεως ταύτης οἱ κάτοικοι ἐκαλοῦντο,

ἀλλ' αὕτη πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ὁμωνύμων οὐ μόνον Κρεμαστή, ἀλλὰ καὶ Πελασγία ἐπεκαλεῖτο.

Τὸ τοῦ δήμου Ναφθίων ἐν Ζακύνθῳ. Τὸ ἐθνικὸν ὅλως ἀναρμόστως ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς ἐν τῷ δήμῳ ὑπαρχούσης πηγῆς νάφθης.

Τὸ τοῦ δήμου Ἐλευσῖνος ἐν Ἀρκαδίᾳ, περὶ οὗ θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

Τὸ τοῦ δήμου Φλεσιάδος ἐν Μεσσηνίᾳ. Ὁ δῆμος ὠνομάσθη πρὸς τιμὴν τοῦ Φλέσα, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀσκόπου προσθήκης τῆς παραγωγικῆς καταλήξεως δυσκόλως διαγινώσκεται ὁ λόγος οὗτος.

Τὸ τοῦ δήμου Μελιτήνης ἐν Λακωνίᾳ. Οὗτος καταλληλότερον θὰ ἦτο νὰ λάβῃ τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν ἐν αὐτῷ ὀνομαστῶν κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν τόπων, τῶν Βαρδουνιῶν ἢ τῆς Καστανιᾶς. Διότι τὸ νῦν ὄνομα ἡμεῖς τοὐλάχιστον ἀγνοοῦμεν τίνος ἕνεκα ἐδόθη εἰς τὸν δῆμον [1].

Τὸ τοῦ δήμου Αὐλῶνος ἐν τῷ νομῷ Εὐβοίας. Αὐλὼν ἀρχαία πόλις ἐν Εὐβοίᾳ δὲν ὑπῆρχεν· ἐπλάσθη δ' ἴσως ὅπως ἀρχαϊκώτερον φανῇ τὸ ὄνομα τῆς πρωτευούσης Αὐλωναρίου, ἐξ οὗ ἐλήφθη. Ἂν δ' ἀντικατασταθῇ διὰ τούτου, ἀποφεύγεται καὶ ἡ σύγχυσις πρὸς τὸν ὁμώνυμον δῆμον τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ τὰς ἄλλας ὁμοίας συμπτώσεις ὀνομάτων δήμων θ' ἀποφύγωμεν διὰ τῆς αὐστηρᾶς ἐφαρμογῆς τῶν μνημονευθέντων κανόνων τῆς ὀνοματοθεσίας. Εἰς μόνους δὲ τοὺς δήμους Καλλιφωνίας (Ἀχαΐας) καὶ Καλλιφωνίου (Τρικάλων) ἐπέρχεται σύμπτωσις τοῦ ὀνόματος ἕνεκα τῶν ἡμετέρων διορθώσεων. Αἱ δ' ἄλλαι πᾶσαι τοιαῦται ἀνωμαλίαι ἐκλείπουσιν. Οὕτως ἐκ τῶν δύο δήμων Ἰθώμης τῶν νομῶν Μεσσηνίας καὶ Τρικκάλων, ὁ μὲν πρῶτος θὰ τηρήσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ληφθὲν ἐκ τοῦ μεσσηνιακοῦ ὄρους, ὁ δ' ἐν Τρικάλοις ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως κληθεὶς θὰ ὀνομασθῇ Ἰθωματῶν. Ἐκ τῶν δύο δήμων Αὐλῶνος ἐν Εὐβοίᾳ καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ, ὁ μὲν θὰ ὀνομασθῇ

---

[1] Τινὲς τῶν λογίων δημοτῶν, οὓς ἠρωτήσαμεν περὶ τούτου μᾶς ἐβεβαίωσαν, ὅτι ὠνομάσθη οὕτω προτάσει διοικητοῦ τινος τῆς Λακωνίας, θελήσαντος νὰ διαιωνίσῃ τὴν ἀγαθήν του γνώμην περὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἐν τῷ δήμῳ παραγομένου μέλιτος, ἣν ἐξέφρασεν ἐν συμποσίῳ παρατεθέντι αὐτῷ ὑπὸ τοῦ δημάρχου.

ἀπὸ τῆς πρωτευούσης Αὐλωναρίου, ὁ δὲ μεσσηνιακὸς ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ τῆς ἀρχαίας πόλεως Αὐλωνιτῶν. Ἐκ τῶν δύο δήμων Ψωφῖδος, ὁ μὲν ἐν Ζακύνθῳ θὰ τηρήσῃ τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ζακύνθου ληφθέν, ὁ δ' ἐν Ἀχαΐᾳ καὶ Ἤλιδι θὰ κληθῇ Ψωφιδίων ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ, ἂν μὴ θεωρηθῇ προτιμότερον ν' ἀντικατασταθῇ δι' ἄλλου τινός. Ἐκ τῶν δύο δήμων Ἀμβρακίας ἐν τῷ νομῷ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ὁ μὲν θὰ ὀνομασθῇ Ἀμβρακιᾶς ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ χωρίου, ὁ δ' ἕτερος Ἀμβρακιωτῶν ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀμβρακίας. Ἐκ τῶν δύο δήμων Ὀρχομενοῦ ὁ μὲν ἐν Ἀττικῇ καὶ Βοιωτίᾳ θὰ κληθῇ Ὀρχομενίων ἁπλῶς ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ, ὁ δ' ἐν Ἀρκαδίᾳ Ὀρχομενίων Ἀρκάδων πρὸς διάκρισιν, ἥτις καὶ παρ' ἀρχαίοις ἦτο συνήθης. Ὑπολείπεται δὲ μόνη ἡ σύμπτωσις τῶν ὀνομάτων τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ Ἀττικῇ δήμων Ἐλευσῖνος· ἀλλὰ τούτου μὲν πρέπει νὰ διατηρηθῇ τὸ ὄνομα ἐν τῷ τύπῳ τοῦ ἐθνικοῦ (Ἐλευσινίων), τὸ δὲ τοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ πρέπει πάντως νὰ μεταβληθῇ, διότι πόλις ἢ πόλισμα ἀρκαδικὸν Ἐλευσὶς οὐδέποτε ὑπῆρξε.

Τοιαῦτα δὲ ὀνόματα, πλασθέντα ἐξ ἀτελοῦς γνώσεως τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας τῆς Ἑλλάδος, οὐδεμία ἀνάγκη νὰ διατηρηθῶσι. Κατωτέρω ἀναφέρομέν τινα τοιαῦτα, ἅτινα διὰ μικρᾶς μεταβολῆς τῆς καταλήξεως διορθοῦνται· ἀλλ' ὅπου τοιαύτη μεταβολὴ δὲν εἶναι δυνατή, ὡς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ δήμου Ἐλευσῖνος, χρεία ν' ἀντικατασταθῇ τὸ ὄνομα. Βεβαίως εἶναι ἱκανὰ τὸν ἀριθμὸν τὰ παρατηρούμενα ἐν τῇ ὀνοματοθεσίᾳ τῶν δήμων γεωγραφικὰ σφάλματα, τὰ προελθόντα ἐκ τοῦ μὴ ἀσφαλοῦς ὁρισμοῦ τῆς θέσεως πολλῶν ἀρχαίων πόλεων καθ' ὃν χρόνον ἐγένετο αὕτη· τὰ τοιαῦτα σφάλματα δυσκολώτατον εἶναι νὰ διορθωθῶσι σήμερον, μετὰ μακρὰν χρῆσιν· ἄλλως δ' οὐδεὶς θὰ ζητήσῃ ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν δήμων νὰ ὁδηγηθῇ εἰς ἀνεύρεσιν τῶν ἀρχαίων πόλεων. Ἡ δημιουργία ὅμως ὀνομάτων ἀνυπάρκτων ἀρχαίων πόλεων οὔτε δικαιολογεῖται οὔτε ἀνεκτὴ εἶναι, καὶ πρόδηλος ἡ ἀνάγκη τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῶν.

Ἐν τοῖς συναπτομένοις τῇ παρούσῃ πίναξιν ἀναγράφομεν τὸ πόρισμα τῆς ἡμετέρας ἐξετάσεως τῶν ὀνομασιῶν τῶν δήμων. Ἐν τῇ

πρώτη στήλη ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ δήμου κατὰ τὸν τύπον, ὃν νομίζομεν ὀρθόν. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ὁ ἐν χρήσει τύπος ἂν εἶναι πλημμελής· ἄλλως δ' οὐδὲν ἀναγράφεται ἐν αὐτῇ. Ἐν τῇ τρίτῃ στήλῃ ἡ κατηγορία, εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα. Ἐν τῇ τετάρτῃ τὸ ἀρχαῖον ἢ νεώτερον ὄνομα, ἐξ οὗ ὠνομάσθη ὁ δῆμος. Ἐν ὑποσημειώσει δέ, ὅπου εἶναι ἀναγκαῖον, ἀναγράφονται οἱ λόγοι, οἱ ὑπαγορεύσαντές τινας τῶν μεταβολῶν.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν πινάκων τούτων φέρομεν γενικωτέρας τινὰς παρατηρήσεις περὶ ἑκάστης κατηγορίας ὀνομάτων.

Ἡ πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει, ὡς εἴπομεν, ὀνόματα εἰλημμένα ἐξ ἀρχαίας πόλεως ἐν τῷ δήμῳ κειμένης, ἢ ἥτις ὑπετίθετο τοὐλάχιστον ὅτι ἔκειτο ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου καθ' ὃν χρόνον ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἡ ὀνομασία, ἢ ἐξ ἔθνους ἀρχαίου οἰκοῦντος ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου.

Τὰ ὀνόματα ταῦτα πρέπει νὰ ἐκφέρωνται κατὰ γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐθνικῶν, καὶ ὁ κανὼν οὗτος ἐφηρμόσθη ἐν τοῖς πλείστοις· ὅπου δὲ δὲν ἐτηρήθη, διωρθώσαμεν τὸ ὄνομα. Διωρθώσαμεν δ' ὡς εἰκὸς καὶ τὰ πλημμελῶς ἐσχηματισμένα ἐθνικά, οἷον ἐν τῷ νομῷ Τρικάλων Πιαλέων ἀντὶ τοῦ ἐσφαλμένου Π·αλίων· ἐν τῷ νομῷ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος Δαφνουσίων ἀντὶ Δαφνησίων, Ὁμολιέων ἀντὶ Ὁμιλαίων. Ἐθνικὰ δὲ ὧν οἱ τύποι δὲν ἀνευρίσκονται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν ἢ ἐν ἐπιγραφαῖς, ἐσχηματίσαμεν κατ' ἀναλογίαν, οἷον: Συκουρίων ἐν τῷ νομῷ Λαρίσης (ἀπὸ τοῦ Συκούριον, κατὰ τὸ Μολύκριος ἀπὸ τοῦ Μολύκριον), Εὐυδρίων (ὁμοίως, ἀπὸ τοῦ Εὐύδριον, οὐχὶ δ' ΕὐΓδριον, ὡς γράφεται ἐν τοῖς πίναξι τῆς Στατιστικῆς), Ἀρμενιτῶν (ἀπὸ τοῦ Ἀρμένιον κατὰ τὸ Ταυρομενίτης ἀπὸ τοῦ Ταυρομένιον), Νηλιέων (ἀπὸ τοῦ Νήλεια, κατὰ τὸ Δαυλιεὺς ἀπὸ τοῦ Δαύλεια), Ὀξυνειατῶν (ἀπὸ τοῦ Ὀξύνεια, κατὰ τὸ Κρανειάτης ἀπὸ τοῦ Κράνεια), Σιλανέων (ἀπὸ τοῦ Σίλανα κατὰ τὸ Τυανεὺς ἀπὸ τοῦ Τύανα καὶ Κομανεὺς ἀπὸ τοῦ Κόμανα), Μενελαϊτῶν (ἀπὸ τοῦ Μενελαῒς κατὰ τὸ Πτολεμαΐτης ἀπὸ τοῦ Πτολεμαΐς).

Ἐξ ἀνυπάρκτων δ' ἀρχαίων πόλεων ἐδόθησαν τὰ ὀνόματα εἰς τοὺς ἑπομένους δήμους, διορθωθέντα πάντα πλὴν ἑνός, τοῦ τῆς Εἰδυλλίας, περὶ οὗ ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω.

Ἀποδοτίας. Πόλις Ἀποδοτία δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλ' Ἀποδωτοὶ εἶναι ὄνομα αἰτωλικοῦ ἔθνους.

Ἀροανείας. Ἀντὶ τούτου, ὠνομάσαμεν τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν Ἀροανίων ὀρέων.

Βωμέας. Ἀντὶ τῆς ἀνυπάρκτου πόλεως Βωμέας (τὸ ὀρθὸν οἱ Βωμοὶ) ἐλάβομεν τὸ ὄνομα τοῦ αἰτωλικοῦ ἔθνους τῶν Βωμιέων.

Εἰδυλλίας. Οὕτως ἐξελληνίσθη τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου Βίλια.

Κορυθίου. Διωρθώσαμεν Κορυθέων, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχαίου Τεγεατικοῦ δήμου.

Λαπαθῶν. Τοῦτο ἀντικατεστήσαμεν διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρκαδικοῦ ὄρους Λαπίθου.

Μακρυνείας. Ἡ ἀκαρνανικὴ πόλις ἐλέγετο Μακύνεια (τὸ ἐθνικὸν Μακυνεύς).

Νυμφασίας. Ἐθέσαμεν ἀντὶ τούτου τὸ ἐθνικὸν Νυμφασίων· ἡ δ' ἀρκαδικὴ πόλις, ἀφ' ἧς ὠνομάσθη ὁ δῆμος, ἐλέγετο Νυμφὰς καὶ οὐχὶ Νυμφασία.

Οἰνιάδος. Τό τε τῆς πόλεως ὄνομα καὶ τὸ ἐθνικὸν εἶναι Οἰνιάδαι.

Ὀλυμπίων. Πόλις Ὀλυμπία, ἀφ' ἧς νὰ σχηματισθῇ τὸ ἐθνικόν, δὲν ὑπῆρχεν ἐν Ἤλιδι, ἀλλὰ κοιλὰς Ὀλυμπία, ἐν ᾗ ἤγοντο οἱ ἀγῶνες, τὰ Ὀλύμπια. Διὸ τὸν δῆμον ὠνομάσαμεν Ὀλυμπίας.

Ὀφιονίας. Καὶ τοῦτο ὄνομα ἀνυπάρκτου πόλεως, παρασχηματισθὲν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ αἰτωλικοῦ ἔθνους τῶν Ὀφιονέων.

Φαλαισίας. Τὸ ὀρθὸν Φαλαισίαι, κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμόν. Τὸ ἐθνικὸν Φαλαισιεῖς.

Ὠλενείας. Ἡ αἰτωλικὴ πόλις ἐλέγετο Ὤλενος (τὸ ἐθνικὸν Ὠλένιος).

Ἡ δευτέρα κατηγορία περιλαμβάνει ὀνόματα εἰλημμένα ἐκ σημερινῆς πόλεως ἢ χωρίου, πρωτευούσης τοῦ δήμου ἢ καὶ ἐπισήμου γενομένης ἐκ συμβάντων τῆς νεωτέρας ἱστορίας ἡμῶν.

Τὰ ὀνόματα ταῦτα πρέπει νὰ ἐκφέρωνται κατὰ γενικὴν πτῶσιν τοῦ ἑνικοῦ ἢ τοῦ πληθυντικοῦ, ὅταν καὶ ἡ ὀρθὴ κατὰ πληθυντικὸν ἐκφέρεται, οἷον Βαλτετσίου, Καλτεζῶν. Τῶν ἐθνικῶν δὲν πρέπει νὰ γίνηται χρῆσις ἐν τοῖς τοιούτοις πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀνωμαλιῶν, ἃς ὑπεδείξαμεν ἐν ἀρχῇ, καὶ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν τὰ ὀνόματα τῶν δήμων ἐτέθησαν, δηλαδὴ τοῦ τῆς ὑπομνήσεως ἔν τισιν ἐνδόξων σελίδων τῆς πατρίου ἱστορίας. Ὁ σκοπὸς δ' οὗτος ἐπισκοτίζεται διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τῆς τοπωνυμίας ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ. Οὕτως ἵνα εἰς τὰ παραδείγματα ἃ πρὸ ὀλίγου ἀνεφέραμεν περιορι-

σθῶμεν, οἱ δῆμοι ἐκεῖνοι ἔλαβον τὰ ὀνόματα ὁ μὲν εἰς μνήμην τῆς ἐν Βαλτετσίῳ συγκροτηθείσης μάχης, ὁ δὲ εἰς μνήμην τῆς Πελοποννησιακῆς γερουσίας, τῆς εἰς Καλτεζὰς συνελθούσης· δυσδιάγνωστον δὲ καθίσταται τοῦτο, ἂν μετονομασθῶσιν ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν δῆμοι Βαλτετσιωτῶν καὶ Καλτεζιωτῶν.

Ἐνίοτε ἡ τοπωνυμία, ἐξ ἧς ὠνομάσθη ὁ δῆμος, παρουσιάζει τύπον ἀρχαιοφανῆ, διάφορον τοῦ γνωστοῦ καὶ συνήθους. Καὶ ἂν μὲν ὁ τύπος οὗτος προεκρίθη πρὸς ἀποφυγὴν διαλεκτικοῦ ἰδιωτισμοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ καλῶς ἔχων· ἂν δὲ παρήχθη κατὰ προσθήκην παραγωγικῆς καταλήξεως, ἀναγκαία εἶναι ἡ ἐπανόρθωσις. Τῆς περιπτώσεως ταύτης παραδείγματα ἔχομεν τὸ ὄνομα τοῦ δήμου Κλεπαΐδος, παραχθὲν ἐκ τοῦ πρωτεύοντος χωρίου Κλεπᾶς, καὶ τὸ τοῦ δήμου Ἀπειρανθίας ἀπὸ τῆς πρωτευούσης Ἀπειράνθου· τῆς δὲ πρώτης τὸ ὄνομα τοῦ δήμου Μυρεσίου, ληφθὲν ἐκ τοῦ ἐν τῷ δήμῳ χωρίου Μούρεσι, οὐχὶ δ' ἐκ τῶν Μυρῶν τῆς Μαγνησίας, ὧν τὸ ἐθνικὸν Μυραῖος.

Ἡ τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει ὀνόματα εἰλημμένα ἐκ τόπων ἢ ἱδρυμάτων. Καὶ δή:

Α'. Ἐκ νήσων: οἷον Αἰγίνης (ἂν ὠνομάσθη ὁ δῆμος ἀπὸ τῆς πόλεως, ἔπρεπε νὰ λέγηται Αἰγινητῶν)· Ἀγκιστρίου, Σαλαμῖνος, Σκύρου, Σκοπέλου, Ἁλοννήσου, Νέων Ψαρῶν, Μυκόνου, Σύρου κτλ. Ἐνταῦθα ἀνάγονται καὶ τὰ παλαιότατα ὀνόματα νήσων τινῶν, ἐξ ὧν ὠνομάσθησαν δῆμοι ἐν αὐταῖς, οἷον Δρυοπίδος, Ὑρίας, Καλλίστης κτλ. Ὁμοίως καὶ ὁ δῆμος Νάσων ἐν Ἀρκαδίᾳ, καίτοι κάπως ἀκατάλληλος φαίνεται ἡ ἐκλογὴ ὀνόματος κατὰ τὸν δωρικὸν τύπον ἐκφερομένου (Νᾶσοι ἀντὶ Νῆσοι).

Β'. Ἐκ λιμένων, ὡς Πανόρμου, Ἐρινεοῦ, Τρινασοῦ.

Γ'. Ἐξ ὀρέων· τοιαῦτα δ' εἶναι τὰ ἑξῆς: Τυμφρηστοῦ, Θυάμου, Ἰδομένης, Παρνασσίων (γρ. Παρνασσοῦ), Διδύμων, Εὐρωστίνης, Φαλάνθου (ἀπὸ τοῦ ὄρους καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου κώμης), Πάρνωνος, Ἀροανείας (γρ. Ἀροανίων), Λαπαθῶν (γρ. Λαπίθου), Νωνάκριδος, Ἰθώμης, Εὔας, Πλαταμώδους, Λευκιμμαίων (γρ. Λευκίμμης), Μελιτειέων (γρ. Μελιτείου), Ἀμφιπαγιτῶν (γρ. Ἀμφιπάγου), Ἱστωναίων (γρ. Ἱστώνης), Ἐλάτου, Διρφύων (γρ. Δίρφυος), Μεσσαπίων (γρ. Μεσσαπίου), Τελεθρίων (γρ. Τελεθρίου), Κοτυλαίων (γρ.

Κοτυλαίου), Ὀλύμπου, Αἰαντίου, Σηπιάδος, Ὄθρυος, Λάκμονος, Τιτανίου (γρ. Τιτάνου), Ἰτάμου.

Δ΄. Ἐκ ποταμῶν· ὡς Τανίας (γρ. Τάνου), Κλείτορος, Μυλάοντος, Κράθιδος, Πηνειοῦ, Ἄριος, Παμίσου, Ἠλέκτρας, Οἰνοῦντος, Φελλίας, Κηρέων (γρ. Κηρέως), Νηλέων (γρ. Νηλέως).

Ε΄. Ἐκ λιμνῶν· ὡς Στυμφαλίας (γρ. Στυμφαλίδος), Βοίβης, Ξυνιάδος.

Ϛ΄. Ἐξ ἀρχαίων τόπων ἐπισήμων· ὡς Λαυρείου, Μαραθῶνος, Αὐλίδος, Θερμοπυλῶν, Μυκηνῶν, Μεθάνων, Νεμέας, Ὀλυμπίας, Λεύκτρου.

Ζ΄. Ἐξ ἀρχαίων μνημείων ἢ ἱδρυμάτων· ὡς Ἱεροῦ, Καστορείου, Ἀπολλωνίων (γρ. Ἀπολλωνίου), Ἀρτεμισίων (γρ. Ἀρτεμισίου), Ὀπιταΐδῶν (γρ. Ὀπιταΐδος, ἐξ ἐπικλήσεως τῆς Ἀρτέμιδος, γνωστῆς γενομένης ἐξ ἐπιγραφῆς ἐν Ζακύνθῳ).

Ὅθεν ἐσφαλμένως εἶναι ἐξενηνεγμένα τὰ ἐκ τῶν τόπων ἐσχηματισμένα ἐθνικά, ἅτινα ἀνωτέρω διωρθώσαμεν, ὡς λ. χ. τὰ ὡς ἐθνικὰ παρουσιαζόμενα ὀνόματα τῶν ποταμῶν Κηρέως καὶ Νηλέως ἐν Εὐβοίᾳ καὶ πολλῶν ὀρέων. Καὶ ὅπου τὰ δῆθεν ἐθνικὰ ταῦτα συμπίπτουσι πρὸς γνήσια ἐθνικὰ εἶναι ἐσφαλμένα· ὡς λ. χ. τὸ τοῦ δήμου Μεσσαπίων ἐν Εὐβοίᾳ· οἱ Μεσσάπιοι ἦσαν λοκρικὸν ἔθνος, τὸ δ' εὐβοϊκὸν ὄρος ὠνομάζετο Μεσσάπιον· τὸ τοῦ δήμου Τελεθρίων ἐπίσης ἐν Εὐβοίᾳ· τὸ μὲν ὄρος ὠνομάζετο Τελέθριον, τὸ δ' ἐθνικὸν ἐσχηματίζετο κατ' ἄλλον τύπον (Τελεθριεῖς). Ἐσφαλμένα δ' ὡς εἰκὸς εἶναι καὶ τὰ ἀπὸ ἱερῶν ἐσχηματισμένα ἐθνικὰ (Ἀπολλωνίων, Ἀρτεμισίων), καὶ μάλιστα τὸ ἀπὸ τῆς ἐπικλήσεως τῆς Ἀρτέμιδος Ὀπιταΐδος (Ὀπιταΐδῶν).

Κατ' ἐσφαλμένον τύπον ἐκφέρεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ θεσσαλικοῦ ὄρους Τιτάνου (δῆμος Τιτανίου), τοῦτο δὲ διότι ὁ ὀνοματοθέτης ἐπλανήθη ἐκ τυπογραφικοῦ ἁμαρτήματος τῆς Θεσσαλίας τοῦ Ν. Γεωργιάδου (σ. 305. 314).

Ἀναγκαῖον δ' εἶναι, ὡς εἴπομεν, νὰ διορθωθῶσι καὶ τὰ ὀνόματα τῶν δήμων, τὰ σχηματισθέντα διὰ τῆς προσθήκης παραγωγικῆς καταλήξεως εἰς τὴν τοπωνυμίαν (Τανίας, Στυμφαλίας).

Ἡ τετάρτη κατηγορία περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς ὀνόματα: Παραχελῳϊτῶν (οἱ παρὰ τὸν Ἀχελῷον οἰκοῦντες), Παρευηνίων (οἱ παρὰ τὸν Εὔηνον), Παρακαμπυλίων (οἱ παρὰ τὸν Καμπύλον), Παραλη-

θαίων (οἱ παρὰ τὸν Ληθαῖον), Παραχελωίτιδος (ἡ παρὰ τὸν Ἀχελῷον χώρα), Ποταμογειτόνων, Διαποντίων, Μεσοχωριτῶν, Παρελείων, Ἀπηλιωτῶν, Ἀκρολοφιτῶν.

Ἐσφαλμένον δ' εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ δήμου Ποταμίων ἐν Κυθήροις, ὅπερ διορθούμενον (Ποταμοῦ) πρέπει νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν· διότι οἱ κάτοικοι δὲν οἰκοῦσι παρὰ ποταμόν, ἀλλ' ἐν τῷ Ποταμῷ, τῇ πρωτευούσῃ.

Εἰς τὴν πέμπτην κατηγορίαν τέλος δύο μόνον ὑπάγονται ὀνόματα δήμων τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, τὸ τοῦ Ἀριστομένους καὶ τὸ τοῦ δήμου Φλεσιάδος, ὅπερ, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη, πρέπει νὰ διορθωθῇ (Φλέσα). Ἂν δὲ πληρωθῇ ἡ ἐπιθυμία τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου Σκιλλοῦντος καὶ ὁ δῆμος μετονομασθῇ Ξενοφῶντος, τότε καὶ τὸ τρίτον τοιοῦτο ὄνομα ἐν τῷ αὐτῷ νομῷ θὰ εὑρίσκηται.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ

ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Ἀθηναίων	—	Α'.	Ἀθῆναι
Ἀχαρνέων	Ἀχαρνῶν	Α'.	Ἀχαρναί
Κρωπιδῶν	Κρωπίας	Α'.	Κρωπιὰ (ἢ Κρωπειαί)
Θορικίων	—	Α'.	Θορικὸς
Λαυρείου	—	Γ'.	Λαύρειον
Μαραθῶνος	—	Γ'.	Μαραθὼν
Πειραιέων	Πειραιῶς	Α'.	Πειραιεὺς
Φυλῆς	—	Γ'.	Φυλὴ
Ὠρωπίων	—	Α'.	Ὠρωπὸς
Αἰγίνης	—	Γ'.	Αἴγινα
Ἀγκιστρίου	—	Γ'.	Ἀγκίστριον
Μεγαρέων	—	Α'.	Μέγαρα

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Βιλίων	Εἰδυλλίας	Β΄.	Βίλια
Ἐλευσινίων	Ἐλευσῖνος	Α΄.	Ἐλευσὶς
Ἐρυθραίων	Ἐρυθρῶν	Α΄.	Ἐρυθραὶ
Σαλαμῖνος	—	Γ΄.	Σαλαμὶς
Θηβαίων	—	Α΄.	Θῆβαι
Ἀκραιφιέων	Ἀκραιφνίου	Α΄.	Ἀκραιφίαι (ἢ Ἀκραιφία, ἢ Ἀκραίφιον ἢ Ἀκραίφνιον) [1]
Αὐλίδος	—	Γ΄.	Αὐλὶς
Θεσπιέων	Θεσπιῶν	Α΄.	Θεσπιαὶ
Θισβαίων	Θίσβης	Α΄.	Θίσβη
Πλαταιέων	Πλαταιῶν	Α΄.	Πλαταιαὶ
Ταναγραίων	Τανάγρας	Α΄.	Τάναγρα
Λεβαδέων	Λεβαδείας	Α΄.	Λεβάδεια
Ἀραχώβης	—	Β΄.	Ἀράχωβα [2]
Διστόμου	Διστομίων	Β΄.	Δίστομον
Ὀρχομενίων	Ὀρχομενοῦ	Α΄.	Ὀρχομενὸς
Πέτρας	—	Β΄.	Πέτρα
Χαιρωνέων	Χαιρωνείας	Α΄.	Χαιρώνεια

ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ ΚΑΙ ΦΩΚΙΔΟΣ

Λαμιέων	—	Α΄.	Λαμία
Ἡρακλεωτῶν	Ἡρακλειωτῶν	Α΄.	Ἡράκλεια
Πελασγῶν Λαρισαίων	Κρεμαστῆς Λαρίσης	Α΄.	Λάρισα Πελασγία ἢ Κρεμαστή.
Μακρακωμιτῶν	Μακρακώμης	Α΄.	Μακρὰ κώμη
Νέας Μιτζέλλης	—	Β΄.	Νέα Μιτζέλλα
Ὁμολιέων	Ὁμιλαίων	Α΄.	Ὁμόλη (ἢ Ὅμολος, ἢ Ὅμιλαι).

[1] Ὁ προκριθεὶς τύπος τοῦ ἐθνικοῦ εἶναι ὁ ὑπὸ τῶν ἐπιγραφῶν πιστούμενος.
[2] Καὶ ἡ διὰ τοῦ ο γραφὴ δὲν εἶναι ἐσφαλμένη.

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Παραχελφϊτῶν	—	Δ'.	Ἀχελῷος
Πτελεατῶν	—	Α'.	Πτελεὸν
Σπερχειοῦ	Σπερχειάδος	Γ'.	Σπερχειὸς
Τυμφρηστοῦ	—	Γ'.	Τυμφρηστὸς
Ὑπαταίων	Ὑπάτης	Α'.	Ὑπάτη
Φαλαρέων	Φαλάρων	Α'.	Φάλαρα
Ἀμφισσέων	Ἀμφίσσης	Α'.	Ἄμφισσα
Ἀντικυραίων	Ἀντικύρας	Α'.	Ἀντίκυρα
Γαλαξειδίου	—	Β'.	Γαλαξεῖδι
Δωριέων	—	Α'.	Δωριεῖς
Καλλιέων	—	Α'.	Καλλιεῖς
Κρισαίων	Κρίσσης	Α'.	Κρῖσα
Μυονέων	Μυονίας	Α'.	Μυονία ἢ Μυωνία
Παρνασσοῦ	—	Γ'.	Παρνασσὸς
Ἀταλάντης	—	Β'.	Ἀταλάντη
Δαφνουσίων	Δαφνησίων	Α'.	Δάφνουσα
Δρυμιέων	Δρυμίας	Α'.	Δρυμία (ἢ Δρυμαία ἢ Δρυμὸς)
Ἐλατέων	Ἐλατείας	Α'.	Ἐλάτεια
Θερμοπυλῶν	—	Γ'.	Θερμοπύλαι
Θρονίων	Θρονίου	Α'.	Θρόνιον
Λαρυμναίων	Λαρύμνης	Α'.	Λάρυμνα
Νέας Πέλλης	—	Β'.	Νέα Πέλλα
Τιθορέων	Τιθορέας	Α'.	Τιθορέα (ἢ Τιθόρα, ἢ Τιθοραία).
Αἰγιτιέων	Αἰγιτίου	Α'.	Αἰγίτιον
Βωμιέων	Βωμέας	Α'.	Βωμιεῖς
Εὐπαλιέων	Εὐπαλίου	Α'.	Εὐπάλιον
Κροχυλέων	ΚροχυλΓ'ου	Α'.	Κροχύλειον
Ποτιδανιατῶν	ΠοτιδανΕίας	Α'.	Ποτιδανία
Τολοφωνίων	Τολοφῶνος	Α'.	Τολοφὼν
Ὑαίων	Ὑαίας	Α'.	Ὑαία

ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Μεσολογγίου	—	Β′.	Μεσολόγγιον
Αἰτωλικοῦ	—	Β′.	Αἰτωλικόν [1]
Μακυνέων	Μακρυνείας	Α′.	Μακύνεια (ἢ Μακυνία ἢ Μάκυνος)
Παραχελωίτιδος	—	Δ′.	Ἀχελῷος
Ὠλενίων	Ὠλενείας	Α′.	Ὤλενος
Ἀμβρακιωτῶν	Ἀμβρακίας	Α′.	Ἀμβρακία
Θυάμου	—	Γ′.	Θύαμος
Ἰδομένης	—	Γ′.	Ἰδομένη
Στρατίων	Στράτου	Α′.	Στράτος
Ἀγρινίου	—	Γ′.	Ἀγρίνιον [2]
Ἀμβρακιᾶς	Ἀμβρακίας	Β′.	Ἀμβρακιὰ
Θερμίων	Θέρμου	Α′.	Θέρμον (ἢ Θέρμος ἢ τὰ Θέρμα) [3]
Παμφίων	Παμφίας	Α′.	Παμφία
Καρπενισίου	—	Β′.	Καρπενίσι
Ἀγραίων	—	Α′.	Ἀγραῖοι
Ἀγράφων	—	Β′.	Ἄγραφα
Ἀπεραντῶν	Ἀπεραντίων	Α′.	Ἀπεραντία
Ἀρακύνθου	Ἀρακυνθίων	Γ′.	Ἀράκυνθος
Δολόπων	—	Α′.	Δόλοπες
Εὐρυτάνων	—	Α′.	Εὐρυτᾶνες
Κτιμενίων	ΚτΗμενίων	Α′.	Κτιμένιοι
Παρακαμπυλίων	—	Δ′.	Καμπύλος

---

[1] Προτιμοτέρα ἡ ὀνομασία Ἀνατολικοῦ, διότι οὕτω λέγεται ἡ κώμη.

[2] Ἀπὸ τοῦ ὄρους Ἀγρινίου, ὅπερ ἀναφέρει ὁ Ἡσύχιος· ἡ ὁμώνυμος ἀρχαία πόλις δὲν ἔκειτο ὅπου τὸ σημερινὸν Βραχῶρι τὸ μετονομασθὲν Ἀγρίνιον.

[3] Ἐκ τῶν νεωτέρων ἀνασκαφῶν ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ἔκειντο ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου τούτου τὰ Θέρμα, ὁ τόπος τῆς συνόδου τῶν Αἰτωλῶν. Ἀλλὰ τοῦτο, ὡς λέγομεν καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει, δὲν εἶναι τὸ μόνον παράδειγμα ἐσφαλμένης ἀποδόσεως ἀρχαίων ὀνομάτων.

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Ναυπακτίων	Ναυπάκτου	Α΄.	Ναύπακτος
Ἀποδωτῶν	Ἀποδοτίας	Α΄.	Ἀποδωτοὶ
Κλεπᾶς	Κλεπαῖδος	Β΄.	Κλεπὰ
Ὀφιονέων	Ὀφιονίας	Α΄.	Ὀφιονεῖς
Παρευηνίων	—	Δ΄.	Εὔηνος
Προσχιέων	Προσχίου	Α΄.	Πρόσχιον
Πυληνίων	Πυλήνης	Α΄.	Πυλήνη
Ἀνακτορίων	—	Α΄.	Ἀνακτόριον
Ἀστακοῦ	—	Β΄.	Ἀστακὸς
Ἐχιναίων	Ἐχίνου	Α΄.	Ἐχῖνος
Οἰνιαδῶν	Οἰνιάδος	Α΄.	Οἰνιάδαι [1]
Σολλιέων	Σολλίου	Α΄.	Σόλλιον

ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Ναυπλιέων	—	Α΄.	Ναυπλία
Ἐπιδαυρίων	—	Α΄.	Ἐπίδαυρος
Ἱεροῦ	—	Γ΄.	Ἱερὸν (Ἀσκληπιοῦ)
Μινωΐτῶν	Μινώας	Α΄.	Μινώα
Μιδεατῶν	Μιδέας	Α΄.	Μιδέα ἢ Μίδεια
Ἀργείων	—	Α΄.	Ἄργος
Ἀλεατῶν	Ἀλέας	Α΄.	Ἀλέα
Λυρκείων	Λυρκείας	Α΄.	Λύρκεια
Μυκηνῶν	—	Γ΄.	Μυκῆναι
Προσυμναίων	—	Α΄.	Πρόσυμνα
Ὑσιατῶν	Ὑσιῶν	Α΄.	Ὑσιαὶ
Κορινθίων	—	Α΄.	Κόρινθος
Εὐρωστίνης	—	Γ΄.	Εὐρωστίνα
Κλεωναίων	Κλεωνῶν	Α΄.	Κλεωναὶ
Νεμέας	—	Γ΄.	Νεμέα
Πελληναίων	Πελλήνης	Α΄.	Πελλήνη

[1] Τό τε ὄνομα τῆς πόλεως καὶ τὸ ἐθνικὸν Οἰνιάδαι.

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Σικυωνίων	Σικυῶνος	Α΄.	Σικυὼν
Στυμφαλίδος	Στυμφαλίας	Γ΄.	Στυμφαλὶς ἢ Στύμφαλος
Σολυγέων	Σολυγείας	Α΄.	Σολύγεια
Τρικάλων	—	Β΄.	Τρίκαλα [1]
Φενεατῶν	Φενεοῦ	Α΄.	Φενεὸς
Σπετσῶν	—	Γ΄.	Σπέτσαι
Διδύμων	—	Γ΄.	Δίδυμα [2]
Ἑρμιονέων	Ἑρμιόνης	Α΄.	Ἑρμιόνη
Κρανιδίου	—	Β΄.	Κρανίδι
Ὕδρας	—	Γ΄.	Ὕδρα
Δρυοπαίων	Δρυόπης	Α΄.	Δρυόπη
Μεθάνων	—	Γ΄.	Μέθανα
Τροιζηνίων	Τροιζῆνος	Α΄.	Τροιζὴν
Κυθηρίων	—	Α΄.	Κύθηρα
Ποταμοῦ	Ποταμίων	Β΄.	Ποταμὸς

ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ ΚΑΙ ΗΛΙΔΟΣ

Πατρέων	—	Α΄.	Πάτραι
Δυμαίων	Δύμης	Α΄.	Δύμη
Ἐρινεοῦ	—	Γ΄.	Ἐρινεὸς
Τριταιέων	Τριταίας	Α΄.	Τριταία
Φαρέων	Φαρῶν	Α΄.	Φαραὶ
Αἰγιέων	Αἰγίου	Α΄.	Αἴγιον
Ἀκράτας	—	Β΄.	Ἀκράτα
Βουραίων	Βουρῶν	Α΄.	Βοῦρα
Καλαβρύτων	—	Β΄.	Καλάβρυτα
Ἀροανίων	Ἀροανείας	Γ΄.	Ἀροάνια
Καλλιφωνίου	Καλλιφωνίας	Γ΄.	Καλλιφώνιον

[1] Προτιμοτέρα ἡ διὰ τοῦ ἁπλοῦ κ γραφὴ (ἀπὸ τοῦ τρία καὶ καλά), σχηματισθέντος οὕτω τοῦ ὀνόματος, κατὰ παρετυμολογίαν ἴσως ἀπὸ τοῦ Τρίκκη.

[2] Ἀπὸ τοῦ ὑπερκειμένου τῆς κώμης ὄρους.

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Κερπινῆς	—	Β΄.	Κερπινὴ
Κλειτορίων	Κλειτορίας	Α΄.	Κλειτορία
Κράθιδος	—	Γ΄.	Κρᾶθις
Λαπίθου	Λαπαθῶν	Γ΄.	Λάπιθον
Λευκασίου	—	Γ΄.	Λευκάσιον
Νωνάκριδος	—	Γ΄.	Νώνακρις
Παίων	—	Α΄.	Παῖον
Σουδενῶν	—	Β΄.	Σουδενὰ
Φελλοητῶν	Φελλόης	Α΄.	Φελλόη
Ψωφιδίων	Ψωφῖδος	Α΄.	Ψωφὶς
Λετρίνων	—	Α΄.	Λετρῖνοι [1]
Βουπρασίων	—	Α΄.	Βουπράσιον
Ἠλείων	Ἤλιδος	Α΄.	Ἦλις
Λαμπειατῶν	Λαμπείας	Α΄.	Λάμπεια
Μυρτουσίων	Μυρτουντίων	Α΄.	Μυρτούντιον
Ὀλυμπίας	Ὀλυμπίων	Γ΄.	Ὀλυμπία
Πηνειοῦ	Πηνειίων	Γ΄.	Πηνειὸς
Ὠλένης	—	Β΄.	Ὤλενα [2]

ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Τριπόλεως	—	Β΄.	Τρίπολις
Βαλτετσίου	—	Β΄.	Βαλτέτσι
Καλτεζῶν	—	Β΄.	Καλτεζαὶ
Κορυθέων	Κορυθίου	Α΄.	Κορυθεῖς
Μανθυρέων	Μανθυρέας	Α΄.	Μανθυρέα
Μαντινέων	Μαντινείας	Α΄.	Μαντίνεια
Νάσων	—	Γ΄.	Νᾶσοι
Ὀρχομενίων Ἀρκάδων	Ὀρχομενοῦ	Α΄.	Ὀρχομενὸς ὁ Ἀρκαδικὸς

[1] Τό τε ἐθνικὸν καὶ τὸ τῆς πόλεως ὄνομα.

[2] Ἡ ἀρχαία Ὤλενος κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἐκαλεῖτο Ὤλενα, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἐπισκοπῆς Ὠλένης.

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Τεγεατῶν	Τεγέας	Α΄.	Τεγέα
Φαλάνθου	—	Γ΄.	Φάλανθον
Λιμναίων	Λιμναίου	Α΄.	Λιμναία
Βερβαίνων	—	Β΄.	Βέρβαινα
Βρασιέων	Βρασιῶν	Α΄.	Πρασιαὶ ἢ Βρασιαί [1]
Γλυππιέων	ΓλυΠίας	Α΄.	Γλυππία
Δολιανῶν	—	Β΄.	Δολιανὰ
Θυρεατῶν	Θυρέας	Α΄.	Θυρέα
Πάρνωνος	—	Γ΄.	Πάρνων
Σελινουντίων	Σελινοῦντος	Α΄.	Σελινοῦς
Τάνου	Τανίας	Γ΄.	Τάνος
Δημητσάνης	—	Β΄.	Δημητσάνα
Γορτυνίων	Γόρτυνος	Α΄.	Γόρτυν
(Κοντοβαζαίνης)	Ἐλευσῖνος	;	; [1]
Ἡραιέων	Ἡραίας	Α΄.	Ἡραία
Θελπουσίων	Θελπούσης	Α΄.	Θέλπουσα
Κλείτορος	—	Γ΄.	Κλείτωρ
Λαγκαδίων	—	Β΄.	Λαγκάδια
Μυλάοντος	—	Γ΄.	Μυλάων
Νυμφασίων	Νυμφασίας	Α΄.	Νυμφὰς
Τρικολωνέων	Τρικολώνων	Α΄.	Τρικόλωνοι
Τροπαίων	—	Γ΄.	Τρόπαια
Μεγαλοπολιτῶν	Μεγαλοπόλεως	Α΄.	Μεγάλη πόλις
Λυκοσουρέων	Λυκοσούρας	Α΄.	Λυκόσουρα
Φαλαισιέων	Φαλαισίας	Α΄.	Φαλαισίαι

ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Σπαρτιατῶν	Σπάρτης	Α΄.	Σπάρτη
Βρυσιέων	Βρυσεῶν	Α΄.	Βρυσιαὶ ἢ Βρισέαι
Γερονθραίων	Γερονθρῶν	Α΄.	Γερόνθραι

[1] Βλ. τὴν Ἔκθεσιν.

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Θεραπναίων	Θεραπνῶν	Α΄.	Θεράπναι
Καστορείου	—	Γ΄.	Καστόρειον
Κροκεατῶν	Κροκεῶν	Α΄.	Κροκεαὶ
(Καστανιᾶς)	Μελιτίνης	;	; [1]
Οἰνοῦντος	—	Γ΄.	Οἰνοῦς
Πελλαναίων	Πελλάνης	Α΄.	Πελλάνη [2]
Σελλασιέων	Σελλασίας	Α΄.	Σελλασία
Τρινασοῦ	Τρινάσου	Γ΄.	Τρινασὸς ἢ Τρίνασσος
Φαριτῶν	Φάριδος	Α΄.	Φᾶρις
Φελλίας	—	Γ΄.	Φελλία
Γυθεατῶν	Γυθείου	Α΄.	Γύθειον
Καρυουπόλεως	—	Β΄.	Καρυούπολις
Τευθρωναίων	Τευθρώνης	Α΄.	Τευθρώνη
Λαγείας	—	Β΄.	Λάγεια
Μαλευρίου	—	Β΄.	Μαλεύρη
Οἰτυλίων	Οἰτύλου	Α΄.	Οἴτυλος
Ἀβιατῶν	Ἀβίας	Α΄.	Ἀβία
Καρδαμυλιτῶν	Καρδαμύλης	Α΄.	Καρδαμύλη
Λεύκτρου	—	Γ΄.	Λεῦκτρον
Μεσσαίων	Μέσσης	Α΄.	Μέσση
Μονεμβασίας	—	Β΄.	Μονεμβασία
Ἀσωπίων	Ἀσωποῦ	Α΄.	Ἀσωπὸς
Βοιατῶν	Βοιῶν	Α΄.	Βοιαὶ
Ἑλείων	Ἕλους	Α΄.	Ἕλος
Ζαρακηνῶν	Ζάρακος	Α΄.	Ζάραξ

ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Καλαμίων	Καλαμῶν	Α΄.	Καλάμαι
Ἀλαγονίων	ἈλαγΩνίας	Α΄.	Ἀλαγονία

[1] Βλ. Ἔκθεσιν.

[2] Ὁ δωρικὸς τύπος πρέπει νὰ διατηρηθῇ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἀργολίδος ὁμωνύμου δήμου.

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Ἀμφέων	Ἀμφείας	Α΄.	Ἄμφεια
Ἄριος	—	Γ΄.	Ἄρις
Θουριατῶν	Θουρίας	Α΄.	Θουρία
Παμίσου	—	Γ΄.	Πάμισος
Ἀνδανίων	Ἀνδανίας	Α΄.	Ἀνδανία
Ἀριστομένους	—	Ε΄.	Ἀριστομένης
Εὔας	—	Γ΄.	Εὔα
Ἰθώμης	—	Γ΄.	Ἰθώμη
Οἰχαλιέων	Οἰχαλίας	Α΄.	Οἰχαλία
Πυλίων	—	Α΄.	Πύλος
Βουφρατῶν	Βουφράδος	Α΄.	Βουφρὰς [1]
Κολωναίων	ΚολΛωνίδων	Α΄.	Κολώνη ἢ Κολωνίδες
Κορώνης	—	Β΄.	Κορώνη [2]
Μοθωναίων	Μεθώνης	Α΄.	Μοθώνη ἢ Μεθώνη [3]
Κυπαρισσέων	Κυπαρισσίας	Α΄.	Κυπαρισσία
Αὐλωνιτῶν	Αὐλῶνος	Α΄.	Αὐλὼν
Ἀετοῦ	—	Β΄.	Ἀετὸς
Δωρίου	—	Γ΄.	Δώριον
Ἐραναίων	Ἐράνης	Α΄.	Ἐράνη
Ἠλέκτρας	Ἠλέκτρας	Α΄.	Ἠλέκτρα
Πλαταμώδους	—	Γ΄.	Πλαταμώδης (ἡ)
Τριπύλης	—	Β΄.	Τριπύλα
Φλέσα	Φλεσιάδος	Ε΄.	Φλέσας
Ἀνδριτσαίνης	—	Β΄.	Ἀνδρίτσαινα
Ἀλιφηρέων	Ἀλιφείρας	Α΄.	Ἀλίφηρα
Ἀρηναίων	Ἀρήνης	Α΄.	Ἀρήνη

[1] Τὸ ἐθνικὸν ἐσχηματίσθη κατ' ἀναλογίαν ἀπὸ τοῦ Βουφράς, ὡς τὸ Πανεάτης ἀπὸ τοῦ Πανεάς.

[2] Ἀπὸ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας πόλεως Κορώνης· ἡ παλαιὰ δὲν ἔκειτο ἐν τῇ αὐτῇ θέσει.

[3] Προτιμότερος ὁ διὰ τοῦ ο τύπος, διατηρηθεὶς μέχρι τοῦδε, ὁ μόνος δ' ἐν τοῖς ἀρχαίοις νομίσμασι τῆς πόλεως κεχαραγμένος.

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Βωλακίων	Βώλακος	Α'.	Βῶλαξ [1]
Σκιλλουντίων	Σκιλλοῦντος	Α'.	Σκιλλοῦς
Φιγαλέων	ΦΥγαλίας	Α'.	Φιγάλεια

ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ

Χαλκιδέων	—	Α'.	Χαλκὶς
Αἰγαίων	—	Α'.	Αἰγαὶ
Δίρφυος	Διρφύων	Γ'.	Δίρφυς
Κηρέως	Κηρέων	Γ'.	Κηρεὺς
Ληλαντίου	Ληλαντίων	Γ'.	Ληλάντιον
Μεσσαπίου	ΜεΣαπίων	Γ'.	Μεσσάπιον
Νηλέως	Νηλέων	Γ'.	Νηλεὺς
Νέων Ψαρῶν	—	Γ'.	Ψαρὰ
Ἱστιαίων	—	Α'.	Ἱστιαία
Αἰδηψίων	—	Α'.	Αἰδηψὸς
Τελεθρίου	—	Γ'.	Τελέθριον
Κυμαίων	—	Α'.	Κύμη
Αὐλωναρίου	Αὐλῶνος	Β'.	Αὐλωνάριον
Δυστίων	—	Α'.	Δύστος
Κονιστρῶν	Κονιστρίων	Β'.	Κονίστραι
Κοτυλαίου	Κοτυλαίων	Γ'.	Κοτύλαιον
Μαρμαρίου	—	Β'.	Μαρμάρι
Σκύρου	—	Γ'.	Σκῦρος
Στυρέων	Στύρων	Α'.	Στύρα
Σκοπέλου	—	Γ'.	Σκόπελος
Ἁλοννήσου	—	Γ'.	Ἁλόννησος
Γλώσσης	—	Γ'.	Γλῶσσα
Σκιάθου	—	Γ'.	Σκίαθος

[1] Τὸ ἐθνικὸν κατ' ἀναλογίαν ἀπὸ τοῦ Βώλακος, ὡς τὸ Κοράκιος ἀπὸ τοῦ Κόραξ.

ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Ἑρμουπόλεως	—	Β΄.	Ἑρμούπολις
Μυκόνου	—	Γ΄.	Μύκονος
Σύρου	—	Γ΄.	Σῦρος
Κέω	Κέας	Γ΄.	Κέως
Δρυοπίδος	—	Γ΄.	Δρυοπὶς
Κύθνου	—	Γ΄.	Κύθνος
Σερίφου	—	Γ΄.	Σέριφος
Ἄνδρου	—	Γ΄.	Ἄνδρος
Ἀρνῶν	—	Β΄.	Ἀρνὰ
Γαυρίου	—	Β΄.	Γαύριον
Κορθίου	—	Β΄.	Κόρθιον
Τήνου	—	Γ΄.	Τῆνος
Πανόρμου	—	Γ΄.	Πάνορμος
Σωσθενίου	—	Γ΄.	Σωσθένιον
Νάξου	—	Γ	Νάξος
Ἀπειράνθου	Ἀπειρανθίας	Β΄.	Ἀπείρανθος
Βίβλου	—	Γ΄.	Βίβλος ἢ Βιβλίνης (ποταμός)
Κορώνου	Κορωνίδος	Γ΄.	Κόρωνον [1]
Μαρπήσσης	—	Γ΄.	Μάρπησσα
Ναούσης	—	Β΄.	Νάουσα
Πάρου	—	Γ΄.	Πάρος
Τραγεατῶν	Τραγαίας	Α΄.	Τραγέαι ἢ Τραγιαὶ
Ὑρίας	—	Γ΄.	Ὑρία
Θήρας	—	Γ΄.	Θήρα
Αἰγιαλέων	Αἰγιάλης	Α΄.	Αἰγιάλη
Ἀμοργοῦ	—	Γ΄.	Ἀμοργὸς
Ἀνάφης	—	Γ΄.	Ἀνάφη

[1] Ἡ σημερινὴ (πιθανῶς δὲ καὶ ἀρχαία) ὀνομασία τῆς ἐν τῷ βορείῳ τμήματι τῆς νήσου ἀκρωρείας,

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Ἐμπορείου	—	Β'.	Νιμποριό
Θηρασίας	—	Γ'.	Θηρασία
Ἴου	—	Γ'.	Ἴος
Καλλίστης	—	Γ'.	Καλλίστη
Οἰατῶν	Οἴας	Α'.	Οἴα
Μήλου	—	Γ'.	Μῆλος
Ἀδάμαντος	—	Β'.	Ἀδάμας
Κιμώλου	—	Γ'.	Κίμωλος
Σικίνου	—	Γ'.	Σίκινος
Σίφνου	—	Γ'.	Σίφνος
Φολεγάνδρου	—	Γ'.	Φολέγανδρος

ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Κερκυραίων	—	Α'.	Κέρκυρα
Διαποντίων	—	Δ'.	πόντος
Ποταμογειτόνων	—	Δ'.	ποταμός
Λευκίμμης	Λευκιμμαίων	Γ'.	Λευκίμμη
Μελιτείου	Μελιτειέων	Γ'.	Μελίτειον ἢ Μελιτήϊον
Μεσοχωριτῶν	—	Δ'.	χώρα
Παρελείων	—	Δ'.	ἕλος
Ἀπηλιωτῶν	—	Δ'.	ἀπηλιώτης
Ἀκρολοφιτῶν	—	Δ'.	ἀκρολοφία
Ἀμφιπάγου	Ἀμφιπαγιτῶν	Γ'.	Ἀμφίπαγος
Ἱστώνης	Ἱστωναίων	Γ'.	Ἱστώνη
Κασσωπαίων	—	Α'.	Κασσιόπη
Γαΐου	Γαϊανῶν	Β'.	Γάϊον
Λάκκας	Λακκιωτῶν	Β'.	Λάκκα
Λευκαδίων	—	Α'.	Λευκὰς
Ἀπολλωνίου	Ἀπολλωνίων	Γ'.	Ἀπολλώνιον
Ἐξανθείας	—	Β'.	Ἐξάνθεια
Ἐλλομενίων	Ἐλλομένου	Α'.	Ἐλλόμενον
Εὐγήρου	—	Β'.	Εὔγηρος

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Καρυᾶς	—	Β΄.	Καρυὰ
Σφακιωτῶν	—	Γ΄.	Σφακιῶται
Ταφίων	—	Α΄.	Τάφος

ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ

Κρανιέων	Κρανίων	Α΄.	Κράνιοι
Δηλινάτων	Δειληνιτῶν	Β΄.	Δηλινᾶτα
Ἐλιοῦ	—	Β΄.	Ἐλιός
Ἄνω Λιβαθοῦς	—	Β΄.	Ἄνω Λιβαθὼ
Κάτω Λιβαθοῦς	—	Β΄.	Κάτω Λιβαθὼ
Ὁμαλῶν	—	Β΄.	Ὁμαλὰ
Πρωνναίων	Πρόννων	Α΄.	Πρωννοὶ ἢ Πρώνιοι ἢ Προνναῖοι ἢ Πρόννοι ἢ Πρόνοοι
Φαρακλάτων	—	Β΄.	Φαρακλᾶτα
Λιξουρίου	—	Β΄.	Λιξοῦρι
Ἀνωγῆς	Ἀνωγητῶν	Β΄.	Ἀνωῆ
Κατωγῆς	Κατωγητῶν	Β΄.	Κατωῆ
Θηνιᾶς	—	Β΄.	Θηνιὰ
Σαμαίων	—	Α΄.	Σάμη
Ἄσσου	—	Β΄.	Ἄσσος
Δουλιχίου	Δολιχίου	Γ΄.	Δουλίχιον
Πυλάρου	Πυλαρέων	Β΄.	Πύλαρος
Ἰθακησίων	—	Α΄.	Ἰθάκη
Κάρνου	Καρνίων	Γ΄.	Κάρνος
Νηρίτου	Νηριτίων	Γ΄.	Νήριτον
Πολυκτορίων	—	Α΄.	Πολυκτόριον

ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Ζακύνθου	—	Γ΄.	Ζάκυνθος
Ἀρκαδίων	—	Α΄.	Ἀρκαδία

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Ἀρτεμισίου	Ἀρτεμισίων	Γ΄.	Ἀρτεμίσιον [1]
Ἐλάτου	—	Γ΄.	Ἔλατος
Λιθακιᾶς	—	Β΄.	Λιθακιὰ
Μεσογαίων	—	Δ΄.	μέσος-γῆ
;	Ναφθίων	Δ΄.	νάφθα
Ὀπιταΐδος	Ὀπιταΐδῶν	Γ΄.	Ὀπιταΐς
Ὑριέων	Ὑριαίων	Α΄.	Ὑρία [2]
Ψωφῖδος	—	Γ΄.	Ψωφὶς

ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΗΣ

Ἄρτης	—	Β΄.	Ἄρτα
Πέτα	—	Β΄.	Πέτα
Ἡρακλεωτῶν Ἀθαμάνων	Ἡρακλείας	Α΄.	Ἡράκλεια [3]
Τετραφυλίων	Τετραφυλίας	Α΄.	Τετραφυλία
Ἀγνάντων	—	Β΄.	Ἄγναντα
Καλαρρυτῶν	—	Β΄.	Καλαρρύται
Θεοδωριέων	Θεοδωρίας	Α΄.	Θεοδωρία

ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ

Λαρισαίων	Λαρίσης	Α΄.	Λάρισα
Κραννωνίων	Κραννῶνος	Α΄.	Κραννὼν
Νεσσωνιτῶν	Νέσσωνος	Α΄.	Νέσσων
Ἀμπελακίων	—	Β΄.	Ἀμπελάκια
Συκουρίων	Συκουρίου	Α΄.	Συκούριον
Ὀγχηστίων	Ὀγχηστοῦ	Α΄.	Ὀγχηστὸς

1 Ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ νήσῳ ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος.

2 Παλαιὸν ὄνομα τῆς νήσου· προκρίνομεν τὸν τύπον τοῦ ἐθνικοῦ, ὅπως μὴ συγχέηται πρὸς τὸν ἐν Πάρῳ δῆμον Ὑρίας.

3 Πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως πρὸς τὸν ἐν Φθιώτιδι ὁμώνυμον δῆμον ἀναγκαίαν κρίνομεν τὴν προσθήκην τοῦ δευτέρου ἐθνικοῦ.

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Ἀρμενιτῶν	Ἀρμενίου	Α΄.	Ἀρμένιον
Φακιέων	Φακίου	Α΄.	Φάκιον
Τιρνάβου	—	Β΄.	Τίρναβος
Γοννίων	Γόννων	Α΄.	Γόννος ἢ Γόνοι ἢ Γόννοι
Ὀλύμπου	—	Γ΄.	Ὄλυμπος
Δωτιέων	Δωτίου	Α΄.	Δώτιον
Κασθαναίων	Κασθαναίας	Α΄.	Κασθαναία
Εὐρυμενίων	Εὐρυμενῶν	Α΄.	Εὐρυμεναὶ
Παγασαίων	Παγασῶν	Α΄.	Παγασαὶ
Ἰωλκίων	Ἰωλκοῦ	Α΄.	Ἰωλκὸς
Ὀρμενίων	Ὀρμινίου	Α΄.	Ὀρμένιον
Μακρινίτσης	—	Β΄.	Μακρινίτσα [1]
Βοίβης	—	Γ΄.	Βοίβη
Φεραίων	Φερῶν	Α΄.	Φεραὶ
Ζαγορᾶς	—	Β΄.	Ζαγορὰ
Κισσοῦ	—	Β΄.	Κισσὸς
Μυρεσίου	—	Β΄.	Μούρεσι
Μηλεῶν	—	Β΄.	Μηλέαι
Αἰαντίου	ΑἰαντΕίου	Γ΄.	Αἰάντιον
Σπαλαθραίων	Σπαλάθρων	Α΄.	Σπάλαθρα ἢ Σπάλαθρον
Ἀφεταίων	Ἀφετῶν	Α΄.	Ἀφέται
Νηλιέων	Νηλείας	Α΄.	Νήλεια
Σηπιάδος	—	Γ΄.	Σηπιὰς
Ἁλμυροῦ	—	Β΄.	Ἁλμυρὸς
Ὄθρυος	—	Γ΄.	Ὄθρυς
Πλατάνου	—	Β΄.	Πλάτανος
Φαρσαλίων	Φαρσάλων	Α΄.	Φάρσαλος

[1] Ἡ δευτέρα συλλαβὴ πρέπει νὰ γράφηται διὰ τοῦ ι, διότι τὸ ὄνομα ἐλήφθη ἐξ ἐπικλήσεως τῆς Παναγίας ἢ μονῆς τινος Μακρινίτισσα (μακρινός).

Ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Εὐυδρίων	ΕὐΙδρίου	Α΄.	Εὐύδριον
Σκοτουσαίων	Σκοτούσης	Α΄.	Σκότουσα
Θαυμακῶν	—	Α΄.	Θαυμακοὶ
Ξυνιάδος	—	Γ΄.	Ξυνιὰς
Μελιταιέων	Μελιταίας	Α΄.	Μελίταια ἢ Μελιταία

ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

Τρικκαίων	—	Α΄.	Τρίκκη
Παραληθαίων	—	Δ΄.	Ληθαῖος
Φαρκαδονίων	Φαρκαδόνος	Α΄.	Φαρκαδὼν
Πιαλέων	Πιαλίων	Α΄.	Πιάλεια
Αἰθίκων	—	Α΄.	Αἴθικοι
(Βιτσίστης)	Κοθωνίων	Β΄.	Κοθώνη
Ἀθαμάνων	—	Α΄.	Ἀθαμᾶνες
Αἰγινιέων	Αἰγινίου	Α΄.	Αἰγίνιον
Χαλκιδέων παρ' Ἀσπροποτάμῳ	Χαλκίδος παρ' Ἀσπροποτάμῳ	Α΄.	Χαλκὶς
Λάκμονος	ΛάκμΩνος	Γ΄.	Λάκμων [1]
Καστανέας	—	Β΄.	Καστανιὰ
Μαλακασίου	—	Β΄.	Μαλακάσι
Ὀξυνειατῶν	Ὀξυνείας	Α΄.	Ὀξύνεια
Τυμφαίων	—	Α΄.	Τυμφαία
Καρδίτσης	—	Β΄.	Καρδίτσα
Ἰθωματῶν	Ἰθώμης	Α΄.	Ἰθώμη
Φυλλέων	Φύλλου	Α΄.	Φύλλος
Σιλανέων	Σιλάνων	Α΄.	Σίλανα
Κιεριέων	Κιερίου	Α΄.	Κίερος ἢ Κιέριον
Γόμφων	—	Α΄.	Γόμφοι [2]

[1] Λάκμων μέρος τῆς Πίνδου.
[2] Γόμφοι καὶ ἡ πόλις καὶ τὸ ἐθνικόν.

'Ορθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος	Διορθωτέος τύπος	Κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ ὄνομα	Πόθεν ἐλήφθη τὸ ὄνομα
Καλλιφωνίου	—	Β'.	Καλλιφώνη
Τιτάνου	Τιτανίου	Γ'.	Τίτανος
Νευροπόλεως	—	Β'.	Νευρόπολις [1]
'Ιτάμου	—	Γ'.	Ἴταμος [2]
'Αργιθεατῶν	'Αργιθέας	Α'.	'Αργιθέα
Μενελαϊτῶν	Μενελαΐδος	Α'.	Μενελαΐς
Τσαμασίου	Ταμασίου	Β'.	Τσαμάσι

Ν. Γ. Πολίτης.

[1] 'Εν τοῖς δημοτικοῖς ᾄσμασιν Εὐρύπολις (Νευρόπολις).
[2] Τὸ σημερινὸν ὄνομα τῆς κορυφῆς τῆς Πίνδου.

ΝΗΣΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ ΤΟΥ ΑΡΑΒΟΣ ΕΔΡΙΖΙ

Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων ἐλλείπουσι σχεδὸν εἰπεῖν γεωγραφικαὶ εἰδήσεις περὶ τῶν ἠπειρωτικῶν χωρῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς πλὴν τῶν γεωγραφικῶν ὀνομάτων, ὧν ἀπήτει τὴν ἀναγραφὴν ἡ ἱστορικὴ ἀφήγησις, ἐλάχιστα ἀναγράφουσι περὶ τῆς γεωγραφικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως αὐτῶν.

Πηγὴ ἀσθενὴς μέν, ἀλλὰ πολύτιμος, ἀναπληροῦσα τὴν ἔλλειψιν γεωγραφικῶν πηγῶν τῆς 15ης ἑκατονταετηρίδος, εἶνε ἡ γεωγραφία τοῦ Ἄραβος γεωγράφου Ἐδριζί, ἐξ ἧς πάντες οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ τῆς Ἑλλάδος ἤντλησαν βραχείας εἰδήσεις περὶ τῆς τότε καταστάσεως αὐτῆς [1].

Ὁ γεωγράφος οὗτος, ὁ ὑπὸ τὸ πλῆρες αὐτοῦ ὄνομα καλούμενος Ἀϐοὺ-Ἀϐδ-Ἀλλὰχ-Μωάμεθ, μπὲν-Μωάμεθ, μπὲν-Ἀϐδ-Ἀλλάχ, μπὲν-Ἐδρὶσ-ἀλ-Ἀμουδί, ἢ καὶ μᾶλλον γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Σερὶφ-ἀλ-Ἐδριζί, ἀς-Σικιλλὶ-ἀλ-Ῥοτζαρί, ἤτοι «ὁ εὐγενὴς Ἐδριζί, ὁ ἐν Σικελίᾳ οἰκῶν καὶ φίλος τοῦ Ῥογήρου», ἐγεννήθη τῷ 1099 ἐν Σέπταις (Ceuta) πόλει τοῦ Μαρόκου, κειμένῃ ἀπέναντι τοῦ Γιϐλαρτάρ, σήμερον ἀνηκούσῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ἀπέθανε δὲ περὶ τὸ 1166. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, καταγόμενος ἐκ τοῦ Μωάμεθ, ἐφ' ᾧ καὶ ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ σερίφ, ἐξεπαιδεύθη ἐν Καρδόϐᾳ τῆς Ἱσπανίας, ἐν ᾗ κατέστη διάσημος ἐπὶ τῇ παιδείᾳ αὐτοῦ περὶ τὴν κοσμογραφίαν, τὴν γεωγραφίαν, ἰατρικὴν καὶ ἄλλας ἐπιστήμας. Περιηγήθη δὲ κατόπιν πλείστας χώρας πρὸς ἀπόκτησιν εὐρυτέρων γνώσεων.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Σικελίας Ῥογῆρος Β' ἐκάλεσε τὸν Ἐδριζὶ παρ'

---

[1] Hopf, Griechenland im Mittelalter T. 6, 162. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορ. Ἑλλ. Ἔθνους Τ. 4, σ. 598 α' ἔκδ. καὶ Τ. 4, σ. 553 β' ἔκδ. Ἀντ. Μηλιαράκη, Κυκλαδικά, σ. 404, σημ. 114.

ἑαυτῷ ἀκούσας τὴν φήμην τῆς παιδείας του, εἰς ὃν προσελθόντα ἐπεδαψίλευσεν ἡγεμονικὰς τιμάς, ὡς εἰς ἀπόγονον τοῦ Καλίφου. Θέλων δ' ὁ φιλόμουσος οὗτος βασιλεὺς τῆς Σικελίας νὰ ἀποκτήσῃ μίαν ἐπὶ πίνακος παράστασιν τῆς τότε γνωστῆς οἰκουμένης, ἀπέστειλε περιηγητὰς εἰς ὅλας τὰς χώρας, ἐπὶ τῇ ἐντολῇ νὰ γράψωσι γεωγραφικὰς ὑποτυπώσεις αὐτῶν. Ἡ ἐργασία αὐτῶν, περατωθεῖσα μετὰ παρέλευσιν 15 ἐτῶν, ἐδόθη τῷ Ἐδριζὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως πρὸς ἐπεξεργασίαν καὶ σύνθεσιν ἐκ ταύτης ἑνὸς ἐνιαίου γεωγραφικοῦ ἔργου. Ὁ Ἐδριζὶ ἔχων ὑπ' ὄψιν καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ γεωγράφους ἐχάραξε γεωγραφικὸν πίνακα τῆς τότε γνωστῆς οἰκουμένης ἐπὶ ἐπιπέδου ἢ κατά τινας ἐπὶ σφαίρας, ἔγραψε δὲ εἶτα ἐπεξηγηματικὴν γεωγραφικὴν ὑφήγησιν τοῦ εἰρημένου πίνακος τῷ 1153 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ψυχαγωγία τοῦ θέλοντος νὰ περιηγηθῇ», ἥτις περιεσώθη ἀραβιστὶ ἐν χειρογράφοις.

Τὸ ἔργον του τοῦτο, τὸ τελευταῖον, διότι ὁ γεωγραφικὸς πίναξ δὲν περιεσώθη, διαιρεῖ ὁ Ἐδριζὶ εἰς 7 κλίματα καὶ 62 ζώνας, ὧν ἑκάστην γεωγραφεῖ βαίνων ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς πολιτικὰς καὶ φυσικὰς τῶν χωρῶν διαιρέσεις. Ἡ περιγραφή του εἶνε σύντομος εἰς ὕφος ἁπλοϊκόν. Παραλείπει ἐντελῶς τὸ μῆκος καὶ πλάτος τῶν τόπων, σημειοῖ δὲ μόνον ἐνιαχοῦ τὴν σχετικὴν πρὸς τὸν ὁρίζοντα πρὸς ἀλλήλους θέσιν αὐτῶν καὶ ἀναγράφει ἐπί τινων μόνον τὰ προϊόντα, τὴν ἐμπορίαν, τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν ἀπόστασιν εἰς μίλια ἢ ἡμέρας, τὴν ὕπαρξιν ἢ οὐ λιμένων κτλ.

Χειρόγραφα τῆς γεωγραφίας τοῦ Ἐδριζὶ εὑρίσκονται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων καὶ ἐν ἄλλαις· ἐγένοντο δ' αὐτῶν καὶ μεταφράσεις δύο λατινιστὶ κατὰ τὴν προπαρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα. Ἀλλ' ἡ ἐκ πληρεστέρων χειρογράφων μετάφρασις ἐγένετο γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ P. Amédée Jaubert, δημοσιευθεῖσα εἰς δύο τόμους τῷ 1836 καὶ 1840.

Τὸ εἰδικὸν τμῆμα τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν περιλαμβάνεται ἐν τῷ 4ῳ καὶ 5ῳ κλίματι. Τὸ τμῆμα δὲ τοῦτο μετετύπωσε, περιορισθεὶς εἰς μόνον τὰς ἠπειρωτικὰς ἑλληνικὰς χώρας, παραλιπὼν τὰς νήσους, ὁ Th. L. F. Tafel, ἐν τῇ συλλογῇ, ἣν ἐξέδωκε διαφόρων κειμένων ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων, ἀναφερομένων εἰς τὴν γεωγραφίαν τῶν Βυζαντινῶν, ὑπὸ τὸν τίτλον Constantinus Porphyrogenitus de provinciis regni byzantini. — Accedit appendix aliorum

libellorum, cum civilium, tum ecclesiasticorum, veterem geographiam cum media, imprimis byzantina, illustrantium. Tubingae 1846, σελ. 22—37.

Διὰ τῆς δημοσιεύσεως ταύτης ὁ Tafel, κατέστησεν εὐπροσιτωτέραν εἰς τοὺς περὶ τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἀσχολουμένους τὴν γεωγραφίαν τοῦ Ἐδριζί, ὡς πρὸς τὰς ἠπειρωτικὰς ἑλληνικὰς χώρας.

Τὸ ἐφ' ἡμῖν ἐθεωρήσαμεν οὐκ ἄπο σκοποῦ χάριν τῶν νησιογραφούντων νὰ μετατυπώσωμεν τὸ κείμενον τῆς μεταφράσεως τοῦ Jaubert, τὸ περιλαμβάνον τὴν γεωγραφίαν τῶν ἑλληνικῶν νήσων, καθιστῶντες εὐπρόσιτον τὸ κείμενον τοῦτο, ἔργου, ὅπερ σήμερον κατέστη σπάνιον καὶ δυσεύρετον. Τὴν ἀνατύπωσιν δὲ ταύτην συνοδεύομεν καὶ μετ' ἐπεξηγηματικῶν τινων σημειώσεων.

Ὁ Ἐδριζὶ ἄρχεται τῆς γεωγραφίας τῶν νήσων εὐθὺς μετὰ τὴν τῆς Πελοποννήσου, πρώτην ἀναγράφων τὴν Κρήτην, ἐντεῦθεν δὲ μεταπηδᾷ εἰς τὰς Κυκλάδας, εἶτα εἰς τὰς βορείους Σποράδας, ὧν περιγράφει μόνον τὰς κυριωτέρας, παραλείπει δ' ἐντελῶς τὰς νήσους τῆς θρᾳκικῆς θαλάσσης καὶ τὰς Πριγκιποννήσους.

Σελ. 126-129 τῆς μεταφράσεως P. Amédée Jaubert. Τόμ. Β'.

ILES DE L'ARCHIPEL

Du Péloponnèse à l'ile de Crète on compte 80 milles[1].

Cette île, grande, peuplée et fertile, contient diverses villes florissantes. Elle s'étend, en longueur, du couchant au levant, c'est-à-dire depuis le cap d'Épée (capo Spada)[2], jusqu'à l'autre cap qui regarde le levant, sur un espace de 350 milles. Les largeurs du cap de l'Épée et de l'autre cap (opposé) sont de 100 milles. Du cap de l'Épée au cap Tini (Saint-Jean)[3] on compte 3 journées (d'autres disent 2 journées et demie) de navigation. Mais cette différence d'évaluation provient de la différente marche des navires ainsi que de la force ou de la faiblesse des vents.

Ainsi que nous venons de le dire, l'île de Crète est considérable, et l'on y remarque, entre autres villes, celles qu'on nomme Babdh el-Khandac (le bourg du Fossé)[4] et Babdh el-Djobn (le bourg du Fromage)[5]. Auprès de cette dernière il existe une mine d'or et des jardins fruitiers. On y fabrique d'excellents fromages, qu'on expédie dans les autres pays. Les montagnes environnantes sont peuplées de chèvres sauvages (ou de chamois). L'étendue de l'île est, en longueur de 12, et en largeur de 6 journées; et la distance qui la sépare de l'île de Chypre, située vers l'orient, est de 4 journées de navigation.

Il faut compter au nombre des îles de Romanie (de l'Archipel) comprises dans la présente section[6] l'île de Barembala, qui est déserte et qui gît à 50 milles du cap de Melassa dépendant du Péloponnèse, et à 25 milles de l'île de Milo[7]; le Péloponnèse étant à l'occident et l'île de Milo à l'orient de cette île. De l'île de Milo à celle de Bolinou (Polino), qui est habitée, 4 milles[8].

De cette dernière à celle de Belicantra (Polycandro), située vers l'orient et habitée, 6 milles[9].

De Polycandro à Nio, île habitée, fertile, où sont deux port, 10 milles[10].

Dans le voisinage, c'est-à dire à 20 milles vers l'orient de Nio, est l'île de Stanbalaia (Stanpalia)[11], qui a 12 milles de circonférence, est cultivée et peuplée, où l'on trouve des ressources, des bœufs et des moutons. De Stanpalia à Santorini (Santorin), île peuplée, 4 milles[12].

De là au cap septentrionale de l'île de Crète on compte 50 milles.

De même de Péloponnèse, c'est-à-dire de cap Skilia (Scyllæum promontorium), à l'île de Skilo (Skiro, l'ancienne Scyros), dans la direction du sud-est, 108 milles[13].

L'île de Skiro est habitée ; il y a même une jolie ville.

De là à l'île de Bsara (Ipsara), qui est déserte, 50 milles[14].

D'Ipsara à Khio [15], île grande, très-peuplée, et où il existe une jolie ville, 95 milles.

De Khio (Chios) à Samo, 35 milles.

Samo (Samos) est une île considérable, peuplée et boisée, où l'on trouve des bœufs et des moutons. Il y a une jolie ville. On y recueille la gomme de mastiki, qui se mâche, et dont il se fait une grande consommation, tant dans les contrées voisines que dans les pays lointains. Cette île est très-giboyeuse [16].

De Samos à Laro (Lero), en se dirigeant vers le nord, 30 milles [17].

Du cap de Péloponnèse connu sous le nom d'Askalfa (ou Aksiloufa) à l'île d'Andros, en se dirigeant vers l'orient, 12 milles [18].

Cette île est florissante et populeuse; vis-à-vis des caps d'Andros, à 4 milles de distance, on remarque l'île de Tino (l'ancienne Tenos); puis à 3 milles de celle-ci celle de Mikoula (Miconi), qui est d'une étendue plus vaste que n'est l'île de Tino, et où l'on voit une haute montagne, une jolie ville et des habitans [19]. De Miconi à Dilo (Délos) île de forme ronde, déserte, sans population, mais possédant un port, en se dirigeant vers l'orient, 12 milles [20].

De Delos à Naxia (Naxos), île considérable et peuplée de Grecs, qui y font paitre des bœufs et des moutons, en se dirigeant vers le midi, 30 milles [21].

De Naxia à Namorgho (Amorgos) île importante, très-peuplée et où il y à beaucoup de bénéfices à faire, 30 milles [22].

D'Amorgos à Laro (Lero) île florissante et peuplée, défendue par un fort, 4 milles [23].

De là à Calmo (l'ancienne Calymno), jolie île, peuplée avec un bon port, 4 milles [24].

De là, en se dirigeant vers l'occident, à Koui (Cos), île également peuplée, avec un port, 20 milles.

De là, en se dirigeant vers l'orient, à Tisali (Nisari) île habitée, agréable et possédant un port où l'on est à l'abri de tous les vents, 24 milles [25].

De Tisali ou Nisali à l'île de Rhodes, située en face de golfe de Macri, on compte 100 milles [26].

De Rhodes à l'île de Chypre dont, s'il plaît à Dieu nous traiterons ci-après, ainsi que de plusieurs autres, 3 journées de navigation ou 300 milles.

Περὶ Κύπρου ἐν τῇ 5ῃ ζώνῃ τοῦ 4ου κλίματος γράφει, σελ. 130.

Comme il est de notre devoir de donner des notions précises sur ces diverses contrées, sur leurs limites et sur leurs chemins, ainsi que nous l'avons fait pour les autres précédemment, nous disons que l'île de Chypre est d'une vaste étendue, puisque elle embrasse un espace de 16 journées de chemin. Il y existe nombre de villages, de champs cultivés, de montagnes, de bois, de prairies et des mines de vitriol [27], substance d'où elle tire son nom et qu'on exporte, soit dans les pays circonvoisins, soit au loin. Cette île contient trois villes, savoir: 1°, el-Nimasoun (Limasol), jolie ville située dans la partie méridionale, avec des marchés et de nombreux édifices ; 2° Lefcosia (Nicosia) ; 3° Kernebia et Kalta formant deux villes agréables, avec bazars où l'on trouve toute sorte de provisions, d'objets fabriqués et de marchandises [28]. Le pays produit beaucoup de miel.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Τὰ μίλια, ἅτινα ὁ 'Εδριζὶ μεταχειρίζεται πρὸς καταμέτρησιν τῶν ἀποστάσεων, ὑποθέτομεν ὅτι εἶνε τὰ ῥωμαϊκά, ἐν χρήσει κατὰ τοὺς χρόνους, ἐν οἷς ἤκμασεν. 'Αλλ' ἐν τῇ γεωγραφίᾳ του οὐδόλως πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ἡ καταμέτρησις αὕτη ὡς ἀκριβής, τόσον ἐν τῇ μεταξὺ Κρήτης καὶ Πελοποννήσου καταμετρήσει, ὅσον καὶ ἀλλαχοῦ. Ληπτέοι

μόνον οἱ ἀριθμοὶ τῶν ἀποστάσεων σχετικῶς πρὸς ἀλλήλους πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν τόπων, περὶ ὧν γεωγραφεῖ.

2. Φαίνεται ὅτι οὕτως ἐκλήθη πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἀράβων τὸ πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς Κρήτης βορειότατον ἀκρωτήριον, τὸ καὶ νῦν καλούμενον Κάβο Σπάθα, τὸ Ψάκον τῶν ἀρχαίων.

3. Αἱ ἐν παρενθέσει λέξεις Saint-Jean, ὡς καὶ αἱ ἀλλαχοῦ ἐν τῷ γαλλικῷ κειμένῳ ἀπαντῶσαι, εἶνε ἐπεξηγήσεις γεωγραφικαὶ τοῦ μεταφραστοῦ Jaubert. Τὸ βορειοανατολικὸν ἀκρωτήριον τῆς Κρήτης, τὸ νῦν Σίδερο καλούμενον, ἐκαλεῖτο πιθανῶς Ἅγιος Ἰωάννης ὑπὸ τῶν ναυτικῶν, ἐκ τοῦ πρὸς Μ αὐτοῦ σχηματιζομένου λιμενίσκου, ὀνόματι Ἅγιος Ἰωάννης. Τὸ ὄνομα, ὅπερ δίδει ὁ Ἐδριζὶ Tini, οὐδεμίαν ἔχει ὁμοιότητα οὔτε πρὸς τὸ κοινῶς σήμερον καὶ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα Σίδερο, οὐδὲ πρὸς τὸ Ἅϊ Γιάννης, ἀλλ' οὔτε καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ ἀκρωτηρίου Σαμόνιον· ἴσως εἶχεν ἕτερόν τι ὄνομα, ἐκλιπόν.

4. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐννοεῖ τὴν πόλιν τοῦ Ἡρακλείου, κληθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἀράβων «χανδάκ», ὅπερ σημαίνει τάφρον. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου χανδάκ, προφερομένου ὑπὸ τῶν δυτικῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης κάνδιδα, προέκυψεν ἡ ὀνομασία τῆς Κρήτης Candie.

5. Babdh el-Djobn, ἢ ὡς ἐξηγεῖ ὁ μεταφραστής, Πόλις τοῦ τυροῦ, Τυρόπολις, ὠνομάζετο ἐπὶ Ἐδριζὶ ἡ κατόπιν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν ὀχυρωθεῖσα πόλις τῶν Χανίων. Οἱ Ἄραβες ἐκάλεσαν ταύτην Τυρόπολιν, διότι ἐντεῦθεν ἐγίνετο ἡ μεγαλειτέρα ἐξαγωγὴ τοῦ ἀρίστου κρητικοῦ τυροῦ. Ἡ παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος Χανία μόνον ἐπὶ ὑποθέσεων δύναται νὰ στηριχθῇ. Ἡ ἀρχαιοτέρα χρονολογία τοῦ ὀνόματος, ἣν γνωρίζω, εἶνε τοῦ ἔτους 1252. (Tafel und Thomas, Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig. Μέρ. 2. σ. 471.).

6. Ῥωμανίαν ἐνταῦθα ὁ Ἐδριζὶ ἀποκαλεῖ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ὄνομα ἀποδιδόμενον εἰς αὐτὰς πολὺ πρὸ τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως.

7. Ὁ Ἐδριζὶ μετὰ τὴν περιγραφὴν τῆς Κρήτης ἄρχεται τῆς τῶν ἑλληνικῶν νήσων. Πρώτην δὲ ἀναφέρει τὴν Barembala. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ Hopf, Griech. T. 6, σ. 162 καὶ ὁ Παπαρρηγόπουλος, Ἱστορ. Ἑλλ. ἔθνους Τ. 4, 598, ὑπολαμβάνουσι τὴν νῆσον Βέλβιναν ἢ κοινῶς Ἅγιον Γεώργιον, τὴν πρὸς Μ τοῦ Σουνίου κειμένην· τὴν γνώμην αὐτῶν δὲ ἀνεγράψαμεν καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς Κυκλαδικοῖς

σελ. 404, μὴ ἔχοντες τότε αὐτὸ τὸ κείμενον τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἐδριζὶ ὑπ' ὄψιν. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὅμως τοῦ κειμένου ὑποθέτομεν ὅτι ἡ Βαρεμβάλα εἶνε ἡ ἔρημος καὶ πελαγία νῆσος Παραπόλα ἢ Βελοποῦλα, ἣν πρώτην συναντῶσιν οἱ πλέοντες ἀπὸ Χανίων πρὸς βορρᾶν· κεῖται δὲ καὶ ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Melassa, ὅπερ ὁ μεταφραστὴς Jaubert ὀρθῶς σημειοῖ ὅτι εἶνε ἡ Μονεμβασία. Συμφωνοῦσι δὲ πρὸς τὴν γνώμην ἡμῶν καὶ οἱ κατωτέρω λόγοι τοῦ Ἐδριζί, ὅτι ἡ Μῆλος κεῖται πρὸς Α τῆς εἰρημένης νήσου. Ἡ σημείωσις μόνον τῶν ἀποστάσεων τῆς νήσου ἀπὸ Μονεμβασίας καὶ Μήλου δὲν εἶνε ὀρθὴ ὡς ἔχει. Ὀρθοτέρα θὰ ἦτο, ἂν εἶχεν ἀντιστρόφως τὸ μέτρον τῆς ἀποστάσεως, ὅτι ἡ Παραπόλα ἀπέχει τῆς Μονεμβασίας 25 μίλια καὶ τῆς Μήλου 50. Ἐν τῇ ἐμῇ συγγραφῇ, Γεωγραφίᾳ πολ. τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας σελ. 239, ἔγραψα ὅτι ἡ Παραπόλα ἐκλήθη οὕτως ἐκ τοῦ ὀνόματος, ὅπερ ἀπέδιδον αὐτῇ οἱ ναυτικοὶ τῆς δύσεως Bella Pola, Βελλοποῦλα, ἀλλ' ἐκ τῶν τοῦ Ἐδριζὶ φαίνεται ὅτι τὸ ὄνομα Παραπόλα εἶνε πολὺ ἀρχαιότερον, ἀλλαχοῦ ἔχον τὴν ἀρχήν του.

8. Bolinou εἶνε, ὡς ὀρθῶς σημειοῖ καὶ ὁ Jaubert, ἡ προσκειμένη τῇ Μήλῳ νῆσος Πόλυβος, ἡ Πολύαιγος τῶν ἀρχαίων.

9. Belicantra (Polycandro) εἶνε ἡ Φολέγανδρος. Ἡ ἀλλοίωσις τοῦ ὀνόματος τῆς Φολεγάνδρου εἰς Πολύκανδρον, ὡς ἔτι καὶ νῦν καλεῖται κοινῶς, ἐπῆλθε πολὺ πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κατακτήσεως. Ὅρα καὶ Ζαφ. Δ. Γαβαλᾶ, Ἡ νῆσος Φολέγανδρος σελ. 1. Ἐπὶ Ἐδριζὶ ἡ νῆσος κατῳκεῖτο, ἀλλ' ὁ Buondelmonti, ὁ τὴν νῆσον ἰδὼν περὶ τὸ 1419, γράφει ὅτι σχεδὸν ἦτο ἀκατοίκητος. Buondelmonti Libr. insul. 21 ἔκδ. Sinner. Τοῦ αὐτοῦ, ἔκδ. Legrand μετὰ ἑλληνικῆς μεταφρ. Préface XXX. Ζ. Γαβαλᾶ αὐτόθι σελ. 33.

10. Nio, ἡ νῆσος Ἴος, καὶ τανῦν κοινῶς καλουμένη Νιό.

11. Stanbalaia (Stanpalia) ἡ νῆσος Ἀστυπάλαια.

12. Santorini (Santorin)· καὶ ἡ μετονομασία τῆς Θήρας εἰς Σαντορίνην εἶνε προγενεστέρα τῆς Ἐνετικῆς κατακτήσεως, ἐφ' ἧς κοινῶς πιστεύεται ὅτι ὠνομάσθη οὕτως. Abbé Pègues, Hist. et phénomènes du volcan et des îles volcaniques de Santorin σελ. 98. Δὲ Κιγάλλα, Γεν. στατιστικὴ τῆς νήσου Θήρας σελ. 1. σημείωσις 3.

13. Μετὰ τὴν Σαντορίνην ὁ Ἐδριζὶ ἄρχεται ἐκ νέου τῆς γεωγραφίας ἄλλων νήσων, βάσιν λαμβάνων ἕτερον ἀκρωτήριον τῆς

Πελοποννήσου τὸ Σκύλλαιον (Κάβο Σκυλλί), τὸ νῦν Κάβο Σπαθί, ἀλλ' ἀγνοῶν τὸ ἀληθὲς σχῆμα τῆς Πελοποννήσου, γράφει ὅτι ἡ Σκῦρος κεῖται μεσημβρινοανατολ. τοῦ Σκυλλαίου. Ὅτι δὲ εἶχεν ἐνώπιόν του ἀλλοῖον σχῆμα τῆς Πελοποννήσου μαρτυροῦσι καὶ οἱ μεταγενέστεροι πίνακες αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Ἐδριζὶ γράφει κατωτέρω ὅτι ὁ Καφηρεύς, ὃν ἀποκαλεῖ Ξυλοφὰν ἢ Ξυλοφάγον, ἦτο ἀκρωτήριον τῆς Πελοποννήσου.

14. Ἡ νῆσος τῶν Ψαρῶν ἦτο ἔρημος ἐπὶ Ἐδριζί· διετέλεσε δὲ τοιαύτη καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, διότι καὶ ὁ Buondelmonti κατὰ τὴν 15ην ἑκατονταετηρίδα ἀναγράφει ταύτην ὡς νῆσον ἔρημον.

15. Khio, ἡ νῆσος Χίος.

16. Ὁ Ἐδριζὶ ἐξ ἐσφαλμένων εἰδήσεων ἀναφέρει τὴν Σάμον ὡς παραγωγὸν τῆς μαστίχης ἀντὶ τῆς Χίου. Τὸ λάθος εἶνε προφανές, ὡς παρετήρησε καὶ ὁ Hopf, Griech. T. 6, 163. Ὅ,τι δὲ μόνον ἐκ τοῦ Ἐδριζὶ μανθάνομεν εἶνε ὅτι ἀπὸ τῆς 11ης ἑκατονταετηρίδος ἐγένετο σημαντικὸν ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τοῦ εὐώδους κόμμεως τῆς μαστίχης, τοῦ ἄλλως γνωστοῦ καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι. (Θεόφραστος. Βλαστοῦ, Χιακά. Heyd, Histoir. du commerce du Levant).

17. Καὶ ἐνταῦθα προφανὲς τὸ λάθος τοῦ γεωγράφου θέτοντος τὴν Λέρον, ἣν ὀνομάζει Λάρον, πρὸς Β τῆς Σάμου, ἐνῷ ἀκριβῶς κεῖται πρὸς μεσημβρίαν.

18. Ἐκ τῆς Λέρου ἐπανέρχεται ὁ γεωγράφος αὖθις εἰς τὴν Πελοπόννησον, λαμβάνων βορειότερον ἀκρωτήριον αὐτῆς πρὸς περιγραφὴν ἄλλων νήσων, οὓς ὁ πίναξ αὐτοῦ ἔθετε πρὸς Β. Ἐνταῦθα δ' ἐκλαμβάνει τὸ ἀκρωτήριον Ξυλοφᾶς, Askalfa ἢ Aksiloufa, ὅπερ εἶνε ὁ Καφηρεὺς τῆς Εὐβοίας, ὡς ἀκρωτήριον τῆς Πελοποννήσου, καὶ πρώτην μετὰ τοῦτο νῆσον ὀνομάζει τὴν Ἄνδρον, ἣν θέτει πρὸς Α τοῦ Ξυλοφάγου, ἐνῷ κεῖται πρὸς τὰ ΜΜΑ αὐτοῦ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Ἐδριζὶ πρὸς παράστασιν τῆς σχετικῆς θέσεως τῶν τόπων πρὸς ἀλλήλους μεταχειρίζεται τὰ 4 μόνον σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος οὐχὶ δὲ καὶ τὰς ὑποδιαιρέσεις αὐτῶν. Εἰς τὰ περὶ Ἄνδρου σπουδαίαν εἴδησιν δίδει ὁ Ἐδριζί, ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων του ἦτο πυκνῶς κατῳκημένη καὶ ἐν κοινωνικῇ ἀκμῇ.

Ἡ ἀκμὴ αὕτη τῆς Ἄνδρου κατὰ τὴν 11ην ἑκατονταετηρίδα ἀποδοτέα εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων, τὴν τότε

ἀκμάζουσαν ἐν αὐτῇ, ὧν ἐγίνετο ἐξαγωγὴ εἰς τὰς δυτικὰς χώρας. Ἐν τῷ ἐμπορίῳ τὰ ὑφάσματα τῆς Ἄνδρου ἔφερον τὰ ὀνόματα ἐξάμιτα καὶ ζεντᾶτα, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ ἔμπορος I. Saewulfi (1102—1103) καὶ κατόπιν μοναχὸς γενόμενος ἐν τῇ περιηγητικῇ αὐτοῦ βίβλῳ. Andria ubi fiunt pretiosa scindalia et samitae et alia palia serico contexta.» Τὰ ἐξάμιτα ἦσαν ὑφάσματα ἐξ ὁλοκλήρου μεταξωτά· οὐχὶ δὲ καὶ τὰ ζεντᾶτα Heyd, Histoire du commerce T. Α′ σελ. 247. Τοῦ αὐτοῦ Le colonie commerciali Italiani in Oriente T. Α′. σελ. 368. Du Cange, Glossarium mediae et infimae latinit. ἐν λέξεσι Xameton, Examiton καὶ Zentatum.

19. Ἡ ὁπωσδήποτε σχετικὴ ἀκρίβεια τοῦ Ἐδριζὶ περὶ τῆς θέσεως τῶν νήσων Τήνου καὶ Μυκόνου ἀπέναντι τῆς Ἄνδρου προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι αὗται ἦσαν μᾶλλον γνωσταὶ τοῖς ναυτικοῖς, ἅτε κείμεναι εἰς αὐτὴν τὴν ὁδὸν ἀπὸ τῆς Δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολήν. Περιγράφει δ' ἐσφαλμένως τὴν Μύκονον μεγαλειτέραν τῆς Τήνου. Ἡ Τῆνος δ' ἔχει τὸ μέγα ὄρος, τὸν Τσικνιάν, γνωστὸν τοῖς ναυτιλλομένοις, καὶ οὐχὶ ἡ Μύκονος.

20. Ἐσφαλμένως ἀποδίδει εἰς τὴν Δῆλον σχῆμα στρογγύλον. Ἡ νῆσος διετέλει ἐπὶ Ἐδριζὶ καὶ εἰς τὰς μετ' αὐτὸν ἑκατονταετηρίδας ἔρημος. Τοιαύτη δ' εἶνε καὶ σήμερον.

21. Τὴν Νάξον ὁρίζει ἀκριβῶς πρὸς Μ τῆς Δήλου, ἀλλὰ παραδόξως γράφει ὅτι κατῳκεῖτο ὑπὸ Ἑλλήνων, ἐνῷ ἐπὶ τῶν λοιπῶν νήσων σιωπᾷ περὶ τούτου.

22. Τὴν Ἀμοργὸν περιγράφει ὡς νῆσον σημαντικήν, πυκνῶς κατῳκημένην, ὅπου πολλὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀποκτήσῃ κέρδη. Δὲν ἀναγράφει δὲ καὶ διὰ τίνος τρόπου καὶ διὰ τίνων προϊόντων. Ὑποθέτομεν ὅτι ἐν τῇ νήσῳ ἠσκεῖτο μέγα ἐμπόριον τοῦ βαφικοῦ λειχῆνος (rocella tinctoria), οὗ ἐγίνετο σημαντικὴ ἐξαγωγὴ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα. Ὅρα ἐμὴν πραγματείαν περὶ Ἀμοργοῦ σελ. 52. Ὁ περὶ τὰ τέλη τῆς 15 ἑκατονт. ἀκμάσας γάλλος περιηγητὴς Caumont, Voyaige d'oultremer à Ihérusalem σελ. 85, γράφει ὅτι εἰς νῆσον κειμένην πλησίον τῆς Ἀστυπαλαίας (Estampeleye) καλουμένην Pipi, ἀνήκουσαν εἰς τὸν αὐθέντην τῆς Νάξου, παρήγετο σπέρμα τι, ἐξ οὗ κατεσκευάζετο ἐρυθρὸν χρῶμα. Ἡ νῆσος αὕτη θεωρεῖται ἐκ τῆς περιγραφῆς του ὅτι εἶνε ἡ Ἀμοργός. Ὅρα καὶ Heyd, Hist. du com. T. Β′, σελ. 608.

23. Ἡ ἀκμὴ τῆς Λέρου, ἣν ἀναφέρει, ἀποδοτέα εἰς τὴν ἐκ τῆς νήσου ἐξαγωγὴν τῆς ἀλόης, ἧς ἐγίνετο μέγα ἐμπόριον κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα. Piacenza, L'Egeo redivivo σελ. 329. Buondelmonti σελ. 105· ὁ μεταφραστὴς τούτου Ἕλλην ὀνομάζει τὴν ἀλόην ξυλαλόην (ἐκδ. Buondelmonti τοῦ Ém. Lagrand σελ. 67 «Ἔχει δὲ (ἡ Λέρος) καὶ ξυλαλόην πολλήν, ἣν συλλέγοντες οἱ ταύτην οἰκοῦντες ἐναποτίθενται, ἀναμένοντες τοὺς συνήθεις ἐμπόρους ὅπως ταύτην ὠνήσωνται.») Ὅρα καὶ Heyd, Hist. d. commerce etc. Περὶ τοῦ μνημονευομένου φρουρίου ὅρα Οἰκονομοπούλου, Λεριακὰ σελ. 27. Περὶ τῆς ἀλόης Coronelli, Isola di Rodi, σελ. 339.

24. Calmo (l'ancienne Calymna), ἡ Κάλυμνος.

25. Tisali (Nisari). Ὁ Ἐδριζὶ ἐκ τῆς Κῶ μεταβαίνει ἀνατολικῶς εἰς Tisali· ὁ Jaubert δὲ ὑπολαμβάνει ὡς τοιαύτην τὴν Νίσυρον, πρώτην ἐρχομένην πρὸς τὰ μεσημβρινοανατολικὰ τῆς Κῶ. Νομίζομεν ὅτι μᾶλλον ἁρμόζει τὸ ὄνομα εἰς τὴν παρακειμένην τῇ Νισύρῳ Τῆλον, ἥτις ἔχει λιμένα, οὗ καὶ μνημονεύει ὁ Ἐδριζί, πρὸς δὲ καὶ διότι ἀμέσως ἐκ τῆς νήσου Tisali μεταβαίνει εἰς Ῥόδον, ἥτις εἶνε ἡ ἀμέσως ἑπομένη τῆς Τήλου.

26. Κόλπος τῆς Μάκρης ὀνομάζεται ἔτι καὶ νῦν ὁ κόλπος, ὁ μεταξὺ τῶν παραλίων Καρίας καὶ Λυκίας κείμενος, οὕτω κληθεὶς ἐκ τῆς ὁμωνύμου αὐτόθι πόλεως, ἥτις ἀντικατέστησε τὴν ἀρχαίαν Τελμησσόν. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐλέγετο Γλαῦκος (Στράβων 14,651). Περίεργον δ' εἶνε ὅτι περὶ τῆς νήσου Ῥόδου ὁ Ἐδριζὶ οὐδὲν πλὴν τοῦ ὀνόματος ἀναγράφει.

27. Διὰ τῆς λέξεως βιτριόλιον ἐννοεῖ τὸν ὀρυκτὸν θειικὸν χαλκόν, τὸ χαλκανθές, ὅπερ εὑρίσκετο ἐν Κύπρῳ, γνωστὸν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος.

28. Τὰ ὀνόματα τῶν δύο πρώτων πόλεων ὁ Ἐδριζὶ ἀναγράφει οὐχὶ παρηλλαγμένα, τὸ τῆς Λεμησσοῦ, πρὸς Μ τῆς νήσου καὶ τὸ τῆς Λευκωσίας. Δυσχερὴς εἶνε ὁ καθορισμὸς τῆς Kernebia καὶ Kalta καλουμένης. Ὑποθέτομεν ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται οὐχὶ περὶ τῆς Κηρυνείας, οὐδὲ τῆς Καρπασίας, ἀλλὰ περὶ τῆς πόλεως Κουρίου, πόλεως σῳζομένης ἐπὶ Βυζαντινῶν εἶτα δ' ἐκλιπούσης, κειμένης πρὸς Α τῆς χερσονησώδους πρὸς Μ ἄκρας τῆς Κύπρου. Παρβ. Εὐρυβ. Ν. Φραγκούδη, Ἐγχειρ. χωρογραφ. τῆς Κύπρου. Τεῦχ. α', 63. Ἀθ. Σακελλαρίου, Τὰ Κυπριακὰ Τ. Α', σελ. 64.

Α. Μηλιαράκης.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ ΚΩΔΙΚΩΝ

ΕΝ ΤΑΙΣ ΜΟΝΑΙΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΑΝΔΡΟΥ

ΑΓΙΩι ΝΙΚΟΛΑΩι ΚΑΙ ΠΑΝΑΧΡΑΝΤΩι

ΚΑΙ ΕΝ ΤΗι ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗι ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΟΡΘΙΟΥ

Ἐπισκεφθεὶς τὸ λῆξαν θέρος τὰς ἐν Ἄνδρῳ μονὰς τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τῆς Παναχράντου, ἠσχολήθην περὶ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου τῶν ἐν αὐταῖς ἀποκειμένων ἑλληνικῶν κωδίκων πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἤδη πρότερον παρ' ἐμοῦ δημοσιευθείσης περιγραφῆς τῶν ἐν τῇ μονῇ Ἁγίας τῆς αὐτῆς νήσου χειρογράφων[1]. Καὶ θερμοτάτη μὲν ὑπῆρξεν ἡ δεξίωσις ἧς ἔτυχον ἐν ἀμφοτέραις ταῖς μοναῖς, ἐφ' ᾗ ἐκφράζω τὰς εἰλικρινεῖς ἐμοῦ τε καὶ τῶν περὶ ἐμὲ εὐχαριστίας εἰς τοὺς πανοσιωτάτους κ. κ. Μεθόδιον Ψωμᾶν, τὸν καθηγούμενον τῆς μονῆς Ἁγίας, εἰς ἣν εἶνε ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους προσηρτημένη ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, καὶ Γρηγόριον Στρατῆν τὸν καθηγούμενον τῆς Παναχράντου. Οὐχ ἧττον δ' αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκφράσω θερμὰς εὐχαριστίας πρός τε τὸν ῥέκτην διδάκτορα τῆς φιλολογίας καὶ ἑλληνοδιδάσκαλον Κορθίου κ. Ἰωάννην Βογιατζίδην, συνοδεύσαντά με κατὰ τὴν εἰς τὴν Πανάχραντον ἐκδρομὴν τῆς 31 Αὐγούστου, καὶ τὸν φιλοπονώτατον ἐρευνητὴν τῆς ἱστορίας τῆς Ἄνδρου κ. Δημήτριον Π. Πασχάλην, συνεργασθέντα μετ' ἐμοῦ ἔν τε τῇ Παναχράντῳ καὶ ἐν τῷ Ἁγίῳ Νικολάῳ τῇ 3 Σεπτεμβρίου.

Εἰς δὲ τοὺς ἐνταῦθα δημοσιευομένους δύο καταλόγους ἐκείνους προσήρτηται καὶ τρίτος, ὁ τῶν ὀλίγων κωδίκων τῶν ἀποκειμένων ἐν τῷ ἑλληνικῷ σχολείῳ Κορθίου τῆς νήσου Ἄνδρου, ἅτινα περιέγραψα σταλέντα μοι κατ' αἴτησίν μου πρὸς μελέτην προθύμως εἰς Ἄνδρον ὑπὸ τοῦ εὐπαιδεύτου σχολάρχου κ. Ἰω. Τέντε. Ἔχουσι δὲ τὰ κατὰ τὴν σχολὴν ταύτην καὶ τὴν βιβλιοθήκην αὐτῆς ὧδε κατὰ τὴν παρατιθεμένην πρός με ἀπὸ 16 Σεπτεμβρίου ἐ. ἔ. ἐπιστολὴν αὐτοῦ.

---

[1] Κατάλογος τῶν ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἄνδρον μονῇ τῆς Ἁγίας κωδίκων ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ. Ἔτος Β' σ. 136 κ. ἑ. καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει. 1898.

«Ἡ βιβλιοθήκη κατὰ τὰς μαρτυρίας γερόντων μαθητευσάντων ἐν τῇ σχολῇ περιεῖχε δισχιλίους τόμους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξ ἅπαντος θὰ ὑπῆρχον καὶ ἄλλα χειρόγραφα· δυστυχῶς ὅμως οὐδεμία ποτὲ ἐλήφθη φροντὶς πρὸς διαφύλαξιν τούτων. Οἱ σχολάρχαι παρελάμβανον τὴν βιβλιοθήκην ἄνευ καταλόγου παρὰ τῶν ἑκάστοτε δημάρχων, ἐπαφιεμένων τὴν τύχην αὐτῆς εἰς τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν τῶν σχολαρχῶν, ὧν ὁ καθεὶς ἐφιλοτιμεῖτο ν' ἀποκομίσῃ τὸ καλλίτερον ἕως ἀπεγυμνώθη τέλεον ἡ βιβλιοθήκη· διότι σήμερον δὲν ἀριθμεῖ πλείονας τῶν διακοσίων τόμων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων [1]. Ἡ μεγίστη φθορὰ ἐγένετο ἐπὶ τοῦ σχολάρχου ***. Οὗτος ἐν τῇ διακρινούσῃ αὐτὸν μερίμνῃ ἄλλα μὲν τῶν βιβλίων παρέδιδεν εἰς τ' ἀνησυχοῦντα τὴν μητέρα των τέκνα του πρὸς παιδιάν, κατὰ προτίμησιν δέ, ἐννοεῖται, ἐδίδοντο τὰ μετ' εἰκόνων. Οὕτως ἐκ Ζῳολογίας ἀπηρτισμένης ἐκ τρισκαίδεκα τόμων μεθ' ὡραίων ἐγχρώμων εἰκόνων ἐσώθησαν ἐλάχιστα φύλλα καὶ ὀλίγαι εἰκόνες· ἄλλα ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὴν κοινὴν τῆς οἰκίας του χρῆσιν (μάρτυς τούτων εἶμαι ἐγὼ μαθητεύων τότε ἐν τῷ σχολείῳ). Μεταξὺ τούτων ἐξ ἅπαντος τὴν πρώτην σειρὰν θὰ εἶχον τὰ ἄχρηστα ὡς δυσανάγνωστα χειρόγραφα, ὧν μόνον δώδεκα διέφυγον τὸν ὄλεθρον.

» Ὁ δὲ ἱδρυτὴς τῆς σχολῆς ἡμῶν Σαμουὴλ Πλασίμης ἢ Σκαζῆς ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς προτελευταίας δεκαετηρίδος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐν τῷ χωρίῳ Ἀμοναχλησῦ τοῦ Κορθίου ἐκ γονέων ἀσήμων. Παιδευθεὶς δ' ἐν Κυδωνίαις, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ θέσιν ἐπίζηλον ἐν τοῖς Πατριαρχείοις γενόμενος οἰκονόμος.

» Τὸ 1804 ἦτο ἀκόμη μαθητὴς τῆς ἐν Κυδωνίαις σχολῆς. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ βιβλίου τινὸς τοῦ σχολείου, οὗ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν συνδρομητῶν φέρεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἱεροδιακόνου Σαμουὴλ τοῦ ἐξ Ἄνδρου· φαίνεται δὲ ὅτι διέπρεπεν ἐν τοῖς μαθήμασι, διότι τὴν τρίτην μετὰ τὸν διδάσκαλον Βενιαμὶν θέσιν κατέχει ὁ Σαμουήλ.

» Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ὁ ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς Ἰωάσαφ Λεφάκης, Ἄνδριος, ἐπεχείρησε πρῶτος νὰ συστήσῃ σχολεῖον

---

[1] Κατὰ τὰς εἰδήσεις τοῦ κ. Τέντε πρῶτος τῶν σχολαρχῶν Κορθίου ὁ νῦν σχολάρχης Ἄνδρου Ν. Λουκίσας (1889), εἶτα δὲ ὁ Σ. Βεργῆς, νῦν καθηγητὴς ἐν Λαρίσῃ, ἐπεβάλοντο νἀριθμήσωσι τὰ ἔντυπα βιβλία ἀναμὶξ καὶ τὰ χειρόγραφα, ἐπικολλήσαντες ἐπ' αὐτῶν ἐνάριθμα δελτία. Ἴδε περὶ τῶν ἀριθμῶν τούτων τὰ σημειούμενά μοι κατωτέρω. Σ. Π. Λ.

ἐν Κορθίῳ, εὑρὼν ὅμως ἀντίπραξιν ἐκ μέρους τῶν ἀρχόντων ἀρνουμένων νὰ παραδεχθῶσι τοιοῦτον νεωτερισμόν. Μετὰ δεκαετίαν τὸ ἔργον τοῦ Ἰωάσαφ ἀνέλαβε νὰ ἐκτελέσῃ ὁ Σαμουήλ, στερούμενος ὅμως τῶν πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένων χρημάτων ἐφοδιασθεὶς μὲ πατριαρχικὰ γράμματα περιῆλθε τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Βλαχίαν ἐξαιτούμενος τὴν ἀρωγὴν τῶν φιλομούσων ὁμογενῶν. Τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον συνέλεξεν ἦτο οὐκ εὐκαταφρόνητον· διότι καὶ γήπεδον ἠγόρασεν ἐν Κορθίῳ δι' ἀδρᾶς καταβολῆς καὶ οἰκοδόμημα ἀνήγειρεν ἐπ' αὐτοῦ ἀρκετὰ εὐρύχωρον. Τὸ σχολεῖον περὶ τὰ 1817 ἦτο τέλειον· διότι τότε περίπου ἀνεχώρησεν ὁ Σκαζῆς ἵνα ἐξεύρῃ τὰ πρὸς συντήρησιν τοῦ ἀρτιπαγοῦς ἔργου του ἀναγκαῖα. Ἀλλ' αἱ ἐπελθοῦσαι ἐθνικαὶ ἀνωμαλίαι διέκοψαν τὸ ἔργον του, καὶ ἐπέζησε μὲν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ὀλίγον τι μετ' αὐτὴν ἀπέθανε. Τὴν οὐσίαν πᾶσαν ἐκληροδότησεν εἰς τὸ καθίδρυμά του ὁ φιλόμουσος κληρικός, ἤτοι τρισχίλια γρόσια κατατεθειμένα εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει κοινότητα γουναράδων ἀνθοῦσαν τότε, κτῆμα ἐν Σάμῳ ἐκποιηθὲν ἀργότερον, τὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη του πάντα καὶ τὴν βιβλιοθήκην του μετὰ πολυτελοῦς Εὐαγγελίου. Τὰ βιβλία, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Σκαζῆ, δὲν ἦτο δυνατὸν πάντα νὰ ἠγοράσθησαν παρ' αὐτοῦ. Δισχίλιοι ὀγκώδεις τόμοι ἐν ἐποχῇ τοιαύτῃ ἀπήτουν χρηματικὸν ποσὸν πολύ, τοῦτο δὲ ἐὰν εἶχεν ὁ Σκαζῆς θὰ ἐπροτίμα μᾶλλον νὰ χρησιμοποιήσῃ πρὸς τὴν συντήρησιν τοῦ σχολείου του, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του διέτρεξε τὸν μέγιστον κίνδυνον νὰ διαλυθῇ ἐλλείψει μέσων πρὸς συντήρησιν, καὶ μόνον τῇ συστάσει τοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὸν τῆς Ἄνδρου ἐπίσκοπον καὶ τὰς μονὰς καὶ τοὺς ἄρχοντας τοὺς κατὰ τὴν Ἄνδρον ἐντιμοτάτους δὲν ἔπαυσε λειτουργοῦν. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι οἱ διάφοροι μητροπολῖται καὶ εὐπατρίδαι ὁμογενεῖς πρὸς οὓς ἀπετάθη ὁ εὐπαρρησίαστος κληρικὸς αἰτούμενος συνδρομὴν ἐδωροῦντο αὐτῷ τὰ βιβλία ταῦτα· διότι τινὰ φέρουσι σημειώματα οἷον τὸ «Ἀφιεροῦται τῇ ἱερᾷ μητροπόλει», ἓν δὲ ἐξ ἅπαντος θὰ ἐκόσμει τὴν βιβλιοθήκην πλουσίου ὁμογενοῦς· διότι εἶνε δεδεμένον μετὰ περισσῆς φιλοκαλίας καὶ πολυτελείας. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐπιγραφόμενον «Πάντα τὰ κατ' ἐξοχὴν καλούμενα θείας δηλαδὴ γραφῆς παλαιᾶς τε καὶ νέας» καὶ φέρον ἐν τέλει «Venetiis in aedib. Aldi et Andreæ soceri MDXVIII mense Februario» ἔχει ἐν τῇ ἀρχῇ χειρόγραφον πίνακα γενεαλο-

γικὸν οἰκογενείας, ἐν ᾧ πίνακι ἀριθμοῦνται εἴκοσι καὶ μία γεννήσεις. Καὶ δὲν ἀναγράφεται μέν που ἐπίθετον· ἀλλὰ παρατίθενται ὅμως ὀνόματα, ὡς ἐν τῷ σημειώματι «1701 ἀπριλίου 17 ἐγεννήθη ὁ σκαρλάτος ὁ ἔγγονός μου»· καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἰδίας σελίδος φέρεται σημείωμα ἔχον ὧδε·

«σὺν θεῷ ἁγίῳ

ἐν νύσσῃ τῶν Βελεγράδων διατρίβοντί μοί τινας ἡμέρας, ἡνίκα πρέσβυς εἰς γερμανίαν ὁδιηπέρουν διηγγέλθη ὅτι ἔτους σωτηρίου 1689 Ἰουλλίου 23 ἡμέρας δευτέρας ὑποφωσκούσης λαμπρῶς ἐγεννήθη ὁ υἱός μου, ὃς ἐκλήθη ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι Ἰωάννης·» κτλ. [1]

»Ἡ κοινότης τῶν γουναράδων μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἔπεμπε τακτικώτατα τοὺς τόκους τῶν τρισχιλίων γροσίων· νῦν δὲ ταύτης ἐκλιπούσης ἀπώλετο τὸ κεφάλαιον. Τὸ κληροδότημα, ὅ σήμερον ἔχει ἡ σχολή, προέρχεται ἐκ τοῦ μεγάλου κληροδοτήματος τοῦ Ἱεραπόλεως, ἐξ οὗ λαμβάνει τὸ πέμπτον· ἐκτὸς τούτου ἡ σχολὴ ἔχει κεφάλαιον κατατεθειμένον παρὰ τῇ Ἐθν. Τραπέζῃ προερχόμενον ἐκ τῆς ἐκποιήσεως τῶν κτημάτων τῆς μονῆς Τρομαρχίων (ἐν Κορθίῳ). Ταύτην σταυροπηγιακὴν οὖσαν τὸ Πατριαρχεῖον τῇ παρακλήσει τοῦ Σκαζῆ ἐδωρήσατο εἰς τὴν σχολήν· διαλυθείσης δὲ εἶτα ἡ περιουσία τῆς μονῆς περιῆλθεν εἰς τὴν σχολήν.»

Τῶν δ' ἐνταῦθα παρ' ἐμοῦ περιγραφομένων χειρογράφων τὰ μὲν τῆς μονῆς Παναχράντου εὑρίσκοντο ἠμελημένα ἀπὸ τοῦ παρελθόντος καὶ μεγάλως ἐν τῷ καθ' ὅλου ἐφθαρμένα ὑπὸ τῆς ὑγρασίας τοῦ σκευοφυλακίου, ἐν ᾧ φυλάσσονται καὶ τὰ βιβλία, οὐδὲν δὲ σώζεται ἐπ' αὐτῶν ἴχνος προτέρας ἀναγραφῆς. Περὶ δὲ τῶν κωδίκων τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐλέχθη μοι, ὅτι εἶχε καταγράψει αὐτὰ ὁ ἐν αὐτῷ μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν μονάζων ἱεροδιάκονος Ἡσύχιος· ἀλλὰ παρὰ τὰ λεχθέντα οὐδεμία σώζεται ἐν τῇ μονῇ τοιαύτη ἀναγραφή, οὐδ' ἐφέροντο ἐπιτεθειμένοι ἐπὶ τῶν χειρογράφων ἀριθμοὶ ταξινομήσεως ἀρχαιο-

[1] Τὸ σημείωμα τοῦτο ἐγράφη προφανῶς παρὰ τοῦ μεγάλου διερμηνέως Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαυροκορδάτου, πρεσβεύσαντος, ὡς γνωστὸν, τῷ 1688 εἰς Βιέννην, ἔνθ' ἀπουσίασε τέσσαρα ὅλα ἔτη, συμμετασχὼν καὶ τῆς ἐν Κάρλοβιτς τῷ 1689 συνομολογηθείσης εἰρήνης. Εἰς τὸν οἶκον τῶν Μαυροκορδάτων λοιπὸν ἀνῆκε τὸ βιβλίον, παρ' αὐτῶν δ' ἐγράφησαν καὶ τὰ λοιπὰ ἐν αὐτῷ γενεαλογικὰ σημειώματα, διὸ καὶ ἐκδίδω αὐτὰ ἐν τέλει. Σ. Π. Λ.

τέρας. Τοῦ δ' ἑλληνικοῦ σχολείου Κορθίου οἱ κώδικες ἔφερον ἀρχαιοτέρους ἀριθμούς, ἕνα μὲν ἢ καὶ δύο ἐπὶ τῆς ῥάχεως, τινὰ δὲ καὶ τρίτον ἐπὶ τοῦ ἔμπροσθεν μέρους τοῦ περικαλύμματος. Τούτων ὁ ἐπὶ τῆς ῥάχεως νεώτερος εἶνε ὁ ἀριθμὸς ὁ ἐπιτεθεὶς ὑπὸ τοῦ νῦν σχολάρχου Τέντε, ὅτε συνέταξε τὸν κατάλογον τῆς βιβλιοθήκης, προτάξας τὰ χειρόγραφα τῶν ἐντύπων· τοῦτον δὲ τὸν ἀριθμὸν ἐτήρησα κἀγὼ ἐν τῇ ἐμῇ ἀναγραφῇ. Τῶν δὲ ἀρχαιοτέρων ἀριθμῶν, ἔνθα σώζονται, ὁ μὲν ἐπὶ τῆς ῥάχεως δεύτερος εἶνε ὁ τοῦ πρώην σχολάρχου Βεργῆ, φέρων προςτεθειμένην καὶ τὴν λέξιν *χειρόγραφον*, ὁ δ' ἔμπροσθεν σεσημειωμένος ὁ τοῦ πρώην σχολάρχου Λουκίσα, ὅςτις καὶ κατέγραψε τά τε χειρόγραφα καὶ τὰ ἔντυπα τῆς βιβλιοθήκης ἐν τῷ βιβλίῳ ὑλικοῦ τοῦ σχολείου. Ἀλλ' ἔν τε ταύτῃ τῇ καταγραφῇ καὶ τῇ ἁπλῇ ὑπὸ τοῦ Βεργῆ ἀριθμήσει οἱ κώδικες συγκατετάχθησαν ὡς ἔτυχεν ἀναμὶξ μετὰ τῶν ἐντύπων· ἐντεῦθεν δὲ φέρουσιν ἀριθμοὺς πολλάκις μεγάλους, ἐξ ὧν δὲν πρέπει νἀπατηθῇ τις, νομίζων, ὅτι, ὅτε ἔγεινεν ἡ ταξινόμησις, ἐσώζοντο ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ κώδικες τοσοῦτοι ὅσους ἐμφαίνουσιν οἱ ἐπικεκολλημένοι ἀριθμοί, δηλοῦντες ἁπλῶς τὴν σειρὰν ἣν εἶχεν ἕκαστον χειρόγραφον ἐν ταῖς θήκαις ταῖς περικλειούσαις τά τε χειρόγραφα καὶ τὰ ἔντυπα. Οὐχ ἧττον ὑπεσημείωσα καὶ τούτους τοὺς ἀρχαιοτέρους ἀριθμοὺς ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν κωδίκων τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου Κορθίου.

Ἐν τέλει δέ, παραδίδων εἰς τὴν δημοσιότητα τοὺς νέους τούτους καταλόγους, δι' ὧν συμπληροῦται ἡ ἀναγραφὴ ἁπάντων τῶν ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρῳ γνωστῶν χειρογράφων, εὐχαρίστως παρατηρῶ, ὅτι, καθ' ἃ με διεβεβαίωσεν ὅ τε καθηγούμενος Ἁγίας καὶ ὁ σχολάρχης Ἄνδρου Λουκίσας, οἱ παρ' ἐμοῦ ἐν τῷ δημοσιευθέντι καταλόγῳ Ἁγίας ἀναγραφόμενοι ἀριθμοὶ τῶν παρὰ Πληζιώτῃ χειρογράφων ὅσα δὲν εὗρον ὑπάρχοντα ἐν τῇ μονῇ φαίνονται ἔν τισιν ἀνταποκρινόμενοι πρὸς κώδικας ἐκ τῶν σωζομένων. Κατὰ ταῦτα δὲ οὐδεὶς τῶν παρὰ Πληζιώτῃ ἀναγεγραμμένων δέον νὰ θεωρηθῇ ἐκλιπών. Ἀλλ' οὔτε οἱ εἰρημένοι ἦσαν εἰς θέσιν νά μοι καθορίσωσι λεπτομερέστερον τὰ περὶ τῆς διαβεβαιώσεως αὐτῶν ταύτης, οὐδ' ἐγὼ ἠδυνήθην νὰ ἐπισκεφθῶ ἐκ νέου ἐφέτος τὴν πολλὰς ἀπὸ τῆς Ἄνδρου ὥρας ἀπέχουσαν μονὴν ἐκείνην, ὅπως ἐξακριβώσω τὸ πρᾶγμα, τοῦθ' ὅπερ ἐπιφυλάσσομαι νὰ πράξω ἐν ἄλλῳ ποτὲ καιρῷ.

Α΄

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

1. Χαρτ. 0,28×0,20. Αἰῶνος XVIII (φ. 251).

«Γερόντων δύο ἡσυχαζόντων ἐν κοινοβίῳ ὄντι ἐν τῇ περιχώρῳ Γάζης καὶ λεγομένῳ τοῦ ἀββᾶ Σερίδου ἐπιστολαὶ καὶ ἀποκρίσεις διὰ τοῦ ἡγουμένου τοῦ καὶ διακονοῦντος αὐτοῖς· ὧν τὰ ὀνόματα **Βαρσανούφιος** καὶ **Ἰωάννης.**»

2. Χαρτ. 0,248×0,18. Αἰῶνος XVI (φ. 286).

1 (φ. 2 α). Εὐαγγέλιον κατὰ **Ματθαῖον.**

2 (φ. 160 α). Εὐαγγέλιον κατὰ **Ἰωάννην.**

Ὁ κῶδιξ κοσμεῖται ἐν φ. 1 β ὑπὸ ὁλοσελίδου εἰκόνος τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου ἐπὶ περγαμηνῆς, ἐκ χειρογράφου τοῦ XI αἰῶνος περίπου εἰλημμένης, ἧς ἄριστα σώζεται μάλιστα τὸ χρυσοῦν ἔδαφος. Ἰδιόρρυθμον εἶνε τὸ κυανοῦν περιθεώριον τῆς εἰκόνος. Ἐξίτηλον δὲ εἶνε τὸ κάτω μέρος τοῦ προςώπου τοῦ εὐαγγελιστοῦ. Ἑκατέρου δὲ τῶν εὐαγγελίων προηγεῖται κομψὸν ἐπίτιτλον, ὧν τὸ ἐν φ. 160 α πρὸ τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου ἐσχισμένον ἐν τοῖς ἄνω. Κοσμεῖται δὲ ὁ κῶδιξ καὶ ὑπὸ 461 ἀρχικῶν γραμμάτων, ἐν οἷς διακρίνεται ἀρχαιοτέρα τεχνοτροπία ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ XI αἰῶνος, διὸ δύναται νὰ εἰκασθῇ, ὅτι ταῦτα εἶνε ἀντίγραφα ἐξ ἀρχαιοτέρου κώδικος, καὶ δὴ πιθανῶς αὐτοῦ ἐκείνου, ἐξ οὗ εἰς τὸν χαρτῷον τοῦτον κώδικα παρελήφθη τὸ ἐκ περγαμηνῆς φύλλον 1, ἐφ' οὗ ἡ προμνημονευθεῖσα εἰκὼν τοῦ Ματθαίου. Τὰ δὲ χρώματα τῶν ἀρχικῶν τούτων γραμμάτων, ἅτινα εἶνέ πως ἀνάγλυφα ἕνεκα τοῦ πάχους τοῦ χρώματος, εἶνε πλὴν τοῦ χρυσοῦ τὸ ἐρυθρὸν, τὸ κυανοῦν, τὸ λευκὸν καὶ τὸ πράσινον. Δωδεκάδα τῶν ἐντέχνων τούτων ἀρχικῶν γραμμάτων κατ' ἐπιλογὴν παρέχει ἐν πανομοιοτύπῳ ὁ ἐνταῦθα προςηρτημένος πίναξ, εἰς ὃν περιέλαβον καὶ τὰ ἄλλως σπάνια γράμματα Ψ καὶ Ω καὶ τὴν ἐν μονογράμματι σύνθεσιν τοῦ Ο καὶ Υ.

3. Χαρτ. 0,26×0,24. Αἰῶνος XIX (φ. 182).

«Νόμιμον πάνυ πλουσιότατον, συναθροισθὲν, ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων νομίμων.»

Ἄρχεται ὁ νομοκάνων οὗτος ἐν φ. 17 α διὰ τῆς Νουθεσίας πρὸς τὸν πνευματικόν, ἧς ἡ ἀρχὴ Ὁ δεχόμενος τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων ὀφείλει εἶναι τύπος ἀγαθὸς τῶν πάντων. Προτάσσεται δ' ἐν φ. 3-16, τῶν φ. 1 καὶ 2 ὄντων ἀγράφων, «Πίναξ ἀκριβὴς τοῦ παρόντος νομίμου», καθ' ὃν τὰ κεφάλαια εἶνε φλε΄. Τούτων α΄ «Περὶ τοῦ μὴ πρὸς τὸ τῶν ἁμαρτημάτων μέτρον ἐπάγειν τὸν πνευματικὸν τὴν ἐπιτιμίαν τοῖς ἐξομολογουμένοις, ἀλλὰ καὶ τῆς προαιρέσεως αὐτῶν στοχάζεσθαι», β΄ «Περὶ τοῦ ἐλαφροτέρως ποιεῖσθαι τὸν πνευματικὸν τὰς ἐπιτιμήσεις τοῖς ἐκ προαιρέσεως ἐξομολογουμένοις καὶ ἀποχὴν τοῦ κακοῦ ποιεῖν ὁμολογουμένοις καὶ ἡλικίαν ἑκάστου καὶ ἀξίαν καὶ τρόπον βλέπειν», . . . φλε΄ «Περὶ πῶς γράφει ὁ ἀρχιερεὺς ἐνταλτήριον γράμμα ὅταν κάμνῃ πνευματικόν.»

Τὰ τελευταῖα κεφάλαια τοῦ νομοκάνονος δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὸν προτασσόμενον πίνακα, ὄντα περισσότερα τῶν ἐν αὐτῷ. Τελευταῖον δὲ τῶν κεφαλαίων αὐτοῦ τοῦ νομοκάνονος «Εὐχὴ συγχωρητικὴ εἰς τοὺς μέλλοντας μεταλαβεῖν τῶν θείων καὶ φρικτῶν τοῦ θεοῦ μυστηρίων.»

Ἐν φ. 179 α· Ἐτελειώθη τὸ παρὸν ἐν σωτηρίῳ ἔτει ͵αωθ^{ω} (=1809) κατὰ μῆνα Ἰούλιον διὰ χειρὸς τοῦ ἐν ἱεροδιακόνοις Σωφρονίου Κωνσταντινουπολίτου.

4. Χαρτ. 0,24×0,18. Αἰῶνος XIX (φ. 41).

«Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ὁσιομάρτυρος Νικολάου τοῦ νέου τοῦ ἐξ Ἀνατολῆς, καὶ ἐν τοῖς Βουνένοις ἀσκήσαντος καὶ ἀθλήσαντος· παρὰ **Ἀκακίου ἱερομονάχου τοῦ Διακρούση** πρῶτον μὲν συντεθεῖσα ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐρανισθεῖσα· δεύτερον δὲ ὕφει ἑτέρῳ συντεθεῖσα καὶ διορθωθεῖσα παρὰ τοῦ ταπεινοῦ ἐν ἱερομονάχοις **Ἰωσὴφ τοῦ καὶ ἀρχιμανδρίτου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας·** τρίτον δὲ ἤδη κοσμηθεῖσα καὶ ἑτέρῳ κανόνι πρὸς τὴν ἁγίαν κάραν καὶ μετὰ τὴν ἀκολουθίαν ἄλλῳ παρακλητικῷ κανόνι παρὰ τοῦ λογιωτάτου κυρίου **Κωνσταντίνου υἱοῦ τοῦ μακαρίτου Ἀλεξίου Σμαραγδοπούλου τοῦ ἐκ Κλειτζοῦ τῶν Ἀγράφων,** ἐν ᾧ διατελεῖ πάνσεπτος καὶ ἱερὸς ναὸς αὐτοῦ τοῦ ὁσιομάρτυρος θαυματουργοῦ Νικολάου, ὑφ' οὗ Κωνσταντίνου θερμῇ ἐπιμελείᾳ, διαπύρῳ τε πόνῳ, καὶ φιλοτίμῳ δαπάνῃ, αὐτοῦ τρίτον ἤδη τύπῳ ἐκδοθεῖσα, εἰς δόξαν τοῦ ἁγίου, καὶ εὐχαρίστησιν τῶν εὐλαβῶν φιλεόρτων.»

5. Χαρτ. 0,21×0,16. Αἰῶνος XVIII (φ. 197).

Νομοκάνων κατὰ τὸν τύπον τοῦ τοῦ **Μανουὴλ Μαλαξοῦ.**

Ἄρχεται ἐν φ. 20 α διὰ τῆς εἰςαγωγῆς Θησαυρὸς κεκριμμένος καὶ πηγὴ ἐσφραγισμένη. Ἐν δὲ φ. 21 α Πίναξ τοῦ νομοκάνονος περιέχοντος κεφ. σνζ', ὧν α' Περὶ κριτοῦ τοῦ εἶναι εἰς πάντας συμπαθής, β' Περὶ δικαιοσύνης καὶ τοῦ ποιεῖν δικαιοσύνην ὁ κριτής... σνζ' Περὶ πῶς γράφεται τὸ διαζύγιον ὅταν ὁ ἄνδρας ἢ ἡ γυναῖκα δαιμονίζεται καὶ θέλουν νὰ χωρισθοῦν, σνη' Περὶ πῶς γράφεται τὸ διαζύγιον ὅταν ὁ ἄνδρας λείπῃ χρόνους πέντε καὶ δὲν ἀποστείλῃ ἐξόδους τῆς γυναικὸς αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὰ κεφάλαια τοῦ νομοκάνονος, ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὰ ἐν τῷ ἀνορθογράφως γεγραμμένῳ πίνακι, ἕπονται ἄλλα τινὰ βραχέα κεφάλαια καὶ τύποι συμμαρτυριῶν, διαθηκῶν, συστατικῶν, ἐνταλτηρίων καὶ ἄλλων ἐγγράφων. Τούτων τὸ ἐν φ. 193 α «Γράμμα ὀφφικίου ὁμοῦ τι καὶ ἐνταλτίριον» φέρει ἐν τέλει χρονολογίαν 1692 Ἀπριλίου 13, ἀλλ' ὅμως καὶ τοῦτο ὡς τὰ λοιπὰ ἔγγραφα ἔχει ἀφαιρεθῆ πάντα ἴδιον χαρακτῆρα, περισταλὲν εἰς ἁπλοῦν τύπον.

Ἐν φ. 186 β· Τέλος καὶ δόξα τῷ Θεῷ· τῷ ἔχοντι καὶ γράψαντι Χριστέ μου σῶσον· εἴληφε τέλος ἡ παροῦσα βίβλος διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Αὐλοποτάμου Γεδεὼν ἐν ἔτι αωψωιωςω Μαΐῳ—ιη^{η} ὄντος μου ἐν το δεσμωτηρίω τοῦ Χάνδακος. Ὀλίγον δὲ κατωτέρω· 1716—Ὀκτωβρίου—18 μὰς ἔβγαλαν απο τὴν φυλακή.

Τὰ φ. 149—151 νεώτερα.

Τοῦ νομοκάνονος προηγεῖται ἐν φ. 2 α κ. ἑ. Πίναξ τοῦ νομοκάνονος νεώτερος μετὰ παραπομπῶν εἰς τὰς σελίδας τῆς παλαιᾶς ἀριθμήσεως τοῦ κώδικος. Διήκουσι δὲ τὰ πρόσθετα φύλλα μέχρι καὶ τοῦ φ. 19, ἐν αὐτοῖς δ' εὕρηνται πλὴν τοῦ νεωτέρου πίνακος

α') ἐν φ. 2 α Χρονικὰ σημειώματα τάδε·

1193 — ἐπείραν οἱ μόροι τὰ ἱεροσόλυμα
1448 — ἐπείραν οἱ τούρκοι τὸ ἑξαμήλει
1459 — ἐπείραν οἱ τούρκοι τὴν πόλιν
1470 — ἐπάρθη ἡ ἔγριπος
1480 — ἀπόθανεν ὁ ἀμηράς
1499 — ἐπάρθη ὁ ἔπακτος
1500 — ἐπάρθη ἡ μοθώνη
1508 — ἔγινεν μέγας σισμός
1524 — ἔγινεν μέγα θανατικόν
1538 — ἦλθεν ὁ ππαρπαρέζος εἰς τὴν χρήτην
1599 — ἔγινεν μέγας σισμὸς ἰωαναρίου—14
1569 — ἐπάρθη ἡ κύπρος

1571 — ἔχαψεν ὁ αλιτζαλὴς τὸ ῥέθεμνος
1592 — ἔγινεν μέγα θανατικον
1595 — ἔγινεν μέγας σισμὸς νοεμβρίου — 16
1645 — ἰουνίου — 12 — ἦλθαν οἱ τούρκοι στα χανία καὶ τὰ ἐπῆραν αὐγούστου — 13
1646 — ἐπείραν τὸ ῥέθεμνος
1669 — ἐπείραν τὰ μεγάλα κάστροι
1715 — ἐπείραν τὸν μορέα τῆ τίνω τὴν σούδα καὶ τὴν σπίνα λόγκα καὶ ἔγινεν μέγας ἐχμαλοτισμός
1717 — ἔγινεν μέγας σισμὸς καὶ ἐχάλασαν πολὰ χωρία
1718 — ἦλθεν θανατικὸν ιουνίου — 16

Ἐγράφησαν δὲ τὰ χρονικὰ ταῦτα σημειώματα ὡς καὶ τὰ κατωτέρω ἐν φ. 19 α ἰδίᾳ χειρὶ τοῦ ἀνορθογράφου ἐπισκόπου τοῦ ἐν Κρήτῃ Αὐλοποτάμου Γεδεὼν τοῦ καὶ τὸν νομοκάνονα γράψαντος.

β') Ἐν φ. 17 β Προφητεῖαι εὑρεθεῖσαι ἐπὶ τοῦ μνήματος Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου. Ἄρχ. 1755 Θέλι ἦσται μέγας πόλεμος εἰς ὅλιν την ιταλία.

γ') Ἐν φ. 19 α Χρονικὰ σημειώματα τάδε·

1713 σεπτεμβρίου — 2 — εχειροτονήθηκα ἀρχιερέας ἐχειρωτονιθικα αρχιαιρεας — σεπταιβρίου — 2 1713

1716 — απριλλιου 12 — ἡμέρα πέμπτη εκείνησα καὶ γράφο το παρὸν νόμημον εἰς του μουζουρ αγὰ μουσταφὰ ἀγὰ τὸν ὀντὰ εἰς τοὺ ἀρὰπ ἀλλὴ τὰ σπήτια καὶ ὁ θεὸς βοηθὸς δια τὴ ἀπὴς μὰς ἑβγαλὰν ἀπὸ τὸ ανκουλέτο εκείνησα.

Ἐγράφησαν δὲ καὶ ταῦτα τὰ σημειώματα ἰδίᾳ χειρὶ ὑπὸ τοῦ Αὐλοποτάμου Γεδεών. Ἐν συνεχείᾳ δὲ τούτων εὕρηνται γεγραμμένα ἄλλῃ χειρὶ νεωτέρᾳ καὶ ἄλλῳ μέλανι τάδε·

Τα ἄνοθεν ιδιοχυρον του γραμ^{α}μ^{α} καὶ ὅλον το βηβλήον· τα κάτοθὲν εμοῦ νικολάου.

1753 ἐκαμε παρέτησι τοῦ θρόνου της αγίας επισχοπὶς αυλοποταμου εν τη νισω κρίτη ουτος ἦτον αποῦ τῆν χύο

1754 σεπτεμβρίου στας 22 Ἐκυμήθη ο αυτὸς ἅγιως δέσπότης κὺρ Γεδεὼν xς αυτὸν αναπαῦσι ἐν τῶ χορῶ των δικέον καὶ ἡ εὐχύ του ἔστο μεθ ημῶν ✝ καὶ ἐτάφη ἐν τη μονῆ: του αγίου μεγαλομάρτηρος γεὼργίου ε χορίο μιληδόνη οπροστὰς τοῦ αγίου της ηκόνος ο ταφος του.

Ἐν δὲ φ. 187 α χειρὶ νεωτέρᾳ τῆς τοῦ βιβλιογράφου γέγραπται ὁ κατάλογος τῶν ἐπισκοπῶν Κύπρου ὧδε·

Ἡ Λευχωσία τῆς Κύπρου, λέγεται χωνσταντία ἀρχιὲπισχοπή· ἔχει ἐπισχοπὰς τὰς χάτωθεν — χοίτιον· ἀμαθοῦς· χούριον· πάφος· ἀρσενάη· σόλη· λάπιθος· χηρήνια· ταμασός· χίθρας· τριμηθοῦς· χάρπασος.

6. Χαρτ. 0,21×0,13. Αἰῶνος XVI (φ. 320).

1 (φ. 1 α). Νομοκάνων.

Λείποντος ὅλου τοῦ πρώτου τετραδίου, ἄρχεται ἀκέφαλος ἀπὸ τοῦ ι' κεφαλαίου, ἀκεφάλου καὶ τούτου, διὰ τῶν λέξεων . . . τρεῖς γεννήσεις, τρεῖς βαθμούς· ὁ ἔγγονός μου ἐγέννησεν τὸν προέγγονόν μου· τέσσαρες γεννήσεις, τέσσαρες βαθμοί· πάλιν ὁ πατήρ μου ἐγέννησεν τὸν ἀδελφόν μου, δευτέρα γέννησις· εἶναι καὶ πρὸς ἐμένα δευτέρου βαθμοῦ. Κεφ. ια' «Περὶ τρίτων ἐξαδέλφων.» — Ἐν φ. 64 α κεφ. οζ' «Νόμοι γεωργικοί.» — Ἐν φ. 68 α «Περὶ ἀγελάρων.» Ἀρχ. Ἐὰν ἀγελάριος βοῦν παραλαβὼν ἀπολέσῃ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐν ᾗ ὁ βοῦς ἀπώλετο οὐ καταμηνύσῃ τῷ χυρίῳ αὐτοῦ ὅτι τὸν βοῦν ἕως ὧδε καὶ ὧδε ἑώραχα τί γέγονεν οὐχ οἶδα, ἀζήμιος ἔστω, εἰ δὲ καὶ κατεμήνυσεν, ἔστω ἀζήμιος:. Ἐὰν ἀγελάριος βοῦν ἔωθεν παρὰ τοῦ γεωργοῦ λάβῃ καὶ συγκαταμίξῃ αὐτὸν μετὰ τῆς ἀγέλης καὶ συμβῇ τὸν βοῦν λυχωθῆναι, δειξάτω τῷ πτώματι τῷ χυρίῳ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἀνέγχλητος ἔστω. — Ἐν φ. 106 α «Τὰ ὀφφίκια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἁπλῶς διαλεγόμενα.» — Ἐν φ. 108 α κεφ. ρκε' «Οἰκειόγραφος ἐπιστολὴ **Γενναδίου πατριάρχου.**» Περιέχονται δ' ὑπὸ τοῦτον τὸν τίτλον μόνα τάδε· **Γενναδίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Σχολαρίου** Ἀπολογία πρός τινα ἱερομόναχον ἐν τῷ Σιναίῳ ὄρει περί τινων ἀναγκαίων ζητημάτων. — Ἐν φ. 108 α ἀμέσως κατόπιν κεφ. ρκς' «Τῷ τιμιωτάτῳ ἐν μοναχοῖς κυρῷ Μαξίμῳ τῷ κατὰ κόσμον Σοφιανῷ καὶ πᾶσι τοῖς ἐνασχουμένοις τῇ ἁγίᾳ μονῇ τοῦ Σινᾶ ὁσιωτάτοις ἱερομοναχοῖς, εὖ πράττειν.» Ἀρχ. Τῷ τιμιωτάτῳ ἐν μοναχοῖς καὶ ἐμοὶ ἐν χυρίῳ Ἰησοῦ ποθηνοτάτῳ, χάρις καὶ ἔλεος καὶ εἰρήνη. — Ἐν φ. 157 α «**Μανουὴλ χαρτοφύλακος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τοῦ Ξανθινοῦ** Ἔκθεσις ἁπλουστέρα τε καὶ συντομοτέρα συντεθεῖσα παρ' ἡμῶν καὶ ἐκτεθεῖσα, ὁρισμῷ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ αὐθέντου τοῦ

οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Ἱερεμίου ἐγένετο κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον· ἐπειδὴ οἱ πρὸ ἡμῶν περὶ τῶν τοιούτων συγγεγραφότες διὰ τὸ ἀμφίγνωμον αὐτῶν ἀσαφῆ τὰ τοιαῦτα κατέστρωσαν· ποῦ μὲν ἀλλήλους ποῦ δὲ ἑαυτοὺς ἀντιλέγοντες· διὸ οὐδὲ ποικιλότητι φράσεως, ἀλλ' ἁπλότητι λέξεων αὐτὰ συντεθείκαμεν· ὅθεν καὶ λέγομεν:. Ἡ συγγένεια διαιρεῖται εἰς πέντε.» Φέρει δὲ τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀριθμὸν ρλε διορθωθέντα· εἶτα εἰς ρμε', οἷα διόρθωσις τῶν ἀριθμῶν τῶν κεφαλαίων ἄρχεται ἤδη καὶ πρότερον ἐν τῷ κώδικι.

2 (φ. 175 α). «Ἀκολουθία εἰς ἀρχάριον ρασοφοροῦντα.»

3 (φ. 176 α). Ἀκολουθία «εἰς κουρὰν μανδιώτου.»

4 (φ. 184 β). Ἀκολουθία τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος.

5 (φ. 214 α). Ἀκολουθία εἰς τὸ ἀποκουκουλίσαι.

6 (φ. 215 α). Ἀκολουθία τοῦ ἐξοδιαστικοῦ.

7 (φ. 241 β). Διηγήσεις ἐκ τοῦ Γεροντικοῦ.

Ἐν φ. 245 β· Ἔτους ,ζωξζῳ: (=1559) + Χριστοφόρος τοὔνομα λάτρις Κυρίου.

8 (φ. 246 α). Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐλαίου.

9 (φ. 270 α). «Ἐκ τοῦ κανονικοῦ τοῦ ἁγίου **Ἰωάννου τοῦ νηστευτοῦ.**»

Ἕπονται καὶ ἄλλοι κανόνες πατέρων.

10 (φ. 295 α). «**Μεθοδίου** τοῦ ἁγιωτάτου **πατριάρχου** Διάταξις περὶ τῶν ἐν διαφόρῳ τρόπῳ καὶ ἡλικίᾳ ἐπιστρεφόντων.»

11 (φ. 299 β). «Τάξις γινομένη ἐὰν συμβῇ μιαρὸν ἐμπεσεῖν εἰς ἀγγεῖον.»

Ἕπονται καὶ ἄλλαι τάξεις καὶ εὐχαί.

12 (φ. 304 α). «Κανὼν εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ποίημα κυρίου **Ἰωάννου** μοναχοῦ **τοῦ Ζωναρᾶ**: ἔνει δὲ ποίημα κατὰ πάντων σχεδὸν τῶν αἱρέσεων.»

13 (φ. 308 α). «Τὰ ἑπτὰ μυστήρια τῆς ἐκκλησίας.»

14 (φ. 308 α). «Τὰ ἑπτὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα.»

15 (φ. 308 α). «Αἱ ἑπτὰ μεγάλαι ἀρεταί.»

Ἕπονται καὶ ἄλλα τοιαῦτα μικρὰ κεφάλαια, ὧν ἐν μεταξὺ (φ. 308 β) «Περὶ τὰς τρεῖς φύσεις τοῦ λέοντος.»

16 (φ. 308 β). «Εὐχὴ τοῦ ἁγιωτάτου **πατριάρχου Καλλίστου** ἐπὶ συμφορᾷ λαοῦ καὶ εἰς πᾶσαν λοιμικὴν ἀσθένειαν.«

Ἐν φ. 310 β· Δόξα τῷ ἁγίῳ θεῷ ἡμῶν ἀμήν· ἐγράφη ἐπὶ ἔτους ‚ζφξφιζφ (=1559).

17 (φ. 311 α). «Ἐκ τοῦ πέμπτου βιβλίου τῶν διατάξεων κατάλογος τῶν τοῦ Κυρίου ἑορτῶν ἃς δεῖ φυλάττειν, καὶ πότε τούτων ἕκαστον ὀφείλει γίνεσθαι.»

18 (φ. 316 α). «Ἐκ τῶν αὐτῶν βιβλίου ἑβδόμου :—ὅπως χρὴ τοὺς κατηχουμένους στοιχειοῦσθαι.»

Ἕπονται καὶ ἄλλα τοιαῦτα μικρὰ κεφάλαια.

19 (φ. 318 β). Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ.

7. Χαρτ. 0,22×0,15. Αἰῶνος XVIII (φ. 149).

Στιχηράριον **Χρυσάφου τοῦ νέου.**

8. Χαρτ. 0,22×0,16. Αἰῶνος XVIII (φ. 135).

1 (φ. 1 α). Βίος Ἱερεμίου τοῦ προφήτου.
2 (φ. 16 β). Βίος Νήφωνος τοῦ θαυματουργοῦ.
3 (φ. 23 β). Διήγησις ἀββᾶ Σαραπίωνος.
4 (φ. 27 β). Περὶ Παύλου τοῦ ἁπλοῦ.
5 (φ. 30 β). Ὅτι μεγάλως ὠφελοῦσιν τὰ μνημόσυνα καὶ αἱ λειτουργίαι τῶν ἀποθαμμένων.
6 (φ. 34 α). Διήγησις νέα καὶ ὠφέλιμος περὶ Δημητρίου.
7 (φ. 37 β). Λόγος περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ δικαίου Ἀβραάμ.
8 (φ. 43 β). Διήγησις **Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου.**
9 (φ. 46 β). Διήγησις ἐκ τῆς βίβλου τῆς καλουμένης Μέλισσα.
10 (φ. 49 α). Διήγησις περὶ τοῦ πόρνου ἱερέως.
11 (φ. 52 α). Μαρτύριον Γοβδελαᾶ.
12 (φ. 59 β). Βίος Μαρίας τῆς μετονομασθείσης Μαρίνου.
13 (φ. 63 α). Βίος Ὑπατίου Γάγγρης.
14 (φ. 64 β). Βίος Μακαρίου τοῦ συγκλητικοῦ.
15 (φ. 74 α). Θαῦμα τοῦ ἁγίου Γεωργίου.
16 (φ. 79 β). Μαρτύριον ἁγίου Μάμαντος.
17 (φ. 83 α). Μαρτύριον μεγαλομάρτυρος Νικήτα.
18 (φ. 93 α). **Προχόρου** Περίοδοι Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Ἅπαντα πλὴν τῶν ὑπ' ἀρ. 3 καὶ 16 ἐν τῇ καθωμιλημένῃ.

9. Χαρτ. 0,21×0,15. Αἰῶνος XVII (φ. 278).

Νομοκάνων **Ματθαίου Βλαστάρεως.**

Ἄρχεται ἀπὸ φ. 27 α. Τὰ δὲ προτασσόμενα φύλλα πληροῦνται ὑπὸ πίνακος κεφαλαίων σηζ', ὧν α' Περὶ ἀρχιερέως καὶ πῶς εἶναι πρέπον νὰ εἶναι, β' Περὶ κριτοῦ ἤτοι ἀρχιερέως τοῦ εἶναι εἰς πάντας συμπαθής, σηζ' «Περὶ καλογραίας ἐὰν γινώσκῃ ἄλλαις καλογραῖς ποιοῦντα ἁμαρτίαν καὶ οὐκ αν . . .» Μένει δ' οὕτως ἀτελὴς ὁ πίναξ λειπόντων φύλλων.

Ἐν φ. 278 α δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων· Τὸ παρὸν νόμιμον, ἐγράφη ἐν ἔτει ζρνβ (=1644), ἐν μηνὶ μαρτίῳ, καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὔχεσθαι διὰ τὸν χν.

ὑπὲρ παρεσφάλημεν ἔκ τινος τύχης,
ἄνθρωποι μὴ κρίνετε βροτὸς ἔγωγε,
καὶ σφαλμάτων πέπλησμαι, ἄχρι σφονδῆλου·
σύγνωτε τοίνυν ἀδελφοὶ καὶ πατέρες,
ἵνα θεῖον ἴλεον εὕρημεν πάντες,
ἐν τῇ φοβερᾷ καὶ ἀδεκάστῳ κρίσει,
ἡ μὲν χεὶρ ἡ γράψασα σήπεται τάφῳ
ἡ δὲ βίβλος ἵσταται μέχρι τερμάτων.

Οἱ στίχοι γεγραμμένοι καταλογάδην. Κατωτέρω δ' εὕρηνται διὰ μέλανος γεγραμμένα τάδε· Ἰωαννίκιος, ἱεροδιάκονος καὶ λαυριώτης.

Ἐν δὲ τῷ παραφύλλῳ τῆς ἀρχῆς τῷ συνεσταχωμένῳ τῷ ξύλῳ· 1696 καὶ ἡ μονοχονδυλία αὕτη· Ὁ ταπεινὸς Γερμανὸς ἱερομόναχος γράψας ταῦτα.

Ἡ στάχωσις τοῦ κώδικος βυρσίνη μετ' ἐκτύπων ἁπλῶν ἄνευ χρυσοῦ.

10. Χαρτ. 0,19×0,13. Αἰῶνος XIX (φ. 130 καὶ 5 ἄγραφα).

«Κανόνες περὶ τῆς κατα μέρος συντάξεως τῶν τοῦ λόγου μερῶν.»

Ἀπὸ δὲ φ. 97 β ἐν συνεχείᾳ ὡς «τμῆμα δεύτερον» Μετρική.

Ἐν φ. 130 β· Παρὰ Νεοφύτου Ῥαϊσοπούλου κατὰ μῆνα Ἰανουάριον.

11. Χαρτ. 0,23×0,147. Αἰῶνος XVII (φ. 191).

1 (φ. 1 α). **Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου** Λειτουργία.
2 (φ. 25 α). **Βασιλείου τοῦ μεγάλου** Λειτουργία.
3 (φ. 59 α). Λειτουργία τῶν προηγιασμένων.
4 (φ. 76 α). Ἀποστολοευάγγελα τῆς ἑβδομάδος.

5 (φ. 86 α). Ἀποστολοευάγγελα εἰς τὰς δεσποτικὰς ἑορτὰς καὶ εἰς διαφόρους μνήμας ἁγίων.
6 (φ. 127 α). Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ.
7 (φ. 134 β). Εὐχὴ ἐπὶ θεμελιώσει οἴκου.
Ἕπονται διάφοροι ἄλλαι εὐχαί.
8 (φ. 151 α). «Ἑρμηνία τοῦ **ἁγίου μάρτυρος Μάμαντος** περὶ προβάτον καὶ ἄλλων ζῶον.»
9 (φ. 155 α). Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐλαίου (κολοβή).
10 (φ. 178 α). Ἀκολουθία τοῦ μεγάλου ἁγιασμοῦ (ἀκέφαλος).
11 (φ. 184 α). Εὐαγγέλια ἑωθινά.
Τὰ φ. 178 α κ. ἑ. δι' ἄλλης χειρός.
Κατά τινα σημείωσιν ἐπὶ τοῦ τελευταίου παραφύλλου τοῦ συνεσταχωμένου τῷ ξύλῳ, γραφεῖσαν τῷ 1719, τὸ παρὸν μισοευχόλογον ἀνήκει εἰς τὸν παπᾶ Κωσταντῆ ποῦ τὸ ἔχει ἀγορασμένον ἀπὸ τὸν παπᾶ Γεράσιμον μανδοδ διὰ ρεάλι ἕνα. Γέμει δ' ἡ σημείωσις ἀνορθογραφιῶν μὴ τηρηθεισῶν ἐνταῦθα.
Ἡ στάχωσις τοῦ κώδικος βυρσίνη μετ' ἐπιτετυπωμένων ἁπλῶν γραμμῶν, περιβάλλουσα ξύλον πολὺ παχύ.

12. Χαρτ. 0,185×0,145. Αἰῶνος XVII (φ. 93).
1 (φ. 1 α). **Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου** Λειτουργία.
2 (φ. 30 α). **Βασιλείου τοῦ μεγάλου** Λειτουργία.
3 (φ. 68 α). Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων.
4 (φ. 87 β). Εὐχαὶ διάφοροι.
Ἐν φ. 92 α· Ἐτελειώθη τὸ παρὸν εἴτι οἱ τροῖς λειτουργίαις διὰ χειρὸς ἐμοῦ Βαρθολομαίου ἱερομονάχου εἰς καιρὸν εὐημερεύοντας τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Δημητρίου τῆς Μιχανιῶνος κατὰ μῆνα Αὔγουστον ζ' ἔτως αχπθ (=1689). Ἐν δὲ φ. 92 β· Ἡ παρῶν λητουργῆα ἦτον ἐσκορπισμένη καὶ εὑρίσκονταν στῶν ἅγιον Νικόλαον καὶ τὴν ἤδεσα καὶ ἐσοφάτησα καὶ τῆν ἐκκλησίαν παρὰδες εὐδομήντα καὶ ἡμὲν καὶ τὴν ἐκράτησα με δόλον ἄς με κρίνι εἰς αὐτῶ ὁ θεὸς ἢ δὲ ὅπιος εἶνε ἐκεῖνος ὁποῦ μὲ κατατρέχη καὶ γηρεύη καὶ τὴν ζημίαν μου ἄς δὤετε ἐν ἡμέρα κρίσεως αὐτὸς καὶ ἡ γενεά του ὅλοι + αψνη' (=1758). Ἄνωθεν δὲ τούτων χειρὶ νεωτέρα· Καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις σακελλάριος Γεώργιος ἱε-

ρεύς. Ἐν δὲ τῷ ἐν τῇ ἀρχῇ παραφύλλῳ· Καὶδε Θεοφάνους ἱεροδιακόνου Ἀρτακίνου. Κατωτέρω δὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα μετὰ χρονολογίας αψπζ′ Ματου κγη, κάτωθεν δ' αὐτῶν μονοχονδυλία πρωτοσυγκέλλου, οὗ τὸ κύριον ὄνομα δυςξύμβλητον.

Ὁ κῶδιξ κοσμεῖται ὑπὸ τριῶν ἐπιτίτλων καὶ 67 πολυχρώμων ἀρχικῶν γραμμάτων ἀτέχνων.

13. Χαρτ. 0,21×0,15. Αἰῶνος XIX (φ. 95).

Γραμματική.

Ἐν τέλει· Τέλος Νι:. Ῥαϊσοπούλου.

14. Χαρτ. 0,21×0,15. Αἰῶνος XVIII (φ. 308).

Στιχηράριον.

Ἐν φ. 307 α· Ἐγράφθη τὸ παρὸν στιχηράριον παρ' ἐμοῦ Νεκταρίου ἱερομονάχου καὶ ἁμαρτωλοῦ ἐν ἔτει αψγω (=1703) μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, καὶ εὔχεσθε οἱ ἀναγινώσκοντες:. Ἡ μὲν χεὶρ ἡ γράψασα τὴν βίβλον ταύτην σαπήσεται φεῦ· καὶ γεννήσεται κόνις, ἡ δὲ γραφὴ μένει εἰς χρόνους πληρεστάτους:~. Καὶ κατωτέρω· ἐγράφθη τὸ παρὸν στιχηράριον παρ' ἐμοῦ Νεκταρίου ἱερομονάχου.

15. Χαρτ. 0,19×0,135. Αἰῶνος XIX (φ. 6).

Εὐχαί.

16. Χαρτ. 0,21×0,15. Αἰῶνος XVIII (φ. 47).

Κῶδιξ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, περιέχων χερουβικά.

Ἀκέφαλος καὶ κολοβός.

17. Χαρτ. 0,19×0,15. Αἰῶνος XVIII (φ. 32).

«Χερουβικὰ κατ' ἦχον ἀσματουργηθέντα παρὰ τοῦ μουσικολογιωτάτου κυρίου **Γρηγορίου λαμπαδαρίου.**»

18. Χαρτ. 0,21×0,17. Αἰῶνος XVIII (φ. 90).

Γραμματική.

Ἐν φ. 89 β· 1752 Ὀκτωβρίου 29.

19. Χαρτ. 0,18×0,135. Αἰῶνος XVIII (φ. 142).

«Εἱρμολόγιον καλοφωνικὸν μελοποιηθὲν παρὰ τῶν κατα καιροὺς ἀναφανέντων ποιητῶν παλαιών τε και νεων· ἐξηγηθὲν δὲ κατὰ τὴν νέαν μέθοδον τῆς μουσικῆς παρὰ κυρίου **Γρηγορίου πρωτοψάλτου.**»

Ἐν φ. 103 α «Κρατήματα κατ' ἦχον μελοποιηθέντα ὀρθῶς παρὰ τῶν νέωτέρων μουσικῶν διδασκάλων ἕνεκα τῶν καλοφωνικῶν εἱρμῶν.»

Ἑκασταχοῦ εὕρηνται ἀναγεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν μελοποιῶν.

20. Χαρτ. 0,195×0,114. Αἰῶνος XVII (φ. 63).

1 (φ. 3 α). Μνήμη ἁγίου Νικολάου (κολ.).

Τὰ φ. 1 καὶ 2 ἄγραφα μετὰ σημειωμάτων μικρᾶς σημασίας.

2 (φ. 6 α). Ἀκολουθία ἁγίου Νικολάου (κολοβή).

3 (φ. 44 α). Μακαριστάρια εἰς ἅγιον Νικόλαον.

Ἐν φ. 61 α σημείωμα, καθ' ὃ ὁ κῶδιξ τῷ 1731 ἠγοράσθη ἐν Βενετίᾳ καὶ εὔχεται ὁ ἀγοραστὴς νὰ π α γ ω κ α τ α υ ό δ ι ο ε ἰ ς τ η ν Α ν δ ρ ω ν α τ ω ἀ φ ι έ ρ ο σ ο . . . ε ἰ ς τ ω λ ε γ ό μ ε ν ο μ ο ν ά ς τ ι ρ ι τ ο υ ἄ ν ο θ ε ν α γ ε ι ο υ Ν η κ ο λ α ο υ Ι ω ά ν ν η ς Λ ι γ ε ι ζ ο ς.

21. Χαρτ. 0,19×0,12. Αἰῶνος XVII (φ. 422).

«Παραινέσεις ἁγίων πατέρων εἰς προκοπὴν τελειότητος.»

Ἄρχεται ἀπὸ φ. 19 α. Προτάσσεται δ' ἐν μὲν φ. 1 α κ. ἑ. Πρόλογος, ἐν δὲ φ. 18 α Πίναξ.

Μέχρι τινὸς σώζεται καὶ παλαιὰ ἀρίθμησις τῶν φύλλων τοῦ κώδικος.

Στάχωσις βυρσίνη μετ' ἐπιτυπωμάτων ἁπλῶν ἄνευ χρυσοῦ.

22. Χαρτ. 0,18×0,115. Αἰῶνος XVII.

Κῶδιξ μουσικῆς ἐκκλησιαστικῆς.

Περιλαμβάνονται Μέγας ἑσπερινὸς, προςψαλμοὶ, κεκραγάρια κτλ. Πολλαχοῦ εὕρηνται ἀναγεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν μελουργῶν, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ **Μελετίου Ναουσαίου.**

Στάχωσις βυρσίνη ἐφθαρμένη μετ' ἐπιτυπωμάτων ἁπλῶν ἄνευ χρυσοῦ.

23. Χαρτ. 0,27×0,145. Αἰῶνος XVIII (φ. 180).

Ψαλτήριον.

Ἐν φ. 178 β ἀνορθόγραφον σημείωμα τοῦ ἔτους 1798 Ἰουλίου 20, καθ' ὃ τὸ βιβλίον ἀφιερόνει εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὁ παπᾶ-Νικόδημος.

Στάχωσις βυρσίνη ἁπλῆ.

24. Χαρτ. 0,197×0,14. Αἰῶνος XVIII (φ. 175).

1 (φ. 1 α). «Ἀρχὴ σὺν θεῷ περὶ σιωπῆς καὶ ἡσυχίας καὶ βίου θερμοῦ, τοῦ συνίστασθαι δυναμένου πρὸ παντὸς ἑτέρου ἀπὸ ἐποχῆς γλώττης καὶ πραείας καρδίας· ἐν ᾧ καὶ μικρὸς ἔπαινος ὡς ἀπὸ ἰδιωτικῶν χειλέων προςφερόμενος τῷ θείῳ πατρὶ Ἰσαὰκ τῷ Σύρῳ.»

2 (φ. 26 α). **Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου** Περὶ ἀγάπης θεοῦ καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἀναπαύσεως.

Ἕπονται καὶ ἄλλοι λόγοι **τοῦ αὐτοῦ.**

3 (φ. 156 α). «Περὶ τῶν ὀκτὼ λογισμῶν **τοῦ ἀββᾶ Κασιανοῦ.**»

4 (φ. 190 α). **Βασιλείου τοῦ μεγάλου** Περὶ ἀγάπης πρὸς τὸν θεὸν καὶ τὸν πλησίον.

25. Χαρτ. 0,175×0,13. Αἰῶνος XVIII.

Στιχηράριον.

26. Βομβ. 0,17×0,10. Αἰῶνος XIV (φ. 527).

1 (φ. 1 α). Ψαλτήριον μετὰ τῶν Ὠδῶν (ἀκέφ.).

2 (φ. 83 α). Πίναξ εὐαγγελίου.

3 (φ. 95 α). Τὸ κατὰ **Ματθαῖον** εὐαγγέλιον.

4 (φ. 147 α). Τὸ κατὰ **Μάρκον** εὐαγγέλιον.

5 (φ. 178 α). Τὸ κατὰ **Λουκᾶν** εὐαγγέλιον.

6 (φ. 231 α). Τὸ κατὰ **Ἰωάννην** εὐαγγέλιον.

Ἐν φ. 280 β νεωτέρᾳ χειρὶ σημείωμα ἀνορθόγραφον κτήτορος τοῦ κώδικος παπᾶ Ἰγνατίου ἄνευ χρονολογίας.

7 (φ. 281 α). Πίναξ Πραξαποστόλου.

8 (φ. 291 β). Πράξεις Ἀποστόλων.

9 (φ. 346 α). Ἐπιστολαὶ **ἀποστόλου Παύλου.**

10 (φ. 469 α). Καθολικὴ ἐπιστολὴ **Ἰακώβου.**

11 (φ. 475 α). Καθολικαὶ ἐπιστολαὶ **Πέτρου.**

12 (φ. 485 α). Καθολικαὶ ἐπιστολαὶ **Ἰωάννου.**

α' ἐν φ. 485 α. — β' ἐν φ. 492 α. — γ' ἐν φ. 492 β.

13 (φ. 493 β). Καθολικὴ ἐπιστολὴ **Ἰούδα.**

14 (φ. 496 α). Συναξάρια μηνολογίων καὶ διάφοροι ἄλλοι πίνακες.

Στάχωσις βυρσίνη μετ' ἐπιτυπωμάτων ἁπλῶν ἄνευ χρυσοῦ καὶ μεθ' ἥλων, ἐφθαρμένη κατὰ τὸ ἐμπρόσθιον περικάλυμμα.

27. Χαρτ. 0,18×0,13. Αἰῶνος XVI (φ. 102).

Ψαλτήριον.

Ἀκέφαλον καὶ κολοβόν. Ἡ στάχωσις λείπει.

28. Χαρτ. 0,16×0,11. Αἰῶνος XVIII.

1. Σημάδια ψαλτικῆς.
2. Κεκραγάρια κατ' ἦχον.

Στάχωσις βυρσίνη ἁπλῆ.

29. Χαρτ. 0,17×0,12. Αἰῶνος XVIII.

1. Σημάδια ψαλτικῆς.
2. Ἀναστάσιμα **Χρυσάφου πρωτοψάλτου.**
3. Κεκραγάρια τῶν ὀκτὼ ἤχων.
4. Τὰ ἕνδεκα ἑωθινὰ εὐαγγέλια, ποιηθέντα ὑπὸ **Λέοντος τοῦ σοφοῦ,** τὸ δὲ μέλος παρὰ **Ἰωάννου τοῦ Γλυκᾶ.**

Στάχωσις βυρσίνη ἁπλῆ.

30. Χαρτ. 0,16×0,108. Αἰῶνος XVIII.

1. Πεντηκοστάριον, μετὰ φωνῶν.
2. Καταβασίαι τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, μετὰ φωνῶν.
3. Κανὼν Πεντηκοστῆς, μετὰ φωνῶν.
4. «Τοῦ **Χρυσοβέργη** Ἦχος πλάγιος.»

Στάχωσις βυρσίνη μετ' ἐπιτυπωμάτων ἁπλῶν ἄνευ χρυσοῦ.

31. Χαρτ. 0,165×0,11. Αἰῶνος XVII.

1. Ἰδιόμελα Τριῳδίου, μετὰ φωνῶν.
2. Ἀκολουθία τῆς μεγάλης Δευτέρας, μετὰ φωνῶν.

Ἕπονται αἱ ἀκολουθίαι τῶν λοιπῶν ἡμερῶν τῆς μεγάλης ἑβδομάδος, μετὰ φωνῶν.

3. **Σωφρονίου Ἱεροσολύμων** Ἦχος πλάγιος α^{ος}.
4. Κανὼν τοῦ μεγάλου Σαββάτου.

Στάχωσις βυρσίνη ἁπλῆ.

32. Χαρτ. 0,16×0,11. Αἰῶνος XVII.
Ἀνθολογία μουσικὴ **Πέτρου λαμπαδαρίου.**

33. Χαρτ. 0,115×0,105. Αἰῶνος XVII (φ. 158).
Εὐχολόγιον μετὰ ἐξομολογηταρίου.

Ἐν τοῖς παραφύλλοις σημειώματα καὶ ὀνόματα ἄνευ ἀξίας. Ἐν δὲ φ. 5 β σημείωμα ἀνορθόγραφον, καθ' ὃ ἐτοῦτο τὸ νόμιμον ὑπάρχει χάμοῦ Ἀβερκίου ἱερομονάχου καὶ πρωτοσυγκέλλου τοῦ Νικόλα τοῦ Ψωμᾶ ἀπὸ τὰ Λάμυρα καὶ δῶκά το τοῦ Νικολαΐτη παπᾶ Γαβριήλ· καὶ ἕνα πετραχείλη ͵αχης'.

34. Χαρτ. 0,153×0,11. Αἰῶνος XVII (φ. 107).
1 (φ. 4 α). Πίναξ νομοκάνονος (ἀκέφαλος).

Πρῶτον τῶν σωζομένων ἐν τῷ πίνακι τούτῳ κεφαλαίων τὸ νη' Περὶ τοῦ μὴ ἔχειν ὀρθόδοξον αἱρετικόν· τελευταῖον κεφάλαιον σλ' Πότε ὀφείλουσιν οἱ ὀρθῶς βιοῦντες μεταλαμβάνειν.

2 (φ. 11 α). Νομοκάνων (ἐξομολογητάριον).

Ἐν ἀρχῇ Προοίμιον καὶ ἑρμηνεία περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὑπάρχειν τὸν πνευματικόν. Ἀρχ. Ὅρα λοιπὸν δεχόμενος τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων ὀφείλει εἶναι τύπος ἀγαθὸς τῶν πάντων.

Οἱ ἀριθμοὶ τῶν κεφαλαίων τοῦ νομοκάνονος δὲν συμπίπτουσι πρὸς τοὺς τοῦ πίνακος. Εἶνε δὲ ὁ κῶδιξ ἀνορθόγραφος, τοιαῦται δὲ νοητέαι καὶ αἱ ἄνω παρατεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ κεφαλαίων καὶ ἡ παρατεθεῖσα ἀρχὴ τοῦ Προοιμίου.

Στάχωσις βυρσίνη ἁπλῆ.

35. Χαρτ. 0,15×0,10. Αἰῶνος XVI (φ. 145).
1 (φ. 1 α). Ἐξομολογητάριον.

Τὰ φ. 1—20, ὄντα νεώτερα, περιέχουσιν εὐχάς, ὡς καὶ τὰ φ. 139 μέχρι τέλους.

Ἐν φ. 107 β· Ἐγράφη ἐπὶ ἔτους ͵ζρ^ω: — +(= 1592) δῶρον τὸ παρὸν τοῦ Θεοῦ συνεργία: ἔγραψεν ἰδού, Γρηγόριος ἐν πόνῳ.

2 (φ. 108 α). Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ.

Στάχωσις βυρσίνη ἁπλῆ.

36. Χαρτ. 0,16×0,108. Αἰῶνος XVII (φ. 56).

1 (φ. 2 α). Εὐχαὶ ἤτοι ἐξορκισμοὶ τοῦ **μεγάλου Βασιλείου** καὶ ἄλλαι εὐχαί.

2 (φ. 34 α). Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ.

Στάχωσις βυρσίνη ἁπλῆ.

37. Χαρτ. 0,155×0,105. Αἰῶνος XVII (φ. 101).

1 (φ. 5 α). «Νόμιμον πανυ ὠφελημον καὶ ἐκλεκτόν.»

Προτάσσεται ἐν φ. 1 α «Πίναξ τῆσδε τῆς βίβλου», ἐν ᾧ κεφ. α' «Πῶς ὀφείλει νὰ ἶναι ὁ πνευματικος», κεφ. β' «Πῶς ὀφείλει ἐρευνὰ και κανονίζει τοὺς ἐξομολογουμένους ὑπ' αὐτοῦ»,... κεφ. ριγ' «Περὶ κλεπτῶν», κεφ. ριδ' «Περὶ ἱερέως κλέπτου ἢ μοιχοῦ.»

2 (φ. 76 α). «**Μανουὴλ τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας** Ἔκθεσις ἁπλουστέρα καὶ συντομωτέρα συντεθεῖσα παρ' ἡμῶν ἀρτίως καὶ ἐκδοθεῖσα ὁρισμῷ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου κυροῦ Ἱερεμίου.»

3 (φ. 96 α). Εὐχαὶ μεταλήψεως.

Ἐν φ. 100 α· ͵αφϟ (=1590) Φ ε υ ρ ο υ α ρ ί ο υ ια. Ἐν δὲ φ. 100 β ἀνορθόγραφον σημείωμα τοῦ ͵αχνθ' Νοεμβρίου 1, καθ' ὃ τ ὸ π α ρ ὸ ν ν ο μ ο χ ά ν ο ν ο ν ὑ π ά ρ χ ε ι χ ά μ ο ῦ Ἀ ν θ ί μ ο υ ἱ ε ρ ο μ ο ν ά χ ο υ.

Στάχωσις βυρσίνη μεθ' ἁπλῶν ἐπιτυπωμάτων ἄνευ χρυσοῦ, ἐν οἷς καὶ θυρεός.

38. Χαρτ. 0,14×0,10. Αἰῶνος XVIII.

1. Ἀπάνθισμα ἐκ τῆς τοῦ **Ἰωάννου Κουκουζέλη** μετροφωνίας, περιέχον Ὀκτώηχον.
2. Πολυέλεος **Κουκουμᾶ.**
3. Ἄλλα μελῳδήματα.

Στάχωσις βυρσίνη μεθ' ἁπλῶν ἐπιτυπωμάτων ἄνευ χρυσοῦ.

39. Περγ. 0,143×0,11. Αἰῶνος XII (φ. 270).

Ψαλτήριον.

Ἐν φ. 269 β· Ε γ ω ω λ ε ω ν α ρ δ ω ς π α λ ι ω λ ω γ ο ς ε γ ρ α ψ α σ ε τ ο υ τ ω τ ω ψ α λ ι τ η ρ ι κ ι ν ε τ ο υ κ υ ρ γ ι α ν α ν α κ ι ρ ο ϋ δ η ν α τ ο χ α ρ ι ο χ ι α λ ω ε γ ο λ ε ο ν α ρ δ ο ς π α λ ε ο λ ο γ ο ς ε γ ρ α ψ α. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ παραφύλλῳ τῷ συνεσταχωμένῳ τῷ ξύλῳ· 1 6 7 7 α ὐ γ ο ύ σ τ ο υ 20 ε ἰ ς τ ὴ ν ἄ ν δ ρ ω : ~ Mu to edossetto Paron o Papas cosmas aPottinágia (= Μοῦ το ἔδοσε τὸ παρὸν ὁ παπᾶς Κοσμᾶς ἀπὸ τὴν Ἁγία). Ἐν δὲ φ. 270 α Cathettus Sottiriodus — 1677 — Junio 11 essothi to cacorizico to aniPsimu

o stamatis is tin corintho· che o Theos macarissi tin Psichi tu nantin anaPafssi isttus colPus tu Abraam : ~ (=Καθ' ἔτους σωτηριώδους 1677 Ἰουνίου 11 ἐσώθη τὸ κακορρίζικο τὸ ἀνίψι μου ὁ Σταμάτης εἰς τὴν Κόρινθο· καὶ ὁ θεὸς μακαρίσῃ τὴν ψυχή του νάν την ἀναπαύσῃ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ). Μετὰ ταῦτα δ' ἕπεται ἡ ὑπογραφὴ Thomaso Roidi : ~

Στάχωσις βυρσίνη μετ' ἐπιτυπωμάτων ἁπλῶν καὶ θηλυκωτήρων σωζομένων.

40. Χαρτ. 0,15×0,10. Αἰῶνος XVI (φ. 303).

1 (φ. 1 α). Βαθμολόγιον συγγενείας (ἀκέφαλον).

2 (φ. 5 α). «Νομοκάνονον πρόχειρον πρὸς τὸ διορθοῦσθαι τοὺς πνευματικοὺς πατέρας ἕκαστον τῶν προςερχομένων τῇ μετανοίᾳ καὶ ἐξομολογήσει.»

3 (φ. 108 α). **Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου** Περὶ ἐξαγορεύσεως ἁμαρτημάτων.

4 (φ. 113 α). Κανὼν **Βασιλείου τοῦ μεγάλου.**

Ἕπονται ἄλλοι κανόνες.

Ἐν φ. 118 α· Θεόδουλος ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς αὐτοῦ πατήρ.

5 (φ. 119 α). Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ.

6 (φ. 127 α). **Μεθοδίου πατριάρχου** Διάταξις περὶ τῶν διαφόρων τρόπων καὶ ἡλικιῶν τῶν ἐπιστρεφόντων.

7 (φ. 136 β). **Ἀναστασίου Σιναΐτου** καὶ **ἄλλων** Εὐχαί.

8 (φ. 167 α). Ἀκολουθία εὐχελαίου.

9 (φ. 222 α). Εὐχὴ μεταλήψεως.

10 (φ. 226 α). Εὐχή (ἀκέφαλος).

11 (φ. 228 β). Ἀκολουθία εἰς λεχώ.

12 (φ. 231 α). Εὐαγγέλια ἑωθινά.

13 (φ. 234 α). Ἀκολουθία εἰς ἀρχάριον ρασοφοροῦντα.

14 (φ. 234 β). Ἀκολουθία εἰς μανδυώτην.

15 (φ. 241 α). Τάξις τοῦ μεγάλου σχήματος.

16 (φ. 270 α). Ἀκολουθία τοῦ ἐξοδιαστικοῦ.

17 (φ. 302 β). Συνταγαί.

Ἐν φ. 269 β· 1775 Ὀκτοβρίου πέντε ηλθεν ὁ ελτζις τοῦ μόσχοβου ἡ στὶν πόλιν με δοξίς μεγάλις καὶ . . . καὶ ἔςο ης ενδειξιν ὁ γράψας Ἰωανίκιως 1775.

ἐπαντιτζιασάμεν τὶν ἐνεχλοίσιαν βουλγάρου ομοῦ με τον πασιν χυρ γροιγορίων δια γροσια — 200 και ὁ αγίως νιχολάως νὰ μᾶς διαφιλάξι 1775 οχτοβρίου χ' ιωαννιχίως και γροιγορίως.

Στάχωσις βυρσίνη ἁπλῆ, ἧς λείπει τὸ ἐμπρόσθιον περικάλυμμα.

41. Χαρτ. 0,15×0,10. Αἰῶνος XVII (φ. 89).

Εὐχολόγιον (ἀκέφαλον καὶ κολοβόν).

Στάχωσις βυρσίνη μετ' ἐπιτυπωμάτων ἁπλῶν, τῶν πλείστων ἀφανῶν.

42. Χαρτ. 0,143×0,102. Αἰῶνος XVI (φ. 89).

Θεοτοκάριον (κολοβόν).

Κατὰ σημείωμα τοῦ 1698 'Απριλίου 1 ἐν τῷ πρώτῳ παραφύλλῳ τῷ συνεσταχωμένῳ τῷ ξύλῳ ἀνῆκεν εἰς Ναθαναὴλ ἱερομόναχον καὶ ἦτο ἀφιερωμένον ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν.

Στάχωσις βυρσίνη μετ' ἐπιτυπωμάτων ἁπλῶν παριστανόντων πλαίσια καὶ ἀνθέμια.

43. Χαρτ. 0,132×0,10. Αἰῶνος XVII.

Κῶδιξ μουσικῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰς ἁγίους τοῦ μηνὸς 'Ιουνίου.

Περιβάλλεται ὑπὸ φύλλου περγαμηνῆς, κατὰ δύο σελίδας γεγραμμένου, αἰῶνος XIII, ἀνήκοντός ποτε εἰς κώδικα σχήματος 4ου καὶ νῦν ἐπτυγμένου πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ νέου κώδικος· περιεῖχε δὲ τροπάρια.

44. Χαρτ. 0,14×0,10. Αἰῶνος XVII.

1. Σημάδια ψαλτικῆς.
2. Μέγας ἑσπερινός, μετὰ φωνῶν.

"Εν τινι τῶν φύλλων γέγραπται μονοχονδυλικῶς Ἱερεμίας ἱερομόναχος.

3. Κεκραγάρια, μετὰ φωνῶν.
4. Στίχοι ἐγκωμιαστικοὶ εἰς τὴν Θεοτόκον, ποίημα **'Ιωάννου Κουκουζέλη,** μετὰ φωνῶν.
5. **'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου** Λειτουργία, μετὰ φωνῶν.
6. Διάφορα ἄλλα μελουργήματα.
7. "Αμωμος εἰς κοιμηθέντας λαϊκούς, μετὰ φωνῶν.

Στάχωσις βυρσίνη ἁπλῆ.

45. Φάκελος χαρτῴων σπαραγμάτων κωδίκων ἐκκλησιαστικῶν καὶ μουσικῶν.

Β'

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ

ΤΗΣ ΠΑΝΑΧΡΑΝΤΟΥ

1. Περγ. 0,27×0,22. Αἰῶνος XII (φ. 315).

Εὐαγγέλιον κατὰ τὰς ἀναγνώσεις.

Μετὰ σημαδοφώνων. Γέγραπται κατὰ δύο σελίδας, εἶνε δὲ πολλαχοῦ, ἰδίως δ' ἐν φ. 37 κ. ἑ., δεινῶς ἐφθαρμένον ὑφ' ὑγρασίας, περὶ δὲ τὸ τέλος καὶ ἐξίτηλον. Οἱ ἀριθμοὶ οἱ δηλοῦντες τὰ τετράδια λείπουσιν, ἴσως ἐκκοπέντες κατὰ τὴν στάχωσιν τοῦ κώδικος. Κοσμεῖται δὲ ὑπὸ ἀρχικῶν γραμμάτων ἐρυθρῶν.

Ἡ στάχωσις ἀποτελεῖται ἐξ ὁλοσηρικοῦ κιτρινοπρασίνου, φέρει δὲ τὸ ἐμπρόσθιον περικάλυμμα ἔκτυπον ἐπὶ χαλκοῦ παράστασιν τῆς Ἀναστάσεως.

2. Χαρτ. 0,31×0,23. Αἰῶνος XVI (φ. 346).

Παρακλητική.

Κατὰ δύο σελίδας, ἀκέφαλος καὶ κολοβή. Ὁ κῶδιξ ἔφθαρται πρὸς τὰ κάτω ὑφ' ὑγρασίας.

3. Περγ. 0,29×0,21. Αἰῶνος XII (φ. 183).

Εὐαγγέλιον κατὰ τὰς ἀναγνώσεις.

Μετὰ σημαδοφώνων ἐρυθρῶν. Κοσμεῖται ὑπὸ ἀτέχνων ἀρχικῶν γραμμάτων τριχρώμων, ἐρυθρῶν, κυανῶν καὶ λευκῶν, καὶ ἐπιτίτλων κυανῶν καὶ ἐρυθρῶν. Πολλαχοῦ φαίνονται κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἔξω ᾤαν τοῦ κώδικος αἱ ὀπαὶ τῆς χαρακώσεως τοῦ κώδικος διὰ τοῦ διαβήτου ἢ τῶν λεγομένων καρκίνων. Τὰ πρῶτα φύλλα ἐφθαρμένα πέριξ ὑφ' ὑγρασίας. Τὰ φύλλα 1—8 μικρότερα τὸ σχῆμα, γεγραμμένα τὸν αὐτὸν αἰῶνα ἄνευ διαιρέσεως εἰς δύο σελίδας μετ' ἀρχικῶν γραμμάτων ἁπλῶς ἐρυθρῶν.

Ὁ κῶδιξ στερεῖται περικαλύμματος.

4. Χαρτ. 0,33×0,22. Αἰῶνος XVI (φ. 300).

1 (φ. 1 α). Πεντηκοστάριον πλῆρες.

Ἐν φ. 181 α· Ἔτους ,ζνδ' ἰνδικτιῶνος δης ἐν μηνὶ Μαΐῳ

κθ′ (=1546) ἐτελειώθη τὸ παρὸν ἐξωπάσχιον διὰ χειρὸς καμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Γεωργίου τοῦ Μεσάρχου· καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὔχεσθαί μοι διὰ τὸν Κύριον· καὶ μὴ μοῦ βαρυνθῆτε· ὅτι ἀμαθῆς εἰμὶ τοῦ γράφειν: διὰ ἐξόδου τοῦ εὐλαβεστάτου ἱερέως τοῦ κὺρ Χρυσάνθου τοῦ Μπαριότη.

2 (φ. 182 α). «Συναξάριον σὺν Θεῷ ἁγίῳ ἑξαμήναιον.»

Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαρτίου.

3 (φ. 274 α). «Λόγος τῆς Ἀκαθίστου. Διήγησις ὠφέλιμος ἐκ παλαιῶν ἱστοριῶν συλλεγεῖσα καὶ ἀνάμνησις δηλοῦσα τοῦ παραδόξως γενομένου θαύματος· ἡνίκα Πέρσαι καὶ βάρβαροι τὴν βασιλίδα ταύτην πολέμῳ περιεκύκλωσαν· οἳ καὶ ἀπώλοντο θείας δίκης πειραθέντες· ἡ δὲ πόλις ἀσινὴς συντηρηθεῖσα πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, ἐτησίως ἔκτοτε ᾄδει εὐχαριστήριον, ἀκάθιστον τὴν ἡμέραν ταύτην, ὀνομάζουσα ⁝ »

Ἀρχ. Ἐν τοῖς χρόνοις Ἡρακλείου τοῦ τῶν Ῥωμαίων βασιλέως.

4 (φ. 281 β). **Ἰωάννου Χρυσοστόμου** Εἰς τὸν ἄσωτον υἱόν.

5 (φ. 287 β). «Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου.»

Ἀρχ. Διοκλητιανὸς ὁ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ ἀναξίως τῶν σκήπτρων ἐπιλαβόμενος.

Ἐν τέλει· Τὸ παρὼν βηβλήων ἡπάρχη του αγιου ἐνδόξου μεγαλωμάρτυρος Γεωργίου του τροπεοφόρου καὶ μή τις τολμὴ αὐτῶ αποξενὸσαι.

Ὁ κῶδιξ γέγραπται κατὰ δύο σελίδας.

5. Χαρτ. 0,315×0,21. Αἰῶνος XVI (φ. 440).

Τριῴδιον.

Ἐν φ. 439 α· Ἐτελειώθη τὸ παρὸν τριωδίων χειρὶ ἐμοῦ Γεωργίου ἱερέως Λιγίζου καὶ εἰ ἀναγηνόσκοντες ευχεστε δια τον Κύριον ἐν τῇ νύσῳ Ἄνδρῳ ἔτους ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου Χριστοῦ παρουσίας ᾳφνδ′ μηνὴ Φλεβ . . . (=1554).

Κοσμεῖται ὑπὸ ἐρυθρῶν ἀρχικῶν γραμμάτων ἁπλῶν καὶ μικρῶν κομψῶν ἐπιτίτλων.

Ὁ κῶδιξ περὶ τὰ τελευταῖα φύλλα τιλφόβρωτος πρὸς τὰ κάτω.

Γέγραπται κατὰ δύο σελίδας.

6. Βομβ. 0,26×0,18. Αἰῶνος XIII (φ. 143).

«Συναγωγὴ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν μετὰ ταῦτα οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν πασῶν συνόδων καὶ τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς ἁγίων πατέρων ἐν πεντήκοντα τίτλοις διῃρημένη.»

Τίτλος α΄ «Περὶ τῆς ἀμωμήτου πίστεως καὶ τοῦ θείου βαπτίσματος καὶ τῆς τῶν κανόνων αὐθεντίας καὶ τῆς ὁρισθείσης τοῖς πατριαρχείοις ἐκ τῶν κανόνων τιμῆς καὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι τινὶ αὐτῶν ὑφαρπάζειν ἐπαρχίαν ἑτέρῳ προσήκουσαν ἐπὶ χειροτονίᾳ καὶ διοικήσεσιν· ἀλλὰ καὶ τὰς ὑφαρπαγείσας ἤδη τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἀνταποδίδοσθαι.» Τίτλος ν΄ «Περὶ κανόνος εὐχῶν καὶ ψαλμῳδίας καὶ ἀναγνώσεως καὶ τῆς περὶ τὰ θεῖα εὐλαβείας καὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐν Κυριακῇ καὶ πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς γόνατα κλίνειν τὸν προσευχόμενον καὶ περὶ τοῦ καιροῦ τοῦ Πάσχα καὶ τῶν κανονισ[θέντων] βιβλίων καὶ ὅτι οὐ δεῖ τυποῦν ἐν ἐδάφει...»

Ἡ Συναγωγὴ ἐξικνεῖται μέχρι τίτλου μϐ΄, μένοντος κολοβοῦ.

Ἡ Συναγωγὴ αὐτὴ ἄρχεται ἀπὸ φ. 9 ϐ. Προηγεῖται δ' ἐν φ. 9 α Πρόλογος, οὗ ἡ ἀρχή Οἱ τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι.

Προτάσσονται δὲ τοῦ Προλόγου τούτου ἴδια κεφάλαια νομοκάνονος, ὧν ἡ ἀρχὴ τοῦ α΄ (φ. 1 α) ἐξίτηλος. Τέλ. τοῦ Κεφ. α΄· ὡς πολλάκις ἤδη εἰρήκαμεν καὶ πολλάκις ἐπαναλαμϐάνειν οὐκ ὀκνηρόν· καὶ διὰ ταῦτα ὁ υἱὸς τῆς ἀγάπης αὐτοῦ οὐδείς ἐστιν ἕτερος, ὅτι μὴ ὁ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ γεννηθείς. Κεφ. ϐ΄ (φ. 5 ϐ) «Κατὰ τῶν τὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ μὴ τῆς πατρῴας οὐσίας ἀλλὰ τῆς θελήσεως εἶναι φαμένων.» Ἀρχ. Ἔνθέν τοι, καὶ καταγέλαστος ἡ Εὐνομίου διαλεκτική. Τέλ. ἀλλὰ μᾶλλον ἐν ὁποιᾳδήποτε ὁμοιότητι μὴ μεγάλην ἀνομοιότητα κρίνειν ὅπως ἅλις ἔχειν ἐδόκει ἐδίδαξα.» Κεφ. γ΄ «Περὶ ὁμοιώσεων τῆς θείας Τριάδος· αἵτινες ἐν τῇ τοῦ νοῦ φύσει κατ' εἰκόνα θεοῦ γενόμεναι εὑρεθῆναι ὁπωςδήποτε ἠδυνήθησαν.» Ἀρχ. Πάντως οὖν θεὸν τὸν πατέρα καὶ θεὸν τὸν υἱὸν νοητέον. Τέλ. τοῦ κακοῦ τοῦδε ὅτι μὴ ἐκ τῆς ἁμαρτίας.

Περὶ τὸ κείμενον τοῦ κώδικος παρασελίδιοι σημειώσεις.

Ἴδε καὶ ἀρ. **7.**

7. Βομβ. 0,26×0,18. Αἰῶνος XIII (φ. 134).

1 (φ. 2 α). Συναγωγὴ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν κτλ.

Συνέχεια τοῦ ὑπ' ἀρ. **6** κώδικος, ἀρχομένη ἀπὸ τριῶν στίχων, τοῦ τέλους τοῦ τίτλου μϐ΄, οὗ τελευταῖαι λέξεις· αἰτίαν καθ' ἑαυτῆς

δίδωσι ῥεπουδίων ἤτοι χωρισμῶν. Ἕπονται οἱ λοιποὶ τίτλοι μγ΄—ν΄ μετὰ καὶ τῶν ἰάμβων **Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου** πρὸς Σέλευχον.

2 (φ. 32 α). **Λέοντος πάπα** Ἐπιστολὴ δογματικὴ πρὸς Φλαβιανὸν Κωνσταντινουπόλεως.

3 (φ. 37 β). «Τί παρὰ τῶν Γραικῶν καὶ τῶν Λατίνων ἀναγκαῖον γέγονε λέγεσθαι περὶ τῆς ἀφράστου Τριάδος.»

Ἀρχ. Οὕτως οὖν ἕνεκεν τοῦ περὶ τῶν ἀφράστων λέγειν.

4 (φ. 40 α). «Συνοδικὸν περιέχον ἐν ἐπιτομῇ ἁπάσας ἀπὸ τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων γεγονείας ὀρθοδόξους τὲ καὶ αἱρετικὰς συνόδους· ὅπου τὲ καὶ διατὶ καὶ πότε καὶ καθ' οἵας αἱρέσεις ἑκάστη τῶν ὀρθοδόξων συνηθροίσθη· καὶ τὶ σὺν ἁγίῳ Πνεύματι διωρίσατο· ἐπὶ ποίων τὲ βασιλέων καὶ ἁγίων συνεκροτήθη πατέρων συνοπτικῶς σαφηνίζουσα.»

Ἀρχ. Σύνοδος θεία καὶ ἱερὰ συναθροισθεῖσα ἐν Ἱεροσολύμοις ὑπὸ τῶν θεοδιδάκτων ἁγίων ἀποστόλων καὶ μυσταγωγῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς ἀδελφῶν.

5 (φ. 62 β). «Ἐκ τοῦ ι΄ βιβλίου κεφάλαιον ια΄: περὶ μνήμης καὶ νοήσεως καὶ θελήσεως, ἐν αἷς ὁ νοῦς ἔχει ἐν ἑαυτῷ εἰκόνα τινὰ τῆς θείας Τριάδος.»

Ἀρχ. Μεταστήσαντες τοιγαροῦν πρὸς μικρὸν τὰ λοιπὰ, ἃ περὶ ἑαυτοῦ βεβαίως ὁ νοῦς φρονεῖ, τρία ταῦτα μάλιστα πάντων κατανοήσαντες ἐξετάσωμεν.

6 (φ. 64 α). «Ἐπιστολὴ **πατριάρχου** πρός τινα χώραν συστατικὴ τοῦ χειροτονηθέντος ἐπ' αὐτοῦ ἀρχιερέως.»

Τύπος τοιαύτης ἐπιστολῆς ἄνευ μνείας εἰδικῶν περιστάσεων.

7 (φ. 64 β). «Ἔνταλμα διδόμενον τοῖς χειροτονουμένοις μητροπολίταις καὶ ἀρχιεπισκόποις.»

Τύπος, εἰς ὃν ἕπονται καὶ ἄλλοι τύποι ἐνταλμάτων καὶ πιττακίων.

8 (φ. 68 α). «Περὶ τῶν τριῶν προςώπων τῆς μιᾶς οὐσίας.»

Ἀρχ. Τάχα τοίνυν ἁρμοδιώτερον λέγονται τρία πρόσωπα ἢ τρεῖς ὑποστάσεις.

9 (φ. 71 α). «**Ἰωάννου** χαρτοφύλακος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς . . . . **τοῦ Πεδιασίμου** Περὶ γάμων.»

10 (φ. 77 β). «Ἀρχὴ τῶν κεφαλαίων τοῦ ν΄ βιβλίου: πρόλογος.»

Ἀρχ. Ἔφημεν ἀλλαχοῦ ταῦτα λέγεσθαι κυρίως ἐν τῇ Τριάδι διωρισμένως ἑκάστῳ.

11 (φ. 84 β). «Περὶ τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης.»

12 (φ. 91 α). «Πόνημα **Μιχαὴλ** ἀνθυπάτου καὶ κριτοῦ **τοῦ Ἀτταλειάτου.**

13 (φ. 116 β). «Ἡ περὶ τῆς ἐκκλήτου νεαρὰ λύσις τοῦ **Κομνηνοῦ** κυροῦ **Ἀλεξίου.»**

Ἀρχ. Ἀγαθόν σοι ζῆλον προςμαρτυρεῖ ἡ ὑπόμνησίς σου. Τέλ. ὡς ἂν εἴδησις πᾶσα γένηται τοῖς δικασταῖς τῶν παρὰ τῆς βασιλείας μου ορισθέντων· τὸ μηνὶ Ἰαννουαρίου ἰνδικτιῶνος ζ' δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας.

Εὕρηται ἐκδεδομένον παρὰ τῷ Zachariä von Lingenthal Novellae constitutiones post Justinianum σ. 410 κ. ἑ.

14 (φ. 116 β). «Ἐκ τοῦ α^ου^ βιβλίου κεφάλαιον ιβ': τίνι ἂν λόγῳ ὁ υἱὸς ἀγνοεῖν λέγοιτο τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν ἣν ὁ πατὴρ εἶδεν.»

Ἀρχ. Καὶ περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν.

15 (φ. 118 α). «Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν αὐτοκράτορες, καίσαρες, βασιλεῖς Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη εὐτυχεῖς ἔνδοξοι νικηταὶ τροπαιοῦχοι ἀεισέβαστοι αὔγουστοι.»

Ἀρχ. Τὸν μέγαν φύσει καὶ ἀληθῆ θεὸν καὶ σωτῆρα.

16 (φ. 118 β). «Κατάκρισις τεθεῖσα ὑπὸ τῶν πανευσεβῶν βασιλέων» [**Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου**].

Ἀρχ. Οἶμαι δὲ τῶν κρίνειν λαχόντων οὐδένα ποτέ.

17 (φ. 119 α). «Τεσσαρακοντάτιτλος ἔννομος χάρις
ἔνθεσμον ἔργον τῶν τριῶν ἀνακτόρων
πόνημα λαμπρὸν εὐσεβῶν βασιλέων
Βασιλείου Λέοντος καὶ **Κωνσταντίνου.»**

Ἡ ἔμμετρος αὕτη ἐπιγραφὴ τοῦ Προχείρου, μένοντος κολοβοῦ, γέγραπται ἐν τῷ κώδικι καταλογάδην.

Ἔν τε τῷ κώδικι ὑπ' ἀρ. **6** καὶ τῷ ὑπ' ἀρ. **7** τινὰ φύλλα εἶνε γεγραμμένα ὑπ' ἄλλης χειρὸς ἀραιοτέρας· ἡ δὲ συνήθης γραφὴ εἶνε λίαν πυκνή. Ἔχει δὲ καὶ ὁ κῶδιξ **7** ὡς καὶ ὁ **6** παρασελίδια σχόλια. Τὰ δ' ἐν τῷ **6** καὶ **7** κώδικι χωριστὰ κεφάλαια, ὧν ἀνεγράφησαν ἀνω-

τέρω αἱ ἐπιγραφαί, εἶνε γεγραμμένα διὰ τῆς ἀραιοτέρας χειρός. Τούτων τὰ ἐν τῷ κώδικι 6 προτασσόμενα τῆς Συναγωγῆς συσχετιστέα πρὸς τὰ τοῦ 7, ὧν ἀνεγράφησαν αἱ ἐπιγραφαί.

8. Χαρτ. 0,29×0,18. Αἰῶνος XVI (φ. 368).

Τριῴδιον.

Γέγραπται κατὰ δύο σελίδας.

Ἐν φ. 368 α σημείωμα, ἐν ᾧ γίνεται μνεία Γαλακτίου Καραμάνου, προηγουμένου. Ἐν δὲ τῷ παραφύλλῳ τῆς ἀρχῆς ἀναφέρεται, ὅτι τὸ Τριῴδιον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν Ὁδηγήτριαν λεγομένην Σπηλιώτισσαν. Ἐν τῷ αὐτῷ παραφύλλῳ· Ἱερεμίου ἱερομονάχου τοῦ Καλαματιανοῦ καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ. Ἐν δὲ τῷ ὄπισθεν μέρει τοῦ αὐτοῦ παραφύλλου ἀναγράφεται ἡ ἀφιέρωσις τῆς βίβλου παρὰ τοῦ Ἱερεμίου ἱερομονάχου τοῦ Καλαματιανοῦ εἰς τὴν Σπηλιώτισσαν τῇ κα´ Φεβρουαρίου αφης´ ἡμέρα εϑ.

9. Χαρτ. 0,27×19. Αἰῶνος XVII (φ. 66).

1 (φ. 4 α). **Ἰωάννου Χρυσοστόμου** Λειτουργία.

2 (φ. 24 α). **Βασιλείου τοῦ μεγάλου** Λειτουργία.

3 (φ. 52 α). Λειτουργία τῶν προηγιασμένων.

4 (φ. 65 α). Τάξεις χειροτονιῶν (κολοβαί).

Ἐν φ. 23 β· Ὑ παρούσα λοιτουργια ἡπάρχη κάμοῦ Ἰωάσαφ ἱερομονάχου καὶ ἀρχιμανδρίτου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τὴν ἀφιερώνο εἰς τὴν μονὴν τῆς Παναχράντου δια ψυχικὴ μου σωτηρίαν αχοδ´ Μαρτίου ιβ´.

Τὰ φ. 1—3 ἄγραφα, ὑπάρχουσι δὲ καί τινα ἄλλα ἄγραφα μετὰ τὸ φ. 66.

Ὁ κῶδιξ κοσμεῖται ὑπὸ τριῶν ἐπιτίτλων καὶ 68 μεγάλων πολυχρώμων ἀρχικῶν γραμμάτων· φέρει δὲ περικάλυμμα ἐκ κυανῆς μετάξης.

10. Χαρτ. 0,24×0,17. Αἰῶνος XVIII (φ. 263).

1 (φ. 1 α). «Νέον ἐπιστολάριον πρώην πορτάρη **Μητροφάνους** ἐκ τῆς νήσου Ἄνδρου 1797 Ἰανουαρίου 5.»

Τύποι ἐπιστολῶν, ὧν μεταξὺ καί τινα φυλάττοντα τὴν ἰδιωτικὴν χροιὰν καὶ ἄξια μελέτης χάριν τῆς νέας ἱστορίας τῆς Ἄνδρου.

2 (φ. 216 α). «Κατάλογος τῶν ἀπὸ ἔτους πεντηκοστοῦ μέχρι τῆς σήμερον ἐπισκοπευσάντων.»

Ἀπὸ Στάχυος μέχρις Ἀντωνίου Κληματᾶ (;) (826).

Μετά τινα φύλλα ἄγραφα σημειώματα ἰδιωτικῶν λογαριασμῶν XIX αἰῶνος.

3 (φ. 260 α). Λέξεις τουρκικαὶ ἑρμηνευόμεναι δι' ἑλληνικῶν ἐν τύπῳ λεξικοῦ.

4 (φ. 262 α). Παραίτησις τοῦ πρώην Τήνου **Νείλου Καΐρη** (1802).

5 (φ. 262 β). Χρονικὰ σημειώματα ἀπὸ τοῦ 1796 μέχρι τοῦ 1808.

Ἐν φ. 1 α—3 α δυςξύμβλητοι μονοκονδυλίαι. Ἐν δὲ φ. 248 β χρονικὰ σημειώματα τοῦ γράψαντος τὸν κώδικα **Μητροφάνους** ἀπὸ 4 Μαρτίου 1797 (ἠκολούθησεν ἡ ἐπανάστασις τῆς Σμύρνης παρὰ τῶν γιανιτσάρων) μέχρι τοῦ 1807 (ἔκαμαν οἱ ρώσοι καὶ φρανζέζοι τὸν μέγαν δεσμῶν τῆς ἀγάπης, ἤτοι παντοτινῆ σύμπνια νὰ φυλάτουν ἡ δύω ἡμπερατῶρη).

11. Χαρτ. 0,21×0,15. Αἰῶνος XV (φ. 262).

Τετραευάγγελον (κολοβόν).

Κατά τινα σημείωσιν ἔν τινι τῶν παραφύλλων τῆς ἀρχῆς καὶ ἐν φ. 262 β ὁ κῶδιξ ἀνῆκεν εἰς Ἀγαθάγγελον ἱερομόναχον ἐκ νήσου Ἄνδρου· Ἐν σημειώματι τοῦ ἐν ἀρχῇ παραφύλλου φέρεται ἡ χρονολογία αψγ'·

12. Χαρτ. 0,21×0,15. Αἰῶνος XVI (φ. 372).

Μηναῖον Ἰανουαρίου.

Ἐν φ. 371 α· Τῶ παρῶν μιναίων ἰπάρχι της μονής τῆς Παναχράντου ἐν τῶ Καταφ[ί]γι ἐν τι Ἄντρο καὶ εἴτις τω αποξενόσι ἐξ αὐτὶς τῆς μονῆς νὰ ἐχι τὰς αρὰς τὸν πατέρων. Καθηγούμενος τῆς Παναχράντου Γερμανὸς ἱερομόναχος τω ἐπίκλι Μήνδρινός.

13. Περγ. 0,21×0,145. Αἰῶνος XI (φ. 313).

1 (φ. 22 α). Τετραευάγγελον.

Προτάσσονται τὰ φ. 1—4 Βομβ. Αἰῶνος XIII, περιέχοντα πίνακα Μηναίου, καὶ τὰ φ. 5—20 Χαρτ. Αἰῶνος XVI περιέχοντα μέρος Εὐαγγελίου κατὰ τὰς ἀναγνώσεις, ἀκεφάλου καὶ κολοβοῦ.

φ. 22 α «Τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἁγίου εὐαγγελίου τὰ κεφάλαια.»—φ. 24 α «Ὑπόθεσις εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον.»—φ. 24 α «Στίχοι εἰς τοὺς δ' εὐαγγελιστάς» τέσσαρες.—φ. 26 α Τὸ **κατὰ Ματθαῖον** εὐαγγέλιον.»—φ. 67 β «Τοῦ κατὰ Μάρκον ἁγίου εὐαγγελίου τὰ κεφάλαια.»—φ. 69, α Τὸ **κατὰ Μάρκον** εὐαγγέλιον.—φ. 90 β

«Τοῦ κατὰ Λουκᾶν ἁγίου εὐαγγελίου τὰ κεφάλαια.» — φ. 92 α Τὸ **κατὰ Λουκᾶν** εὐαγγέλιον. — φ. 134 β «Τοῦ κατὰ Ἰωάννην ἁγίου εὐαγγελίου τὰ κεφάλαια.» — φ. 135 α Ὑπόθεσις τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου. — φ. 137 α Τὸ **κατὰ Ἰωάννην** εὐαγγέλιον. — φ. 165 α «Δήλωσις διαλαμβάνουσα τὴν τοῦ χρόνου τῶν εὐαγγελίων ἀνάγνωσιν καὶ τὴν τῶν εὐαγγελιστῶν διαδοχὴν πόθεν τε ἄρχονται, καὶ ποῦ καταλήγουσιν.» — φ. 165 β «Δήλωσις ἀκριβὴς τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν κεφαλαίων τοῦ τε ἀποστόλου καὶ τοῦ εὐαγγελίου.» — φ. 168 β Συναξάριον τῶν ιβ' μηνῶν.

Τὰ φ. 24 β, 25 α, 68 β, 135 β καὶ 136 α ἄγραφα. Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ κώδικος κοσμεῖται ὑπὸ ἀκόμψου ἐπιτίτλου πρὸ ἑκάστου τῶν εὐαγγελιστῶν, πρὸς δὲ τούτοις ἐν μὲν φ. 25 β ὑπὸ εἰκόνος οὐκ ἀτέχνου τοῦ ἀποστόλου Ματθαίου γράφοντος τὸ εὐαγγέλιον, ἐν δὲ φ. 136 β ὑπὸ εἰκόνος τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Προχόρου. Εἶνε δὲ τῆς δευτέρας ταύτης εἰκόνος ἀρίστη ἡ διατήρησις, ἰδίως τοῦ χρυσοῦ βάθους, πλὴν τοῦ προςώπου τοῦ Ἰωάννου, ἐφθαρμένου κατὰ τὸ ἥμισυ, καὶ τῶν περὶ τὸν ἀριστερὸν ὀφθαλμὸν τοῦ Προχόρου.

2 (φ. 172 α). Πράξεις Ἀποστόλων.

3 (φ. 210 β). **Ἰακώβου** ἐπιστολή.

4 (φ. 214 β). **Πέτρου** Ἐπιστολαί.

5 (φ. 221 α). **Ἰωάννου** Καθολικὴ ἐπιστολή.

6 (φ. 227 α). **Παύλου** ἐπιστολαί.

7 (φ. 315 α). **Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου** Ἀποκάλυψις.

Τῶν πλείστων ἐπιστολῶν προηγοῦνται αἱ ὑποθέσεις.

Στάχωσις βυρσίνη μετ' ἐπιτυπωμάτων χρυσῶν.

14. Χαρτ. 0,21×0,15. Αἰῶνος XVII (φ. 195).

Ψαλτήριον.

Ἐν φ. 194 α· Τὸ παρὸν Ψαλτήριον ἐγράφει ἐπὶ ἔτους ͵ζρογ' (=1665) χειρὶ Θεοκλήτου εὐτελοῦς τῶν ἱερομοναχων καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὔχεσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ οἰκτροῦ· καὶ εἴ τι σφαλερὸν εὕρητε διορθώσαντες σύγνωτε ὅτι ἀνθρώπινόν ἐστι τὸ σφάλλειν: — Ὑπάρχει δὲ κτῆμα τοῦ κυροῦ Γιοβάνι. Ἐν φ. 194 β κατὰ σημείωμα νεώτερον ἀνορθόγραφον ὁ κῶδιξ ἀφιερώθη εἰς τὴν μονὴν τῆς Παναχράντου ὑπὸ Ἀποστόλη ἱερέως ἐκ κώμης Δράκιας ἐπαρχίας τοῦ ἁγίου Δημητριάδων.

Στάχωσις βυρσίνη μετ' ἐπιτυπωμάτων ἁπλῶν ἄνευ χρυσοῦ.

15. Χαρτ. 0,215×0,165. Αἰῶνος XVIII (σ. 511 παλαιᾶς ἀριθμήσεως).

Ἰωάννου τοῦ Ζωναρᾶ Ἐπιστολαί.

Ἐν τῷ πρώτῳ παραφύλλῳ τῷ συνεσταχωμένῳ τῷ ξύλῳ σημείωμα, καθ' ὃ ὁ κῶδιξ ἀνῆκεν εἰς Μελέτιον ἱερομόναχον Ἄνδριον καὶ προεστὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Γαλατᾶ.

Τῆς σ. 1 προτάσσονται τρία φύλλα ἀσελίδωτα, περιέχοντα τὸν πίνακα τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ζωναρᾶ.

Στάχωσις βυρσίνη μετ' ἐπιτυπωμάτων ἁπλῶν ἄνευ χρυσοῦ.

16. Χαρτ. 0,20×0,15. Αἰῶνος XVI (φ. 258).

Εὐαγγέλιον κατὰ τὰς ἀναγνώσεις.

Ἐν φ. 258 β σημείωμα δι' ἀλφαβήτου κρυπτογραφικοῦ τῆς σολωμονικῆς τοῦ λεγομένου «φηλτᾶς». Ἐν τῷ αὐτῷ φύλλῳ ,αφκβ' ἐν μινὶ Ἰουλιου ιζ' (=1522) ἔλαβε τέλος. Ἐν δὲ φ. 258 α· δόξα σοι ὦ Θεὸς ὁ ἐλευθερώσας με τῆςδε τῆς βίβλου· τῷ ἔχοντι καὶ γράψαντι Χριστέ μου σῶσον καὶ ἐμοῦ τοῦ γράψαντος οἰτροῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ Ἰωσὴφ τάχα καὶ ἀναγνώστου....

Ὁ κῶδιξ εἶνε οἰκτρῶς διαβεβρωμένος ὑπὸ τιλφῶν.

17. Χαρτ. 0,20×0,15. Αἰῶνος XVIII (φ. 177).

Νομοκάνων.

Ἀκέφαλος καὶ κολοβός. Προτάσσεται πίναξ ἀκέφαλος, ἀρχόμενος ἀπὸ κεφ. ρκβ' «Περὶ τῶν βασταζόντων φυλακτά». Κεφ. ρκγ' «Περὶ τῶν βδελυσσομένων τοὺς γάμους καὶ τὰ ἑξῆς», ρκδ' «Περὶ βιβλίων γνησίων καὶ νόθων» . . . σξζ' «Περὶ γυναικὸς ἐὰν μοιχευθῇ καὶ τῆς τὸ ἀποδείξῃ».

Ὅ τε πίναξ καὶ αὐτὸς ὁ νομοκάνων εἶνε τεταγμένοι κατ' ἀλφάβητον. Ἄρχεται δ' ὁ νομοκάνων ἀπὸ φ. 7 α διὰ κεφ. α' «Περὶ τοῦ τίς γίνεται ἐπίσκοπος καὶ τίς οὐ γίνεται». Κεφ. β' «Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων», κεφ. γ' «Περὶ ψήφου τῶν ἐπισκόπων καὶ ποίων νὰ γίνεται καὶ πόσων.» Συμφωνεῖ δὲ ὁ πίναξ πρὸς τὸν νομοκάνονα, μεθ' ὃν ἐν φ. 167 α «Ἐπιστολὴ προεστῶτος πρὸς γέροντα τέλειον καὶ διακριτικὸν καὶ σοφόν» (κολοβή).

Ὁ κῶδιξ στερεῖται περικαλύμματος.

18. Χαρτ. 0,18×0,14. Αἰῶνος XVIII (σ. 874 παλαιᾶς ἀριθμήσεως).

«Βίβλος λεγόμενον περὶ ἀνθρώπων καὶ ζῴων».

Μετὰ τὴν ἐν τῷ παραφύλλῳ ἐπιγραφὴν ταύτην ἐν φ. 1 α «Μέρος τρίτον τῆς φυσιολογίας, φυσιολογία μερικὴ περὶ τοῦ ἐμψύχου σόματος.» Ἐν τοῖς τελευταίοις φύλλοις σχέδια διὰ μέλανος ἐκ τῆς ἀνθρωπολογίας. Κῶδιξ κακῶς γεγραμμένος.

19. Χαρτ. 0,18×0,12. Αἰῶνος XVI (φ. 141).

1 (φ. 1 α). **Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου** Λειτουργία.

Ἐν φ. 43 β· Ἐγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ Διονυσίου ἱερομονάχου καὶ πνευματικοῦ πατρὸς ἔτει ζοβ′ ἰνδικτιῶνος ζ′ (=1564).

2 (φ. 44 α). **Βασιλείου τοῦ μεγάλου** Λειτουργία.

Ἐν φ. 93 β· Τέλος, ἡ θεία λειτουργία τοῦ μεγάλου Βασιλείου: + ἐγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ Διονυσίου ἱερομονάχου καὶ πνευματικοῦ πατρός: +

3 (φ. 94 α). Λειτουργία τῶν προηγιασμένων.

Ἐν φ. 118 α· Τέλος τῆς θείας λειτουργίας τῶν προηγιασμένων: ͵ζοβ′ ἰνδικτιῶνος ζ′ (=1564). Ἐν δὲ φ. 119 α σημείωμα ἀνορθόγραφον περὶ τοῦ ἐν ἔτει ͵αχογ′ Ἰουνίου ιθ′ θανάτου τοῦ μακαρίτου Παπαμανθέου.

4 (φ. 120 α). Τάξεις χειροτονιῶν.

Ὕπερθεν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἡ ἐπιγραφὴ «Τακτικόν.»

20. Χαρτ. 0,16×0,11. Αἰῶνος XVII (φ. 154).

Νομοκάνων.

Κεφ. σκς′, ὧν α′ «Περὶ πνευματικῶν πῶς δεῖ αὐτοὺς εἶναι», σκς′ «Περὶ τοῦ ἐκτέμῶν τα δένδρα καὶ ἀμπελώνας.»

Καὶ τὰ μὲν πρῶτα φύλλα κατέχονται ὑπὸ τοῦ πίνακος, ὁ δὲ νομοκάνων αὐτὸς ἄρχεται ἐν φ. 14 α διὰ τῆς «Νουθεσια εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ ἀσφαλια.»

Ἀπὸ φ. 143 κ. ἑ. δι' ἄλλης χειρὸς συμπληρωτικὰ περὶ ἐξομολογήσεως.

21. Χαρτ. 0,15×0,10. Αἰῶνος XVIII (φ. 79).

«**Συμεὼν τοῦ λογοθέτου καὶ μεταφραστοῦ** Ἐξομολογητική.»

Εὐχολόγιον κολοβόν.

22. Χαρτ. 0,145×0,105. Αἰῶνος XVII (φ. 211).

1 (φ. 1 α). Μηνολόγιον, ἀρχόμενον ἀπὸ Σεπτεμβρίου.

2 (φ. 71 α). Ἀκολουθία τοῦ εὐχελαίου.

3 (φ. 120 α). «Ἱστορίαι περὶ τῆς συντελίας τῶν Ἱεροσωλύμων καὶ ἁλόσεως τῶν Ἰουδαίων καὶ περι κηρύξεως τῶν Ἀποστόλων.»

Ἀρχ. Ἅπαν μὲν τὸν παντων περι τῶν εὐαγγελικῶν (κατὰ διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος εὐαγγελικῶν) ῥητῶν.

4 (φ. 129 α). **Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου** Εἰς Μεταμόρφωσιν.

5 (φ. 146 β). Λόγος εἰς τὸ «Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ.»

6 (φ. 168 α). **Συμεὼν Θεσσαλονίκης** Εἰς τὴν μετάστασιν τῆς Θεοτόκου.

7 (φ. 199 β). Συνταγαὶ ἐν τῇ καθωμιλημένῃ.

8 (φ. 200 α). Πίναξ διπλοκατηχουμένων.

9 (φ. 202 α). Ἀκολουθία εἰς κοιμηθέντας.

10 (φ. 203 α). Εὐχὴ ἐγκωμιαστικὴ εἰς Θεοτόκον.

11 (φ. 210 β). Εὐχὴ ἐπὶ αἰσχρῶν λογισμῶν (κολοβή).

23. Χαρτ. 0,18×0,11. Αἰῶνος XIX (φ. 160).

«Εἱρμολόγιον καλοφωνικόν.»

Ἐν φ. 158 α· Ἐν ἔτη 1829 Μαΐου 19 ἡμέρᾳ σάββάτῳ διὰ χειρὸς Σάββα Γεωργίου Κασσανιότη. Ἐν δὲ φ. 159 α σημείωσις, καθ' ἣν ὁ κῶδιξ ἀνῆκεν εἰς Μακάριον ἱεροδιάκονον τὸν ἐξ Ἄνδρου.

24. Χαρτ. 0,15×0,10. Αἰῶνος XVII (φ. 123).

1 (φ. 1 α). Εὐχολόγιον.

2 (φ. 48 α). **Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου** Διήγησις.

3 (φ. 73 α). Βίος καὶ πολιτεία «τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Μακαρίου τοῦ Ῥωμαίου τοῦ εὑρεθέντος ἀπὸ εἴκοσι μιλίων τοῦ παραδείσου.»

4 (φ. 110 α). «Ἱστορία Διονυσίου ἱερομονάχου τοῦ ῥήτορος ἀσκήσαντος ἐν τῇ σκήτῃ τῆς Λαύρας κοιμηθέντος δὲ ἐν ἔτει ͵ζριδʹ Ὀκτωβρίου ϛʹ» (κολοβή).

25. Χαρτ. 0,208×0,15. Αἰῶνος XVII (φ. 15).

1 (φ. 1 α). «Τάξις γινομένη ἐπὶ χειροτονίᾳ ἀναγνώστου καὶ ψάλτου.»

2 (φ. 5 α). «Τάξις γινομένη ἐπὶ χειροτονίᾳ διακόνου.»

3 (φ. 10 α). «Τάξις γινομένη ἐπὶ χειροτονίᾳ πρεσβυτέρου.»

Ἐν φ. 15 β σημείωμα δι' ἄλλης χειρὸς ἀνορθογράφου, καθ' ὃ ὁ κῶδιξ ἀνῆκεν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἄνδρου Ἰάκωβον, ἄνευ χρονολογίας.

Ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει φύλλα ἄγραφα.

Ὁ κῶδιξ κοσμεῖται ὑπὸ ἓξ μεγάλων πολυχρώμων καλλιτεχνικωτάτων ἀρχικῶν γραμμάτων καὶ τεσσάρων κομψοτάτων ἐπιτίτλων. Τὸ δὲ περικάλυμμα ἀποτελεῖται ὑπὸ κιτρίνης μετάξης.

Γ'

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΟΡΘΙΟΥ

---

1. Χαρτ. 0,21×0,16. Αἰῶνος XVIII (σ. σιδ' παλαιᾶς ἀριθμήσεως).

«**Μιχαὴλ τοῦ Γλυκᾶ** ἢ **Ἰωάννου τοῦ Ζωναρᾶ** Ἀποκρίσεις εἰς ἐρωτήσεις τινῶν, καὶ ἀπορίας.»

Ἐν σ. α' Πρώτη ἐπιστολὴ ἀνεπίγραφος, ἧς ἡ ἀρχή· Καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὢ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλὴ τοῖς ἀρχαίοις ἱστόρηται, τὴν γλαῦκα τὸ ὄρνεον. Ἕπεται ἐν σ. ζ' ἡ ἐπιστολὴ Ἐμμανουὴλ Κομνηνῷ «Εἰ χρὴ προςέχειν τοῖς λέγουσιν ὅτι πρὸς καιρὸν εἶχε τὸ σῶμα ὁ Ἀδάμ.» Τελευταῖον κεφάλαιον ἐν σ. ση' «Τὸ ἀπολογιτικὸν ἐκ μέρους πρὸς τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ γραφὴν τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, κυρίου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, τὴν ἀπολυθεῖσαν πρός τινα μοναχὸν ἐπιμεμψάμενον οὐ μικρῶς αὐτῷ διά γε τὸ τῆς ἀστρολογίας μάθημα, καὶ φιλονεικοῦσαν τὸ τοιοῦτον μάθημα συστῆσαι, φυσικαῖς καὶ γραφικαῖς ἀποδείξεσι.» Τέλ. (κολ.) ἅτε Κρόνου μέσος καὶ Ἄρεως κείμενος, τί χρὴ καὶ λέγειν εἴ γε καὶ κατ' αὐτὴν οὐκ ἀσφαλῶς.

Τῆς σ. α' προηγοῦνται τρία φύλλα ἀσελίδωτα. Ἐν τῷ ἀμέσως προηγουμένῳ τῆς σ. α' φύλλῳ «Πίναξ τῆς βίβλου ταύτης», ἐν ᾗ κεφ. α' «Ὅτι οὐκ ἔννομον τοῖς ἐν πορνείᾳ ἢ μοιχείᾳ ζῶσι συγκαταβαίνειν εὐθέως», κεφ. β' «Ὁποῖον εἶχε τὸ σῶμα ὁ Ἀδὰμ κατ' ἀρχὰς, καὶ εἰ ἐν φυσικοῖς ὑπέκειτο πάθεσι πρὸ τῆς παραβάσεως. . .» Κεφ. τελευταῖον «Εἰ φθαρτόν ἐστιν ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ μετάληψις, εἴτε ἄφθαρτος.»

Ὁ κῶδιξ περικαλύπτεται ὑπὸ φύλλου περγαμηνῆς ἀγράφου.

Φέρει καὶ ἐπὶ τῆς ῥάχεως ἀριθμὸν Βεργῆ 177, ἐν δὲ τῷ εὑρετηρίῳ Λουκίσα ἀρ. 104.

2. Χαρτ. 0,19×0,15. Αἰῶνος XVI (φ. 228).

1 (φ. 18 β). Νομοκάνων **Ματθαίου Βλαστάρεως** κατὰ στοιχεῖον.

Ὁ κῶδιξ ἄρχεται ἐν φ. 1 α ἀπὸ Προοιμίου ἀκεφάλου περὶ τῶν συνόδων διὰ τῶν λέξεων· . . . ἀλλ' ἑαυτοῖς τὸν τῆς μετανοίας λιμένα τῇ ἀπειθείᾳ προςχώσαντας, παντὸς βασιλέως αὐθεντικώτερον μετιόντες. Ἐν δὲ φ. 13 α Πίναξ τοῦ Νομοκάνονος καὶ ἐν φ. 17 α «Περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.» Ἀρχ. Τὰς τῶν ἱερῶν τοίνυν ὑποθέσεις κανόνων κατὰ στοιχεῖον διελεῖν δοκιμάσαντες. Αὐτὸς δ' ὁ Νομοκάνων ἄρχεται ἐν φ. 18 β· «Ἀρχὴ τοῦ **α** στοιχείου. Περὶ τῶν ἀρνησαμένων τὴν ἄμωμον πίστιν.»

2 (φ. 207 α). «Τὰ ἑπτὰ μυστήρια τῆς τοῦ θεοῦ ἁγίας ἐκκλησίας.»

3 (φ. 207 β). **Φωτίου** «Ἀγωγαὶ καὶ ἀποδείξεις ἀκριβεῖς συλλεγεῖσαι ἔκ τε συνοδικῶν καὶ ἱστορικῶν γραφῶν, περὶ ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν καὶ λοιπῶν ἑτέρων ἀναγκαίων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων.»

Κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν. Ἐρώτησις α' «Ἐν ποίοις φαίνονται οἱ Ῥωμαῖοι πεπραχότες παραλόγως.»

4 (φ. 212 α). «Τοῦ ἁγιωτάτου **πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου** Ἀντιγραφὴ πρὸς τὸν ἁγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον Γρανδέσης ἤτοι Ἀκυληίας περὶ τοῦ μὴ εἶναι δυνατὸν ὡς μηδὲ ἀκουσθέντος ποτέ, τὸ ὀνομάζεσθαι πατριάρχην τὸν τοιοῦτον ἀρχιεπίσκοπον τῆς Βενετίας, καὶ περὶ τῶν να . . . .»

5 (φ. 216 α). «**Τοῦ αὐτοῦ** Περὶ διακόνου· καὶ **Βασιλικοῦ Πέτρου·** περὶ τοῦ σιγιλίου· πρὸς τὸν Ἀργυρὸν **δουκὸς Ἰταλίας.**»

6 (φ. 218 α). «Περὶ τοῦ ἁγίου συμβόλου καὶ τοῦ καγκελαρίου.»

7 (φ. 219 α). «Περὶ τῶν ιβ' κεφαλαίων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου κατὰ τοῦ δυσσεβοῦς Ἀργυροῦ.»

8 (φ. 219 β). «Τῆς ϛ^{ης} συνόδου.»

9 (φ. 220 β). «**Τοῦ μεγάλου Βασιλείου.**»

10 (φ. 220 β). «Περὶ τῆς προςθήκης τοῦ ἁγίου συμβόλου.»

11 (φ. 221 α). «Περὶ τῶν αἱμομιξιῶν.»

12 (φ. 222 β). Περὶ τῶν ἀζύμων.

Ἀρχ. Ὁ περὶ τῶν ἀζύμων λόγος, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή. Τέλ. (κολ.)· τοιοῦτον γὰρ τὸ ἄζυμον ὥςπερ ψυχῆς τῆς πρὸ ζύμης λειπόμενον· εἰ δὲ τὸ ἄζυμον ἄψυχον . . . . .

Ὁ κῶδιξ γέγραπται διὰ γραμμάτων πυκνοτάτων. Τὰ φ. 128—134 νεώτερα, τοῦ XVIII αἰῶνος.

Στάχωσις βυρσίνη ἁπλῆ.

Φέρει καὶ ἐπὶ τῆς ῥάχεως ἀριθμὸν Βεργῆ 182, ἐν δὲ τῷ εὑρετηρίῳ ἀριθμὸν Λουκίσα ἀρ. 102.

3. Χαρτ. 0,23×0,17. Αἰῶνος XVIII (φ. 299).

1 (φ. 1 α). Ἐξηγήσεις ἐπιστολῶν **Συνεσίου** παρὰ **Δανιὴλ** μοναχοῦ **Κεραμέως τοῦ Πατμίου.**

Ἐν φ. 154 α· Ὑπάρχουσιν αἱ ἐπιστολαὶ Δανιὴλ ἱεροδιακόνου. Ἐγράφησαν ἐν τῇ κατὰ Πάτμῳ σχολῇ ͵αψϞζ΄ (=1797).

2 (φ. 155 α). [**Δημοσθένους**] «Λόγος ὁ περὶ τῆς παραπρεσβείας.»

3 (φ. 211 α). «Λόγος **Λιβανίου** πρεσβευτικὸς β^ος^ πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς Ἑλένης. Ὀδυσσεύς.»

Ἐξήγησις ψυχαγωγική.

4 (φ. 230 β). «**Τοῦ αὐτοῦ** Μελέτη γ^η^ Ἔχων τις γυναῖκα καὶ τὰ ἑξῆς.»

Ψυχαγωγικὴ ἐξήγησις.

5 (φ. 243 β). «**Τοῦ αὐτοῦ** Ἀποκηρυττόμενος ἀνῆλθε τὶς εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ ἑξῆς.»

Ψυχαγωγικὴ ἐξήγησις, μένουσ' ἀτελής.

6 (φ. 244 α). **Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου** Ἐπιστολαί.

Μετὰ διαστίχου ἐξηγήσεως λειπούσης πολλαχοῦ. Ἐν τέλει δὲ καί τινες ἐπιστολαὶ **Βασιλείου τοῦ μεγάλου** πρὸς τὸν Γρηγόριον.

Ἐν τέλει τοῦ κώδικος· Νικολάου Κυδωνιάτου Ἰωαννιάδου τοῦ ἐκ τῆς νήσου Λέσβου ὁρμομένου· ͵αψϞς^ῳ^ Ἰανουαρίου ια΄ (=1796).

Στάχωσις βυρσίνη ἁπλῆ.

Φέρει καὶ ἐπὶ τῆς ῥάχεως ἀριθμὸν Βεργῆ 46, ἐν δὲ τῷ εὑρετηρίῳ Λουκίσα ἀρ. 105.

4. Χαρτ. 0,225×0,165. Αἰῶνος XVIII (φ. 262).

«Τοῦ σοφωτάτου διδασκάλου κυροῦ **Γεωργίου Κορεσίου τοῦ Χίου** Περὶ εὐαγγελικῶν ἐξηγήσεων.»

Ἄρχεται ἀπὸ φ. 9 α. Προτάσσεται δ' ἐν τοῖς φ. 1 α—8 β Πίναξ λεπτομερής.

Στάχωσις ἐκ χαρτονίου.

Φέρει καὶ ἀριθμὸν ἔμπροσθεν Λουκίσα 100, Βεργῆ ἐπὶ τῆς ῥάχεως 40.

5. Χαρτ. 0,24×0,16. Αἰῶνος XVIII (φ. 143).

1 (φ. 1 α). Ἀριθμητικὴ (ἀκέφαλος).

Τέλ. ἀλλ' οἶμαι περὶ τούτων ἀχρήστων νῦν οὐσῶν, μάλιστα δὲ τῆς 6ας: δίκαιον εἶναι ἐν τῇ περὶ τῆς ἄλγεβρας πραγματείας διελθεῖν.

Τοῦ φ. 1 α ἐσχισμένον τὸ ἄνω μέρος.

2 (φ. 26 α). Γεωμετρία μετὰ σχημάτων (κολοβή).

Ἀρχ. Ὁρισμοί· αος. Σημεῖον ἐστὶ οὗ μέρος οὐδέν.

Στάχωσις βυρσίνη ἄνευ ξύλου.

Φέρει καὶ ἀριθμὸν Λουκίσα 109.

6. Χαρτ. 0,205×0,145. Αἰῶνος XVIII (φ. 123).

1 (φ. 1 α). Ἀνεπίγραφος διήγησις περὶ τοῦ ὁσίου Ἰωσήφ.

Ἀρχ. Οὗτος ὁ ὅσιος καὶ θεοφόρος πατὴρ ἡμῶν Ἰωσηφ ἧτον γέννημα καὶ θρέμμα τῆς περιφήμου νήσου Κρήτης ἀπο ἕνα χωριον Κεράμων καλούμενον.

Γέγραπται χειρὶ νεωτέρᾳ.

2 (φ. 5 α). Διήγησις περὶ τοῦ ὁσίου Ἰωσὴφ (ἀκέφαλος).

Ἀρχ. . . . πᾶσαν τὴν θεόπνευστον γραφήν· προσέτι δὲ καὶ τῇ καλλιγραφίᾳ σχολάζων, ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ μεγάλως ηὐφραίνοντο, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν· ἐπεὶ δὲ καὶ μετ' ὀλίγον οἱ αὐτοῦ γεννήτορες τὸ πέρας τοῦ βίου ἐδέξαντο (κατὰ διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος δεξάμενος), αὐτὸς τῆς οὐσίας αὐτοῦ κληρονόμος γίνεται. Τέλ. χρόνου δὲ παρελθόντος, ἐπειδὴ ἦλθε τὸ ἀσεβέστατον γένος τῶν Ἀγαρηνῶν, πέρνοντες αὐτὸ τὸ σεβάσμιον λείψανον οἱ συγγενεῖς του, ἤγαγον αὐτὸ ἐν τῇ περιφήμῳ νήσῳ τῆς Ζακίνθου, κἀκεῖ θαύμασί τε καὶ σημείοις δοξάζει, αὐτὸ ὁ δοξάζων τοὺς δούλους του· φυλάττων καὶ αὐτὸ τὸ σεβάσμιον λείψανον σῶον καὶ ἀκέραιον, ὡς οὐδὲ ὅμοιον αὐτῷ δὲν εὑρίσκεται· καὶ τὸ περισσότερον ὁποῦ ἠθέλησεν ὁ θεὸς νὰ σβυσθοῦν καὶ ὅλα τὰ κρυφὰ μέλη, ὁποῦ κἂν σημεῖον δὲν φαίνεται, εἰς σημεῖον τῆς αὐτοῦ καθαρότητος· καθὼς ὀφθαλμοῖς ἰδίοις ἴδαμεν, καὶ ἐλθόντες αὐτὸ ἠσπασάμεθα. Ταῖς αὐτοῦ

ἁγίαις πρεσβείαις ὁ Θεὸς, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς, ἀμήν.

3 (φ. 8 β). Κατάλογος ὁσίων.

Ἀρχ. Παῦλος ὁ ἐν τῷ Λάτρῳ
Χριστόδουλος ὁ ἐν Πάτμῳ
Λάζαρος ὁ στυλίτης ἐν Γαλησίῳ ὄρει.

Τέλ. Ἰωάννης Βλαδίμηρος βασιλεὺς Βουλγάρων ἐν Δαλματίᾳ διατελῶν.

Γέγραπται τῇ νεωτέρᾳ χειρὶ τῇ γραψάσῃ καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 1.

4 (φ. 10 α). **Πέτρου Κλαρκίου** Ἐπιστολὴ πρὸς Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν καὶ **Εὐγενίου Βουλγάρεως** Ἐπιστολὴ πρὸς Πέτρον Κλάρκιον περὶ τῶν μετὰ τὸ σχίσμα ἁγίων τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ τῶν γενομένων ἐν αὐτῇ θαυμάτων.

Ἐξεδόθη τύποις ἐν Ἀθήναις τῷ 1844.

Τὰ φ. 1—4 τοῦ κώδικος νεώτερα.

Πολλαχοῦ τοῦ κώδικος διορθώσεις εἴτ' ἐπὶ διαξεσμάτων εἴτ' ἐπὶ μικρῶν χαρτίων ἐπικεκολλημένων.

Τὸ περικάλυμμα ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ.

Φέρει καὶ ἀριθμὸν Λουκίσα 101.

7. Χαρτ. 0,20×0,15. Αἰῶνος XVIII (σ. 767 παλαιᾶς ἀριθμήσεως).

1 (σ. 1). Βίος Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου ὑπὸ **Καλλίστου Κωνσταντινουπόλεως.**

2 (σ. 48). Βίος Μαξίμου τοῦ Καυσοκαλυβίτου απόνημα **Θεοφάνους τοῦ Περιθεωρίου** καὶ προηγουμένου τοῦ Βατοπεδίου.»

3 (σ. 125). Βίος Λεοντίου Ἱεροσολύμων «συγγραφεὶς παρὰ **Θεοδοσίου μοναχοῦ τοῦ Κωνσταντινοπολίτου.»**

Ἀρχ. Οὐχ ὅτι τὸ τῆς ἀρετῆς χρῆμα τοῖς πολλοῖς δυσκατόρθωτον.

4 (σ. 231). «Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἁγίου ὁσιομάρτυρος καὶ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβου, τοῦ ἀσκήσαντος εἰς τὰ ὅρια τῆς ἱερᾶς μονῆς τῶν Ἰβήρων, καὶ θείας θεωρίας κατατρυφήσαντος ἐν τῇ σκήτῃ τοῦ τιμίου Προδρόμου.»

Ἀρχ. Καὶ νὰ λαλῶ βούλομαι, καὶ πάλιν νὰ σιωπῶ ἀναγκάζομαι.

5 (σ. 365). «Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Παϊσίου τοῦ μεγάλου, συγγραφεὶς παρὰ τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν **Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ.»**

Ἀρχ. Ὥςπερ τὰ τερπνὰ τοῦ βίου, καίπερ ὄντα λυόμενα, διὰ μικρᾶς ἡδονῆς οἶδεν τοὺς θελγομένους αὐτοῖς ἐφελκύσαι πρὸς ἔρωτα.

6 (σ. 457). **Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου** Κατηχήσεις ἀνεωστὶ μεταγλωττισθεῖσαι εἰς ἁπλουστέραν διάλεκτον ὑπὸ τοῦ **ὁσιωτάτου** καὶ λογιωτάτου **ἐν μοναχοῖς** κυρίου κῦρ **Ματθαίου τοῦ ἐκ πόλεως Γάνου καὶ Χώρας.»**

Τῶν Βίων μόνος ὁ ὑπ' ἀρ. 4 ἐν τῇ καθωμιλημένῃ.

Ὁ κῶδιξ γέγραπται ἀπὸ σ. 53 κ. ἑ. ὑπὸ δευτέρας χειρὸς διὰ γραφῆς ἀραιοτέρας. Ὑπὸ τῆς πρώτης δὲ χειρὸς ἐγράφη πλὴν τῶν μέχρι τῆς σ. 53 τὸ ὑπ' ἀρ. 3. Τὸ δὲ ὑπ' ἀρ. 6 ἐγράφη ἐν μέρει ὑπὸ τρίτης χειρός.

Στάχωσις βυρσίνη μετὰ ἐπιτυπωμάτων ἁπλῶν ἄνευ χρυσοῦ.

Φέρει καὶ ἀριθμὸν Βεργῆ 181, ἐν δὲ τῷ εὑρετηρίῳ Λουκίσα εἶνε καταγεγραμμένος ὑπ' ἀρ. 103.

8. Χαρτ. 0,20×0,14. Αἰῶνος XVIII (φ. 45).

1 (φ. 2 α). «Δεκεμβρίου ιε' Μνήμη ἱερομάρτυρος Ἐλευθερίου.»

Ἀρχ. Δεῦτε πιστοὶ συνελθόντες πάντες τιμήσωμεν τὸν μέγαν ἱεράρχην καὶ μάρτυρα.

2 (φ. 10 α). «Φεβρουαρίου ι' ἱερομάρτυρος Χαραλάμπους εἰς τὸν ἑσπερινόν.»

3 (φ. 13 β). «Δεκεμβρίου ιε' τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἐλευθερίου ἐν τῷ ἑσπερινῷ.»

4 (φ. 14 β). «Ὀκτωβρίου κ' τῆς ὁσίας Ματρώνης τῆς Χιοπολίτιδος εἰς τὸν ἑσπερινόν.»

Ἐν. φ. 22 α· 1738 μηνὴ Νοεμβρίου 2 Γρηγόριος ἱερομόναχος ἔγραψα.

5 (φ. 22 α). «Δεκεμβρίου ιε' ἱερομάρτυρος Ἐλευθερίου βίος καὶ πολιτεία.»

Ἀρχ. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ εἰδωλολάτρου Ἀνδριανοῦ ἦτον καὶ ὁ θαυμάσιος Ἐλευθέριος.

6 (φ. 26 α). Ἱερομάρτυρος Χαραλάμπους βίος καὶ πολιτεία.

Ἀρχ. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ δυσεβοῦς Σεβήρου ἦτον εἰς τὴν Ἀσίαν ἕνας ἡγεμών.

7 (φ. 30 α). «Κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ποίημα τοῦ βασιλέως κύρου **Θεοδόρου Δοῦκα τοῦ Λασκαρέως.**»

Μετὰ διαστίχου ἐξηγήσεως.

8 (φ. 39 α). Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ.

9 (φ. 43 β). Πίνακες πρὸς εὕρεσιν τῶν μηνῶν καὶ τῶν ἡμερῶν διὰ τοῦ διαγράμματος τῶν δακτύλων τῆς χειρός.

Ἐν τῷ πρώτῳ παραφύλλῳ τῷ συνεσταχωμένῳ μετὰ τοῦ περικαλύμματος ἀνάξια λόγου οἰκογενειακὰ σημειώματα τῶν ἐτῶν 1719—1740. Ἐν φ. 1 α, μεἰναντι ἀγράφῳ, μονοχονδυλικῶς Νικόλαος Καμένος καὶ Γεώργιος Κούμουλας γράφω. Ἐν φ. 45 μονοχονδυλικῶς· Ἀγαθάγγελος ἱερομόναχος.

Στάχωσις βυρσίνη ἄνευ ξύλου.

Φέρει καὶ ἀριθμὸν Βεργῆ 192, Λουκίσα 108.

9. Χαρτ. 0,23×0,16. Αἰῶνος XVIII (φ. 73).

«Προδιοίκησις εἰς τὴν λογικὴν πρὸς τοὺς ἀρχαρίους καὶ πάντῃ ἀπείρους ἰδιωτικῇ φράσει συντεθειμένη.»

Ἀρχ. Ἐπειδὴ καὶ ἐστάθη συνήθεια ἀνάμεσα εἰς ἐκείνους ὅλους ὁποῦ μέλλουν νὰ παραδώσουν καμίαν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν νὰ προλέγουν τινὰ προτύτερα.

Ἐν τῷ πρὸ τοῦ φ. 1 παραφύλλῳ· 1819 φευρουαρίου 12 καὶ τὸδὲ ἐμοῦ τοῦ ἐξ ἄνδρου Δανιήλ.

Στάχωσις βυρσίνη ἄνευ ξύλου.

Φέρει καὶ ἀριθμὸν Βεργῆ 70, Λουκίσα 106.

10. Χαρτ. 0,20×0,157. Αἰῶνος XVIII (φ. 481).

Κῶδιξ μουσικῆς ἐκκλησιαστικῆς.

Ἀκέφαλος καὶ κολοβὸς μετὰ σημείων μελανῶν καὶ ἐρυθρῶν. Πολλὰ τῶν μελῶν φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ μελῳδοῦ.

Στάχωσις ἐκ ξύλου περικαλυπτομένου ὑπὸ καφέχρου βύρσης μετὰ χρυσῶν ἐπιτυπωμάτων. Καὶ ἔμπροσθεν μὲν φέρεται ἐπιτετυπωμένος Χριστὸς ὄρθιος, ὄπισθεν δὲ Θεοτόκος βρεφοκρατοῦσα ὀρθία. Περὶ δὲ τὰς ἐπιτετυπωμένας χρυσᾶς εἰκόνας χρυσῆ ᾠά.

Φέρει καὶ ἀριθμὸν Βεργῆ 82, ἐν δὲ τῷ εὑρετηρίῳ Λουκίσα εἶνε καταγεγραμμένος ὑπ' ἀρ. 107.

11. Χαρτ. 0,32×0,22. Αἰῶνος XVIII (σ. 1132).

'Επιτομὴ ἱερῶν κανόνων.

Ἄρχεται ἀπὸ σ. 7. Προηγεῖται ἐν σ. 1 κ. ἑ. «Εἰς τὴν ἐπιτομὴν τῶν ἱερῶν κανόνων προοίμιον», οὗ ἡ ἀρχή· Τὰ τῶν ἱερῶν κανόνων ἤνθησε μὲν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος, ἐπλατύνθη δ' ἔπειτα κατὰ διαφόρους τοπικάς τε καὶ οἰκουμενικὰς συνελεύσεις θεοφόρων ἀνδρῶν, καὶ ἰδίᾳ δὲ κατά τινας τῶν, ὡς ἂν εἴποι Παῦλος, ἐν κόσμῳ λόγον ζωῆς ἐσχηκότων φωστήρων. Κατωτέρω δ' ἐν τῷ Προοιμίῳ· Τούτων δὴ τῶν ἱερῶν κανόνων ἐπιτομήν τινα τήνδε, πνευματικῶν πατέρων ἐμοὶ σεβασμιώτατε, ἀμφιλαφῆ τε καὶ μακρῷ τῆς περιφερομένης Ἀρμενοπούλου τε καὶ Ἀριστηνοῦ ἀκριβεστέραν συνερανισάμενοι, κατὰ τὴν σὴν ἀξίωσιν συνετάξαμεν, τὴν μὲν τῶν ταυτοδυνάμων κανόνων ταυτολογίαν τὸν ἐνόντα τρόπον ἐκκλίναντες, τὴν δὲ τῶν ἑτεροειδῶν προσώπων ταυτοπάθειαν ἐν γένει περιλαβόντες, ὡς εἶναι τῆς προκειμένης ἐπιτομῆς τὴν διαθεσιν φυσικῶς πως ἀπὸ τῶν καθόλου τε καὶ ἁπλῶν ἐπὶ τὰ σύνθετα προϊοῦσαν εἰς τὰ καθ' ἕκαστα, τοῦ καθόλου ἔστιν οὗ ἐπιτοπολὺ οὐχ ἁπλῶς εἰλημμένου.

Ἐν σ. 1114· ὅλον τὸ βιβλίον μὲ τὰς ἐπιφυλλίδας αὐτοῦ φύλλα γεγραμμένα ἑξακόσια εἴκοσι.

Τῶν 1132 σελίδων τοῦ κώδικος αἱ 1120 φέρουσι παλαιὰν ἀρίθμησιν, αἱ δὲ παρ' ἐμοῦ ἀριθμηθεῖσαι λοιπαὶ εἶνε μικροτέρου σχήματος. Ἅπασαι δ' αἱ σελίδες εἶνε ἠριθμημέναι κατὰ πέντε στίχους, ἑκάστη δ' αὐτῶν φέρει ἰδίαν ἐπιγραφήν.

Πολλαχοῦ τοῦ κώδικος διασβέσματα καὶ προςθῆκαι ἐπὶ χάρτου μικροτέρου τὸ σχῆμα (αἱ ἐπιφυλλίδες τῆς ἐν σ. 1114 σημειώσεως). Ταῦτα δ' ἐνδεικνύουσιν, ὅτι ὁ κῶδιξ εἶνε τὸ πρωτότυπον τοῦ συγγραφέως.

Στάχωσις βυρσίνη ἁπλῆ.

Φέρει καὶ ἀριθμὸν Βεργῆ 6, ἐν δὲ τῷ εὑρετηρίῳ Λουκίσα φέρεται καταγραμμένος ὑπ' ἀρ. 99.

12. Χαρτ. 0,31×0,21. Αἰῶνος XV—XVI (φ. 510).

1 (φ. 29 α). **Ματθαίου τοῦ Βλαστάρεως** Νομοκάνων.

Προτάσσεται α' Προοίμιον Νομοκάνονος (ἀκέφ.). Ἀρχ. . . . τῆς ζητήσεως οὔσης· ἀλλ' ἢ πρὸς βεβαίωσιν τῶν ὁρισθέντων ταῖς προλαβούσαις συνόδοις· ἢ πρὸς καθαίρεσιν τῶν ἀπ' ἐναντίας αὐτοῖς τολμησάντων ἱέναι. Τέλ.

ὑπομνηστέον δὲ καὶ τῶν βασιλέων καθ' οὓς οἱ ὑπηρέται τῶν θείων τουτωνὶ κανόνων ἐξέλαμψαν· οὕτω γὰρ ἂν ὁ λόγος εὐσύναπτος εἴη. Ἕπονται δὲ μετὰ τὸ Προοίμιον α' «Περὶ τῶν κανόνων τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Ἀρχ. Πρῶτοι τοίνυν οἱ ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων πέντε πρὸς τοῖς ὀγδοήκοντα κανόνες. β' «Περὶ τῆς ἐν Καρχηδόνι συνόδου.» Ἀρχ. Τῶν γε μὴν οἰκουμενικῶν ἁπασῶν τε καὶ τοπικῶν ἡ ἐν Καρχηδόνι σύνοδος ἀρχαιότερον ἱστόρηται. γ' «Περὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας πρώτης συνόδου.» . . . . κ' «Περὶ τῆς περὶ τὸν Φώτιον συνόδου.» Μετὰ δὲ ταῦτα ἄνευ νέας ἐπιγραφῆς «Ἔτι καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν νόμων, πόθεν ἔσχων τὴν ἀρχὴν καὶ ὅπως συνέστησαν.» Ἀρχ. Οὐδὲν δὲ οἷον καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν νόμων βραχέα διαλαβεῖν. Τέλ. δεῖ δὲ ἄρα καὶ τὰ κεφάλαια κατὰ στοιχεῖον τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ ἐπὶ πίνακι γραφῇ δοῦναι. Μεθ' ὃ «Ζήτει περὶ νόμων, καὶ ἐν τῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ μ στοιχείου. Ἡ παλαιὰ δεκάλογος ἐκ τοῦ Λευϊτικοῦ.» Μετὰ δὲ τὸν Δεκάλογον **«Τοῦ ἁγίου Μαξίμου»** βραχέα. Ἀρχ. Τρεῖς ἀποκαταστάσεις οἶδεν ἡ ἐκκλησία. Τέλ. τὸν δημιουργὸν ἀναίτιον τῆς ἁμαρτίας.

Ἀπὸ δὲ φ. 21 α Πίναξ τοῦ Νομοκάνονος τοῦ Βλαστάρεως, φέρων καταλογάδην τὴν ἐπιγραφὴν τήνδε

«Ματθαῖος οἰκτρὸς ἐν μονασταῖς καὶ θύτης
πίνακα τούτων ὠργάνωσε κανόνων.»

Ἐν τῷ κατὰ στοιχεῖον τούτῳ πίνακι κεφ. α' ἐν τῷ Α «Περὶ τῶν ἀρνησαμένων τὴν ἀμώμητον ταυτηνὶ τῶν Χριστιανῶν πίστιν. . .» Τελευταῖον δὲ καὶ μόνον κεφάλαιον τοῦ Ω «Τίνας δεῖ ὠράριον φορεῖν.»

2 (φ. 304 α). «Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια. Οἰκτροῦ μοναστῶν ταῦτα **Ματθαίου θύτου»** [**Βλαστάρεως**].

3 (φ. 304 β). «Τὰ βασιλικὰ ὀφφίκια.»

4 (φ. 306 β). «Αἱ ὑποκείμεναι μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ τῷ πατριάρχῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.»

Ἕπονται αἱ ἀρχιεπισκοπαί.

5 (φ. 307 β). «Περὶ τῶν τῆς συγγενείας βαθμῶν.»

6 (φ. 310 α). Κανονικὸν τοῦ ἁγίου **Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ.**

Προτάσσεται πίναξ τῶν τε κεφαλαίων τοῦ Κανονικοῦ καὶ τῶν λοιπῶν κατωτέρω ἀναφερομένων, φέρων ἐπιγραφὴν τήνδε·

«Σκόπει πίνακι βιβλίου τοῦ δευτέρου.»

7 (φ. 319 β). **Νικήτα Ἡρακλείας** Ἀποκρίσεις πρὸς Κωνσταντῖνον ἐπίσκοπον.

8 (φ. 320 α). **Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ὁμολογητοῦ** Κανόνες ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ διατάξεων.

9 (φ. 324 β). **Ἰωάννου Κίτρους** Ἐκ τῶν ἀποκρίσεων πρὸς τὸν Δυρραχίου Καβάσιλαν.

10 (φ. 331 β). «Τοῦ **ἁγίου Κυρίλλου** τὰ κατὰ Νεστορίου γενόμενα παρὰ τῆς τρίτης συνόδου κεφάλαια ιβ'».

11 (φ. 332 β). «Περὶ Σιλβανοῦ ἐπισκόπου Τρωάδος ὅςτις τοὺς φιλοῦντας τὸ δίκαιον ἐκάθιζε κριτάς· καὶ εἰρήνευσον συντόμως τοὺς κρινομένους.»

12 (φ. 348 β). «Κανόνες τῶν **ἁγίων Ἀποστόλων** ὀγδοήκοντα πέντε.»

13 (φ. 355 β). Κανόνες τῆς ἐν Νικαίᾳ α' οἰκουμενικῆς συνόδου.

14 (φ. 359 α). Κανόνες τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει β' οἰκουμενικῆς συνόδου.

15 (φ. 361 β). Κανόνες τῆς ἐν Ἐφέσῳ γ' οἰκουμενικῆς συνόδου.

16 (φ. 363 β). Κανόνες τῆς ἐν Χαλκηδόνι δ' οἰκουμενικῆς συνόδου.

Οἱ Κανόνες τῆς ε' συνόδου λείπουσι, περιλαμβανομένης μνείας αὐτῶν μόνον ἐν τῷ πίνακι τῶν φ. 310 α κ. ἑ.

17 (φ. 368 α). Κανόνες τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ϛ' οἰκουμενικῆς συνόδου.

18 (φ. 393 α). Κανόνες τῆς ἐν Νικαίᾳ ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου.

19 (φ. 400 β). Κανόνες τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου.

20 (φ. 408 α). «Κανόνες τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συστάσης συνόδου ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μακεδόνος.»

21 (φ. 409 α). Κανόνες τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου.

22 (φ. 413 β). Κανόνες τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου.

23 (φ. 414 β). Κανόνες τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου.

24 (φ. 416 β). Κανόνες τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου.

25 (φ. 421 β). Κανόνες τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

26 (φ. 425 α). Κανόνες τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου.

27 (φ. 431 α). Κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου.

28 (φ. 466 α). **Διονυσίου Ἀλεξανδρείας** Πρὸς Βασιλείδην.

29 (φ. 468 β). **Πέτρου Ἀλεξανδρείας** «Περὶ τῶν διωγμοῖς παραπεπτωκότων.»

30 (φ. 472 α). **Γρηγορίου θαυματουργοῦ** Περὶ τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ εἰδωλόθυτα φαγόντων.

31 (φ. 473 β). **Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας** Πρὸς Ἀμμοῦν μονάζοντα.

32 (φ. 474 β). «**Τοῦ αὐτοῦ** Ἐκ τῆς ἐννάτης ἑορταστικῆς ἐπιστολῆς.»

33 (φ. 475 β). «**Τοῦ αὐτοῦ** Πρὸς Ρουφιανὸν ἐπίσκοπον.»

34 (φ. 476 α). «**Τοῦ μεγάλου Βασιλείου** Ἐπιστολαὶ κανονικαὶ πρὸς τὸν ἅγιον Ἀμφιλόχιον ἐπίσκοπον Ἰκονίου ἐννενίκοντα.»

35 (φ. 484 β). **Τοῦ αὐτοῦ** Ἐκ τῆς πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιον περὶ βρωμάτων διαφορᾶς.

36 (φ. 484 β). **Τοῦ αὐτοῦ** Πρὸς Διόδωρον Ταρσοῦ Περὶ τοῦ δύο ἀδελφὰς ἀγομένου εἰς γάμον.

37 (φ. 486 α). **Τοῦ αὐτοῦ** Πρὸς Γρηγόριον πρεσβύτερον ὥςτε χωρισθῆναι αὐτὸν τοῦ συνεισάκτου γυναίου.

38 (φ. 486 β). **Τοῦ αὐτοῦ** Πρὸς τοὺς χωρεπισκόπους.

39 (φ. 487 α). **Τοῦ αὐτοῦ** Πρὸς τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν ἐπισκόπους ὥςτε μὴ χειροτονεῖν ἐπὶ χρήμασιν.

40 (φ. 487 β). «[Τ]**οῦ αὐτοῦ** Ἐκ τοῦ εἰκοστοῦ εὐδόμου κεφαλαίου τῶν περι τοῦ ἁγίου πνεύματος πρὸς τὸν μακάριον Ἀμφιλόχιον γεγραμμένων.»

41 (φ. 489 α). «Τοῦ ἁγίου **Γρηγορίου** ἐπισκόπου **Νύσσης** Ἐπιστολὴ κανονικὴ πρὸς Λητόϊον ἐπίσκοπον Μελιτινῆς.»

Μένει χολοβὴ ἐν κεφ. γ΄ ἐν λέξεσι δ ι ε κ ρ ί θ η τ ὸ π λ η μ μ έ λ η μ α...

42 (φ. 491 α). **Θεοδώρου Βαλσαμὼν** Μελέτη χάριν τῆς εἰς τοὺς θείους ναοὺς τῶν μοναστηρίων γινομένης μετακλήσεως διὰ σημάντρων τριῶν.

43 (φ. 503 α). **Θεοδώρου Στουδίτου** «Περὶ ἀναγκαίων ζητημάτων ἀποκρίσεις περὶ ἐρωτήσεις ἃς ἠρώτησαν τινές.»

44 (φ. 504 β). «Ἕτερα κεφάλαια προτεθέντα περί τινος ἱερέως.»

45 (φ. 506 β). **Θεοδώρου Στουδίτου** «Διδασκαλία χρονικὴ τῆς μονῆς τῶν Στουδίου.»

46 (φ. 509 α). «Ἑτέρα διδασκαλία χρονικὴ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν **Ἀναστασίου ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ ὄρους.**»

Ἀρχ. Ἀπὸ μὲν τῆς μεγάλης ἡμέρας τοῦ ἁγίου Πάσχα μέχρι καὶ τῇ Κυριακῇ τοῦ Θωμᾶ.

47 (φ. 509 β). «**Νικηφόρου** τοῦ ἁγιωτάτου **οἰκουμενικοῦ πατριάρχου** Στίχοι περὶ διαίτης εἰς τὸν πρῶτον τοῦ Ἁγίου Ὄρους κῦρ Ἰωαννίκιον, τὸν εἰς τὸ Πρωτάτον τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους προϊστάμενον.»

Ἀρχ. Πολλάκις με ἠξίωσας τέκνον ηὐλογημένον.

Τέλ. (κολ.) ἀνακυκλοῦντες ἔφασαν μίαν εἶναι ἡμέραν...

Τὸ ποίημα γέγραπται καταλογάδην ἐν τῷ κώδικι, οἱ δὲ στίχοι διακρίνονται δι' ἐρυθροῦ μικροῦ ἀρχικοῦ γράμματος.

Ὁ κῶδιξ σύγκειται ἐκ δύο μερῶν, ὧν τὸ μὲν πρῶτον, γεγραμμένον τὸν XV αἰῶνα τελευτῶντα, διήκει μέχρι τοῦ φ. 466, τὸ δὲ δεύτερον, ἀπὸ φ. 467 κ. ἑ. μέχρι τέλους, γέγραπται χειρὶ πυκνοτέρᾳ τὸν XVI αἰῶνα. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου μέρους δὲν ὑπάρχει ἀρίθμησις τετραδίων, τοῦ δὲ δευτέρου μέρους, φέροντος τὴν τοιαύτην ἀρίθμησιν, λείπουσι μετὰ τὴν πρὸς Λητόϊον κολοβὴν ἐπιστολήν, μεταξὺ τῶν φ. 490 καὶ 491 τὰ τετράδια δ καὶ ε'. Ἐν τούτοις δὲ πλὴν τοῦ τέλους τοῦ πρὸς Λητόϊον περιελαμβάνοντο καὶ τὰ ἐν τῷ Πίνακι τοῦ φ. 310 α κ. ἑ. ὑπ' ἀρ. λα'—νβ' περιλαμβανόμενα κεφάλαια τάδε·

λα «**Τιμοθέου** τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου **Ἀλεξανδρείας** Ἀποκρίσεις πρός τινας ἐρωτήσεις προσενεχθείσας αὐτῷ παρὰ τῶν κληρικῶν.»

λβ «**Θεοφίλου** ἀρχιεπισκόπου **Ἀλεξανδρείας** Περὶ τῶν ἁγίων Θεοφανίων ἐπιστάντων ἐν Κυριακῇ, καὶ περὶ ἑτέρων κεφάλαια ιδ.»

λγ «**Κυρίλλου** ἀρχιεπισκόπου **Ἀλεξανδρείας**· ἐπιστολὴ πρὸς Δόμνον· κεφάλαια δ.»

λδ «Τοῦ μεγάλου **Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου** Περὶ τοῦ τίνα χρὴ βιβλία ἀναγινώσκεσθαι.»

λε «Τοῦ ἁγίου **Ἀμφιλοχίου** ἐπισκόπου Ἰκονίου Πρὸς Σέλευκον περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως.»

λς «**Γενναδίου** τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου **Κωνσταντινουπόλεως** Ἐπιστολὴ ἐγκύκλιος πρὸς τὸν πάπαν Ῥώμης.»

λζ' «Συνοδικὴ διάγνωσις περὶ διαφόρων κεφαλαίων.»

λη' «Τὸ τριακοστὸν ἕβδομον κεφάλαιον, γέγονε κεφάλαιον ἕκτον.»

λθ «**Ταρασίου** τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου **Κωνσταντινουπόλεως**

Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀδριανὸν πάπα Ῥώμης· περὶ τοῦ μὴ ἐπι χρήμασι γίνεσθαι τὰς χειροτονίας κεφάλαια ιϐ.»

μ «Περὶ τοῦ ἐξ αἵματος ἑϐδόμου βαθμοῦ κεφάλαια ϛ.»

μα «Χρυσόϐουλον τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ **Ἀλεξίου** [**Κομνηνοῦ**] περὶ τῶν γυναικῶν τῶν μελλόντων γίνεσθαι ἐπισκόπων.»

μϐ «Ἐπιστολὴ κανονικὴ περὶ παρθένων γυναικῶν συζευγνυμένων ἀνδράσι παρα γνώμην τῶν γονέων αὐτῶν.»

μγ «Περὶ ἱερέων ἀπολεσάντων τοὺς ἄρτους.»

μδ «Περὶ μεταθέσεως ἐπισκόπων.»

με «Περὶ συμϐολαίων προικὸς θαυμαστόν.»

μϛ «Συνοδικὴ διάγνωσις περὶ γάμου.»

μζ «Περὶ παραιτήσεως ἐπισκόπων.»

μη «Περὶ ἐπισκόπου ἀποχαρέντος.»

μθ «Συνοδικὴ διάγνωσις περὶ τοῦ ἐξ αἵματος ἑϐδόμου βαθμοῦ.»

ν «Τοῦ βασιλέως **Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου** Νεαρὰ περὶ τῶν ἀποστατούντων.»

να «Συνοδικὴ διάγνωσις περὶ ἀποστατούντων.»

νϐ «Περὶ καταλύσεως ἱερῶν σκευῶν.»

Τὰ ἀντὶ τούτων τῶν λειπόντων κεφαλαίων περιλαμϐανόμενα ἐν τῷ κώδικι ὑπ' ἀρ. 42—47 δὲν περιέχονται ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ πίνακι τοῦ φ. 310 κ. ἑ.

Καὶ αἱ δύο χεῖρες τοῦ κώδικος γράφουσι τὰ ἄτονα ι μετὰ τελείας στιγμῆς ἐπ' αὐτῶν, ἡ δὲ δευτέρα γράφει στιγμὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἀτόνων υ.

Ἐν φ. 426 α τὸ σημείωμα mariga matomati. Ἐν δὲ τῇ κάτω ᾤᾳ τοῦ φ. 491 α μικρὸν σκαρίφημα διὰ μέλανος ἄτεχνον, παριστάνον ἱερέα κρατοῦντα τῇ δεξιᾷ λαμπάδα καὶ τῇ ἀριστερᾷ κηροστάτην, ἄξιον ὁπωςδήποτε λόγου διὰ τὸ περίεργον σχῆμα τοῦ καλύμματος. Ἐν τῇ κάτω ᾤᾳ τοῦ φ. 495 marioga Kardamizi, ἐν δὲ τῇ ἄνω ᾤᾳ τοῦ φ. 497 α + Ἰωάννης ϛοAnnis καὶ ὀλίγον περαιτέρω Fame pene Salsia dove: — Ἐπὶ δὲ τοῦ ὄπισθεν ξύλου τῆς σταχώσεως τουρκικαί τινες λέξεις, ἅς, ἀντιγραφείσας παρ' ἐμοῦ ἐπὶ διαφανοῦς χάρτου, ὧδε ἡρμήνευσέ μοι ὁ κ. Μηνᾶς Χαμουδόπουλος· Μεχμὲτ Φουὰτ ταξενδὰρ (ἤτοι εἰσπράκτωρ) 1192 (Ἐγείρας, ἤτοι 1778;)

Στάχωσις βυρσίνη μετὰ ἐπιτυπωμάτων ἁπλῶν ἄνευ χρυσοῦ.

Φέρει καὶ ἀριθμὸν Βεργῆ 33.

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΑΠΟΡΡΗΤΩΝ

Ἐν ἐπιμέτρῳ τοῦ ἀνὰ χεῖρας καταλόγου εὑρίσκομαι εἰς τὴν εὐάρεστον θέσιν νὰ δημοσιεύσω τὰ ἐν σ. 95 ἀνωτέρω ἀναφερόμενα γενεαλογικὰ σημειώματα τοῦ οἴκου τῶν Μαυροκορδάτων, ἅτινα προθύμως μοι ἀπέστειλεν ὁ σχολάρχης Κορθίου κ. Ἰωάννης Τέντες, ἀντιγράψας ἐκ τῆς ἐντύπου ἐκδόσεως τῆς Παλαιᾶς καὶ νέας γραφῆς τῆς ἀποκειμένης ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς σχολῆς καὶ ἀναφερομένης ἀνωτέρω ἔνθα ὁ λόγος περὶ αὐτῆς.

Τὰ γενεαλογικὰ ἐκεῖνα σημειώματα τὰ προτασσόμενα τοῦ ἐντύπου πληροῦσι δύο φύλλα. Καὶ προηγοῦνται μὲν σημειώματα χειρὸς ἀνορθογράφου, ἥτις εἶνε ἡ τοῦ Νικολάου Μαυροκορδάτου τοῦ πατρὸς Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων, καθ᾽ ἃ δεικνύει ἡ διὰ χειρὸς τούτου τεθειμένη ἐπ᾽ αὐτῶν ἐπιγραφὴ *ἐξ ἰδίας χειρὸς Νικολάου πατρὸς ἐμοῦ Ἀλεξάνδρου*. Ἕπονται δὲ κατόπιν καὶ ἄλλα σημειώματα ὀρθῶς γεγραμμένα παρ᾽ αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τέλος δ᾽ ἀκολουθοῦσι διὰ τρίτης γραφῆς, χωριζόμενα ἀπὸ τῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου διὰ γραμμῆς, σημειώματα γεγραμμένα ὑπὸ ἄλλης χειρὸς πλὴν τοῦ πάντων τελευταίου, ὅπερ φαίνεται πιθανῶς αὐτόγραφον τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Εὐχαρίστως δημοσιεύω τὰ γενεαλογικὰ ταῦτα σημειώματα, οὐσιωδῶς συμπληροῦντα ὅσα γινώσκομεν ἄλλοθεν περὶ τοῦ ἐπιφανοῦς φαναριωτικοῦ οἴκου, καθ᾽ ἃ ἀποδεικνύει ἡ παραβολὴ τῶν ἐνταῦθα δημοσιευομένων πρὸς τὰς δύο ἐκ χειρογράφων γενεαλογίας τῶν Μαυροκορδάτων, ἃς ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 1886 ἐν Παρισίοις ὁ κ. Αἰμίλιος Legrand ἐν τῇ συγγραφῇ Généalogie des Maurocordato de Constantinople et autres documents concernant cette famille.

'Εξ ἰδίας χειρὸς νικολάου πατρὸς ἐμοῦ αλεξανδρου.

1633 Δεκεμβρΐου 17 Εις κοσταντινουπολιν 'Εγενίθιν ὁ ἰός μου ὁ ιω# καί ΐ δυναμίς του θΐου με του λογου του.

1636 μαρτίω 7 εγενίθίν ὁ ἰός μου ὅ σκαρλάτος καί ἰ δινα μις του θΐου με του λογου του[1].

1638 ἄπριλλίω 11 ἔγενιθιν ι θιγατερα μου ι κοκονα και ι διναμις του θέοὺ με του λογου της.

1639 Ιουνιω 15 εγενιθιν ὁ ιος μου ὁ Γεοργιος και ι χαρις και ι διναμις του θέοὺ με του λογου του[2].

1640 αὐγουστο 23 ἐγενίθιν ὁ ιοσ μου ὅ κονσταντινος και ι διναμις του θέού με του λογου του.—

1641 νοεμβριω 7 ἐγενιθιν ο ιοσ μου ὅ ἀλεξανδρος καί ι διναμις του θεοῦ με του λογου του.

1642 Ιουνιου 10 εγενιθιν ἥ θιγατερα μου ἥ μαριορα χειρί νικολάου υἱοῦ λαυρεντίου υἱοῦ νικολάου των μακαριτῶν.

1653 Ιανουαριω 10 ἐγεννήθη ἡ Ζωΐτζα.

(Ἕπεται σημείωμα διεξεσμένον καὶ ὡς ἐκ τούτου δυςανάγνωστον).

ἐξ ἰδίας χειρὸς ἐμοῦ ἀλεξάνδρου

εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτει 1672 μαρτίου α' ἡμέρᾳ παρασκευῇ εἰς τὰ χαράγματα τῆς ἡμέρας ἐγεννήθη ἡ ῥωξάνδρα ἡ κόρη μου καὶ ὁ θεὸς ἂς εἶναι πάντοτε μαζή της εἰς βοήθειαν καὶ ἀντίληψιν.

εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτει 1673 αὐγούστου 11 ἡμέρᾳ δευτέρᾳ ὥρᾳ τρίτῃ τῆς ἡμέρας ἐγεννήθη ἡ ῥωξάνδρα μου, καὶ ὁ θεὸς ἂς εἶναι βοηθός της καὶ οἱ χρόνοι της πολλοὶ καὶ λαμπροί.

εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτει 1675 ἡμέρᾳ σαβάτῳ ὥρᾳ δωδεκάτῃ τῆς νυκτὸς ἐγεννήθη ὁ κωνσταντῖνος ὁ υἱός μου.

εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτει 1678 μαρτίου 2 τῇ πρώτῃ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς ἡμέρᾳ πέμπτῃ

---

[1] Εὕρηται διαγεγραμμένον.

[2] Εὕρηται διαγεγραμμένον.

ἐγεννήθη ὁ σκαρλάτος ὁ υἱός μου κύριος ὁ θεὸς πολυετήσοι λαμπρῶς αὐτόν.

εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτει 1680 μαΐου 3 ἡμέρᾳ τρίτῃ τὸ βράδυ τετάρτῃ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς ἐγεννήθη ὁ νικόλαος ὁ υἱός μου κύριος πολυετήσοι καὶ προκόψοι αὐτόν.

1682 φευρουαρίου 25 σὺν θεῷ ἁγίῳ ἐν τριάδι ὑμνουμένῳ ἡμέρα σαββάτου πρὸς τὸ ξυμέρωμα ἐγεννήθη ἡ Ἑλένη ἡ κόρη μου, καὶ ὁ θεὸς ὁ ἅγιος πολυετήσοι αὐτὴν ἀμήν.

εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἐν τριάδι ὑμνουμένου θεοῦ 1686 ὀκτωβρίου 23 ἡμέρᾳ σαββάτου τῷ τέλει τῆς δευτέρας ὥρας τῆς νυκτὸς ἐγεννήθη ὁ υἱός μου ὁ ἀλέξανδρος καὶ ὁ θεὸς πολυετήσοι αὐτὸν ἀμήν.

σὺν θεῷ ἁγίῳ

ἐν νύσσῃ τῶν Βελεγράδων διατρίβοντί μοί τινας ἡμέρας, ἡνίκα πρέσβυς εἰς γερμανίαν ὁδοιπόρουν[1]*, διηγγέλθη ὅτι ἔτους σωτηρίῳ 1689 ἰουλλίου 23 ἡμέρας δευτέρας ὑποφωσκούσης λαμπρῶς ἐγεννήθη ὁ υἱός μου, ὃς ἐκλήθη ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι ἰωάννης ὁ θεὸς πολυετήσοι αὐτὸν μετὰ χριστιανικῆς προκοπῆς ἀμήν.*

1694 μαΐου ι ἡμερα τρίτη, ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας ἐγεννήθη ἡ μαριωρίτζα καὶ θεὸς νὰ την πολυετήσῃ.

1695 Ἰουνίου ιθ╫ ἡμερα ν╫ καὶ ὥρᾳ α╫ τῆς νυκτὸς ἐγεννήθη ὁ γρηγορέσκος.

1697 Ἰανουαρίου ιγ╫ ἡμέρᾳ γ╫ τέσσαρες ὥραις τῆς ἡμέρας ἐγεννήθη ἡ σουλτανίτζα.

1698 νοεμβρίου 25 ἡμερα στ╫ εἰς τὴν γ╫ ὥραν τῆς νυκτὸς ἐγεννήθη ὁ ἀλέξανδρος ὁ κύριος νὰ τὸν κάμῃ λαμπρὸς καὶ πολλοί.

1701 ἀπριλίου 17 ἐγεννήθη ὁ σκαρλάτος ὁ ἔγγονός μου ὁ θεὸς νά τον πολυετήσῃ μὲ σύνεσιν καὶ σοφίαν ἦτο ἡμέρα πέμπτη ἡ ἐπιφώσκουσα ὥρα πέμπτη τῆς νυκτὸς, ἔτυχε μεγάλη πέμπτη.

Σπυρ. Π. Λάμπρος.

[1] Ἐσφαλμένως ἐγράφη *ὁδιηπέρουν* ἀνωτέρω ἐν σ. 95.

ΟΛΥΝΘΟΣ

(*Ἀνεκοινώθη ἐν συνεδριάσει τοῦ φιλολογικοῦ καὶ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ Συλλόγου*).

Μεταξὺ τῶν δύο κόλπων τοῦ Θερμαϊκοῦ ἐκ Δυσμῶν καὶ τοῦ Στρυμονικοῦ πρὸς Ἀνατολὰς [1] κεῖνται εἰς τὴν αὐτὴν σχεδὸν γραμμὴν αἱ δύο λίμναι ***Κορώνεια*** καὶ ***Βόλβη*** (Ἁγίου Βασιλείου [2] καὶ Μπεσικίων). Στεναὶ καὶ μακραὶ ἡ μὲν ἐννέα ἡ δὲ εἰκοσιτεσσάρων περίπου χιλιομέτρων καὶ μέσον πλάτος 3—4, κατέχουσι τὸ κατώτερον τῆς κοιλάδος καὶ χωρίζουσι τῆς ὅλης Μακεδονίας τὴν Μεσημβρινὴν αὐτῆς ἄκραν, τὴν ***Μακεδονικὴν Χερσόνησον***. Ἐκ τῆς Χερσονήσου ταύτης χωροῦσι πρὸς μεσημβρίαν τρεῖς γλῶσσαι, αἵτινες σχηματίζουσι τὰς ὑποχερσονήσους οὕτως εἰπεῖν ***Παλλήνην*** (Κασσάνδραν), ***Σιθωνίαν*** (Λογ-

[1] Ἀπέχουσιν ἀλλήλων οἱ κόλποι οὗτοι περὶ τὰ 64 χιλ. ἐκ τούτων τὰ 46 κατέχουσιν αἱ ῥηθεῖσαι λίμναι καὶ ὁ Ῥήχιος ποταμός, τὰ δὲ 18 ἡ ξηρὰ ἡ μεταξὺ τούτων κειμένη. Ἡ μεταξὺ τῶν λιμνῶν ἀπόστασις εἶναι 8 περίπου χιλιόμετρα, τὸ δὲ ὕψος τοῦ ἐδάφους δὲν ἐπιτρέπει καὶ οὔτε τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἑνώσεως αὐτῶν, ἐκτὸς ἐὰν ὑπάρχῃ ὑπόγειός τις τοιαύτη.

[2] Ἡ λίμνη αὕτη ἔχει τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ὄχθης αὐτῆς κειμένου χωρίου Ἅγιος Βασίλειος. Δὲν εἶναι δὲ ἐξ ἐκείνων, αἵτινες παρορῶνται εἴτε ἐκ τῆς σμικρότητος ἢ ἐλλείψει ἐνδιαφέροντος. Εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτὴν γεννᾶται ἀμέσως ἡ ἀπορία πῶς αὕτη ἔμεινεν ἀνώνυμος. Ηὐτύχησεν ὅμως τὴν ἀπορίαν ταύτην νὰ λύσῃ ὁ Δανὸς ἀρχαιολόγος κ. Κ Κἰγχ καὶ δι' ἐπιστολῆς του ἐκ Κοπεγχάγης τῆς 9 Σεπτεμβρίου τοῦ 1893 πρὸς τοῖς ἄλλοις μοὶ λέγει. «Κατέγεινα λοιπὸν πρῶτον εἰς παλαιογραφικὰς μελέτας ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει, ὅπου εὗρον πολύτιμον ἔγγραφον περὶ τῆς Μακεδονικῆς Χερσονήσου κατὰ τὸν ἔνατον Μ. Χ. αἰῶνα Τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶναι «Βίος καὶ πολιτεία τοῦ Ἁγίου Εὐθυμίου τοῦ νέου ἐν Θεσσαλονίκῃ» συγγραφεὶς παρὰ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ 862 περίπου Μ. Χ. . . . . Μεταξὺ ἄλλων πληροφοριῶν εὗρον ἐκεῖ καὶ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς λίμνης τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Εἶναι ἡ ***Κορωνεία Λίμνη***.»

κὸν καὶ *Ἀκτὴν* (Ἅγ. Ὄρος). Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τούτων σχηματίζονται οἱ εὐρεῖς καὶ ὡραῖοι κόλποι· ὁ *Τορωναῖος* ἢ τῆς Κασσάνδρας μεταξὺ Παλλήνης καὶ Σιθωνίας καὶ ὁ Σιγγιτικὸς (ἢ Ἁγ. Ὄρους) μεταξὺ Σιθωνίας καὶ Ἀκτῆς. Καθ' ἅπασαν τὴν παραλίαν ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Θέρμης μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥηχίου ποταμοῦ εἰς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον, ὅστις ἐκρέει ἐκ τῆς Βόλβης Λίμνης, ἔκειντο ὑπερπεντήκοντα πόλεις καὶ πολίχναι Ἑλληνίδες, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ πλεῖσται ἦσαν ἀποικίαι τῶν Χαλκιδέων τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκίδος. Ἕνεκα τούτου δὲ καὶ ἅπασα ἡ παραλία αὕτη χώρα *Χαλκιδικὴ* ἰδίως ὠνομάζετο. Τὸ ὄνομα τοῦτο πολὺ ἀργὰ ὑπὸ τῶν νεωτέρων εἰς ἅπασαν ἀπεδόθη τὴν χερσόνησον, ὅπερ καὶ ἐπεκράτησεν οὕτως, ὥστε, ὅταν γίνηται λόγος περὶ *Χαλκιδικῆς*, νὰ ὑπονοῆται ἡ *Χερσόνησος*.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ πόλεων ἡ ἀρχαιοτέρα καὶ σημαντικωτέρα πασῶν ἦτον ἡ *Ὄλυνθος*, ἥτις κατέστη ὀνομαστὴ καὶ ἔνδοξος διὰ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνάς της καὶ ἐκτήσατο πλοῦτον καὶ δύναμιν, ὥστε ἡ συμμαχία αὐτῆς καὶ ἀπὸ βασιλεῖς ἀκόμη ἦτο περιζήτητος.

Ἡ πόλις ἔκειτο ἐνδότερον τοῦ μυχοῦ τοῦ Τορωναίου κόλπου πρὸς Βορρᾶν εἰς τόπον ἔξοχον καὶ ὑψηλὸν καὶ κατὰ τὴν γνώμην πάντων σχεδὸν ὅσοι περὶ αὐτῆς ἔγραψαν, ἐπὶ τῆς θέσεως ὅπου νῦν τὸ χωρίον *Ἁγιομάμας*.

Ἂς ἴδωμεν ἤδη κατὰ πόσον ἡ θέσις αὕτη ἀνταποκρίνεται πρὸς ὅσα οἱ ἀρχαῖοι ἀναφέρουσι, σχετίζοντες τὴν θέσιν αὐτῆς πρὸς ἄλλας παρακειμένας πόλεις γνωστάς, τῶν ὁποίων ἡ θέσις εἶναι ἤδη ὡρισμένη καὶ ἀνεπίδεκτος ἀμφιβολίας τινός.

Ἀπεῖχε λοιπὸν ἡ *Ὄλυνθος* τῆς μὲν *Ἀπολλωνίας* κειμένης πρὸς Βορρᾶν, ὅπου νῦν ὁ Πολύγυρος, σταδίους ἐνενήκοντα (90), τῆς δὲ *Ποτιδαίας* κειμένης πρὸς Νότον ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Παλλήνης σταδίους ἑξήκοντα (60), τῆς δὲ ἐπὶ τοῦ μυχοῦ τοῦ Τορωναίου κόλπου ἐπιθαλασσίου *Μηκυβέρνης* σταδίους εἴκοσιν (20)[1]. Τὰ τρία ταῦτα σημεῖα ἢ καὶ τὰ δύο ἀκόμη ἀρκοῦσι νὰ προσδιορίσωσιν ἀκριβῶς τὴν θέσιν τῆς Ὀλύνθου χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ἀπαραίτητά τινα πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα καθιστῶσιν ἀνεξάρτητον καὶ ἰσχυρὰν μίαν πόλιν.

---

[1] Θουκυδ. Α. 63. Ξενοφ. Ἑλλ. Ἱστορία Ε. Β. 12. Στραβ. Ζ. 330 Ἡρόδ. Ζ. 122. Μακεδ. Δήμιτσα 371—52.

Ὁ *Ἁγιομάμας* κτῆμα τοῦ ἐκ Σερρῶν Μιχαὴλ-βεη κεῖται πρὸς τὰ ἀνατολικὰ πλάγια λοφοειδοῦς δειράδος κατερχομένης ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Ἡ δειρὰς αὕτη παραφυὰς τοῦ ***Καλώρου*** ὄρους (τῆς Βάδου) κατερχομένη ταπεινοῦται, διέρχεται τὸν ἰσθμὸν τῆς Παλλήνης καὶ διασχίζει ὅλην τὴν Χερσόνησον ὑψουμένη εἰς ὄρος, τῆς Κασσάνδρας καλούμενον. Ἀνατολικῶς ταύτης ἑτέρα δειρὰς ταπεινοτέρα καὶ παράλληλος τῇ πρώτῃ κατερχομένη ἀπολήγει εἰς λόφον βραχώδη πρὸ τοῦ χωρίου «Μυριόφυτον» ἐπὶ τῆς πεδιάδος. Ποτάμιον ἔχον τὰς πηγὰς ἐκ τοῦ Χολομῶντος (Εὐζώνου) καὶ Καλώρου διαρρέει τὴν στενὴν κοιλάδα, ἣν αἱ δειράδες αὗται σχηματίζουσι, διέρχεται τὰ χωρία ***Μεριανά, Μυριόφυτον*** καὶ ***Ἁγιομάμαν*** ἐπὶ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ ὄχθης κείμενα· κάτωθεν ὅμως τοῦ Μυριοφύτου στρέφεται ὀλίγον πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἀφίνει δεξιᾷ τὸν Ἁγιομάμαν δύο χιλιόμετρα περίπου καὶ χύνεται εἰς τὸν Τορωναῖον κόλπον εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ χωρίου Ἁγιομάμα. Τὸ ποτάμιον τοῦτο λαμβάνει τὰ ὀνόματα τῶν χωρίων ἐναλλὰξ δι᾽ ὧν διέρχεται, ἀλλὰ κοινῶς γνωρίζεται ὑπὸ τὸ ὄνομα Βατόνια ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ὄρους, ἐφ᾽ οὗ ἔχει τὰς πηγάς του, ἢ Ὀλυνθιακός.

Τὸ χωρίον κεῖται, ὡς εἴπομεν, εἰς τοὺς πρόποδας τῆς δειράδος πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς κοίτης χειμάρρου, ὅστις ποτὲ δὲν εἶχε διαρκῶς ὕδωρ. Εἰς τὸ μέσον τῆς κοίτης εἶναι δύο φρέατα μὲ κάλλιστον ὕδωρ, ἐξ ὧν καὶ τὸ χωρίον ἀρδεύεται. Σύγκειται ἐξ 70 οἰκογενειῶν, αἵτινες κατοικοῦσαι πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων καλλιεργοῦσι τὰ κτήματά των, τὰ ὁποῖα ἕκαστος ὡς ἰδικά του θεωρεῖ. Τὸ οἴκημα τοῦ ἰδιοκτήτου εἰς τὸ ἄκρον τοῦ χωρίου κείμενον εἶναι εὐρύχωρον καὶ πρὸ αὐτοῦ μεγάλη αὐλὴ ἐκτείνεται, ὅπου ὑπάρχουν αἱ ἀποθῆκαι καὶ ἄλλα μικρὰ οἰκήματα καὶ σταῦλοι καὶ μέγα φρέαρ.

Ἐντὸς τῆς αὐλῆς καὶ τῆς ἰδιαιτέρας τοῦ οἰκήματος εἶναι τοποθετημένα διάφορα εὑρήματα ἀρχαῖα, τὰ ὁποῖα κατὰ καιροὺς ἀνεκαλύφθησαν ἐντὸς καὶ πέριξ τοῦ χωρίου ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Εἶναι δὲ ταῦτα πολλὰ μάρμαρα κτιρίων, στῆλαι ἀναθηματικαὶ ἐνεπίγραφοι, ἐπιτύμβιοι πλάκες, ὡραῖον ἐπὶ πλακὸς ἀνάγλυφον παιδός, δύο κεφαλαὶ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ὡραίας τέχνης, ἓν μαρμάρινον δοχεῖον, τὸ ὁποῖον ὑποθέτουσιν ὡς θησαυροφυλάκιον καὶ ἄλλα τετράγωνα μάρμαρα $^{8-10}/_{00}$ τοῦ μέτρου πάχους, δι᾽ ὧν ἦτο ἐστρωμένον τὸ ἐσωτε-

ρικὸν κτιρίου τινὸς καὶ ἄλλα συντρίμματα διαφόρων μαρμάρων, ἀγγείων καὶ κεράμων, ὅσα ἡ ἀπ᾽ αἰώνων ἀρχαιοκαπηλία δὲν εὗρε συμφέρον νὰ φέρῃ ἀλλαχοῦ· ἤδη εὐτυχῶς περισυλλέγονται καὶ φυλάσσονται, ὅσα διαφεύγουσι τῶν περιφερομένων ἀρχαιοκαπήλων τὴν προσοχήν, διότι καὶ τὸ ἐμπόρευμα τοῦτο περιῆλθεν ἀτυχῶς εἰς τῶν Ἑβραίων τὰς χεῖρας τὸ πλεῖστον.

Πρὸς μεσημβρίαν ἀκριβῶς τοῦ χωρίου φέρει ὁδός, φυσικὴ μὲν ὡς φαίνεται, ἀλλ᾽ ἁμαξιτός, ἔνθα ἀρχαιόθεν καὶ χεῖρες ἀνθρώπων εἰργάσθησαν πρὸς ἰσοπέδωσιν εἴς τινα μέρη, κατ᾽ εὐθεῖαν εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Παλλήνης τὴν ἀποικίαν τῶν Κορινθίων, τὴν ***Ποτίδαιαν***. Εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιομέτρων περίπου ἀπὸ τοῦ χωρίου δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ κεῖται τὸ Μετόχιον τοῦ Βατοπεδίου· ὀλίγον κάτωθεν αὐτῶν ἀριστερᾷ ἡ ἐκκλησία τοῦ ***Ἁγίου Μάμα*** ἐπὶ ἐπιπέδου τινὸς κοίλου, ἔνθα καὶ πανάρχαιον φρέαρ τετράγωνον μὲ ἀρχαῖον ἐπίσης ἐπιστόμιον. Πρὸ αὐτοῦ εἶναι ἐστραμμένον τὸ σκέπασμα ὡραίας καὶ μεγάλης σαρκοφάγου, ὅπερ χρησιμεύει νὰ ποτίζωνται τὰ ζῷα.

Αὐτόθι γίνεται μεγάλη πανήγυρις, ἔνθα ἐκ τῶν πέριξ καὶ ἐξ ἀπωτάτων μερῶν τῆς Χαλκιδικῆς συνέρχονται τὴν 2 Σεπτεμβρίου ἑκάστου ἔτους. Εἶναι δὲ ἡ ἑορτὴ αὕτη τοπικὴ καὶ ἐξ ἐκείνων, ἃς οἱ καλόγηροι ἐπενόησαν ἐκμεταλλευόμενοι τὸ θρησκευτικὸν τῶν κατοίκων αἴσθημα, ἐπροίκιζον δὲ οἱ εὐλαβεῖς δι᾽ ἀφιερωμάτων καὶ δωρεῶν, τὰ ὁποῖα μετὰ ταῦτα ἐχρησίμευον ὡς ἀφορμὴ ἁρπαγῶν καὶ καταπατήσεων καὶ οὕτως οἱ κάτοικοι εὑρέθησαν ἀπογυμνωμένοι κτημάτων καὶ γαιῶν. Τὰ πάντα περιέβαλον μὲ θρησκευτικὴν χροιὰν καὶ εἰς πάντα ἔθεσαν καὶ ἓν ὄνομα ἁγίου, ἵνα ἀπομακρύνωσι πάντα ἔχοντα ἀξιώσεις ἐπί τινος ἐξ αὐτῶν. Ἐκ τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἔλαβε καὶ τὸ χωρίον τὸ ὄνομα ***Ἁγιομάμας***.

Τὸ χωρίον, ὡς εἴπομεν, κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τῆς δειράδος ἐπὶ ἐδάφους ἐπικλινοῦς πρὸς ἀνατολάς· ἐκ δυσμῶν περιβάλλεται ὑπὸ λόφων καὶ διασχίζεται ὑπὸ χειμάρρου, ὁ ὁρίζων πρὸς ἀνατολὰς καὶ μεσημβρίαν ἐκτείνεται λαμπρὸς καὶ μακρὰν φαίνεται ἡ θάλασσα· ἔμπροσθεν τοῦ χωρίου εἶναι κῆπος μὲ πολλὰ δένδρα καὶ τῷ ἐρχομένῳ ἐξ ἀνατολῶν παρουσιάζει ὄψιν πολίχνης ἀξιοθαύμαστον, τῷ δὲ ἐκ δυσμῶν ἐρχομένῳ ἐντελῶς ἀποκρύπτεται καὶ ἀποτόμως ἐμφανίζεται ὡς πλησιάσῃ τις.

Ἐκ τῶν εὑρεθέντων καὶ σῳζομένων ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων,

ἅτινα ἀνωτέρω περιεγράψαμεν, ἐκτὸς τῶν φυγαδευθέντων τὰ ὁποῖα θὰ ἦσαν βεβαίως καὶ πολλὰ καὶ καλά, καὶ ἐκ τῶν καθ' ἑκάστην ἀνακαλυπτομένων, πάντες σχεδὸν εἰκάζουσι καὶ δικαίως ὅτι αὐτόθι ἔκειτο ἡ μεγαλητέρα καὶ σημαντικωτέρα πόλις τῆς Χαλκιδικῆς ἡ ***Ὄλυνθος*** καὶ ἡ θέσις αὐτῆς θεωρεῖται πλέον ὡρισμένη καὶ ἀναμφισβήτητος.

Πολὺ τολμηροὶ θὰ φανῶμεν, ἐὰν ἐναντίον ὅλων τῶν γνωμῶν εἴπωμεν ὅτι τὸ χωρίον οὐδὲν παρουσιάζει τῶν προαπαιτουμένων πλεονεκτημάτων, ὅπως ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῶν πρώτων οἰκιστῶν αὐτῆς καὶ μάλιστα πόλεως, ἥτις ὡς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἰσχύος κατέστη ὀνομαστὴ καὶ περίβλεπτος. Ἡ Ὄλυνθος πολλάκις ἀπέκρουσε καὶ κατετρόπωσε τοὺς ἐχθροὺς αὐτῆς πρὸ τῶν τειχῶν της· ἀλλ' οὐδαμοῦ οὔτε ἐν τῷ χωρίῳ οὔτε εἰς τὰ πέριξ αὐτοῦ φαίνονται ἴχνη τειχῶν, οὔτε θέσις τις φύσει ὀχυρὰ τοιαύτη, δικαιολογοῦσα τὴν ὕπαρξιν πόλεως· ἐκτὸς τούτου δὲ ἀπίθανον καὶ ἀδύνατον θεωρῶ τὸν οἰκισμὸν τοιαύτης μάλιστα πόλεως καὶ ἐπὶ τόπου ἀνύδρου, ἧς ἡ ἄρδευσις νὰ γίνηται διὰ φρεάτων καὶ μάλιστα ὀλίγων. Τὸ ἐπικλινὲς τοῦ ἐδάφους τοῦ χωρίου δὲν ἐπιτρέπει τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὁ Ὀλυνθιακὸς ποταμὸς διήρχετό ποτε ἐντὸς τοῦ χωρίου ἢ καὶ πλησίον αὐτοῦ, ὅπως εἰς ἄλλας συμβαίνει ἀρχαίας πόλεις (Σερμύλη κτλ.), ὅπου οἱ ποταμοὶ ἤλλαξαν κοίτην. Μένει τώρα νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον ἡ θέσις αὕτη συμβιβάζεται ὡς πρὸς τὴν σαφῆ καὶ ὡρισμένην ἀπόστασιν τῆς Ὀλύνθου ἀπὸ τῆς γνωστῆς καὶ ἀφιλονικήτου ***Ποτειδαίας*** τῆς ἐπὶ τῷ ἰσθμῷ τῆς Παλλήνης κειμένης. Ἀπεῖχεν αὕτη τῆς ***Ποτειδαίας*** σταδίους ἑξήκοντα (60) ἤτοι χιλιόμετρα (Ν. Στάδια) ἕνδεκα καὶ Μέτρα ἑκατὸν (11,100), ἐνῷ τὸ χωρίον Ἁγιομάμας ἀπέχει μόνον ἑπτὰ (7) χιλιόμετρα ἤτοι στάδια 44 περίπου. Τῆς δὲ ***Μηκυβέρνης*** τῆς ἐπὶ τοῦ μυχοῦ τοῦ Τορωναίου κόλπου κειμένης, ἥτις καὶ ὡς ἐπίνειον τῆς Ὀλύνθου ἐθεωρεῖτο, ἀπεῖχε σταδίους εἴκοσιν (20) ἤτοι χιλιόμετρα 3,700, ἐνῷ ὁ Ἁγιομάμας ἀπέχει σήμερον ἓξ (6) χιλιόμετρα· ἤτοι σταδίους 32 $^1/_2$.

Τῆς ***Ἀπολλωνίας*** ἀπεῖχε σταδίους ἐνενήκοντα (90), ἀλλ' ἡ θέσις τῆς πόλεως ταύτης δὲν εἶνε γνωστή. Ἐὰν πράγματι ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο, ὅπου ὁ Πολύγυρος [1], ἡ αὐτὴ παρατηρεῖται διαφορά. Ἄλλως

[1] Ἀπολλωνίαν ἐννοοῦμεν τὴν ἐπὶ τῆς Μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῆς Χερσονήσου καὶ οὐχὶ τὴν πρὸς Βορρᾶν παρὰ τὴν Βόλβην λίμνην.

τε ὁ προσδιορισμὸς τῆς θέσεως τῆς **Ὀλύνθου** εἶνε πολὺ εὔκολος, ὡς καὶ μαθηματικῶς ἀποδεικνύεται. Αἱ τρεῖς πόλεις **Ποτίδαια, Μηκύβερνα** καὶ **Ὄλυνθος** ἀποτελοῦσι τρίγωνον. Τούτου ἔχομεν δύο σημεῖα γνωστὰ τὴν Ποτίδαιαν καὶ Μηκύβερναν, ἑπομένως καὶ τὴν ἑνοῦσαν αὐτὰς γραμμήν, ἐξ ἄλλου ἔχομεν καὶ τὸ μῆκος τῶν δύο ἄλλων πλευρῶν· ὅπου λοιπὸν τὰ ἄκρα τῶν δύο τούτων γραμμῶν συναντηθῶσι, προσδιορίζουσιν ἀκριβέστατα τὴν θέσιν τῆς Ὀλύνθου. Μετὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας ἀποφαινόμεθα ὅτι ἡ Ὄλυνθος ἀλλοῦ που ἔκειτο.

Πρὸς Βορρᾶν τοῦ χωρίου Ἁγιομάμα καὶ εἰς ἀπόστασιν τριῶν καὶ ἡμίσεος χιλιομέτρων (50 λεπτὰ τῆς ὥρας) κεῖται τὸ χωρίον **Μυριόφυτον**. Ἡ ὁδὸς φέρει κατ' εὐθεῖαν καὶ φαίνεται ἐξ Ἁγιομάμα. Περὶ τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ ὑπάρχει λόφος ἢ Τοῦμπα ᾠοειδής, ὕψους δέκα περίπου μέτρων, ἐπίπεδος πρὸς τὰ ἄνω μὲ δύο κορυφὰς εἰς τὰ ἄκρα καὶ μήκους 150 βημάτων. Ὁ λόφος οὗτος φαίνεται φυσικός, καλὸς ὅμως παρατηρητὴς θὰ ἴδῃ ὅτι εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν τεχνητός. Εὑρίσκονται ἐπ' αὐτοῦ τεμάχια ἀγγείων καὶ κεράμων ἀρχαίας καὶ καλῆς τέχνης. Ἦτον ὡς φαίνεται ὀχυρὸν ἢ ἀκρόπολις παρακειμένης τινὸς πολίχνης. Ἄνω τοῦ λόφου τούτου πρὸς Βορρᾶν πάντοτε κεῖται τὸ **Μυριόφυτον** εἰς τὸ στόμιον κοιλάδος στενῆς, ἥτις πρὸς Δυσμὰς μὲν κλείεται ὑπὸ τῆς αὐτῆς δειράδος, ὑψηλοτέρας καὶ ἀποτόμου ἐνταῦθα, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ὑπὸ τῆς χθαμαλωτέρας, ἥτις λήγει εἰς τὸν ἀπότομον βράχον πρὸ τοῦ χωρίου Μυριοφύτου, ὅπου ἡ στενὴ κοιλὰς ἀνοίγεται καὶ ἀποτελεῖ τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν πεδιάδα, ἥτις **Πεδιὰς τῆς Ὀλύνθου** ἐλέγετο. Τὸ ποτάμιον τοῦτο ὅπερ διατρέχει τὴν κοιλάδα ἐξέρχεται μεταξὺ τοῦ Μυριοφύτου καὶ τοῦ πρὸς Ἀνατ. λόφου, ὅστις **Μεγάλη Τοῦμπα** ὑπὸ τῶν κατοίκων καλεῖται.

Τὸ **Μυριόφυτον** ἐν τῷ μέσῳ δάσους μορεῶν κείμενον καὶ ἀμπέλων καὶ ἄλλων καρποφόρων δένδρων, ἐξ ὧν ἴσως καὶ τὸ ὄνομα ἔλαβε[1], παρουσιάζει τῷ εἰσερχομένῳ θέαν ὡραίαν καὶ εὐάρεστον. Ὁ πρὸ αὐτοῦ λόφος ἢ **Μεγάλη Τοῦμπα** εἶναι φυσικὸς βραχώδης καὶ ἔχει ὕψος δέκα μέτρων περίπου καθέτως ὑψούμενος. Ὠοειδὴς τὸ σχῆμα εἶναι ἄνω ἐπίπεδος μὲ ἐλαφρὰν πρὸς μεσημβρίαν κλίσιν. Τῷ ἐξ ἀνα-

[1] Ἡ Μορεόφυτον ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος φυτοῦ, διότι ἐνταῦθα καλλιεργεῖται ἡ μέταξα.

τολῶν ἐρχομένῳ ἡ Τοῦμπα αὕτη φαίνεται μακρόθεν ὡς φρούριον τεχνητὸν καὶ εἶναι ὀχυρώτατον οὐδεμίαν ἔχον ἀνάβασιν ἢ ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς πλευρᾶς, ὅπου ὑπάρχει καὶ κοιλότης τις καὶ ἡ ὁδὸς δι' ἧς καὶ σήμερον ἀνέρχονται οἱ βουλόμενοι καὶ οἱ καλλιεργοῦντες τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς. Ἡ ἐπιφάνεια ἔχει μῆκος μὲν ἑξακόσια (600) ὡς ἔγγιστα μέτρα, πλάτος δὲ περὶ τὸ μέσον διακόσια πεντήκοντα (250). Ὁ ποταμός, ὅστις διαρρέει τὴν κοιλάδα, ***Σάνδανος*** τὸ πάλαι ἐκαλεῖτο ἢ Ὀλυνθιακός. Διὰ μέσου τοῦ χωρίου καὶ τῆς Τούμπας διερχόμενος δι' ἑλιγμῶν φέρεται πρὸς τὸν λόφον, οὗτινος δὶς τοὺς πρόποδας βρέχει.

Ἐξερχόμενος εἰς τὴν πεδιάδα πλησιάζει πρὸς τὸν μεταξὺ Μυριοφύτου καὶ Ἁγιομάμα λόφον, ὃν ἀνωτέρω περιεγράψαμεν, καὶ στρεφόμενος ὀλίγον πρὸς ἀνατολὰς χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὁ ποταμὸς οὗτος ἐχύνετο ἄλλοτε εἰς τὴν λίμνην, νῦν δὲ ἕλος, ὅπερ κεῖται παρὰ τὴν θάλασσαν. Οὗτος διὰ τῆς ἰλύος του ἐσχημάτισε προσχώσεις, ἡ δὲ θάλασσα διὰ τῶν κυμάτων καὶ τῆς ἀνασυρομένης ἄμμου ἀπέφραξε τὸ στόμιον, δι' οὗ ἄλλοτε συνεκοινώνει καὶ ἐχύνετο εἰς αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τὴν λίμνην ταύτην εὑρέθησαν τὰ θεμέλια πολλῶν οἰκοδομημάτων, τὸ ἔδαφος τῶν ὁποίων ἦτο ἐπεστρωμένον διὰ μεγάλων τετραγωνικῶν μαρμάρων, ἐξ ὧν πολλὰ μετεφέρθησαν εἰς τὸ οἴκημα τοῦ ἰδιοκτήτου (Κονάκι), καταλήγω εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ λιμνοθάλασσα αὕτη ἀπετέλει μικρὸν λιμένα ἀσφαλῆ, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Ὀλύνθιοι ἐφύλαττον τὰ πλοῖά των ἢ ἀνέσυρον αὐτὰ καὶ ἦτο οὕτως εἰπεῖν τὸ ἐπίνειον ἢ τὸ νεώριον αὐτῶν καὶ τὰ ἀνευρεθέντα κτίρια ἦσαν οἱ νεώσοικοι, εἰς τοὺς ὁποίους τὰ προεφύλαττον ἀπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν βροχῶν καὶ τοῦ ἡλίου. Ἡ διὰ τῶν αἰώνων κατεργασία καὶ ἡ ἀποξήρανσις πολλῶν λιμνῶν καὶ λιμένων διὰ τῆς προσχώσεως καὶ κατακαθίσεως τῆς ἰλύος τῶν ποταμῶν καὶ τῶν χειμάρρων εἰς πλεῖστα μέρη οὕτως ἐπετελέσθη. Ὅμοιον τούτου τὸ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἕλος (Γκιόλ), τὸ ὁποῖον ἀλλαχοῦ περιεγράψαμεν.

Τοιαύτης λοιπὸν οὔσης τῆς Μεγάλης Τούμπας, ἥτις καίτοι φυσικὴ εἶναι ὁμοία ταῖς τεχνηταῖς καὶ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν λοιπὴν διάταξιν, ἀληθὲς τῆς φύσεως ὀχυρόν, ἐπὶ τῆς ὁποίας πρόσθετος ἐργασία φαίνεται ὁ χωρισμὸς αὐτῆς ἀπὸ τῆς δειράδος καὶ ἡ κατασκευὴ ἀνόδου ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, περιρρεομένη ὑπὸ τοῦ Σανδάνου ποταμοῦ καὶ ἔχουσα πρὸς δυσμὰς μὲν τὴν ὡραίαν κοιλάδα τοῦ Μυ-

ριοφύτου κατάφυτον ἀπὸ μορέας καὶ ἀμπέλους, πρὸς ἀνατολὰς δὲ καὶ μεσημβρίαν ἐκτεταμένας πεδιάδας, ἔχουσα οὕτως ἐκ φύσεως ὅλα τὰ προσόντα διὰ νὰ καταστήσῃ τοὺς ἐνοικοῦντας αὐτὴν μεγάλους καὶ ἰσχυρούς, ἦτο ἀδύνατον νὰ παρίδωσιν οἱ τότε κάτοικοι τῶν μερῶν τούτων τὰ μεγάλα καὶ λαμπρὰ τῆς θέσεως ταύτης πλεονεκτήματα. Τὰ δὲ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς, ἥτις νῦν καλλιεργεῖται καὶ σπείρεται, εὑρισκόμενα ἀπειράριθμα κεράμων, ἀγγείων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων συντρίμματα δὲν ἀφίνουσι καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι αὕτη κατῳκεῖτό ποτε.—'Ενταῦθα ἔκειτο ἡ ***Ὄλυνθος***, ἐπὶ δὲ τῆς περιγραφείσης ***Μεγάλης Τούμπας*** ἡ 'Ακρόπολις αὐτῆς.

'Απέχει τῆς Ποτιδαίας ἡ Μεγάλη Τοῦμπα ἕνδεκα (11) ὡς ἔγγιστα χιλιόμετρα ἤτοι σταδίους 60 ἀκριβῶς, τῆς δὲ Μηκυβέρνης 4 χιλιόμετρα περίπου ἤτοι περὶ τοὺς 20 σταδίους[1].

'Η ἐκ τῆς 'Ακροπόλεως ταύτης θέα τῶν πέριξ εἶναι ὡραία καὶ μεγαλοπρεπής, πρὸς Βορρᾶν ὑψοῦνται μακρὰν τὰ σύδενδρα καὶ κατάμαυρα ὄρη τοῦ Βάβδου (Καλώρου ὄρους), πρὸς ἀνατολὰς ἐκτείνεται ἡ πεδιὰς μέχρι Μηκυβέρνης καὶ πέραν ἀκόμη μὲ τὰς πρὸς Β. καὶ 'Ανατολὰς ἐλαφρὰς τοῦ ἐδάφους κυμάνσεις, ὅπου εἶναι διεσπαρμέναι αἱ καλύβαι τοῦ Πολυγύρου καὶ τῶν ἄλλων χωρίων, ἔνθα διαμένουσιν οἱ καλλιεργηταὶ τῆς γονίμου ταύτης χώρας. Πρὸς Μεσημβρίαν ἐκτείνεται ἡ ὡραία καὶ ἐπίπεδος πεδιὰς τῆς 'Ολύνθου καὶ πέραν ταύτης ἐξαπλοῦται ὁ εὐρὺς καὶ μεγαλοπρεπὴς κόλπος τῆς Κασσάνδρας. Πρὸς Δυσμὰς μόνον φράττουσι τὴν θέαν ἐλαφρὰ ὑψώματα, τὰ ὁποῖα βαθεῖαι διαυλακοῦσι ***ρεμματιαί***.

'Ο Πλούταρχος ἀναφέρει ὅτι[2] «ὁ Φίλιππος θέλων νὰ ἐκπορθήσῃ Μεθώνην καὶ Ὄλυνθον[3] καὶ βιαζόμενος νὰ διαβῇ ἐπὶ τῷ Σανδάνῳ

---

[1] 'Η διαφορὰ μέτρων τινῶν ἀπὸ τῆς 'Ολύνθου εἰς Μηκύβερναν προκύπτει ἐκ τῶν σημείων, διότι ὡς τοιαῦτα λαμβάνουν τὰς ἀκροπόλεις αὐτῶν, ἐνῷ ἡ Ὄλυνθος ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ὅπου καὶ ἡ ἄνοδος, ἐξηπλοῦτο δὲ πρὸς 'Ανατολάς, ἐνῷ ἡ Μηκύβερνα ἔχουσα τὴν ἀκρόπολιν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐξετείνετο Βορειοδυτικῶς, ὡς πολλὰ σημεῖα τοῦτο δηλοῦσι.

[2] Πλουτάρχ. Παράλλ. Βίοι VIII.

[3] Ἴσως «*μετὰ* τὴν (ἐν Πιερίᾳ) Μεθώνην *καὶ* τὴν Ὄλυνθον». 'Η ἐν τῷ κειμένῳ γραφὴ ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ θέσουν καὶ ἄλλην ἐν τῇ Χαλκιδικῇ παρὰ τὴν Ὄλυνθον Μεθώνην οὐδαμοῦ ἀναφερομένην.

ποταμῷ πέραν, ὑπό τινος τῶν Ὀλυνθίων Ἀστέρος ὀνόματι ἐτοξεύθη τὸν ὀφθαλμὸν εἰπόντος κτλ.» Ὁ Φίλιππος διὰ νὰ μεταβῇ εἰς ἐκπόρθησιν τῆς Ὀλύνθου ἐκ τῆς Μεθώνης τῆς ἐν Πιερίᾳ, ἐπορεύετο ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ διὰ νὰ τοξευθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀστέρος κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ θὰ εἰπῇ ὅτι οὗτος ἔρρει πλησίον τῆς Ὀλύνθου καὶ ἐξ αὐτοῦ μανθάνομεν ὅτι Σάνδανος ἐκαλεῖτο, ὅπερ ἀκριβέστατα συμβιβάζεται πρὸς τὴν τοπογραφίαν, ἣν παραθέτομεν, καὶ πιστοποιεῖ οὕτως εἰπεῖν τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν ὅτι ἡ Ὄλυνθος ἔκειτο ἐπὶ τῆς Μεγάλης Τούμπας, ἥτις κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ.

Ἐὰν δὲ παραδεχθῶμεν τὴν γνώμην τῶν ἄλλων, ὅτι ἡ Ὄλυνθος ἔκειτο ὅπου τὸ χωρίον Ἁγιομάμας, τότε ὁ Φίλιππος ἐρχόμενος πρὸς ἐκπόρθησιν αὐτῆς ἤθελεν ἀπαντήσει τὴν Ὄλυνθον πρῶτον καὶ εἶτα τὸν ποταμόν, διότι τὸ χωρίον κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης καὶ μακρὰν αὐτοῦ, ἐκτὸς ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἤρχετο ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους· ἀλλὰ καὶ τότε τὸ βέλος τοῦ Ἀστέρος ἦτο ἀδύνατον νὰ φθάσῃ τόσῳ μακράν, ἐὰν ἐτοξεύθη ἐκ τῆς Ὀλύνθου.

Αὐτόθι εὑρισκόμενός τις καταλαμβάνεται ὑπὸ ἀθυμίας καὶ ἀρρήτου τινὸς συναισθήματος, ὅταν μάλιστα ἀναλογισθῇ, ὅτι ἐπὶ τοῦ τόπου τούτου τόσα ἐχύθησαν αἵματα καὶ εἰς ποίαν ἔφερε σύγχυσιν καὶ ἀπελπισίαν ἡ τύχη τῆς πόλεως ταύτης τὴν δημοκρατίαν τῶν Ἀθηναίων, τὰ ἀτυχήματα τῆς ὁποίας ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὸν τότε μέγαν πατριώτην καὶ ῥήτορα Δημοσθένην τρεῖς νὰ ἐκφωνήσῃ λόγους Ὀλυνθιακοὺς καὶ τρεῖς νὰ προετοιμάσουν ἐκστρατείας πρὸς διάσωσιν τῆς τῶν Ἀθηναίων συμμάχου πλουσίας καὶ ὀχυρᾶς Ὀλύνθου. Ἡ πόλις ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου διὰ προδοσίας τῷ 348 π. Χ. καὶ παρεδόθη τοῖς στρατιώταις εἰς διαρπαγὴν καὶ λεηλασίαν, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ὅσοι δὲν ἐπρόφθασαν νὰ φύγουν ἐξηνδραποδίσθησαν καὶ ἡ πόλις ἀνεσκάφη. Ἔκτοτε οὐδεὶς ἐγένετο ποτὲ λόγος οὐδ' ἀναφαίνεταί που ἀναβιώσασα.

Ὁδὸς μεγάλη καὶ ἁμαξιτὸς ἔφερεν ἀπὸ τῆς Ὀλύνθου διὰ τοῦ Ἁγιομάμα καὶ τοῦ Βατοπεδινοῦ Μετοχίου εἰς Ποτίδαιαν (Πόρταις), ἥτις καὶ σήμερον καλῶς διατηρεῖται. Εἰς τὴν θέσιν τοῦ χωρίου Ἁγιομάμα, ὅπου τόσα εὑρίσκονται ἀρχαῖα, ὅλα σχεδὸν ἐπιτύμβια ἀναθήματα, πολὺ πιθανὸν νὰ ἦτο ἱερόν τι καὶ νεκροταφεῖον μέγα, ὅπως συνείθιζον

οἱ ἀρχαῖοι νὰ ἔχωσι ταῦτα ἐπὶ τῶν μεγάλων ὁδῶν καὶ θέσεις ὡραίας καὶ περιβλέπτους. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, ὅπου ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Μάμα, ἐξ ἅπαντος ἦτο ἱερὸν ἀρχαῖον καὶ ναός τις, διότι καὶ τὰ ἐκεῖ εὑρήματα δὲν εἶνε ὀλίγα καὶ πανήγυρίς τις θὰ ἐτελεῖτο κατὰ τὴν αὐτὴν μάλιστα ἐποχήν, ὁπόταν παύουν ὅλαι αἱ γεωργικαὶ ἐργασίαι, τῆς ὁποίας ἀπήχησις εἶνε ἡ σημερινὴ τοπικὴ πανήγυρις τοῦ Ἁγίου Μάμα αὐτόθι μόνον γνωστοῦ. Διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης κατήρχοντο καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν, ὅπου οἱ Ὀλύνθιοι εἶχον τὰ νεώριά των.

Ἡ ἔρευνα ὅλων αὐτῶν εἶνε ἔργον δυσχερὲς καὶ τολμηρόν, ἀλλ' ἡ ἐπὶ τόπου ἐξέτασις αὐτῶν νομίζω ὅτι δύναται νὰ φέρῃ τινὰ εἰς λογικὰ συμπεράσματα μὴ ἀπομακρυνόμενα πολὺ τῆς ἀληθείας.

Μ. Χρυσοχόος.

ΕΚ ΤΟΥ ΑΝΑ ΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑΝ ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟΥ ΜΟΥ (1896)

Ο ΠΙΝΔΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΜΟΛΙΚΑΣ

(*Ἀνεκοινώθη ἐν συνεδριάσει τοῦ Φυσιογνωστικοῦ τμήματος*).

Ἄνωθεν τοῦ Βερατίου, ὡς κολοσσὸς ἐπιβλητικὸς καὶ φοβερὸς τὴν θέαν ἐξ ἀσβεστολίθου ὑψοῦται τὸ Τόμορον ὄρος, ἀπὸ τῶν ἀπροσίτων βράχων τοῦ ὁποίου ἡ ἀγέρωχος ἐθνικὴ ἰδέα τῶν Ἀλβανῶν Τόσκηδων ἵπταται ἀναμέσον ὀρέων καὶ πεδίων διὰ τοῦ εὔρους τῆς Σκιπερίας καὶ περιλαμβάνει δύο ὁρίζοντας. Ἐντεῦθεν ὁ Σκάρδος, ὁ φρουρὸς τοῦ Σερβισμοῦ· ἐκεῖθεν τὸ ὄρος Σμόλικας εἰς τὸν πράσινον, σκυθρωπὸν καὶ μυστηριώδη Πίνδον, ἀμφότερα διαφυγόντα καὶ ὀνόματι καὶ πράγματι τῶν χαλυβδίνων ὀνύχων τῆς Ἀλβανίας. Ὁ ὁρίζων τοῦ Τομόρου, ὅστις πρότερον δὲν εἶχεν ὅρια, καθίσταται ὁλονὲν συννεφώδης καὶ ὁλονὲν στενώτερος. Ὦ κλεινὴ καὶ παλαίγονος καὶ φίλη γῆ τῆς Σκιπερίας, περιφανὲς ἀτίθασον λείψανον πολιτισμοῦ ἐξαφανισθέντος ἐντὸς τοῦ ζόφου τοῦ χρόνου, ἡ ἀντιπροσωπεύουσα σήμερον τὸ ἀμαυρότερον σημεῖον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ βίου, μεγάλη καὶ ἀδάμαστος πατρὶς λαοῦ ἰσχυροτάτου, σπεῦσε νὰ συμβουλευθῇς τὴν διαυγεστάτην εἰσέτι νοημοσύνην σου καὶ ἀναλογίσθητι ὅτι τὸ ἄγνωστον μέλλον βαδίζει ἐναντίον σου, ἐὰν δὲν ἐγερθῇς ἐκ τοῦ καταστρέφοντός σε ληθάργου, καὶ ἀπειλοῦντος νά σ' ἐξαλείψῃ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἐθνῶν! Τὰ σύνορά σου, ἅτινα ἄλλοτε χάρις εἰς ἕνα τῶν ἀθανάτων υἱῶν σου ἐπερατοῦντο σχεδὸν ὑπὸ τοῦ Γάγγου, τώρα εἶνε μηδαμινὰ καὶ καθ' ἑκάστην ἔτι μᾶλλον περιορίζονται καὶ μέλλουσιν ὅσον οὔπω νὰ ἐξαφανισθῶσιν. Ἐγέρθητι, ὦ ἔνδοξε Σκιπερία, κάλεσε εἰς συμβούλιον τοὺς ἀρχηγούς, λησμόνησε τὰς ἀδελφοκτόνους ἐκδικήσεις, καλλιέργησε τὴν γλῶσσάν σου καὶ τοὺς ἀγρούς σου καὶ τὰς χαριέσσας κοιλάδας σου. Τὸ ἄσπονδον μῖσος πρὸς τὰ ἔθνη τὰ περιβάλλοντά σε, τὸ αἷμα ὅπερ διαρκῶς χύνουσι τὰ τέκνα σου, καὶ οἱ ἀνωφελεῖς λόγοι

τῶν υἱῶν σου τῶν διεσκορπισμένων ἀνὰ τὸν κόσμον ἐγένοντο ἀφορμὴ τῆς ἐνεστώσης οἰκτρᾶς σου καταστάσεως, δὲν δύνασαι δὲ πλέον ν' ἀντιμετωπίσῃς τὴν γενικὴν τῶν ἐχθρῶν ἐπιδρομήν. Παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ κολοσσοῦ τοῦ δεσπόζοντος τῆς κλασικῆς σου παρθενίας, ἤδη ἀκούεις λαλουμένην τὴν γλῶσσαν τῆς Ἑλλάδος καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν βράχων ἐφ' ὧν ἐρείδονται τ' Ἀκροκεραύνια καὶ πέραν ἔτι, εἰς Αὐλῶνα καὶ εἰς Δυρράχιον. Εἰς τὰς φάραγγας τῶν Γκέγκηδων δι' ᾀσμάτων σλαβικῶν ἐξυμνεῖται ἡ ἐλευθερία! Ἐγείρου, ὦ Σκιπερία! ἡ στιγμὴ εἶνε σοβαρά, τὰ σύνορά σου πρόκειται νὰ κατακλυσθῶσι πανταχόθεν.

***

Αἱ τοιαῦται μελαγχολικαὶ σκέψεις αὐθορμήτως ἐπέρχονται εἰς τὸν νοῦν τοῦ περιοδεύοντος ἐν Ἀλβανίᾳ, ὁσάκις ἰδίως οὗτος προτίθεται ν' ἀσχοληθῇ περὶ τὴν μελέτην τῶν γραφικωτέρων, κλασικωτέρων καὶ μᾶλλον διαφιλονικουμένων σημείων τῆς χώρας ταύτης. Εἶνε ἀλήθεια θλιβερὰ ὅτι ἡ ἐθνικὴ τῆς Ἀλβανικῆς πατρίδος ἰδέα ἐλαττοῦται γιγαντιαίως. Ἡ Ἑλλὰς ἐθαυματούργησεν ἐν Ἠπείρῳ, ἔνθα ὁ προσηλυτισμὸς αὐτῆς ὑπῆρξε δραστηριώτατος καὶ ἐπιτυχέστατος, εἰσχωρήσας μέχρις αὐτῆς τῆς πόλεως τοῦ Βερατίου, ἀφοῦ διῆλθε διὰ τοῦ Σκοῦμπι καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ Ἐλβασάν. Ἐν Ἠπείρῳ ἕνεκα τῶν ἑλληνικῶν προσπαθειῶν ὁ ἀλβανικὸς πληθυσμὸς κατέστη ἐν γένει δίγλωσσος, πλὴν εὐαρίθμων μεμονωμένων ὁμάδων, ὁ δὲ ἐθνογραφικὸς χάρτης τοῦ Δὲ Γουβερνάτις χαραχθεὶς μετὰ τὰς ἀμερολήπτους μελέτας τὰς γενομένας παρὰ τοῦ συγγραφέως τούτου ἀπὸ τοῦ 1869 μέχρι τοῦ 1875, μικρὸν κατὰ μικρὸν τροποποιεῖται. Καὶ τοῦτο ἐπίσης εἶνε ἀναμφήριστον, ὅτι εἰς τὰ ὀρεινὰ διαμερίσματα τοῦ δυτικοῦ Πίνδου πέραν τῆς βλαχικῆς ἐπιρροῆς, ἡ γλῶσσα ἡ λαλουμένη εἶνε ἡ ἑλληνική, ἔν τε τοῖς χωρίοις καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς, τὰ μεγάλα δὲ *τσιφλίκια* τῶν πλουσίων Ἀλβανῶν κατὰ τὸ πλεῖστον καλλιεργοῦνται ὑπὸ γεωργῶν ἐξελληνισθέντων τήν τε γλῶσσαν καὶ τὸ θρήσκευμα. Τὸ ξῦλον καὶ ἡ ἀλβανικὴ ἀκηδία εἶνε τὰ ἀσφαλέστερα μέσα, δι' ὧν δρᾷ καὶ αὐξάνει ὁσημέραι ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα.

Εἶνε λοιπὸν ἡ Ἤπειρος γῆ ἑλληνική ; Ἡ Ἤπειρος ὑπῆρξε βεβαίως κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας καὶ ἀλβανικὴ ἀπέμεινεν ἐν γένει μέχρ'

τῶν χρόνων τοῦ 'Αλῆ-πασσᾶ τοῦ ἐκ Τεπελενίου, τοῦ μεγάλου ἀκουσίου προδρόμου τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. Οἱ ἥρωες καὶ οἱ μάρτυρες Σουλιῶται ἦσαν 'Αλβανοί· τοῦτο ἀκόμη λέγουσιν ἐν Σουλίῳ, ἐν τῇ σημερινῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, πολλοὶ τῶν ἀπογόνων τῶν διασήμων ἐκείνων «Κλεφτῶν». Εἶνε ὅμως βέβαιον ὅτι ἀπὸ τοῦ 'Αμβρακικοῦ μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ 'Ιονίου πελάγους καὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ Πίνδου, ἐντὸς τοῦ τριγώνου τοῦ ἀποτελουμένου ἐκ τῆς Πρεβέζης, τῶν 'Ιωαννίνων καὶ τῆς Χειμάρρας, ἡ ἀλβανικὴ γλῶσσα ἀπέμεινε συμβαδίζουσα (πάντοτε δὲ ὁμοῦ μὲ τὴν ἑλληνικὴν) μετὰ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας, ἐν μέτρῳ δὲ πολὺ ὑπολειπομένῳ ἀφ' ὅσον πιστεύεται. Δυσκόλως οἱ 'Αλβανοὶ θ' ἀνακτήσωσι τὴν προτέραν ὑπεροχήν των εἰς ὅσα μέρη ἀπώλεσαν αὐτήν, αἱ ἐσχατιαὶ δὲ τῆς χώρας των ἠθικῶς ἔχουσιν ἤδη περιέλθει εἰς χεῖρας τῶν 'Ελλήνων καὶ τῶν Σλάβων, κατὰ πολὺ ὑπερτερούντων αὐτοὺς ὡς πρὸς τὸν πολιτισμόν· εἰς τοὺς 'Αλβανοὺς δὲ δὲν ἀπομένει ἢ ν' ἀποκτήσωσι μείζονα πνευματικὴν ἰσχύν, διὰ νὰ μὴ ἀπολέσωσι καὶ τὰ λοιπά, καθότι ἐὰν ὁ τελευταῖος πόλεμος κατέδειξεν ἅπαξ ἔτι τὴν ἀλβανικὴν ἀνδρείαν, δὲν ἴσχυσεν ὅμως ν' ἀπονεκρώσῃ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν τε ἐλευθέρων καὶ τῶν ὑποδούλων 'Ελλήνων τὸ πρὸς τὴν 'Ελλάδα αἴσθημα. Εὑρισκόμεθα οὕτως ἐν 'Ηπείρῳ (καὶ ἐν τῇ παρούσῃ τῶν πραγμάτων καταστάσει διὰ νὰ εἶμαι ἀκριβέστερος ὀφείλω νὰ εἴπω ἐν τῇ μεσημβρινῇ καὶ τῇ κεντρικῇ 'Ηπείρῳ) ἀπέναντι γεγονότος ἐκ τῶν συχνάκις ἀπαντώντων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τοῦ ὅτι δηλαδὴ λαός τις ὀλιγώτερον πεπολιτισμένος καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ καταβάλλονται ὑπὸ λαοῦ ἄλλου καὶ γλώσσης μᾶλλον πεπολιτισμένων. 'Υπὸ ἐθνογραφικὴν ἔποψιν, δὲν δύναταί τις ἀκόμη ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἡ Ἤπειρος δὲν δύναται νὰ διεκδικῇ ἀλβανικὰ δικαιώματα, ὡς πρὸς τοῦτο δὲ καὶ ἡ κρανιοσκοπία παρέχει ἀποτελέσματα λίαν παρήγορα διὰ τὰς ἀλβανικὰς ἐλπίδας· κατὰ δεύτερον δὲ λόγον πολυάριθμοι συνοικισμοὶ γνησίως ἑλληνικοὶ ἐν ταῖς πεδιναῖς ἐκτάσεσιν ἔχουσι βαθμηδὸν σχηματισθῇ διὰ τῆς μεταναστεύσεως διὰ λόγους ἐμπορίας ἢ ἐργασίας ἢ καὶ ἀμύνης.

'Επαναλαμβάνω ὅτι πρὸ ἑνὸς περίπου αἰῶνος αἱ τοιαῦται ἐθνολογικαὶ καὶ γλωσσολογικαὶ παρατηρήσεις ἦσαν καθ' ὁλοκληρίαν ἀνάρμοστοι εἰς τὸν πραγματευόμενον τὰ τῆς πεδινῆς 'Ηπείρου. 'Αλλὰ σήμερον δὲν ἔχει οὕτως· ἀπαιτοῦνται δὲ πολυετεῖς ἔρευναι, ὅπως κατα-

λήξῃ τις εἰς τὴν ἀλήθειαν ἢ καὶ εἰς συμπέρασμα πειστικὸν καὶ ἀμερόληπτον. Ἡ Ἤπειρος ὑπέστη διαρκῆ μεταμόρφωσιν· κατὰ τὴν τελευταίαν ἰδίως εἰκοσαετίαν, πρὸ τοῦ ἐν Βερολίνῳ Συνεδρίου καὶ μετ' αὐτό, ἡ μικρὰ Ἑλλὰς διὰ μέσων ἐλλιπῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς σιδηρᾶς θελήσεως, ἥτις, καθ' ὃν τρόπον πηγάζει ἀπὸ τοῦ Πανελληνισμοῦ, μεταδίδει εἰς τὰ ἄτομα, εἰς τὰς οἰκογενείας, εἰς τὰς πατριὰς καὶ τοὺς λαοὺς ὑψηλὰς ἐθνικὰς ἰδέας, ἀπέκτησεν ἴσως πραγματικώτερα πλεονεκτήματα ἢ ἡ Γαλλία ἐν τῇ Ἀλσατίᾳ καὶ Λωραίνῃ. Εἴδομεν ἤδη πῶς καὶ ἐπὶ τῶν τραχειῶν προσέτι ῥάχεων τῶν ὀρέων τῆς Νεμέτρζκα τὸ ἀλβανικὸν στοιχεῖον ἀποδιώκεται παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ. Ἐν τῇ ὀροσειρᾷ ἐκείνῃ εὑρίσκονται ἀκριβῶς αἱ τελευταῖαι καὶ ἰσχυραὶ σκιπιταρικαὶ προφυλακαί. Ἐν Ζαγορίῳ εὐάριθμοι εἶνε οἱ Ἀλβανοί, οἱ δὲ πολυάριθμοι βλαχικοὶ πληθυσμοὶ ἀποκλίνουσιν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐν Πίνδῳ, ἔνθα οἱ Ἀλβανοὶ εἶνε ὀλίγιστοι, ἢ καὶ δὲν ὑπάρχουσι τελείως.

***

Ἡ κατάστασις τοῦ διαρκοῦς ὀρεινοῦ πολέμου ἐξηκολούθει ἀδιαλείπτως ἐπιδεινουμένη εἰς τἀπομεμονωμένα ἐκεῖνα ὄρη, τὰ κεκαλυμμένα ὑπὸ σκοτεινῶν καὶ παρθένων δασῶν, κρησφυγέτων ἀπεράντων ληστῶν καὶ κλεφτῶν. Τὰ στίφη τῶν ἀνταρτῶν ἐξησκοῦντο ὁσημέραι περισσότερον καὶ ἅμα τῇ πρώτῃ ἀναιμάκτῳ ἀψιμαχίᾳ ἐπηκολούθουν ἀληθεῖς μάχαι. Ἡ χωροφυλακὴ ἐνισχυομένη ὑπὸ τῶν νιζάμηδων τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ἐστρατοπέδευεν εἰς τὰ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένα ἀπὸ τῶν κέντρων μέρη. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην παρεσκευάζοντο τὰ γεγονότα, ἅτινα ἔμελλον νὰ καταλήξωσιν εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1897. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη εἶχον τὸν λογισμὸν ἐστραμμένον πρὸς τὴν πετρώδη δειράδα τοῦ Σμόλικας, θὰ ἦτο δι' ἐμὲ ἀσύγγνωστον νὰ μὴ ἐπιχειρήσω ν' ἀποκαλύψω ἔστω καὶ μετὰ μεγάλης σπουδῆς τοὺς ἐπιστημονικοὺς θησαυροὺς μιᾶς τῶν ὑψηλοτέρων καὶ μᾶλλον ἀγνοουμένων κορυφῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Νὰ διίδω τέλος τὸν κῶνον ἐκεῖνον ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Παπίγκου καὶ τῆς Καμήλας μέχρι τοῦ δυτικοῦ Βραδέτου μετὰ τόσα ἔτη ζωηρᾶς προσδοκίας· νὰ μαντεύω οὕτως εἰπεῖν τὸν γεωλογικὸν καὶ γεωγνωστικὸν σχηματισμόν της· νὰ εὑρίσκωμαι εἰς ἀπόστασιν μόλις μιᾶς ἡμέρας κατ' εὐθεῖαν

γραμμὴν καὶ νὰ μὴ δύναμαι νὰ τὴν ἐξετάσω ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ἐσήμαινεν ὅτι οὐδέποτε ὁ πόθος μου ἤθελε πλέον εἰσακουσθῆ.

***

Τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι συνεζητήσαμεν διὰ μακρῶν εἰς Βρωμόνερον μετὰ τοῦ προξένου Μελλελίρε, τοῦ Ἀλῆ καὶ τοῦΚιαμὴλ πασσᾶ ἐκ Λιασκοβίκι καὶ τῶν προκρίτων τῶν συνελθόντων εἰς τὰ θειοῦχα ὕδατα ἐκ τῶν πέριξ κέντρων, ἐὰν ἔπρεπεν ἢ ὄχι ν' ἀποτολμήσω τὴν ἐκδρομὴν ἐκείνην, δι' ἧς ἔμελλε νὰ λήξῃ ἡ λαμπρὰ κατὰ τὸ 1896 περιοδεία μου. Μετά τινος συγκινήσεως ἐπεθύμουν νὰ μοὶ παρείχοντο καὶ αὖθις αἱ συστάσεις πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ τοὺς ποιμένας τῶν χωρίων καὶ τῶν ὀρέων τοῦ Σμόλικα, ὅπως αὐθορμήτως μοὶ εἶχον δοθῆ κατὰ τὰς προηγουμένας μου ἐκδρομὰς εἰς Νεμέρτσκαν καὶ Βραδέτον. Ἀλλ' οὐδεὶς ἤθελε ν' ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην τοῦ μέλλοντος, οἱ δὲ φίλοι μὲ ἄφιναν μετὰ δυσαρεσκείας κύριον τῆς θελήσεώς μου. Ἐγὼ δὲ φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἐνθουσιωδῶς προσηλωμένος εἰς τὸ σχέδιόν μου, δὲν ἀπετράπην ἐκ τῶν φόβων, οἵτινες ἐνδεχόμενον νὰ ἦσαν καὶ ἀβάσιμοι, καὶ ἀπεφάσισα ν' ἀναχωρήσω, ὁ δὲ ἀξιότιμος πρόξενος μοὶ ἔδωκε τὴν ἄδειάν του καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι ἠθέλομεν συναντηθῆ εἰς Κόνιτσαν κατὰ τὰς πρὸ μεσημβρίας ὥρας τῆς 20 Ἰουλίου, διὰ νὰ ἐπιστρέψωμεν ὁμοῦ εἰς Ἰωάννινα.

Τὴν 2 μ. μ. τῆς 16 Ἰουλίου αἱ ἀξιόλογοι συλλογαί, ἃς εἶχον καταρτίσει κατὰ τὴν εὐνοϊκωτάτην ἐν Βρωμονέρῳ διαμονήν μου, τοποθετηθεῖσαι ἐντὸς κιβωτίων παρεδόθησαν εἰς τὴν συνοδίαν, ἥτις ἔμελλε νὰ μετακομίσῃ εἰς Ἰωάννινα τὸ ὑλικὸν τῆς κατασκηνώσεως τοῦ προξένου. Ἀπεχαιρέτισα τοὺς φίλους καὶ τὴν ὡραίαν κοιλάδα, μετὰ τοῦ συντρόφου μου δὲ Μήτσου καὶ συνοδευόμενος παρὰ τοῦ καβάση τοῦ προξενείου, ὅστις ἔμελλε νὰ μοῦ χρησιμεύσῃ ὡς ἐπίσημος διερμηνεὺς παρὰ τῷ διοικητῇ Κονίτσης, ἐλάμβανον τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν πόλιν ταύτην, βαδίζων διὰ τῆς αὐτῆς ἀτραποῦ, ἣν εἶχον ἀκολουθήσει κατὰ τὴν εἰς Παπίγκον ἐκδρομήν μου.

Εἰς Κόνιτσαν εὗρον ἐγκάρδιον ὑποδοχὴν παρὰ τῷ καϊμακάμῃ, ἀνδρὶ ὡρίμου ἡλικίας, Κιρκασίῳ δὲ τὴν καταγωγήν, ὅστις εἴτε χάριν εἰς τὰς διαβιβασθείσας αὐτῷ παρὰ τοῦ Βαλῆ τῶν Ἰωαννίνων διατα-

γάς, εἴτε διὰ νὰ δείξῃ τὴν διοικητικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα, μᾶς ἀνεκοίνωσε τὴν ἀνέλπιστον εἴδησιν ὅτι ἠδυνάμεθα νὰ ἐκτελέσωμεν τὴν ἐκδρομήν μας ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ. Ἔδωκε πολλὰς καὶ κατεσπευσμένας διαταγάς, μᾶς παρεχώρησε δὲ ὡς συνοδὸν ἕνα νεαρὸν καὶ νοημονέστατον ὑπαξιωματικὸν τῆς χωροφυλακῆς, ὀνόματι Ἰσμαήλ, καταγόμενον ἐκ χωρίου τινὸς τοῦ διαμερίσματος τοῦ Αὐλῶνος, καὶ τὸν γηραιὸν Ἀλῆν. Διενυκτερεύσαμεν εἰς ἓν χάνι καὶ τὴν πρωίαν κατὰ τὴν 3 $^1/_2$ ἐξεκινήσαμεν μὲ καιρὸν λαμπρότατον.

⁂

Εἰς τὸ ὄρος Σμόλικαν κεῖται εἰς ὕψος 2574 μ. ἡ ὑψηλοτάτη κορυφὴ τοῦ Πίνδου, γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Σαμαρίνα, ἐκ τῆς μεγάλης βλαχικῆς κώμης τῆς εὑρισκομένης παρὰ τὰς ἀνατολικὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους, τοῦ πρώτου συναντωμένου κατὰ τὴν διὰ τοῦ μέρους τούτου μετάβασιν εἰς Μακεδονίαν. Ἡ κορυφὴ τοῦ Σμόλικα ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶνε ἡ ὑψηλοτέρα τοῦ Πίνδου, εἶνε καὶ ὑψηλοτέρα πασῶν τῶν ὀρέων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς κυρίως Ἀλβανίας, ἐξαιρέσει ἴσως τῆς Προκλέτιζας, ἥτις μένει ἀκόμη ἀνεξερεύνητος εἰς τὰς Ἄλπεις τῆς Βορείου Ἀλβανίας. Τὸ μέγα τοῦτο τμῆμα τοῦ Πίνδου, μεθ' οὗ ἡ μᾶζα τῶν ὀρέων τοῦ Σμόλικα καὶ τῆς δευτερευούσης δειράδος πέριξ καὶ ἰδίως πρὸς ἀνατολὰς συνδέονται, ἦτο πρὸ εἰκοσαετίας ἄγνωστον· καὶ σήμερον ὅτε, μεθ' ὅλους τοὺς χάρτας τοῦ γεωγραφικοῦ αὐστριακοῦ στρατιωτικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τοὺς τοῦ κ. Χρυσοχόου (οἵτινες ἐχαράχθησαν ἐπὶ τῇ βάσει ἐκείνων), ὁ τουρκικὸς Πίνδος εἶνε πολὺ ὀλιγώτερον γνωστὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πίνδου ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις καὶ τὰ λάθη τῶν χαρτῶν εἶνε ἀναρίθμητα. Βεβαίως δὲν ὑπάρχει σύγκρισις μὲ τοὺς χάρτας τῶν βορειοτέρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀλβανίας, ἐν οἷς ὑπάρχουσιν ἀληθῆ χάσματα, ἅτινα δέον νὰ πληρωθῶσιν, ἢ ὑπάρχει ἀνάγκη διορθώσεως ῥιζικῆς ὁλοκλήρων ἐκτάσεων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐρυχώρων, ἐφ' ὧν οὐδὲν σχεδὸν ἐγράφη, διότι δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι οὐδεὶς ἀκόμη Εὐρωπαῖος εἰσεχώρησεν εἴς τινας τῶν φυλῶν ἐκείνων.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τμῆμα περιλαμβάνεται, ὅπως καὶ ὁλόκληρον τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Πίνδου, μεταξὺ τῶν δύο ὑδρογραφικῶν λεκανῶν Βοϊούσσης—Βιστρίτζας ἐκ τῶν ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ, σχετίζεται δὲ κάπως

πρὸς Βορρᾶν μετὰ τῶν λεκανῶν τῶν λιμνῶν τῆς Καστορίας, τῆς Πρέσπας καὶ τῆς Μαλίκης. Ἀλλ' εἰδικώτερον καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν γενομένην ἐκδρομήν, ἐγείρεται μεταξὺ τῆς Βοϊούσσης (Ἀώου) πρὸς μεσημβρίαν καὶ τοῦ Σαρανταπόρου πρὸς τὰ ΝΔ, θεωρουμένου εἰς τὴν κυρίαν αὐτοῦ διακλάδωσιν ἢ Ζουζέλην τὴν κατερχομένην ἐκ τῶν ΝΑ τῆς Σαμαρίνης. Αὕτη σχηματίζει τὸ τόξον Κάντζκον, κατερχομένη διὰ τῆς Βλισδάνης (ἐν τῷ αὐστριακῷ χάρτῃ (1 : 300,000) ἐσφαλμένως ἀποκαλουμένης Γριτζμάνης) καὶ Σταριτσάνης, ἥτις ὡς καὶ ὁ Σμόλικας ἐμφαίνει τὴν σλαβικὴν αὐτῆς καταγωγήν.

Ὁ κοινότατος καθ' ἅπασαν τὴν Ἤπειρον ἀσβεστόλιθος βαθμηδὸν ὑποχωρεῖ πρὸς τὴν κεντρικὴν ῥάχιν τοῦ Πίνδου πρῶτον εἰς τὸν σχιστόλιθον, εἰς τὰ ὑψηλότερα δὲ μέρη εἰς τὸν ὀφίτην. Θὰ ἴδωμεν ἀκολούθως τίνα μεγίστην σπουδαιότητα κέκτηται τὸ γεωλογικὸν ἔδαφος εἰς τὴν βλάστησιν τοῦ Πίνδου. Τὸ σύμπλεγμα τοῦ Σμόλικα εἶνε τεράστιος ὄγκος ἐκ σχιστολίθου καὶ ὀφίτου· ὁ ἀσβεστόλιθος σπανιώτατα συναντᾶται, ὁ περιηγούμενος δὲ τὴν δυτικὴν τοῦ Αἵμου Χερσόνησον ταξειδιώτης διατρέχων τὰς τοποθεσίας ταύτας τὰς ἐχούσας μᾶλλον ἥμερον καὶ μᾶλλον γραφικὴν φυσιογνωμίαν, αἰσθάνεται εὐχαρίστησιν καὶ ἀνακούφισιν.

Εἰς τὴν κεντρικὴν μᾶζαν τοῦ κυρίως Σμόλικα καταλήγουσι διάφοροι ὀροσειραὶ δευτερεύουσαι, ἤτοι α') ἡ σειρὰ τοῦ Ζουζέλη διεύθυνσιν ἔχουσα ἀπὸ τῶν ΒΔ εἰς τὰ ΝΑ μεταξὺ τῆς ἀνωτέρας κοίτης τοῦ Σαρανταπόρου καὶ ἑνὸς ῥύακος ἐξ ἴσου ὁρμητικοῦ, ῥέοντος ἀνὰ μέσον τῶν δύο χωρίων τοῦ Παληοσέλι καὶ Φούρκας. β') Ἡ ὀροσειρὰ τῆς Φούρκας, μεταξὺ τοῦ ῥηθέντος ῥύακος καὶ τοῦ τοῦ Κερασόβου, τὰ μάλα ἀξιοσημείωτος ὄχι τόσον διὰ τὰς πολυαρίθμους αὐτῆς διακλαδώσεις τὰς ἐχούσας διεύθυνσιν ἀπὸ ΒΔ εἰς ΝΑ καὶ ἀπὸ ΒΑ εἰς ΝΔ, ὅσον διὰ τὴν στενοπορίαν τὴν λεγομένην τῆς Φούρκας, δι' ἧς εἰσέρχεταί τις εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἥτις ἀποτελεῖ μετὰ τῆς τῆς Σαμαρίνης τὰ δύο κυριώτερα μέσα τῆς συγκοινωνίας, τὰ προτιμώμενα παρὰ τῶν καραβανίων μεταξὺ Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας κατὰ τὸ ὑψηλὸν ἐκεῖνο σύμπλεγμα τῶν ὀρέων. γ') Ἡ ὀροσειρὰ τῆς Σούσνικας, ἐπιβλητικὴ διὰ τὸ εὖρός της καὶ διὰ τὰ πυκνά της ἐκ κωνοφόρων δένδρων δάση, μεταξὺ τοῦ ῥύακος τοῦ Κερασόβου, τοῦ τοῦ Πεκλάρι, βραχίονός τινος τοῦ Ἀώου καὶ ἑνὸς πρὸς τὰ δεξιὰ παραποταμίου τοῦ ποταμοῦ τούτου.

δ') Ἡ ὀροσειρὰ ἥτις ἔχουσα διεύθυνσιν ἀπὸ ΝΑ εἰς ΒΔ συνενοῦται μὲ τὴν μακρὰν καὶ ὁμοιόμορφον τῆς Βασιλίτσας. ε') Ἡ ὀροσειρὰ τῆς Σαμαρίνης.

***

Τὸ ἡμέτερον πρόγραμμα πιστῶς ἐξετελέσθη κατὰ τὸν ἐκ τῶν προτέρων ὑπολογισθέντα χρόνον. Τὴν 17 Ἰουλίου ἐκ Κονίτσης ἠδυνήθημεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὰς **στάνας** τῶν πρώτων λιβαδίων ἐπὶ τῶν τελευταίων δασῶν τοῦ Κερασόβου· ἡ 18 Ἰουλίου κατηναλώθη εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τῶν κυριωτέρων κορυφῶν τοῦ ὄρους κατὰ τὰς κλιτῦς τοῦ Κερασόβου καὶ τῆς Σαμαρίνης· τὴν 19 Ἰουλίου διήλθομεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν ταῖς εἰρημέναις **στάναις**, καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Κρίσμπιανη· τὴν 20 δὲ Ἰουλίου ἠδυνήθημεν νὰ ἐκτελέσωμεν μεθ' ὅλην τὴν ραγδαιοτάτην βροχὴν τὴν πορείαν μεταξὺ Κρίσμπιανης καὶ Κονίτσης διὰ τοῦ ὄρους τῆς Σούσνικας καὶ νὰ ἀναχωρήσωμεν εἰς Ἰωάννινα.

***

Δρομολόγιον τῆς 17 Ἰουλίου.—Δι' ἀνέτου ἡμιονικῆς ὁδοῦ κεχαραγμένης ἐπὶ τοῦ σχιστολίθου ἐφθάσαμεν ἐντὸς ὀλίγου εἰς τὸν χείμαρρον Βοὺς ἢ τοῦ Πεκλάρι καὶ ἐκάμψαμεν διὰ τῶν προπόδων τοῦ ὄρους Σούσνικα πρὸς ἀριστερὰν τοῦ Σαρανταπόρου. Καθ' ὁδὸν συνηντήσαμεν πολυάριθμα καραβάνια ἐκ κατοίκων τῆς Σαμαρίνης. Οἱ ἄνδρες ἀναγνωρίζονται εὐκόλως ἐκ τοῦ ᾠοειδοῦς προσώπου, ὀλίγον τι συμπεπιεσμένου, καὶ ἐκ τῆς ειδικῆς αὐτῶν ἐνδυμασίας. Εἶνε οὗτοι οἱ Βλάχοι τοῦ Πίνδου καὶ τῆς Θεσσαλίας, οἱ νοημονέστατοι καὶ μᾶλλον μεμορφωμένοι καὶ περὶ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον δραστηριώτατοι ἐξ ὅλων τῶν συναδέλφων των· εἶνε ἐπίσης καὶ οἱ ἀνδρειότεροι, κατὰ τοὺς συναδέλφους των δὲ τοῦ Μετζόβου, Συρράκου καὶ Καλαρρυτῶν (αἵτινες εἶνε αἱ μᾶλλον συγκεντρωμέναι καὶ πυκναὶ ἀποικίαι τοῦ λαοῦ τούτου ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου) οἱ διασῴζοντες ἧττον διεφθαρμένην τὴν ἑαυτῶν γλῶσσαν. Οἱ Βλάχοι οὗτοι, ὡς προηγουμένως εἴδομεν, εἶνε πιστοὶ ὀπαδοὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐθνικότητος. Διαιροῦνται εἰς νομάδας καὶ εἰς ἔχοντας σταθερὰν διαμονήν· οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀντιπροσωπεύουσι τὴν ἐκλεκτὴν μερίδα τῆς ἑαυτῶν ἐθνικότητος,

οἱ δὲ πρῶτοι τὴν ἀγροικωτέραν, ἥτις ἐν γένει ἀσχολεῖται εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον, μεταναστεύει δὲ ἀπὸ τῶν Ἀλπείων καὶ Ὑπαλπείων βοσκῶν τοῦ Πίνδου περὶ τὰ μέσα τοῦ φθινοπώρου πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀδριατικοῦ, τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ πάλιν εἰς τὸ ἀγαπητὸν αὐτῇ ὄρος κατὰ τὰς πρώτας εὐνοϊκὰς ἡμέρας τοῦ ἔαρος.

Κατὰ συχνὰ διαστήματα ἐν τῇ ὁδῷ ὑπάρχουσι φυλακεῖα, ἔνθα διαμένουσιν ἀποσπάσματα ζαπτιέδων· ἡ δημοσία ἀσφάλεια ἣν ἐξῆρεν ὁ διοικητὴς ἦτο τῷ ὄντι ἐξησφαλισμένη. Τὸ μαυρίζον σύμπλεγμα τῆς Σούσνικας ὀρθοῦται γιγάντειον πρὸς τὴν δεξιάν μας· τῇδε κἀκεῖσε εἰς τὰς ἀγόνους ταύτας ἐκτάσεις ἐκ σχιστολίθου, τὰς ἐχούσας χροιὰν ἐρυθρωπὴν καὶ μελανωπήν, κεῖνται σπάνιά τινα καὶ πενιχρὰ χωρία, τὰ ὁποῖα καθιστῶσι θλιβερωτέραν τὴν μελαγχολικὴν καὶ μονότονον τοποθεσίαν, διακεκαυμένην ἤδη ἐκ τοῦ καύσωνος. Ἡ ἀτραπὸς εἰσδύει εἰς τὴν στενὴν κοιλάδα τοῦ χειμάρρου Κορτίνστα παραποταμίου πρὸς τἀριστερὰ τοῦ Σαρανταπόρου, πηγάζοντος ἐκ τῶν διασφάγων τοῦ ὄρους τοῦ Πεκλάρι· μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἡ ὁδὸς εἰσέρχεται εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σαρανταπόρου, μεταξὺ Μολίστας καὶ Σταριτσάνης. Ὥρᾳ 7 $^3/_4$ ἀνεπαύθημεν ἐπὶ δέκα λεπτὰ εἰς τὸ φυλακεῖον τοῦ Χανοπούλου, τὸ δεσπόζον τῆς κοιλάδος.

Οἱ ταλαίπωροι αὐτοὶ χωροφύλακες ἐμποιοῦσιν οἶκτον· ὁ θέλων νὰ μεροληπτήσῃ, θὰ ἔλεγε καὶ περιφρόνησιν. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον αἴσθημα εἶνε τὸ τοῦ οἴκτου· ῥακένδυτοι, μὴ πληρωνόμενοι, κακῶς ἐξωπλισμένοι, λαμβάνουσι μόνον παρὰ τῆς Κυβερνήσεως μίαν μερίδα ἄρτου, δι' οὗ ὀφείλουσι νὰ διαθρέψωσι καὶ τὴν οἰκογένειάν των. Ἐπομένως ἕνεκα τῶν γενικῶν συνθηκῶν τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, ἥτις πάντοτε εἶνε ἀτελὴς καθ' ἅπασαν τὴν Τουρκίαν, ἡ διαρκὴς σκέψις των εἶνε ν' ἀποτελῶσι σῶμα ἁμιλλώμενον πρὸς τοὺς κακοποιοὺς τοῦ τόπου· ἐν ὥρᾳ δὲ νυκτὸς ἐκτελοῦσι θαυμασίως τὸ ἐπικουρικὸν καὶ ἀπαραίτητον ἔργον των, καθότι ἄλλως θὰ ἦτο ἀνέφικτος ἡ συντήρησίς των. Πρὸς ἡμᾶς ἐννοεῖται προσηνέχθησαν λίαν φιλοφρόνως· ἡ τέχνη τῆς ἐπιτετηδευμένης ὑπηρεσίας ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου περιῆλθεν ὑπὸ τὴν μᾶλλον δολίαν μορφὴν εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ γείνῃ ἀποδεκτὴ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν βαρβάρων.

Ἡ κοιλὰς τοῦ Σαρανταπόρου εἶνε μᾶλλον ἔγκλειστος ἐντὸς τῶν

συνήθων ἐκ σχιστολίθου λόφων· ἡ κοίτη εἶνε ἐν μέρει ξηρὰ καὶ κεκαλυμμένη ὑπὸ χαλίκων ἐξ ὀφίτου, σχιστολίθου καὶ ἀσβεστολίθου. Εἰσερχόμεθα εἰς τὸν ῥύακα τοῦ Κερασόβου, ὃν διαρκῶς ὀφείλομεν νὰ διαβαίνωμεν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. Ἡ κοίτη ὁλονὲν πυρακτοῦται. Κατὰ τὴν 9 $^1/_2$ π. μ. ὁ καύσων ἀνέρχεται εἰς 36⁰. Τὰ καραβάνια περνῶσιν ἀκόμη κατὰ συχνὰ διαλείμματα. Οἱ Βλάχοι οὗτοι εἶνε τῇ ἀληθείᾳ ἐργατικώτατοι καὶ ἀποτελοῦσιν ἀπὸ δύο ἤδη καὶ πλέον αἰώνων τὸν μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀλβανίας ἐμπορικὸν σύνδεσμον. Ἐξάγουσιν οἰκοδομήσιμον ὕλην καὶ δέρματα, εἰσάγουσι δὲ ἅλας καὶ σιτηρά. Οἱ ἄνδρες φοροῦσι τὸν συνήθη **ντουλαμᾶν** ἐξ ὑφάσματος ἰσχρόου ἢ κυανωποῦ. Μᾶς χαιρετίζουσι πάντοτε ἑλληνιστὶ διὰ τοῦ «Καλημέρα» ἢ τοῦ «Ὥρα καλή!» ἡ δ' εὐχὴ αὕτη εἶνε ἀληθῶς ἀναγκαία ἐν τοιαύτῃ ὁδῷ καὶ ὑπὸ τοιοῦτον καύσωνα. Ὁ ὀφίτης συναντᾶται συχνάκις κατὰ ἐκτεταμένα στρώματα, σχεδὸν ὅσον καὶ ὁ σχιστόλιθος.

Συναντῶμεν μύλους τινὰς λειτουργοῦντας, οἵτινες μᾶς φαίνονται ἀγαθὸς οἰωνός. Πράγματι τὸ χωρίον τοῦ Κερασόβου πρὸς ὃ διευθυνόμεθα δὲν θ' ἀπέχῃ πολὺ ἀκόμη. Ἀφίνομεν λοιπὸν πρὸς τἀριστερὰ τὸν ποταμὸν καὶ ἀναρριχώμεθα διὰ τῆς κλιτύος, ἥτις μακρόθεν φαίνεται φράσσουσα τὴν κοιλάδα, ἐφ' ἧς εἰς κόγχην τινὰ κεῖται τὸ ἄθροισμα τῶν οἰκιῶν, ὅπου ἐπιθυμοῦμεν νὰ φθάσωμεν. Μεγάλοι τινὲς ὄγκοι ἀσβεστολίθου διεσπαρμένοι ὀχληρῶς ἐγείρονται εἰς τὸν χῶρον τοῦτον· εἶνε ὅμως λίαν ἐνδιαφέροντες. Παρὰ τὴν βάσιν αὐτῶν φαίνονται οἱ τάφοι τοῦ Ριζᾶ-μπέη (ἡ ἔνδοξος αὕτη ἀλβανικὴ οἰκογένεια εἶνε ἀπὸ αἰώνων ἰδιοκτήτρια τοῦ τσιφλικίου τοῦ Κερασόβου) καὶ τῶν πέντε αὐτοῦ συντρόφων, οἵτινες πάντες ἐφονεύθησαν ἐν ᾗ θέσει ἀναπαύονται νῦν, μαχόμενοι κατ' ἀνταρτῶν χριστιανῶν χωρικῶν.

Τὸ Κεράσοβον εἶνε μέτριον ὀρεινὸν χωρίον, οὗτινος ἡ θέα εἶνε ἑλκυστική. Ὑπολογίζω ὅτι κεῖται εἰς ὕψος 1000 μέτρων ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἐφθάσαμεν ἐκεῖ κατὰ τὴν 11 $^1/_4$ π. μ., μὲ τὸ θερμόμετρον σημειοῦν 34 βαθμοὺς καὶ τὸ βαρόμετρόν μας κατεστραμμένον. Κατηυλίσθημεν ἐν τῇ μικρᾷ πλατείᾳ τοῦ ναοῦ, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ κάτοικοι ἤθελον τοὐλάχιστον μᾶς πωλήσει τὴν φιλοξενίαν, ἣν συνίστα ἡ ἐξουσία. Ἀλλὰ τίποτε δὲν μᾶς ἔδωκαν, οὔτε ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἐδέησεν ἡμεῖς αὐτοὶ νὰ προμηθευθῶμεν. Ὁ ἄνεμος ἔπνεε δυσάρεστος. Μετὰ τὰς ἐπανειλημμένας καὶ ζωηρὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ἰσμαήλ, ὅπως ὁ

μουχτάρης μᾶς συνοδεύσῃ ἕως εἰς τὰς πλησιεστέρας στάνας, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Σμόλικα, αὐτός, ἀφοῦ πρῶτον ὑπεσχέθη, ἔκρινε καλὸν νὰ γείνῃ ἄφαντος, ἴσως κατὰ συμβουλὴν τῶν προκρίτων τοῦ τόπου, οἵτινες πολὺ εὐχαρίστως θὰ ἐδολοφόνουν παρὰ νὰ διευκολύνωσι τοὺς ἐπισήμους ἀντιπροσώπους τῆς ἀρχῆς. Ἡ ἐξουσία εἰς τὰ ὄρη ἐκεῖνα, ἐὰν πρότερον ὑπῆρχεν ἀνεκτή, τώρα δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ ὑποβλέπηται. Στασιαστικαὶ ἀπόπειραι συνέβαινον, φανερὰ καὶ καθημερινῶς. Ἡ ληστεία ἡ ἀκμάσασα ἄλλοτε, ἦτο φυσικὸν νὰ ἐπαναλαμβάνηται ἐπὶ διπλῷ σκοπῷ, μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ μίσους κατὰ τῶν δυναστῶν· οἱ ὀρεινοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες παρεκινοῦντο ἀδιαλείπτως νὰ συνεχίζωσι τὰς παραδόσεις τῶν ἑαυτῶν προγόνων. Ὁ γηραιὸς Ἀλῆς μοὶ ἐδείκνυεν εἰς τὸ ἀναπεπταμένον κάτω πεδίον τὰς χαράδρας καὶ τὰ δάση, ἔνθα καὶ αὐτὸς μετέσχε τῶν κατὰ τῶν ληστῶν συμπλοκῶν. Ὅτε ἦλθεν ἡ τρίτη μετὰ μεσημβρίαν ὥρα, ἐφορτώσαμεν τοὺς ἵππους. Ὁ *μουχτάρης* δὲν ἐνεφανίσθη· ὁ Ἰσμαὴλ ἐνόησε τὴν κωμῳδίαν. Παραχρῆμα παρήγγειλε νὰ τὸν ὁδηγήσωσιν εἰς τὴν πλησιεστέραν κατοικίαν τινὸς ἐκ τῶν προκρίτων, χωρὶς δὲ νὰ ἐνδιατρίψῃ εἰς λόγους, ἤρχισε νὰ μαστιγώνῃ αὐτόν, διατάσσων ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως μεθ' ἡμῶν. Πρὸς δυσαρέσκειάν μου, ἡ τουρκικὴ δικαιοσύνη ὑπῆρξε τελεσφόρος.

Αἱ στάναι αἱ μᾶλλον εὔθετοι διὰ τὴν ἀνάβασιν μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ Σμόλικα ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ Κερασόβου, εὑρίσκονται εἰς ἀπόστασιν τριῶν περίπου ὡρῶν, ἀρκούντως δι' ὁμαλῆς ὁδοῦ διανυομένων.

Ἐκτὸς τοῦ χωρίου οἱ κάτοικοι ἐκαλλιέργουν ἐπιμελῶς καὶ ἐπικερδῶς μεγάλους καὶ πολυαρίθμους λαχανοκήπους, οὓς ἤρδευον διὰ τῶν ἀφθόνων ὑδάτων τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν βρίθει τὸ ὄρος. Χάριν τῆς ἀληθείας ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι οἱ εἰσέτι ῥαγιάδες, Βλάχοι καὶ Ἕλληνες οὗτοι δὲν ὑπολείπονται τῶν ἐλευθέρων ὁμοφύλων των ἐν τῇ γεωργίᾳ καὶ τῇ γεωπονίᾳ. Ἔχομεν ἤδη παρατηρήσει τὴν ἀξιόλογον καὶ προσοδοφόρον ἱκανότητα ταύτην εἰς τὰ ὄρη τῶν Τσουμέρκων, παρὰ τὰ Ἄγναντα καὶ Πράμαντα, ὧν ὁ πληθυσμὸς ἀκόμη δὲν συνεπληρώθη, ἀφ' ὅτου ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του.

Τὰ δάση ἄρχονται μετ' ὀλίγον ἐναλλάσσοντα μετ' ἐξαιρέτων βοσκῶν, ὧν ἀρκετὰ τμήματα ἦσαν καλλιεργημένα, ἐσπαρμένα ὑπὸ σικάλεως. Εὕρομεν τὰς πρώτας *στάνας* κατεχομένας—περιττὸν νὰ τὸ

εἴπωμεν — ὑπὸ ποιμένων Βλάχων, οἵτινες μᾶς ἐχαιρέτισαν καὶ μᾶς ἐλάλησαν Ἑλληνιστί. Εὑρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὸ μέσον τῶν δασῶν· ὁ καιρὸς ὁ δαπανώμενος διὰ τὰς ἐπιστημονικὰς συλλογὰς παρήρχετο ταχὺς καὶ ἐπέκειτο ἤδη ἡ ἑσπέρα· ἀλλ' ἀπὸ κοινοῦ πάντες ἐκρίναμεν καλὸν νὰ προχωρήσωμεν μέχρι τῆς ἄνω ἐσχατιᾶς τοῦ δάσους. Τὴν ἑσπέραν ἡ ἐργασία ἔμελλε νὰ εἶνε σοβαρά, μακρὰ καὶ κοπιώδης. Πρὸς τἀριστερά μας ὁ μορμυρισμὸς τῶν ὑδάτων μᾶς εἰδοποίησεν ὅτι ἐκεῖ ἔρρεεν ὁ χείμαρρος τοῦ Κερασόβου ἐντὸς βαθείας χαράδρας. Ἐντὸς τοῦ δάσους φαιδρὰ ᾄσματα νεανίδων Βλαχισσῶν ἐπιστρεφουσῶν εἰς τὰς καλύβας μᾶς ἐφαίδρυναν τὴν ψυχήν, ἐμπνέοντα ἡμῖν ἀγαθοὺς διὰ τὴν ἐπαύριον οἰωνούς. Ὁ οὐρανὸς εἶχε χρῶμα κυανοῦν αἰθριώτατον. Ὁ ἥλιος ἔδυεν εἰς τὸν ἀπώτατον ὁρίζοντα.

Κατὰ τὸ πέρας τῶν πρώτων ὀρεινῶν λιβαδίων ἀνεπαύθημεν ἐπὶ πέντε λεπτὰ διὰ νὰ θαυμάσωμεν τὸ μεγαλεῖον τῆς γοητευτικῆς ἐκείνης τοποθεσίας τοῦ Πίνδου, τόσον ἀγνώστου ἐν Εὐρώπῃ καὶ μεταξὺ ἀκόμη αὐτῶν τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος. Μεθ' ἑτέραν βραχυτάτην πορείαν, ἐφθάσαμεν εἰς τὰς ***στάνας***, γενόμενοι δεκτοὶ πανηγυρικῶς ὑπὸ τῶν νεαρῶν ποιμένων, οἵτινες διὰ τῆς φιλοξένου καὶ ἀδόλου συμπεριφορᾶς των διέψευσαν ἀμέσως τὰς περὶ αὐτῶν ἐν γένει ἐπικρατούσας ἐσφαλμένας ἰδέας. Εἴχομεν ἐκτελέσει δεκαὲξ ὡρῶν ὁδοιπορίαν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τριῶν ὡρῶν καθ' ἃς ἀνεπαύθημεν εἰς Κεράσοβον, ἠδυνήθημεν δὲ νὰ προχωρήσωμεν ἐπ' ἄλλο τόσον διάστημα. Ἡ ἐπιτυχία οὕτω μᾶς προσεμειδία.

⁂

Δρομολόγιον τῆς 18 Ἰουλίου. Ἰδοὺ τέλος ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιήσω ἐκδρομήν, ἣν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐπεθύμησα καὶ ὠνειροπόλησα ἐν τῷ βίῳ μου. Τὸ ὄρος Σμόλικα ἔμελλεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ νικηθῇ. Ἐξεκινήσαμεν ἅμα τῇ πρώτῃ αἰθριωτάτῃ χαραυγῇ, τὴν 3 $^1/_2$ π. μ., ἐγώ, ὁ Μῆτσος, ὁ Ἰσμαὴλ καί τις νεαρὸς ποιμὴν ἐκ τῶν στανῶν. Ὁ Ἀλῆς ἔμεινε πρὸς φύλαξιν τῶν πραγμάτων μας. Ἀνήλθομεν ἐν τάχει μικρὰν ἀνωφέρειαν ἐκ πεντακοσίων μέτρων, πᾶσαν ἀποτελουμένην ἐκ γῆς βοσκησίμου, ἐν ᾗ μόλις διεκρίνοντο ἐλαφρὰ ἴχνη σχιστολίθου ἀσκεποῦς. Τὰ πολυάριθμα ποίμνια

τῶν Βλάχων, τὰ σταθμεύοντα εἰς τὰς ἀναριθμήτους κόγχας τοῦ θείου ἐκείνου ὄρους, ἤρχισαν πανταχόθεν νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τὰς στάνας. Ἀπὸ τοῦ πρώτου μικροῦ κώνου, τοῦ σχηματιζομένου ἐξ ὑπερμεγέθους στρώματος ὀφίτου ξηροτάτου, χρώματος ἀμαυροῦ ὑποπρασίνου καὶ κρυσταλλίνου, θαυμασίου ὑπὸ τὰς πρώτας ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, τὸ θέαμα τῶν ἀμετρήτων ποιμνίων τῶν ἐξερχομένων ἐκ τῶν ἀποκρύφων κοιλάδων καὶ ἐκ τῶν δασῶν, παρατασσομένων δὲ ὡς μικρῶν στρατιῶν ἐπὶ τῶν εὐρυχώρων χλοερῶν ῥάχεων καὶ σχηματιζουσῶν ἰσαρίθμους ὁμάδας λευκὰς ἢ ἀμαυράς, μὲ τὸ ἀδιάλειπτον βλήχημα καὶ τὸν ἦχον τοῦ κώδωνος, ἀναπαρίστων εἰς τὸ πνεῦμά μας εἰκόνα, ἣν εἰς πλείστους ἄλλους τόπους εἴδομεν, ἀλλὰ χωρὶς τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν φαιδρότητα τῆς τελευταίας ταύτης. Ἡ ἐργασία μου ἐπληθύνετο κατὰ πᾶσαν στιγμήν· ἀνειλίσσοντο ἐνώπιόν μου ἐκτάσεις ἐξ ὁλοκλήρου κεκαλυμμέναι ὑπὸ λαμπρῶν φυτῶν καὶ βοτανῶν μετὰ ποικιλωτάτων καὶ ποικιλοχρόων ἀνθέων, αἵτινες μοὶ ὑπενεθύμιζον τοὺς πλουσιωτέρους καὶ μᾶλλον περιφήμους βοτανικοὺς σταθμοὺς τῶν ἡμετέρων Ἄλπεων. Οὐδαμοῦ, οὐδ' ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων ὀρέων τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου, συνήντησα τόσον πλοῦτον καὶ σφρῖγος ὀρεινῆς βλαστήσεως. Ἐξηρευνήσαμεν μετὰ τῆς δεούσης ἐπιμελείας πᾶσαν ὀφρύν, πάντα λειμῶνα, πάντα βράχον. Ἀνελογιζόμην πόσον δύσκολον ἦτο νὰ ἐπιστρέψω ἄλλοτε ἐκεῖ καὶ ἐντρεπόμην νὰ ἀπολέσω ἔστω καὶ μίαν μόνην στιγμὴν ἀναπαυόμενος. Ἡ τύχη μοὶ ἐπεφύλασσε τὴν τιμήν, τὴν ὑψίστην τιμήν, νὰ εἶμαι ὁ πρῶτος βοτανικός, ὅστις ἐξηρεύνα τὸν Σμόλικα. Ὅσον ὅμως καὶ ἂν ἠδυνήθην νὰ ἐργασθῶ κατὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας τὰς ἀφιερωθείσας εἰς τὴν ἔρευναν ταύτην, ἂς γίνῃ πιστευτὸν ὅτι πᾶς τις θὰ ἠδύνατο ἀκόμη εἰς τοὺς ἀναριθμήτους ἐκείνους ἐκ σχιστολίθου καὶ ὀφίτου κώνους νὰ ἀνερευνήσῃ θησαυροὺς ἀμετρήτους, δι' οὓς ἰσοβίως θὰ ἔχαιρεν. Ἐν Εὐρώπῃ δὲν ἀπομένει πλέον ἄλλο ὄρος περιέχον τόσον ἐπιστημονικὸν πλοῦτον ὅσον ὁ Σμόλικας. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπλησιάσαμεν εἰς τὴν βάσιν τοῦ τελευταίου κώνου, εἰσέτι ὑψηλοῦ ἀλλὰ πάντοτε θαυμαστοῦ. Εὕρομεν μικρὰν λίμνην ὀρεινὴν κατέχουσαν τὸ βάθος ὁλοκλήρου λεβητοειδοῦς ἐγκατακρημνίσεως (dolina), ἐχούσης φυσικῷ τῷ λόγῳ τὰς πλευρὰς ἐκ σχιστολίθου. Ἀπὸ τῆς μικρᾶς ταύτης λίμνης ἀρχίζει ἡ ἀληθὴς ἀνάβασις εἰς τὴν κορυφήν, τὴν ὁποίαν ἁπλοῦς ταξειδιώτης ἠδύνατο νὰ

ἐκτελέσῃ ἐν διαστήματι μικροτέρῳ τῆς μιᾶς ὥρας, ὑπολογιζομένης εἰς τρεῖς ὥρας ὁλοκλήρου τῆς πορείας ἀπὸ τῶν στανῶν εἰς τὴν κορυφήν.

Ὁ κῶνος τοῦ Σμόλικα εἶνε μᾶλλον ἀπόκρημνος, ἐνίοτε δὲ αὐτόχρημα ἀπορρώξ. Ὁ ὀφίτης εὑρίσκεται ἐν ἐναλλαγῇ μετὰ τοῦ σχιστολίθου καὶ τούτου μὲν τὰ στρώματα εἶνε συμπεπυκνωμένα, ἐκείνου δὲ διαθλῶνται ἅμα τῇ ἐλαχίστῃ συγκρούσει. Ἡ μόνη δυσχέρεια περὶ τὴν ἀνάβασιν συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι ἀπαιτεῖται μεγάλη φρόνησις καὶ δι' ἐκείνους ἔτι, οἵτινες εἶνε συνειθισμένοι εἰς ὁδοιπορίας ἐπὶ ἐδάφους ἐξ ἀσβεστολίθου. Ἡ συμβουλὴ δὲν εἶνε περιττή· διότι ὁ ὀφίτης, ὅστις εἶναι πράγματι εὔβατος, εἶνε οὐχ ἧττον δόλιος εἰς τοὺς ἐπ' αὐτοῦ βαδίζοντας. Ἀφοῦ ὑπερέβημεν τὰς μετρίας δυσκολίας, ἀνεύρομεν λιβάδια, ὧν αἱ βοσκαὶ ἦσαν ἀκόμη ἄθικτοι, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας δὲ ἐκ σχιστολίθου τετριμμένου τὸν συνήθη τῆς βλαστήσεως τάπητα. Μετ' ὀλίγον ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κορυφήν, ἀπομεμονωμένην ἐν τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῆς σιγῆς. Οὐδέποτε ἐδοκίμασα συγκίνησιν τόσον σφοδρὰν καὶ τόσον ἀπέραντον ὡς ἐκείνην, ἥτις μὲ κατέλαβεν, ὅτε εὑρέθην ἀπέναντι τοῦ ὑψίστου καὶ τιτανείου μεγαλείου τῆς ὑψίστης κορυφῆς τοῦ Πίνδου. Ἦτο ἡ 10 π. μ. Ὁ μακρινὸς ὁρίζων ἐφαίνετο ἐμπεπλησμένος πνιγηρᾶς καὶ ὁμιχλώδους θερμότητος. Ἀλλ' ὅμως ἡ φαντασία καθίστα ἐπιβλητικώτερον τὸ πανόραμα. Ὁ Ὄλυμπος τῆς Θεσσαλίας εἰς ἑκατὸν εἴκοσι χιλιομέτρων ἀπόστασιν ὑπερεῖχεν ἐκεῖθεν τῆς εὐρείας κοιλάδος τῆς Βιστρίτζας, ἄνωθεν τοῦ ὀροπεδίου τῆς Ἐλασσῶνος. Ἦτο ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἔβλεπον τὸν Ὄλυμπον μὲ τὰς τεραστίας αὐτοῦ σχισμὰς καὶ τὰς εὐρυτάτας αὐτοῦ χιονοσκεπάστους ἐκτάσεις, ἐντὸς τῶν ὁποίων καὶ πέριξ ὁ μέγιστος ἐξερευνητὴς βοτανικός, ἐξ ὅσων ἔσχεν ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ἀνατολή, ἀφῆκεν ἴχνη ἀνεξάλειπτα τῆς διαβάσεώς του. Δόξα εἰς τὸν Χελδράϊχ! Πρὸς βορρᾶν τὰ ὄρη καὶ αἱ πεδιάδες τῆς Καστορίας τῶν Βιτωλίων καὶ τῆς Κορυτσᾶς, ἅτινα ἐν μέρει ἐπεσκέφθη ὁ Ὀρφανίδης, ἐν μέρει δὲ ἀπομένουσιν ἔτι ἄγνωστα. Ὄπισθεν ἡμῶν ὅλα τὰ ὄρη τῆς Ἠπείρου μέχρι τοῦ Τομόρου καὶ πέραν ἡ θάλασσα. Πρὸς ΝΑ ἡ ὀδοντωτὴ καὶ πάντοτε ὡραία ὀροσειρὰ τῶν Τσουμέρκων, ἡ εὔφορος πεδιὰς τῆς Χαλάς.

Ἐκ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς ἡ κορυφὴ κατέρχεται ἀποτόμως εἰς κρημνὸν διακοσίων μέτρων ἐντὸς τῆς ὑποκειμένης καὶ εὐρυχώρου ἐγκατακρημνίσεως. Οἱ ἐξ ὀφίτου κρημνοὶ οὗτοι καταβεβρωμένοι καὶ ἐσκαμμέ-

νοι ἔσωθεν ἔχουσι φυσιογνωμίαν μᾶλλον σκυθρωπήν, ἥτις προέρχεται καὶ ἐκ τῆς ἀμαυρᾶς χροιᾶς των, μᾶλλον ἐντόνου καθισταμένης ἕνεκα τῆς ἀντανακλάσεως τῶν εἰς τὸ βάθος χιόνων. Οἱ ἀετοὶ καὶ οἱ αἴγαγροι ζῶσιν ἆρά γε ἐν τρυφερᾷ ἁρμονίᾳ ἐκεῖ ἐπάνω, ἢ μήπως ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγὼν δὲν εἶνε ἐκεῖ φονικώτερος ἢ ἀλλαχοῦ; Οἱ συνοδοί μου ἔσχον ἄφθονον κυνήγιον.

Τὴν μεσημβρίαν ἀπεχαιρετίσαμεν τὴν κορυφήν. Εἴθε νὰ δυνηθῶ πάλιν ν' ἀνέλθω ἐπ' αὐτῆς. Κατήλθομεν παρὰ τὴν κατωφέρειαν τὴν σχηματιζομένην ἐκ τῆς ὑψηλῆς ὀφρύος τῆς ὑποκειμένης ἐγκατακρημνίσεως. Ὁ βράχος, ἐκ σχιστολίθου συντετριμμένου, εἶνε λίαν εὔθατος. Θραύεται ἀκαταπαύστως καὶ εἰς πολλὰ μέρη ὁ κρημνὸς ἐξηφανίσθη. Οἱ σχηματισθέντες τεράστιοι σωροὶ τῶν κινητῶν λίθων διευκολύνουσιν εἰς πολλὰ μέρη τὴν κατάβασιν. Ἐν διαστήματι μικροτέρῳ τῶν δύο ὡρῶν εἰσήλθομεν εἰς τὴν ἐγκατακρήμνισιν. Διενοούμην ν' ἀνέλθω πρὸς τὰ ἐκεῖθεν, πρὸς τὰς κορυφὰς τῆς Σαμαρίνης· ἀλλ' ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν συλλεγεισῶν σπανιωτάτων βοτανῶν, ἐξ ὧν εἶχον γεμίσει τὰ δύο κομισθέντα δοχεῖα, ἡ ἐπιστροφὴ καθίστατο ἀναγκαία. Διετρέξαμεν καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τὴν ἐγκατακρήμνισιν καὶ ἐβοτανολογήσαμεν ἐγγὺς τῶν χιόνων καὶ τῶν ἀναριθμήτων ῥυακίων, ὧν ἡ συμβολὴ ἀποτελεῖ τὸν χείμαρρον τοῦ Κερασόβου. Ἐβαδίσαμεν κατόπιν διὰ τῶν ὄγκων τοῦ ὀφίτου, οἵτινες μακρόθεν ἀντιμετωπίζουσι τὴν Φοῦρκαν, κάμψαντες δὲ αὐτοὺς ἤλθομεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐπιστροφῆς, ὀλίγον βορειότερον ἐκείνης ἣν εἴχομεν ἀκολουθήσει ἐρχόμενοι. Εὕρομεν καὶ δευτέραν λίμνην, μικροτέραν τῆς πρώτης, τῆς ὁποίας τὰ χείλη ἦσαν λίαν τελματώδη. Ἀνεπαύθημεν ἐπὶ μικρόν, εἶτα δι' ἀλλεπαλλήλων ἀναβάσεων καὶ καταβάσεων ἐπεστρέψαμεν εἰς τὰς στάνας τὴν 6 μ. μ. Ὁ Μῆτσος, τὸν ὁποῖον εἶχον πέμψει κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τῆς κορυφῆς διὰ νὰ μεταφέρῃ τὰς ἐν τῷ πρώτῳ δοχείῳ βοτάνας, μᾶς ἀνέμενε μετὰ τοῦ Ἀλῆ περὶ τὸν τελευταῖον ἀμνὸν ἐψημένον κατὰ τὰ ἔθιμα τῶν παλληκαρίων, ὅστις εἶχε θυσιασθῆ χάριν ἡμῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξειδίου ἡμῶν ἀνὰ τὸν ἐξαντληθέντα ἤδη Πίνδον.

⁂

Δρομολόγιον τῆς 19 Ἰουλίου. Ἀπεχαιρετίσαμεν κατὰ τὴν 5 ½ τοὺς ξενίζοντας ἡμᾶς ἀγαθοὺς Σαρακατσαναίους· ἀπηυθύνομεν ἕν-

θερμον ἀποχαιρετισμὸν πρὸς τὸν Σμόλικαν καὶ ὑπὸ καιρὸν λαμπρὸν ἐξεκινήσαμεν διὰ τῶν λιβαδίων, τῶν σχιστολίθων, τῶν τελμάτων. Ἀπὸ ὑψώματός τινος παρὰ τὴν ἀνωτέραν ἐσχατιὰν τῶν δασῶν ἐπλάνησα ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν τὸ βλέμμα ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν καὶ δασωδῶν ἐρεισμάτων τοῦ ὄρους, ἅτινα ἀφ' ἑνὸς κατέρχονται πρὸς τὴν Ἀβδέλλαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ συνδέονται μετὰ τῆς μακρᾶς ἁλύσεως τῆς Βασιλίτσας, ἥτις διευθύνεται πρὸς τὸ Μέτζοβον καὶ τὰ Σέρβια. Εἰσήλθομεν εἰς τὰ σκιερὰ δάση τῶν ἐλατῶν καὶ ἐφθάσαμεν εἰς ἄλλας στάνας Βλάχων Σαρακατσαναίων, φθασάντων πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐκεῖ. Ἐνῷ ἡ μικρὰ ἡμῶν συνοδία ἀνεπαύετο, ἐγὼ μετὰ τοῦ Ἀλῆ ἐπεχειρήσαμεν βραχεῖαν περιοδείαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Παλαιοσελίου ἐν χώρᾳ ὀρεινῇ, ἔνθα αἱ βοσκαὶ ἀπηγορεύοντο. Πρὸς τὸ μέρος τοῦτο τὴν ὑπηρεσίαν τῆς φρουρήσεως τῆς δημοσίας ἀσφαλείας ἐξετέλουν περιπολίαι ἐκ στρατιωτῶν τοῦ πεζικοῦ Ἀλβανῶν ἢ ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, οἵτινες μᾶς ἐπληροφόρησαν ὅτι ἡ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀναμενομένη σύγκρουσις ἐν τῷ Παπίγκῳ συνέβη ἤδη. Ὁ σημερινὸς σκοπὸς τῆς διευθύνσεώς μας ἦτο ἡ Κρίσμπιανη, χωρίον ἐξ ἑκατὸν οἰκιῶν, κείμενον ἐν τῷ μέσῳ τῶν τελευταίων χαραδρῶν τοῦ Σμόλικα πρὸς τὴν Σούσνικα. Ἐφθάσαμεν κατὰ τὰς 6 $^1/_4$. Κατελύσαμεν εἰς τὸ ὕπαιθρον παρὰ τὸ μόνον καὶ πενιχρὸν χάνι. Ἡ ἑσπέρα πᾶσα παρῆλθεν ἐν ᾄσμασι καὶ ὀργάνοις· ἐγὼ ἀπεκοιμήθην ὀνειρευόμενος τὴν ἀπόκρημνον κορυφὴν τῆς Καμήλας, ἣν πρότερον εἶχον θαυμάσει ἀπέναντι, γιγαντιαῖον ὄγκον τοῦ Βραδέτου, φωτιζόμενον ὑπὸ τῶν τελευταίων ἀκτίνων τοῦ θνήσκοντος ἡλίου.

***

Δρομολόγιον τῆς 20 Ἰουλίου. Λίαν πρωῒ ἀπήλθομεν εἰς Κρίσμπιανην, ἥτις εἰσέτι ἐκοιμᾶτο, ἐνῷ ὁ οὐρανὸς ἦτο ἐν μέρει συννεφώδης. Ἡ ἀτραπὸς ἡ ἀνὰ μέσον τῶν σχιστολίθων τῶν καλυπτόντων ἅπαν τοῦ μέρους αὐτοῦ τὸ ἔδαφος βαίνει ὁμαλὴ μέχρι τοῦ πόρου τοῦ ῥύακος τοῦ διαχωρίζοντος τὸ ὄρος Σούσνικα ἀπὸ τῶν ἐρεισμάτων τῶν συνδεομένων μετὰ τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Βασιλίτσας. Εὑρισκόμεθα ἐνταῦθα παρὰ τοὺς πρόποδας μιᾶς τῶν μᾶλλον ἀξιοσημειώτων διακλαδώσεων τῆς Σούσνικας, ἐξ ὁλοκλήρου δασοσκεποῦς. Ἡ ἀτραπὸς ἀνερχομένη

ἀναρριχᾶται ὀφιοειδῶς, κοπιώδης καὶ δύσβατος, ἡ τραχύτης δὲ καὶ ἡ βιαιότης τῶν χειμερινῶν θυελλῶν πολλάκις βεβαίως θὰ διακόπτῃ τὴν συγκοινωνίαν κατὰ τὰ μέρη ταῦτα. Αἱ καταπτώσεις τοῦ ἐδάφους εἶνε συχνόταται. Ἐβαδίζομεν μετὰ κόπου. Ἐν τούτοις ὁ οὐρανὸς προεμήνυε θύελλαν καὶ ὁ πάταγος τῶν πρώτων βροντῶν ἐπλήρου ὁλόκληρον τὴν κοιλάδα. Ἡ τύχη ἄρα ἤθελε νὰ μᾶς κάμῃ νὰ δοκιμάσωμεν πάσας τὰς ἐντυπώσεις ἐπὶ τοῦ Σμόλικα, ὡς καὶ ἐκείνην τοῦ νὰ ἴδωμεν διάβροχον τὸ ἐπιστημονικὸν ὑλικόν, ὅπερ μετὰ τοσούτων κόπων καὶ ἐλπίδων συνελέξαμεν. Ἡ ἀτραπὸς διέρχεται διὰ ῥάχεως, ἐφ' ἧς κεῖται δεσπόζων ἐπ' ἀμφοτέρας τὰς κλιτῦς στρατιωτικὸς σταθμὸς (Καρακόλι), κατεχόμενος ὑπὸ δέκα στρατιωτῶν τοῦ πεζικοῦ. Ἡ θύελλα καθίσταται ἀπειλητικωτέρα πρὸς τὴν Κόνιτσαν· ὁ ὁρίζων εἶνε ζοφερός. Ὁ Ἰσμαὴλ γνωματεύει ὅτι πρέπει ν' ἀναμείνωμεν τὴν βροχὴν ἐντὸς τοῦ σταθμοῦ· ἀλλ' ὅμως τὸ ὡρολόγιον δεικνύει τὴν 6 $^1/_2$ ὥραν π. μ. καὶ ἡ ἐν Κονίτσῃ συνέντευξις μετὰ τοῦ Προξένου Μιλλελίρε εἶνε ὡρισμένη διὰ τὴν 9. Πρέπει νὰ προχωρήσωμεν. Κατερχόμεθα εἰς τὸ μέσον τοῦ πυκνοτάτου δάσους μὲ τὴν τόλμην τὴν ἀπορρέουσαν ἐκ τῆς ἀποφάσεως καὶ τῆς ἀνάγκης. Οἱ ποιμένες φεύγουσι πρὸ τῆς θυέλλης. Ἡ τρικυμία μαίνεται. Καταφεύγομεν ὑπὸ τὰς ὀξύας, θέτοντες πάντα τὰ σκεπάσματά μας ἐπὶ μεγάλου σωροῦ φυτῶν· πλὴν μετ' ὀλίγον τὸ ὕδωρ καὶ ἡ σφοδροτάτη χάλαζα μᾶς κατακλύζει πανταχόθεν ὡς νὰ εὑρισκόμεθα ἐντὸς ποταμοῦ. Οἱ χείμαρροι ἐσχηματίζοντο ἄνωθεν ἡμῶν.

Τέλος θείᾳ εὐδοκίᾳ ἡ θύελλα ἐκόπασεν. Ἐξηκολουθήσαμεν τὴν πορείαν μας περὶ τὴν 8 π. μ. εἰς κατάστασιν ἐμπνέουσαν οἶκτον. Ἀγαθῇ τύχῃ, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ἀμέσως ν' ἀναχωρήσωμεν εἰς Ἰωάννινα, θὰ εὕρισκον τὴν ἐπαύριον ξηρὸν χάρτην ὅσον ἤθελον, ἑπομένως ἦσαν βάσιμοι αἱ ἐλπίδες μου περὶ τῆς διασώσεως τῆς συλλογῆς μου.

Ταχέως ἀπὸ τῶν δασῶν ἐξήλθομεν εἰς τὴν μεσόγειον χώραν, εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ Πεκλάρι. Ἡ ἀτραπὸς ἀνέρχεται κατ' ἀρχὰς παρὰ τὸ χεῖλος ὑψηλοτάτων κρημνῶν, ἔνθα συχνὰ συμβαίνουσι δυστυχήματα. Ἐνταῦθα δ' ἐπικρατεῖ τὸ ἀσβεστῶδες ἔδαφος. Κατόπιν ἐπί τι διάστημα, πλησιέστερον τῆς Κονίτσης, ὑπάρχει ἐγκατακρήμνισις. Εἰσερχόμεθα εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὴν 9 $^1/_2$· αὐτόθι ὁ Πρόξενος Μιλλελίρε μὲ ἀνέμενεν ἀπό τινων στιγμῶν μόλις, εὑρισκόμενος εἰς κατάστα-

σιν οὐχὶ καλλιτέραν τῆς ἰδικῆς μου. Τὴν 11 π. μ. μέγα ὄχημα μᾶς μετέφερεν εἰς Ἰωάννινα. Συνοδία ἐκ πολυαρίθμων ἵππων ἔμελλε νὰ μεταφέρῃ τὰς ἀποσκευάς. Κατὰ τὴν 3 π. μ. τῆς 21 Ἰουλίου ἐπανηρχόμεθα εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις ἰταλικὸν προξενεῖον.

⁂

Τὰ ἐπιτευχθέντα κατὰ τὴν ἐκδρομὴν ταύτην βοτανικὰ ἀποτελέσματα ὑπερβαίνουσι τἀποτελέσματα πάσης ἄλλης γενομένης ἐν Ἠπείρῳ. Μόνα τὰ ὄρη τῶν Τσουμέρκων ἠδύναντο νὰ διαμφισβητήσωσι τὰ πρωτεῖα, ἐὰν δὲν εἶχον ἤδη αὐτὰ ἐξερευνηθῆ. Ἐνταῦθα περιληπτικῶς ἀναφέρω τὰς συλλεχθείσας κατὰ τὴν περιοδείαν μου κυριωτέρας ἐπιστημονικὰς σημειώσεις, προτάσσων ὅτι ἕνεκα τῆς ὁπωσοῦν προκεχωρηκυίας ἐποχῆς ἡ ἐργασία μου ὑπῆρξε σχεδὸν μηδαμινὴ εἰς τὴν μεσόγειον χώραν ἀπὸ Κονίτσης εἰς Κεράσοβον, μετρία εἰς τὸ μέρος τῶν δασωδῶν ζωνῶν, ἀπὸ Κερασόβου εἰς τὰς στάνας, ἐξαίρετος δὲ καὶ συνεχὴς εἰς τὴν ὑψηλοτέραν χώραν, ἰδίως δὲ εἰς τὴν ἀληθῆ ἀλπείαν ζώνην, καθότι ἡ ὑπαλπεία ζώνη τῶν βοσκῶν, οὖσα ὁμογενὴς καὶ συνεχῶς ἐπισκεπτομένη ὑπὸ τῶν ποιμνίων, δὲν ἠδυνήθη νὰ χορηγήσῃ τἀποτελέσματα, ἅτινα βεβαίως θὰ ἐπετύγχανον ἕνα μῆνα πρότερον.

Παρὰ τὴν αἰσίαν τοποθεσίαν τῆς Κονίτσης, κειμένης εἰς 602 μέτρων ὕψος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἐπὶ τῶν ὁμαλῶν κλιτύων τῶν ὀρέων τῶν κατερχομένων εἰς τὴν χαρίεσσαν κοιλάδα τοῦ Ἀώου, οἱ κάτοικοι εἶνε ἀκόμη ὀπισθοδρομικοὶ ἐν τῇ γεωργίᾳ καὶ ἡ ἐπαρχία Κονίτσης, διαφέρουσα τόσων ἄλλων ὀρεινῶν, ἀλλ' ἐξαιρέτως καλλιεργημένων (παράδειγμα δὲ τούτου λαμπρότατον παρέχει ἡ ἐπαρχία τοῦ Ζαγορίου) ἔχει ὡς καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μεσόγεια μέρη αὐτῆς τὴν θέαν γῆς χέρσου καὶ ἐγκαταλελειμμένης. Καὶ ὅμως ἐν γένει τὸ ἔδαφος ἠδύνατο ν' ἀποβῇ αὐτόθι γονιμώτατον. Κατὰ τὸ πρῶτον τῆς ὁδοῦ μέρος μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ ποταμοῦ Σαρανταπόρου δασύλλια, λιβάδια καὶ χέρσοι γαῖαι διαδέχονται διαρκῶς ἀλλήλας· ἄμπελοί τινες καὶ μεμονωμένοι ἀγροὶ σιτοφόροι εἶνε τὰ μόνα ἴχνη τῆς καλλιεργείας, τὰ ὁποῖα ὁ ὀφθαλμὸς συναντᾷ κατὰ τὴν ἀδιάκοπον ἀνάβασιν καὶ κατάβασιν, ἀνὰ μέσον τῶν ὁμοιομόρφων ὑψωμάτων. Τὰ φυτὰ

Roripa lippizensis, *Malcolmia serbica*, *Alyssum argenteum*, *Clypeola Jonthlaspi*, *Thlaspi cuneifolium*, *Thl. præcox*, *Helianthemum salicifolium*, *Queria hispanica*, *Tunica illyrica*, *Dianthus papillosus*, *Silene Ungeri*, *Linum austriacum*, *Hypericum rumelicum*, *Haplophyllum coronatum*, *Trifolium dalmaticum*, *Trif. aurantiacum*, *Astragalus Onobrychis var. chlorocarpus*, *Ervum nigricans var. uniflorum*, *Asperula longiflora var.*, *Xeranthemum inapertum*, *Carduus candicans*, *Centaurea Zuccariniana*, *C. Salonitana var. macrantha*, *Picris pauciflora*, *Verbascum banaticum*, *Linaria pelisseriana*, *L. simplex*, *Lysimachia punctata*, *Thesium Bergeri*, ἀπήντων συχνότατα εἰς τὰ γυμνὰ ἢ εἰς τὰ καλλιεργημένα ἐδάφη. Εἰς τὰς λόχμας δὲ τὰ φυτὰ *Dianthus pinifolius var. brevifolius*, *Cytisus nigricans var. mediterraneus*, *Cotoneaster tanacetifolia var. laciniata*. Αἱ ἀμμώδεις ἐκτάσεις καθίστανται πλέον ἐκτεταμέναι καὶ ὑψηλαί, καθ' ὅσον προχωροῦμεν πρὸς τὰς ὑπωρείας καὶ πλησιάζομεν εἰς τὸ Σούσνικα, μαυρίζουσαι εἰς τὸ βάθος ἐξ αἰτίας τῶν ἐκ κωνοφόρων δένδρων δασῶν του. Εἰς τὴν κοίτην τοῦ Σαρανταπόρου εὗρον τὴν *Salvia candidissima* καί τινας ἰσχνοὺς *Salix*. Εἰς ἡμισείας ὥρας ἀπόστασιν ἐντὸς τῆς κοιλάδος τοῦ ῥύακος τοῦ Κερασόβου, ἐγείρεται παρὰ τὴν ἀριστερὰν αὐτοῦ, ἡ πρώτη ἐλάτη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πενιχροῦ δάσους τοῦ ὁποίου τὰ δένδρα ζῶσιν ὑπὸ συνθήκας δυσμενεῖς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐκ σχιστολίθου ἐκείνου ἐδάφους. Ἐπὶ τῶν γυμνῶν ἐξ ὀφίτου ἐκτάσεων τῆς δεξιᾶς ὄχθης ἡ *Stæchelina uniflosculosa* εἶνε κοινοτάτη· περαιτέρω ὑπάρχουσι κομψοὶ θάμνοι τοῦ *Podocytisus caramanicus* καὶ τοῦ *Spartium junceum* εἰς τοὺς χαμηλοτέρους τόπους· ὀλίγον τι ὑψηλότερον ἡ Ἄρκευθος μετὰ τοῦ *Arceuthobium Oxycedri*· παρὰ τοὺς μύλους εὕρηνται δείγματά τινα ἀμπέλου. Ἡ δεξιὰ ὄχθη τοῦ ῥύακος εἶνε πολὺ περισσότερον διακεκαυμένη ἢ ἡ ἀριστερά· τοῦτο δὲ προέρχεται καὶ ἐκ τοῦ ὀφίτου. Περαιτέρω ἐν τῇ ἄμμῳ τοῦ ποταμοῦ εἶνε κοινὴ ἡ *Scutellaria orientalis var. pinnatifida*· διακρίνω πρὸς τούτοις εἶδός τι τῆς *Galeopsis* ἀρκούντως κοινὸν καὶ τὸ *Chenopodium Botrys*, ὅπερ ἐν τῇ Ἀνατολῇ συχνάκις ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰ ὀρεινὰ εἰσέτι μέρη. Ὑπὸ τὸ Κεράσοβον, πάντοτε δὲ πρὸς

τὰ δεξιὰ τοῦ ποταμοῦ, *Quercus coccifera* ὑποχωρεῖ πρὸ τῆς *Q. Grisebachii*. Πέριξ τοῦ Κερασόβου ἡ ἄμπελος ἀντέχει σχετικῶς καλῶς· ἡ παραγωγὴ τοῦ καπνοῦ εἶνε μετρία, τὸ Ὀθωμανικὸν δὲ Μονοπώλιον χρησιμοποιεῖ αὐτὸν ὡς κατωτέραν ποιότητα. Ἐνταῦθα ἡ μεσόγειος βλάστησις συγχέεται μὲ τὴν χλωρίδα τῶν δασῶν, ἅτινα πρὸς τὸ μέρος τοῦτο συνίστανται ἐν ἀρχῇ ὑπὸ κωνοφόρων καὶ ὀξυῶν, εἶτα δ' ἐξ ὀξυῶν μετά τινων ἐλατῶν καὶ πιτύων. Εἰς τὰ μεγάλα λιβάδια ἡ *Rosa sicula*, ὡραιοτάτη, ἐκτείνεται εἰς μέγαν χῶρον. Αἱ ἄγριαι ἀπιδέαι καὶ μηλέαι εἶνε κοινόταται. Ἡ κομψὴ *Cotoneaster parnassica (C. tomentosa var. parnassica)* εἶνε σπανία. Παρὰ τὰς πρώτας στάνας εὑρίσκεται ἐνίοτε ἡ *Digitalis lanata*, ἓν εἶδος *Geranium* ἄγνωστον, εἶτα δὲ ἡ *Linaria Peloponnesiaca*, ἡ *Onosma stellulatum*, ἡ *Anchusa officinalis*, ἐντὸς τῆς ἄμμου δὲ ῥυακίου τινὸς ἡ *Nepeta Spruneri (N. Italica var. Spruneri)* καὶ τὸ *Lamium striatum (L. garganicum var. striatum)*. Ἀνερχόμενος πρὸς τὰς τελευταίας στάνας συνέλεξα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀσβεστοσχιστολιθίνης ἄμμου τοῦ τελευταίου δάσους τὰ πρῶτα καρποφορήσαντα δείγματα τοῦ *Ptilotrichum Baldaccii*, τὸ ὡραιότερον νέον εἶδος τοῦ ὄρους Σμόλικα.

Δευτέρα ἡμέρα. Ἡ ἐργασία ὑπῆρξε μακρά, ἐπιμελὴς καὶ πλουσιωτάτη εἰς σπουδαῖα εὑρήματα τῆς Ἀλπείας χλωρίδος. Ὑπὸ τὴν πρωϊνὴν ἀμφιλύκην συνέλεξα παρὰ τὸν θαμνώδη καὶ πετρώδη, ἐκ γυμνῶν σχιστολίθων χῶρον, τὴν *Potentilla australis*, ἀκολούθως τὴν *Roripa lippizensis*, εἶτα δὲ εἶδός τι τῆς *Alsine verna*, ἣν καθὸ γλαυκὴν καὶ ἰνώδη, ἐνόμισα ὅτι ἔπρεπε νὰ τὴν ἐκλάβω ὡς τὴν *Alsine Thessala* τοῦ Halacsy. Εἰς τὰ πέριξ λιβάδια εὗρον τὴν *Jasione supina*, τὸ *Polygonum viviparum* καὶ τὸ *Polygonum alpinum* ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγροστωδῶν, ἀντιπροσωπευομένων κυρίως ὑπὸ τοῦ *Nardus stricta* καὶ τοῦ *Phleium alpinum*. Εἶτα ἤρχισαν οἱ πρῶτοι τάπητες τῆς *Viola Grisibachiana*, ἣν δὲν εἶχον ἐπανίδει μετὰ τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ὄρους Τομόρου κατὰ τὸ 1892· σὺν αὐτῇ δὲ καὶ τὴν *Arenaria recurva var. condensata* καὶ τὸν *Cytisus diffusus var. Pindicolus*. Περαιτέρω συνήντησα ἑτέρους τάπητας πυκνοτάτους ἐκ τῆς αὐτῆς *Viola Grisebachiana* καὶ τῆς *Viola gracilis var. lutea, Ptilotrichum Baldaccii, Di-*

anthus haematocalyx var. Alpinus· εἰς τόπους ἧττον πετρώδεις καὶ πεδινωτέρους ἓν εἶδος τῆς *Cardamine glauca* καὶ τὴν μοναδικὴν *Aubrietia deltoidea var. Degeniana*, ἥτις ἴσως κέκτηται καθ' ὁλοκληρίαν τὸ δικαίωμα νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς εἶδος ἰδιαίτερον. Οὕτω δὲ βαθμηδὸν συνήντησα περὶ τὰ ἑκατὸν ἕτερα εἴδη, ὡραῖα καὶ ἐνδιαφέροντα, πάντα συλλεγέντα καὶ ἀναφερόμενα ἤδη ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει» μου. Ἡ πρώτη μικρὰ λίμνη ἔχει τὰς ὄχθας κεκαλυμμένας ὑπό τινος Carex. Εἰς τὰ κατώτερα μέρη τοῦ τελευταίου κώνου εὑρίσκονται ἰσχναί τινες πεῦκαι. Εἰς τὰ πρὸς δεξιὰν ὑγρὰ λιβάδια ὁ *Narcissus tubulosus Bald.*, τὸ *Lilium albanicum* καὶ ἓν *Allium* ἀπροσδιόριστον, ἀλλὰ περιεργότατον, ἀποτελοῦσι τὰ κοινότερα εἴδη. Δὲν ἠδυνήθην νὰ παρατηρήσω ἓν εἶδος τοῦ *Lilium Martagon*, τὸ ὁποῖον ἔκειτο εἰς τὴν κάθετον πλευράν, ἔνθα ἐπίσης διεκρίνοντο τὰ *Polygala vulgaris var. Pindicola, Viola declinata, Primula Columnae, Pedicularis graeca*. Εἰς τοὺς πλησιοχώρους σχιστολίθους ὑπῆρχεν ὁ *Thymus teucrioides*· εἰς τοὺς ὀφίτας ἡ *Artemisia eriantha*, ἡ *Achillea argentea* καὶ ἡ *Saxifraga exarata* σπανιώτερον. Ἐν γένει αἱ ἐξ ὀφίτου ἐκτάσεις ἦσαν γυμναί, κατ' ἀντίθεσιν τῶν ἐκ σχιστολίθου, κεκαλυμμένου ὑπὸ θαλερᾶς φυτείας. Εἰς τὴν ὑψηλοτάτην κορυφὴν εὗρον τὴν *Silene parnassica* καὶ τὴν *Saxifraga exarata*. Νέον καὶ ἀξιοθαύμαστον σύμπλεγμα εἰδῶν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀγνώστων εἰς ἐμὲ ἐφύετο εἰς τὰ συντρίμματα τῶν σχιστολίθων παρὰ τὴν κατωφέρειαν, *Thlaspis graecum, Alyssum scardicum, Iberis carnosa, Centaurea epirota (C. deusta var. Epirota)*, ἰδιαιτέρα ποικιλία ἄτριχος τῆς *Scorzonera mollis, Campanula Hawkinsiana* κλπ. Ποικιλία ξυλώδης τῆς *Oxyria digyna* ἐκάλυπτε τὸν πετρώδη χῶρον, τὸ ἀληθὲς ἀπέραντον *potok* τὸ ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς κορυφῆς μέχρι τῆς ἐγκατακρημνίσεως τῆς περιβαλλομένης ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τῶν ἀποτελούντων τὴν κορυφὴν τοῦ Σμόλικα. Τὰ κράσπεδα τῶν ὑπὸ τῆς χιόνος κεκαλυμμένων ἐκτάσεων ἔβριθον τῆς *Plantago brutia*, ἐνῷ ἀπεναντίας παρὰ τὰ κράσπεδα τῶν χιονωδῶν ἐκτάσεων τῶν Τσουμέρκων εὑρίσκοντο ὀλίγιστοι *Crocus veluchensis*. Εἰς τοὺς τελματώδεις χώρους τῆς μικρᾶς λίμνης, ἣν συνηντήσαμεν κατὰ τὴν κάθοδον, εὗρον τὴν *Pinguicula alpina*, ἥτις τοιουτοτρόπως ἐξαπλοῦται μέχρι τῆς 40ου βορείου πλάτους.

Τρίτη ἡμέρα. Εἰς τοὺς ὑγροὺς καὶ τελματώδεις τόπους φύεται ἡ *Cardamine acris var. barbareoides*· εἰς τὰ λιβάδια ὁ *Nardus* καὶ ὁ *Dianthus Degenii*· εἰς τοὺς χώρους τοὺς ἔχοντας ὑπόστρωμα ὑγρὸν καὶ ὀλίγον χλοερὸν ἡ *Sagina Linnaei*· εἰς τοὺς γυμνοὺς λίθους ὁ *Cytisus diffusus, var. pindicolus*. Εἶτα εἰς τὰ δάση εὗρον μερικὰ *Rhamnus fallax*, εἰς τὰ συντρίμματα δὲ τοῦ σχιστολίθου τὸν *Dianthus haematocalyx var. alpinus*· παρὰ τὰς πηγὰς ἡ *Barbarea sicula*, τὸ *Cirsium appendiculatum* καὶ τὸ *Juncus Angelisii (Juncus glaucus, var. Angelisii)*. Ἡ μέχρι τοῦ διαμερίσματος τοῦ Παλαιοσέλι ἀνάβασις ἐγένετο διὰ μέσου τῶν δασῶν καὶ αὖθις, ἰδίως ἐκ πευκῶν, ἐν τῷ μέσῳ δὲ αὐτῶν συνέλεξα καὶ ἐσημείωσα τὰ ἑξῆς φυτά: *D. calocephalus var. intermedius, Silene Schwarzembergerii, Viscaria Sartorii, Alsine liniflora, Linum flavum, Hypericum rumelicum, Trifolium pseudomedium, T. Pignantii, Astragalus chlorocarpus, Rosa glutinosa var. leioclada, Rosa sicula, Rosa arvensis, Freyera pindicola, Ferulago monticola, Asperula longiflora var., Centranthus ruber var. Sibthorpii, Scabiosa Webbiana, Staehelina uniflosculosa, Leontodon asperrimum, Podanthum limonifolium, Campanula Hawkinsiana, Digitalis lanata, Thymus acicularis, Satureja montana, Sideritis Roeserii, Nepeta Spruneri, Himanthoglossum hircinum, Fritillaria Messanensis* κτλ. Καθὰ ἐλαττοῦται ἡ πυκνότης τοῦ δάσους τῶν Κωνοφόρων, ἐμφανίζονται αἱ πρῶται δρύες (Qu. sessiliflora var. καὶ Q. Grisebachii), σὺν αὐτοῖς δὲ ὁ *Sorbus Aria* καὶ ὁ *Cytisus prostratus var.* καὶ ὁ *C. Austriacus var.* Εἶτα ἀναφαίνεται πάλιν ἡ *Q. coccifera*, εὐθὺς μετὰ τὰς τελευταίας πίτυς, ὧν ἡ βλάστησις σταματᾷ εἰς 250 περίπου μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Γριζβάνου. Εἰς τοὺς πέριξ σχιστολίθους παρετήρησα τὴν *Matthiola tristis var. coronopifolia*, τὴν *Putoria calabrica* καὶ τὴν *Salvia candidissima*. Ἡ ἄμπελος εἶνε σπανία, ἀλλ' εὔφορος. Τὸ κυρίως καλλιεργημένον προϊὸν εἶνε ὁ ἀραβόσιτος.

Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὴν γενομένην ὑπὸ τὴν βροχὴν τὴν 20 Ἰουλίου πᾶσαι ἡμῶν αἱ προσπάθειαι περιεστράφησαν εἰς τὴν διάσωσιν τῆς συλλογῆς καὶ ἑπομένως τὸ ὄρος Σμόλικα ἔμεινεν οὕτως εἰπεῖν

παρθένον, οἷον ἦτο πρίν. Τὰ δάση τὰ κείμενα πρὸς τὸ Γριζβὰν σύγκεινται ἐκ πευκῶν, λαρίκων, ἐλατῶν, *Acer monspessulanum*, *Populus tremula* κλπ. Νομίζω ὅτι διέκρινα καὶ τὴν ὕπαρξιν τῆς *Tilia alba*. Εἰς τὴν ἀντίθετον κλιτὺν ἐπικρατεῖ ἡ ὀξύα.

***

Τὴν 24, 25 καὶ 26 Ἰουλίου ὁ Μῆτσος ἀνεχώρησε καὶ διέτριψεν εἰς Τσεπέλοβον τοῦ Ζαγορίου, διὰ νὰ μοῦ συλλέξῃ φυτά τινα τοῦ Βραδέτου. Τὴν 25 ἐπεχείρησα μικρὰν ἐκδρομὴν εἰς τὴν λίμνην, ὅπου ὁ Μῆτσος ἐπέστρεψε τὴν 27, φέρων δείγματά τινα τῆς *Cicuta virosa vàr. occidentalis*, ἥτις τότε μόλις ἤνθιζε. Τὴν ἑσπέραν τῆς 29 Ἰουλίου ὁ Πρόξενος ἀνεχώρει μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ Πρεβέζης, ὅπου τὴν ἑσπέραν τῆς 30 ἐπεβιβάσθημεν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου τοῦ Λόϋδ, ἀποπλέοντος διὰ Λευκάδα καὶ Κέρκυραν· τὴν ἐπομένην Κυριακήν, 2 Αὐγούστου, μετεκομίσθημεν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου τῆς Γενικῆς Ἰταλικῆς Ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρείας, δι' οὗ ἐφθάσαμεν εἰς Ἀγκῶνα τὴν 5 μετὰ μεσημβρίαν. Τὴν ἐπομένην πρωΐαν ἐγὼ ἀνεχώρησα εἰς Βονωνίαν, ὁ δὲ Πρόξενος εἰς Ρώμην ἔνθα συνώδευον αὐτὸν τὰ αἰσθήματα τῆς ἀνεξαλήπτου εὐγνωμοσύνης μου. Χάρις εἰς τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὅστις ὑπῆρξε δι' ἐμὲ φίλος καὶ στήριγμα φιλοστοργότατον καὶ πολυτιμότατον, ἡ χλωρὶς τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Κεντρικῆς Ἀλβανίας ἠδυνήθη ἐν μέρει τοὐλάχιστον ν' ἀπαλλαγῇ ἐκ τοῦ περιβάλλοντος αὐτὴν ζόφου.

Ἐν Βονωνίᾳ, Ὀκτώβριος 1898.

Δρ Ἀντώνιος Baldacci
ἀντεπιστέλλον μέλος.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΤΩΝ ΑΡΧΑΪΚΩΝ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΑΓΑΛΜΑΤΩΝ[1]

(*Ὅρα πίνακα 3 καὶ 4*).

Τὸ ἐν τοῖς πίναξιν 3 καὶ 4 ἔκ τε τῆς προσθίας καὶ ὀπισθίας ὄψεως εἰς τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ μέγεθος ἀπεικονιζόμενον χαλκοῦν ἀρχαϊκὸν ἀγαλμάτιον εὑρέθη μὲν ἐν τάφῳ ἀρχαίῳ περὶ τοὺς ἐφ' Ἑλλήσποντον τόπους τῆς Μικρασίας, ἀπόκειται δὲ νῦν ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ αὐτοκρατορικῷ Μουσείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπ' ἀριθ. 81^{c} (ἀριθ. Εὑρητ. 844).

Τὸ ἀγαλμάτιον τοῦτο θεωρῶ ἄξιον πολλῆς προσοχῆς, διότι κατὰ τὴν γνώμην μου παρέχει συμβολὴν εὐπρόσδεκτον εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐπιδράσεως τῆς τέχνης τῆς Μικρασίας ἐπὶ τὴν τέχνην τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος· ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ ταύτην θέλω προσπαθήσει νὰ ἐξετάσω αὐτὸ διὰ βραχέων καὶ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς συγκριτικῶς πρὸς ἄλλα ἀρχαϊκὰ ἔργα τοῦ αὐτοῦ τύπου, ἀνακαλυφθέντα κατὰ τὴν παρελθοῦσαν δεκαετηρίδα ἐν Ἑλλάδι, μάλιστα δὲ ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸ ἐν λόγῳ ἀγαλμάτιον παριστᾷ μορφὴν γυναικείαν ἐν ποδήρει ἑτερομασχάλῳ χιτῶνι, χιτωνίσκῳ καὶ ἱματίῳ[2]· αἱ πτυχαὶ τῆς ἀναβολῆς εἶνε πᾶσαι σκληραὶ καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀλύγιστοι, ἡ κόμη περιθέουσα καμπυλοειδῶς τὸ ἄνω τοῦ μετώπου ἄκρον καὶ διήκουσα ἄνω τῶν ὤτων καταπίπτει μακρὰ ἐπὶ τῆς ῥάχεως κυματοειδῶς κατὰ τὸν

---

[1] Ἡ πραγματεία αὕτη ἀνεκοινώθη εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, τὴν γενομένην τῇ 23 Δεκεμβρίου τοῦ λήξαντος ἔτους.

[2] Παρόμοιος ἑτερομάσχαλος ἡμιχειριδωτὸς χιτὼν ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἄλλῳ χαλκίνῳ ἀγαλματίῳ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν προερχομένῳ. (Ἐφημ. Ἀρχ. 1887, πίν. 8, ἀριθ. 3).

συνήθη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλυπτικῇ τρόπον, οἱ ὦμοι εἶνε ὑψηλὰ τεθειμένοι καὶ ἄμοιροι τῆς περὶ τὰ ἄκρα αὐτῶν συνήθους ἀποστρογγυλώσεως, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔφερε κάλυμμά τι περιαιρετόν, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ψιλῆς ὅλως καὶ λείας ἐπιφανείας, τῆς παρατηρουμένης κατὰ τὸ ἄνω τοῦ κρανίου μέρος· δυστυχῶς τὸ ἀγαλμάτιον δὲν περιῆλθεν ἡμῖν σῶον, ἀλλὰ λίαν ἠκρωτηριασμένον, ἀποκεκομμένοι εἶνε ἀμφότεροι αὐτοῦ οἱ ἄκροι πόδες καὶ ὁλόκληρος ὁ δεξιὸς βραχίων, ὅμως δὲ τὴν πλέον ἀξιοθρήνητον βλάβην ἀποτελεῖ τὸ ἀποκεκρουσμένον πρόσωπόν του· ἡ κατίωσις (patina) τοῦ χαλκοῦ εἶνε ὡραιοτάτη· γλυφάνου χρῆσις ἐν τῇ ἐξεργασίᾳ ἐλαχίστη ἐγένετο, ἰδίως δὲ κατὰ τὴν κόμην παρατηροῦνται γραμμαί τινες ἐγχάρακτοι.

Εὐθὺς ἐκ πρώτης ὄψεως διακρίνει τις εὐκόλως ὅτι τὸ ἀγαλμάτιον εἶνε τοῦ αὐτοῦ τύπου καὶ τὰ γνωστὰ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, τελευταῖον ἀνακαλυφθέντα γυναικεῖα ἀγάλματα.

Τὰ ἀγάλματα ταῦτα τῆς Ἀκροπόλεως ἐθεωρήθησαν ὑπό τινων ὡς καθαρὰ ἐγχώρια προϊόντα τοῦ ἀρχαιοτέρου Ἀττικοῦ ἐργαστηρίου, ἀφοῦ ὅμως καὶ ἄλλα ἔργα κατόπιν παρομοίου ῥυθμοῦ καὶ τύπου ἐν διαφόροις τῆς Ἑλλάδος τόποις ταυτοχρόνως σχεδὸν ἀνακαλυφθέντα, οἷον ἐν Ἐλευσῖνι [1], ἐν Βοιωτίᾳ [2], ἐν Δήλῳ [3], ἐν Πάρῳ [4], παρέσχον ἀφορμὴν εἰς ἀκριβεστέρας ἐρεύνας, καθ' ἃς ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ὑλικὸν ἐξ οὗ τὰ ἔργα ταῦτα εἶνε κατεσκευασμένα, τὸ νησιωτικὸν δηλαδὴ μάρμαρον, ἡ γνώμη αὕτη τῶν παραδεχομένων τὰ ἔργα ταῦτα ὡς καθαρὰ προϊόντα τοῦ ἀρχαιοτέρου Ἀττικοῦ ἐργαστηρίου ἀπεδείχθη φροῦδος· ἄλλη δὲ ἐξηνέχθη ὑπ' ἄλλων, καθ' ἣν ἡ πατρὶς τοῦ θεμελιώδους τούτου καὶ κοινοῦ τύπου δέον νὰ ζητηθῇ ἀνατολικώτερον καὶ δὴ ἔν τινι τῶν νήσων τῆς Ἰωνίας.

Ἡ γνώμη αὕτη τῆς νησιωτικῆς καταγωγῆς τοῦ τύπου τούτου τῆς τέχνης ἔχει μεγάλην πιθανότητα· γνωστὸν λ. χ. τυγχάνει ὅτι ἐν Σάμῳ καὶ ἐν Χίῳ, ἀμφοτέραις νήσοις Ἰωνικαῖς, ἡ τέχνη ἐξησκήθη

---

[1] Ἀρχ. Ἐφημ. Π. Γ'. 1883, πίν. 5. 1884, πίν. 8, ἀρ. 6 καὶ 8. 1889, πίν. 3 καὶ 4.

[2] BCH. 1887, πίν. VII.

[3] BCH. 1889, πίν. VII.

[4] Arch. Epigraph. Mitth. Oest. Vol. XI (1887) Taf. VI.

εἰς χρόνους ἱκανῶς παλαιοὺς ὑπὸ γενεᾶς ὁλοκλήρου διασήμων τεχνιτῶν. Ὅμως δὲ καὶ διὰ τῆς γνώμης ταύτης τὸ ζήτημα δὲν λύεται καθ' ὁλοκληρίαν, ἀλλὰ μερικῶς μόνον, διότι γεννᾶται ἀμέσως ἡ ἀπορία, ἂν ἡ νησιωτικὴ αὕτη τέχνη εἶνε πρωτότυπος, λαβοῦσα ἀρχὴν καὶ σύστασιν ἔν τινι τῶν Ἰωνικῶν νήσων, ἢ ἐλήφθη ἐκ χώρας ἀνατολικωτέρας, ἐν ᾗ ἡ τέχνη ἠσκήθη πολὺ πρότερον. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ φρονῶ ὅτι ἡ τέχνη τῆς Ἰωνικῆς ταύτης νήσου, ἐν ᾗ δέον νὰ ζητηθῇ ὁ θεμελιώδης καὶ κοινὸς οὗτος τύπος τῶν προμνημονευθέντων ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν ἐκείνοις ὁμοίων, ἐλήφθη ἐκ χώρας ἀνατολικωτέρας ἀκόμη, ἥτις κατὰ τὴν γνώμην μου δὲν δύναται νὰ εἶνε ἄλλη παρὰ ἡ Μικρασία.

Πασίγνωστον εἶνε ὅτι εἰς χρόνους πολλῷ παλαιοτέρους ἤκμαζον ἐν Μικρασίᾳ τὰ γράμματα καὶ ἡ τέχνη· οἱ Μικρασιανοὶ Ἕλληνες εἶνε οἱ πρῶτοι ἐλθόντες εἰς σχέσεις ἀμέσους ἢ ἐμμέσους πρὸς τὰ ἀνατολικὰ ἐκεῖνα ἔθνη, τὰ ὁποῖα προηγήθησαν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν πολιτισμόν, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους· ἡ δὲ ἐπίδρασις τοῦ Ἀσσυριακοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τὰ τῆς Μικρασίας ἔθνη ἀνάγεται εἰς χρόνους παλαιοτάτους, χρονολογουμένη ἀπὸ τῆς δευτέρας πρὸ Χρ. χιλιετηρίδος. Οἱ Μικρασιανοὶ εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες, παραλαβόντες τὰ πρῶτα τῆς τέχνης σπέρματα παρὰ τῶν εἰρημένων ἐθνῶν καὶ διαμορφώσαντες αὐτὰ κατὰ τρόπον ἴδιον, μετέδωκαν εἶτα τοῖς γείτοσι νησιώταις, οἵτινες μετήνεγκον πάλιν τὴν τέχνην εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἔνθα ἡ τέχνη, ἀναπτυχθεῖσα εἰς βαθμὸν τελειότητος ἀνυπέρβλητον καὶ συγκεντρωθεῖσα διὰ τοῦ μεγάλου Φειδίου καὶ τοῦ ἐργαστηρίου του ἐν Ἀθήναις, ἐξηπλώθη ἐκεῖθεν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὴν νέαν αὐτῆς φάσιν.

Καὶ αἱ Μυκηναῖαι δὲ ἀρχαιότητες, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τὸν 11ον τοὐλάχιστον πρὸ Χρ. αἰῶνα, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐφείλκυσαν ἐντονώτατα τὴν προσοχὴν ἅπαντος τοῦ ἀρχαιολογικοῦ κόσμου, κατὰ τὰς ὀρθοτάτας συγκριτικὰς παρατηρήσεις καὶ ἐρεύνας τοῦ ὀξυνουστάτου καὶ κριτικωτάτου Ἄγγλου ἀρχαιολόγου Νεύτωνος[1], ἀνή-

[1] Ἐν τῷ Times τῆς 20 Ἀπριλίου 1877. Τὸ ἄρθρον τοῦτο μετεφράσθη γερμανιστὶ ὑπὸ τοῦ A. Michaelis ἐν τῷ Beiblatt zur Zeitschr. für bildende Kunst. 1877, ἀριθ. 32 καὶ 33. Πρβλ. καὶ Milchhöfer ἐν Mitth. d. Inst. I σελ. 308—328, II, 3, 82—84 καὶ 261—276.

κουσιν εἰς τέχνην προελθοῦσαν μὲν ἐκ τῶν ἀρχαίων χωρῶν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Μεσοποταμίας, πλουτισθεῖσαν δὲ καὶ διαμορφωθεῖσαν εἰς ἴδιον τύπον καὶ ῥυθμὸν ὑπὸ τῶν Μικρασιανῶν καὶ δι' αὐτῶν μεταδοθεῖσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν μετάδοσιν τῆς τέχνης τῆς Ἀνατολῆς διὰ τῶν κατοίκων τῆς Μικρασίας καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἰώνων εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα παρατηροῦμεν καὶ ἐν τῇ ἀγγειοπλαστικῇ [1].

Παραβάλλοντες τὸ ἡμέτερον ἀγαλμάτιον πρὸς τὰ τῆς Ἀκροπόλεως, εὑρίσκομεν μὲν εὐθὺς ἐκ πρώτης ὄψεως ὁμοιότητα εἰς τὸν καθόλου τύπον, ὅμως δὲ ἀκριβέστερον ἐξετάζοντες αὐτὸ διακρίνομεν εὐκόλως, ὅτι ἐκεῖνα μὲν ἔχουσι τὴν πτύχωσιν τῆς ἐσθῆτος πλήρη χάριτος καὶ ὑγρότητος, τὴν διασκευὴν τῆς κόμης μεθ' ἱκανῆς ἐπιμελείας πεποιημένην, τὰ περιγράμματα τῶν μορφῶν οὐκ ἄμοιρα ἀποστρογγυλώσεώς τινος, τὸν χιτῶνα ἀποδίδοντα γραμμάς τινας τοῦ σώματος, πρὸς δὲ ἀνοικτὸν κατὰ τὸ δεξιὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῷ ὁρῶντι ἄνω μέρος τοῦ στήθους ἐν γραμμαῖς λοξαῖς, καμπυλουμέναις περὶ τὸ μέσον ἢ ἐν γραμμαῖς ἡμικυκλοειδέσι, διηκούσαις ἀπὸ τῆς μιᾶς παρωμίδος ἐπὶ τὴν ἄλλην, τὸ πρόσωπον οὐκ ἀκριβῶς κατ' ἐνώπιον, ἀλλ' ἐστραμμένον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀλίγον πρὸς τὰ πλάγια. Πάντα ταῦτα συλλήβδην λαμβανόμενα ἐλέγχουσι τελειότητά τινα καὶ πρόοδον ἐν τοῖς ἀγάλμασι τῆς Ἀκροπόλεως· ἐν τούτῳ δὲ τοὐναντίον τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐκ Μικρασίας ἀγαλματίῳ διακρίνομεν πτυχὰς τῆς ἐσθῆτος σκληρὰς καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑγρότητος, διασκευὴν τῆς κόμης ἁπλουστέραν, μαστοὺς ἀσυμμέτρους καὶ οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁριζοντίου κειμένους γραμμῆς, ὤμους ὑψηλὰ τεθειμένους, στερουμένους δὲ περὶ τὰ ἄκρα τῆς ἀποστρογγυλώσεως ἐκείνης, τῆς παρατηρουμένης ἐν τοῖς παρομοίου τύπου ἀρχαϊκοῖς ἀγάλμασι τῆς Ἀκροπόλεως, ἱμάτιον ἄχαρι, κλεῖον δὲ ὁλόκληρον τὸ στῆθος μέχρι λαιμοῦ, πρόσωπον ἀκριβῶς κατ' ἐνώπιον, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς γραμμῆς τοῦ λαιμοῦ, διότι τὸ πρόσωπον δυστυχῶς, ὡς ἐρρήθη ἤδη, εἶνε ὁλόκληρον ἀποκεκρουσμένον [2]. Ἡ αἰσθητὴ αὕτη διαφορὰ τῆς τεχνοτροπίας, ἡ παρατηρου-

[1] Πρβλ. ἐμὴν διατριβὴν περὶ πηλίνου ἐκ Μήλου ἀμφορέως σελ. 6, σημ. 1 = Ἀρχ. Ἐφημ. 1894 σελ. 228, σημ. 2.

[2] Ὁ σοφὸς Δανὸς Ἰούλιος Lange εἰς τὴν ῥηξικέλευθον καὶ ἔξοχον αὐτοῦ πραγματείαν, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσε κατὰ τὸ 1892 ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς

μένη μεταξὺ τούτου καὶ ἐκείνων, δεικνύει φανερὰ τέχνην πολλῷ ἀρχαιοτέραν, τέχνην, ἥτις παρέχει ἴσως ἡμῖν τὸ ἐνδόσιμον νὰ θεωρήσωμεν τὸν τύπον τοῦ ἐν λόγῳ ἀγαλματίου ὡς τὸν ἀρχέτυπον ἴσως τύπον, τὸν ἐν Μικρασίᾳ διαμορφωθέντα καὶ ἐκ ταύτης εἶτα μεταδοθέντα εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὴν Ἀττικήν.

Ἐὰν ἡ εἰκασία μας αὕτη εἶνε ὀρθή, ἐπιβεβαιοῦται δι' αὐτῆς ἔτι μᾶλλον ἡ γνώμη ἐκείνων, οἵτινες ἀπεφήναντο, ὅτι ἡ πατρὶς τοῦ θεμελιώδους τούτου καὶ κοινοῦ τύπου τῶν ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν ἐκείνοις ὁμοίων δέον νὰ ζητηθῇ ἀνατολικώτερον.

Πλὴν τούτου ὅμως καὶ ἄλλοι τύποι ἄλλων ἀρχαϊκῶν τῆς Ἀνατολῆς ἔργων, ἐχόντων ποιάς τινας ὁμοιότητας πρὸς τὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἀρχαϊκὰ ἔργα, ἔρχονται εἰς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης ταύτης· ἀγαλμάτιον π. χ. Φοινικοκυπριακῆς τέχνης ἐν Λούβρῳ [1] ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπ' ἐμοῦ τὸ πρῶτον ἐκδοθὲν [2], ἕτερον δὲ Κυπριακὸν ἀγαλμάτιον ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Νέας Ὑόρκης [3] ὁμοιάζει

Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλολογίας τῆς Δανιμαρκίας (Mémoires de l'Académie royale des sciences et lettres de Danemark, 5ᵉ série, classe des Lettres t. V, Nº 4 Copenhague 1892) ***Περὶ τῆς παραστάσεως τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς ἐν τῇ ἀρχετύπῳ τέχνῃ μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης τοῦ 5ου πρὸ Χρ. αἰῶνος***, ἀποδεικνύει δι' εὐστόχων καὶ εὐφυῶν παρατηρήσεων, στηριζομένων ἐπὶ πολλῶν παραδειγμάτων, ὅτι τὰ ἀρχαϊκὰ ἑλληνικὰ ἔργα τὰ πρὸ τῆς 5ης πρὸ Χρ. ἑκατονταετηρίδος ποιηθέντα ἀκολουθοῦσι τὸν λεγόμενον νόμον ***τῆς μετωπιαίας ἢ μέσης γραμμῆς*** (loi de frontalité), καθ' ὃν ἔχουσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς καθέτου τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς, τὴν ῥῖνα, τὴν σπονδυλικὴν στήλην, τὸ στέρνον, καὶ τὰ γεννητικὰ μόρια, διαιρούμενα οὕτως εἰς δύο ἴσα συμμετρικὰ μέρη. Ὁ νόμος οὗτος, τοῦ ὁποίου τὰ στενὰ ὅρια πρῶτοι οἱ Ἕλληνες διαρρήξαντες, ἔδωκαν ποικιλίαν καὶ πλοῦτον εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς, πρᾶγμα ἐντελῶς ἄγνωστον ἕως τότε, μολονότι ἔχει παρ' Ἕλλησι καὶ ἐξαιρέσεις καὶ πρὸ τοῦ 5ου ἀκόμη αἰῶνος, τὸ βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι ἐν ἅπασι τοῖς ἑλληνικοῖς ἔργοις, ἐφ' ὧν ὁ νόμος οὗτος παρατηρεῖται, εἶνε γνώρισμα χαρακτηριστικὸν τῆς ἀρχαϊκότητος αὐτῶν· ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου δὲ ἀγαλματίου ὁ νόμος οὗτος τῆς μετωπιαίας γραμμῆς ἐφαρμοζόμενος ἀκριβέστερον ἢ ἐπὶ τῶν τῆς Ἀκροπόλεως, δεικνύει σαφῶς ὅτι τοῦτο εἶνε πολλῷ ἀρχαιότερον ἐκείνων.

[1] Perrot Hist. de l'art antique τόμ. 3, σελ. 211, ἀριθ. 142.

[2] Ἀρχ. Ἐφημ. Π. Γ'. 1883 σελ. 182, πίν. 8.

[3] Perrot αὐτόθι σελ. 538, ἀριθ. 364.

κατὰ τὸν χιτωνίσκον πρὸς ἄλλο τῆς Ἀκροπόλεως [1]· ὁ ἐκ Κύπρου κριοφόρος, ἐν τῷ Μουσείῳ καὶ οὗτος τῆς Νέας Ὑόρκης ἀποκείμενος [2], κατὰ τὸν καθόλου τύπον ὁμοιάζει πρὸς τὸν μοσχοφόρον τῆς Ἀκροπόλεως [3].

Ἀλλὰ πλὴν τῆς καθόλου ὁμοιότητος τῆς τεχνοτροπίας τῶν ἀρχαϊκῶν τούτων Ἀνατολικῶν ἔργων πρὸς τὰ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὰ ἐκείνοις ὅμοια, ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε διὰ τὸ ζήτημα τῆς πατρίδος τοῦ κοινοῦ τούτου καὶ θεμελιώδους τύπου καὶ τὸ ἀκόλουθον, ὅτι αἱ αὐταὶ ἐν γένει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀναλογίαι τῶν διαστάσεων τοῦ προσώπου ἐπαναλαμβάνονται παρ' ἅπασι σχεδὸν τοῖς πλαστικοῖς τούτοις ἔργοις τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Ὁ κανὼν δ' οὗτος τῶν ἀναλογιῶν φαίνεται μάλιστα ὢν ἀκριβής, διαιρουμένων ὅλων τῶν σημαντικωτέρων διαστάσεων διὰ τῆς μικροτάτης, τῆς ὡς μονάδος λαμβανομένης, ἐν τῇ γνωστῇ ἐκ Δήλου Νίκῃ [4], ἔργῳ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ Χίου τεχνίτου Ἀρχέρμου.

Αἱ ἐπαναλαμβανόμεναι αὗται ἀναλογίαι τῶν διαστάσεων τοῦ προσώπου δὲν εἶνε ἐξαιρετικὸν ἁπλῶς φαινόμενον, ἀλλ' ἀποτελοῦσιν αὗται ὡρισμένον κανόνα, ἰσχύοντά ποτε καθόλου καὶ ἀποδεικνύοντα, ὅτι πάντα τὰ ἔργα ταῦτα ἔχουσι μίαν κοινὴν πατρίδα καὶ ἓν κοινὸν κέντρον, ἐκ τῶν ὁποίων ὡρμήθησαν, τὸ δὲ κέντρον τοῦτο καὶ ἡ κοινὴ πατρὶς τοῦ θεμελιώδους τούτου καὶ κοινοῦ τύπου φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ Μικρασία.

Σπουδαία ἔρευνα, ἥτις ἔμελλε νὰ διαφωτίσῃ πολὺ τὸ ζήτημα τοῦτο, θὰ ἦτο ἡ περαιτέρω σύγκρισις καὶ παραβολὴ Μικρασιανῶν ἀρχαϊκῶν ἔργων τῆς γλυπτικῆς ἐξ ἑνὸς μὲν πρὸς τὰ ἔργα τῶν ἐθνῶν ἐκείνων, παρὰ τῶν ὁποίων οἱ Μικρασιανοὶ Ἕλληνες λαβόντες τὰ πρῶτα τῆς τέχνης σπέρματα, καὶ ἀναπτύξαντες αὐτὰ κατ' ἴδιον τύπον, μετέδωκαν ἔπειτα αὐτὰ διὰ τῆς μεγάλης γεφύρας τῶν νή-

---

[1] Rhomaïdès, Musées d'Athènes πίν. V. Journ of Hell. Stud. 8, σελ. 166.

[2] Perrot αὐτόθι σελ. 589 ἀριθ. 402.

[3] Brunns, Denkm. Lief. 2, Taf. 6 = Romaïdès αὐτόθι πίν. XI.

[4] Winter «*zur altattischen Kunst*». Ἐν Jahrbuch II (1887). Πρβλ. καὶ Kalkmann, die Proportionen des Gesichtes in der griechischen Kunst. (Programm zum Winkelmannsfeste, 1893).

σων τοῦ Αἰγαίου εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ δὴ εἰς τὴν Ἀττικήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὰ ἔργα τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλὰ τοιαύτη τις ἔρευνα τῶν ἀρχαϊκῶν τῆς Μικρασίας ἔργων δὲν εἶνε δυστυχῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐφικτή, ὡς ἐκ τοῦ ὀλιγίστου ὑπάρχοντος ἡμῖν ὑλικοῦ. Ὅμως δὲ δὲν ἀποκλείεται ἡ ἐλπίς, ὅτι διὰ τῶν νέων καθ' ἑκάστην ἐπιχειρουμένων ἀνασκαφῶν ἐπὶ τοῦ παρθένου ἀκόμη ἐδάφους τῆς Μικρασίας, θέλει προέλθει εἰς φῶς τὸ ὑλικὸν ἐκεῖνο, τὸ ἀπαραίτητον πρὸς τοιαύτην σπουδαιοτάτην ἔρευναν. Διὰ τοιαύτης δὲ μόνον συγκριτικῆς ἐρεύνης θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ μετὰ βεβαιότητος καὶ οὐχὶ πλέον εἰκαστικῶς ἡ ἀληθὴς πατρὶς τοῦ θεμελιώδους τούτου καὶ κοινοῦ τύπου τῶν ἐν λόγῳ ἀρχαϊκῶν τῆς Ἀκροπόλεως ἀγαλμάτων καὶ τῶν ἐκείνοις ὁμοίων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 28 Δεκεμβρίου 1898.

Κ. Δ. Μυλωνᾶς.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΛΑΟΥ ΚΑΙ ΕΘΝΟΥΣ

ΕΝ ΤΗι ΕΛΛΗΝΙΚΗι ΝΟΜΟΘΕΣΙΑι ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑι

(*Ἀνεκοινώθη ἐν τῇ συνεδριάσει τοῦ Νομικοῦ τμήματος τῆς 14 Νοεμβρίου 1898*).

Ἐν τῇ καθόλου μὲν νομικῇ ἐπιστήμῃ, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ οἱ δύο ὅροι ***Λαὸς*** καὶ ***Ἔθνος*** μεγίστην ἔχουσι σπουδαιότητα καὶ ἀποτελοῦσιν αὐτὸ τοῦτο τὴν βάσιν τοῦ τε συνταγματικοῦ καὶ διεθνοῦς δικαίου ἐπὶ μέρος δὲ καὶ τοῦ διοικητικοῦ.

Τῇ γερμανικῇ ἐπιστήμῃ προσήκει ἡ τιμή, ὅτι καθώρισε σαφῶς καὶ ἐξηκρίβωσε τὴν ἔννοιαν ἀμφοτέρων τῶν ὅρων τούτων. Ἀναγνωρίζοντες πάντες οἱ γερμανοὶ συγγραφεῖς τοῦ δημοσίου δικαίου, ὅτι δύο εἶναι τὰ κυριώτατα στοιχεῖα παντὸς Κράτους, ἀφ᾿ ἑνὸς μὲν ἔκτασις γῆς, μικρὰ ἢ μεγάλη, ἀνήκουσα κατ᾿ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα ἐδαφικῆς κυριαρχίας εἰς αὐτό, ἀφ᾿ ἑτέρου δὲ πληθὺς ἀνθρώπων διαμενόντων ἐντὸς τοῦ Κράτους καὶ συνηνωμένων ἀλλήλοις διὰ τοῦ πολιτικοῦ δεσμοῦ τῆς ὑπηκοότητος, καλοῦσι τὸ μὲν πρῶτον στοιχεῖον ***Ἐπικράτειαν*** τὸ δὲ ἕτερον ***Λαόν***. Κατὰ τοὺς γερμανοὺς πολιτειολόγους ὁ λαός, ἀποτελῶν τὸ σύνολον τῶν ὑπηκόων τοῦ Κράτους, ἀναγνωρίζεται νομικὸν πρόσωπον ταυτιζόμενον πρὸς αὐτὸ τοῦτο τὸ νομικὸν πρόσωπον τοῦ Κράτους.

Κατ᾿ ἀμφότερα δὲ τὰ στοιχεῖα αὐτοῦ συναυξάνεται ἢ ἐλαττοῦται τὸ Κράτος, ἀλλ᾿ ἐνῷ ἡ Ἐπικράτεια μεταβάλλεται ἐπὶ πλέον ἢ ἔλαττον μόνον διὰ συνθήκης ἢ κατακτήσεως, ὁ λαὸς αὐξομειοῦται οὐ μόνον διὰ τῶν τρόπων τούτων, ἀλλὰ καὶ φυσικῶς, ἔτι δὲ καὶ διὰ νόμου τῆς ἐσωτερικῆς νομοθεσίας περὶ τῶν διαφόρων τρόπων τῆς προσκτήσεως ἢ ἀπωλείας τῆς ἰθαγενείας.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν λαὸν διαστέλλουσιν οἱ Γερμανοὶ ἐπιμελῶς

τὴν ἔννοιαν τοῦ ***Ἔθνους***, ὁρίζοντες ὡς Ἔθνος τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων, τῶν διαβιούντων ἐν ἑνὶ ἢ πλείοσι Κράτεσι καὶ συνδεομένων πρὸς ἀλλήλους διὰ τῆς κοινότητος τῆς καταγωγῆς, τῆς γλώσσης ἢ τῆς θρησκείας, τῶν ἐθίμων, πρὸ παντὸς δὲ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων καὶ τοῦ πολιτικοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκουσι.

Κατὰ ταῦτα ***Λαὸς*** καὶ ***Ἔθνος*** δυνατὸν νὰ συνταυτίζωνται ἢ ν' ἀποχωρίζωνται ἀλλήλων. Ἐὰν τὸ Κράτος ἀποτελῆται ἐκ λαοῦ ἔχοντος τὴν αὐτὴν ἱστορικὴν καταγωγὴν καὶ πολιτικὰς παραδόσεις, διατηροῦντος δὲ τὴν συνείδησιν τῆς τε ἱστορικῆς καὶ πολιτικῆς ἑνότητος, ἐὰν τὸ Κράτος σὺν τούτοις δὲν διεκδικῇ τὴν μεθ' ἑαυτοῦ συνένωσιν καὶ ἄλλων ἐκτὸς τῆς Ἐπικρατείας αὐτοῦ πληθυσμῶν, συνδεομένων μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς ὡς ἄνω ἱστορικῆς καὶ πολιτικῆς συγγενείας, λέγομεν ὅτι ἡ ἔννοια Λαοῦ καὶ Ἔθνους συνταυτίζεται ἐν αὐτῷ.

Ἐὰν δὲ τἀνάπαλιν ἐν τῷ Λαῷ διακρίνωμεν διαφόρους ἐθνότητας ἢ καὶ ὁ λαὸς ἀποτελῇ μέρος μόνον τοῦ ὅλου ἔθνους, τοῦ διατελοῦντος ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν διαφόρων Κρατῶν, τότε ἀποχωρίζεται ἡ ἔννοια τοῦ Λαοῦ ἀπὸ τῆς τοῦ Ἔθνους καὶ παράγεται τὸ μέγα ζήτημα τῶν ἐθνοτήτων, εἴτε ὑπὲρ εἴτε καὶ κατὰ τοῦ Κράτους.

Ἐν ἀντιθέσει ὅμως πρὸς τὰ ἀξιώματα ταῦτα τῆς γερμανικῆς ἡ γαλλικὴ ἐπιστήμη, ἧττον λεπτολογοῦσα περὶ τὰ τοιαῦτα, δὲν καταβάλλει τὴν αὐτὴν ἐπιμέλειαν περὶ τὴν διάκρισιν Λαοῦ καὶ Ἔθνους, ἀλλὰ πολλάκις συγχέουσα ταῦτα, συνταυτίζει καὶ ἀδιακρίτως μεταχειρίζεται τὰς φράσεις nation française καὶ peuple français ὡς ταυτοσήμους.

Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς γαλλικῆς καὶ γερμανικῆς ἐπιστήμης ἀποδοτέα τὸ πλεῖστον ἀναμφιβόλως εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν ἑκατέρου τῶν Ἐθνῶν τούτων. Τὸ μὲν γερμανικὸν Ἔθνος κατατετμημένον τὸ πρίν, καὶ νῦν ἔτι ἐν μέρει, εἰς πλείονα Κράτη, ἠδυνήθη εὐχερέστερον νὰ διακρίνῃ τὴν μεταξὺ Λαοῦ καὶ Ἔθνους ἀντίθεσιν, τὸ δὲ γαλλικὸν ἀπὸ αἰώνων συμπληρῶσαν τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἑνότητα καὶ δημιουργῆσαν οὕτω τὸ γαλλικὸν Κράτος, ἐν ᾧ συμπεριλαμβάνεται καὶ σύμπαν τὸ γαλλικὸν ἔθνος, δὲν παρεῖχε τῇ ἐπιστήμῃ ἀφορμὴν πρὸς καθορισμὸν ἀκριβῆ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ὅρων.

Τοὺς Γάλλους δὲ συγγραφεῖς ἀκολουθοῦντες, ὡς τὰ πολλά, καὶ οἱ

διδάξαντες τὸ δημόσιον δίκαιον καθόλου καὶ οἱ συγγράψαντες περὶ αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι περιέπεσον οὐκ εἰκότως εἰς τὸ σφάλμα τοῦ νὰ συγχύσωσι τὰς δύο ταύτας ἐννοίας ἢ καὶ σφαλερὰς περὶ αὐτῶν διακρίσεις νὰ ποιήσωσι, παραγνωρίσαντες τέλεον τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίᾳ τὴν τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, ἐν ᾗ καθαρῶς καὶ σαφῶς διαφαίνεται ἡ ἀντίθεσις ἡ μεταξὺ Λαοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Ἔθνους Ἑλληνικοῦ.

Μεταξὺ τῶν πρώτων ὁ Σαρίπολος ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτοῦ καταφαίνεται ὁπόσον σφαλερῶς ἀντελήφθη τῶν ἐννοιῶν Λαοῦ καὶ Ἔθνους.

«Ἔθνος, λέγει, σημαίνει ἕνα ἢ καὶ πλείονας λαοὺς ὑπὸ μίαν κοινὴν κυβερνητικὴν ἀρχὴν διατελοῦντας, τὴν πρὸς τὰ ξένα ἔθνη κοινῇ ἐκπροσωποῦσαν αὐτούς, λαὸς δὲ τὸ σύνολον τῶν ἐν ***κοινῇ ἐπικρατείᾳ βιούντων*** καὶ κοινὴν τὴν καταγωγὴν ἐχόντων ***ἀνεξαρτήτως*** τῆς Κυβερνήσεως ὑφ' ἣν διατελοῦσιν.»

Τὸν Σαρίπολον ἀπομιμούμενοι καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπιστημόνων προεκάλεσαν κοινὴν σύγχυσιν τῶν δύο τούτων ὅρων καὶ δὴ τὴν συνταύτισιν αὐτῶν. Ἀπόδειξιν παρέχουσιν οὐ μόνον ἡ ἐν τῷ περιοδικῷ τύπῳ καὶ τῷ Κοινοβουλίῳ αὐθαίρετος χρῆσις τῶν ὅρων τούτων, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ νομοθετικαὶ πράξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ἥ τε πρώτη καὶ δευτέρα ἐν Ἀθήναις Συνέλευσις οὐ μόνον αὐθαιρέτως ἐκάλεσαν ἑαυτὰς ***Ἐθνικάς***, ὡσεὶ ἀπετελοῦντο ἐξ ἀντιπροσώπων σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄρθροις πολλοῖς τῶν ἑαυτῶν συνταγμάτων συνεταύτισαν ἀτόπως τὸν ἑλληνικὸν Λαὸν μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Ἐν ἄρθρῳ 60 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844 ἀναγράφεται: «Οἱ βουλευταὶ ἀντιπροσωπεύουσι τὸ ***ἔθνος*** καὶ ***οὐχὶ μόνον τὴν Ἐπαρχίαν ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐκλέγονται***», ἐν ἄρθρῳ δὲ 45 ὁρίζεται, «τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἐνεργεῖ ὑπὸ τὴν εὐθύνην του καὶ ***ἐν ὀνόματι τοῦ Ἔθνους***». Ὡσαύτως δὲ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 ἀποφαίνεται ἐν μὲν ἄρθρῳ 21, «Ἅπασαι αἱ ἐξουσίαι πηγάζουσιν ἐκ τοῦ ***Ἔθνους***», ἐν δὲ ἄρθρῳ 67 ἐπαναλαμβάνον τὴν τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844 διάταξιν ὁρίζει, «οἱ βουλευταὶ ἀντιπροσωπεύουσι τὸ ***Ἔθνος***.»

Μόνην ἐξαίρεσιν ἀκριβολογίας ἀποτελεῖ περιέργως τὸ Διάταγμα

τῆς 9 Νοεμβρίου 1863 περὶ προσδιορισμοῦ τῶν ἐμβλημάτων τοῦ Κράτους, τῶν τύπων τῶν σφραγίδων τοῦ Βασιλείου, τῆς Βασιλείας καὶ τῶν μελῶν τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας, δι' οὗ διατάσσεται ὅπως ἐπὶ τοῦ Θυρεοῦ ἀναγράφηται τὸ ῥητὸν «Ἰσχύς μου ἡ ἀγάπη τοῦ Λαοῦ».

Μόνος δὲ ἐκ τῶν συγγραφέων ὁ πρώην καθηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Διεθνοῦς καὶ Συνταγματικοῦ Δικαίου κ. Στ. Στρέϊτ, ἑπόμενος τῇ γερμανικῇ ἐπιστήμῃ, διακρίνει σαφῶς ἐν ταῖς λιθογραφημέναις παραδόσεσιν αὐτοῦ τὰς δύο ταύτας ἐννοίας, διαχωρίζων τὸν ἑλληνικὸν Λαὸν ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἀλλὰ καὶ οὗτος, παρορῶν τὴν ἐνυπάρχουσαν ἱστορικὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς γερμανικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης ἀποφαίνεται, ὅτι μόνον ὁ ἑλληνικὸς Λαὸς ἀποτελεῖ νομικὸν πρόσωπον καὶ ἔχει νομικὴν ἔννοιαν, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος.

Εἶναι τοῦτο ἀληθές ;

Εὐθὺς ἀπὸ τῆς καταχτήσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος διεχωρίσθη ἀπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ οὐ μόνον φυλετικῶς ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ κρατοῦντα νῦν δόγματα τῆς πολιτικῆς ἑνότητος παντὸς Κράτους, ἡ Ὀθωμανικὴ δεσποτεία ἀνεγνώρισεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος διακεκριμένην πολιτικὴν ἑνότητα ὑπὸ πνευματικὸν ἅμα καὶ πολιτικὸν Ἡγεμόνα, τὸν Πατριάρχην. Ὁ Πατριάρχης κατεστάθη οὐ μόνον ὁ πνευματικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ὑποδουλωθέντος ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἀλλὰ καὶ ὁ πολιτικὸς ἄρχων αὐτοῦ, ἀναγνωριζόμενος ὡς τοιοῦτος καὶ δὴ οὐχὶ δι' ἁπλοῦ νόμου, ἀλλὰ διὰ συνθηκῶν οὕτως εἰπεῖν διεθνῶν μεταξὺ καταχτητοῦ καὶ καταχτηθέντος.

Ὁ Πατριάρχης κατασταθεὶς οὕτω καὶ ἐντεῦθεν καλούμενος καὶ Ἐθνάρχης κέκτηται δίκαια ἀντιπροσωπείας ἀληθοῦς Ἡγεμόνος, οὐ μόνον πρὸς τὰ ξένα Κράτη, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ἐπικυρίαρχον Ὀθωμανικόν.

Ὁ Μέγας Λογοθέτης τῶν Πατριαρχείων ἐχρησίμευεν ὡς ἀντιπρόσωπος καὶ πρεσβευτὴς αὐτοῦ παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, συγκοινωνῶν ὡς τοιοῦτος οὐ μόνον μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ξένων πρεσβευτῶν.

Ἡ ἐξουσία ἄρα τοῦ Πατριάρχου μετὰ τῆς Συνόδου αὐτοῦ ἀπετέλει αὐτόχρημα Κράτος ἐν τῷ Κράτει τῷ Ὀθωμανικῷ ἀπό τε πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀπόψεως. Ὡς τοιοῦτος διεξεδίκει δίκαια ἴδια ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ, καθιερωθέντα δι' ἐπανειλημμένων συνθηκῶν.

Εἰκότως λοιπὸν δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀνεγνωρίζετο ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ καὶ κατὰ τὸ δημόσιον δίκαιον αὐτῆς οὐ μόνον ὡς νομικὴ ἔννοια, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ὡς νομικὸν πρόσωπον, ἀντιπροσωπευόμενον ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Ἱερᾶς αὐτοῦ Συνόδου. Τοιοῦτον διετέλεσε τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος μέχρι τῆς Μεγάλης ἡμῶν Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. — Μετὰ δὲ τὴν ἔναρξιν αὐτῆς ἡ πρώτη ἐν Ἐπιδαύρῳ ὀρθῶς κληθεῖσα Ἐθνικὴ Συνέλευσις, διακηρύττουσα τὸν ἀγῶνα, ὡς ἀγῶνα σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἀνέγραφεν ἐν προοιμίῳ τοῦ Συντάγματος αὐτῆς· «Τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη Ὀθωμανικὴν δυναστείαν μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸν βαρὺν ζυγὸν τῆς τυραννίας . . . .
κηρύττει τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὕπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν.»

Συμφώνως δὲ τῷ προοιμίῳ τούτῳ ὁρίζουσα τίνες κηρύσσονται Ἕλληνες, ἀναγράφει: «Ὁμοίως Ἕλληνές εἰσι καὶ ἀπολαμβάνουσι τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, ὅσοι ἔξωθεν ἐλθόντες καὶ τὴν ἑλληνικὴν φωνὴν πάτριον ἔχοντες καὶ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες ζητήσωσι, παρουσιαζόμενοι εἰς τοπικὴν ἑλληνικῆς ἐπαρχίας ἀρχήν, νὰ ἐγκαταριθμηθῶσι δι' αὐτῆς εἰς τοὺς πολίτας Ἕλληνας.»

Τὸ δὲ Σύνταγμα τῆς ἐν Ἄστρει Β' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ὁρίζει ὅτι «Ἕλληνες εἶναι οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες **αὐτόχθονες** καὶ οἱ **μετανάσται** τὴν ἑλληνικὴν φωνὴν πάτριον ἔχοντες, ἅμα ζητήσωσι νὰ καταγραφῶσι πολῖται.»

Ταὐτὰ σχεδὸν ἐπαναλαμβάνει καὶ τὸ Σύνταγμα τῆς ἐν Τροιζῆνι Γ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἀναγνωρίζον ὡς Ἕλληνας τούς τε εἰς Χριστὸν πιστεύοντας **αὐτόχθονας** καὶ τοὺς **ἐκ τοῦ Ὀθωμανικοῦ μεταναστεύοντας** χριστιανούς, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ **ἀλλοδαπῇ** γεννηθέντας παρὰ πατρὸς Ἕλληνος.

Τέλος τὸ Σύνταγμα τῆς ἐν Ἄργει Ε' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἀναγράφον ἀκριβέστερον τὰ περὶ τούτου ἀποφαίνεται ὡς ἑξῆς:

«Ἕλληνες εἶναι

α') ὅσοι αὐτόχθονες τῆς ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας πιστεύουσιν εἰς Χριστόν. . . . .

γ') Ὅσοι, πρεσβεύοντες τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν, *ὁμόγλωσσοι* καὶ ἑτερόγλωσσοι συνέτρεξαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ συνηγωνίσθησαν μετὰ τῶν αὐτοχθόνων ἐν τῷ διαστήματι τοῦ ἱεροῦ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἀγῶνος.»

Διὰ τοὺς ἐν τῷ μέλλοντι δὲ δικαιουμένους νὰ προσλάβωσι τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν κελεύει· «Ὅσοι ἔρχονται εἰς τὸ ἑξῆς νὰ κατοικήσωσι σταθερῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, γίνονται δεκτοὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων.

α') Οἱ ἐρχόμενοι ἀπὸ τοὺς τόπους τοὺς λαβόντας τὰ ὅπλα ἀπ' ἀρχῆς καὶ συναγωνισθέντας μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος ***πατριδογράφονται*** εὐθὺς εἰς οἱανδήποτε κοινότητα ἀποκατασταθῶσιν ***ἀπολαύοντες τὰ αὐτὰ δίκαια μὲ τοὺς αὐτόχθονας.***

β') Οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τοὺς τόπους τοὺς λαβόντας τὰ ὅπλα κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας καὶ μὴ ἐλευθερωθέντες, μετερχόμενοι τέχνην τινά, ἢ ἐπιστήμην, ἐὰν ἔλθωσι μὲ τὰς οἰκογενείας των, πατριδογραφοῦνται εὐθύς, ἂν δὲ μόνοι μετὰ ἓν ἔτος. . . . .

. . . .

ς') Ὅσοι δὲ ὁμοεθνεῖς ἑτερόχθονες συνηγωνίσθησαν ἀποδεδειγμένως μετὰ τῶν αὐτοχθόνων καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως, οἱ τοιοῦτοι λογίζονται πολῖται Ἕλληνες, καὶ ἀπολαμβάνουσι τά τε πολιτικὰ καὶ συνταγματικὰ δικαιώματα ἅμα καταγραφῶσιν εἰς ἑλληνικὴν κοινότητα καὶ ἔχωσι τὰ ἀνήκοντα χαρακτηριστικά.»

Ἐκ τῶν προηγουμένων καταφαίνεται ὅτι πᾶσαι αἱ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐθνικαὶ Συνελεύσεις τῶν Ἑλλήνων, ἀναγνωρίζουσαι πανηγυρικῶς τὴν κοινότητα τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τὸν αὐτὸν τότε ἀγῶνα ἀγωνιζομένου, ἀπένειμαν δίκαια ἰθαγενείας εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ἐν τῇ ἐπαναστατημένῃ χώρᾳ διαμένοντας καὶ ἀνεγνώρισαν ὑπὲρ τῶν ἔξωθεν ἐρχομένων ὁμοεθνῶν τρόπον κτήσεως τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας εὐχερέστερον ἢ ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀλλοδαπῶν.

Τοῦ Ἑλληνικοῦ δὲ Βασιλείου ὕστερον καταρτισθέντος δυνάμει συνθηκῶν καὶ διακριθέντος τότε τὸ πρῶτον, ὡς εἰκός, τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τὸ ἑλληνικὸν Κράτος οὐχ ἧττον

ἐπίσης ἀνεγνώρισεν ὑπὲρ τῶν ὁμοεθνῶν τὸ δικαίωμα τῆς ἀποκτήσεως τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας ταχύτερον ἢ ὑπὲρ τῶν ἀλλοδαπῶν.

Ὁ νόμος περὶ ἑλληνικῆς ἰθαγενείας τῆς 15 Μαΐου 1835 ἀναγνωρίζων ὡς Ἕλληνας πάντας ἐκείνους, ὅσοι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τέως κρατούντων νόμων ἀπέκτησαν τὰ δικαιώματα τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας, προσθέτει ὅτι Ἕλληνες ὡσαύτως εἶναι, «ἅπαντες οἱ κατὰ τὸ ἀπὸ 16 Ἰουνίου 1830 πρωτόκολλον τὸ δικαίωμα τῆς μεταναστεύσεως ἔχοντες καὶ συμμορφωθέντες μὲ τοὺς ἐν αὐτῷ διαγεγραμμένους ὅρους.»

Ὕστερον δὲ ὁ ἐκδοθεὶς Ἀστικὸς Νόμος τῆς 29 Ὀκτωβρίου 1856, ὁ μεθοδικώτερον καὶ λεπτομερέστερον καθορίσας τοὺς τρόπους κτήσεως τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας, διατάσσει ἐν ἄρθρῳ 15 τὰ ἑξῆς· «Ὁ ἀλλοδαπὸς ὁ κατὰ τὸν νόμον τῆς πολιτείας, εἰς ἣν ἀνήκει, ἐνήλικος γίνεται Ἕλλην διὰ πολιτογραφήσεως. Πᾶς δὲ ὁ θέλων νὰ πολιτογραφηθῇ ὀφείλει νὰ δηλώσῃ τὴν περὶ τούτου θέλησίν του εἰς τὴν δημοτικὴν ἀρχὴν τοῦ τόπου, ἐν ᾧ θέλει νὰ καταστήσῃ τὴν κατοικίαν του καὶ μετὰ τὴν δήλωσιν νὰ κατοικήσῃ ἐν Ἑλλάδι, ***ἐὰν μὲν εἶναι ὁμογενὴς ἐπὶ δύο ἔτη, ἐὰν δὲ εἶναι ἀλλογενὴς ἐπὶ τρία.***»

Ἀνεπιδέκτου δὲ ἀμφισβητήσεως ὄντος ὅτι ὁ ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ ὅρος «ὁμογενὴς» εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὸ «ὁμοεθνὴς» εὑρίσκομεν ὅτι παρὰ πάσας τὰς νομοθεσίας τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν ἡ Ἑλληνικὴ καθιέρωσε τὴν διάκρισιν τῶν ἀλλοδαπῶν εἰς ὁμοεθνεῖς καὶ μὴ τοιούτους.

Οὕτω δὲ ἡ εὐθὺς ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἀναγνώρισις διὰ συνθηκῶν ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς δεσποτείας τῆς ἐννοίας τοῦ Ἔθνους ὡς πολιτικῆς ἅμα καὶ νομικῆς, διατηρηθεῖσα ὡς τοιαύτη ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ἀνεκηρύχθη καὶ πάλιν ἐπισήμως πρῶτον μὲν διὰ πάντων τῶν Συνταγμάτων τῶν ψηφισθέντων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ὑπὸ τῶν διαφόρων Ἐθνικῶν Συνελεύσεων, ὕστερον δὲ ὑπὸ τοῦ καὶ νῦν ἔτι ἐν ἰσχύϊ διαμένοντος Ἀστικοῦ Νόμου τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Ἀλλ' ὅμως τοῦ τελευταίου τούτου Νόμου μὴ ὁρίσαντος τίνα τὰ γνωρίσματα, δι' ὧν διακρίνομεν τὸν ὁμοεθνῆ ἀπὸ τοῦ μὴ τοιούτου, ἵνα ἀρκεσθῶμεν ὑπὲρ τοῦ πρώτου εἰς διετῆ μόνον ἐγκατάστασιν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας, τῇ ἑλληνικῇ ἐπιστήμῃ ἀπόκειται

νὰ καθορίσῃ ταῦτα, καθοδηγουμένη, συμφώνως τοῖς εἰρημένοις, ὑπὸ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν Συνταγμάτων τῶν Ἐθνικῶν Συνελεύσεων.

Ὅθεν ὡς ἀποδείξεις τῆς ἰδιότητος τινὸς ὡς ὁμοεθνοῦς δύναταί τις ν' ἀπαιτήσῃ τὰς ἑξῆς:

α') τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, εἰδικώτερον δὲ τὴν Ὀρθοδοξίαν.

β') τὴν ὁμογλωσσίαν.

γ') τὴν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἰθαγένειάν τινος ὡς Ἕλληνος *ῥαγιᾶ*, καὶ

δ') τὴν ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καταγωγὴν τινὸς ἀπὸ γονέων, ὧν οἱ προπάτορες πρὸ τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἢ μετὰ ταύτην ἐκέκτηντο τὴν ὀθωμανικὴν ἢ τὴν ἑλληνικὴν ὑπηκοότητα.

Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῶν ἀποδείξεων τούτων καὶ μόνον τὸ πιστοποιητικὸν τῶν ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν Ὀρθοδόξων Ἱεραρχῶν, καὶ τῶν ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἱερέων τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων ὅτι οἱ αἰτούμενοι τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν διετέλουν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτῶν δικαιοδοσίαν ἀρκεῖ, νομίζομεν, ὅπως οἱ τοιοῦτοι ἀναγνωρισθῶσι καὶ ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν ὡς ὁμοεθνεῖς καὶ ἑπομένως ἀποκτήσωσι τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν μετὰ διετῆ μόνον ἐγκατάστασιν.

Ἀλλ' εἴτε ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, εἴτε διὰ Νόμου καθορισθῶσι τὰ γνωρίσματα τῆς ὁμοεθνίας, σαφῶς ἐξάγεται ἐκ πάντων τῶν προηγουμένων ὅτι κατά τε τὸ Ὀθωμανικὸν καὶ Ἑλληνικὸν δημόσιον δίκαιον, τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἀποτελεῖ οὐ μόνον ἱστορικὴν ἀλλὰ καὶ νομικὴν ἔννοιαν καὶ ἑπομένως λίαν δεδικαιολογημένη τυγχάνει ἡ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ἀστικῷ Νόμῳ, οὐχὶ δὲ καὶ παρ' ἄλλαις εὐρωπαϊκαῖς νομοθεσίαις, διάκρισις τῶν ἀλλοδαπῶν εἰς ὁμοεθνεῖς (ὁμογενεῖς) καὶ μὴ τοιούτους.

Καὶ τοιοῦτο μὲν τὸ πόρισμα τῶν ἀνωτέρω. Ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ, ὡς ἀφετηρίας, ἀγόμεθα ἀναγκαίως καὶ εἰς τὰς ἑξῆς γενικωτέρας σκέψεις:

Α') Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν νομοθεσίαν ἡ μεταξὺ ἡμεδαποῦ καὶ ἀλλοδαποῦ ἀντίθεσις παράγει διαφορὰς δικαιωμάτων, οἷον:

α') ἐπὶ τῆς ἁρμοδιότητος τῶν δικαστηρίων, κατὰ τὰς γνωστὰς διατάξεις τῆς Πολ. Δικονομίας.

β') μόνος ὁ ἡμεδαπὸς ἀπολαύει τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἐκστάσεως τῶν ὑπαρχόντων.

γ΄) ὁ ἀλλοδαπὸς ὑπόκειται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἰθαγενῆ εἰς προσωπικὴν κράτησιν, ὅταν καταδικάζηται εἰς ἀπόδοσιν.

δ΄) ὁ ἀλλοδαπὸς ἐνάγων ἡμεδαπὸν ὀφείλει ἐγγυοδοσίαν περὶ ἐνδεχομένων ζημιῶν καὶ ἐξόδων τούτῳ.

ε΄) ὁ ἀλλοδαπὸς δὲν εἶναι δεκτὸς ὡς μάρτυς ἐν συμβολαιογραφικοῖς ἐγγράφοις.

ς΄) μόνοι οἱ ἡμεδαποὶ ἀπολαύουσι τῶν δικαιωμάτων πενήτων ἐν ταῖς δίκαις.

ζ΄) ἀλλοδαπὸς δὲν δύναται νὰ ᾖ ἐπίτροπος ἡμεδαποῦ ἀνηλίκου κλπ.

Ἀναμφιβόλως, τοῦ Νόμου ἐνταῦθα μὴ διακρίνοντος τοὺς ἀλλοδαποὺς εἰς ὁμοεθνεῖς καὶ μή, ἕπεται ὅτι καὶ οἱ ὁμοεθνεῖς ὡς οἱ ἄλλοι ἀλλοδαποὶ ὑφίστανται τὰ ἄνω μειονεκτήματα. Καὶ ναὶ μὲν διὰ συνθήκης δύνανται ν' ἀρθῶσι τὰ μειονεκτήματα ταῦτα τῶν ἀλλοδαπῶν, ὥστε ἀποδιδομένης οὕτως ἰσοπολιτείας κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς λέξεως ἔννοιαν τοῖς ἀλλοδαποῖς, ἐξομοιοῦνται οὗτοι τέλεον πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς κατὰ τὴν ἀπόλαυσιν πάντων τῶν τοιούτων δικαιωμάτων. Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπολαύουσα τοῦ δικαιώματος τῆς ἑτεροδικίας ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ οὐδὲν ἔχει συμφέρον πρὸς συνομολόγησιν τοιαύτης συνθήκης, ἐξ ἧς θὰ ἐκαρποῦντο τοιαύτην ὠφέλειαν καὶ οἱ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ὑπήκοοι ὁμοεθνεῖς. Ὅθεν οἱ ὁμοεθνεῖς θὰ στερῶνται διαρκῶς τῶν τοιούτων δικαιωμάτων, ὧν δυνατὸν νὰ μετέχωσιν ἄλλοι ἀλλοδαποὶ δυνάμει συνθήκης.

Εἶναι ἆρά γε τοῦτο ὀρθὸν καὶ συμφέρον; δὲν θὰ ἦτο δὲ προτιμότερον ὅπως δι' εἰδικοῦ νόμου τὸ μὲν καθορισθῇ ἡ προσήκουσα πιστοποίησις τῆς ἰδιότητος τῶν ὁμοεθνῶν, τὸ δὲ παραχωρηθῶσιν αὐτοῖς, ἐν Ἑλλάδι διαμένουσι, τὰ αὐτὰ δικαιώματα ἅπερ τοῖς ἀλλοδαποῖς ἀπονέμονται διὰ συνθήκης;

Β΄) Κατὰ τὸν Ἀστικὸν Νόμον ὁ Ἕλλην ἀποβάλλει τὴν ἑαυτοῦ ἰθαγένειαν:

α΄) ἕνεκα πολιτογραφήσεως ἐν ἄλλῃ Ἐπικρατείᾳ.

β΄) ἕνεκα ἀναλήψεως δημοσίας ὑπηρεσίας παρὰ ξένῃ Κυβερνήσει ἄνευ βασιλικῆς ἀδείας.

γ΄) ἕνεκα νυμφεύσεως Ἑλληνίδος μετ' ἀλλοδαποῦ.

Καὶ ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις ὁ Νόμος οὐδεμίαν ποιεῖται διά-

κρισιν μεταξὺ ὁμοεθνοῦς καὶ κυρίως ἀλλοδαποῦ οὐδὲ μεταξὺ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῶν ἄλλων ξένων Κρατῶν.

Ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο ἆρά γε προτιμότερον ὅπως ὁ Ἕλλην πολιτογραφούμενος ἢ ἀναλαμβάνων ὑπηρεσίαν παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ Κυβερνήσει μὴ ἀποβάλῃ τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν, ἔτι δὲ καὶ ἡ Ἑλληνὶς ἡ νυμφευομένη μεθ' ὁμοεθνοῦς;

Γ') Τῆς Σάμου οὔσης αὐτονόμου πολιτείας, νῦν δὲ τῆς Κρήτης, θείᾳ συνάρσει, ἀναγνωρισθείσης τοιαύτης, οἱ κάτοικοι τῶν δύο τούτων πολιτειῶν ἀναμφιβόλως ὁμοεθνεῖς ὄντες δύνανται ν' ἀποκτήσωσι τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν κατὰ τὸν Ἀστικὸν Νόμον καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἄλλους ἀλλοδαποὺς ἐντὸς διετίας, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ χρονικὸν τοῦτο ὅριον λίαν μακρὸν προκειμένου περὶ τῶν ὑπηκόων τῶν δύο τούτων πολιτειῶν, ἴσως δὲ καὶ τῶν τῆς Κύπρου; δὲν θὰ ἦτο δὲ ὀρθότερον ὅπως οἱ κάτοικοι τῶν τριῶν τούτων αὐτονόμων Νήσων, εὐθὺς ὡς δηλώσωσι τὴν πρόθεσιν αὐτῶν περὶ ἐγκαταστάσεως ἐν τῷ ἑλληνικῷ Βασιλείῳ, ἀποκτῶσιν ἀμέσως μὲν πάντα ἐκεῖνα τὰ δικαιώματα, ὧν, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, στεροῦνται οἱ ἀλλοδαποί, καὶ ἅτινα ἐπιφυλάσσει ὁ Νόμος ὑπὲρ μόνων τῶν ἰθαγενῶν, μεθ' ἑξάμηνον δὲ διαμονὴν καὶ πάντα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα;

Παρὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ συναδέλφου κ. Ν. Γ. Πολίτου ἐπληροφορήθην ὅτι ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἀπόκεινται στῆλαι τρεῖς περιέχουσαι ψήφισμα τῶν Ἀθηναίων ὑπὲρ τῶν Σαμίων, ἐν ᾧ ἀναγράφονται καὶ τάδε: «τὸ δὲ νῦν εἶναι τὴν πολιτείαν τοῖς ἥκουσι καθάπερ αὐτοὶ (οἱ Σάμιοι) αἰτοῦνται, καὶ νεῖμαι αὐτοὺς αὐτίκα μάλα κληρωθέντας εἰς τὰς φυλὰς δέκαχα.»

Τοιοῦτόν τινα νόμον δὲν θὰ ἦτο ἆρά γε καὶ δίκαιον καὶ συμφέρον νὰ ψηφίσῃ ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία οὐ μόνον ὑπὲρ τῶν Σαμίων ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν Κρητῶν καὶ τῶν Κυπρίων;

Καλλίστην πρὸς τοιαύτην νομοθετικὴν ἀφετηρίαν παρέχει πρόσφατος νόμος ὁ ͵ΒΥΠΓ' τῆς 8 Μαρτίου 1897, ὅστις τὸ δεύτερον ἤδη ἐπαναλαμβάνων τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου χαρακτηριστικὴν διαίρεσιν διὰ τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον τῶν ἀλλοδαπῶν εἰς ὁμοεθνεῖς (ὁμογενεῖς) καὶ μὴ ὁρίζει:

Ἄρθρον 1ον. «Ἐπιτρέπεται ἕνεκα τῶν ἐκτάκτων περιστάσεων ἡ εἰς τὸν στρατὸν κατάταξις καὶ ἡ ἐν αὐτῷ ὑπηρεσία, ἐφ' ὅσον οὗτος

διατελεῖ ἐν ἐπιστρατεύσει, ἐθελοντῶν, καταγομένων ἐξ ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ Ἑλλήνων τὸ γένος.»

Ἄρθρον 2ον. «Οἱ κατὰ τὸ προηγούμενον ἄρθρον κατατασσόμενοι ἐν τῷ στρατῷ ἐθελονταὶ προσκτῶνται τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν ἄνευ ἄλλης τινὸς διατυπώσεως περὶ πολιτογραφήσεως ἀπαιτουμένης ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 15 τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου, ἐγγραφόμενοι ἐν τῷ δήμῳ, οὗ ἤθελον προτιμήσει ν' ἀποτελῶσι μέλος. Ὁ διδόμενος ὑπ' αὐτῶν ὅρκος τοῦ στρατιώτου ἀναπληροῖ τὸν ὅρκον τοῦ πολίτου Ἕλληνος.»

Γεώρ. Ι. Ἀγγελόπουλος.

Η ΝΗΣΟΣ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ

ΚΑΙ Ο ΣΕΙΣΜΟΣ ΤΗΣ 28 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ (9 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ) 1893

(*Ἀνεκοινώθη ἐν τῇ συνεδριάσει τοῦ Φυσιογνωστικοῦ τμήματος τῆς 20 Μαρτίου 1893*).

(*Ὅρα τὸν χάρτην τῆς νήσου ἐν πίνακι 5*).

Εἶχε κατευνασθῆ κατά τι ἡ ἔξαψις τῶν πνευμάτων ἐν Ἀθήναις διὰ τὸ πάθημα τῆς πτωχῆς Ζακύνθου.

Αἱ ἐπὶ δύο μῆνας μὲ μικρὰς μόνον διαλείψεις σχεδὸν καθ' ἑκάστην ἀπειλοῦσαι τὴν πολυπαθῆ μαργαρίτιδα ταύτην τῶν Ἰονίων Νήσων σεισμικαὶ δονήσεις, ἐνίοτε δὲ τοσοῦτον ἰσχυραὶ γενόμεναι, ὥστε καὶ ἐν Πύργῳ καὶ Πάτραις ἐγίνοντο αἰσθηταί, εἶχον τέλος εἰσέλθει κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Ἰανουαρίου καὶ τὴν πρώτην τοῦ Φεβρουαρίου (ἔτους νέου) ἑβδομάδα εἰς περίοδον φθοροποιοῦ πλέον ἐντάσεως καὶ καταστρέψει τὴν πόλιν καὶ τὰ χωρία ἅπαντα τῆς νήσου διὰ τῆς δονήσεως τῆς 5.25 π. μ. τῆς 19/31 Ἰανουαρίου, ἡμέρας Τρίτης, ἧς ὁ ἀντίκτυπος διέσεισεν ἀπειλητικῶς τὴν 5.35 ὥραν π. μ. καὶ τὰς Ἀθήνας διὰ σειρᾶς 12—15 παλμικῶν ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς διηκόντων κλονισμῶν, διαρκείας ἐν ὅλῳ 5—6 δευτερολέπτων. Μετὰ ταῦτα δέ, τῆς καταστροφῆς τῆς Ζακύνθου συντελεσθείσης, καὶ ὡς νὰ ἦτο αὕτη ὁ μόνος προορισμὸς αὐτῶν, αἱ δονήσεις ἐπανελαμβάνοντο μὲν κατὰ βραχέα διαλείμματα καὶ ἐγίνοντο ἐνίοτε αἰσθηταὶ καὶ ἐν Ἀθήναις, πολλῷ ἀσθενέστερον δέ, ὡς αἱ μακρόθεν ἀκουσταὶ ἀπηχήσεις ὀργῆς κατευναζομένης καὶ σβεννυομένης.

Αἱ δονήσεις αὗται, καθ' ἑκάστην ἐπαναλαμβανόμεναι, ἤρξαντο τέλος ἀπαθέστερόν πως κρινόμεναι ὑπὸ τῶν σχεδὸν συνηθισάντων αὐτάς. Βοήθειαι εἶχον σταλῆ εἰς Ζάκυνθον, ἡ ἀμέσως ἅμα τῇ λήψει τῆς θλιβερᾶς ἀγγελίας ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς καταστροφῆς σπεύσασα Βασιλικὴ οἰκογένεια εἶχεν ἐπιστρέψει καὶ ἡ κεντρικὴ τῶν ἐράνων Ἐπι-

τροπὴ εἶχε συλλέξει ἐνταῦθα 200000 περίπου δραχμὰς ὑπὲρ τῶν Ζακυνθίων.

Παρατυχὼν εἰς πολλοὺς σεισμοὺς καὶ ἐπισκεφθεὶς πολλὰ πεδία σεισμικῶν καταστροφῶν, ἐναγωνίως ἀνέμενον ν' ἀναγνώσω εἰς τὰς μετὰ παραδειγματικῆς ἀκριβείας καὶ ταχύτητος ἐξυπηρετούσας τὸ Πανελλήνιον δι' ἐπὶ τόπου συλλεγεισῶν εἰδήσεων ἐφημερίδας τὴν ἀγγελίαν φαινομένου τινός, τῷ σεισμῷ συναφοῦς καὶ ἀξίζοντος τὸν κόπον νὰ μεταβῶ εἰς Ζάκυνθον, ὅπως ἐκ τοῦ σύνεγγυς σπουδάσω αὐτό. Διότι θὰ ἦτο ἀνωφελὴς ὄντως ἡ ἐκεῖσε μετάβασις οἱουδήποτε ἐπιστήμονος, ἐὰν ἀπέκειτο αὐτῷ μόνον ἡ καταμέτρησις τῶν καταρρευσασῶν ἢ διαρραγεισῶν οἰκιῶν καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἐπελθούσης ζημίας ἢ ἡ ἐξακρίβωσις τῆς προελεύσεως καὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ σεισμοῦ ἐκ τῆς μελέτης τῶν κλίσεων τῶν ρηγμάτων καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅτινα οἱ μηχανικοὶ καὶ οἱ ἀνταποκριταὶ τῶν ἐφημερίδων ἀρκούντως ἀνέφερον. Ἐμὲ ἐνδιέφερον μᾶλλον φαινόμενα ὑψώσεως τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἐδάφους ἢ τῶν πηγῶν, ἀναδόσεις ἀτμῶν καὶ ἀερίων καὶ καθιζήσεις, ἐν ἑνὶ λόγῳ φαινόμενα ἐκ τῶν μὴ συνήθων εἰς τοὺς κοινοὺς σεισμούς. Διὸ καὶ ἐτηλεγράφησα ἀμέσως τὴν 28 Ἰανουαρίου (9 Φεβρουαρίου), ὅτε ἐν τῇ «Ἀκροπόλει» εἶχον ἀναγνώσει ὅτι τὴν πρωίαν τῆς ἡμέρας ταύτης ἐγένετο νέα ἰσχυρὰ δόνησις ἐν Ζακύνθῳ καὶ ὅτι ἐν Κερὶ καὶ Βολίμοις εἶχον παρατηρηθῇ ἔκρυθμά τινα φαινόμενα, ἐκλαμβανόμενα ὡς ἐκδηλώσεις ἡφαιστείου ἐνεργείας καὶ ἐνσπείραντα νέον τρόμον εἰς τοὺς ἐκ τοῦ ἐκτάκτως δριμέος χειμῶνος, τῶν βροχῶν καὶ τῶν κακουχιῶν πεφοβισμένους καὶ ἀστέγους Ζακυνθίους, ζητῶν πληροφορίας περὶ αὐτῶν. Καὶ ἀπάντησιν μὲν ἄμεσον δὲν ἔλαβον, εἰς δὲ τὴν τηλεγραφικὴν ἀνταπόκρισιν τῆς ἐπιούσης ἀνέγνων ὅτι τὰ περὶ τοιούτων φαινομένων θρυληθέντα ἦσαν κυήματα, οὐδέποτε ἐν παρομοίαις περιστάσεσιν ἐκλείποντα, φαντασίας ἐξημμένης, ἐξ οὗ εὐλόγως συνεπέραινον ὅτι ὁ τελευταῖος σεισμὸς τῆς Ζακύνθου (1893) ἦτο, ὡς ὁ τοῦ 1840 καὶ τοῦ 1867, ὡς ὁ τῆς 25 Μαρτίου 1883 τῆς Χίου, ὡς ὁ τῆς 1 Αὐγούστου 1870 τῆς Παρνασσίδος καὶ ὡς ὁ τῆς 15 Αὐγούστου 1886 τῆς Μεσσηνίας, σεισμὸς τεκτονικός, ἐκ τῶν συνήθως ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν παντὶ ἄλλῳ σημείῳ τῆς ὑφηλίου ἀδιαλείπτως συμβαινόντων ἢ δυναμένων νὰ συμβῶσιν, ὀφειλόμενος οὐχὶ εἰς ἡφαιστειώδεις ἢ ὑδροδυναμικὰς αἰτίας, ἀλλ' εἰς τὴν

βαθμιαίως προβαίνουσαν, ἀδιάλειπτον, ἀκατάσχετον καὶ ἀκαταμάχητον κατάψυξιν καὶ τὴν εἰς ταύτην παρεπομένην στολίδωσιν καὶ συρρίκνωσιν τῆς γῆς.

Σὺν τῇ περὶ τοῦ εἴδους τοῦ σεισμοῦ πεποιθήσει ταύτῃ ἐχαλαρώθη ἐν ἐμοὶ τὸ ὑπὲρ τοῦ σεισμοῦ τῆς Ζακύνθου ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον, ἀστεία δέ μοι ἐφάνη τότε ἡ σπουδὴ δημοσιογράφων τινῶν, οἵτινες καὶ διὰ τοῦ τύπου ἐπέμενον ν' ἀπαντήσω εἰς τὰς διατριβὰς περὶ τῆς αἰτίας καὶ τῆς γενέσεως τοῦ σεισμοῦ τούτου, ἃς εἰς πάσας τὰς γλώσσας ἐδημοσίευεν ὁ Ἄγγλος διευθυντὴς τοῦ τηλεγραφείου Ζακύνθου κ. Forster, οὗ τὴν θεωρίαν, ὅτι ὁ σεισμὸς τῆς 19/31 Ἰανουαρίου 1893 ὀφείλεται εἰς ἀπότομον κατάπτωσιν προεξοχῆς τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης μεταξὺ Ζακύνθου καὶ Κατακώλου μέχρι τῆς νήσου Πρώτης καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρίτα, συνεμερίζετο καὶ ἠσπάζετο, ὡς ἐγράφη τότε, διάσημός τις Γάλλος σεισμολόγος, ὁ κ. Edouard Ardaillan, ἐπίτηδες ἐκ Παρισίων ἐλθών, ὅπως σπουδάσῃ τὸν σεισμὸν τοῦτον. Ἔτι ἀστειότεραι ἦσαν αἱ πολλαὶ κατ' ἐμοῦ ἐπιθέσεις, διότι ἐτόλμησα νὰ εἴπω κατά τινα διάλεξιν ὅτι πιθανὸν νὰ κατέπεσον ὕφαλοι καὶ σειραὶ ὑφάλων, βέβαιον ὅμως ὅτι οὐχὶ ἡ πτῶσις ἦν ἡ αἰτία τῶν σεισμῶν, ἀλλ' οἱ σεισμοὶ ἡ τῆς πτώσεως.

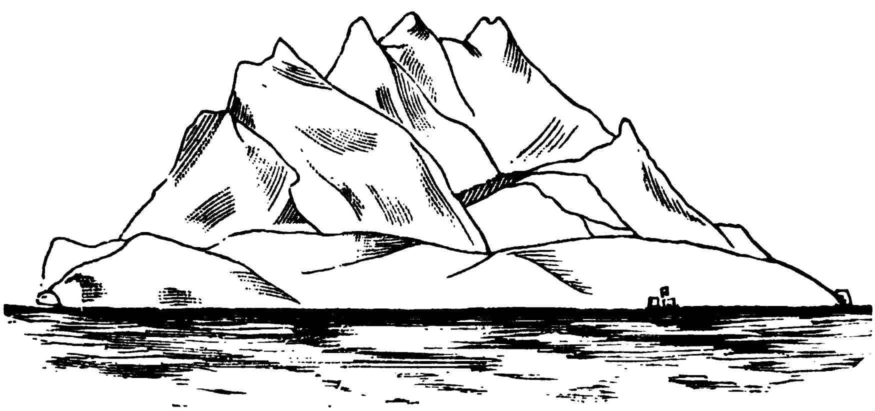
Νέον ὅμως ἐνδιαφέρον μοὶ ἐγέννησε τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἡ εἴδησις ὅτι ἡ μεταξὺ Θάσου, Δεδεαγάτς καὶ Ἴμβρου νῆσος Σαμοθρᾴκη κατεστράφη τὴν 28 Ἰανουαρίου (9 Φεβρουαρίου ν.) ὑπὸ σεισμοῦ. Ἐκορυφώθη δὲ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο, ὅτε τὴν 2/14 Φεβρουαρίου, ἡμέραν Τρίτην, μοὶ ἐπεδόθη ὥραν 11 $^1/_2$ π. μ. διαρκούσης τῆς παραδόσεως τῆς γεν. Χημείας ἐπιστολὴ τοῦ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργοῦ κ. Στεφ. Σκουλούδη, καλοῦντός με κατ' ἐντολὴν τοῦ ἀειμνήστου Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως Χαριλάου Τρικούπη νὰ ἐπιβιβασθῶ τὴν ὥραν 1 μ. μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας τοῦ ἐκ Πειραιῶς διὰ Σαμοθρᾴκην ἀποπλέοντος θωρηκτοῦ «Ψαρρῶν».

Ἡ εὐκαιρία νὰ εὐαρεστήσω τῷ Τρικούπῃ, νὰ ταξειδεύσω ἐν μέσῳ χειμῶνος καὶ δὴ διὰ τοῦ ταχυπλόου θωρηκτοῦ, νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν περιλάλητον νῆσον Σαμοθρᾴκην καὶ νὰ παρατηρήσω ἐκεῖ νέον τι ἴσως καὶ ἀξιοσημείωτον γεγονός, ἀνεπτέρωσε τὸν ζῆλόν μου καὶ τὴν τεταγμένην ὥραν ἤμην ἐπὶ τῶν «Ψαρρῶν», ἐφωδιασμένος διὰ τῶν ἀπαραιτήτων ἐπιστημονικῶν ἐργαλείων.

Τὴν 4ην μ. μ. ὥραν ἀπῆραν τὰ «Ψαρρά». Ἔπνεε σφοδρὸς βορρᾶς, ἡ ἀτμοσφαιρικὴ θλῖψις ἦτο ἐν Πειραιεῖ 772 χιλιοστομέτρων, ἡ δὲ θερμοκρασία 11°. Κατ' οὐδὲν ἐλογίζοντο τὰ «Ψαρρὰ» τὸν ἐπικρατοῦντα σφοδρὸν σάλον· τὸ πλοῖον ἵπτατο μὲ ταχύτητα 15 μιλίων διασχίζον ἀκλόνητον, ὡς ἐὰν ἐπεκράτει ἄκρα γαλήνη καὶ δίκην ὑπερηφάνου κύκνου τὰ ἀφρόεντα κύματα. Ὡς ἐν πανοράματι πολλαπλασίως θαυμαστοτέρου τοῦ ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἐλβετικοῦ Rigi διήρχοντο ἐνώπιον ἡμῶν τὰ δίκην παγετώνων χιονοσκεπῆ τοπεῖα. Τὰ εἰς ὕψος 4340 ποδῶν ἀνερχόμενα ὄρη τῆς Καρύστου ἐν τῇ ὑσγινερύθρῳ ἀνταυγείᾳ τοῦ λυκαυγοῦς, τὸ εἰς 5730 πόδας ἀνυψούμενον ὄρος Δέλφι μὲ τοὺς παρὰ τὴν παραλίαν μαγευτικοὺς κήπους, ἔπειτα τὰ πυκνὰ δάση τῆς βορείου Εὐβοίας, αἱ γραφικαὶ ἐλάται, παρίσταναν ἐν ἐναλλασσούσῃ ποικιλίᾳ πανόραμα ὑπέρτερον παντὸς ἄλλου, ἐξ ὅσων εἶχόν ποτε ἴδει καὶ ἀπολαύσει κατ' ἄλλους χρόνους καὶ εἰς ἄλλους τόπους. Μακάριον ᾐσθάνθην ἱκανοποίησιν σκεφθεὶς ὅτι ἐδῶ οὐδεὶς εἰσέτι ἐκ τῶν συνήθων, τὸν πολιτισμὸν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἀντιποιουμένων ἐμπρηστῶν αἰγοβοσκῶν εἶχεν ἐκτείνει τὴν βέβηλόν του χεῖρα ἐπὶ τὰ δάση καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς φύσις δὲν εἶχεν εἰσέτι ὑποκύψει εἰς τὴν μιαρὰν δολοφονίαν τοῦ πληθυσμοῦ, ὃν οὐχ ἧττον ἐκτρέφει.

Ὥραν 11 π. μ. τῆς Τετάρτης 3/15 Φεβρουαρίου ἠγκυροβολήσαμεν ἐνώπιον τοῦ Βόλου. Τὸ Πήλιον καθ' ὅλον τὸ ὕψος τῶν 5310 ποδῶν ἦτο κατάλευκον, ἐστολίζετο δὲ ὑπὸ τῶν τῇδε κἀκεῖσε ἐσπαρμένων χωρίων, ὡς τὸ μέτωπον τῆς νύμφης ὑπὸ μυρσίνης. Ἀλλ' οὐκ οἶδα διατί, ὅταν καὶ τὰ κομψὰ κτίρια τῆς πόλεως ἐγένοντο ὁρατά, ὠχρίασέ πως ἡ αἴγλη τῆς φυσικῆς καλλονῆς, ὅταν δὲ ἠκούσθη καὶ ὁ ὀξὺς συριγμὸς τοῦ σιδηροδρόμου, τότε μοὶ ἐφάνη ἔτι μᾶλλον ὑποβιβαζόμενον τὸ γόητρον τῆς φύσεως εἰς ἁπλοῦν πλαίσιον τῶν ἔργων τοῦ ἀνθρώπου. Περὶ δὲ τὴν 5 μ. μ. ἀπῆραν πάλιν τὰ «Ψαρρά», παραλαβόντα διπυρίτην εἰς σάκκους, 100 πλήρεις στρατιωτικὰς σκηνὰς καὶ ἔλαιον· περὶ τὸ μεσονύκτιον διήλθομεν μεταξὺ Σκιάθου καὶ Σκοπέλου, τοῦ καιροῦ γενομένου ὡραιοτάτου, τοῦ δὲ ψύχους λίαν αἰσθητοῦ (+3°), καὶ τὴν ὥραν 7 ½ π. μ. τῆς Πέμπτης 4/16 Φεβρουαρίου ἀφίχθημεν εἰς τὸν ὅρμον τῆς ***Καμαριωτίσσης*** παρὰ τὸ νοτιοδυτικὸν ἀκρωτήριον τῆς Σαμοθρᾴκης. Ὀλίγον πρὸ ἡμῶν εἶχεν ἀφιχθῆ τουρκικόν τι μεταγωγικὸν ἀτμόπλοιον «Médjid» ἐπι-

γραφόμενον, οὗ ἐπέβαινε νέος τις Ὀθωμανός, ἀνώτερος ἀξιωματικὸς καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ Σουλτάνου, ἐντεταλμένος νὰ διανείμῃ εἰς τοὺς κατοίκους 1000 ἄρτους, 200 σανίδας, 50 ὀκάδας καρφοβελόνας, καφὲν καὶ 500 ὀθωμανικὰς λίρας. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἔλευσις τῶν «Ψαρρῶν» ἐπῆλθεν αὐτῷ λίαν ἀπρόοπτος, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ ποιήσῃ ἔναρξιν τῆς διανομῆς τῶν βοηθημάτων ἐνόσῳ εἴμεθα ἡμεῖς ἐκεῖ, οὔτε ἐξῆλθέ τις ἐκ τοῦ τουρκικοῦ πλοίου πρὸς ἐπίσκεψιν ἡμῶν· πληροφορηθέντες δὲ ὅτι ἡμεῖς δὲν ἐφέραμεν χρήματα καὶ ὅτι δὲν ἦσαν μεγάλαι αἱ ζημίαι τῶν κατοίκων, ἀλλ' ὅτι ἄρτου μόνον εἶχον ἀνάγκην καὶ προχείρων καταλυμάτων, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ προβῶσιν εἰς τὴν διανομὴν χρηματικῶν βοηθημάτων. Μετά τινας διαπραγματεύσεις

Ἡ νῆσος Σαμοθρᾴκη ἐκ τοῦ ὅρμου Καμαριωτίσσης.

ἐξῆλθε τέλος λέμβος ἡμῶν εἰς τὴν ξηράν, ἔστησαν οἱ ναῦται τῶν «Ψαρρῶν» σκηνάς τινας καὶ παρέδωκαν εἰς τὸν περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐκ τῆς πόλεως **Σαμοθρᾴκης** (τῆς *Χώρας*) ἐλθόντα δήμαρχον 100 σκηνὰς καὶ 277 σάκκους μὲ 1392 ὀκάδας διπυρίτου.

Ἡ **Καμαριώτισσα** εἶναι ἡ συνήθης ἀποβάθρα τῶν κατοίκων τῆς Σαμοθρᾴκης, ἀπέχουσα αὐτῆς 1 ὥραν καὶ 10 λεπτὰ νοτιοδυτικῶς· ἕτερον δὲ ἐπίνειον τῆς πόλεως εἶναι ἡ πρὸς βορρᾶν αὐτῆς παραλία τῆς ἀρχαίας Σαμοθρᾴκης (νῦν *Παλαιοχώρας*), ἔνθα ἡ Αὐστριακὴ κυβέρνησις εἶχεν ἐπιχειρήσει εὐρείας ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφάς, ἀγαγούσας εἰς φῶς κρηπιδώματα προκυμαίας, τείχη κυκλώπεια καὶ

ἀρχαιότατα ὀχυρώματα. Ἀποτελεῖται ἡ Καμαριώτισσα ἐξ 6 πενιχρῶν πηλοκτίστων καλυβῶν. Τῆς πρώτης πρὸς βορρᾶν καλύβης κατέπεσον πρὸς ΒΒΑ οἱ δύο τοῖχοι ὑπὸ δονήσεως ἐπελθούσης ἐκ ΝΝΔ. Τῆς τρίτης καλύβης, τοῦ Πέτρου Παπανικολάου, ζευγαρᾶ, κατέπεσεν ὁ βόρειος ἐξ ἀμμολίθου τοῖχος, ἐκσφενδονισθεὶς 2 μέτρα μακρὰν διὰ δονήσεως ἐκ ΝΝΔ πρὸς ΒΒΑ, ὑπερηκόντισε δὲ αὐτὸν ἐν τῇ πτώσει ὁ εἰς ὕψος 4 μέτρων συγκρατῶν τὴν στέγην τοῖχος τοῦ δευτέρου οἰκίσκου Ἀθανασίου Παπαβασιλείου, οὗ ἡ κορυφὴ κατερρίφθη ὑπὸ τῆς αὐτῆς δονήσεως. Ἐκ τοῦ τετάρτου οἰκίσκου τοῦ Κωστῆ Ἀϊβαζῆ, καφεπώλου, κατέπεσον, βληθέντες ὑπὸ τοῦ ἀντικτύπου τῆς ξυλίνης στέγης τοῦ γειτονικοῦ οἰκίσκου, λίθοι τινές, ὑπεράνω τῆς θύρας αὐτοῦ διὰ κονιάματος κτισθέντες, πρὸς ΝΝΑ, προφανῶς ὑπὸ τῆς αὐτῆς δονήσεως. Ὁ πέμπτος οἰκίσκος φέρει ὀλίγα ῥήγματα πανταχοῦ, ὁ δὲ ἕκτος, ὁ νεώτερος καὶ λιθόκτιστος, ἔμεινεν ἐντελῶς ἀβλαβής.

Ἐν ταῖς καλύβαις ταύταις ὑπῆρχον ἕτοιμα πρὸς φόρτωσιν ἀχλάδες, ξύλα, ἔλαιον, ἄνθρακες καὶ ἐλαῖαι, ἀποτελοῦντα τὸ σύνηθες ἀντικείμενον τῆς ἐξαγωγῆς τῆς νήσου.

Ὁ ὀλίγα βήματα ἄνωθεν τῶν καλυβῶν τούτων ὑπάρχων ἀρχαιότατος ναὸς τῆς Ἁγ. Καμαριωτίσσης ἢ Κοιμήσεως, φέρει ῥήγματα ἐπὶ τῶν πρὸς Α καὶ Δ τοίχων, μαρτυροῦντα, ὡς καὶ αἱ καπνοδόχοι τοῦ γειτνιάζοντος οἰκίσκου, περὶ τῆς αὐτῆς διευθύνσεως τῶν δονήσεων ἀπὸ ΝΝΔ πρὸς ΒΒΑ.

Ἡ Καμαριώτισσα κεῖται ἐπὶ τῆς παραλίας καὶ εἰς τοὺς πρόποδας χθαμαλοῦ, ὡσεὶ 40 μέτρα ὑψηλοῦ λόφου, ὅστις ἀποτελεῖ εἶδος προχώματος πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ συνίσταται ἐκ χοὸς καρποφόρου προερχομένου ἐν μέρει ἐκ τῶν γυμνῶν νῦν βράχων καὶ κορυφῶν τῶν εἰς τὸ κέντρον τῆς νήσου ὑψηλῶν ὀρέων, ὧν ἀποσαθρώματα πανταχοῦ ἀπαντῶσιν. Ἡ συνεχὴς αὕτη σειρὰ τῶν σχεδὸν ἡνωμένων λόφων ἀποτελεῖ, ὡς εἶπον, εἶδος προχώματος περὶ ἅπασαν τὴν νῆσον, ἐκτείνεται δὲ ἀπὸ τῆς παραλίας μέχρι τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τοῦ κέντρου, διασχιζομένη ὑπὸ τῶν ἐκεῖθεν πρὸς τὴν θάλασσαν ῥεόντων ῥυάκων. Ἐνταῦθα εὗρον κροκάλας ἐκ γρανίτου, γνευσίου, σχιστολίθου, ὀφείτου, ἀμμολίθου, ἀστρίου καὶ χαλαζίου, πρὸς δὲ καὶ ἀσβεστίτην συμπαγῆ καὶ εἰς κρυστάλλους, σιδηρίτην καὶ σιδηρολίθους. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ προχώματος τούτου εἶναι λίαν καρποφόρον, διὸ καὶ

εἶδον πανταχοῦ ὑπὸ τὴν καλύπτουσαν τὸ ἔδαφος εἰς ὕψος $^1/_2$ μέτρου χιόνα πρόσφατα σημεῖα καλλιεργείας δι' ἀρότρου ὑπὸ βοῶν συρομένου.

Ὁλόκληρος ἡ νῆσος ἦτο χιονοσκέπαστος, φοβερὸς δὲ χειμὼν εἶχεν ἐπισκήψει ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ σεισμοῦ καὶ διήρκεσεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, καθ' ἃς αἱ συγκοινωνίαι ἦσαν διακεκομμέναι· ἐπῆλθε δὲ δεινὸς λιμός, διότι οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ξυλεύσῃ, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ οἱ κλίβανοι εἶχον καταρρεύσει. Τὴν πρωίαν τῆς 4/16 Φεβρουαρίου ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος ἦτο 5,2^0, ἡ τῆς θαλάσσης 8^0 καὶ ἡ τῆς χιόνος 0,1^0, ἡ δὲ ἀτμοσφαιρικὴ θλῖψις 767 χμ. Ἀναμένων ἐν Καμαριωτίσσῃ τὴν ἔλευσιν τοῦ Δημάρχου, ἐμέτρησα ἀπὸ τῆς 9 $^1/_2$ π. μ. ὥρας μέχρι τῆς 12.55 μ. μ. ἓξ ἐλαφρὰς δονήσεις, ὧν τὴν ἔντασιν καὶ διεύθυνσιν ἔκρινα ἐκ τῶν αἰωρήσεων λίθου ἐξαρτηθέντος ἐν ὑπαίθρῳ ἐκ νήματος 3 μέτρων μήκους.

Ὡρ. 9.31	π.μ.	Ἀνεπαίσθητος δόνησις ΝΝΔ→ΒΒΑ διαρκείας 0,5″.
» 10.—	»	Ἰσχυροτέρα πως, αἰσθητὴ καὶ εἰς τοὺς ἱσταμένους ἢ καθημένους.
» 10.35	»	Ἐλαφραὶ δονήσεις συνεχεῖς ἐπὶ 38″, ἀνεπαίσθητοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους, αἰσθηταὶ εἰς τοὺς κύνας καὶ εἰς τὸ διαρκῶς αἰωρούμενον ἐκκρεμές.
» 11.36	»	Ἰσχυρὰ δόνησις στιγμιαία, αἰσθητὴ καὶ ἐπὶ τῶν ταλαντευομένων τοίχων.
» 12.35	μ.μ.	Δόνησις ἰσχυρά, ὡσεὶ ὁριζοντία ὤθησις ἐπανειλημμένη ἐκ ΝΝΔ πρὸς ΒΒΑ, ἄνευ βοῆς, διαρκείας 2″. Ἐγένετο αἰσθητὴ καὶ εἰς τὰ πληρώματα τῶν δύο πλοίων, ὧν αἱ κεφαλαὶ προέβαλον ἀπὸ πάντων τῶν μερῶν τοῦ καταστρώματος. Ἐπὶ τοῦ πλοίου οὐδὲν ἠχητικὸν φαινόμενον ἠκούσθη.
» 12.55	»	Ἀσθενὴς δόνησις στιγμιαία.

Ὁ χαρακτὴρ τῶν δονήσεων τούτων ἦν ἠπιώτατος, οὐδὲ πόρρωθεν ἠδύνατο νὰ παρομοιασθῇ πρὸς τὴν ἔντασιν καὶ τῶν ἀσθενῶν εἰσέτι δονήσεων τῆς Χίου, τῆς Παρνασσίδος καὶ τῆς Μεσσηνίας. Ἦτο ἠπία τις ἐκτόπισις τοῦ ἐδάφους ἐκ Ν πρὸς Β, ἐξ ἧς ἔλειπεν ἡ συναίσθησις τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον. Φαίνεται ὅτι ἐπὶ τοῦ ΝΔ καὶ Ν

μέρους τῆς νήσου αἱ δονήσεις ἦσαν πολλῷ ἀσθενέστεραι ἢ ἐπὶ τοῦ Β καὶ ΒΑ.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀφίχθησαν ὁ ἑλληνικὰ ὁμιλῶν ὑγειονόμος καὶ λιμενάρχης καὶ μετ' αὐτὸν οἱ προεστῶτες Κωνστ. Καραπαναγιώτης καὶ Χατζῆ Εὐάγγελος Παπαμιχαῆλος μετὰ δύο ἱερέων, ὁ δήμαρχος Νικόλαος Β. Φαρδύς, ἰατρός, καὶ ὁ διερμηνεὺς Ἰω. Ἐμμ. Μπογιατζῆς, ἰθαγενής, ἐνταυτῷ εἰσπράκτωρ τῶν φόρων τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως, συνώδευε δὲ αὐτοῖς ὁ διδάσκαλος Χρῆστος Ρηγόπουλος, μεθ' ὧν συνενοήθη ὁ μὲν κυβερνήτης τῶν «Ψαρρῶν» Κ. Σαχτούρης περὶ τῆς παραλαβῆς τῶν βοηθημάτων, ἐγὼ δὲ περὶ ἐκδρομῆς μέχρι τῆς πρωτευούσης τῆς νήσου. Παρ' αὐτῶν ἐπληροφορήθην καὶ τὰς πλείστας λεπτομερείας περὶ τοῦ σεισμοῦ.

Ὁ μὲν διδάσκαλος εἶναι εὐπαίδευτος ἀνήρ, ἀγαπῶν τὴν νεολαίαν τῆς πατρίδος του καὶ ἀνταγαπώμενος παρὰ πάντων. Συγκινητικὴ ἦτο ἡ ὄντως πατριαρχικὴ συμπεριφορά του καὶ ὁ σεβασμός, ὃν ἔτρεφον πρὸς αὐτὸν οἱ συμπατριῶταί του, ὅστις διεφαίνετο διὰ μέσου τῆς οὕτως εἰπεῖν οἰκογενειακῆς οἰκειότητος, ἣν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἔχωσι πρὸς ἀλλήλους οἱ ὀλίγοι κάτοικοι τῆς μικρᾶς κωμοπόλεως, οἱ ὡς ἐν ἐρήμῳ ἐξόριστοι καὶ ἀπὸ τοῦ λοιποῦ κόσμου ἀπομεμονωμένοι.

Περίεργον δὲ πρόσωπον, σοβαρὸν καὶ ἐπιβάλλον ἅμα καὶ δίκην ἄρχοντος σεβαστὸν μεταξὺ τῶν κατοίκων, φιλομειδὲς δὲ οὐχ ἧττον καὶ εὐπροσήγορον ἐνταυτῷ εἶναι ὁ Δήμαρχος τῆς Σαμοθρᾴκης. Καὶ ὡς ἐκ τῶν γνώσεών του καὶ τοῦ πλούτου, μᾶλλον δὲ ἐκ τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ ἀπέναντι τοῦ πληθυσμοῦ, ὥς τε ἰατροῦ καὶ ὡς ἀνδρὸς λεπτοὺς μετερχομένου τρόπους, εἶναι ὁ ἀληθὴς ἀπόλυτος ἄρχων τῆς νήσου. Μὲ τὸν ἀνεπίληπτον εὐρωπαϊκὸν ἱματισμόν του ἠδύνατο ἐν πάσῃ πόλει τῆς Εὐρώπης νὰ ἐμφανισθῇ, φέρων δὲ τὸ τουρκικὸν φέσιον ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῇ ὥς τις ἀνώτερος τουρκικὸς ὑπάλληλος, μόλις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀφιχθείς. Ἔκπληξιν ὅμως μολαταῦτα μοὶ ἐνεποίησεν ἡ καθαρεύουσα καὶ ἐκλεκταῖς φράσεσι χρωμένη γλῶσσά του, ἡ εὐστροφία καὶ ἑτοιμότης τῶν ἀπαντήσεων. Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν Μασσαλίᾳ καὶ ἦτο καὶ περὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν λίαν ἐντριβής, συγγράψας περὶ Κορσικῆς καὶ πολλὰς διατριβὰς περὶ ἀτόνου καὶ ἀπνευματίστου γραφῆς τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης (Marseille 1884 καὶ Ἀθήνησι 1889), περὶ ὧν ἄλλοτε ἐν τῷ τύπῳ

καὶ ἐν αὐτῷ τῷ συλλόγῳ Παρνασσῷ ἱκανὸς ἐγένετο λόγος. Δὲν ἐπερίμενα βεβαίως νὰ συναντήσω τοιοῦτον ἄνδρα ἐν τῇ σεισμοσείστῳ Σαμοθρᾴκῃ, οὗ ἕκαστος λόγος ἐξέφραζε καὶ τὴν πεποίθησιν τοῦ ἑαυτοῦ κύρους καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν περὶ τῶν σεισμικῶν φαινομένων κρίσιν. Περὶ αὐτοῦ δὲ ἐξ ἄλλου οἱ κάτοικοι μιᾶς ἦσαν γνώμης, ὅτι εἶναι ἄριστος ἰατρὸς καὶ φιλάνθρωπος. Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος καὶ ἡ ὅλη ἐντύπωσις τοῦ ἀνδρὸς μοὶ ἐνίσχυσαν τὴν ἰδέαν ὅτι οὐχὶ ματαίως ἐπορεύθην εἰς Σαμοθρᾴκην, ὅπως ἴδω φαινόμενα.

Δύο λέξεις περὶ τῶν κατοίκων τῆς Σαμοθρᾴκης, πρὶν ἢ προβῶ εἰς τὴν σκιαγράφησιν τῆς γεωλογικῆς συστάσεως τῆς νήσου καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ σεισμοῦ.

Τίς δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἡ δυστυχία τιθασεύει καὶ ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον εὐάγωγον; Ἐνώπιον τοιαύτης ὅμως θεομηνίας, ἀποτόμως ἐνσκηπτούσης καὶ ἀνατρεπούσης τὰς πεποιθήσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς πᾶν ὅ,τι ἐδιδάχθη νὰ θεωρῇ στερεὸν καὶ ἀκλόνητον, καὶ οἱ ἀγριώτεροι τῶν κατοίκων ἐξημεροῦνται, αἴρεται δὲ ὁ πέπλος τῆς ὑποκρισίας, ὃν ἐπιβάλλει ἡ ἀνατροφὴ καὶ ὁ κοινωνικὸς βίος, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀποκαλύπτει τὰ μυχιαίτατα αὑτοῦ αἰσθήματα καὶ τὰς διαθέσεις. Ἐπίφοβος ἦτο ἡ ἔξαψις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Casamicciola κατὰ τὸν σεισμὸν τῆς Ἰσχίας ἐν ἔτει 1883, κατὰ δὲ τὸν σεισμὸν τῆς Laibach καὶ Agram 1894 ἐδέησε νὰ ἐπέμβῃ ἡ ἀστυνομία, ὅπως μὴ προβῇ εἰς ἁρπαγὰς ὁ ὄχλος, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ σεισμοὶ τῆς Χίου (1883) καὶ τῆς Μεσσηνίας (1886) ἀνέδειξαν τοὺς κυριολεκτικῶς καταστραφέντας κατοίκους ἀγγέλους ὑπομονῆς καὶ ἐγκαρτερήσεως, φιλανθρωπίας καὶ αὐταπαρνήσεως. Καὶ ἐν Σαμοθρᾴκῃ μεγάλως ἐπέδρασεν ὁ σεισμὸς ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν κατοίκων· ἐξελθόντες ἐκ τῶν κλονιζομένων οἰκιῶν αὐτῶν, συνεσπειρώθησαν καθ' ὁμάδας καὶ διενυκτέρευσαν ἐπὶ τῆς χιόνος, οὐδὲν ἄλλο ἢ τὴν ἐξουδένωσιν αὐτῶν ἀναμένοντες. Φύσει πειθήνιοι, λιτοί, εὐσεβεῖς καὶ φίλεργοι ὄντες, ἀνέμενον ἄνωθεν διαταγὰς καὶ σωτηρίαν, συγκινητικὴ δὲ ἦτο ἡ καρτερικὴ ὑπομονή, μεθ' ἧς ὑπέφερον τὰ πάνδεινα, οὐχ ἧττον μὴ ἀποβαλόντες τὴν ἰδιάζουσαν αὐτοῖς εὐθυμίαν καὶ ζωηρότητα.

Οἱ Σαμόθρᾳκες εἶναι φίλεργοι καὶ φιλομαθεῖς, ἐκπατριζόμενοι δὲ εὐδοκιμοῦσιν ὡς οἱ Μυτιληναῖοι, οἱ Κυνουριεῖς καὶ οἱ Καλαβρυτινοί· εἶναι ἀφελεῖς καὶ εὐθύμου διαθέσεως, ἐπιτήδειοι δὲ καὶ ἐπιχειρημα-

τίαι. Εἰρηνικοὶ ὡς ἡ παραδεισιακή των νῆσος, ἀποφεύγουσι τὰς βιαιοπραγίας καὶ ἄν ποτε συμβῇ ἐν τῇ μικρᾷ αὐτῶν κοινωνίᾳ νὰ διαπραχθῇ ἔγκλημά τι, τὸ ἐνθυμοῦνται ἅπαντες καὶ τὸ διηγοῦνται μετ' ἀποστροφῆς.

Ἐκεῖνο δέ, ὅπερ μοὶ προὐξένησε τὴν μεγίστην αἴσθησιν, εἶναι ὅτι οἱ Σαμόθρᾳκες εἶναι γνήσιοι Ἕλληνες κατά τε τὸν χαρακτῆρα, τὸ παράστημα καὶ τὴν γλῶσσαν. Εἶδον ἄνδρας ὑψηλοὺς καὶ ὡραίους, δολιχοκεφάλους, κανονικὰς χεῖρας καὶ ἐκφραστικὴν φυσιογνωμίαν ἔχοντας. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἰδιωτισμοὶ τῆς γλώσσης εἶναι γνησίως ἑλληνικοί, αἱ παραφθοραὶ σπάνιαι, ἡ προφορὰ ἄμεμπτος καὶ ἐνίοτε παρεισφρύουσιν εἰς τὸν διάλογον λέξεις, ἀρχαῖαι ἢ βυζαντιναί, διατηρηθεῖσαι ἐν τῇ μικρᾷ, ἀποκεκλεισμένῃ καὶ ἐστερημένῃ σχεδὸν πάσης ἐπιμιξίας νήσῳ ταύτῃ. Ἡ τουρκικὴ γλῶσσα εἶναι ἄγνωστος ἐν Σαμοθρᾴκῃ καὶ μόνον οἱ ἁλιεῖς καὶ ναυτιλλόμενοι γνωρίζουσιν αὐτὴν καὶ ξένων γλωσσῶν φράσεις. «Λαβέ» μοὶ εἶπε νεᾶνις, προσενεγκοῦσά μοι φύλλα βασιλικοῦ· «Λαβὲ τὸ φέγγος» εἶπεν ἐνώπιόν μου παῖς τις, ζητῶν νόμισμα πεσὸν ὑπὸ τὴν τράπεζαν τοῦ καφετζῆ τῆς Καμαριωτίσσης. «Γνωρίζετε τὸ ἵππασμα;» μὲ ἠρώτησεν ὁ ἀγωγιάτης μου.

Ἀφελεῖς καὶ ρεμβαστικοί, γνωρίζουσιν οὐχ ἧττον τὸ συμφέρον των καὶ εἰμὶ βέβαιος ὅτι οἱ Σαμόθρᾳκες ἐκπατριζόμενοι εὐδοκιμοῦσιν ἐν μέσῳ μείζονος κοινωνίας.

Ἡ δαψιλὴς φύσις μὲ τὰς ποικιλίας τοῦ ἐδάφους, τὰς ὡραίας κοιλάδας, τὰ ἄφθονα ὕδατα, τὰ ὑψηλὰ ὄρη καὶ τοὺς ἀποτόμους βράχους καὶ εἰς ἐμὲ ἐνεποίησε τὴν ἐντύπωσιν τοῦ μυστηριώδους. Ὁ περίεργος σχηματισμὸς τῶν βράχων, ἡ διαδοχὴ τῶν ποικίλων πετρωμάτων καὶ ἡ χαοτικὴ ἀναστροβίλωσις τοῦ ἐδάφους μαρτυροῦσι περὶ γεωλογικῶν γεγονότων ἄκρας βιαιότητος καὶ ἀκουσίως αἰσθάνεταί τις ὅτι εὑρίσκεται ἐπὶ τόπου, ὃν κατὰ προτίμησιν οἱ ἀρχαῖοι λάτρεις τῆς φύσεως ἐξέλεξαν διὰ τὴν τέλεσιν θρησκευτικῶν μυστηρίων.

Εἶναι ἡ νῆσος αὕτη τμῆμα παναρχαίας κρυσταλλοπαγοῦς διαστρώσεως ἐκ γρανίτου, ἀργιλλομιγοῦς σχιστολίθου καὶ κεροστίλβης, τῆς ὁποίας λείψανα εὑρίσκονται εἰσέτι ἐν εἴδει στενῆς ζώνης, νοτίως τοῦ Αἵμου μέχρι τοῦ Αἰγαίου ἐκτεινομένης καὶ πολλαχῶς ὑπὸ ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων διασχιζομένης, ἐν ᾧ αἱ μὲν κοιλάδες αὐτῆς κα-

λύπτονται ἐν μέρει ὑπὸ ἀσβεστίτου τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως, αἱ δὲ κορυφαὶ τῶν ὀρέων ὑπὸ πρωτογενοῦς ἀσβεστίτου (μαρμάρου) καὶ ἐνίοτε (ὡς παρὰ τὴν πόλιν Σαμοθρᾴκην) ὑπ' ἀσβεστολίθου βρίθοντος ἀπολιθώσεων (Numulitenkalk). Τὰ δὲ ἡφαιστειογενῆ πετρώματά εἰσιν ἰδίως ὁ ἀνδεσίτης καὶ οἱ τραχεῖται τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως.

Ὁ τύπος οὗτος τοῦ νοτιομακεδονικοῦ καὶ τοῦ θρᾳκικοῦ ἐδάφους ἀπαντᾷ ἐν Θάσῳ (φυλλῖται καὶ πρωτογενὴς ἀσβεστόλιθος) καὶ ἐν Σαμοθρᾴκῃ, ἐνῷ αἱ νοτιώτερον κείμεναι νῆσοι Ἴμβρος, Τένεδος καὶ Λῆμνος (ἔνθα τὸ ἱερὸν τοῦ Ἡφαίστου) εἰσὶν ἰδίως ἡφαιστειακῆς γενέσεως.

Τὰ ὄρη τῆς Σαμοθρᾴκης ἀποτελοῦσι συμπαγῆ ὀροσειράν, ἧς ἡ κεντρικὴ κορυφὴ εἶναι τὸ ὄρος ***Φεγγάρι*** ὕψους 5243, ἀγγλ. ποδῶν, ἀποτόμως πρὸς ΝΑ ἀπέναντι τῆς Ἴμβρου εἰς τὴν θάλασσαν καταπίπτουσαν, ἐνῷ πρὸς ΒΑ, πρὸς ΒΔ καὶ πρὸς ΝΔ μεσολαβεῖ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς θαλάσσης στενὴ λωρὶς προσχωματικοῦ ἐδάφους.

Προβαίνοντες ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς, κατὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ μεγίστου μήκους τῆς νήσου, καὶ δὴ ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου ***Ἀκρωτῆρι***, πλησίον τοῦ ὁποίου, 2000 μέτρα βορειότερον, ἠγκυροβόλησαν τὰ «Ψαρρὰ» ἐν τῷ ὅρμῳ τῆς Καμαριωτίσσης, θέλομεν διασχίσει τὴν νῆσον μέχρι τοῦ ἀνατολικωτέρου ἀκρωτηρίου τῶν ***Κήπων***.

Ἡ ***Καμαριώτισσα*** συνίσταται σήμερον ἐξ 6 οἰκίσκων καὶ ἑνὸς μέτρα τινὰ ὑψηλότερον κειμένου παναρχαίου ναΐσκου τῆς Ἁγ. Κοιμήσεως μὲ βυζαντινὰς γραφάς. Εἶναι δὲ ὁ δεύτερος λιμὴν τῆς Σαμοθρᾴκης, ὃν καὶ ὁ Λίβιος (XLV. 6) ἀναφέρει, ἱστορῶν ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἀπεπειράθη νὰ φύγῃ ὁ Περσεύς (;), ὅτε ὁ κύριος λιμὴν τῆς ***Παλαιοχώρας***, ἔνθα νῦν φαίνονται ἀκόμη τὰ ἴχνη προκυμαίας καὶ μώλου, κατείχετο ὑπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ στόλου. Πιθανώτερον ὅμως νὰ εὑρίσκετο ὁ δεύτερος λιμὴν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὁ καὶ ***Δημήτριον*** καλούμενος, ἓν χιλιόμετρον νοτιώτερον τοῦ Ἀκρωτηρίου, ἔνθα σήμερον εἶναι μετόχιον ἠρειπωμένον τοῦ ***Ἁγ. Ἀνδρέου***, διακρίνονται δὲ ἐπὶ τῆς παραλίας θεμέλια ἀρχαίων κτιρίων, διήκοντα μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ ρύακος ***Πολυποῦδι***, οὗ αἱ πηγαὶ εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν δύο ὑψηλοτέρων ὀρέων, τοῦ Φεγγαρίου καὶ τοῦ Προφήτου Ἠλίου. Παρὰ τὸν Ἅγ. Ἀνδρέαν ὑπάρχουσιν ἐν μέσῳ βαλτώδους ***Λιβαδίου*** 2 ἁλμυραὶ λίμναι.

Ἀπὸ τῆς Καμαριωτίσσης ἄγει ἀτραπὸς παρακολουθοῦσα τὴν

παραλίαν μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ ρύακος **Κατσάμβα,** ὅστις ἀναβλύζει ἐπὶ τοῦ ὄρους **Βρεχοῦ** καὶ διασχίζει, ρέων πρὸς Βορρᾶν τὴν κωμόπολιν τῆς Σαμοθρᾴκης (Χώραν), ἣν καὶ ὑδρεύει. Ἑτέρα δὲ ἀτραπὸς διερχομένη δι' ἠπίως ἀνυψουμένων λόφων ἐκ τραχείτου πλήρους κρυστάλλων σανιδίνου καὶ ὀλιγοκλάστου ἀστρίου, ἀποτελούντων τὸ ἀπὸ τῶν προπόδων τῶν ὑψηλῶν ὀρέων μέχρι τῆς παραλίας κυκλοῦν ὁλόκληρον τὴν νῆσον πλὴν τοῦ ΝΔ μέρους πρόχωμα, ἄγει πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν συνοικίαν τῆς Σαμοθρᾴκης οὐ μακρὰν τῶν πηγῶν τοῦ ρύακος Κατσάμβα καὶ ἀποκαλύπτει τὴν θαυμασμοῦ ἀξίαν γεωργικὴν ἐπιμέλειαν τῶν κατοίκων, διότι οὔτε σπιθαμὴ τοῦ καρποφόρου τούτου ἐδάφους ὑπάρχει ἀκαλλιέργητος. Καλλιεργεῖται δὲ ἐνταῦθα δι' ἀροτήρων βοῶν σῖτος καὶ κριθή, ἐνῷ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου καλλιεργοῦνται καρποφόρα δένδρα, ὀλίγαι ἄμπελοι καὶ ὡραῖα δάση. Πρὸ τῆς κωμοπόλεως καὶ ὀλίγον (1/4 ὥρας) πρὸ τοῦ ὄρους Βρεχοῦ ἀπολήγει εἰς κορυφὴν ἡ σειρὰ τῶν λόφων τοῦ προχώματος, ἥτις ἐπιστέφεται διὰ παραδόξως ἀνορθουμένων στηλοειδῶν βράχων ἐκ κιτρινωποῦ τραχείτου καὶ καλεῖται **Τοῦργλο** ἢ **Τουργλί.** Μεταξὺ τῆς κορυφῆς ταύτης καὶ τῆς ἀνατολικωτέρας καὶ ὑψηλοτέρας (800 ποδῶν) τοῦ ὄρους **Βρεχοῦ** ἀναβλύζουσιν αἱ πηγαὶ τοῦ Κατσάμβα. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου φαίνεται ἡ κωμόπολις τῆς **Σαμοθρᾴκης** ἐπὶ τῶν ἀποτόμων ὑπωρειῶν ἀμφοτέρων τῶν ὀρέων τούτων ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους **Ἁγ. Γεωργίου** καὶ ἑκατέρωθεν τῶν ὄχθῶν τοῦ Κατσάμβα ἀμφιθεατρικῶς ἐκτεινομένη. Τὸ γραφικώτατον πανόραμα ὑπενθυμίζει τὴν πόλιν τῆς Σύρου. Οἱ 600 περίπου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μονώροφοι καὶ ἰσόγειοι οἰκίσκοι ποικίλων χρωμάτων, χιονοσκεπεῖς εἰσέτι ἐκ τοῦ πρό τινων ἡμερῶν χειμῶνος, μὲ τὰ ἀνακλῶντα τὸ ὑπέρυθρον φῶς τῶν ἀκτίνων τοῦ δύοντος ἡλίου παράθυρα, φαίνονται ὡσεὶ ἐκτισμένοι ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἄλλου εἰς πολλαπλᾶς ὁριζοντίας σειράς. Ὀλίγαι στεναὶ καὶ λίαν κατωφερεῖς ὁδοί, ὡς οἱ διάδρομοι τῶν ἀμφιθεάτρων, ἄγουσιν ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων οἰκιῶν εἰς τὰς εἰς τὸ βάθος τῆς κοιλάδος εὑρισκομένας, ἀφ' ἑτέρου δὲ συγκοινωνοῦσιν αἱ οἰκίαι, ὡς τὰ τῆς αὐτῆς ὁριζοντίας σειρᾶς ἑδώλια τῶν ἀμφιθεάτρων, δι' ἡμικυκλικῶν καὶ συγκεντρικῶν ὁριζοντίων ὁδῶν. Ἀπέναντι τοῦ Τουργλοῦ εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἀνατολικοῦ μαχαλᾶ τοῦ Ἁγ. Νικολάου κεῖται ἡ διώροφος κυανοβαφὴς οἰκία μετ' ἐξώστου τοῦ Δη-

μάρχου, ὀλίγον δὲ ὑψηλότερον παρὰ τὸ ρεῦμα τὸ λιθόκτιστον ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον, ἔνθα ὁ δημοφιλὴς διδάσκαλος Χρῆστος Ρηγόπουλος μοὶ ἐπέδειξε τὰ πτωχικά, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐν παραδειγματικῇ τάξει διατελοῦντα καὶ διὰ χαρτῶν καὶ πινάκων κεκοσμημένα δωμάτια τῶν παραδόσεων.

Ἐντεῦθεν καθορᾶται ἅπασα ἡ κοιλὰς τοῦ Κατσάμβα, ὅστις κάτωθεν τῆς πόλεως, πρὸς Δ, ἀρδεύει τοὺς κλιμακηδὸν τοποθετημένους κήπους τῶν κατοίκων. Τὴν κοιλάδα ταύτην ἀποκλείει πελώριος βράχος, ἀκριβῶς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἁγ. Γεωργίου. Σήμερον ὑπάρχει ἐπ' αὐτοῦ ναΐσκος, εἰς ὃν ἀνέρχεταί τις ἔνδοθεν διὰ λελαξευμένων βαθμίδων. Ὁ βράχος οὗτος συνίσταται ἐκ νουμουλιθικοῦ ἀσβεστολίθου μέλανος καὶ καλεῖται ὡς ἐκ τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ κυλινδρικοῦ ἢ ὡσεὶ κολούρου κώνου σχήματος «**Πύργος ἢ Καστέλι**», φαίνεται δὲ νὰ ἦτο φρούριον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ν' ἀπετέλει μετὰ τοῦ Βρεχοῦ τὴν φυσικὴν ὀχύρωσιν τῆς πόλεως. Πέραν δὲ τοῦ Πύργου ἐκτείνονται οἱ ἀγροὶ μέχρι τῆς θαλάσσης, ἔνθα ἐπὶ τῶν βορείων προπόδων τῆς ράχεως τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια τῆς ὑπὸ τῶν αὐστριακῶν ἀρχαιολόγων ἀνασκαφείσης ἀρχαίας Σαμοθρᾴκης, νῦν δὲ Παλαιοπόλεως· ἐνταῦθα εὕρηται ὅμοιός τις Πύργος, **Καστέλι Γενοβέζων** καλούμενος, καὶ οὗτος μονόλιθος ἐκ νουμουλιθικοῦ ἀσβεστολίθου ὡς ἐν τῇ Χώρᾳ.

Ἓν τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων σημείων τῆς νήσου εἶναι ὁ **Βρεχός**, ἐπὶ τῶν προπόδων τοῦ ὁποίου καὶ τοῦ Τουργλοῦ ἐκτίσθη ὁ ἕτερος νοτιοδυτικὸς μαχαλᾶς τῆς Σαμοθρᾴκης, ὁ ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ ρεύματος τοῦ Κατσάμβα. Αἱ κλιτύες καὶ αἱ ὑπώρειαι αὐτοῦ εἰσὶ κεκαλυμμέναι ὑπὸ ἀποσαθρωμάτων τραχείτου, ὧν ἡ ἀποσάθρωσις δὲν ἔφθασεν εἰσέτι τὸν βαθμὸν τῆς εἰς καρποφόρον χοῦν μετατροπῆς· ὡς ἐκ τούτου οὔτε ἴχνος βλαστήσεως διακρίνεται ἐπ' αὐτῶν. Ἀντ' αὐτῆς εὑρίσκομεν ὅμως πανταχοῦ στιλπνούς, ἀχρόους ἢ λευκοὺς κρυστάλλους σανιδίνου ἤτοι νατριούχου ὀλιγοκλάστου (ἀστρίου), ἐσπαρμένους ἐν τῷ χώματι. Ὁ τραχείτης ἐνταῦθα εἶναι πανάρχαιος τριτογενής, περιέχει δὲ τὸν σανίδινον ἐν εἴδει ἐκτάκτως μεγάλων διδύμων κρυστάλλων, ὁμοίων πρὸς τοὺς τοιούτους τοῦ Drachenfels, τοῦ ἐπὶ τοῦ Ρήνου, ἢ τοῦ Karlsbad, πολὺ ὡραιοτέρους δὲ καὶ λευκοτέρους καὶ μαρμαίροντας. Ἀπαίσιον ὅμως καὶ φοβερὸν εἶναι τὸ θέαμα τοῦ Βρε-

χοῦ ἐκ τῶν ἀνατολικῶν αὐτοῦ ὑπωρειῶν, ἔνθα αὗται ἑνοῦνται μετὰ τῶν μεσημβρινῶν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου. Πελώριοι βράχοι τραχειτικοί, ὡσεὶ στῆλαι γεωμετρικῶς λελαξευμέναι, ὀρθοῦνται ἐν χαοτικῇ ἀταξίᾳ, ὡς ἐὰν προσφάτως εἶχον καταρριφθῆ ἢ μᾶλλον ἐκσφενδονισθῆ εἰς ἱκανὰς ἀπὸ τῆς κορυφῆς ἀποστάσεις ὑπὸ βιαίου σεισμοῦ. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Βρεχοῦ λέγεται ὅτι ὑπάρχουσιν ἴχνη θεμελίων παναρχαίων οἰκοδομημάτων. Καὶ ὁ ἥκιστα δεισιδαίμων καταλαμβάνεται ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ τοπείου τούτου ὑπὸ ἀνεξηγήτου δέους· ἐπειδὴ καὶ ἄλλα σημεῖα τῆς νήσου (Μαύρη νύκτα) ἐμπνέουσι φρίκην ὡς ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν, εὐνόητος εἶναι ἡ δοξασία τῶν ἀρχαίων περὶ μυστηριώδους ἀλληλουχίας τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἐδάφους, καθ' ἣν τὸ Δαρδάνειον ὄρος ἦτο σταθμὸς ἢ ἐντευκτήριον τῶν θεοτήτων, λατρεία δὲ αἱρετικὴ ἀπεδίδετο αὐταῖς διὰ τῆς τελέσεως τῶν μυστηρίων τῶν Καβείρων.

Ἐκ τοῦ σημείου τούτου ἄγει πρὸς ΒΔ μὲν ἡ κοιλὰς τοῦ Κατσάμβα διὰ τῆς κώμης Σαμοθρᾴκης, τοῦ Πύργου αὐτῆς καὶ τῶν κλιμακηδὸν κατερχομένων κήπων μέχρι τῆς θαλάσσης, πρὸς Δ δὲ ἡ κοιλὰς τοῦ ρύακος τῆς Καμαριωτίσσης μέχρι τῶν ***Μαυραβράχια*** καλουμένων βράχων τοῦ Ἀκρωτηρίου καὶ πρὸς Α ὀροπέδιον ἀποτόμως ἀνερχόμενον μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Ἁγ. Γεωργίου (5000'). Ἡ κορυφὴ τοῦ ὄρους τούτου διακρίνεται μακρόθεν ὅτι συνίσταται ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀρχαίου τραχείτου, ἐξ οὗ καὶ ὁ Βρεχός. Ἀλλὰ τὸ ἡφαιστειογενὲς τοῦτο πέτρωμα δὲν ἀποτελεῖ συνέχειαν ἀπὸ κορυφῆς εἰς κορυφήν· μᾶλλον εἶναι διακεκομμένον, ἀναφαινόμενον μόνον ἐπὶ τῶν ὑψίστων κορυφῶν τῆς νήσου. Οὕτως ἀπαντᾷ μὲν ὁ αὐτὸς τραχείτης καὶ ἐπὶ τῶν 3 ὑψίστων κορυφῶν, ἤγουν τῆς ***Ἁγίας Σοφίας***, τοῦ ***Φεγγαρίου*** καὶ τοῦ ***Προφήτου Ἠλίου***, ἀλλὰ καθὼς μεταξὺ τῶν κορυφῶν τοῦ Βρεχοῦ καὶ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου μεσολαβεῖ ἐκ Β πρὸς Μ στενὴ σειρὰ λόφων ἐκ νουμουλιθικοῦ ἀσβεστολίθου καὶ ὑποκειμένου ἀργιλλομιγοῦς σχιστολίθου, ἕπεται δὲ εὐρεῖα καὶ ἀνωφερὴς ἔκτασις κεροστιλβίτου διεσταυρωμένου ὑπὸ χαλαζίου καὶ κρυστάλλων ἐπιδότου, ἕως οὗ ἐμφανισθῇ ἐπὶ τῆς κορυφῆς πάλιν ὁ τραχείτης, οὕτω μεταξὺ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ τῶν 3 πρὸς Ἀνατολὰς καὶ Δύσιν αὐτοῦ ὑψηλῶν κορυφῶν ἀναφαίνεται πάλιν ὁ σχιστόλιθος, χωρίζεται δὲ ἀπ' αὐτῶν ὁ Ἅγ. Γεώργιος ὑπὸ βαθείας χαράδρας, ἐξ ἧς ἀναβλύζουσιν αἱ πηγαὶ τοῦ πρὸς

ΜΔ ῥέοντος ποταμίσκου Πολυποῦδι. Ἅπασαι αἱ ὑπώρειαι τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἀποτελοῦνται ἐκ κεροστιλβίτου (Hornblendefels), ὅστις ἐξακολουθεῖ ἐκτεινόμενος μέχρι τῆς παραλίας τῆς Παλαιοπόλεως, ἀποκαλύπτων ἐν ταῖς ῥευματιαῖς του πολλὰς φλέβας ἀργυρούχου γαληνίτου (θειούχου μολύβδου). Ὁ αὐτὸς κεροστιλβίτης ἀναφαίνεται πάλιν καὶ ἐπὶ τῆς ΒΑ παραλίας τῆς νήσου, ἄνωθεν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Φονιᾶ.

Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τούτοις τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τῆς νήσου συνίσταται ἐκ γρανίτου, δὲν εἶναι προπετὲς νὰ ἐκφέρῃ τις τὴν γνώμην ὅτι ἐπὶ τοῦ γρανίτου ὡς πρώτου θεμελίου ἐπεστρώθη στρῶμα κεροστιλβίτου, ἐφ' οὗ ἐπεκάθισε στρῶμα ἀργιλλομιγοῦς σχιστολίθου, ἐξ οὗ συνίσταται τὸ βορειοδυτικὸν μέρος καὶ τὸ κέντρον τῆς νήσου εἰς τὸ ὕψος τῶν ὑπωρειῶν τῶν μεγάλων ὀρέων, καθὼς καὶ τὰ ὄρη τῆς Μαύρης Νύκτας ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς γωνίας τῆς νήσου, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἀπετέθη εἰς ἐποχὴν πολὺ μεταγενεστέραν ὁ νουμουλιθικὸς ἀσβεστόλιθος καὶ ὅτι κατόπιν κολοσσιαία τις ἔκρηξις ἡφαίστειος κατέκλυσεν ὅλην τὴν νῆσον διὰ τοῦ τραχείτου καὶ τοῦ ἡφαιστείου τόφου, ὧν ἴχνη ἀναφαίνονται εἰσέτι ἀπὸ τῆς Παλαιοχώρας μέχρι τῆς Σαμοθρᾴκης καὶ τοῦ Βρεχοῦ, ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Μαλαθριᾶς, τῆς Πλατάνου, τῶν Κήπων, τοῦ Σκεπαστοῦ καὶ τῶν Θερμῶν καὶ ἐπὶ τῶν ὑψίστων κορυφῶν τοῦ Βρεχοῦ, τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, τοῦ Φεγγαρίου, τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τοῦ Προφήτου Ἡλίου. Κατόπιν ὅμως ὁ κολοσσιαῖος οὗτος χείμαρρος τῆς Λάβας ἀπεσαθρώθη καὶ ἀπεπλύθη κατὰ τὸν ῥοῦν τῶν αἰώνων, ἀπογυμνωθέντων οὕτω πάλιν ἐν μέρει τῶν ποτε ὑπ' αὐτοῦ καλυφθέντων πετρωμάτων, πέριξ δὲ τῶν ὀρέων καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς παραλίας ἀπετέθησαν εἰς σωροὺς τὰ σαρωθέντα καὶ εἰς ἀρόσιμον χοῦν μεταβληθέντα ἀποσαθρώματα, ἐξ ὧν συνίστανται σήμερον οἱ μνημονευθέντες προσχωματικοὶ καὶ οἱονεὶ πρόχωμα ἀποτελοῦντες λόφοι, οὓς πανταχοῦ εἴδομεν καλλιεργημένους. Αἱ ὑπώρειαι τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν ἠπίως κατέρχονται πρὸς τὴν ΒΑ, τὴν Β καὶ ὅλην τὴν Δυτικὴν παραλίαν, ἀπερίγραπτος ὅμως εἶναι ἡ ἀπότομος πτῶσις τῶν βράχων τοῦ Ν καὶ ΝΑ μέρους τῆς νήσου, ἔνθα παρὰ τὴν Μαύρην Νύκτα πάλιν ὁ σχιστόλιθος διαδέχεται τὸν γρανίτην. Πλεῖστοι ῥύακες ἀναβλύζουσιν ἐπὶ τῶν ἀποκρήμνων κλιτύων τῶν 3 ἐπισήμων κορυφῶν τῆς νήσου, τοῦ Φεγγαρίου, τῆς Ἁγ. Σοφίας καὶ τοῦ Ἁγ. Ἡλίου, αἵτινες ἀνυψοῦνται εἰς ὕψος 5000—5248' ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὀροπεδίου καὶ συμπεριελαμβάνοντο κατὰ τὴν ἀρχαιό-

τητα ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα τοῦ Δαρδανείου ὄρους. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου πηγαζόντων ρυάκων ἀδυνατοῦσι νὰ διασχίσωσι τὸ θαλασσογενὲς ἢ προσχωματικὸν νεόπλαστον ἔδαφος καὶ ἀποτελοῦσι τοιουτοτρόπως λίμνας ἢ ἕλη, ὡς περὶ τὸ Ἀκρωτῆρι, εἰς τὰ Λιβάδια τοῦ Πολυπουδίου καὶ εἰς τὸν Ξηροπόταμον, ἔνθα ὅμως ἀρδεύουσι τὸ ἔδαφος καὶ παράγουσι πεδιάδας καὶ βοσκάς, ἐφ' ὧν φύονται πυκναὶ πλάτανοι, ἐνῷ ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων ἐπιδίδουσι μᾶλλον τὰ δρυόδενδρα καὶ εἰσέτι ὑψηλότερον αἱ ἐλάται.

Ἐκτὸς τοῦ **Κατσάμβα** πηγάζουσιν ἐκ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, ὡς εἴπομεν, ἢ μᾶλλον ἐκ τῆς ἀποτόμου καὶ δυσβάτου καὶ μόνον ὑπὸ αἰγάγρων συχναζομένης χαράδρας μεταξὺ Ἁγ. Γεωργίου, Φεγγαρίου καὶ Ἁγίας Σοφίας ὁ **Πολυπούδης** καὶ ὁ **Ξηροπόταμος**, ρέοντες πρὸς Δ καὶ ΜΔ· πρὸς Μ ρέουσιν οἱ ἐκ τοῦ Ἁγ. Ἠλίου καὶ τῆς Ἁγ. Σοφίας πηγάζοντες ρύακες τῆς **Παναγίας**, τῆς **Πλατάνου**, τῆς **Ἄμμου** ἢ **Κρημνιωτίσσης**, τοῦ **Βάτου**, τοῦ **Κρεμαστοῦ Νεροῦ** καὶ τοῦ **Πλυνῶνος** τῶν Ἀρχαίων· ἐκ τῶν βράχων τῆς Μαύρης Νύκτας κατέρχονται ρέοντες πρὸς Α ὁ ρύαξ τῶν **Κήπων**, ὁ **Ρηχοπόταμος**, ὁ **Πλατυπόταμος** καὶ ὁ **Ἄγκιστρος**· ἀπὸ δὲ τοῦ Φεγγαρίου πηγάζοντες ὁ μὲν **Φονιᾶς** χύνεται ἀνατολικῶς παρὰ τὸν Πύργον τοῦ Φονιᾶ εἰς τὴν θάλασσαν, οἱ δὲ **Χριστοπόταμος** καὶ τὸ **Λουτρὸν** ρέουσι πρὸς Βορρᾶν.

Τὸ κέντρον τῆς νήσου κατέχει ἡ κορυφὴ τῆς Ἁγ. Σοφίας, ὀλίγον τι βορειότερον αὐτῆς ὑψοῦται τὸ ὕψιστον ὄρος τοῦ Φεγγαρίου (5248 ἢ κατ' ἄλλους 5310′), πρὸς ΒΑ αὐτοῦ ὁ Ἅγ. Γεώργιος, οὗ κλάδος ἀπότομος ἀπολήγει εἰς τὴν Παλαιόπολιν, καὶ πρὸς ΜΔ τῆς Ἁγ. Σοφίας ὁ Ἅγ. Ἠλίας, οὗτινος κλάδος φθάνει μέχρι τῆς Μαλαθριᾶς καὶ τῆς Πλατάνου. Τὸ μὲν ὀροπέδιον τῶν 3 κορυφῶν, τὸ **Ζωνάρι** καλούμενον, δασοφόρον καὶ ἐκ σχιστολίθου συνιστάμενον, κεῖται εἰς ὕψος 5000′, τὸ δὲ πρὸς Α τῆς Ἁγ. Σοφίας ἐκ γρανίτου συνιστάμενον, πετρῶδες καὶ ἐντελῶς ἐστερημένον βλαστήσεως ὀροπέδιον εὑρίσκεται εἰς ὕψος 2—3000′. Ἐκ τούτου δὲ ὑψοῦνται τὰ σχιστολιθικὰ ὄρη τῆς Μαύρης Νύκτας πρὸς ΜΔ καὶ τὸ ἐκ γρανίτου ὄρος Τβουκλοῦ πρὸς Α μεταξὺ Ἀγκίστρου ποταμοῦ καὶ τοῦ Φονιᾶ.

Μετὰ τὴν περιγραφὴν τῶν ὀρέων καὶ ρυάκων ἴδωμεν νῦν καὶ τὰς ὑπωρείας μέχρι τῆς παραλίας.

Πρὸς μεσημβρίαν τῆς **Καμαριωτίσσης** πορευόμενοι διὰ πεδιάδος

ἑλώδους συναντῶμεν οὐ μακρὰν τοῦ δυτικωτάτου ἄκρου τῆς νήσου, τοῦ **Ἀκρωτηρίου,** τὰ μακρόθεν ὡς φρούριον φαινόμενα **Μαυραβρά-χια,** ἤτοι μεμονωμένους μέλανας βράχους ἐκ θαλασσογενῶν συμφυρμάτων καὶ ἀσβεστολίθου, πέραν τῶν ὁποίων ἐκτείνεται μακρά, χθαμαλὴ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑλώδης πεδιάς, τὰ **Λιβάδια** καλουμένη. Πλησίον τῶν Μαυροβράχων ἡ πεδιὰς αὕτη εἶναι τόσῳ χθαμαλή, ὥστε σχηματίζει δύο ὑπὸ στενῆς λωρίδος γῆς χωριζομένας λίμνας, ὧν ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν εἶναι ἁλμυρά, ἔχει δὲ βάθος 5—8 μέτρων. Ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ ἄμμῳ πολλῶν σημείων τῆς παραλίας τῆς νήσου ἀπαντῶσιν ἴχνη κισσήρεως (ἐλαφροπέτρας), οἵαν ἐξηκόντιζεν ἐν ἔτει 1648 τὸ θηραϊκὸν ἡφαίστειον τοῦ Κολόμβου ἢ τῷ 1707—1712 ἡ ἔκρηξις τῆς Νέας Καϋμένης τῆς Θήρας. Τὴν βοσκὴν τῶν λιβαδίων νέμεται τὸ μετόχιον τοῦ **Ἁγ. Ἀνδρέου,** ἀποικία τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων τοῦ ὄρους Ἄθω, ἐκεῖθεν τρεφόμενον καὶ εἰς αὐτὴν ἐλαίας καὶ ἄνθρακας ἀποστέλλον. Τὴν πεδιάδα ταύτην διαρρέει ὁ **Πολυπούδης** ποταμίσκος, εἰς ἀπόστασιν δὲ 2000 μέτρων ἀπ' αὐτοῦ καὶ ὑπὸ ὑψώματος ἐκ τραχείτου χωριζόμενος ὁ ὁρμητικώτερος **Ξηροπόταμος,** ἔνθεν τοῦ ὁποίου ἐκτείνεται πλούσιος ἐλαιών, ἀνερχόμενος μέχρι τῶν λόφων, τῶν ἀπὸ τοῦ Ἁγ. Ἠλίου διακλαδουμένων. Ἡ δὲ τοῦ Ξηροποτάμου κοιλὰς ἐκτὸς δι' ὀλίγων πλατάνων κοσμεῖται ὑπὸ πυκνῶν δρυοδένδρων· ὅπου δὲ αἱ κροκάλαι σωρεύονται, κυλισθεῖσαί ποτε ὑπὸ τῶν ὑδάτων αὐτοῦ, ἐξαφανίζεται ὁ ποταμὸς ὑπ' αὐτάς, ἵνα περαιτέρω πάλιν ἐμφανισθῇ.

Πρὸς ΝΑ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ξηροποτάμου ὑψοῦται λοφίσκος ἐκ τραχείτου, τὸν σχηματισμὸν τοῦ Βριχοῦ ὑπενθυμίζων, ἕπεται δὲ ὁ ρύαξ τῆς **Παναγίας,** οὗ ἡ ἀριστερὰ ὄχθη συνίσταται ἐκ γρανίτου, ἐνέχοντος στίγματα καστανοχρόου τουρμαλίνου καὶ φυλλίτου. Ἐξακολουθεῖ ἐν τῇ ζώνῃ ταύτῃ ἡ καλλιέργεια τῆς ἐλαίας, ἀγροὶ δέ, ἔνθα καλλιεργοῦνται σῖτος καὶ κριθή, ἀποτελοῦσιν ὀάσεις ἐν μέσῳ τοῦ ἐλαιῶνος. Πλησίον τῆς **Παναγίας** ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ Ξηροποτάμου μικρὸς μύλος, ἕτερος δὲ μείζων τούτου εὕρηται εἰς τὴν **Κοιτάδα** ἐπὶ γρανιτικοῦ ἐδάφους μεταξὺ τῶν ρυάκων Παναγίας καὶ Πλατάνου. **Εἰς τὴν Πλάτανον** καλεῖται συνοικισμός τις ὀλίγων καλυβῶν, ὃν ἐπισκέπτονται τὸ θέρος οἱ ἐν Σαμοθρᾴκῃ ἰδιοκτῆται χάριν λουτρῶν καὶ τῆς συγκομιδῆς. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ξηροποτάμου, τῆς Παναγίας, τῆς Πλατά-

νου, τῆς ***Ἄμμου*** καὶ τοῦ ***Βάτου*** εἰσὶν ἅπασαι ἀμμόχωστοι, ἰδίως δὲ τὸ δέλτα τῶν δύο τελευταίων ρυάκων ἀποτελεῖται ὑπὸ χθαμαλῆς ἐκτάσεως λεπτῆς θαλασσίας ἄμμου. Εἰς τὴν Πλάτανον ὑψοῦνται πάλιν τραχειτικοί τινες βράχοι, ὕφαλος δὲ φέρουσα βράχους οἵους καὶ ὁ Βρεχὸς καὶ ἔχουσα σχῆμα πλοίου καλεῖται ***Φεργάδα***. Τὴν Ἄμμον διαχωρίζει ἀπὸ τοῦ Βάτου ἀπότομος ἐκ Β ἀπὸ τοῦ Ἁγ. Ἡλίου διήκων γρανιτικὸς λόφος, ἀπὸ δὲ τοῦ Βάτου ἄρχονται αἱ ἀπότομοι ὑπώρειαι τῶν σχιστολιθικῶν ὀρέων τῆς Μαύρης Νύκτας. Ἐντὸς τοῦ πυκνοῦ δάσους οἰκοῦσιν ἀνθρακεῖς. Ἐνταῦθα διαδέχονται ἀλλήλας ἄγριαι τοποθεσίαι, ἡ μία τρομερωτέρα τῆς ἄλλης. Ἐνῷ περὶ τὸ ναΐδιον τῆς ***Κρημνιώτισσας*** σκηνοῦσι ποιμένες μετ' ἀγελῶν αἰγῶν, διασκορπιζομένων τὸ θέρος ἀνὰ τὰ ὄρη, παρὰ τὴν ***Ἁγ. Θέκλαν*** ἐργάζονται ἀνθρακεῖς, κυλίοντες ἐξ ὕψους 800 ποδῶν τοὺς ἑτοίμους ἄνθρακας διὰ τῶν ἀποκρήμνων ἐκ λευκοῦ γρανίτου βράχων μέχρι τῆς στενῆς παραλίας. Ἐν μέσῳ ἀγρίας βλαστήσεως καὶ τοῦ μάλιστα ἐκεῖ, ἔνθα τὸν γρανίτην διαδέχεται ὁ σχιστόλιθος, διερρωγότος ἐδάφους, συναντῶνται ἐνταῦθα, ἀπὸ τῆς θέσεως ***Κρεμαστοῦ Νεροῦ***, ἔνθα αἱ ἐκβολαὶ τοῦ ὁμωνύμου ρύακος, μέχρι τῶν Πλυντηρίων ἤτοι τοῦ ***Πλυνῶνος*** τῶν Ἀρχαίων, ἀπειροπληθεῖς καταρράκται καὶ ρύακες ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν γυμνῶν καὶ λείων ὡσεὶ λελαξευμένων βράχων καὶ σχηματίζουσιν ἐπὶ τῆς παραλίας κανονικὰς δεξαμενάς, δικαιολογούσας τὴν ὀνομασίαν τῆς θέσεως.

Μεταξὺ Κρεμαστοῦ Νεροῦ καὶ Πλυνῶνος ἄρχεται καλυπτόμενος ὁ γρανίτης ὑπὸ στιλπνοῦ σχιστολίθου. Πολλαχῶς εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς ζώνης τῆς ἐπαφῆς τῶν πετρωμάτων τούτων πράσιναι φλέβες ἐκ γαιώδους μαλαχίτου, οὗ δεῖγμά τι ἐκ Κρεμαστοῦ Νεροῦ ἀναλύσας, εὗρον 11 % μεταλλικοῦ χαλκοῦ· ἐνιαχοῦ δὲ διακρίνεται εἰς Πλυνῶνα ἐπὶ τῶν ἀποτόμων ὡς τοίχων λαξευτῶν βράχων τοῦ καθέτως εἰς τὴν θάλασσαν πίπτοντος σχιστολίθου ἐκτεταμένη λευκὴ λωρὶς ἐκ λευκοῦ γρανίτου. Ἡ ἀκτὴ τῆς νήσου ἐξακολουθεῖ μάλιστα ἐνταῦθα οὖσα ἐξαισίως ἀγρία καὶ ἀποτομωτάτη μέχρι τοῦ ἀνατολικωτάτου ἀκρωτηρίου τῆς νήσου, τοῦ τῶν ***Κήπων***, ἔνθα μικρὸς ρύαξ, κατ' εὐθεῖαν ἐκ τοῦ σχιστολιθικοῦ ὄρους τῆς Μαύρης Νύκτας ἐρχόμενος, ἀρδεύει καλῶς κεκαλλιεργημένην πεδιάδα. Ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ρύακος τούτου εὑρίσκονται πολλαὶ ἀπολιθώσεις, ἰδίως δὲ φύλλων πλατάνου

ἐντὸς πωρίτου ἀσβεστολίθου, ὃν καὶ σήμερον ἔτι ἀποθέτει τὸ μεστὸν διανθρακικοῦ ἀσβεστίου ὕδωρ. Αἱ δὲ ἐκβολαὶ τοῦ ῥύακος περιβρέχουσιν ἐνταῦθα τὴν τελευταίαν χαρακτηριστικὴν ἐμφάνισιν τοῦ τραχείτου καὶ τοῦ ἡφαιστειακοῦ τόφου, οὓς ἐγνωρίσαμεν ἐπὶ τοῦ Βρεχοῦ, εἰς τὸν Φονιᾶ καὶ τὴν Πλάτανον.

Οὐ μόνον ἡ ὑπὸ λειψάνων περιβολοτοίχων ὡσεὶ κανονικῶς διῃρημένη περὶ τοὺς Κήπους ἔκτασις καὶ τὰ πολλὰ ἠρειπωμένα θεμέλια καὶ παρεκκλήσια, ἅτινα ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ ἡ εἰσέτι ὑφισταμένη καλλιέργεια ὀπωροφόρων δένδρων καί τινες ἐν μέσῳ αὐτῶν ἀκατοίκητοι καλύβαι πείθουσιν ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἢ τὸν μεσαίωνα τὸ μέρος τοῦτο ἦν πυκνῶς πως κατῳκημένον. Τὴν σήμερον ὅμως οἱ Κῆποι ἀποτελοῦσι τὴν ἐξοχήν, τὸν τόπον τῆς θερινῆς διαμονῆς τῶν Σαμοθρᾴκων, τὸν δὲ χειμῶνα εἶναι ἐγκαταλελειμμένοι.

Διευθυνόμενοι δὲ νῦν ἐκ τοῦ τῶν Κήπων ἀκρωτηρίου πρὸς Βορρᾶν συναντῶμεν πληθὺν ῥυάκων, ὧν ὁ πρῶτος, ὁ ***Ρηχοπόταμος***, ὁρμητικῶς ἐκ τῆς Μαύρης Νύκτας κατερχόμενος, ἔνθα ἡ ***Μεγαλόβρυσις*** καλουμένη πηγή του φέρει τὸ καὶ ἐν ὥρᾳ θέρους ψυχρότερον ὕδωρ τῆς νήσου, ῥέει παρὰ τὸν ναΐσκον τοῦ ***Ἁγ. Πέτρου*** ἠρέμα πρὸς τὴν θάλασσαν. Καὶ ὁ ***Πλατυπόταμος*** μὲ ὀλίγον ὕδωρ καὶ πλατεῖαν κοίτην, ἀναβλύζων παρὰ τὸν ἐγκαταλελειμμένον ναΐσκον τοῦ ***Ἁγ. Γεωργίου***, χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν οὐ μακρὰν τοῦ Ἁγ. Πέτρου, ὅστις οὕτω κεῖται μεταξὺ τῶν δύο ἐκβολῶν ἐντὸς μαγευτικῆς τοποθεσίας, ἔνθα λήγοντος τοῦ Ἰουλίου πανηγυρίζουσιν οἱ εἰς τοὺς Κήπους παρεπιδημοῦντες. Ἐντεῦθεν εὐρύνεται ἡ παραλία ὡς ἐκ τῶν προσχώσεων, ἃς ἀπέθηκαν τὰ ὕδατα ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Μαύρης Νύκτας. Ἀκριβῶς μεταξὺ ὑψηλῆς τινος κορυφῆς τῆς Μαύρης Νύκτας καὶ τοῦ ὑψηλοῦ μεμονωμένου γρανιτικοῦ ὄρους ***Τβουκλοῦ*** πηγάζει ῥύαξ σημαντικώτερος τῶν προηγουμένων, σχεδὸν ἀληθὴς ποταμός, ὁ ***Ἄγκιστρος***, ὅστις ἀπὸ τῶν κορυφῶν μέχρι τῆς πεδιάδος τῆς παραλίας σχηματίζει σχεδὸν ἀδιάλειπτον σειρὰν καταρρακτῶν, ὧν ὁ τελευταῖος εἶναι παρὰ τὸ βυζαντινὸν ἐξωκλήσιον τοῦ ***Σταυροῦ***. Τοῦτο, κατέχον γραφικωτάτην θέσιν ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Τβουκλοῦ, δεσπόζει τῆς εὐρείας ἐνταῦθα πεδιάδος, ἀπέχον τῆς θαλάσσης 4 χιλιόμετρα περίπου. Πλάκες μαρμάριναι ἐνεπίγραφοι, φέρουσαι καὶ βυζαντινοὺς σταυρούς,

μαρτυροῦσιν ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τῆς νήσου ἦτο πυκνῶς κατῳκημένον κατὰ τὸν μεσαίωνα.

Βορειότερον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀγκίστρου εὕρηνται καὶ ἑτέρου ναΐσκου τὰ ἐρείπια· εἶναι ἡ ***Ἁγία Παρασκευή***, παρ' ᾗ ὑπάρχουσι καὶ τάφοι, πιθανῶς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ κεῖται πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου ***Σκεπαστοῦ***, πέριξ δὲ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἐρείπια βυζαντινῶν ναΐσκων. Ἡ μέχρι τοῦ Σκεπαστοῦ ἀκτὴ εἶναι σχεδὸν ὁμαλὴ πεδιάς· ἀπὸ δὲ τοῦ Σκεπαστοῦ μέχρι τοῦ ἐπὶ τῆς παραλίας βυζαντινοῦ ***Πύργου τοῦ Φονιᾶ*** ἡ παραλία καθίσταται πάλιν ἀπότομος, εἰ καὶ δὲν ὑψοῦται πολὺ ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν λωρίδα παραθαλασσίαν ἐξ ἡφαιστείου τόφου καὶ τραχείτου μετ' ἐγκλειομένων μεγάλων κρυστάλλων σανιδίνου καὶ σχηματισμὸν ὅμοιον πρὸς τὸν τοῦ Βρεχοῦ. Ἀλλ' ὁ τόφος καὶ ἐνταῦθα ἀπεσαθρώθη καὶ ὑπεχώρησεν εἰς τὴν διαβρωτικὴν ἐνέργειαν τῶν κυμάτων, ἐξ οὗ ὁ ἐξ αὐτοῦ συγκείμενος λόφος ἔμεινεν ἄνευ προπόδων καὶ ὑπωρειῶν καὶ μόνον ἡ κορυφή του ἐξέχει ἀπότομος ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, σκέπουσα αὐτὴν οὕτως εἰπεῖν. Ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Σκεπαστοῦ διαπλατύνεται ἐκ νέου ἡ μεταξὺ τῆς παραλίας καὶ τῶν προπόδων τῶν ὀρέων πεδιάς, ἧς τὸ ὑπέδαφος ἐνταῦθα εἶναι πάλιν γρανίτης, ἀφοῦ ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἀγκίστρου ἐγκατελείφθη ὁ τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Μαύρης Νύκτας σχιστόλιθος. Ἀπὸ τοῦ Σκεπαστοῦ μέχρι τῶν Λουτρῶν εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ τερπνοτέρα καὶ ἐπιμελέστερον κεκαλλιεργημένη πεδιὰς τῆς νήσου. Βεβαίως δὲ κατὰ ἔτι μείζονα λόγον ἐπεδίδοντο ἐνταῦθα εἰς τὴν καλλιέργειαν οἱ τῶν παρῳχημένων αἰώνων ἀγροτικοὶ πληθυσμοὶ τῆς νήσου, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ συμπεράνῃ τις τοῦτο ἐκ τῆς τεχνητῆς ὁμαλότητος τοῦ κατὰ βαθμίδας διατιθεμένου ἐδάφους καὶ ἐκ τῆς πληθύος τῶν μανδρῶν ἤτοι περιβολοτοίχων, ὧν οὐδεὶς βεβαίως ἐκτίσθη κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχήν, οὔτε προκύπτει πειστικός τις λόγος νὰ ὑποτεθῇ ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν 4 ἢ 5 τελευταίων αἰώνων ἐκίνησαν τὰς χεῖρας ζωηρότερον τῶν σημερινῶν, ὅπως συντελέσωσι τοιαῦτα ἔργα. Εἶναι ὡς οἱ αἰνιγματώδεις ἐν πολλοῖς μανδρότοιχοι ἐπὶ μεγάλων, ἀγόνων καὶ πετρωδῶν ἐκτάσεων ἐπὶ τῶν ἡμετέρων Κυκλάδων νήσων, φέρ' εἰπεῖν τῆς Κύθνου ἢ Σύρου ἢ Σερίφου, πανάρχαιοι χθαμαλοὶ τοῖχοι, κατὰ τὸ πλεῖστον κατηρειπωμένοι, οὐχὶ μὲν περιφράττοντες, ἀλλ' ὅμως σαφῶς εἰσέτι περιορίζον-

τες τὰς ἀγροτικὰς ἰδιοκτησίας, οὓς ἔκτοτε οὐδεὶς μὲν ἀνεκαίνιζεν, οὐδεὶς δὲ προσέτι εἶχε τὸ συμφέρον νὰ κρημνίσῃ ἢ ἐξαφανίσῃ καὶ οἵτινες ἔμειναν, τίς οἶδεν ἂν οὐχὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀρχαιότητος, λυπηρὸν μνημεῖον τῆς στασιμότητος τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐκπτώσεως καὶ ἐκφυλίσεως τῶν μὴ ὠφελουμένων ἐκ τῆς κατεργασίας τοῦ ἐδάφους των πληθυσμῶν. Καὶ ἐνταῦθα μετοικοῦσι τὸ θέρος οἱ Σαμόθρακες, θερίζοντες καὶ λουόμενοι.

Ὀλίγον τι δυτικώτερον τοῦ Πύργου τοῦ Φονιᾶ ἐκβάλλει ὁρμητικὸς ὁ μεταξὺ τῶν ρυάκων τῆς νήσου μᾶλλον ὑδροφόρος καὶ μὲ σειρὰν γραφικωτάτων καταρρακτῶν ἐγκαταλείπων τοὺς δασοφόρτους βράχους τῆς Ἁγίας Σοφίας ποταμίσκος **Φονιᾶς**, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ ὁποίου φύονται κερασέαι, βισσυνέαι καὶ καρυαὶ τοῦ μεγαλειτέρου εἴδους. Παράδοσίς τις τραγικὴ δικαιολογεῖ τὴν ὀνομασίαν τοῦ ποταμοῦ. Ἐντεῦθεν ἐν ἀτελευτήτῳ σειρᾷ διαδέχονται ἄλληλα ἐν μὲν τῇ πεδιάδι τὰ καρυόδενδρα, παρὰ δὲ τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων λαμπραὶ καστανέαι, λείψανα βεβαίως προγενεστέρας καλλιεργείας, ἧς ἡ ἀπαρχὴ ἀνάγεται πιθανῶς εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Ἐκεῖ, μίαν ὥραν περίπου ἀπὸ τοῦ Πύργου τοῦ Φονιᾶ πρὸς Δυσμὰς καὶ ἐν μέσῳ τοπείων δενδροφόρων ὑψοῦται τὸ ἐρείπιον τοῦ ἄλλοτε βεβαίως ἐκτεταμένου μοναστηρίου **τοῦ Χριστοῦ**, ὡς εἰκάζεται ἐκ τῶν πολλῶν θεμελίων. Πλεῖστοι ἐνεπίγραφοι ἀρχαῖοι ὀγκόλιθοι, ἐκ Παλαιοπόλεως κομισθέντες, ἐχρησίμευσαν εἰς ἀνοικοδόμησιν τῶν ἐνταῦθα κτιρίων, νῦν δὲ ἐρειπίων.

Ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ στενοῦται πάλιν ἡ παραλιακὴ πεδιὰς καὶ προσεγγίζουσι τὰ ὄρη πρὸς τὴν παραλίαν. Εὑρισκόμεθα ἐνταῦθα ἀκριβῶς ὑπὸ τὸ ὕψιστον ὄρος τῆς νήσου, **τὸ Φεγγάρι**. Τὸ ἔδαφος γίνεται πάλιν ἀνώμαλον, ρύακες διαυλακοῦσιν αὐτὸ καὶ αἱ πλάτανοι διεδέχθησαν τὰ καρποφόρα δένδρα. Εἰς **τὰ Λουτρὰ** αἱ παραφυάδες τῶν ὀρέων βρέχονται ὑπὸ τῆς θαλάσσης, μόλις δὲ στενὴ ἀτραπὸς ἐξ ἄμμου θαλασσίας ἀποτελεῖ τὴν παραλίαν. Ἀπὸ τοῦ Φεγγαρίου κατέρχεται ὁρμητικῶς ἰσχυρὸς ρύαξ, οὕτινος ἡ ἀριστερά, δυτικὴ ὄχθη, συνίσταται ἐκ πρασίνου ὀφείτου, ἐξ ἧς δέχεται 3 θερμὰς πηγὰς (60—80°). Τούτου ἕνεκα καλεῖται τὸ μέρος τοῦτο μὲ τὰς 30—40 περίπου καλύβας του **στὰ Θερμὰ** ἢ **Θέρμαι**, κατοικεῖται δὲ μονίμως ὑπό τινων ἀνθρακέων καὶ ἁλιέων· τὸ δὲ θέρος καὶ ἰδίᾳ τὸν μῆνα

Ἰούλιον μεταναστεύουσιν ἐνταῦθα ἐκ Σαμοθρᾴκης καὶ ἐκ Δεδεαγὰτς πλεῖστοι θαμῶνες τῶν λουτρῶν. Μακρόθεν ἤδη καθίσταται αἰσθητὴ ἡ ὀσμὴ τοῦ ὑδροθείου· ἔνθα δὲ νῦν ἀναβλύζουσιν αἱ πηγαί, ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῶν ἰζημάτων τοῦ θερμοῦ ὕδατος λόφοι πλέον τῶν 20 μέτρων ὕψους ἐξ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου (ἀρραγονίτου) καὶ ἀσβεστούχου τόφου, μαρτυροῦντες σὺν τοῖς ἄλλοις περὶ τοῦ πολλοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ὅ ἐνέχουσι τὰ ὕδατα ταῦτα. Εἰσὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς ἡφαιστείου δράσεως, ἥτις ἄλλοτε θὰ ἐμαίνετο ἐπὶ τῆς νήσου, ὡς ἀνωτέρω που εἴπομεν, ἰδόντες τὴν ἔκτασιν τοῦ ἡφαιστείου τόφου καὶ τῆς τραχειτικῆς λάβας, ἥτις τότε ἀναμφιβόλως θὰ εἶχε κατακλύσει ὁλόκληρον τὴν νῆσον, ἔκτοτε ὅμως ἀπεσαθρώθη καὶ διεσκορπίσθη ὑπὸ τῶν ὑδάτων καὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν αἰτίων. Πανταχοῦ ἀνακαλύπτονται ἐνταῦθα ἐγγὺς τῶν πηγῶν καὶ τῶν παλαιῶν ῥείθρων αὐτῶν, ἅτινα ὡς ἐν Βουλιαγμένῃ τῆς Ἀττικῆς, ἐν Κακκάβῳ τῆς Κύθνου καὶ ἐν Αἰδηψῷ σαφῶς καταδεικνύουσι τὸν ὄγκον τῶν ἐξακοντιζομένων ὑδάτων καὶ τὸ ὕψος εἰς ὅ ποτε ἐξήρθησαν, ἐρείπια ἀρχαίων ἢ βυζαντινῶν λουτρῶν καὶ λελαξευμένοι τινὲς λουτῆρες, ἐν οἷς αὐξομειοῦται ὕδωρ δύσοσμον, πράσινον, ἰλυῶδες.

Ὁ ῥύαξ τῶν Θερμῶν κατέρχεται ἐκ τῆς μεταξὺ τοῦ Φεγγαρίου καὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου χαράδρας, ἐν ᾗ πολλαχοῦ ἀπαντῶσιν ἐμφανίσεις ἀργυρούχου γαληνίτου. Διασκελίζοντες ταύτην ἀφικόμεθα μετ' ἐπίπονον πρὸς Δυσμὰς πορείαν ἐπὶ 2 $^1/_2$ ὥρας διὰ τῆς ῥάχεως τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ ἐν μέσῳ δάσους ἐκ πλατάνων καὶ κουμαριῶν εἰς τὸν ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς ***Παλαιοπόλεως*** νουμουλιθικὸν ***Πύργον τῶν Γενοβέζων.*** Ἀξιοσημείωτοί εἰσιν ἐνταῦθα αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν αὐστριακῶν ἀρχαιολόγων, ἃς περιέγραψεν ὁ Konze. Οἱ ὀγκόλιθοι τῆς προκυμαίας συνίστανται ἐξ ἰθαγενοῦς ἀδροκοκκιοπαγοῦς ἀσβεστολίθου εὐθρύπτου καὶ πολὺ ἀραιοτέρου τὴν ὑφὴν ἢ τὸ μάρμαρον· διὸ διαπίπτουσιν ἀμέσως αἱ ἐπὶ τοιούτων λίθων ἐγχαραχθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γλυφαί, εὐθὺς ὡς ἐκσκαφῶσι· τὰ δὲ πλεῖστα τῶν καλῶς διατηρηθέντων ἀγαλμάτων, κιόνων καὶ λοιπῶν εὑρημάτων συνίστανται ἐκ πραγματικοῦ μαρμάρου, ὅ οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι μετέφερον ἐκ τῆς νήσου Θάσου.

Ἀπὸ τῆς Παλαιοπόλεως ἄγει διὰ τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου στενὴ ἀτραπὸς μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κατσάμβα,

ἐκεῖθεν δὲ ἡ πρὸς τὴν χώραν ἄγουσα κοιλὰς ἀποτελεῖ πανόραμα, δίκην γεωλογικοῦ χάρτου παρέχον ἰδανικὴν γεωλογικὴν κατατομήν.

Ἐν συνόλῳ ἀποτελεῖ ἡ νῆσος Σαμοθρᾴκη ἕνεκα τῶν δυσχερειῶν τῆς συγκοινωνίας καὶ ἐπικοινωνίας, τῆς ἐλλείψεως προσιτῶν λιμένων, τῶν ἐλαχίστων ἀναγκῶν τῶν κατοίκων καὶ τοῦ ἐλαχίστου ἐμπορίου, ἕνεκα τῶν ὑψηλῶν ὀρέων καὶ τῆς ἐλλείψεως ὁδῶν καὶ μέσων ἐσωτερικῆς συγκοινωνίας, εἰκόνα ἐκτάκτου ἀγριότητος καὶ κατηφείας, ὡσεὶ ὄασιν ἠθῶν καὶ φύσεως παναρχαίων, λησμονηθεῖσαν ἐν μέσῳ τῆς εὐθύμου προόδου τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Οἱ κάτοικοι εἶναι λιτοὶ καὶ πτωχοὶ καὶ ἄνευ ἀξιώσεων, καλλιεργοῦσι σχετικῶς ὀλίγους ἀγροὺς ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς παραλίας, τὴν ἐλαίαν ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ἀκτῆς καὶ ἀγνοοῦσι σχεδὸν τὴν ἀμπελουργίαν. Κέκτηνται 15—20 ἱστιοφόρα πλοιάρια ἁλιευτικά, κατασκευάζουσιν ἄνθρακας καὶ ἁλιεύουσι σπόγγους τὸ θέρος. Συγκοινωνοῦσι μετὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μόνον διὰ τοῦ Δεδεαγάτς.

Μετὰ τὴν διὰ τῆς νήσου καὶ περὶ αὐτὴν τοπογραφικὴν περιήγησιν ταύτην, παραθέτω ἐκ τῆς πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Βιέννης ἀπευθυνομένης πραγματείας τοῦ καθηγητοῦ Hoernes, ἐξ ἧς ἠρανίσθην τὰς τοπογραφικὰς λεπτομερείας, καὶ τὰ ἀκόλουθα περὶ τῆς γεωλογίας καὶ πετρογραφίας τῆς νήσου :

« Ἡ διεύθυνσις τῆς ὑψίστης κορυφογραμμῆς δὲν συμπίπτει μετὰ τῆς κυρίας ὀρεογραφικῆς διευθύνσεως τῶν ὀροσειρῶν. Ἡ νῆσος σύγκειται ἐκ παλαιοκρυσταλλωδῶν πετρωμάτων : ἐν τῷ κέντρῳ καὶ εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν ἥμισυ αὐτῆς βάσις ἐστὶν ὁ γρανίτης, τὸ δὲ βορειοδυτικὸν ἥμισυ φέρει χιτῶνα ἐκ σχιστολίθου, ἐξ οὗ αἱ ὕψισται κορυφαὶ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, τοῦ Φεγγαρίου, τῆς Ἁγ. Σοφίας καὶ τοῦ Ἁγ. Ἡλίου, ὅστις ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐπὶ τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας τῆς νήσου ἐν τῇ ὀροσειρᾷ τῆς Μαύρης Νύκτας.

Διὰ τὸν γρανίτην τῆς Σαμοθρᾴκης εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ὕπαρξις μεγάλων διδύμων κρυστάλλων κεροστίλβης καὶ κρυσταλλικοῦ χαλαζίου. Ὅπου ὁ τοιοῦτος γρανίτης ἀποσαθροῦται, ἐκεῖ ὁμοιάζει πρὸς τὸν τραχείτην τῆς παλαιᾶς τριτογενοῦς ἐποχῆς. Ἀμφότεροι διαπίπτουσιν εἰς ἄμμον καὶ διδύμους κρυστάλλους ἀστρίου, μὲ τὴν μόνην διαφοράν, ὅτι οὗτοι εἰς τὸν τραχείτην τῆς Σαμοθρᾴκης ἀποτελοῦνται ἐκ νατριούχου ἀστρίου ἤτοι σανιδίνου.

Ἐπὶ τῆς γρανιτικῆς διαστρώσεως ἐπικάθηται ὁ ἀργιλλομιγὴς σχιστόλιθος, οὗτινος τὰ στρώματα διευθύνονται πίπτοντα πρὸς βορειοδύσιν. Μεταξὺ τοῦ σχιστολίθου παρεντίθενται παράλληλοι ταινίαι πρωτογενοῦς ἀσβεστολίθου ἀδροκοκκιοπαγοῦς (ὀγκόλιθοι Παλαιοπόλεως). Τὴν δὲ κορυφογραμμὴν μεταξὺ Φεγγαρίου καὶ Προφ. Ἠλίου, ἣν **Ζωνάρια** καλοῦσιν, ἀποτελεῖ ἀνθρακιονίτης (Granatfels). Αἱ ὕψισται κορυφαὶ φέρουσιν εἰσέτι σποραδικῶς τριτογενῆ τραχείτην (Βρεχός), ἐξ οὗ ἀνέρχεται κεροστιλβίτης (Hornblendefels) μετὰ ταινιῶν ἐκ χαλαζίου, ἐπιδότου καὶ πυρίτου.

Μεταξὺ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ τοῦ πρὸς τὴν Παλαιόπολιν ἄγοντος κλάδου αὐτοῦ εὑρίσκονται ἐν ταῖς χαράδραις στρώματα ἀργυρούχου γαληνίτου.

Ἐπὶ τοῦ σχιστολίθου ἐπεστρώθη μέλας νουμουλιθικὸς ἀσβεστόλιθος, οἷος εἶναι ὁ Πύργος τῶν Γενοβέζων τῆς Παλαιοχώρας καὶ τὸ Καστέλι τῆς Χώρας, ἐκ τοῦ τελευταίου τῶν ὁποίων πηγάζει ἰσχυρὸς ρύαξ, κινῶν μύλους ἀπ' αὐτῆς τῆς πηγῆς του.

Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀσβεστολίθου ὑπέρκειται ἀμμόλιθος (;) καὶ μεταξὺ αὐτοῦ παρουσιάζονται ἡφαίστειοι τόφοι ποικίλων χρωμάτων, ἄνωθεν τῶν ὁποίων ἐπικάθηνται δίκην στεμμάτων ὀγκώδεις βράχοι ἐκ τραχείτου, ὡς ἐν Παλαιοπόλει, Χώρᾳ, Τουργλί, Βρεχῷ. Ὁ αὐτὸς περίεργος σχηματισμὸς ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς νήσου εἰς τὸ Σκεπαστὸν ἀκρωτήριον, τὸ τῶν Κήπων καὶ εἰς τὴν Πλάτανον. Οἱ ἡφαίστειοι τόφοι ἐγκλείουσι συνήθως σιδηροῦχον ἀσβεστόλιθον. Οὕτως ὑπάρχει μεταξὺ Χώρας καὶ Παλαιοπόλεως σιδηρίτης καὶ φαιὸς αἱματίτης, ἐπὶ δὲ τοῦ Βρεχοῦ χαλκοπυρίτης καὶ γαιώδης μαλαχίτης ἄνωθεν τῆς Χώρας Σαμοθρᾴκης, δυτικώτερον δέ, στρῶμα κεκρυσταλλωμένου ἀσβεστολίθου 2 μέτρων πάχους καὶ πέτρωμά τι ἀξιοσημείωτον σκοτεινῶς τεφρόχρουν, πλῆρες λεπιδίων Βιοτίτου».

Τοιαύτη εἶναι ἡ νῆσος, ἥτις ἐσείσθη τὴν νύκτα τῆς 28 Ἰανουαρίου (9 Φεβρουαρίου) 1893 ὑπὸ σεισμοῦ ἐκτάκτως ἰσχυροῦ, οἷον δὲν εἶχον εἰσέτι αἰσθανθῆ οἱ Σαμόθρᾳκες. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι καὶ τὴν 6 Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1860 σεισμὸς ἐλαφρὸς ἀλλὰ διαρκὴς διέσεισε τὴν νῆσον, οὗ αἱ δονήσεις παρετάθησαν ἐπὶ δεκαπενθήμερον μὲ μικρὰς μόνον διαλείψεις. Ἀλλ' ἡ ἐξ αὐτοῦ ἐντύπωσις δὲν ἦτο κραταιά, οὐδὲ

συνέβησαν τότε δυστυχήματα έντυπωθέντα είς τὴν μνήμην τῶν κατοίκων. Πρώτη τις ἐλαφρὰ δόνησις ἀνήγγειλε καὶ τότε τὸν σεισμόν· μετὰ 3 λεπτὰ ὥρας δευτέρα τοιαύτη, ἐπ' ἴσης ἀσθενὴς ἐπηκολούθησε· μετ' αὐτὴν ὅμως ἀμέσως εἵπετο δόνησις ἰσχυρά, διαρρήξασα πολλαχοῦ τὸ ἔδαφος καὶ τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν, ἀποσπάσασα βράχους ἐκ τῶν ὀρέων καὶ προκαλέσασα τὴν στείρευσιν τῶν πηγῶν καὶ φρεάτων. Ἀλλ' ἂν καὶ παρετάθη ἡ σεισμικὴ αὕτη περίοδος ἐπὶ 15 ἡμέρας, αἱ μερικαὶ δονήσεις ἦσαν μετὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τόσῳ ἀνεπαίσθητοι, ὥστε οἱ κάτοικοι οὐδεμίαν ἔδιδον προσοχήν, ἀφοῦ πραγματικαὶ ζημίαι δὲν ἐπῆλθον.

Τὸ ἔδαφος τῆς νήσου δὲν εἶναι σεισμικὸν οὔτε ὑπόκειται εἰς συχνοὺς σεισμούς. Τὸ δὲ ὅτι εἶναι ἐν μέρει ἡφαιστειογενές, δὲν δηλοῖ, ὅτι εἶναι καὶ σεισμικόν. Μάλιστα δὲ παρετηρήθη, ὅτι ἔδαφος ἡφαιστειογενὲς δὲν εἶναι ἑστία σεισμικὴ ἢ μόνον πρὸ περιόδου ἡφαιστειακῆς ἐνεργείας καὶ κατ' αὐτήν, ταύτης δὲ καταπαυσάσης, παύονται καὶ αἱ σεισμικαὶ δονήσεις, αἵτινές εἰσιν ἄμεσος συνέπεια τῆς ἐκ τῆς τάσεως τῶν ἀτμῶν καὶ τῆς ἐξάρσεως τῆς λάβας προκαλουμένης βιαίας διασπάσεως τῶν πετρωμάτων μέχρι τῆς ἐπιφανείας. Ἡ ἐξ ἡφαιστειακῆς ὑπαιτιότητος σεισμικὴ ἐνέργεια περιορίζεται εἰς τὸ δρῶν ἡφαίστειον καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ καὶ εἶναι λίαν ἐντετοπισμένη, ἐνῷ οἱ λεγόμενοι τεκτονικοὶ σεισμοί, ὀφειλόμενοι εἰς τὴν ἀδιάλειπτον ψῦξιν καὶ στολίδωσιν τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς, οὐ μόνον ἐπὶ παντὸς σημείου τῆς γῆς δύνανται νὰ ἐκδηλωθῶσιν, ἀδιάφορον ἂν εἶναι τοῦτο ἡφαιστειογενὲς ἢ μή, ἀλλὰ καὶ ἐκτάσεις τῆς ἐπιφανείας πολλῷ μείζονας διασείουσιν ἀναλόγως τοῦ βάθους, ἐν ᾧ τελεῖται ἡ βιαία στολίδωσις, καὶ ἐπὶ μακρὸν διασείουσι τὸ ἔδαφος μέχρι τῆς ἐπιτεύξεως ἰσορροπίας τινὸς μεταξὺ τῶν συστελλομένων καὶ στολιδουμένων καὶ διαρρηγνυομένων στρωμάτων καὶ στιβάδων τῶν ἐν τοῖς ἐγκάτοις πετρωμάτων. Ὅτι δὲ μετέχει ἡ νῆσος τῆς Σαμοθρᾴκης καὶ ἡφαιστειακῆς διαπλάσεως, ὅτι πετρώματα ἐκρηξιγενῆ τυγχάνουσι κεχυμένα οὕτως εἰπεῖν δι' ὅλης τῆς νήσου καὶ ὅτι εἰς **τὰ Θερμὰ** ὑπάρχουσιν εἰσέτι πηγαὶ φέρουσαι ὑδρόθειον καὶ ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ οὖσαι ἀλάνθαστα τεκμήρια προγενεστέρας ἡφαιστειακῆς ἐκρήξεως, τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει ποσῶς ὅτι οἱ σεισμοὶ τῆς 6 Αὐγούστου 1860 καὶ τῆς 28 Ἰανουαρίου 1893 ἦσαν ἡφαιστειακοί. Τοὐναντίον ἡ σταθερὰ διεύθυνσις τῶν δονήσεων καθ' ἅπασαν τὴν

νῆσον, τὸ εἶδος αὐτῶν, ἡ συνοδεύσασα αὐτὰς ὑποχθόνιος βοή, τέλος δὲ ἡ διάρκεια τῶν φαινομένων ἐν συνόλῳ, ἀποτελούντων πλήρη σεισμικὴν περίοδον, πείθουσιν ἡμᾶς ἀδιστάκτως ὅτι καὶ οἱ σεισμοὶ τῆς Σαμοθρᾴκης ἦσαν τεκτονικοί, ὡς οἱ τῆς Παρνασσίδος, τῆς Ζακύνθου, τῆς Μεσσηνίας, τῆς Χίου καὶ τῆς Ἀταλάντης.

Καὶ εἰς ἕτερον εἰσέτι εἶδος σεισμῶν ἀναμφιβόλως **δὲν** ὑπάγονται οἱ τῆς Σαμοθρᾴκης, δηλαδὴ εἰς τοὺς ἐκ καταπτώσεως ὑποχθονίων σπηλαίων καὶ ρωγμῶν, παραχθεισῶν εἴτε ἐκ τῆς προβαινούσης στολιδώσεως, καθ' ἣν βαθμηδὸν εὐρύνονται τὰ ῥήγματα τῶν ἐγκάτων, εἴτε ἐκ τῆς ἐκπλύνσεως διαλυτῶν ἁλάτων ὑπὸ ἰαματικῶν πηγῶν, ἐπὶ αἰῶνας ἐξαγόντων ἐκ τῶν ἐγκάτων ἐν καταστάσει διαλελυμένῃ μεγάλους ὄγκους καὶ καταλειπόντων κενὰ διαστήματα· διότι καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ σεισμικὴ ἔκτασις τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς εἶναι μικρὰ καὶ ἔστιν ὅτε λίαν περιωρισμένη, ὡς ἐν Casamicciola τῆς Ἰσχίας, ἔνθα τὴν 28 Ἰουλίου 1883 διεσείσθη καὶ κατεστράφη ἐξ ὁλοκλήρου τῇ ἐνεργείᾳ τῆς θερμῆς πηγῆς Gurgitello μέρος μόνον ὡρισμένον τῆς νήσου, ἐνῷ τὸ ἕτερον ἀμέσως συνεχόμενον μέρος μόλις κἂν ᾐσθάνθη τὰς δονήσεις, ἦτο δὲ καὶ συντομωτάτη ἡ διάρκεια τοῦ σεισμοῦ, μὴ ἐπαναληφθέντος ἢ παραταθέντος εἰς σεισμικὴν περίοδον.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν μεγάλων σεισμῶν τῆς Λοκρίδος, ὧν τὰς βιαιοτέρας τῶν δονήσεων τῆς 8 καὶ 15 Ἀπριλίου 1894 ᾐσθάνθημεν τοσούτῳ δεινῶς καὶ ἡμεῖς ἐν Ἀθήναις, ἐδημοσίευσα διὰ τῆς «Ἀκροπόλεως» σειρὰν ἄρθρων περὶ σεισμῶν καὶ ἀνέπτυξα τὰς πρεσβευομένας σήμερον θεωρίας τοῦ αἰνιγματώδους τούτου φαινομένου, καταδείξας ὅτι, ὡς εἰς ἅπαντα τὰ προβλήματα τῆς φύσεως, οὕτω καὶ εἰς τὸ σεισμικόν, ἡ ἁπλουστέρα λύσις εἶναι καὶ ἡ πιθανωτέρα. Πᾶσα παραδοχὴ φαντασμαγορίας ἢ τεχνασμένης πλοκῆς μυστηριωδῶν καὶ ὑπερφυσικῶν δυνάμεων παράγει εἰς ἀδιεξιτήτους λαβυρίνθους, ἡ δὲ ἐξήγησις φυσικοῦ φαινομένου διὰ συμπερασμάτων καὶ ὑποθέσεων μὴ βασιζομένων ἐπὶ τῶν ἁπλῶν μέσων, ἃ μετέρχεται καθ' ἑκάστην ἡ φύσις ἐνώπιον ἡμῶν, ὅπως συντελέσῃ τὰ μεγάλα καὶ τὰ μικρὰ αὐτῆς ἀποτελέσματα, οὐδὲ κἂν ν' ἀποδειχθῇ δύναται λογικῶς. Ὅταν πλησίον ἡμῶν πέσῃ ἐπὶ τὸ ἔδαφος μέγας καὶ βαρὺς ὀγκόλιθος, διασείεται καὶ συγκλονίζεται αὐτό· ὅταν ἐν τῷ ὑπογείῳ τῆς οἰκίας ἡμῶν βίαιον ρεῦμα κλείσῃ μετὰ πατάγου θύραν τινά, ὁλόκληρος ἡ οἰκία ὡς ὑπὸ

σεισμοῦ διασείεται καὶ συγκλονίζεται. Οὕτω καὶ ἡ διάσεισις καὶ ὁ συγκλονισμὸς τοῦ ἐδάφους ὑπὸ σεισμοῦ ἔχει μόνην αἰτίαν βιαίαν τινὰ μηχανικὴν ἐνέργειαν ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς γῆς, καὶ δὴ θλάσιν ἢ θραῦσιν ἢ καθίζησιν τῶν τὴν ἐπιφάνειαν ὑποβασταζόντων στρωμάτων ἢ στιβάδων τῶν ὑπογείων πετρωμάτων. Ἀδιάφορον δὲ εἶναι ἂν αὕτη προεκλήθη εἴτε ὑπὸ καταπτώσεως σπηλαίων εἰς τὸ βάθος εὑρισκομένων ἢ ρηγμάτων, εἴτε ὑπὸ τῆς καθιζήσεως καὶ κατολισθήσεως στρωμάτων ἀπολεσάντων τὴν σταθερὰν αὐτῶν ἰσορροπίαν, εἴτε ὑπὸ βιαίας ἀνώσεως ἐγκεκλεισμένων ἀερίων καὶ ἀτμῶν. Μία ἐκ τῶν συνηθεστέρων καὶ κοινοτέρων αἰτιῶν εἶναι ἡ ἀδιαλείπτως συμβαίνουσα συστολὴ τῆς γῆς ἕνεκα τῆς προϊούσης ψύξεως αὐτῆς, καθ' ἣν σμικρύνεται ὁ ὄγκος τῶν πετρωμάτων, εὐρύνονται τὰ μεταξὺ αὐτῶν ρήγματα καὶ διασπῶνται καὶ θραύονται τὰ βαθύτερα στρώματα ἐν τῇ προσπαθείᾳ ν' ἀνακαταταχθῶσι πρὸς κατάληψιν νέων θέσεων ἰσορροπίας. Οὕτω δὲ γεννῶνται οἱ ἀδιάλειπτοι καὶ καθ' ἑκάστην ἐπὶ σημείων τῆς γῆς οἱωνδήποτε συμβαίνοντες **τεκτονικοὶ σεισμοί**, οὕτω κληθέντες, διότι προκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ τεκτονικοῦ οὕτως εἰπεῖν ὑλικοῦ, ἐξ οὗ ἡ γῆ ᾠκοδομήθη. Ὅταν ἡ αἰτία τοῦ συγκλονισμοῦ εὑρίσκηται εἰς μικρὸν βάθος, μικρὰ θέλει εἶναι ἡ ἔκτασις τῆς συγκλονιζομένης ἐπιφανείας, ὅταν δὲ εἰς μέγα βάθος, ἡ συνταρασσομένη περιφέρεια θέλει εἶναι μεγάλη, ἐνίοτε δὲ μεγίστη, καταλαμβάνουσα ἠπείρους ὁλοκλήρους· ἐὰν δὲ ἡ αἰτία αὕτη συνέπιπτε μετ' αὐτοῦ τοῦ κέντρου τῆς γῆς καὶ ἦτο ἀρκούντως ἰσχυρά, ἔπρεπε νὰ συγκλονισθῇ καὶ διασεισθῇ ἅπασα ἡ ὑδρόγειος σφαῖρα καὶ ἕκαστον τῆς ἀπεράντου αὐτῆς ἐπιφανείας σημεῖον. Ἐὰν δὲ νῦν μετὰ τὴν πρώτην ταύτην ἐκδήλωσιν τῆς δράσεως τῆς αἰτίας ἀποκατέστη ἡ ἐκ τῆς νέας διαρρυθμίσεως τῶν ἐγκάτων νέα θέσις ἰσορροπίας, ἐνδέχεται νὰ περιορισθῇ ἡ ἐνέργεια αὕτη εἰς ἕνα μόνον συγκλονισμόν, εἰς μίαν καὶ μόνην δόνησιν, ἰσχυρὰν ἢ ἀσθενῆ. Ὅταν ὅμως ἡ τὸ πρῶτον ἀποκατασταθεῖσα ἰσορροπία δὲν ἔτυχε νὰ εἶναι σταθερὰ καὶ μόνιμος, φυσικῷ τῷ λόγῳ θέλουσιν ἕπεσθαι εἰς τὸν κλονισμὸν καὶ ἕτεροι, ἕως οὗ ἐπὶ τέλους τὰ ὑπόγεια στρώματα καταρτίσωσι τὴν ἐκ τῆς βαρύτητος ἐπιβαλλομένην σταθερὰν ἰσορροπίαν· ἐκ τούτου δὲ ἡ συνεχὴς σειρὰ τῶν δονήσεων, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν σεισμικὴν περίοδον. Ἡ δὲ διάρκεια ταύτης δύναται νὰ εἶναι εἴτε βραχεῖα εἴτε νὰ παραταθῇ ἐπὶ μῆνας καὶ ἔτη.

Ὁ σεισμὸς τῆς Σαμοθρᾴκης ἦτο λοιπὸν τεκτονικός.

Ζητήματα ἐνδιαφέροντα τὸν φυσιοδίφην προκειμένου περὶ μελέτης τοιούτου σεισμοῦ εἰσι:

1. Ἡ μέχρι δευτερολέπτου ἀκριβὴς σημείωσις τοῦ χρόνου τῆς δονήσεως.
2. Ἡ καταγραφὴ ὅσον ἔνεστι πλειόνων τοιούτων παρατηρήσεων ἐπὶ διαφόρων τόπων καὶ σημείων, εἰς ἃ ἐγένετο αἰσθητὴ ἡ αὐτὴ σεισμικὴ δόνησις.
3. Ἡ διάρκεια αὐτῆς.
4. Αἱ φάσεις αὐτῆς, οἷον τὰ διαλείμματα καὶ οἱ μερικώτεροι κλονισμοί, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο ἡ δόνησις.
5. Τὸ εἶδος τῆς δονήσεως, ἂν ἦτο ἄμεσος ἢ ἔμμεσος, ἂν ἦτο βράστης ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ὅτε ἀναζητητέον τὴν προκαλοῦσαν αἰτίαν κατακορύφως ὑπὸ τὸ σημεῖον ἔνθα ἡ παρατήρησις, ἢ ἂν ἀπετελεῖτο ἐξ ἀποτόμου καὶ βραχείας ἐκ τῶν πλευρῶν ὠθήσεως, ἂν ἐξεδηλώθη ἐν εἴδει βραδείας λικνίσεως, ἂν διεξήχθη κυματοειδὴς ἢ ἂν περιωρίσθη εἰς μόλις αἰσθητήν τινα τρομώδη κίνησιν, ἢ ἂν παρήγαγεν ἀποτέλεσμα οἱονεὶ δίνης ἢ περιστροφικῆς κινήσεως στροβιλώδους, ἥτις ὄντως μὲν δὲν ὑφίσταται ποτέ, ἀλλ' ὑπολαμβάνεται ἐνίοτε τοιαύτη ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ πλειοτέρων συγχρόνων δονήσεων διαφόρου διευθύνσεως.
6. Περιγραφὴ τοῦ διασεισθέντος ἐδάφους.
7. Ἡ διεύθυνσις τῆς δονήσεως, καθὼς καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ κέντρου καὶ τοῦ ἐπικέντρου.
8. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς.
9. Τὰ συνοδεύοντα ἠχητικὰ φαινόμενα.
10. Ἡ διαδοχὴ τῶν διαφόρων δονήσεων.
11. Δευτερεύοντα φαινόμενα, οἷον κατάστασις πηγῶν, ἐντυπώσεις ἐπὶ τῶν ζῴων, ἀτμοσφαιρικὴ κατάστασις, θερμοκρασία κτλ.
12. Παρατήρησις τῶν φαινομένων τῆς θαλάσσης.
13. Συσχέτισις τῶν ἰδίων μετὰ τῶν παρατηρήσεων ἄλλων παρατηρητῶν καὶ παραβολὴ διαφόρων παραδόσεων.
14. Σύλλεξις πληροφοριῶν περὶ τῶν ὁρίων τῆς διασεισθείσης ἐπιφανείας κ. οὕ. κ.

Ἐκ πάντων τούτων σχεδὸν **οὐδὲν** ἠδυνήθην ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως νὰ παρατηρήσω, οὔτε τὴν ἔκτασιν τῆς ἐπιφανείας, εἰς ἣν ἐγένοντο αἰσθηταὶ αἱ τρεῖς σπουδαιότεραι δονήσεις τῆς 9 Φεβρουαρίου, οὔτε δύο κἂν παρατηρήσεις νὰ παραλληλίσω περὶ τῆς αὐτῆς δονήσεως, συνᾳδούσας ὡς πρὸς τὸν χρονικὸν προσδιορισμὸν αὐτῆς ἢ ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν. Τὸ μόνον, ὅπερ κατώρθωσα νὰ καθορίσω ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ρηγμάτων τῶν οἰκιῶν, ἦτο ἡ διεύθυνσις τῶν δονήσεων, τὸ εἶδος καὶ ὁ τρόπος τῆς εἰσβολῆς αὐτῶν. Ἀφ' ἑτέρου δὲ οὔτε κἂν ἀπεπειράθην νὰ ὑπολογίσω τὸ κέντρον τῶν δονήσεων, ἐξ οὗ ἐπήγασαν αὗται, οὔτε τὴν διάρκειαν καὶ τὸν ἀριθμόν. Τὸ μόνον, ὅπερ ὁπωσοῦν μὲ ἱκανοποίησεν, εἶναι αἱ περὶ σεισμικοῦ κύματος τῆς θαλάσσης πληροφορίαι, ἃς παραθέτω διὰ τὸ κάπως σπάνιον τοῦ φαινομένου τούτου, ἐκ τῆς μνημονεύσεως τοῦ ὁποίου ἴσως ὠφεληθῇ κατά τι καὶ ἡ ἐπιστήμη.

Ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰουλίου 1893 ἐξηκολούθουν πνέοντες ἐν Σαμοθρᾴκῃ σχεδὸν ἄνευ διαλειμμάτων ἰσχυροὶ βόρειοι ἄνεμοι ἐκ ΒΑ καὶ ΒΔ. Συγχρόνως δὲ κατῆλθε καὶ ἡ θερμοκρασία, ἀπὸ δὲ τῶν μέσων τοῦ Δεκεμβρίου καὶ δι' ὅλου τοῦ Ἰανουαρίου 1893 ἅπασα ἡ νῆσος πολλάκις ἐκαλύφθη ὑπὸ πυκνῆς χιόνος.

Τὴν *27 Ἰανουαρίου 1893* περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐκόπασεν ὁ τέως σφοδρὸς καὶ ψυχρὸς βορρᾶς καὶ ἔπαυσε πίπτουσα ἡ χιών, ἧς τὸ ὕψος ἐπὶ πάσης τῆς παραλίας ἀνῆλθεν οὐχ ἧττον εἰς 25—30 ἑκατοστόμετρα ἄνωθεν τοῦ ἐδάφους, ἐνῷ ἐπὶ τῶν ὀρέων ἡ πεσοῦσα χιὼν ἀπετέλει στιβάδα μείζονος ὕψους, μόλις δὲ αἱ κορυφαὶ τῶν δένδρων ἐξεῖχον ἐκ τῆς λευκῆς σινδόνος.

Τὴν *28 Ἰανουαρίου, ἡμέραν Πέμπτην,* ἡ θερμοκρασία ἀνῆλθε κατά τι καὶ ἡ χιὼν τῶν πεδιάδων ἤρξατο τηκομένη, ἐνῷ ἄκρα ἐπεκράτει νηνεμία. Μετὰ μεσημβρίαν ἤρξατο πνέων ἐλαφρὸς μέν, κάπως δὲ σφοδρυνόμενος νότιος ἄνεμος, ἡ ἀτμόσφαιρα ἐγένετο ὁμιχλώδης καὶ πληκτική, μέλανα δὲ σύννεφα ἐκάλυπτον τὸν οὐρανόν. Προαισθανόμενοι τὴν ἔλευσιν βροχῆς οἱ ἄνθρωποι, ἅμα τῇ δύσει τοῦ ἡλίου ἐκλείσθησαν εἰς τὰς οἰκίας των, περὶ ὥραν δὲ 2 τουρκιστί, τουτέστιν 8ην μ. μ., ὁ ἄνεμος ἔπαυσεν αἰφνιδίως, τινὲς δὲ τῶν κατοίκων ἤνοιξαν τὰ παράθυρα ἢ τὰς θύρας καὶ ἐξῆλθον, περίεργοι γενόμενοι ἐκ

τῆς ἀσυνήθους ταύτης ἀλλαγῆς τοῦ καιροῦ. Ἀλλ' ἀμέσως ὠπισθοχώρησαν ἔντρομοι, διότι ἀκριβῶς τὴν ὥραν 8.02 μ. μ. ἠκούσθη ὑπόκωφος ἐκ Β ἐρχομένη, κατ' ἀρχὰς συγκεχυμένη εἶτα δὲ σφοδρῶς ἐνισχυομένη βοὴ ὡς ἀπὸ πλήθυος ἀλυσιδέτων, ταχέως κινουμένων καὶ συγκρουομένων ἀμαξῶν πλησιαζουσῶν καὶ πάλιν ἀπομακρυνομένων. Συγχρόνως μετὰ τῆς βοῆς ταύτης καὶ ἀνεξαρτήτως αὐτῆς ἠγέρθη θυελλώδης πνοὴ ἀνέμου ἀπὸ βορρᾶ ἐξικνουμένη καὶ πρὸς δυσμὰς διευθυνομένη, ἣν ἤκουσαν καὶ ᾐσθάνθησαν πάντες οἱ ἐπὶ τοῦ βορείου καὶ δυτικοῦ μέρους τῆς νήσου εὑρισκόμενοι ἄνθρωποι, οὐδαμῶς δὲ οἱ εἰς τὸ ἀνατολικὸν καὶ μεσημβρινόν.

Δὲν ἐπρόφθασαν δὲ ν' ἀντιληφθῶσι καλῶς τῶν δύο τούτων φαινομένων, ὅτε ἐσείσθη τὸ ἔδαφος διὰ 3—4 ἀλλεπαλλήλων σαφῶς χαρακτηριζομένων ὁριζοντίων δονήσεων, διαρκείας 2 δευτερολέπτων ἐν συνόλῳ, ὧν, καίτοι ἀσθενῶν, πάντες ὅμως καλῶς ἀντελήφθησαν ὡς ἀπὸ βορρᾶ ἐρχομένων. Οἱ κάτοικοι, καταληφθέντες ὑπὸ φόβου καὶ ἀμηχανίας, ἠγνόουν κατ' ἀρχὰς τί ἔπρεπε νὰ πράξωσιν, ἐξῆλθον ἐκ τῶν οἰκιῶν καὶ προσεπάθησαν ν' ἀνάψωσι πυρὰς πρὸ αὐτῶν. Παρῆλθον οὕτω 3 λεπτὰ ἐν μέσῳ ἀγωνίας καὶ συγχύσεως· πληρεστάτη εἶχεν ἀποκατασταθῇ ἡ νηνεμία, οὐδεμία βοὴ ἐτάραττε τὴν ἀπαισίαν ἠρεμίαν. Τὴν δὲ ὥραν 8.05 πάλιν ἠκούσθη ἡ βοὴ καὶ ἀμέσως σὺν αὐτῇ ἐσείσθη τὸ ἔδαφος, τὸ δεύτερον ἤδη, ἔτι ἀσθενέστερον δέ, ἐπὶ 4—5 δευτερόλεπτα. Μετὰ 5 λεπτά, διαρκούσης ὁλονὲν τῆς βοῆς, ἐγένετο δόνησις βραχυτάτη, διαρκείας 1—1 $^1/_2$ δευτερολέπτου καὶ μετὰ 2 λεπτὰ ἀπὸ τοῦ τρίτου συγκλονισμοῦ, ἤτοι ὥραν 8.13 μ. μ., ἐσείσθη τετάρτην φορὰν τὸ ἔδαφος. Ἡ τετάρτη αὕτη δόνησις ὑπῆρξεν ἡ δεινοτάτη, συνέκειτο ἐκ πολλῶν κλονισμῶν ὁριζοντίων, φερομένων μεταξὺ βορρᾶ καὶ μεσημβρίας, ὧν ἡ ἔντασις περὶ τὸ τέλος ηὐξάνετο, καὶ διήρκεσε 10—15 δευτερόλεπτα, χωρὶς νὰ καταπαύσῃ ἐντελῶς καὶ ἡ συνοδεύουσα αὐτῇ βοή. Ἐκ τῆς δονήσεως ταύτης καὶ μόνης ἐπῆλθον αἱ βλάβαι εἰς τὰς οἰκίας τῆς πόλεως Σαμοθρᾴκης καὶ τῶν χωρίων ἢ ἀγροτικῶν συνοικισμῶν τῆς νήσου. Ἐκ τῶν 600 οἰκιῶν τῆς Σαμοθρᾴκης αἱ 52 ἐν ἀκαρεῖ κατέπεσαν, περὶ τὰς 300—350 πολλαχῶς διερράγησαν καὶ κατέστησαν ἐν μέρει ἀκατοίκητοι καὶ μόνον 80—100 στερεώτερον ἐκ πλίνθων καὶ λίθων ἐκτισμέναι ἀντέστησαν, μείνασαι ἐντελῶς σῶαι καὶ ἀβλαβεῖς.

Ἀπερίγραπτος ὑπῆρξε τότε ἡ σύγχυσις τοῦ αἴφνης ὑπὸ τῆς θεομηνίας καταληφθέντος πληθυσμοῦ. Εἰς τὰς πρώτας δονήσεις σπαραξικάρδιος κραυγὴ τρόμου καὶ ὀδύνης, ἐν ἀπαισίῳ χορῷ διασχίζουσα τὸν ἀέρα, ἀνεπέμπετο ἐξ ὅλων τῶν σημείων τῆς πόλεως ὑπό τε ἀνθρώπων καὶ ζώων, καραδοκούντων τὴν συντέλειαν τῆς καταστροφῆς. Φωναὶ σπαραξικάρδιοι καὶ διάτοροι ἠκούοντο πανταχόθεν, οἰμωγαὶ τῶν κατακεχωσμένων καὶ πληγωμένων, κραυγαὶ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων καὶ ἐκφωνήσεις ὀνομάτων, ὑλακαὶ καὶ ὠρυγμοὶ κυνῶν, φωναὶ ἀδιάκοποι πετεινῶν καὶ ὀγκηθμοὶ τῶν ζώων συνεφύροντο εἰς βοὴν χαοτικήν, διακοπτομένην ὑπὸ τῶν κατ' ἀπαίσια διαλείμματα ἀκουομένων πτώσεων τῶν ποτὲ εἰς μίαν, ποτὲ εἰς ἑτέραν συνοικίαν καταρρεουσῶν οἰκιῶν. Φωνή τις, ὡσεὶ ὑπεράνθρωπος, ἠκούσθη τότε, τὸν κυκεῶνα ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς κώμης ὑπερθορυβοῦσα: «Ἁμαρτωλοί, ποῦ φύγωμεν», καὶ ἐπάγωσε τὸ αἷμα τῶν ἀγωνιώντων. Συνώδευον δὲ τὸν κρότον τῆς δαιμονίας ταύτης συναυλίας ἡ ἐπὶ πολὺ εἰσέτι ἀκουομένη βοὴ τοῦ σεισμοῦ καὶ ὁ βαρὺς δοῦπος τῶν ἀπὸ τοῦ Βρεχοῦ, τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ τοῦ Φεγγαρίου ἀποσπωμένων καὶ δι' ἁλμάτων εἰς τὸ βάθος τῶν κοιλάδων κυλιομένων βράχων.

Αἴφνης ἐπῆλθε σιγή! Ἔκ τινος παραθύρου τῆς ἐξεχούσης οἰκίας τοῦ δημάρχου καὶ ἐκ τοῦ ἐπὶ δεσπόζοντος σημείου ἱσταμένου σχολείου διεκρίνετο τὸ ὑποτρέμον φῶς αἰωρουμένων λυχνιῶν. Τὸ μόνον φῶς ἐν τῇ ἀβύσσῳ ἐκείνῃ τοῦ σκότους, τοῦ δέους καὶ τῆς ὀδύνης! Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνέλαμπον φῶτα καὶ εἰς ἑτέρας οἰκίας, ὧν ἑκάστη βλέπει πάσας τὰς λοιπὰς ἐν τῇ δίκην ἀμφιθεάτρου ἐκτισμένῃ Σαμοθρᾴκῃ. Μετ' ὀλίγον ἔρριπτον καὶ μεγάλαι πυραὶ τὸ φῶς των εἰς τὰ πέριξ, ἐφώτιζον δὲ πλῆθος ἔξαλλον ἀναζητοῦν τοὺς οἰκείους, τρέχον καὶ ἀλαλάζον. Ἔκτοτε ἐξηκολούθησαν μὲν κατὰ διαλείμματα πεντάλεπτα περίπου μέχρι τῆς πρωίας τῆς Παρασκευῆς αἱ σεισμικαὶ δονήσεις, ὧν αἱ σφοδρότεραι προηγοῦντο καὶ συνωδεύοντο ὑπὸ σεισμικῆς βοῆς, ἀλλ' οὐδεὶς πλέον προσεῖχε τὸν νοῦν εἰς αὐτάς, τὸ μὲν διότι ἅπαντες ἐπεδίδοντο εἰς τὸ ἔργον τῆς διασώσεως τῶν κατακεχωσμένων καὶ τῆς περιθάλψεως τῶν παθόντων, τὸ δὲ διότι ὄντως αἱ δονήσεις ἐγένοντο ἀσθενέστεραι. Καθ' ὅλην τὴν νύκτα ταύτην οὐδεὶς τῶν κατοίκων ἐκοιμήθη· κυριευθέντες ὑπὸ πανικοῦ τινες ἐξῆλθον γυμνοί, ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ἐκ τῆς τηκομένης χιόνος παχύτατον βόρβορον καὶ ἔφευγον πρὸς τὰ ὄρη.

Οἱ πλεῖστοι, σώσαντες ὀλίγα σκεπάσματα, ἐσκήνωσαν ἐν τῷ βορβόρῳ τῶν ὁδῶν καὶ διενυκτέρευσαν κλαίοντες καὶ ὀδυρόμενοι, φοβούμενοι νὰ ἐπιστρέψωσιν ἐν τῷ σκότει εἰς τὰς ἐγκαταλειφθείσας οἰκίας των.

Ὁ δήμαρχος καὶ ὁ διδάσκαλος ἐμέτρησαν τὴν νύκτα ταύτην ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν δονήσεις, σχεδὸν δὲ ἀδιάλειπτοι, δίκην φρικιάσεων ἦσαν αἱ μεταξὺ αὐτῶν τρομώδεις κυμάνσεις τοῦ ἐδάφους.

Ἐν ταῖς διὰ μολυβδίδος σημειώσεσι τοῦ δημάρχου κ. Νικολάου Φαρδύ, ἃς μοὶ ἐνεπιστεύθη, εὕρηται τὸ ἀκόλουθον χωρίον, περιγράφον ἐπεισόδιόν τι τῆς καταστροφῆς: «Ἐν τῷ χαμογείῳ οἰκίσκῳ, ὅπου κἀγὼ κατέφυγον μετὰ τὸν τρίτον σεισμόν, ὡς τῷ ἀσφαλεστέρῳ πάντων μέρει, εἶδον εἰσερχόμενον μετά τινα λεπτὰ ἄνδρα φέροντα ἐπὶ τῶν ὤμων, ὡς ἄλλος Αἰνείας, τὴν σύζυγόν του, ἥτις πρὸ ὀλίγων ὡρῶν ἔτεκε. Τὸ παιδίον του, ἀποθανὸν τῇ ὥρᾳ τοῦ τοκετοῦ, κατέλιπεν ἐν τῇ καταρρευσάσῃ οἰκίᾳ, τὴν δὲ σύζυγον φέρων ἐπ' ὤμου ἔσωσεν ἐν τῷ καταλύματι ἐκείνῳ. Μετά τινας ὥρας ἤκουσα φωνὴν ἀνθρώπου βοῶντος καὶ ὀλολύζοντος. Ἦτο ἀσθενής, ὅστις ἀπέθνησκε τὴν ὥραν ἐκείνην ἐν τῷ πλησίον ἑτοιμορρόπῳ καὶ νῦν ἀστέγῳ οἰκίσκῳ του. Μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐξῆλθον εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ χωρίου· καθ' ὁδὸν ἀπήντησα ἀνθρώπινον σῶμα κείμενον ἐπὶ τῆς χιόνος καὶ φέρον σημεῖα ζωῆς. Ἦτο γραῖα, ἥτις ἔφυγεν ἐκ τῆς οἰκίας της, ὅπως σωθῇ καὶ παρ' ὀλίγον ἀπώλετο ἐκ τοῦ ψύχους ἐπὶ τῆς χιόνος. Ἤμην ὁ πρῶτος ἐξελθὼν τὴν νύκτα ἐκείνην διὰ τοῦ βορβόρου καὶ τῆς χιόνος. Τὴν ἐπαύριον αἱ μορφαὶ καὶ φυσιογνωμίαι τῶν ἀνθρώπων παρεῖχόν τι τὸ παράδοξον, οἰκτρόν! Ἔντρομοι, ὠχροί, περίλυποι, νυσταλέοι, κατηφεῖς ἦσαν ἅπαντες, μεταξὺ αὐτῶν δέ τινες καὶ διανοητικῶς θορυβηθέντες.—Ἐν Σαμοθρᾴκῃ πᾶς οἰκογενειάρχης ὀφείλει νὰ εἰσοδεύσῃ ἐν τῷ οἴκῳ του κατὰ τὸ θέρος ὅλα τὰ τρόφιμα διὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἄνοιξιν. Ἐν δὲ ταῖς συντριβείσαις οἰκίαις ἄλλων μὲν τὸ ἔλαιον, ἄλλων ὁ σῖτος ἀπώλοντο . . . . .»

Εἰς ταῦτα δὲ προσθετέον ὅτι εἶχον κρημνισθῇ οἱ κλίβανοι τῶν ἀρτοποιῶν καὶ ἄρτος δὲν ὑπῆρχεν, ὅθεν τὴν τρίτην ἢ τετάρτην ἀπὸ τοῦ σεισμοῦ ἡμέραν παρ' ὀλίγον ἐνέσκηπτεν ἀληθὴς λιμός.

Ἐννοεῖται ὅτι, καίτοι ἐναργῶς ἐπροδίδετο ἡ ταραχὴ τοῦ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν γεγονότων γράψαντος τὰς ὀλιγοσελίδους σημειώσεις ταύ-

τας, οὐχ ἧττον δὲν εἶχε λησμονήσει τὴν ἄτονον καὶ ἄνευ κεφαλαίων στοιχείων γραφήν του. Εἰς ἐπίμετρον δὲ εἰκάζω ὅτι οὐκ ὀλίγον ἐβασάνιζε τὸ ἐταστικόν του πνεῦμα ἡ ἀμφιβολία περὶ τῆς αἰτίας καὶ τῆς θεωρίας τῶν σεισμῶν. Ἀπὸ τῆς συμπτώσεως τῶν προφητειῶν τοῦ Καζαμία κινούμενος, ἀμφιβάλλει ἂν μόνη ἡ ἡφαίστειος ἐνέργεια ἀπεργάζεται τοὺς σεισμοὺς καὶ θεωρεῖ πιθανὴν τὴν τοῦ «σεισμογόνου αἐρίου», πιθανωτέραν δὲ καὶ τὴν τοῦ «αὐτοειδοῦς ἠλεκτροειδοῦς ρευστοῦ» συνεργασίαν.

Εὔχομαι καὶ αὐτὸς ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ καὶ οἱ συμπολῖταί του νὰ μὴ λάβωσι νέας ποτὲ ἀφορμάς, ὅπως πονοκεφαλῶσι περὶ τοιούτων ζητημάτων. Ἔστειλα αὐτῷ μετὰ τὴν ἐκ Σαμοθρᾴκης ἐπάνοδόν μου διατριβὰς περὶ ἀντισεισμικῶν οἰκιῶν μετὰ σχεδίων. Ἐλπίζω νὰ ἐχρησιμοποίησεν αὐτὰς ἐν τῇ ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του στοργῇ του ἐπ' ἀγαθῷ τῆς νήσου, ἥτις δύναται, ὡς πᾶς ἄλλος τόπος εὔσειστος, πολλάκις νὰ σεισθῇ εἰσέτι.

Τὴν δὲ πρωίαν τῆς ***Παρασκευῆς, 29 Ἰανουαρίου 1893,*** μόλις ὑποφώσκοντος τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας, τὸ πλῆθος ἔδραμε πρὸς τὰς οἰκίας. Ὁποία χαρὰ τότε, ὅταν οἱ πλεῖστοι, νομίσαντες ὅτι οὐδὲ λίθος ἐπὶ λίθου εἶχε μείνει σῶος, ἐπείσθησαν ὅτι αἱ ζημίαι ἦσαν σχετικῶς μικραί, καταρρευσασῶν μόνον τῶν πλημμελῶς καὶ διὰ πηλοῦ ἐκτισμένων οἰκιῶν καὶ κριθεισῶν ἀσημάντων τῶν βλαβῶν τῶν διαρραγεισῶν οἰκιῶν. Εἰς ἐπίμετρον δὲ καὶ οὐδεὶς ἐκ τῶν 3000 κατοίκων τῆς κώμης εἶχε φονευθῇ ἐν αὐτῇ, εἷς μόνον ἦτο βαρέως τετραυματισμένος καὶ 10—12 ἐλαφρῶς μεμωλωπισμένοι.

Σχεδὸν πᾶσαι αἱ καπνοδόχοι εἶχον τιναχθῇ μακρὰν τῶν θέσεών των. Τὴν μείζονα καταστροφὴν ὑπέστη ἡ βορεία πλευρὰ τῆς κώμης, ἥτις εἰς προγενεστέρους σεισμοὺς μόλις κἂν εἶχε κλονισθῇ. Καθόλου δὲ εἰπεῖν ὁμολογοῦσιν ὅτι ὁ σεισμὸς τῆς 6 Αὐγούστου 1860 ἦτο πολὺ ἰσχυρότερος τοῦ νῦν περιγραφομένου, τοῦθ' ὅπερ ὅμως ἐγὼ διστάζω νὰ πιστεύσω, εἰ καὶ κατὰ τὸν τελευταῖον ἐπῆλθον πλειότεραι ζημίαι εἰς οἰκήματα, κατ' ἐκεῖνον δὲ ὀλίγισται μόνον.

Καθ' ὅλην τὴν Παρασκευὴν αἱ δονήσεις ἐπανελήφθησαν κατ' ἀραιότερα διαστήματα καὶ ἀσθενέστεραι, 25—30 ἐν ὅλοις. Οὐχ ἧττον ἡ συνεχὴς φρικίασις τῆς γῆς καὶ ἡ βοὴ παρέμειναν. Ἡ νὺξ πρὸς τὸ Σάββατον ἐσημείου ὀλίγας μόνον (9) δονήσεις.

Τῇ *30 Ἰανουαρίου, ἡμέρᾳ Σαββάτῳ*, ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ἔντασις τῶν δονήσεων ἦσαν ἔτι μᾶλλον ἠλαττωμένα.

Τῇ *31 Ἰανουαρίου, ἡμέρᾳ Κυριακῇ*, ἔτι μείζων ἐξασθένησις (7—9 δονήσεις), κατὰ δὲ τὴν νύκτα δὲν συνέβησαν μὲν ὡρισμέναι δονήσεις, ἀλλ' ὅμως ἐξηκολούθησεν ὁ τρόμος καὶ ἡ μόλις αἰσθητὴ φρικίασις τοῦ ἐδάφους.

Τῇ *1 Φεβρουαρίου, ἡμέρᾳ Δευτέρᾳ*, ἠκούσθησαν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας 7 ἀσθενεῖς δονήσεις, ὧν τινες μετὰ μεμακρυσμένης βοῆς. Ἀλλὰ τὴν 8ην ὥραν μ. μ. ἔλαβε χώραν λίαν ἰσχυρὰ δόνησις, σχεδὸν ὡς ἡ τῆς Πέμπτης, μετὰ παρατεταμένης ἀλλ' ἀσθενοῦς βοῆς. Μέχρι τῆς πρωίας τῆς Τρίτης ἐξάκις ἐπανελήφθησαν αἱ τοιαῦται ἰσχυραὶ δονήσεις, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπενέγκωσι βλάβας εἰς τὰς οἰκίας, εἰς ἃς οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων εἰσῆλθον πάλιν.

Τῇ *2 Φεβρουαρίου*. Δονήσεις ἐλαφραὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, περὶ τὰς 15, σχεδὸν ἀνεπαίσθητοι. Περὶ ὥραν 10 μ. μ. ἰσχυρὸς συγκλονισμὸς καὶ βοὴ καὶ σχεδὸν συνεχὴς ἐπανάληψις αὐτῶν μέχρι τῆς πρωίας.

Τῇ *3 Φεβρουαρίου, Τετάρτῃ*. Δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς πρὸς τὴν Πέμπτην ἐγένοντο 7 μόνον ἐλαφρόταται δονήσεις ἄνευ βοῆς.

Τῇ *4 Φεβρουαρίου, ἡμέρᾳ Πέμπτῃ*, ὥρα 6.10 π. μ. ἔλαβε χώραν δόνησις πολὺ ἔντονος μετὰ βοῆς· διάρκεια 4—5 δευτερόλεπτα. Πρὸ μεσημβρίας ἐμετρήθησαν ἐν Σαμοθρᾴκῃ 7 δονήσεις ἀσθενεῖς καὶ μετὰ μεσημβρίαν 5. Ἡ δόνησις τῆς πρωίας ἦτο σφοδροτέρα πασῶν τῶν προηγουμένων, πλὴν τῆς καταστρεπτικῆς τῆς πρώτης ἡμέρας. Ἐγὼ δὲ ἐν Καμαριωτίσσῃ ᾐσθάνθην τὴν αὐτὴν ἡμέραν μόνον 6 τοιαύτας (ὅρα σελ. 199) κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, ἐν Σαμοθρᾴκῃ δὲ εὑρισκόμενος ᾐσθάνθην καὶ παρηκολούθησα μίαν καὶ μόνην ἐλαφρὰν δόνησιν, ὥρᾳ 4.45, ἐκ ΝΝΔ πρὸς ΒΒΑ, καθ' ἣν στιγμὴν κατεμέτρουν ρωγμὰς ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦ Γ. Μανιώτου.

Ἱππεύσας τὴν 2 ὥραν μ. μ. τῆς 4/16 Φεβρουαρίου μετὰ τοῦ ὑπολοχαγοῦ τοῦ μηχανικοῦ κ. Πάσχου καὶ τοῦ διδασκάλου τῆς Σαμοθρᾴκης κ. Χρ. Ρηγοπούλου, ἔφθασα ἐκ Καμαριωτίσσης μετὰ μίαν ὥραν εἰς τὸν ἀσβεστολιθικὸν πύργον τῆς Σαμοθρᾴκης, διῆλθον τὸν

Κατσάμβαν ποταμίσκον καί, ἔχων τὴν βόρειον συνοικίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἀπέναντί μου πρὸς ἀριστερά, ἀνῆλθον δι' ἀτραποῦ εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Τουργλοῦ καὶ τοῦ Βρεχοῦ, ὅθεν εἰσῆλθον εἰς τὴν απότομον νοτιοδυτικὴν συνοικίαν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Κατσάμβα, ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ ὁποίου ὑδρεύοντο τότε εὐειδεῖς κορασίδες.

Ἡ πρώτη κατεστραμμένη οἰκία, ἣν εἶδον, ἦτο ἡ τοῦ Ἀνδρέα Μαυρογλώσση. Ταύτης τοὺς τοίχους εἶχε καταρρίψει προφανῶς δόνησις ἐκ Μ ⟶ Β ἢ ΒΑ φερομένη. Ἀμφότεροι οἱ ἐκ Δ πρὸς Α τοῖχοι εἶχον ριφθῆ πρὸς Β.

Ἡ οἰκία Νικολάου Καρελῆ κατέπεσε κατὰ τὴν τετάρτην δόνησιν τῆς 28 Ἰανουαρίου ὥραν 8.18 μ. μ. Ἐνταῦθα ἡ ἐπενεγκοῦσα τὴν κατάπτωσιν ὤθησις ἐπῆλθεν ἐκ Μ, τὰ δὲ συντρίμματα τοῦ τοίχου ἐσωρεύθησαν πρὸς Β.

Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀποστόλου Τσιγγέλια κατερρίφθη ἡ μεσημβρινὴ εἴσοδος πρὸς Β, κατέρρευσε καὶ ἡ στέγη καὶ ἀπετυπώθησαν ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων σημείων τῶν ὑποβαστασάντων αὐτὴν 4 τοίχων πλεῖστα μικρὰ ρήγματα, ἐνῷ τὸ ἐπίλοιπον μέρος τῶν τοίχων δὲν εἶχε διαρρηχθῆ.— Συνήθως δόνησις ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω (βράστης) ἐπερχομένη, ὑψοῖ τὴν στέγην καὶ ἀποθέτει αὐτὴν πάλιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς θέσεως. Ἀλλ' ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐκ λεπτῶν πασσάλων στέγη ᾐωρεῖτο ἑκατοστόμετρά τινα ὑπεράνω τῆς ἀρχικῆς θέσεως, ἐπῆλθεν ἡ ἰσχυρὰ ἐκ Μ ἢ ΜΜΔ πρὸς Β ἢ ΒΒΔ ὁριζοντία δόνησις, εἰς τρόπον ὥστε, ὁπόταν ἡ στέγη πάλιν κατεφέρετο, δὲν εὗρε πλέον τὰ στηρίγματά της καὶ κατέπεσεν ἐν μέρει πρὸς Μ, ὅθεν ἡ δόνησις, ἐν μέρει δὲ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν χῶρον τοῦ οἰκίσκου.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς Λασκαρίνας Δ. Ἀράξενας ἔκειντο πλίνθοι καὶ τζάκια ἐπὶ τοῦ ΒΒΑ μέρους, χωρὶς νὰ εἶχε πάθει τι πλειότερον ἡ οἰκία. Ἀλλ' εἶναι καὶ ὅλως ἀρχέτυπος ὁ τρόπος τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν τοίχων ἐν Σαμοθρᾴκῃ. Σωρὸς κροκαλῶν καὶ λίθων ἐστρογγυλωμένων τοῦ ποταμοῦ μίγνυται μετὰ πηλοῦ ἐκ χώματος καὶ ὕδατος ἄνευ ἀσβέστου καὶ ἐπιστοιβάζεται ἐπὶ ὁμοίου τοιούτου μίγματος, χθὲς τοποθετηθέντος καὶ ἤδη κάπως ξηροῦ γενομένου καὶ συνεχομένου. Κατ' ἀποστάσεις ἐγκτίζονται ἐντὸς τοῦ μίγματος τούτου εἴτε τεμάχια σανίδων ἢ δοκῶν, εἴτε καὶ κλάδοι δένδρων εὐθεῖς, εἴτε παρενθέτουσι

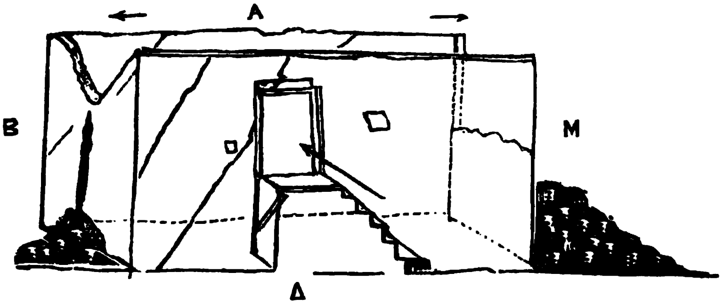
μεταξὺ τῶν τοίχων ἐσχάρας ἐκ ξύλων ἢ κλωνῶν, ὅπως δι' αὐτῶν συγκρατῆται ὁ τοῖχος. Παράθυρα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τοιούτοις πηλοκτίστοις οἴκοις καὶ μόνον αἱ λιθόκτιστοι οἰκίαι τῆς κώμης, αἵτινες καὶ ἔμειναν σχεδὸν ἀβλαβεῖς, κοσμοῦνται δι' ἀληθῶν παραθύρων. Ἐπὶ τῶν τοίχων λ. χ. τῆς οἰκίας Γ. Μανιώτου εἰσὶν ἐντετειχισμένα ἄνευ περιθωρίων ἢ πλαισίων τεμάχια ὑαλοπινάκων (τζαμίων) μικρὰ καὶ πολλάκις ἀκανόνιστα, ἅτινα χρησιμεύουσιν ὡς φεγγῖται τοῦ μόνου δωματίου τῆς οἰκίας.

Συνήθως αἱ βλάβαι καὶ τὰ ῥήγματα τῶν τοίχων ἄγουσιν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἐπιπέδου τῆς δονήσεως, οὐχὶ ὅμως πάντοτε διαγιγνώσκεται ἐξ αὐτῶν καὶ ἡ πραγματικὴ διεύθυνσις αὐτῆς, ἂν δηλαδὴ εἶναι ἐκ Μ πρὸς Β ἢ ἐκ Β ⟶ Μ, καὶ μάλιστα ἂν ἡ δόνησις ἦτο ἐντελῶς ὁριζοντία καὶ τὰ ῥήγματα τοῦ τοίχου κατακόρυφα καὶ παράλληλα, ὡς τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ μακρόθεν διαδιδομένων κυματοειδῶν δονήσεων. Ἔξεστι τότε νὰ συμπεράνωμεν περὶ τῆς πραγματικῆς διευθύνσεως εἴτε ἐκ τῆς πρώτης τοῦ σώματος ἡμῶν συναισθήσεως, εἴτε ἀσφαλέστερον ἐκ τῶν λοξῶς ἐπὶ τοῦ τοίχου διαγραφομένων ῥηγμάτων.

Ἐὰν λ. χ. δόνησις λοξῶς ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένη προσκρούσῃ καὶ ὠθήσῃ οἰκοδόμημά τι οὕτως, ὥστε ἡ διεύθυνσις τῆς ὠθήσεως νὰ εἶναι παράλληλος τῶν ἐπιμηκεστέρων πλευρῶν αὐτοῦ, τότε σχηματίζονται ἐν τοῖς πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην παραλλήλοις τοίχοις ῥήγματα, ἓν ἢ πλειότερα παράλληλα, κάθετα ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τῆς ὠθήσεως, ἐνῷ ἐπὶ τῶν διαμπερῶς ἐχόντων καὶ καθέτων πρὸς τὴν ὤθησιν τοίχων τοῦ οἰκοδομήματος παράγονται εἴτε ῥήγματα κατακόρυφα εἴτε καὶ ῥίπτονται ἐντελῶς οἱ τοῖχοι οὗτοι, συνήθως ἀκολουθοῦντες ἐν τῇ πτώσει τὴν διεύθυνσιν τῆς ὠθήσεως. Ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ δὲν κινεῖται ὄντως ὁ τοῖχος καὶ τὸ ἔδαφος πρὸς τὰ ἐμπρός, τοὐναντίον δέ, ὑπακούσας εἰς τὴν πρώτην ὤθησιν, ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὴν θέσιν του μετὰ τὴν παῦσιν αὐτῆς, συμβαίνει ὥστε καὶ ὁ οὕτω παραγόμενος ἀντίκτυπος, ὁ ἀκριβῶς ἀντίθετος τοῦ πρώτου, νὰ ῥίπτῃ τὸν τοῖχον. Ἐὰν μάλιστα συμβῇ τότε, τοῦ τοίχου κλίνοντος ἤδη πρὸς τὰ ὀπίσω, νέα πρὸς τὰ ἐμπρὸς δόνησις, ὁ τοῖχος ἀσφαλῶς θὰ πέσῃ πρὸς τὰ ὀπίσω, ἐν τῷ αὐτῷ μὲν ἐπιπέδῳ τῆς δονήσεως, κατ' ἀντίθετον δὲ διεύθυνσιν αὐτῆς.

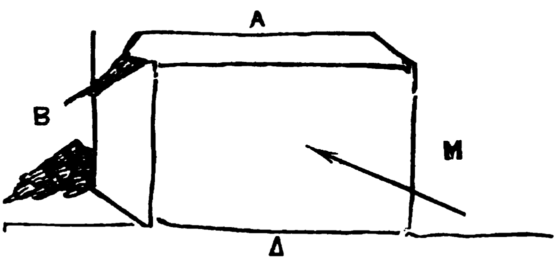
Διδακτικὸν παράδειγμα τῶν ἐκτεθέντων παρέχει ἡ οἰκία Γεωργίου Μανιώτου.

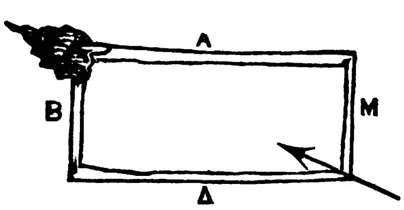
Τὸ ἐπίπεδον τῆς δονήσεως ἦτο ἀναντιρρήτως ΜΔ→ΒΑ ἢ ΒΑ→ΜΔ,

διὸ καὶ κατερρίφθησαν οἱ πλευρικοὶ πρὸς Μ καὶ πρὸς Β τοῖχοι. Αἱ δὲ λοξῶς κεκλιμέναι ρωγμαὶ τοῦ προσθίου καὶ τοῦ ὀπισθίου τοίχου, παραλλήλως πρὸς τὴν ἔκτασιν τοῦ μήκους τῶν ὁποίων ἐπῆλθεν ἡ διεύθυνσις τῆς δονήσεως, μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ διεύθυνσις αὕτη ἦτο ἡ ΜΔ → ΒΑ τοῦ βέλους, ἀνελθοῦσα ὑπὸ γωνίαν 30^0 μετὰ τῆς ὁριζοντίας καὶ ἐπενεγκοῦσα τὴν πτῶσιν τοῦ τοίχου πρὸς τὸ Β. Ὁ δὲ σωρὸς Μ τῶν συντριμμάτων τοῦ ἀντιθέτου τοίχου προὐκλήθη ὑπὸ τοῦ ἀντιθέτου ἀντικτύπου τῆς αὐτῆς δονήσεως.

Ἐὰν ὅμως τοιαύτη λοξῶς ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω ὑπὸ γωνίαν διευθυνομένη δόνησις προσβάλῃ λοξῶς τοὺς τοίχους τῆς οἰκίας, ἐὰν λ. χ. ἡ δόνησις ἔλθῃ ὑπὸ γωνίαν 30^0 ἐκ ΜΔ πρὸς ΒΑ, ἐνῷ οἱ τοῖχοι συμπίπτει νὰ κατέχωσι τὰς 4 διευθύνσεις τοῦ ὁρίζοντος, ὡς τοῦτο

ἀκριβῶς συνέβη εἰς τὴν οἰκίαν Μανωλούδη Σάββα, τότε ἀκριβῶς μόνον ἡ ἀντίθετος γωνία καταρρίπτεται.

Ἡ οἰκία τοῦ διδασκάλου ἦτο ὡσαύτως ἀκατοίκητος· οἱ πρὸς Ν

καὶ Β τοῖχοι κατερρίφθησαν πρὸς Β, οἱ δὲ ἐξωτερικοὶ καὶ ἐσωτερικοὶ μεσότοιχοι, μάλιστα δὲ οἱ δυτικοί, ἔγεμον ἀντιθέτων ῥηγμάτων.

Εἰς τὰς ὀλίγας ταύτας περιορίζονται αἱ ἄμεσοί μου παρατηρήσεις. Νὰ ἐκφέρω ἐξ αὐτῶν οἱανδήποτε γνώμην περὶ τοῦ σεισμογόνου κέντρου ἢ οἱανδήποτε πρόρρησιν, ὡς τοῦτο ἀπεπειράθησαν τῷ 1894 ἐν Ἀταλάντῃ, θὰ ἦτο προπετές, δὲν κρίνεται δὲ ἐλαφρῶς φαινόμενον τοσούτῳ σοβαρόν, οἷον εἶναι ὁ σεισμός.—Ἔπρεπε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον νὰ ὑπάρχωσι παρατηρήσεις ἐξ ἁπάντων τῶν ὑπὸ τῆς αὐτῆς δονήσεως σεισθέντων σημείων μεγάλης περιφερείας, ἔπρεπε μετ' ἀστρονομικῆς ἀκριβείας πανταχοῦ νὰ εἶναι ἀναγεγραμμένος ὁ χρόνος καθ' ὃν αἱ δονήσεις εἶχον συμβῆ, ἔπρεπε νὰ εἶχον σημειωθῆ τῆς αὐτῆς δονήσεως ἐν Σαμοθρᾴκῃ, Ἴμβρῳ ἢ Μυτιλήνῃ ἢ Ἀδριανουπόλει αἱ κατὰ τὴν προέκτασιν τοῦ ἐπιπέδου τῆς δονήσεως διευθύνσεις καὶ αἱ διάφοροι γωνίαι αὐτῶν (Emergenzwinkel) καὶ νὰ εἶναι γνωσταί, ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου τοὐλάχιστον, αἱ ἀποστάσεις τῶν σημείων, ἐφ' ὧν ἐγένοντο αἱ τοιαῦται παρατηρήσεις. Τότε μόνον θὰ ἐγινώσκομεν ὡς ἔγγιστα τὴν περιφέρειαν τοῦ διασεισθέντος μέρους τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, τὸ ἐπίκεντρον ἐπὶ ταύτης καὶ τὸ βάθος τοῦ σεισμογόνου κέντρου.

Ὑπολείπονται εἰσέτι σημειώσεις τινὲς ἐκ πληροφοριῶν, ἃς εἴτε ἔμαθον ἐν Σαμοθρᾴκῃ εἴτε ἀνέγνωσα εἰς ἐφημερίδας καὶ ἃς παραθέτω ἐνταῦθα, ὅπως συμπληρωθῇ κάπως ἡ εἰκὼν τοῦ τοσούτῳ παραμεληθέντος ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων σεισμολόγων σεισμοῦ τῆς Σαμοθρᾴκης καὶ χρησιμεύσῃ ἐν δεδομένῃ περιστάσει εἰς παραλληλισμὸν τῶν φαινομένων.

Ὁ σεισμὸς τῆς Σαμοθρᾴκης δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν νῆσον ταύτην, ἀλλ' ἐγένετο αἰσθητὸς καὶ εἰς μεγάλην περιφέρειαν. Τὴν αὐτὴν ὥραν, καθ' ἣν κατέπεσον αἱ οἰκίαι τῆς Σαμοθρᾴκης, ὥρ. 8.13 μ. μ. τῆς 28 Ἰανουαρίου 1893, ἐσείσθη καὶ τὸ Δεδεαγάτς, ἰσχυρότερόν πως ἡ Ἀδριανούπολις, τὰ Δαρδανέλλια, ἡ Λῆμνος, ἡ Σάμος, ἡ Ἴμβρος, μέρος τῆς Μυτιλήνης καὶ τῆς Χίου, ὁ Τζεσμὲς καὶ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς νήσου Θάσου.

Ἐν Ἀδριανουπόλει δονήσεις ἐγένοντο ἕξ, ἐξ ὧν ἰσχυροτέρα ἦτο ἡ τὴν 8.13 μ. μ. τῆς 28ης συμβᾶσα· αὕτη ἐνέσπειρε τρόμον εἰς τοὺς κατοίκους, οἵτινες βαθεῖαν εἰσέτι διατηροῦντες ἐπὶ τῇ συμφορᾷ τῆς Ζακύνθου ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν, ἐξῆλθον φρίσσοντες εἰς τὸ ὕπαιθρον, ἐκτι-

θέμενοι εἰς τὸ ψῦχος, εἰς τὰς χιόνας καὶ τὸν βόρβορον. Τὴν δόνησιν ταύτην συνώδευε καὶ βρόμος ὑποχθόνιος. Εὐτυχῶς ὅμως οὐδεὶς τῶν κατοίκων ἐγένετο θῦμα, ἀλλ' ἁπλαῖ ζημίαι προσεγίνοντο, αἵτινες οὐχ ἧττον εἶναι ὁπωσδήποτε σοβαραί. Παλαιαί τινες οἰκίαι κατέρρευσαν, πολλαὶ δὲ ἄλλαι λιθόκτιστοι οἰκοδομαὶ ἐβλάβησαν, ἐν αἷς καὶ ὁ καθολικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, σχισθέντος κυκλικῶς τοῦ θόλου αὐτοῦ.

Ἐν Σάμῳ ἠκούοντο καὶ ὑποχθόνιοι μυκηθμοί, ἐν Ἴμβρῳ ἐκρημνίσθησαν 30 περίπου οἰκίαι ἔν τινι χωρίῳ, ἐνῷ ἐκ τῶν 6 λοιπῶν χωρίων τῆς νήσου ἓν μόνον ἐσείσθη δεινῶς, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπέλθῃ βλάβη τις· ἐν Δεδεαγὰτς ἔπεσε μανδρότοιχος ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν ὥραν, ἐσείσθη δὲ σπουδαίως καὶ ἡ θάλασσα, ὡς ἀμέσως θέλομεν ἴδει.

Ἀφ' ἑτέρου δὲ οὔτε ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς νήσου Θάσου ἐσείσθη οὔτε ἐν τῇ πόλει Καβάλλᾳ καὶ τοῖς πέριξ ἀντελήφθησαν ποσῶς τοῦ σεισμοῦ.

Ἐκ τῶν ἀνεπαρκῶν τούτων πληροφοριῶν συνάγω ὅτι ὁ μέτριος τὴν ἔντασιν τεκτονικὸς οὗτος σεισμὸς δὲν εἶχεν οὔτε τὴν ἑστίαν οὔτε τὴν μείζονα ἔντασιν ἐν αὐτῇ τῇ Σαμοθρᾴκῃ, ἀλλὰ πολλῷ ἀνατολικώτερον ἢ νοτιοανατολικώτερον, ὅτι ἀσθενῶς μετετοπίσθη κατολισθήσασα στιβάς τις ὑποθαλασσίου πετρώματος ἐξικνουμένη ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρις Αἴνου ἢ Καβάλλας καὶ ὅτι τὸ φαινόμενον εἶχεν ὡς ἐκ τούτου περιωρισμένον μόνον καὶ τοπικὸν χαρακτῆρα.

Παρὰ τὴν παλαιὰν Σαμοθρᾴκην ὑπάρχει ἡ ὕφαλος *Ζγόραφα*, βράχος μέγας ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὅστις λέγεται ὅτι σφοδρῶς ἐσείετο κατὰ τὸν σεισμὸν τῆς 6 Αὐγούστου 1860, νῦν δὲ οὐδόλως ἐσείσθη. Ἐπὶ τοῦ βράχου τούτου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀναδίδεται καὶ πετρέλαιον, οἱ ἁλιεῖς ἱστοροῦσιν ὅτι ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα κτίρια, στῆλαι καὶ κιονόκρανα, ἅτινα ἄλλοτε ἐφαίνοντο σειόμενα ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ, νῦν ὅμως οὐδὲν τοιοῦτο συνέβη. Καὶ ὅμως ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας τῆς Σαμοθρᾴκης ἐντονώτερον ἐξεδηλώθησαν τὰ σεισμικὰ φαινόμενα.

Εἰς Λουτρὸν ἢ Θέρμας, ὡς καλεῖται ὁ παρὰ τὰς θερμὰς τῆς βορείου παραλίας πηγὰς συνοικισμὸς ἐκ 40 μικρῶν οἰκιῶν, ἅπασαι κατέπεσον, εὐτυχῶς ἀκατοίκητοι τὸ πλεῖστον οὖσαι. Ἐν μιᾷ δὲ ἐξ αὐτῶν ὁ ἀνθρακεὺς Τριαντάφυλλος Κάνος μετὰ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ κατεπλακώθησαν ὑπὸ τῆς κρημνισθείσης οἰκίας, ἐν ᾗ διενυκτέρευον· καὶ αὐτὸς μὲν εἰς τὸ στέρνον βληθείς, ἀπέθανε μετὰ 2—3 ἡμέρας, ὁ δὲ παῖς ἐξετάφη

μετὰ 8 ὥρας ζῶν καὶ ἀβλαβής. Ὁ ἀνθρακεὺς οὗτος ἦτο τὸ μόνον ἄμεσον τοῦ σεισμοῦ θῦμα, ἔμμεσα δέ, εἴτε ἐκ τρόμου παθόντα, εἴτε ἐκ κρυολογήματος, ὑπῆρξαν 6—7 καθ' ὅλην τὴν νῆσον. Καθόλου δὲ αἱ δονήσεις ἐν Λουτρῷ ἦσαν τὴν νύκτα τῆς 28 Ἰανουαρίου σχεδὸν συνεχεῖς, ἡ δὲ τρίτη τῶν ἐνταῦθα παρατηρηθεισῶν, ἥτις εἶναι ἡ τετάρτη καὶ καταστρεπτικὴ τῆς Σαμοθρᾴκης, ὑπῆρξε καὶ ἐνταῦθα ἡ κραταιοτάτη.

Εἰς τὸ Ἄγκιστρον, ἔνθα παραθερίζουσιν οἱ κάτοικοι τῆς Σαμοθρᾴκης, ὅσοι ἔχουσι κτήματα εἰς τὸ μέρος τοῦτο, ᾐσθάνθησαν τρεῖς δονήσεις τὴν ἑσπέραν τῆς 28 Ἰανουαρίου, ὧν ἡ τρίτη ἦτο ἡ καταστρεπτικωτάτη. Ἡ βοὴ ἐπῆλθε συγχρόνως μετὰ τῆς δονήσεως καὶ ἦτο ἐκτάκτως βιαία, ὡς ἐὰν λαῖλαψ διήρχετο διὰ τῆς ἀτμοσφαίρας. Αἱ καλύβαι κατέπεσον καὶ 4 οἰκίαι τοῦ Ἁγ. Ὄρους κατεστράφησαν, 2 ἵπποι ἐφονεύθησαν καὶ 2 βόες ἐπληγώθησαν.

Εἰ καὶ ἡ διεύθυνσις τῶν δονήσεων ἐφέρετο κυρίως ἐκ ΜΜΔ πρὸς ΒΒΑ, ὡς ἐκ τῶν καταρριφθέντων τοίχων εἰκάζεται, ἐνδέχεται οὐχ ἧττον νὰ ἦτο καὶ ἀντίστροφος, ὅτε ὁ ἀντίκτυπος πιθανῶς νὰ ἔλαβε τὴν πρώτην διεύθυνσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἔντασις τῶν φαινομένων τῶν τε δονήσεων καὶ τῆς βοῆς ἦτο ἐπαισθητῶς μείζων ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας, ὁ δὲ σεισμὸς εἰς τὰς ἑλληνικὰς Σποράδας καὶ εἰς Βόλον ἦτο σχεδὸν ἀνεπαίσθητος, κρατύνεται ἡ γνώμη ὅτι τὸ κέντρον αὐτοῦ ἔκειτό που μεταξὺ Αἴνου, Ἑλλησπόντου καὶ Σαμοθρᾴκης.

Ἐπιρρωννύεται δὲ ἡ ὑπόθεσις αὕτη ὑπὸ γεγονότος ἀξιοσημειώτου, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ μόνον ἤξιζε νὰ γραφῇ ἡ διατριβὴ αὕτη περὶ τοῦ σεισμοῦ τῆς Σαμοθρᾴκης. Ἦτο δὲ τὸ γεγονὸς τοῦτο ***κῦμα θαλάσσιον σεισμικόν***, ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὥραν τοῦ σεισμοῦ ἐμφανισθὲν ἐπί τε τῆς βορείου παραλίας τῆς Σαμοθρᾴκης καὶ ἐπὶ τῆς Θρᾳκικῆς.

Ὁ ἁλιεὺς Στρατῆς Κοντούλης, ἐξελθὼν ἔκ τινος ἐξοχικῆς οἰκίας τοῦ Ἀγκίστρου ἅμα τῇ πρώτῃ σεισμικῇ δονήσει ὥρ. 8.02 (2 ὥραν τουρκιστί, μετὰ τὴν Δύσιν), ᾐσθάνθη τὴν ἀσθενῆ δευτέραν καὶ τὴν σφοδροτάτην τρίτην μετὰ τῆς βοῆς ἐκτὸς τῆς οἰκίας καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς παραλίας, εἰς ἣν εἶχε σύρει τὴν λέμβον του. Ἀλλὰ δὲν εἶχεν εἰσέτι συνέλθει ἐκ τοῦ τρόμου, ὅτε ἤκουσεν ὅτι ἡ πρὶν ἐναέριος βοὴ ἐνετοπίζετο ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἠρεμούσης θαλάσσης, ὡς νὰ ἐπήρχετο κατ' αὐτοῦ κῦμα ἀφρίζον. Πάραυτα δὲ ἀντελήφθη ὅτι εἰς ἀπόστασιν

τινα ἀπὸ τῆς παραλίας κῦμα ὕψους 1 μέτρου περίπου ἐν εἴδει γραμμῆς ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἀπεράντου ἐπροχώρει πρὸς τὴν ἀκτὴν ἐκ Β ⟶ Μ, ἐκυλίσθη πρὸς αὐτὴν χωρὶς νὰ θραυσθῇ καὶ κατέκλυσεν αὐτὴν ἠπίως καὶ ἀθορύβως εἰς ἀπόστασιν 25—30 μέτρων ἀπὸ τῆς συνήθους στάσεως τῶν ὑδάτων καθ' ὅλον τῆς μῆκος τῆς παραλίας. Εἰς ἀπόστασιν 25 μέτρων τὸ ἔδαφος εὑρέθη αἴφνης κεκαλυμμένον ὑπὸ στρώματος ὕδατος βάθους 60 ἑκατοστομέτρων· ἀλλ' ἕως οὗ στραφῶσιν οἱ οὕτω μέχρι τῶν σκελῶν ἐν τῷ ὕδατι εὑρεθέντες καὶ τραπῶσιν εἰς φυγὴν πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς ξηρᾶς, τὰ ὕδατα εἶχον πάλιν ἀποσυρθῇ καὶ μάλιστα μέτρα τινὰ πέραν τῆς συνήθους παραλίας. Μεθ' ὃ ἠρέμως πάλιν κατέλαβον τὴν ἀρχικήν των θέσιν, εἰς τὰ ἴδια ἐπανελθόντα. Τὸ ὕδωρ μετεκίνησεν ὀλίγον ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν τὰς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς εὑρισκομένας ἁλιευτικὰς λέμβους, ἀποσυρόμενον δὲ συμπαρέσυρε καὶ ἅπαντας τοὺς κατὰ σωροὺς ἀποτεθειμένους πρὸς φόρτωσιν ξυλάνθρακας, σαρῶσαν αὐτοὺς ἐκ τῆς ξηρᾶς. Τὴν δ' ἐπιοῦσαν εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἔπλεον τὰ τεμάχια τοῦ ἄνθρακος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ταυτοχρόνως ὅμως, ἤτοι τὴν ὥραν 8 $^1/_4$ (2 $^1/_4$ τουρκιστὶ) τῆς 28 Ἰανουαρίου, ἐπῆλθεν ὅμοιον σεισμικὸν κῦμα εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς νήσου παραλίαν τοῦ Δεδεαγάτς, καθὰ μαρτυροῦσι πάντες οἱ κάτοικοι αὐτοῦ, ἡμῖν δὲ ἱστόρησεν ὁ ἐκ Σαμοθρᾴκης καφετζῆς Νικόλ. Χρυσόστομος, τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐν Δεδεαγάτς παρατυχών. Ἠσθάνθησαν δὲ καὶ ἐκεῖ λίαν ἰσχυρὸν τὸν τρίτον τιναγμὸν καὶ ἤκουσαν τὴν βοὴν μὲ τὴν μόνην διαφορὰν ὅτι ἐκεῖ ἡ δόνησις ἐφάνη ἐπελθοῦσα ἐκ Μ ⟶ Β. Ἀλλὰ μετά τινα λεπτά, τινὲς λέγουσι μετὰ 15 λεπτά, ἐνῷ εἰσέτι ἵσταντο ἔντρομοι ἐπὶ τῆς παραλίας καὶ συνεζήτουν, ἤκουσαν αἴφνης τὴν ἐπιδρομὴν κύματος ὕψους ὡσεὶ 1 μέτρου, ὅπερ ριφθὲν μετὰ πατάγου ἐπὶ τῆς παραλίας, ἐπλημμύρησεν αὐτὴν εἰς ἀπόστασιν 40 μέτρων καὶ εἰσέδυσεν εἰς μάνδρας, ἐν αἷς ἐφυλάττοντο λέμβοι εἰς τὴν ξηρὰν τραβηγμέναι καὶ ἀνέτρεψεν αὐτάς, μεθ' ὃ ἐπέστρεψε πάλιν ὅθεν ἐξεκίνησε. Τὸ κῦμα προφανῶς εἶχε διεύθυνσιν ἐκ Μ ⟶ Β καὶ δὲν διήρκεσεν ἡ πλήμμη πλέον τῶν 2 πρώτων λεπτῶν, ἐνῷ ἄμπωτις, δηλαδὴ ἐπιστροφὴ τῶν ὑδάτων, δὲν παρετηρήθη. Ὁ αὐτὸς παρατηρητὴς ἀρτύων τὴν διήγησίν του προσθέτει ὅτι διεδόθη κατόπιν ὀσμὴ σεσηπότων ᾠῶν (ὑδροθείου), ὅπερ ἀπίθανον, ἴσως δὲ νὰ ὠφείλετο τοιαύτη τις ἀσυνήθης ὀσμὴ εἰς τὸν κονιορτὸν τῆς διαβραχείσης καὶ

πλήρους ἀκαθαρσιῶν ἀκτῆς. Ὁπωσδήποτε δὲ ἐπῆλθε τὸ κῦμα κατά τι βραδύτερον ἐν Δεδεαγὰτς ἢ ἐν Ἀγκίστρῳ τῆς Σαμοθρᾴκης καὶ κατ' ἀντίθετον φοράν, ὡς ἐὰν ἔκειτο τὸ ἐπίκεντρον τοῦ σεισμογόνου κέντρου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ ἐν τῷ μέσῳ, μεταξὺ Δεδεαγὰτς καὶ Ἀγκίστρου καὶ κατά τι ἐγγύτερον πρὸς τὴν Σαμοθρᾴκην ἢ πρὸς τὸ Δεδεαγάτς, ὡς εἰκάζω ἐκ τῆς βραδυτέρας ἐπελεύσεως ἐν Δεδεαγάτς. Ἀλλ' ὅμως ἐγὼ αὐτὸς χαρακτηρίζω ὡς ὅλως ἀδέσποτον καὶ ἀστήρικτον τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἐνόσῳ δὲν ἔχομεν λεπτομερεῖς παρατηρήσεις καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν. Τίς οἶδεν ἂν δὲν ἐσχηματίσθη τὸ κῦμα ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἢ τῶν νήσων Μυτιλήνης, Ἴμβρου ἢ Λήμνου, ἢ ἂν ἐγένετο αἰσθητὸν τὸ κῦμα τοῦτο ἐκ Β ἢ ἐκ Δ προερχόμενον καὶ ἐπὶ τῶν νήσων τούτων;

Ἐν Ἀγκίστρῳ ἐκτὸς τῆς ἀπωλείας τῶν ἀνθράκων τὸ σεισμικὸν κῦμα ἀνέτρεψε δύο οἰκίσκους, οὓς δὲν εἶχε καταρρίψει ὁ σεισμός, ἐπήνεγκε δὲ καὶ τὸν φόνον ὑποζυγίων τινῶν, ἅτινα ἐκεῖ ἐφυλάττοντο.

Τὸ φαινόμενον τοῦ σεισμικοῦ θαλασσίου κύματος δὲν εἶναι σπάνιον, ἀλλ' ὅμως λίαν σπανίως παρετηρήθη εἰς τοὺς σεισμοὺς τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου καὶ δὴ τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν. Αἱ πλεῖσται συνδονήσεις τῆς θαλάσσης ἐξαφανίζονται ἀνεπαισθήτως, τάχιστα διαδιδόμεναι καὶ ἐν τῷ εὐκινήτῳ ὕδατι ἐξισούμεναι ἢ ἐξουδετερούμεναι. Εἴς τινας ὅμως σεισμούς, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς καθέτως ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω ἐνεργοῦντας καὶ βράστας λεγομένους, ὁ συγκλονισμὸς τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης διέρχεται δι' ὅλου τοῦ ὄγκου τῶν ὑδάτων μέχρι τῆς ἐπιφανείας καὶ γίνεται ἐκεῖ αἰσθητός, οὐχὶ βεβαίως ὡς ὁρατὴ ἔξαρσις τῆς θαλάσσης ἐν εἴδει οἰδήματος ἢ κύματος, ἀλλ' ἁπλῶς μόνον ὡς κτύπος ἢ δοῦπος ἢ δόνησις, χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ καὶ πραγματικὴ κίνησις ἢ μετατόπισις τοῦ ὕδατος. Πλοῖον λ. χ. τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐν τῇ θαλάσσῃ τυγχάνον θέλει αἰσθανθῇ εἴτε κλονισμὸν ὁμοιότατον τῷ κλονισμῷ τῶν οἰκιῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, εἴτε ἁπλῶς μόνον ἦχον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυρὸν ὡς ἀπὸ κρούσεως πελέκεως ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων. Πολλὰ περὶ τῶν ἐντεῦθεν ἠχητικῶν φαινομένων ἐγράψαμεν, ὁ ἀείμνηστος vom Rath ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κολωνίας καὶ ἐγὼ ἐν τῇ Γενικῇ Ἐφημερίδι τοῦ Μονάχου, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1880, ὅτε παρηκολουθοῦμεν ἐν Χίῳ τὸν μέγαν καταστρεπτικὸν σεισμὸν τῆς

νήσου ταύτης. Εἶναι, ὡς ἐὰν ἐκρούετο ἔξωθεν ἢ ἐν παρακειμένῳ διαμερίσματι τοῦ πλοίου τὸ τοίχωμα διὰ σφύρας ἢ πελέκεως, ἦχος ἀκαριαῖος, ξηρὸς καὶ ἀπότομος, ὅστις πανταχοῦ ἐπὶ τοῦ πλοίου εἶναι ἀκουστὸς ὁμοιομόρφως καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Εἴτε ἐπὶ τῆς πρῴρας εὑρεθῇ τις εἴτε ἐπὶ τῆς πρύμνης εἴτε ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλοίου, ἀκούει τὸν κτύπον τοῦτον καὶ νομίζει ὅτι ἐπὶ τῆς γειτνιαζούσης παρειᾶς τοῦ πλοίου ἐγένετο. Ἐπὶ τῆς «Ἀμφιτρίτης» τότε τυγχάνων ἢ ἐπὶ τῆς γερμανικῆς «Loreley», πάντοτε ἐξελάμβανον τὸν κτύπον τοῦτον ὡς οἱονεὶ προκαλούμενον ὑπὸ κρούσεως τῶν τοιχωμάτων, μάλιστα δὲ εὐκρινῶς τῶν σιδηρῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου, διὰ σιδηρᾶς σφύρας. Ἐνταυτῷ δὲ ἡ θάλασσα ἦτο ἤρεμος καὶ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς οὐδεμία κίνησις τοῦ ὕδατος ἐδηλοῦτο, εἴτε τρομώδης εἴτε κυματοειδής, ἐνῷ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἐγίνετο σφοδρὸς συγκλονισμὸς καὶ κατέρρεον αἱ οἰκίαι. Τὴν 11 Ἀπριλίου 1880, περὶ ὥραν 7 μ. μ. ἐγένετο ἐν Χίῳ σεισμὸς ἐκ σειρᾶς κυματοειδῶν δονήσεων πολλῷ ἰσχυροτέρων τῶν τοῦ πρώτου σεισμοῦ τῆς 25 Μαρτίου 1880, τοῦ καταστρέψαντος τὸ νότιον ἥμισυ τῆς νήσου μέχρι τοῦ χωρίου Βροντάδου. Ὁ σεισμὸς οὗτος διέσεισε τὰ ἐρείπια τοῦ πρώτου σεισμοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἐπήνεγκε μὲν καὶ πολλὰς νέας ζημίας, ἦτο δὲ διδακτικώτατος ὑπὸ σεισμολογικὴν ἔποψιν. Κατ' αὐτὸν λοιπὸν ἐμέτρησα 8 ἰσχυρὰς κυματοειδεῖς δονήσεις ἐκ ΜΑ καὶ ὑπὸ γωνίαν 45—50^0 μετὰ τοῦ ὁρίζοντος, ἄρα ἐκ τοῦ σειομένου βυθοῦ τῆς θαλάσσης προερχομένας καὶ μετὰ 12 λεπτὰ ἑτέρας τρεῖς ὁπωσοῦν ἰσχυρὰς καὶ πληθὺν ἀσθενῶν καὶ συγκεχυμένων. Τὴν αὐτὴν ὥραν ὁ vom Rath ἤκουσεν εὐκρινῶς 8 κτύπους ἐπὶ τῆς «Loreley» καὶ μετὰ 12 λεπτὰ 3 ἑτέρους, τῶν ἀκολούθων ἀσθενῶν δονήσεων μὴ παραγαγουσῶν εὐκρινεῖς ἤχους, εἴτε διὰ τὴν ἀσθένειάν των εἴτε διότι δὲν ἦσαν ἴσως πραγματικαὶ ἐκ τοῦ βυθοῦ προελθοῦσαι δονήσεις, ἀλλὰ μᾶλλον ἀντίκτυποι τοῦ συγκλονιζομένου ἐδάφους.

Τὸ εἶδος τοῦτο λοιπὸν τῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ αἰσθητῶν δονήσεων ἀποτελεῖ τοὺς λεγομένους ***θαλασσίους σεισμοὺς*** (Seebeben). Τὸ δὲ ἐν Σαμοθρᾴκῃ καὶ Δεδεαγὰτς παρατηρηθὲν τὴν 28 Ἰανουαρίου 1893 ***σεισμικὸν κῦμα*** δὲν ἦτο θαλασσίου σεισμοῦ ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ἦτο ἓν ἐκ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων φαινομένων, ἅτινα ἐνίοτε συνοδεύουσι μεγάλους σεισμούς, ἦτο πραγματικὴ κίνησις τοῦ θαλασσίου ὕδατος. Καθὼς ὅταν δοχεῖον πλῆρες ὕδατος κινήσωμεν, λικνίζοντες ἢ μετα-

τρέποντες τὴν θέσιν τῆς ἰσορροπίας, μεταδίδομεν καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον ὕδωρ κυματοειδῆ κίνησιν, οὕτω δέον νὰ θεωρῶμεν τὴν θάλασσαν ὡς δοχεῖον, οὗ αἱ παρειαί, τουτέστιν αἱ ἀκταὶ καὶ ὁ βυθός, μετακινούμεναι ἐκ τῆς θέσεως τῆς ἰσορροπίας, μεταδίδουσι κίνησιν εἰς τὸ ὕδωρ· τοιαύτη δὲ πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ πρὸς τὰ ὀπίσω κίνησις ἀναγκαίως δηλοῦται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ὡς κῦμα.

Καὶ ἦτο μὲν τὸ σεισμικὸν κῦμα τῆς Σαμοθράκης μικρὸν καὶ ἀσήμαντον· πόσῳ δὲ γιγαντιαῖα γίνονται ταῦτα ἐνίοτε καὶ ὁποίας καταστροφὰς ἐπιφέρουσιν εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, περὶ τούτου ἡ ἱστορία τῶν μεγάλων σεισμῶν φοβερὰς παρέχει παραδόσεις.

Τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1838, κατὰ τοὺς μετὰ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἡφαιστείου Monte nuovo τῶν Ποτεόλων (Pozzuoli) συναφεῖς σεισμούς, ἡ θάλασσα τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως τοσοῦτον ὠπισθοχώρησεν, ὥστε ὁλόκληρος ὁ κολπίσκος τῆς Bajae ἐπὶ ὥρας ἔμεινε ξηρός. Ἐν Κατανίᾳ τῆς Σικελίας τῷ 1699, σεισμοῦ γενομένου, ἀπεγυμνώθη ὁ βυθὸς τῆς θαλάσσης ἐπὶ μίαν ὥραν εἰς ἀπόστασιν 3600 μέτρων. — Ἀμέσως σὺν τῇ πρώτῃ καταστρεπτικῇ δονήσει τοῦ μεγάλου σεισμοῦ τῆς Λισσαβῶνης ἐν ἔτει 1755 ἡ θάλασσα ὑψώθη εἰς κῦμα ἀπειλητικὸν 18—20 μέτρα ὑπεράνω τῆς συνήθους στάσεως αὐτῆς. Ὡς ὑπὸ βιαιοτάτου κλύδωνος τρικυμίας ἐσφενδονίσθησαν τῇδε κἀκεῖσε τὰ πλοῖα καὶ ἀπεσπάσθησαν ἐκ τῶν ἀγκυρῶν αὐτῶν, ὅπως μετά τινα λεπτά, πεσούσης τῆς θαλάσσης 20 καὶ πλέον μέτρα ὑπὸ τὴν ταπεινοτάτην θέσιν της, εὑρεθῶσι συντετριμμένα ἐπὶ τοῦ ἀπογυμνωθέντος βυθοῦ. Τετράκις ἐπανελήφθη τὸ κῦμα, ἡ δὲ κίνησις αὕτη τῆς θαλάσσης μετεδόθη δι' ὅλου τοῦ Ὠκεανοῦ μέχρι τῆς Ἰρλανδίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν Ἀντιλλῶν. — Τὴν 28 Ἰανουαρίου 1724 κατεστράφη ἡ ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ πόλις Λίμα τῆς νοτίου Ἀμερικῆς ὑπὸ σεισμοῦ. Τὴν αὐτὴν δὲ ἑσπέραν κατεκλύσθη ἡ ἐπίνειος τῆς Λίμας πόλις Καλλάο ὑπὸ σεισμικοῦ κύματος ὕψους 25 μέτρων, ὅπερ ἐκ θεμελίων ἀπεσάρωσεν αὐτήν, μήτε οἰκίαν μήτε κάτοικον ἐγκαταλεῖψαν. Ὅσα δὲ πλοῖα τοῦ λιμένος δὲν κατεποντίσθησαν ἀμέσως, ἐλύθησαν ἀπὸ τῶν ἀγκυρῶν καὶ παρεσύρθησαν πρὸς τὴν ξηράν, ἐξοκείλαντα ἐπ' αὐτῆς μίαν ὥραν μακρὰν τῆς παραλίας. — Κατὰ τὸν σεισμὸν τῆς Ἀρίκας ἐν τῇ νοτίῳ Ἀμερικῇ τῆς 13 Αὐγούστου 1868 τὸ σεισμικὸν κῦμα, ὕψους πολλαχοῦ 12 μέτρων, διῆλθεν ἀφ' ἑνὸς τὴν μέχρι Newcastle τῆς Ἀγ-

γλίας ἀπόστασιν 7380 ναυτικῶν μιλίων ἐν διαστήματι 16 ὡρ. καὶ 2 λεπτῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν μέχρι Χονολουλοὺ τῶν Σανδβιχίων Νήσων ἀπόστασιν 5520 ναυτικῶν μιλίων ἐν 12 ὥραις καὶ 37 λ. Κατὰ μέσον ὅρον ὑπολογίζεται εἰς 360—380 ναυτικὰ μίλια καθ' ὥραν ἡ ταχύτης τῆς διαδόσεως τοῦ κύματος τούτου, ὅ ἐστιν εἰς 13860 μέτρα κατὰ πρωτόλεπτον ἤτοι εἰς 231 μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον.

Διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ταχύτητος τοῦ σεισμικοῦ κύματος τῆς Σαμοθρᾴκης ἐλλείπουσιν ἡμῖν ἀκριβεῖς πληροφορίαι. Ἂν αἱ ἀνωτέρω σημειωθεῖσαι χρονολογικαὶ σημειώσεις εἶναι ἀκριβεῖς, δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ εὑρεθῇ ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου ἡ ἀπόστασις τοῦ σεισμικοῦ ἐπικέντρου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας δι' ἀναδρομῆς ἀπό τε τῆς ἀκτῆς τοῦ Δεδεαγὰτς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀγκίστρου καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀγκίστρου πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Δεδεαγάτς.

Ἀναστ. Κ. Χρηστομάνος.

ΠΕΡΙ ΣΤΡΥΧΝΟΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ

(*Ἀνεκοινώθη ἐν τῷ Φυσιογνωστικῷ τμήματι τοῦ Συλλόγου*).

Ὁ μέγας σουηδὸς φυσιοδίφης Κάρολος Λινναῖος, ὁ τιθεὶς διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς δυαδικῆς ὀνοματολογίας τὰ θεμέλια τῆς νεωτέρας Φυσικῆς Ἱστορίας, συνείθιζεν ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν ὀνομάτων τῶν γενῶν νὰ προτιμᾷ ἰδίως διὰ τὰ φυτὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰς Λατινικὰς ὀνομασίας, τὰς δὲ ἀρχαίας Ἑλληνικὰς νὰ ἀποδίδῃ εἰς γένη ἄλλα. Οὕτω λ. χ. τὸ γένος τῆς ***Ἰτέας*** τὸ ὠνόμασε *Salix* καὶ τὴν ἑλληνικὴν ὀνομασίαν ***Ἰτέα*** (*Itea*) τὴν ἐφήρμοσεν εἰς γένος φυτῶν τῆς Ἀμερικῆς ὅλως διάφορον καὶ ἀνῆκον εἰς ἄλλην τάξιν. Ἐπίσης διὰ τὴν ***Κλήθραν*** προυτίμησε τὸ λατινικὸν *Alnus* καὶ *Clethra* ὠνόμασε γένος φυτῶν ἐπίσης διάφορον καὶ ὡσαύτως τῆς Ἀμερικῆς. Τὴν ***Δάφνην*** ὠνόμασε *Laurus* καὶ τὴν οὕτως εἰπεῖν ἐπιλαχοῦσαν Ἑλληνικὴν ὀνομασίαν τὴν ἐχρησιμοποίησεν εἰς ἵδρυσιν ἄλλου γένους φυτῶν ἑτέρας τάξεως. Οὕτω λοιπὸν σπανίως ἐφήρμοζε τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς ὀνομασίας εἰς τὰ οἰκεῖα φυτά, ὡς δύναται νὰ ἀποδειχθῇ καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα περιττὸν εἶνε νὰ ἀπαριθμήσω. Τὸ σύστημα τοῦτο τοῦ Λινναίου φέρει πολλάκις σύγχυσιν καὶ δυσχερείας εἰς τὴν μελέτην τῶν ἑλληνικῶν φυτῶν καὶ εἰς τοὺς συγγράφοντας σήμερον ἑλληνιστὶ φυτολογικά.

Τοιοῦτόν τι συνέβη καὶ διὰ τὸ γένος ***Στρύχνος***, καθότι τὸ κατὰ Λινναῖον γένος *Strychnos*, τὸ ἀποδεδειγμένον ἐν τῷ σημερινῷ βοτανικῷ συστήματι, ἀνῆκεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Λογανειωδῶν (Loganiaceæ) καὶ περιλαμβάνει φυτὰ ξυλώδη τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς τροπικῆς Ἀμερικῆς, ὧν τὸ σπουδαιότερον εἶδος εἶνε ὁ ***Στρύχνος τὸ ἐμετικὸν κάρυον*** (Strychnos Nux vomica L.), οὗ οἱ καρποὶ (Nuces vomicæ) εἶνε λίαν δηλητηριώδεις, παράγοντες τὴν γνωστὴν «Στρυχνίνην», ἐνῷ ὁ Στρύχνος, ἢ μᾶλλον τὰ εἴδη Στρύχνου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀναφέρονται εἰς φυτὰ τῆς Εὐρώπης ὅλως διάφορα καὶ ἀνήκοντα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ***Σολανωδῶν***. Ὁ Θεόφρα-

στος καὶ ὁ Διοσκορίδης διακρίνουσι τέσσαρα εἴδη Στρύχνου, ἤτοι ***Στρύχνον τὸν κηπαῖον, Στρ. τὸν ἁλικάκαβον, Στρ. τὸν ὑπνωτικὸν*** καὶ ***Στρ. τὸν μανικόν.*** Ὁ τελευταῖος οὗτος ἀναφέρεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸ Στραμόνιον (Datura Stramonium L.), ὁ δὲ ὑπνωτικὸς εἰς τὸ Σολάνον τὸ γλυκύπικρον (Solanum Dulcamara L.), τὸ Ἁλικάκαβον εἰς εἶδος Φυσαλίδος (Physalis Alkekengi L.), τέλος δὲ ὁ Στρύχνος ὁ κηπαῖος εἰς τὸ Σόλανον τὸ μέλαν (Solanum nigrum L.). Περὶ τοῦ τελευταίου τούτου καὶ μόνου θέλω σᾶς ἀπασχολήσει ἐπ' ὀλίγον.

Τὸ φυτὸν τοῦτο εἶνε ἐπέτειον καὶ φύεται καθ' ἅπασαν τὴν μέσην καὶ μεσημβρινὴν Εὐρώπην. Εἶνε δὲ κοινὸν καὶ ἀλλαχοῦ καὶ σχεδὸν παγκόσμιον. Κοινότατον ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ φύεται ἰδίως ἐν ἐργασίμοις τόποις· ὀνομάζεται δὲ κοινῶς παρ' ἡμῖν, ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ ἀλλαχοῦ ***Μαυρόχορτον,*** ἐν Κύθνῳ ***Ἀγριοντοματιά,*** ἐν Ἀμοργῷ ***Κορυφαί,*** ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ διατηρεῖται κατά τι ἠλλοιωμένον τὸ ἀρχαῖον ὄνομά του ἐν τῇ ἐκεῖ κοινῇ ὀνομασίᾳ ***Στύφνος*** ἢ ***Στύγνος.*** Λαχανεύεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ τὸ φυτὸν τοῦτο καὶ τρώγεται ἐφθὸν μετὰ ἐλαίου καὶ χυμοῦ λεμονίου· φέρεται δὲ καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν ὅπου πωλεῖται ὡς τὰ ἄλλα «ἄγρια λάχανα», ραδίκια, βροῦβες, σκολήβρια κ. τ. τ. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦτο ἐν χρήσει ὡς ἐδώδιμον, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ***Θεοφράστου,*** ὅστις ἐν τῇ περὶ φυτῶν ἱστορίᾳ βιβλ. VII κεφ. 15, γράφει περὶ Στρύχνου· «*ὁ μὲν* ***γὰρ ἐδώδιμος καὶ ὥσπερ ἥμερον»***, καὶ ἐκ τοῦ ***Διοσκορίδου*** ὅστις ἐν τῷ περὶ Ὕλης ἰατρικῆς Βιβλίῳ Δ' ἀφιεροῖ τὸ κεφάλ. οα' (71ον) εἰς τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ, ὅπου λέγει·

«***Στρύχνος κηπαῖος.*** Στρύχνος ἐδώδιμος ἔστι θαμνίσκος, οὐ μέγας, μασχάλας ἔχων πολλάς, φύλλα μέλανα, ὠκίμου μείζονα καὶ πλατύτερα, καρπὸν περιφερῆ, χλωρόν· μέλας δὲ ἢ κιρρὸς γίνεται μετὰ τὸ πεπανθῆναι· ἀβλαβὴς δὲ ἡ βοτάνη πρὸς γεῦσιν. Δύναμιν δὲ ἔχει ψυχικήν· ὅθεν τὰ φύλλα καταπλασσόμενα ἁρμόζει πρὸς ἐρυσιπέλατα καὶ ἕρπητας μετὰ παιπάλης ἀλφίτου· καθ' ἑαυτὰ δὲ ἐπιτιθέμενα λεῖα αἰγίλωπα θεραπεύει καὶ κεφαλαλγίαν, καὶ στομάχῳ καυσομένῳ βοηθεῖ» καὶ ἄλλα ἀκολουθεῖ καὶ λέγει περὶ ἰαματικῶν δυνάμεων τοῦ χόρτου, οὐδὲν ὅμως μνημονεύει περὶ δηλητηριωδῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἀξιοπεριέργου τούτου ἀκριβῶς ἐπικαλοῦμαι σή-

μερον τὴν ὑμετέραν προσοχὴν καὶ ἰδίᾳ τῶν χημικῶν, δηλαδὴ εἰς τοῦτο ὅτι, ἐνῷ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος φυτὸν εἶνε ἐν Ἑλλάδι γνωστὸν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ὡς ἐδώδιμον καὶ ἀβλαβέστατον, ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ θεωρεῖται ὡς ἐπικίνδυνον δηλητήριον καὶ ὡς τοιοῦτον ἀναφέρεται εἰς τὰ βοτανικὰ καὶ δημώδη περὶ δηλητηρίων φυτῶν συγγράμματα· ἐσχάτως μάλιστα ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ ἐπασχοληθῶ περὶ τούτου ἐκ διατριβῆς σταλείσης μοι ὑπὸ τοῦ ἐν Οὐασιγκτῶνι βοτανικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας περὶ δηλητηριωδῶν φυτῶν τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς (Chesnut, Principal poisonous plants of the United States, Washington, Governement Printing office, 1898), ἐν ᾗ (σελ. 52) ἀπεικονίζεται τὸ Σολάνον τὸ μέλαν (Solanum nigrum L.) καὶ περιγράφονται αἱ δηλητηριώδεις ἰδιότητες αὐτοῦ καὶ ἐν ἐκτάσει τὰ τῆς δι' αὐτοῦ δηλητηριάσεως συμπτώματα πολὺ σοβαρὰ καὶ ἐνίοτε θανατηφόρα εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ζῷα καὶ μὲ παραλυσίαν καὶ σπασμοὺς παρουσιαζόμενα. Ἀποδίδεται δὲ ἡ δηλητήριος ἰδιότης τοῦ φυτοῦ εἰς τὴν ***Σολανίνην*** τὴν περιεχομένην εἰς ἅπαντα τὰ μέρη αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ κατὰ τὰ φυτογνωστικὰ χαρακτηριστικὰ τὸ φυτὸν τοῦτο, ἐννοῶ τὸ Σολάνον τὸ μέλαν, εἶνε πανταχοῦ τὸ αὐτὸ ὅμοιον καὶ ἀπαράλλακτον, γεννᾶται ὡς εἰκὸς ἡ ἀμφιβολία, μήπως τὸ ἐν Ἑλλάδι καὶ τῇ Ἀνατολῇ φυόμενον φυτὸν ἐμπεριέχει πολὺ ὀλιγωτέραν ἢ ἐλαχίστην μόνον ποσότητα Σολανίνης καὶ ὡς ἐκ τούτου καθίσταται καὶ ἀβλαβὲς καὶ μάλιστα ἐδώδιμον, περὶ τοῦ ὁποίου μόνον ἡ ἀκριβὴς χημικὴ ἀνάλυσις δύναται νὰ μᾶς φωτίσῃ· διὸ συνιστῶ τὴν ἀξιοπερίεργον ὑπόθεσιν ταύτην εἰς τοὺς ἁρμοδίους περὶ ὀργανικῆς χημείας ἐνδιαφερομένους ἐπιστήμονας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 6 Νοεμβρίου 1899.

Δρ. Θ. Δὲ Χελδράϊχ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ ΤΟΥ ΦΕΝΕΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΗΓΩΝ ΤΟΥ ΛΑΔΩΝΟΣ ΠΟΤΑΜΟΥ

(*Μετὰ τεσσάρων φωτοτυπιῶν καὶ χάρτου γεωλογικοῦ καὶ τοπογραφικοῦ. Πίνακες 6—10*).

(*Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ Παρνασσῷ τῇ 15 Ἰανουαρίου 1899*).

> Κάλλους μὲν γὰρ ἕνεκα οὐδενὸς ποταμῶν δεύτερος οὔτε τῶν βαρβαρικῶν ἐστιν οὔτε Ἕλληνος, μέγεθος δὲ οὐ τοσοῦτος ὡς ἐν αὐτῷ καὶ νήσους ἀναφαίνεσθαι, καθάπερ ἐν Ἴστρῳ τε καὶ Ἠριδανῷ.» Παυσ. VIII, XXV, 13.

Ἐν τῇ μικρᾷ κοιλάδι, ἥτις ἐξαπλοῦται πρὸς νότον τοῦ χωρίου Λυκουρίας, καὶ μεταξὺ τῶν ἐξ ἀσβεστολίθου τοῦ Ὠλονοῦ (*Olonoskalk*) ΝΑ ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Δουρδουβάνα καὶ τῶν ἐξ ἀσβεστολίθου τῆς Τριπόλεως (*Tripolitzakalk*) ΒΔ ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Σχϊτᾶ, ὧν τὰ πετρώματα ἔχουσι διεύθυνσιν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς καὶ κλίσιν 30° πρὸς Νότον, εἰσὶν ὁριζοντίως ἐπεστρωμένα ὡς ψαμμιτικὰ κροκαλοπαγῆ καὶ ἀργιλικὰ πετρώματα κατ' ἐναλλαγήν, τὰ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς προϊόντα ἀποσαθρώσεως τῶν ἀρχαιοτέρων πετρωμάτων τῶν πέριξ ὀρέων. Τὰ τῆς ἀποσαθρώσεως ταύτης πετρώματα σχηματίζουσι τὸν ἐξ 80 μέτρων λόφον Ῥάχη Πύργου, ἐφ' οὗ ἄλλοτε τὸ Σεράϊ Ἀρναούτογλου, ὅστις πρὸς βορρᾶν μὲν βαίνει ὁμαλῶς καὶ σχηματίζει ἐν μέρει τὴν κοιλάδα τῆς Λυκουρίας, πρὸς ἀνατολὰς δὲ καὶ δυσμὰς διακόπτεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀποτόμως ὑπὸ τῶν χειμάρρων Δαυσκία καὶ Μαλαισκίμπη καὶ σχηματίζει μικρά τινα σπήλαια μεταξὺ τῶν κροκαλοπαγῶν πετρωμάτων ὡς ἐκ τῆς ταχυτέρας ἀποσαθρώσεως καὶ ἀπομακρύνσεως τῶν ἀργιλικῶν στρωμάτων καὶ τέλος ὁ λόφος οὗτος πρὸς νότον διακόπτεται σχεδὸν κατακορύφως καὶ ἀποτόμως ἐκ τοῦ κατὰ 80 μέτρα βαθυτέρου τμήματος τῆς κοιλάδος

Λυκουρίας, ὅπερ συνενοῦται μετ' ὀλίγον μετὰ τῆς ἐκ βορρᾶ κατερχομένης κοιλάδος Μαζείκων τῆς σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Κλείτορος καὶ Ἀροανίου ἐν τῇ θέσει Χοιροσπηλιὰ καὶ διευθύνεται πρὸς δυσμὰς σχηματίζον τὴν ἰδίως κοιλάδα τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ.

Ἐκ τῆς βάσεως τῆς πρὸς νότον ἐστραμμένης ταύτης ἀποκρήμνου πλευρᾶς τοῦ λόφου Ράχη Πύργου καὶ εἰς ὕψος 468 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης κεῖται τὸ **Κεφαλόβρυσον** ἤτοι αἱ πηγαὶ τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ (Φωτοτυπίαι πίν. 7 καὶ 8). Τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ ἀναβλύζουσιν ἔκ τινος χοανοειδοῦς κοιλότητος βάθους 10 περίπου μέτρων καὶ διαμέτρου 20 μέτρων, μετὰ τοσαύτης ὅμως ὁρμῆς καὶ ἀφθονίας, ὥστε νὰ σχηματίζωσι μικράν τινα βαθεῖαν λίμνην καὶ ἐξ αὐτῆς ἐν τῷ ἅμα ποταμὸν ὁρμητικώτατον πλάτους 18 - 20 μέτρων. Ἐν τῇ ἐν λόγῳ λίμνῃ ὑπάρχουσι μικροί τινες βράχοι, ἐν εἴδει μικρῶν νησιδίων, κατάφυτοι καὶ εἰς τὰ ἀβαθέστερα μέρη ταύτης ὑδρόβιά τινα φυτά.

Τὴν νύκτα τῆς 5ης πρὸς τὴν 6ην Αὐγούστου π. ἔ. οἱ πέριξ τῆς λίμνης ταύτης ἐνοικοῦντες μυλωθροὶ ἠγέρθησαν περίτρομοι ἐκ τοῦ ὕπνου ἕνεκα ἀλλεπαλλήλων σεισμικῶν δονήσεων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυρῶν. Τὴν πρωίαν (6ης Αὐγούστου) τὰ ὕδατα πλέον τοῦ Κεφαλοβρύσου κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν περιοίκων χρῆσιν δὲν ἦσαν εὔγευστα καὶ ἄοσμα, ἀλλὰ τοὐναντίον κατὰ τὴν πόσιν αὐτῶν προυκάλουν τὴν ἀηδίαν.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς 6ης Αὐγούστου ἐξηκολούθουν αἱ σεισμικαὶ δονήσεις ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ συγχρόνως οἱ ἐν τῷ Κεφαλοβρύσῳ ἁλιεύοντες ἀνεύρισκον εἰς διάφορα μέρη ἰχθῦς νεκρούς, εἰς οὓς καὶ ἀπέδωκαν τὸ δυσάρεστον τῆς γεύσεως καὶ τῆς ὀσμῆς τῶν ὑδάτων. Ἀλλὰ τὴν ἑπομένην τὸ δυσάρεστον τοῦτο αἴσθημα δὲν παρουσιάζετο μόνον κατὰ τὴν πόσιν τοῦ ὕδατος, ἀλλ' ἤρχισε νὰ διαδίδηται καὶ ἐν τῷ ἀέρι καὶ μάλιστα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν πλέον νὰ διαχέηται εἰς μακρὰν ἀπὸ τοῦ Κεφαλοβρύσου ἀπόστασιν.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο διεδόθη καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων, ὁ δὲ δήμαρχος Κλειτορίας διὰ τηλεγραφήματός του ἀπὸ 12/24 Σεπτεμβρίου ἤτοι μετὰ ἕνα περίπου μῆνα εἰδοποίησε διὰ τοῦ Νομάρχου Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος τὸ ἐπὶ τῶν ***Ἐσωτερικῶν Ὑπουργεῖον*** ὅτι «***ἐκ** » **πηγῆς ποταμοῦ Λάδωνος Λυκουριᾶς ἐξέρχεται πρὸ ἡμερῶν ὀσμὴ***

» ***ἀφόρητος προσβάλλουσα ὑγείαν διερχομένων*** » καὶ ὅτι « ***ὕδωρ*** « ***μετεβλήθη εἰς θερμόν*** ».

Τὸ δὲ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Σ. Ὑπουργεῖον δι' ἀποφάσεως τοῦ Β. Ἰατροσυνεδρίου, γενομένης ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 28 Σεπτεμβρίου π. ἔ., ἀνέθετό μοι διὰ τοῦ ἀπὸ 3 Ὀκτωβρίου π. ἔ. ἐγγράφου αὐτοῦ ὅπως μεταβῶ ἐπὶ τόπου καὶ ἐξακριβώσω τὴν αἰτίαν τοῦ φαινομένου τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ.

Ἑπόμενος τῇ ἐντολῇ ταύτῃ μετέβην ἐπὶ τόπου καὶ ἐξετάσας ἐπιμελῶς τὰ τοῦ φαινομένου τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ εὗρον:

Αον ὅτι ἡ μὲν θερμοκρασία τῶν ὑδάτων ἦτο 15° Κελσίου, ἐν ᾧ ἡ τῆς ἀτμοσφαίρας κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τῆς ἡμέρας ἐκυμαίνετο μεταξὺ 18° καὶ 25° Κελσίου.

Βον ὅτι τόσον ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῶν ἀβαθῶν μερῶν τῆς λίμνης ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῷ ὕδατι φυτῶν καὶ διαφόρων ἄλλων ἀντικειμένων ἐπεκάθητο λεπτὸν καὶ λευκὸν στρῶμα ἐκ θείου.

Γον ὅτι μικροί τινες ἰχθύες ἔκειντο νεκροὶ παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης.

Δον ὅτι οὐδεὶς ἰχθύς, ἐκ τῶν ἄλλοτε ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ ζώντων ἔν τε τῇ λίμνῃ καὶ τῷ ποταμῷ, ἦτο ὁρατός.

Εον ὅτι ἡ ἀντίδρασις τῶν ὑδάτων ἐπὶ χάρτου ἐρυθροῦ τε καὶ κυανοῦ διὰ βάμματος ἡλιοτροπίου ἦτο οὐδετέρα.

ϛον ὅτι τὰ ὕδατα ἦσαν ἀηδῆ τὴν γεῦσιν καὶ δύσποτα.

Ζον ὅτι ἡ ὀσμὴ αὐτῶν ἦτο ὡς ἡ ἀπὸ ᾠῶν σεσηπότων.

Ηον ὅτι τὸ χρῶμα αὐτῶν ἐν αὐτῇ τῇ λίμνῃ ἦτο ἐλαφρῶς θολερόν, ἐν φιάλῃ ὅμως οὐδόλως παρουσιάζετο τὸ τοιοῦτον, οὔτε μετὰ χρόνον ἀπετίθετο ἴζημά τι.

Θον ὅτι ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρὰ χρονικὰ διαστήματα ἀνέθρωσκον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς λίμνης μικραὶ φυσαλλίδες ***ὑδροθείου***, αἵτινες προσέδιδον ***ἐλαφρὰν*** εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν ὀσμήν.

Ιον ὅτι εὐθὺς ὡς τὰ ὕδατα τῆς λίμνης ἐκ τῶν πρὸς νότον ἐκβολῶν αὐτῆς κατέπιπτον μεθ' ὁρμῆς ἐξ ὕψους ἑνὸς περίπου μέτρου (Φωτοτυπία πίν. 8) καὶ ἐσχημάτιζον τὸν Λάδωνα ποταμόν, ἀνέδιδον ***βαρεῖαν*** καὶ ἀπὸ μεγάλης ἀποστάσεως, ἀναλόγως τῆς διευθύνσεως καὶ ἐντάσεως τοῦ ἀνέμου, αἰσθητὴν ὀσμὴν ***ὑδροθείου***. Τοῦτ' αὐτὸ παρου-

σιάζετο καὶ διὰ παρατεταμένης ἀναταράξεως ὕδατος τῆς λίμνης ἐντὸς φιάλης καλῶς πεπωματισμένης καὶ κατὰ τὰ $^2/_3$ πεπληρωμένης.

Ἔτι μᾶλλον καταφανέστερον παρουσιάζετο τοῦτο 200 μέτρα νοτιώτερον τῆς λίμνης ὡς ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ ὕδατος πρὸς κίνησιν τῶν ἐκεῖ ὑδρομύλων.

ΙΑον ὅτι τὰ ζῷα τῶν περιοίκων δὲν ἔπινον ἐκ τοῦ ὕδατος κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν ἀφ' ὅτου παρουσιάσθη τὸ φαινόμενον τοῦτο. Πλὴν τοῦτο δὲν ἔχεται ἀληθείας, ὡς ὁ ἴδιος ἀντελήφθην καὶ ὡς ἐκ τῆς φωτοτυπίας ἀριθ. 8 ἐμφαίνεται.

ΙΒον ὅτι ἡ ἐκ τοῦ ὑδροθείου αὕτη ὀσμὴ ἀναδίδεται ἐκ τοῦ ποταμοῦ κατὰ τὴν περαιτέρω αὐτοῦ πορείαν μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Ἅγιος Κωνσταντῖνος ἤτοι εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν πηγῶν πλέον τῶν 5 ὡρῶν.

ΙΓον ὅτι οὐδεμία γεωτεκτονικὴ μεταβολὴ ἐπῆλθεν οὔτε εἰς τὰ ἀρχαιότερα τῶν πετρωμάτων ἤτοι τοὺς ἀσβεστολίθους τῆς Τριπόλεως καὶ τοῦ Ὠλονοῦ (Tripolitzakalk καὶ Olonoskalk), οὔτε εἰς τὰ νεώτερα, ἤτοι τὰ χροκαλοπαγῆ, ψαμμιτικὰ καὶ ἀργιλικὰ προϊόντα τῆς ἀποσαθρώσεως τῶν προηγουμένων ἀρχαιοτέρων πετρωμάτων. Καὶ τέλος

ΙΔον ὅτι κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Κωνσταντίνου Ζέγγελη γενομένην ἀνάλυσιν ἓν λίτρον ὕδατος τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ περιέχει ἐν συνόλῳ ὑδρόθειον γραμ. 0,129 ἤτοι 83,68 κυβικὰ ἑκατοστόμετρα.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶνε τὰ τοῦ φαινομένου διὰ τῶν ἐπὶ τόπου παρατηρήσεων ἡμῶν, ἤδη δὲ ἂς ἐξετάσωμεν τὸ μὲν τὴν αἰτίαν τῆς ὑπάρξεως τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ, τὸ δὲ τὴν αἰτίαν τοῦ φαινομένου τοῦ ὑδροθείου.

Εἶνε φανερὸν ὅτι ἐν τῇ λεβητοειδεῖ ἐγκατακρημνίσει τῇ σχηματισθείσῃ διὰ συστήματος τεκτονικῶν ρηγμάτων προγενεστέρων γεωλογικῶν ἐποχῶν μεταξὺ τῶν ὀρεοσειρῶν τῶν Ἀροανίων (Χελμοῦ) πρὸς τὰ βορειοδυτικά, τῆς Κυλλήνης (Ζίρια) πρὸς τὰ βορειανατολικὰ καὶ τοῦ Σαϊτᾶ πρὸς νότον κεῖται ἡ λίμνη τοῦ Φενεοῦ εἰς ὕψος 668 μέτρων ἤτοι 200 μέτρα ὑψηλότερον τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ. Ἐπίσης εἶνε φανερὸν ὅτι, ἐν ᾧ πανταχόθεν ἐκ τῶν πέριξ καὶ πρόσθεν περιγραφεισῶν ὀρεοσειρῶν εἰσρέουσιν ἄφθονα ὕδατα ἐν τῇ λίμνῃ τοῦ

Φενεοῦ, οὐδεμία τοὐναντίον φανερὰ δι' ὑπεργείου ποταμοῦ ἐκροὴ παρατηρεῖται, ἕνεκα τοῦ βάθους, εἰς ὃ εὑρίσκεται ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια τῶν ὑδάτων αὐτῆς ἐν σχέσει πρὸς τὰ πανταχόθεν περικλείοντα αὐτὴν ὑψηλὰ ὄρη. Γεννᾶται λοιπὸν ἐξ ἀνάγκης τὸ ζήτημα πόθεν ἐκρέουσι τὰ ὕδατα αὐτῆς, διότι διὰ μόνης τῆς ἐξατμίσεως εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ ἐπέρχηται ἰσορροπία. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ὑπάρχῃ ὑπόγειος τοιαύτη ἐκροή, διότι ἄλλως ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἔπρεπε νὰ εἴχομεν ὕψωσιν τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης, ἐν ᾧ, ὡς γνωστόν, τὸ τοιοῦτον δὲν λαμβάνει χώραν.

Ἤδη ὑπολείπεται πρὸς ποῖον μέρος τῆς λίμνης πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν τὴν τοιαύτην ὑπόγειον διέξοδον τῶν ὑδάτων. Ἡ λύσις καὶ τούτου δὲν εἶνε δύσκολος, ἀρκεῖ νὰ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὰς βυθομετρήσεις καὶ τὸ ἐπικλινὲς ἀπὸ τῶν χωρίων Φονιά, Καλύβια, Μεσανὸ μέχρι τῶν πρὸς νότον ὀχθῶν τῆς λίμνης ταύτης, ὁπότε ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ εὑρίσκηται ἡ διέξοδος πρὸς νότον καὶ δὴ οὐχὶ πρὸς τὸ χωρίον Γκιόζα, ἀλλὰ παρὰ τὸ κυκλοειδὲς ἀκρωτήριον, ὅπερ κεῖται μεταξὺ τοῦ χωρίου τούτου καὶ τῆς ὁδοῦ τῆς κατερχομένης ἐκ τοῦ χωρίου Λυκουρίας πρὸς τὰ χωρία Καλύβια, Φονιὰ κλπ.

Ἀλλ' ἂν τοῦτο ἀληθές, τότε πρέπει νὰ γνωρίζωμεν πόθεν ἐδόθη ἡ πρὸς τοῦτο αἰτία. Ἁπλῆ γεωλογικὴ ἐξέτασις τόσον τῶν περὶ τὴν πηγὴν τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ πετρωμάτων ὅσον καὶ τῶν τοῦ ὑποδειχθέντος μέρους διὰ τὴν ὑπόγειον ροὴν τοῦ ὕδατος τῆς λίμνης τοῦ Φενεοῦ καθιστᾷ φανερὸν ὅτι ταῦτα κεῖνται ἐπὶ τοῦ γεωτεκτονικοῦ μεγάλου ρήγματος, ὅπερ μετετόπισε τὸν ἀσβεστόλιθον τοῦ Ὠλονοῦ εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος (niveau) τοῦ ἀσβεστολίθου τῆς Τριπόλεως. Συνεπῶς ἡ ὑπόγειος ροὴ τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης συμπίπτει μετὰ τῆς γραμμῆς τῆς μετατοπίσεως καὶ κυρίως εἰπεῖν ὑπὸ ταύτης διενεργεῖται, οὕτως ὥστε οὐ μόνον παρὰ τὸ προμνημονευθὲν ἀκρωτήριον πράγματι εἶνε ἡ θέσις τῆς κατεισδύσεως τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης, ἀλλὰ καὶ αἱ πηγαὶ τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ, αἵτινες κεῖνται 200 μέτρα χθαμαλώτερον τῆς λίμνης, σχηματίζονται ἐκ τῶν ἐν λόγῳ ὑπογείων ὑδάτων.

Τοῦτο δὲ οὐ μόνον ἐκ τῆς γεωλογικῆς ἅμα καὶ γεωτεκτονικῆς κατασκευῆς καταδηλοῦται, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀλληλουχίας διαφόρων φαινομένων τῆς τε λίμνης τοῦ Φενεοῦ καὶ τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ.

Ὁ Στράβων μνημονεύει ὅτι «Τἀναντία δ' ὁ Λάδων ἔπαθε τοῦ

» ρεύματος ἐπισχεθέντος ποτὲ διὰ τὴν ἔμφραξιν τῶν πηγῶν. Συμπε-
» σόντα γὰρ τὰ περὶ Φενεὸν βέρεθρα ὑπὸ σεισμῶν — δι' ὧν ἦν ἡ
» φορὰ — μονὴν ἐποίησε τοῦ ρεύματος μέχρι τῶν κατὰ βάθους φλε-
» βῶν τῆς πηγῆς. Καὶ οἱ μὲν οὕτω λέγουσιν. Ἐρατοσθένης δέ φησι
» περὶ Φενεὸν μὲν τὸν Ἀνίαν καλούμενον ποταμὸν λιμνάζειν τὰ πρὸ
» τῆς πόλεως καταδύεσθαι δ' εἴς τινας ἠθμούς, οὓς καλεῖσθαι βέρε-
» θρα. Τούτων δ' ἐμφραχθέντων ἔσθ' ὅτε ὑπερχεῖσθαι τὸ ὕδωρ εἰς τὰ
» πεδία πάλιν δ' ἀναστομουμένων ἀθρόον ἐκ τῶν πεδίων ἐκπεσὸν εἰς
» τὸν Λάδωνα καὶ τὸν Ἀλφειὸν ἐμβάλλειν, ὥστε καὶ τῆς Ὀλυμπίας
» κλυσθῆναί ποτε τὴν περὶ τὸ ἱερὸν γῆν τὴν δὲ λίμνην συσταλῆναι.»
Ὁ δὲ Πλίνιος ἀναφέρει « Terrae quoque motus profundunt
» sorbentque aquas: sicut circa Pheneum Arcadiae quin-
» quies accidisse constat.» Ὁ δὲ Παυσανίας λέγει « Φενεατῶν
» δὲ τὸ πεδίον κεῖται μὲν ὑπὸ ταῖς Καφυαῖς, πλεονάσαντος δέ ποτε
» αὐτῷ τοῦ ὕδατος κατακλυσθῆναί φασι τὴν ἀρχαίαν Φενεόν, ὥστε
» καὶ ἐφ' ἡμῶν σημεῖα ἐλείπετο ἐπὶ τῶν ὀρῶν, ἐς ἃ ἐπαναβῆναι τὸ
» ὕδωρ λέγουσι. Καφυῶν δὲ στάδια πέντε ἀφέστηκεν ἥ τ' Ὄρυξις κα-
» λουμένη καὶ ἕτερον ὄρος Σκίαθις· ὑφ' ἑκατέρῳ δέ ἐστι τῷ ὄρει βά-
» ραθρον τὸ ὕδωρ καταδεχόμενον τὸ ἐκ τοῦ πεδίου.»

« Τὰ δὲ βάραθρα οἱ Φενεᾶται ταῦτά φασιν εἶναι χειροποίητα,
» ποιῆσαι δὲ αὐτὰ Ἡρακλέα τηνικαῦτα ἐν Φενεῷ παρὰ Λαονόμῃ τῇ
» Ἀμφιτρύωνος μητρὶ οἰκοῦντα»· καὶ περαιτέρω « Διὰ μέσου δὲ ὤρυ-
» ξεν Ἡρακλῆς τοῦ Φενεατῶν πεδίου ρεῦμα εἶναι τῷ ποταμῷ τῷ
» Ὀλβίῳ, ὅν τινα Ἀροάνιον Ἀρκάδων καλοῦσιν ἕτεροι καὶ οὐκ Ὄλ-
» βιον. Μῆκος μὲν τοῦ ὀρύγματος στάδιοι πεντήκοντά εἰσι, βάθος δέ,
» ὅσον μὴ πεπτωκός ἐστιν αὐτοῦ, καὶ ἐς τριάκοντα καθήκει πόδας.
» Οὐ μὴν ταύτῃ γε ἔτι κάτεισιν ὁ ποταμός, ἀλλὰ ἐς τὸ ρεῦμα ἀπε-
» χώρησεν αὖθις τὸ ἀρχαῖον, καταλιπὼν ἔλυτρον τοῦ Ἡρακλέους τὸ
» ἔργον.» Προσέτι περαιτέρω ἔτι ἀναφέρει « Προελθόντων δὲ σταδίους
» ὡς πεντήκοντα ἐκ Λυκουρίας ἐπὶ τοῦ Λάδωνος ἀφίξει τὰς πηγάς.
» Ἤκουσα δὲ ὡς τὸ ὕδωρ τὸ λιμνάζον ἐν τῇ Φενεατικῇ, κατερχό-
» μενον ἐς τὰ βάραθρα τὰ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἄνεισιν ἐνταῦθα καὶ ποιεῖ
» τῷ Λάδωνι τὰς πηγάς· τοῦτο μὲν δὴ οὐκ ἔχω σαφῶς εἰπεῖν, εἴτε
» οὕτως εἴτε ἄλλως ἐστὶν ἔχον, ὁ δὲ Λάδων ποταμῶν τῶν ἐν Ἑλ-
» λάδι ὕδωρ παρέχεται κάλλιστον.»

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης οὐδὲν νεώτερον γνωρίζομεν, μόλις δὲ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐγένετο πάλιν πλήμμυρα, ἥτις λέγεται ὅτι τὸ Μοναστήριον ὑπεράνω τοῦ χωρίου Φονιὰ κατέστρεψε. Τῷ 1806 ὁ Leake εὗρε τὴν λίμνην τοῦ Φενεοῦ ἀπεξηραμμένην καὶ καλῶς καλλιεργημένην. Τῷ 1821 ἡ λίμνη πάλιν ἤρχισε νὰ πληρῶται ὕδατος, ἕνεκα ἐμφράξεως τῶν καταβοθρῶν, καὶ κατὰ τὸν χρόνον (Νοέμβριον 1829) τῆς κατασκευῆς τοῦ χάρτου τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἀποστολῆς ἡ λίμνη ἐξικνεῖτο μέχρι τῶν Καλυβίων καὶ Φονιὰ καὶ οὕτω φέρεται ἐπὶ τοῦ χάρτου αὐτῶν. Τῷ 1833 τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ ἐξώρμησαν αἰφνιδίως προξενήσαντα μεγάλας πλημμύρας ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀλφειοῦ, ἡ δὲ λίμνη ἀπεξηράνθη καὶ πάλιν καὶ ἐκαλύφθη ὑπὸ φυτῶν. Ἔκτοτε εἶνε ἄγνωστον πότε ἤρχισε ν' ἀνασχηματίζηται ἡ λίμνη, κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Philippson τὸν Ἰούνιον τοῦ 1888 ἦτο λίαν ἐκτεταμένη, πλὴν κατὰ πολὺ ὑπελείπετο τῆς ἐκτάσεως, ἣν εἶχε κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1829 (ἴδε τοπογραφικὸν χάρτην). Ἐπίσης ἐκ πληροφοριῶν ἀναφέρει ὁ Philippson ὅτι τὸν Ἰούνιον τοῦ 1880 ἕνεκα σεισμοῦ τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος ἐστείρευσαν ἐπὶ μίαν ὥραν καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἠδύνατό τις νὰ βλέπῃ βαθέως ἐντὸς τῆς σύριγγος. Μόλις δὲ μετὰ 8 ἡμέρας ἐπανῆλθον τὰ ὕδατα εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν ποσότητα. Τὸ ἀναγραφόμενον δὲ ὑπὸ τοῦ Philippson ὡς λεχθὲν εἰς αὐτὸν ὅτι ἡ λίμνη τοῦ Φενεοῦ στερεῖται ἰχθύων δὲν εἶνε ἀληθές, καθ' ὅσον ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀντελήφθην τοιούτους καὶ μάλιστα τοῦ αὐτοῦ εἴδους, ὅπερ παρουσιάζεται εἴς τε τὰς πηγὰς καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Λάδωνι καὶ περὶ ὧν ὁ Παυσανίας λέγει: «Εἰσὶ δὲ ἰχθῦς ἐν τῷ Ἀροανίῳ καὶ ἄλλοι καὶ οἱ ποικιλίαι καλούμενοι· τούτους λέγουσι τοὺς ποικιλίας φθέγγεσθαι κίχλῃ τῇ ὄρνιθι ἐοικός. Ἐγὼ δὲ ἀγρευθέντας μὲν εἶδον, φθεγγομένων δὲ ἤκουσα οὐδὲν καταμείνας πρὸς τῷ ποταμῷ καὶ ἐς ἡλίου δυσμάς, ὅτε δὴ φθέγγεσθαι μάλιστα ἐλέγοντο οἱ ἰχθῦς.»

Προσέτι ἐγένετο εἰς ἐμὲ γνωστὸν ὅτι κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1894, ὁπότε ἔλαβε χώραν ὁ καταστρεπτικὸς σεισμὸς τῆς Λοκρίδος, τὰ ὕδατα καὶ πάλιν τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ ἐστείρευσαν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, παρῆλθον δὲ δύο ἑβδομάδες μέχρις ὅτου ἡ ποσότης αὐτῶν ἐπαρκέσῃ διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν ἐκεῖ ὑδρομύλων. Οἱ δὲ παροικοῦντες μυλωθροὶ ἡλίευον τότε ἀφθόνους καὶ μεγάλους ἰχθῦς.

Ἐκ πάντων τούτων ἐξάγεται ὅτι πράγματι αἱ πηγαὶ τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ τροφοδοτοῦνται ἐκ τῆς λίμνης τοῦ Φενεοῦ καὶ ἀκριβῶς διὰ μέσου τῆς γραμμῆς τῆς μεταπτώσεως, καὶ ὅτι ἕνεκα σεισμῶν ὁτὲ μὲν τὸ ῥῆγμα τοῦτο ἀποφράσσεται, ὁπότε αἱ πηγαὶ τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ στειρεύουσι καὶ ἡ λίμνη τοῦ Φενεοῦ ἀνασχηματίζεται, ὁτὲ δὲ ὅτι τὸ ῥῆγμα διανοίγεται καὶ τὰ ὕδατα τῆς λίμνης κατεισδύουσιν ἐλευθέρως καὶ ἐξέρχονται παρὰ τὸ Κεφαλόβρυσον, ὁπότε ἡ μὲν λίμνη τοῦ Φενεοῦ ἀποξηραίνεται καὶ καλλιεργεῖται, ἡ δὲ Ἦλις πλημμυρεῖ.

Μετὰ τὴν παροδικὴν στείρευσιν τῶν ὑδάτων τῆς πηγῆς τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1894 καὶ βραδύτερον ἔτι, ταῦτα ἐγένοντο ἀφθονώτερα· προσέτι παρετηρήθη ἔκτοτε ἐπὶ τῆς λίμνης τοῦ Φενεοῦ ὅτι ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος τὰ ὕδατα αὐτῆς κατήρχοντο, ἐκτάσεις δὲ κεκαλυμμέναι πρότερον ὑπὸ τῶν ὑδάτων αὐτῆς ἀπεκαλύπτοντο καὶ ἐκαλλιεργοῦντο ὑπὸ τῶν περιοίκων καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ὁπότε καὶ σεισμοὶ ἔλαβον χώραν ἐν Πελοποννήσῳ. Τοῦτο ἐγένετο καταφανέστερον, καὶ ἐκτάσεις μεγαλείτεραι ἀπεξηραίνοντο, ἐν ᾧ ταυτοχρόνως πρὸς τὰ βορειότερα μέρη τῆς λίμνης αἱ ἀπαρχαὶ προγενεστέρων διωρύγων παρουσιάζοντο καὶ ρεύματα ὑδάτων ὡς ποταμοὶ διηνοίγοντο ἐντὸς τῆς λίμνης.

Τὰ ὑδρόβια πτηνὰ ἀπεσύροντο πρὸς νότον τῆς λίμνης, ἔνθα ἠδύναντο ν' ἀποφεύγωσι τότε τοὺς ἐχθρούς των.

Τὸ τελευταῖον κτύπημα τοῦ φαινομένου τῆς ἀποξηράνσεως τῆς λίμνης ἔδωκεν ὁ σεισμὸς τῆς 5ης πρὸς τὴν 6ην Αὐγούστου π. ἔ., ὁπότε ἀκράτητα πλέον τὰ ὕδατα ἐφέροντο πρὸς νότον καὶ ἀπεκάλυπτον οὐ μόνον πλῆρες σύστημα διωρύγων κατὰ μῆκος τῆς λίμνης ἀπὸ τῶν χωρίων Καλύβια, Φονιὰ κλπ. πρὸς τὰς βορείους ὑπωρείας τοῦ ὄρους Σαϊτᾶ καὶ πλείστων ἐγκαρσίων πρὸς τὰς προηγουμένας ἤτοι ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὴν λίμνην μετέβαλον εἰς χέρσον, ἐν ᾧ ταυτοχρόνως ἀπεκάλυπτον καὶ αὐτὰ τὰ στόμια τῶν καταβοθρῶν, δι' ὧν τὰ ὕδατα φέρονται ὑπογείως πρὸς τὸ Κεφαλόβρυσον.

Οὕτως ἡ λίμνη ἀπεξηράνθη καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν καὶ μόνον πρὸς τὰ νοτιώτερα ἄκρα, ἤτοι πρὸς τὸ χωρίον Γκιόζα καὶ πρὸς τὴν θέσιν Καψάλα Σαϊτᾶ, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν καταβοθρῶν σῴζονται τὰ ὕδατα ἀποτελοῦντα δύο λεκάνας σμικρὰς συγκοινωνούσας πρὸς τὰς

καταβόθρας, ἔνθα καὶ κατεισδύουσι. Κατὰ τὴν ἐκεῖ μετάβασίν μου ἠδυνήθην νὰ παρακολουθήσω τὴν πορείαν ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἤδη λίμνης ἀπὸ τοῦ χωρίου Φονιὰ κλπ. μέχρι ἀποστάσεως 2 $^{1}/_{2}$ μέτρων πρὸ τοῦ νοτιωτέρου ἄκρου τῆς λίμνης ἤτοι πρὸ τῶν καταβοθρῶν, αἵτινες εὑρίσκονται πρὸ τοῦ κυκλοτεροῦς ἀκρωτηρίου.

Ἐὰν βεβαίως αἱ τελευταῖαι βροχαὶ δὲν παρημπόδισαν τὴν ἐκροὴν καὶ τοῦ ὑπολοίπου ὕδατος, ἡ λίμνη ἅπασα θὰ εἶνε ἤδη καθ' ὁλοκληρίαν ἀπεξηραμμένη ἢ τοὐλάχιστον τὰ προαναφερθέντα τμήματα τῆς λίμνης παρὰ τὴν Γκιόζα καὶ Καψάλα Σαϊτᾶ θ' ἀποτελοῦν τέλματα μικρὰ ἑκατέρωθεν τῶν καταβοθρῶν.

Αἱ ἐπὶ τόπου ληφθεῖσαι φωτοτυπίαι (πίν. 9 καὶ 10) παρέχουσι πιστὴν εἰκόνα τόσον τῆς προηγουμένης καταστάσεως τῆς λίμνης διὰ τῶν ἐναπολειφθέντων ἰχνῶν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν ὅσον καὶ τῆς παρούσης. Οὕτω π. χ. ἡ μὲν φωτοτυπία (πίν. 9) καταδεικνύει ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῶν βορείων ὑπωρειῶν τοῦ Σαϊτᾶ εἰς ὕψος 58 μέτρων ἀπὸ τῆς νῦν πεδιάδος τοῦ Φενεοῦ διὰ καταφανοῦς ὁριζοντίας γραμμῆς διαβρώσεως τὸ ὕψος τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς μεγίστης αὐτῆς ἐκτάσεως· πρὸς δὲ καὶ τὰ παρὰ τὸ κυκλοτερὲς ἀκρωτήριον ῥεύματα τῶν ὑδάτων, ἅτινα ἐκ τῶν δύο προμνημονευθεισῶν λεκανῶν φέρονται πρὸς τὰς καταβόθρας.

Ἡ δὲ φωτοτυπία (πίν. 10) παρουσιάζει τὰς κατὰ μῆκος καὶ πλάτος διώρυγας, ὁλόκληρον τὴν ἀποξηρανθεῖσαν λίμνην καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τμήματος τῶν ὀχθῶν τῆς διώρυγος καὶ τὰ ἀποτυπωθέντα ἴχνη τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ χωρίου Φονιὰ καὶ ἔφθασε 2 $^{1}/_{2}$ μέτρα πρὸ τῆς καταβόθρας, ἐφ' ἧς ἵστανται οἱ δύο ἀγωγιᾶταί μου.

Ἡ ἀποξηρανθεῖσα λίμνη δὲν φέρει οὐδεμίαν σχεδὸν ὑδροβίαν βλάστησιν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασίν της, πλὴν μόνον παρὰ τὰς ὄχθας λείψανα νηματοειδῆ φυτοῦ τινος κατενεχθέντος ἐκ τῶν πέριξ ὀρέων ὑπὸ τῶν ὑδάτων καὶ τὸ ὁποῖον τὸ πρῶτον ἐπέπλεε τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης, ἤδη δέ, ὅτε αὕτη ἀπεξηράνθη, ἀπέμεινε παρὰ τὰς ὄχθας.

Ἐπίσης οὐδεμία χερσαία βλάστησις φέρεται ἐπ' αὐτῆς, ἐκτὸς ἐκείνης ἣν, ὡς προεῖπον, ἐκαλλιέργησαν μετὰ τὸ 1894 ἐπὶ τῶν ἔκτοτε ἀποκαλυφθεισῶν ἐκτάσεων περὶ τὰς ὄχθας οἱ περίοικοι.

Ζωϊκὸς κόσμος ἐκτὸς τῶν κελυφῶν καρκίνων τινῶν, ἰχθύων νεωστὶ

ἀποθανόντων καὶ μεγίστου ἀριθμοῦ γλωσσοφόρων μονοθύρων ὀστράκων τῆς *Bythinia hellenica* Kob., *Valvata depressa* Pfoiff. καὶ *Limnaea auricularia* var. *sinuosa* West. οὐδὲν ἕτερον παρουσιάζεται.

Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ ἰδιαιτέρως ἐπισύρει τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκέπτου, εἶνε τὸ παχὺ τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις σχάσις τοῦ ἀποξηρανθέντος βυθοῦ τῆς λίμνης μέχρι βάθους πολλάκις ἡμίσεος μέτρου. Τὰ παρὰ τὰς ὄχθας ἰδίως ἀποτεθέντα ἰλυοπαγῆ πετρώματα ἀποτελοῦνται σχεδὸν εἰπεῖν κατὰ τὸ ἓν τρίτον ἐκ τῶν λειψάνων τῆς Bythinia, Valvata καὶ Limnaea.

Πρὸς δὲ ἐπ' αὐτῶν ἀναπαύονται σωρεῖαι μεγάλαι ἐκ νεωστὶ ἀποθανόντων ὀστράκων (récente) τῶν προμνημονευθέντων γλωσσοφόρων κογχυλίων.

Ἐκτὸς ὀλίγων χροκαλῶν, τὰς ὁποίας συναντᾷ τις μόνον παρὰ τὰς ὄχθας κάτωθεν ἀποτόμων κλιτύων, πανταχοῦ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἀποξηρανθείσης λίμνης ἀπετέθησαν μόνον ἀργιλικὰ πετρώματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων εὑρίσκει τις καὶ τεμάχια ξύλων καὶ κώνους πίτυος, ἐκ τῶν πέριξ δασῶν κατενεχθέντα ὑπὸ τῶν ὑδάτων, καὶ ἐν μέρει ἀποσαθρωθέντα καὶ ἀπανθρακωθέντα διὰ τοῦ μακροχρονίου ἀποκλεισμοῦ καὶ διὰ τῆς διαρκοῦς ἐπηρείας τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης.

Αἱ ἐν τῇ λίμνῃ ταύτῃ ἄλλοτε πανταχόθεν ζῶσαι ἄγριαι νῆσσαι, ἕνεκα τῆς ἐξαφανίσεως τῶν ὑδάτων καὶ τοῦ περιορισμοῦ αὐτῶν μόνον εἰς δύο μικρὰς λεκάνας, περιωρίσθησαν καὶ αὗται ἐντὸς αὐτῶν καὶ ἤδη εἶνε ἐξαίσιον θέαμα νὰ βλέπῃ τις αὐτὰς αὐτόχρημα νὰ ἐπικαλύπτωσι μέγα μέρος τῶν ἐναπολειφθέντων ὑδάτων, πρὸς δὲ καὶ τὸ ὡραῖον τῆς ἀλυσοειδοῦς αὐτῶν πτήσεως, ὁσάκις ἐκ τῆς μιᾶς λεκάνης δι' οἱανδήποτε αἰτίαν καταφεύγουσιν εἰς τὴν ἑτέραν.

Ἡ διαύγεια ὡς καὶ τὸ κυανοῦν τοῦ χρώματος τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης δὲν εἶνε πλέον, ὅπως ὁ Philippson κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του ἐν ἔτει 1889 ἐν τῷ περὶ Πελοποννήσου συγγράμματί του ἀναφέρει, ἀλλ' ἐγένοντο ταῦτα ὀλίγον θολερὰ ὡς ἐκ τῆς ἐν σμικρᾷ ποσότητι αἰωρουμένης ἰλύος καὶ μάλιστα περὶ τὰς δύο καταβόθρας, καὶ ἀπώλεσαν καθ' ὁλοκληρίαν τὸ κυανοῦν αὐτῶν χρῶμα, ἅτε καὶ τοῦ βάθους αὐτῶν περιορισθέντος μόλις μέχρι 2 μέτρων ἀπὸ τῶν 30 μέτρων. Ἐντούτοις καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν οὐ μόνον τῆς ἀποξηρανθείσης λί-

μνης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐναπολειφθείσης τὰ ὕδατα εἶνε ἐντελῶς ἄγευστα καὶ ἄοσμα, συνεπῶς μὴ προδίδοντα τὴν σῆψιν ὀργανικῶν λειψάνων, ἀφ' οὗ ἄλλως ἐκτὸς τῶν παρὰ τὰς ὄχθας τριχοειδῶν φυτικῶν λειψάνων καὶ μικρῶν κογχυλίων οὐδὲν ἕτερον ὀργανικὸν ὂν ἐνέκλειεν αὕτη.

Ἐκ τῶν προλεχθέντων καθίσταται δῆλον, ὅτι διὰ τῆς διευρύνσεως τῆς ὑπογείου σύριγγος ἐφέρθησαν ἅπαντα τὰ ὕδατα τῆς λίμνης τοῦ Φενεοῦ μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ καὶ ἐκεῖθεν δι' αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀλφειοῦ μέχρι τῆς Μεσογείου θαλάσσης, πρὸς δὲ ὅτι ἡ παρουσία τῆς ἐκ τοῦ ὑδροθείου ὀσμῆς τῶν ὑδάτων τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ δὲν ὀφείλεται εἰς οὐδεμίαν αἰτίαν ἐντὸς τῆς λίμνης ἐνοικοῦσαν. Διότι, ἐὰν τοιαύτη τις αἰτία ὑπῆρχε, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἔπρεπε καὶ τὰ ὕδατα τῆς λίμνης τοῦ Φενεοῦ νὰ ἦσαν ἐφωδιασμένα διὰ τῆς δι' ὑδροθείου χαρακτηριστικῆς ὀσμῆς.

Τούτου ἕνεκεν τὴν αἰτίαν τῆς παρουσίας τοῦ ὑδροθείου πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν ἐν αὐτῇ τῇ ὑπογείῳ σύριγγι, ἥτις, ὡς προείπομεν, συμπίπτει μετὰ τοῦ μεγάλου τεκτονικοῦ ῥήγματος, ὅπερ ἐπέφερε τὴν μετατόπισιν τῶν ἀσβεστολίθων τῆς Τριπόλεως καὶ τοῦ Ὠλονοῦ.

Ἡ γεωλογικὴ ἐξέτασις τῶν πέριξ τοῦ Κεφαλοβρύσου ὀρέων οὐδαμοῦ παρουσιάζει ἡμῖν πετρώματα πυριγενοῦς καταγωγῆς, οὔτε ἀρχαιοτέρων γεωλογικῶν διαπλάσεων, οὔτε νεωτέρων ἢ νεωτάτων, συνεπῶς δὲν δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν τὴν παρουσίαν τοῦ ὑδροθείου εἰς ἡφαιστειακήν τινα ἐνέργειαν, ὅπως π. χ. ἐν Θήρᾳ, Μεθάνοις κλπ.

Ἐπίσης καθ' ὅλην τὴν ἐκεῖ ἔκτασιν ἐλλείπουσι καθ' ὁλοκληρίαν ἢ τοὐλάχιστον δὲν παρουσιάζονται μέχρι τῆς ἐπιφανείας θειοῦχοι ἑνώσεις μετάλλων, ὡς π. χ. σιδηροπυρίτου, εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν ὁποίων ν' ἀποδώσωμεν τὴν παρουσίαν τοῦ ὑδροθείου.

Ἡ καθ' ὁλοκληρίαν ἀπουσία γαιανθρακοφόρων στρωμάτων ἀποκλείει ν' ἀποδώσωμεν τὴν ἔκλυσιν τοῦ ὑδροθείου εἰς ἀνάφλεξιν τῶν ἐν αὐτοῖς ἀνθράκων. Ὅπως δῆλα δὴ ἡ ἔκλυσις ὑδροθείου πλησίον τῆς πόλεως Urumtzi τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν ἀποδίδεται εἰς τὴν ἀνάφλεξιν ἀνθρακοφόρων στρωμάτων.

Προσέτι, ὅπως αἱ διὰ τῶν Ρώσσων νεωστὶ γενόμεναι ἔρευναι ἐν τῇ Μαύρῃ Θαλάσσῃ κατέδειξαν ὅτι τὸ ὕδωρ αὐτῆς εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα ἐνέχει ἀφθονίαν ὑδροθείου καὶ συνεπῶς ὅτι αἱ πηγαί, ὧν ἡ γένεσις προέρχεται ἐκ βαθυτέρων ἢ ἐπιπολαιοτέρων στρωμάτων θα-

λάσσης, ἐνέχουσιν ἀναλόγως ἢ οὔ ὑδρόθειον, τοῦτο δὲν δύναται νὰ ληφθῇ διὰ τὰς πηγὰς τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ ὑπ' ὄψιν, καθ' ὅσον ἡμεῖς κατεδείξαμεν ἤδη ὅτι τὸ ὕδωρ αὐτῶν προέρχεται ἐκ τῆς λίμνης τοῦ Φενεοῦ, ἔνθα οὐδ' ἴχνος ὑδροθείου παρουσιάζεται.

Ἡ σκέψις ὅτι ἡ αἰτία τῆς παρουσίας τοῦ ὑδροθείου ὀφείλεται εἰς ἔκλυσιν αὐτοῦ ἀπὸ μεγάλα βάθη τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, ἐν τῇ περιπτώσει ἡμῶν ἀποκλείεται ἐπίσης, διότι ἐνταῦθα δὲν συνᾴδει τοῦτο μὲ τὸ χθαμαλὸν τῆς θερμοκρασίας (15^0 K.) τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ. Καθ' ὅσον εἶνε βεβαιωμένον ὅτι ὅσον βαθύτερον πηγή τις ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς, τόσον, δυνάμει τῆς γηγενοῦς θερμότητος, μεγαλητέρα εἶνε ἡ θερμοκρασία αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ θερμοκρασία, ἣν ἀκριβῶς ἔχει ἡ πηγὴ τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἶνε αὐτὴ ἐκείνη ἡ μέση θερμοκρασία τῶν μερῶν ἐκείνων. Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ μέση θερμοκρασία τόπου τινὸς συμπίπτει μετὰ τοῦ ὁρίου τῶν θερμομετρικῶν ἀλλοιώσεων, δῆλα δὴ μετὰ τοῦ βάθους ἐκείνου, μέχρι τοῦ ὁποίου ἡ ἡλιακὴ θερμότης ἀπεργάζεται ἀλλοιώσεις θερμομετρικάς, καὶ τὸ ὁποῖον βάθος διὰ θερμοκρασίαν 15^0 K. καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε μεγαλήτερον τῶν 25—30 μέτρων. Ἡ ἀνωτέρω σκέψις ἐπιβεβαιώνει ἐπίσης τὴν προέλευσιν τῶν ὑδάτων τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ ἐξ ἐπιπολαίων στρωμάτων τῆς γῆς τὸ ὁποῖον συμπίπτει μὲ τὴν διαφορὰν τοῦ ὕψους (200 μέτρων) τῆς λίμνης τοῦ Φενεοῦ ἀπὸ τὸ Κεφαλόβρυσον.

Κατόπιν τῶν ἄνω ὅλων ἀποκλεισθεισῶν περιπτώσεων περὶ τῆς ἐξηγήσεως τῆς παρουσίας τοῦ ὑδροθείου ἐν τῇ πηγῇ τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ ὑπολείπεται ἡμῖν μόνον ἡ σκέψις ὅτι ἡ *ἐπιγενὴς* αὕτη παρουσία τοῦ ὑδροθείου προέρχεται μὲν ἐκ βαθυτάτων στρωμάτων τῆς γῆς διὰ μέσου τοῦ μεγάλου τεκτονικοῦ ῥήγματος, πλὴν ὅτι ἕνεκα ἐμφράξεων αὐτοῦ, περὶ ὧν πολλαχῶς γνωρίζομεν, δὲν ἐξικνεῖτο μέχρι τῶν πηγῶν. Ἐσχάτως ὅμως ἐπῆλθον, φαίνεται, τοιαῦται διαταράξεις ἐν τῷ ῥήγματι, ὡς ἄλλως τε καὶ ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων σεισμῶν ὑποδηλοῦται, ὥστε ἐπέτρεψαν τὴν διέξοδον τοῦ ὑδροθείου διὰ μέσου τοῦ ὕδατος. Ἕνεκα δὲ τῆς κολοσσιαίας ποσότητος τοῦ ὕδατος τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ, ἡ ὑψηλὴ πιθανὸν θερμοκρασία τοῦ ὑδροθείου δὲν ἦτο ἀνάλογος, ὥστε νὰ ὑψώσῃ κατὰ πολὺ καὶ τὴν θερμοκρασίαν τῶν ὑδάτων. Πλὴν τούτου οὐδεὶς βεβαιοῖ ἡμᾶς ὁποία ὑπῆρ-

ξεν ἡ θερμοκρασία αὐτῶν πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ ὑδροθείου, μόλον ὅτι ἐν σελ. 127 τοῦ συγγράμματός του περὶ Πελοποννήσου ὁ Philippson ἀναφέρει ὅτι τὸ ὕδωρ τοῦ Κεφαλοβρύσου εἶνε χλιαρὸν (Lauwarm). Πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς ἄνω ἐξηγήσεως ἡμῶν συντελεῖ καὶ ὁ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι χαρακτηρισμὸς τοῦ ὕδατος ὑπὸ τοῦ Philippson ὡς ἀηδοῦς τὴν γεῦσιν (Fader Geschmack), κατ' ἐμὲ ἐξ ἰχνῶν πιθανῶς ὑδροθείου, ὅπερ ὑποδεικνύει τὴν διοχέτευσιν τοῦ ὑδροθείου καὶ πρὸ τῆς ζωηρᾶς παρουσίας τοῦ φαινομένου. Δυστυχῶς δὲ οὔτε ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἀρχαίων ἀναφέρεται παρόμοιον φαινόμενον κατὰ τὰς παροδικὰς διαλείψεις τῆς λίμνης τοῦ Φενεοῦ, οὔτε ἐν τοῖς τῶν νεωτέρων, ὁπότε ἡ ἐξήγησις ἡμῶν θὰ ἦτο ἐκτὸς πάσης συζητήσεως.

Δὲν εἶνε δὲ οὐδόλως ἀπίθανον κατόπιν τῶν ἀλλεπαλλήλων καταστρεπτικῶν σεισμικῶν δονήσεων τῶν μαστιζουσῶν σήμερον τὴν Μεσσηνίαν, καὶ ὧν ἡ αἰτία βεβαίως θὰ ὀφείληται εἰς τὸ ἐκ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ σύστημα παραλλήλων τεκτονικῶν ρηγμάτων; τὸ ὁποῖον ἐπέφερε τὴν μεγάλην ἐγκατακρήμνισιν τοῦ νῦν Ἰονίου πελάγους, ἧς λείψανον ἡ Ἑπτάνησος, ὅτι καὶ τὸ μέγα τεκτονικὸν ῥῆγμα τῆς λίμνης τοῦ Φενεοῦ ἔπαθε ποιάν τινα διατάραξιν καὶ ἐπῆλθον τούτου ἕνεκεν μεταβολαὶ ριζικαὶ ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ φαινομένου τῆς τε λίμνης τοῦ Φενεοῦ ὡς καὶ τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ.

Νομίζω λοιπὸν ὅτι ἐπιβάλλεται τῇ Σ. Κυβερνήσει ἡ ἔγκαιρος ἐπιστημονικὴ σπουδὴ τοιούτων φαινομένων καὶ ἡ συνεχὴς παρακολούθησις αὐτῶν ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιστημόνων, τὸ μὲν διότι δυστυχῶς ἡ ἡμετέρα πατρὶς εὑρίσκεται εἰσέτι ἐν γεωλογικῇ ἐξελίξει καὶ συνεπῶς συχνὰ θὰ ὑφίσταται καταστροφάς, ὧν τὸ μέγεθος καὶ τὸν χρόνον βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν· τὸ δὲ διότι ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἡ ἐπιστήμη εὑρίσκεται ἐν τοῖς σπαργάνοις αὐτῆς καὶ ἔχει ἀνάγκην καὶ τῆς ἐλαχίστης ἐπιστημονικῆς εἰσφορᾶς. Ἡ δὲ πατρὶς ἡμῶν, ὅπως ἡ Ἰταλία καὶ Ἰαπωνία, μεγάλως δύναται νὰ συντρέξῃ πρὸς τοῦτο τὴν ἐπιστήμην καὶ συγχρόνως ν' ἀναδείξῃ καὶ παρ' ἡμῖν ἐπιστήμονας. Εἶνε καιρὸς πλέον νὰ σκεφθῶμεν ὅπως ἐξέλθωμεν τῆς παθητικῆς θέσεως ἀπέναντι τῶν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων καθημερινῶς προαγομένων γεωλογικῶν ἐπιστημῶν καὶ νὰ ἱδρύσωμεν εἰδικὸν τμῆμα μετὰ σταθμῶν ἐπὶ διαφόρων ἐπικαίρων θέσεων τῆς πατρίδος ἡμῶν, ἐφωδιασμένων οὐ μό-

νον διὰ καταλλήλων ὀργάνων, ἀλλὰ καὶ διευθυνομένων ὑπὸ εἰδικῶν ἀνδρῶν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῶμεν ὅτι ὁ ἐλεύθερος βίος τῆς ἡμετέρας πατρίδος δὲν εἶνε μικρὸς καὶ ὅτι ἔθνη πολὺ βραδύτερον ἡμῶν ἀποκτήσαντα τὴν ἐλευθερίαν των καλλιεργοῦσι περισσότερον ἡμῶν τὰς ἐπιστήμας ταύτας.

Θεόδωρος Γ. Σκοῦφος.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΛΙΓΝΙΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ[1]

Ἡ παραγωγὴ καυσίμων ὑλῶν, τῆς τροφῆς ταύτης πάσης πραγματικῆς βιομηχανίας, εἶνε λίαν περιωρισμένη ἐν Ἑλλάδι, ὅθεν καὶ ἡ βιομηχανία τῆς χώρας εἶνε περιωρισμένη.

Ἐπειδὴ ἡ λιθανθρακοφόρος διάπλασις ἐλλείπει τελείως ἐκ τοῦ τόπου, τὸ ζήτημα τῶν λιγνιτῶν, οἵτινες ἀπαντῶσι πολλαχοῦ συνήθως εἰς ἀσημάντους ποσότητας, εἶνε ἐκ τῶν σοβαροτέρων.

Οἱ διάφοροι ἑλληνικοὶ λιγνῖται εὑρίσκονται συνήθως ἐπὶ νεογενῶν πετρωμάτων καὶ δὴ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μεταξὺ κροκαλοπαγῶν πετρωμάτων καὶ ἀργιλλικῶν σχιστολίθων.

Τὰ ἤδη ἐν ἐνεργείᾳ ὀρυχεῖα λιγνιτῶν ἐν Κύμῃ, Ὠρωπῷ, Ἀλιβερίῳ, κατ' αὐθεντικὰς γνώμας γεωλόγων, ἀνήκουν εἰς τὴν ἄνω μειόκαινον διάπλασιν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀπολιθωμάτων[2].

Οἱ ἑλληνικοὶ λιγνῖται ἦσαν γνωστοὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους, οὐχ' ἧττον τὸ πρῶτον τῷ 1834 ἤρξατο ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν, ὅτε ὁ Β. Ὄθων ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν τὰ ἤδη παρὰ τοῖς Τούρκοις γνωστὰ παχέα λιγνιτιοφόρα στρώματα τῆς Κύμης, ἅτινα καὶ μέχρι σήμερον εἶνε τὰ σημαντικώτερα κοιτάσματα λιγνιτῶν ἐν Ἑλλάδι, ἔχοντα 15000 τόνων ἐτησίαν παραγωγήν.

Αὐτόθι εὑρίσκονται εἰς ἀπόστασιν 7 χιλιομ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐπὶ μῆκος 6 χιλιομ. δύο κοιτάσματα, ὧν τὸ πρῶτον ἔχει πάχος 1.20 μ. ἕως 1.50 μ. ἐνίοτε μάλιστα 3—5 μέτρα, τὸ δὲ δεύτερον 2 μέτρων πάχος χωριζόμενον διὰ στρώματος ἀργιλλώδους.

Παρατηρητέον ὅτι τό γε νῦν μόνον ἐν τῷ ἀνωτέρω στρώματι γίνονται ἐργασίαι, καθ' ὅσον τὸ κατώτερον αὐταναφλέγεται μόλις ἔλθει εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἀέρος.

---

[1] Ἡ μελέτη αὕτη ἀνεκοινώθη ἐν τῷ VIII τμήματι τοῦ III διεθνοῦς συνεδρίου τῆς ἐφηρμοσμένης Χημείας ἐν Βιέννῃ τῇ 17/29 Ἰουλίου 1898.

[2] Unger. Die fossile Flora von Kumi. Wien 1867.

Οἱ λιγνῖται οὗτοι ὡς καὶ τοῦ Ὠρωποῦ, οἵτινες κεῖνται 7 χιλιομ. μακρὰν τῆς θαλάσσης καὶ ὁμοιάζουσι μὲ τοὺς τῆς Κύμης, ἀλλ' εἶνε κατωτέρας πως ποιότητος καὶ εὑρίσκονται κατὰ στρώματα 8—9 $^1/_2$ μέτρων πάχους [1] εἶνε φαιομέλανες, μετρίως σκληροὶ καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον στεγνοί, ἀποσαθρούμενοι ταχέως, ὅταν καὶ ἐπὶ ἕνα μόνον μῆνα ἐκτεθῶσιν εἰς ἐλεύθερον ἀέρα.

Ἀμφότερα τὰ εἴδη καταναλίσκονται ἐν Ἑλλάδι καὶ πωλοῦνται ἰδίᾳ εἰς τοὺς λιμένας τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ Λαυρίου, ἐν φυσικῇ καταστάσει ἄνευ οἱασδήποτε τεχνικῆς προπαρασκευῆς. Ἐφαρμόζονται ἀναμεμιγμένοι μὲ 50—70 $^0/_0$ λιθάνθρακας ὡς καύσιμος ὕλη εἰς τὰς ἀτμομηχανὰς διαφόρων ἐργοστασίων· ἐν Λαυρίῳ εἰδικώτερον τοὺς μεταχειρίζονται πρὸς φρύξιν τοῦ σμιθσονίτου (καλαμίνας).

Ἕνεκα τοῦ λίαν μετρίου τῆς ποιότητος αὐτῶν καὶ τῆς σχετικῶς ὑψηλῆς τιμῆς (16 δραχ. κατὰ τόνον), ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν συμφέρει μόνον ἐφ' ὅσον, ἰδίᾳ ὡς ἐκ τῆς νομισματικῆς τοῦ χρυσοῦ διαφορᾶς, ἡ τιμὴ τῶν λιθανθράκων εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀγορὰς εἶνε ὑψηλή.

Τὸ δὲ τοῦ Ἀλιβερίου λιγνιτωρυχεῖον μόλις τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἐτέθη εἰς χρῆσιν· ὁ λιγνίτης Ἀλιβερίου εἶνε φαιοῦ μέχρι φαιομέλανος χρώματος, ἰνώδης καὶ ξυλώδης, εὑρίσκεται κατὰ στρώματα πάχους 1—16 μ., ἅτινα κατὰ διαλείμματα διακόπτονται ὑπὸ λίαν μεγάλων κορμῶν δένδρων ἐκ συμπαγοῦς καὶ ὁμογενοῦς ξύλου.

Τέλος κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐζητήθη ἡ παραχώρησις δύο κοιτασμάτων λιγνιτῶν τοῦ μὲν ἐν τῇ νήσῳ Πόρῳ, τοῦ δὲ παρὰ τὸ Ἡράκλειον. Ἐν τῷ τελευταίῳ εἰς βάθος 14 μ. ἀνεκαλύφθη κοίτασμα λίαν συμπαγοῦς σκληροῦ, εἰς τὸ εἶδος τοῦ στιλπνοῦ λιγνίτου (Glanzkohle) ἀνήκοντος.

Ἐκτὸς τῶν ἄνω ἐν ἐνεργείᾳ κοιτασμάτων λιγνιτῶν, ἀπαντῶσι καὶ ἕτερα τὸ πλεῖστον ἀσήμαντα κοιτάσματα εἰς πλεῖστα τῆς Ἑλλάδος μέρη. Περιορίζομαι ἀναφέρων ἐν τῇ Στερεᾷ [2] τοιαῦτα παρὰ τὴν Ἀταλάντην, ἐν τῷ Σπερχειῷ παρὰ τὸ χωρίον Μύλοι καὶ εἰς Βαρυ-

---

[1] Α. Κορδέλα «Ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ γεωλογικὴν καὶ ὀρυκτολογικὴν ἔποψιν» 1878 Ἀθῆναι.

[2] Fiedler «Reise durch Griechenland». Leipzig 1840. Κορδέλλα «Ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ γεωλογικὴν καὶ ὀρυκτολογικὴν ἔποψιν.»

μπόμπη οὐχὶ λίαν μακρὰν τῆς Λαμίας, ἐξ ἧς ἐπεδείχθη μοι δεῖγμα λίαν συμπαγοῦς λιθάνθρακι προσομοίου ἀσφαλτώδους λιγνίτου (Pechkohle) κτλ.

Ἐν Πελοποννήσῳ[1] μνημονεύω μεταξὺ ἄλλων κοιτασμάτων τὸ παρὰ τὰ Καλάβρυτα ἐν Κυλιανῇ (Γορτυνίᾳ) ἐν Γκελίνῃ (Κορινθίᾳ), εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως, εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀλφειοῦ, παρὰ τὸ χωρίον Χορέμι, ὡς καὶ εἰς ἄλλας τινὰς θέσεις τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ. Περαιτέρω παρὰ τὸ Κάστρο ἐν Κυλλήνῃ, ἔνθα πλησίον ἀναφαίνεται λεπτὸν στρῶμα πετρελαίου ἐπί τινος πηγῆς ἐπιπλέον· τέλος ἐν Ὀλυμπίᾳ παρὰ τὸν Λόγκον, ἔνθα εὑρίσκεται στρῶμα 27 ποδῶν πάχους, ὅπερ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1830 ἀνεφλέχθη καὶ ἐξηκολούθησε φλεγόμενον ἐπὶ δύο ἔτη. Καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ ἐν ταῖς νήσοις, ὡς ἐν Ζακύνθῳ, ἐν Ἀνάφῃ κτλ. ἀνερεύθησαν σποραδικῶς λιγνῖται.

Παραθέτω τρεῖς ἀναλύσεις λιγνιτῶν ἐκ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ κοιτασμάτων τῆς Κύμης, Ὠρωποῦ καὶ Ἀλιβερίου, καὶ ἑτέραν τοῦ λιγνίτου Ἡρακλείου· αἱ πρῶται τρεῖς ἐγένοντο ἐπὶ δειγμάτων κανονικῶς λειφθέντων ἐκ τῶν ἐν Πειραιεῖ ἀπ' εὐθείας ἐκεῖθεν καταφθανόντων φορτίων, ἡ τετάρτη ἐπὶ δείγματος σταλέντος μοι εὐγενῶς παρά τινος ἰδιοκτήτου.

Αἱ ἀναλύσεις ἐγένοντο ἐπὶ τεμαχίων ἐν τῷ ἀέρι μόνον ξηρανθέντων· ὁ ἄνθραξ καὶ τὸ ὑδρογόνον προσδιωρίσθησαν διὰ στοιχειώδους ἀναλύσεως· τὸ ἄζωτον κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Kjeldahl, τὸ σύνολον δὲ τοῦ θείου δι' ἀνθρακικοῦ καλίου καὶ κόνεως ἀργύρου· ἡ ὑγρασία προσδιωρίσθη διὰ διώρου θερμάνσεως εἰς 105—110°, ἡ εἰς τέφραν περιεκτικότης διὰ διακαύσεως ἐντὸς χοανωτῆς καμίνου (mouffle).

Ἡ εἰς κὼκ περιεκτικότης προσδιωρίσθη συμφώνως πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ Muck διαγραφομένους κανόνας, ἡ δὲ θερμότης καύσεως διὰ τοῦ θερμιδομέτρου (calorimètre) τοῦ Fischer.

	Κύμης	Ὠρωποῦ	Ἀλιβερίου	Ἡρακλείου
Ἄνθραξ	44,04 %	38,99 %	40,24 %	57,01 %
Ὑδρογόνον	5,17	4,03	3,32	3,91

[1] Philippson. der Pelopones.

	Κύμης	Ὠρωποῦ	Ἀλιβερίου	Ἡρακλείου
Ἄζωτον	1,64	2,51	0,97	0,79
Θεῖον	2,44	1,21	0,64	2,15
Τέφρα	20,09	19,44	7,59	4,74
Ὑγρασία	14,09	13,72	18,69	13,02
Παραγωγὴ κὼκ	51,60	50,09	48,70	58,60
Θερμαντικὴ ἱκανότης εἰς θερμίδας (abories)	5,076	4,764	4,994	1,238

Κ. Α. Ζέγγελης.

Η ΧΛΩΡΙΣ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Περὶ τῆς Χλωρίδος τῆς νήσου Θήρας, πλὴν διεσπαρμένων τινῶν σημειώσεων, οὐδὲν ἐδημοσιεύθη ἱκανόν, ὅπως λάβωμεν γενικὴν καὶ συνοπτικὴν ἰδέαν περὶ τῶν φυτῶν τῆς νήσου ταύτης. Ἐν τούτοις ἡ Θήρα κατέστη πολλάκις ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἀντικείμενον ἐπιμελῶν ἐρευνῶν παρὰ τῶν ἐπισκεπτομένων αὐτὴν βοτανικῶν, καὶ μάλιστα τοσούτων, ὥστε δυνάμεθα νὰ διαβεβαιώσωμεν ὅτι ἀκριβῶς ἡ Χλωρὶς τῆς Θήρας εἶνε γνωστοτέρα ἢ αἱ τῶν πλείστων νήσων τοῦ Αἰγαίου.

Πρὶν ἢ ἀπαριθμήσω τὰ φυτὰ τῆς Θήρας, δέον νὰ ἐκθέσω ἐν συντόμῳ τὰς πηγάς, ἐξ ὧν ἠρύσθην τὴν πρὸς σύνταξιν τοῦ ἔργου τούτου ὕλην. Κατ' ἀνάγκην περιορίζομαι εἰς τὸν κατάλογον τῶν Ἀγγειοφύτων, καθότι τὰ Κυτταρόφυτα οὐ μόνον τῆς Θήρας, ἀλλὰ καὶ ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος εἰσὶν εἰσέτι ὡς τὰ πολλὰ ἀμελέτητα, ἢ ἄγνωστα.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι συγγραφεῦσιν οὐδεμία γίνεται μνεία περὶ τῶν φυτῶν τῆς Θήρας [1], οὔτε ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῖς τοῖς φυτολογικοῖς τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Διοσκορίδου. Πρῶτος κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐπεσκέφθη μηνὶ Ὀκτωβρίῳ τοῦ 1700 τὴν Σαντορίνην ὁ διάσημος *Pitton de Tournefort* καὶ ἐν τῇ ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν περιηγήσει αὐτοῦ [2] περιγράφει μὲν ἐν συντόμῳ τὴν νῆσον, ἀλλὰ ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν περὶ τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν παρατηρήσεων

---

[1] Ἐκ τῶν ἀρχαίων μόνον ὁ Πλίνιος μνημονεύει τὴν Θήραν ὅσον ἀφορᾷ δύο φυτὰ φυόμενα ἐν αὐτῇ (Nat. hist. XXI, 31. Βλ. Κρόκον καὶ Κύπειρον ἐν τῷ ἡμετέρῳ καταλόγῳ).

[2] P. de Tournefort, Relation d'un voyage au Levant, 1717, ἐν τῷ Α' τόμῳ.

αὐτοῦ οὐδὲν λέγει περὶ τῆς αὐτοφυοῦς βλαστήσεως, διὰ τὸ ἀκατάλληλον τῆς ὥρας τοῦ ἔτους εἰς βοτανικὰς ἐρεύνας καὶ διὰ τὴν βραχυτάτην αὐτόθι διαμονήν. Βραδύτερον ὁ *Sibthorp* κατὰ τὰς δύο ἀπὸ 1786—1787 καὶ ἀπὸ 1794—1795 ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας περιηγήσεις αὐτοῦ ἐπεσκέφθη τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ [1] πολλάκις ποιεῖ μνείαν καὶ τῶν Κυκλάδων ὡς τόπων ἐνδιαιτήματος φυτῶν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μόνον συλληπτικῶς «in Archipelago» ἢ «in Graeciæ insulis», καὶ σπανίως μόνον μνημονεύει τὰ ἴδια τῶν νήσων ὀνόματα, οὐδέποτε τὸ ὄνομα τῆς Θήρας, ὅθεν ἀναφύεται ἀμφιβολία ἂν ὁ ἐπιφανὴς Ἄγγλος φυσιοδίφης ἐπεσκέφθη αὐτήν.—Εἰς ἐμβριθῆ ἐξέτασιν ὑπέβαλε τὴν Χλωρίδα τῆς Θήρας ὁ Γάλλος ναύαρχος καὶ περίβλεπτος φυτολόγος *Dumont d'Urville* φιλοπόνως βοτανολογῶν ἐν Θήρᾳ, Θηρασίᾳ καὶ ταῖς Καμμέναις κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1819. Ἐν τῷ μετέπειτα ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθέντι συγγράμματι [2] ἐξαριθμοῦνται 24 εἴδη φυτῶν ὡς προϊόντα τῶν ἐν Θήρᾳ καὶ τοῖς παρακειμένοις ἡφαιστείοις νησιδίοις ἐρευνῶν αὐτοῦ. Οὕτως ἐτέθη ὁ πρῶτος θεμέλιος λίθος καταλόγου τῆς θηραϊκῆς Χλωρίδος.— Τὰ μέλη τῆς ***Γαλλικῆς ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς***, τῆς ἀποσταλείσης ἐν ἔτει 1829 πρὸς ἐξέτασιν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν Κυκλάδων ὑπὸ φυσιογραφικὴν ἔποψιν ἀφῆκαν τὴν Χλωρίδα τῆς Θήρας ἀνεξέταστον, καίτοι τὸ βοτανικὸν ἔργον αὐτῶν τιτλοφορεῖται Χλωρὶς τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν Κυκλάδων [3].— Τὰς περὶ τῶν φυτῶν τῆς Θήρας γνώσεις ἡμῶν ἐπεξέτεινε βραδύτερον ὁ ἀείμνηστος φίλος μου ***Ἰωσὴφ Sartori,*** ὁ τῆς ἑλληνικῆς Χλωρίδος πολλοῦ ἄξιος, ὅστις ἐπανειλημμένως ἐπεσκέφθη τὴν Σαντορίνην, ἰδίως κατὰ Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον τοῦ 1845 καὶ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1849, τελῶν εἰς τὴν συνοδίαν τοῦ περιοδεύοντος Βασιλέως Ὄθωνος ὡς ἀρχιφαρμακοποιὸς αὐτοῦ. Περὶ τὰ 30 εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ Sartori

---

[1] Sibthorp et Smith, Floræ Graecæ Prodromus voll. II 1806—1813, καὶ Sibthorp, Flora Graeca X voll. fol. 1806 –1840.

[2] Enumeratio plantarum, quas in insulis Archipelagi aut littoribus Ponti Euxini, annis 1819 et 1820, collegit atque detexit J. Dumont d'Urville, Paris, 1822.

[3] Nouvelle Flore du Péloponnèse et des Cyclades par Chaubard et Bory de Saint-Vincent, Paris, 1836.

ἐν Θήρᾳ συλλεχθέντα εἴδη.—Τὸ ἔαρ τοῦ 1866 ὁ ἀείμνηστος ἀστρονόμος *Ἰούλιος* Schmidt καὶ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. *Α. Χρηστομᾶνος* διέτριψαν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐν Σαντορίνῃ ὡς ἑταῖροι ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπείας, ἀποσταλείσης παρὰ τῆς Κυβερνήσεως πρὸς ἐπισκόπησιν τῶν τότε ἡφαιστείων φαινομένων· σύναμα δὲ συνέλεξαν καὶ φυτά, παραδοθέντα ἐμοί, ἵνα προσδιορίσω αὐτά, καὶ οὕτως ἐπηυξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκ τῆς νήσου γνωστῶν φυτῶν δι' ἑτέρων 40 εἰδῶν.—Ἐν ἔτει 1873 ὁ φίλος μοι *Εὐγένιος Baur* ἐπεσκέφθη τὰς θηραϊκὰς νήσους καὶ ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ δι' ἐμὲ συλλεχθεῖσι φυτοῖς ἦσαν ἕτερα ἕνδεκα τέως ἀπαρατήρητα εἴδη.—Ἐν ἔτει 1880 διέμεινεν ἐν Σαντορίνῃ ὁ ὀνομαστὸς Γάλλος βοτανικὸς *Ἀριστείδης Létourneux* ἀπὸ τῆς 29ης Ἰουνίου μέχρι τῆς 5ης Ἰουλίου ἐπισταμένως ἐξετάσας τὴν Χλωρίδα αὐτῆς καὶ τῶν ἄλλων νησίδων. Μοὶ παρέδωκε καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀπεξηραμμένα δείγματα καὶ τὸν κατάλογον τῶν ὑπ' αὐτοῦ παρατηρηθέντων φυτῶν, καὶ οὕτω προσετέθησαν πάλιν 60 εἴδη ἕως τότε ἀδήλωτα.—Τέλος ἐπεσκέφθην καὶ ἐγὼ ἐν ἔτει 1881 τὴν Θήραν καὶ διατρίψας ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας (ἀπὸ 28ης Ἰουλίου μέχρι τῆς 3ης Αὐγούστου), καὶ διεξερευνήσας αὐτὴν ἑκασταχοῦ κατώρθωσα ὅπως πλουτίσω τὸν κατάλογον τῶν ἐξ αὐτῆς τέως γνωστῶν ἀγγειοφύτων δι' 70 περίπου ἑτέρων εἰδῶν, διαφυγόντων τὴν προσοχὴν τῶν πρὸ ἐμοῦ βοτανικῶν.

Ὅ,τι πρὸς τούτοις γράφει ὁ διαπρεπὴς ἰατρὸς ἅμα καὶ φυσιοδίφης Ι. Δὲ Κιγάλλας ἐν τῇ «Στατιστικῇ» αὐτοῦ [1] περὶ φυτῶν τῆς Θήρας περιορίζεται εἰς ὀλίγας τινὰς γενικὰς παρατηρήσεις, ἰδίως περὶ τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν. Ὁ δὲ *Dr Erhard* ἐν τῷ βοτανικῷ παραρτήματι τοῦ περὶ τῶν ζῴων τῶν Κυκλάδων συγγράμματος αὐτοῦ [2] οὐδὲ τὸ παράπαν μνημονεύει τῆς Θήρας.

Ἐκ τῶν προειρημένων ἐντύπων πηγῶν, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἀπεξηραμμένων δειγμάτων, περιῆλθον αἱ ὀλίγαι περὶ φυτῶν τινων τῆς Θήρας σημειώσεις εἰς τὰ μεγάλα φυτογραφικὰ συγγράμματα, ὅπως ἰδίως

---

[1] Γενικὴ Στατιστικὴ τῆς νήσου Θήρας ὑπὸ Ι. Δὲ Κιγάλλα. Ἐν Ἑρμουπόλει 1850, σελ. 75 «Φυτὰ» καὶ σελ. 78 «Δένδρα καὶ φυτὰ» ἐν Κεφ. Β' «Γεωργία».

[2] Dr Erhard, Fauna der Cykladen. Leipzig, 1858 σ. 96 «Anhang».

ἀπαντῶσι τοιαῦται εν τῷ «Προδρόμῳ» τοῦ De Candolle [1] καὶ ἐν τῇ «Ἀνατολικῇ Χλωρίδι» τοῦ Boissier [2].

Κατὰ τὴν ὑπ' ἐμοῦ χρησιμοποιηθεῖσαν ὡς ἄνω ὕλην, τὸ ὅλον τῶν ἐκ Θήρας καὶ τῶν προσηκόντων ἡφαιστείων νησιδίων μέχρι τοῦδε γνωστῶν ἀγγειοφύτων ἀνέρχεται εἰς 240 εἴδη, ὡς ἐκ τοῦ μεθεπομένου συστηματικοῦ καταλόγου αὐτῶν γίνεται καταφανές.

Παραλείπω ἐνταῦθα τὴν γενικὴν περὶ τῆς νήσου Θήρας βιβλιογραφίαν, καὶ ἰδίως τὴν πλουσιωτάτην περὶ τῆς γεωλογίας καὶ τῶν ἡφαιστείων φαινομένων πραγματευομένην, διότι καταγράφεται αὕτη λεπτομερῶς ἐν τῇ πληρεστάτῃ περὶ Θήρας Μονογραφίᾳ, τῇ ὁσονούπω ἐκδοθησομένῃ ὑπὸ τοῦ ἐν Βερολίνῳ κ. F. Hiller von Gaertringen. Οὗτος ἀπὸ δύο ἐτῶν ἐπεχείρησεν ἐν τῇ νήσῳ δαπάναις αὐτοῦ καὶ σπουδαίας ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφάς. Ἐν τῇ Μονογραφίᾳ λοιπὸν ταύτῃ ἀναδημοσιεύεται γερμανιστὶ καὶ ἡ παροῦσά μου **Χλωρίς**.

---

[1] De Candolle (A. P. et Alph.) Prodromus systematis naturalis regni vegetabilis, Vol. I—XVI, Paris, 1824—1870.

[2] Boissier, Edm., Flora Orientalis Vol. I—V Genevæ et Basil. 1867—1881, et Supplem. 1883.

ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΕΝ

ΘΗΡΑι, ΘΗΡΑΣΙΑι ΚΑΙ ΤΑΙΣ ΚΑΜΜΕΝΑΙΣ ΑΥΤΟΦΥΩΝ ΑΓΓΕΙΩΔΩΝ ΦΥΤΩΝ

ΔΙΚΟΤΥΛΗΔΟΝΑ

Ranunculaceæ, Βατραχιώδη.

1. *Ranunculus flabellatus* Desf. Βατράχιον τὸ ῥιπιδωτόν. Κοινόν. Π [1].

2. *Nigella aristata* Sibth. (N. arvensis var. involucrata Boiss.) Μελάνθιον τὸ ἀθεροφόρον. Ε.

Papaveraceæ, Μηκωνώδη.

3. *Papaver somniferum* L. var. *setigerum* DC. Μήκων ἡ ὑπνοποιός, ποικιλ. ἡ μηριγκοφόρος. Εἰς ὄρος Προφήτ. Ἠλίας, ἐπὶ ἀσβεστολίθῳ. Ε.

4. *P. Rhoeas* L. M. ἡ Ῥοιάς. Μετὰ τῆς προηγουμένης. Ε.

5. *Glaucium leiocarpum* Boiss. Γλαύκιον τὸ λειόκαρπον. Ἀφθονώτατον ἐπὶ ἡφαιστείου τε καὶ ἀσβεστολιθικοῦ ἐδάφους, ἀπὸ τῆς παραθαλασσίας μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ Προφήτ. Ἐλιά; καὶ ἐν Θηρασίᾳ καὶ ταῖς Καμμέναις. Κοινῶς «Ἀγριόδενδρον». Δ.

Cruciferæ, Σταυρανθῆ.

6. *Cakile maritima* Scop. Κακίλη ἡ παραθαλασσία. Ε.

7. *Didesmus Aegyptius* (L.) var. *tenuifolius* (Sibth.

---

[1] Σημειοῦται ἡ διάρκεια τῶν φυτῶν διὰ τῶν στοιχείων Ε τὰ ἐτήσια φυτά, Δ τὰ διετῆ, Π τὰ πολυετῆ, Ξ τὰ ξυλώδη ἤτοι Ξδ τὰ δένδρα, Ξθ οἱ θάμνοι καὶ Ξφ τὰ φρύγανα.

pro sp.) Heldr. Flor. Ég. Δίδεσμος ὁ αἰγύπτιος, ποικ. ὁ λεπτόφυλλος. Ἐν Θηρασίᾳ (Létourneux). Ε.

8. *Matthiola sinuata* (L.) R. Br. Ματθιολία ἡ κολπωτή. Ἀκρωτήρι (Létourneux). Παλαιὰ Καμμένη (Baur).

9. *Malcolmia flexuosa* (Sibth. fl. Gr.) var. *Cephalonica* Heldr. Μαλκόλμεια ἡ πολυκαμπὴς ποικ. ἡ Κεφαλληνιακή. Διαφέρει τοῦ τύπου ὡς ἔχουσα μικρότερα ἄνθη. Προφήτ. Ἠλίας (ἀσβεστόλιθος). Ε.

10. *Sisymbrium Orientale* L. Σισύμβριον τὸ ἀνατολικόν. Συχνότατον. Ε.

11. *S. polyceratium* L. Σ. τὸ πολυκέρατον. Συχνότατον πανταχοῦ. Ἐπίσης ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς Καμμένης. Ε.

12. *Hirschfeldia incana* (L.) Heldr. Eg. Χιρσφέλδεια ἡ πολιά. Κοινοτάτη. Ε.

13. *Alyssum umbellatum* Desv. Ἄλυσσον τὸ σκιαδοφόρον. Τέως γνωστὸν μόνον ἐκ τινῶν τῶν Κυκλάδων εὑρέθη καὶ ἐν Θήρᾳ ὑπὸ Ἰουλίου Schmidt. Ε.

14. *A. campestre* L. Ἄλυσσον τὸ πεδινόν. Ε.

15. *Biscutella Columnæ* Ten. forma *siliculis laevibus*. Διδομόκυφον τὸ τοῦ Κολουμνίου, παραλλαγὴ μετὰ κερατίων ἀτρίχων. Ε.

Capparidaceae, Καππαριδώδη.

16. *Capparis rupestris* Sibth. Κάππαρις ἡ κρημνόφιλος. Οὐ σπανία ἐν κρημνώδεσι. Καὶ ἐν Θηρασίᾳ. Κοιν. Καππαρία. Ξθ.

Resedaceae, Σησαμοειδώδη.

17. *Reseda lutea* L. Σησαμοειδὲς τὸ κίτρινον. Κοινόν. Δ.

18. *R. Luteola* L. var. *Gussonii* Boiss. et Reut. Σησαμοειδὲς τὸ βαφικὸν ποικ. τὸ τοῦ Γουσσονίου. Πλησίον τῆς Φηρᾶς καὶ τοῦ Ἀκρωτηρίου. Δ.

Cistaceae, Κιστώδη.

19. *Fumana glutinosa* (L.) Boiss. Κιστίδιον τὸ κολλῶδες. Ἐπὶ ἀσβεστολιθικοῦ ἐδάφους σπάνιον. Ξφ.

Frankeniaceae, Φραγκενειώδη.

20. *Frankenia hirsuta* L. var. α. *hispida* (DC. pro spec.) Boiss. Φραγκένεια ἡ τριχώδης ποικ. α' ἡ τραχύθριξ. Ἐν παραθαλασσίοις πλησίον Καμάρι. Π.

Silenaceae, Σιλενώδη.

21. *Silene Italica* Pers. Σιληνὴ ἡ Ἰταλική. Ἐπὶ ἀσβεστολίθῳ τοῦ Μεσαβουνοῦ ἄνωθεν τοῦ Καμάρι. Π.

22. *S. Behen* L. Σ. ἡ βαλανοειδής. Ε.

23. *S. Cretica* L. Σ. ἡ Κρητική. Ε.

24. *S. sedoides* Jacq. Σ. ἡ σεδοειδής. Ἐν παραθαλασσίοις πλησίον Καμάρι. Ἐν ταῖς Καμμίναις κατὰ D'Urville. Ε.

25. *S. colorata* Poir. var. *canescens* (Ten. pro sp.) Σ. ἡ κεχρωσμένη ποικ. ἡ πολυόθριξ. Ε.

26. *S. Gallica* L. forma a basi ramosa, depressa. Σ. ἡ γαλατικὴ παραλλαγή, χθαμαλή, ἀπὸ τῆς ῥίζης φέρουσα κλάδους. Ἐν ἀμπελῶσι (Sartori). Ε.

27. *S. Sartorii* Boiss. et Heldr. Σ. ἡ τοῦ Σαρτωρίου. Μεσημβρινὰ παράλια (Létourneux, Heldr.). Τὸ εἶδος τοῦτο μέχρι τοῦδε εὑρέθη μόνον ἐν ταῖς Κυκλάσι νήσοις καὶ τῇ ΝΑ ἀκτῇ τῆς Ἀττικῆς. Ε.

Alsinaceae, Ἀλσινώδη.

28. *Cerastium semidecandrum* L. Κεράστιον τὸ ἡμιδέκανδρον. Ἐν Θήρᾳ (Ἰούλιος Schmidt). Ε.

29. *C. pilosum* Sibth. Κ. τὸ τριχωτόν. Ε.

30. *Spergularia Atheniensis* Heldr. et Sart. Ῥαντηρίδιον τὸ ἀθηναϊκόν. Κοινόν. Ε.

Linaceae, Λινώδη.

31. *Linum spicatum* Lamk. Λίνον τὸ βοτρυῶδες. Ε.

Malvaceæ, Μαλαχώδη.

32. *Lavatera arborea* L. Λαβατέρεια ἡ δενδρώδης. Ἐν Θήρᾳ καὶ Θηρασίᾳ. Ξθ.

33. *Malva silvestris* L. Μαλάχη ἡ ἀγρία. Κοινή. Δ.

Hypericaceæ, Ὑπερικώδη.

34. *Hypericum crispum* L. Ὑπερικὸν τὸ οὖλον. Ἄφθονον. Κοινῶς Ἀγούδαρος. Π.

Geraniaceæ, Γερανιώδη.

35. *Geranium molle* L. Γεράνιον τὸ ἁπαλόν. Ε.

36. *Erodium laciniatum* Cav. Ἐρώδιον τὸ λακιστόν. Κοινὸν παρὰ τοῖς ἀμπελῶσιν. Ε.

37. *E. Ciconium* (L.) W. Ε. ἡ Πελαργῖτις. Ε.

38. *E. Cicutarium* (L.) L'Her. Ε. τὸ κικουτῶδες. Ε. Τὰ δύο τελευταῖα εἴδη συνέλεξαν ἐν Θήρᾳ ὁ Ἰουλ. Schmidt καὶ Α. Χρηστομᾶνος κατὰ Μάρτιον 1866.

Zygophyllaceæ, Ζυγοφυλλώδη.

39. *Tribulus terrestris* L. Τρίβολος ὁ χερσαῖος. Κοινός. Ε.

Rutaceæ, Ῥυτώδη.

40. *Ruta bracteosa* DC. Ῥητὴ ἡ στεγαστή. Ἐπὶ ἀσβεστολίθῳ. Ξφ.

Rhamnaceæ, Ῥαμνώδη.

41. *Rhamnus oleoides* L. Ῥάμνος ἡ ἐλαιώδης. Ἐπὶ ἀσβεστολίθῳ. Μονόλιθος κτλ. Ξφ—Ξθ.

Terebinthaceæ, Τερεβινθώδη.

42. *Pistacia Terebinthus* L. Πιστακὴ ἡ Τερέβινθος. Ἐπὶ ἀσβεστολίθῳ. Ξθ.

43. *P. Lentiscus* L. Π. ἡ σχῖνος. Ν Παράλια. Ἐξωμύτι. Ξθ.

Papilionaceæ, Κολοβοανθῆ.

44. *Calycotome villosa* (Vahl.) Link. Καλυκοτομὴ ἡ μακρόθριξ. Ξθ.

45. *Lupinus angustifolius* L. Λούπινος ὁ στενόφυλλος. Ἐν Θήρᾳ (J. Schmidt), ἐν Μικρᾷ Καμμένῃ (D'Urville). Ε.

46. *Ononis reclinata* L. var. *mollis* (Savi). Ὀνωνὶς ἡ κατακλινομένη, ποικιλ. ἡ ἁπαλή. Ἐν Θήρᾳ (J. Schmidt). Ε.

47. *O. diffusa* Ten. Ο. ἡ διακεχυμένη. Τὰ Ν. Παράλια. Π.

48. *Anthyllis Hermaniæ* L. Ἀνθυλλὶς ἡ τοῦ Ἑρμάνου. Εἰς Μεσαβουνὸ (ἀσβεστόλιθος). Σφ.

49. *Medicago orbicularis* All. Μιδικὴ ἡ περιφερής. Ε.

50. *M. litoralis* Rohde. Μ. ἡ παράκτιος. Ἐν Θήρᾳ καὶ Θηρασίᾳ. Ε.

51. *M. lappacea* Desv. Μ. ἡ προσκολλητική. Ε.

52. *Trigonella azurea* C. A. Mey. Τριγονέλλη ἡ οὐρανόχρους. Ἐν Θήρᾳ (Jul. Schmidt). Ε.

53. *Melilotus Italicus* (L). Lamk. Μελίλωτος ὁ Ἰταλικός. Ἐν Μικρᾷ Καμμένῃ (D'Urville). Ε.

54. *M. Indicus* All. M. ὁ ἰνδικός. Κοινός. Ε.

55. *Trifolium Cherleri* L. Τρίφυλλον τὸ τοῦ Χερλέρου. Ε.

56. *T. angustifolium* L. Τ. τὸ στενόφυλλον. Ε.

57. *T. stellatum* L. Τ. τὸ ἀστηροειδές. Ἐν Θήρᾳ κατὰ Schmidt καὶ Létourneux. Ε.

58. *T. arvense* L. Τ. τὸ ἀρουραῖον. Κοινὸν ἐν Θήρᾳ. Καὶ ἐν τῇ Μικρᾷ Καμμένῃ κατὰ D'Urville. Ε.

59. *T. scabrum* L. Τ. τὸ σκληρόν. Ἐν Θήρᾳ (J. Schmidt). Ε.

60. *T. resupinatum* L. Τ. τὸ χαμαικλινές. Ε.

61. *T. tomentosum* L. Τ. τὸ γναφαλῶδες. Ἐν Θήρᾳ κατὰ τὸν Ἰούλ. Schmidt. Ε.

62. *T. uniflorum* L. Τ. Τὸ μονανθές. Κοινόν. Π.

63. *T. agrarium* L., Soy. Will. Τ. τὸ ἀγροτικόν. Κοινόν. Ε.

64. *Lotus cytisoides* L. Λωτὸς ὁ κυτισοειδής. Συχνός. Π.

65. *Psoralea bituminosa* L. Ψωραλέα ἡ ἀσφαλτώδης. Ἐν τῷ Μεσαβουνῷ (ἐπὶ ἀσβεστολίθῳ). Π.

66. *Astragalus hamosus* L. Ἀστράγαλος ὁ ἀγκιστρώδης. Κοινός. Ε.

67. *Lathyrus sphaerieus* Retz. Λάθυρος ὁ σφαιρικός. Ἐν Θήρᾳ κατὰ Ἰούλ. Schmidt. Ε.

68. *L. Aphaca* L. var. *affinis* (Guss. pro specie). Λ. ἡ Ἀφάκη ποικ. ὁ συγγενής. Ἐν Θήρᾳ κατὰ Ἰούλ. Schmidt. Δ.

69. *L. Clymenum* L. ὁ κλύμενος. Ἐν Θήρᾳ κατὰ Ἰούλιον Schmidt. Δ.

70. *Vicia microphylla* D'Urville. Βικία ἡ μικρόφυλλος. Ἐν ἀμπελῶσι πλησίον τῆς Ἐπισκοπῆς. Δ.

71 *V. monantha* L. B. ἡ μονανθής. Ἐν Θήρᾳ κατὰ Létourneux. E.

72. *V. lathyroides* L. B. ἡ λαθυροειδής. Συνελέχθη ἐν Μικρᾷ Καμμένῃ ὑπὸ τοῦ καθ. Χρηστομάνου τὸν Φεβρ. 1866. E.

Amygdalaceae, Ἀμυγδαλώδη.

73. *Amygdalus communis* L. var. *amara* (Tourn). DC. Κοινὴ παρὰ τὰς ὁδούς. Κοινῶς Πικραμυγδαλιὰ ἢ Ἀγριομυγδαλιά. Ξθ—Ξδ.

Rosaceae, Ῥοδώδη.

74. *Poterium spinosum* L. Ποτήριον τὸ ἀκανθῶδες. Κοινόν. Κοινῶς Ἀστοιβή. Ξφ.

Cucurbitaceae, Κολοκυνθώδη.

25. *Bryonia Cretica* L. Βρυωνία ἡ κρητική, Κοινή, Π.

Paronychiaceae, Παρονυχιώδη.

76. *Polycarpon tetraphyllum* L. Πολύκαρπον τὸ τετράφυλλον. Παρὰ τὸν κρατῆρα τῆς Μικρᾶς Καμμένης κατὰ τὸν D'Urville· ἐν Θήρᾳ κατὰ Létourneux. E.

77. *P. alsinifolium* Biv., DC. Ἐν παραθαλασσίοις. E.

28. *Paronychia macrosepala* Boiss. Παρωνυχία ἡ μακροσέπαλος. Π.

79. *Herniaria cinerea* Lamk. Κηλόχορτον τὸ τεφρόν. Κοινόν. E.

Crassulaceae, Παχύφυλλα.

80. *Umbilicus pendulinus* DC. Ὀμφαλὸς ὁ κατακρέμαστος. Κοινός. Καὶ ἐν ταῖς Καμμέναις κατὰ D'Urville. Π.

81. *M. horizontatis* Guss. DC. O. ὁ ὁριζόντειος. Ἐν Θήρᾳ (Létourneux), ἐν Παλαιᾷ Καμμένῃ (Baur). Π.

82. *Sedum altissimum* Poir. Σέδον τὸ ὕψιστον. Π.

83. *S. litoreum* Guss. Σ. τὸ παράκτιον. Ἐν Θήρᾳ κατὰ Schmidt καὶ Létourneux. Ε.

Mesembrianthemaceae, Μεσημβριανθεμώδη.

84. *Mesembrianthemum crystallinum* L. Μεσημβριάνθεμον τὸ κρυσταλλῶδες. Ἐν τῇ πόλει Φήρᾳ (Létourneux). Ἴσως ἄλλοτε καλλιεργούμενον. Ε.

85. *M. nodiflorum* L. M. τὸ γονυανθές. Κοινὸν ἐν Θήρᾳ, Θηρασίᾳ καὶ ταῖς Καμμέναις. Ε.

Umbelliferae, Σκιαδοφόρα.

86. *Daucus involucratus* Sibth. Δαῦκος ὁ περίβλητος. Ἐν Θήρᾳ (Létourneux). Ε.

87. *Tordylium Apulum* L. Τορδύλιον τὸ ἄπουλον. Ἐπὶ τῷ «Μονολίθῳ». Ε.

88. *Foeniculum officinale* L. Μάραθρον τὸ φαρμακευτικόν. Αὐτοφυές τε καὶ καλλιεργούμενον. Κοι·ῶς Μάραθο. Π.

89. *Pimpinella Tragium* Vill. var. *Pretenderis* (Orph pro specie). P. Tragium ζ maritima Boiss. Fl. or. Πιμπινέλλη τὸ Τράγιον, ποικιλ. ἡ τοῦ Πρετενδέρη. Ἐν κρημνώδεσιν ἀσβεστολιθίνοις τοῦ Μεσαβουνοῦ παρὰ Καμάρι. Ἐκτὸς ἐν τῇ θέσει ταύτῃ δὲν φύεται εἰ μὴ μόνον ἐν τῇ νήσῳ Φολεγάνδρῳ. Π.

90. *Bupleurum trichopodum* Boiss. et Sprun. Βούπλευρον τὸ τριχόποδον. Κοινόν. Ε.

91. *Eryngium maritimum* L. Ἠρύγγιον τὸ παραθαλάσσιον. Παραλία πλησίον Καμάρι. Π.

Rubiaceae, Ἐρυθροδανώδη.

92. *Galium recurvum* Req. G. micranthum D' Urville non Pursh. Γάλιον τὸ ἀγκυλωτόν. Ἐν τῇ Μικρᾷ Καμμένῃ κατὰ τὸν D' Urville. Ἄλλως δὲ μόνον ἐν ταῖς Κυκλάσι φύεται κατὰ τὸν Sibthorp (βλ. Boissier Flor. Or.). Ε.

93. *G. murale* (L.) All. Γ. τὸ ἐπιτοίχιον. Κοινόν. E.

94. *Vaillantia hispida* (L.) Mch. Οὐαιλλαντία ἡ τραχύθριξ. Κοινή. E.

Compositae. 1. *Corymbiferæ.*

Σύνθετα. α' *Κορυμβοφόρα.*

95. *Senecio coronopifolius* Desf. Σενέκιον τὸ κορωνοποδόφυλλον. Κοινὸς ἐν Θήρᾳ, ὡσαύτως ἐν τῇ Μικρᾷ Καμμένῃ κατὰ 'Ιούλιον Schmidt. E.

96. *Anthemis Cretica* L. 'Ανθεμὶς ἡ Κρητική. Κοινοτάτη ὅπως ἐν ἁπάσαις ταῖς νήσοις. E.

97. *Pinardia coronaria* (L.) Less. Πιναρδία ἡ στεφανωματική. Κοινὴ ἐν Θήρᾳ, καὶ ἐν Παλαιᾷ Καμμένῃ (Baur). E.

98. *Matricaria Chamæmelon* (L. sub M. Chamomilla). Μητρόχορτον τὸ χαμαίμηλον. Κοινόν. E.

99. *Artemisia arborescens* L. 'Αρτεμισία ἡ δενδρώδης. Κοινή. Κατὰ τὸν D'Urville καὶ ἐν τῇ Μικρᾷ Καμμένῃ. Κοιν. 'Αψιθιά. Ξφ.

100. *Helichrysum Italicum* (Roth.) Boiss. 'Ελίχρυσον τὸ 'Ιταλικόν, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ ποικιλία τὸ μικρόφυλλον (H. *microphyllum* W.). Κοινότατον ἐν Θήρᾳ καὶ Θηρασίᾳ, ὅπως ἐν ἁπάσαις ταῖς νήσοις. Κοιν. Καλοκοιμιθία. Ξφ.

101. *Phagnolon Graecum* Boiss. et Heldr. Φάγνολον τὸ ἑλληνικόν. Κοινόν. Ξφ.

102. *Bellium minutum* L. B. bellidioides D'Urville Enum. p. 112 non L. Βέλλιον τὸ μικρότατον. Κατὰ τὸν D'Urville (l. c.) «in fissuris rupium insulae Ferasiae prope Theram, Maio floret». Τὸ σπάνιον φυτὸν τοῦτο δὲν ἀνευρέθη ὑπὸ τῶν μετὰ τὸν D'Urville βοτανικῶν ἐν τῇ ῥηθείσῃ θέσει τῆς Θηρασίας. E.

103. *Inula viscosa* (L.) Ait. Cupularia viscosa Godr. et Gren. "Ινουλα ἡ ἰξώδης. Κοινὴ ἐν Θήρᾳ καὶ Θηρασίᾳ. Ξφ.

104. *I. graveolens* (L.) Desf. Cupularia graveolens G. et G. "Ινουλα ἡ βαρύοσμος. 'Εν Θήρᾳ καὶ Θηρασίᾳ συχνά. E.

105. *Evax exigua* DC., Boiss. Filago exigua Sibth. Fl. Gr. tab. 922. Micropus exiguus D'Urv. Enum. Εὐα-

κία ἡ πάμμικρος. «In summo vulcano novae Camini, Maio» κατὰ τὸν D'Urville. Δὲν ἀνευρέθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων εἰς τὴν Νέαν Καμμένην. Εἰς τὰς «νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους» κατὰ τὸν Sibthorp. Ε.

106. *Calendula micrantha* Tin. Καλανδὶς ἡ μικρανθής. Ἐν Θήρᾳ κατὰ Jul. Schmidt. Ε.

107. *C. Aegyptiaca* Desf. Κ. ἡ αἰγυπτιακή. Ἐν Θήρᾳ (Heldr.). Ε.

2. *Cinareae*. ϐ' **Κιναροειδῆ.**

108. *Echinops viscosus* DC. Ἐχίνωψ ὁ ἰξώδης. Κοινόν. Π.

109. *Onopordon Argolicum* Boiss. Ὀνόπορδον τὸ ἀργολικόν. Οὐ σπάνιον ἐν Θήρᾳ παρὰ τῶν ἀμπελώνων, καὶ ἐν Θηρασίᾳ. Δ.

110. *O. caulescens* D'Urv. Enum. σ. 103. O. Weissianum Aschers., Heldr. Herb. Graec. norm. ἀρ. 1043. Ο. τὸ καυλίζον. Ἐν παραθαλασσίοις τῆς Ν ἀκτῆς. Δ.

111. *Pycnocomon Acorna* (L.) Daleck. Πυκνάκανθος ἡ Ἄκορνα. Ἐν Θήρᾳ καὶ Θηρασίᾳ. Κοινή. Ε.

112. *Carthamus leucocaulos* Sibth. Κάρθαμος ὁ λευκόκαυλος. Οὐ σπάνιος. Ε.

113. *Centaurea Hellenica* Boiss. et Sprun. C. mixta DC. pro parte, Halacsy Centaur. Κενταύριον τὸ ἑλληνικόν. Κοινῶς Ἀλιϐάρϐαρα. Ἀφθονώτατον. Π.

114. *Crupina Crupinastrum* (Moris) Vis. Κρυπίνη ἡ κηδέστρια. Κοινή. Ε.

3. **Cichoraceae.** γ' **Κιχωριοειδῆ.**

115. *Sonchus oloraceus* L. Σόγχος ὁ λαχανειρός. Ἐν Θήρᾳ (J. Schmidt). Ε.

116. *S. tenerrimus* L. Σ. ὁ λεπτόϐλαστος. Ἐν Θήρᾳ (Ἰούλ. Schmidt). Δ—Π.

117. *Lactuca Cretica* Desf. Θρίδαξ ἡ κρητική. Ἐν ἀνίκμοις Θήρας κατὰ D'Urville. Δ.

118. *Chondrilla juncea* L. Χονδρίλλη ἡ σχοινοειδής. Κοινή. Κοινῶς Κολλιά. Π.

119. *Andryala dentata* Sibth. Ἀνδρύαλα ἡ ὀδοντωτή. Κοινὴ ἐν Θήρᾳ, Θηρασίᾳ καὶ ταῖς Καμμέναις. E.

120. *Crepis foetida* L. Κρηπὶς ἡ δύσοσμος. E.

121. *C. neglecta* L. K. ἡ κατημελημένη. E.

122. *C. Dioscoridis* L. Endoptera Dioscoridis DC. K. ἡ τοῦ Διοσκορίδου. «Ad latus vulcani novae Camini» κατὰ τὸν D'Urville. E.

123. *C. multiflora* Sibth. Endoptera dichotoma Boiss. K. ἡ πολυανθής. Ἐν Θήρᾳ (Heldr.). E.

124. *Picridium picroides* (L.) Hal. Πικρίδιον τὸ πικροειδές. Κοινῶς Γαλατσίδα. Π.

125. *Scorzonera crocifolia* Sibth. Σκορσονέρα ἡ κροκόφυλλος. Πλησίον Καμάρι (Heldr.), ἐν Θηρασίᾳ (Létourneux). Π.

126. *Urospermum picroides* (L.) Desf. Οὐρόσπερμον τὸ πικροειδές. Ἐν Θήρᾳ (Jul. Schmidt). E.

127. *Picris Sprengeriana* (L.) Lamk. Π. ἡ Σπρεγγεριανή. Κοινή. E.

128. *Thrincia tuberosa* (L.) DC. Θρίγκιον τὸ κονδυλόρριζον. Ἐν Θήρᾳ (Jul. Schmidt). Π.

129. *Scolymus Hispanicus* L. Σκόλυμος ὁ ἱσπανικός. Κοινόν. Κοινῶς Σκόλυβρος. Π.

130. *Hedypnois tubaeformis* Ten. Ἡδύπνους ἡ βυκανοειδής. Κοινή. E.

Ambrosiaceae, Ἀμβροσιώδη.

131. *Ambrosia maritima* L. Ἀμβροσία ἡ παραθαλασσία. Κοινοτάτη. Κοινῶς Βρωμοῦσα. E.

Ericaceae, Ἐρεικώδη.

132. *Erica verticillata* Forsk. Ἐρείκη ἡ σφονδυλόεσσα. Ἐπὶ ἀσβεστολίθῳ. Μεσαβουνό. Ξφ.

Apocynaceae, Ἀποκυνώδη.

133. *Nerium Oleander* L. Νήριον ἡ ῥοδοδάφνη. Κοινῶς

«'Αριοδάφνη» (ἀντὶ 'Αγριοδάφνη) καὶ Φυλλάδα. 'Εν Θήρᾳ καὶ Θηρασίᾳ. Ξθ.

Convolvulaceae, Περιαλλοκαυλώδη.

134. *Convolvulus oleifolius* Desr. Περιαλλόκαυλον τὸ ἐλαιόφυλλον. 'Επὶ τοῦ Μονολίθου (Létourneux). Ξφ.

135. *C. Dorycnium* L. Π. τὸ Δορύκνιον. 'Επὶ τοῦ Μονολίθου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἡφαιστείου ἐδάφους. Π.

136. *C. arvensis* L. Π. τὸ ἀρουραῖον. 'Εν ἐργασίμοις τόποις. Π.

137. *C. tenuissimus* Sibth. Π. τὸ λεπτοφυέστατον. Κοιν. Π.

Borraginaceae, Βουγλωσσώδη.

138. *Heliotropium suaveolens* MB. 'Ηλιοτρόπιον τὸ εὐῶδες. Κοινὸν ἐπὶ ἡφαιστείου ἐδάφους ἀνὰ τοὺς ἀμπελῶνας καὶ βαμβακῶνας παρὰ Περίσσαν καὶ 'Εξωμύτι (Heldr. Αὐγ. 1881). Κοινῶς «Βότανον» ὅπως συλληπτικῶς καὶ τὰ δύο ἀκόλουθα εἴδη. Ε.

139. *H. Europaeum* L. 'Ηλ. τὸ εὐρωπαῖον. Κοινόν. Ε.

140. *H. dolosum* De Not. 'Ηλ. τὸ δόλιον. Ἄφθονον. Ε.

141. *H. supinum* L. 'Ηλ. τὸ ὕπτιον. 'Ανὰ τοὺς ἀμπελῶνας. (Sartori). Ε.

142. *Anchusa undulata* L. Ἄγχουσα ἡ κυματόφυλλος. 'Εν Θήρᾳ κατὰ Schmidt καὶ Létourneux. Δ.

143. *A. hybrida* Ten. Ἄγχ. ἡ νόθος. 'Εν Θήρᾳ (Heldr.) Δ.

144. *Echium hispidum* Sibth. Ἔχιον τὸ τραχύτριχον. Κοινόν. Π.

145. *E. arenarium* Guss. Ἔχ. τὸ ἀμμόφιλον. 'Εν Παλαιᾷ Καμμένῃ (Baur). Ε.

146. *Alkanna tinctoria* (L.) Tausch. 'Αλκάννα ἡ βαφική. Κοινή. Π.

Solanaceae, Σολανώδη.

147. *Hyoscyamus albus* L. forma *major* (Mill. pro specie). 'Εν ἐρειπίοις, εἰς Φηρὰν κτλ. 'Εν ταῖς Καμμέναις κατὰ Jul. Schimdt. Δ—Π.

148. *Lycium Europaeum* L. Λύκιον τὸ Εὐρωπαῖον. Κοινότατον παρὰ τὰς ὁδούς. Κοινῶς «Ῥάμνος» (ἡ ἀρχαία ὀνομασία). Ξθ.

149. *Solanum nigrum* L. Σόλανον τὸ μέλαν. Στρύχνος κηπαῖος καὶ Στ. ἐδώδιμος τῶν ἀρχαίων. Κοινόν. Κοινῶς Κορφαί. Λαχανεύεται. Ε.

Scrofulariaceae, Γρομφαδιώδη.

150. *Verbascum sinuatum* L. Βάρβασκον τὸ κολπῶδες. Ἐν Θήρᾳ καὶ Θηρασίᾳ. Π.

151. *Scrofularia lucida* L. var. *filicifolia* (Sibth. pro spec.). Γρομφαδόχορτον τὸ στιλπνόν, ποικιλία τὸ πτεριδόφυλλον. Ἐν Θήρᾳ κοινόν, καὶ ἐν Μικρᾷ Καμμένῃ κατὰ τὸν D'Urville. Π.

152. *S. heterophylla* W. Γ. τὸ ἑτερόφυλλον. Ἐν κρημνώδεσι παραθαλασσίοις πλησίον Καμάρι (Sartori), εἰς Μονόλιθον (Heldr.) καὶ ἐν Θηρασίᾳ «in rupibus Ferasiae» D'Urville. Π.

153. *Antirrhinum Orontium* L. Ἀντίρρινον τὸ Ὀρόντιον. Κοινόν. Ε.

154. *Linaria Sieberi* Reichb. Λίνοψις ἡ τοῦ Σιβέρου. Μεσαβουνὸ (ἐπὶ ἀσβεστολίθου). Ε.

Orobancheaceae, Ὀροβαγχιώδη.

155. *Orobanche pubescens* D'Urv. Ὀροβάγχη ἡ τριχώδης. Ἐν Θήρᾳ (Létourneux). Π.

Verbenaceae, Ἀγνώδη.

156. *Vitex Agnus castus* L. Ἄγνος ὁ αἰδήμων. Κοινότατος ἐν Θήρᾳ. Κοινῶς Λυγαριά. Ξθ.

Labiatae, Χειλανθῆ.

157. *Prasium majus* L. Πράσιον τὸ μεῖζον. Ἐν Θηρασίᾳ (Létourneux). Ξφ.

158. *Teucrium Graecum* Celak. Τεύκριον τὸ ἑλληνικόν. Ἐπὶ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ (ἐπὶ ἀσβεστολίθου) κατὰ τὸν Létourneux. Ξφ.

159. *T. polium* L. Τ. τὸ πολίον. Κοινόν. Π.

160. *Ajuga Pseudoiva* DC. Ἀγυιοῦχος ἡ ψευδοΐβη. Πλησίον τοῦ Πύργου (Heldr.). Π.

161. *Salvia verbenaca* L. B. *multifida* (Sibth. pro spec.). Ἐλελίσφακος ἡ περιστεριωνοειδής, ποικιλ. ἡ πολυσχιδής. Κοινή. Π.

162. *L. amplexicaule* L. Λάμιον τὸ περίκαυλον. Ἐν Θήρᾳ (J. Schmidt). Ε.

163. *Ballota Acetabulosa* (L.) Benth. Βαλλωτὴ ἡ κρατηροφόρος. Κοινοτάτη. Π.

164. *Marrubium vulgare* L. var. *Apulum* (Ten. pro sp.). Μαρρούβιον τὸ κοινὸν ποικ. τὸ ἄπουλον. Κοινόν. Π.

165. *Sideritis lanata* L. Σιδηρῖτις ἡ ἐριοφόρος. Ἐπὶ ἀσβεστολίθου τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, σπάνιον κατὰ τὸν Létourneux (Ἰουλ. 1880). Ε.

166. *Micromeria Graeca* (L.) Benth. Ἐπὶ ἀσβεστολίθου τοῦ Μεσαβουνοῦ. Ξφ.

167. *Satureia Thymbra* L. Θυμβρῶδες ἡ θύμβρα. Κοινόν. Κοινῶς θροῦμπι. Ξφ.

168. *Origanum Onites* L. Ὀρίγανον ἡ Ὀνῆτις. Κοινὸν ἐπὶ ἀσβεστολίθου τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ καὶ τοῦ Μεσαβουνοῦ. Π.

169. *Thymus capitatus* (L.) Hoffm. et Link. Θύμος ὁ κεφαλωτός. Ἐπὶ ἀσβεστολίθου μετὰ τοῦ προηγουμένου. Ξφ.

Primulaceae, Πασχαλιδώδη.

170. *Anagallis coerulea* L. Ἀναγαλλὶς ἡ κυανῆ. Κοινή. Ε.

Plumbaginaecae, Στατικώδη.

171. *Statice rorida* Sibth. Στατικὴ ἡ παχνήεσσα. Εἰς τὸ παράλιον πλησίον Καμάρι. Π.

Var. *prolifera* (D'Urv. pro spec.). Boiss. Ποικιλ. ἡ γόνιμος. Κοινὴ ἐν Θηρασίᾳ καὶ ταῖς Καμμέναις κατὰ τὸν D'Urville· ἐν Θήρᾳ πλησίον Ἀκρωτηρίου (Létourneux). Π.

Plantaginaceae, Ἀρνογλωσσώδη.

172. *Plantago Psyllium* L. Ἀρνόγλωσσον τὸ Ψύλλιον. Κοινόν. Ε.

173. *P. arenaria* W. K. A. τὸ ἀμμόφιλον. Κοινότατον. Ε.
174. *P. Lagopus* L. A. ὁ Λαγόπους. Κοινόν. Ε.

Amarantaceae, Ἀμαραντώδη.

175. *Amarantus graecizans* L. Ἀμάραντος ὁ ἑλληνίζων. Κοινός. Ε.

Chenopodiaceae, Χηνοποδιώδη.

176. *Chenopodium opulifolium* Schrad. Χηνοπόδιον τὸ ὀπυλόφυλλον. Κοινόν. Ε.

177. *Atriplex Halimus* L. Ἄτριπλαξ ὁ Ἅλιμος. Ὁ κοινότερος θάμνος ἐν Θήρᾳ, ἐν πετρώδεσι, παρὰ τὰς ὁδοὺς κτλ. Ξθ.

178. *A. Tataricum* L. Boiss. A. ὁ Ταρταρικός. Ἐν τοῖς ἀμπελῶσι κοινός. Ε.

179. *Salicornia fruticosa* L. Σαλικορνία ἡ θαμνώδης. Ἐν Θήρᾳ (Sartori), παρὰ Καμάρι (Létourneux). Ξφ.

180. *Salsola Kali* L. Σάλσολα τὸ Κάλι. Κοινότατον. Ε.

Polygonaceae, Πολυγονώδη.

181. *Rumex bucephalophorus* L. Λάπαθον τὸ βουκεφαλόφορον. Κοινόν. Καὶ ἐν Νέᾳ Καμμένῃ συνελέχθη παρὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Α. Χρηστομάνου κατὰ Φεβρουάριον 1866. Ε.

182. *R. tuberosus* L. Λ. τὸ κονδυλόρριζον. Ἐν Θήρᾳ (Jul. Schmidt). Π.

183. *Polygonum maritimum* L. Πολύγονον τὸ παραθαλάσσιον. Ἐν παραθαλασσίοις τῆς νήσου. Π.

184. *P. equisetiforme* Sibth. Π. τὸ ἱππουριδῶδες. Συχνὸν παρὰ τῇ Περίσσᾳ. Κοινῶς «Σιναρμένη» (τὸ ἀφέψημα νομίζουσιν ὅτι βοηθεῖ τὴν τριχοφυΐαν). Π.

185. *P. litorale* Liuk. Π. τὸ παράκτιον. Ἐν Θήρᾳ (Sartori). Ε.

Thymeleaceae, Θυμελαιώδη.

186. *Thymelaea hirsuta* (L.) Endl. Θυμελαία ἡ τριχωτή. Κοινή. Ξφ.

Euphorbiaceae, Εὐφορβιώδη.

187. *Crozophora tinctoria* (L.) Juss. Κροσσοφόρα ἡ βαφική. Ἐν ταῖς βαμβακοφυτείαις. Ε.

Var. *glabrata* Heldr. Ποικιλ. ἡ φαλακρίζουσα. Ἐν Θήρᾳ (Sartori). Ε.

188. *C. verbascifolia* (W.) Juss. Κ. ἡ βαρβασκόφυλλος. Κοινή. Ε.

189. *Mercurialis annua* L. Μερκουριάλις ἡ ἐπέτειος. Κοινή. Ε.

190. *Euphorbia dendroides* L. Εὐφόρβιον τὸ δενδρῶδες. Ἐν κρημνώδεσι (Létourneux). Ξφ.

191. *E. Paralias* L. Ε. ὁ Παραλίας. Ἐν παραθαλασσίοις, Καμάρι, Ἀκρωτῆρι κτλ. Π.

192. *E. Terracina* L. Ε. τὸ ταρρακήνιον. Κοινότατον ἐν Θήρᾳ, Θηρασίᾳ καὶ ταῖς Καμμέναις. Π.

193. *E. Peplis* L. Ε. ἡ Πεπλίς. Ἐν παραθαλασσίοις ἀμμώδεσι. Καμάρι, Ἀκρωτῆρι. Ε.

194. *E. Chamaesyce* L. Ε. ἡ Χαμαισύκη. Ἐπὶ ἀσβεστολίθου (Μεσαβουνοῦ) σπάνιον. Ε.

Urticaceae, Κνιδώδη.

195. *Urtica pilulifera* L. Κνίδη ἡ κυκλισκοφόρος. Κοινή. Κοινῶς «Τσούκνα». Ε.

196. *U. urens* L. Κ. ἡ καυστική. Κοινή. Ε.

197. *Parietaria Judaica* (L.) Boiss. Παρθένιον τὸ Ἰουδαϊκόν. Ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ κρημνῶν κοινόν. Π.

198. *P. Cretica* L. Π. τὸ κρητικόν. Ἐν Θήρᾳ (Sartori, Létourneux). Μικρᾷ Καμμένῃ (D'Urville). Π.

Cynocrambaceae, Κυνοκραμβώδη.

199. *Thelygonum Cynocrambe* L. Θηλύγονον ἡ Κυνοκράμβη. Ἐν Θήρᾳ (Jul. Schmidt). Ε.

ΜΟΝΟΚΟΤΥΛΗΔΟΝΑ

Potamogetonaceae, Ποταμογειτονώδη.

200. *Posidonia oceanica* (L.) Del. Ποσειδωνία ἡ ὠκεάνιος. Ἐν τῇ θαλάσσῃ πλησίον τῆς ἀκτῆς. Π.

Orchidaceae, Ὀρχεώδη.

201. *Ophrys lutea* Cav. Ὀφρὺς ἡ κιτρίνη. Ἐν Θήρᾳ (κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1866 συλλεχθεῖσα ὑπὸ J. Schmidt). Π.

Iridaceae, Ἰριδώδη.

202. *Crocus*. Εἶδος *Κρόκου* ἀνώνυμον· ἐν Θήρᾳ κατὰ τὸν Δὲ Κιγάλλα Στατιστικὴ σελ. 76. Ἴσως Κρ. ὁ τοῦ Τουρνεφορτίου (*Crocus Tournefortii* Gay.) γνωστὸς ἐκ τῶν νήσων Σύρου, Μήλου καὶ Φολεγάνδρου. Καὶ ὁ Πλίνιος (Nat. Hist. XXI, 31) μνημονεύει Κρόκου Θηραίου. Π.

Amaryllidaceae, Ἀμαρυλλιδώδη.

203. *Pancratium maritimum* L. Παγκράτιον τὸ παραθαλάσσιον. Ἐν ἀμμώδεσι τῆς Ν παραλίας. Π.

Asparagaceae, Ἀσπαραγώδη.

204. *Asparagus stipularis* Forsk. Ἀσπάραγος ὁ φολιδωτός. Κοινότατος. Τὸ φυτὸν τοῦτο δὲν φύεται ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτὸς δὲ τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Β Ἀφρικῇ, τῇ Σικελίᾳ καὶ τῇ Ἰβηρικῇ Χερσονήσῳ. Ξφ.

205. *A. aphyllus* L. Α. ὁ ἄφυλλος. Κοινός. Κατὰ τὸν D'Urville καὶ ἐν τῇ Μικρᾷ Καμμένῃ. Ξφ.

Liliaceae, Λειριώδη.

206. *Asphodelus microcarpus* Viv. Ἀσφόδελος ὁ μικρόκαρπος. Κοινός. Π.

207. *Lloydia Graeca* (L) Endl. Λοϋδεια ἡ ἑλληνική. Ἐν Μεσαβουνῷ (ἀσβεστολίθῳ) κατὰ Létourneux Π.

208. *Urginea maritima* (L). Πρωτόσκιλλα ἡ παραθαλάσσιος. Ἐν Θήρᾳ κατὰ τὸν Δὲ Κιγάλλα. (Σταт. σ. 76.) Π.

209. *Scilla bifolia* L. Σκίλλα ἡ δίφυλλος. Ἐν Θήρᾳ ὡσαύτως κατὰ τὸν Δὲ Κιγάλλα. Π.

210. *Leopoldia Theraea* Heldr. (Ueber die Liliaceen Gattung Leopoldia, p. 14. 1878). Λεοπόλδεια ἡ θηραϊκή. Ἀνεκαλύφθη τὸ εἶδος τοῦτο ὑπὸ τοῦ Jul. Schmidt ἐπὶ ἡφαιστείου ἐδάφους φυόμενον, τῷ Μαρτίῳ 1866. Τῷ Ἰουλίῳ 1880 τὸ ἐπανεῦρε καρποφόρον ὁ Létourneux. Γνωστὸν μόνον ἐκ Θήρας. Π.

211. *L. Pinardi* (Boiss.) Heldr. l. c. Λ. ἡ τοῦ Πινάρδου. Συνελέχθη ὑπὸ τοῦ J. Schmidt μετὰ τοῦ προηγουμένου εἴδους. Γνωστὸν μόνον ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

212. *Botryanthus commutatus* (Guss.) Kunth. Βοτρύανθος ὁ ἠλλαγμένος. Ἐν Θήρᾳ (J. Schmidt.) Π.

213. *Allium rotundum* L. Μῶλυ τὸ στρογγύλον. Ἐπὶ τοῦ Μονολίθου (ἀσβεστολιθ.) κατὰ Létourneux. Π.

214. *A. margaritaceum* Sibth. Μ. τὸ μαργαρῶδες. Ἐπὶ ἀσβεστολίθου τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ καὶ Μεσαβουνοῦ. Π.

215. *A. trifoliatum* Cyr. Μ. τὸ τριφυλλωτόν. Ἐν Μέσαβουνῷ (Létourneux). Π.

216. *A. Cupani* Raf. Μ. τὸ τοῦ Κουπανίου. Ἐν Μεσαβουνῷ σπάνιον (Létourneux). Π.

Colchicaceae, Κολχικώδη.

217. *Colchicum Bertolonii* Stev. forma *latifotium* (C. Cupani Guss). Ἐπὶ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ (εὑρεθὲν ὑπὸ Sartori τῇ 7 Ὀκτωβρ. 1845). Π.

Juncaceae, Σχοινώδη.

218. *Juncus acutus* L. var. *Heldreichianus* Marsson., Parlat. Σχοῖνος ὁ ὀξύσχοινος, ποικιλ. ὁ Χελδραίχειος. Ἐν παραθαλασσίοις κατὰ Létourneux. Π.

Cyperaceae, Κυπειρώδη.

219. *Cyperus rotundus* L. Κύπειρος ὁ στρογγύλος. Ὀχληρὸν ζιζάνιον ἐν τοῖς ἀμπελῶσι. Μνημονεύεται ἐκ Θήρας ἤδη ὑπὸ τοῦ

Πλινίου [1] καὶ ὑπὸ Dr Hawkins ἐν τῷ Προδρόμῳ τοῦ Smith. [2]. Κοινῶς «Κύπερη». Π.

Gramineae, Ἀγρωστώδη.

220. *Andropogon pubescens* Vis. Ἀνδροπώγων ὁ τριχώδης. Κοινότατος. Κοινῶς «Μαζόχορτον». Ἐν χρήσει ὡς ὑπόστρωμα ἵνα ξηράνωσιν ἐπ' αὐτοῦ τὰ σῦκα ἐν ὑπαίθρῳ. Π.

ΣΗΜ. Ἴσως ἀναφέρεται εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τὸ ὅλως ἀμφίβολον ἀγρωστοειδὲς τὸ ὑπὸ Steudel (Syn. I, p. 400) ὡς *Anthistiria vulcanica* μνημονευόμενον.

221. *Cynodon Dactylon* L. Κυνόδων ὁ δάκτυλος. Κοινότατον. Π.

222. *Phleum arenarium* L. Φλεῖος ὁ ἀμμόφιλος. Κοινός. Ε.

223. *Ph. tenue* Schrad. var. *ciliatum* Boiss. Φ. ὁ λεπτὸς ποικ. ὁ βλεφαριδωτός. Κοινός. Ε.

224. *Lagurus ovatus* L. Λαγοῦρος ὁ ᾠοειδής. Κοινότατος. Ε.

225. *Oryzopsis miliacea* (L.) Richter. Ὀρύζοψις ἡ κεγχροειδής. Κοινὴ ἐν πετρώδεσι. Π.

226. *Avena barbata* Brot. Ἀβένη ἡ πωγωνώδης. Κοινοτάτη. Ε.

227. *Corynephorus articulatus* (Desf.) P. Beauv. Κορυνοφόρος ἡ ἔναρθρος. Εὗρον τὸ ἐν Ἑλλάδι σπάνιον ἀγρωστοειδὲς τοῦτο (τέως γνωστὸν μόνον ἐκ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀττικῆς, ἐξ Ἄνδρου καὶ ἐκ Τήνου), τῷ Αὐγούστῳ 1861 ἐπὶ τοῦ νεωτάτου ἡφαιστείου ἐδάφους τοῦ «Γεωργίου» ἤδη φυόμενον. Ε.

228. *Koeleria phleoides* (Pers.) Κοιλέρεια ἡ φλεώδης. Κοινή. Καὶ ἐν Μικρᾷ Καμμένῃ (κατὰ D'Urville). Ε.

---

[1] Plin. nat. Hist. XXI, 117 «Cyperus juncus est qualiter diximus angulosus, radix olivae nigrae similis cyperida vocant magni in medicina usus. Laus cypero prima Hemmoniaco, secunda Rhodio, tertia *Theraeae*, novissima Aegyptio. . .

[2] Smith. Flor. Graec. Prodr. vol. I, p. 29: «In insula Santorini vineis vitium maximum. Radicis tubera inter vestimenta, odoris gratia, servantur. Dr Hawkins».

229. *Bromus tectorum* L. Βρόμος ὁ ἐπίστεγος. Ἐν Θήρᾳ κατὰ J. Schmidt καὶ Létourneux. Ε.

230. *Hordeum bulbosum* L. Κριθὴ ἡ βολβώδης. Κοινή. Π.

231. *H. murinum* L. Κ. ἡ μυοκριθή. Κοινή. Ε.

232. *Aegilops biuncialis* Vis. Αἰγίλωψ ὁ διδακτυλιαῖος. Ἐν Θήρᾳ (Létourneux). Ε.

233. *Lolium rigidum* Gaud. Λόλιον τὸ στερρόν. Κοινόν. Ε.

ΓΥΜΝΟΣΠΕΡΜΑ

Ephedraceae, Ἐφεδρώδη.

234. *Ephedra campylopoda* C. A. Mey. Ἐφέδρα ἡ καμπυλόπους. E. distachya D'Urv. Enum. p. 126 (non L.) Ἐπὶ τοῦ Μονολίθου (Létourneux). Ἐν Μικρᾷ Καμμένῃ (D'Urville). Ξφ.

ΑΓΓΕΙΟΚΡΥΠΤΟΓΑΜΑ

Filices, Πτέριδες.—Polypodiaceae, Πολυποδιώδη.

235. *Pteris aquilina* L. Πτέρις ἡ ἀέτειος. Ἐν Θήρᾳ κατὰ Létourneux, καὶ ἐν Μικρᾷ Καμμένῃ κατὰ D'Urville. Π.

236. *Adiantum Capillus Veneris* L. Ἀδίαντον τὸ καλλίτριχον. Ἐν ἐνίκμοις. Καμάρι (ἐπὶ ἀσβεστολίθου). Π.

237. *Asplenium Ceterach* L. Ἀσπλήνιον τὸ Ζεδαράχ. Ἐν πετρώδεσιν ἀσβεστολίθου τοῦ Μεσαβουνοῦ. Π.

238. *Gymnogramme leptophylla* (L.) Desv. Γυμνογραμμὴ ἡ λεπτόφυλλος. Κατὰ τὸν D'Urville ἐν κρημνώδεσιν ἡφαιστείοις τῆς Μικρᾶς Καμμένης. Π.

Equiseta, Ἱππουρίδες. — Equisetaceae, Ἱππουριδώδη.

239. *Equisetum ramosissimum* Desf. Ἱππουρὶς ἡ πολύκλαδος. Ἐν Θήρᾳ κατὰ Létourneux. Π.

Lycopodia, Λυκοπόδια.—Selaginellaceae, Σελαγινελλώδη.

240. *Selaginella denticulata* (L.) Link. Σελαγινέλλη ἡ ὀδοντωτή. Ἐν τόποις εὐσκίοις οὐ σπανία. Π.

ΚΥΤΤΑΡΩΔΗ ΚΡΥΠΤΟΓΑΜΑ

Τὰ κυτταρώδη φυτὰ τῆς Θήρας εἶνε εἰσέτι ἀνεξέταστα. Μόνον ὁ βαφικὸς λειχήν, *Roccella phycopsis* Achar, ὅστις φύεται ἐπὶ παραθαλασσίων πετρῶν καὶ ἐν ἄλλαις νήσοις τῶν Κυκλάδων, ἰδίως ἐν Ἀμοργῷ ὅπου κοινῶς «Γλίτσα τῆς πέτρας» καλεῖται, ἀναφέρεται καὶ ἐκ Θήρας ὑπὸ Fraas (Flora classica σ. 318).

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΘΗΡΑι ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΜΕΝΩΝ ΦΥΤΩΝ

Τὸ ἁπάντων σπουδαιότατον ἥμερον φυτὸν ἐν Θήρᾳ εἶνε ἡ ***ἄμπελος*** (Vitis vinifera L.). Ἡ ἀμπελουργία σὺν προϊόντι χρόνῳ ἐπεξετάθη ἐπὶ πλέον καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν νῆσον. Ὁλόκληρος ἡ ἀνατολικὴ κλιτὺς ἀνὰ μέσον τῆς πρωτευούσης Φηρᾶς καὶ τῆς Ἐπανωμεριᾶς μέχρι τῆς παραλίας καλύπτεται τανῦν ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ἀμπελώνων, ἐξόχως εὐθηνὸν τὸ οἰνοφόρον κλῆμα ἐν τῷ ἡφαιστείῳ ἐδάφει. Ὁ πασίγνωστος γενναῖος οἶνος τῆς Σαντορίνης εἶνε τὸ πολυτιμότατον προϊὸν τῆς νήσου καὶ ὡς σημαντικώτατον ἐμπόρευμα ἀποτελεῖ τὸν κύριον πόρον τῶν κατοίκων. Ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ οἴνου εἶνε μεγάλη, ἰδίως εἰς Ῥωσίαν καὶ Τουρκίαν. Κατὰ τὰς νεωτέρας εἰδήσεις ἡ Θήρα παράγει κατὰ μέσον ὅρον περὶ τὰ τέσσαρα ἑκατομμύρια ὀκάδων οἴνου ἐτησίως[1].—Ἡ ἄμπελος καλλιεργεῖται ἐν Θήρᾳ κατὰ πολὺ διαφέροντα τρόπον ἢ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἤτοι κατὰ τρό-

[1] Ἐν ἔτει 1841 ἡ παραγωγὴ τοῦ οἴνου ἀνήρχετο μόνον εἰς 2,688,000 ὀκάδας.

πον παρεμφερῆ τῷ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ εἰθισμένῳ. Ὁ Δὲ Κιγάλλας[1] περιγράφει τὸν τρόπον τῆς καλλιεργίας ὡς ἑξῆς· « κατὰ τὰ » τρία πρῶτα τῆς ἀμπελοφυτείας ἔτη ἀφαιροῦσι τὰ περιττὰ κλή- » ματα (κλαδιά), τὰ ἐπιμείναντα ἀφίνουσι κείμενα κατὰ γῆς· κατὰ » δὲ τὰ ἀκόλουθα ἔτη συμπλέκουσι τὰ κλήματα ταῦτα πρὸς ἄλληλα » εἰς τρόπον τοιοῦτον ὥστε νὰ σχηματίζωσιν εἶδος ἀνεστραμμένου » κώνου, ὅστις ἀκολούθως καλύπτεται ἐξ οἰνάρων καὶ βοτρύων, ἅτινα » θεωροῦνται κρεμάμενα περὶ αὐτόν. Ὁ ἀνεστραμμένος οὗτος κῶνος, » ὅστις κατ' ἔτος ἐπαυξάνεται διὰ τῆς προσθήκης νέων κλημάτων, » μετὰ παρέλευσιν 10—20 ἐτῶν τέμνεται καὶ μένει τὸ στέλεχος » μετ' ὀλίγων κλημάτων, ἐξ ὧν τινὰ μὲν ἀφίνουσι κείμενα κατὰ » γῆς, ἄλλα δὲ στρέφονται περὶ αὐτὰ κυκλοειδῶς, καὶ ἡ ἐργασία » αὕτη ἐκτελεῖται ἐτησίως καὶ ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην κλάδευσιν » (κλάδαν) ». — Τὸ κλῆμα ἐν Θήρᾳ ἐφικνεῖται εἰς μεγάλην ἡλικίαν, ἐνίοτε μέχρι 350 ἐτῶν, κατὰ τὸν αὐτὸν Δὲ Κιγάλλαν. Κατὰ τὸν αὐτὸν ὑπάρχουσιν ἐπέκεινα τῶν 50 εἰδῶν σταφυλῶν ἐν Θήρᾳ.

Ἐκ τῶν καρποφόρων δένδρων εὐδοκιμοῦσι διαφερόντως ἡ ***Συκῆ*** (Ficus Carica L.) καὶ ἡ ***Ἀμυγδαλῆ*** (Amygdalus communis L. var dulcis DC). Ἀμφότερα τὰ δένδρα ταῦτα ἀντέχουσι πρὸ πάντων εἰς τὴν ξηρασίαν τοῦ ἐδάφους καὶ ὡς ἐκ τούτου καλλιεργοῦνται μετὰ προθυμίας. Τὰ σῦκα εἶναι εὔχυμα καὶ ὑπάρχουσιν ἐν Θήρᾳ 15 διάφορα εἴδη αὐτῶν.

Ἡ ***Ἐλαία*** (Olea Europaea L. var. sativa Lk. et Hoffm.) ἐκαλλιεργεῖτο ἄλλοτε συχνότερον· νῦν δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλαιοδένδρων ἠλαττώθη καὶ αἱ ἐλαῖαι καὶ τὸ ἔλαιον πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων εἰσάγονται ἔξωθεν. Τοῦτο συνέβη ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Tournefort.

Ὡσαύτως ἡ καλλιεργία ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων εἶνε λίαν περιωρισμένη. Ἀξιομνημόνευτα εἶνε τὸ πολὺ ἡ ***Ἀρμενιακὴ*** (Armeniaca vulgaris Lamk. κοινῶς Βερικοκκιά), ἡ ***Ῥοδακινέα*** (Persica vulgaris Mill.), ἡ ***Ῥοιὰ*** (Punica Granatum L. κοινῶς ῥοδιά)· ἡ ***Συκαμινέα*** (Morus nigra L. καὶ M. alba L.), καὶ ἡ ***Κερωνία*** (Ceratonia siliqua L., κοινῶς Ξυλοκερατιά). Εἰς κήπους τινὰς

[1] Ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ Στατιστικῇ σελ. 81.

καλλιεργοῦνται καὶ ἡ *Λεμονέα* (Citrus Limonium Risso), καὶ τὰ ἄλλα συνήθη εἴδη *Κίτρου*, ὧν τὴν θεραπείαν εὐνοεῖ μὲν ἡ γλυκύτης τοῦ κλίματος, περιορίζεται δ' ὅμως τὰ μέγιστα διὰ τὴν ἀνυδρίαν.

Φυτὸν οὐκ ἄνευ τινὸς σπουδαιότητος διὰ τὴν Σαντορίνην εἶνε ὁ αὐτόθι καλλιεργούμενος **Βάμβαξ** (Gossypium herbaceum L. var. perennans). Ὁ ἐν Θήρᾳ βάμβαξ εἶνε πολυετὴς μετὰ κορμοῦ ξυλώδους. Κλαδεύεται κατ' ἔτος ὡς ἡ ἄμπελος· κατὰ τὰ φυτολογικὰ χαρακτηριστικὰ δ' ὅμως δὲν ἀνήκει εἰς τὸν δενδρώδη βάμβακα (G. arboreum L.) τῆς Ἀφρικῆς, οὔτε εἰς τὸν ἰνδικὸν βάμβακα (G. religiosum L.), ὅπως καὶ ὁ Tournefort ὀρθῶς παρατηρεῖ [1]. Τὰ τοῦ βάμβακος φυτὰ κλαδεύονται τὸν Ὀκτώβριον καὶ εἶνε κατὰ μέσον ὅρον ἐπὶ 15—20 ἔτη προσοδοφόρα. Ἡ καλλιεργία αὕτη εὑρίσκεται νῦν εἰς ἐλάττωσιν. Κυρίως δὲ εἰσέτι ἀκμάζει κατά τι κατὰ τὰ μεσημβρινὰ μέρη τῆς νήσου, πέριξ τοῦ Ἐξωμύτι, Ἐμπόριο καὶ Ἀκρωτήρι. Τῷ 1841 ἡ παραγωγὴ τοῦ βάμβακος ἀνήρχετο κατὰ τὸν Δὲ Κιγάλλαν εἰς 4050 ὀκάδας.

Ἐκ τῶν *Σιτηρῶν* καλλιεργεῖται ἐν Θήρᾳ μόνον ἡ **Κριθὴ** ἐν ποσότητι. Ὁ κρίθινος ἄρτος εἶνε ἐν Θήρᾳ ὅπως ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν ταῖς πλείσταις ἄλλαις νήσοις τὰ μέγιστα εἰς χρῆσιν. Ὁ πυρὸς (σιτάρι) εἰσάγεται ἔξωθεν.

Ἐκ τῶν *Ὀσπρίων* ἀφθόνως καλλιεργοῦσιν ἰδίως τὸν *Λάθυρον* (Lathyrus sativus L., ἐν Θήρᾳ κοινῶς *Ἀρακᾶς* λεγόμενος, ἐν δὲ τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι Λαθοῦρι). Ὁ χόρτος χρησιμεύει ὡς κτηνοτρόφος, τὰ δὲ σπέρματα πρὸς κατασκευὴν τῆς γνωστῆς **Φάβας**. Καὶ εἶδος **Φασιόλου** (Dolichos melanophthalmus DC.) καλλιεργεῖται συχνὰ ἐν τοῖς ἀμπελῶσι, (σπείρεται τὸν Ἀπρίλιον). Πλὴν τούτων καλλιεργοῦσιν ἐν μικρᾷ ποσότητι τὸν **Κύαμον** (Vicia Faba L., κοινῶς Κουκκιά), τὸν **Φακὸν** (Ervum Lens L., κοινῶς Φακῆ) καὶ τὸν Ὄροβον (Ervum Ervilia L., κοινῶς Ῥόβι).

---

[1] Voy. au Levant I. 320: «Le coton y est taillé de même (c'est-à-dire comme la vigne) et vient en arbrisseau comme nos Groiseliers, parce qu'on ne l'arrache pas tous les ans de même que l'on fait dans les autres iles; c'est pourtant la même que J. Bauhin a nommé Coton herbe et qu'il a distingué du Coton arbrisseau».

Καὶ ἐλαχίστη ποσότης **Σησάμου** (Sesamum Orientale L.) καλλιεργεῖται πρὸς τούτοις ἐν Θήρᾳ,

Ἐκ τῶν **Κολοκυνθωδῶν** καλλιεργοῦνται τὰ ἑξῆς· ἡ κοινὴ Κολόκυνθα (Cucurbita Pepo L., κοινῶς κολοκυθιά), ὁ Ὑδροπέπων (Citrullus vulgaris Schrad., κοινῶς Καρπουζιά), ἡ Λαγηνοφόρος (Lagenaria vulgaris Ser., κοινῶς Φλασκιά), ἡ Σίκυος ἡ ἥμερος (Cucumis sativus L., κοινῶς ἀγγουριὰ) καὶ ἰδία ποικιλία ἐγχώριος τοῦ Πέπονος (Cucumis Melo L. var. Theraea Heldr.), οὗ οἱ καρποὶ τρώγονται ἄωροι ὡς τὰ ἀγγούρια, «Κατσούνια» ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ καλούμενα, καὶ ἀργότερα ὥριμοι, ὅτε εἶνε γλυκεῖς καὶ καλοῦνται «πεπόνια»· εἶνε δ' ὅμως μικρότεροι τῶν κοινῶν πεπόνων. Τὸ φυτὸν ὀνομάζουσι «Καουνϳά». Τὰ Κολοκυνθώδη καλλιλιεργοῦνται πρὸ πάντων ἀνὰ τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν καὶ ἰδίως παρὰ τῷ Ἐξωμύτι.

Ἡ κηπεία καλλιεργία εἶνε ἐν γένει ἕνεκα τῆς ἀνυδρίας λίαν περιωρισμένη ἐν Θήρᾳ καὶ μάλιστα ἡ λαχανία. Ἐκ τῶν λαχανηρῶν καὶ τῶν ἀρτυματικῶν φυτῶν, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, ἀπαντῶσι κυρίως τὰ ἑξῆς: Ὁ Ἀβελμόσχος (Abelmoschus esculentus L., κοινῶς Μπάμια), ἡ Ὀλισθηρὶς ἡ λαχανηρὰ (Portulaca oloracea L., κοινῶς Ἀνδράκλα), τὸ Ἄνηθον (Anethum graveolens L.), τὸ Μάραθρον (Foeniculum officinale All. κοινῶς Μάραθο), ἡ Κινάρα (Cinara Scolymus L., κοινῶς Ἀγκινάρα), ἡ Θρίδαξ (Lactuca sativa L., κοινῶς Μαρούλι), τὸ Λυκοπερσικὸν (Lycopersicum esculentum Mill., κοινῶς Ντομάτα), τὸ Σολάνον τὸ μηλογενὲς (Solanum Melongena L., κοινῶς Μελτσάνα), τὸ Ἐλελίσφακον (Salvia officinalis L., κοινῶς φασκομηλιά), τὸ Δενδρολίβανον (Rosmarinus officinalis L.), τὸ Ὤκιμον (Ocimum Basilicum L., κοινῶς Βασιλικός), τὸ Τεῦτλον τὸ ἐρυθρὸν (Beta vulgaris L. var. rubra, κοινῶς Κοκκινογούλια).

Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξια εἶνε τέσσαρα φυτὰ εἰσαχθέντα ἔξωθεν εἰς τοὺς κήπους, νῦν δὲ διεσπαρμένα μόνα των οὕτως ὥστε φαίνονται ὡς αὐτοφυῆ καὶ κατέστησαν ἐντελῶς δημοποίητα ἐν τῇ χλωρίδι τῆς Θήρας. Ταῦτα δ' εἶνε τὰ ἑξῆς:

Ὀπουντία ἡ ἰνδικὴ συκῆ (*Opuntia Ficus Indica* Mill), ἥτις

συχνὰ καλλιεργουμένη καὶ διὰ φραγμοὺς χρησιμοποιηθεῖσα φύεται ἀφθόνως καὶ ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει. Οἱ καρποὶ παρὰ τῶν Θηραίων «φαραόσυκα» (βεβαίως κατὰ παράδοξον συγκοπὴν καὶ διαφθορὰν ἐκ τοῦ ἀλλαχοῦ «Φραγκόσυκα»), καλούμενα, ἐσθίονται.

Γομφόκαρπος ὁ θαμνώδης (*Gomphocarpus fruticosus* L.), κοινῶς « Δενδρομετάξι ». Φύεται καὶ ἐν Θήρᾳ ὡς ἄγριος, ὅπως ἐν ταῖς πλείσταις τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ὅπου τὸ φυτὸν ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰσήχθη ἐκ Συρίας.

Νικοτιανὴ ἡ γλαυκὴ (*Nicotiana glauca Grah.*). Φυτὸν θαμνῶδες ἢ ἐνίοτε δενδρῶδες, ὅπερ κατάγεται ἐκ τῆς Ν. Ἀμερικῆς, εἰσήχθη πρὸ περίπου 50 ἐτῶν εἰς τοὺς κήπους, νῦν δ' ἐδημοποιήθη τοσοῦτον, ὥστε ἀποτελεῖ πλέον συστατικὸν τῆς ἰθαγενοῦς χλωρίδος· ἰδίως δ' ἐν Θήρᾳ εἶνε ἀφθονώτατον καὶ φύεται καὶ εἰς αὐτὰ τἀπρόσιτα καὶ κρημνώδη μέρη. Ὁ λαὸς τῷ ἔδωκε τὸ ὄνομα «Ἀποτσυπωμένο», ὅπερ ἐκφραστικώτατον καὶ καταλληλότατον ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις, διότι τὸ φυτὸν τοῦτο ἔχει λεῖον τὸν φλοιόν, ὅθεν φαίνεται ὡς γυμνὸν καὶ ἄνευ δέρματος, εἶνε δ' ἀναιδὲς παρείσακτον τῆς χλωρίδος.

Τέλος ***Ἀγαύη ἡ ἀμερικανικὴ*** (*Agave Americana* L.), κοινῶς «Ἀθάνατος», ἢ καταχρηστικῶς «Ἀλόη». Ὡς ἐν ἁπάσαις ταῖς νήσοις τοῦ Ἀρχιπελάγους, καὶ ἐν Κρήτῃ, ἡ Ἀγαύη τανῦν ἐντελῶς ἐδημοποιήθη καὶ ἐν Θήρᾳ καὶ συχνότατα φύεται ἐν κρημνώδεσι τόποις.

ΦΥΤΟΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΕΞΑΓΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἐπιθεωροῦντες τὸν προηγούμενον κατάλογον τῶν ἐν Θήρᾳ ἀγγειοφύτων, θαυμάζομεν πρὸ πάντων διὰ τὸ εὐάριθμον τῶν εἰδῶν — ἐν συνόλῳ μόνον 240 — ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰδῶν ἐν ἄλλοις τμήμασι τῆς ἑλληνικῆς Χλωρίδος καὶ ἰδίως ἐν ἄλλαις νήσοις τοῦ Αἰγαίου. Αἱ διὰ τὰ φυτὰ αὐτῶν ἀκριβέστερον ἐξεταζόμεναι καὶ ὡς ἐκ τοῦ ὁμοίου σχεδὸν ἐμβαδοῦ πρὸς σύγκρισιν παραδεκτέαι νῆσοι εἶνε ἡ Αἴγινα καὶ ἡ Σῦρος. Τὸ ἐμβαδὸν τῆς Θήρας μετὰ τῶν προσηκόντων νησίδων ἰσοδυναμεῖ πρὸς 81,7 τετρ. χιλιόμετρα, τὸ τῆς Αἰγίνης

πρὸς 83 καὶ τὸ τῆς Σύρου πρὸς 81. Ἐξ Αἰγίνης γνωρίζομεν 576 καὶ ἐκ Σύρου 570 Ἀγγειόφυτα. Συναινοῦμεν προθύμως ὅτι νεώτεραι ἔρευναι δύνανται νὰ φέρωσι προσθήκην 20—25 εἰδῶν εἰς τὴν Χλωρίδα τῆς Θήρας, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ὑποθέσει ὅτι τοιαύτη προσθήκη ἀνήρχετο εἰς 50 εἴδη, ὅπερ ὅλως ἀπίθανον, πάλιν ἠθέλομεν φθάσει μόνον εἰς τὸν ὁλικὸν ἀριθμὸν 290 εἰδῶν δῆλα δὴ εἰς ἀριθμόν, μόλις κατά τι ὑπερβαίνοντα τὸ ἥμισυ τῶν εἰδῶν τῶν γνωστῶν ἐκ τῶν εἰρημένων νήσων. Ἡ αἰτία τῆς ἐλλείψεως ταύτης εἰς εἴδη δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς ἐλλιπῆ ἐξέτασιν, ἀλλὰ ζητητέα ἀλλαχοῦ. Κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην προέρχεται ἐκ τῆς πετρολογικῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, διότι δικαιούμεθα πληρέστατα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἐν προϊστορικῇ ἐποχῇ, πρὸ τῆς καταχώσεως τοῦ μεγίστου μέρους τῆς νήσου διὰ τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν τοῦ ὑποβρυχίου ἡφαιστείου, τὰ συστατικὰ τῆς Χλωρίδος τῆς Θήρας ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παρεμφερῆ πρὸς τὰ τῆς Χλωρίδος τῶν ἐγγὺς κειμένων νήσων τῶν Κυκλάδων, καὶ κατὰ τὰ εἴδη καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰδῶν ἀναλόγως πάντοτε πρὸς τὸ ἐμβαδόν. Τὰ λείψανα τῆς ἀρχικῆς ταύτης Χλωρίδος τῆς Θήρας δέον, ὡς εἰκός, νὰ ζητῶμεν εἰς τὰ μέρη τῆς νήσου, τὰ ὁποῖα παρέμειναν ἄθικτα ἀπὸ τῆς ἡφαιστείας καταστροφῆς, ἤγουν ἐν τῇ ἐκ κρυσταλλικοῦ μαρμάρου καὶ σχιστολίθου συγκειμένῃ ὀροσειρᾷ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ καὶ τοῦ Μεσαβουνοῦ. Ἐκεῖθεν μετῴκησαν ἐν τῇ ῥοῇ τῶν αἰώνων πάλιν εἰς τὸ ἡφαίστειον ἔδαφος, ὅσα φυτὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προσαρμόζωνται εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἐδάφους. Διὰ σπερμάτων δ' ἔξωθεν φερομένων εἰσήχθησαν καὶ ἄλλα τινά, ἰδίως ἐπέτεια φυτά. Διὰ τῆς φυσικῆς ταύτης διασπορᾶς τῆς βραδέως προβαινούσης ἐγένετο παλινόρθωσίς τις τῆς βλαστήσεως ἐπὶ τοῦ ἡφαιστείου πετρώματος, ἥτις ὅμως ἐκωλύετο ἐνεργῶς ὑπὸ τῆς ἤδη ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων καλλιεργίας ὠφελίμων φυτῶν. Οὕτως ἐτέθη τέρμα εἰς τὴν διάδοσιν τῆς αὐτοφυοῦς βλαστήσεως, καὶ ἐξ ἀνάγκης ἡ νέα Χλωρὶς τῆς Θήρας ἔπρεπε νὰ μείνῃ πτωχὴ εἰς εἴδη.

Τὸ κρυσταλλικὸν ὑπόστρωμα ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ καὶ τοῦ Μεσαβουνοῦ καὶ ὁ μεμονωμένος μέγας ὄγκος τοῦ αὐτοῦ πετρώματος, ὁ ὑπὸ τῶν κατοίκων «Μονόλιθος» καλούμενος, εἶνε αἱ μόναι θέσεις ἐνδιαιτήματος φυτῶν, ἅτινα δὲν φύονται τανῦν ἐπὶ τοῦ ἡφαιστείου μέρους τῆς νήσου, ἢ διότι εἶνε εἴδη ἀποκλειστικῶς ἐπὶ

ἀσβεστολίθου ἐνδιαιτώμενα, ἢ διότι ἕνεκεν ἄλλων αἰτίων περιωρίσθη ἡ διασπορὰ αὐτῶν. Τοιαῦτα εἶνε τὰ ἑξῆς εἴδη· *Papaver somniferum var. setigerum DC., P. Rhoeas L., Malcolmia flexuosa (Sibth.) var. Cephalonica Heldr., Fumana glutinosa (L.), Silene Italica Pers., Ruta bracteosa DC., Rhamnus oleoides L., Pistacia Terebinthus L., Anthyllis Hermaniae L., Psoralea bituminosa L., Tordylium Apulum L., Pimpinella Tragium Vill. var. Pretenderis Orph., Erica verticillata Forsk., Convolvulus oleifolius Desr., Teucrium Graecum Cel., Sideritis lanata L. Micromeria Graeca (L.), Origanum Onites L., Thymus capitatus (L.). Euphorbia Chamaesyce* L., *Lloydia Graeca (L.), Allium rotundum L., A. margaritaceum Sibth., A. trifoliatum Cyr., A. Cupani Raf., Colchicum Bertolonii Stev. forma latifolium, Adiantum Capillus Veneris* L. καὶ *Asplenimn Ceterach* L.

Χαρακτηριστικώτατον διὰ τὴν νῦν Χλωρίδα τῆς Θήρας εἶνε ὁ μικρὸς ἀριθμὸς ξυλωδῶν φυτῶν. Ὡς ἐκ τούτου παρατηροῦμεν παντελῆ ἔλλειψιν τῆς διαπλάσεως τῶν **ἀειφύλλων θάμνων** (ἢ «Maquis» [1]) καὶ αὐτὴ ἡ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοσοῦτον ἀνεπτυγμένη διάπλασις τῶν **Φρυγάνων** φειδωλῶς ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ καὶ τοῦ Μεσαβουνοῦ μόνων διὰ τῶν ἑξῆς εἰδῶν. *Fumana glutinoza (L.), Ruta bracteoza DC., Rhamnus oleoides L., Calycotome villosa (Vahl.), Authyllis Hermaniae L., Helichrysum Italicum (Roth.), Phagnolon Graecum Boiss. et Heldr., Erica verticillata Forsk., Teucrium Graecum Cel., Micromeria Graeca (L.), Satureia Thymbra L., Thymus capitatus (L.), Thymelaea hirsuta (L.)* καὶ *Asparagus aphyllus L.*

Δένδρων δὲν ὑπάρχουσιν οὐδόλως αὐτοφυῆ εἴδη ἐν Θήρᾳ, διότι καὶ ἡ Πικραμυγδαλέα εἶνε πάντοτε θαμνώδης.

Θάμνων εἴδη φύονται τὰ ἑξῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συχνά· *Capparis rupestris Sibth., Lavatera arborea L., Pistacia Terebinthus L., P. Lentiscus L., Amygdalus communis L., var. amara Tourn., Nerium Oleander L., Lycium Europaeum L., Vitcx Agnus castus L.* καὶ *Atriplex Halimus L.* Οἱ τρεῖς τελευταῖοι

---

[1] Περὶ τῶν διαφόρων ζωνῶν ἢ διαπλάσεων τῆς Ἑλληνικῆς Χλωρίδος, ἴδε Heldreich, die Pflanzen der attischen Ebene in Aug. Mommsen Griechische Jahreszeiten, Heft. V. σελ. 533.

οὗτοι μετὰ τῆς Πικραμυγδαλέας εἶνε οἱ ἀφθονώτεροι τῶν εὐαρίθμων ἐν Θήρᾳ θάμνων.

Φρύγανα ὑπάρχουσιν ἐκτὸς τῶν ἄνω εἰρημένων καὶ τάδε·

Artemisia arborescens L., *Inula viscosa (L.), Prasium majus* L., *Euphorbia dendroides* L. καὶ *Asparagus stipularis Forsk*·

Ἐκ τῶν ξυλωδῶν φυτῶν ἐλλείπουσι λοιπὸν ἐν Θήρᾳ τὰ ἑξῆς ἀφθονώτατα ἐν ταῖς λοιπαῖς Κυκλάσιν εἴδη· *Cistus villosus* L., *C. salvifolius* L., *Acer Creticum* L., *Anagyris foetida* L., *Spartium junceum* L., *Genista acanthoclada DC., Rubus ulmifolias Schott., Pirus amygdaliformis Vill., Myrtus communis* L., *Hedera Helix* L., *Lonicera Etrusca Savi., Arbutus Unedo* L., *Olea Europaea* L. *var. Oleaster DC., Salvia triloba* L., *Larandula Stoechas* L., *Phlomis fruticosa* L., *Micromeria Juliana (L.), Thymelaea Tartonraira (L.), Osyris alba* L., *Platanus Orientalis* L., *Salix alba* L., *Smilax aspera* L., *Juniperus Phoenicea* L., κτλ.

Ὅμως οὐ μόνον τὰ ξυλώδη φυτὰ σπανίζουσιν ἐν Θήρᾳ, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα ποώδη φυτὰ ἐκ τῶν κοινοτάτων καὶ ἀφθόνως φυομένων ἐν ταῖς ἄλλαις νήσοις τοῦ Αἰγαίου πελάγους δὲν εὑρίσκομεν ἐν Θήρᾳ. Εἶνε τοιαῦτα πλέον τῶν ἑκατὸν εἰδῶν, ἐν τούτοις ἐνταῦθα θὰ ἐξάρω μόνον τὰ χαρακτηρίζοντα ἰδίως τὸ φυτογεωγραφικὸν τοῦτο τμῆμα τῆς Ἑλληνικῆς Χλωρίδος, ὧν τὰ κυριώτερα εἶνε ταῦτα· *Delphinium Staphysagria* L., *Hypericum perfoliatum* L., *Ruta Chalepensis* L., *Lupinus micranthus Guss., Trifolium purpureum Loisl., Ferulago nodosa (L.), Crithmum maritimum* L., *Hippomarathrum cristatum DC., Carlina gummifera (L.), Carthamus ambiguns Heldr., Centaurea spinosa* L., *Crepis multiflora Sibth., Hymenonema Graecum (L.), Tolpis virgata Desf., Cichorium spinosum* L., *Cressa Cretica* L., *Hyoscyamus Graecus Heldr., Acanthus spinosus* L., *Statice ocymifolia Poir., Colchicum Parkinsonii Hook. f., Juniperus Phoenicea* L., κτλ. Ἐκ τῆς κατηγορίας ταύτης, δῆλα δὴ τῶν χαρακτηριζόντων μάλιστα τὴν Χλωρίδα τῶν Κυκλάδων φυτικῶν τύπων, μόνον τὰ ἑξῆς εἴδη παρετηρήθησαν ἐν Θήρᾳ· *Glaucium leiocarpum Boiss., Sisymbrium Orientate* L., *Hypericum crispum* L., *Trifolium uniflorum* L., *Bryonia Cretica* L., *Mesembrianthemum nodiflorum* L., *Senecio*

coronopifolius Desf. Anthemis Cretica L., *Artemisia arborescens* L., *Helichrysum Italicum Roth., Echinops viscosus DC., Onopordon caulescens D'Urv., Carthamus leucocaulos Sibth., Centaurea Hellenica Boiss. et Sprun., Andryala dentata Sibth., Ambrosia maritima* L , *Lycium Europaeum* L., *Vitex Agnus castus* L., *Plantago arenaria WK., Atriplex Halimus* L., *Euphorbia Terracina* L. καὶ *Andropogon pubesceus Vis.*

Ὡς πρὸς τὸν πολὺ μεγαλείτερον ἀριθμὸν τῶν νῦν ἐν Θήρᾳ ἐλλειπόντων εἰδῶν δικαιούμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τοὐλάχιστον μέρος αὐτῶν ἀρχῆθεν ἐφύετο ἐν Θήρᾳ, ἀλλ' ἠφανίσθησαν διὰ τὴν ῥιζικὴν μεταπροπὴν τῶν ἐδαφικῶν συνθηκῶν τῶν προερχομένων ἐκ τῶν ἡφαιστείων ἐκρήξεων, αἵτινες ἐκάλυψαν διὰ κισήρεως καὶ ἄλλων ἐκρηγματικῶν ὑλῶν τὸ μέγιστον μέρος τῆς νήσου. Συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ἰσχυρῶς καὶ ἡ ἕνεκα τῶν ἐκρήξεων ἐπερχομένη ἔλλειψις ὕδατος. Ῥέον ὕδωρ τανῦν οὐδόλως ὑπάρχει ἐν τῇ νήσῳ καὶ μόνον τρεῖς μικραὶ κρῆναι, ἐξ ὧν ἡ μία ἀναβρύει εἰς τὰς πρὸς βορρᾶν ὑπωρείας τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ἡ δὲ ἑτέρα «Βρυσάκια» καλουμένη εἰς τὴν ἀνατολικὴν κλιτὺν τοῦ αὐτοῦ ὄρους καὶ ἡ τρίτη ἡ λίαν λείψυδρος ἐν τῇ θέσει «Ἁγίῳ Ἰωάννῃ» οὐ πόρρω τῆς δυτικῆς ἀκτῆς πλησίον τοῦ ὅρμου Ἀθηνιῶν [1].

Ἐκ τῶν ἐνδημικῶν φυτῶν τῆς Χλωρίδος τῶν Κυκλάδων, ἤτοι τῶν ἀποκλειστικῶς ἐπ' αὐτῶν φυομένων, γνωρίζομεν ἐκ Θήρας ἓν μόνον εἶδος, ἤγουν τὴν *Pimpinella Tragium* var. *Pretenderis* Orph [2]. Ἐκ τῶν Κυκλάδων γνωρίζομεν ἐν ὅλῳ περὶ τὰ τεσσαράκοντα ἐνδημικὰ εἴδη διεσπαρμένα ἀνὰ διαφόρους νήσους.

Γνωρίζομεν δὲ καὶ περὶ τὰ 35 κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σπάνια φυτά, τῶν ὁποίων τὸ ἐμβαδὸν τοῦ διαιτήματος ἐκτείνεται μέχρι τῶν Κυκλάδων, καὶ ἀλλαχοῦ δ' ὅμως σποραδικῶς φύονται. Ἐξ αὐτῶν ὀλίγα τινὰ φύονται καὶ ἐν Θήρᾳ. Τὰ δὲ *Galium recurvum* Req. (γνωστὸν ἐκ τῶν Κυκλάδων καὶ ἐκ Κύπρου), *Bellium minutum* L. (συλλεχθὲν καὶ ἐν Εὐβοίᾳ καὶ ἐν Ῥόδῳ). *Evax exigua* DC. (γνωστὸν ἐκ τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἐκ Βαβυλωνίας), *Asparagus stipularis* Forsk.

---

[1] Ὑπάρχουσιν ἐν Θήρᾳ καὶ ὀρυκτοπηγαί τινες, περὶ ὧν ἴδε Δὲ Κιγάλλα Στατιστικὴν σελ. 19.

[2] Φύεται καὶ ἐν Φολεγάνδρῳ, ὅπου παρετηρήθη κατὰ πρῶτον.

(εἶδος ὅπερ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος δὲν εὑρέθη, ἀλλ' ἐν τῇ Ἰβηρικῇ Χερσονήσῳ, τῇ Σικελίᾳ καὶ τῇ Β Ἀφρικῇ), καὶ *Leopoldia Pinardi* (Boiss.) (γνωστὸν ἐκ Τροίας, Καρίας καὶ ἐκ τοῦ Ἀντιλιβάνου).

Φυτὰ ἐνδημικὰ τῆς Θήρας, δῆλα δὴ μόνον ἐκ Θήρας γνωστά, δύο μόνον ἔχομεν νὰ μνημονεύσωμεν, ἤτοι τὴν ἰθαγενῆ ποικιλίαν τοῦ Πέπονος (*Cucumis Melo* var. *Theraea* Heldr.) καὶ τὴν *Leopoldia Theraea* Heldr.

Ὡς πρὸς δὲ τέλος τὴν διανομὴν τῶν εἰδῶν ἐπὶ τῆς Θήρας, τῆς Θηρασίας καὶ τῶν Καμμένων προσθέτομεν τὰ ἑξῆς. Ἐκ τῶν 240 εἰδῶν τοῦ ἡμετέρου Καταλόγου 189 σημειοῦνται ἐκ Θήρας μόνον, 17 εἴδη ὡς ἐν Θήρᾳ τε καὶ Θηρασίᾳ φυόμενα καὶ 3 ὡς μόνον ἐν Θηρασίᾳ, ἤτοι *Didesmus Acggptius* (L.) *Bellium minutum* L. καὶ *Prasium majus* L. Ὡς ἐν ταῖς Καμμέναις καὶ ἐν Θήρᾳ σύναμα φυόμενα ἀναγράφονται ἐν τῷ ἡμετέρῳ καταλόγῳ 23 εἴδη καὶ τέλος ὀκτὼ εἴδη ὡς ἐπὶ ταῖς Καμμέναις μόνον φυόμενα. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ὀνομαστὶ εἶνε *Melilotus Italicus* (L.), *Vicia lathyroides* L., *Galium recurvum* Req., *Evax exigua* DC. καὶ *Crepis Dioscoridis* (L.) (τὰ πέντε ταῦτα ἐν Μικρᾷ Καμμένῃ), *Echium arenarium* Guss. (ἐν Παλαιᾷ Καμμένῃ), *Corynephorus articulatus* Desf. ἐν τῷ ἡφαιστείῳ «Γεωργίῳ», καὶ *Gymnogramme leptophylla* (L.) ἐν Μικρᾷ Καμμένῃ. Τὰ ὀκτὼ φυτὰ ταῦτα δύνανται ἴσως νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὰ τελευταῖον ἐπὶ τῶν Καμμένων ἀποικήσαντα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὡς οἱ νεώτεροι δημόται τῆς Θηραϊκῆς Χλωρίδος.

Ἐν Ἀθήναις κατὰ Ἰανουάριον 1899.

Δρ. Θ. Δὲ Χελδράϊχ.

ΧΗΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

ΝΕΑΣ ΙΑΜΑΤΙΚΗΣ ΠΗΓΗΣ ΤΗΣ ΑΙΔΗΨΟΥ

(*Ἀνεκοινώθη ἐν συνεδριάσει τοῦ Φυσιογνωστικοῦ τμήματος τοῦ Συλλόγου*).

Α'). ***Γενικά τινα περὶ τῶν παλαιῶν καὶ νέων τῆς Αἰδηψοῦ πηγῶν.*** Ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τοῦ βορειοδυτικοῦ ἄκρου τῆς Εὐβοίας καὶ πλησίον τοῦ χωρίου τῆς Αἰδηψοῦ ἀναβλύζουσι τὰ ἀπὸ τῶν παλαιῶν χρόνων γνωστὰ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ἀναφερόμενα ὡς περιώνυμα διὰ τὰς ἰαματικὰς αὐτῶν ἰδιότητας θερμὰ αὐτοφυῆ Αἰδήψια ὕδατα.

Αἱ ἰαματικαὶ πηγαὶ τῆς Αἰδηψοῦ κατὰ Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1889 ὅτε τὸ πρῶτον ἐπεσκέφθην καὶ περιέγραψα αὐτάς [1], ἦσαν περὶ τὰς 60 καὶ ἀπήρτιζον 6 κύρια συμπλέγματα πηγῶν, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον περιελάμβανε πηγὰς θερμοκρασίας 36^0-55^0, τὸ δεύτερον πηγὰς 44^0-72^0, τὸ τρίτον 28^0-78^0, τὸ τέταρτον πηγὰς 33^0-49^0, τὸ πέμπτον πηγὰς 76^0-77^0 καὶ τὸ ἕκτον 28^0-51^0.

Τὸ ὅλον ποσὸν τῶν θερμῶν ὑδάτων τῆς Αἰδηψοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1889 καταμετρηθὲν εὑρέθη ἴσον πρὸς 8,640 κυβικὰ μέτρα καθ' ἡμερονύκτιον ἤτοι ποσότητα ἀρκοῦσαν πρὸς ὕδρευσιν μεγίστου ὑδροθεραπευτικοῦ ἐνδιαιτήματος.

Ἡ χημικὴ ποιοτική τε καὶ ποσοτικὴ ἀνάλυσις τῶν ὑδάτων τῶν πηγῶν τούτων κατέταξε ταύτας μεταξὺ τῶν ***θερμῶν ἰσχυρῶν ἁλιπηγῶν*** τῶν ἐνεχουσῶν πολὺ τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, ὀλίγα τὰ ἀνθρακικὰ ἅλατα, καὶ ἐλάχιστον ποσὸν ὑδροθείου.

Κατὰ τὸν δεύτερον ἰσχυρὸν σεισμὸν τῆς Λοκρίδος τὸν ἐπισυμβάντα

---

[1] Berichte der deutschen chemischen Gesellschaft. Jahrgang XXV Heft 1. 13. A. K. Dambergis: Ueber die Mineralquellen von Aedipsos.

τὴν 15 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1894 καὶ καθ' ὃν ἀνεφάνη καὶ τὸ καταπρομάξαν τοὺς κατοίκους τῆς Ἀταλάντης παμμέγιστον ῥῆγμα, ἐπῆλθον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ῥήγματα ἐν τοῖς ὑπογείοις στρώμασι τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, ἅτινα ἐγένοντο πρόξενα τῆς ἀναβλύσεως ἐν Αἰδηψῷ καὶ Γιαλτροῖς νέων ἀφθόνων πηγῶν ἐκ θερμῶν μεταλλικῶν ὑδάτων. Τὰς νέας πηγὰς μεταβὰς ἐπιτοπίως τότε κατ' ἐντολὴν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως περιέγραψα καὶ ἀνέλυσα, τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν μου τούτων ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ περιοδικῷ Tschermak's Mineralogische und petrographische Mittheilungen XV 1895 (Prof. A. K. Dambergis. Die neuen heissen Quellen von Aedipsos und Gialtra, entstanden beim Lokrischen Erdbeben 1894).

Αἱ ἀναβλύσασαι νέαι πηγαὶ ἐν Αἰδηψῷ ἦσαν πολυάριθμοι, ἡ θερμοκρασία αὐτῶν παρήλλασσεν ἀπὸ 32°—82°, τὸ ποσὸν τοῦ ἐκρέοντος ὕδατος ἐκ τούτων εὑρέθη ἴσον πρὸς 6,798 κυβικὰ μέτρα καθ' ἡμερονύκτιον, ἡ δὲ χημικὴ ἔρευνα ἀπέδειξε καὶ τὰ ὕδατα τῶν νέων τούτων πηγῶν ὡς ὕδατα τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς τὰ τῶν παλαιῶν τῆς Αἰδηψοῦ πηγῶν.

Παρόμοιον φαινόμενον οὐ μόνον ἀναβλύσεως ἐν Αἰδηψῷ νέων πηγῶν ἀλλὰ καὶ ἐπισχέσεως τῶν παλαιῶν ἀναφέρει καὶ ὁ Στράβων (1,60) ὡς ἑξῆς «Δημήτριος δ' ὁ Κολλατιανὸς τοὺς καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ποτὲ γενομένους σεισμοὺς διηγούμενος, τῶν Λιχάδων νήσων καὶ τοῦ Κηναίου τὰ πολλὰ καταδῦναι φησὶ τά τε θερμὰ τὰ ἐν Αἰδηψῷ καὶ Θερμοπύλαις ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπισχεθέντα, πάλιν ῥυῆναι, τὰ δὲ ἐν Αἰδηψῷ καὶ καθ' ἑτέρας ἀναρραγῆναι πηγάς».

Ἐπισκεφθεὶς κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ ἔτους τούτου τὴν Αἰδηψὸν παρετήρησα ὅτι σχεδὸν ἅπασαι αἱ νέαι κατὰ τὸν σεισμὸν τῆς Λοκρίδος τοῦ ἔτους 1894 ἀναβλύσασαι ἄφθονοι τῆς Αἰδηψοῦ πηγαὶ ἐξέλιπον, ἡ δὲ ἐξαφάνισις αὐτῶν κατὰ τὰς ἐπιτοπίους πληροφορίας δὲν ἦτο ἀπότομος ἀλλ' ἐγένετο μικρὸν κατὰ μικρόν, οὕτως ὥστε ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς των ἐντελῶς ἐστείρωσαν καταλιποῦσαι ἄφθονα γαιώδη ἰζήματα ὡς ἴχνη τῆς διαβάσεως αὐτῶν.

Τὴν στείρωσιν τῶν νέων πηγῶν παρηκολούθησε καὶ ἡ στείρωσις εὐαρίθμων τινῶν ἐκ τῶν παλαιῶν πηγῶν, εὐτυχῶς ὅμως αἱ κυριώτεραι τούτων αἱ τὰ ἀφθονώτερα ὕδατα παρέχουσαι καὶ αἱ τοὺς ση-

μερινοὺς ἐν χρήσει λουτῆρας τροφοδοτοῦσαι παρέμειναν ἀναλλοίωτοι κατά τε ποιὸν καὶ ποσόν.

Τὴν ἐξαφάνισιν τῶν ἐν Αἰδηψῷ νέων πηγῶν παρηκολούθησε καὶ ἡ ἐξαφάνισις τῆς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀναβλυσάσης νέας ἀφθονωτάτης θερμῆς πηγῆς τῶν Γιαλτρῶν.

Β'). ***Ἀποτελέσματα τῆς χημικῆς ἐξετάσεως νέας ἰαματικῆς πηγῆς τῆς Αἰδηψοῦ.*** — Ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἐν Αἰδηψῷ ξενοδοχείου Τομπάζη, κατὰ τὸ 1897 γενομένης διατρήσεως τοῦ ἐδάφους πρὸς ἀνεύρεσιν φρεατίου ὕδατος ἀνεκαλύφθη πηγὴ μεταλλικοῦ ὕδατος προσομοιάζοντος κατὰ τὰς φυσικὰς ἰδιότητας πρὸς τὰ ὕδατα τῶν παλαιῶν τῆς Αἰδηψοῦ πηγῶν.

Ἡ χημικὴ ἀνάλυσις τοῦ ὕδατος τούτου ἐγένετο ἐν τῷ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου Φαρμακευτικῷ Χημείῳ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, μοὶ παρέσχε δὲ τὴν πολύτιμον συνδρομήν του πρὸς ἐκτέλεσιν ταύτης καὶ ὁ ἐπιμελητής μου καὶ ὑφηγητὴς τῆς Χημείας κ. Τ. Κομνηνός.

Ἡ θερμοκρασία τῆς πηγῆς εἶνε 42,6° ἑ.

Τὸ εἰδικὸν βάρος εὑρέθη ἴσον πρὸς 1,0204 (25° ἑ).

Ἓν λίτρον (=1000 κυβ. ἑκ.) τοῦ ἐξετασθέντος ὕδατος παρέσχε

στερεὸν ὑπόλειμμα (ἐν 160°)	30,193	γρμ.
ἐξ ὧν τὸ διαλυτὸν μέρος ἰσοῦτο πρὸς	29,258	»
καὶ τὸ ἀδιάλυτον πρὸς	0,935	»

Ἐν ἑνὶ λίτρῳ εὑρέθη ὁλικὸν ποσὸν			Cl=17,370	γρμ.
»	»	»	CaO= 2,119	»
»	»	»	MgO= 0,501	»
»	»	»	SO_3= 0,883	»
»	»	»	CO_2= 0,531	»

Ἐν τῷ διαλυτῷ μέρει ἑνὸς λίτρου εὑρέθη			$NaCl$=	23,893 γρμ.
»	»	»	KCl=	0,670 »
»	»	»	CaO=	1,728 »
»	»	»	MgO=	0,480 »
»	»	»	SO_3=	0,550 »
»	»	»	Br=	0,037 »

Ἐν τῷ ἀδιαλύτῳ μέρει ἑνὸς λίτρου εὑρέθη			CaO=	0,389 γρμ.
»	»	»	MgO=	0,015 »
»	»	»	SO_3=	0,338 »
»	»	»	CO_2=	0,135 »
»	»	»	SiO_2=	0,050 »
»	»	»	Fe_2O_3=	0,008 »

Κατ' ἀκολουθίαν ἓν λίτρον ὕδατος (1000 κυβ. ἑκ.) περιέχει

Χλωριοῦχον νάτριον	23,893 γρμ.
Χλωριοῦχον κάλιον	0,670 »
Χλωριοῦχον ἀσβέστιον	2,661 »
Χλωριοῦχον μαγνήσιον	1,078 »
Βρωμιοῦχον μαγνήσιον	0,042 »
Θειικὸν ἀσβέστιον	1,509 »
Ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον	0,272 »
Ἀνθρακικὸν μαγνήσιον	0,031 »
Ὀξείδιον τοῦ σιδήρου	0,008 »
Πυριτικὸν ὀξὺ	0,050 »
Ἀμμωνίας, ὀργανικῶν οὐσιῶν, ἀργίλλου, φωσφορικοῦ ὀξέος, νιτρικοῦ ὀξέος, ἰωδίου, φθορίου καὶ λιθίου	ἴχνη
Ἄθροισμα στερεῶν συστατικῶν	30,214 γρμ.

Ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἐν συνόλῳ	0,531 γρμ.
Ἀνθρακικὸν ὀξὺ τῶν δισανθρακικῶν ἀλάτων. . .	0,135 »
Ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἐλεύθερον.	0,261 »
Ὑδρόθειον.	ἴχνη

Ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς χημικῆς ἐξετάσεως τοῦ ἰαματικοῦ ὕδατος τῆς ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ξενοδοχείου Τομπάζη ἀνευρεθείσης νέας πηγῆς τῆς Αἰδηψοῦ, ἐξάγεται ὅτι καὶ τὰ ὕδατα ταύτης εἶνε ὕδατα τῆς ***αὐτῆς φύσεως τῶν παλαιῶν τῆς Αἰδηψοῦ πηγῶν*** καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἡ θεραπευτικὴ ἐνέργεια τούτων ἔσται ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῶν παλαιῶν πηγῶν τῆς Αἰδηψοῦ, αἵτινες κρινόμεναι ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἰαματικῶν ἐνεργειῶν πάνυ δικαίως ἐπεκλήθησαν ***θαυματουργοί.***

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3 Ἰουλίου 1898.

Α. Κ. Δαμβέργης.

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ΛΓ' ΕΤΟΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΑΥΤΟΥ

(1897–1898)

(ΠΡΟΕΔΡΕΙΑ Τ. Α. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ)

Ἡ ἀνώμαλος κατάστασις, ἥτις ἐπεκράτησε κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ λήξαντος ἔτους, ἐπέδρασεν ὡς εἰκὸς καὶ ἐπὶ τὰς ἐργασίας τοῦ Συλλόγου. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἀναγνώσματα αὐτοῦ καὶ αἱ διαλέξεις δὲν ἐγένοντο πολλαὶ ὡς ἄλλοτε καὶ αἱ ἐν τοῖς τμήμασιν ἐργασίαι ὑπελείφθησαν καὶ ἐν γένει χαλάρωσίς τις ἐπεκράτησε δικαιολογουμένη ἐκ τῶν συνεπειῶν τῶν δεινῶν περιστάσεων, ἃς διῆλθεν ἡ ἡμετέρα πατρίς. Οὐχ ἧττον ὁ ἡμέτερος Σύλλογος εἰργάσθη κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ παρέχων λόγον ἐνταῦθα τῶν πεπραγμένων ἀκολουθῶ τὴν ἐπικρατήσασαν ἐν τῇ λογοδοσίᾳ τάξιν.

Περὶ μελῶν.

Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος προσετέθησαν ἐν συνόλῳ μέλη 41, ὧν πάρεδρα μὲν 24, ἐπίτιμα δὲ 2 καὶ ἀντεπιστέλλοντα 15.

Καὶ ***πάρεδρα*** μὲν ἐξελέχθησαν οἱ κκ. Α. Ν. Διομήδης, Περ. Ἱερόπουλος, Δημ. Καλλίας, Γ. Λύτσικας, Γ. Νικολαΐδης, Ἰω. Ψαρούδας, Ἰω. Ῥέλιος, Μιχ. Ἀγέλαστος, Στέφ. Γ. Ἀθηνογένης, Δημ. Ἀραβαντινός, Δημ. Γιουρδῆς, Μιχ. Γούδας, Χαρ. Ἀναστασιάδης, Σιμ. Βλαβιανός, Λ. Μελᾶς, Δημ. Μόστρας, Γ. Ι. Σωτηριάδης, Δημ. Φραγκούλης, Ε. Brissaud, Ἀνδ. Βερίκιος, Γ. Πλατανιώτης, Κ. Ι. Ζωγράφος, Ἰω. Γρηγορίου, Πρ. Δ. Ζαχαρίας.

Ἐπίτιμα δ' οἱ κκ. Ἰω. Καρδούτζης ἐν Βονωνίᾳ καὶ Πρίγκιψ Βαλθ. Ὀδεσκάλκης ἐν Ῥώμῃ.

Ἀντεπιστέλλοντα τέλος οἱ κκ. Τηλ. Καραθεοδωρῆς ἐν Ἰσθμίᾳ, Α. Μ. Ἀβέρωφ ἐν Χαλκίδι, Ἰω. Παυλίδης ἐν Σύρῳ, Α. Σαρρῆς καὶ Κ. Κανελλόπουλος ἐν Πάτραις, Γρ. Καραβίας ἐν Ἰθάκῃ, Νικ.

Γεννάδης ἐν Κρήτῃ, Σεβαστιανὸς Μουλσὰν ἐν Saint-Etienne, Σπυρ. Μολφέσης καὶ Φῆλιξ Δουβερνοὰ ἐν Λυών, de Berluc de Perussis ἐν Aix-la-Provence, Κάρολος Μάτζεναουερ ἐν Νικολσβούργ, Γουλ. Μπιλαντσιόνη ἐν Ῥώμῃ, Ι. Τροπαία ἐν Μεσσήνῃ, Ῥοδόλφος Ι. Μακάϋ ἐν Λονδίνῳ.

Μετετέθησαν δὲ ψήφῳ τοῦ Συλλόγου εἴτε ἐκ τῆς τάξεως τῶν παρέδρων εἴτε ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἀντεπιστελλόντων εἰς τὴν τῶν τακτικῶν, συμπληρώσαντα τὸν ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ ὁριζόμενον χρόνον οἱ κκ. Ἄγγ. Α. Μεταξᾶς, Σωτ. Σκαρλ. Ῥωσσέτης, Κωνστ. Ῥάδος, Λεων. Χρυσοβελόνης, Ἰω. Δ. Πετρίδης, Κωνστ. Ζαχαριάδης, Ἀριστ. Ἀραβαντινός, Πέτρος Π. Καλλιγᾶς.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι μεταβολαὶ ἐπῆλθον εἰς τὰς τάξεις τῶν μελῶν. Παλαιοὶ συνάδελφοι ἐπανῆλθον ἐξ ἀποδημίας καὶ κατετάχθησαν καὶ πάλιν εἰς τὰς τάξεις τῶν τακτικῶν μελῶν, μετετέθησαν δὲ καὶ ἐκ τῆς τάξεως τῶν τακτικῶν εἰς τὰ πάρεδρα οἱ μὴ προσελθόντες εἰς τὰς συνεδριάσεις ἐπὶ ἔτος καὶ διεγράφησαν ἐπὶ καθυστερήσει τῆς συνδρομῆς αὐτῶν ἀντεπιστέλλοντα μέλη 49 καὶ πάρεδρα 13.

Ὁ θάνατος βαρὺς καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐπελθὼν ἠραίωσε τὰς τάξεις τοῦ Συλλόγου. Οὕτως ἀπωλέσαμεν ἑταίρους προσφιλεῖς τοῦ Συλλόγου 13. Εἰσὶ δ' οὗτοι ὁ Κωνσταντῖνος Κολιάτσος καὶ ὁ Ἀγησίλαος Γιαννόπουλος Ἠπειρώτης τακτικὰ μέλη, ὁ Τιμολέων Φιλήμων, Δημ. Α. Κορομηλᾶς, Κ. Γκινιάρ, Σ. Δουκάκης, Παῦλος Ἰωάννου πάρεδρα μέλη, ὁ Ἰω. Τέλφυ ἐπίτιμον μέλος ἐν Βουδαπέστῃ, ὁ Χρηστάκης Ζωγράφος ἐπίτιμον μέλος ἐν Παρισίοις, ὁ Φῆλιξ Καβαλότης ἐπίτιμον μέλος ἐν Ῥώμῃ καὶ οἱ Δημήτριος Ὀρφανίδης καὶ Ἀν. Θεοδωράκης ἐπίτιμα μέλη ἐνταῦθα.

Ἐθρηνήσαμεν δὲ μετὰ τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου τῆς Ἀγγλίας πολίτου Γουλιέλμου Γλάδστωνος ἐπιτίμου μέλους τοῦ Συλλόγου.

Ὁ Σύλλογος καὶ ἀπόντος αὐτοῦ ἡ διοικοῦσα Ἐφορεία πρὸς πάντας τοὺς θανόντας ἐπετέλεσαν τὰ νόμιμα ἀποστείλαντες τὰ δέοντα συλλυπητήρια πρὸς τὰς οἰκογενείας αὐτῶν καὶ παρακολουθήσαντες τὰς κηδείας τῶν ἐνταῦθα τελευτησάντων. Ἐλάβομεν δὲ παρὰ τῶν οἰκογενειῶν τῶν μεταστάντων εὐμενεῖς ἀπαντήσεις εἰς τὰς πενθίμους ἐνδείξεις ταύτας τοῦ Συλλόγου, ἐξ ὧν ἰδίᾳ ἀναφέρω τῶν τῆς οἰκογε-

νείας Γλάδστωνος καὶ τῆς Ἰταλικῆς Βουλῆς ἐπὶ τοῖς συλλυπητηρίοις τοῦ Καβαλότη.

Οἱ ἐντὸς τῆς παρούσης λογοδοσίας δημοσιευόμενοι πίνακες ἀναγράφουσι λεπτομερῶς τὴν κατάστασιν τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου.

Συνεδριάσεις, ἀποφάσεις καὶ ἐργασίαι τοῦ Συλλόγου.

Ὁ Σύλλογος κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος συνῆλθεν εἰς συνεδριάσεις δέκα.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους ὑπεβλήθη ἡ ἔκθεσις τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπετηρίδος τοῦ λήξαντος ἔτους προσαρτηθείσῃ λογοδοσίᾳ. Ἐψηφίσθη δὲ καὶ ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Συλλόγου, καθ' ὃν τὰ μὲν ἔσοδα προϋπελογίσθησαν εἰς δρ. 22.900, τὰ δ' ἔξοδα εἰς δρ. 24.919.60. Τὸ ἔλλειμμα καίτοι ἐν μέρει καλυπτόμενον ἐκ τοῦ περισσεύματος τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐπέφερεν ὡς εἰκὸς ἀνησυχίαν εἰς τοὺς διοικοῦντας τὰ τοῦ Συλλόγου ἐπιτεινομένην ἐκ τοῦ ἀνωμάλου τῶν περιστάσεων. Ἀλλ' εὐτυχῶς ἐκ λόγων ἀναφερομένων ἐκτενῶς εἰς τὰ τοῦ ταμείου τοῦ Συλλόγου τὸ οἰκονομικὸν τοῦ Συλλόγου ἔτος ὑπῆρξεν ἀρκετὰ εὐτυχὲς καὶ οὕτω παρήλθομεν τὴν ἐπαπειλοῦσαν ἡμᾶς κρίσιν.

Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος δὲν ἠδύνατο μετὰ τοῦ ἔθνους ὁλοκλήρου νὰ ἀφήσῃ ἀπαρατήρητον τὴν κατὰ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως δολοφονικὴν ἀπόπειραν. Οὕτως ἅμα τῇ εἰδήσει αὐτῆς ἡ Ἐφορεία τοῦ Συλλόγου συνῆλθεν ἐν ἐκτάκτῳ συνεδριάσει καὶ ἐψηφίσατο ἐν ὀνόματι ὁλοκλήρου τοῦ Συλλόγου τὴν χαρὰν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ διασώσει τῆς ζωῆς τῆς Α. Μ. καὶ τῆς Α. Β. Υ. τῆς Βασιλόπαιδος Μαρίας. Τὸ ψήφισμα τοῦτο παρέδωκε σύσσωμος ἡ Ἐφορεία ἀνελθοῦσα εἰς τὰ Ἀνάκτορα, εἰς δὲ τὴν προσφώνησιν ἣν ὑπέβαλον πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα οὗτος εὐηρεστήθη ἀπαντῶν νὰ ἐκφράσῃ πρὸς ὅλα τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου τὰς εὐχαριστίας του.

Προτάσει τοῦ ἡμετέρου συναδέλφου κ. Ἰω. Λαμπρίδου ὁ Σύλλογος ἐψηφίσατο ἵνα καθ' ἕκαστον ἔτος τελῇ μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἀποθανόντων ἑταίρων αὐτοῦ καὶ τῶν εὐεργετῶν τοῦ Συλλόγου. Τὸ μνημόσυνον τοῦτο τὸ πρῶτον ἐτελέσθη ἐφέτος ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου χοροστατοῦντος τοῦ Σεβασμιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κε-

φαλληνίας κ. Γερασίμου Δόριζα μέλους τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου, ὅστις ὡμίλησε δεόντως καὶ κατὰ τὴν προσκομιδὴν τῶν ἁγίων μυστηρίων. Τὸν προσήκοντα ἐπιμνημόσυνον λόγον ἐξεφώνησεν ἐντολῇ τῆς Ἐφορείας τοῦ Συλλόγου ὁ ἡμέτερος συνάδελφος κ. Ἰγνάτιος Μοσχάκης.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης ὑπεκίνησε καὶ πάλιν τὸ ζήτημα τῶν παρὰ τῷ Συλλόγῳ κατατεθειμένων χρημάτων ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τῶν φυλακῶν. Ὡς γνωστὸν ὁ ἡμέτερος Σύλλογος ἐκ συνεισφορῶν ἐπὶ τούτῳ γενομένων κατέχει τὸ ποσὸν τῶν δρ. 39.076.68, ὅπερ ἄτοκον παρὰ τῇ Βιομηχανικῇ Τραπέζῃ κατατεθειμένον κατέστησε τοκοφόρον καὶ ὥρισε δι' ἀποφάσεως αὐτοῦ ἁρμοδίως κυρωθείσης ὅπως διὰ τῶν τόκων ἀπονέμηται προστασία καὶ περίθαλψις τοῖς ἀπολυομένοις ἐκ τῶν φυλακῶν ἀπόροις. Πρὸς τοῦτο δὲ κατέστησε καὶ ἐπιτροπὴν τετραμελῆ προεδρευομένην ὑπὸ τοῦ προέδρου, ἥτις νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν τόκων. Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης συνεπείᾳ ἐσφαλμένων πληροφοριῶν ἠξίου ὅπως λάβῃ τὸ χρῆμα τοῦτο πρὸς ἀνέγερσιν κτιρίου φυλακῶν γυναικείων καὶ προέβη εἰς διαβήματα πρὸς τοῦτο. Ἀλλὰ μετὰ ἐκτενῆ ἀλληλογραφίαν καὶ ἀφοῦ ἐπείσθη ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ἐπιδιωκόμενος νῦν σκοπὸς εἶναι ὁ ἀνέκαθεν ὑπ' αὐτοῦ ορισθείς, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν πρακτικῶν τοῦ νομικοῦ τμήματος αὐτοῦ τοῦ Συλλόγου, ἐκ τῆς δημοσιευθείσης ἐγκυκλίου πρὸς συναγωγὴν χρημάτων καὶ ἐκ τῆς εἰδικῆς πρὸς τοῦτο ἐγκυκλίου αὐτοῦ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης κ. Δ. Γ. Ῥάλλη, συνιστῶντος τὸ ἔργον τοῦ Συλλόγου, ἐπείσθη περὶ τούτου καὶ ἀπέδωκε τὸ δίκαιον πρὸς τὸν Σύλλογον.

Ἡ δ' ἡμετέρα εἰδικὴ ἐπιτροπὴ τῶν φυλακῶν συγκειμένη κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ὑπὸ τῶν κκ. Τιμ. Ἠλιοπούλου, Σπυρ. Δαμασκηνοῦ, Θ. Μπασιᾶ καὶ Ἀλ. Μαρινοπούλου γραμματέως, ἔλαβεν ὑπ' ὄψει πολλὰς αἰτήσεις καὶ ἀναφοράς. Ἐπισκεπτομένη δ' ἑκάστοτε τὰς φυλακάς, προέβη εἰς τὴν ἀποφυλάκισιν τῶν μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ποινῆς των κρατουμένων διὰ τὰ δικαστικὰ ἔξοδα καὶ ἀποκατάστασιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἀποφυλακιζομένων. Ἐδαπάνησε δὲ τὸ ποσὸν τῶν δρ. 1343.90 καὶ διὰ τούτων ἀπεφυλάκισε μὲν 21, οἵτινες ἐκρατοῦντο διὰ τὰ δικαστικὰ ἔξοδα, ἐβοήθησε δὲ 7 ἀποφυλακισθέντας εἴτε στερουμένους τῶν ἐξόδων των διὰ νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα των εἴτε διὰ νὰ τοὺς ἀποκαταστήσῃ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Τὸν ἕνα τούτων μάλιστα

ἀσθενήσαντα ἐν ταῖς φυλακαῖς, ἐβοηθήσαμεν ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν, οὕτω δ' ἀποκαταστάσης τῆς ὑγείας αὐτοῦ, ἠδυνήθη νὰ ἀναλάβῃ ἐργασίαν ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ νὰ βοηθῇ πολυμελῆ οἰκογένειαν ἐξ αὐτοῦ ἀποζῶσαν.

Ἕνεκα τῶν περιστάσεων ὡς γνωστὸν τὰ διάφορα διδακτήρια τῶν Ἀθηνῶν εἶχον καταληφθῇ ὑπὸ τῶν προσφύγων Θεσσαλικῶν οἰκογενειῶν, δὲν ἠδύναντο δὲ ταῦτα νὰ λειτουργήσωσι. Τούτου ἕνεκα ἐζητήθη ἡ εὕρεσις ἄλλων διδακτηρίων. Ὡς εἰκὸς οἱ ἁρμόδιοι προσέφυγον καὶ εἰς τὸ ἡμέτερον Κατάστημα καὶ ἐξητήσαντο τὰς αἰθούσας τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων Παίδων. Ἐκ τῶν γενομένων αἰτήσεων προετιμήσαμεν τὴν τοῦ Α' Ἑλληνικοῦ Σχολείου τοῦ διευθυνομένου ὑπὸ τοῦ σχολάρχου κ. Θεμ. Πολυκράτους ἡμετέρου συναδέλφου, τῶν μαθητῶν τοῦ ὁποίου οἱ γονεῖς προσήνεγκον καὶ μικρὸν ἐνοίκιον ἐπὶ τῇ γενομένῃ φθορᾷ. Ὀφείλομεν νὰ ἐξάρωμεν τὴν κοσμιότητα, μεθ' ἧς προσηνέχθησαν καθ' ὅλον τὸ διάστημα οἱ ἀποτελοῦντες τὸ Ἑλληνικὸν τοῦτο Σχολεῖον μαθηταί, ὀφειλομένην βεβαίως εἰς τὴν ἐξαίρετον αὐτοῦ διεύθυνσιν.

Ἑκάστοτε ὑπεβάλλοντο παράπονα ὑπὸ τῶν φοιτώντων εἰς τὰ ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Καταστήματος ἡμῶν γενόμενα ἀναγνώσματα καὶ τὰς διαλέξεις, ὅτι κατὰ τὰς ψυχρὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἄνετος ἐν αὐτῇ διαμονὴ διὰ τὸ ἐπικρατοῦν ψῦχος μεθ' ὅλην τὴν γιγνομένην θέρμανσιν. Πρὸς τοῦτο ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Σύλλογος τὴν ἄδειαν καὶ συνεστήσαμεν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν κκ. Ἀν. Θεοφιλᾶ καὶ Πέτρου Π. Καλλιγᾶ, ἥτις συνδιασκεφθεῖσα μετὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος τοῦ Συλλόγου κ. Ἰφικράτους Κοκκίδου ὑποστρατήγου ὑπέδειξε διάφορα μέσα πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ψύχους, ὧν τὸ κυριώτατον ἡ εἰσαγωγὴ ὑποκαύστου (calorifère). Ἐκ τῶν γενομένων προσφορῶν προετιμήσαμεν καὶ ὡς ὀλιγώτερον δαπανηρὰν τὴν τοῦ κ. Κ. Μανιμάνη καὶ διότι ὁ καλὸς οὗτος μηχανουργὸς εἶναι ἐκ τῶν πρώτων τροφίμων τῆς ἡμετέρας Σχολῆς τῶν Ἀπόρων. Οὕτω καθ' ὅλον τὸ θέρος γενομένης τῆς ἐργασίας εἰσήχθη τὸ ὑπόκαυστον, ἐλπίζομεν δὲ ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ κατὰ πάντα ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ. Τῆς περιστάσεως ταύτης ἐπελήφθημεν ὅπως γένωνται καὶ ἐπισκευαί τινες καὶ ἀνακαινίσεις εἰς τὸ Κατάστημα, ἃς ὑπέδειξεν ἢ καὶ κατέστησεν ἀναγκαίας ἡ ὀκταετὴς αὐτοῦ χρῆσις.

Τὸ ἐτήσιον γεῦμα τοῦ Συλλόγου, ὅπερ ἀπὸ τριετίας ἕνεκα τῶν ἑκάστοτε ἀνωμάλων περιστάσεων δὲν εἶχε συναγάγει ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου, ἐτελέσθη ἐφέτος ἐν Κηφισίᾳ ἐν τῷ μεγάλῳ αὐτόθι ξενοδοχείῳ. Παρευρέθησαν δὲ περὶ τὰ 70 περίπου μέλη καὶ τῆς τραπέζης προΐστατο ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν συνάδελφος Σεβασμιώτατος Γεράσιμος Δόριζας ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας. Πλήρης κατὰ τὸ γεῦμα ἐπεκράτησε συναδελφότης καὶ εἰς Ἀθήνας τὰ μέλη ἐπανέκαμψαν δι' ἐκτάκτου ἁμαξοστοιχίας περὶ τὸ μεσονύκτιον.

Ἡ Ἐφορεία τοῦ Συλλόγου συνῆλθε κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος εἰς 27 συνεδριάσεις, μεριμνῶσα περὶ τῆς διοικήσεως καὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συλλόγου. Πρὸς πάντα τὰ μέλη αὐτῆς ἐκφράζω τὰς θερμάς μου εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ προθύμῳ καὶ πολυτίμῳ συμπράξει αὐτῶν.

Ἐπετηρίς.

Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐξεδόθη καὶ τὸ Β' ἔτος τῆς ἀποφάσει τοῦ Συλλόγου ἐκδιδομένης Ἐπετηρίδος, εἰς ἣν προσετέθη ἐν παραρτήματι καὶ ἡ ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων κατὰ τὸ ΛΒ' ἔτος ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Συλλόγου. Ἡ Ἐπετηρὶς ἀπηρτίσθη ἐξ 25 τυπογραφικῶν φύλλων, συνειργάσθησαν δ' εἰς αὐτὴν 10 μέλη τοῦ Συλλόγου καὶ ἄλλοι λόγιοι δημοσιεύσαντες 12 πρωτοτύπους διατριβάς. Οἱ ἐν τῇ Ἐπετηρίδι συνεργασθέντες εἰσὶν οἱ κκ. Ἰω. Πανταζίδης, Γρηγ. Ν. Βερναρδάκης, Σ. Κ. Σακελλαρόπουλος, Ν. Γ. Πολίτης, Σπυρ. Π. Λάμπρος, Δ. Φίλιος, Α. Σκιᾶς, Μ. Χρυσοχόος, Θ. Χελδράϊχ καὶ Κ. Μαλτέζος.

Ἀντίτυπα τῆς Ἐπετηρίδος ἀπεστάλησαν πρὸς τὰ μέλη, καὶ ὡς καὶ πέρυσι πρὸς τὰς Ἀκαδημίας, τοὺς Συλλόγους καὶ τὰ σωματεῖα πρὸς ἃ ἔχει σχέσεις ὁ Σύλλογος, καθὼς καὶ πρός τινα εἰδικὰ περιοδικὰ συγγράμματα.

Σχέσεις πρὸς ἄλλα σωματεῖα.

Αἱ σχέσεις τοῦ Συλλόγου πρὸς τὰ ἑλληνικὰ καὶ ξένα σωματεῖα ἀναπτύσσονται καθ' ἑκάστην.

Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος συνήψαμεν σχέσεις μετὰ τῶν ἑξῆς ἑλληνικῶν

σωματείων. Τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑνώσεως τῶν Ἑλληνίδων, τῆς Λαϊκῆς Σχολῆς, τῆς Βιοτεχνικῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ Καλαβρυτινοῦ Συλλόγου Πατρῶν, τοῦ Ἠπειρωτικοῦ Συλλόγου Σκουφᾶ ἐν Ἄρτῃ, τῆς Θρησκευτικῆς Ἀδελφότητος «Εὐσεβείας» Σμύρνης, τοῦ Ἀναγνωστηρίου Κύπρου.

Εἰς τὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν Συλλόγων ὀφείλομεν νὰ μνημονεύσωμεν τῆς ἀποσταλείσης ἡμῶν προσκλήσεως εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Συλλόγου τῶν Κυριῶν ὑπὲρ τῆς γυναικείας παιδεύσεως, εἰς ὃν ἐκ καρδίας ηὐχήθημεν τὰ βέλτιστα, καὶ τῆς παρακλήσεως ὅπως ὁ τὸ πρῶτον συνερχόμενος σύνδεσμος τῶν Ἑλληνικῶν Γυμναστικῶν καὶ Ἀθλητικῶν Συλλόγων συνέλθῃ εἰς τὸ ἡμέτερον Κατάστημα, ὅπερ προθύμως ἀπεδέχθημεν.

Προσήκει ἐνταῦθα νὰ μνημονεύσω καὶ τῆς ὑπὸ τῆς Ἐφορείας τῆς Σχολῆς Κυδωνιῶν ἀνατεθείσης ἡμῖν ἐντολῆς πρὸς ἐκλογὴν γυμνασιάρχου διὰ τὸ αὐτόθι Γυμνάσιον.

Παρὰ τῶν ξένων δὲ σωματείων καὶ ἱδρυμάτων ἐτύχομεν ὡς πάντοτε θερμῶν ἐκδηλώσεων συμπαθείας καὶ ἀγάπης.

Καὶ ἐν πρώτοις ὀφείλω νὰ μνημονεύσω τῶν ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς ἑορτῶν. Αἱ ἑορταὶ αὗται, εἰς ἃς εἴχομεν προσκληθῇ ἀπὸ πέρυσιν, ἀναβληθεῖσαι ἐγένοντο ἐφέτος. Ὁ διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς κ. Θ. Ὁμὸλ εὐηρεστήθη καὶ πάλιν νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν πρόσκλησιν, ἡ δὲ ἡμετέρα Ἐφορεία συνελθοῦσα ἐκτάκτως ἐψήφισε τόδε τὸ ψήφισμα, ὅπερ καλλιτεχνικῶς γεγραμμένον παρέδωκα τὴν τεταγμένην ἡμέραν μεταβὰς μετὰ τοῦ γεν. γραμματέως καὶ τοῦ προέδρου τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος κ. Σπυρ. Λάμπρου.

«Ἡ Ἐφορεία τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ ἀντιπροσωπεύουσα τὴν ὁμόθυμον γνώμην τοῦ Συλλόγου, οὗ προΐσταται,

α) ἐκφράζει πρὸς τὴν Γαλλικὴν Σχολήν, τελοῦσαν τὴν πεντηκοστὴν ἀμφιετηρίδα τῆς συστάσεως αὐτῆς, τὰς θερμὰς συμπαθείας τῶν ἀποτελούντων τὸν Σύλλογον·

β) μετέχει τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν ἐν Ἑλλάδι φιλαρχαίων πρὸς τὴν διὰ τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς ἐκπροσωπουμένην ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην τῆς Γαλλίας τὴν διὰ τῶν μελετῶν αὐτῆς, τῶν ἀνασκαφῶν καὶ τῶν ποικίλων ἀρχαιολογικῶν ἔργων συντελέσασαν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν καὶ διαφώτισιν πλείστων ὅσων ἀρχαίων μνημείων πρὸς μέγα ὄφελος τῆς ἀρχαιολογίας·

γ) ἐκφράζει τὰς διαπύρους αὐτῆς εὐχαριστίας πρὸς τοὺς σοφοὺς φιλέλληνας τοὺς ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς συνδέοντας τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα πρὸς τὴν νέαν καὶ τοὺς Ἕλληνας πρὸς τοὺς Γάλλους. Γεραίρουσα δὲ τὴν μνήμην τῶν ἀποιχομένων αὐτῆς ἀειμνήστων ἱδρυτῶν καὶ ἑταίρων τείνει ἀδελφικῶς τὴν δεξιὰν πρὸς τοὺς ὑπὸ τὸν Λυκαβηττὸν καὶ παρὰ τὸν Σηκουάναν ἱεροφάντας τοῦ Ἑλληνικοῦ παρελθόντος καὶ φίλους τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, εὐχομένη βίον μακρὸν ἐπιστεφόμενον ὑπὸ ἐπιστημονικῶν ἐπιτυχιῶν, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πατρίδος.»

Εἰς τὴν ἰδιαιτέραν προσφώνησιν ἣν ἐποιησάμην παραδίδων τὸ ψήφισμα ὁ κ. Ὁμὸλ εὐηρεστήθη νὰ ἀναμνησθῇ τῶν πρώτων τοῦ Παρνασσοῦ ἐτῶν συμπιπτόντων μετὰ τῆς ἐν τῇ Γαλλικῇ Σχολῇ μαθητείας του, ὅτε καὶ ἐξελέχθη μέλος τοῦ Συλλόγου.

Παρὰ πολλῶν Ἀκαδημιῶν, Βιβλιοθηκῶν καὶ ἐπιστημονικῶν σωματείων τῆς Εὐρώπης, μεθ' ὧν διατελοῦμεν εἰς σχέσεις, εὐχαριστηρίων ἠξιώθημεν ἐπὶ τῇ ἀποστολῇ τῆς Ἐπετηρίδος, παρά τινων δὲ καὶ σπουδαῖα ἀνταλλάγματα εἰς βιβλία ἐλάβομεν. Μεταξὺ τούτων ἀναφέρω τὴν Β. Βιβλιοθήκην τοῦ Βελγίου, τὴν Βελγικὴν Ἀκαδημίαν, τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Ὀλλανδικοῦ Λουγδούνου, τὴν Β. Βιβλιοθήκην τοῦ Βερολίνου, τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Ῥοβερέτου, τὴν Αὐτοκρατορικὴν Βιβλιοθήκην τῆς Πετρουπόλεως, τὴν Β. Βιβλιοθήκην τῆς Δρέσδης, τὴν Ἀκαδημίαν dei Lincei τῆς Ῥώμης, τὸ Βενετικὸν Ἀθήναιον, τὸ Καταλωνικὸν Κέντρον, τὸ Αὐτοκρατορικὸν Πανεπιστήμιον τοῦ Στρασβούργου, τὸν Μαθηματικὸν Σύλλογον τῆς Βοημίας, τὴν Β. Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν ἐν Πράγᾳ, τὸ Γαλλικὸν Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας.

Συνήψαμεν δὲ σχέσεις μετὰ νέων ἔξω σωματείων τῶν ἑξῆς· Τῆς ἐν Ῥώμῃ Γαλλικῆς Σχολῆς, τῆς Γερμανικῆς Ἀνατολικῆς Ἑταιρείας ἐν Χάλλῃ, τῆς Ἀνθρωπολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Βιέννης καὶ τῆς Μεξικανικῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρείας ἐν Μεξικῷ.

Ἀναγνώσματα, ὁμιλίαι καὶ διαλέξεις.

Τὰ ἀναγνώσματα καὶ αἱ διαλέξεις ἀνωμάλως ἕνεκα τῶν περιστάσεων ἐγένοντο, ἀλλ' οὐχ ἧττον πάντα ταῦτα συνεποσώθησαν εἰς 38.

Καὶ διαλέξεις μὲν ἐγένοντο 18 αἱ ἑξῆς·

Ὁ κ. Τιμολέων Ἀργυρόπουλος τακτικὸν μέλος ἔκαμεν ἐν συνόλῳ διαλέξεις ἕξ, ἤτοι τέσσαρας μὲν Περὶ τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ ἰδίως Περὶ τῶν ἀκτίνων Ῥαῖντχεν, μίαν Περὶ τοῦ φωνογράφου καὶ μίαν Περὶ τῶν ἐφευρέσεων τοῦ φωτὸς καὶ ἰδίως Περὶ κινηματοσκοπίου.

Ὁ κ. Ἰγνάτιος Μοσχάκης τακτικὸν μέλος τρεῖς Περὶ οἰκογενειακοῦ βίου.

Ὁ κ. Κωστῆς Παλαμᾶς τακτικὸν μέλος τρεῖς Περὶ νεοελληνικῆς ποιήσεως.

Ὁ κ. Ἀριστ. Κουρτίδης τακτικὸν μέλος τέσσαρας Περὶ ὀνείρων.

Ὁ κ. Γ. Σωτηριάδης πάρεδρον μέλος δύο Περὶ τοῦ ἀρχαίου θεάτρου.

Ἐνταῦθα δὲ δέον νὰ μνημονεύσω καὶ τῆς διαλέξεως τοῦ ἐν Ἀθήναις παρεπιδημήσαντος λογίου Γαλάτου Σὰρ Πελαδὰν Περὶ ἀναβιώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου.

Ἀναγνώσματα δ' ἐγένοντο 13 τὰ ἑξῆς·

Ὁ κ. Ἀντ. Μάτεσις τακτικὸν μέλος ὡμίλησε Περὶ τρόπου ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος.

Ὁ κ. Σταῦρος Βουτυρᾶς πάρεδρον μέλος ὡμίλησε Περὶ βυζαντινῶν ἠθογραφιῶν.

Ὁ κ. Εὐαγ. Παπαχατζῆς τακτικὸν μέλος Περὶ τῶν αἰτίων τῆς εἰς θάνατον καταδίκης τοῦ Σωκράτους.

Ὁ κ. Γ. Θοιβιδόπουλος πάρεδρον μέλος ἐποιήσατο Ἀνάλυσιν τῶν Σφηκῶν τοῦ Ἀριστοφάνους.

Ὁ κ. Ἰακ. Δραγάτσης ἀντεπιστέλλον μέλος ὡμίλησε Περὶ τοῦ τάφου τοῦ Θεμιστοκλέους.

Ὁ κ. Σιμωνίδης Βλαβιανὸς ἀντεπιστέλλον μέλος Περὶ τῆς παραφροσύνης ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Ὁ κ. Ἠλίας Ι. Ἀγγελόπουλος τακτικὸν μέλος Περὶ τῶν ἀρχαίων καὶ νέων λιμένων τοῦ Πειραιῶς.

Ὁ κ. Κωνστ. Ῥάδος τακτικὸν μέλος Περὶ τῆς ἐν Ναυπάκτῳ ναυμαχίας.

Ὁ κ. Ἀρ. Ἀραβαντινὸς τακτικὸν μέλος Ἀνὰ τὴν χώραν τῶν μικροβίων εἰς δύο ἀναγνώσματα.

Ὁ κ. Ἰωακεὶμ Παυλίδης ἀντεπιστέλλον μέλος Περὶ τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ὁ κ. Γρηγ. Ν. Βερναρδάκης ἀντεπιστέλλον μέλος Περὶ ἐπιστολῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐξορίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Ὁ κ. Ν. Γερμανὸς τακτικὸν μέλος Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἐθίμων τῶν ἐντόμων.

Θρησκευτικαὶ δ' ὁμιλίαι ἐγίνοντο κατὰ τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν ἕξ, τρεῖς μὲν ὑπὸ τοῦ κ. Ἀν. Διομήδους Κυριακοῦ, τρεῖς δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Ἰγνατίου Μοσχάκη.

Ἐφέτος ὅμως τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου ἐνεκαινίσθησαν καὶ ἔξω τῶν Ἀθηνῶν διαλέξεις, αἵτινες ἀναπτυσσόμεναι σὺν τῷ χρόνῳ δύνανται νὰ ἀποβῶσι καὶ πνευματικῶς καὶ ὑλικῶς ὠφέλιμοι τοῦ Παρνασσοῦ ἀναλαμβάνοντος τὴν διεύθυνσιν.

Οὕτως ὁ μὲν κ. Τιμολέων Ἀργυρόπουλος κληθεὶς εἰς Πειραιᾶ καὶ εἰς Πάτρας ἐποιήσατο πέντε διαλέξεις, ἐν μὲν Πειραιεῖ ὑπὲρ τοῦ Πειραϊκοῦ συνδέσμου, ἐν δὲ Πάτραις ὑπὲρ τῆς αὐτόθι Σχολῆς τῶν Ἀπόρων Παίδων.

Ὁ κ. Σπυρ. Π. Λάμπρος κληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐν Πειραιεῖ Πειραϊκοῦ συνδέσμου καὶ ἐν Πάτραις ὑπὸ τοῦ Καλαβρυτινοῦ Συλλόγου ἐποιήσατο ἓξ διαλέξεις ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ αὐτῶν. Ὁμοίως δ' ἐποιήσατο διαλέξεις δύο καὶ ἐν Ἄνδρῳ.

Τέλος ἡ Ἀναγνωστικὴ Ἑταιρεία Κερκύρας ἐκάλεσεν ἐκ τῶν ὁμιλητῶν τοῦ Παρνασσοῦ τὸν κ. Τιμολέοντα Ἀργυρόπουλον, τὸν κ. Σπυρ. Π. Λάμπρον καὶ τὸν κ. Γ. Ι. Σωτηριάδην, ὅπως ἐγκαινίσωσι τὰς δημοσίας αὐτῆς διαλέξεις.

Καὶ οἱ μὲν κκ. Τ. Ἀργυρόπουλος καὶ Γ. Σωτηριάδης ἐποιήσαντο τρεῖς διαλέξεις, ὁ δὲ κ. Σπ. Λάμπρος ποιήσεται τοιαύτην προσεχῶς.

Ἐργασίαι τμημάτων.

Αἱ ἐργασίαι τῶν τμημάτων ἕνεκα τῆς ἀνωμαλίας τῶν περιστάσεων ἦσαν μέτριαι, δύο μάλιστα τούτων τὸ τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ τὸ νομικὸν καὶ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν οὐδὲ συνῆλθον κἄν, πολλῶν ἐκ τῶν μελῶν αὐτῶν ἀλλαχοῦ ἀπησχολημένων ἢ καὶ ἀπόντων τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸ φιλολογικὸν καὶ ἀρχαιολογικὸν ἐξέλεξε πρόεδρον μὲν αὐτοῦ τὸν κ. Σπυρ. Π. Λάμπρον, ἀντιπρόεδρον τὸν κ. Σπ. Σακελλαρόπουλον καὶ γραμματέα τὸν κ. Γ. Θοιβιδόπουλον. Συνῆλθε δὲ εἰς ἓξ συνεδριάσεις καὶ ἐν αὐτῷ ἐγένοντο αἱ ἑξῆς ἀνακοινώσεις·

Ὑπὸ τοῦ κ. Σπυρ. Π. Λάμπρου 1) Περὶ τῶν χειρογράφων τῶν ἀποκειμένων ἐν τῇ ἐν Ἄνδρῳ μονῇ τῆς Ἁγίας· 2) Περὶ συγγραφέως τῆς αὐλῆς τῶν δεσποτῶν τῆς Πελοποννήσου Παλαιολόγων τοῦ Ἰωάννου Δοκειανοῦ.

Ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου 1) Περὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς μυθολογίας τοῦ κ. Γουλ. Ῥόσερ· 2) Περὶ βυζαντινῶν παροιμιῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐκδοθεισῶν ὑπὸ τοῦ ἐν Μονάχῳ καθηγητοῦ κ. Κ. Κρουμβάχερ.

Ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Φίλιου 1) Περὶ τῶν παρὰ τὴν Καδμείαν ἀνακαλυφθέντων προϊστορικῶν τάφων· 2) Περὶ μαρμαρίνης κεφαλῆς Ἀθηνᾶς ἐξ Ἐλευσῖνος.

Ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Σωτηριάδου Περὶ τῶν ἀνασκαφῶν ἃς ἐποιήσατο ἐν Θέρμῳ τῆς Αἰτωλίας.

Ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Σβορώνου Περὶ ἀποτυπωμάτων χρυσοῦ Ἀθηναϊκοῦ στατῆρος Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ καὶ τετραδράχμου Ἀθηναϊκοῦ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ.

Ὑπὸ τοῦ κ. Ἰακ. Δραγάτση Περὶ τῆς θέσεως τοῦ τάφου τοῦ Θεμιστοκλέους.

Ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Κουρουνιώτου Περὶ τύμβου παρὰ τὸ ἀρχαῖον θέατρον τῆς Ἐρετρίας.

Τὸ Φυσιογνωστικὸν τμῆμα ἐξελέξατο πρόεδρον μὲν τὸν κ. Α. Κορδέλλαν, ἀντιπρόεδρον τὸν κ. Θ. Χελδράϊχ καὶ γραμματέα τὸν κ. Κ. Ζέγγελην. Συνῆλθε δὲ εἰς δύο συνεδριάσεις, καθ' ἃς ἐγένοντο αἱ ἑξῆς ἀνακοινώσεις·

Ὑπὸ τοῦ κ. Θ. Χελδράϊχ Περὶ τῆς Χλωρίδος τῆς νήσου Αἰγίνης.

Ὑπὸ τοῦ κ. Μιχ. Π. Λάμπρου Περὶ τῶν παρὰ τῷ λαῷ ἐν χρήσει φυτῶν κατὰ τῆς ψαμμιάσεως.

Ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Γερμανοῦ Περὶ τῆς ἀκαριάσεως τῆς ἀμπέλου.

Πολλαὶ ἐκ τῶν ἀνακοινώσεων τούτων ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Συλλόγου.

Σχολαὶ Ἀπόρων Παίδων.

Σχολὴ Ἀθηνῶν.

Τακτικώτατα ἐλειτούργησε τὸ λῆξαν ἔτος καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις Κεντρικὴ Σχολὴ τῶν Ἀπόρων Παίδων, καίτοι ἕνεκα τοῦ ἀνωμάλου τῶν περιστάσεων αἱ ἐγγραφαὶ ἤρξαντο μόλις τὴν 29 Σεπτεμβρίου. Τὸ παράρτημα αὐτῆς ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ λειτουργήσῃ, καθότι τὸ δι' αὐτὸ ὡρισμένον οἴκημα τῆς Α' Δημοτικῆς Σχολῆς τῶν ἀρρένων ἦτο κατειλημμένον ὑπὸ προσφύγων Θεσσαλῶν, οὐδ' εὔκολον ἦτο νὰ εὑρεθῇ καὶ ἄλλο οἴκημα πρὸς τοῦτο.

Οὐχ ἧττον καὶ μὲ τὴν ἀργίαν τοῦ παραρτήματος παῖδες ἐνεγράφησαν καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1339, ἐνῷ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχον ἐγγραφῇ 1291. Τοῦτο δὲ διότι προσῆλθον εἰς τὴν ἡμετέραν Σχολὴν καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν παίδων τῶν προσφύγων Κρητῶν καὶ Θεσσαλῶν.

Εὐχάριστον εἶναι ὅτι καὶ ἐφέτος οἱ μαθηταὶ ἐνεγράφησαν ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν μαθημάτων τῆς Σχολῆς, ὅπερ συμβάλλει εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῆς λειτουργίαν. Οὕτως ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν 1339 ἐγγραφέντων, οἱ 751 εἶχον ἐγγραφῇ μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου.

Τῶν ἐγγραφέντων αἱ ἡλικίαι ἐποίκιλλον ὡς πάντοτε μεταξὺ τῶν 7 καὶ 20 ἐτῶν, αἱ δὲ πατρίδες καὶ τὰ ἐπαγγέλματα ὀλίγας τῶν τοῦ παρελθόντος παρουσιάζουσι παραλλαγάς. Τὴν πρώτην τάξιν πάντοτε κατέχουσιν οἱ ἐκ Μεγαλοπόλεως παῖδες ἀνελθόντες εἰς 392, κατόπιν οἱ ἐκ Κορινθίας (122), οἱ ἐξ Ἀθηνῶν (108), οἱ ἐκ Κρήτης (100), οἱ ἐκ Γορτυνίας (94). Ἐπίσης πολυπληθεῖς εἶναι οἱ ἐκ τῶν διαφόρων νήσων τῶν Κυκλάδων, οἵτινες ἐφέτος ἀνῆλθον εἰς 134, ἐνῷ πέρυσιν εἶχον ἐγγραφῇ 35 μόνον.

Ἡ μεγάλη αὕτη αὔξησις τῶν ἐκ Κυκλάδων μαθητῶν, ὧν οἱ πλεῖστοί εἰσιν Ἄνδριοι, Τήνιοι καὶ Ἀναφιῶται, προέρχεται ἐκ τούτου, ὅτι ἐπείσθησαν καὶ προσῆλθον εἰς τὴν Σχολὴν οἱ ἐκ τῶν μερῶν τούτων καταγόμενοι καὶ ἐργάται κυρίως ὄντες οἰκοδομῶν ἢ καὶ λιθοξόοι, οἵτινες τέως ἀπεῖχον.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐπαγγέλματα τῶν μαθητῶν, καὶ ἐφέτος τὴν πρώτην τάξιν κατέχουσιν οἱ ὑποδηματοκαθαρισταὶ (489), ἀποτελοῦντες πλέον τοῦ τρίτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἐγγραφέντων. Τοῦτο τόσῳ

μᾶλλον εἶναι εὐχάριστον, ὅσῳ ἐγινώσκομεν ἐκ τοῦ παρελθόντος τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς διῆγον οἱ παῖδες οὗτοι ἐκμεταλλευόμενοι ὑπὸ σωματεμπόρων παρακωλυόντων τὴν φοίτησιν αὐτῶν εἰς τὴν ἡμετέραν Σχολήν. Ἐκλιπούσης τῇ φροντίδι τοῦ Συλλόγου τῆς σωματεμπορίας ἡ φοίτησις τῶν ὑποδηματοκαθαριστῶν παίδων εἰς τὴν Σχολήν, οἵτινες πάντες εἶναι ἐκ Μεγαλοπόλεως, αὐξάνει ἐπαισθητῶς καθ' ἕκαστον ἔτος.

Μετὰ τοὺς ὑποδηματοκαθαριστὰς τὸ πρωτεῦον ἐν τῇ Σχολῇ ἐπάγγελμα κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἦσαν οἱ ὑπηρέται ἀνελθόντες εἰς 298, ἀπέναντι 165 τοῦ παρελθόντος ἔτους. Ἡ ἀπότομος αὕτη αὔξησις ἐνέβαλεν εἰς πολλὰς σκέψεις τοὺς διέποντας τὰ τῆς Σχολῆς. Ἡ ἀθρόα προσέλευσις ὑπηρετῶν προέρχεται ἐκ τούτου, ὅτι πολλαὶ οἰκίαι τῶν Ἀθηνῶν προσλαμβάνουσαι πτωχοὺς παῖδας ἐπιθυμοῦντας νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰ σχολεῖα τοὺς ἀποστέλλουσιν εἰς τὴν ἡμετέραν Σχολήν, καθ' ὅσον ὡς ἐκ τῆς ὑπηρεσίας κατ' οἶκον δύσκολον εἶναι νὰ προσέρχωνται εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ἡμέρας. Ἀλλὰ διὰ τοῦ μέσου τούτου καταστρατηγεῖται ὁ σκοπὸς τῆς ἡμετέρας Σχολῆς προωρισμένης κυρίως διὰ τοὺς ἀπόρους παῖδας τοὺς βιοπαλαιστάς, οἵτινες δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐργαζόμενοι μετὰ κόπου ἐπιθυμοῦσι νὰ τύχωσι παιδεύσεως ἐπαρκοῦς. Ἐνῷ οἱ ὑπηρέται καὶ τροφὴν καὶ οἴκησιν ἀσφαλῆ ἔχοντες καταλαμβάνουσι τὸν διὰ τοὺς ἄλλους παῖδας προωρισμένον χῶρον, παρακωλύουσι τὴν ἄνετον διδασκαλίαν, δὲν εἶναι δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἐκ τῶν καλλιτέρων τῆς Σχολῆς στοιχείων.

Μετὰ τοὺς ὑπηρέτας τὰ κυριώτερα ἐπαγγέλματα ἐν τῇ σχολῇ ἦσαν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος οἱ ὀψοκομισταὶ (88), οἱ ἐμποροϋπάλληλοι (45) καὶ οἱ ἐφημεριδοπῶλαι (40). Εὐχαρίστως εἴδομεν τὴν αὔξησιν τῶν τελευταίων τούτων. Ἡ ἐγκαιροτέρα ἔκδοσις τῶν ἑσπερινῶν φύλλων πολὺ συνετέλεσεν ὅπως προσέλθῃ καὶ πάλιν πυκνοτέρα καλὴ ὁμὰς παίδων εἰς τὴν ἡμετέραν Σχολήν.

Τῶν τεχνιτῶν ὁ ἀριθμὸς ἦτο καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἀρκετός. Πρωτεύουσι δ' ὡς πάντοτε οἱ ὑποδηματοποιοί, οἱ σιδηρουργοί, οἱ ῥάπται, οἱ ξυλουργοί. Προσῆλθον δ' ἐφέτος ἱκανοὶ χρῖσται καὶ πηλοκομισταὶ πάντες Μακεδόνες.

Ἄεργος οὐδεὶς ἐσημειώθη κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐν τῇ Σχολῇ, εἶνε δὲ τοῦτο τῶν μεγάλων ἐνεργειῶν μας τὸ ἄριστον ἀποτέλεσμα.

Ὁ μέσος ὅρος τῆς καθ' ἑσπέραν φοιτήσεως κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος

ανῆλθεν εἰς παῖδας 419, ἐνῷ πέρυσιν ἦτο 405. Καὶ ὁ μέγιστος μὲν ὅρος ἦτο τὸν Ὀκτώβριον (466), ὁ κατώτατος δὲ τὸν Ἀπρίλιον (364). Ἡ δὲ διδασκαλία ἐγένετο ἐπὶ 2 $^1/_2$ ὥρας καθ' ἑκάστην ἑσπέραν, καὶ διδασκαλίαι ἐν συνόλῳ ἐγένοντο καθ' ὅλον τὸ ἔτος 164.

Αἱ ἐνιαύσιαι ἐξετάσεις ἐγένοντο ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἀρχῶν τοῦ Συλλόγου καὶ τῆς σχολῆς, τοῦ δημάρχου Ἀθηναίων καὶ ἄλλων φιλομούσων. Εἰς ταύτας προσῆλθον 340, ἤτοι εἷς ἐπὶ πλέον τοῦ παρελθόντος ἔτος. Καὶ τὰ μὲν ἀποτελέσματα τῶν λοιπῶν τάξεων ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐν τέλει τῆς παρούσης λογοδοσίας προσαρτωμένην ἔκθεσιν τῆς Σχολῆς, ἐνταῦθα δὲ περιορίζομαι νὰ ἀναφέρω ὅτι ἐφέτος ἀπελύθησαν τῆς Σχολῆς 15 μαθηταί, ἐξ ὧν ἀριστεύσαντες 3, λίαν καλῶς 9, καὶ καλῶς 3.

Τὸ προσωπικὸν τῆς Σχολῆς ἔμεινεν ἀναλλοίωτον, διευθυντὴς δ' αὐτῆς εἰς τὴν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Π. Κυπριώτου καταλειφθεῖσαν θέσιν διωρίσθη ὁ κ. Ν. Καρνέσης, διευθυντὴς τοῦ Παραρτήματος.

Τῆς ἐκπληρώσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τῶν παίδων ἐπεμελήθη ἡ κοσμητεία τῆς Σχολῆς κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα. Καὶ τὴν νύκτα δὲ τοῦ Πάσχα διένειμεν αὐτοῖς τὰ πασχαλινὰ ᾠὰ καὶ τοὺς ἄρτους περὶ ὧν ἔλαβε πρόνοιαν ἡ κυρία Ἑλένη Γεωργαντοπούλου καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς κ. Σερφιώτης ἀπὸ πέρυσι δηλώσαντες εὐγενῶς ὅτι κατ' ἔτος θὰ φροντίζωσι περὶ τούτου.

Τὴν ἰατρικὴν τῶν παίδων ἐπίβλεψιν εἶχον καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος οἱ συνάδελφοι ἡμῶν κ. κ. Μ. Θάλης καὶ Γ. Φωκᾶς. Παρείχοντο δὲ δωρεὰν καὶ τὰ φάρμακα πρὸς τοὺς νοσοῦντας παῖδας.

Ἐπαρχιακαὶ Σχολαί.

Ἐκ τῶν ἐπαρχιακῶν σχολῶν τῶν ἀπόρων παίδων καὶ ἡ τῶν Καλαμῶν διατελοῦσα ὑπὸ τὴν ἄμεσον τοῦ Συλλόγου διεύθυνσιν καὶ ἡ τῶν Πατρῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ, ἐλειτούργησαν καλῶς ὡς καὶ ἐξ ἰδίας ἐπιγνώσεως, καθ' ὅσον ἀφορᾷ ἰδίως εἰς τὴν τελευταίαν, ἠδυνήθημεν νὰ πεισθῶμεν.

Εἰς τὴν σχολὴν Καλαμῶν ὁ Σύλλογος ἡμῶν ἠναγκάσθη ἐκ τῶν οἰκονομικῶν αὐτοῦ δυσχερειῶν νὰ διακόψῃ τὸ παρεχόμενον ἐπίδομα. Ἔπραξε δὲ τοῦτο μετὰ λύπης, ἀλλὰ συγχρόνως προέβη εἰς τοῦτο καὶ

ἐξ ἄλλου λόγου. Καὶ ἡ κοινωνία καὶ ὁ δῆμος Καλαμῶν διαρκοῦντος βίου εἴκοσι καὶ πλέον ἐτῶν οὐδέποτε προσῆλθον εἰς ἀρωγὴν τῆς αὐτόθι Σχολῆς, ἥτις διετηρεῖτο μόνον ἐκ τοῦ χορηγήματος τοῦ Συλλόγου καὶ τῶν κόπων τοῦ αὐτόθι ἀκαμάτου ἐφόρου κ. Ν. Στρατηγοπούλου.

Ἐλπίζομεν ὅτι, ἂν ὄντως ἡ αὐτόθι Σχολὴ παρεῖχε καὶ παρέχῃ ὑπηρεσίας, ὀφείλει ἡ κοινωνία Καλαμῶν νὰ τὴν ὑποστηρίξῃ, ἄλλως ἡ περαιτέρω ὕπαρξις ταύτης δὲν ἔχει ἀποχρῶντα λόγον.

Περὶ ταμιευτηρίου.

Μετὰ τὰ ἐν τῇ περυσινῇ λογοδοσίᾳ ἀναγραφέντα περὶ ταμιευτηρίου δὲν ἔχω τι νὰ προσθέσω νεώτερον. Καταθέσεις νέαι δὲν ἐγένοντο, ἀνελήφθησαν δὲ ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ὀφειλομένων δραχμῶν πληρωθεῖσαι ἐκ τοῦ ταμείου τοῦ Συλλόγου δρ. 1158.45. Ἤδη μένει ποσὸν ὀφειλόμενον ὑπὸ τοῦ Συλλόγου εἰς παῖδας δρ. 4035.80 ἄνευ τόκου, ἐκ τοῦ ὁποίου τὸ μεῖζον μέρος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς παραγραφέν.

Περὶ τοῦ ταμείου.

Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος τὰ μὲν ἔσοδα τοῦ Συλλόγου ἀνῆλθον εἰς δρ. 43,227.40, τὰ δ' ἔξοδα εἰς δρ. 38,281.75 ἤτοι παρουσιάσθη περίσσευμα ἐκ δρ. 4,945.65 προστιθεμένου καὶ τοῦ περισσεύματος τοῦ παρελθόντος ἔτους.

Μεθ' ὅλον τὸ ἀνώμαλον τῶν περιστάσεων τὸ οἰκονομικὸν ἔτος τοῦ Συλλόγου ὑπῆρξε λίαν ἱκανοποιητικόν. Τοῦτο δ' ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ἐκ δρ. 10,000 μεγάλην δωρεὰν τῆς κυρίας Ἐλεονώρας Π. Σκίνδερ καὶ τῶν υἱῶν αὐτῆς Λεωνίδου, Ἀριστείδου καὶ Ἀλεξάνδρου εἰς μνήμην τοῦ ἀποβιώσαντος Πέτρου Σκίνδερ. Ὁ Σύλλογος μετ' εὐγνωμοσύνης ἀποδεχθεὶς τὴν δωρεὰν τὸ μὲν ὄνομα τοῦ Πέτρου Σκίνδερ ἀνέγραψε χρυσοῖς γράμμασιν εἰς τὴν στήλην τῶν μεγάλων εὐεργετῶν, ἐτέλεσε δ' ὑπὲρ αὐτοῦ μνημόσυνον ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐν ᾧ ὡμίλησεν ὁ συνάδελφος ἡμῶν κ. Ἰγ. Μοσχάκης.

Τὸ Δημόσιον καὶ ὁ Δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἀνέγραψαν καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος τὰ εἰς τὸν Σύλλογον παρεχόμενα βοηθήματα, καίτοι

ἐκ τῶν ἐκτάκτων περιστάσεων ἱκανῶς περιεκόπησαν οἱ προϋπολογισμοὶ αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ μέχρι τοῦδε χορηγήματα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων ὑπερέβησαν τὰς 10,000 δραχμάς, ἡ Ἐφορεία ἀνέγραψε καὶ τὸν Δῆμον καὶ τὸ Ὑπουργεῖον ἐν τῷ πίνακι τῶν μεγάλων τοῦ Συλλόγου εὐεργετῶν.

Ὁ εὐεργετικὸς χορὸς τοῦ Συλλόγου ὑπὲρ τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων Παίδων, ὃν καὶ πάλιν ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν αὐτῆς προστασίαν ἡ Α. Β. Υ. ἡ πριγκίπισσα Σοφία, ἐγένετο, οὐχὶ ὅμως μεθ᾽ ἧς ἄλλοτε λαμπρότητος ἕνεκα τῶν περιστάσεων, τούτου δὲ ἕνεκα καὶ αἱ εἰσπράξεις ὑπελείφθησαν ὁπωσδήποτε. Οὐχ ἧττον ὅμως εἰσεπράξαμεν δρ. 5,301, αἵτινες σπουδαίως ἀνεκούφισαν τὸ ταμεῖον τοῦ Συλλόγου.

Περιουσία τοῦ Συλλόγου.

Ἡ καθαρὰ περιουσία τοῦ Συλλόγου κατὰ τὸν ἐν τέλει τῆς παρούσης δημοσιευόμενον ἰσολογισμὸν τοῦ Ταμίου ἀνέρχεται εἰς δρ. 194, 999.49 καὶ εἶναι κατὰ δρ. 10,917.80 ἀνωτέρα τῆς σημειωθείσης κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Σημειωτέον δ᾽ ὅτι κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἀπεδώσαμεν μὲν ἀπέναντι τοῦ χρέους πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν δρ. 5000, ἀπέναντι δὲ τοῦ χρέους πρὸς τὸ ταμιευτήριον δρ. 1,128.55.

Βιβλιοθήκη καὶ Ἀναγνωστήριον.

Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος προσηνέχθησαν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τόμοι καὶ φυλλάδια 380, ἐξ ὧν δέον νὰ ἐξάρω τὴν προσφορὰν τοῦ συναδέλφου ἡμῶν κ. Α. Θεοφιλᾶ ἐκ τόμων 99. Δέον ἀκόμη νὰ μνημονεύσω τῆς δωρεᾶς τοῦ κ. Γρ. Μαρασλῆ, ὅστις ἀπέστειλεν ἡμῖν πάντα τὰ ἐκδοθέντα τεύχη τῆς Βιβλιοθήκης αὐτοῦ, ἀνήγγειλε δ᾽ ὅτι θὰ ἀποστέλλῃ τακτικῶς καὶ τὰ ἐκδοθησόμενα τεύχη.

Ἕνεκα τῆς προσθήκης τοσούτων νέων βιβλίων ἐχρειάσθη ὅπως κατασκευασθῶσι καὶ νέαι βιβλιοθῆκαι, οὕτω δὲ ἀνετώτερον θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπεκταθῇ ἡ Βιβλιοθήκη.

Καὶ τὸ Ἀναγνωστήριον ἐλειτούργησε τακτικώτατα τὸ λῆξαν ἔτος πολλῶν ἐκ τῶν μελῶν προσερχομένων εἰς αὐτὸ ἰδίως κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας.

Ἀρχαιρεσίαι.

Αἱ ἀρχαιρεσίαι τοῦ Συλλόγου γενόμεναι ἐν καιρῷ ἀνέδειξαν τοὺς ἑξῆς·

Πρόεδρον ἐμὲ καὶ πάλιν, ἐφ' ᾧ ἐκφράζω πρὸς τὸν Σύλλογον τὰς ζωηρὰς ἐμοῦ εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ταύτῃ ἐμπιστοσύνῃ, ἀντιπροέδρους τοὺς κκ. Τιμ. Ἡλιόπουλον, Κ. Φάραγγαν καὶ Ἀλκ. Καμπᾶν, γεν. γραμματέα τὸν κ. Μιχ. Π. Λάμπρον, ειδ. γραμματεῖς τοὺς κκ. Γ. Πίσσαν καὶ Κ. Σταυρόπουλον, ἔφορον τοῦ Καταστήματος τὸν κ. Κωνστ. Κουτσαλέξην, ταμίαν τὸν κ. Λεων. Χρυσοβελόνην καὶ ἐπιμελητὴν τῆς Βιβλιοθήκης τὸν κ. Ἄγγελον Α. Μεταξᾶν.

Ἔφορος δὲ τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων Παίδων ἐξελέχθη ὁ κ. Π. Ταμπακόπουλος καὶ κοσμήτορες οἱ κκ. Μ. Κατσίμπαλης, Α. Βρυζάκης, Θ. Μπαλτῆς, Κ. Γαρδίκης, Γ. Παπακωνσταντίνου, Θ. Πολυκράτης, Σ. Κονοφάος καὶ Α. Ζίνης.

Μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς ἐξελέχθησαν οἱ κκ. Μ. Ἰορδανόπουλος, Δ. Βρυζάκης καὶ Φρ. Γεωργαντόπουλος.

Μέλη τῆς ἐπιτροπῆς τῶν βιβλίων οἱ κκ. Ν. Γ. Πολίτης, Α. Θεοδωρίδης, Κ. Ῥάδος καὶ Ἱππ. Καραβίας.

Μέλη δὲ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν φυλακῶν οἱ κκ. Π. Ἀγγελόπουλος Ἀθάνατος, Κ. Βάμβας, Στ. Ἰωαννίδης καὶ Α. Μαρινόπουλος.

Τοιαῦτα τὰ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος γενόμενα ὑπὸ τοῦ Συλλόγου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΡΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

1897-1898

Κύριε Πρόεδρε,

Κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ κανονισμοῦ τοῦ Συλλόγου ὑποβάλλομεν Ὑμῖν ἔκθεσιν τῶν ἐν τῇ Σχολῇ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1897—1898 πεπραγμένων.

Α'. Ἐγγραφαί.

Ἡ ἡμετέρα Σχολὴ τῶν Ἀπόρων Παίδων ἕνεκα τοῦ ἀνωμάλου τῶν περιστάσεων ἤρξατο λειτουργοῦσα ἀπὸ 1ης Ὀκτωβρίου. Ἀλλ' ἡ ἐγγραφὴ τῶν μαθητῶν ὑπῆρξεν ὑπερτέρα τῆς γενομένης πέρυσι, διότι νῦν μὲν ἐνεγράφησαν μαθηταὶ 1339, κατὰ δὲ τὸ παρελθὸν ἔτος 1291. Ἕνεκα δὲ ἐλλείψεως οἰκήματος, ἐπειδὴ τὸ ὑπάρχον κατείχετο ὑπὸ τῶν προσφύγων, δὲν ἐλειτούργησε κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος τὸ Παράρτημα.

Ἡ ἐγγραφὴ τῶν μαθητῶν ἤρξατο ἐν τῇ Κεντρικῇ Σχολῇ ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν μαθημάτων καὶ τοῦτο οὐ μικρὸν ἐβοήθησεν εἰς τὴν κανονικωτέραν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς. Ἐνεγράφησαν δὲ κατὰ τάξεις ὡς ἑξῆς.

Τάξις	Α'	446	Παρ.	ἔτους	(τμ. α' καὶ β'. α' τάξ.)	726
»	Β'	337	»	»	(τμ. γ'. α' »)	
»	Γ'	247	»	»	(Β' τάξ.)	212
»	Δ'	159	»	»	(Γ' »)	211
»	Ε'	119	»	»	(Δ' »)	107
»	ς'	31	»	»	(Ε' »)	35
		1339				1291

Ἡ κατὰ μῆνα ἐγγραφὴ τῶν μαθητῶν ὑπῆρξεν ὡς ἑξῆς ἀπὸ 29 Σεπτεμβρίου.

Σεπτέμβριος	112
Ὀκτώβριος	639
Νοέμβριος	179
Δεκέμβριος	168
Ἰανουάριος	84
Φεβρουάριος	71
Μάρτιος	86
	1339

Ἡ **ἡλικία** τούτων ποικίλλει

ἀπὸ	7—10	ἐτῶν	190
»	10—15	»	896
»	15—20	»	253

Κατήγοντο δὲ

Ἐκ Μεγαλοπόλεως 392, ἐκ Κορινθίας 122, ἐξ Ἀθηνῶν 108, ἐκ Κρήτης 100, ἐκ Γορτυνίας 94, ἐκ Μαντινείας 35, ἐκ Μεσσηνίας 45, ἐκ Θεσσαλίας 31, ἐκ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος 40, ἐξ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας 18, ἐξ Ἄρτης 7, ἐξ Ἑπτανήσου 25, ἐκ Κυκλάδων 134, ἐξ Εὐβοίας 22, ἐκ Σποράδων 8, ἐκ Λακωνίας 18, ἐξ Ἄργους 17, ἐξ Ἀχαΐας 30, ἐκ Κυνουρίας 7, ἐκ Μεγαρίδος 6, ἐξ Αἰγίνης 3, ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας 10, ἐκ Θρᾴκης 8, ἐκ Μακεδονίας 30, ἐξ Ἠπείρου 29.

Ἐπαγγέλματα.

Στιλβωταὶ 489, ὑπηρέται 298, ὀψοκομισταὶ 88, ἐμποροϋπάλληλοι 45, ἐφημεριδοπῶλαι 40, ὑποδηματοποιοὶ 39, σιδηρουργοὶ 27, ῥάπται 25, γαλακτοπῶλαι 20, πηλοκομισταὶ 14, ξυλουργοὶ 26, κτίσται 22, ἀρτοποιοὶ 18, φανοποιοὶ 17, λιθοξόοι 19, τυπογράφοι 15, χρῖσται 10, οἱ δὲ λοιποὶ 127 διαφόρων ἐπαγγελμάτων.

Οἱ ἄεργοι ἐντελῶς ἐξέλιπον ἐκ τῆς Σχολῆς.

Β'. Φοίτησις.

Ἡ φοίτησις ὑπῆρξε τακτικὴ κατὰ τὸ σχολικὸν τοῦτο ἔτος. Ὁ μέσος ὅρος τῆς καθ' ἑσπέραν φοιτήσεως ἀνῆλθεν εἰς 419, ἐνῷ πέρυσιν ἦτο 402, τῆς δὲ κατὰ μῆνα φοιτήσεως ὁ μέσος ὅρος ἦτο τὸν μὲν Ὀκτώβριον 466, κατὰ δὲ τὸν Νοέμβριον 410, κατὰ τὸν Δεκέμβριον 535, τὸν Ἰανουάριον 417, τὸν Φεβρουάριον 379, τὸν Μάρτιον 437, τὸν Ἀπρίλιον 364 καὶ τὸν Μάϊον 371.

Γ'. Διδασκαλία.

Ἡ διδασκαλία ἐγένετο ὡς συνήθως 2 $^1/_2$ ὥρας καθ' ἑκάστην ἑσπέραν, καθ' ὅλον δὲ τὸ ἔτος ἐγένοντο 164 διδασκαλίαι ὡς ἑξῆς·

τὸν	Ὀκτώβριον	19	τὸν	Φεβρουάριον	21
»	Νοέμβριον	23	»	Μάρτιον	24
»	Δεκέμβριον	21	»	Ἀπρίλιον	16
»	Ἰανουάριον	22	»	Μάϊον	18

Δ'. Διδακτικὰ βιβλία.

Κατὰ τὸ σχολικὸν τοῦτο ἔτος εἰσήχθησαν διὰ μὲν τὴν Α' τάξιν τὸ Ἀλφαβητάριον τοῦ Χαρ. Παπαμάρκου, διὰ δὲ τὴν Β' Γ' καὶ Δ' τάξιν τὰ Ἀναγνωσματάρια τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, διὰ τὴν Ε' ὁ Γεροστάθης καὶ διὰ τὴν ϛ' τὰ Νέα Ἑλληνικὰ Ἀναγνώσματα.

Ε'. Ἐξετάσεις.

Αἱ ἐξετάσεις ἤρξαντο τὴν 24ην Μαΐου ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν ἑορτῶν καὶ ἐνώπιον τοῦ κ. Δημάρχου Ἀθηνῶν, τοῦ Προέδρου τοῦ Συλλόγου, τοῦ Ἐφόρου τῆς Σχολῆς, πολλῶν μελῶν καὶ ἄλλων φιλομούσων κυρίων, ἡμέραν Κυριακὴν καὶ ὥραν 10ην π. μ.

Μετὰ τὸν ἐναρκτήριον λόγον, ὃν ἐξεφώνησεν ὁ κ. Α. Βρυζάκης κοσμήτωρ γραμματεὺς τῆς Σχολῆς, ἤρξαντο αἱ ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν καὶ ἐξηκολούθησαν καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα, γενομένης τῆς βαθμολογίας κανονικῶς κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τῆς Σχολῆς.

Προσῆλθον δὲ ἐκ μὲν τῆς Α' τάξεως 150, ἐκ τῆς Β' 100, τῆς Γ' 60, τῆς Δ' 60, τῆς Ε' 49 καὶ τῆς ϛ' 21, ἤτοι ἐν ὅλῳ 340. Ἀναλόγως δὲ καὶ ἡ βαθμολογία τῶν ὑποστάντων ἐξέτασιν ὑπῆρξε τοιαύτη.

Προήχθησαν δ' ἐκ τῆς Α' εἰς τὴν Β' διὰ τοῦ βαθμοῦ Ἄριστα 8, Λίαν καλῶς 4, Καλῶς 13, τὸ ὅλον 25. Ἐκ τῆς Β' εἰς τὴν Γ' διὰ τοῦ βαθμοῦ Ἄριστα 30, Λίαν καλῶς 12, Καλῶς 23, τὸ ὅλον 65. Ἐκ τῆς Γ' εἰς τὴν Δ' Ἄριστα 12, Λίαν καλῶς 19, Καλῶς 17, τὸ ὅλον 48. Ἐκ τῆς Δ' εἰς τὴν Ε' Ἄριστα 10, Λίαν καλῶς 16, Καλῶς 13, τὸ ὅλον 39. Ἐκ τῆς Ε' εἰς τὴν ϛ' Ἄριστα 12, Λίαν καλῶς 14, Καλῶς 5, τὸ ὅλον 31. Ἐκ τῆς ϛ' ἀπελύθησαν 15 ἐξ ὧν Ἀριστεύσαντες 3, Λίαν καλῶς 9, Καλῶς 3.

Οὗτοί εἰσιν οἱ ἑξῆς·

1	Νικόλ. Παπανικολάου	ἐτῶν	16	ἐκ	Καρυστίας	ὑπηρέτης
2	Χαράλ. Κωστόπουλος	»	15	»	Δωρίδος	»
3	Ἠλίας Τσόγκας	»	15	»	Μ/πόλεως	στιλβωτὴς
4	Γεώργιος Κοσμᾶς	»	22	ἐξ	Ἄργους	στρατιώτης
5	Κωνστ. Σ. Σταύρου	»	16	»	Εὐρυτανίας	ὑπηρέτης
6	Μιλτ. Κοντινόπουλος	»	16	ἐκ	Θεσσαλίας	»
7	Λουκᾶς Γ. Παπαλουκᾶς	»	10	»	Δελφῶν	»
8	Εὐάγ. Ν. Οὐζούνης	»	14	»	Μακεδονίας	σανδαλοποιὸς
9	Ἀθαν. Λαλογιάννης	»	17	»	Κυνουρίας	ὑπηρέτης
10	Ἠλίας Π. Γιαλαμᾶς	»	19	»	Μ/πόλεως	ἐφημ/πώλης
11	Κυριαζῆς Π. Γιαλαμᾶς	»	16	»	»	»
12	Ἀλέξ. Δασκαλάκης	»	16	»	Κρήτης	ὑπηρέτης
13	Δημήτριος Βούτουνας	»	18	»	Μ/πόλεως	στιλβωτὴς
14	Χρ. Μ. Ἀνδρουλάκης	»	16	»	Κρήτης	ὑπηρέτης
15	Παν. Ι. Κατσιρούμπας	»	16	»	Μ/πόλεως	στιλβωτής.

ϛ'. Βραβεῖα.

Κατὰ τὸ τέλος τῶν ἐξετάσεων ἡ Κοσμητεία παρισταμένων τῶν ἀρχῶν τοῦ Συλλόγου, τοῦ κ. Δημάρχου καὶ ἄλλων, μετὰ τὸν ἐναρκτήριον λόγον, ὃν ἐξεφώνησεν ὁ κ. Π. Ταμπακόπουλος, ἔφορος τῆς Σχολῆς, διένειμεν 81 βραβεῖα εἰς τοὺς ἀριστεύσαντας μαθητάς.

Ζ΄. Προσωπικὸν τῆς Σχολῆς.

Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐγένοντο αἱ ἑξῆς μεταβολαί.

Ἀντὶ τοῦ κ. Κ. Τσούλκα παραιτηθέντος μετετέθη ὁ διευθυντὴς τοῦ Παραρτήματος Ν. Καρνέσης εἰς τὴν Κεντρικὴν Σχολήν, ὡρίσθη δὲ διευθυντὴς τοῦ Παραρτήματος ὁ τέως ἐν αὐτῷ διδάσκαλος κ. Κ. Καρατζίνας. Μετετέθη ὡς τακτικὸς διδάσκαλος ἐν τῇ Σχολῇ ὁ τέως βοηθὸς αὐτῆς κ. Ν. Μεταξᾶς, καταργηθείσης τῆς θέσεως τοῦ γραφέως. Μετετέθη ὡς ἐπιστάτης τῆς Κεντρικῆς Σχολῆς ὁ τέως ἐν τῷ Παραρτήματι ἐπὶ μηνιαίῳ μισθώματι δρ. 40 κ. Ν. Πολυμερόπουλος.

Περατοῦντες τὴν ἀνωτέρω λογοδοσίαν ἡμῶν, κ. Πρόεδρε, καθῆκον ἡμῶν θεωροῦμεν, ὅπως ἐκφράσωμεν δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν πρὸς τοὺς ἰατροὺς τῆς Σχολῆς κκ. Μ. Θάλην καὶ Γερ. Φωκᾶν, τακτικὰ μέλη τοῦ Συλλόγου, διὰ τὴν πρόθυμον καὶ ἀφιλοκερδῆ αὐτῶν πρὸς τοὺς πάσχοντας μαθητὰς τῆς Σχολῆς συνδρομὴν καὶ πρὸς τὸν διευθυντὴν τῆς Διοικητικῆς Ἀστυνομίας Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, διὰ τὸν ἐμβολιασμὸν τῶν μαθητῶν. Πρὸς δὲ εἰς τὸν Σύλλογον τῶν κυρίων διδασκάλων ἐκφράζομεν τὴν πλήρη ἡμῶν εὐαρέσκειαν διὰ τὴν μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως ἐκτέλεσιν τῶν ἑαυτῶν καθηκόντων.

Μετ' ἄκρας ὑπολήψεως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1898.

Ὁ Ἔφορος τῆς Σχολῆς
Π. Κ. ΤΑΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΘΕΜΙΣΤ. Κ. ΠΟΛΥΚΡΑΤΗΣ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΚΑΛΑΜΑΙΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΡΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

1897-1898

Πρὸς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον «ὁ Παρνασσός».

Κύριε Πρόεδρε

Ἡ Κοσμητεία τῆς Σχολῆς ὑποβάλλει δι' ὑμῶν εἰς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον, καθ' ὃ ἔχει καθῆκον, τὴν ἔκθεσιν ταύτην περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Σχολῆς καὶ τῶν πεπραγμένων κατὰ τὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος 1897—1898.

Διαρκοῦντος τοῦ ἔτους τούτου εἶχον ἐγγραφῆ ἐν τῇ Σχολῇ μαθηταὶ 43, ὅτε ὅμως ἐπρόκειτο νὰ γείνωσιν αἱ ἐξετάσεις, αἵτινες συνήθως γίνονται κατὰ τὰ τέλη Ἰουνίου, προσήρχοντο ἐν τῇ Σχολῇ μαθηταὶ 38, διότι πολλοὶ τῶν ἐγγραφέντων συνεπείᾳ τῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν, τῆς καταπαύσεως σχεδὸν παντὸς ἔργου καὶ τοῦ περιορισμοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν ἐργασιῶν καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀχρηματίας καὶ τῆς μαστιζούσης τὰς ἐργατικὰς τάξεις πενίας, μεριμνῶντες περὶ ἐξοικονομήσεως ὀλίγου ἄρτου, ἠναγκάζοντο ν' ἀπουσιάζωσιν, ἐστεροῦντο δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ προσερχόμενοι τῶν μέσων τοῦ νὰ προμηθευθῶσιν ὑπόδησιν καὶ ἐνδυμασίαν τινὰ ὅσον δυνατὸν οἰκονομικήν, ἡ δὲ Κοσμητεία ἐστερεῖτο πόρων ὅπως προμηθεύσῃ εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἀπορωτέρους τοιούτων. Δι' ὃ ἐνεκρίθη νὰ μὴ γίνωσι κατὰ τὰ τέλη Ἰουνίου δημόσιοι ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν, περιορισθείσης τῆς Κοσμητείας εἰς κατ' ἰδίαν ἐξετάσεις, ἀνεβλήθη δὲ νὰ γίνωσιν αἱ ἐξετάσεις μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς τέως διδασκάλου Καλλιόπης Καρώνη, ἥτις ἕνεκα τῆς καταστάσεως τῆς ὑγείας της ἠναγκάσθη ν' ἀποδημήσῃ εἰς Ἀθήνας. Ἐπανελθούσης δὲ ταύτης ἡ Κοσμητεία ἐζήτησε νὰ γίνωσιν αἱ ἐξετάσεις περὶ τὰ τέλη

Αὐγούστου ἢ ἐντὸς τοῦ Σεπτεμβρίου ἑ. ἔ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ῥηθεῖσα διδάσκαλος καὶ λόγῳ νὰ μὴ πάθῃ ἡ ὑγεία της καὶ ἐπειδὴ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ κατὰ τὸ ἀρξάμενον ἤδη σχολικὸν ἔτος νὰ ἐξακολουθήσῃ διατελοῦσα διδάσκαλος τῆς Σχολῆς, ἡ Κοσμητεία τῆς Σχολῆς ἠναγκάσθη ἀποσύρασα ἀπ' αὐτῆς τὴν διδασκαλίαν τῆς Σχολῆς ν' ἀναθέσῃ ταύτην εἰς ἕτερον διδάσκαλον εὐπαίδευτον, ἐγνωσμένης ἱκανότητος καὶ ζήλου ἤτοι τὸν ἑλληνοδιδάσκαλον κ. Θεοδόσιον Χρηστόπουλον, ὅστις ἀφιλοκερδῶς ἐδέχθη τὴν διδασκαλίαν ἐπὶ ἀντιμισθίᾳ δραχμῶν 40 κατὰ μῆνα. Ἀνεδέχθη δὲ νὰ παρέχῃ καὶ τὸ κατάστημα τῶν παραδόσεων τῆς Σχολῆς.

Αἱ ἀναβληθεῖσαι ὡς εἴρηται ἐξετάσεις τῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος μαθητῶν τῆς Σχολῆς ἐγένοντο δημοσίᾳ παρόντων τῶν μελῶν τῆς Κοσμητείας, τοῦ ἐλεγκτοῦ τῆς Σχολῆς κ. Γεωργίου Γεωργαντάκη καί τινων φιλομούσων τὴν 8ην Νοεμβρίου τοῦ ἤδη ἀρξαμένου σχολικοῦ ἔτους ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ νέου διδασκάλου τῆς Σχολῆς, ὅστις ἐπελήφθη μετὰ ζήλου τῆς διδασκαλίας ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν κατὰ τὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος διδαχθέντων μαθημάτων. Οὕτω δὲ κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν ἡμέραν τῶν δημοσίων ἐξετάσεων προσελθόντες μαθηταὶ ἐν ὅλῳ 19, ἀπήντησαν εὐστόχως εἰς τὰ διδαχθέντα μαθήματα καὶ ἔδωκαν ἀρκετὰ δείγματα τῆς ἐφέσεώς των νὰ τύχωσι τῆς εὐκταίας ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς μορφώσεως.

Ἡ δὲ Κοσμητεία ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Ὀκτωβρίου ἑ. ἔ. ὅπως δοθῇ μείζων ἀνάπτυξις τῆς Σχολῆς καὶ κατασταθῇ ἐφικτὴ ἡ προσέλευσις μείζονος ἀριθμοῦ μαθητῶν ἤνοιξε τὰς θύρας της, ἐπιτρέποντος τοῦτο καὶ τοῦ χώρου τοῦ νέου καταστήματος τῶν παραδόσεων, εἰς πάντα προσερχόμενον ἐξ ἄλλων μερῶν καὶ βουλόμενον νὰ ἐγγραφῇ εἰς τὴν Σχολὴν ἄπορον παῖδα, ὅπερ δὲν ἦτο ἐφικτὸν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος μὴ ἔχοντος τοῦ τέως καταστήματος τῆς Σχολῆς τὸν ἀνάλογον πρὸς τοῦτο χῶρον, καὶ ἐδέχθη ὡς μαθητὰς πολλοὺς τῶν διαμενόντων ἐνταῦθα καὶ μετερχομένων τὸν ὑποδηματοκαθαριστὴν καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν προσερχομένων ἀπόρων παίδων, φιλοτίμως πρὸς τοῦτο ἐργαζομένου τοῦ νέου διδασκάλου κ. Θεοδ. Χρηστοπούλου καὶ παρασχόντος τοῦ ἐνταῦθα διευθυντοῦ τῆς Στρατιωτικῆς Ἀστυνομίας κ. Α. Κουβελιώτου μετ' ἀξιεπαίνου προθυμίας καὶ ζήλου ὑπὲρ τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεως τῶν τέκνων τοῦ Λαοῦ τὴν συνδρομήν του πρὸς

περισυλλογὴν τῶν τοιούτων παίδων. Οὕτω δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς ἀνέρχεται εἰς 58, οἵτινες προσέρχονται τακτικῶς καὶ διδάσκονται τὰ κεκανονισμένα μαθήματα ἐργαζόμενοι ἄλλοι μὲν τέχνην τινὰ παρὰ διαφόροις τεχνίταις, ἄλλοι δὲ μετερχόμενοι τὸν ὑποδηματοκαθαριστὴν ἢ ἄλλην ὑπηρεσίαν. Ἡ δὲ Κοσμητεία δύναται νὰ ἐλπίζῃ ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης μείζονος ἀναπτύξεως ἡ Σχολὴ θέλει ἀποφέρει καρποὺς λίαν εὐαρέστους.

Τὰ ἔσοδα τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος συνίστανται εἰς δραχμὰς 1150 ἤτοι

Τὸ περίσσευμα τὸ μεῖναν ἐκ τοῦ λογαριασμοῦ τοῦ παρελθόντος σχολικοῦ ἔτους 1896—1897		Δρ.	530.—
Ἐξ ἀποστολῆς συνδρομῶν τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου διὰ τὸ ἔτος 1896—1897	Δρ. 500	»	620.—
Διὰ τὸ παρελθὸν ἔτος	» 120		
ἤτοι ἐν ὅλῳ		Δρ.	1150.—

Ἐδαπανήθησαν δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος τὰ ἑξῆς·

Δι' ἀντιμισθίαν τῆς διδασκάλου Καλλιόπης Καρώνη ἀπὸ 1 8βρίου ἕως 31 Μαΐου 1897 πρὸς δρ. 40 τὸν μῆνα . .	Δρ.	400.—
Διὰ φωτισμὸν τοῦ καταστήματος τῶν παραδόσεων, πετρελαίου κλπ.	»	49.50
Δι' ἀγορὰν διδακτικῶν βιβλίων παρὰ τοῦ βιβλιοπώλου Β. Μιχαλακέα	»	27.45
Ὁμοίως ἑτέρων συμπληρωματικῶν	»	9.55
Δι' ἄβακας, κονδύλια, μελανοδοχεῖα κλπ. . .	»	14.50
Διὰ γραφικὴν ὕλην, χάρτην καὶ ταχυδρομικὰ	»	15.—
ἤτοι ἐν ὅλῳ	Δρ.	516.00

Εἰς δὲ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ λήξαντος σχολικοῦ ἔτους ἔμεινε περίσσευμα εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Σχολῆς συνιστάμενον εἰς δραχμὰς 634.

Πόροι τῆς Σχολῆς εἶναι τὸ ἐκ τοῦ λογαριασμοῦ τοῦ λήξαντος ἔτους μεῖναν περίσσευμα ἐκ δραχμῶν 634, ὅπερ ἐσημειώθη ἐν τῷ λογαριασμῷ τοῦ ἐπιόντος ἔτους.

Ἐνδεχόμενοι δὲ πόροι λογίζονται καὶ τὸ ἐκ τῆς πωλήσεως ἢ λαχείου εἰσπραχθησόμενον ἀντίτιμον τῶν ὑπό τινων φιλανθρώπων δε-

σποινῶν ἢ δεσποινίδων τῆς πόλεως δωρηθέντων ὑπὲρ τῆς Σχολῆς ἐργοχείρων καὶ πραγμάτων, ἅτινα προσεχῶς καὶ ἐν κριθησομένῳ ὡς καταλλήλῳ χρόνῳ διατεθήσονται, καὶ ὅ,τι ἐκ τῆς παραχωρηθησομένης χρήσεως τῶν εἰς τὴν Σχολὴν ἀνηκόντων σκηνικῶν εἰδῶν καὶ χρησιμευσάσης ξυλείας ἤθελε δυνηθῇ ἡ Κοσμητεία νὰ εἰσπράξῃ.

Εὔχεται δὲ ἡ Κοσμητεία ὅπως καὶ ὁ Δῆμος Καλαμῶν κατανοῶν τὸ ἀναγκαῖον τῆς διατηρήσεως τῆς Σχολῆς πληρώσῃ τῇ Σχολῇ ὅ,τι ὀφείλει ἐκ καθυστερουμένων συνδρομῶν του, ψηφίσῃ δὲ συνδρομὴν καὶ διὰ τὸ ἀρξάμενον σχολικὸν ἔτος ὡς ἔπραττεν εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν, ἀφοῦ ἡ δοθεῖσα εὐρυτέρα ἀνάπτυξις τῆς σχολῆς εἶναι λόγος δικαιολογῶν τὴν συνδρομὴν τοῦ Δήμου· θέλει δὲ ἐργασθῇ ἡ Κοσμητεία καὶ καταβάλει πᾶσαν πρὸς τοῦτο ἐνέργειαν.

Αἱ δὲ πρὸς συντήρησιν τῆς Σχολῆς καὶ τῆς ἐν γένει ἀνάγκης αὐτῆς ἀναγκαῖαι δαπάναι ὑπολογίζονται εἰς δραχμὰς 1350.

Πέποιθε δὲ ἡ Κοσμητεία ὅτι ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος, εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ὁποίου ὀφείλεται ἡ ἵδρυσις ἐνταῦθα τῆς Σχολῆς, τόσῳ φιλανθρωπικοῦ καὶ κοινωφελοῦς καθιδρύματος, θέλει μεταξὺ τῶν ἄλλων δαπανῶν, ἃς ποιεῖται ὑπὲρ ἄλλων ἐθνωφελῶν ἔργων, ψηφίσει ἀνάλογον συνδρομὴν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς ταύτης καὶ κατὰ τὸ ἀρξάμενον σχολικὸν ἔτος λαμβάνων ἐν ὄψει τὴν κατάστασιν τῆς Σχολῆς, ἥτις κατωρθώθη μέχρι τοῦδε νὰ συντηρηθῇ διὰ γλίσχρων μέσων ὡς ἐκ τῶν παρεμπεσουσῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν, τῆς στασιμότητος τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἐπελθούσης ἀχρηματίας, σταθμίζων δὲ καὶ πάντα τὰ διὰ τῆς παρούσης ὑποβαλλόμενα εἰς τὴν κρίσιν του τὰ δικαιολογοῦντα τὴν ἀρωγὴν τοῦ Συλλόγου ὑπὲρ τῆς Σχολῆς, ἣν ἡ Κοσμητεία ἐπικαλεῖται, ἐλπίζει ὅτι ὁ Σύλλογος δὲν θέλει διστάσει νὰ χορηγήσῃ καὶ ἤδη τὴν δυνατὴν συνδρομήν του, ἥτις δέον νὰ μὴ ᾖ ἐλάσσων τῶν δραχμῶν 600.

Ἐπιτραπήτω δὲ ἡμῖν ἐνταῦθα νὰ ὑποβάλωμεν τῷ Συλλόγῳ ὅτι πολλοὶ συμπολῖταί μας ἐκ χριστιανικοῦ καὶ φιλανθρωπικοῦ αἰσθήματος κατὰ τὸ ἔτος 1895—1896 καὶ ἄλλοτε παρέσχον τὴν συνδρομήν των εἰς τὴν Σχολὴν κατὰ τὸ δυνατόν, ἂν δὲ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος δὲν ἐξηκολούθησεν ἐκ μέρους αὐτῶν συνδρομή, τοῦτο ἦτο συνέπεια τῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν, τῆς στασιμότητος τῶν ἔργων καὶ συναλλαγῶν καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀχρηματίας, ἕνεκα τῶν ὁποίων κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος

ἄνευ ἀποτελέσματος ἤθελεν ἐπικαλεσθῇ τις συνδρομὴν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἡ Κοσμητεία ἀρξαμένης τῆς ὅπως οὖν βαθμιαίας βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τῆς βιομηχανίας ἐν γένει καὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς οὕτως ἐν μέρει ἐπαναλήψεως τῶν ἰδιωτικῶν συναλλαγῶν προτίθεται διαρκοῦντος τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους νὰ ζητήσῃ παρὰ παντὸς χριστιανοῦ καὶ φιλανθρώπου συνδρομήν, μὴ ἀμφιβάλλουσα ὅτι ἡ φωνή της θέλει εὕρει ἠχὼ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν συμπολιτῶν μας, ὅπως παράσχωσι συνδρομὴν κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών των κατανοούντων τὸν φιλάνθρωπον καὶ κοινωφελῆ σκοπὸν τῆς συντηρήσεως καὶ τῆς εἰς τὸ μέλλον διατηρήσεως τῆς Σχολῆς καὶ καθορώντων ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς καταβαλλομένας προσπαθείας ὑπὲρ τῆς ὁσημέραι μείζονος ἀναπτύξεως τῆς Σχολῆς καὶ τῆς χριστιανικῆς διαπλάσεως τῶν ἀπροστατεύτων παίδων τῆς λαϊκῆς τάξεως.

Σᾶς παρακαλοῦμεν, κύριε Πρόεδρε, νὰ δεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τῆς διακεκριμένης πρὸς ὑμᾶς καὶ τὰ ἀξιότιμα μέλη τοῦ Συλλόγου ὑπολήψεως.

Μεθ' ἧς διατελοῦμεν.

Ἐν Καλάμαις τὴν 18 Δεκεμβρίου 1898.

Ἡ Κοσμητεία
Ν. Α. Στρατηγόπουλος Ἔφορος
Π. Νικολαΐδης
Φ. Φωτιάδης
Σ. Δουκάκης

Πρὸς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον «ὁ Παρνασσός».

Κύριε Πρόεδρε,

Καθὸ ἐλεγκτὴς τῆς ἐνταῦθα Σχολῆς τῶν ἀπόρων παίδων θεωρήσας

1) τὴν ἀπὸ 18 Δεκεμβρίου ἐ. ἔ. ἔκθεσιν τῆς ἐνταῦθα Κοσμητείας τῆς Σχολῆς ταύτης·

2) τὴν κατάστασιν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων αὐτῆς κατὰ τὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος 1897—98 καὶ

3) τὰς ὑποβληθείσας μοι δικαιολογητικὰς ἀποδείξεις εὗρον καλῶς ἐχούσας.

Ἡ Κοσμητεία τῆς Σχολῆς, ὡς καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει της ἀναφέρει, ἐξ ἀνάγκης περιώρισε τὰς δαπάνας εἰς τὰ ἀπολύτως πρὸς συντήρησιν αὐτῆς ἀναγκαῖα.

Οὕτω κατωρθώθη νὰ διατηρηθῇ ἡ Σχολὴ καὶ μόνον διὰ τῆς ἀποστολῆς δρ. 620 παρὰ τοῦ Παρνασσοῦ διὰ καθυστερουμένας συνδρομὰς ἠδυνήθη ἡ Κοσμητεία νὰ πληρώσῃ τὰς ἀπολύτως γενομένας δαπάνας καὶ νὰ μείνῃ ἐν τῷ ταμείῳ τὸ ἐκ δρ. 634 περίσσευμα εἰς λογαριασμὸν τῶν δαπανῶν τοῦ ἐπιόντος ἔτους. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ὁποίου ἀνατεθείσης τῆς διδασκαλίας τῆς Σχολῆς εἰς τὸν διδάσκαλον κ. Θεοδόσιον Χρηστόπουλον, ὅστις ζήλῳ καὶ ἀφιλοκερδείᾳ ἀνέλαβε ταύτην προσῆλθον καὶ ἐνεγράφησαν ἤδη 58 μαθηταὶ δοθείσης οὕτω μείζονος ἀναπτύξεως καὶ ἐξακολουθήσεως τακτικῶς τῶν μαθημάτων. Ἡ τοιαύτη ἀνάπτυξις οὐχὶ ὀλίγον ὀφείλεται εἰς τὰς προσπαθείας τῆς Κοσμητείας τῆς Σχολῆς.

Ὑποσημειοῦμαι εὐσεβάστως.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 19 Δεκεμβρίου 1898.

Ὁ ἐλεγκτὴς
Γ. Γεωργαντάκης

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΤΑΜΙΟΥ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

1897-1898

Κύριε Πρόεδρε

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ὑμῖν τὸν ἰσολογισμὸν τοῦ ἔτους 1897—1898 τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου.

Κατὰ τοῦτον τὰ μὲν **Ἔσοδα** ἀνῆλθον εἰς	Δρ.	36.918.25
τὰ δὲ **Ἔξοδα** » »	»	33.281.75
ὥστε παρουσιάζεται περίσσευμα ἐκ	Δρ.	3.636.50
Τὰ ἔσοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶχον προϋπολογισθῆ εἰς	Δρ.	22.900.—
Εἰσεπράχθησαν δὲ	»	36.918.25
ἤτοι ἐπὶ πλέον εἰσεπράχθησαν	Δρ.	14.018.25
Τὰ δὲ ἔξοδα τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ εἶχον προϋπολογισθῆ εἰς	Δρ.	24.919.60
Ἐδόθησαν πιστώσεις ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ	»	2.620.—
» ἔκτακτοι πιστώσεις	»	12.380.—
ἐν ὅλῳ	Δρ.	39.919.60
Ἐδαπανήθησαν δὲ ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῶν τακτικῶν πιστώσεων αὐτοῦ Δρ. 25.553.—		
Ἐκ τῶν ἐκτάκτων πιστώσεων » 7.728.75	»	33.281.75
ἤτοι ἐδαπανήθησαν ἐπὶ ἔλαττον	Δρ.	6.637.85

Τὴν 30 Ἰουνίου ἐ. ἔ. κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἐφορείας κατέθηκα ἐν τῇ Τραπέζῃ Π. Ν. Καρυδιᾶ καὶ Σα δρ. 5000 ἐπ' ἀνοικτῷ λογαριασμῷ εἰς 4 %, καὶ τὰς ὁποίας ἀναλαβὼν εἰσήγαγον εἰς τὸ Ταμεῖον τὴν 31 Αὐγούστου ἐ. ἔ.

Κατὰ τὴν 31 Αὐγούστου 1897 ὑπῆρχον ἐν τῷ Ταμείῳ τοῦ Συλλόγου

μετρητὰ ἐκ περισσεύματος τῆς χρήσεως 1896—97	Δρ.	1.309.15
προσθέτοντες δὲ καὶ τοῦ ἔτους τούτου τὸ περίσσευμα ἐκ	»	3.636.50
ἔχομεν ἐν τῷ Ταμείῳ μετρητὰ	Δρ.	4.945.65

ἤτοι βλέπομεν ὅτι αἱ εἰσπράξεις τοῦ Συλλόγου ὄχι μόνον ἐπήρκεσαν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος εἰς κάλυψιν πασῶν τῶν δαπανῶν καὶ εἰς τὴν ἀπόδοσιν ἀπέναντι μὲν τοῦ χρέους πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν δρ. 5000, ἀπέναντι δὲ τοῦ χρέους πρὸς τὸ Ταμιευτήριον δρ. 1.128.55, ἀλλ' ἔχομεν καὶ περίσσευμα ἐκ δρ. 4.945.65, ἐνῷ διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ψηφισθέντος προϋπολογισμοῦ ἀπέμεινεν ἔλλειμμα ἐκ δρ. 2.019.60.

Ὡς παρατηρεῖτε, κ. Πρόεδρε, κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος αἱ εἰσπράξεις τοῦ Συλλόγου ὑπερέβησαν τὰς προσδοκίας ἡμῶν.

Προβαίνω ἤδη εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν διαφόρων μερίδων τῶν ἐσόδων

Συνδρομαὶ Μελῶν.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	7.514.90
	Προϋπελογίσθησαν	»	7.000.—
	ἤτοι ἐπὶ πλέον	Δρ.	514.90
Καθυστερούμενα.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	1.021.—
	Προϋπελογίσθησαν	»	1.000.—
	ἤτοι ἐπὶ πλέον	Δρ.	21.—
Δικαίωμα ἐγγραφῆς.	Προϋπελογίσθησαν	Δρ.	1.000.—
	Εἰσεπράχθησαν	»	600.—
	ἤτοι ἐπὶ ἔλαττον	Δρ.	400.—
Δικαίωμα Ἐντευκτηρίου.	Προϋπελογίσθησαν	Δρ.	1.000.—
	Εἰσεπράχθησαν	»	400.—
	ἤτοι ἐπὶ ἔλαττον	Δρ.	600.—

ἡ ἐλάττωσις αὕτη τῶν δικαιωμάτων ἐγγραφῆς καὶ Ἐντευκτηρίου προῆλθεν ἕνεκα τῆς μὴ ψηφίσεως ἱκανῶν μελῶν.

Χορηγία Δημοσίου.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	2.750.—
	Προϋπελογίσθησαν	»	2.000.—
	ἤτοι ἐπὶ πλέον	Δρ.	750.—

Χορηγία Δήμου.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	1.500.—
	Προϋπελογίσθησαν	»	1.000.—
	ἤτοι ἐπὶ πλέον	Δρ.	500.—
Ἔκτακτα Ἔσοδα.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	18.671.85
	Προϋπελογίσθησαν	»	6.000.—
	ἤτοι ἐπὶ πλέον	Δρ.	12.621.85

Τὰ πραγματοποιηθέντα ἔκτακτα ἔσοδα προῆλθον ἐκ τῶν ἑξῆς κονδυλίων.

Κατὰ πρῶτον λόγον ἐκ τῆς μεγάλης δωρεᾶς τῆς κυρίας Ἐλεονώρας Π. Σκένδερ καὶ τῶν υἱῶν αὐτῆς Λεωνίδου, Ἀριστείδου καὶ Ἀλεξάνδρου εἰς μνήμην τοῦ ἀποβιώσαντος ***Πέτρου Σκένδερ*** ἐκ	Δρ.	10.000.—
Τῆς κυρίας Μαρίας Σ. Κολιάτσου εἰς μνήμην τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνστ. Σ. Κολιάτσου ἐκ . . .	»	200.—
Ἐκ τῆς διαλέξεως τοῦ κ. Σὰρ Πελαδὰν ἐκ	»	1.198.—
Τῆς κυρίας Ἑλένης Ι. Γεωργαντοπούλου ἐκ	»	100.—
Τοῦ κυρίου Ἀριστ. Σερφιώτη ἐκ	»	100.—
Τοῦ Καλαβρυτινοῦ Συλλόγου ἐν Πάτραις ἐκ	»	100.—
Τοῦ κυρίου Σ. Κέπετζη ἐξ εἰσφορῶν ἐκ Βελγίου ἐκ.	»	100.—
Ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ χοροῦ	»	5.301.—
Τοῦ κ. Σπυρ. Π. Λάμπρου (ποσοστὰ Συλλόγου ἐκ τῶν ἱστορικῶν διαλέξεων αὐτοῦ) . .	»	459.50
Τοῦ κ. Λέοντος Μ. Μελᾶ δι' ἐνοίκιον αἰθούσης	»	200.—
Τοῦ Α' Ἑλλην. Σχολείου δι' ἐνοίκιον Σχολῆς	»	520.—
Τῆς Δ^{δος} Ἐρασμίας Καλλισπέρη δι' ἐνοίκιον αἰθούσης	»	100.—
Τῆς πωλήσεως ἑπτὰ σημάτων μελῶν . . .	»	70.—
Τῶν τόκων τοῦ ἀνοικτοῦ λ/μοῦ πρὸς 4 $^0/_0$ . .	»	38.35
Τῆς ἐκποιήσεως ἀχρήστου ὑλικοῦ	»	175.—
Τῆς ὑπ' ἀριθ. 140.441 κληρωθείσης ὁμολογίας τοῦ πατριωτικοῦ δανείου δωρεᾶς Ἀρ. Καρακάρη	»	10.—
ἤτοι ἐν ὅλῳ	Δρ.	18.671.85

Ἐνοίκιον Ἐντευκτηρίου.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	1.350.—
	ἤτοι ὅσαι προϋπελογίσθησαν.		
Ἐνοίκιον οἰκίας Ε. Θ. Καντζιλιέρη.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	1.800.—
	ὁμοίως ὅσαι προϋπελογίσθησαν.		
Εἰσπράξεις ἐπιστημον. διαλέξεων.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	1.310.50
	Προϋπελογίσθησαν	»	750.—
	ἤτοι ἐπὶ πλέον	Δρ.	560.—

Καὶ τοῦτο διότι αἱ ὑφ' ὑμῶν γενόμεναι διαλέξεις κ. Πρόεδρε ἐπέφερον τὸ ποσὸν ἐκ	Δρ.	949.50
Αἱ τοῦ κ. Ἰγν. Μοσχάκη . . .	»	146.—
Τοῦ κ. Γεωρ. Σωτηριάδου . .	»	97.—
Τοῦ κ. Κωστῆ Παλαμᾶ . . .	»	59.75
καὶ τοῦ κ. Ἀρ. Κουρτίδου . .	»	58.25
ἤτοι ἐν ὅλῳ . . .	Δρ.	1.310.50

Περίσσευμα Δρ. 1.309.15.

Ἀνοικτὸς λογαριασμὸς Τραπέζης Π. Ν. Καρυδιᾶ καὶ Σα Δρ. 5000, αἵτινες ἐπέφερον τόκον Δρ. 38.35.

Ἡ δὲ ἀνάλυσις τῆς περιουσίας τοῦ Συλλόγου ἔχει ὡς ἑξῆς·

Ἐνεργητικὸν

Ἀξία οἰκοδομῆς κατὰ τὸν ἰσολογισμὸν . . .			Δρ.	188.279.87
Ἀξία κληροδοτηθείσης οἰκίας ὑπὸ Εὐανθίας Θ. Καντζιλιέρη			»	17.500.—
Ἀξία ἐπίπλων			»	37.000.—
Ἀξία παλαιῶν ἐπίπλων			»	1.000.—
Ἀξία βιβλιοθήκης κατὰ τὸ ἔτος 1896-7.	Δρ.	21.434.75		
Αὔξησις κατὰ τὸ ἔτος 1897-8	»	1.261.75	»	22.696.50
Ἀξία 49 μετοχῶν πατριωτικοῦ δανείου Ἀρ. Καρακάρη			»	300.—
Συνδρομαὶ ὀφειλόμεναι κατὰ ἔτος 1897—98			»	2.944.—
Μετρητὰ ἐν τῷ ταμείῳ			»	4.945.—
ἐν ὅλῳ			Δρ.	274.666.02

Παθητικὸν

Χρέος Ἐθνικῆς Τραπέζης	Δρ.	35.000.—
Χρέος φυλακῶν	»	40.639.73
Χρέος Ταμιευτηρίου παλαιὸν ἄνευ τόκου . .	»	4.035.80
ἐν ὅλῳ	Δρ.	79.675.53

Ἀνακεφαλαίωσις

Ἐνεργητικὸν	Δρ.	274.666.02
Παθητικὸν	»	79.675.53
Ἑπομένως μένει καθαρὰ περιουσία	Δρ.	194.990.49

Παραβάλλοντες δὲ τὸ ἐφετεινὸν ἐξαγόμενον ἐκ	Δρ.	194.990.49
πρὸς τὸ περυσινόν, καθ' ὃ ἡ περιουσία ἀνήρχετο ἐκ	»	184.072.69
ἔχομεν ἐφέτος αὔξησιν ἐκ	Δρ.	10.917.80

Ἐσωκλείων τὸν σχετικὸν ἀπολογισμὸν ὑποσημειοῦμαι εὐσεβάστως.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 11 Σεπτεμβρίου 1898.

Ὁ Ταμίας
Δ. Ε. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ[1]

1897-1898

Κύριε Πρόεδρε,

Κατὰ τὴν ἀνατεθεῖσαν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ἐντολὴν προέβημεν εἰς τὴν ἐξέλεγξιν τῶν πράξεων τῆς Ἐφορείας τοῦ Συλλόγου καὶ τῆς Κοσμητείας τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων Παίδων.

Καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν διαχείρισιν τοῦ ταμείου τοῦ Συλλόγου, παρεβάλομεν τὰς ἐγγραφὰς τὰς ἐν τοῖς οἰκείοις βιβλίοις καὶ τὰς διπλοτύπους ἀποδείξεις καὶ εὕρομεν πάντα γενόμενα μετὰ τῆς δεούσης τάξεως καὶ ἀκριβείας.

Ἐκ τῶν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἀναγεγραμμένων ἐσόδων εἰσεπράχθησαν ἐπὶ ἔλαττον δρ. 1000 ἐπὶ τῶν ἄρθρων 3 καὶ 4 τοῦ Α΄ Κεφαλαίου καὶ τοῦτο δικαιολογούμενον, διότι ἕνεκα τῶν ἀνωμάλων περιστάσεων δὲν ἐξελέχθησαν ἱκανὰ μέλη. Ὅλα ὅμως τὰ λοιπὰ κονδύλια τοῦ προϋπολογισμοῦ ὑπερέβησαν τὰ προϋπολογισθέντα κατὰ δραχμὰς 15.018,25. Ἰδίως δὲ τὸ ποσὸν τῶν ἐκτάκτων ἐσόδων ἀνῆλθεν εἰς δρ. 18.671,85 ἕνεκα τῆς μεγάλης δωρεᾶς ἐκ δρ. 10.000 τοῦ ἀειμνήστου Π. Σκένδερ, ἣν εὐλαβῶς ἐξετέλεσαν οἱ ἄξιοι αὐτοῦ κληρονόμοι. Ἐν τοῖς ἐσόδοις ὀφείλομεν μετ' ἐπαίνων νὰ ἀναγράψωμεν τῶν ἐκ τῶν δημοσίων διαλέξεων, ἐξ ὧν αἱ μὲν τοῦ Προέδρου κ. Τιμ. Ἀργυροπούλου κατέλιπον εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Συλλόγου δρ. 949,50 αἱ δὲ τοῦ κ. Σπυρ. Π. Λάμπρου δρ. 459,50.

Αἱ δαπάναι πᾶσαι ἐγένοντο ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῶν κατόπιν δοθεισῶν πιστώσεων. Ἐδαπανήθησαν δὲ ἐπὶ ἔλαττον τούτων δρ. 6.642,50, ὑπερβάσεως δὲ μικρᾶς ἐκ δρ. 4,65 προτείνομεν, ὡς εἰκός, τὴν ἔγκρισιν.

---

[1] Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1898, ὁ δὲ Σύλλογος παραδεξάμενος τὰ συμπεράσματα καὶ τὴν πρότασιν τῆς ἐπιτροπῆς ἐψηφίσατο τὰς εὐχαριστίας πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ λήξαντος ἔτους.

Ἡ ἐπιτροπὴ προέβη εἰς τὴν ἀκύρωσιν τῶν ἑξῆς διπλοτύπων ἀποδείξεων μὴ εἰσπραχθεισῶν ἢ λόγῳ θανάτου ἢ λόγῳ ἀποδημίας ἢ λόγῳ διαγραφῆς τῶν υελῶν. Δύο ἀποδείξεων τῆς χρήσεως 1894-1895 ὑπ' ἀριθ. 159 καὶ 309 φερουσῶν ὁμοῦ δρ. 48· ὁμοίως πέντε ἀποδείξεων τῆς χρήσεως 1895-1896 ὑπ' ἀριθ. 45, 154, 161, 172, 183 φερουσῶν ὁμοῦ τὸ ποσὸν τῶν δρ. 120· ὁμοίως εἴκοσιν ἑπτὰ ἀποδείξεων τῆς χρήσεως 1896-1897 ὑπ' ἀριθ. 4, 7, 40, 45, 116, 147, 153, 159, 165, 168, 181, 182, 221, 226, 246, 329, 344, 345, 346, 353, 357, 379, 397, 398, 410, 432 καὶ 433 φερουσῶν ὁμοῦ τὸ ποσὸν τῶν δρ. 1.152 ὡς καὶ εἴκοσι πέντε ἀποδείξεων τῆς χρήσεως 1897-1898 ὑπ' ἀριθ. 20, 57, 133, 173, 179, 182, 188, 195, 196, 213, 236, 238, 239, 240, 243, 248, 253, 271, 303, 306, 318, 322, 826, 332 καὶ 360 φερουσῶν ὁμοῦ δραχμὰς 600.

Ἐκ τῶν παρελθουσῶν χρήσεων μένουσι πρὸς εἴσπραξιν αἱ ἑξῆς ἀποδείξεις:

Τῆς χρήσεως 1895-1896. Αἱ ὑπ' ἀριθ. 17, 47, 62 καὶ 149 διὰ ποσὸν ὁμοῦ ἐκ	Δρ.	72.—
Τῆς χρήσεως 1896-1897. Αἱ ὑπ' ἀριθ. 13, 15, 34, 35, 42, 47, 58, 63, 88, 96, 99, 102, 103, 114, 135, 141, 152, 187, 205, 216, 258, 261, 267, 287 καὶ 303 διὰ ποσὸν ὁμοῦ ἐκ	»	596.—
Τῆς χρήσεως 1897-98. Αἱ ὑπ' ἀριθ. 16, 22, 25, 28, 30, 33, 37, 38, 44, 45, 46, 52, 53, 56, 58, 59. 60, 63, 66, 68, 71, 76, 77, 80, 82, 88, 103, 105, 107, 110, 113, 115, 117, 118, 119, 126, 128, 131, 137, 142, 143, 147, 151, 152, 157, 162, 166, 174, 176, 186, 189, 191, 193, 201, 208, 209, 210, 221, 222, 226, 232, 233, 262, 265, 272, 275, 279, 284, 286, 287, 290, 305, 312, 315, 320, 323, 325, 346, 377, 393, 400, 412, 413 καὶ 416 ἤτοι 78 τῶν 24 ἐκ	Δρ.	1872.—
τρεῖς ὑπ' ἀριθ. (16, 377 καὶ 416) τῶν 144 ἐκ	»	432.—
τρεῖς » » (346, 400 καὶ 413) » 12 ἐκ	»	36.—
	Δρ.	3008.—

Οὕτω τὰ καθυστερούμενα ἀνέρχονται ἐν συνόλῳ εἰς δραχ. 3008. Καὶ ἀναλόγως μὲν πρὸς τὰ προηγούμενα ἔτη εἰσὶν ἱκανά, ἀλλ' ὄχι ὅμως καὶ ἀναλόγως τῶν ἀνωμάλων περιστάσεων ἃς διήλθομεν. Συνετέλεσεν ὅμως εἰς τὴν καθυστέρησιν τῶν εἰσπράξεων καὶ ἡ τρίμηνος ἀσθένεια διαρκοῦντος τοῦ θέρους τοῦ εἰσπράκτορος τοῦ Συλλόγου. Συνιστῶμεν ὅμως τῇ Ἐφορείᾳ νὰ προτείνῃ ἀφεύκτως τῷ Συλλόγῳ τὴν διαγραφὴν ἐκείνων ἐκ τῶν μελῶν ὅσα κατὰ τὰς πρώτας τοῦ νέου Συλλογικοῦ ἔτους ἡμέρας δὲν σπεύσωσι νὰ καταβάλωσι τὴν καθυστερουμένην συνδρομήν των.

Ἐξηλέγξαμεν ὁμοίως καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν εἰσπράξεων καὶ τῶν δαπανῶν τοῦ χοροῦ καθὼς καὶ τῶν εἰσπράξεων τῶν δημοσίων διαλέξεων καὶ εὕρομεν πάντα ἐν πλήρει τάξει καὶ ἀκριβείᾳ. Ὁ χορὸς μεθ' ὅλον τὸ δεινὸν τῶν περιστάσεων ἔδωκεν ἱκανὸν ὑπόλοιπον εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Συλλόγου.

Ἡ χρῆσις λοιπὸν τοῦ ἔτους ἔληξε λίαν ἱκανοποιητικὴ ὑπὲρ τοῦ Συλλόγου καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ ἐξάρωμεν. Διότι καὶ ἐκ τοῦ χρέους τοῦ Συλλόγου τοῦ πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν ἀπηλείφθησαν δρ. 5.000 καὶ ἐκ τοῦ χρέους τοῦ ὑπολειπομένου τοῦ Ταμιευτηρίου δρ. 1.128,55. Καὶ συνετέλεσε μὲν πρὸς τοῦτο καὶ ἡ δωρεὰ Σκένδερ, ἀλλὰ καὶ ἄνευ ταύτης, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν ἀριθμῶν, τὸ ταμεῖον τοῦ Συλλόγου καὶ ἐκ τῶν τακτικῶν αὐτοῦ εἰσπράξεων, αἵτινες μάλιστα ἕνεκα τῶν περιστάσεων ὑπελείφθησαν τῶν ἄλλοτε, ἠδυνήθη νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς τακτικὰς αὐτοῦ δαπάνας, γενομένας πάσας μετ' αὐστηροτάτης φειδοῦς καὶ οἰκονομίας, ἐφ' ᾧ ἔπαινοι ὀφείλονται καὶ εἰς τὴν Ἐφορείαν τοῦ Συλλόγου ἐν γένει καὶ ἰδίως εἰς τὸν ταμίαν τοῦ λήξαντος ἔτους κ. Δ. Ε. Ἠλιόπουλον, τὸν ὁποῖον μετὰ λύπης δὲν ἠδυνήθη, ἐπιμένοντα εἰς τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, νὰ ἐκλέξῃ ἐκ νέου ὁ Σύλλογος.

Ἐνταῦθα δέον νὰ μνημονεύσωμεν μετ' ἐπαίνων καὶ τῆς πλήρους τάξεως τῆς παρατηρουμένης ἐν τῇ τηρήσει τῶν βιβλίων τοῦ Συλλόγου, ὀφειλομένης εἰς τὸν λογιστὴν αὐτοῦ κ. Π. Ἀποστολίδην, τὸν ὁποῖον κρίνομεν καθῆκον ἡμῶν νὰ συστήσωμεν εἰς τὴν εὐμένειαν τοῦ Συλλόγου.

Τὰ τῆς περιουσίας τοῦ Συλλόγου ἐξελέγξαντες εὕρομεν ἀκριβῶς ἔχοντα. Οὕτω κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ηὔξησεν αὕτη κατὰ 10.917,80 δρ.

Τὰ πρακτικὰ τοῦ Συλλόγου καὶ τῆς Ἐφορείας ὡς καὶ τὸ πρωτόκολλον, τὸ ἀρχεῖον καὶ πάντα τὰ διάφορα βιβλία τοῦ γραφείου τοῦ Συλλόγου εὕρηνται ἐν πλήρει τάξει, ἐφ' ᾧ ἔπαινος ὀφείλεται εἰς τὸν διευθύνοντα τὸ γραφεῖον γενικὸν γραμματέα.

Ἡ Σχολὴ τῶν Ἀπόρων Παίδων ἐλειτούργησε τακτικώτατα, τὸ Παράρτημα μόνον αὐτῆς δὲν ἠδυνήθη νὰ λειτουργήσῃ, καθ' ὅτι ἦτο κατειλημμένον τὸ πρὸς τοῦτο χρησιμεῦον Δημοτικὸν Σχολεῖον ὑπὸ τῶν προσφύγων θεσσαλικῶν οἰκογενειῶν.

Ὀφείλομεν μετ' ἐπαίνων νὰ μνημονεύσωμεν τῆς κατὰ τὸ διάστημα τοῦ θέρους γενομένης γενικῆς ἀπολυμάνσεως καὶ τακτοποιήσεως τῆς κεντρικῆς Σχολῆς τῶν ἀπόρων, ἧς αἱ τάξεις ἀπαστράπτουσιν ἐκ μοναδικῆς καθαριότητος.

Ὁμοίως καθ' ὅσον ἠδυνήθημεν νὰ κρίνωμεν μετ' ἀκριβείας ἐγένετο καὶ ἡ ἐργασία τοῦ θερμαγωγοῦ, τοῦ ὁποίου ὅμως περιμένομεν καὶ τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογήν, δὲν δυνάμεθα δὲ ἢ νὰ ἐκφράσωμεν τὰ εὐχαριστήρια ἡμῶν καὶ διὰ τὰς γενομένας ἐν τῷ καταστήματι ἀνακαινίσεις.

Τοιαῦτα τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐξελέγξεως, προτείνομεν δὲ ἵνα ὁ Σύλλογος ψηφίσῃ τὰ εὐχαριστήρια αὐτοῦ πρὸς πάντας τοὺς διοικήσαντας αὐτὸν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος.

Μετὰ πάσης ὑπολήψεως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1898.

Ἡ ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ
Μ. Ἰορδανόπουλος
Φρ. Ε. Γεωργαντόπουλος
Δ. Βρυζάκης

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΤΩΝ ΕΙΣΠΡΑΧΘΕΝΤΩΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΧΡΗΜΑΤΩΝ

ΠΡΟΣ ΑΝΕΓΕΡΣΙΝ ΑΝΔΡΙΑΝΤΟΣ

ΡΗΓΑ ΤΟΥ ΦΕΡΡΑΙΟΥ

1895	1	Φεβρουαρίου	Ἀπὸ Π. Δ. Καλλικούνην τηλεγραφητὴν ἐξ Ἀθηνῶν	Δρ.	5.—
»	11	»	Ἀπὸ Γ. Κ. Ζερβὸν ἐξ Ἰνδιῶν	»	22.—
»	24	Ἀπριλίου	Σταλέντα ἀπὸ τὴν Ἀτλαντίδα διὰ τῆς Τραπέζης Ἀθηνῶν χρ. φρ. 172.53×184 3/4	»	314.75
»	20	Μαΐου	Δι' ἐπιταγῆς τῆς Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας τὰ παρ' αὐτῇ	»	4910.—
»	2	Ἰουνίου	Ἀπὸ Σύλλογον Ἐμποροϋπαλλήλων Σύρου	»	70.—
1896	6	Αὐγούστου	Ἀπὸ Ἐλίζαν Ἕδμονδς λίρ. στερ. 5.5×43.80	»	229.95
				Δρ.	5551.70
			Τόκος καὶ ἐπιτόκιον τῶν ἄνω ποσῶν μέχρι σήμερον . . .	»	881.30
			Τὸ ὅλον	Δρ.	6433.—

Κατατεθειμένα παρὰ τῇ Τραπέζῃ Καρυδιᾶ καὶ Σα.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Φεβρουαρίου 1899.

ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

1897-1898

Τ. Α. Ἀργυρόπουλος, πρόεδρος
Στ. Ναύτης, ἀντιπρόεδρος
Α. Πεταλᾶς »
Κ. Βάμβας »
Μ. Π. Λάμπρος, γενικὸς γραμματεὺς
Α. Μάτεσις εἰδικὸς γραμματεὺς
Στίλπων Ἰωαννίδης » »
Δ. Ε. Ἠλιόπουλος, ταμίας
Κ. Κουτσαλέξης, ἔφορος τοῦ Καταστήματος
Α. Α. Μεταξᾶς, ἐπιμελητὴς τῆς Βιβλιοθήκης
Π. Ταμπακόπουλος, ἔφορος Σχολῆς Ἀπόρων Παίδων
Ἀθ. Βρυζάκης, κοσμήτωρ γραμματεὺς
Μ. Κατσίμπαλης, κοσμήτωρ
Π. Κουτσαλέξης »
Θ. Μπαλτῆς »
Κ. Γαρδίκης »
Γ. Παπακωνσταντί ου »
Θ. Γ. Πολυκράτης »
Π. Ι. Λάμπρος »

1898-1899

Τ. Α. Ἀργυρόπουλος, πρόεδρος
Τ. Ε. Ἠλιόπουλος, ἀντιπρόεδρος
Κ. Φάραγγας »
Ἀλκ. Καμπᾶς »
Μ. Π Λάμπρος, γεν. γραμματεὺς
Γ. Πίσσας, εἰδικὸς γραμματεὺς

Κ. Σταυρόπουλος, ειδικὸς γραμματεὺς
Λ. Χρυσοβελόνης, ταμίας
Κ. Κουτσαλέξης, ἔφορος τοῦ Καταστήματος
Α. Α. Μεταξᾶς, ἐπιμελητὴς τῆς Βιβλιοθήκης
Π. Ταμπακόπουλος, ἔφορος Σχολῆς Ἀπόρων Παίδων
Θ. Γ. Πολυκράτης, κοσμήτωρ γραμματεὺς
Α. Ζίννης, κοσμήτωρ
Μ. Κατσίμπαλης »
Σπ. Κωνοφάος »
Θ. Μπαλτῆς »
Κ. Γαρδίκης »
Γ. Παπακωνσταντίνου »
Ἱππ. Καραβίας »

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

Μ. Ἰορδανόπουλος
Φρ. Ε. Γεωργαντόπουλος
Δ. Βρυζάκης

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΦΥΛΑΚΩΝ

Τ. Ἠλιόπουλος, πρόεδρος
Α. Μαρινόπουλος, γραμματεὺς
Στ. Ἰωαννίδης
Π. Ἀγγελόπουλος Ἀθάνατος
Κ. Βάμβας

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ν. Γ. Πολίτης
Ἀρ. Θεοδωρίδης
Κ. Ράδος
Ἱππ. Καραβίας

ΤΜΗΜΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

1898-1899

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Ν. Δαμασκηνός, πρόεδρος
Ν. Γουναράκης, ἀντιπρόεδρος
Α. Ν. Διομήδης, γραμματεύς.

ΤΜΗΜΑ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Ἰφ. Κοκίδης, πρόεδρος
Αἰδέσιμ. Μ. Ῥιβέλλης, ἀντιπρόεδρος
Θ. Γ. Πολυκράτης, γραμματεύς.

ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ

Σπυρ. Π. Λάμπρος, πρόεδρος
Σπυρ. Κ. Σακελλαρόπουλος, ἀντιπρόεδρος
Γ. Θοιβιδόπουλος, γραμματεύς.

ΤΜΗΜΑ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΟΝ

Α. Χρηστομάνος, πρόεδρος
Θ. Χελδράϊχ, ἀντιπρόεδρος
Κ. Ζέγγελης, γραμματεύς.

ΠΙΝΑΚΕΣ[1]

ΠΙΝΑΞ ΜΕΛΩΝ

Α'. ΤΑΚΤΙΚΑ

Η Α. Β. Υ. Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
Η Α. Β. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΗΨ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
Η Α. Β. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΗΨ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

1	Μιχαὴλ Π. Λάμπρος	1865
2	Σπυρίδων Π. Λάμπρος	1865
3	Λεωνίδας Ἀργυρόπουλος	1866
4	Ἰγνάτιος Μοσχάκης	1869
5	Νικόλαος Γ. Πολίτης	1869
6	Ν. Παπαγιαννόπουλος	1870
7	Ἀριστομένης Προβελέγιος	1870
8	Σῖμος Μπαλάνος	1872
9	Κωνσταντῖνος Βάμβας	1872
10	Τιμολέων Ἠλιόπουλος	1873
11	Χαράλαμπος Ἄννινος	1873
12	Ἀλέξανδρος Α. Ῥαγκαβῆς	1873
13	Ἀλέξανδρος Καράλης	1874
14	Μιχαὴλ Κατσίμπαλης	1874
15	Κωνσταντῖνος Ν. Μαρῖνος	1874
16	Θεοφάνης Μπαλτῆς	1875
17	Νικόλαος Δαούτης	1876
18	Σπυρίδων Κωνοφάος	1876
19	Τιμολέων Ἀργυρόπουλος	1876
20	Στέφανος Ναύτης	1877

[1] Ἐκρίθη καλὸν ἵνα ἐν τοῖς κατωτέρω πίναξι ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἡ κατάστασις αὐτῶν τὴν ἡμέραν τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ παρόντος φύλλου 12 Μαρτίου 1899.

21	Κωνσταντῖνος Φάραγγας	1878
22	Γεώργιος Ἀναγνωστόπουλος	1878
23	Ἰωάννης Μίνδλερ	1880
24	Ἀλέξανδρος Μαρινόπουλος	1880
25	Σπυρίδων Κ. Σακελλαρόπουλος	1880
26	Δημοσθένης Παπαμιχαλόπουλος	1882
27	Διονύσιος Π. Λάμπρος	1882
28	Κωνσταντῖνος Κουτσαλέξης	1882
29	Δημήτριος Ἠλιόπουλος	1882
30	Ἁρμάνδος Ποττὲν	1882
31	Ἀναστ. Δαμβέργης	1882
32	Λέων Μεσσηνέζης	1883
33	Γεώργιος Δροσίνης	1883
34	Γεώργιος Κασδόνης	1883
35	Ἀριστείδης Ῥούκης	1883
36	Ἰφικράτης Κοκίδης	1884
37	Γεώργιος Ι. Πίσσας	1884
38	Κωστῆς Παλαμᾶς	1884
39	Γεράσιμος Φωκᾶς	1884
40	Παναγιώτης Παπαδάκης	1884
41	Πέτρος Ζαλοκώστας	1884
42	Χαράλαμπος Στεκούλης	1884
43	Κωνσταντῖνος Πεταλᾶς	1884
44	Στέφανος Γεννάδης	1884
45	Ἰωάννης Ἀνάργυρος	1884
46	Ἀλέξανδρος Καμπᾶς	1884
47	Δημήτριος Ι. Τσάτσος	1885
48	Μιχαὴλ Στελλάκης	1886
49	Ἰωάννης Λάππας	1886
50	Κωνσταντῖνος Γαρδίκης	1887
51	Ἀλέξανδρος Ῥοσέτος	1887
52	Κάρολος Ῥότσιλδ	1887
53	Βασίλειος Δ. Ἀντωνόπουλος	1887
54	Μάρκος Μίνδλερ	1887
55	Παναγιώτης Ταμπακόπουλος	1888

56	Κωνσταντῖνος Βρυζάκης	1888
57	Κωνσταντῖνος Ε. Χατζηπέτρος	1888
58	Χαράλαμπος Φωτίου	1888
59	Μιλτ. Θάλης	1888
60	Ἀλέξ. Θ. Φιλαδελφεὺς	1888
61	Παῦλος Γ. Σκουζὲς	1889
61	Κωνσταντῖνος Εὐθ. Σταυρόπουλος	1889
63	Περικλῆς Ἀγγελόπουλος Ἀθάνατος	1889
64	Δημήτριος Βρυζάκης	1889
65	Ἰάκωβος Θεοφιλᾶς	1889
66	Στίλπων Ἰωαννίδης	1890
67	Ἀθανάσιος Βρυζάκης	1890
68	Κωνσταντῖνος Ῥακτιβὰν	1890
69	Ἀλέξανδρος Δευτεραῖος	1890
70	Ἀθανάσιος Ζίνης	1890
71	Νικόλαος Μπαλάνος	1890
72	Νικόλαος Κ. Γερμανὸς	1890
73	Κωνσταντῖνος Χρηστοφῆς	1891
74	Ἀλκιβιάδης Καμπᾶς	1891
75	Σπυρίδων Πάτσης	1891
76	Φραγκῖσκος Γεωργαντόπουλος	1891
77	Ἰωάννης Λαμπρίδης	1891
78	Ἐρρῖκος Ποττὲν	1892
79	Θάνος Ζώρας	1892
80	Ἀντώνιος Πεταλᾶς	1892
81	Θεόδωρος Τζῖφος	1892
82	Σπυρίδων Ν. Δαμασκηνὸς	1892
83	Ἀντώνιος Ἠπίτης	1892
84	Κ. Μαρούδης	1892
85	Ἰωάννης Ἰσηγόνης	1893
86	Εὐάγγελος Παπαχατζῆς	1893
87	Παναγιώτης Κουτσαλέξης	1893
88	Γεώργιος Πιλάδιος	1893
89	Ἰωάννης Θεολόγης	1893
90	Γ. Ἀνδρικόπουλος	1893

91 Ἀντώνιος Μάτεσις 1893
92 Θεμιστοκλῆς Μεταξᾶς 1894
93 Ἠλίας Δ. Ζέγγελης 1894
94 Μιλτιάδης Ἰορδανόπουλος 1894
95 Νικόλαος Τριανταφυλλάκος 1894
96 Μάρκος Δαμιράλης 1894
97 Κωνσταντῖνος Καλούδης 1894
98 Γεώργιος Παπακωνσταντίνου 1894
99 Θεμιστοκλῆς Πολυκράτης 1894
100 Θάνος Μπασιᾶς 1895
101 Σταῦρος Βαλτῆς 1895
102 Ἰωάννης Σέρμπος 1895
103 Παναγιώτης Δ. Πετρίδης 1895
104 Ἠλίας Ἀγγελόπουλος 1895
105 Π. Κουγιτέας 1895
106 Κωνσταντῖνος Δ. Ζέγγελης 1896
107 Πάνος Ι. Λάμπρος 1896
108 Ἰωσὴφ Λιτζιέρης 1896
109 Ἀλέξανδρος Ἀγέλαστος 1896
110 Ἱπποκράτης Καραβίας 1896
111 Μιλτιάδης Μ. Νεγρεπόντης 1896
112 Δημοσθένης Σαμιωτάκης 1896
113 Κυριακούλης Μαυρομιχάλης 1897
114 Ἄγγελος Α. Μεταξᾶς 1897
115 Σωτήριος Σκαρλ. Ῥωσσέτης 1897
116 Κωνσταντῖνος Ῥάδος 1897
117 Ἰωάννης Δ. Πετρίδης 1898
118 Λεωνίδας Χρυσοβελόνης 1898
119 Κωνστ. Ζαχαριάδης 1898
120 Ἀριστ. Ἀραβαντινὸς 1898
121 Πέτρος Π. Καλλιγᾶς 1898
122 Λεωνίδας Σκένδερ 1898
123 Ἰωάννης Ῥέλλιος 1898
124 Διομήδης Φανδρίδης 1898
125 Περικλῆς Ἱερόπουλος 1898

126	Δημήτριος Καλλίας	1898
127	Στέφανος Βαλακάκης	1898
128	Δημήτριος Α. Σακελλάριος	1898
129	Διονύσιος Πιέρρης	1899

Β΄ ΠΑΡΕΔΡΑ

1 Ἰω. Π. Λάμπρος
2 Εἰρ. Ἀσώπιος
3 Ν. Δ. Λεβίδης
4 Ι. Καμπούρογλος
5 Φ. Παρασκευαΐδης
6 Α. Χρηστομάνος
7 Ἄγγελος Βλάχος
8 Ἐμμ. Λυκούδης
9 Ἀλέξ. Σκουζὲς
10 Ι. Βαλαωρίτης
11 Ἐμμ. Ῥοΐδης
12 Γ. Καραμήτσας
13 Α. Διομήδης Κυριακὸς
14 Γ. Κρίνος
15 Ι. Εὐκλείδης
16 Ν. Καλογερόπουλος
17 Ν. Λουριώτης
18 Α. Μηλιαράκης
19 Κ. Παπαμιχαλόπουλος
20 Ν. Δημαρᾶς
21 Στ. Δραγούμης
22 Μιχ. Χατζημιχάλης
23 Βίκτωρ Μελᾶς
24 Φρειδ. Φράγκ
25 Ι. Σόλων
26 Δ. Κατερινόπουλος
27 Α. Κορδέλλας
28 Σ. Μηλιαράκης
29 Δ. Ζαχαρίας
30 Γ. Π. Καλλιγᾶς
31 Δαμ. Βορρὲς
32 Δ. Σωμερίτης
33 Δ. Πανᾶς
34 Χρ. Λόντος
35 Α. Καρατζᾶς
36 Γ. Κατσίμπαλης
37 Γ. Σουρῆς
38 Κ. Μητσόπουλος
39 Θ. Ὁμὸλ
40 Μ. Χρυσοχόος
41 Ν. Χ. Ἀποστολίδης
42 Ἐμμ. Βουτζινᾶς
43 Δ. Φίλιος
44 Ἀλέξ. Θ. Ζαΐμης
45 Τ. Ἀμπελᾶς
46 Γ. Ἀγγελόπουλος
47 Ν. Σχινᾶς
48 Π. Ρεβελάκης
49 Π. Βαλαωρίτης
50 Α. Μαῦρος
51 Δ. Κόνσολας
52 Β. Πατρίκιος
53 Δ. Μ. Καλλιφρονᾶς
54 Γ. Ι. Ψύχας
55 Θεμ. Ἄννινος
56 Ν. Ι. Ἰγγλέσης

57 Νικόλαος Δαμβέργης
58 Χαρίλαος Προβελέγιος
59 Κ. Βεργωτῆς
60 Ἀλέξ. Δεμερτζῆς
61 Αἰδέσ. Μιχ. Ριβέλλης
62 Χρ. Βουρνάζος
63 Α. Ρωμάνος
64 Φερ. Σερπιέρης
65 Μιχ. Καλαποθάκης
66 Δ. Αἰγινήτης
67 Δ. Κακλαμάνος
68 Φ. Νέγρης
69 Ἀριστ. Κουρτίδης
70 Γεώρ. Α. Δουρούτης
71 Α. Σ. Κρίνος
72 Δ. Καλλέργης
73 Ν. Παπαδόπουλος
74 Α. Κοντόσταυλος
75 Εὐστρ. Πίσσας
76 Πάτρ. Κοντογιάννης
77 Εὐλ. Μεσσαλᾶς
78 Σπ. Δ. Ἀντωνόπουλος
79 Εὐάγ. Καλλιοντζῆς
80 Ἐπ. Ἐμπειρῖκος
81 Γρ. Βερναρδάκης
82 Γ. Βενιζέλος
83 Μ. Θάλης
84 Γ. Σχουζὲς
85 Γ. Δ. Ἀντωνόπουλος
86 Ζαφ. Μάτσας
87 Κ. Σχουζὲς
88 Α. Λαμπρινούδης
89 Ν. Γουναράκης
90 Π. Κανάκης
91 Ἀναστ. Μεταξᾶς
92 Β. Νάζος
93 Ν. Βαφειαδάκης
94 Γ. Τραπάντζαλης
95 Δ. Μπαλάνος
96 Σολ. Τυπάλδος
97 Στ. Βαφειαδάκης
98 Κ. Σιμωνίδης
99 Θωμᾶς Κωνταντινίδης
100 Κάρολος Μπὲκ
101 Ἀπόστ. Παπαδόπουλος
102 Στέφ. Μπενάκης
103 Γεώργιος Παχὺς
104 Ἔδβιν Ἴλγγνερ
105 Ἰω. Γεράκης
106 Χρ. Χρηστίδης
107 Μᾶρκος Δραγούμης
108 Κ. Μ. Ράλλης
109 Γ. Ἀθηνογένης
110 Κ. Δόστης
111 Α. Γκινόπουλος
112 Ἄγγελος Ἀναστασίου
113 Γ. Σ. Στρέϊτ
114 Ν. Φαλιέρος
115 Π. Γ. Πολίτης
116 Γ. Στραμπούλης
117 Δ. Βούκρας
118 Π. Καρυδιᾶς
119 Γεώρ. Πασπάτης
120 Δημ. Ραζῆς
121 Πέτρος Λουκάκος
122 Ἀναστ. Γ. Κούπας
123 Πάνος Μπασιάκος
124 Δημ. Μ. Βενιζέλος
125 Νικ. Βλάγκαλης
126 Σταῦρος Ι. Βουτυρᾶς

127 Ν. Ξυδάκης
128 Κωνστ. Μπαλίλης
129 Νικ. Μαντζαβῖνος
130 Κ. Σάμιος
131 Ἰάκ. Ψάλτης
132 Παν. Ἀξιώτης
133 Κ. Θ. Μάνος
134 Ἀντ. Μάτσας
135 Πέτρος Ζ. Σάρογλος
136 Θεολ. Γ. Θεολόγης
137 Μ. Ἀνδριτσάκης
138 Γ. Κ. Δεκόζης Βοῦρος
139 Κωνστ. Δούμας
140 Ἀρ. Λ. Μεταξᾶς
141 Στυλ. Πετρᾶς
142 Σπυρ. Δάσιος
143 Παντελῆς Γκίκας
144 Νικ. Σταματόπουλος
145 Λάμπρος Ροϊλὸς
146 Δ. Κουντουμᾶς
147 Σωκρ. Κασδόνης
148 Κωνστ. Ἀγαθοκλῆς
149 Ἀρ. Ράϊνεκ
150 Ὁ Πεντ.Νεκτάρ.Κεφαλᾶς
151 Γεώρ. Σωτηριάδης
152 Κ. Δ. Ἀντωνόπουλος
153 Θρασ. Μάνος
154 Δούκας Βακάλογλος
155 Κωνστ. Βοῦλτσος
156 Μιλτ. Ἠλιάδης
157 Παντιᾶς Ράλλης
158 Κων. Χ. Ἀντωνόπουλος
159 Ἀνδρέας Καμπᾶς
160 Μιλτ. Καλβοκορέσης
161 Παῦλος Κουντουριώτης
162 Γεώρ. Βαλτατζῆς
163 Κωνστ. Ἀραβαντινὸς
164 Ἀντ. Δαργέντας
165 Ἀρ. Θεοδωρίδης
166 Ἀθ. Δ. Μουτσόπουλος
167 Ἀνδρέας Πλατῆς
168 Παῦλος Βακᾶς
169 Ἠλίας Βερρόπουλος
170 Κωνσ. Παπαρρηγόπουλος
171 Στέφ. Φραγκιάδης
172 Δημ. Δημόκας
173 Γεώρ. Ἀβέρωφ
174 Δημ. Θεοδωράκης
175 Γεώρ. Θοιβιδόπουλος
176 Ἰωάν. Κουντουριώτης
177 Γεώργιος Λύτσικας
178 Δημ. Ἀργυρόπουλος
179 Γεώρ. Κυριακὸς
180 Γεώργ. Λιόλιος
181 Ὄθων Φαβρικέζης
182 Ἐμμ. Βαλέττας
183 Ἄγγελος Γκίνης
184 Γεώρ. Βικέλας
185 Βασ. Ματαρᾶς
186 Ἀλέξ. Ρώμας
187 Γεώρ. Ταμπακόπουλος
188 Νικ. Φαρμακόπουλος
189 Κωνστ. Κυζικηνὸς
190 Σπυρ. Μαῦρος
191 Ἀλέξ. Πάλλης
192 Κωνστ. Πάλλης
193 Α. Παπαχελᾶς
194 Παῦλος Ι. Λάμπρος
195 Γεώργιος Χοϊδᾶς
196 Α. Ν. Διομήδης

197 Γεώργιος Νικολαΐδης
198 Ἰωάννης Ψαρούδας
199 Μιχαὴλ Ἀγέλαστος
200 Στέφανος Γ. Ἀθηνογένης
201 Δημ. Ἀραβαντινὸς
202 Δημ. Γιουρδῆς
203 Χαράλ. Ἀναστασιάδης
204 Λέων Μελᾶς
205 Δημήτριος Μόστρας
206 Γεώρ. Ι. Σωτηριάδης
207 Δημ. Φραγκούλης
208 E. Brissaud
209 Ἀνδρέας Βερίκιος
210 Γεώρ. Πλατανιώτης
211 Κωνστ. Ι. Ζωγράφος
212 Ἰω. Γρηγορίου
213 Προκόπιος Ζαχαρίας
214 Λάμπρος Δ. Καλλιφρονᾶς
215 Ἰωάν. Βασιλᾶς Βιτάλης
216 Μιχαὴλ Καίρης
217 Μιχ. Παπαδόπουλος
218 Ἰω. Ν. Κουτσαλέξης
219 Ἰωάννης Μούσης
220 Ἰωάννης Λαζαρῖμος
221 Ἀλέξανδρος Ραφαὴλ
222 Ἰωάννης Τοπάλης
223 Κωνστ. Μαλτέζος
224 Νικόλαος Ἀπέργης
225 Κωνστ. Ξανθοπουλίδης
226 Ἀριστ. Π. Σκένδερ
227 Κωνστ. Τροχάνης
228 Κίμων Μιχαηλίδης
229 Ἰωάννης Ἠπίτης
230 Θεόδωρος Σκοῦφος
231 Ἰωάννης Χαραλάμπης
232 Σωκράτης Σ. Κολιάτσος
233 Ἀντώνιος Γαλανὸς
234 Κωνστ. Λουλούδης
235 Σπυρίδων Μπαλτατζῆς
236 Ἀντ. Πολιτάκης

Γ΄. ΕΠΙΤΙΜΑ

Ἐν Ἀθήναις

1 Θεοδόσιος Βενιζέλος
2 Στ. Α. Κουμανούδης
3 Κ. Φρεαρίτης
4 Κ. Καραπάνος
5 Ν. Χατζόπουλος
6 Α. Παπαδιαμαντόπουλος
7 Σπ. Κόμνος
8 Ὄθων Λύδερς
9 Ἀρχιμ. Ἠλίας Καντᾶς
10 Ι. Πανταζίδης
11 Κ. Κόντος
12 Παῦλος Τσόλας
13 Ν. Δαμασκηνὸς
14 Αἰκ. Λασκαρίδου
15 Α. Θεοφιλᾶς
16 Κ. Ν. Κωστῆς
17 Γ. Μακκᾶς
18 Σοφία Σχλίεμαν
19 Καλλιόπη Κεχαγιᾶ
20 Θ. Χέλδραϊχ
21 Π. Γ. Κυριακὸς
22 Β. Λάκων
23 Χρ. Παπαδόπουλος

24 Ι. Δούμας
25 Γ. Κούπας
26 Α. Σιμόπουλος
27 Ναταλία Α. Σούτσου
28 Ρόζα Σ. Βαλαωρίτου
29 Ἰφιγένεια Α. Συγγροῦ
30 Πηνελόπη Ε. Κεχαγιᾶ
31 Ἑλένη Μ. Μελᾶ
32 Ἑλένη Γ. Σκουζὲ
33 Μαρία Κ. Καραπάνου
34 Ἐλίζα Στ. Δραγούμη
35 Βάριγκα Ράϊνεκ
36 Οὐρανία Δ. Σταΐκου
37 Ἀλεξάνδρα Α. Παπούδωφ
38 Μαρία Δημ. Μ. Καλλιφρονᾶ
39 Ἑλένη Ν. Βλάγκαλη
40 Κ. Γαλάτης
41 Δημοσθ. Τζιβανόπουλος
42 Γουλιέλμος Δαϊρπφελδ
43 Ε. Ράλλης
44 Μιχαὴλ Ὀνοῦ
45 Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Προκόπιος
46 Ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Γ. Δε-Ἄγγελις

Ἐν Κερκύρᾳ

47 Ἀμαλία Γ. Θεοτόκη
48 Ν. Μάνεσης

Ἐν Κεφαλληνίᾳ

49 Ἀνδρ. Λασκαράτος
50 Ν. Βαλσαμάκης

Ἐν Χαλκίδι

51 Ὁ Χαλκίδος Εὐγένιος
52 Ἰωσηφίνα Τιὲς

Ἐν Ἀμπελακίοις

53 Ὁ Πλαταμῶνος Ἀμβρόσιος

Ἐν Χανίοις

54 Ἰω. Σκαλτσούνης

Ἐν Ἄθῳ

55 Ὁ πρώην Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωακεὶμ

Ἐν Κωνσταντινουπόλει

56 Ν. Μαυροκορδᾶτος
57 Ν. Πασπαλῆς
58 Ι. Ἀριστοκλῆς
59 Ἑλ. Ν. Μαυροκορδάτου
60 Π. Στεφάνοβικ Σκυλίσσης
61 Ἀρχ. Γερμ. Ἀποστολᾶτος

Ἐν Σμύρνῃ

62 Σαπφὼ Λεοντιὰς
63 Ὁ πρ. Πελαγονίας Ματθαῖος

Ἐν Μυτιλήνῃ

64 Δημ. Βερναρδάκης

Ἐν Ἱερουσαλὴμ

65 Ἀρχιμ. Εὐθ. Πατλάκος

Ἐν Βελιγραδίῳ

66 Βλάδαν Γεώργεβιτς

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ

67 Γεώργιος Ἀβέρωφ
68 Εὐάγγελος Ἀχιλλόπουλος

Ἐν Γαλαζίῳ

69 Ἑλένη Γεωργαντοπούλου

Ἐν Ὀδησσῷ

70 Ι. Βουτσινᾶς
71 Ἄγγελος Πεφάνης
72 Δ. Διαλεγμένος
73 Ματ. Δ. Μαυρογορδᾶτος
74 Ματ. Ν. Μαυρογορδᾶτος
75 Ν. Χιονάκης

76 Βλαδ. Α. Παρασκευᾶς
77 Γρηγ. Μαρασλῆς

Ἐν Ροστοβίῳ

78 Λεων. Θ. Ἄμηρος

Ἐν Παταυΐῳ

79 Αἰμίλιος Τέζα

Ἐν Πετρουπόλει

80 Ι. Τρόϊτσκε
81 Δ. Πετροκόκκινος

Ἐν Ταυρίνῳ

82 Ὑάκινθος Πακκιότης

Ἐν Ροβερέτῳ

83 Φρ. Πάολι

Ἐν Μοντεκασσίνῳ

84 Ἐρρῖκος Ρίκεμβαχ

Ἐν Βονωνίᾳ

85 Ἰω. Καρδούτσης

Ἐν Ἀγκῶνι

86 Λουδ. Παολούτσης

Ἐν Νεαπόλει

87 Μιχ. Σιβέλλης
88 Α. Παδούλας

Ἐν Ρώμῃ

89 Φίλιππος Μαριότης
90 Φραγκῖσκος Ζαμβάλδης
91 Δ. Ζακκαρῖνος
92 Γουλιέλμος Ἄκτον
93 Βαλδάσαρ Ὀδεσκάλκης
94 Γαβριὴλ Δαννούντζιο

Ἐν Βιέννῃ

95 Καρ. Ἀσλὰν

Ἐν Γρὰτς

96 Γουσταῦος Μάγερ

Ἐν Βερολίνῳ

97 Βερνάρδος πρίγκηψ τοῦ Σὰξ Μάϊνιγγεν
98 Φερδινάνδος Χὶρς
99 Οὐλερῖχος Καῖλερ
100 De Verdy du Vernois

Ἐν Φρειβούργῳ

101 Βερνάρδος Σμὶθ

Ἐν Γκίσσεν

102 Κορράδος Ἔϊκχαρδ

Ἐν Δραμστάτῃ

103 Αὔγουστος Βὸλτζ

Ἐν Μονάχῳ

104 Φραγκῖσκος Χόλτσενδορφ

Ἐν Βαρκελλώνῃ

105 Ἀντ. Ρούβιος ὑ Λοὺτζ
106 Ἀντ. Ρούβιος ὑ Ὄρς

Ἐν Λισσαβῶνι

107 Ζ. Κονσιλιέρης Πεδρόζος

Ἐν Παρισίοις

108 Γ. Μαυροκορδᾶτος
109 Παῦλος Φουκὰρ
110 Φωτεινὸς Πανᾶς
111 Αἰμίλιος Βουρνοὺφ
112 A. de Malarce
113 Ἐρρῖκος Οὐσσαὶ
114 Ἰούλιος Κλαρετὺ
115 Γουσταῦος Σλουμβέργερ
116 Ἐμμ. Π. Ροδοκανάνης
117 Ἀρθοῦρος Δεζαρδὲν
118 Μιχαὴλ Βρεὰλ
119 Παῦλος Δεσὰρμ
120 Γεώργιος Περρὸ

121 Φρειδερῖκος Πασσὺ

Ἐν Μασσαλίᾳ

122 Σταῦρος Μεταξᾶς
123 Στ. Ζαφειρόπουλος
124 Περ. Ζαρίφης
125 Στυλ. Βουτζινᾶς
126 Ξεν. Θεολόγος
127 Μιχ. Ροδοκανάκης
128 Π. Ροδοκανάκης
129 Ἀρχιμ. Γρηγ. Ζυγαβηνός

Ἐν Σέττῃ

130 Henri Gaspar

Ἐν Λονδίνῳ

131 Κάρολος Τάκερμαν
132 Ἰω. Βαλέττας
133 Ἀλ. Ἰωνίδης
134 Ι. Δ' Ἀρσὺ
135 Ἀλεξάνδρα Π. Ράλλη
136 Ι. Σκαραμαγκᾶς
137 Ι. Μπαλλῆς
138 Ὀκτάβιος Βαλλιέρης
139 Π. Λ. Ἀργέντης
140 Λ. Ε. Ράλλης
141 Στ. Δ. Ράλλης
142 Σοφ. Κωνσταντινίδης
143 Μ. Ροδοκανάκης
144 Ἀλ. Βλαστός
145 Μ. Κοργιαλένιος
146 Δ. Σεβαστόπουλος
147 Α. Πετροκόκκινος
148 Π. Βαλλιάνος
149 Μιλτ. Ζίφος
150 Γ. Λ. Ζίφος
151 Ι. Μαχάφφυ
152 Ἐλίζα Ἕδμονδς
153 Βιργινία Ἰσ.-Στεφ. Σχυλίτση
154 Τ. Π. Ὀκόνορ

Ἐν Μαγχεστρίᾳ

155 Αἰκ. Γ. Ζλατάνου

Ἐν Ὀξφόρδῃ

156 H. Toser
157 Ἐδ. Τάϋλορ

Ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς

158 Οὐίλλιαμ Γοῦδβιν
159 Ἰωάννης Φράνσις
160 William C. Bryant
161 Ἰούλιος Χάου
162 John Jay
163 Priny Miles
164 William L. Stone
165 B. L. Simpson
166 Joseph Horon
167 Erastus Brooks
168 Nicolas Bjerring
169 Henry A. Smythe

Ἐν Καλκούττᾳ

170 Κάρολος Πὼλ

Δ'. ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΑ

Ἐν Πειραιεῖ

1 Ἰάκ. Δραγάτσης
2 Α. Μαλαμίδης
3 Α. Πετρίδης
4 Γ. Παπανδρέου
5 Πέτρος Ἀποστολίδης

6 Εὐστ. Σταθᾶτος
7 Ἀδ. Ἀδαμαντίου Ἰωαννίδης

Ἐν Ἰσθμίᾳ

8 Τηλ. Καραθεοδωρῆς

Ἐν Πόρῳ

9 Ἰάκ. Τομπάζης

Ἐν Σύρῳ

10 Ὁ Σύρου καὶ Τήνου Μεθόδιος
11 Π. Χρυσανθόπουλος
12 Λ. Μπαίρας
13 Διονύσιος Μαρῖνος
14 Σπ. Μάτεσις
15 Μιχαὴλ Ναύτης
16 Α. Χούμης
17 Α. Σοφιανός
18 Ἰω. Φουστάνος
19 Ἐμμ. Ε. Λαδόπουλος
20 Κ. Καλομενόπουλος
21 Α. Σπουργίτης
22 Ἰωακεὶμ Παυλίδης

Ἐν Ἀμοργῷ

23 Ἐμμανουὴλ Ἰωαννίδης

Ἐν Νάξῳ

24 Γ. Λεντούδης
25 Π. Βαρότσης

Ἐν Ἄνδρῳ

26 Δημ. Π. Πασχίδης

Ἐν Πάτραις

27 Ἰω. Ναούμ
28 Ἀριστομ. Κοντογούρης
29 Πίνδαρος Ἀντωνόπουλος
30 Ἀχιλ. Χοϊδᾶς
31 Ν. Ζηλήμων
32 Ἐπ. Ἀγγελόπουλος
33 Μ. Πετιμεζᾶς
34 Λ. Κανελλόπουλος
35 Λ. Παΐζης
36 Α. Σαρρῆς
37 Κων. Κανελλόπουλος

Ἐν Καλάμαις

38 Χρ. Παλαμᾶς
39 Νικ. Στρατηγόπουλος

Ἐν Ἄργει

40 Δ. Βαρδουνιώτης

Ἐν Φιλιατροῖς

41 Π. Ι. Φέρμπος

Ἐν Πύργῳ

42 Ι. Ε. Κρεστενίτης

Ἐν Χαλκίδι

43 Κ. Βαρατάσης

Ἐν Ἰθάκῃ

44 Γρ. Καραβίας

Ἐν Ζακύνθῳ

45 Διονύσιος Μπάφας
46 Φρειδερῖκος Καρρὲρ
47 Σ. δὲ Βιάζης
48 Ἀνδρέας Μαρτζώκης

Ἐν Κεφαλληνίᾳ

49 Ὁ ἀρχιεπ. Γεράσιμος Δόριζας
50 Γεράσιμος Μουσούρης
51 Γ. Μπουκουβάλας
52 Παν. Βεργωτῆς
53 Ἡλίας Τσιτσέλης
54 Ῥ. Λιβαθηνόπουλος
55 Θεοφ. Μεταξᾶς

Ἐν Κερκύρᾳ

56 Α. Μεταξᾶς
57 Σ. Κ. Παπαγεωργίου
58 Δημ. Λάμπρος
59 Φρειδερῖκος Ἀλβάνας

60 Μιχ. Σακελλαρόπουλος
61 Κ. Βούλγαρις ἱερεὺς
62 Ἰωσὴφ Πόλλιο
63 Χαρ. Πασχαλίγκος

Ἐν Βόλῳ

64 Α. Μαθιουδάκης
65 Ν. Γεωργιάδης
66 Μ. Μπουφίδης
67 Π. Α. Ἀποστολίδης
68 Κωνστ. Τοπάλης

Ἐν Ἀγυιᾷ

69 Μιλτ. Δάλλας

Ἐν Λαρίσσῃ

70 Α. Σουλτάνης

Ἐν Ἄρτῃ

71 Ἰωάννης Τσέτσης

Ἐν Κωνσταντινουπόλει

72 Εὐγένιος Ζαλοκώστας
73 Γεώργ. Ἀποστολίδης
74 Θαλῆς Ἀντωνιάδης
75 Σίμων Ἀποστολίδης
76 Ἰω. Βαλαβάνης
77 Ἐλ. Κωνσταντινίδης
78 Α. Μόρτδμαν
79 Ἰω. Λοβέρδος
80 Α. Πηνιατόρος
81 Γ. Λαφφὸν
82 Ν. Κεφαλληναῖος
83 Α. Ναούμ
84 Χρ. Σαμαρτσίδης
85 Γερ. Δόριζας
86 Α. Στανόπουλος
87 Σπ. Ζαβιτσάνος
88 Θεοφ. Παράσχος

Ἐν Σμύρνῃ

89 Ἐμμ. Ψιακῆς
90 Παῦλος Γιοβανὼφ
91 Α. Γιοβανὼφ
92 Μιχ. Δ. Ἀργυρόπουλος
93 Νικ. Σταματιάδης

Ἐν Χίῳ

94 Γεώργ. Ζολώτας
95 Μιχ. Κεφάλας

Ἐν Καΐρῳ

96 Ν. Σκοτίδης
97 Κ. Λύτσικας
98 Ἄγγελος Ταμβακόπουλος

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ

99 Ἰω. Γρυπάρης
100 Στέφανος Καρτούλης
101 Ἐμμ. Ἀντωνιάδης
102 Δημ. Ταμβακόπουλος
103 Ν. Χαϊκάλης
104 Π. Γρυπάρης
105 Σωτ. Μπουφίδης
106 Πέτρος Γεράκης
107 Γ. Γούσιος
108 Κ. Δημαρᾶς
109 Π. Σκάσης
110 Θ. Παπαδόπουλος

Ἐν Τάντᾳ

111 Στ. Κωνσταντινίδης

Ἐν Πὸρτ-Σαΐτ

112 Ν. Φουντούλης

Ἐν Χανίοις

113 Α. Παπαδιαμαντόπουλος
114 Γ. Καλαϊσάκης
115 Ν. Γεννάδης

'Εν Κύπρῳ

116 Γ. Φιλήμων
117 Ο. Ἰασονίδης

'Εν Ρόδῳ

118 Εὐστ. Πηνιατόρος

'Εν Σύμῃ

119 Δημ. Χαβιαρᾶς

'Εν Σάμῳ

120 Ἐπαμ. Φραγκούλης
121 Σωκράτης Ἰωαννίδης
122 Ἐπαμ. Σταματιάδης
123 Δημ. Γεωργιάδης

'Εν Σοφίᾳ

124 Γ. Ἀργυρόπουλος
125 Γ. Μολοχάδης
126 Ἰωσὴφ Κοπέτζκυ
127 Ἰβὰν Σισμάνωφ

'Εν Βάρνῃ

128 Βότσαρης Διγενὴς
129 Βασίλ. Φλώρης

'Εν Πύργῳ Ρωμυλίας

130 Λάμπρος Ἐνυάλης

'Εν Κωστάντζᾳ

131 Φίλιππος Λάπας

'Εν Θεσσαλονίκῃ

132 Εὐγ. Εὐγενειάδης
133 Δημ. Ζιάννας
134 Περικλῆς Χ. Λαζάρου
135 Τάσκος Παπαγεωργίου
136 Περικλῆς Οἰκονόμου
137 Σωτήριος Ἀστεριάδης
138 Χρ. Κοντὸς
139 Α. Βουγιουκλῆς
140 Ν. Παπαγεωργίου

'Εν Ἰωαννίνοις

141 Β. Ρέκκας

'Εν Σουλινᾷ

142 Μ. Ραφαὴλ

'Εν Βουκουρεστίῳ

143 Ἰω. Ἀλεξανδρόπουλος
144 Αἰδ. Νεόφ. Καλόγερος

'Εν Νύσῃ Σερβίας

145 Ἐδ. Ὄβεργ

'Εν Γαλαξίῳ

146 Δ. Κυμπρίτης
147 Σπυρ. Κ. Καραβίας
148 Ἀπ. Π. Ἀποστολίδης

'Εν Βραΐλᾳ

149 Ἀλκιβιάδης Ἐμπειρῖκος
150 Ἀντ. Βαλσαμάκης

'Εν Ἰσμαηλίῳ

151 Δημ. Ἀλεξανδρίδης

'Εν Ταϊγανίῳ

152 Γουλ. Φοντάνας

'Εν Ὀδησσῷ

153 Θεόδ. Οὐσπένσκης
154 Ἐλ. Ρ. Ραφαὴλ
155 Μ. Μαῦρος

'Εν Κιέβῳ

156 Μελέτιος Βαγιανέλης

'Εν Πετρουπόλει

157 Ἀλ. Τομπάζης
158 Α. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς

'Εν Αἰκατερινοσλὰβ

159 Κων. Α Παλαιολόγος

'Εν Ροστὸβ

160 Α. Δ. Ζίζηλας

'Εν Ῥώμῃ

161 Δ. Κουντουριώτης
162 'Ιω. Ζ. Μίρζας
163 'Αδριανὸς Κολότσης
164 Κάρολος Γαλλιὰν
165 Γ. Μπιλαντζιόνης

'Εν 'Ενετίᾳ

166 Κωνστ. Σάθας
167 Γίδφορ Ντάϊερ

'Εν Οὐηρῶνι

168 Adolfo Gemma
169 B. Zandonella

'Εν Φλωρεντίᾳ

170 Λουδ. Μιλάνης

'Εν Νεαπόλει

171 Γ. Τσανάτας Τυπάλδος
172 'Ιωσὴφ Μῶνα
173 'Ερμᾶνος Γράσης
174 Λουδοβῖκος Βιόλα
175 Γεράρδος Γεραρδίνης
176 Ι. Βαπτιστὴς Καλκαβάλας
177 Σπυρ. Σανσὸν
178 Κ. Τριανταφύλλης

'Εν Γενούῃ

179 Ν. Τσάλης
180 Μιχ. Κλαδᾶς

'Εν 'Αγκῶνι

181 Αὔγουστος 'Ηλίας
182 Β. Α. Παπαθεοδώρου

'Εν Βασιλικάτᾳ

183 Δὸν Πρόσπερος Κρισπῖνος

'Εν Βονωνίᾳ

184 'Αντ. Βαλδάτζης

'Εν 'Αρπίνῳ

185 Στανίσλαος Πράτο

'Εν Καλημέρᾳ

186 Βίτος Παλοῦμπος

'Εν Μεδιολάνοις

187 Πιζάνι Δόσση
188 Σπ. Σαμάρας

'Εν Πανόρμῳ

189 Lancia di Brolo
190 'Ιωσὴφ Πιττρὲ

'Εν Σαλέρνῳ

191 Φραγκῖσκος Λιγγουίτης
192 'Ιωσὴφ 'Ολιβιέρης

'Εν Μεσσήνῃ

193 Ι. Τροπέα

'Εν Τεργέστῃ

194 Νικ. Μέγαρης
195 'Ιω. Κοντουμᾶς
196 Α. Σεγρὲ
197 Α. Καρακάρης
198 Σπ. Βλασόπουλος

'Εν Βιέννῃ

199 Γρηγ. Μάνος
200 Θεαγένης Λιβαδᾶς

'Εν Βουδαπέστῃ

201 Παῦλος Βάλλας
202 Vilmos Hennyei
203 P. Szalay

'Εν Νικολσβοὺργ

204 Κάρολος Μάτζεναουερ

'Εν Πράγᾳ

205 'Ιαροσλὰβ Στάστνυ

'Εν Βερολίνῳ

206 Κλέων Ραγκαβῆς
207 Α. Βόϊζεν
208 'Εδ. Έγγελ
209 Στ. 'Αντωνόπουλος

Ἐν Πότσδαμ
210 Μάξιμος Τρόϋ
Ἐν Ἄϊμβεκ
211 Ο. Ἔλισσεν
Ἐν Κιέλῳ
212 Ἀρ. Μιλχαῖφερ
Ἐν Γοτίγγῃ
213 Ρ. Λέψιος
Ἐν Στρασβούργῳ
214 Κ. Μπύκιγγ
Ἐν Ροστὸκ
215 Γ. Καῖρτε
Ἐν Μονάχῳ
216 Κ. Κρουμβάχερ
217 Γ. Ἰακωβίδης
Ἐν Πασσάου
218 Αὔγ. Βάγνερ
Ἐν Λειψίᾳ
219 Γουλ. Ρόσσερ
Ἐν Πρεσβούργῳ
220 Γεώργιος φὸν Σοῦλπε
Ἐν Γενεύῃ
221 Ἐμμ. Δραγούμης
Ἐν Ἀμστελοδάμῳ
222 Ροδ. Λέμαν
223 Ε. Μύλλερ
Ἐν Παρισίοις
224 Αἰμ. Λεγρὰν
225 Σολ. Ραϊνὰχ
226 Μαρσὲλ Λαμβὲρτ
227 Σ. Σουλιὲ
228 Δ. Βικέλας
229 Π. Γιρὰρδ
230 Γ. Χασιώτης
231 Β. Ὡσσουλιὲ
232 Ἰουλ. Μαρτὰ
233 Λ. Λαλλεμὰνδ
234 Σόλων Ζωγράφος
235 Ἰω. Ψυχάρης
236 Μαρσὲλ Κολλὲν
237 Δ. Γεωργιάδης
238 Π. δὲ Κουβερτὲν
239 Γ. Ροσὲρ
240 Σιμ. Βλαβιανὸς
241 Α. Φρουὲν
242 Ἐρρῖκος Γαϊδὸζ
243 Οὐβ. Περνὸ
244 Παῦλος Σεβιλλιὸ
245 Θεόδ. Ραϊνὰχ
246 Ραοὺλ Φαβιέρος
247 Γεράρδος Φαβιέρος
Ἐν Τουλούζῃ
248 Μονδρὺ Βωδουὲν
Ἐν Βωμὸν
249 Ἀχιλλεὺς Μιλλιὲν
Ἐν Σαὶντ Ἐτιὲν
250 Σεβ. Μουλσὰν
Ἐν Μασσαλίᾳ
251 Στέφανος Βλαστὸς
252 Ν. Σαλβάγος
253 Ι. Νικολόπουλος
254 Σπ. Σκλιᾶς
255 Π. Ρολὰν
256 Θ. Π. Ροδοκανάκης
Ἐν Λυὼν
257 Γ. Δεμουζὲν δὲ Ροκεφὸρ
258 Ἰωάννης Ἀρτὺ
259 Σπυρ. Μολφέσης

260 Φ. Δουβερνοά

Ἐν Αἴξ

261 Πέτρος Λαννερὺ Δ' Ἄρκ
262 Ἰούλ. Μαγκελὸν
263 Ἱππόλυτος Γκελλιμπὲρ
264 Ἀλβ. Μασσιὲρ
265 De Berluc de Perusson

Ἐν Τύνιδι

266 Μ. Σπηλιωτάκης

Ἐν Λονδίνῳ

267 Δ. Μεταξᾶς
268 Ἰω. Γεννάδιος
269 Α. Μποσδάρης
270 Θεόδωρος Μάρτζιαλς
271 Αὐγ. Λ. Ἀργέντης
272 Ἀλέξ. Σ. Κωνσταντινίδης
273 Ροβέρτος Ι. Μάκαϋ

Ἐν Μαγχεστρίᾳ

274 Ἀλέξ. Ἀλεξανδρώφ
275 Ἀλέξ. Πάλλης
276 Γρηγ. Ζλατᾶνος

Ἐν Λισσαβῶνι

277 Λουκ. Κορδεῖρο

Ἐν Βαρκελλώνῃ

278 Μαρκήσιος Ὀλλιβὰρ

Ἐν Μαλάγᾳ

279 Κάρολος Σαλβέρδος

Ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ

280 Θωμᾶς Δάβιδσον
281 Μιχ. Ἀναγνωστόπουλος
282 Ἀλέξ. Εὐαγγελίδης

Ἐν Βορείῳ Καρολίνᾳ

283 Ἔβεν Ἀλεξάνδερ

Ἐν Μονρεάλ

284 Λ. Χουγὲ Λατοὺρ

Ἐν Καλκούττῃ

285 Δ. Πετροκόκκινος

Ἐν Σικάγῳ

286 Ἀρχιμ. Π. Φιαμπόλης

Ἐν Βομβάῃ

287 Ἰω. Ν. Μεταξᾶς Τζανῆς
288 Κωνστ. Γ. Τζηρός

Ἀνακεφαλαίωσις.

Τακτικὰ μέλη	129
Πάρεδρα	236
Ἐπίτιμα	170
Ἀντεπιστέλλοντα	288
Μέλη ἐν συνόλῳ	823

ΟΙ ΕΥ ΠΟΙΗΣΑΝΤΕΣ ΤΟΝ ΣΥΛΛΟΓΟΝ

Μεγάλοι εὐεργέται

Ἀντώνιος Πάγκαλος
Θεόδωρος Ῥοδοκανάκης
Πηνελόπη Χαλδουβάκη
Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν
Δῆμος Ἀθηναίων
Νικόλαος Ζαρίφης
Εὐανθία Θ. Καντζιλιέρη
Ἑλένη Ν. Ζαρίφη
Πέτρος Σκένδερ
Ἀναστ. Τσούφλης

Εὐεργέται

Η Α. Μ. Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

1 Ὑπουργεῖον Παιδείας
2 Ἰω. Οἰκονομίδης
3 Γεώργιος Σουρίας
4 Κωνστ. Δόσιος
5 Ἀλέξ. Ρ. Ῥαγκαβῆς
6 Σπυρ. Ζαμπέλιος
7 Γ. Χ. Κωνσταντινίδης
8 Γεώργ. Μαυροκορδᾶτος
9 Παῦλος Λάμπρος
10 Ἀνδρέας Συγγρὸς
11 Γεώργ. Συμβουλίδης
12 Ἰω. Βουτσινᾶς
13 Γεώργ. Κορωνιὸς
14 Μᾶρκος Ῥενιέρης
15 Σκαρλᾶτος Σοῦτσος
16 Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων
17 Ἐπιτροπὴ ἐμψυχώσεως τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας
18 Βασιλ. ἑλληνικὴ πρεσβεία ἐν Κωνσταντινουπόλει
19 Ἀδελφοὶ Νεγρεπόντε
20 Δημ. Α. Κορομηλᾶς
21 Τερψιχόρη Β. Μελᾶ
22 Δημ. Ἀλαμᾶνος
23 Μιχ. Κατσίμπαλης
24 Γεώργ. Γεραλόπουλος
25 Ἀπόστολος Ἀρσάκης
26 Λαμπρινὸς Ἀμπανόπουλος
27 Σπυρ. Βασιλειάδης
28 Αἰκατερίνη Λασκαρίδου
29 Ἀντώνιος Ῥοδόσταμος
30 Δημ. Α. Οἰκονόμου
31 Παῦλος Τσόλας
32 Θεόδωρος Α. Καλουτᾶς
33 Δημ. Βαφειαδάκης
34 Σταμάτιος Πρώιος
35 Λουκᾶς Μαυροκορδᾶτος

36 Ε. Δεληγεώργης
37 Ζωρζῆς Νεγρεπόντης
38 Αἰκατερίνη Βουρδουμπάκη
39 Γεώργιος Βαλέντης
40 Γρηγόριος Νοταρᾶς
41 Δημ. Βασιλείου
42 Ἀναστάσιος Ζίνης
43 Χαρίκλεια Α. Μπαλάνου
44 Ἰω. Μερεδὴθ Ῥὴδ
45 Θεόδωρος Π. Ῥοδοκανάκης
46 Μονὴ ὁσίου Σεραφεὶμ
47 Ι. Διαμαντόπουλος Κόλενς
48 Λάμπρος Τσουκᾶτος
49 Δῆμος Ἑρμουπόλεως
50 Βόττης καὶ Σκληβανιώτης
51 Ἀριστείδης Ῥαγκαβῆς
52 Ἐμμ. Ν. Πρασσακάκης
53 Λέων Μελᾶς
54 Κωνστ. Νέγρης
55 Ἀλέξ. Κουμουνδοῦρος
56 Θ. Πετροκόκκινος
57 Εὐθυμία Α. Κουμουνδούρου
58 Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος
59 Ὑπουργεῖον Ναυτικῶν
60 Πηνελόπη Κόνιαρη
61 Π. Παυλόπουλος
62 Ἀμβρόσιος Κάππαρης
63 Ἀμεναΐς Καβενιάρη
64 Ε. Κ. Ἀχιλλόπουλος
65 Στ. Ῥάλλης
66 Βασίλειος Σταθόπουλος
67 Ἑρρῖκος Σχλίεμαν
68 Νικόλαος Φαλιέρος
69 Ῥοδόλφος Λέμαν
70 Μελέτ. Βαγιανέλης Σιναΐτης
71 Ἐλεονώρα Δοῦζε

Δωρηταὶ

1 Εὐφροσύνη Κασσαβέτη
2 Μαρία Γεραλοπούλου
3 Κ. Μαρῖνος
4 Ἑταιρεία Σιδηρ. Ἀθην. Πειρ.
5 Λάζαρος Κωνσταντίνου
6 Π. Γ. Ζαρίφης
7 Πιστωτικὴ Τράπεζα
8 Μ. Σ. Ῥάλλη
9 Στρατ. Ι. Σπηλιωτόπουλος
10 Ἰω. Μαυρογορδᾶτος
11 Μαριέττα Μαυρογορδάτου
12 Σόλων Χ. Ζωγράφος
13 Μ. Ῥοδοκανάκης
14 Εὐφροσύνη Βενθύλου
15 Λ. Ἰωνίδης
16 Βλαδίμηρος Παρασκευᾶς
17 Ἰω. Σοῦτσος
18 Γ. Λ. Ζαφειρόπουλος
19 Δημ. Πετροκόκκινος
20 Π. Χαροκόπος
21 Α. Οἰκονόμος
22 Ταρσὴ Ἀδαμαντίδου
23 Αἰκ. Νεγρεπόντη
24 Χρηστάκης Ζωγράφος
25 Λεωνίδας Ἐμπειρῖκος
26 Στέφ. Στεφάνοβικ Σκυλίσσης
27 Δρακοῦλα Καστόρχη
28 Ἰωάννης Τσάτσος
29 Παναγ. Σπ. Τοπάλης

ΣΤΗΛΗ

ΤΩΝ ΑΠΟΘΑΝΟΝΤΩΝ ΜΕΛΩΝ

1867

Κωνσταντῖνος Χατηριάδης

1869

Γεώργιος Κλιντηρόπουλος

1870

Ὁ Κερκύρας Ἀθανάσιος
Παρασκευᾶς Παρασκευᾶ
Θεόδωρος Κουντουριώτης
Γεώργιος Γλήνης

1871

Ἀλέξ. Σοῦτσος
Κωνσταντῖνος Δόσιος
Ἰωάννης Ῥαπτάρχης
Ἀριστείδης Ταταράκης
Ἰωσὴφ Γκινάκας

1872

Μαρῖνος Βρετὸς
Μιχ. Μουστοξύδης
Θεμιστοκλῆς Βρατσᾶνος
Κωνσταντῖνος. Ἀσώπιος

1873

Δημ. Παπαρρηγόπουλος
Ὁ Ἀθηνῶν Θεόφιλος
Δημ. Μαυροκορδᾶτος.

1874

Σπυρ. Βασιλειάδης
Ἀπόστολος Ἀρσάκης
Γρηγόρ. Παπαδόπουλος
Γεώργιος Τερτζέτης
Ἰωάννης Φιλήμων
Νικόλαος Θωμασαῖος
Νικόλαος Τσιγγάρης

1875

Ἀριστείδης Μπαλᾶνος
Παναγιώτης Ῥομπότης
Γεώργιος Βαλέντης
Φίλιππος Βλαντῆς

1876

Δημ. Λοράνδος
Θεόδωρος Καροῦσος
Κωνστ. Μεϊμάρης

1877

Σοφοκλῆς Οἰκονόμος ἐξ Οἰκονόμων

1878

Κωνσταντῖνος Πὼπ
Ἰωάννης Καλλέργης
Γεώργ. Συμβουλίδης
Παναγιώτης Πανουργιᾶς
Κάρολος Μαρσάλας
Παναγιώτης Λαζαρᾶς
Γεώργ. Μαρκορᾶς
Ἰω. Χατζόπουλος
Δημ. Θωμαΐδης
Εὐστάθιος Σῖμος
Ἀριστείδης Α. Ῥαγκαβῆς

1879

Νικόλαος Δραγούμης
Ἰω. Κρασσᾶς
Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης
Λέων Μελᾶς
Ἐμμ. Κόκκινος
Bayard Tailor
Νικόλαος Νικοκλῆς
Βερνάρδος Κότας

1880

Ἀνδρέας Μόρτδμαν
Λεωνίδας Παλάσκας
Φίλιππος Ἰωάννου
Χρῆστος Βάφας
Κωνσταντῖνος Νέγρης
Ἀρσένιος ἱερεὺς Πανδῆς
Γουλιέλμος Βάγνερ

1881

Κωνσταντῖνος Βατικιώτης
Σπυρίδων Γρυπάρης
Ἰω. Σταματέλος
Φώτιος ἱερεὺς Κάντας
Μιχ. Καραμᾶνος
Ἀριστείδης Κ. Δόσιος
Ἰω. Πίσσας
Ἰω. Θεοδωρίδης
Κωνστ. Βερσῆς
Γεώργιος Σουρίας
Σπυρίδων Ζαμπέλιος
Κλεομένης Παπαδόπουλος
Δημήτριος Βασιλείου
Γεώργιος Τριανταφύλλης
Μαρῖνος Βεργωτῆς
Κωνσταντῖνος Ζαβιτζιάνος
Φραγκῖσκος Πυλαρινὸς
Δημήτριος Δεσποτόπουλος

1882

Σπυρίδων Κατσαίτης
Μίνως Σαπουντζάκης
Ἀναστάσιος Πάλλης
Ἰω. Χὶλλ
Κυριακὸς Λαμπρύλλος
Αἰμύλιος Βαλαωρίτης
Κ. Ψύχας
Πέτρος Μ. Οἰκονόμος
Ἀλφόνσος Λιγγουΐτης
Κωνσταντῖνος Λαμπαδάριος
Γεώργιος Χ. Κωνσταντινίδης

1883

Γεώργιος Ξάνθος.

Φωτεινὴ Οἰκονομίδου
Ἰούλιος Τυπάλδος
Γεώργιος Α. Ράλλης
Λαμπ. Ἀμπανόπουλος
Ἀλ. Μάνος
Θεμ. Καγιᾶς
Κορ. Βουρσιανὸς
Λέανδρος Δόσιος

1884

Ἰωάννης Πίος
Πάνος Πίσσας
Ι. Φ. Ἰούλιος Σμὶθ
Ἀνδρέας Μάμουκας
Δημήτριος Πανταζῆς
Πέτρος Βράϊλας Ἀρμένης
Βασίλειος Μελᾶς
Πέτρος Ζάνος
Ἰω. Οἰκονομίδης
Εὐστράτιος Πίσσας
Ἀλέξιος Πάλλης

1885

A. Dumont
Π. Λογοθέτης
Ἰω. Βοῦρος
Τερέντιος Μαμιάνης
Ξαυέριος Λάνδερερ
Δ. Σαράβας
Ὀδυσσεὺς Γράντ
Δ. Κωνοφάος
Λύσανδρος Καυταντζόγλους
Θεοδόσιος Ζῶτος
Χαράλαμπος Τυπάλδος Πρετεντέρης
Δ. Δημητριάδης
Σταμάτιος Κρίνος

1886

Παναγιώτης Χαλκιόπουλος
Γεώργιος Παράσχος
Μιχαὴλ Ξανθὸς
Χαράλαμπος Σαρρῆς
Κ. Βουσκαλιόνης
Π. Κρεμμύδης
Α. Ἀλεξανδρίδης
Α. Γαρουφαλιᾶς
Θεόδωρος Ὀρφανίδης
Ἰωσὴφ Ναχαμούλης
Δ. Βουδούρης
Ὁ πρῴην Ζακύνθου Ν. Κατραμῆς
Δημοσθένης Βαλαωρίτης
Κ. Ὀλύμπιος

1887

Ὁ Φωκίδος Δαυὶδ
Μιλτιάδης Βενιζέλος
Ἀχιλλεὺς Γεωργαντᾶς
Α. Πρεζάνης
Θεόδωρος Ἠπίτης
Νικόλαος Μαλτζινιώτης
Σπυρίδων Δραζῖνος
Νικόλαος Σαρίπολος
Παῦλος Λάμπρος
Ε. Λουριώτης
Ν. Μῖχος
Α. Μηλιαρέσης

1888

Ν. Στάϊκος

Ν. Παγκώστας
Εὐγ. Ρῖζος
Γ. Χαρίτων
Κλεάνθης Παπάζογλους
Π. Λύτσικας
Ὁ πρώην Λαρίσης Δωρόθεος
Δόρα Ἰστριὰς
Ν. Χωραφᾶς

1889

Γ. Βασιλείου
Ν. Πάνος
Εὐάγγελος Βαλτατζῆς
Ζωὴ Ε. Βαλτατζῆ
Ὁ Ἀθηνῶν Προκόπιος
Κωνστ. Δαμιράλης
Σπυρ. Παυλίδης
Π. Βουγιούκας
Νικ. Νικολαΐδης
Εὐθ. Καστόρχης
Γεώργ. Μανούσης
Βασίλειος Ἡρακλέους
Ἐλ. Ῥηγάδης
Π. Τσαπάρας
Κ. Ξανθόπουλος
Δ. Δούμας
Ἐμμ. Ψύχας
Queux de St. Hilaire
Ἀρθοὺρ Μένσελ
Ἰούλιος Φάβρης
Σ. Χ. Ἀργυρόπουλος

1890

Σέργιος Χ. Ραφτάνης
Τηλέμαχος Μαρᾶτος
Ἡροκλῆς Βασιάδης
Δημήτριος Στροῦμπος
Ἰωάννης Σοῦτζος
Ἀριστείδης Κ. Οἰκονόμου
Δημήτριος Ταμπακόπουλος
Θεόδ. Παπαλεξόπουλος
Παντολέων Θεολόγος
Α. Βαλλιᾶνος
Ν. Π. Δηλιγιάννης
Ι. Ἰσιδ. Σκυλίσσης
Λ. Παπαϊωάννου
Ἐρρῖκος Σχλίεμαν
Ἰω. Καραγκιοζιάδης

1891

Δὸν Πέτρος Β'
Ξ. Ἀργύρης
Φερδινάνδος Γρηγορόβιος
Πέτρος Παπαρρηγόπουλος
Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος
Ἰω. Σακελλίων
Δ. Βασιλείου
Γ. Κ. Χούμης
Διομ. Διαμάντης
Ο. Ῥίμαν
Σπυρίδων Σπηλιωτάκης

1892

Α. Πασπάτης
Ἀλέξ. Ρ. Ραγκαβῆς
Χ. Ν. Φιλαδελφεὺς
Ἡρ. Μητσόπουλος
Ὁ πρώην Κερκύρας Ἀντώνιος
Φραγκῖσκος Λοίχερος
Ἐδουάρδος Φρῆμαν

Ἀχιλλεὺς Ἀγαθόνικος
Μιχαὴλ Ἀβέρωφ
Ἀλέξανδρος Τράϊμπερ
Ἀντώνιος Π. Ῥάλλης
Ἰωάννης Ρωμανὸς
Ἰωάννης Βαρβιτσιώτης
Τάσος Νεροῦτσος
Ἀναστ. Βυζάντιος
Θ. Ροδοκανάκης
Ἐρρῖκος Κοιλίγγιος
Κάρολος Τισσὸ
Ἰω. Ἀμπανόπουλος
Ἰω. Καρύδας

1893

Μιχαὴλ Δούμπας
Μενέλαος Νεγρεπόντης
Θεοδ. Ἀρεταῖος
Θεόδ. Ἀφεντούλης
Δημ. Ν. Λεβίδης
Α. Γιάκος
Γεώρ. Τζίνης
Λουδ. Μύντερ
Δημ. Στεφάνοβιχ Σκυλίτσης
Α. Ψυχάρης

1894

Ὁ Σ. Διονύσιος Λάτας
Ἀθ. Κυζικηνὸς
Γεράσιμος Δρακόπουλος
Νικόλαος Μοσχάκης
Γεώργιος Ι. Δουρούτης
Ἰω. Νεγρεπόντης
Νικόλαος Δεικτάκης
Ἐρρῖκος Βροῦνν
Στέφ. Ζαφειρόπουλος
Ἰω. Σκαραμαγκᾶς
Λεων. Ἐμπειρῖκος
Ε. Πρασακάκης
Λεων. Ῥοζάκης
Γεώρ. Καίσ. Ῥώμας
Ζαχαρίας φὸν Λίγγενθαλ
Ἰδομ. Βιτώρης
Ν. Ζαρίφης
Δ. Μ. Κατινάκης
Ἰω. Θεοφιλᾶτος
Σωτ. Οἰκονόμος
Louis Diaz Moreu

1895

Ὁ Σ. Ἰωσὴφ Ζαφφῖνος
Ἰω. Βάμβας
Ἀχ. Παράσχος
Ἀλ. Α. Σοῦτζος
Νικ. Χλωρὸς
Ἰω. Τυπάλδος
Γαβριὴλ Δεστούνης
Δημ. Παπαγεωργίου
Α. Κανέλλης
Νικ. Ζαρίφης
Μιχ. Ἱδρωμένος
Ν. Τ. Βούλγαρις
Α. Ν. Μαυροκορδᾶτος
Ἰω. Ἀντωνιάδης
Κ. Σωτηριάδης
Γ. Κορωνιὸς
Μιχ. Παπαδόπουλος
Εὐστάθιος Καρατζᾶς

1896

Σοφία Τρ. Μουτσοπούλου
Ὁ Σ. Μητρ. Ἀθηνῶν Γερμανὸς
Α. Εὐμορφόπουλος
Βερν. Ὅρνσταϊν
Περ. Σοῦτζος
Δημ. Κοκίδης
Φιλ. Οἰκονομίδης
Γ. Βιζυηνὸς
Γ. Μαρτινέλλης
Ν. Δ. Καλλιφρονᾶς
Δ. Μηλιώτης
Σ. Δελαγραμμάτης
Ἰω. Ῥαίσης
Ἰω. Μεσσηνέζης
Π. Χιώτης
Ἐρρ. Τράϊτσκε
Ἐρν. Κούρτιος
Ὁ Δράμας Γερμανὸς Μιχαηλίδης
Ἐρνέστος Ῥόσσης
Ἰάκ. Πολυλᾶς
Παῦλος Καλλιγᾶς
Ὁ πρώην Πατρῶν Νικηφόρος Καλογερᾶς
Ἰω. Μερεδὶθ Ῥὴδ
Δημ. Πετρίδης
Εὐστρ. Πετροκόκκινος

1897

Ξενοφῶν Ζωγράφος
Γεώργιος Κωστῆς
Διον. Θερειανὸς
Α. Ἀναγνωστάκης
Μ. Ῥενιέρης
Π. Βαρατάσης
Ἀχ. Ποστολάκας
Ἀγ. Γιαννόπουλος Ἠπειρώτης
Σπυρ. Δουκάκης
Κωνστ. Κολιάτσος
Παῦλος Ἰωάννου
Ῥαφαὴλ Ε. Ῥαφαὴλ
Κ. Γκινιὰρ
Ξ. Νίδερ
Δ. Μάτοβ

1898

Δημ. Ὀρφανίδης
Φῆλιξ Καβαλόττης
Τιμολέων Φιλήμων
Γουλ. Γλάδστων
Ἰω. Τέλφυ
Χρηστάκης Ζωγράφος
Α. Θεοδωράκης
Δημ. Α. Κορομηλᾶς
Ε. Ῥάλλης
Σπυρ. Βλασόπουλος
Ἰω. Χαρίσης
Κ. Δεληγιάννης
Κωνστ. Βουσάκης
Δημ. Σεμιτέλος

1899

Ἀνδρέας Συγγρὸς
Ὁ Κορίνθου Σωκράτης
Α. Ζίννης

ΕΤΑΙΡΙΑΙ, ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ
ΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ

Α΄ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ἐν Ἀθήναις

1 Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον
2 Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη
3 Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων
4 Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία
5 Φιλεκπαιδευτικὴ ἑταιρία
6 Ἰατρικὴ ἑταιρία
7 Σύλλογος κυριῶν ὑπὲρ τῆς γυναικείας ἐκπαιδεύσεως
8 Ἑταιρία τῶν φίλων τοῦ Λαοῦ
9 Μουσικὸς καὶ Δραματικὸς Σύλλογος
10 Ἑταιρία τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ
11 Φαρμακευτικὴ ἑταιρία
12 Ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ ἑταιρία τῆς Ἑλλάδος
13 Πανελλήνιος Γυμναστικὸς Σύλλογος
14 Μουσικὴ ἑταιρία Ἀθηνῶν
16 Ἡ ἐν Χριστῷ Ἀδελφότης
16 Ἑταιρία Φιλοτέχνων
17 Σύλλογος Μικρασιατῶν Ἀνατολή
18 Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία
19 Θρᾳκικὴ Ἀδελφότης
20 Ἑταιρία ὁ Ἑλληνισμὸς
21 Μεγαλοπολιτικὸς Σύνδεσμος
22 Σύλλογος Ἐμποροϋπαλλήλων
23 Σύνδεσμος τῶν Ἑλληνικῶν γυμναστικῶν καὶ ἀθλητικῶν συλλόγων.
24 Ἕνωσις Ἑλληνίδων
25 Λαϊκὴ Σχολὴ
26 Οἰκονομικὸν συσσίτιον

Ἐν Πειραιεῖ

27 Πειραϊκὸς Σύνδεσμος
28 Ὅμιλος Φιλομούσων
29 Καλλιτεχνικὸν Κέντρον
30 Ὅμιλος Πεζοπόρων
31 Φιλολογικὸς Σύλλογος Δημοσθένης

Ἐν Κορίνθῳ

32 Σύλλογος Ἀλληλοβοηθείας Ἅγιος Παῦλος

Ἐν Πάτραις

33 Ἐμπορικὸς Σύλλογος
34 Παναχαϊκὸς Σύλλογος

35 Σχολὴ Ἀπόρων Παίδων
36 Σύνδεσμος Ἐμποροϋπαλλήλων Ἕνωσις
37 Βιοτεχνικὴ ἑταιρία
38 Καλαβρυτικὸς Σύλλογος

Ἐν Πύργῳ

39 Σωματεῖον Ἀλληλοβοηθείας Ὀλύμπια

Ἐν Ἄρτῃ

40 Ἠπειρωτικὸς Σύλλ. Σκουφᾶς

Ἐν Μεσολογγίῳ

41 Παναιτωλικὸς Γυμναστικὸς Σύλλογος
42 Νυκτερινὴ Λαϊκὴ Σχολὴ

Ἐν Κερκύρᾳ

43 Δημοσία Βιβλιοθήκη Κερκύρας
44 Ἀναγνωστικὴ ἑταιρία
45 Φιλαρμονικὴ ἑταιρία

Ἐν Ζακύνθῳ

46 Δημοσία Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

Ἐν Ἀργοστολίῳ

47 Σχολὴ Ἀπόρων Παίδων

Ἐν Ληξουρίῳ

48 Ἐργατικὸς Σύνδεσμος Ἀδελφοποίησις

Ἐν Κωνσταντινουπόλει

49 Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος
50 Λέσχη ***Μνημοσύνη***
51 Ἀδελφότης ***Ξηροκρήνη***
52 Φιλεκπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης
53 Σύλλογος ***Ἑρμῆς***
54 Μακεδονικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος
55 Ἑλληνοκαθολικὴ Ἑταιρία Σύμπνοια

Ἐν Σμύρνῃ

56 Εὐαγγελικὴ Σχολὴ
57 Μουσεῖον Σμύρνης
58 Ἀγαθοεργὸς Ἀδελφότης ***Ὅμηρος***
59 Θρησκευτικὴ Ἀδελφότης Εὐσέβεια

Ἐν Θεσσαλονίκῃ

60 Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος
61 Λέσχη Συντεχνιῶν

Ἐν Καστορίᾳ

62 Ἐφορεία Ἑλληνικῆς Σχολῆς

Ἐν Βάρνῃ

63 Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος
64 Ἐφορεία τῶν Σχολείων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος

Ἐν Φιλιππουπόλει

65 Φιλαρμονικὸς Σύλλογος ***Ὀρφεὺς***

Ἐν Ἀδριανουπόλει

66 Ἑλληνικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος

Ἐν Ἰωαννίνοις

67 Λέσχη ἡ Πρόοδος

Ἐν Τραπεζοῦντι

68 Σύλλογος ὁ Ξενοφῶν

Ἐν Οἰνόῃ

69 Ἀναγνωστήριον ἡ ***Φιλαδέλφεια***

Ἐν Ἀμισῷ

70 Φιλοπρόοδος Λέσχη Ἀμισὸς

71 Κεντρικὴ Ἐφορεία τῶν Σχολείων

Ἐν Θάσῳ

72 Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης ὁ Φοῖνιξ

Ἐν Ῥόδῳ

73 Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ τῶν ἐν Ῥόδῳ Ἀγαθοεργῶν Καταστημάτων

Ἐν Κρήτῃ

74 Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος Ῥεθύμνης

75 Ἀδελφότης Ἱεραπέτρας

Ἐν Κύπρῳ

76 Ἀναγνωστήριον ἐν Λευκωσίᾳ

Ἐν Σεβαστουπόλει

77 Ἐφορεία Ἑλληνικῆς Κοινότητος

Β′ ΑΛΛΟΔΑΠΑ

Ἐν Ἀθήναις

1 Γαλλικὴ Σχολὴ

2 Αὐτοκρατορικὸν Γερμανικὸν Ἰνστιτοῦτον

3 Βρεττανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ

4 Ἀμερικανικὴ Σχολὴ

Ἐν Βελγίῳ

5 Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν, Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν

6 Βασιλικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Βελγίου

Ἐν Ῥωσίᾳ

7 Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Δημοσία Βιβλιοθήκη

8 Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ῥωσικὴ Ἑταιρία

9 Ὁ ἐν Πετρουπόλει Αὐτοκρ. Ὀρθόδοξος Παλαιστινὸς Σύλλογος

Ἐν Αὐστρίᾳ

10 Ἡ ἐν Βιέννῃ Αὐτοκρατορικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν

11 Ὁ ἐν Πράγᾳ μαθηματικὸς Σύλλογος τῆς Βοημίας

12 Ἡ Βασιλ. Βοημικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν ἐν Πράγᾳ

13 Ἡ ἐν Βιέννῃ Ἀνθρωπολογικὴ Ἑταιρία

Ἐν Ἰταλίᾳ

14 Γενικὴ Ἐφορεία τῶν ἀνασκαφῶν

15 Γεωγραφικὴ Ἰταλ. Ἑταιρία

16 Ἡ ἐν Ῥώμῃ Ἀκαδημία dei Lincei

17 Ἡ ἐν Ῥώμῃ Γαλλικὴ Σχολὴ

18 Ἡ ἐν Βενετίᾳ Ἑταιρία τῆς Προόδου

19 Τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἀθήναιον

20 Ἡ ἐν Ῥοβερέτῳ Ἀκαδημία Degli Agiati

21 Τὸ συνέδρ. τῶν Ἀνατολιστῶν

Ἐν Γερμανίᾳ

22 Ἡ Βασιλικὴ Πρωσσικὴ Βιβλιοθήκη

23 Ἡ Βασιλικὴ Σαξονικὴ Βιβλιοθήκη

24 Ἡ ἐν Γοτίγγῃ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν

25 Τὸ Αὐτοκρατορικὸν Πανεπιστήμιον τοῦ Στρασβούργου

26 Ἡ Ἀστικὴ καὶ Πανεπιστημιακὴ Βιβλιοθήκη Στρασβούργου

27 Τὸ ἐτήσιον Συνέδριον τῶν Γερμανῶν ἐπιστημόνων

28 Ἡ ἐν Χάλλῃ Γερμανικὴ Ἀνατολικὴ Ἑταιρία

Ἐν Γαλλίᾳ

29 Τὸ ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως Γαλλικὸν Ὑπουργεῖον

30 Ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν

31 Ὁ ἐν Παρισίοις Σύλλογος πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν

32 Ἡ ἐν Μομπελλιὲ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν καὶ Γραμμάτων

Ἐν Ἀγγλίᾳ

33 Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου

34 Ἑταιρία πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Ἀγγλίᾳ

Ἐν Ὁλλανδίᾳ

35 Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν

36 Τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λουγδούνου

37 Φιλελληνικὸς Σύλλογος ἐν Ἀμστελοδάμῳ

Ἐν Ἱσπανίᾳ

38 Ἡ Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Γραμμάτων ἐν Βαρκελλώνῃ

39 Τὸ Καταλωνικὸν κέντρον ἐν Βαρκελλώνῃ

Ἐν Καναδᾷ

40 Ἡ ἐν Μονρεὰλ Β. Ἑταιρία τοῦ Καναδᾶ

Ἐν Μεξικῷ

41 Ἡ Μεξικανικὴ Γεωγραφικὴ καὶ Στατιστικὴ Ἑταιρία

Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς

42 Τὸ Πανεπιστήμιον Harward ἐν Κανταβριγίᾳ

43 Τὸ Ἀθήναιον τῆς Βοστῶνος

44 Ἡ Ἱστορικὴ Ἑταιρία τῆς Βερμὸν

45 Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βερμὸν

46 Ὁ Σμιθσόνειος Σύλλογος

47 Ἑταιρία τῶν Ἐπιστημῶν ἐν St Louis

48 Ἀμερικανικὴ Ἑταιρία τῶν Ἐπιστημῶν

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ

Ν. Παγκώστας
Εὐγ. Ῥίζος
Γ. Χαρίτων
Κλεάνθης Παπάζογλους
Π. Λύτσικας
Ὁ πρώην Λαρίσης Δωρόθεος
Δόρα Ἰστριὰς
Ν. Χωραφᾶς

1889

Γ. Βασιλείου
Ν. Πάνος
Εὐάγγελος Βαλτατζῆς
Ζωὴ Ε. Βαλτατζῆ
Ὁ Ἀθηνῶν Προκόπιος
Κωνστ. Δαμιράλης
Σπυρ. Παυλίδης
Π. Βουγιούκας
Νικ. Νικολαΐδης
Εὐθ. Καστόρχης
Γεώργ. Μανούσης
Βασίλειος Ἡρακλέους
Ἐλ. Ῥηγάδης
Π. Τσαπάρας
Κ. Ξανθόπουλος
Δ. Δούμας
Ἐμμ. Ψύχας
Queux de St. Hilaire
Ἀρθοὺρ Μένσελ
Ἰούλιος Φάβρης
Σ. Χ. Ἀργυρόπουλος

1890

Σέργιος Χ. Ραφτάνης
Τηλέμαχος Μαρᾶτος
Ἡροκλῆς Βασιάδης
Δημήτριος Στροῦμπος
Ἰωάννης Σοῦτζος
Ἀριστείδης Κ. Οἰκονόμου
Δημήτριος Ταμπακόπουλος
Θεόδ. Παπαλεξόπουλος
Παντολέων Θεολόγος
Α. Βαλλιᾶνος
Ν. Π. Δηλιγιάννης
Ι. Ἰσιδ. Σκυλίσσης
Λ. Παπαϊωάννου
Ἐρρῖκος Σχλίεμαν
Ἰω. Καραγκιοζιάδης

1891

Δὸν Πέτρος Β'
Ξ. Ἀργύρης
Φερδινάνδος Γρηγορόβιος
Πέτρος Παπαρρηγόπουλος
Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος
Ἰω. Σακελλίων
Δ. Βασιλείου
Γ. Κ. Χούμης
Διομ. Διαμάντης
Ο. Ῥίμαν
Σπυρίδων Σπηλιωτάκης

1892

Α. Πασπάτης
Ἀλέξ. Ρ. Ραγκαβῆς
Χ. Ν. Φιλαδελφεὺς
Ἡρ. Μητσόπουλος
Ὁ πρώην Κερκύρας Ἀντώνιος
Φραγκῖσκος Λοίχερος
Ἐδουάρδος Φρῆμαν

'Αχιλλεὺς 'Αγαθόνικος
Μιχαὴλ 'Αβέρωφ
'Αλέξανδρος Τράϊμπερ
'Αντώνιος Π. Ῥάλλης
'Ιωάννης Ῥωμανὸς
'Ιωάννης Βαρβιτσιώτης
Τάσος Νεροῦτσος
'Αναστ. Βυζάντιος
Θ. Ροδοκανάκης
'Ερρῖκος Κοιλίγγιος
Κάρολος Τισσὸ
'Ιω. 'Αμπανόπουλος
'Ιω. Καρύδας

1893

Μιχαὴλ Δούμπας
Μενέλαος Νεγρεπόντης
Θεοδ. 'Αρεταῖος
Θεόδ. 'Αφεντούλης
Δημ. Ν. Λεβίδης
Α. Γιάκος
Γεώρ. Τζίνης
Λουδ. Μύντερ
Δημ. Στεφάνοβικ Σκυλίτσης
Α. Ψυχάρης

1894

'Ο Σ. Διονύσιος Λάτας
'Αθ. Κυζικηνὸς
Γεράσιμος Δρακόπουλος
Νικόλαος Μοσχάκης
Γεώργιος Ι. Δουρούτης
'Ιω. Νεγρεπόντης
Νικόλαος Δεικτάκης
'Ερρῖκος Βροὺνν
Στέφ. Ζαφειρόπουλος
'Ιω. Σκαραμαγκᾶς
Λεων. 'Εμπειρῖκος
Ε. Πρασακάκης
Λεων. Ῥοζάκης
Γεώρ. Καίσ. Ῥώμας
Ζαχαρίας φὸν Λίγγενθαλ
'Ιδομ. Βιτώρης
Ν. Ζαρίφης
Δ. Μ. Κατινάκης
'Ιω. Θεοφιλᾶτος
Σωτ. Οἰκονόμος
Louis Diaz Moreu

1895

'Ο Σ. 'Ιωσὴφ Ζαφφῖνος
'Ιω. Βάμβας
'Αχ. Παράσχος
'Αλ. Α. Σοῦτζος
Νικ. Χλωρὸς
'Ιω. Τυπάλδος
Γαβριὴλ Δεστούνης
Δημ. Παπαγεωργίου
Α. Κανέλλης
Νικ. Ζαρίφης
Μιχ. 'Ιδρωμένος
Ν. Τ. Βούλγαρις
Α. Ν. Μαυροκορδᾶτος
'Ιω. 'Αντωνιάδης
Κ. Σωτηριάδης
Γ. Κορωνιὸς
Μιχ. Παπαδόπουλος
Εὐστάθιος Καρατζᾶς

1896

Σοφία Τρ. Μουτσοπούλου
Ὁ Σ. Μητρ. Ἀθηνῶν Γερμανὸς
Α. Εὐμορφόπουλος
Βερν. Ὅρνσταϊν
Περ. Σοῦτζος
Δημ. Κοκίδης
Φιλ. Οἰκονομίδης
Γ. Βιζυηνός
Γ. Μαρτινέλλης
Ν. Δ. Καλλιφρονᾶς
Δ. Μηλιώτης
Σ. Δελαγραμμάτης
Ἰω. Ῥαΐσης
Ἰω. Μεσσηνέζης
Π. Χιώτης
Ἐρρ. Τράϊτσκε
Ἐρν. Κούρτιος
Ὁ Δράμας Γερμανὸς Μιχαηλίδης
Ἐρνέστος Ῥόσσης
Ἰάκ. Πολυλᾶς
Παῦλος Καλλιγᾶς
Ὁ πρώην Πατρῶν Νικηφόρος Καλογερᾶς
Ἰω. Μερεδὶθ Ῥὴδ
Δημ. Πετρίδης
Εὐστρ. Πετροκόκκινος

1897

Ξενοφῶν Ζωγράφος
Γεώργιος Κωστῆς
Διον. Θερειανὸς
Α. Ἀναγνωστάκης
Μ. Ῥενιέρης
Π. Βαρατάσης
Ἀχ. Ποστολάκας
Ἀγ. Γιαννόπουλος Ἠπειρώτης
Σπυρ. Δουκάκης
Κωνστ. Κολιάτσος
Παῦλος Ἰωάννου
Ῥαφαὴλ Ε. Ῥαφαὴλ
Κ. Γκινιὰρ
Ξ. Νίδερ
Δ. Μάτοβ

1898

Δημ. Ὀρφανίδης
Φῆλιξ Καβαλόττης
Τιμολέων Φιλήμων
Γουλ. Γλάδστων
Ἰω. Τέλφυ
Χρηστάκης Ζωγράφος
Α. Θεοδωράκης
Δημ. Α. Κορομηλᾶς
Ε. Ῥάλλης
Σπυρ. Βλασόπουλος
Ἰω. Χαρίσης
Κ. Δεληγιάννης
Κωνστ. Βουσάκης
Δημ. Σεμιτέλος

1899

Ἀνδρέας Συγγρὸς
Ὁ Κορίνθου Σωκράτης
Α. Ζίννης

ΕΤΑΙΡΙΑΙ, ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ

ΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ

Α΄ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ἐν Ἀθήναις

1 Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον
2 Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη
3 Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων
4 Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία
5 Φιλεκπαιδευτικὴ ἑταιρία
6 Ἰατρικὴ ἑταιρία
7 Σύλλογος κυριῶν ὑπὲρ τῆς γυναικείας ἐκπαιδεύσεως
8 Ἑταιρία τῶν φίλων τοῦ Λαοῦ
9 Μουσικὸς καὶ Δραματικὸς Σύλλογος
10 Ἑταιρία τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ
11 Φαρμακευτικὴ ἑταιρία
12 Ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ ἑταιρία τῆς Ἑλλάδος
13 Πανελλήνιος Γυμναστικὸς Σύλλογος
14 Μουσικὴ ἑταιρία Ἀθηνῶν
16 Ἡ ἐν Χριστῷ Ἀδελφότης
16 Ἑταιρία Φιλοτέχνων
17 Σύλλογος Μικρασιατῶν Ἀνατολὴ
18 Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία
19 Θρᾳκικὴ Ἀδελφότης
20 Ἑταιρία ὁ Ἑλληνισμὸς
21 Μεγαλοπολιτικὸς Σύνδεσμος
22 Σύλλογος Ἐμποροϋπαλλήλων
23 Σύνδεσμος τῶν Ἑλληνικῶν γυμναστικῶν καὶ ἀθλητικῶν συλλόγων.
24 Ἕνωσις Ἑλληνίδων
25 Λαϊκὴ Σχολὴ
26 Οἰκονομικὸν συσσίτιον

Ἐν Πειραιεῖ

27 Πειραϊκὸς Σύνδεσμος
28 Ὅμιλος Φιλομούσων
29 Καλλιτεχνικὸν Κέντρον
30 Ὅμιλος Πεζοπόρων
31 Φιλολογικὸς Σύλλογος Δημοσθένης

Ἐν Κορίνθῳ

32 Σύλλογος Ἀλληλοβοηθείας Ἅγιος Παῦλος

Ἐν Πάτραις

33 Ἐμπορικὸς Σύλλογος
34 Παναχαϊκὸς Σύλλογος

35 Σχολὴ Ἀπόρων Παίδων
36 Σύνδεσμος Ἐμποροϋπαλλήλων Ἕνωσις
37 Βιοτεχνικὴ ἑταιρία
38 Καλαβρυτικὸς Σύλλογος

Ἐν Πύργῳ

39 Σωματεῖον Ἀλληλοβοηθείας Ὀλύμπια

Ἐν Ἄρτῃ

40 Ἠπειρωτικὸς Σύλλ. Σκουφᾶς

Ἐν Μεσολογγίῳ

41 Παναιτωλικὸς Γυμναστικὸς Σύλλογος
42 Νυκτερινὴ Λαϊκὴ Σχολὴ

Ἐν Κερκύρᾳ

43 Δημοσία Βιβλιοθήκη Κερκύρας
44 Ἀναγνωστικὴ ἑταιρία
45 Φιλαρμονικὴ ἑταιρία

Ἐν Ζακύνθῳ

46 Δημοσία Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

Ἐν Ἀργοστολίῳ

47 Σχολὴ Ἀπόρων Παίδων

Ἐν Λῃξουρίῳ

48 Ἐργατικὸς Σύνδεσμος Ἀδελφοποίησις

Ἐν Κωνσταντινουπόλει

49 Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος
50 Λέσχη ***Μνημοσύνη***
51 Ἀδελφότης ***Ξηροκρήνη***
52 Φιλεκπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης
53 Σύλλογος ***Ἑρμῆς***
54 Μακεδονικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος
55 Ἑλληνοκαθολικὴ Ἑταιρία Σύμπνοια

Ἐν Σμύρνῃ

56 Εὐαγγελικὴ Σχολὴ
57 Μουσεῖον Σμύρνης
58 Ἀγαθοεργὸς Ἀδελφότης ***Ὅμηρος***
59 Θρησκευτικὴ Ἀδελφότης Εὐσέβεια

Ἐν Θεσσαλονίκῃ

60 Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος
61 Λέσχη Συντεχνιῶν

Ἐν Καστορίᾳ

62 Ἐφορεία Ἑλληνικῆς Σχολῆς

Ἐν Βάρνῃ

63 Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος
64 Ἐφορεία τῶν Σχολείων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος

Ἐν Φιλιππουπόλει

65 Φιλαρμονικὸς Σύλλογος ***Ὀρφεὺς***

Ἐν Ἀδριανουπόλει

66 Ἑλληνικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος

Ἐν Ἰωαννίνοις

67 Λέσχη ἡ Πρόοδος

Ἐν Τραπεζοῦντι

68 Σύλλογος ὁ Ξενοφῶν

Ἐν Οἰνόῃ

69 Ἀναγνωστήριον ἡ ***Φιλαδέλφεια***

Ἐν Ἀμισῷ

70 Φιλοπρόοδος Λέσχη Ἀμισὸς
71 Κεντρικὴ Ἐφορεία τῶν Σχολείων

Ἐν Θάσῳ

72 Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης ὁ Φοῖνιξ

Ἐν Ρόδῳ

73 Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ τῶν ἐν Ρόδῳ Ἀγαθοεργῶν Καταστημάτων

Ἐν Κρήτῃ

74 Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος Ρεθύμνης
75 Ἀδελφότης Ἱεραπέτρας

Ἐν Κύπρῳ

76 Ἀναγνωστήριον ἐν Λευκωσίᾳ

Ἐν Σεβαστουπόλει

77 Ἐφορεία Ἑλληνικῆς Κοινότητος

Β΄ ΑΛΛΟΔΑΠΑ

Ἐν Ἀθήναις

1 Γαλλικὴ Σχολὴ
2 Αὐτοκρατορικὸν Γερμανικὸν Ἰνστιτοῦτον
3 Βρεττανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ
4 Ἀμερικανικὴ Σχολὴ

Ἐν Βελγίῳ

5 Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν, Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν
6 Βασιλικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Βελγίου

Ἐν Ρωσίᾳ

7 Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Δημοσία Βιβλιοθήκη
8 Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ρωσικὴ Ἑταιρία
9 Ὁ ἐν Πετρουπόλει Αὐτοκρ. Ὀρθόδοξος Παλαιστινὸς Σύλλογος

Ἐν Αὐστρίᾳ

10 Ἡ ἐν Βιέννῃ Αὐτοκρατορικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν
11 Ὁ ἐν Πράγᾳ μαθηματικὸς Σύλλογος τῆς Βοημίας
12 Ἡ Βασιλ. Βοημικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν ἐν Πράγᾳ
13 Ἡ ἐν Βιέννῃ Ἀνθρωπολογικὴ Ἑταιρία

Ἐν Ἰταλίᾳ

14 Γενικὴ Ἐφορεία τῶν ἀνασκαφῶν
15 Γεωγραφικὴ Ἰταλ. Ἑταιρία
16 Ἡ ἐν Ρώμῃ Ἀκαδημία dei Lincei
17 Ἡ ἐν Ρώμῃ Γαλλικὴ Σχολὴ
18 Ἡ ἐν Βενετίᾳ Ἑταιρία τῆς Προόδου
19 Τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἀθήναιον
20 Ἡ ἐν Ροβερέτῳ Ἀκαδημία Degli Agiati
21 Τὸ συνέδρ. τῶν Ἀνατολιστῶν

'Εν Γερμανίᾳ

22 'Η Βασιλικὴ Πρωσσικὴ Βιβλιοθήκη

23 'Η Βασιλικὴ Σαξονικὴ Βιβλιοθήκη

24 'Η ἐν Γοτίγγῃ 'Ακαδημία τῶν 'Επιστημῶν

25 Τὸ Αὐτοκρατορικὸν Πανεπιστήμιον τοῦ Στρασβούργου

26 'Η 'Αστικὴ καὶ Πανεπιστημιακὴ Βιβλιοθήκη Στρασβούργου

27 Τὸ ἐτήσιον Συνέδριον τῶν Γερμανῶν ἐπιστημόνων

28 'Η ἐν Χάλλῃ Γερμανικὴ 'Ανατολικὴ 'Εταιρία

'Εν Γαλλίᾳ

29 Τὸ ἐπὶ τῆς 'Εκπαιδεύσεως Γαλλικὸν 'Υπουργεῖον

30 'Η Γαλλικὴ 'Ακαδημία τῶν 'Επιστημῶν

31 'Ο ἐν Παρισίοις Σύλλογος πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν 'Ελληνικῶν σπουδῶν

32 'Η ἐν Μομπελλιὲ 'Ακαδημία τῶν 'Επιστημῶν καὶ Γραμμάτων

'Εν 'Αγγλίᾳ

33 'Η Βιβλιοθήκη τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου

34 'Εταιρία πρὸς διάδοσιν τῶν 'Ελληνικῶν γραμμάτων ἐν 'Αγγλίᾳ

'Εν 'Ολλανδίᾳ

35 Βασιλικὴ 'Ακαδημία τῶν 'Επιστημῶν

36 Τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λουγδούνου

37 Φιλελληνικὸς Σύλλογος ἐν 'Αμστελοδάμῳ

'Εν 'Ισπανίᾳ

38 'Η Βασιλικὴ 'Ακαδημία τῶν Γραμμάτων ἐν Βαρκελλώνῃ

39 Τὸ Καταλωνικὸν κέντρον ἐν Βαρκελλώνῃ

'Εν Καναδᾷ

40 'Η ἐν Μονρεὰλ Β. 'Εταιρία τοῦ Καναδᾶ

'Εν Μεξικῷ

41 'Η Μεξικανικὴ Γεωγραφικὴ καὶ Στατιστικὴ 'Εταιρία

'Εν ταῖς 'Ηνωμέναις Πολιτείαις τῆς 'Αμερικῆς

42 Τὸ Πανεπιστήμιον Harward ἐν Κανταβριγίᾳ

43 Τὸ 'Αθήναιον τῆς Βοστῶνος

44 'Η 'Ιστορικὴ 'Εταιρία τῆς Βερμὸν

45 Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βερμὸν

46 'Ο Σμιθσόνειος Σύλλογος

47 'Εταιρία τῶν 'Επιστημῶν ἐν St Louis

48 'Αμερικανικὴ 'Εταιρία τῶν 'Επιστημῶν

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ

Ν. Παγκώστας
Εὐγ. Ρῖζος
Γ. Χαρίτων
Κλεάνθης Παπάζογλους
Π. Λύτσικας
Ὁ πρώην Λαρίσης Δωρόθεος
Δόρα Ἰστριὰς
Ν. Χωραφᾶς

1889

Γ. Βασιλείου
Ν. Πάνος
Εὐάγγελος Βαλτατζῆς
Ζωὴ Ε. Βαλτατζῆ
Ὁ Ἀθηνῶν Προκόπιος
Κωνστ. Δαμιράλης
Σπυρ. Παυλίδης
Π. Βουγιούκας
Νικ. Νικολαΐδης
Εὐθ. Καστόρχης
Γεώργ. Μανούσης
Βασίλειος Ἡρακλέους
Ἐλ. Ῥηγάδης
Π. Τσαπάρας
Κ. Ξανθόπουλος
Δ. Δούμας
Ἐμμ. Ψύχας
Queux de St. Hilaire
Ἀρθοὺρ Μένσελ
Ἰούλιος Φάβρης
Σ. Χ. Ἀργυρόπουλος

1890

Σέργιος Χ. Ραφτάνης
Τηλέμαχος Μαρᾶτος
Ἡροκλῆς Βασιάδης
Δημήτριος Στροῦμπος
Ἰωάννης Σοῦτζος
Ἀριστείδης Κ. Οἰκονόμου
Δημήτριος Ταμπακόπουλος
Θεόδ. Παπαλεξόπουλος
Παντολέων Θεολόγος
Α. Βαλλιᾶνος
Ν. Π. Δηλιγιάννης
Ι. Ἰσιδ. Σκυλίσσης
Λ. Παπαϊωάννου
Ἐρρῖκος Σχλίεμαν
Ἰω. Καραγκιοζιάδης

1891

Δὸν Πέτρος Β΄
Ξ. Ἀργύρης
Φερδινάνδος Γρηγορόβιος
Πέτρος Παπαρρηγόπουλος
Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος
Ἰω. Σακελλίων
Δ. Βασιλείου
Γ. Κ. Χούμης
Διομ. Διαμάντης
Ο. Ῥίμαν
Σπυρίδων Σπηλιωτάκης

1892

Α. Πασπάτης
Ἀλέξ. Ρ. Ραγκαβῆς
Χ. Ν. Φιλαδελφεὺς
Ἡρ. Μητσόπουλος
Ὁ πρώην Κερκύρας Ἀντώνιος
Φραγκῖσκος Λοίχερος
Ἐδουάρδος Φρῆμαν

'Αχιλλεὺς 'Αγαθόνικος
Μιχαὴλ 'Αβέρωφ
'Αλέξανδρος Τράϊμπερ
'Αντώνιος Π. Ράλλης
'Ιωάννης Ρωμανὸς
'Ιωάννης Βαρβιτσιώτης
Τάσος Νεροῦτσος
'Αναστ. Βυζάντιος
Θ. Ροδοκανάκης
'Ερρῖκος Κοιλίγγιος
Κάρολος Τισσὸ
'Ιω. 'Αμπανόπουλος
'Ιω. Καρύδας

1893

Μιχαὴλ Δούμπας
Μενέλαος Νεγρεπόντης
Θεοδ. 'Αρεταῖος
Θεόδ. 'Αφεντούλης
Δημ. Ν. Λεβίδης
Α. Γιάκος
Γεώρ. Τζίνης
Λουδ. Μύντερ
Δημ. Στεφάνοβικ Σκυλίτσης
Α. Ψυχάρης

1894

'Ο Σ. Διονύσιος Λάτας
'Αθ. Κυζικηνὸς
Γεράσιμος Δρακόπουλος
Νικόλαος Μοσχάκης
Γεώργιος Ι. Δουρούτης
'Ιω. Νεγρεπόντης
Νικόλαος Δεικτάκης
'Ερρῖκος Βροὺνν
Στέφ. 'Ζαφειρόπουλος
'Ιω. Σκαραμαγκᾶς
Λεων. 'Εμπειρῖκος
Ε. Πρασακάκης
Λεων. 'Ροζάκης
Γεώρ. Καίσ. 'Ρώμας
Ζαχαρίας φὸν Λίγγενθαλ
'Ιδομ. Βιτώρης
Ν. Ζαρίφης
Δ. Μ. Κατινάκης
'Ιω. Θεοφιλᾶτος
Σωτ. Οἰκονόμος
Louis Diaz Moreu

1895

'Ο Σ. 'Ιωσὴφ Ζαφφῖνος
'Ιω. Βάμβας
'Αχ. Παράσχος
'Αλ. Α. Σοῦτζος
Νικ. Χλωρὸς
'Ιω. Τυπάλδος
Γαβριὴλ Δεστούνης
Δημ. Παπαγεωργίου
Α. Κανέλλης
Νικ. Ζαρίφης
Μιχ. 'Ιδρωμένος
Ν. Τ. Βούλγαρις
Α. Ν. Μαυροκορδᾶτος
'Ιω. 'Αντωνιάδης
Κ. Σωτηριάδης
Γ. Κορωνιὸς
Μιχ. Παπαδόπουλος
Εὐστάθιος Καρατζᾶς

1896

Σοφία Τρ. Μουτσοπούλου
Ὁ Σ. Μητρ. Ἀθηνῶν Γερμανὸς
Α. Εὐμορφόπουλος
Βερν. Ὄρνσταϊν
Περ. Σοῦτζος
Δημ. Κοκίδης
Φιλ. Οἰκονομίδης
Γ. Βιζυηνὸς
Γ. Μαρτινέλλλης
Ν. Δ. Καλλιφρονᾶς
Δ. Μηλιώτης
Σ. Δελαγραμμάτης
Ἰω. Ῥαίσης
Ἰω. Μεσσηνέζης
Π. Χιώτης
Ἐρρ. Τράϊτσκε
Ἐρν. Κούρτιος
Ὁ Δράμας Γερμανὸς Μιχαηλίδης
Ἐρνέστος Ῥόσσης
Ἰάκ. Πολυλᾶς
Παῦλος Καλλιγᾶς
Ὁ πρῴην Πατρῶν Νικηφόρος Καλογερᾶς
Ἰω. Μερεδὶθ Ῥὴδ
Δημ. Πετρίδης
Εὐστρ. Πετροκόκκινος

1897

Ξενοφῶν Ζωγράφος
Γεώργιος Κωστῆς
Διον. Θερειανὸς
Α. Ἀναγνωστάκης
Μ. Ῥενιέρης
Π. Βαρατάσης
Ἀχ. Ποστολάκας
Ἀγ. Γιαννόπουλος Ἠπειρώτης
Σπυρ. Δουκάκης
Κωνστ. Κολιάτσος
Παῦλος Ἰωάννου
Ῥαφαὴλ Ε. Ῥαφαὴλ
Κ. Γκινιὰρ
Ξ. Νίδερ
Δ. Μάτοϐ

1898

Δημ. Ὀρφανίδης
Φῆλιξ Καϐαλόττης
Τιμολέων Φιλήμων
Γουλ. Γλάδστων
Ἰω. Τέλφυ
Χρηστάκης Ζωγράφος
Α. Θεοδωράκης
Δημ. Α. Κορομηλᾶς
Ε. Ῥάλλης
Σπυρ. Βλασόπουλος
Ἰω. Χαρίσης
Κ. Δεληγιάννης
Κωνστ. Βουσάκης
Δημ. Σεμιτέλος

1899

Ἀνδρέας Συγγρὸς
Ὁ Κορίνθου Σωκράτης
Α. Ζίννης

ΕΤΑΙΡΙΑΙ, ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ

ΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ

Α΄ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ἐν Ἀθήναις

1 Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον
2 Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη
3 Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων
4 Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία
5 Φιλεκπαιδευτικὴ ἑταιρία
6 Ἰατρικὴ ἑταιρία
7 Σύλλογος κυριῶν ὑπὲρ τῆς γυναικείας ἐκπαιδεύσεως
8 Ἑταιρία τῶν φίλων τοῦ Λαοῦ
9 Μουσικὸς καὶ Δραματικὸς Σύλλογος
10 Ἑταιρία τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ
11 Φαρμακευτικὴ ἑταιρία
12 Ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ ἑταιρία τῆς Ἑλλάδος
13 Πανελλήνιος Γυμναστικὸς Σύλλογος
14 Μουσικὴ ἑταιρία Ἀθηνῶν
16 Ἡ ἐν Χριστῷ Ἀδελφότης
16 Ἑταιρία Φιλοτέχνων
17 Σύλλογος Μικρασιατῶν Ἀνατολὴ
18 Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία
19 Θρᾳκικὴ Ἀδελφότης
20 Ἑταιρία ὁ Ἑλληνισμὸς
21 Μεγαλοπολιτικὸς Σύνδεσμος
22 Σύλλογος Ἐμποροϋπαλλήλων
23 Σύνδεσμος τῶν Ἑλληνικῶν γυμναστικῶν καὶ ἀθλητικῶν συλλόγων.
24 Ἕνωσις Ἑλληνίδων
25 Λαϊκὴ Σχολὴ
26 Οἰκονομικὸν συσσίτιον

Ἐν Πειραιεῖ

27 Πειραϊκὸς Σύνδεσμος
28 Ὅμιλος Φιλομούσων
29 Καλλιτεχνικὸν Κέντρον
30 Ὅμιλος Πεζοπόρων
31 Φιλολογικὸς Σύλλογος Δημοσθένης

Ἐν Κορίνθῳ

32 Σύλλογος Ἀλληλοβοηθείας Ἅγιος Παῦλος

Ἐν Πάτραις

33 Ἐμπορικὸς Σύλλογος
34 Παναχαϊκὸς Σύλλογος

35 Σχολὴ Ἀπόρων Παίδων

36 Σύνδεσμος Ἐμποροϋπαλλήλων Ἕνωσις

37 Βιοτεχνικὴ ἑταιρία

38 Καλαβρυτικὸς Σύλλογος

Ἐν Πύργῳ

39 Σωματεῖον Ἀλληλοβοηθείας Ὀλύμπια

Ἐν Ἄρτῃ

40 Ἠπειρωτικὸς Σύλλ. Σκουφᾶς

Ἐν Μεσολογγίῳ

41 Παναιτωλικὸς Γυμναστικὸς Σύλλογος

42 Νυκτερινὴ Λαϊκὴ Σχολὴ

Ἐν Κερκύρᾳ

43 Δημοσία Βιβλιοθήκη Κερκύρας

44 Ἀναγνωστικὴ ἑταιρία

45 Φιλαρμονικὴ ἑταιρία

Ἐν Ζακύνθῳ

46 Δημοσία Βιβλιοθήκη Ζακύνθου

Ἐν Ἀργοστολίῳ

47 Σχολὴ Ἀπόρων Παίδων

Ἐν Ληξουρίῳ

48 Ἐργατικὸς Σύνδεσμος Ἀδελφοποίησις

Ἐν Κωνσταντινουπόλει

49 Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος

50 Λέσχη ***Μνημοσύνη***

51 Ἀδελφότης ***Ξηροκρήνη***

52 Φιλεκπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης

53 Σύλλογος ***Ἑρμῆς***

54 Μακεδονικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος

55 Ἑλληνοκαθολικὴ Ἑταιρία Σύμπνοια

Ἐν Σμύρνῃ

56 Εὐαγγελικὴ Σχολὴ

57 Μουσεῖον Σμύρνης

58 Ἀγαθοεργὸς Ἀδελφότης ***Ὅμηρος***

59 Θρησκευτικὴ Ἀδελφότης Εὐσέβεια

Ἐν Θεσσαλονίκῃ

60 Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος

61 Λέσχη Συντεχνιῶν

Ἐν Καστορίᾳ

62 Ἐφορεία Ἑλληνικῆς Σχολῆς

Ἐν Βάρνῃ

63 Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος

64 Ἐφορεία τῶν Σχολείων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος

Ἐν Φιλιππουπόλει

65 Φιλαρμονικὸς Σύλλογος ***Ὀρφεὺς***

Ἐν Ἀδριανουπόλει

66 Ἑλληνικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος

Ἐν Ἰωαννίνοις

67 Λέσχη ἡ Πρόοδος

Ἐν Τραπεζοῦντι

68 Σύλλογος ὁ Ξενοφῶν

Ἐν Οἰνόῃ

69 Ἀναγνωστήριον ἡ ***Φιλαδέλφεια***

Ἐν Ἀμισῷ

70 Φιλοπρόοδος Λέσχη Ἀμισὸς
71 Κεντρικὴ Ἐφορεία τῶν Σχολείων

Ἐν Θάσῳ

72 Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης ὁ Φοῖνιξ

Ἐν Ρόδῳ

73 Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ τῶν ἐν Ρόδῳ Ἀγαθοεργῶν Καταστημάτων

Ἐν Κρήτῃ

74 Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος Ρεθύμνης
75 Ἀδελφότης Ἱεραπέτρας

Ἐν Κύπρῳ

76 Ἀναγνωστήριον ἐν Λευκωσίᾳ

Ἐν Σεβαστουπόλει

77 Ἐφορεία Ἑλληνικῆς Κοινότητος

Β΄ ΑΛΛΟΔΑΠΑ

Ἐν Ἀθήναις

1 Γαλλικὴ Σχολὴ
2 Αὐτοκρατορικὸν Γερμανικὸν Ἰνστιτοῦτον
3 Βρεττανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ
4 Ἀμερικανικὴ Σχολὴ

Ἐν Βελγίῳ

5 Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν, Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν
6 Βασιλικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Βελγίου

Ἐν Ῥωσίᾳ

7 Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Δημοσία Βιβλιοθήκη
8 Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ῥωσικὴ Ἑταιρία
9 Ὁ ἐν Πετρουπόλει Αὐτοκρ. Ὀρθόδοξος Παλαιστινὸς Σύλλογος

Ἐν Αὐστρίᾳ

10 Ἡ ἐν Βιέννῃ Αὐτοκρατορικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν
11 Ὁ ἐν Πράγᾳ μαθηματικὸς Σύλλογος τῆς Βοημίας
12 Ἡ Βασιλ. Βοημικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν ἐν Πράγᾳ
13 Ἡ ἐν Βιέννῃ Ἀνθρωπολογικὴ Ἑταιρία

Ἐν Ἰταλίᾳ

14 Γενικὴ Ἐφορεία τῶν ἀνασκαφῶν
15 Γεωγραφικὴ Ἰταλ. Ἑταιρία
16 Ἡ ἐν Ῥώμῃ Ἀκαδημία dei Lincei
17 Ἡ ἐν Ῥώμῃ Γαλλικὴ Σχολὴ
18 Ἡ ἐν Βενετίᾳ Ἑταιρία τῆς Προόδου
19 Τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἀθήναιον
20 Ἡ ἐν Ῥοβερέτῳ Ἀκαδημία Degli Agiati
21 Τὸ συνέδρ. τῶν Ἀνατολιστῶν

Ἐν Γερμανίᾳ

22 Ἡ Βασιλικὴ Πρωσσικὴ Βιβλιοθήκη
23 Ἡ Βασιλικὴ Σαξονικὴ Βιβλιοθήκη
24 Ἡ ἐν Γοτίγγῃ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν
25 Τὸ Αὐτοκρατορικὸν Πανεπιστήμιον τοῦ Στρασβούργου
26 Ἡ Ἀστικὴ καὶ Πανεπιστημιακὴ Βιβλιοθήκη Στρασβούργου
27 Τὸ ἐτήσιον Συνέδριον τῶν Γερμανῶν ἐπιστημόνων
28 Ἡ ἐν Χάλλῃ Γερμανικὴ Ἀνατολικὴ Ἑταιρία

Ἐν Γαλλίᾳ

29 Τὸ ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως Γαλλικὸν Ὑπουργεῖον
30 Ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν
31 Ὁ ἐν Παρισίοις Σύλλογος πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν
32 Ἡ ἐν Μομπελλιὲ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν καὶ Γραμμάτων

Ἐν Ἀγγλίᾳ

33 Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου
34 Ἑταιρία πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Ἀγγλίᾳ

Ἐν Ὁλλανδίᾳ

35 Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν
36 Τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λουγδούνου
37 Φιλελληνικὸς Σύλλογος ἐν Ἀμστελοδάμῳ

Ἐν Ἱσπανίᾳ

38 Ἡ Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Γραμμάτων ἐν Βαρκελλώνῃ
39 Τὸ Καταλωνικὸν κέντρον ἐν Βαρκελλώνῃ

Ἐν Καναδᾷ

40 Ἡ ἐν Μονρεὰλ Β. Ἑταιρία τοῦ Καναδᾶ

Ἐν Μεξικῷ

41 Ἡ Μεξικανικὴ Γεωγραφικὴ καὶ Στατιστικὴ Ἑταιρία

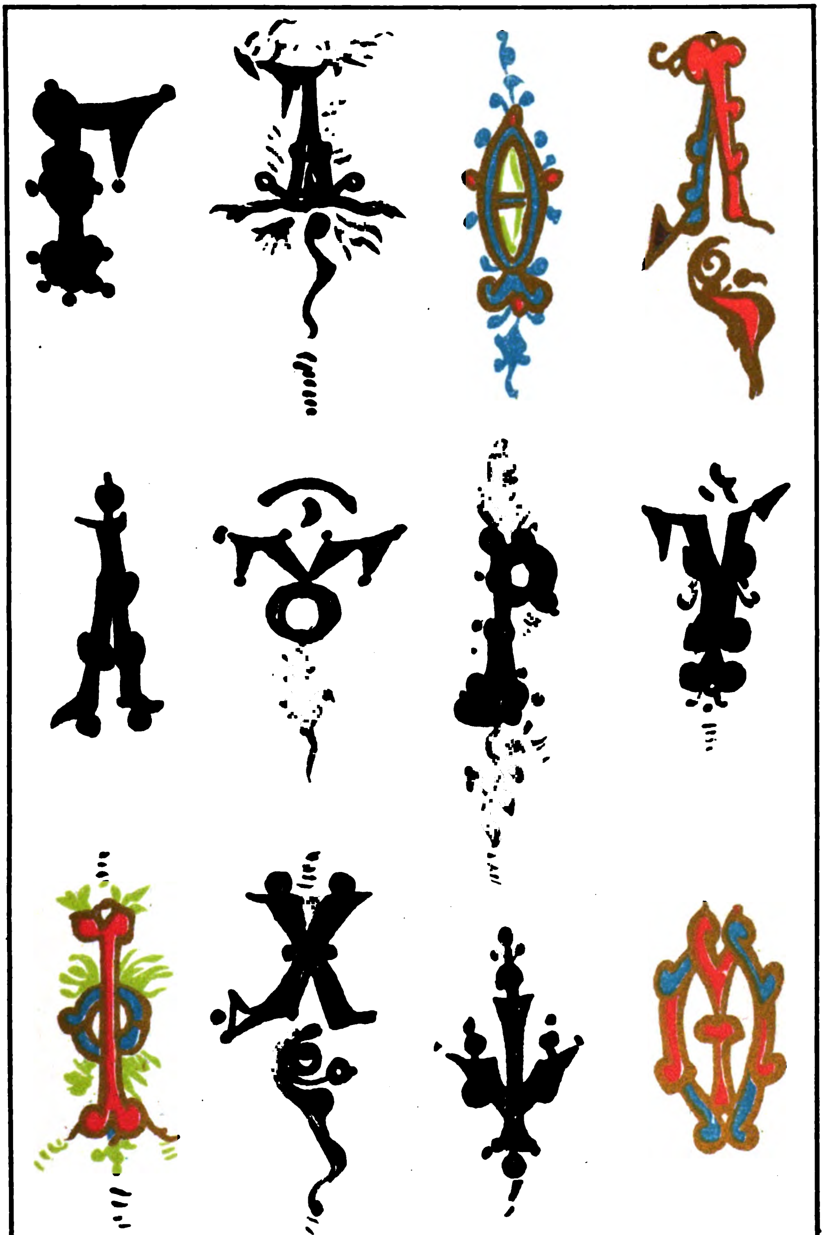
Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς

42 Τὸ Πανεπιστήμιον Harward ἐν Κανταβριγίᾳ
43 Τὸ Ἀθήναιον τῆς Βοστῶνος
44 Ἡ Ἱστορικὴ Ἑταιρία τῆς Βερμὸν
45 Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βερμὸν
46 Ὁ Σμιθσόνειος Σύλλογος
47 Ἑταιρία τῶν Ἐπιστημῶν ἐν St Louis
48 Ἀμερικανικὴ Ἑταιρία τῶν Ἐπιστημῶν

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ

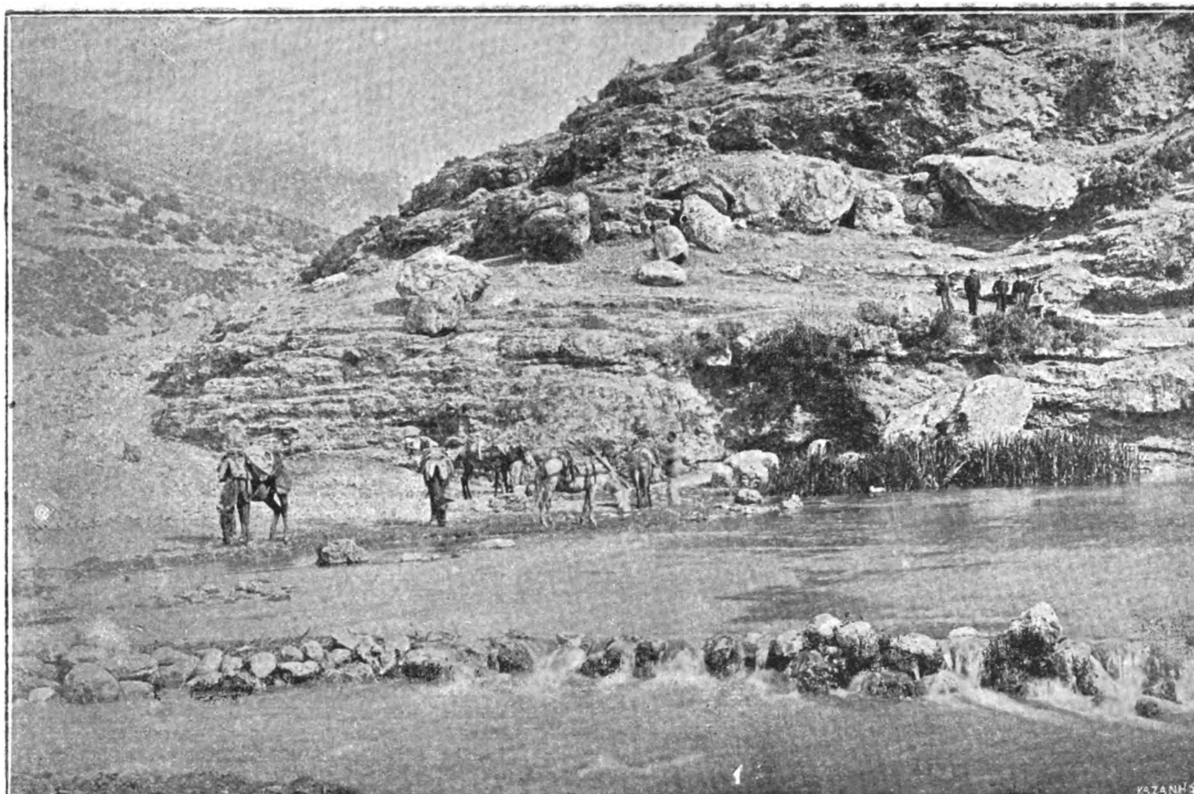

ΛΙΘ. Κ. ΓΡΟΥΝΔΜΑΝ, ΑΘΗΝΑΙ.

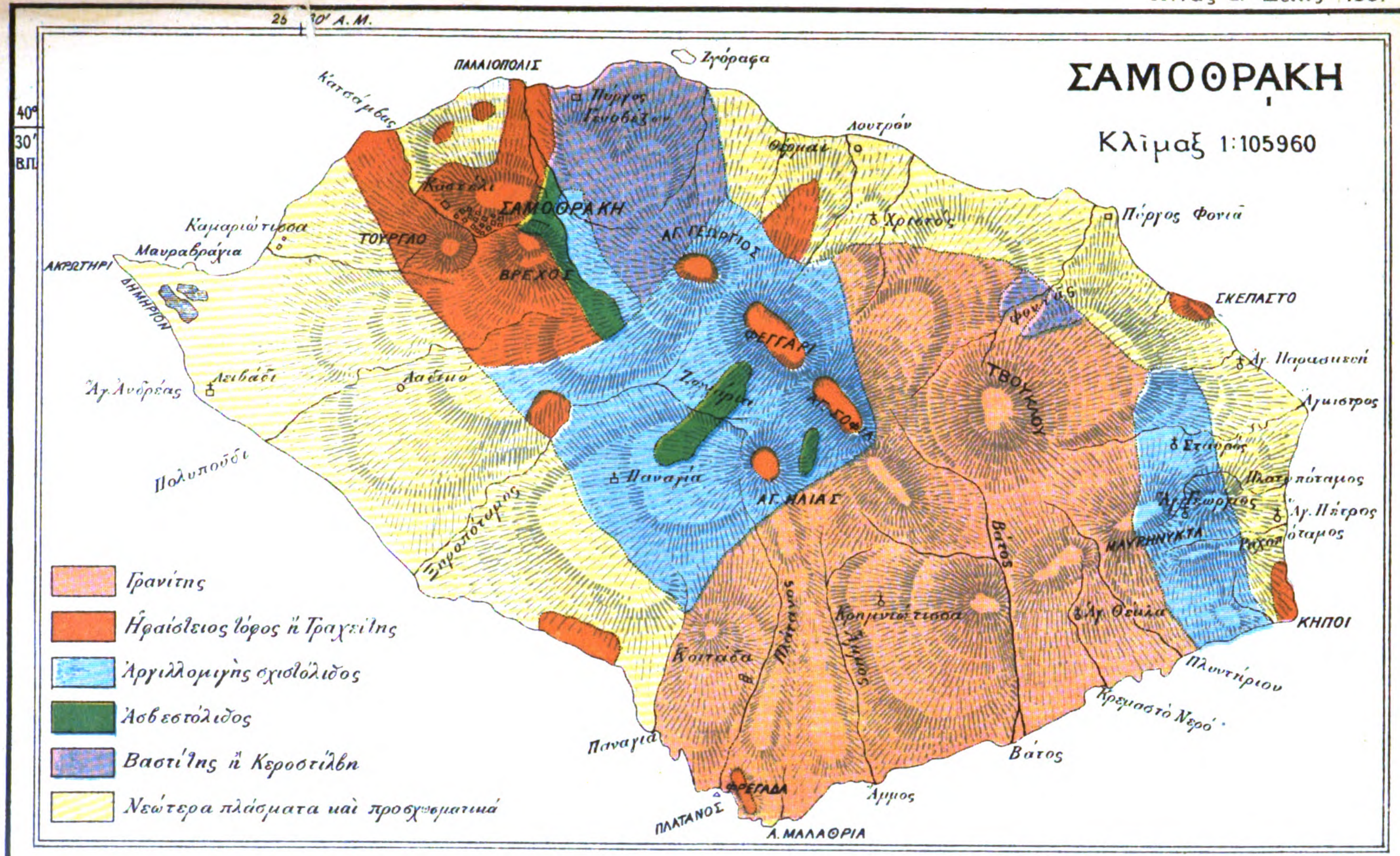
ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΑ ΑΡΧΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΥΠ' ΑΡ. 2 ΚΩΔΙΚΟΣ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΝΔΡΩι ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

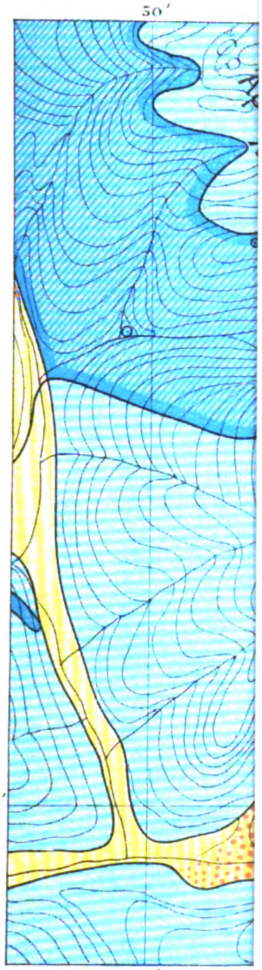

Πίναξ 7. Λίμνη Κεφαλοβρύσου ἤτοι αἱ πηγαὶ τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ ὑπὸ Θεοδ. Σκούφου.

Πίναξ 8. Κεφαλόβρυσον Λάδωνος ποταμοῦ μετὰ τοῦ καταρράκτου ὑπὸ Θεοδ. Σκούφου.

ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ
Κλῖμαξ 1:105960
Γρανίτης
Ἡφαίστειος τόφος ἢ Τραχείτης
Ἀργιλλομιγὴς σχιστόλιθος
Ἀσβεστόλιθος
Βαστίτης ἢ Κεροστίλβη
Νεώτερα πλάσματα καὶ προσχωματικὰ
ΠΑΛΑΙΟΠΟΛΙΣ
ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ
ΤΟΥΡΓΛΟ
ΒΡΕΧΟΣ
ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΦΕΓΓΑΡΙ
ΑΓ. ΣΟΦΙΑ
ΑΓ. ΗΛΙΑΣ
ΤΒΟΥΚΛΟΥ
ΣΚΕΠΑΣΤΟ
ΚΗΠΟΙ
ΜΑΥΡΗΝΥΚΤΑ
ΦΡΕΓΑΔΑ
ΠΛΑΤΑΝΟΣ
Α. ΜΑΛΑΘΡΙΑ
ΑΚΡΩΤΗΡΙ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ
Ζγόραφα
Λουτρόν
Θέρμαι
Πύργος Φονιά
Καμαριώτισσα
Μαυραβράγια
Ἅγ. Ἀνδρέας
Λειβάδι
Πολυπούδι
Παναγία
Βάτος
Ἄμμος
Κρεμαστὸ Νερό
Πλουτήριον
Ἅγ. Παρασκευή
Ἀγ. Πέτρος
Κοιτάδα
Πλάτανος
Κορμπουλίτισσα
Ἅγ. Θεκλα
Καστέλι
40°
30'
Β.Π.
30' Α. Μ.

Κερατόλιθος

Ἀσβε…
Ω…

Ὅρια Λίμνης 10 Ὀ…

ΓΕΩΛΟΓ…

Λιθ. Κ. Γρούνδμαν,
Ἀθῆναι.

Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἑστίας Κ. Μάϊσνερ καὶ Ν. Καργαδούρη — 1908.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ

ΕΤΟΣ Δ'

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΡΙΘ. 5
1900

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ

ΕΤΟΣ Δ'

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
Εκ του Γραφειου του Συλλογου
ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΡΙΘ. 5
1900

Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἑστίας Μάϊσνερ καὶ Καργαδούρη — 2855.

ΠΑΥΛΟΣ ΖΑΝΕ (PAUL JANET)

I

ΒΙΟΣ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΚΑΙ ΑΞΙΑ ΑΥΤΟΥ

Πρὸ μικροῦ ἠγγέλθη ἀπὸ Παρισίων ὁ θάνατος τοῦ Παύλου Ζανέ, τοῦ μεγάλου Γάλλου φιλοσόφου, τοῦ ἐπιτίμου καθηγητοῦ τῆς σχολῆς τῶν γραμμάτων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων, μέλους τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἑταίρου τῆς ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, τοῦ γνωστοῦ οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πάντα τὸν ἐπιστημονικὸν ἐν γένει κόσμον. Καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν δὲν ὑπάρχει, πιστεύομεν, λόγιος, ὅστις νὰ μὴ ἀνέγνωσε τὰ φιλοσοφικὰ αὐτοῦ ἔργα, ἤ τινα αὐτῶν, ἢ τοὐλάχιστον νὰ μὴ ἤκουσε περὶ τῆς φήμης τοῦ ἀνδρός.

Θαυμάσαντες πάντοτε τὴν σοφίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐντρυφήσαντες πολλάκις εἰς τὴν μελέτην τῶν ἔργων του ἐπιχειροῦμεν νὰ γράψωμεν τὴν παροῦσαν μελέτην περὶ αὐτοῦ καὶ ἵνα τιμήσωμεν τὴν μνήμην αὐτοῦ καὶ ἵνα καταστήσωμεν εἰς τὸ παρ' ἡμῖν λόγιον κοινὸν γνωστότερα τὰ συγγράμματα αὐτοῦ καὶ προτρέψωμεν εἰς μελέτην αὐτῶν, διότι καθ' ἡμᾶς ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι ἀνὰ πᾶσαν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ὀλίγοι ἄλλοι ἐφιλοσόφησαν τόσον ὑγιῶς, ὡς ὁ Ζανέ, καὶ ὀλίγοι ἄλλοι δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς τόσον καλοὶ ὁδηγοὶ εἰς σχηματισμὸν ὀρθῶν φιλοσοφικῶν πεποιθήσεων, ὅσον αὐτός. Αἱ δὲ φιλοσοφικαὶ πεποιθήσεις εἶναι ἀναγκαιόταται παντὶ λογίῳ, ὅπως καὶ περὶ τῶν μεγάλων αἰνιγμάτων τοῦ βίου ἔχῃ σαφεῖς καὶ σταθερὰς γνώμας καὶ ἀρχὰς ὁδηγούσας αὐτὸν ἔν τε ταῖς σκέψεσιν αὐτοῦ καὶ ταῖς πράξεσι καὶ εἰς τὴν ἰδίαν του ἐπιστήμην ἕκαστος εἰσδύῃ βαθύτερον καὶ ἐξετάζῃ ἐμβριθέστερον τὰ ζητήματα αὐτῆς, διότι πασῶν τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν οἱ τελευταῖοι λόγοι εὕρηνται ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Ὁ θεολόγος διὰ τῆς φιλοσοφίας προπαρασκευάζων τὸ πνεῦμά του καὶ

ἑαυτὸν ἀσκῶν εἰς τὸ βαθέως καὶ ἀσφαλῶς σκέπτεσθαι δὲν ἀρκεῖται ἁπλῶς εἰς τὴν τυφλὴν πίστιν, ἀλλὰ ζητεῖ, ἐμβριθέστερον ἐξετάζων τὰ πράγματα, νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν οὐσίαν τῶν θρησκευτικῶν διδασκαλιῶν, ὑψούμενος ἀπὸ τῆς πίστεως εἰς τὴν γνῶσιν, ὡς ἔπραττον οἱ ἀρχαῖοι ἀλεξανδρινοὶ θεολόγοι καὶ πάντες οἱ σοφοὶ πατέρες, οἵτινες ὡς γνωστὸν ἦσαν κάτοχοι καὶ γνῶσται ἀκριβέστατοι τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας καὶ μάλιστα τῆς νεοπλατωνικῆς. Καὶ κατὰ τοὺς μέσους δὲ αἰῶνας καὶ οἱ βυζαντινοὶ θεολόγοι ἦσαν ἢ ἀριστοτελικοὶ ἢ πλατωνικοὶ καὶ ἠγωνίζοντο ὡς γνωστὸν ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης τῶν φιλοσοφιῶν τούτων, καὶ οἱ σχολαστικοὶ τῆς δύσεως ἐστήριζον τὰς φιλοσοφικὰς ἑαυτῶν θεωρίας εἰς τὸν Ἀριστοτέλη. Καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους δὲ χρόνους καὶ ἐν Γαλλίᾳ ὁ Βοσσουέτος, ὁ Μαλεβράγχης, ὁ Πασχὰλ καὶ ὁ Φενελὼν ἦσαν θεολόγοι ἅμα καὶ φιλόσοφοι καὶ ἐν Γερμανίᾳ οἱ διαπρεπέστατοι τῶν θεολόγων, οἷον ὁ Σλεϊερμάχερος, ὁ Ῥόθε, ὁ Μύλλερ, ὁ Δόρνερ, ὁ Χάζε ἦσαν φιλοσοφικώτατα μεμορφωμένοι ἄνδρες. Καὶ ὁ φιλόλογος δὲ ὁ μὴ φιλοσοφῶν καὶ κριτικοῦ πνεύματος στερεῖται, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἱκανὸν ἵνα ἐννοῇ καλῶς καὶ κατὰ βάθος τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, καὶ τοὺς φιλοσόφους ἐκ τῶν ἀρχαίων, Πλάτωνα π. χ. καὶ Ἀριστοτέλη ἀδύνατον νὰ κατανοήσῃ. Ὁ νομικὸς ἄνευ φιλοσοφικῆς παιδεύσεως εἶναι ἐμπειρικὸς καὶ πρακτικὸς μόνον γνώστης τῶν νόμων, χωρὶς νὰ εἰςδύῃ εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῶν. Ὁ δὲ φυσιοδίφης καὶ ἰατρὸς ἄνευ φιλοσοφικῶν ἰδεῶν δὲν δύναται νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰ μυστήρια τῆς φύσεως.

Ὁ Ζανὲ ἐγεννήθη τῷ 1823. Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν του εἰςῆλθε τῷ 1840 εἰς τὴν école normale, ἵνα σπουδάσῃ τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Ἠσπάσθη δὲ ἀπ' ἀρχῆς τὰς φιλοσοφικὰς ἀρχὰς τοῦ διασήμου φιλοσόφου Βίκτωρος Κουζέν, ὅστις εἶναι ὁ κύριος ἱδρυτὴς τῆς πνευματικῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς (école spiritualiste) ἐν Γαλλίᾳ τῆς καὶ ἐκλεκτικῆς λεγομένης, τῆς ἄλλοτε ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπικρατησάσης ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ταχέως διέπρεψε μεταξὺ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ἀπὸ νεαρᾶς δὲ ἡλικίας δείξας τὰ ἔξοχα αὐτοῦ πνευματικὰ προτερήματα, τὴν εὐφυΐαν, ὀξύνοιαν, βαθύνοιαν καὶ ἀσφαλῆ κρίσιν, ἐθεωρεῖτο ἔκτοτε εἷς τῶν μᾶλλον ὑπισχνουμένων μέγα μέλλον νεαρῶν φιλοσόφων. Διορισθεὶς

τὸ πρῶτον καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Βούργῃ, εἶτα δὲ ἐν Στρασβούργῳ καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ λυκείῳ Λουδοβίκου τοῦ μεγάλου ἐν Παρισίοις καὶ διακριθεὶς καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ διὰ τῶν φιλοσοφικῶν δημοσιευμάτων του, διωρίσθη ἐπὶ τέλους ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Σορβώννης ἐν τῇ σχολῇ τῶν γραμμάτων καθηγητὴς πρῶτον μὲν τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, εἶτα δὲ αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας, διαδεχθεὶς τὸν περίφημον Καρῶ. Ἐγένετο δὲ ὡς εἷς τῶν διαπρεπεστάτων σοφῶν τῆς συγχρόνου Γαλλίας μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἑταῖρος τῆς ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Ἐν Σορβώννῃ ἐδίδασκε μέχρι τοῦ 1897, ἔκτοτε δὲ ἕνεκα τοῦ γήρατός του παύσας τὴν διδασκαλίαν του, ἠσχολεῖτο εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ ἔκδοσιν τῶν συγγραμμάτων του. Ὡς καθηγητὴς ἦτο λίαν ἀγαπητός, διότι δὲν εἶχε μὲν τὴν ἀκράτητον καὶ τὸ ἀκροατήριον παρασύρουσαν εὐγλωττίαν τοῦ Καρῶ, ὅστις ὑπερασπίζων μετὰ μεγάλης δυνάμεως ἐν ταῖς παραδόσεσιν αὐτοῦ κατὰ τοῦ ὑλισμοῦ τὰς πνευματικὰς ἰδέας τοῦ Θεοῦ, τῆς προνοίας καὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς συνεκέντρου περὶ τὴν ἕδραν αὐτοῦ οὐ μόνον μέγα πλῆθος φοιτητῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀκροατάς, τὸ ἄνθος τῆς παρισινῆς ἀνωτέρας τάξεως, καὶ τὰς ἐπιφανεστάτας τῶν κυριῶν, εἶχεν ὅμως καὶ αὐτὸς ἐπαγωγὸν τὴν διδασκαλίαν καὶ ἐδίδασκε μὲν ἀπαθέστερον καὶ ἠρεμώτερον, ἐξήταζεν ὅμως ἐμβριθέστερον κκὶ ἐπιστημονικώτερον τὰ φιλοσοφικὰ ζητήματα. Ὁ Καρῶ ἔτερπε περισσότερον, ἀλλ' ὁ Ζανὲ ἐδίδασκε καρποφορώτερον. Ὁ Ζανὲ ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 76 ἐτῶν.

Εἴπομεν, ὅτι ὁ Ζανὲ ἀνῆκεν ὡς φιλόσοφος εἰς τὴν πνευματικὴν σχολήν, τὴν école spiritualiste. Ἵνα ἐννοηθῇ καλῶς, τίς ἡ σχολὴ αὕτη καὶ τίς ἡ θέσις της πρὸς τὰς ἄλλας συγχρόνους φιλοσοφικὰς σχολὰς τῆς Γαλλίας, προτάσσομεν ἐνταῦθα ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ἐν γένει φιλοσοφικῆς κινήσεως ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα.

Ἐν Γαλλίᾳ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐπεκράτει ἡ ὑλιστικὴ φιλοσοφία τοῦ Κονδιλλάκ. Ὁ ὑλισμὸς οὗτος ἐπολεμήθη πρῶτον μὲν ὑπὸ τῆς θεολογικῆς λεγομένης φιλοσοφικῆς σχολῆς, δηλ. ὑπὸ τοῦ Βονάλδου, τοῦ Λαμενναῒ καὶ τοῦ Δὲ Μαίστρου, οἵτινες ἀπὸ τοῦ καθολικισμοῦ ὡς τῆς ἀπολύτου ἀληθείας ὁρμώμενοι ἀντέταξαν κατὰ τοῦ ὑλισμοῦ τὰς περὶ Θεοῦ, προνοίας καὶ μελλούσης ζωῆς παραδόσεις τῆς ἀνθρωπότητος ἢ τὴν ὑπὲρ τῶν μεγάλων τούτων ἀλη-

θειῶν ὁμόφωνον μαρτυρίαν τοῦ κόσμου καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, δεύτερον δὲ ὑπὸ τῆς ψυχολογικῆς ἢ πνευματικῆς σχολῆς (école spiritualiste), ἧς οἱ πρῶτοι καὶ κυριώτατοι ἀντιπρόσωποι ἐγένοντο ὁ Ῥουαγὲ Κολλάρ, ὁ Μαὶν δὲ Βιράν, ὁ Ζουφρουὰ καὶ ἰδίως ὁ Κουζέν, ὅστις ἐθεωρήθη ὁ κατ' ἐξοχὴν θεμελιωτὴς καὶ ἱδρυτὴς αὐτῆς. Ἡ σχολὴ αὕτη, ἥτις ἦτο ἐν ἀρχῇ μάλιστα ἐντελῶς ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς καθολικῆς θεολογίας, ὠνομάσθη πνευματική, ὡς ὑποστηρίζουσα τὴν πνευματικότητα τῆς ψυχῆς καὶ ὡς τὸν Θεὸν ὡς ἄπειρον πνεῦμα δεχομένη. Ἐκλήθη δὲ καὶ ψυχολογική, διότι ἐστηρίζετο πρὸ πάντων ὡς ἐπὶ βάσεως ἐπὶ τῆς ψυχολογίας, ἐπὶ τῆς ἀκριβεστάτης δηλ. παρατηρήσεως καὶ μελέτης τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ψυχικῶν φαινομένων, καὶ ὑπεστήριζε κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ὑλισμὸν τὰς ἰδεολογικὰς ἢ πνευματικὰς ἀρχὰς τὰς ὑπὸ τοῦ Καρτεσίου, Μαλεβράγχου, Λεϊβνιτίου, Ῥέϊδ καὶ ἄλλων διδαχθείσας, ἤτοι τὸν Θεόν, τὴν δημιουργίαν, τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν πνευματικότητα, ἐλευθερίαν καὶ ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς. Πρὸ πάντων δὲ ὑπῆρξε μεγάλη ἡ ἐπὶ τῆς σχολῆς ταύτης ἐπιρροὴ τοῦ τελευταίου ἐκ τῶν μνημονευθέντων, τοῦ σκώτου Ῥέϊδ, ὅστις ὡς βάσιν τῆς φιλοσοφίας εἶχε θέσει τὸν κοινὸν νοῦν (sens commun) καὶ ἠρεύνησε κυρίως τὴν ψυχολογίαν. Δὲν ἔλλειψαν ὅμως, εἰ καὶ ἀσθενέστεραι καὶ μεμακρυσμέναι, καὶ ἐπιρροαὶ ἐπ' αὐτῆς ἐκ τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ Καντίου καὶ τοῦ Σχελιγγίου καὶ τοῦ Ἐγέλου. Τοῦτο ἰσχύει κυρίως λεγόμενον περὶ τοῦ Κουζέν, ὅστις πολλὰς εἶχε τὰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἐν Γερμανίᾳ φιλοσόφους. Ἐπειδὴ δὲ ἐξέλεγεν ἡ σχολὴ αὕτη ἐκ πασῶν τῶν ἄλλων φιλοσοφικῶν σχολῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων χρόνων ὅ,τι ἐνόμιζεν ὀρθὸν καὶ ἐζήτει εἰς ἓν ὅλον σύστημα νὰ συνάψῃ, ὠνομάσθη καὶ ἐκλεκτική. Οἱ μετὰ τὸν Κουζὲν ἐμφανισθέντες νεώτεροι Γάλλοι φιλόσοφοι διεκρίθησαν εἰς τέσσαρας κλάσεις, εἰς θετικιστάς, εἰς πανθεϊστάς, εἰς καντιανοὺς σκεπτικοὺς καὶ εἰς πνευματικοὺς (spiritualistes). Οἱ θετικισταὶ (positivistes) ἔσχον ἀρχηγὸν τὸν Κόμτε· ὑποστηρικτὴς δὲ καὶ κυριώτατος κῆρυξ τῶν ἰδεῶν αὐτῶν ἐγένετο βραδύτερον ὁ Λιττρέ, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω. Κατ' αὐτοὺς μόνον ὅ,τι ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις, εἶναι ἐπιστημονικῶς ἐρευνητὸν καὶ δεκτόν. Τὰ πέραν τῶν αἰσθήσεων ἀγνοοῦμεν, λέγουσιν. Οἱ θετικισταὶ δέχονται τρεῖς περιόδους τῆς ἐπιστήμης, τὴν θεολογικὴν ἢ μυθολογικήν,

καθ' ἣν ἐξήγουν οἱ ἄνθρωποι τὰ φαινόμενα δι' ἐπενεργείας ἀνυπάρκτων ὑπερφυσικῶν δυνάμεων ἢ τῶν θεῶν· τὴν μεταφυσικήν, καθ' ἣν παρεδέχοντο ἀντὶ τῶν θεῶν φανταστικὰς ἐπίσης ἀνυπάρκτους μεταφυσικὰς δυνάμεις, δηλ. τὴν ψυχήν, τὸ ἀπόλυτον ὂν καὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ τὴν θετικὴν περίοδον, ἥτις πρέπει τοῦ λοιποῦ νὰ κρατήσῃ, καθ' ἣν τὰ φαινόμενα ἐξηγοῦνται καὶ δέον νὰ ἐξηγῶνται ἐκ φυσικῶν αἰτίων. Μετὰ τῶν θετικιστῶν συγγενεύουσι καὶ οἱ κοινωνισταὶ Προυδὼν καὶ Λερροῦ. Εἰς πανθεϊστικὰς δὲ ἰδέας ἀπέκλιναν καὶ ἐν γένει ὑπὸ τῆς νεωτέρας γερμανικῆς φιλοσοφίας ἐπηρεάσθησαν ὁ Ῥενάν, ὅστις πλὴν τῶν θεολογικῶν ἔγραψε καὶ φιλοσοφικὰ συγγράμματα, ὁ Ταῖν, ὁ Βασχερῶ καὶ ἄλλοι. Οἱ δὲ θεϊσταὶ ἀποτελοῦσι τὴν τετάρτην σχολὴν τὴν καὶ σπουδαιοτέραν. Οὗτοι εἶναι οἱ συνεχίζοντες τὰς παραδόσεις τῆς πνευματικῆς σχολῆς, περὶ ἧς ἐποιησάμεθα λόγον ἀνωτέρω. Εἶναι δὲ οὗτοι μαθηταὶ καὶ ὀπαδοὶ τοῦ Κουζὲν κυρίως. Πολλοὶ αὐτῶν εἶναι συγγραφεῖς σπουδαιοτάτων φιλοσοφικῶν ἔργων. Ὁ Βουϊλλιὲ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ Καρτεσιανισμοῦ καὶ ἄλλα συγγράμματα, ὁ δὲ Ἀλῶ ἀνάλυσιν μεταφυσικὴν καὶ περὶ τῆς μεθόδου πρὸς μόρφωσιν τῆς πρώτης ἐπιστήμης, οἱ δὲ Ῥαβαισών, Ὀρῶ, Ῥεμυζᾶ, Δαμιρὼν καὶ Βαρθολμαῖ, διαφόρους κριτικὰς μελέτας ἀναφερομένας εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας. Εἰς αὐτοὺς ἀνήκει καὶ ὁ Καρῶ ὁ προκάτοχος τοῦ Ζανέ, ὁ εὐφραδέστατος ῥήτωρ, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ὁ γράψας κατὰ τοῦ ὑλισμοῦ, περὶ τῆς ἰδέας τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλα πολλά, ὁ Σαισσὲ ὁ συγγραφεὺς ἀρίστης θρησκευτικῆς φιλοσοφίας, ὁ Ἰούλιος Σίμων, οὗ τὰ κυριώτερα ἔργα εἶναι Τὸ καθῆκον, Ἡ φυσικὴ θρησκεία καὶ Ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως, ὁ Μαρτὲν ὁ ἐκδοὺς κριτικὴν ἱστορίαν περὶ τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας καὶ ὁ Λεβὲκ ὁ δημοσιεύσας τὸ ἄριστον ἐν γαλλικῇ γλώσσῃ σύγγραμμα περὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ καλοῦ ἢ αἰσθητικήν. Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην ἀνήκει καὶ εἷς τῶν διαπρεπεστάτων αὐτῆς ὀπαδῶν εἶναι καὶ ὁ Ζανέ.

Ὁ Ζανὲ εἶναι ὀπαδὸς τῆς πνευματικῆς σχολῆς καὶ διότι ὑποστηρίζει τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, τὸν Θεὸν ὡς τὴν αἰτίαν τοῦ κόσμου ἀποδεχόμενος, καὶ διότι βάσιν τῶν φιλοσοφικῶν του σκέψεων θεωρεῖ καὶ αὐτὸς τὴν ψυχολογίαν καὶ ἀπ' αὐτῆς ὁρμᾶται, καὶ διότι ἔχει τὴν ἐκλεκτικὴν τάσιν τῆς σχολῆς ταύτης, καθόσον καὶ αὐτὸς σπουδάζει πάντοτε νὰ συμβιβάζῃ τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα καὶ νὰ

ἐκλέγῃ ἐξ ἑκάστου αὐτῶν ὅ,τι νομίζει ὀρθὸν καὶ ἀληθές, παραδεχόμενος, ὅτι ἡ πλήρης καὶ τελεία ἀλήθεια δὲν εὑρίσκεται ἐν ἑνὶ μόνῳ, ἀλλ' εἶναι ἐγκατεσπαρμένη ἐν πᾶσι τοῖς φιλοσοφικοῖς συστήμασι. Πάντα ταῦτα χαρακτηριστικὰ ὄντα τῆς σχολῆς τοῦ Κουζὲν χαρακτηρίζουσι καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ζανέ.

Ἔχει ὅμως ὁ Ζανὲ καί τινας μόνον αὐτῷ ἰδιαζούσας δοξασίας καὶ τάσεις, δι' ὧν διακρίνεται τῶν ἄλλων ἀρχαιοτέρων φιλοσόφων τῆς σχολῆς του καὶ διὰ τοῦτο δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι δι' αὐτοῦ οὐσιωδῶς τροποποιηθεῖσα εἰςῆλθεν ἡ πνευματικὴ σχολὴ εἰς νέαν φάσιν. Ὁ Ζανὲ δὲν συνεχίζει ἁπλῶς τὴν διδασκαλίαν τῶν πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ συμπληροῖ καὶ τελειοποιεῖ αὐτήν.

Ὁ Ζανὲ διδάσκει ὡς πάντες οἱ πνευματισταὶ τὸν Θεὸν ὡς τὴν αἰτίαν τοῦ κόσμου, ἄνευ τῆς παραδοχῆς τοῦ ὁποίου τὰ πάντα κατ' αὐτὸν μένουσιν ἀνεξήγητα. Δέχεται δὲ τὸν Θεὸν ὡς πνευματικόν, προσωπικὸν Θεόν, ὡς νοῦν. Ἀποκρούων καὶ τὸν ὑλισμόν, δι' ὃν ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ὕλη ἢ ἡ τυφλὴ φυσικὴ δύναμις, καὶ τὸν πανθεϊσμόν, ὅστις ἐννοεῖ τὸν Θεόν, ὃν συγχέει καὶ συνταυτίζει μετὰ τοῦ παντός, ὡς δύναμιν ἐλλόγως μὲν ἐνεργοῦσαν, ἀλλ' ἄνευ συνειδήσεως καὶ αὐτομάτως, ὡς ἔνστικτον τρόπον τινὰ (τοῦτο εἶναι τὸ ἀπόλυτον ἐγὼ κατὰ Φίχτε, ἡ ἰδέα κατὰ Ἔγελον, τὸ ἀπόλυτον τὸ καθ' ἑαυτὸ ἀδιάφορον, τὸ μήτε πνεῦμα μήτε ὕλη ὄν, ἀλλ' ἀμφότερα ταῦτα μόνον δυνάμει ἐν ἑαυτῷ περικλεῖον, τὸ πνεῦμα δηλ. καὶ τὴν ὕλην, κατὰ Σχελίγγιον, ἢ τὸ ἀσυνείδητον das Unbewusste κατὰ Χάρτμανν ἢ ἡ τυφλὴ θέλησις κατὰ Σοπενχάουερ), ὑποστηρίζει τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ ὡς ἀπολύτου πνεύματος ἔχοντος συνείδησιν ἑαυτοῦ καὶ ἐλευθέρως θέλοντος. Ἡ θέα τῆς φύσεως κατ' αὐτὸν (la crise philosoph. 172) δίδει ἡμῖν τρεῖς κλάσεις ὄντων ἢ τρεῖς βαθμοὺς ὄντων ἐντελῶς διαφόρων. Κατὰ τὸν πρῶτον βαθμὸν ἡ νεκρὰ ὕλη ὑπακούουσα εἰς μηχανικοὺς νόμους, εἰς συνδυασμοὺς πεπρωμένους καὶ μαθηματικοὺς ἀναπτύσσεται ἄνευ γνώσεως καὶ ἄνευ σκοποῦ. Κατὰ τὸν δεύτερον βαθμὸν ἐμφανίζεται ἡ ζωή, ἧς ὁ κυριώτερος χαρακτὴρ εἶναι ὁ συνδυασμὸς τῶν μέσων τῶν καταλλήλων πρὸς σκοπόν τινα, ὁ ἐλέγχων προδήλως, ὅτι ἐνεργεῖ ἐν αὐτῇ ἡ ἰδέα τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἐκλογῆς· ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ αὕτη καὶ ὁ σκοπὸς ἐπιδιώκονται παρὰ πᾶσι τοῖς πλάσμασι τοῖς ἔχουσι μὲν ζωήν, ἀλλ' οὖσιν ἄνευ λογικοῦ (οἷα εἶναι

τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα) ἀσυνειδήτως, τυφλῶς καὶ ἐνστίκτως, δι' ἐνεργείας ἑαυτὴν ἀγνοούσης. Ἐν τῷ τρίτῳ βαθμῷ εὑρίσκομεν ὄντα λογικά, τὰ ὁποῖα ἐπιδιώκουσι τὸν σκοπόν των μετὰ γνώσεως καὶ θελήσεως. Εἰς τὰς τρεῖς ταύτας κλάσεις τῶν ὄντων ἀνταποκρίνονται τρεῖς διάφοροι περὶ Θεοῦ ἔννοιαι, τρεῖς διάφοροι περὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῶν ὄντων θεωρίαι, παρ' αἷς ἡ ἀρχὴ αὕτη τῶν ὄντων ἐννοήθη κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰς τρεῖς ταύτας τάξεις τῶν αἰτιῶν, ἃς εἴδομεν ἀνωτέρω καὶ γνωρίζομεν, τῆς τυφλῆς δηλ. δυνάμεως ἢ ἀνάγκης, τοῦ ἐνστίκτου καὶ τῆς ἐνσυνειδήτου καὶ ἐλευθέρως θελούσης πνευματικῆς αἰτίας. Οἱ ἄθεοι καὶ ὑλισταὶ ἐννοοῦσι τὴν ὑψίστην αἰτίαν τῶν ὄντων ὡς τυφλὴν δύναμιν, οἱ πανθεϊσταὶ ὡς ἔνστικτον ἀσυνείδητον, οἱ δὲ θεϊσταὶ ὡς αἰτίαν λογικὴν καὶ ἐλευθέραν ἢ ὡς νοῦν. Οἱ πρῶτοι ἐννοοῦσι τὸν Θεὸν κατ' εἰκόνα τοῦ λίθου, οἱ δεύτεροι κατ' εἰκόνα τοῦ φυτοῦ ἢ τοῦ ἀλόγου ζώου καὶ οἱ τρίτοι κατ' εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ τρίτη θεωρία εἶναι ἡ ἀνωτέρα.

Ἀλλὰ λέγοντες, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα ἢ ὁ ἄπειρος νοῦς πρέπει κατὰ τὸν Ζανὲ νὰ μὴ νομίζωμεν ὅτι ἔχομεν ἐντελῶς τελείαν καὶ ἐντελῶς πλήρη ἔννοιαν (adéquate) περὶ Θεοῦ, διότι ὁ πεπερασμένος νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ περιλάβῃ ἐντελῶς τὸ ἄπειρον. Ἡ ἔννοια ἡμῶν περὶ Θεοῦ εἶναι λοιπὸν κατ' ἀναλογίαν καὶ κατὰ προσέγγισιν ἐσχηματισμένη καὶ εἶναι τρόπον τινὰ σύμβολόν τι, ὑφ' ὃ ἐννοοῦμεν ὁπωσδήποτε καὶ καθ' ὅσον εἶναι τῷ ἀνθρώπῳ δεδομένον τὴν καθ' ἑαυτὴν καὶ κατὰ βάθος ἀκατανόητον οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Εἰς τοῦτο δὲν ἐφιστῶσι τόσον τὴν προσοχήν των οἱ πρὸ αὐτοῦ φιλοσοφήσαντες Γάλλοι θεϊσταὶ ὅσον ὁ Ζανέ. Κατὰ τὸν Ζανὲ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν (αὐτόθι 173), ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε φυτόν, οὔτε ζῶον, οὔτε λίθος, ἀλλὰ τὸ ἄπειρον καὶ τέλειον. Ἐκ πάντων ὅμως τῶν συμβόλων, διὰ τῶν ὁποίων δύναταί τις νὰ δοκιμάσῃ νὰ παραστήσῃ ὁπωσδήποτε αὐτόν, ἡ ἀνθρωπίνη ἐνσυνείδητος καὶ ἐλευθέρα ψυχὴ εἶναι ἐκείνη, ἥτις ὀλιγώτερον ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοῦ θείου προτύπου. Ἀλλὰ πάντοτε δέον νὰ μὴ λησμονῶμεν, ὅτι εἶναι εἰκὼν ἁπλῆ, σύμβολον καὶ σκιὰ τοῦ θείου ὄντος καὶ μόνον κατ' ἀναλογίαν καὶ κατὰ προσέγγισιν ἐξ αὐτῆς δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν ὁπωσδήποτε τὸν Θεόν. Οὐδέποτε δὲ πρέπει, ὅπως ἀποφύγωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ τὴν κατ' εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου πεποιημένην

ὡς δῆθεν ἀτελῆ οὖσαν, νὰ καταπέσωμεν κατώτερον τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ ζητήσωμεν νὰ ἐννοήσωμεν τὸν Θεὸν κατὰ τὸν τύπον τοῦ φυτοῦ ἢ τοῦ ζώου τοῦ τυφλῶς καὶ ἐνστίκτως ἀναπτυσσομένου, ὡς πράττουσιν οἱ πανθεϊσταί, ἢ τοῦ λίθου τοῦ ὑποκύπτοντος ἀσυνειδήτως μόνον εἰς μηχανικοὺς νόμους, ὡς θέλουσιν οἱ ὑλισταί. Τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον ἰδιάζει εἰς τὴν περὶ Θεοῦ διδασκαλίαν τοῦ Ζανέ, ὅτι ζητεῖ δηλ. νὰ ἀπομακρύνῃ πᾶσαν ἀνθρωπομορφικὴν ἰδέαν περὶ Θεοῦ καὶ τονίζει καὶ ἐξαίρει τὸ μὴ ἐντελῶς ἀκριβὲς τῆς ἡμετέρας περὶ Θεοῦ ἐννοίας.

Τὸ δὲ δεύτερον διακριτικὸν αὐτοῦ εἶναι, ὅτι ὁ Ζανὲ τὴν σχέσιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον ἐννοεῖ στενοτέραν ἢ οἱ ἄλλοι θεϊσταί, ἀποκλίνει δηλ. εἰς τὸν παρὰ Γερμανοῖς λεγόμενον πανενθεϊσμὸν (Panentheismus), τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ διακρίνωμεν καλῶς καὶ ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ πανθεϊσμοῦ (Pantheismus), διότι εἶναι δύο διάφοροι καὶ ἀντίθετοι θεωρίαι. Ὁ πανθεϊσμὸς συγχέει καὶ συνταυτίζει τὸν Θεὸν καὶ τὸ πᾶν· ὁ πανενθεϊσμὸς τοὐναντίον εἶναι θεϊσμός, διακρίνει δηλ. καλῶς τὸν Θεὸν καὶ τὸ πᾶν, ἀλλὰ διδάσκει, ὅτι τὸ πᾶν δὲν ὑπάρχει κεχωρισμένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ζῇ, κινεῖται καὶ ὑπάρχει ἐν τῷ Θεῷ· ἐννοεῖ ἄλλαις λέξεσι τὸν κόσμον ὑπάρχοντα ἐν τῷ Θεῷ, ὅπως καὶ ὁ Παῦλος ἐννοεῖ αὐτὸν λέγων ὅτι «ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμὲν» (Πράξ. ιζ', 28). Ἡ σχέσις τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου ἐννοήθη ὑπὸ τῶν διαφόρων θεϊστικῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους. Κατὰ τὸν Deismus τοῦ Ἀριστοτέλους, τῶν Ἄγγλων θεϊστῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ πολλῶν Γάλλων καὶ Γερμανῶν θεϊστῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὁ Θεὸς πλάσας ἅπαξ τὸν κόσμον καὶ ἐνθεὶς αὐτῷ νόμους τινάς, ἀφῆκεν αὐτὸν νὰ κινῆται ἀφ' ἑαυτοῦ ὡς μηχανὴ χωρὶς νὰ μεριμνᾷ ἢ προνοῇ περὶ αὐτοῦ καὶ χωρὶς νὰ ἐπιδρᾷ ποτε ἐπ' αὐτοῦ. Κατὰ δὲ τὸν κοινὸν θεϊσμὸν ὁ Θεὸς ἐνθεὶς τοὺς φυσικοὺς νόμους εἰς τὸ σύμπαν, ἀφίνει μὲν αὐτὸν νὰ κινῆται ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ προνοῶν περὶ τοῦ κόσμου, ἐπενεργεῖ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπ' αὐτοῦ, ὁσάκις θεωρεῖ τοῦτο ἀναγκαῖον πρὸς διεύθυνσιν τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων. Κατὰ δὲ τὸν πανενθεϊστικὸν θεϊσμὸν ὁ Θεὸς προνοῶν ἐπενεργεῖ ἀδιαλείπτως καὶ ἀδιακόπως ἐπὶ τοῦ παντός, τὸ πᾶν δηλ. ἵσταται ὑπὸ τὴν συνεχῆ καὶ ἀδιάλειπτον ἐπίδρασιν τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν δὲ γίνεται ἄνευ τοῦ Θεοῦ. Τὸ πᾶν ζῇ, κινεῖται καὶ

ὑπάρχει ἐν τῷ Θεῷ. Κατὰ τὸν Deismus πρόνοια δὲν ὑπάρχει· κατὰ τὸν κοινὸν θεϊσμόν, ὑπάρχει πρόνοια, ἀλλ' ἐνεργεῖ ἐνίοτε ἐπὶ τοῦ κόσμου· κατὰ δὲ τὸν πανενθεϊστικὸν θεϊσμὸν τὰ πάντα ἵστανται ὑπὸ τὴν ἀδιάλειπτον πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ κόσμος ἐν γένει εἶναι πραγμάτωσις τῶν ἰδεῶν καὶ βουλήσεων τοῦ Θεοῦ. Ὁ πανενθεϊσμὸς οὗτος ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τοῦ Κράουζε, ἔπειτα δὲ ἠκολούθησαν αὐτὸν οἱ ἐπισημότεροι τῶν νεωτέρων φιλοσόφων, ὁ Λότσε, ὁ Φέχνερ, ὁ νεώτερος Φίχτε, ὁ Οὐλρίτση καὶ ὁ Καριέρ, ὡς καὶ πολλοὶ τῶν θεολόγων. Τὸν πανενθεϊστικὸν τοῦτον θεϊσμὸν ἀποδέχεται καὶ διδάσκει καὶ ὁ Ζανέ. Νομίζει δέ, ὅτι διὰ τοῦ πανενθεϊσμοῦ τούτου δύνανται πανθεϊσμὸς καὶ θεϊσμὸς (οἵτινες δὲν πρέπει νὰ θεωρῶσιν ἀλλήλους ὡς ἐχθρούς, διότι ἀμφότεροι ὑπερασπίζουσι κατὰ τοῦ ὑλισμοῦ τὸν Θεόν, καὶ διότι ὁ πανθεϊσμὸς δὲν εἶναι ἄλλο εἰ μὴ ὑπερβολικός τις καὶ ὑπέρμετρος θεϊσμὸς θυσιάζων τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεόν) νὰ συνδιαλλαγῶσι· διότι ὅ,τι ἀληθὲς περιέχουσιν ἀμφότερα τὰ συστήματα περιέχεται καὶ ἑνοῦται ἐν τῷ πανενθεϊσμῷ. «Δὲν θὰ ἦτο ἆρά γε δυνατόν, λέγει (les problémes 497) αἱ σχολαὶ αὗται νὰ ζητήσωσι συνεννόησίν τινα καὶ σύμπραξιν μετ' ἀλλήλων ἀντὶ νὰ μάχωνται πρὸς ἀλλήλας καὶ νὰ μένωσι μεμονωμέναι; Ἐὰν ἔνθεν μὲν ἡ θεϊστικὴ ἢ πνευματικὴ σχολὴ π. χ. παρεδέχετο νὰ θυσιάσῃ μέρος τῶν ἀνθρωπομορφικῶν τάσεών της, ἑτέρωθεν δὲ ἡ πανθεϊστικὴ σχολὴ παρεδέχετο νὰ εἰσαγάγῃ τὸ ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν ἀπόλυτον ἀρχὴν τοῦ σύμπαντος, δὲν θὰ ἠδύναντο ἆρά γε νὰ προσεγγίσωσι πρὸς ἀλλήλας δοξασίαι συγγενεῖς, αἵτινες νῦν δυσφημίζουσιν ἀλλήλας διὰ τῶν αἰωνίων ἐρίδων των;» Καὶ ἀλλαχοῦ (Principes de la métaphysique II, 615) λέγει: «Δὲν διστάζομεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι ὑπερβολικῶς ἐξέτειναν πολλοὶ τῆς σχολῆς ἡμῶν τὴν ἰδέαν τῆς θείας προσωπικότητος, ὅτι ὑπερβολικῶς παρωμοίασαν τὰς ἰδιότητας τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι ὑπὲρ τὸ δέον ἐξήγαγον τὴν περὶ Θεοῦ μεταφυσικὴν διδασκαλίαν ἐκ τῆς ψυχολογίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἀφ' ἑτέρου παρατηροῦμεν, ὅτι οἱ πανθεϊσταὶ ἐτόνισαν ὑπὲρ τὸ μέτρον τὴν ὑπερβατικότητα τοῦ Θεοῦ (transcendance), ἥτις ἐκλαμβανομένη κατὰ γράμμα θὰ καθίστανε τὸν ἄνθρωπον ὅλως ξένον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Θεὸν ὅλως ξένον πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Χωρὶς δὲ παντάπασι νὰ ἀσπαζώμεθα τὸν πανθεϊσμὸν παραδεχόμεθα

ὡς ἀλήθειαν ὅ,τι Γερμανός τις φιλόσοφος ὠνόμασε πανενθεϊσμόν, ὅτι τὸ πᾶν δηλ. εἶναι ἐν τῷ Θεῷ».

Ἄλλο διακρῖνον τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ζανὲ ἀπὸ τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν ἄλλων θεϊστῶν τῆς πνευματικῆς σχολῆς εἶναι ὁ μεγαλείτερος σύνδεσμος, εἰς ὃν θέτει τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας πρὸς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Ὁ Ζανὲ δὲν θεωρεῖ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς ἐρεύνας τῶν φυσιοδιφῶν ὡς ἐχθρὰς τῆς φιλοσοφίας καὶ δὲν ἀποκρούει ἀβασανίστως πάσας αὐτῶν τὰς νεωτέρας θεωρίας. Νομίζει τοὐναντίον, ὅτι αἱ νέαι φυσικαὶ ἀνακαλύψεις εἶναι μεγάλη πρόοδος τῆς ἐπιστήμης, ὅτι διεφώτισαν πολλὰ ζητήματα καὶ ὅτι διέλυσαν πολλὰς πλάνας, ἐν αἷς ἐτέλει πρότερον ἡ ἀνθρωπότης. Καὶ αὐτὴν τὴν θεωρίαν τοῦ Δαρβίνου πραγματεύεται μετὰ τιμῆς καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι οὐδὲν ἔχει τὸ ἀντιβαῖνον εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ πνευματισμοῦ, ἐὰν ἐννοηθῇ καλῶς, ἐὰν δηλ. παραδεχθῶμεν, ὅτι πᾶσα ἡ βαθμιαία ἐξέλιξις τῶν ὄντων ἀπό τινος πρωτοπλάσματος ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ βίου διὰ τῆς φυσικῆς διαλογῆς ἐνέκειτο δυνάμει καὶ ἐν σπέρματι ἐν αὐτῷ ἐντεθεῖσα παρὰ τοῦ Πλάστου καὶ δὲν εἶναι τυχαία. Ἀποκρούει μὲν πάσας τὰς ὑλιστικὰς ἀποφάνσεις διαφόρων ὑλιστῶν καὶ ὁλόκληρον τὸ σπουδαιότατον αὐτοῦ ἔργον «Τὰ τελικὰ αἴτια» (les causes finales) στρέφεται κατ' αὐτῶν, καθὼς καὶ τὰ συγγράματα αὐτοῦ «ὁ ὑλισμός» (le materialisme) καὶ «ὁ ἐγκέφαλος καὶ ἡ νόησις» (le cerveau et la pensée), ἀφ' ἑτέρου ὅμως ψέγει, ὅτι πολλοὶ τῶν πνευματικῶν φιλοσόφων χωρίζουσιν ἄγαν τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ ἀρνοῦνται τὴν μεγάλην ἐπιρροὴν τῶν φυσικῶν καὶ φυσιολογικῶν φαινομένων ἐπὶ τοῦ πνεύματος. Ὁ Ζανὲ καὶ ἐν τῇ ψυχολογίᾳ του (Traité de philosophie 333 — 346) δίδει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἐπιρροὴν ταύτην καὶ πραγματεύεται ἐν ἐκτάσει «περὶ τῶν σχέσεων τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ» (rapports du physique et du moral) καὶ ἐν τῇ μεταφυσικῇ του ἀφιεροῖ ὁλόκληρα κεφάλαια εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος τούτου, μάλιστα δὲ τὰ κεφάλαια τὰ φέροντα τοὺς τίτλους «ὁ ἐγκέφαλος καὶ ἡ νόησις» (le cerveau et la pensée B' 371—384) καὶ «ἡ ἕνωσις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος» (l'union de l'ame et du corps ἐν τῷ B' τόμῳ σελ. 422 — 445) καὶ ἐν ἅπασι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ζητεῖ νὰ συμβιβάσῃ τὴν θεϊστικὴν φιλοσοφίαν πρὸς τὰ νεώτερα ἀσφαλῆ πορί-

σματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Τὰ τελικὰ αἴτια» προβλέπει, ὅτι ἠδύνατό τις ἴσως νὰ ψέξῃ αὐτόν, διότι τόσας ὑποχωρήσεις ποιεῖ εἰς τοὺς φυσιοδίφας. Τὴν τιμὴν δὲ πρὸς τὰς ἐργασίας τῶν φυσιοδιφῶν δεικνύει καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω μνημονευθεῖσιν ἔργοις καὶ ἀλλαχοῦ, ἐκθέτων ἐν ἐκτάσει καὶ ἐν πλήρει ἀκριβείᾳ χωρὶς νὰ μειώσῃ παντάπασιν ἢ περικαλύψῃ τὰς κατὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ θεϊσμοῦ ἐνστάσεις τῶν φυσιοδιφῶν. Ἐν γένει ὁ Ζανὲ νομίζει, ὅτι ἡ τελεία καὶ πλήρης ἀλήθεια δὲν κεῖται οὔτε πρὸς τὸ μέρος τῶν πνευματικῶν φιλοσόφων, οὔτε πρὸς τὸ μέρος τῶν φυσιοδιφῶν, καὶ ὅτι καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἔχουσι παρ' ἀλλήλων πολλὰ νὰ διδαχθῶσι καὶ ὀφείλουσι νὰ ποιῶσιν ἀμοιβαίως πολλὰς ὑποχωρήσεις, διότι μόνον οὕτως εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ συμφωνία πρὸς ὄφελος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ νὰ συνδιαλλαγῶσι τὰ δύο στρατόπεδα, ἅτινα σήμερον ἵστανται ἀντιμέτωπα καὶ παλαίουσιν ἀμείλικτον κατ' ἀλλήλων καὶ ἄνευ ἀνακωχῆς ἀγῶνα.

Ἄλλο, ἐν ᾧ ὁ Ζανὲ τρέπεται ἰδίαν ὁδὸν καὶ διακρίνεται ἀπὸ πολλῶν ὁμοφρόνων φιλοσόφων τῆς πνευματικῆς, ἐκλεκτικῆς σχολῆς, εἰς ἣν ἀνήκει, εἶναι ἡ ἐλευθερωτέρα στάσις του πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἡ σχολὴ αὕτη διέκειτο ἀπ' ἀρχῆς καὶ διάκειται καὶ νῦν λίαν φιλικῶς πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ τοῦτο εἶναι εἰς ἔπαινον αὐτῆς. Ἀλλὰ ἐκ τῶν τῆς σχολῆς ταύτης τινές, ὁ Κουζὲν π. χ., ὁ Καρῶ καὶ ἄλλοι, προέβησαν εἰς τὰς φιλικὰς ταύτας σχέσεις μέχρι τοῦ νὰ ὑπερασπίσωσι καὶ αὐτὰ τὰ δόγματα τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας καὶ τὸν παπισμὸν ὁλόκληρον. Τοῦτο ὁ Ζανὲ δικαίως ἀποδοκιμάζει. Διότι ὁ ὑπερβολικὸς καὶ ὑπέρμετρος οὗτος συνασπισμὸς μετὰ τῶν συμφερόντων τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας καὶ θεολογίας ἐκθέτει τὴν θεϊστικήν, πνευματικὴν φιλοσοφίαν, παριστάνων αὐτὴν ὡς οὐχὶ ἀνεξαρτήτως καὶ ὡς πρέπει τῇ φιλοσοφίᾳ ἀμερολήπτως ἐξετάζουσαν καὶ ἐρευνῶσαν τὰ μεταφυσικὰ καὶ λοιπὰ φιλοσοφικὰ ζητήματα, ἀλλ' ὡς ὑπηρετοῦσαν τὰ συμφέροντα τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Οἱ δὲ ἐχθροὶ τοῦ καθολικισμοῦ καὶ τοῦ μετ' αὐτοῦ στενῶς καὶ ἀναποσπάστως συνδεδεμένου ἰησουϊτισμοῦ ὑποπτευόμενοι τὴν τοιαύτην φιλοσοφίαν στρέφουσι καὶ κατ' αὐτῆς τὰ ὅπλα των. Ὁ Ζανὲ τιμᾷ καὶ αὐτὸς μεγάλως τὴν χριστιανικὴν θεολογίαν, τὴν θρησκείαν ἐν γένει καὶ τὸν χριστιανισμὸν ἰδίως καὶ ὁμολογεῖ ἑαυτὸν χριστιανόν,

ἀλλὰ θέλει τὴν φιλοσοφίαν ἐν τῇ σφαίρᾳ της τελείως ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς θεολογίας, διότι πρέπει νὰ ἐξετάζῃ καὶ ἀναζητῇ, ἵνα εἶναι ἀξία τοῦ ὀνόματός της, αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν καὶ καθαρὰν τὴν ἀλήθειαν χωρὶς νὰ ἀναμιγνύηται μετ' ἄλλων ξένων αὐτῇ στοιχείων καὶ χωρὶς νὰ ὑπηρετῇ τὰ συμφέροντα οὐδενός. Εἶναι μὲν χριστιανός, ἀλλὰ χριστιανὸς ἐλευθερόφρων. Ἡ ἐλευθερωτέρα αὕτη στάσις τοῦ Ζανὲ ἀπέναντι τῆς χριστιανικῆς θεολογίας ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ἐνῷ οἱ πλεῖστοι τῶν τῆς σχολῆς ταύτης ἦσαν καθολικοί, ὁ Ζανὲ εἶναι διαμαρτυρόμενος Γάλλος· ἀνήκει μάλιστα εἰς τὴν μερίδα τῶν φιλελευθέρων διαμαρτυρομένων χριστιανῶν (chrétiens liberaux), οἵτινες ζητοῦσι νὰ συμβιβάσωσι τὸν χριστιανισμὸν πρὸς τὰς προόδους καὶ ἀπαιτήσεις τῆς σημερινῆς ἐποχῆς. Διὰ τοῦτο εἶναι φιλελεύθεραι αἱ περὶ χριστιανικῆς θεολογίας, περὶ θρησκείας ἐν γένει καὶ περὶ χριστιανισμοῦ ἰδέαι του.

Κατὰ τὸν Ζανὲ (Metaphysique I, 196) ἡ φιλοσοφία ἐπήγασε πάντοτε ἐκ τῆς θρησκείας. Ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὡρμήθησαν εἰς τὰς φιλοσοφικὰς σκέψεις των ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας. Ἡ νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία ἐπηρεάσθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῶν θρησκειῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ αὐτοῦ τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἡ δὲ νεωτέρα φιλοσοφία (Καρτέσιος, Λεϊβνίτιος, Κάντιος, Φίχτε, Ἕγελος, Ἕρβαρτος, Λότσε) φανερῶς συγγενεύει πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἰδέας. Ἡ μεταφυσικὴ πηγάζει πάντοτε ἀπὸ τῆς θεολογίας, ἂν καὶ δὲν ἀρνούμεθα, λέγει, ὅτι καὶ ἡ φιλοσοφία ἐπηρέασε πάντοτε καὶ ἐπηρεάζει καὶ νῦν τὴν θεολογίαν. Ὑπάρχει μεγάλη συγγένεια καὶ σχέσις στενοτάτη μεταξὺ τῆς θεολογικῆς διδασκαλίας καὶ τῶν φιλοσοφικῶν δοξασιῶν. Ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν καὶ διατύπωσιν, ἐν ᾗ διαφέρουσι θεολογία καὶ φιλοσοφία (διότι ἡ μὲν κατ' αὐτὸν ἀγαπᾷ τὴν εἰκονικὴν καὶ συμβολικὴν παράστασιν τῶν πραγμάτων, ἡ δὲ τὴν αὐστηράν, γυμνήν, λογικὴν διατύπωσιν αὐτῶν), τὸ βάθος τῶν ἰδεῶν των εἶναι τὸ αὐτό, ὁ Θεός, ἡ δημιουργία, ἡ πρόνοια, ἡ πνευματικὴ ψυχή, ἡ ἐλευθέρα θέλησις, ἡ ἀθανασία. Διὰ τοῦτο ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία δὲν πρέπει νὰ θεωρῇ τὴν θεολογίαν ὡς ἐχθρὰν καὶ νὰ ἀφίνῃ αὐτὴν ἀνυπεράσπιστον, ὅταν προσβάλληται ὑπὸ τῶν ὑλιστῶν, διότι συγχρόνως ἐκθέτει καὶ ἑαυτὴν εἰς κίνδυνον. Ὁ ὑλισμὸς στρέφεται καὶ κατὰ τῆς θεϊστικῆς φιλοσοφίας, ὅπως καὶ κατὰ τῆς

θεολογίας. Κατ' αὐτὸν ὅμως ἡ φιλοσοφία πρέπει νὰ περιορίζηται μόνον εἰς τὰς κοινὰς τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ θεολογίᾳ γενικὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας, νὰ μὴ ἀναμιγνύηται δὲ εἰς τὰς δογματικὰς συζητήσεις τῶν ἐπὶ μέρους ἐκκλησιῶν καὶ νὰ μὴ ἀναλαμβάνῃ νὰ ὑπερασπίσῃ οὐδεμιᾶς μερικῆς ἐκκλησίας τὰς καθαρῶς ἐκκλησιαστικὰς διδασκαλίας. Αἱ τοιαῦται διδασκαλίαι εἶναι ἄσχετοι πρὸς αὐτήν. Διότι τὸ βάθος μόνον εἶναι κοινόν, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ καὶ μερικὴ διατύπωσις. Πάντοτε δὲ ἐπειδὴ καὶ φιλοσοφία καὶ θεολογία τὸ αὐτὸ ἔχουσι βάθος, πρέπει ἡ φιλοσοφία νὰ θεωρῇ τὴν θεολογίαν ὡς σύμμαχον καὶ φίλην ἐν τῇ πρὸς τὸν ὑλισμὸν πάλῃ. Τοῦτο ὡς ὀρθὸν καὶ δίκαιον ὀφείλει πᾶς φιλόσοφος νὰ πράξῃ, ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἐννοῇ τὴν θεολογίαν. Ἐὰν ἡ θεολογία εἶναι ἐξ ἀποκαλύψεως καὶ ἐὰν παραδέχηται τοῦτο ὁ φιλόσοφος, εἶναι φανερὸν ὅτι πρέπει νὰ σέβηται αὐτήν, ὡς ἀπὸ Θεοῦ ἀμέσως προερχομένην. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι ὁ φιλόσοφος νομίζει ἴσως αὐτὴν οὖσαν ἁπλῆν ἔμπνευσιν, ὡς εἶναι ἡ φιλοσοφία προϊὸν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, καὶ πάλιν διὰ τί καὶ ὁ τοιοῦτος φιλόσοφος νὰ μὴ θεωρῇ κοινὸν τὸν πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἐχθρούς, τοὺς ὑλιστὰς ἀγῶνα; Δὲν ὑπερασπίζουσι κατὰ τῶν ὑλιστῶν φιλοσοφία καὶ θεολογία τὰς αὐτὰς μεγάλας ἀληθείας, τὸν Θεόν, τὴν πρόνοιαν, τὴν πνευματικὴν καὶ ἐλευθέραν ψυχὴν καὶ τὴν ἀθανασίαν; Ἐννοεῖ τις κατὰ τὸν Ζανὲ τὴν ἔχθραν καὶ τὴν ἐξέγερσιν τῆς φιλοσοφίας κατὰ τῆς θεολογίας, ἐφ' ὅσον αὕτη ἐν χρόνοις βαρβάροις ἦτο πιεστικὴ καὶ ἤθελε νὰ δεσπόζῃ καὶ νὰ κρατῇ δεδεσμευμένον τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Ἀλλ' ἀφοῦ ἅπαξ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ φιλοσοφία ἠλευθερώθη ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τούτου, πρέπει νὰ εἶναι ἀρκετὰ πεφωτισμένη, ὥστε νὰ ἀναγνωρίζῃ ὑπὸ τὴν εἰκονικὴν καὶ συμβολικὴν μορφὴν τοῦ δόγματος ὑπάρχουσαν τὴν ἀλήθειαν, ἥτις δὲν παύει νὰ εἶναι ἀλήθεια, διότι εἶναι ἐκπεφρασμένη ὑπὸ εἰκονικά, συμβολικὰ περικαλύμματα. Ὑπὸ πᾶσαν λοιπὸν ἔποψιν ἡ ἔχθρα τῶν φιλοσόφων κατὰ τῆς θεολογίας εἶναι κατὰ τὸν Ζανὲ ἀδικαιολόγητος καὶ προδοσία αὐτῶν τῶν συμφερόντων, αὐτῶν τῶν ἰδεῶν τῆς φιλοσοφίας. Τόσον φιλική, ἀλλὰ καὶ τόσον ἐλευθέρα εἶναι ἡ στάσις τοῦ Ζανὲ ἀπέναντι τῆς χριστιανικῆς θεολογίας.

Πόσην ἀξίαν ἀποδίδει ὁ Ζανὲ εἰς τὴν θρησκείαν ἐν γένει δηλοῦται καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς: «Τινὲς φρονοῦσι, λέγει ἐν τῷ ἔργῳ του «Τὰ προ-

βλήματα τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος» (σελ. 487), ὅτι ἡ φιλοσοφία δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ παρ' ὀλίγοις ἐκλεκτοῖς τὴν θρησκείαν, παρὰ τοῖς φιλοσόφοις καὶ τοῖς σοφοῖς ἐν γένει. Τὴν ἰδέαν ταύτην ἀποκρούω, λέγει, ὡς ἐσφαλμένην. Δὲν παραδέχομαι τὴν τοιαύτην διάκρισιν φιλοσοφίας καὶ θρησκείας, καθ' ἣν ἡ μὲν ὑπάρχει διὰ τοὺς ὀλίγους, ἡ δὲ διὰ τοὺς πολλούς, καὶ ὅτι ἔχουσι δῆθεν δύο διάφορα ἀντικείμενα. Φρονῶ τοὐναντίον, ὅτι ἀμφότεραι ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον, τὸ ἄπειρον, ἀλλ' ἀντιλαμβάνονται τοῦ ἀπείρου τούτου κατὰ διττὸν τρόπον, ἡ μὲν θρησκεία διὰ τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς φαντασίας, διὰ συμβόλων καὶ εἰκόνων, ἡ δὲ διὰ τοῦ συλλογισμοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία ὡς ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν θρησκείαν, ἥτις εἶναι αἴσθημα τοῦ ἀπείρου, ζωὴ ἐν Θεῷ. Ἐξηγεῖν φιλοσοφικῶς τὴν θρησκείαν δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ τῷ εἶναί τινα θρῆσκον. Ἡ θρησκεία εἶναι γεγονὸς (fait), ὅπως ἡ πατρίς, ἡ οἰκογένεια, ἡ κοινωνία. Ἡ φιλοσοφία ἐξηγεῖ τὰ γεγονότα, δὲν ἀναπληροῖ αὐτά. Ὁ φιλόσοφος δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένος τῆς ὑποχρεώσεως νὰ εἶναι φιλόπατρις, πολίτης, πατὴρ ἢ υἱός· διὰ τί λοιπὸν θὰ ἦτο ἀπηλλαγμένος τῆς ἀνάγκης νὰ ἔχῃ θρησκείαν, νὰ αἰσθάνηται τὸ ἄπειρον, νὰ ζῇ ἐν τῷ ἀπείρῳ, ἐν τῷ Θεῷ; Πρέπει ἄρα νὰ ὁμολογήσῃ τις, ὅτι ἡ καθαρὰ φιλοσοφία ἐννοουμένη ὡς θεωρητικὴ ἔρευνα περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων δὲν πληροῖ τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας. Ἀφοῦ δὲ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, ὡς δέχεται ἡ πνευματικὴ φιλοσοφία, δὲν εἶναι ἁπλοῦν πλάσμα τῆς φαντασίας, ἀφοῦ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ τείνει φυσικῶς καὶ κατ' ἀνάγκην πρὸς τὸ ἄπειρον, ἀφ' οὗ ἐξ ἄλλου τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, ὅπως πάντα τὰ ἄλλα αἰσθήματα, ἔχει ἀνάγκην, ὅπως τρέφηται, ἐξωτερικῶν πράξεων ἢ τελετῶν, ἀφοῦ αἱ θρησκευτικαὶ αὗται πράξεις καὶ τελεταὶ εἶναι κατ' ἀνάγκην κοινωνικαὶ πράξεις, — πῶς εἶναι δυνατὸν οἱ φιλόσοφοι νὰ μὴ ἔχωσιν ἀνάγκην θρησκείας, συμμετοχῆς εἰς τὴν κοινὴν λατρείαν;»

«Ἡ θρησκεία κατὰ τὸν Ζανὲ εἶναι εἰς τοὺς λαοὺς ἀναγκαιοτάτη πρὸς ἠθικὴν ἀνύψωσιν αὐτῶν. Δὲν δύναταί τις κατ' αὐτὸν (αὐτόθι 488) νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἡ ἐξασθένησις τῆς θρησκευτικῆς δυνάμεως ἔν τινι κοινωνίᾳ δὲν εἶναι ἐξασθένησις τῆς ψυχῆς. Χωρὶς νὰ θελήσωμεν, λέγει, νὰ εἰςέλθωμεν εἰς τὴν πολύπλοκον συζήτησιν περὶ τῆς λεγομένης ἀνεξαρτήτου ἠθικῆς, ἀρκούμεθα νὰ ὑπομνήσωμεν, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δύο τάσεις, μία, δι' ἧς τείνει νὰ καταπέσῃ κατώ-

τερον ἑαυτοῦ, καὶ ἑτέρα, δι' ἧς ζητεῖ νὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω ἑαυτοῦ. Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι εὐκολώτερον ὁ ἄνθρωπος καταπίπτει ἢ ὑψοῦται. Πᾶν λοιπόν, ὅπερ τείνει εἰς τὸ νὰ ὑψώσῃ τὴν ψυχὴν ὑπηρετεῖ τὴν ἠθικὴν βελτίωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Τοιουτοτρόπως αἱ τέχναι, αἱ ἐπιστῆμαι, ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία, ἡ φιλοσοφία εἶναι τόσαι δυνάμεις, αἵτινες συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ διατηρῶσι τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὸ ἐμπρέπον αὐτῆς ὕψος. Ἡ θρησκεία εἶναι μία τῶν δυνάμεων τούτων, μία μάλιστα τῶν ἰσχυροτέρων καὶ ἀποτελεσματικωτέρων. Οὖσα ἀκριβῶς τὸ αἴσθημα τοῦ ἀπείρου καὶ αἰωνίου, παντὸς ἐν γένει ὅ,τι κεῖται ὑπεράνω τοῦ ἀνθρώπου, δίδει εἰς αὐτόν, ὅταν εἶναι γνησία καὶ βαθεῖα, θαυμαστὴν ὤθησιν πρὸς τὰ ὑψηλότερα καὶ πνευματικώτερα. Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἁπλῇ, ἀφελεῖ, δημώδει μορφῇ της εἶναι ἡ μόνη ὁδός, δι' ἧς αἱ ἁπλαῖ καὶ ἀμόρφωτοι ψυχαὶ αἱ κύπτουσαι ἕνεκα τῶν πρακτικῶν των ἀναγκῶν κατ' ἀνάγκην πρὸς τὴν γῆν, ὑψοῦνται πρὸς τὰ ἰδεώδη. Ὑποθέσατε πάσας τὰς θρησκείας ἐξαφανιζομένας αἰφνιδίως. Ἤθελε γεννηθῇ ἀφεύκτως μέγα κενὸν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ καὶ θὰ ἐλάμβανε χώραν φρικώδης ἀπώλεια ζωῆς καὶ δυνάμεως ἐν τῇ ἠθικῇ τάξει».

Ὄχι δὲ μόνον τὴν θρησκείαν ἐν γένει τιμᾷ ὁ Ζανέ, πᾶσαν δηλ. θρησκείαν, καὶ τὴν ἀτελεστάτην ἀκόμη, ὡς ὁπωσδήποτε ὠφέλιμον τῷ λαῷ, τῷ ἔχοντι αὐτήν, καθὸ ἀνάλογον πρὸς τὴν ταπεινὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξίν του· ἀλλ' ἐκτιμᾷ, ὡς ἦτο φυσικόν, ὑπὲρ πάσας ὡς τὴν τελειοτάτην τῶν θρησκειῶν καὶ ἀπόλυτον θρησκείαν τὸν χριστιανισμόν, ἐν ᾧ ἀνετράφη καὶ εἰς ὃν ἀπὸ καρδίας ἀνήκει παρὰ πάσας τὰς περὶ πολλῶν πραγμάτων ἄγαν ἐλευθέρας γνώμας του. Ὁ Ζανέ, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, εἶναι διαμαρτυρόμενος φιλελεύθερος χριστιανός, ἀλλὰ πάντοτε ἐκφράζεται περὶ χριστιανισμοῦ μετὰ μεγάλου σεβασμοῦ. «Ὁ κόσμος, λέγει, ἔχει ἀνάγκην θρησκείας, ἔχομεν δὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ μεγάλη θρησκεία, ἥτις ἔθρεψε τὴν Εὐρώπην ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας, δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ εἶναι ἡ μόνη τῶν γνωστῶν θρησκειῶν, ἥτις δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς κρίσεως, ἣν διερχόμεθα. Μόνος ὁ χριστιανισμὸς διαρρυθμιζόμενος συμφώνως πρὸς τὴν νέαν ἀνάπτυξιν δύναται νὰ θεωρηθῇ περιέχων ἐν ἑαυτῷ τὸ μυστήριον τῆς θρησκευτικῆς σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος. Μόνος ὁ χριστιανισμὸς οὕτω διαρρυθμιζόμενος δύναται ἀκόμη

νὰ σώσῃ τὴν θρησκευτικὴν ἰδέαν ἀπὸ τοῦ κινδύνου, εἰς ὃν περιήγαγον αὐτὴν μεταξὺ ἡμῶν ἔνθεν μὲν αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, ἑτέρωθεν δὲ ἡ ὑλιστικὴ καὶ ἡ πανθεϊστικὴ φιλοσοφία. Εἰς τὴν θρησκείαν ταύτην εἶμαι, λέγει (αὐτόθι 491), διὰ τοῦτο προσκεκολλημένος, διότι εὑρίσκω ἐν αὐτῇ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ εὕρισκον ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ θρησκείᾳ. Ἐν τῷ χριστιανισμῷ εὑρίσκω τέλειον πρότυπον εὐσεβείας, ἁγνότητος καὶ ἀγάπης, ὅπερ χρησιμεύει μοι ὡς ὁδηγός, ἵνα με διευθύνῃ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ὑψοῖ με πρὸς τὸν Θεόν. Εἶμαι χριστιανός, διότι καὶ δι' ἐμὲ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ σωτὴρ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ θρησκεία εἶναι ἡ ἑνοῦσα τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἐν τῷ Χριστῷ ἐτελέσθη κατὰ τρόπον τέλειον καὶ ἐσώτατον ἡ ἕνωσις αὕτη τοῦ πεπερασμένου καὶ τοῦ ἀπείρου». Τοιαῦται εἶναι αἱ περὶ θεολογίας, περὶ θρησκείας ἐν γένει καὶ ἰδίως περὶ τοῦ χριστιανισμοῦ ἰδέαι τοῦ Ζανέ. Εἶναι φίλος τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης, φίλος τῆς θρησκείας, φίλος τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἐλευθερώτερον ἢ οἱ ἄλλοι φιλόσοφοι τῆς σχολῆς του.

Ὁ τελευταῖος χαρακτὴρ ὁ διακρίνων τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ζανὲ τῆς πολλῶν ἄλλων πρὸ αὐτοῦ ἀκμασάντων φιλοσόφων τῆς αὐτῆς σχολῆς εἶναι, ὅτι ὁ Ζανὲ δὲν ἀρκεῖται εἰς εὐκόλους καὶ διὰ τοὺς πολλοὺς μόνον ἀποχρώσας λύσεις τῶν μεταφυσικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ ὑποβάλλει πάντα τὰ ζητήματα εἰς αὐστηροτάτην ἐπιστημονικὴν βάσανον. Δεῖγμα τῆς τοιαύτης βαθυτέρας ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων εἶναι πρὸ πάντων τὰ ἔργα του «Τὰ τελικὰ αἴτια» καὶ «Αἱ ἀρχαὶ τῆς μεταφυσικῆς» του. Ὁ Ζανὲ εἰσήγαγε λοιπὸν εἰς τὴν πνευματικὴν σχολὴν τὸ κριτικώτερον, ἐπιστημονικώτερον πνεῦμα. Ὁ Ζανὲ δὲν ἀρκεῖται ἁπλῶς εἰς τὰς ἀποφάνσεις τοῦ κοινοῦ νοὸς (sens commun), ὡς ἡ τοῦ Ῥέϊδ σκωτικὴ σχολή, ἐξ ἧς ὡρμήθη καὶ ἡ πνευματικὴ σχολὴ τῆς Γαλλίας, καὶ ὡς ἔπραττε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ Κουζὲν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἔπραξαν ἐκ τῆς σχολῆς ταύτης, ἢ εἰς ψυχρὰς ψυχολογικὰς παρατηρήσεις, ἢ εἰς ἐκλεκτικισμόν τινα πεζόν, τὴν ἐκλογὴν δηλ. καὶ τὸν ἐξωτερικὸν συνδυασμὸν ἰδεῶν διαφόρων συστημάτων. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ζανὲ εἰσδύει εἰς τὸ βάθος τῶν ζητημάτων καὶ παρακολουθεῖ αὐτὰ μέχρι τῶν τελευταίων αὐτῶν ἀρχῶν. Εἰς τοῦτο ὠφελεῖ αὐτὸν καὶ ἡ παρ' αὐτῷ βαθεῖα γνῶσις τῆς ἀγγλικῆς καὶ τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας. Ὁ Ζανὲ γνωρίζει τὰ ζητήματα καθ' ὅλην τὴν ἐκτα-

σιν αὐτῶν καὶ πραγματεύεται αὐτὰ ὡς πραγματεύονται αὐτὰ ἐν ταῖς σχολαῖς τῆς Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν του πάσας τὰς σχετικὰς ἐργασίας τῶν ἐν ταῖς δύο ταύταις χώραις φιλοσόφων.

Ταῦτα εἶναι τὰ διακρίνοντα τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ζανὲ καὶ προσδίδοντα αὐτῷ ἴδιόν τινα χαρακτῆρα, ἅτινα συνοψίζομεν ὡς ἑξῆς. Ἀποκρούει πάντα ἀνθρωπομορφισμὸν ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ, νομίζων, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τελείως ἀκριβῆ (adéquate) ἔννοιαν περὶ αὐτοῦ· θέτει εἰς στενοτάτην σχέσιν Θεὸν καὶ κόσμον, διδάσκων τὸν πανενθεϊστικὸν θεϊσμόν, καθ' ὃν τὸ πᾶν ζῇ, κινεῖται καὶ ὑπάρχει ἐν αὐτῷ· συνδέει καὶ συσχετίζει μετὰ τῶν νεωτέρων φυσικῶν καὶ φυσιολογικῶν ἐρευνῶν τὰ ψυχολογικὰ καὶ λοιπὰ φιλοσοφικὰ ζητήματα πλειότερον ἢ οἱ πρὸ αὐτοῦ θεϊσταὶ φιλόσοφοι· τιμᾷ μὲν τὴν θρησκείαν καὶ τὸν χριστιανισμόν, ἀλλὰ κατέχει ἀπέναντι αὐτῶν ἐλευθερωτέραν στάσιν· καὶ ἐξετάζει ἐμβριθέστερον, κριτικώτερον καὶ ἐπιστημονικώτερον τὰ φιλοσοφικὰ ζητήματα.

Οὕτως ἀποδείκνυται ὁ Ζανὲ οὐχὶ ἁπλοῦς μαθητὴς τοῦ Κουζέν, συνεχίζων μόνον καὶ ἐπαναλαμβάνων τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ οἱονεὶ δεύτερος ἱδρυτὴς τῆς πνευματικῆς, θεϊστικῆς σχολῆς τῆς Γαλλίας, τροποποιῶν οὐσιωδῶς καὶ συμπληρῶν καὶ τελειοποιῶν αὐτὴν καὶ εἰς νέαν φάσιν εἰςάγων αὐτήν. Δὲν ἔχει μὲν ἴσως τὴν ῥητορικὴν δύναμιν ἐκείνου καὶ τὰ ἔργα του εἶναι ὀλιγώτερον ῥητορικὰ τῶν ἐκείνου καὶ ὡς ἔργα φιλολογικὰ δυνατὸν νὰ ὑπολείπωνται κατά τι αὐτῶν, ἀλλὰ ἡ ἀπουσία αὕτη τῆς ῥητορικῆς καὶ φιλολογικῆς χροιᾶς ἀπὸ τῶν ἔργων τοῦ Ζανὲ εἶναι πρὸς ὄφελος αὐτῶν. Ἡ φιλοσοφικὴ ἐξέτασις δὲν ἔχει ἀνάγκην ῥητορικῶν καλλωπισμάτων. Τὸ φιλοσοφικὸν ὕφος πρέπει νὰ ἦναι νηφάλιον, σῶφρον καὶ μεμετρημένον. Τοιοῦτο εἶναι τὸ ὕφος τοῦ Ζανὲ χωρὶς νὰ παύῃ νὰ ἦναι χάριεν καὶ γλαφυρόν. Τὰ τρία προσόντα, ἅτινα ἀναδεικνύουσι πάντα καλὸν συγγραφέα, ἡ ἐμβρίθεια, ἡ σαφήνεια καὶ ἡ γλαφυρότης ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Ζανὲ ἐν μεγίστῳ βαθμῷ. Ὁ Ζανὲ λοιπὸν εἶναι ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Κουζὲν ὁ μόνος, ὅστις ἀμφισβητεῖ τὰ πρωτεῖα πρὸς αὐτόν. Λέγοντες ταῦτα δὲν θέλομεν νὰ ὑψώσωμεν αὐτὸν ὑπὲρ τὴν ἀξίαν του. Δὲν ἰσχυριζόμεθα, ὅτι ὁ Ζανὲ ὑπῆρξε μεγαλοφυΐα φιλοσοφικὴ πρώτης δυνάμεως, οὐδὲ τάσσομεν αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν πρώτων φιλοσοφικῶν πνευμάτων, τῶν μεγάλων δηλ. ἱδρυτῶν νέων ὅλως φιλοσοφικῶν συστημάτων. Ἀλλὰ

μεταξὺ τῶν τῆς δευτέρας τάξεως φιλοσόφων εἶναι ὁ Ζανὲ εἷς τῶν κορυφαίων. Εἶνε ὅ τι ὁ Μίλλ, ὁ Βαὶν καὶ ὁ Σπένσερ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅ τι ὁ Ἕρβαρτος, ὁ νεώτερος Φίχτε, ὁ Λότσε καὶ ὁ Οὐρλίτση ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ὅ τι ὁ Ῥουαγὲ Κολλάρ, ὁ Βαὶν δὲ Βιράν, ὁ Ζουφρουᾶ, ὁ Ἰούλιος Σίμων, ὁ Ταίν, ὁ Λιττρὲ καὶ ὁ Βασχερῶ ἐν Γαλλίᾳ, πνεῦμα βαθὺ καὶ κεκτημένον πάσας ἐκείνας τὰς ἰδιότητας τοῦ καλοῦ, ὑγιοῦς πνεύματος, ἃς αὐτὸς οὗτος περιγράφει ἐν τῇ λογικῇ του (Traité de philosophie σελ. 537) οἱονεὶ φωτογραφῶν ἑαυτόν· διότι ἔχει καὶ ὀρθὸν νοῦν καὶ εὐθύτητα, ἀκρίβειαν καὶ ἀσφάλειαν κρίσεως καὶ ὀξύνοιαν καὶ ἀγχίνοιαν καὶ τὸ εὔστοχον καὶ μεμετρημένον καὶ νοῦν κατανοοῦντα τὸ βάθος τῶν πραγμάτων καὶ εὐκινησίαν καὶ ταχύτητα νοήσεως.

Τῶν ἐξόχων τούτων προτερημάτων του καὶ τῆς μεγάλης σοφίας τοῦ Ζανέ, ἣν διὰ τῶν ἀνωτέρω ἠθελήσαμεν νὰ σκιαγραφήσωμεν, μαρτύρια εἶναι τὰ ἀναρίθμητα φιλοσοφικὰ συγγράμματα, ἅτινα συνέγραψε, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατον νὰ μελετήσῃ τις χωρὶς νὰ καταπλαγῇ διὰ τὴν ἔκτακτον φιλοσοφικὴν πολυμάθειαν καὶ φιλοσοφικὴν ἐμβρίθειαν αὐτοῦ. Εἴπομεν ὅτι εἶναι ἀναρίθμητα τὰ συγγράμματα αὐτοῦ· διότι ὁ Ζανὲ ὑπῆρξεν ἀληθῶς εἷς τῶν πολυγραφωτάτων νεωτέρων Γάλλων φιλοσόφων. Ὅπως δώσωμεν ἔννοιάν τινα ἀκριβῆ τῶν συγγραμμάτων τούτων καὶ καταστήσωμεν ἔτι καταφανεστέραν τὴν ὑπέροχον αὐτοῦ ἀξίαν, ἀναλύομεν κατωτέρω διὰ βραχέων τὰ συγγράμματα ταῦτα, ὑποδεικνύοντες τὰς ἀφορμὰς τῆς συγγραφῆς, τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν ἀξίαν ἑκάστου αὐτῶν. Τὰ συγγράμματα ταῦτα εἶναι ἢ συστηματικὰ ἢ ἱστορικὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματα, ἢ δηλ. ἐκθέτουσι αὐτὸ τὸ σύστημα τῆς φιλοσοφίας ἢ ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας. Ποιοῦμεν πρῶτον λόγον περὶ τῶν συστηματικῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ εἶτα περὶ τῶν ἱστορικῶν.

II

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΖΑΝΕ

Α'

Συστηματικὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματα.

Τοιαῦτα εἶναι :

1. *Les causes finales* 1882. Ἔκδοσις δευτέρα.

Τὸ ἔργον τοῦτο τὸ ἐξ 755 σελίδων συγκείμενον εἶναι ἓν τῶν σπουδαιοτάτων συγγραμμάτων τοῦ Ζανέ, πραγματεύεται δὲ ἓν τῶν δυσχερεστάτων ζητημάτων τῆς μεταφυσικῆς, τὸ περὶ τῶν τελικῶν αἰτίων, ἅτινα ἀρνεῖται ὁ ὑλισμός, ζητῶν νὰ ἐξηγήσῃ τὰ πάντα μόνον ἐκ ποιητικῶν αἰτίων. Κατὰ τοὺς ὑλιστὰς ὑπάρχουσι μόνον αἴτια ποιητικὰ τῶν πραγμάτων, ἀλλ' οὐδεὶς σκοπός. Ἐκ τῆς τυχαίας δὲ συμπτώσεως διαφόρων ποιητικῶν αἰτίων προέρχονται τὰ πάντα. Δὲν ὑπάρχει ἄρα κατ' αὐτοὺς ἐν τῷ κόσμῳ σκοπιμότης, δὲν εἶναι τὰ πάντα καθ' ὡρισμένον σχέδιον καὶ πρὸς ὡρισμένους σκοποὺς διατεταγμένα. Ἐάν τις τοὐναντίον ἀποδεχθῇ τὰ τελικὰ αἴτια, παραδέχεται νοῦν διατάξαντα τὰ πάντα, παραδέχεται Θεόν. Διὰ τοῦτο τὸ ζήτημα τῶν τελικῶν αἰτίων εἶναι τὸ ζήτημα, περὶ ὃ συγκροτεῖται σήμερον ἡ μεγάλη πάλη μεταξὺ τῶν ὑλιστῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν θεϊστῶν ἢ πνευματικῶν φιλοσόφων καὶ θεολόγων ἀφ' ἑτέρου. Τὸ ἔργον τοῦ Ζανὲ ἐν τῇ πάλῃ ταύτῃ κατέχει ὑπέροχον θέσιν. Προσβολὴ ἰσχυροτέρα κατὰ τοῦ ὑλισμοῦ δὲν ἐγένετο ἴσως κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τῆς διὰ τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Ζανέ, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦτο συνιστῶμεν εἰς τοὺς παρ' ἡμῖν θέλοντας νὰ κατίδωσι δι' ἐπιστημονικῶν ἀναντιρρήτων ἀποδείξεων τὸ σαθρὸν τοῦ ὑλισμοῦ καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς παραδοχῆς Θεοῦ ἢ θείου νοῦ σκοπίμως διατάξαντος τὰ πάντα. Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου εἶναι τὸ ἑξῆς : «Πρόλογος. Τὸ πρόβλημα. Βιβλίον Α'. Ὁ νόμος τῆς σκοπιμότητος ἢ τὸ τελικὸν αἴτιον καθ' ἑαυτό. Ἡ ἀρχὴ τῆς σκοπιμότητος. Τὰ γεγονότα. Ἡ ἀνθρωπίνη βιομηχανία καὶ ἡ μηχανικὴ τῆς φύσεως. Τὸ ὄργανον καὶ ἡ λειτουργία αὐτοῦ. Τὰ ἀντίθετα γεγονότα. Ὁ μηχανισμὸς καὶ ἡ σκοπιμό-

της. Ἡ διδασκαλία τῆς ἐξελίξεως ἐν γένει. Ἡ διδασκαλία τῆς ἐξελίξεως κατὰ τὸν Λαμὰρκ καὶ τὸν Δαρβῖνον. Ἡ διδασκαλία τῆς ἐξελίξεως κατὰ τὸν Ἑρβέρτον Σπένσερ. Βιβλίον Β'. Ἡ πρώτη αἰτία τῆς σκοπιμότητος. Ἡ φυσικοθεολογικὴ ἀπόδειξις. Ἡ ὑποκειμενικὴ σκοπιμότης καὶ ἡ ἐσωτερικὴ (immanente) σκοπιμότης. Ἡ ἔνστικτος σκοπιμότης καὶ ἡ μετὰ προθέσεως καὶ ἐνσυνείδητος σκοπιμότης. Ἡ καθαρὰ ἰδέα καὶ ἡ παρὰ Θεοῦ δημιουργία. Ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς φύσεως. Παράρτημα». Ἐν τῷ παραρτήματι τούτῳ γίνεται λόγος περὶ δευτερευόντων τινῶν ζητημάτων πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐν τῷ κυρίῳ μέρει διαλαμβανομένων. Περὶ τῆς μεθόδου, ἣν ἠκολούθησεν ὁ Ζανὲ ἐν τῷ σπουδαιοτάτῳ τούτῳ συγγράμματι καὶ περὶ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ ἢ τῆς οὐσίας του σημειοῦμεν τὰ ἑξῆς. Ὁ σκοπὸς αὐτοῦ, λέγει ἐν τῷ προλόγῳ ὁ συγγραφεύς, δὲν ἦτο τόσον νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς ἀντιπάλους τῆς ἀρχῆς τῆς σκοπιμότητος ἢ τῶν τελικῶν αἰτίων, ὅσον νὰ κρίνῃ καὶ ἐρευνήσῃ αὐτὴν ταύτην τὴν ἀρχὴν καὶ ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν αὐτῆς. Διότι ὅσον πλειοτέραν ἀξίαν ἔχει ἡ ἀρχὴ αὕτη, τόσον περισσότερον δέον οὐ μόνον νὰ ὀχυρωθῇ αὕτη κατὰ πασῶν τῶν ἐναντίων αὐτῆς ἐγειρομένων ἐνστάσεων καὶ ἀσφαλισθῇ κατ' αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ θετικῶς νὰ ἀποδειχθῇ ἡ ἀλήθεια αὐτῆς δι' ἀναντιρρήτων ἀποδείξεων ἐπὶ γεγονότων στηριζομένων. Τὸ νὰ στηρίζηται διδασκαλία τις μόνον ἐπὶ τῆς ἀναιρέσεως τῆς ἀντιθέτου διδασκαλίας, εἶναι κατὰ τὸν Ζανὲ ἀνεπαρκές· διότι ἐκ τοῦ ὅτι αἱ ἐνστάσεις ἡμῶν κατὰ τῆς ἀντιθέτου διδασκαλίας εἶναι ἰσχυραί, δὲν ἕπεται ὅτι αἱ ἐνστάσεις τῶν ἀντιπάλων κατὰ τῆς ἡμετέρας διδασκαλίας εἶναι ἀνίσχυροι. Διὰ τοῦτο παρατάσσει πάντα τὰ ἐπιχειρήματα τὰ προσαγόμενα κατὰ τῆς σκοπιμότητος καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ἐρευνᾷ αὐτὰ ἐν ὅλῃ τῇ ἐπιστημονικῇ ἠρεμίᾳ καὶ ἀμεροληψίᾳ. Τὰς ἐνστάσεις τῶν ἐναντίων ἀπαριθμεῖ μετὰ μεγάλης λεπτομερείας καὶ ἀκριβείας χωρὶς παντάπασι νὰ μειώσῃ τὴν ἐντύπωσιν αὐτῶν καὶ σπουδάζει διὰ πάντων τῶν μέσων, ἅτινα αὐταὶ αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι παρέχουσιν αὐτῷ, νὰ ἀναιρέσῃ αὐτάς. Τινὲς ἴσως θὰ νομίζωσιν, ὅτι τὸ νὰ δοθῇ τόση σημασία εἰς τὰς κατὰ τῆς σκοπιμότητος καὶ τῶν τελικῶν αἰτίων ἐνστάσεις τῶν ἀντιθέτων, ὡς πράττει ὁ συγγραφεύς, εἶναι ὑποχώρησις ὑπερβολικὴ ἀπέναντι αὐτῶν ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ συμβιβασμοῦ προερχομένη. Τοῦτο θὰ ἦτο πλάνη κατὰ τὸν συγ-

γραφέα. Τοὐναντίον εἶναι ἡ μόνη ἀσφαλὴς μέθοδος τῆς ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως ἰδέας τινός. Αἱ ἐνστάσεις καὶ ἀντιρρήσεις τῶν ἀντιθέτων δὲν πρέπει νὰ νομίζωνται πάντοτε αὐθαίρετοι καὶ κακῆς πίστεως. Συνήθως λαμβάνονται ἐκ γεγονότων νέων ἢ ἐκ γεγονότων λησμονηθέντων ἢ παρανοηθέντων, ἅτινα δὲν πρέπει τις νὰ παραβλέψῃ ἢ ἐπιπολαίως νὰ ἀποκρούσῃ, ἀλλὰ δέον νὰ λάβῃ αὐτὰ ὑπὸ σπουδαίαν ὄψιν, νὰ ἐξετάσῃ αὐτὰ καὶ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οὐδὲν ἀποδεικνύουσι κατὰ τῆς ὑπάρξεως σκοπιμότητος ἢ τελικῶν αἰτίων ἐν τῷ κόσμῳ. Τὸ νὰ παρασιωπᾷ δέ τις τὰς ἐνστάσεις ἢ νὰ ἐκφράζῃ αὐτὰς ὑπὸ τύπον ἐξησθενημένον εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς ἐὰν παρασιωπᾷ τὴν μίαν ὄψιν τῶν γεγονότων καὶ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν ἐκεῖνο μόνον τὸ μέρος τῶν γεγονότων, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει αὐτῷ, ἀποκρύπτῃ δὲ τὸ μέρος τὸ μὴ συμφωνοῦν τῇ γνώμῃ του. Ὁ ἐπιστήμων πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὰ πράγματα κατ' εὐθεῖαν καὶ νὰ ζητῇ τὴν ἀλήθειαν καὶ μόνην τὴν ἀλήθειαν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ φροντίζῃ τις πλειότερον περὶ τῆς γνώμης του ἢ περὶ αὐτῆς τῆς ἀληθείας. Ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ζητητέον τὴν ἀλήθειαν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὑποβάλλει ὁ συγγραφεὺς τὴν ἰδέαν τῶν τελικῶν αἰτίων, δι' αὐτὸ τοῦτο διότι εἶναι ἡ πεποίθησις αὐτοῦ καὶ ζωηρῶς ἐνδιαφέρεται ὑπὲρ αὐτῆς, εἰς αὐστηροτάτην βάσανον καὶ ἀπαριθμεῖ πάσας ἀνεξαιρέτως τὰς κατ' αὐτῆς ἐνστάσεις τῶν ὑλιστῶν. Παραχωρεῖ δὲ κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν μηχανικὴν ἐξήγησιν τοῦ παντὸς ὅσον ἔδαφος εἶναι δυνατόν, φρονῶν, ὅτι ἐφ' ὅσον ὁ ἁπλοῦς μηχανισμὸς ἀρκεῖ, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀναγκάσωμέν τινα νὰ παραδεχθῇ τελικὰ αἴτια. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ἐκτείνῃ τις τὴν διὰ μηχανικῶν ποιητικῶν αἰτίων ἐξήγησιν, πλεῖστα γεγονότα παρουσιάζονται ἡμῖν, τὰ ὁποῖα ὁ μηχανισμὸς ἀποδεικνύεται ἀνίκανος νὰ ἐξηγήσῃ καὶ ἀνεπαρκής, ὡς π. χ. προκειμένου περὶ τῶν φαινομένων ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἐν ᾧ εἶναι πρόδηλα τὰ τελικὰ αἴτια. Τότε ὀπισθοδρομοῦντες, λέγει ὁ Ζανέ, δυνάμεθα πάλιν νὰ ἀνακτήσωμεν τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον ἐν ἀρχῇ παρεχωρήσαμεν, ἐκ τῆς ψυχολογικῆς σκοπιμότητος μεταβαίνοντες εἰς τὴν φυσιολογικὴν καὶ ὀργανικὴν σκοπιμότητα καὶ ἐκ ταύτης ἀκόμη περαιτέρω, ἕως οὗ φθάσωμεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν κατ' ἀνάγκην, ὅτι ὁ μηχανισμὸς ἢ ἡ παραδοχὴ μόνον μηχανικῶν ποιητικῶν αἰτίων οὐ μόνον δὲν ἀρκεῖ πανταχοῦ, ἀλλ' ὅτι δὲν ἀρκεῖ οὐδαμοῦ μόνος, ὅτι δὲν ἐξηγεῖ εἰμὴ μόνον τὴν φαινομενικὴν ὄψιν, οὐχὶ δὲ τὸ βάθος καὶ τὴν πραγματικότητα τῶν ὄντων. Ἡ αλη-

θὴς λοιπὸν μέθοδος εἶναι κατὰ Ζανὲ ἐκείνη, ἥτις λαμβάνει ὑπ' ὄψει πάσας τὰς δυσκολίας καὶ ἥτις ἐκ τῆς ἀκριβοῦς ἐξετάσεως αὐτῶν τούτων τῶν δυσκολιῶν ἀποδεικνύει ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ἀνάγκη παραδοχῆς ἀρχῆς τινος ὑπεράνω τοῦ μηχανισμοῦ κειμένης, τῆς ἀρχῆς τῆς σκοπιμότητος ἢ τῶν τελικῶν αἰτίων τῶν πραγμάτων τῆς ἀπαιτούσης τὸν Θεὸν ἢ θεῖον νοῦν.

Τοιαύτη εἶναι ἡ μέθοδος τοῦ Ζανὲ ἐν τῇ ἐρεύνῃ τοῦ ζητήματος τούτου, ἥτις δεικνύει πόσον ἐμβριθῶς καὶ σπουδαίως εἰργάζετο. Ἰδοὺ δὲ καὶ τὰ σπουδαιότερα συμπεράσματα αὐτοῦ.

I. Τὸ πρῶτον συμπέρασμα εἶναι, ὅτι ἡ τελικὴ αἰτία ἡ ἐνυπάρχουσα ἐν τοῖς πράγμασιν ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι παρατηροῦνται πολλάκις τοιοῦτοι συνδυασμοὶ περιστάσεων, αἵτινες εἶναι οὕτω πρὸς ἀλλήλας προσηρμοσμέναι, ὥστε νὰ ἐπιφέρωσιν ὡρισμένον τελικὸν φαινόμενον ἢ ἀποτέλεσμα ἀνεξάρτητον ἀπ' αὐτῶν. Ἡ τοιαύτη σκόπιμος σύμπτωσις καὶ ἡ τοιαύτη σκόπιμος προσαρμογὴ τῶν περιστάσεων εἶναι ἀνεξήγητος ὡς καθαρὰ καὶ τυχαία σύμπτωσις.

II. Τὸ δεύτερον συμπέρασμα εἶναι, ὅτι ἀφ' οὗ κατ' ἀνάγκην παραδεχθῶμεν ὑπάρχουσαν σκοπιμότητα ἐν τοῖς πράγμασιν ἢ τελικὰ αἴτια, ὡς μόνη ὑπόθεσις ἐξηγοῦσα τὴν σκοπιμότητα ταύτην παρουσιάζεται ἡμῖν ἡ παραδοχὴ ὡς ὑψίστης αἰτίας αὐτῆς νοῦ θείου ἢ τοῦ Θεοῦ.

Εἰς τὸ πρῶτον συμπέρασμα καταλήγει ὁ συγγραφεὺς σκεπτόμενος ὡς ἑξῆς. Οἱ ἀρνούμενοι τὰ τελικὰ αἴτια λέγουσιν, ὅτι πᾶν ἀποτέλεσμα ἔχει ἐν τῇ αἰτίᾳ, ἥτις παράγει αὐτό, τὸν ἀποχρῶντα λόγον τῆς γενέσεώς του καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐκπληττώμεθα ὅτι αἱ αἰτίαι εἶναι ἱκαναὶ νὰ παράγωσιν ἀποτέλεσμά τι, διότι ἄλλως δὲν θὰ παρῆγον αὐτό. Ἡ καταλληλότης καὶ ἱκανότης τῆς αἰτίας πρὸς τὸ μέλλον νὰ προέλθῃ ἀποτέλεσμα, οὖσα χαρακτὴρ πάσης αἰτίας ἄνευ ἐξαιρέσεως, δὲν δύναται κατὰ ταῦτα κατ' οὐδένα λόγον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς κριτήριον, ἵνα ἀποδείξῃ τὴν σκοπιμότητα καὶ νὰ χρησιμεύσῃ αὐτῇ ὡς ἀπόδειξις. Εἰς ταῦτα ἰδοὺ τί ἀπαντᾷ ὁ Ζανέ. Βεβαίως ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι ὡρισμέναι αἰτίαι ἐνεργοῦσιν ὁμοῦ, θὰ ἀποφέρωσιν ἀποτέλεσμά τι οἱονδήποτε καὶ δὲν εἶναι παράδοξον, ὅτι αὗται εἶναι αἱ κατάλληλοι καὶ ἱκαναὶ αἰτίαι πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἀποτελέσματος τούτου. Ἀλλ' ἐὰν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο τὸ γινόμενον τοσούτων παραγόντων ὑπηρετῇ τὴν διατήρησιν ὄντος τινός, πρὸς ὃ αἱ αἰτίαι ἐκεῖναι

ἐν οὐδεμιᾷ εὑρίσκονται σχέσει, ἐὰν π. χ. διάφοροι φυσικαὶ αἰτίαι μετ' ἀλλήλων συνδυασμέναι κατασκευάζωσιν ἐν τῷ ἐμβρύῳ ὀφθαλμοὺς μέλλοντας νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς αὐτό, ὅταν γεννηθῇ εἰς τὸν κόσμον, ὁ συνδυασμὸς τῶν παραγόντων τούτων ἢ αἰτίων πρὸς τοιοῦτον ὡρισμένον σκοπὸν δὲν δύναται νὰ ἦναι τυχαία σύμπτωσις. Διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἐκ τῆς συμπράξεως διαφόρων αἰτίων οὐχὶ οἱονδήποτε τυχαῖον ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ὡρισμένον ἀποτέλεσμα τεῖνον εἰς διατήρησιν ὀργανισμοῦ τινος ἀνεξαρτήτου τῶν αἰτιῶν τούτων, πρέπει αἱ αἰτίαι αὗται νὰ συναρμοσθῶσιν καταλλήλως καὶ σκοπίμως ὅπως παραγάγωσι τὸ ὡρισμένον τοῦτο ἀποτέλεσμα. Ἡ κατάλληλος αὕτη καὶ σκόπιμος συναρμογὴ τῶν αἰτιῶν ἵνα ἐπιφέρωσιν ὡρισμένον καὶ οὐχὶ τυχαῖον ἀποτέλεσμα, μένει ἀνεξήγητος κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἐνεργείας μόνον μηχανικῶν, ποιητικῶν αἰτίων καὶ προϋποθέτει αἰτίαν σκοπίμως ἐνεργοῦσαν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ σκοπίμως διατάσσουσαν τὰ πάντα, ἤτοι προϋποθέτει τελικὰ αἴτια.

Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὸ ἄλλο συμπέρασμα τοῦ συγγραφέως, ὅτι ἡ σκοπιμότης τῆς φύσεως δὲν εἶναι δυνατὴ ἄνευ λογικῆς αἰτίας, ἄνευ νοῦ θείου διατάξαντος τὰ πάντα, εἶπον οἱ ἀντίθετοι, ὅτι ἐὰν ἦναι ἀληθές, ὅτι πρέπει νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν σκοπιμότητα διὰ τοῦ θείου νοῦ, πῶς θὰ ἐξηγήσωμεν τότε αὐτὸν τὸν θεῖον νοῦν, παρ' οὗ προέρχεται ἡ σκοπιμότης αὕτη; Πόθεν ὁ σκοπίμως ἐνεργῶν οὗτος θεῖος νοῦς; Ἐὰν παραδεχώμεθα αὐτὸν ὑπάρχοντα ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ θεωρῶμεν τοῦτο δυνατόν, διὰ τί τότε νὰ μὴ παραδεχθῶμεν ὡς ὑπάρχουσαν ἀφ' ἑαυτῆς καὶ τὴν σκοπιμότητα τῆς φύσεως χωρὶς νὰ ἔχωμεν ἀνάγκην τοῦ θείου νοῦ ἢ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐξηγήσωμεν αὐτήν; Ὅσον εἶναι τὸ ἓν ἀκατάληπτον, τόσον εἶναι καὶ τὸ ἄλλο.— Εἰς ταῦτα ἀπαντᾷ ὁ συγγραφεύς. Ὑπάρχει νόμος ἐν πάσῃ ἐπιστήμῃ, ἐφαρμοζόμενος ἐπίσης καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις, ὅτι πρέπει νὰ ὠθῇ τις καὶ ἐκτείνῃ τὴν ἐξήγησιν ὅσον εἶναι δυνατόν, ἕως οὗ φθάσῃ εἰς σημεῖόν τι, πέραν τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ αὐτήν. Ὁ φυσιοδίφης ἐξηγεῖ τὸν κόσμον διὰ τῆς καθολικῆς ἕλξεως, ἂν καὶ ἡ ἕλξις αὕτη μένει καθ' ἑαυτὴν ἀνεξήγητος εἰς αὐτόν. Τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν τῇ ἐξηγήσει τῆς σκοπιμότητος τῶν ὄντων. Τὴν σκοπιμότητα ταύτην δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν εἰ μὴ διὰ τριῶν τρόπων· ἢ διὰ τοῦ μηχανισμοῦ, τῆς μηχανικῆς ἐνεργείας φυσικῶν αἰτίων, ἢ δι' ἐν-

στίκτου κινοῦντος τὰ ὄντα εἰς σκόπιμον τέλος ἄνευ συνειδήσεως τοῦ πράγματος, ἢ διὰ θείου νοῦ διατάξαντος καὶ διευθύνοντος τὰ πάντα σκοπίμως. Ἡ μηχανικὴ ἐξήγησις ἀπεδείχθη δι' ὅσων εἴπομεν ἀνωτέρω ἀνεπαρκής. Μένουσι λοιπὸν πρὸς παραδοχὴν τὸ ἔνστικτον τὸ ἄνευ συνειδήσεως κινοῦν τὴν φύσιν πρὸς ὡρισμένους σκοποὺς καὶ ὁ θεῖος νοῦς ὁ τὸ πᾶν σκοπίμως διατάξας καὶ διευθύνων. Ὡς πρὸς τὸ ἔνστικτον παρατηρεῖ ὁ Ζανέ, ὅτι ἡ δι' αὐτοῦ ἐξήγησις εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς τὰς αὐτὰς ἀντιρρήσεις, τὰς ὁποίας δύναταί τις νὰ ἀπευθύνῃ καὶ κατὰ τοῦ θείου νοῦ, ὅτι δηλ. καὶ τὸ ἔνστικτον πρέπει νὰ δεχθῶμεν ἀφ' ἑαυτοῦ ἐνεργοῦν σκοπίμως καὶ τότε διὰ τί νὰ μὴ δεχθῶμεν καὶ τὰς ἐνεργούσας μηχανικῶς φυσικὰς αἰτίας ὡς περιεχούσας ἀφ' ἑαυτῶν τὸν σκοπὸν καὶ ὅτι τὸ ἔνστικτον πηγάζει ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ προϋποθέτει αὐτόν; Πρὸς τούτοις δύναται νὰ προστεθῇ κατὰ τῆς παραδοχῆς τοῦ ἐνστίκτου καὶ τὸ ὅτι τοῦτο εἶναι καθ' ἑαυτό τι ἀκατανόητον καὶ οὐδὲν ἐξηγεῖ, εἶναι δύναμις μυστηριώδης καὶ κεκρυμμένη (faculté occulte), ὁποίας τοιαύτας κεκρυμμένας δυνάμεις παρεδέχοντο ἀνοήτως οἱ σχολαστικοὶ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Τοὐναντίον ἡ μηχανικὴ αἰτία καὶ ὁ νοῦς εἶναι δύο γνωσταὶ αἰτίαι, ὧν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν σαφεῖς καὶ ὡρισμένας ἰδέας. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ διὰ μηχανικῶν αἰτίων ἐξήγησις τοῦ κόσμου ἀπεδείχθη ἀνεπαρκὴς καὶ τὸ ἔνστικτον οὐδὲν ἐξηγεῖ, ὂν καθ' ἑαυτό τι ἀνεξήγητον καὶ ἀκατανόητον, δὲν μένει εἰ μὴ ἡ διὰ τοῦ θείου νοῦ ἐξήγησις τοῦ διατάξαντος τὰ πάντα σκοπίμως. Ὁ θεῖος νοῦς ἐξηγεῖ μόνος τελείως τὰ τελικὰ αἴτια τὰ παρατηρούμενα ἐν τῷ κόσμῳ. Τοιουτοτρόπως διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἀποκλείσεως πάσης ἄλλης ἐξηγήσεως ἀγόμεθα κατὰ λογικὴν ἀνάγκην εἰς τὸ νὰ παραδεχθῶμεν διατάξαντα καὶ διευθύνοντα τὸ πᾶν θεῖον νοῦν ἢ τὸν Θεόν. Παραδεχόμενοι δὲ τὸν νοῦν ὡς τὴν αἰτίαν τῶν ὄντων δὲν ἀξιοῦμεν, λέγει ὁ Ζανέ, ὅτι ἔχομεν τοῦ θείου τούτου νοῦ τελείαν (adéquate) ἔννοιαν· διότι ὁ πεπερασμένος νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται τελείως νὰ ἐννοήσῃ τὸν ἄπειρον θεῖον νοῦν. Ἀναμφιβόλως ὅ,τι καλοῦμεν θεῖον νοῦν εἶναι ἀπειράκις ἀνώτερον τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ. Μόνον θέλομεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ Θεὸς τὰ πάντα διέταξε καὶ διευθύνει σκοπίμως. Πιστεύοντες δέ, καθὼς λέγει ὁ Καρτέσιος, εἰς τὸ ὅτι ὁ νοῦς ἡμῶν ἐπλάσθη παρὰ τοῦ Θεοῦ ἵνα ἀντιλαμβάνηται τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων ἐν τῷ μέτρῳ πάντοτε

τῆς ἀσθενείας του, πεποίθαμεν ὅτι δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν τὰς θείας τελειότητας διὰ τῶν ἰδιοτήτων, εἰς ἃς ὁδηγεῖ ἡμᾶς τὸ ἡμέτερον πνεῦμα ἐξ ἀναλογίας τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἰδιοτήτων. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ὅ τι τελειότερον περιέχει ὁ κόσμος, χρησιμεύει ἡμῖν ὡς ἀσθενὴς εἰκὼν καὶ τύπος, ἵνα λάβωμεν ἔννοιάν τινα, ἔστω καὶ ἀτελῆ, τοῦ θείου πνεύματος, εἶναι τὸ τελειότερον σύμβολον τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς. Αἱ ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἄλλο εἰ μὴ τὰ ὀνόματα, δι' ὧν διακρίνομεν τὰς διαφόρους ὄψεις τοῦ ἑνὸς θείου ὄντος, θεωροῦντες αὐτὸ ἐν σχέσει πρὸς τὸν κόσμον. Οὕτω καλοῦμεν τὸν Θεὸν πάνσοφον, ὅταν βλέπωμεν πῶς θαυμασίως προσήρμοσε τὰ μέσα πρὸς τοὺς διαφόρους σκοπούς, ἀγαθόν, ὅταν ἀποβλέπωμεν εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα παρέχει ἡμῖν, δίκαιον, ὅταν κρίνωμεν κατὰ πόσον εἶναι αἱ πράξεις ἡμῶν τιμωρίας ἢ ἀνταμοιβῆς παρὰ Θεοῦ ἄξιαι. Ἡ πανσοφία εἶναι ἡ μᾶλλον ὁρατὴ ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τούτων, εἶναι δὲ ἐκείνη, εἰς ἣν ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἡ ἐξήγησις τῶν τελικῶν αἰτίων τῶν παρατηρουμένων ἐν τοῖς πράγμασι.

Τοιοῦτο εἶναι τὸ περιεχόμενον τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου συγγράμματος τοῦ Ζανέ.

2. *Principes de metaphysique et de psychologie*. T. 2.

Πρὸ τοῦ ἔργου τούτου εἶχεν ἐκδώσει ὁ Ζανὲ τῷ 1880 τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ Traité élémentaire de philosophie, περὶ οὗ θὰ ποιήσωμεν κατωτέρω λόγον. Ἤλπιζε δὲ τότε καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐκδώσῃ βραδύτερον ὁλόκληρον ἐκτενὲς σύστημα φιλοσοφίας εἰς τέσσαρας τόμους περιλαμβάνον πάσας τὰς ἐπὶ μέρους φιλοσοφικὰς ἐπιστήμας. Τὸν πόθον τοῦτον μὴ δυνηθεὶς ἕνεκα τῆς προβεβηκυίας ἡλικίας του νὰ ἐκπληρώσῃ ἐντελῶς, ἐξέδωκεν ἀντὶ τοῦ πλήρους ἐκείνου ἔργου τὰς Ἀρχὰς ταύτας τῆς μεταφυσικῆς καὶ ψυχολογίας, ὅπου ἐκτίθεται ἐν ἐκτάσει ἡ μεταφυσική του ἀναμεμιγμένη μετὰ τῆς ψυχολογίας, προτάσσεται δὲ μακρὰ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Τὸ ἔργον ἀποτελεῖ δύο ὀγκωδεστάτους τόμους καὶ εἶναι ὅπως καὶ τὰ τελικὰ αἴτια ἓν τῶν σπουδαιοτάτων συγγραμμάτων τοῦ Ζανέ. Ἐν τῇ μεταφυσικῇ ταύτῃ ὁ Ζανὲ ἀποκρούων ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰς ἰδέας τῶν ὑλιστῶν καὶ τῶν positivistes, αἵτινες σήμερον μετὰ τόσου πατάγου διαδίδονται ἐν Γαλλίᾳ μὲν διὰ τῶν ἔργων τοῦ Comte καὶ τοῦ Littré καὶ ἄλλων, ἐν

Ἀγγλίᾳ δὲ διὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Μὶλλ καὶ τοῦ Σπένσερ, ἐν Γερμανίᾳ δὲ διὰ τοῦ Βύχνερ, τοῦ Φόχτ, τοῦ Μολεσχὸτ καὶ τοῦ Χαῖκελ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς πανθεϊστικὰς ἰδέας τὰς ἀπὸ Γερμανίας ἐξαπλωθείσας καθὼς καὶ τὸν κριτικὸν σκεπτικισμὸν τῶν Νεοκαντιανῶν, ὑποστηρίζει τὰς ἀληθείας τοῦ Θεοῦ, τῆς ψυχῆς, τοῦ καθήκοντος, τῆς ἐλευθέρας θελήσεως καὶ τῆς ἀθανασίας, ἃς ὑπεστήριξε πάντοτε ἡ πνευματικὴ θεϊστικὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ ἀπὸ τοῦ Καρτεσίου μέχρι τοῦ Μαὶν δὲ Βιράν, τοῦ Ῥουαγὲ Κολλὰρ καὶ τοῦ Κουζέν. Ἀλλὰ πάντα τὰ μεταφυσικὰ ταῦτα ζητήματα πραγματεύεται ὁ Ζανὲ ἐν εὐρύτητι πνεύματος, ποιῶν πάσας τὰς δυνατὰς παραχωρήσεις εἰς τὰς νεωτέρας θεωρίας τὰς στηριζομενας ἐπὶ τῶν κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν γενομένων προόδων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ λαμβάνων καὶ ἐκ τῶν ἀντιπάλων ὅ,τι ὀρθὸν ἤθελεν εὕρει. Καθὼς δὲ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἔργοις, οὕτω καὶ ἐν τῇ μεταφυσικῇ του ὁ Ζανὲ δὲν εἶναι φανατικὸς ὀπαδὸς τῶν πνευματικῶν ἰδεῶν, ὡς ὁ Καρῶ π. χ. καὶ ἄλλοι, οὐδὲ θεωρεῖ τοὺς ἀντιθέτους τοῦ θεϊσμοῦ ἐν πᾶσι πλανωμένους καὶ ἐν πλήρει σκότει εὑρισκομένους. Προβλέπων δὲ τὸν θάνατόν του, λέγει ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἔργου του, ὅτι προσφέρει αὐτὸ εἰς τὸ κοινὸν ὡς τὴν φιλοσοφικήν του διαθήκην.. Ὥστε εἶναι τὸ ἔργον του τοῦτο τὸ ὡριμώτερον προϊὸν τοῦ πνεύματός του. Ὁ Ζανὲ ἀπέδειξε διὰ τοῦ τελευταίου τούτου ἔργου του, ὅτι ἐνέμεινε μέχρι τέλους τοῦ βίου του πιστὸς εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς πνευματικῆς σχολῆς, εἰς ἣν ἀπὸ 56 ἐτῶν σπουδάζων ἔτι ἐτάχθη. Ἰδοὺ τί λέγει ἐν τῷ προλόγῳ τῆς μεταφυσικῆς του· «Εἶναι ἤδη, λέγει, πεντήκοντα ἓξ ἔτη, ἀφ' ὅτου ἤρχισα νὰ ἀσχολῶμαι εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας. Τότε εἰσηρχόμην εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Ἦτο δι' ἐμὲ κρίσιμον ἔτος. Δὲν εἶμαι Μαλαβράγχης, ἔλεγεν ὁ Κουζέν, ἀλλ' ἀκούων τὰς παραδόσεις τοῦ Romiguière ᾐσθάνθην ὅμοιόν τι πρὸς ὅ,τι ᾐσθάνθη ὁ Μαλεβράγχης ἀναγινώσκων τὸ πρῶτον τὴν πραγματείαν περὶ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἐγὼ δύναμαι νὰ εἴπω. Δὲν εἶμαι οὔτε Μαλεβράγχης οὔτε Κουζὲν καὶ ὅμως ᾐσθάνθην ὅμοιόν τι ἀκούων τὰς πρώτας παραδόσεις τοῦ διδασκάλου μου ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, τοῦ ἀειμνήστου Gibon, ὅστις δὲν ἦτο μὲν εὔγλωττος, διότι ἀνεγίνωσκε τὰ μαθήματά του, ἀλλ' ἦτο οὐχ ἧττον σπουδαῖος ἀνήρ, ἑδραιοτάτων πεποιθήσεων καὶ ἐλευθέρου καὶ ἀνεξαρτήτου πνεύματος. Εἰς αὐτὸν ὀφείλω τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, ὁ ὁποῖος ἐν ἐμοὶ δὲν ἔπαυσεν

ἔκτοτε ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη. Καὶ σήμερον δὲ ἀκόμη καίπερ ἐξησθενημένος ὢν ἕνεκα τῆς ἡλικίας διατηρῶ τὸν αὐτὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ὡραίαν ταύτην ἐπιστήμην, τὸν αὐτὸν ζῆλον, τὴν αὐτὴν πίστιν. Ὁσαςδήποτε δὲ φιλοσοφικὰς κρίσεις καὶ ἂν διῆλθον, οὐδέν με ἔπεισε νὰ ἀποκλίνω ἀπὸ τῆς πρώτης γραμμῆς, ἣν ἐχάραξα. Δὲν ἔκλεισα μὲν τὸ οὖς μου πρὸς τὰς νέας θεωρίας καὶ ἀνακαλύψεις· μοὶ ἤγειραν μάλιστα πάντοτε τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἐνίοτέ με ἐνεθουσίασαν· οὐδέποτε δὲ ὑπῆρξα φανατικὸς ἀντίπαλος αὐτῶν. Ἀλλὰ παρὰ πάσας ταύτας τὰς νομίμους παραχωρήσεις ἔμεινα πάντοτε πιστὸς εἰς τὰς μεγάλας ἰδέας τῆς πνευματικῆς αἰωνίας (perennis), ὡς λέγει ὁ Λεϊβνίτιος, φιλοσοφίας, καὶ αἱ ἰδέαι αὗται (τοῦ Θεοῦ, τῆς Προνοίας, τῆς πνευματικῆς καὶ ἐλευθέρας ψυχῆς καὶ τῆς ἀθανασίας) οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ εἶναι δι' ἐμὲ αἰωνίως ἀληθεῖς ». Ἡ μεταφυσικὴ αὕτη εἶναι τὰ μαθήματα τοῦ Ζανέ, τὰ ὁποῖα ἐδίδασκεν ἐν Σορβώννῃ ἀπὸ τῆς ἕδρας τῆς φιλοσοφίας, ἐν ᾗ διεδέχθη τὸν φίλον του Καρῶ. Διετήρησε δὲ καὶ ἐκδίδων αὐτὰ τὸν ἀρχικὸν τύπον τῶν παραδόσεων, ἐλπίζων, ὅτι ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην θὰ δύνανται νὰ ἀναγινώσκωνται εὐκολώτερον καὶ διότι ἤθελε νὰ μένῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον καθηγητὴς ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ, ὁποῖος ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐνώπιον τοῦ πανεπιστημιακοῦ ἀκροατηρίου του. Εἰς τὰς σελίδας ταύτας κατέθηκεν ὁ Ζανὲ πᾶν ὅ,τι καλλίτερον διενοήθη ποτέ. Ἐκδίδων δὲ αὐτάς, ἐν αἷς, καθ' ὅσον ἦτο αὐτῷ δυνατόν, περιέλαβε τὴν τελευταίαν καὶ τελειοτέραν διατύπωσιν τῶν ἀρχῶν τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας, ηὐχήθη νὰ παράσχωσιν εἰς τοὺς ἀναγνώστας αὐτῶν τὴν αὐτὴν ἱκανοποίησιν τοῦ πνεύματος καὶ τὴν αὐτὴν ἠρεμίαν τῆς ψυχῆς, ἣν εὗρε καὶ αὐτὸς πάντοτε ἐν ταῖς ἀρχαῖς ταύταις. Οἱ τίτλοι τῶν ἓξ βιβλίων, εἰς οὓς διαιροῦνται αἱ Ἀρχαὶ τῆς Μεταφυσικῆς καὶ ψυχολογίας εἶναι αἱ ἑξῆς: Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Βιβλ. Α'. Τὸ πνεῦμα. Βιβλ. Β'. Τὰ πάθη. Βιβλ. Γ'. Θέλησις καὶ ἐλευθερία. Βιβλ. Δ'. Ὁ Θεός. Βιβλ. Ε'. Ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος. Βιβλ. ϛ'. Ὁ Ἰδανισμός. Παράρτημα. Κριτικαὶ μελέται. Τοιοῦτον εἶναι τὸ περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Μεταφυσικῆς καὶ ψυχολογίας θαυμάσιον ἔργον τοῦ Ζανέ.

3. *Traité élémentaire de philosophie 1879*. Τετάρτη ἔκδοσις 1884.

Τὸ ἔργον τοῦτο συνέταξεν ὁ Ζανὲ μετὰ διδασκαλίαν τριάκοντα

πέντε ἐτῶν χάριν τῆς ἐν τοῖς γυμνασίοις σπουδαζούσης νεολαίας, περιλαβὼν ἐν αὐτῇ τὰ ἀσφαλέστερα συμπεράσματα τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης. Τὸ σύγγραμμα καλεῖται μὲν στοιχειῶδες, ἔχει ὅμως ἔκτασιν μεγάλην καὶ ἀποτελεῖται ἐξ 973 σελίδων εἰς 8ον, περιλαμβάνει δὲ ὁλόκληρον τὸν κύκλον τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων, ἤτοι μετὰ τὴν γενικὴν Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, Ψυχολογίαν, Λογικήν, Ἠθικὴν καὶ Στοιχεῖα φυσικοῦ δικαίου, πολιτικῆς οἰκονομίας, αἰσθητικῆς καὶ μεταφυσικῆς. Τὴν Ψυχολογίαν, τὴν Λογικὴν καὶ τὴν Ἠθικὴν ἐκτίθησιν ἐν ἐκτάσει. Μόνη ἡ πρώτη περιλαμβάνει 346 σελίδας. Ὑπῆρχον μὲν καὶ πρότερον πολλὰ ἄλλα ἐγχειρίδια φιλοσοφίας χάριν τῶν μαθητῶν τῶν λυκείων, ἀλλ' ὁ Ζανὲ ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ συντάξῃ νέον τοιοῦτον, ἵνα περιλάβῃ ἐν αὐτῷ πᾶν ὅ,τι νεώτερον προήγαγεν ἡ φιλοσοφικὴ ἐπιστήμη κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν, καθ' ἃς ἕνεκα τῶν προόδων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν παρουσιάσθησαν πολλὰ νέα γεγονότα καὶ νέα προβλήματα, ἐγένοντο δὲ νέαι παρατηρήσεις ψυχολογικαὶ σπουδαιόταται. Ὁ συγγραφεὺς ἐφρόνει ὅτι ἠδύνατο χωρὶς νὰ θυσιάσῃ τι ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ πνευματισμοῦ, εἰς ὃν ψυχῇ τε καὶ καρδίᾳ πάντοτε ἀνῆκε, νὰ ποιήσῃ πολλὰς ὑποχωρήσεις εἰς τὰς νεωτέρας ταύτας ἐρεύνας καὶ ἀνακαλύψεις. Ἐν τῇ Ψυχολογίᾳ προτάσσει πρῶτος αὐτὸς σύντομον περιγραφὴν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ τῶν λειτουργιῶν καὶ ὀργάνων αὐτοῦ, ἰδίως δὲ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ὧν ἡ ἀκριβὴς γνῶσις κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρεύνας καὶ παρατηρήσεις εἶναι ἀναγκαιοτάτη ἵνα ἐξηγηθῶσι πολλὰ ψυχολογικὰ φαινόμενα. Τοῦτο δὲ ἔπραξε καὶ διότι κατ' αὐτὸν πᾶσα ψυχολογία πρέπει νὰ ἄρχηται ἀπὸ τοῦ πραγματικῶς ὑπάρχοντος, τὸ δὲ πραγματικῶς ὑπάρχον εἶνε ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος, σῶμα καὶ ψυχή, καὶ δὲν πρέπει ἡ ψυχολογία νὰ λησμονῇ ὅτι δὲν σπουδάζει εἰμὴ ἓν μέρος τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι τὸ ἀνώτερον τοῦτο μέρος ἔχει ὡς ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Παραλείπων ὁ ψυχολόγος νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ μέρους, τὸ ὁποῖον λαμβάνει ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ζωῇ, ἀφίνει εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ὑλισμοῦ ὅπλον ἐπικίνδυνον, διότι τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ἡμετέρου ὄντος, σπουδαζόμενον καὶ ἐξεταζόμενον ἐν τῇ ἀληθείᾳ του δὲν δύναται νὰ μειώσῃ παντάπασι τὴν ἀξίαν καὶ ὑπεροχὴν τῆς ψυχῆς. Ὅταν τοὐναντίον πιστευθῇ, ὅτι παρελείφθη

σκοπίμως ὥς τι φέρον πρόσκομμα εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ψυχικῶν φαινομένων, δύνανται οἱ ὑλισταὶ νὰ μεταχειρισθῶσι τοῦτο ὡς ἐπιχείρημα κατὰ τῆς ψυχολογίας. Ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς αἰσθητικῆς ζωῆς παρέλαβεν ὁ Ζανὲ ἐκ τοῦ ἄγγλου φιλοσόφου Βαὶν τὴν ἰδέαν νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τῶν ὁρμῶν καὶ τῶν ἐνστίκτων· διότι ταῦτα εἶναι τὰ ψυχολογικὰ φαινόμενα τὰ εἰς τὰ σωματικὰ πλησιέστατα. Ἐν τῷ σημείῳ δὲ τούτῳ συμβαίνει ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς φυσιολογίας εἰς τὴν ψυχολογίαν. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἡ ψυχολογία συνδέεται στενῶς μετὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἂν καὶ μένει διακεκριμένη αὐτῶν. Τοιουτοτρόπως δὲ δεικνύεται ἡ λαμβάνουσα χώραν βαθμιαία πρόοδος ἐν τῇ φύσει ἄνευ χάσματός τινος. Κατὰ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον ἐπωφελεῖται ἡ ψυχολογία ἐκ τῆς ἰδέας τῆς ἐξελίξεως, παραλαμβάνουσα ἀπ' αὐτῆς ὅ,τι καλὸν καὶ βέβαιον, ἀποφεύγουσα δὲ ὅ,τι ἐν αὐτῇ εἶναι πεπλανημένον. Τὴν ψυχολογίαν τελευτᾷ διά τινος κεφαλαίου περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς κοινωνικοῦ ὄντος, ὅπου ἐξετάζει τὴν ἐπιρροὴν τοῦ κοινωνικοῦ περιέχοντος ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον. Εἰς τὴν λογικὴν προσέθηκε νέον κεφάλαιον περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ πνεύματος, ὅπου πραγματεύεται περὶ τῶν προσόντων πρῶτον τοῦ καλοῦ πνεύματος, εἶτα δὲ τοῦ μεγαλοφυοῦς πνεύματος. Μετὰ τὴν λογικὴν πραγματεύεται τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν αἰσθητικήν, ἀφίνων τὴν συνήθη τάξιν, καθ' ἣν ἕπεται τῇ μεταφυσικῇ ἡ ἠθική. Κατὰ τὸν Ζανὲ ἡ ψυχολογία, ἡ λογική, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ αἰσθητικὴ ἀποτελοῦσι μίαν ἐπιστήμην, τὴν ἐπιστήμην τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία δὲν πρέπει νὰ κατατέμνηται καὶ χωρίζηται. Πολλοί, λέγει, φοβοῦνται μὴ ἐξασθενίσωσι τὴν ἠθικήν, ἀφαιροῦντες ἀπ' αὐτῆς τὴν βάσιν τῆς μεταφυσικῆς· ἀφ' ἑτέρου ὅμως δὲν ἀναλογίζονται οἱ τοιοῦτοι, ὅτι ἐξασθενίζουσι τὴν μεταφυσικήν, ἀφαιροῦντες ἀπ' αὐτῆς τὴν βάσιν τῆς ἠθικῆς. Διότι ὡς ἡ ἠθικὴ εὑρίσκει στήριγμα ἐν τῇ μεταφυσικῇ, οὕτω καὶ ἡ μεταφυσικὴ εὑρίσκει στήριγμα ἐν τῇ ἠθικῇ. Πανταχοῦ δὲ τοῦ ἔργου τούτου ὁ Ζανὲ παραπέμπει εἰς τὰς πηγὰς καὶ προσάγει μαρτυρίας πολλῶν φιλοσόφων καὶ φυσιοδοφῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων χρόνων πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἰδεῶν του καὶ χάριν τῶν διδασκόντων καθηγητῶν ὅπως γνωρίζωσι ποῦ νὰ καταφεύγωσι πρὸς εὐρυτέραν μελέτην τῶν πραγμάτων καὶ χάριν τῶν μαθητῶν, ὅπως ἐξεγείρῃ τὴν φιλομάθειαν αὐτῶν, ὥστε ἀπὸ τῆς μικρᾶς των ἡλικίας

νὰ συνειθίσωσιν εἰς τὸ νὰ μὴ ἀρκῶνται εἰς τὰ στοιχειώδη βιβλία, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἀνὰ χεῖρας, ἀλλὰ νὰ ἐπιδίδωνται εἰς σπουδαιοτέρας μελέτας. Τὸ ἔργον τοῦτο ἰδιαιτέρως συνιστῶμεν εἰς τοὺς διδάσκοντας παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς γυμνασίοις τὴν φιλοσοφίαν. Καλλίτερον ὁδηγὸν ἐν τῷ ἔργῳ των εἶναι ἀδύνατον νὰ εὕρωσι.

4. *Élémens de morale. Cours de morale. La morale.*

Τὰ τρία ταῦτα ἔργα πραγματεύονται περὶ τῆς ἠθικῆς. Τὰ δύο πρῶτα εἶναι στοιχειώδης τις διδασκαλία περὶ ἠθικῆς, τὸ δὲ τρίτον ἐπιστημονικὴ μελέτη περὶ αὐτῆς, ἐν ᾗ ζητεῖ ὁ συγγραφεὺς νὰ ὑψωθῇ εἰς τὰς ἀρχάς, ἐφ' ὧν πρέπει νὰ ἐδράζηται ἡ ἠθική, καὶ ἐξ αὐτῶν νὰ ἐξαγάγῃ τὰς θεμελιώδεις αὐτῆς ἰδέας, ἐκθέτων συστηματικῶς καὶ ἐν αὐστηρᾷ ἐπιστημονικῇ τάξει τὰς ἀληθείας αὐτῆς. Καὶ εἶχε μὲν ὑπ' ὄψει ἐν τῇ συγγραφῇ τῶν ἔργων τούτων τὰς περὶ ἠθικῆς ἐργασίας τῶν πρὸ αὐτοῦ, οἷον τοῦ Ἰουλίου Σίμωνος τὸ καθῆκον, τοῦ Ῥενουβιὲ τὴν Ἠθικήν, τοῦ Φράγκ τὴν Ἠθικὴν διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ ἄλλα συγγράμματα τοῦ περιεχομένου τούτου, ἐν τούτοις ἔχει ἡ Ἠθικὴ τοῦ Ζανὲ καὶ πολλὰ ἴδια καὶ πολλὰς πρωτοτύπους ἰδέας. Καὶ ἐν τῇ Ἠθικῇ ὁ Ζανὲ ἀκολουθεῖ τὰς ἀρχὰς τῆς πνευματικῆς σχολῆς, δέχεται ἔμφυτον τὸν ἠθικὸν νόμον, ὑπερασπίζει τὴν ἐλευθερίαν τῆς θελήσεως, ὑποστηρίζει τὴν εὐθύνην τοῦ ἀνθρώπου, παράγει δὲ τὰ καθήκοντα ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας, ἥτις ὑπάρχει ἐν παντὶ ἀνθρώπῳ ὡς πνευματικῷ ὄντι. Ὁ Ζανὲ ζητεῖ ἐν ταῖς περὶ ἠθικῆς θεωρίαις νὰ συμβιβάσῃ τὰς ἰδέας τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ Καντίου, τοῦ Μὶλλ καὶ τῶν ἄλλων νεωτέρων φιλοσόφων. Εἶναι δηλ. καὶ ἐνταῦθα ἐκλεκτικὸς ὡς πᾶσα ἡ σχολή, ἣν ἀκολουθεῖ.

5. *La famille* 1883.

Τὸ βιβλίον τοῦτο, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται ἐκ τῆς ἠθικῆς τὰ περὶ καθηκόντων τῆς οἰκογενείας, προῆλθεν ἐκ παραδόσεων, ὡς ἐποίησεν ὁ Ζανὲ ἐν Στρασβούργῳ, ἐνώπιον μεγάλου ἀκροατηρίου, τὸ ὁποῖον ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ δημοσιεύσῃ αὐτάς. Ἐκδίδων δὲ αὐτὰς ὁ Ζανὲ διετήρησε τὴν ἀρχικὴν μορφὴν τῶν παραδόσεων, ἵνα ὁ ἀναγνώστης μὴ λησμονῇ τὰς περιστάσεις, ὑφ' ἃς συνεγράφη τὸ ἔργον καὶ

αἱ ὁποῖαι δὲν ἄφινον εἰς τὸν συγγραφέα ὅλην τὴν ἐλευθερίαν νὰ πραγματευθῇ τὸ θέμα ὅπως ἤθελε αὐτός. Ἂν προέκειτο νὰ ὁμιλήσῃ ἐνώπιον φιλοσόφων θὰ εἰσήρχετο βεβαίως εἰς βαθυτέραν ἐξέτασιν τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, περὶ ὧν ὁμιλεῖ. Ἀλλὰ τὸ ἀκροατήριόν του ἦτο μικτὸν ἐκ λογίων καὶ μή. Δὲν ἦσαν δὲ μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ κυρίαι, τὸ ὁποῖον ἐπέβαλλεν αὐτῷ μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως καὶ μετὰ ἀοριστίας τινὸς νὰ πραγματευθῇ περὶ λεπτῶν θεμάτων. Τὸ ἀκροατήριόν του λοιπὸν ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ πραγματευθῇ ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον τὰ σχετικὰ ζητήματα καὶ οὕτως, ὥστε ὅλος ὁ κόσμος νὰ δύναται νὰ ἀκούσῃ αὐτὸν καὶ ἐννοήσῃ. Ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ Ζανὲ θέτει κατὰ μέρος τὴν αὐστηρὰν ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν, ἣν μεταχειρίζεται συνήθως ἐν τοῖς ἄλλοις ἔργοις του, καὶ πραγματεύεται περὶ τῶν μεγάλων ζητημάτων τῆς ἠθικῆς κατὰ δημῶδες ὕφος καὶ ὡς δέον νὰ συζητῇ τις ἐνώπιον τῶν πολλῶν. Τὸ βιβλίον τοῦτο κατέχει κατὰ ταῦτα μέσην τινὰ θέσιν μεταξὺ τῶν στοιχειωδῶν καὶ τῶν καθαρῶς ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων. Ἀναγινώσκεται δὲ λίαν εὐκόλως καὶ εὐχαρίστως καὶ εἶναι κάλλιστον ἀνάγνωσμα, ὅπερ συνιστῶμεν πᾶσι τοῖς θέλουσι νὰ ἔχωσι σαφεῖς, ὀρθὰς καὶ ὑγιεῖς ἰδέας περὶ τῆς ἐννοίας τῆς οἰκογενείας καὶ περὶ τῶν μεγάλων καὶ ἱερῶν καθηκόντων, ἅτινα πηγάζουσιν ἐξ αὐτῆς διὰ τοὺς συζύγους, τοὺς γονεῖς, τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφούς. Τὸ ἔργον ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἀκαδημίας, θαυμάζεται δὲ ἐν Γαλλίᾳ καὶ εἶναι ἓν τῶν ὡραιοτέρων συγγραμμάτων τοῦ Ζανέ.

6. *Le materialisme contemporain.* 1885.

Ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις του ὁ Ζανὲ καταπολεμεῖ τὰς ὑλιστικὰς ἰδέας, αἵτινες σήμερον διαδίδονται ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην ὑπὸ ἐπιπολαίων πνευμάτων, καὶ ἀντιτάσσει εἰς αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας τῆς παραδεχομένης τὸν Θεὸν ὡς μόνην δυνατὴν ἐξήγησιν τοῦ παντός. Ἀλλ' ἵνα προσβάλῃ τὸν ἐπικίνδυνον ἐχθρὸν καιριώτερον καὶ ἀπ' εὐθείας ἀπεφάσισε νὰ συγγράψῃ τὸ παρὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον συγκεντροῖ πάντα τὰ δυνατὰ ἐπιχειρήματα κατὰ τοῦ ὑλισμοῦ. Ἔλαβε δὲ ἀφορμὴν ἐκ τῆς εἰς τὸ γαλλικὸν μεταφράσεως τοῦ συγγράματος τοῦ διαβοήτου γερμανοῦ ὑλιστοῦ Büchner Ὕλη καὶ δύναμις. Κατὰ τούτου λοιπὸν στρέφεται ἐν τῷ συγγράμματί του τούτῳ ὁ Ζανέ. Ὁ Βύχνερ εἶναι ὁ σπουδαιότερος ὑλιστὴς συγγραφεὺς τοῦ αἰῶνος ἡμῶν.

Τὸ σύγγραμμά του ἔσχε τὴν πλειοτέραν διάδοσιν καὶ ἐνεποίησε πανταχοῦ τὴν μεγαλειτέραν ἐντύπωσιν ἐκ πάντων τῶν ἔργων τοῦ εἴδους τούτου. Δημοσιευθὲν τῷ 1856 ἔσχε πολλὰς ἐκδόσεις, μετεφράσθη δὲ εἰς πλείστας ἄλλας γλώσσας καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν, διότι τὸ νεαρὸν ἡμῶν ἔθνος τὸ χρῇζον ἠθικῆς μορφώσεως ἐν τοῖς πρώτοις βήμασι τοῦ ἐλευθέρου αὐτοῦ πολιτικοῦ βίου δὲν ἔπρεπε νὰ στερηθῇ τῆς σοφίας τοῦ Βύχνερ! Τὸ βιβλίον τοῦ Βύχνερ σύντομον καὶ νευρῶδες, προσάγον εἰς ὑποστήριξιν τῶν ἰδεῶν του πλεῖστα γεγονότα, γεγραμμένον μετὰ σαφηνείας καὶ χάριτος σπανίας εἰς γερμανικὰ συγγράμματα δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς περίληψις πάντων τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν προσαγομένων ὑπὸ τῶν ὑλιστῶν καὶ περιέχει ἐν ὀλίγαις σελίσιν ὅλην τὴν οὐσίαν τῆς ὑλιστικῆς θεωρίας. Διὰ τοῦτο ἀνέλαβεν ὁ Ζανὲ τὴν ἀναίρεσίν του. Ὁ Ζανὲ ἀναπτύσσει ἐν τῷ ἔργῳ του πολυμάθειαν ἔκτακτον καὶ ἐξετάζων κατὰ βάθος καὶ ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις μίαν πρὸς μίαν πάσας τὰς ἀποφάνσεις τοῦ Βύχνερ καὶ δι' ἰσχυροτάτων ἐπιχειρημάτων ἐξ αὐτῶν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν εἰλημμένων ἀναιρῶν αὐτὰς καταρρίπτει ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα αὐτοῦ. Οἱ παρ' ἡμῖν ἀναγνώσαντες τὸν Βύχνερ ἢ θέλοντες νὰ γνωρίσωσι τὴν σαθρότητα τοῦ ὑλισμοῦ δὲν δύνανται ἄλλο σύγγραμμα καταλληλότερον τούτου νὰ εὕρωσιν ἀνατρέπον ἐκ θεμελίων τὰς ὀλεθρίας τοῦ ὑλισμοῦ θεωρίας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἄλλος ὑλιστὴς συγγραφεὺς ὁ Viardot ζηλῶν τὰς δάφνας τοῦ Βύχνερ ἐξέδωκεν ὅμοιον σύγγραμμα ὑπὲρ τοῦ ὑλισμοῦ «τὴν Ἐλευθέραν Ἔρευναν», συμπληροῖ ὁ Ζανὲ τὰς κριτικάς του μελέτας περὶ τοῦ νεωτέρου ὑλισμοῦ ἀναιρῶν ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τοῦ βιβλίου του καὶ τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ζανὲ ἐξετιμήθη οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Γερμανίᾳ, διὸ καὶ μετεφράσθη εἰς τὸ γερμανικόν, ἥτις τιμὴ σπανίως γίνεται ἐν Γερμανίᾳ εἰς συγγράμματα γάλλων συγγραφέων.

7. *Le cerveau et la pensée.*

Τὸ ἔργον τοῦτο πραγματεύεται τὰ αὐτὰ σχεδὸν θέματα ὡς καὶ τὸ ἀνωτέρω. Ἐξετάζει δὲ κυρίως τὴν σχέσιν τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὴν νόησιν, καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι εἶναι μὲν ὁ ἐγκέφαλος ὄργανον ἀναγκαῖον τῆς νοήσεως, διότι δι' αὐτοῦ λαμβάνομεν γνῶσιν μέσῳ τῶν

ἀπ' αὐτοῦ πηγαζόντων νεύρων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ δι' αὐτοῦ τὸ πνεῦμα ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐκτὸς τούτου ὄντων, ἀλλὰ δὲν γεννᾷ ὁ ἐγκέφαλος τὴν νόησιν. Ἡ νόησις δὲν εἶναι προϊὸν τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς ἡ χολὴ τοῦ ἥπατος, καθὰ εἶπον ὑλισταί τινες. Ἡ νόησις δὲν εἶναι ὑλικόν τι, ὥστε νὰ ἦναι προϊὸν ὑλικοῦ ὀργάνου. Ἡ νόησις τῆς ψυχῆς εἶναι ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοτελής, μεταχειρίζεται δὲ τὸν ἐγκέφαλον ἡ νοοῦσα ψυχὴ ὡς ἁπλοῦν ἑαυτῆς ὄργανον ἐν τῷ σωματικῷ αὐτῆς βίῳ. Τὰς ἰδέας ταύτας ἀντιτάσσει ὁ Ζανὲ κατὰ τῶν φιλοσόφων καὶ φυσιοδιφῶν ἐκείνων, οἵτινες πάντα τὰ ψυχολογικὰ φαινόμενα ζητοῦσι νὰ ἐξηγήσωσιν ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῶν κινήσεων τοῦ ἐγκεφάλου. Εἶναι γνωστόν, ὅτι οἱ ἄγγλοι Βαίν, Μὶλλ καὶ Σπένσερ καὶ οἱ γερμανοὶ Βοῦνδτ καὶ Φέχνερ σπουδάζουσι νὰ στηρίξωσι ὅλην τὴν ψυχολογίαν εἰς φυσικὰς ἐν γένει καὶ φυσιολογικὰς παρατηρήσεις, ἀναζητοῦσι δηλ. πάντοτε νὰ ἀνεύρωσι τὰς σχέσεις καὶ τὸν σύνδεσμον τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων μετὰ τῶν συγχρόνων φυσικῶν καὶ φυσιολογικῶν φαινομένων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ ἐκεῖθεν νὰ παραγάγωσι ταῦτα, ἀποτελοῦσι δὲ τὴν λεγομένην ψυχοφυσικὴν σχολήν. Ἡ φυσιολογία καὶ ἡ παθολογία τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι ἡ κυρία βάσις τῶν ἐρευνῶν των. Ἡ σχολὴ αὕτη ἀποκλίνει προφανῶς εἰς τὸν ὑλισμόν, πάντα τὰ ψυχολογικὰ φαινόμενα ἐκ φυσικῶν λόγων ζητοῦσα νὰ ἐξηγήσῃ. Κατὰ τὸν Ζανὲ ἡ ἀληθὴς ψυχολογία πρέπει μὲν νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν σχέσιν τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων πρὸς τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὸν σωματικὸν ἐν γένει ὀργανισμόν, ἀλλὰ κυρίως πρέπει νὰ στηρίζηται ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων· διότι ὁ ἐγκέφαλος δὲν εἶναι ἡ αἰτία τῆς νοήσεως, ἀλλ' ἁπλῶς τὸ ὄργανον αὐτῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ.

8. *Philosophie de bonheur*. 5η ἐκδ. 1880.

Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ πραγματεύεται ὁ Ζανὲ περὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐρευνᾷ δηλ. τὸ ποῦ ἔγκειται ἡ εὐτυχία αὐτοῦ. Ὁ συγγραφεὺς ἀποκρούει τὰς ἐπιπολαίους λύσεις τὰς παρὰ διαφόρων δοθείσας εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, οἷον τὴν τοῦ Droz, ὅστις τὴν εὐτυχίαν εὑρίσκει δυνατὴν παρὰ παντὶ ἀνθρώπῳ, ὅστις δύναται νὰ ἔχῃ ὑγείαν, εὐπορίαν τινά, καλοὺς φίλους, καλὴν σύζυγον καὶ ὅστις ἀγαπᾷ τὰ βιβλία, ἔχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀκούῃ καλὴν μουσικὴν καὶ μακρὰν

εὑρισκόμενος τῶν δημοσίων πραγμάτων δύναται νὰ ἀπολαμβάνῃ τῆς ἀπολαύσεως ἀθώας καὶ ἀμερίμνου ζωῆς. Αἱ τοιαῦται λύσεις δὲν εἶναι κατὰ τὸν Ζανὲ αἱ ἀληθεῖς· διότι λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν ὡρισμένας εὐνοϊκὰς περιστάσεις τοῦ βίου, ἐν αἷς οἱ δόντες τὰς λύσεις ταύτας ἴσως εὑρίσκοντο, καὶ δὲν ἐφαρμόζονται εἰς πάντας ἐν γένει τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ λύσις τοῦ ζητήματος πρέπει νὰ γίνῃ κατὰ γενικήν τινα ἀρχήν, πρέπει δὲ νὰ ἦναι τοιαύτη, ὥστε νὰ ἰσχύῃ περὶ παντὸς ἀνθρώπου ἐν οἱαδήποτε κοινωνικῇ καταστάσει εὑρισκομένου. Πρέπει κατὰ τὸν συγγραφέα νὰ ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ ἀρχῆς τινος, ἄνευ τῆς ὁποίας ἀδύνατον νὰ εὕρωμεν ἀσφαλῆ λύσιν τοῦ ζητήματος, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς δηλ. ὅτι ἡ εὐτυχία παντὸς ὄντος ἔγκειται ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν δυνάμεών του, εἶναι δὲ διὰ τοῦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν φύσιν ἑκάστου. Δὲν εἶναι κατὰ ταῦτα ἡ εὐτυχία πάντων τῶν ὄντων ἡ αὐτή. Ὁ ἄνθρωπος, ὅστις θὰ εἶχε τὴν εὐτυχίαν τοῦ κτήνους, δὲν θὰ εἶχε τὴν ἀληθῆ εὐτυχίαν. Ἡ ἀληθὴς εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ ἦναι εἰ μὴ ἡ προερχομένη ἐκ τῆς πλήρους καὶ ἐλευθέρας ἀναπτύξεως ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ὁ ἄνθρωπος ὁ προσκολλώμενος ὡς κτῆνος εἰς μόνον τὰ κατώτερα σωματικὰ ἀγαθά, ἔχει τὴν εὐτυχίαν, ἣν καὶ τὸ κτῆνος δύναται νὰ ἔχῃ. Ἡ ἀπόλαυσις οὐ μόνον τῆς ὑγείας καὶ τῶν ἄλλων ὑλικῶν ἀγαθῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνωτέρων ἀγαθῶν κυρίως, ἅτινα κέκτηνται φυσικῷ τῷ λόγῳ πολὺ ὑπερτέραν ὑπεροχήν, ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀγαθῶν τοῦ πνεύματος ἤτοι ἡ ἀπόλαυσις τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ καλοῦ (διότι εἰς ταῦτα δύνανται νὰ συνοψισθῶσι πάντα τὰ ἀνώτερα πνευματικὰ ἀγαθά), δύναται νὰ παράσχῃ τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ἀληθῆ εὐτυχίαν. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀνάπτυξις καὶ τελειοποίησις τῶν ἡμετέρων δυνάμεων οὐ μόνον τῶν κατωτέρων, τῶν σωματικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑψηλοτέρων τῆς ἡμετέρας φύσεως, καὶ τούτων πρὸ πάντων, ἡ ἀνάπτυξις τυῦ νοῦ διὰ τοῦ ἀληθοῦς, ἡ μόρφωσις τῆς θελήσεως διὰ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἡ καλλιέργεια τοῦ αἰσθήματος διὰ τοῦ καλοῦ ὁδηγεῖ ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἀληθῆ εὐτυχίαν. Τῆς τελείας ταύτης εὐτυχίας, λέγει ὁ συγγραφεύς, δὲν δυνάμεθα νὰ τύχωμεν ἐν τῷδε τῷ βίῳ ἕνεκα τῶν παρεμβαλλομένων ἡμῖν πανταχόθεν προσκομμάτων. Τὸ τέλειον δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν μόνον ἐν τῇ ἄλλῃ ζωῇ παρὰ τῷ Θεῷ τῷ ἄκρῳ ἀγαθῷ. Τὰς ἰδέας ταύτας ἀναπτύσσει διὰ πολλῶν ὁ συγγραφεύς, ἐξετάζων κατὰ σειρὰν τὰ ἑξῆς θέματα ἐν τῷ βιβλίῳ του

τούτῳ. Τί εἶναι ἡ εὐτυχία. 1. Τὰ ἐξωτερικὰ ἀγαθά. 2. Ἡ φαντασία. 3. Τὰ πάθη. 4. Τὰ αἰσθήματα. 5. Ἡ μελέτη. 6. Ὁ ἐνεργητικὸς βίος. 7. Ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ ἀρετή. 8. Ὁ κόσμος καὶ ἡ κοινωνία. 9. Ἡ εὐτυχία ἐν τῇ κοινωνικῇ δράσει. 10. Κάλλος καὶ ἀθλιότης τῆς ζωῆς.

9. *Les problèmes du XIX siècle.* 2 ἔκδοσις 1873.

Τοῦτο εἶναι τὸ τελευταῖον ἐκ τῶν συστηματικῶν ἔργων τοῦ Ζανέ. Ἐν αὐτῷ ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται περὶ πολλῶν ζητημάτων, ἅτινα ὡς προβλήματα ἀπασχολοῦσι τὰ πνεύματα πανταχοῦ καὶ εἶναι ἀντικείμενα σφοδροτάτων συζητήσεων. Καὶ πρῶτον μὲν ὑπερασπίζει ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου κατὰ τῶν ἄγαν συντηρητικῶν, οἵτινες ἀκόμη καὶ νῦν καταπολεμοῦσι τὴν ἀρχὴν ταύτην ὡς ἐπικίνδυνον δῆθεν εἰς τὰς κοινωνίας, καὶ ἀποδεικνύει πόσον σφάλλονται οἱ τοιοῦτοι, παραβλέποντες, ὅτι ἡ ἐλευθερία αὕτη τῆς ἐρεύνης, ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ λόγου ἐν τῷ προσήκοντι μέτρῳ, εἶναι ἀναφαίρετον δικαίωμα παντὸς ἀνθρώπου καὶ ὁ πρῶτος καὶ ἀπαραίτητος ὅρος τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γνώσεων ἐν γένει, διότι, ὅπου ἡ ἔρευνα καὶ ὁ λόγος διώκωνται δι' αὐστηρᾶς λογοκρισίας,· εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ πρόοδος, καὶ λησμονοῦντες, ὅτι ὅπου ἐπνίγετο ὁ λόγος καὶ ἀπηγορεύετο ἡ ἐλευθερία τῆς ἐρεύνης, ὅπως κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας διὰ τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως ἐν ἁπάσῃ τῇ Εὐρώπῃ, αἱ κοινωνίαι ἔμενον ἐν παχυλωτάτῳ σκότει. Εἶτα πραγματεύεται περὶ τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν τοῦ πολιτειολόγου Τοκεβίλλ, λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἔργων αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Beaumont. Ὁ Ζανὲ ἀναπτύσσων τὸ πολιτικὸν σύστημα τοῦ Τοκεβίλλ ὑπερασπίζει τὰς πολιτικὰς ἐλευθερίας, καταδικάζων τὸν δεσποτισμὸν καὶ ἔχων τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ αὔρα τῆς ἐλευθερίας ζωογονεῖ τοὺς λαούς, ἐνῷ ὁ δεσποτισμὸς μαραίνει αὐτούς. Μετὰ ταῦτα ἐπικρίνων τὸ σύγγραμμα τοῦ Nisard τὴν «Ἱστορίαν τῆς γαλλικῆς φιλολογίας» ἀναπτύσσει τὰς περὶ τῆς κλασικῆς γαλλικῆς φιλοσοφίας τοῦ 17ου αἰῶνος ἰδέας του ὡς θαυμαστὴς τῶν μεγάλων συγγραφέων τοῦ χρυσοῦ ἐκείνου αἰῶνος τῶν γαλλικῶν γραμμάτων. Ἄλλο σύγγραμμα ἡ «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν πειραματικὴν ἰατρικὴν» τοῦ Claude Bernard δίδει αὐτῷ τὸ ἐνδόσιμον νὰ ἐξετάσῃ τὰς

περὶ φυσικῶν φαινομένων γνώμας τοῦ μεγάλου φυσιοδίφου Βερνὰρ ὅστις ὡς γνωστὸν ἐφρόνει, ὅτι αἱ φυσικαὶ καὶ χημικαὶ δυνάμεις εἶναι μόνον οἱ ὅροι τῶν ζωϊκῶν φαινομένων, ἀλλὰ μόναι αὗται δὲν ἀποτελοῦσιν, οὐδὲ ἐξηγοῦσι τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς. Κατὰ τὸν Βερνὰρ καθὼς ἐν γένει ἐν τῇ φύσει τὸ κατώτερον εἶναι ὅρος τοῦ ἀνωτέρου, οὕτω καὶ ἡ ζωὴ εἶναι μὲν προσδεδεμένη εἰς μηχανικὰς καὶ φυσικὰς αἰτίας ἢ μηχανικοὺς ὅρους, ἀλλὰ δὲν εἶναι προϊὸν αὐτῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ νόησις συνδέεται μὲν μετὰ φυσιολογικῶν καὶ ὀργανικῶν γεγονότων, δὲν εἶναι ὅμως καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐν τῇ οὐσίᾳ της φυσιολογικὸν καὶ ὀργανικὸν γεγονός. Ὁ Κλῶδ Βερνὰρδ ἀποδέχεται ὡς αἰτίαν τῆς ζωῆς ἰδίαν ζωϊκὴν δύναμιν (force vitale). Μετὰ τὰ περὶ φυσικῆς ἐπιστήμης ἔρχεται ὁ Ζανὲ εἰς ἔκθεσιν τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν τοῦ μεγάλου γάλλου φιλοσόφου ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος Μαὶν δὲ Βιράν, ἑνὸς τῶν κορυφαίων τῆς πνευματικῆς σχολῆς, ὃν θεωρεῖ ὡς τὸν μεγαλείτερον γάλλον μεταφυσικὸν τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ του ὁποίου αἱ περὶ μεταφυσικῆς ἰδέαι κατ' αὐτὸν δὲν ἐγένοντο τοσοῦτον κοινῶς γνωσταί, ὅσον ἔπρεπεν, οὐδ' ἐξετιμήθησαν δεόντως. Ἵνα δείξῃ λοιπὸν τὴν ἀξίαν τοῦ Μαὶν δὲ Βιράν, ἀναλύει μετὰ πολλῆς ἀκριβείας τὸ σύστημα αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι θεϊστικὴ φιλοσοφία, καὶ ἀποκρούει ἔνθεν μὲν τὸν ὑλισμόν, ἑτέρωθεν δὲ τὸν πανθεϊσμόν. Τέλος ἐκθέτει ὁ Ζανὲ τὰς περὶ θρησκείας ἐν γένει καὶ ἰδίως περὶ χριστιανισμοῦ ἰδέας του λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τῶν περὶ χριστιανισμοῦ μελετῶν τοῦ Γυιζώτου, τῶν καὶ τοῖς παρ' ἡμῖν γνωστῶν ἐξ ἑλληνικῆς μεταφράσεως αὐτῶν. Ὁ Ζανὲ ἐπαινεῖ μὲν τὸν Γυιζῶτον, διότι τιμᾷ τοσοῦτον τὸν χριστιανισμὸν καὶ διότι ἀνέλαβε τὴν ὑπεράσπισιν αὐτοῦ κατὰ τῶν πολεμίων του, καθ' ὅσον εἶναι σύμφωνος περὶ τοῦ ὅτι ὁ χριστιανισμὸς διέδωκε καὶ κηρύττει καὶ νῦν τὰς ὑγιεστάτας θρησκευτικὰς ἀρχὰς καὶ ἀνέπλασε τὸν κόσμον καὶ νῦν ἀκόμη μόνος αὐτὸς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἡ ἀσφαλεστάτη ἠθικὴ βάσις τῶν κοινωνιῶν, διαφωνεῖ ὅμως ἔν τισι πρὸς αὐτόν. Διότι ἐνῷ ὁ Γυιζῶτος ἀνήκων εἰς τοὺς αὐστηροὺς συντηρητικοὺς διαμαρτυρομένους, ἵνα ὑψώσῃ τὸν χριστιανισμόν, καταβιβάζει τὴν ἐπιστήμην καὶ θεωρεῖ αὐτὴν ἀνίκανον νὰ ἐξηγήσῃ τὸ αἴνιγμα τοῦ βίου καὶ νὰ εὕρῃ τὴν λύσιν τῶν μεταφυσικῶν ζητημάτων, ἐπαναλαμβάνων ὅσα ἄλλοτε πρὸς ὅμοιον σκο-

πὸν εἶπον ὁ Πασχάλ, ὁ Βονάλδος, ὁ Δὲ Μαῖστρος καὶ ὁ Λαμεναῖ περὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιστήμης καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν ὁ Βρυνετιέ, ὁ κηρύξας τὴν χρεωκοπίαν τῆς ἐπιστήμης καὶ προσδοκῶν μόνον ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου, καὶ ἀνέλαβε νὰ ὑπερασπίσῃ οὐ μόνον τὰς γενικὰς ἀρχὰς καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὴν συμβολικὴν καὶ ἐπίσημον διδασκαλίαν τῆν προστεταντικῆς ἐκκλησίας, ὅπως εἶχε διατυπωθῇ κατὰ τὸν ΙϚ' αἰῶνα ὑπὸ τῶν μεταρρυθμιστῶν, ὁ Ζανὲ τιμᾷ τὴν ἐπιστήμην, θεωρῶν αὐτὴν ἱκανὴν ν' ἀνεύρῃ κατὰ τὸ μέτρον τὸ δεδομένον τῷ ἀνθρώπῳ τοὺς τελευταίους λόγους τῶν ὄντων καὶ ἔχουσαν τὴν ἑαυτῆς ἀξίαν ἐν τῇ σφαίρᾳ αὐτῆς ὡς ἡ θρησκεία τὴν ἑαυτῆς ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑαυτῆς σφαίρᾳ καὶ ἐκτιμᾷ μὲν καὶ αὐτὸς τὸν χριστιανισμὸν ὡς τὴν μόνην τελείαν καὶ ἀληθῆ θρησκείαν τὴν πρέπουσαν τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλ' ἀνήκων εἰς τοὺς φιλελευθέρους διαμαρτυρομένους χριστιανοὺς ὑπερασπίζει μόνον τὴν κατ' αὐτὸν οὐσίαν ἢ τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν προτεσταντικὴν δογματικὴν διδασκαλίαν καὶ θέλει νὰ συμβιβάσῃ τελείως τὸν χριστιανισμὸν μετὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς προόδου.

Β'

Ἱστορικὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματα τοῦ Ζανέ.

Τὰ μέχρι τοῦδε μνημονευθέντα συγγράμματα τοῦ Ζανὲ ἀνήκουσιν εἰς τὴν συστηματικὴν φιλοσοφίαν. Ἔλθωμεν νῦν καὶ εἰς τὰ ἱστορικὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐπίσης καὶ πολλὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ σπουδαιότατα. Ἐκ τῆς ἀναλύσεως αὐτῶν θὰ ἴδωμεν ὅτι ὁ Ζανὲ ἐπραγματεύθη περὶ πάντων σχεδὸν τῶν φιλοσόφων τῶν νεωτέρων χρόνων τῶν ἀκμασάντων ἀπὸ Καρτεσίου μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Τοιαῦτα ἱστορικὰ φιλοσοφικὰ ἔργα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. *Les maitres de la pensée moderne* 1883.

Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ὁ Ζανὲ πραγματεύεται περὶ τῶν κυριωτέρων φιλοσόφων τῶν νεωτέρων χρόνων, τῶν θεμελιωτῶν τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ Καρτεσίου καὶ καταλήγων εἰς τὸν

Μαὶν δὲ Βιράν. Καὶ πρῶτον μὲν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Καρτεσίου, ὑπερασπίζων τὴν ἀξίαν αὐτοῦ κατὰ τῆς δυσμενοῦς περὶ αὐτοῦ κρίσεως τοῦ γερμανοῦ Ῥίττερ τοῦ γνωστοῦ συγγραφέως τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, ὅστις οὐδεμίαν πρωτοτυπίαν ἰδεῶν εὑρίσκει ἐν αὐτῷ. Ὁ Ζανὲ ἀποδεικνύει τοὐναντίον, ὅτι ὁ Καρτέσιος εἶναι ὁ ἐγκαινίζων τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν καὶ ὁ πατὴρ αὐτῆς, ὁ δοὺς τὴν μεγαλειτέραν ὤθησιν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἀνάπτυξιν τῶν νεωτέρων χρόνων, διότι πάντες οἱ μετ' αὐτὸν φιλόσοφοι ἐστηρίχθησαν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐξηκολούθησαν τὸ ἔργον του. Ἔπειτα ἐκθέτει τὸν βίον καὶ τὸ σύστημα τοῦ Σπινόζα, τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ πανθεϊσμοῦ καὶ παρακολουθεῖ τὴν διάδοσιν τῶν πανθεϊστικῶν σπινοζιστικῶν ἰδεῶν ἐν Γαλλίᾳ. Μετὰ ταῦτα ἀκολουθεῖ Μελέτη περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Μαλεμβράγχου. Ἡ μελέτη αὕτη εἶναι ἔκθεσις ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν ἐπί τινος διαγωνισμοῦ περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ φιλοσόφου τούτου. Μετὰ τὸν Μαλεμβράγχην ἔρχεται ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν ἀγγλικὴν φιλοσοφίαν δίδων περίληψιν, ἀνάλυσιν καὶ κρίσιν τοῦ ἔργου τοῦ Remusat «Ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τοῦ Βάκωνος μέχρι τοῦ Λῶκε». Ὁ νεώτερος σκεπτικισμὸς ἢ ὁ Πασχὰλ καὶ ὁ Κάντιος εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἑπομένης μελέτης, μεθ' ἣν πραγματεύεται περὶ τοῦ πνευματισμοῦ (spiritisme), ἐκθέτων τὰς παραδοξολογίας καὶ μυθοπλαστίας τοῦ μυστικιστοῦ καὶ ὁραματιστοῦ Σουηδοῦ Σβέδενβοργ, τοῦ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἀκμάσαντος, ὅστις ἠξίου ὅτι εὑρίσκετο ἐν ἀμέσῳ κοινωνίᾳ μετὰ τῶν πνευμάτων τῶν τεθνεώτων, ὅτι προῃσθάνετο καὶ ἔβλεπε τὰ μακρὰν αὐτοῦ ἐν ἄλλαις χώραις γινόμενα, καὶ ὅτι εἶχεν ὀπτασίας τοῦ Χριστοῦ καὶ ἄλλων προσώπων. Ἀποδεικνύει δὲ ἀναφέρων τὰς περὶ Σβέδενβοργ πληροφορίας καὶ κρίσεις τοῦ Καντίου, ὅτι αἱ περὶ αὐτοῦ φῆμαι, εἰς ἃς ἐπίστευε κατ' ἀρχὰς καὶ αὐτὸς ὁ Κάντιος, ἐστηρίζοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἀορίστους, ἀβασίμους καὶ διεστραμμένας πληροφορίας καὶ ὅτι αἱ ὀπτασίαι του ἦσαν ἁπλούστατα παρακρούσεις καὶ παραισθήσεις ἀνδρὸς πάσχοντος τὴν φαντασίαν, ὁποῖαι συχνάκις παρατηροῦνται ἐν φρενοκομείοις καὶ νοσοκομείοις. Τὸ βιβλίον τελευτᾷ διὰ μελέτης περὶ τοῦ ἐπισήμου πνευματικοῦ φιλοσόφου (spiritualiste) Μαὶν δὲ Βιρὰν καὶ τῶν ἀνεκδότων συγγραμμάτων αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτον ἐξέδωκε τῷ 1859 ὁ Ἐρνέστος Ναβὶλλ ἐν Παρισίοις. Περὶ τῆς μεγάλης σημασίας

τοῦ φιλοσόφου τούτου εἶχεν ἤδη γράψει ὁ Ζανέ, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, καὶ ἐν τῷ ἔργῳ του les problèmes du XIX siècle. Ἐν τῷ παρόντι ἔργῳ συμπληροῖ τὰ περὶ αὐτοῦ.

2. *La philosophie de Lamennais* 1890.

Εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ ἔργου τούτου ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ δημοσίευσις τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Λαμενναῖ πρὸς τὸν Βαρῶνον δὲ Βιτρόλλ. Ὁ Ζανὲ ἐθεώρησε καλὸν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ νὰ μελετήσῃ καὶ ἐκθέσῃ τὰ περὶ Λαμενναῖ, ὅστις ἀφοῦ εἶχεν ἐγείρει τοσοῦτον θόρυβον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, ἠμελήθη καὶ ἐλησμονήθη μετὰ τὸν θάνατόν του, ὅπως συμβαίνει εἰς τοὺς μεγάλους παλαιστάς, τοὺς πολεμικοὺς ἄνδρας καὶ τοὺς ἐριστικοὺς συγγραφεῖς. Ὁ Λαμενναῖ κατὰ τὸν Ζανὲ δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ ποτέ, διότι εἶναι ἐκ τῶν περιέργων ἐκείνων πνευμάτων, τὰ ὁποῖα δύναται ἡ φιλοσοφία νὰ προβάλῃ ὡς αἰνίγματα. Οὐδεὶς ἄνθρωπος παρουσίασεν ὑπὸ μορφὴν ὀξυτέραν καὶ δραματικωτέραν τὸ παράδοξον θέαμα τελείας αἰφνιδίας μεταβολῆς ἰδεῶν, ἀπολύτου ἀρνήσεως συστήματος, ὅπερ ἠκολούθει ἄλλοτε, καὶ ἀπολύτου καὶ πλήρους προσκολλήσεως εἰς τὸ ὅλως ἀντίθετον σύστημα. Ὁ Λαμενναῖ ἦτο ὡς γνωστὸν τὸ πρῶτον φανατικὸς ὑπερσυντηρητικὸς ἢ ὑπεράλπειος παπιστής, τὸ κυριώτερον μάλιστα στήριγμα τοῦ αὐστηροῦ συντηρητικοῦ παπισμοῦ, στύλος τοῦ καθολικισμοῦ τόσον, ὥστε ὁ τότε πάπας ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ δωματίῳ του δὲν εἶχεν ἄλλο τι εἰμὴ τὸν ἐσταυρωμένον καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Λαμενναῖ. Αἴφνης δὲ ἕνεκα τῆς ἀδίκου καὶ ἀσυνέτου κατακρίσεως ἀπὸ Ῥώμης τοῦ φύλλου του L'avenir, τὸ ὁποῖον ἐξέδιδε μετὰ τοῦ Λακορδαίρου καὶ Μονταλαμβέρτου, ὁ τέως θεοκρατικὸς παπικώτατος καὶ συντηρητικώτατος θεολόγος γίνεται ἄκρος φιλελεύθερος καὶ δημοκρατικώτατος καὶ συγγράφει τοὺς Λόγους ἑνὸς πιστοῦ καὶ ἄλλα ἔργα, δι' ὧν ἐσάλπισε τὸ σάλπισμα τῆς μᾶλλον ἀκράτου καὶ ἀχαλινώτου δημοκρατίας καὶ ἐκήρυξεν ἀμείλικτον κατὰ τοῦ Πάπα καὶ τῆς καθολικῆς ἱεραρχίας πόλεμον. Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ βίου του ἐστράφη εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας καὶ ἐξέδωκε τὸ περίφημον σύγγραμμά του Δοκίμιον φιλοσοφίας. Περὶ τοῦ Δοκιμίου τούτου παρατηρεῖ ὁ Ζανέ, ὅτι δὲν δύναται μέν τις νὰ εἴπῃ, ὅτι παρουσιάζει νέον τι καὶ πρωτότυπον σύστημα, εἶναι δὲ μᾶλλον ἔργον σύνθετον, ἐν ᾧ πολλαὶ ἰδέαι διαφόρου προελεύσεως ἀνεμίχθησαν καὶ

ἐνίοτε ἀντιφάσκουσιν ἀλλήλαις· ἀλλ' ὁ συνδυασμὸς αὐτῶν καὶ ἡ διαμόρφωσις αὐτῶν εἰς ἓν ὅλον μεγαλοπρεπὲς σύστημα εἶναι πάντοτε ἔργον ἀξιοθαύμαστον τοῦ Λαμενναῖ. Ἡ ἀξία τοῦ ἔργου τούτου ἔγκειται κυρίως ἐν τούτῳ, ὅτι εἶναι τὸ μόνον σχεδὸν ἔργον ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ περιέχον πλήρη τὸν κύκλον τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν. Οὐδεὶς ἄλλος τότε, οὔτε ὁ Καβανίς, οὔτε ὁ Βρουσσαί, οὔτε ὁ Κουζέν, οὔτε ὁ Ζουφρουᾶ, οὔτε οἱ κορυφαῖοι τῶν τότε καθολικῶν θεολόγων τῆς Γαλλίας ἐπεχείρησαν νὰ συλλέξωσι καὶ συνδυάσωσιν εἰς ἓν ὅλον τὰς φιλοσοφικάς των ἰδέας. Ὀντολογία, Θεολογία, κοσμολογία, ἀνθρωπολογία, αἰσθητικὴ καὶ φιλοσοφία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ταῦτα εἶναι τὰ διάφορα μέρη τοῦ μεγάλου τούτου φιλοσοφικοῦ ἔργου τοῦ Λαμενναῖ. Ὁ βίος λοιπὸν τοῦ Λαμενναῖ, οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ καθολικισμοῦ καὶ ἡ ἔκθεσις τῶν φιλοσοφικῶν καὶ καλαισθητικῶν αὐτοῦ ἰδεῶν εἶναι ἡ ὑπόθεσις τοῦ παρόντος συγγράμματος. Ὅστις θέλει νὰ ἔχῃ σαφῆ καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν περὶ τῶν κατὰ τὸν Λαμενναῖ δύναται ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ νὰ διδαχθῇ ἀσφαλῶς τὰ περὶ αὐτοῦ.

3. *Victor Cousin et son œuvre.* 1885.

Τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ Ζανὲ εἶχεν ἐκδοθῇ ὡς σειρὰ ἄρθρων ἐν τῇ Revue des deux mondes. Τὰ ἄρθρα ταῦτα συνενώσας καὶ συμπληρώσας καὶ ἀναπτύξας τὰ πράγματα πλειότερον ἀπετέλεσε τὸ σύγγραμμα τοῦτο, θεωρήσας ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ ἐκτεθῇ κατ' ἔκτασιν καὶ ἐκτιμηθῇ δικαίως καὶ μετ' ἀμεροληψίας τὸ μέγα ἔργον τῆς φιλοσοφικῆς ἀναγεννήσεως ἐν Γαλλίᾳ, τὸ ὁποῖον ὁ διάσημος φιλόσοφος Βίκτωρ Κουζὲν ἐτέλεσεν ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον ἕνεκα πολλῶν παρεξηγήσεων παρεμορφώθη ἐπὶ τέλους καὶ ἐλησμονήθη ὡς μὴ ὤφελεν. Ἤδη καὶ ἄλλοι φίλοι τοῦ Κουζὲν καὶ μαθηταὶ ἐπανειλημμένως ἐπεχείρησαν καὶ πρὸ τοῦ Ζανὲ διὰ διαφόρων ἔργων των νὰ ἐπανορθώσωσι τὴν φήμην τοῦ μεγάλου γάλλου φιλοσόφου καὶ ὁ Mignet καὶ ὁ Remusat καὶ ὁ Franck καὶ ὁ Bersot καὶ ὁ Renan. Πάσας ταύτας τὰς ἐργασίας ἔχων ὑπ' ὄψιν καὶ παραλαμβάνων ἐξ αὐτῶν πᾶν ὅ,τι ἐνόμισε καλὸν ἠθέλησεν ὁ Ζανὲ νὰ γράψῃ πλήρη καὶ λεπτομερῆ μονογραφίαν περὶ Cousin, στηριζομένην μὲν ἐπ' αὐτῶν τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, παριστάνουσαν δὲ κατὰ πάσας

τὰς ποικιλίας καὶ πάσας τὰς μεταβολὰς καὶ τάσεις ὁλόκληρον τὸ ἔργον αὐτοῦ. Μετεχειρίσθη δὲ τὴν κριτικὴν καὶ ἱστορικὴν μέθοδον σχετίζων τὰς ἰδέας τοῦ συγγραφέως πρὸς τὸ περιέχον καὶ τὰς περιστάσεις, ἐν αἷς ἔζη, καὶ πρὸς τὰς ἐπιρροάς, ὑφ' ἃς ἐτέλει καθ' ἅπαντα τὸν βίον του, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξηγῶν πολλὰ ἄλλως ἀκατανόητα ἐκ τοῦ βίου του καὶ τοῦ συστήματός του. Οὐδεμίαν ἔχων πρόθεσιν νὰ καταπολεμήσῃ οἱανδήποτε σχολὴν καὶ κατὰ μέρος τιθέμενος τὴν λύσιν αὐτῶν τῶν μεταφυσικῶν ζητημάτων, ὡς μόνον σκοπὸν ἐπιδιώκει ὁ Ζανὲ νὰ δείξῃ ὁποῖος ἦτο ἀληθῶς ὁ Κουζὲν καὶ ὁποῖον κατὰ διαφόρους καιροὺς ἦτο τὸ σύστημά του καὶ οὕτω νὰ ἐπανορθώσῃ ἱστορικῶς τὴν φήμην αὐτοῦ καὶ νὰ θέσῃ εἰς τὴν θέσιν της μίαν δόξαν τῆς Γαλλίας, ἓν μέγα ὄνομα. Ἀρχόμενος δὲ ἀπὸ τῶν σπουδῶν τοῦ Κουζέν, ἐκθέτει κατὰ πρῶτον τὴν διδασκαλίαν του ὡς καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τοῦ 1815—17. Διηγεῖται ἔπειτα τὴν μετάβασιν καὶ διαμονήν του ἐν Γερμανίᾳ, ὅτε ἐγνώρισε τὸν μέγαν Ἕγελον, μεθ' οὗ καὶ συνεδέθη φιλικῶς, καὶ ἄλλους γερμανοὺς τῆς φιλοσοφίας διδασκάλους. Μετὰ δὲ ταῦτα εἰςέρχεται εἰς τὰ τῆς διδασκαλίας του κατὰ τὰ ἔτη 1818—20, ὅτε ἐξέδωκε τὸ πρῶτον τὸ περίφημον μετὰ ταῦτα καταστὰν ἔργον του Du vrai, du beau et du bien. Τῷ 1820 περιελθὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἀπελύθη ὁ Κουζὲν τῆς καθηγεσίας, ἣν ἀνέλαβε πάλιν μόλις τῷ 1828. Ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι ὁ χρόνος τῆς φιλοσοφικῆς ἀκμῆς τοῦ Κουζέν. Ὁ Κουζὲν ἠκολούθει τὴν σκωτικὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ῥέϊδ, ἦτο δὲ θεϊστὴς καὶ ἐπὶ τῆς ψυχολογίας ἐστήριζεν ὁλόκληρον τὸ σύστημά του· ἀλλ' ἕνεκα τῶν σχέσεών του πρὸς τὸν Ἕγελον καὶ τὸν Σχελίγγιον ἐπηρεάσθη καὶ ὑπὸ τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ πρώτῃ ἐκείνῃ περιόδῳ τοῦ φιλοσοφικοῦ του σταδίου ἔχει ἡ φιλοσοφία του καὶ πανθεϊστικόν τινα χρωματισμὸν καὶ ἐλέγχει πολλὴν βαθύτητα καὶ τόλμην. Ἦτο μὲν πάντοτε ἐκλεκτικός, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἐμβριθείας ἐξήταζε καὶ ἐξέλεγε πᾶν ὅ,τι καλὸν ἐν τοῖς διαφόροις φιλοσοφικοῖς συστήμασιν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων εὕρισκεν. Ἔκτοτε ἕνεκα πολιτικῶν περιστάσεων συντηρητικώτερος καὶ περιδεέστερος πρὸς τὰς ἐλευθερωτέρας καὶ τολμηροτέρας ἰδέας γενόμενος, ἀπέβη μᾶλλον περιεσκεμμένος καὶ ἄτολμος ἐν ταῖς φιλοσοφικαῖς ἐρεύναις καὶ θεωρίαις του, ἐπεδόθη δὲ μᾶλλον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας καὶ ἐξέδωκεν ἔργα διαφόρων ἀρχαίων καὶ

νεωτέρων φιλοσόφων. Τότε ἐδημοσίευσε καὶ τὴν περίφημον γαλλικὴν μετάφρασιν τοῦ ἔργου τοῦ Πλάτωνος, ἐξέδωκε δὲ καὶ τὴν πασίγνωστον σύντομον περίληψιν τῆς Ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας (Histoire de la philosophie). Ἀκόμη δὲ συντηρητικώτερος ἐν ταῖς φιλοσοφικαῖς ἰδέαις του ἐγένετο περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ τελευταία ἔκδοσις τοῦ συγγράμματός του «Περὶ ἀληθοῦς, καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ» παρέλειψε πᾶν ὅ,τι ἀπεδείκνυε τὴν ἐπιρροὴν τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας ἐπὶ τοῦ πνεύματός του καὶ πᾶσαν νομιζομένην ἄγαν φιλελευθέραν καὶ τολμηρὰν ἰδέαν. Περὶ πάντων τούτων, περὶ πάσης ταύτης τῆς ἐξελίξεως τοῦ πνεύματος τοῦ Κουζὲν ἐν μεγάλῃ ἐκτάσει καὶ λεπτομερείᾳ πραγματεύεται ὁ Ζανὲ ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, ἐκ τοῦ ὁποίου λαμβάνει τις τὴν πλήρη καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν καὶ τοῦ βίου καὶ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν συγγραμμάτων καὶ τῆς ἐν γένει ἀξίας τοῦ μεγάλου γάλλου φιλοσόφου τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς πνευματικῆς ἢ ψυχολογικῆς καὶ ἐκλεκτικῆς λεγομένης σχολῆς, ἧς κυριώτατος ὀπαδὸς καὶ τελειωτὴς εἶναι καὶ αὐτὸς ὁ Ζανέ.

4. *La crise philosophique et les idées spiritualistes* 1865.

Αἱ πνευματικαὶ ἰδέαι (idées spiritualistes) αἱ παραδεχόμεναι τὸν Θεόν, τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν πνευματικὴν ἐλευθέραν καὶ ἀθάνατον ψυχήν, αἱ διδαχθεῖσαι καὶ ὑποστηριχθεῖσαι ὑπὸ τῆς πνευματικῆς σχολῆς ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ Ῥουαγὲ Κολλὰρ καὶ Μαὶν δὲ Βιρὰν μέχρι τοῦ Κουζέν, τοῦ κυριωτάτου διαμορφωτοῦ αὐτῆς καὶ τοῦ Ζουφρουᾶ, καὶ αἵτινες ἐπεκράτησαν σχεδὸν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ παρόντος αἰῶνος, διῆλθον κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δύο φάσεις. Ἐν ἀρχῇ ἡ νέα τότε αὕτη σχολή, ἥτις κατέρριψε τὴν ὑλιστικὴν φιλοσοφίαν τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος καὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐπαναστάσεως, τὰς θεωρίας τοῦ Κονδιλλὰκ καὶ τῶν ὁμοφρόνων του, μετὰ πολλῆς τόλμης καὶ φιλοσοφικῆς δυνάμεως ἔτεινε νὰ δώσῃ εἰς τὸν κόσμον νέαν τινὰ πρωτότυπον πνευματικὴν φιλοσοφίαν καὶ νὰ ποιήσῃ νέας ἐρεύνας καὶ νέας ἀνακαλύψεις ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς νοήσεως δι' ἀκριβεστάτης ἐξετάσεως τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν δὲ τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας τελοῦσα ἐσπούδαζε νὰ ὑψωθῇ εἰς αἰθέρια καὶ νεφελώδη ὕψη τοῦ ἰδεολογισμοῦ καὶ τολμηρῶς νὰ ἐξηγήσῃ πάντα τὰ μεταφυσικὰ ζητήματα. Ἔπειτα ὅμως τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς

τολμηρᾶς ἐρεύνης καὶ τῆς ἐλευθέρας ἀναζητήσεως τῆς ἀληθείας ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ἁπλῆν φιλολογικὴν μελέτην τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων ἢ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, ὡς εἴδομεν καὶ ἐν τῇ ἀναλύσει τοῦ ἀνωτέρω συγγράμματος τοῦ Ζανὲ περὶ Κουζέν. Ἀλλὰ τοῦτο ὡς ἀποτέλεσμα ἔσχεν, ὅτι ἐγέννησε ψυχρότητά τινα καὶ ἀδιαφορίαν πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν ἔρευναν, ἥτις περιωρίζετο οὕτω μόνον εἰς τὸ νὰ ἐρευνᾷ τί εἶπον οἱ ἀρχαιότεροι περὶ τῶν αἰνιγμάτων τοῦ βίου καὶ ἠρκεῖτο εἰς τὰς ἁπλᾶς διαβεβαιώσεις τοῦ κοινοῦ νοὸς (sens commun), καὶ ἡ ἀδιαφορία αὕτη δὲν ἐβράδυνε νὰ μεταβληθῇ εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας. Οὕτως εἰςῆλθεν ἀπὸ τοῦ 1850 ἡ Γαλλία εἰς φιλοσοφικὴν κρίσιν, ἥτις διαρκεῖ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Πολλοὶ τῶν νεωτέρων σοφῶν καὶ ἐπιστημόνων μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὰς λύσεις, ἃς ἔδιδεν οὕτως ἀβασανίστως ἡ πνευματικὴ σχολή, ἐζήτησαν νὰ εἰςδύσωσιν εἰς τὸ βάθος τῶν πραγμάτων καὶ νὰ ἐξετάσωσι τὰ ζητήματα καθ' ἑαυτὰ καὶ ἐμβριθέστερον. Νέον πνεῦμα ἠγέρθη ἔκτοτε, τὸ πνεῦμα τῶν φυσικῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, τὸ ὁποῖον ἐν ἀρχῇ μάλιστα ἐξηπλοῦτο μετὰ ὁρμῆς ἀνυπολογίστου καὶ δὲν ἤθελε ν' ἀναγνωρίσῃ ὡς ἀλήθειαν εἰ μὴ ὅ,τι ἠδύνατο νὰ ὑποπέσῃ εἰς τὰς αἰσθήσεις καὶ νὰ ἀποδειχθῇ πειραματικῶς. Ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ Γερμανίας ἔπνεε νέος ἄνεμος, ὅστις ὤθει τὰ πνεύματα πρὸς τὰς νεφελώδεις πανθεϊστικὰς θεωρίας. Αὕτη εἶναι ἡ φιλοσοφικὴ κρίσις ἡ ἀνὰ πᾶσαν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἐξακολουθοῦσα καὶ νῦν, περὶ ἧς λαλεῖ ὁ Ζανὲ ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι. Οἱ κυριώτεροι δὲ ἀντιπρόσωποι τοῦ νέου τούτου πνεύματος ἐν Γαλλίᾳ ὑπῆρξαν ὁ Ταίν, ὁ Ῥενάν, ὁ Βασχερῶ καὶ ὁ Λιττρέ. Καὶ οἱ μὲν τρεῖς πρῶτοι ἠσπάσθησαν καὶ ὑπεστήριξαν τὰς πανθεϊστικὰς ἀρχὰς τῆς Γερμανίας, ὁ δὲ Λιττρὲ ἐγένετο ὁ σπουδαιότερος κῆρυξ τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν τοῦ θετικισμοῦ, ὃν εἶχε διδάξει ἄλλοτε ὁ Κόμτε. Τὰς ἰδέας λοιπὸν τῶν τεσσάρων τούτων σοφῶν ἀναλύων καὶ κατὰ δύναμιν ἀποκρούων καὶ ἀναιρῶν ὁ Ζανέ, ἂν καὶ ἀποδίδει μεγάλην ἀξίαν εἰς τὰς νέας φυσικὰς ἐρεύνας καὶ θεωρεῖ τὸν συνδυασμὸν αὐτῶν μετὰ τῆς φιλοσοφίας λίαν ὠφέλιμον, δέχεται δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πανθεϊσμοῦ ὅ,τι ἀληθὲς περιέχεται ἐν αὐτῷ, ὑποστηρίζει μετὰ πολλῆς εὐστοχίας τὰς ἀρχὰς τῆς πνευματικῆς σχολῆς, τὸν Θεὸν καὶ τὴν Πρόνοιαν καὶ τὴν πνευματικην, ἐλευθέραν καὶ ἀθάνατον ψυχὴν καὶ καταπολεμεῖ πειστικώτατα

ἔνθεν μὲν τὸν αἰθέριον, ἀόριστον, σκοτεινὸν πανθεϊσμὸν τοῦ Ταίν, τοῦ Ρενὰν καὶ τοῦ Βασχερῶ, ἑτέρωθεν δὲ τὸν φανερὸν ὑλισμὸν τοῦ Λιττρέ. Τὸ ἔργον εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων τοῦ Ζανέ.

5. *La philosophie française contemporaine* 1879.

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ ἄρθρων δημοσιευθέντων ἐν τῇ ἐφημερίδι «Χρόνῳ» καὶ ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο κόσμων» κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας πρὸ τοῦ 1879. Δίδει δὲ πιστὴν εἰκόνα καὶ πλήρη τῆς γαλλικῆς φιλοσοφικῆς φιλολογίας κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, παραλείπων μόνον τὰς ἐργασίας τὰς ἀφιερωμένας εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας ἢ εἰς τὴν κριτικὴν ἔρευναν τῆς ξένης φιλοσοφικῆς φιλολογίας. Διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἔργου τούτου βλέβλέπει τις, ὅτι, ἂν μετὰ τὸ 1850 ἡ Γαλλία δὲν παρουσιάζει τὴν εἰκόνα μεγάλων φιλοσοφικῶν σχολῶν, ὁπωσδήποτε ὅμως δεικνύει πλουσίαν τινὰ καὶ ποικίλην καὶ ζωηρὰν φιλοσοφικὴν κίνησιν ἐκτεινομένην ἐπὶ πάντων τῶν κλάδων τῆς φιλοσοφίας. Ἡ κίνησις αὕτη παρουσιάζει θέαμα ἐνδιαφέρον μέν, ἀλλὰ πολύπλοκον καὶ συγκεχυμένον. Αἱ παλαιαὶ σχολαὶ φαίνονται συντριβόμεναι καὶ μιγνυόμεναι μετὰ νέων στοιχείων χωρὶς ὅμως ἐκ τῶν συντριμμάτων αὐτῶν νὰ συμπηχθῶσι νέαι σχολαί. Χαώδης δέ τις παρατηρεῖται κατάστασις ὑπὸ φιλοσοφικὴν ἔποψιν κατὰ τὰ 30 ἔτη τὰ προηγηθέντα τοῦ 1879, ἅτινα ἔχει ὑπ' ὄψιν ὁ Ζανέ, ὅτε συνέγραφε τὸ ἔργον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα μέχρι σήμερον. Τοῦτο δὲ ἰσχύει λεγόμενον οὐ μόνον διὰ τὴν φιλοσοφίαν ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ. Εὑρισκόμεθα προφανῶς ἐνώπιον ζυμώσεως φιλοσοφικῆς τῆς νεωτέρας Εὐρώπης. Ὅ,τι δὲ χαρακτηρίζει κατὰ τὸν Ζανὲ γενικῶς πάσας τὰς νεωτέρας φιλοσοφικὰς ἐργασίας καὶ ἀπαντᾶται ἐν πάσαις ταῖς σχολαῖς καὶ τὸ ὁποῖον παραδέχονται καὶ ἀκολουθοῦσι πᾶσαι εἴτε ὡς πρόοδον εἴτε ὡς ἀνάγκην, εἶνε ὁ συνδυασμὸς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν μετὰ τῆς φιλοσοφίας. Καὶ ἄλλοτε ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις καὶ παρ' Ἕλλησι καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις λαοῖς εἶναι συνδεδεμέναι ἡ φυσιολογία καὶ ἡ φιλοσοφία. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἕνεκα διαφόρων λόγων εἶχεν ἐπέλθει τέλειος χωρισμὸς αὐτῶν καὶ εἶχον ἀποξενωθῇ ἀλλήλων. Ὁ Ρουαγὲ Κολλάρ, ὁ Μαὶν δὲ Βιράν, ὁ Ζουφρουᾶ καὶ ὁ Κουζὲν φιλοσοφοῦσιν ὡς εἰ μὴ ὑπῆρχον φυσικαὶ

ἐπιστῆμαι καὶ χωρίζουσι τελείως τὴν φιλοσοφίαν ἀπὸ τῆς μελέτης τῆς φύσεως. Αἱ ψυχολογικαὶ παρατηρήσεις καὶ ἡ καθαρῶς θεωρητικὴ ἔρευνα τῶν πραγμάτων ἦτο δι' αὐτοὺς τὸ πᾶν. Τὸ αὐτὸ ἔπραττον ἐξ ἄλλου καὶ οἱ φυσιολόγοι, ἠγνόουν δηλ. σχεδὸν ὑπάρχουσαν τὴν φιλοσοφίαν. Μετὰ τὸ 1850 ὅμως ἤρχισεν ἐν Γαλλίᾳ πάλιν ἡ προσέγγισις καὶ ὁ συνδυασμὸς φιλοσοφίας καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὡς καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Ἦτο δὲ τοῦτο λίαν ὀρθόν, διότι αὐτὰ τὰ τὰ πράγματα ἀπαιτοῦσι τὴν προσέγγισιν καὶ τὸν συνδυασμὸν τοῦτον, καθόσον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐμβαθύνῃ τις εἰς φιλοσοφικόν τι ζήτημα χωρὶς νὰ θίξῃ τὴν φυσιολογίαν ἢ εἰς φυσικόν τι ζήτημα χωρὶς νὰ θίξῃ πρόβλημά τι φιλοσοφικόν. Ἡ φυσιολογία π. χ. ὅταν σπουδάζῃ τὸ νευρικὸν σύστημα ἀπαντᾷ κατ' ἀνάγκην ζητήματα σχετικὰ πρὸς τὴν αἴσθησιν, πρὸς τὸν νοῦν καὶ πρὸς τὴν θέλησιν· ἡ μηχανική, ὅταν ἐρευνᾷ τὴν ἀρχὴν καὶ βάσιν, ἐφ' ἧς στηρίζεται, ἀπαντᾷ τὸ πρόβλημα τῆς δυνάμεως· ἡ δὲ ζῳολογία τὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς· ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἡ φιλοσοφία ὁδηγεῖται ἐπίσης διὰ τῆς σειρᾶς τῶν ἰδεῶν της εἰς τὰ αὐτὰ προβλήματα· ἡ διάκρισις τὰς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς φύσεως του σώματος καὶ τὴν οὐσίαν τῆς ὕλης· ἡ δὲ μελέτη τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς θελήσεως προκαλεῖ τὴν ἐξέτασιν τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τῶν φαινομένων αὐτοῦ. Καὶ ἡ τάξις δὲ ἡ ἐν τῷ κόσμῳ παρατηρουμένη ἡ χρησιμεύουσα εἰς ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως θείας προνοίας ἀπαιτεῖ τοὐλάχιστον γενικήν τινα γνῶσιν τῶν νόμων της φύσεως. Ἦτο λοιπὸν ἀναπόφευκτον καὶ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους καὶ ἀπὸ τοῦ ἄλλου νὰ παύσῃ ἡ ἀποξένωσις ἀπ' ἀλλήλων καὶ ὁ χωρισμὸς τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας καὶ συνδεθῶσι πάλιν στενῶς αἱ φυσικαὶ ἔρευναι καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ μελέται. Τοῦτο ἦτο ὑπό τινα ἔποψιν καλὸν καὶ ἀληθὴς πρόοδος, διότι τοιουτοτρόπως εὐρύνεται ὁ κύκλος τῶν φιλοσοφικῶν ἐργασιῶν καὶ εἰσάγεται εἰς αὐτὸν καὶ ἡ μελέτη τῆς φύσεως, ἀφ' ἑτέρου καὶ αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἕνεκα τοῦ συνδυασμοῦ τούτου ὑψούμεναι εἰς γενικωτέρας καὶ φιλοσοφικωτέρας ἐρεύνας τῶν πραγμάτων, ἤνοιγον εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ γενέσεως τοῦ κόσμου καὶ τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεώς του νέας βαθυτέρας ἀπόψεις, νέους ὁρίζοντας ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν. Ἐπὶ κορυφῆς τῆς κινήσεως ταύτης, εἰς ὑπερβολὴν ἀμέσως ἀποκλίνασα, ἵσταται ἡ σχολὴ τῶν θετικιστῶν, ὧν κορυφαῖοι εἶναι ὁ

Κόμτε καὶ ὁ Λιττρέ. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι φιλοσοφικαὶ σχολαὶ ἠκολούθησαν τὴν νέαν ταύτην ὁδὸν καὶ περιέλαβον ἔκτοτε εἰς τὰς σπουδὰς αὐτῶν καὶ τὴν φύσιν. Οὐ μόνον ἡ πνευματικὴ σχολὴ ἔπραξε τοῦτο, δοῦσα ἔκτοτε μεγαλειτέραν σημασίαν ἢ ἄλλοτε εἰς τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ, εἰς τὰ rapports du physique et du moral καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν μεγάλων φυσικῶν ὑποθέσεων, ἐφ' ὧν στηρίζουσι τὰς ἰδέας των οἱ νεώτεροι φυσιοδῖφαι (ἰδίως ἔπραξε τοῦτο ὁ Ζανὲ ἐν τοῖς ἔργοις του), ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ θεολογικὴ σχολὴ ἐν Γαλλίᾳ ὁ Βωταὶν καὶ ὁ Γρατρῦ π. χ. ὑπεστήριξαν τὸν συνδυασμὸν φυσιολογίας καὶ φιλοσοφίας. Ὅπως δὲ οἱ φιλόσοφοι ἅπτονται νῦν πολλῶν φυσικῶν ζητημάτων σχέσιν ἐχόντων πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, οὕτω καὶ οἱ φυσιοδῖφαι, ὡς ὁ Κλὼδ Βερνάρ, ὁ Βερθελῶ, ὁ Δουχαμέ, ὁ Βοὺρτζ καὶ ἄλλοι ἀπὸ φυσιολογικῆς ἀπόψεως πραγματεύονται πολλὰ ζητήματα τῆς λογικῆς, τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας. Ὅμοιόν τι παρατηρεῖται κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους καὶ ἐν ἄλλαις χώραις τῆς Εὐρώπης. Ἐν Ἀγγλίᾳ π. χ. ὁ Γρόβε, ὁ Χούξλεϋ, ὁ Τυνδάλ, ὁ Καρπαντέ, ὁ Μίβαρτ καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὁ Χέλμχολτζ, ὁ Βίρχοβ καὶ ὁ Βοὺνδτ συνδυάζουσι μετὰ τῶν παρατηρήσεων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τὴν φιλοσοφικὴν ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἡ μεγάλη καὶ ὑπερβολικὴ σημασία ἡ ἀποδοθεῖσα κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἐπέφερε καὶ μεγάλα κακά, διότι οὐ μόνον παρὰ τοῖς θετικισταῖς καὶ κεκηρυγμενοις ὑλισταῖς, ἀλλὰ καὶ παρὰ πολλοῖς ἄλλοις ἡ ἐκτίμησις αὕτη τῶν φυσικῶν ἐρευνῶν ὑπερβαίνει τὰ ὅρια καὶ νομίζει τις πολλάκις, ὅτι ἔλαβε χώραν πλήρης ἐπιδρομὴ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς φιλοσοφίας. Οἱ τοιοῦτοι ὑπερβολικοὶ θιασῶται τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν νομίζουσιν ὅτι ἔφθασεν ἡ στιγμὴ νὰ ἱδρυθῇ ἡ βασιλεία τῆς ὕλης ἀντὶ τῆς ἄλλοτε ἐπικρατούσης βασιλείας τοῦ πνεύματος καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ ἐξ ὁλοκλήρου ἡ φυσιολογία τὴν φιλοσοφίαν ! Ἐντεῦθεν ἡ ἐπικρατοῦσα τάσις πρὸς ὑλιστικὰς ἐξηγήσεις πάντων τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ χάος καὶ ἡ ταραχή, ἥτις ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐδέσποσε τῶν πνευμάτων καὶ δεσπόζει ἔτι καὶ νῦν, καὶ ἡ ἔλλειψις ὡρισμένων μεγάλων ἐπικρατουσῶν σχολῶν, οἷαι ἄλλοτε ὑπῆρχον. Τῆς νέας ταύτης φιλοσοφικῆς κινήσεως καὶ πάλης τοὺς ἀντιπροσώπους καὶ

τὰ ἔργα αὐτῶν καὶ τὰς ἰδέας ἐκτίθησιν ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ περισπουδάστῳ τούτῳ συγγράμματι, τὸ ὁποῖον ἐπέγραψε «Σύγχρονος φιλοσοφία ἐν Γαλλίᾳ». Ἐν αὐτῷ κρίνονται ἔργα πάντων σχεδὸν τῶν ἐπισημοτέρων φυσιοδιφῶν καὶ φιλοσόφων τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, οἷον τοῦ Κουρνῶ, τοῦ Ῥαβαισσών, τοῦ Λασχελιέ, τοῦ Φουϊλλιέ, τοῦ Κλὼδ Βερνάρ, τοῦ Λεμοᾶν, τοῦ Βουϊλλιέ, τοῦ Ῥιβῶ, τοῦ Ῥενουβιέ, τοῦ Καρῶ, τοῦ Φράγκ, τοῦ Βερᾶ, τοῦ Λιττρέ, τοῦ Βρεντανῶ, τοῦ Ῥεμυζᾶ, τοῦ Βρεάλ, τοῦ Βερσῶ καὶ τόσων ἄλλων. Ὁ θέλων νὰ γνωρίζῃ τὴν νεωτάτην γαλλικὴν φιλοσοφικὴν φιλολογίαν καλλίτερον ὁδηγὸν δὲν δύναται νὰ εὕρῃ τοῦ παρόντος ἔργου τοῦ Ζανέ. Αἱ ἀναλύσεις τῶν ἔργων τῶν κρινομένων συγγραφέων εἶναι ἀκριβέσταται, αἱ δὲ κρίσεις ἀμερόληπτοι. Ὅ,τι ἀληθὲς καὶ βάσιμον ἐν αὐτοῖς ὑπάρχει θαυμάζεται καὶ ἐπαινεῖται, ὅ,τι δὲ ὑπερβολικὸν ἢ πεπλανημένον ἀποκρούεται. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ διαλάμπει εἴπερ που καὶ ἀλλαχοῦ ἡ ὑγιὴς κρίσις τοῦ Ζανέ.

6. *Histoire de la philosophie* par Paul Janet et Gabriel Seailles 1887.

Ὁ Ζανὲ ἀφοῦ ἐπραγματεύθη δι' εἰδικῶν συγγραμμάτων περὶ τῶν πλείστων φιλοσόφων τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων ἐξέδωκε τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Σεαϊλ νεαροῦ φιλοσόφου ὀπαδοῦ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν τὴν παροῦσαν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, ἥτις εἶναι συντεταγμένη κατὰ νέον ὅλως σχέδιον διάφορον τοῦ μέχρι τοῦδε ἀκολουθουμένου· διότι δὲν ἀναφέρει τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον τοὺς διαφόρους φιλοσόφους καὶ τὰ συστήματά των. Τὸ ἔργον του εἶναι μᾶλλον ἱστορία τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων. Ἐν αὐτῷ δηλ. ἐκτίθεται ἡ ἱστορία ἑκάστου ἐκ τῶν κυριωτέρων ζητημάτων τῆς φιλοσοφίας καὶ ἀναφέρονται καὶ ἀναλύονται αἱ περὶ αὐτοῦ γνῶμαι πάντων τῶν κυριωτέρων φιλοσόφων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρις ἡμῶν. Τοιουτοτρόπως ἔχει ὁ ἀναγνώστης ἑκάστου ζητήματος ὁλόκληρον τὴν ἱστορίαν, τὰς ἀρχάς, τὰς διαφόρους φάσεις καί τὸ σημεῖον, εἰς ὃ ἔφθασε σήμερον ἡ περὶ αὐτοῦ συζήτησις. Ἡ ἰδέα τοῦ συγγράμματος εἶνε μὲν λίαν ἁπλῆ· δὲν ἦτο ὅμως εὔκολον καὶ νὰ ἐκτελεσθῇ. Καὶ πράγματι παρ' οὐδενὸς εἶχε πρότερον ἐπιχειρισθῇ οὔτε ἐν Γαλλίᾳ, οὔτε ἐν Ἀγγλίᾳ, οὔτε ἐν Γερμανίᾳ τοῦτο. Ἡ ἱστορία τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων

εἶναι ἐγκατεσπαρμένη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν σχολῶν ἢ εἶναι ἀναμεμιγμένη μετὰ τῶν συστηματικῶν φιλοσοφικῶν ἔργων ἢ εὑρίσκεται ἐν ἀναριθμήτοις μονογραφίαις, καὶ ἀπαιτεῖται σπουδαία ἐργασία ἵνα ἐξ αὐτῶν ἀνεύρῃ τις αὐτὴν καὶ ἐκθέσῃ. Διὰ τοῦτο πράγματι προσήνεγκε ὁ Ζανὲ μετὰ τοῦ νεαροῦ συνεργάτου του διὰ τοῦ ἔργου του τούτου ἀληθῆ ὑπηρεσίαν τῇ φιλοσοφικῇ ἐπιστήμῃ, συλλέξας εἰς ἓν ὅλον τὰς διεσπαρμένας ταύτας καὶ ἀτελεῖς πληροφορίας καὶ ἀποτελέσας πλήρη ἱστορίαν τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν. Διὰ τῆς ἱστορίας ταύτης ἔχομεν τὴν βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν καὶ κίνησιν ἑκάστης φιλοσοφικῆς ἰδέας, τὰς διαφόρους φάσεις, ἃς κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἔλαβε, καὶ τὰς προσθήκας ἢ ἀφαιρέσεις τὰς συμβάσας εἰς αὐτήν. Ἡ ἰδέα ἦτο κυρίως τοῦ Ζανέ, ὅστις εἰργάσθη καὶ ἐν τοῖς δυσχερεστάτοις ζητήμασι τοῦ ἔργου, τοῖς μεταφυσικοῖς. Τὸ πνεῦμα ἐν γένει τοῦ βιβλίου εἶναι τὸ ἀποπνέον ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων τοῦ Ζανέ. Τὰ ζητήματα, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τῷ βιβλίῳ, εἶναι τὰ ἑξῆς. 1. Τὸ φιλοσοφικὸν πρόβλημα. 2. Τὸ ψυχολογικὸν πρόβλημα. 3. Ἡ ζωϊκὴ ζωή. 4. Ἡ αἴσθησις καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἀντίληψις. 5. Τὸ πρόβλημα περὶ τῆς συνειδήσεως. 6. Ἡ θεωρία περὶ τοῦ λόγου. 7. Περὶ τῆς μνήμης. 8. Ὁ συνειρμὸς τῶν ἰδεῶν. 9. Ἡ γλῶσσα. 10. Τὰ συναισθήματα. 11. Τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας. 12. Ἡ ἕξις. Τοιαύτη ἡ μέθοδος καὶ τοῦτο τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου τούτου.

7. *Histoire de la science politique dans ses rapports avec la morale.* 3 ἐκδ. 1887. 2 Τόμοι.

Τὸ παρὸν καὶ τὰ ἑπόμενα δύο συγγράμματα τοῦ Ζανὲ πραγματεύονται περὶ πολιτικῆς καὶ δικαίου. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ πολιτικὰ ταῦτα ζητήματα ἐξετάζονται οὐχὶ ἁπλῶς ἀπὸ πολιτικῆς, ἀλλὰ ἀπὸ φιλοσοφικῆς ἀπόψεως, ἔχουσι φιλοσοφικὴν χροιὰν καὶ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἱστορικῶν φιλοσοφικῶν ἔργων τοῦ Ζανέ. Ἡ ἱστορία τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης ἐξεδόθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1848 ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῆς κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο γενομένης ἐν Παρισίοις ἐπαναστάσεως, ἥτις διαδοθεῖσα ἀπὸ Γαλλίας συνεκίνησε πολιτικῶς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, παρουσιάσθη δὲ τὸ σύγγραμμα ὡς λύσις εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ἥτις εἶχε προκηρύξει διαγωνισμὸν περὶ τοῦ ἑξῆς ζητήμα-

τος· «Σύγκρισις τῆς ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς τὰς ἰδέας τῶν ἐπισημοτέρων νεωτέρων πολιτειολόγων». Τὸ ἔργον βραβευθὲν κατὰ τὸ 1853 ἐνέπνευσε τῷ συγγραφεῖ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἐργασίαν του καὶ ἀντὶ ἁπλῆς τινος παραβολῆς τῶν πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς τὰς τῶν μετὰ ταῦτα μεγάλων πολιτικῶν καὶ ἠθικολόγων συγγραφέων, ἀνέλαβεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πρώτης του ἐκείνης ἐργασίας νὰ συγγράψῃ γενικώτερον ἔργον, τὴν ἱστορίαν δηλ. τῆς ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς ἐπιστήμης. Τὸ σύγγραμμα ὄντως ἐδημοσιεύθη τῷ 1859 ὑπὸ τοῦτον τὸν τίτλον. Καὶ ὑπὸ τὴν νέαν δὲ ταύτην μορφὴν ἔσχε τὴν τιμὴν νὰ βραβευθῇ πάλιν ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Τῷ 1872 ἔδωκεν ὁ συγγραφεὺς εἰς δευτέραν ἔκδοσιν τὸ ἔργον του, ἀλλ' ἀφοῦ μετέβαλε τὸν τίτλον του καὶ ἐτροποποίησε τὸ περιεχόμενόν του. Ἐνόμισε δηλ. ὅτι ἦτο πολὺ νὰ θέλῃ τις νὰ πραγματευθῇ συνάμα καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἠθικῆς καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς πολιτικῆς καὶ ὅτι κατ' ἀνάγκην θὰ ἐξετίθεντο ἐλλιπῶς καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη. Ἔπειτα παρετήρησεν, ὅτι ἡ ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ παρὰ πᾶσαν τὴν στενὴν σχέσιν των δὲν ἀναπτύσσονται ἐκ παραλλήλου. Πόσοι ἠθικολόγοι δὲν ἔθιξαν κἂν τὴν πολιτικήν! Πόσοι δὲ πολιτειολόγοι δὲν ἠσχολήθησαν παντάπασι μετὰ τῆς ἠθικῆς! Τὸ ἐκδοθὲν ἄλλοτε ἔργον του ἐφάνη εἰς τὸν συγγραφέα ὅτι ἐστερεῖτο ἑνότητος καὶ κατ' ἀνάγκην περιεῖχε πολλὰ χάσματα. Διὰ τοῦτο ἔκρινε προτιμότερον νὰ λάβῃ ὡς κέντρον τοῦ ὅλου τὴν ἱστορίαν τῆς ἑτέρας τῶν δύο τούτων ἐπιστημῶν, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἱστορία τῆς πολιτικῆς ἦτο ὀλιγώτερον γνωστή, διότι ὀλίγοι εἶχον ἀσχοληθῇ εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, ἐξέλεξε ταύτην χωρὶς νὰ λησμονήσῃ καὶ νὰ παραβλέψῃ τὸν πάντοτε ὑπάρχοντα ἐσωτερικὸν σύνδεσμον τῆς πολιτικῆς μετὰ τῆς ἠθικῆς, ἥτις· ἰδέα τοῦ συνδέσμου τῶν δύο ὑπῆρχεν ἀπ' ἀρχῆς ἡ δεσπόζουσα ἐν τῷ βιβλίῳ του καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὸν φιλοσοφικὸν χαρακτῆρα. Τοιουτοτρόπως ἠδυνήθη νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἔργον του μεγαλειτέραν ἑνότητα καὶ νὰ ἀναπτύξῃ εὐρύτερον τὴν ἱστορίαν τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης, ἢ ὅσον εἶχε πράξει ἐν ταῖς προτέραις ἐκδόσεσιν. Οὕτως ἐξεδόθη τὸ ἔργον τῷ 1887 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῆς μετὰ τῆς ἠθικῆς». Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ ἐξέτεινε τὸ ἔργον ὁ Ζανὲ τόσον ὥστε ἀπετελέσθη κολοσσαῖον σύγγραμμα ἐκ δύο

ὀγκωδεστάτων τόμων συγκειμένων τοῦ μὲν Α' ἐκ σελ. 608, τοῦ δὲ Β' ἐκ σελ. 779, ἐν οἷς λεπτομερῶς ἀναφέρονται καὶ ἀναλύονται καὶ κρίνονται αἱ πολιτικαὶ ἰδέαι πάντων τῶν ἐπισημοτέρων φιλοσόφων καὶ πολιτειολόγων πάντων τῶν ἐθνῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Οὕτως ἔδωκεν ὁ Ζανὲ εἰς τὸ γαλλικὸν κοινὸν και ἐν γένει εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον πλῆρες σοφώτατον σύγγραμμα ἱστορίας τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης, ὅπερ ἀπέβη ἔκτοτε ἀπαραίτητον ἐγκόλπιον πάντων τῶν περὶ πολιτικὰς μελέτας ἀσχολουμένων νομομαθῶν καὶ λογίων. Φθάνει μὲν τὸ ἔργον του κυρίως μέχρι τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐσκόπει, ἐὰν ἐπέτρεπεν αὐτῷ τὸ γῆρας, νὰ ἐκδώσῃ καὶ Γ' τόμον περιλαμβάνοντα τὰς περὶ πολιτικῆς ἰδέας τῶν πολιτειολόγων καὶ φιλοσόφων τον ΙΘ' αἰῶνος, ἀλλ' ὁ ἐπελθὼν θάνατός του ἠμπόδισεν αὐτὸν νὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπόν του. Τὸ κενὸν ὅμως ἀνεπλήρωσεν ὁ συγγραφεὺς πρῶτον μὲν διότι ἐν τῷ συμπεράσματι τοῦ ὅλου ἔργου περιέλαβε περίληψίν τινα τῶν περὶ πολιτικῆς ἔργων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τοὐλάχιστον τῶν γάλλων μετά βραχειῶν βιβλιογραφικῶν σημειώσεων περὶ τῶν πολιτικῶν συγγραφέων τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ δεύτερον διότι ἐπραγματεύθη ἐν ἄλλοις ἰδίοις ἔργοις καὶ διατριβαῖς περὶ πολλῶν νεωτέρων πολιτικῶν συστημάτων, οἷον περὶ τῶν Σαινσιμωνιστῶν, περὶ κοινωνισμοῦ, περὶ τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν τοῦ Τοκεβίλλ, περὶ τῶν κοινωνιστικῶν ἰδεῶν τοῦ Φουριὲ καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν τοῦ Σπένσερ. Τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Ζανὲ τοῦ δὶς βραβευθέντος καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ ἀρκεῖ νὰ δείξῃ καὶ μόνη ἡ ἀναγραφὴ τῶν μερῶν τῶν ἀπαρτιζόντων τοὺς δύο ὀγκώδεις τόμους του. Προτάσσεται εἰσαγωγή. Εἶτα ἕπονται τὰ ἑξῆς μέρη. Ἀνατολή. Ἑλλάς. Σωκράτης. Πλάτων. Ἀριστοτέλης. Στωϊκοί. Κικέρων. Π. καὶ Κ. Διαθήκη. Πάπας. Αὐτοκρατορία. Σχολαστικοί. Θωμᾶς Ἀκινᾶτος. Δάντης. Ὀκκάμ. Μακιαβέλης. Σχολὴ Μακιαβέλη. Προτεσταντικὴ πολιτική. Καθολικὴ πολιτικὴ τοῦ Ις' αἰῶνος. Ἡ σχολὴ καὶ ὁ δεσμὸς (la ligue). Ἡ φιλοσοφία καὶ οἱ Οὐτοπισταί. Ἀγγλία. Χόββες. Λῶκε. Ὁλλανδία καὶ Γερμανία. Διεθνὲς δίκαιον. Γρότε. Λεϊβνίτιος. Σπινόζας. Βοσσουέτος. Φενελών. Μοντεσκιέ. Βολταῖρος. Ῥουσσῶ. Οἱ ἐγκυκλοπαιδισταί. Ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σκωτίᾳ. Ἡ γερμανικὴ φιλοσοφία. Κάντιος. Φίχτε. Οἰκονομολόγοι. Κοινωνισταί. Προοδευτικοί.

Ἡ ἀμερικανικὴ καὶ ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις. Συμπέρασμα. Ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Ἐν ταῖς κρίσεσιν αὐτοῦ περὶ πάντων τούτων τῶν διαφόρων πολιτικῶν συστημάτων ὁδηγεῖται ὁ Ζανὲ πάντοτε ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς πνευματικῆς σχολῆς, εἰς ἣν ἀνήκει· διὰ τοῦτο πατάσσει πάντοτε τὰς θεωρίας τὰς ἀρνουμένας τὴν ἐλευθέραν θέλησιν καὶ τὴν εὐθύνην ἢ τὸ ἔμφυτον καὶ αἰώνιον δίκαιον καὶ στηλιτεύει τοὺς ὑποστηρικτὰς τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ δόλου καὶ τῆς βίας. Ὁ Μακιαβέλης καὶ ὁ Χόββες, οἱ κοινωνισταὶ καὶ οἱ ἀνατρεπτικοί, ὡς καὶ οἱ δεσποτικοὶ καὶ οἱ θεοκρατικοὶ καὶ ἄγαν συντηρητικοί, ἀποδοκιμάζονται καὶ ἀναιροῦνται, ὑποστηρίζονται δὲ αἱ ἐν μέτρῳ φιλελεύθεραι καὶ ἐπὶ τῆς ἠθικῆς στηριζόμεναι πολιτικαὶ ἀρχαί. Τοιοῦτον εἶναι τὸ σπουδαιότατον τοῦτο σύγγραμμα τοῦ Ζανέ, ὅπερ συνιστῶμεν παντὶ ἕλληνι λογίῳ, ἰδίως δὲ τοῖς περὶ τὸ δίκαιον καὶ τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας ἀσχολουμένοις, ἵνα καὶ ἀσφαλεῖς γνώσεις περὶ τῶν πολιτικῶν ζητημάτων ἀρυσθῶσι καὶ ὀρθὰς καὶ ὑγιεῖς ἀρχὰς περὶ δικαίου καὶ πολιτικῆς ἀντλήσωσι. Τοῦτο δὲ πράττομεν τοσοῦτον θερμότερον, ὅσῳ μετὰ λύπης ἡμῶν βλέπομεν ἐξαπλουμένας παρ' ἡμῖν πολλὰς ἐσφαλμένας, ὑλιστικὰς περὶ δικαίου καὶ πολιτείας ἰδέας.

8. *Les origines du socialisme contemporain* ἔκδ. τρίτη. 1896.

Καθὼς τὸν ὑλισμόν, οὕτως ἐπολέμησε πάντοτε διὰ τῶν ἔργων του ὁ Ζανὲ καὶ τὸν τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ ἐνίοτε καὶ τὴν οἰκογένειαν ἀρνούμενον κοινωνισμόν, ὅστις εἶναι σήμερον ἐπίσης ἐπικίνδυνος τῇ κοινωνίᾳ, ὅσον καὶ ὁ ὑλισμός, μεθ' οὗ συνήθως συνδέεται, ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν στηριζόμενος, ἐφ' ὧν καὶ ἐκεῖνος. Τὸ παρὸν σύγγραμμα κατὰ τοῦ κοινωνισμοῦ προῆλθεν ἐκ παραδόσεών του, τὰς ὁποίας ἐποίησεν ἐν τῇ σχολῇ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν τῷ 1872 καὶ τῶν ὁποίων μέρος εἶχε δημοσιεύσει ἐν τῇ «Βιβλιοθήκῃ τῆς συγχρόνου φιλοσοφίας» ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Σαὶν Σιμὼν καὶ οἱ Σαινσιμωνισταί». Ζητεῖ δὲ ἐν τῷ παρόντι ἔργῳ νὰ ἀνέλθῃ μέχρι τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῶν κοινωστικῶν ἀρχῶν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀναφέρει τοὺς τότε τοιαύτας ἰδέας ἐκφράσαντας. Τῆς ἱστορίας δὲ ταύτης προέταξε μελέτην περὶ τῶν θεωριῶν τῆς ἐπαναστάσεως περὶ ἰδιοκτησίας. Ὁ σκοπός του δὲ ἦτο νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις ἐν

τῷ προσώπῳ τῶν κυριωτέρων αὐτῆς ἀντιπροσώπων, ὁσονδήποτε μεγάλαι καὶ ἂν ὑπῆρξαν αἱ κοινωνικαὶ μεταβολαί, ἃς ἐπραγματοποίησεν, οὐδέποτε ἐνεπνεύσθη ὑπὸ κοινωνιστικῶν ἀρχῶν, οὐδὲ ἐζήτησε νὰ ἐφαρμόσῃ τοιαύτας, οὐδ' ἐκηρύχθη ποτὲ κατὰ τῆς ἰδιοκτησίας ἢ οἰκογενείας. Τοὐναντίον ἐσπούδασαν πάντοτε οἱ κυριώτεροι ἄνδρες τῆς ἐπαναστάσεως νὰ στηρίξωσι τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ ἰσχυρῶν βάσεων καὶ ἐξασφαλίσωσιν αὐτό. Ὁ κοινωνισμὸς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἀπαντᾶται μέν, ἀλλ' ὡς γνώμη ὀλίγων τινῶν οὐχὶ πρωτευόντων καὶ τὴν ἐπανάστασιν διευθυνόντων προσώπων, καθὼς καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ΙϚ' αἰῶνος καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐμφανίζεται μὲν παρά τισιν ὅμοιος κοινωνιστικὸς ἀναβρασμός, ἀλλ' ὁ κοινωνισμὸς οὗτος οὔτε ἐμπνέει, οὔτε ὁδηγεῖ τὴν μεταρρύθμισιν, τοὐναντίον καταδικάζεται ὑπ' αὐτῆς. Πανταχοῦ ὅπου συμβαίνουσι κοινωνικαὶ ταραχαί, ἀναμιγνύεται πάντοτε μετ' αὐτῶν τὸ μέγα καὶ παλαιὸν ζήτημα τῆς ἀνισότητος τοῦ πλούτου καὶ περιπλέκει ἔτι μᾶλλον τὰ πράγματα καὶ δὲν λείπουσι μεμονωμένα κρούσματα κοινωνιστικῶν ἰδεῶν. Ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει ἐπί τινα χρόνον καὶ μεμονωμένως. Αἱ μεγάλαι μεταρρυθμίσεις ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ, αἱ ἄσχετοι κατ' οὐσίαν πρὸς αὐτάς, πραγματοποιοῦνται ἐπὶ τέλους παρὰ πάντα τὰ προσκόμματα καὶ παρὰ πᾶσαν τὴν προσωρινὴν ἀνάμιξιν τῶν οὐτοπιῶν καὶ ἀπραγματοποιήτων τούτων ὀνείρων τῶν κοινωνιστῶν καὶ ἀναρχικῶν. Τοῦτο εἶναι τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου τούτου.

9. *Philosophie de la révolution française.* Δ' ἔκδ. 1882. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ συγκεφαλαιοῖ ὁ Ζανέ, συνοδεύων μετὰ ἰδίων κρίσεων, πάσας τὰς ὁπωςδήποτε σπουδαίας γνώμας τὰς ἐκφρασθείσας παρὰ διαφόρων πολιτικῶν σχολῶν περὶ τῆς σημασίας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μεγάλης γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, τοῦ μεγίστου τούτου γεγονότος τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, πρὸς ὃ μόνον ἡ ἐμφάνισις τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἡ διαμαρτύρησις τοῦ ΙϚ' αἰῶνος δύνανται νὰ παραβληθῶσι. Τοῦτο καλεῖ ὁ Ζανὲ φιλοσοφίαν τῆς ἐπαναστάστάσεως. Λαμβάνει δὲ ὑπ' ὄψιν δύο ἐποχάς, τὴν ἀπὸ τοῦ 1789 μέχρι τοῦ 1848 καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ 1848 μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ ὑπερβολικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν φιλελευθέρων ὑπὲρ

τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἀκρατήτου κατ' αὐτῆς ὀργῆς τῶν συντηρητικῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν. Κατὰ τὴν δευτέραν ἐποχὴν ἀκολουθεῖ ψυχροτέρα τις κρίσις περὶ αὐτῆς καὶ ἀπαθεστέρα ἐξέτασις τῶν πραγμάτων. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον οἱ ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως συγγραφεῖς προβαίνουσιν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν εἰς ἐνθερμότερον πανηγυρισμὸν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ οἱ κατ' αὐτῆς πράττουσι τὸ αὐτὸ κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν. Ἐγκώμια καὶ κατάραι ἐκπέμπονται πανταχόθεν περὶ αὐτῆς. Ἔπειτα κατὰ τοὺς ἀπὸ τοῦ 1848 καὶ ἐντεῦθεν χρόνους αἱ κρίσεις ἀποβαίνουσι δικαιότεραι, βαδίζουσαι μέσην ὁδὸν μεταξὺ τῶν ἀντιθέτων ὑπερβολῶν. Καὶ τὴν μέσην ταύτην ὁδὸν ἀσπάζεται καὶ ὁ Ζανὲ καὶ ὑποστηρίζει, θαυμάζων μὲν καὶ ἐπιδοκιμάζων τὰς μεγάλας περὶ ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας ἀρχάς, ἃς διέδωκεν εἰς τὸν κόσμον ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις, δι' ὧν πάντες οἱ πεπολιτισμένοι λαοὶ ἔκτοτε ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν δεσποτικῶν, ἀπολυταρχικῶν κυβερνήσεων, καὶ ἐγκωμιάζων τὴν ἀνακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς τότε κηρυχθείσας συνταγματικὰς ἐλευθερίας, ψέγων δὲ τὰς παρεκτροπὰς τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ νέου πνεύματος τῆς ἐλευθερίας μεθυσθέντος γαλλικοῦ λαοῦ καὶ στηλιτεύων τὰς βιαιότητας, δι' ὧν ἡ τρομοκρατία ἐμόλυνε τὰς τόσον ἁγίας ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως ἐννοοῦσα οὕτως νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἐπικράτησιν αὐτῶν.

10. ***Μικρότερα ἔργα καὶ διατριβαί.***

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἔγραψεν ὁ Ζανὲ καὶ πολλὰ ἄλλα μικρότερα ἱστορικὰ φιλοσοφικὰ ἔργα ἢ διατριβὰς καὶ μελέτας περὶ διαφόρων φιλοσοφικῶν ζητημάτων, οἷον τὰς Études sur la dialectique dans Platon et dans Hegel, τὸ ἔργον Dieu, l'homme et la beatitude de Spinoza, τὸ περὶ Καρτεσίου ἐν τῇ Revue des deux mondes (T, 73. 1868), τὸ περὶ τοῦ Μαλεβράγχου ἐν τοῖς Memoires de l'académie des sciences morales (tom. XIII, 1872), τὸ περὶ Σπινόζα ἐν τῇ Revue des deux mondes (1867 σελ. 277 ἑπ.) καὶ ἐν τῇ Revue philosophique (XIII. 1882 σελ. 109), τὸ περὶ Καντίου ἐν τῷ Journal des savants (mai 1870 σελ. 299), τὸ περὶ τῆς γαλλικῆς πνευματικῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς (spiritualisme français) τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐν τῇ Revue

des deux mondes (tom. VI. 1868) καὶ ἄλλα. Πλὴν δὲ τῆς συγγραφῆς τῶν ἰδίων ἔργων του ἠσχολήθη ὁ Ζανὲ καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν φιλοσοφικῶν συγγραμμάτων τοῦ Λεϊβνιτίου. Τοῦτο εἶναι τὸ τελευταῖον πόνημα αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ὑπὸ τὸν τίτλον

11. *Oeuvres philosophiques de Leibnitz avec indroduction et notes.* T. 2.

Ἐκδίδων ὁ Ζανὲ τὰ συγγράμματα ταῦτα τοῦ Λεϊβνιτίου συνοδεύει αὐτὰ μετὰ σοφωτάτης εἰσαγωγῆς, ἐν ᾗ γίνεται λόγος περὶ τοῦ βίου, τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἔργων τοῦ μεγάλου τούτου τῆς Γερμανίας φιλοσόφου, ὅστις ἀνοίγει τὴν σειρὰν τῶν ἐν Γερμανίᾳ φιλοσόφων καὶ κατέστησεν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν του τὴν χώραν ταύτην τὴν κυρίαν ἑστίαν τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Ὁ Οὐόλφιος ὡς γνωστὸν δὲν ἦτο ἄλλο ἢ ἁπλοῦς μαθητὴς αὐτοῦ, ὅστις ἡπλοποίησε τὸ σύστημα αὐτοῦ καὶ διέδωκε τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ. Ὁ Κάντιος, ὁ Φίχτε, ὁ Σχέλιγγ καὶ ὁ Ἕγελος συνεχίζουσι τὸ ἔργον τοῦ Λεϊβνιτίου, ἂν καὶ κατ' ἄλλας διευθύνσεις. Πάντες οὗτοι ἂν καὶ διαφέρουσι τοῦ Λεϊβνιτίου ὡς πρὸς τὰς ἀρχὰς ἐμφοροῦνται ὅμως τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ πνεύματος. Διὰ τοῦτο ὅπως ὁ Καρτέσιος εἶναι ὁ πατὴρ τῆς γαλλικῆς φιλοσοφίας, οὕτως ὁ Λεϊβνίτιος εἶναι τῆς γερμανικῆς. Δὲν ἀπηρχαιώθησαν δὲ ἤδη οὐδόλως αἱ ἰδέαι τοῦ Λεϊβνιτίου ἐν Γερμανίᾳ. Πολλοὶ τῶν μετὰ τὸν Ἕγελον φιλοσόφων φεύγοντες τὰς νεφελώδεις καὶ σκοτεινὰς καὶ τὸν ἄνθρωπον ἀποθεούσας ἐγελιανὰς πανθεϊστικὰς θεωρίας ἐπανῆλθον οἱ μὲν εἰς τὸν Κάντιον, οἱ δὲ εἰς τὸν Λεϊβνίτιον, οἷον ὁ Ἕρβαρτος, ὁ Λότσε καὶ ἄλλοι. Αἱ μονάδες π. χ. τοῦ Λεϊβνιτίου αἱ ἀποτελοῦσαι κατ' αὐτὸν τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν ὄντων, ἃς παραδέχεται οὐχὶ ὡς ὑλικὰ ἄτομα, ἀλλ' ὡς δυνάμεις πνευματικάς, ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν ὁποίων ἀποτελοῦνται τὰ σώματα τὰ ὡς ὑλικὰ ἡμῖν φαινόμενα (ἐνῷ δὲν εἶναι τοιαῦτα, ἀλλὰ σύνολον δυνάμεων), διδάσκονται καὶ νῦν ὑπὸ πολλῶν. Ὁ Ἕρβαρτος καλεῖ αὐτὰς ὡς γνωστὸν die Realen τὰ πραγματικῶς ὄντα. Τοῦτον λοιπὸν τὸν ἐπιφανέστατον γερμανὸν φιλόσοφον, ὅστις τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἔγραψε γαλλιστί, διότι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ἦτο ἡ δεσπόζουσα μεταξὺ τῶν λογίων καὶ ἐν Γερμανίᾳ, κατέστησεν ἐν Γαλλίᾳ γνωστότερον ὁ Ζανὲ διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἔργων του, ἥτις πλὴν τῆς

σπουδαίας εἰσαγωγῆς, περὶ ἧς ἀνωτέρω εἴπομεν, περιέχει καὶ πολλὰς σημειώσεις ἐπεξηγηματικὰς τῶν πραγμάτων καὶ λίαν εὐκολυνούσας τὴν κατανόησιν τοῦ μεγάλου φιλοσόφου.

Μετὰ τοῦ ἔργου τούτου συμπληροῦμεν τὸν περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ζανὲ λόγον.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ πρὸ μικροῦ ἀποθανὼν Παῦλος Ζανέ, τοιοῦτος ὁ βίος του, τοιαῦται αἱ φιλοσοφικαί του ἀρχαί, τοιαύτη ἡ ἀξία του καὶ τοιαῦτα τὰ ἔργα του. Ἡ Γαλλία ἀπώλεσεν ἐν αὐτῷ μεγάλην ἐπιστημονικὴν προσωπικότητα καὶ ἀληθῆ δόξαν, ὁλόκληρος δὲ ὁ λόγιος εὐρωπαϊκὸς κόσμος ἕνα τῶν σπουδαιοτάτων μυστῶν τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης.

Α. Διομήδης Κυριακὸς

Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ τὴν 13 Νοεμβρίου 1899.

ΠΟΙΚΙΛΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

Α΄

Θουκυδ. Α΄ 22: «καὶ ἐς μὲν ἀκρόασιν ἴσως τὸ μὴ μυθῶδες αὐτῶν ἀτερπέστερον φανεῖται· ὅσοι δὲ βουλήσονται τῶν τε γενομένων τὸ σαφὲς σκοπεῖν καὶ τῶν μελλόντων ποτὲ αὖθις κατὰ τὸ ἀνθρώπειον τοιούτων καὶ παραπλησίων ἔσεσθαι, ὠφέλιμα κρίνειν αὐτὰ ἀρκούντως ἕξει».

Τοῦ σπουδαίου τούτου χωρίου πολλαὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐγένοντο ἑρμηνεῖαι, ἀλλ' οὐδεμία ἐκρίθη ἀποχρῶσα. Ἀναφέρομεν τὰς κυριωτάτας. Ὁ Ἑνρίκος Στέφανος μετέφρασε λατινιστὶ τὸ χωρίον ὧδε: quicunque auten volent veritatem eorum, quae evenerint, considerare, et eorum, quae, ut sunt res humanæ, vel talia omnino vel similia sint eventura, illis satis erit, ea esse utilia judicare. Τὴν μετάφρασιν ταύτην ἐπεδοκίμασε καὶ ὁ Poppo, αὐτὸς ὅμως ὁ Στέφανος τὴν φράσιν «τὸ σαφὲς τῶν μελλόντων ἔσεσθαι» θεωρεῖ ἀσύμφωνον πρὸς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Ὁ δὲ Wyttenbach ἀπέδωκε ταύτην τὴν ἔννοιαν: At hæc historia sufficiet iis qui volent cum fidem spectare rerum gestarum, tum judicare quid utile factu sit in rebus futuris, quæ, ut sunt humana, similes ac tales esse solent, quales res gestæ ac praeteritæ.

Ὁ ἡμέτερος Κοραῆς συντάσσει τὸ χωρίον κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: «ἀρκούντως δὲ ἕξει ἡ ἐμὴ ἱστορία ἐκείνοις, ὅσοι βουλήσονται τῶν τε γενομένων τὸ σαφὲς σκοπεῖν, καὶ κρίνειν τὰ γενόμενα ὠφέλιμα ἕνεκα τῶν μελλόντων ποτὲ αὖθις ἔσεσθαι, τοιούτων ὄντων καὶ παραπλησίων κατὰ τὸ ἀνθρώπειον».

Ὁ δὲ Ἕρμαννος ἑρμηνεύει ὧδε: Satis erit factum, si qui vel res, quæ gestæ sunt, accurate considerare, vel ubi futura, ut fieri solet, eandem aut similem formam habebunt, utilem judicare hunc librum voluerint.

'Ο Κρύγερος ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ γράφει τὰ ἀκόλουθα: «καὶ τῶν —ἕξει so viele aber, indem die künftigen Ereignisse nach dem Laufe der menschlichen Dinge eben so oder ähnlich sein werden, sie (die künftigen Ereignisse) zu beurtheilen, Nützliches kennen zu lernen wünschen, für die wird es (das Werk) genügen (Seidler bei Kr. Dion. p. 75 s.). Dabei ist σκοπεῖν auch zu ὠφέλιμα und μελλόντων zwei Mal zu denken: τῶν μελλόντων μελλόντων τοιούτων καὶ παραπλησίων ἔσεσθαι, freilich hart; doch giebt diese Erklärung den passendsten Gedanken. F. A. Wolf übersetzte: «wenn aber Männer, die das Geschehene und das was sich einst wieder nach dem Gange der menschlichen Schicksale auf gleiche oder ähnliche Art ereignen möchte in klarem Lichte betrachten wollen, (wenn solche Männer) diese Begebenheiten (und deren Erzählung) für nützlich achten, so wird es genügen»..... Seidler hat später das τῶν streichen wollen. Mir scheinen jetzt... ὠφέλιμα κρίνειν αὐτὰ ein Stück Glossem...

'Εν δὲ τῇ νεωτάτῃ ἐκδόσει Classen-Steup (1897) τὸ χωρίον ἑρμηνεύεται ὧδε: «es wird aber genügen (bescheidener Ausdruck des Selbstgefühls s. v. a. mein Werk wird seinen Zweck erreichen, wenn...), dass diejenigen, welche wünschen werden (βουλήσονται im Futur auf die Leser auch in ferner Zukunft hinausblickend) sichere Kenntniss zu gewinnen, sowohl von den vergangenen Ereignissen, als von demjenigen, was sich nach dem Laufe menschlicher Dinge einmal so oder ähnlich wieder zutragen wird, mein Werk für nützlich (zu diesem Zwecke) anerkennen».. Aus ὅσοι... βουλήσονται ist zu dem Infin. κρίνειν der Subjektsakkusativ τούτους zu ergänzen. — 16. τῶν γενομένων ist von der Vergangenheit im Allgemeinen gesagt. Spräche Th. von solchen, die nur die von ihm dargestellten Dinge genau kennen zu lernen und damit einen Schlüssel für ähnliche Verhältnisse der Zukunft zu gewinnen wünschen würden, so würden

die W. ὠφέλιμα κρίνειν αὐτὰ zu bescheiden sein. — τὸ σαφὲς (zu 3, 29, 2), das Gesicherte, Zuverlässige findet nach der gewöhnlichen Annahme auf Zukünftiges sowohl, wie auf Vergangenes seine Anwendung, da bei jenem die Wiederkehr eines ähnlichen Ganges vorausgesetzt wird (ein Beispiel s. 2, 48, 3) . . . Es ist jedoch nicht zu verkennen, dass τὸ σαφές, worunter man nach dem Gegensatz (τὸ μυθῶδες) und dem Sprachgebrauch des Th. nur die genaue Wahrheit, den genauen Sachverhalt verstehen kann . . . jedenfalls mit den W. τοιούτων καὶ παραπλησίων . . . nicht recht vereinbar ist. Vielleicht ist daher mit Kr. anzunehmen, dass nach ἔσεσθαι einige Worte ausgefallen sind . . . also etwa ἀγαθοὶ γνώμονες (oder εἰκασταὶ) γίγνεσθαι.

Πᾶσαι αὗται αἱ δυσκολίαι αἴρονται, ὅταν ὀρθῶς ἐξηγηθῇ τὸ *μελλόντων*· διότι, ὅταν τοῦτο ἑρμηνευθῇ ὡς συνήθως, τότε πλὴν τῶν ἄλλων πῶς εἶνε δυνατὸν ἱστορικὸς οἷος ὁ Θουκυδίδης νὰ ὁμιλῇ περὶ ἐξευρέσεως τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τῶν μελλόντων; Ἐκ τούτου ἠναγκάσθη ὁ Steup νὰ παρατηρήσῃ ὅτι μετὰ τὸ *ἔσεσθαι* ἐξερρύησαν αἱ λέξεις «ἀγαθοὶ γνώμονες (ἢ εἰκασταὶ) γίγνεσθαι». Ὁ Θουκυδίδης ἐνταῦθα οὐδὲν ἄλλο ἤθελε προφανῶς νὰ εἴπῃ ἢ τόδε: «Θὰ εἶνε ἀρκετὴ ἱκανοποίησις δι' ἐμέ, ἂν εὕρωσιν ὠφέλιμον τὸ σύγγραμμά μου ὅσοι *θέλουσι* νὰ σπουδάσωσιν ἀκριβῶς καὶ ἐξακριβώσωσι τήν τε παρελθοῦσαν καὶ τὴν σύγχρονον ἱστορίαν». Ἀλλ' ἀντὶ νὰ εἴπῃ *θέλουσι* (=βούλονται) εἶπε *θὰ θέλωσι* (=βουλήσονται) καὶ προκειμένου περὶ μέλλοντος ἠδύνατο οὕτω νὰ εἴπῃ· ἀλλ' εἰπὼν οὕτω ἠναγκάσθη νὰ εἴπῃ καὶ *μελλόντων* τ. ἔ. τῆς μελλούσης ἱστορίας ὄχι διὰ τοὺς βουλησομένους ἀλλὰ δι' ἑαυτὸν τ. ἔ. τὸν Θουκυδίδην, ὅστις ὁμιλεῖ ἐνταῦθα. Ἀλλ' αὕτη ἡ μέλλουσα διὰ τὸν Θουκ. ἱστορία εἶνε σύγχρονος διὰ τοὺς βουλησομένους συγγράφειν αὐτήν. Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην τόσον τὸ *γενομένων* εἶνε παρελθὸν ὡς πρὸς τὸν Θουκ. ὅσον καὶ τὸ *μελλόντων* εἶνε μέλλον πάλιν ὡς πρὸς τὸν Θουκ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ *ὅσοι βουλήσονται* εἶνε μέλλον ὡς πρὸς τὸν Θουκ. καὶ τὸ *μελλόντων* ἐπίσης εἶνε μέλλον, εὐκόλως παρέπεται ὅτι τὸ *ὅσοι βουλήσονται* καὶ τὸ *μελλόντων* εἶνε σύγχρονα πρὸς ἄλληλα. Κατὰ

ταῦτα τὸ νόημα εἶνε: «Ἀλλ' ὁ σκοπὸς τοῦ συγγράμματός μου θὰ ἐκπληρωθῇ, ὅταν κρίνωσιν ὠφέλιμον αὐτὸ ἐκεῖνοι, οἵτινες θὰ ἐπιθυμήσωσι νὰ ἔχωσι πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν τε προγενομένων καὶ τῶν μελλόντων νὰ εἶνέ ποτε πάλιν τοιαῦτα καὶ παρόμοια κατὰ τὸν νόμον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τ. ἔ. τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῆς τε παρελθούσης καὶ τῆς συγχρόνου αὐτοῖς ἱστορίας». Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ Θουκ. ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν μέλλοντας ἱστορικοὺς σχεδὸν οἷος αὐτός. Ὡς αὐτὸς συνέγραψε τήν τε παρελθοῦσαν (περιληπτικῶς) καὶ τὴν σύγχρονον ἱστορίαν (λεπτομερῶς), οὕτω φαντάζεται ὅτι πιθανὸν νὰ πράξωσι καὶ οἱ μέλλοντες ἱστορικοί, πλὴν μόνον ὅτι οὗτοι ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν θουκυδίδειον συγγραφὴν καὶ τὴν μέθοδον ἣν ἠκολούθησεν ὁ συγγραφεύς, θὰ ὠφεληθῶσιν ἐν ταῖς ἰδίαις αὐτῶν συγγραφαῖς καὶ δὲν θὰ δοκιμάσωσιν ὅσας αὐτὸς δυσκολίας. Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην παρέπονται φυσικώτατα τὰ ἑφεξῆς οἷον συμπέρασμα τῶν ἡγουμένων: «κτῆμά τε ἐς αἰεὶ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν ξύγκειται» τ. ἔ. καὶ οὕτως ἔχω συνθέσῃ σύγγραμμα προωρισμένον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κτῆμα, ὡς κειμήλιον αἰώνιον μᾶλλον ἢ ὡς ἀνάγνωσμα εἰς προσωρινὴν ἀνάγνωσιν χρήσιμον, οἷα τὰ ἐν ἀγῶσι καὶ πανηγύρεσιν ἀναγινωσκόμενα.

Β'

Θουκυδ. Β' 43: «κοινῇ γὰρ τὰ σώματα διδόντες ἰδίᾳ τὸν ἀγήρων ἔπαινον ἐλάμβανον καὶ τὸν τάφον ἐπισημότατον, οὐκ ἐν ᾧ κεῖνται μᾶλλον, ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ δόξα αὐτῶν παρὰ τῷ ἐντυχόντι αἰεὶ καὶ λόγου καὶ ἔργου καιρῷ αἰείμνηστος καταλείπεται».

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ παρέχει δυσκολίας ἡ τελευταία φράσις «παρὰ τῷ ἐντυχόντι κἑ». Ἰδοὺ τί γράφει περὶ τούτου ὁ Κρύγερος: «ἐντυχόντι ist nicht mit καιρῷ zu verbinden, was παρὰ nicht gestattet (Sprach. 68, 35) sondern für sich zu nehmen: bei dem jedes Mal darauf, auf die Erwähnung des Ruhmes, Kommenden — —. λόγου καιρῷ etwa bei panegyrischen oder epideiktischen Anlässen; ἔργου wo die Erwähnung ihrer Thaten zu einem bevorstehenden Kampfe anfeuern soll. Der Da. hängt von καταλείπεται ab. vgl. 5, 16, 3: τῷ μέλλοντι χρόνῳ καταλιπεῖν ὄνομα».

'Ο δὲ Steup ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ ἐκδόσει παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα: «παρὰ τῷ τυχόντι . . . καιρῷ αἰείμνηστος» bei jedem sich darbietenden Anlass, mag dieses dem Gebiete des Redens oder des Thuns angehören, immer erwähnt». Λόγου ist auf die Preisung in festlichen Reden, ἔργου auf die Heranziehung als Vorbilder bei der Gelegenheit zu ähnlichem Thun zu beziehen. Mit Cl. an festlichen Erweisungen durch Reden und Handlungen (vgl. c. 35, 1) zu denken, geht nicht an, da die folgende Begründung eine ausschliessliche Beziehung unserer St. auf Athen nicht gestattet. Die in der Prosa seltene Verbindung von παρὰ mit dem Dativ eines unpersönlichen Begriffs — der gewöhnlichen Redeweise hätte etwa ἐν τῷ παρατυχόντι κτέ. entsprochen — findet sich auch c. 89, 9; 5, 26, 5; 8, 95, 4.— 17. καταλείπεται «zurückbleibt».

Πᾶσα δυσκολία ἐκλείπει, ὅταν συνάψωμεν τὴν προσωπικὴν δοτικὴν ***ἐντυχόντι*** πρὸς τὸ ***καιρῷ*** ὡς ἀντικείμενον: «παρὰ τῷ εὑρόντι εὐκαιρίαν καὶ λόγου καὶ ἔργου».

Γ'

Σχόλ. Ὄρν. Ἀριστοφ. στ. 721 «Θεράποντ' ὄρνιν: ἐπεὶ πολλάκις εἰώθαμέν τινας τῶν θεραπόντων ***καλόποδας*** λέγειν καὶ καλοιωνίστους». Τὰ αὐτὰ σχεδὸν καὶ ὁ Σουΐδας ἐν λ. ***ὄνον ὄρνιν*** «θεράποντ' ὄρνιν, ἐπεί τινας εἰώθασι τῶν θεραπόντων ***καλόποδας*** λέγειν καὶ καλοιωνίστους». Ὁ δὲ Θησαυρὸς τοῦ Ἑνρ. Στεφάνου ἀναφέρων τὸ χωρίον ἑρμηνεύει: «Nota illud καλόποδας, Lignipedes, s. Ligneis soleis utentes, vel Pulchripedes: si tamen mendo caret». Ὁμοίως καὶ ὁ Passow «κᾰλόπους, ὁ, ἡ, πουν, τό, gen. ποδος, (καλός, πούς) schönfüssig, Suid.», καὶ κατὰ τὸν Passow ὁ Pape, Liddell und Scott, ὡς καὶ οἱ ἡμέτεροι Σκ. Βυζάντιος, Γαζῆς κλ.

Ἡ ἑρμηνεία τῆς Βυζαντινῆς λέξεως ***καλόποδας*** ἱκανῶς ἄτοπος, ἂν καὶ τὰ συμφραζόμενα ὑποδεικνύουσι τὴν ὀρθήν. Τὸ ***καλόπους*** πιθανῶς οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ τὸ καὶ σήμερον λεγόμενον «καλοπόδαρος» (=εὐοιώνιστος, καλοιώνιστος), οὗ τὸ ἐναντίον «κακοπόδαρος» (=δυσ-

οιώνιστος). Πρβλ. τὰ πολλαχοῦ κοινόλεκτα «κατσποδιάρις» καὶ «κατσποδιά» τ. ἔ. «κακοποδιάρις» καὶ «κακοποδιά», καὶ ἔτι μᾶλλον «καλὸ (κακὸ) ποδαρικὸ ἔχει ὁ δεῖνα».

Ἐπανορθωθήτω λοιπὸν ἐν τοῖς λεξικοῖς ἡ σημασία τῆς λέξεως.

Δ΄

Ἐν *Ἀθηνᾶς* Δ΄ σελ. 171, 13 πραγματευόμενος ὁ κ. Κ. περὶ τῆς Ἀριστοτελικῆς φράσεως (Πολιτ. Ἀθηναίων σελ. 145, 14) «διατίθησι δ' ἀγῶνα τὸν ἐπιτάφιον τοῖς τετελευτηκόσιν ἐν τῷ πολέμῳ» ἀναφέρει τὸ ἐκ τῆς σελ. 624 χωρίον τοῦ Φιλοστράτου «ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ, οὗ τίθησι τὸν ἀγῶνα ἐπὶ τοῖς ἐκ πολέμων θαπτομένοις ὁ πολέμαρχος», περὶ ὧν παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα: «Σημειωτέον δ' ὅτι παρέγγραπτον τὴν μετοχὴν *θαπτομένοις* νομίζει ὁ Κόβητος ἐν Μνημοσύν. 1873, σελ. 210. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρν. ἀπαντᾷ σελ. 887 «ἐπὶ τοῖς ἐκ τῶν πολέμων θαπτομένοις (ἴδ. Κόβητ. ἐν Miscell. Critic. σελ. 502)». Ταῦτα ἐπιλέγει μετὰ πολλῆς ἀπορίας ὁ μαθητὴς δεικνύων ζῆλον περὶ τὴν ἐκβολὴν τῶν παρεγγράπτων ὀξύτερον τοῦ διδασκάλου.

Ἀλλ' ἂν ὁ Κόβητος ἐν Miscell. Crit. ἀναφέρων τὸ χωρίον τοῦ Διονυσίου ἀφίνει αὐτὸ ἄθικτον καὶ ἀνέπαφον, τοῦτο δηλοῖ μᾶλλον σιωπηλὴν μετάνοιαν ἢ λήθην τοῦ ἀνδρός, οὗτινος τιμῶ μὲν καὶ θαυμάζω τὴν κριτικὴν ὀξυδέρκειαν, ἀλλὰ καὶ δὲν παραβλέπω τὰ ἄλλα σφάλματα. Ἂν ἐν τοῖς Miscell. Critic. παρέλιπε πᾶσαν παρατήρησιν περὶ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ Φιλοστράτειον χωρίου τοῦ Διονυσίου, εἶνε πιθανώτατον ὅτι ὀψὲ μὲν ἀλλὰ τέλος κατενόησε τὸ ἄτοπον τοῦ ὑπερμέτρου αὐτοῦ ζήλου. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, καὶ ὁ Φιλόστρατος καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ Διονύσιος καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν ἀρχαίων ἐσπούδαζον ἐπιμελῶς καὶ ἐγίνωσκον τὸν Θουκυδίδην καὶ τοὺς ἄλλους συγγραφεῖς κάλλιον καὶ τοῦ Κοβήτου καὶ τοῦ Κ. τοῦ πολυπραγμονοῦντος ἐν οὐ δέοντι. Ὡς δὲ φαίνεται ἄλλο εἶνε τὸ ἀντιγράφειν καὶ συναθροίζειν χωρία συγγραφέων καὶ ἄλλο τὸ σπουδάζειν καὶ γνωρίζειν αὐτοὺς τοὺς συγγραφεῖς. Ἡ νοθευομένη φράσις εἶνε ἡ πολυθρύλητος, ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ περιωνύμου λόγου τοῦ Περικλέους, τοῦ ὀνομαζομένου Ἐπιταφίου: «Οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἐνθάδε εἰρηκότων ἤδη ἐπαινοῦσι τὸν προσθέντα τῷ νόμῳ τὸν λόγον τόνδε, ὡς καλὸν

ἐπὶ τοῖς **ἐκ τῶν πολέμων θαπτομένοις** ἀγορεύεσθαι αὐτόν.» Τὴν δὲ μεγαλείαν ταύτην ῥῆσιν τοῦ περικλεεστάτου πολιτικοῦ ἀνδρὸς εἶχε πάντως πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ὁ Κικέρων εἰπὼν ἐν Oratore 44 § 151 τάδε : mos est Athenis laudari in concione eos qui sint in proeliis interfecti. Νῦν δὲ διορθωτέον καὶ παρὰ Φιλοστράτῳ «ἐκ τῶν πολέμων θαπτομένοις». Νῦν δ' ἀναγνώτω τις ἄνευ τοῦ **θαπτομένοις** ἢ μόνην τὴν φιλοστράτειον ῥῆσιν, ὡς ἤθελεν ὁ Cobet, ἢ καὶ τὴν τοῦ Διονυσίου. ὡς ἤθελεν ὁ ὑπερβάλλοντα ἀλλ' ἄκαιρον ζῆλον δεικνύων μαθητής, ἵνα αἰσθανθῇ τὸ ἀνούσιον καὶ ψυχρὸν τῆς φράσεως.

Τὸ πάθημα τοῦτο τοῦ μεγάλου κριτικοῦ ἂς χρησιμεύσῃ ὡς μάθημα εἰς τοὺς ζηλοῦντας ὄχι τὴν κριτικὴν ἀρετὴν καὶ μέθοδον τοῦ ἀνδρὸς ἀλλὰ τὸν ὑπερβάλλοντα ἐν πολλοῖς ζῆλον περὶ τὴν εὕρεσιν τῶν «παρεγγράπτων» καὶ τὴν δῆθεν κάθαρσιν τοῦ σίτου ἀπὸ τῆς αἴρας, συνεκβάλλοντας δὲ πολλάκις ἀμφότερα. Τοιαῦτα σχόλια καὶ ἑρμηνεύματα ὑπάρχουσι πάντως οὐκ ὀλίγα πολλαχοῦ, ἀλλ' ἐνταῦθα ἀκριβῶς ἀπαιτεῖται καὶ κριτικὴ σύνεσις καὶ σωφροσύνη.

Ε'

Ξενοφ. 'Ανάβ. Β' ς' 11 : «καὶ γὰρ τὸ στυγνὸν **τότε** φαιδρὸν αὐτοῦ ἐν τοῖς προσώποις ἔφασαν φαίνεσθαι καὶ τὸ χαλεπὸν ἐρρωμένον πρὸς τοὺς πολεμίους ἐδόκει εἶναι, ὥστε σωτήριον οὐκέτι χαλεπὸν ἐφαίνετο». Ἄλλοι δὲ κώδικες ἀντὶ τοῦ **ἐν τοῖς προσώποις** παρέχουσιν **ἐν τοῖς ἄλλοις προσώποις**.

Τὸ χωρίον τοῦτο παρέσχε καὶ παρέχει πολλὰ πράγματα τοῖς ἑρμηνευταῖς. Ὁ περιώνυμος Cobet δὶς ἐπεχείρησε νὰ διορθώσῃ τὸ χωρίον· καὶ πρῶτον μὲν ἀνέγνωσε «καὶ γὰρ τὸ στυγνὸν αὐτοῦ ἐν τοῖς προσώποις τότε φαιδρὸν ἔφασαν φαίνεσθαι» κτλ. Εἶτα δὲ καὶ ἀπήλειψε τὸ **ἐν τοῖς προσώποις** γράψας : «καὶ γὰρ τὸ στυγνὸν αὐτοῦ τότε φαιδρὸν ἔφασαν φαίνεσθαι».

Ὁ δὲ Madvig ὧδε : «καὶ γὰρ τὸ στυγνὸν τότε φαιδρὸν αὐτοῦ **ἐν τοῖς ἄλλοις προσώποις** ἔφασαν φαίνεσθαι» i. e. inter ceteros vultus, in quibus timor apparebat.

Ὁ δὲ Kühner ἐπιδοκιμάζων ἣν καὶ ὁ Madvig γραφὴν (**ἐν τοῖς ἄλλοις προσώποις**), ἣν παρέχουσιν οἱ ἄριστοι κώδικες, ἑρμηνεύει ὧδε :

Clearchi trux vultus in periculis in ceterorum oribus laetus (i. e. laetitiam excitans) apparebat.

Ὁ δὲ Schenkl προέτεινε τάδε: «τὸ γὰρ στυγνὸν **ἄλλως** αὐτοῦ τότε φαιδρὸν ἔφασαν φαίνεσθαι».

Τέλος δὲ ὁ Voigtländer ἔγραψε: «τὸ στυγνὸν ἄλλως τότε φαιδρὸν αὐτοῦ ἐν τοῖς προσώποις ἔφασαν φαίνεσθαι».

Καὶ ταῦτα μὲν οἱ κατὰ τὴν δύσιν φιλόλογοι· οἱ δ' ἐξ ἀνατολῶν ἡμέτεροι προτείνουσιν ἄλλα· ὁ μὲν κ. Κ. Κόντος: «καὶ γὰρ τὸ στυγνὸν αὐτοῦ ***ἐν τοῖς ἄλλοις πρόσωπον*** τότε φαιδρὸν ἔφασαν φαίνεσθαι κτλ». «Ἂν δὲ προσενεχθῇ οὕτως, ἐπιλέγει ὁ κ. Κόντος, ὁ λόγος τοῦ Ξενοφῶντος καθίσταται ἄμεμπτος». Ἀλλὰ τοὐναντίον συμβαίνει, διότι καὶ ἡ μετάθεσις τοῦ ***τότε*** δὲν ἔχει λόγον, καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ ***προσώποις*** εἰς ***πρόσωπον*** δὲν εἶνε ἐπαρκῶς ἠτιολογημένη· διότι ὁ Ξενοφῶν προδήλως ὡς ἀφῃρημένον μᾶλλον ἐξήνεγκε καὶ ***τὸ στυγνὸν*** καὶ ***τὸ χαλεπὸν*** καὶ τὰ ἄλλα. Ἂν δὲ παραδεχθῶμεν τὴν διόρθωσιν τοῦ κ. Κόντου, τότε ὀφείλομεν καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς νὰ ὑπονοήσωμεν τὸ ***πρόσωπον***· τότε δὲ πλὴν τῶν ἄλλων τί θὰ σημαίνῃ τὸ ***ἐρρωμένον πρόσωπον***; Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὸ ***ἐν τοῖς ἄλλοις*** εἶνε ἱκανῶς σκοτεινὸν καὶ δεόμενον λεπτομεροῦς ἑρμηνείας.

Ὁ δὲ κ. Ἀναστ. Ζάκας διώρθωσεν ὧδε: «καὶ γὰρ τὸ στυγνὸν τότε φαιδρὸν αὐτοῦ ***ἐν τοῖς ἄλλοις πρόσθεν*** ἔφασαν φαίνεσθαι κτλ.». Ἐν τούτοις ἡ ἔννοια ἔχει καλῶς, πολλῷ κάλλιον τῶν προηγουμένων· ἀλλὰ πρὸς τοῦτο δὲν ἀρκεῖ νὰ συνάψωμεν μετὰ τοῦ κ. Ζάκα τὸ πρῶτον μετὰ τοῦ τρίτου καὶ τὸ δεύτερον μετὰ τοῦ τετάρτου. Ἐνταῦθα ὅπερ μάλιστα δυσαρεστεῖ εἶνε ὅτι τὸ ἐπίρρημα ***πρόσθεν*** ὀφείλομεν νὰ συνάψωμεν μετὰ τοῦ πόρρω ἀπέχοντος ***στυγνὸν*** ἢ μᾶλλον μετὰ τῆς ῥηματικῆς ἐννοίας τῆς λέξεως ταύτης, ὅπερ καὶ δύσκολον καὶ ἱκανῶς σπάνιον παρὰ τοῖς πεζοῖς συγγραφεῦσιν. Ἂν παρὰ Θουκυδίδῃ εὕρηνται ὀλίγα παρόμοια παραδείγματα, τοῦτο εἶνε εὐεξήγητον παρ' αὐτῷ κειμένῳ πολὺ πλησίον τῶν ποιητῶν, παρ' οἷς ἡ χρῆσις τοῦ ἄρθρου δὲν εἶνε τόσον ἀνεπτυγμένη. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς θουκυδιδείοις τὰ ἐπιρρήματα κεῖνται ἐγγὺς τοῦ ὁριζομένου, ἐν ᾧ ἐνταῦθα οὐδὲν τοιοῦτον συμβαίνει.

Αὗται εἶνε αἱ κυριώταται καὶ ἀξιολογώταται διορθώσεις ἐν μέρει δὲ καὶ ἑρμηνεῖαι τοῦ χωρίου αἱ ὑπὸ τῶν νεωτέρων φιλολόγων γενόμε-

ναι. Ὅτι οὐδεμία τούτων κατὰ πάντα εὐαρεστεῖ, δύναται καὶ οἴκοθεν νὰ κρίνῃ ὁ ἀναγνώστης. Ὅτι δὲ τὸ **ἐν τοῖς προσώποις** ἐκεῖνο λίαν δυσαρεστεῖ καὶ ὅλως περιττεύει, ὅπως καὶ ὅσον ἂν αἰτιολογηθῇ, τοῦτο πάντες ἀναγνωρίζουσι, πρὸς τοῦτο στρέφοντες κυρίως τὰ κριτικὰ αὐτῶν βέλη, οἱ μὲν ἑρμηνεύοντες αὐτὸ οἱ δὲ μεταβάλλοντες, οἱ δὲ καὶ ὅλως ἀπαλείφοντες, ὡς ὁ Cobet. Κατὰ δεύτερον λόγον ὀχληρόν πως φαίνεται τὸ **αὐτοῦ** ὅπερ ἄλλως ὑπ' ἄλλων μετατίθεται. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὅσοι ἔτυχον ν' ἀναφέρωσι τὸ χωρίον οὐδόλως ἀναγνωρίζουσιν οὔτε τὸ **ἐν τοῖς προσώποις** οὔτε τὸ **αὐτοῦ,** οἷον ὁ Πλούταρχος ἐν Ἠθικοῖς σελ. 69 a, 620 d καὶ ἐν βίῳ Μκρίου κεφ. 16. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἔννοια, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, οὐδόλως ἀπαιτεῖ οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἄλλο. Καὶ ἡ σκυθρωπότης καὶ ἡ φαιδρότης καὶ τὸ ἐπίχαρι κ.τ.τ. ἐν τῷ προσώπῳ μάλιστα καὶ ἐν τοῖς ὄμμασι φαίνονται· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ δηλωθῇ ἰδιαιτέρως παρὰ μόνον ὅταν τις ἀπορεῖ ποῦ φαίνονται, εἰς τίνος προσώπου φαίνονται ἡ φαιδρότης καὶ ἡ στυγνότης κ.τ.τ. Τοῦτο δὲ καὶ συνέβη ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ, ὅπερ πάλαι ποτὲ ἀπηλλαγμένον τῶν προσθηκῶν τούτων παρανεγνώσθη. Ὁ ἀντιγραφεὺς δηλ. τὸ ἐν τῷ χωρίῳ **τότε** ἀνέγνωσεν ὄχι ἐν μιᾷ λέξει ὡς ἐπίρρημα, ἀλλ' ἐν δυσὶν ὡς ἄρθρον μετὰ τοῦ συνδέσμου **τε** (**τό τε**). Τῆς παραναγνώσεως ταύτης γενομένης, προῆλθον λίαν εὐλόγως αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος προσθῆκαι· διότι ὁ ἀναγινώσκων «καὶ γὰρ τὸ στυγνὸν τό τε φαιδρὸν (=καὶ τὸ φαιδρὸν) ἔφασαν φαίνεσθαι» ἀπορῶν ἐννοίας εὐλόγως θὰ προσαπορήσῃ καὶ ἐρωτήσῃ «εἰς τίνος πρόσωπον (ἢ εἰς τίνων πρόσωπα) ἐφαίνετο τὸ φαιδρὸν τοῦτο» καὶ «τίνος ἦτο τὸ φαιδρόν», εὐκόλως δὲ θὰ ἀποκριθῇ : **αὐτοῦ** καὶ **ἐν τοῖς** (**ἄλλοις**) **προσώποις.**

Οὕτω λοιπὸν ἀφαιρουμένων τῶν προσθηκῶν, ὧν εὑρέθη ἡ ἀρχὴ καὶ αἰτία, τὸ χωρίον τοῦ Ξενοφῶντος ἔχει κατὰ πάντα λόγον καλῶς, γραφόμενον ὧδε : «καὶ γὰρ τὸ στυγνὸν τότε φαιδρὸν ἔφασαν φαίνεσθαι κτλ». Ἐκ πάντων δὲ τῶν κριτικῶν ὁ μάλιστα προσεγγίσας εἰς τὴν ἀληθῆ διόρθωσιν τοῦ χωρίου φαίνεται ὁ Cobet.

Ϛ'

Πλουτάρχου Περὶ παίδων ἀγωγῆς κεφ. 2 σελ. Ad: «Πάνυ δ' ἄξιον ἐπαινεῖν καὶ Λακεδαιμονίους τῆς μεγαλοφροσύνης· οἵτινες Ἀρχίδαμον

τὸν βασιλέα ἑαυτῶν ἐζημίωσαν χρήμασιν, ὅτι μικρὰν τὸ μέγεθος γυναῖκα γάμῳ λαβεῖν ὑπέμεινεν, ὑπειπόντες ὡς οὐ βασιλέας ἀλλὰ ***βασιλείδας*** παρασχεῖν αὐτοῖς διανοοῖτο». Οὕτως ἡ Διδώτειος ἔκδοσις καὶ ἡ ἐμή.

Περὶ τοῦ χωρίου τούτου ὁ κ. Κ. ἐν Β′ τόμῳ 'Αθηνᾶς σελ. 291 ἀπεφήνατο τάδε: «Γελοιότατον εἶνε τὸ ἐν τῇ Διδωτείῳ ἐκδόσει τῶν 'Ηθικῶν τοῦ Πλουτάρχου φερόμενον ***βασιλείδας***, ὅπερ διορθωτέον ὡς ὁ 'Ερχῆρος ***βασιλείδια***». Τὰ αὐτὰ ἐπανέλαβε καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ ἐν τῷ ψευδοπλουταρχείῳ συγγράμματι τῆς ἐκδόσεως τοῦ 'Ερχέρου φερόμενον ***βασιλείδια*** ἐλήφθη ἐκ τοῦ βίου 'Αγησιλ. κεφ. 2. 'Η δὲ γραφὴ ἡ ὑπὸ πάντων τῶν κωδίκων μαρτυρουμένη εἶνε ἢ ***βασιλείδας*** διὰ τοῦ ΕΙ ἢ ***βασιλίδας*** διὰ τοῦ Ι. Κατὰ τὴν γραφὴν ταύτην τῶν κωδίκων ἔγραψε καὶ ὁ Dübner ***βασιλείδας*** καὶ ἐγώ, ἂν ὀρθῶς ἢ γελοίως, τοῦτο θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. 'Αλλ' ἴδιον ὅμως παντὸς εὐσυνειδήτου κριτικοῦ εἶνε, πρὶν ὀβελίσῃ καὶ ἀναθεματίσῃ τὸ κατὰ Κ. ***γελοιότατον*** «βασιλείδας», νὰ ἐρευνήσῃ πρότερον οὕτως, ὥστε νὰ πεισθῇ ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ λεχθῇ ὑπὸ ἑλληνικοῦ στόματος τὸ ***βασιλείδας***, ἀλλὰ μόνον τὸ ***βασιλείδια***. 'Αλλὰ καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ἐρεύνης ταύτης πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐν τῷ ἀρχετύπῳ κώδικι ὑπῆρχε ***βασιλείδια***, ὅπερ πασίδηλον καὶ πᾶσιν εὔληπτον, βιβλιογράφος δέ τις ἄδηλον διὰ τί μετέβαλεν εἰς τὸ ἱκανῶς ἄγνωστον ***βασιλείδας***; Πεπαλαιωμένη σήμερον καὶ ἀσύστατος (διότι εὐκόλως ἐξελέγχεται διὰ τῶν ἀψευδῶν ἀριθμῶν) πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ γνώμη καθ' ἣν οἱ ἀντιγραφεῖς εἰκῇ δῆθεν καὶ ἀκρίτως μετέβαλλον τὰ παραδεδομένα· ἡ ἄκριτος αὕτη μεταβολὴ ἀσκεῖται πάντοτε μᾶλλον ὑπὸ ἀκρίτων τινῶν κριτικῶν τῶν νεωτέρων χρόνων (ὅπερ ἐπίσης εὐκόλως δύναται ν' ἀποδειχθῇ διὰ τῆς συγκρίσεως τῶν ἀψευδῶν ἀριθμῶν). Οἱ ἀρχαιότεροι ἐσέβοντο καὶ εὐλαβοῦντο τοὺς κώδικας πολὺ πλέον ἡμῶν. 'Αλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον. Τὰ χειρόγραφα πάντα παρέχουσι ***βασιλ(ε)ίδας***· ἡ δὲ γραφὴ αὕτη προφανῶς ἐξελέχθη, διότι ἀποτελεῖ εὐρυθμοτέραν παρήχησιν πρὸς τὸ ***βασιλέας***, ὅπερ ἐπίσης τετρασύλλαβον (ἐν ᾧ τὸ ***βασιλείδια*** πεντασύλλαβον) καὶ δὴ ὁμοιοκατάληκτον καὶ ὁμοιότατον, καὶ ἑπομένως ἐκρίθη ἁρμοδιωτέρα πρὸς τὸν σκοπόν. 'Αλλὰ καὶ γραμματικῶς ἡ λέξις οὐδόλως εἶνε ἀσύστατος, ὥστε νὰ θεωρῆται ***γελοιοτάτη*** ὑπὸ γραμματικοῦ, οἷος ὁ κ. Κ.

Ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὑπάρχουσι **πάμπολλα** εἰς **-ίδης** οὐσιαστικά, οὐ μόνον προσηγορικὰ ἀλλὰ καὶ κύρια, πατρωνυμικὰ μὲν τὴν κατάληξιν καὶ τὴν ὄψιν, ὑποκοριστικὰ δὲ καὶ σκωπτικὰ κατὰ τὴν ἔννοιαν. Ἀπαριθμοῦμέν τινα ἐξ αὐτῶν : βοΐδης, βομβομαχίδης, βουλοκοπίδης, γραμμοδιδασκαλίδης (πρβ. δασκαλαράκος, δασκαλάκος, δασκαλάκι), δραπετίδης, εἰδομαλίδης, Ἐρασμονίδης («non propterea adpellatur quod patre fuerit Erasmone, sel ut inrideatur ut venustulus» Th. Kock. πρβ. μορφούλλης), Ἑρμοκοπίδης, ζοφοδορπίδης, κλεπτίδης, κλωπίδης (κλεφτόπουλλο, κλεφταράκος), Κλυτομηστωριδυσαρχίδης, Κοιρανίδης (ἅπαξ εἰρημένος), Κολακοφωροκλείδης, Μισαργυρίδης, μισθαρχίδης, ὀφρυανασπασίδης, πανουργιππαρχίδης, πολυχαρίδης, προσαγωγίδης, ῥεθομαλίδης, σπουδαρχίδης, σταφυλοκλοπίδης, στρατωνίδης, συκοτραγίδης, φθειροκομίδης (πρβ. ψειριαρέλλι), φιλογαστορίδης, χρεωκοπίδης κτλ.

Πρὸς ταῦτα πρβ. ἁλιάδης, ἀλωπεκάδης, ἀρχογλυπτάδης, ληϊάδης (« αἰχμάλωτος » Ἡσύχιος. « ληϊάδας : ἐκ λείας αἰχμαλώτους συλληφθείσας » καὶ « ληΐδας : αἰχμαλώτους » ὁ αὐτός)· πορδικάδης (« πατρόθεν πορδικάδαι, ὅτι πατέρων εἰσὶν ὄνων ἡμίονοι » Ἡσύχιος. « πορδηκάδαι » Βέργκιος, «πορδακίδαι» παρὰ τὸ πόρδᾶξ πόρδακος ὁ Μεινέκιος), ῥακιοσυρραπτάδης, στωμυλιοσυλλεκτάδης.

Ἀνάλογα πρὸς ταῦτα θηλυκὰ εἶνε τὰ εἰς -ίς -ίδος οἷον θυρὶς θυρίδος, νησὶς νησῖδος, κλιμακὶς κλιμακίδος, κολακὶς κολακίδος. Πρβ. Πλουτ. Ἠθικ. σελ. 50 e: « οὐδὲ τὰς ἐν Κύπρῳ **κολακίδας**, ἐπειδὴ διέβησαν εἰς Συρίαν **κλιμακίδας** προσαγορευθείσας, ὅτι ταῖς γυναιξὶ τῶν βασιλέων ἀναβαίνειν ἐπὶ τὰς ἁμάξας δι' αὐτῶν ὑποκατακλινόμεναι παρεῖχον» ἔνθα ὅμως εἰς κῶδιξ οὐχὶ ἀσήμαντος ἐκφέρει ταῦτα ἀρσενικῶς : «οὐδὲ τοὺς . . . . προσαγορευθέντας . . . . ὑποκατακλινόμενοι». Ἀθην. σελ. 256 d : «γεγόνασι δὲ παρ' ἡμῖν . . . καὶ γυναῖκες ὑπὸ τὰς ἀνάσσας αἱ προσαγορευθεῖσαι **κολακίδες**». Εἰς τὰ τοιαῦτα ἀνάγεται καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Φωτίου μαρτυρούμενον « Ποταγωγίδες : φάνται μηνυταί » παραβαλλόμενον πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (σελ. 522 f. Βί. Δίων. κεφ. 28) μνημονευομένους **προσαγωγίδας**· περὶ οὗ γράφει τὰ ἀκόλουθα ὁ περιώνυμος Lobeck ἐν τῇ εἰς τὸν στ. 880 ὑποσημειώσει τοῦ Σοφ. Αἴαντος : «Plutarchi auctoritate motus Schneiderus in Arist. Polit. V. 11 αἱ ποταγωγίδες

καλούμεναι in οἱ ποταγωγίδαι καλούμενοι mutavit Comm. p. 348. assentiente Boeckhio Nott. Crit. p. 449. Neuter adhibuit Photii glossam Ποταγωγίδες φάνται ἢ μηνυταί, quae si accurata est interpretatio, sequitur sane viros huic negotio delegatos sed opprobrii causa feminine appellatos esse *lenas*». Πρβ. «ἀρρενωποὺς καὶ ἀρρενωπάδας τὰς γυναῖκας καλοῦσιν» Βεκκέρου 'Ανέκδ. σελ. 446, 24, ὅπου πλημμελῶς διορθοῖ ὁ M. Schmidt: ἀρρενῶπας τὰς γυναικίας (ἴσως *τοὺς γυναικίας*). «'Αρρενωπάδες: ἀνδρόγυνοι» 'Ησύχιος. «ἀνδρογύνοις οἳ καὶ ἀρρενόπαιδες λέγονται» Εὐστ. σ. 1490, 23, ὅπου ὁ Nauck διορθοῖ: «οἳ καὶ ἀρρενῶπαι δὲ λέγονται», ἀλλὰ μᾶλλον γρ. «οἳ καὶ ἀρρενῶπαι λέγονται» ἐξαλειφομένου καὶ τοῦ *-δες*, δι' οὗ ἀμαθὴς ἀντιγραφεὺς θὰ συνεπλήρου τὸ *-παι(δες)*. πρβ. Εὐσταθ. σ. 1571, 47. Ὅπως πρὸς τὰ εἰς *-ίδης* ἀντιπαράκεινται τὰ εἰς *-ίς -ίδος*, οὕτω καὶ πρὸς τὰ εἰς *-άδης* (ὧν ἀνωτέρω κατελέξαμεν παραδείγματα) τὰ εἰς *-άς -άδος*.

Πρὸς ταῦτα δύναταί τις τέλος νὰ παραβάλῃ καὶ τὰ κοινόλεκτα. καὶ καθωμιλημένα τάδε: ναυτόπουλλο, ἑλληνόπουλλο, κλεφτόπουλλο, μπακαλόπουλλο κ.τ.τ. δι' ὧν δὲν σημαίνεται ὁ υἱὸς τοῦ ναύτου, τοῦ κλέπτου κλ. ἀλλ' ὅ τι καὶ διὰ τῶν εἰς *-ίδης*.

Περὶ ἑκάστης σχεδὸν τῶν λέξεων τούτων ἠδύνατό τις πολλά τινα νὰ συγγράψῃ εἴτε παραθέτων τὰ ὑπ' ἄλλων ἤδη γεγραμμένα, acta agens, εἴτε καὶ ἁπλῶς παραπέμπων, ἀλλὰ χάριν συντομίας περιορίζομαι εἰς τὰ κυριώτατα. 'Ιδοὺ σχετικά τινα χωρία ἐκ τῆς προμνημονευθείσης σημειώσεως τοῦ Λοβεκκίου: «Redeo ad Sophoclem. Scholiastes: ἁλιάδαι οἱ παῖδες τῶν ἁλιέων ἤγουν οἱ ἁλιεῖς ὡς 'Ασκληπιάδαι οἱ ἰατροί, quod aptum foret exemplum si medici 'Ασκληπιοὶ vocarentur. Quod autem Grammatici praecipiunt οὐ ποιοῦσιν ἀπὸ προσηγορικοῦ πατρωνυμικὰ Etym. M. 554, 40. id, si ad formam patronymicorum referimus, poetas non servasse multis constat exemplis, quorum prima reperiuntur apud Lyricos. Alcaeus Fragm. VI. p. 16. Pittacum ζοφοδορπίδαν vocavit quod alibi ζοφοδορπίας scribitur ut σπουδαρχίδης et σπουδαρχίας Anecd. p. 63. Pindarus Neptunum ἐννοσίδαν Pyth. IV. 58. et 307. cui nihil simile est praeter ludicrum nomen ὀφρυανασπασίδης Epigr. 'Αδεσπ.

C X. neque tamen iccirco a nomine δᾱ insolita Graecis ratione compositum dicam. Συκοτραγίδης ex Hipponacte et Archilocho affert Eust. p. 1828, 12. eamque terminationem Grammatici dialecto aeolicae adscribunt: Αἰολέων ἴδιον τὰ ἐπίθετα πατρωνυμικῷ τύπῳ φράζειν Schol. Acharn. 602. cui apprime convenit ῥεθομαλίδαι ab aeolico ῥέθος compositum v. Hemsterh. ad Hes. s. Ἰδομαλίδαι. Laconica sunt πολυχαρίδης ap. Aristophanem, Ὀδοντίδας πολυφάγος et Κρονίδαρ πολυέτης ap. Hesychium. Sed manabit haec consuetudo longius. Apud Tragicos praeter ἀλιάδης legitur κοιρανίδης Antig. 940. et θεοὶ οὐρανίδαι Eur. Phoenn. 837. quo loco non coeligenae qui ab Hesiodo dicuntur, sed coelicolae significantur, oppositi inferis. His succedunt Comici; Pherecrates qui nomen κλεπτίδης fabricatus est Poll. VIII. 34. et Aristophanes qui plurima hujus notae procudit: σπουδαρχίδης, μισθαρχίδης, στρατωνίδης, quibus addatur ὁ παρὰ Μενάνδρῳ βοΐδης, ὅ ἐστι πρᾶος καὶ εὐήθης Fragm. p 295. Fx iisdem fortasse fontibus derivatum βουλοκοπίδαι Anecd. p. 221. quemadmodum Solonis familiares χρεωκοπίδαι dicti sunt Plut. V. Sol. c. XV. Alcibiadis Ἑρμοκοπίδαι, ac nescio an Philoxeni cognomen Ὑπερτονίδης Poll. IV. 65. et φθειροκομίδης, φθειρῶν γέμων Hesych. indidem fluxerint; λοπαδαρχίδης extat in Epigr. unde ὀφρυανασπασίδης protuli; γραμμοδιδασκαλίδης in Timonis versibus Athen. XIII. 588.B. σταφυλοκλοπίδης Anth. Pal. IX n. 348. δραπετίδης Mosch. Id. 1. 3. οἱ φιλογαστορίδαι Gregor. Naz. Carm CCXXI. 412. T. IV. Bibl. Gall. Atque haec quidem joci et opprobrii causa ficta sunt; nec sine contumelia Syracusis delatores, quos Hiero induxit, προσαγωγίδαι vocati. Sed hac nota carent deorum epitheta, Herculis Βοαγίδας Lycophr. 652. Liberi Patris Ἡμερίδης quod Vossius ad Arat. 1138. minus recte interpretatur; Οὐρανὸς ἀκμονίδης id est ἀκάματος Antimach. Fragm. XXIV. idemque deus εὐφρονίδης Append. Epigr. CCLXXXI. cui contrariam habet potestatem δυσμενίδης Aelian. V. H. III. 7. Στρατηγὸς ἡγεμονίδης

II Macc. XIII. 24. ἡσυχίδας δόμος Synes. H. VIII. 31. πενθερίδης socer Epiphan. de Pond. et Mens. P. 170. D. Alia ex ignotis loculis promunt Grammatici; Αἰολίδας τοὺς ποικίλους Anecd. p 361. qui alibi αἰολίαι vocantur; γηγυρίδαι, οἰκτροί Hesych. quo loco νηνυρίδαι scribendum videtur ut infra νηνυρίζοντα, θρηνοῦντα, idemque Ἐμμορίδαι, μέτοικοι, qui vel propter ἔγκτησιν ita dicuntur vel ut coloni partiarii id est ἐπίμορτοι, et Πραξιεργίδαι οἱ τὸ ἕδος τῆς Ἀθηνᾶς ἀμφιεννύντες, quod restituendum est Jo. Lydo de Mens. III. 21. 118. Πραξιεργίαι ἐκαλοῦντο οἱ ποντίφικες ὡσανεὶ τελεσταί. Latina hujus generis vocabula continentur Satyrographorum et Comicorum finibus, *stoicida, rapacida, oculicrepida, plagipatida, pultiphagonides,* et ceteri sales Plautini. Terminationis αδης unum est exemplum communi usu tritum γεννάδας, dorice signatum neque omnium casuum particeps, cetera ant glossematica ut γυγάδης insolentius a nomine proprio ductum v. Wernsdorf. ad Himer. XIX 267. ῥηχιάδαι ἢ ῥηχάδαι οἱ τοὺς καταδίκους εἰς ῥαχίας βαλλοντες. Phot. a quibus non multum distant qui ῥαχισταὶ vulgo nominantur; γαιάδας ὁ δῆμος ὑπὸ Λακώνων Hesych., aut ludicra, ut ζηταρετησιάδης Anthol. ἀλωπεκάδης πανοῦργος Etym. M. ἀρχογλυπτάδης idem et Eustath. p. 211,2. ῥακιοσυρραπτάδης et στωμυλλιοσυλλεκτάδης Arist. Rann. 849. quibus assimilatum est proprium Μαριλάδης Acharn. 629. Hinc levi declinatione distant vocabula plebeja in αδους, ἐμπληκταδοῦς, τηθελαδοῦς, de quibus dixi ad Phryn. p. 299. (add. Herodian. π. Μον. p. 21.) patronymicum Μαιαδεὺς et patronymici simile Ἐργαδεῖς una antiquarum tribuum Ionicarum, qua, ut Strabo et Plutarchus ajunt, τὸ ἐργατικὸν continebatur. His si addidero nomina affinitatium ὑϊδοῦς, θυγατριδοῦς, ἀδελφιδοῦς, ἀνεψιαδοῦς, et quae in ιδευς exeunt partim eadem significatione ut ὑϊδεύς, pars animantium patronymica, ut γαλιδεύς, λεοντιδεύς, deinde patronymicorum hypocorismata Αἰακιδεὺς Etym. M. s. v. Μαιαδεὺς ἢ Μαιάδης τῆς Μαίας υἱὸς Nicomach. ap. Phot. Bibl.

CLXXXVII. p. 239. cf. Corais ad Isocr. p. 317. Ἐρωτιδεύς, Χαιριδεύς, postremo gentilicia et localia Ἰλιάδης Eurip. Σικελίδης Theocr. Ἰταλίδης Callim. *Maenalidae* Avien. Descr. v. 311. et quae Stephanus subministrat, Ἠλιάδαι et Ἰδηίδαι pro Ἠλεῖοι, Ἰδαῖοι, haec igitur omnia si quis perlustrat ex ordine collocata, clare perspiciet hac terminatione gentilitates, affinitates, nativasque similitudines declarari, sed ita, ut diversae rerum species vocalium vicissitudine inter se distinguantur. Sed quia hujus formationis initia a Lyricis repetivimus, adjiciendum est quod e Schol. ad Il. P. 324. discimus, fuisse qui hanc patronymicam appellativorum formam Homero ipsi tribuerent: τὸ κήρυκι Ἠπυτίδῃ τινὲς πατρωνυμικῶς· (adde οὐκ εὖ [1]) ἀπὸ τοῦ Ἠπύτης γὰρ Ἠπυτάδης ὤφειλεν, Ἔστιν οὖν παραγωγὸν ἀπὸ τοῦ Ἠπύτα κήρυξ. Cur igitur noluerunt ab Ἤπυτος arcessere, ut Passovius, et ut Virgilius ipse? Primum quia meminerant homerici Ἠπύτα κήρυξ, deinde quod Ἤπυτος nec legitur apud poetam, nec ut cetera andronymica in τος, Αἴπυτος, Ἔλατος, Εὔρυτος, Ἔχετος, Ἴφιτος, Κτέατος, Λήϊτος, Νήριτος etc. etymon evidens habet; quae rationes ut nobis angustiores videantur, apud severos illos ne dicam superstitiosos homerici sermonis exactores certe plurimum valuerunt; his satis fecisset Ἠπυτάδης· nam sic terminari solent patronymica a nominibus in ης, εας, ευς, ιος, ων profecta. v. Etym. M. 554, 58. Gudian. p. 465, 56. Sed quum ἠπυτίδης praeferunt, δραπετίδης et similia spectantes, certe versuram faciunt; nam haec paragoge Homero inusitata est.

Πρὸς τὸ **βασιλείδης** παραβλητέον κατά τινα λόγον τὸ **κοιρανίδης**, ὅπερ ἐπίσης εἶνε ἅπαξ εἰρημένον ἐν τῇ Σοφ. Ἀντιγόνῃ. Περὶ δὲ τοῦ γένους τῶν **Βασιλιδῶν** ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Πολιτ. Ε' 6 γράφει τὰ ἑξῆς: «Καὶ ἐν Ἐρυθραῖς δὲ ἐπὶ τῆς τῶν Βασιλιδῶν ὀλιγαρχίας ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, καίπερ καλῶς ἐπιμελομένων τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ

[1]) Μᾶλλον συμπληρωτέον τὸ **κακῶς**.

ὅμως διὰ τὸ ὑπ' ὀλίγων ἄρχεσθαι ἀγανακτῶν ὁ δῆμος μετέβαλε τὴν πολιτείαν» πρβ. καὶ Σουίδ. ἐν λ.

Περὶ δὲ τοῦ *εἰδομαλίδης* ὁ Εὐστάθιος ἐν Παρεκβ. εἰς Ὀδύσσ. σ. 1571,43 γράφει: «Τῶν τις δὲ μεθ' Ὅμηρον...... *εἰδομαλίδην* ἔφη σκωπτικῶς τινα διὰ τὸ καλλωπίζεσθαι τὰ μῆλα τῆς ὄψεως, ἐρευθόμενον δηλαδὴ κορικώτερον, οὗπερ ἀνάπαλιν ἔχοι ἂν ὁ παρὰ τῷ Κρατίνῳ ἀρρενώπας, τὰ μὲν ἄλλα γύνις ὤν, ἔχων δέ τι ἀνδρόμορφον». Τὰ αὐτὰ ὁ αὐτὸς ἐν σελ. 1412, 31. Ὁ δὲ Σχολ. Ἰλ. Χ 68 γράφει τὰ ἑξῆς: «Αἰολεῖς δὲ τὸ πρόσωπον (ῥέθος) καὶ ῥεθομαλίδας (ῥεγομαλίδας Nauck) τοὺς εὐπροσώπους φασί». Τὰ αὐτὰ ἀναγινώσκομεν καὶ παρὰ Μιλλέρῳ (ἐν Mélanges de Litt. Grecque σελ. 415): «Εἰδομαλίδης ἀπὸ τοῦ καλλωπίζειν τὰ μῆλα τῆς ὄψεως». Ὁ δὲ Ἡσύχιος: «Ἰδομαλιάδαι: οἱ τὰς ὄψεις κοσμούμενοι» ἔνθα γράφει «εἰδομαλίδαι» ὁ M. Schmidt, ἀλλὰ πρβλ. «ἴδοι: ὀφθαλμοί» Ἡσύχιος.

Τέλος τὸ συμπέρασμα εἶνε ὅτι τὸ *βασιλείδης*, ἀφ' οὗ καὶ ὑπὸ τῶν χειρογράφων πάντων ἐπιβεβαιοῦται, ὑποστηρίζεται δὲ γραμματικῶς τε καὶ λογικῶς διὰ πλείστων ὁμοίων καὶ ἀναλόγων παραδειγμάτων, οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει ὅπως ἀπορριφθῇ, γελοία δὲ ἀποδεικνύεται ἡ ὡς *γελοιοτάτου* ἀποκήρυξις αὐτοῦ.

Ζ'

Στοβαίου Ἀνθολ. Τόμ. Γ' σελ. 177, 11 (ἔκδ. Meineke): «κοσμῶ ἱερά, καλλίονες δ' ἐξ ἐμοῦ ⟨χῶραι⟩ καὶ πόλεις· ἐμὰ γὰρ (δὲ codd.) ἔργα καὶ τείχη καὶ λιμένες καὶ στοαὶ (στόλοι codd.) ποταμοὺς δ' ἀβάτους γεφύραις σκέπω καὶ γῆν κεχωρισμένην ἥρμοσα. 31 καὶ σὺ δ' αὐτός, ὦ Ζεῦ, πλοῦτον ἀνθρώποις ἀναγκαῖον ἀπέφηνας ὃς σῶμ' ἔδωκας ἐσθήτων δεόμενον, οὐ θριξὶν ὡς τὰ ἄλλα καὶ δοραῖς σκεπόμενον, τροφὴν δ' οὐ πόαν οὐδὲ ταὐτόματα, ἀλλ' ἀεὶ δεῖ τινὸς (τινὰ codd.) πρίασθαι τὸ ζῆν». Αὐτ. σελ. 187, 8 «δυστυχεῖ μέν τις δι' αὐτὸν ταῖς εἰς τὸ πορίζειν ταλαιπωρίαις, φθείρεται δὲ ἄλλος εἰς ἡδονὰς ἀπὸ τῶν περιττῶν δαπανῶν (πόνων codd.)· κόρον δ' οὐκ ἔχει τοῖς κτησαμένοις, ἀεὶ δ' ἀνία αὐτῷ πάρεστιν ὅπως ἂν ⟨προσ⟩γένηται. Καὶ ὥσπερ ἡ τῶν ὑδεριώντων νόσος αὔξεται πρὸς τὸ μᾶλλον ποθεῖν ἀφ' ὧν πίμπλαται. κακὸς μέν ἐστι τῷ φιλοπόνῳ [πλοῦτος], ἀναλίσκει γὰρ αὐτοῦ τὴν φιλοπονίαν εἰς κέρματα ἀλλαχοῦ δυναμένην

(?)· κακὸς δὲ ⟨τῷ⟩ ῥᾳθύμῳ διδοὺς ἀφορμὰς ἁμαρτημάτων· ἀμφοτέροις δ' ὀλέθριος· τὸν μὲν γὰρ ἐοιθότα (εἰδότα codd.) κάμνειν ἀσχολεῖ, τὸν δ' εἰς τρυφὴν νοσοῦντα καὶ προτρέπει (Jacobs: προτρέπειν ποιεῖ codd.). ποιεῖ δ' ἅμα μὲν κόλακας ἀνθρώπους πρὸς (εἰς codd.) ἐλπίδα χρημάτων, ἅμα δὲ ὑπὸ πολλῶν κολακευομένους διὰ τὰ χρήματα κτλ.».

Τὰ ἐκ τοῦ Στοβαίου ταῦτα χωρία παρέθηκεν ὁ Wilamowitz—Moellendorff ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ Antigonos von Karystos σελ. 294 ἵνα διορθώσῃ, ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ ἐν ἄλλαις σελίσιν. Ἐγὼ δὲ ἀντέγραψα ἐνταῦθα μόνον τὰ ἐκ τῆς σελ. 294 ὡς ἔχει διωρθωμένα ἢ μᾶλλον παραδιωρθωμένα αὐτὰ ὁ Γερμανὸς καθηγητής, ἵνα ἀπαλλάξω μὲν καὶ αὐτὰ τῆς ἐπαπειλουμένης φθορᾶς, ἐπιστήσω δὲ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἐν ταῖς ἄλλαις σελ. οὐχ ἧττον κινδυνεύοντα τοῦ Στοβαίου χωρία, εἰς ἃ θὰ ἐπανέλθω ἐν ἄλλῃ εὐκαιρίᾳ.

Οὐδεμία ἐκ τῶν δαψιλῶς προχεομένων διορθώσεων αὐτοῦ εἶνε ὀρθή· τοῦτο δὲ παρατηρῶ ὄχι διὰ τοὺς εἰδότας τὸν ἄνδρα καὶ τὴν περὶ τὴν ἑλλ. γλῶσσαν ἐμπειρίαν αὐτοῦ ἀλλὰ διὰ τοὺς μὴ εἰδότας. Καὶ πρῶτον ἡ πρώτη αὐτοῦ διόρθωσις **χῶραι**, ὡς παρεστάθη, δὲν ἔχει ὀρθῶς. Πιθανὸν νὰ ἐλλείπῃ τι, πιθανὸν δὲ καὶ τὸ ἐλλεῖπον νὰ εἶνε τὸ **χῶραι**· ἀλλ' οὕτω γυμνὸν διατί ἤθελεν ἐκλίπῃ; Ἡ αἰτία δι' ἣν ἐξέλιπεν εἶνε πιθανῶς ἡ ἐπανάληψις τοῦ συνδέσμου **καί**. Ὁ γενικώτατος καὶ κυριώτατος νόμος τῆς ἐλλείψεως εἶνε τὰ **ὁμοιοκάταρκτα** ἢ **ὁμοιοτέλευτα** λεγόμενα. Τοῦτο διδάσκουσι τὰ χ/φα, τοῦτο διδάσκει ἡ καθ' ἡμέραν χρῆσις. Ὅθεν πρέπει νὰ συμπληρώσωμεν, ἂν ὑπάρχει χρεία, μᾶλλον ὧδε: «ἐξ ἐμοῦ ⟨ΚΑΙ ἀγροὶ⟩ ΚΑΙ πόλεις» κτλ.

Δεύτερον ἡ τροπὴ τοῦ **δὲ** εἰς **γὰρ** ἐν τοῖς ἐφεξῆς δὲν εἶνε ἀναγκαία· διότι ὁ Τέλης ἐξακολουθεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν προηγουμένων.

Τρίτον τὸ ἑπόμενον **στοαὶ** ἀντὶ τοῦ **στόλοι** τῶν χ/φων δὲν ἔχει καλῶς, καὶ ἄλλως καὶ διότι εἰς τὰ ἡγούμενα «**τείχη καὶ λιμένες**» παρέπονται μᾶλλον οἱ **στόλοι** ἢ αἱ **στοαί**, ὅπερ τίνα λόγον θὰ εἶχεν ἐνταῦθα; Διὰ τί **στοαὶ** καὶ ὄχι **ναοὶ** ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον;

Τέταρτον ἐπίσης δὲν βλέπω τὸν λόγον δι' ὃν διώρθωσε δῆθεν «ἀλλ' ἀεὶ δεῖ τινὸς (γρ. τινος) πρίασθαι τὸ ζῆν.» Τὸ χωρίον χρῄζει ἀκέσεως ἀλλ' οὐχὶ τοῦ Ἀκεσίου τούτου ἰατροῦ. Ὁ Τέλης ἀποτεινόμενος πρὸς

τὸν Δία λέγει. «Σύ, ὦ Ζεῦ, ἔδωκας εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς τροφὴν ὄχι πόαν οὐδὲ ταὐτόματα, ἀλλὰ τοῦτο τὸ ζητούμενον.» Ποῖον δὲ εἶνε τοῦτο εὐκόλως ὑποδεικνύει ἡ σειρὰ τοῦ λόγου. Ἀφ' οὗ τροφὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἡ αὐτοφυὴς πόα οὐδὲ τὰ οἴκοθεν παρεχόμενα εἰς τὰ ἄλλα ζῷα βρώματα, εἶνε βεβαίως παρεσκευασμένα τινὰ σιτία, δι' ὧν ἐξαγοράζει τὴν ζωὴν ὁ ἄνθρωπος. Καὶ τοιαῦτα ἀληθῶς εἶνε. Τὰ παρεσκευασμένα ταῦτα βρώματα λανθάνουσιν ἐν τῇ γραφῇ τῶν κωδίκων «δεῖ τινα» τ. ἔ. ***δεῖπνα***. Ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ πιθανῶς χρῄζει διορθώσεως καὶ τὸ ***τὰ ἄλλα***, ἀνθ' οὗ γρ. ἢ ***τὰ ἄλλα ζῷα*** ἢ ***τὰ ἄλογα***.

Ἡ ἐφεξῆς διόρθωσις ***δαπανῶν*** ἀντὶ ***πόνων*** προῆλθεν ἐκ παρερμηνείας· διότι τὸ νόημα εἶνε ὅτι ἄλλος μὲν δυστυχεῖ καὶ κακοπαθεῖ ἕνεκα τῶν ταλαιπωριῶν, ἃς ὑφίσταται πρὸς πορισμὸν τοῦ πλούτου· δυστυχεῖ δὲ ἢ διότι δὲν μεταχειρίζεται τὸν πλοῦτον, ἢ διότι ἀποτυγχάνει αὐτοῦ ἢ δὲν ἐπιτυγχάνει ὅσον ἐπιθυμεῖ παρὰ πάσας τὰς προσπαθείας του. Ἄλλος δὲ πάλιν κοπιάζει περισσῶς εἰς πορισμὸν πλούτου, ἀλλὰ τὸν ἐκ τῶν περισσῶν τούτων κόπων ποριζόμενον πλοῦτον φθείρει φθειρόμενος καὶ αὐτὸς εἰς ἡδονάς. Ὅπως δὲ καὶ ἂν ἑρμηνεύσῃ τις ἢ ἀναπτύξῃ τὸ νόημα, τὸ ***πόνων*** εἶνε ἀναπόφευκτον, ἀντιστοιχεῖ δὲ πρὸς τὸ ἡγούμενον ***ταλαιπωρίας*** καὶ δὴ ἀπαιτεῖται. Πᾶσαν ταύτην τὴν ἀντιστοιχίαν καὶ τῶν νοημάτων καὶ τῶν λέξεων καταστρέφει τὸ ***δαπανῶν***.

Ἕκτη διόρθωσις εἶνε ἡ ἑπομένη ***προσγένηται*** ἀντὶ τοῦ ***γένηται*** τῶν χ/φων. Ἡ διόρθωσις προῆλθεν ἐξ ἀπειρίας τῆς ἑλλ. γλώσσης· διότι τὸ προηγούμενον ***κτησαμένοις*** (τ. ἔ. τὸν πλοῦτον) ἀπαιτεῖ ἀκριβῶς τὸ ***γένηται*** τῶν χ/φων ὄχι τὸ ***προσγένηται***. Τὸ ***κτῶμαι*** χρήματα, πλοῦτον κττ. παθητικῶς λέγεται ***γίγνεταί*** μοι χρήματα, πλοῦτος. Τὸ δὲ ***προσγίγνεταί μοι*** χρήματα, πλοῦτος ἀντιστοιχεῖ ὄχι πρὸς τὸ ***κτῶμαι*** ἀλλὰ πρὸς τὸ ***προσκτῶμαι*** χρήματα, πλοῦτον. Ταῦτα εἶνε στοιχειώδη.

Τὸ ἐφεξῆς ***πλοῦτος*** δὲν χρῄζει παρενθέσεως· διότι ἐν τοῖς ἡγουμένοις γενομένης μεταβολῆς τοῦ ὑποκειμένου, ἀνάγκη ἦτο ἐνταῦθα νὰ προστεθῇ τὸ ***πλοῦτος***. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς· δὲν ἐπαναλαμβάνεται μὲν τὸ ***πλοῦτος*** ὡς ὑποκείμενον, ὅταν εἶνε τὸ αὐτὸ ἐν τοῖς ἡγουμένοις· τοὐναντίον δὲ τίθεται, ὅταν μεταβάλληται ἐν τοῖς ἡγουμένοις τὸ ὑποκείμενον. Ἴδ. π. χ. σελ. 188, 2. 11. 21 κτλ.

Ἐφεξῆς εἰς τὸ ***δυναμένην*** προσέθηκεν ἐρωτηματικόν, θέλων νὰ ἐρωτήσῃ τί βούλεται ἐνταῦθα ἡ λέξις αὕτη καὶ τί σημαίνει Τὸ ***δυναμένην*** εἶνε ὑγιέστατον (ὑπονοεῖται τὸ ***ἀναλίσκεσθαι***) ἀλλὰ παρίσταται ὡς ὕπουλον ὑπὸ ἀμαθοῦς ἰατροῦ, ὅστις τὰ ὑγιῶς ἔχοντα ὑπολαμβάνει νοσοῦντα καὶ τἀνάπαλιν.

Καὶ ἡ ἐν τοῖς ἐφεξῆς προσθήκη τοῦ ἄρθρου «⟨τῷ⟩ ῥαθύμῳ» ἀντὶ τοῦ «ῥαθύμῳ» δὲν εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαία παρὰ τοιούτῳ συγγραφεῖ. Πρβ. π. χ. τὰ ἀνωτέρω χωρία, ἐν οἷς τὸ ***πλοῦτος*** κατ' ἀρχὰς μὲν κεῖται ἄνευ ἄρθρου, ἐν δὲ τοῖς ἑξῆς εἶνε σύναρθρον. Πρβ. καὶ σελ. 177, 22: «πόθεν δοῦλαι γυναιξὶν εἰς ταλασίας; Πόθεν δ' ὅπλα τοῖς ἀνδράσιν;» ἐν οἷς ἡ ἀντιστοιχία ἀπῄτει ἀμφοτέρωθι ἢ τὴν ἐπανάληψιν ἢ τὴν παράλειψιν τοῦ ἄρθρου.

Ἀλλὰ τὸν κολοφῶνα τῶν διορθώσεων κατέχει ἡ ἑπομένη φράσις «τὸν μὲν γὰρ ***ἑοιθότα*** (ἀντὶ τοῦ ***εἰδότα*** τῶν χ/φων) κάμνειν ἀσχολεῖ» ἥτις διὰ τοῦ σοφοῦ τούτου ἀκέστορος κατέστη πάντῃ ἀδιανόητος. Τὸ ***ἑοιθότα*** ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν ὁμοίων τῶν ὀφειλομένων εἰς τὸν ἑλληνισμὸν τοῦ ἐξόχου τούτου ἰατροῦ, οἷον τὸ ***προσπίπτειεν***, ***αὖξον*** (προστακτ.), ***δόξην***, ***μειλιχοδωδός***, ***φερεσσακέας*** (ὡς ὀνομαστ. Philol. Unters. σελ. 326), ***ἀντεπαρῳδήσαν*** (αὐτ. σ. 243 ἀνάλογον πρὸς τὸ ***ἀντεκατηγόρησαν*** τοῦ αὐτοῦ παρὰ τῷ Ἐρωτιανῷ), ***πλημοχόων*** (ἐξ ὀνομ. ***πλημοχόη*** Analecta σ. 171), ***εἶδα*** (γράφει ἐν στ. 1108 τοῦ Ἡρακλ. Μαινομ. ἀντὶ τοῦ ***οἶδα***)· καὶ τῶν ἄλλων ὅσα θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, πλὴν μόνον ὅτι ταῦτα μὲν παρέχουσι καὶ λαβήν τινα πρὸς νόησιν, τὸ δὲ ***ἑοιθότα*** οὐδεμίαν. Τί σημαίνει;

Καὶ περὶ τῆς ἐφεξῆς διορθώσεως αὐτοῦ ***πρὸς ἐλπίδα*** ἀντὶ τοῦ ***εἰς ἐλπίδα*** ἐρωτῶμεν ἐπίσης τί σημαίνει. Ἀλλὰ περὶ τούτων οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπάρχουσί τινες τῶν παρ' ἡμῖν, οἵτινες ἢ ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐξ ἰδίων λόγων λίαν φροντίζουσι περὶ τοῦ ἀνδρός, περὶ δὲ τὴν σοφίαν αὐτοῦ εἶναι ἢ φαίνονται ὅτι εἶνε τόσον ἐπτοημένοι, ὥστε καὶ τὸν γέλωτα αὐτοῦ ὑπολαμβάνουσι σπουδαῖόν τι χρῆμα, παραθέτω ἐνταῦθα ὀλίγα ἐκ πολλῶν δείγματα τῆς περὶ τὴν ἑλλην. γλῶσσαν σοφίας τοῦ ἀνδρός, ἐξ ὧν θὰ δειχθῇ ἀριδήλως ὅτι μεταξὺ τῶν «Γραικύλων» τοῦ Wilamowitz ὑπάρχουσι πολλοί, οἵτινες ἐπὶ

πολὺν χρόνον δύνανται νὰ διδάσκωσιν αὐτὸν καὶ τοὺς ὁμοίους του ἑλληνικά. Ταῦτα δὲ λέγων οὐδόλως ἀρνοῦμαι ὅτι καὶ σήμερον ἔτι ὑπάρχουσι μεταξὺ τῶν Γερμανῶν φιλολόγων πολλοί, ἀλλὰ πολὺ διάφοροι τῶν Οὐϊλαμοβιτζίων, χρησιμώτατοι ὄντες εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ διὰ τοῦτο παρ' ἡμῖν πολλῆς τιμῆς ἄξιοι.

Ἐν τῷ συγγράμματι, οὗ ἡ ἐπιγραφὴ Isyllos von Epidauros Berlin 1886, μετετύπωσεν ἐν σελ. 13 τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ ὑπὸ Καββαδίου εὑρεθεῖσαν ἔμμετρον ἐπιγραφήν, τὸν ἔκτοτε γνωστὸν παιᾶνα τοῦ Ἰσύλλου. Ἐν στ. 26 κέ. κατὰ τὴν τοῦ Wilamowitz διαίρεσιν ἀναγινώσκομεν τάδε: «Ἰεπαιὰν ἰεπαιάν, χαῖρεν Ἀσκλα/πιέ, τὰν σὰν Ἐπίδαυρον ματρόπολιν αὔ/ξων, ἐναργῆ δ' ὑγίειαν ἐπιπέμποις κτλ.» Ἐν τούτοις ὁ μακαρίτης Δ. Σεμιτέλος μετέγραψε τὸ ***χαῖρεν*** εἰς ***χαῖρε***, ὁ δὲ Wilamowitz τὸ ὀρθότατα ἔχον ***αὔξων*** εἰς ***αὖξον***· τ. ἔ. ἐδημιούργησε νέαν προστακτικὴν τοῦ ῥήματος ***αὔξω***. Κατὰ τὸν σπουδαῖον λοιπὸν τοῦτον φιλόλογον, οὗ αἱ γνῶμαι τοσαύτης τιμῆς κρίνονται ἄξιαι ὑπό τινων τῶν ἡμετέρων, ἡ προστακτικὴ τοῦ ***γράφω***, ***βάλλω***, ***λείπω*** κ.τ.τ. εἶνε ***γράφον***, ***βάλλον***, ***λεῖπον***. Τῆς νέας ταύτης προστακτικῆς ***αὖξον*** ἀπὸ ἐνεστῶτος ***αὔξω*** εὑρετὴς εἶνε ὁ αὐτὸς Wilamowitz, ὃν ἄλλοτε ἀνακαλύψαντα νέαν εὐκτικὴν ἀπεκάλεσα «προσπίπτεις optativi inventorem.» Ἡ ἀπόφανσίς μου νῦν ἐπικυροῦται λαμπρῶς. Οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι αἱ φιλολογικαὶ ἀνακαλύψεις τοῦ κυρίου τούτου δὲν περιορίζονται εἰς τὸν πενιχρὸν τοῦτον ἀριθμόν.

Σχόλ. (Townl.) Ἰλ. Σ 379 ὁ Maass ἐκ διορθώσεως τοῦ Wilamowitz ἔγραψε «τοὺς ἥλους ἐνῆρεν» (***ἐνήργει*** τὰ χ/φα). Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ ἐξεύρῃ τί εἶνε τὸ τέρας τοῦτο; Ὀφείλει νὰ εἶνε παρατατικὸς ὄχι τοῦ ῥήμ. ***ἐναίρω*** ἀλλὰ τοῦ ***ἐνείρω***, οὗ ὁ παρατατικὸς εἶνε ***ἔνειρε*** !! Τοιούτους τύπους μάτην δύναταί τις ν' ἀναζητήσῃ καθ' ὅλην τὴν ἑλλην. φιλολογίαν. Ἓν μόνον ὅμοιον παράδειγμα ἠδυνήθην νὰ εὕρω ἐν τοῖς αὐτοῖς Σχολίοις σελ. 535 (Ν στ. 440): «ἀπεδίωκεν, ***ἀπῆργεν***, ἐκώλυεν». Ἀλλ' ὁ τύπος ὅμως οὗτος ἀνήκει εἰς τὴν ὀξύνοιαν τοῦ ἑταίρου ἐκδότου Maass. Ὅμοιος ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζει.

Ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς κλίσεως τῶν ὀνομάτων ἥκιστα ἀκριβοῖ. Π. χ. σελ. 45 τῶν Observation. criticae in comoediam Graecam

1870 ἔγραψε «θηλυδρίων χορὸς» καὶ μετ' ὀλίγα «θηλυδρίους». Τὸ αὐτὸ καὶ ἐν σελ. 47 καὶ ἐν σελ. 48. Ἀλλὰ πασίγνωστον εἶνε ὅτι τὸ ὄνομα ἔχει ὀνομαστικὴν «θηλυδρίας» καὶ κλίνεται κατὰ τὴν πρώτην κλίσιν.

Αὐτ. σελ. 50 ἔγραψε «προμνηστρίαν.» Ὁμοίως ἐν σελ. 72 τῶν Analecta Euripidea «δόξην» ὡς αἰτιατικὴν τοῦ *δόξα*!! Δόξα καὶ τιμὴ τῷ ἐξόχῳ φιλολόγῳ.

Ἐπίσης ἐν τοῖς Analect. Euripid. σελ. 72 ἔγραψεν «εὐελπίδος».

Ἐν δὲ τῇ ἐκδόσει τοῦ Μαινομένου Ἡρακλέους Τόμ. Α' σελ. 139 ἔγραψε ***Νεμεονίκων*** καὶ ***Νεμεονίκοις*** ὁ μέλλων ἐκδότης τοῦ Πινδάρου. Πῶς δὲ κρίνει τὰ τοιαῦτα σφάλματα, ἴδε τὴν ἐν σελ. 109 σημείωσιν εἰς τὸν στ. 13.

Ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἀθηναίου Α' σελ. 29e: «Μάγνητα. δὲ ***μειλιχόδωρον*** καὶ Θάσιον ..... τοῦτον ἐγὼ κρίνω πολὺ πάντων εἶναι ἄριστον» ἀντὶ τοῦ ***μειλιχόδωρον*** ὁ Wilamowitz ἔγραψε «μειλιχοδωδόν», ἣν εἰκασίαν κάκιστα ποιῶν ἐμνημόνευσεν ὁ Kaibel ἐν τῇ ἄλλως ἀξιολόγῳ ἐκδόσει αὐτοῦ· διότι ἡ λέξις ***μειλιχοδωδὸς*** παρὰ τὸ ***μείλιχος*** καὶ ***ὀδωδὼς*** εἶνε ἀνελληνίστως καὶ βαρβάρως καὶ τερατωδῶς πεπλασμένη. Οὐδέποτε ἑλληνικὸν στόμα ἠδύνατο νὰ ἐκστομίσῃ τοιαύτην λέξιν. Ἄλλως δὲ τὸ ***μειλιχόδωρος*** εἶνε ὀρθὸν καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην διορθώσεως· κατεσκευασμένον δὲ ὡς τὸ ***ἀγλαόδωρος***, ***ἠπιόδωρος***, ***μεγαλόδωρος***, ***γλυκύδωρος*** κττ. κατὰ ταῦτα πρέπει καὶ νὰ ἐξηγηθῇ. Αἶσχος δὲ εἶνε νὰ διορθῶται κάλλιστα ἔχουσα λέξις διὰ τοῦ ***μειλιχοδωδόν***!! Ἀλλὰ παρὰ Wilamowitz τὰ τοιαῦτα σφάλματα ὅση ψάμμος θαλάσσης. Ὅθεν ἀναφέρω ἐκ τῶν ἄλλων παραδιορθωμάτων αὐτοῦ ὀλίγα δείγματα γεύματος χάριν.

Σχόλ. Ἰλ. Ρ 372 ὁ ἐκδότης ἐξ εἰκασίας τοῦ Wilamowitz ἔγραψεν «οὔτε χαμόθεν ἦν νέφος ἰδεῖν οὔτε ἐπὶ ὄρους ἀναβάν.» Τὸ τῶν χ/φων ***ἀναβάντα*** ἄριστα ἔχον οὐδέτερος κατενόησεν, οὔτε ὁ Maass οὔτε ὁ διορθωτής. «Οὔτε χαμόθεν ἦτο δυνατὸν νὰ ἴδῃ τις νέφος οὔτε ἐπὶ ὄρους ἀναβάς.» Ὑπάρχει τι τούτου ἁπλούστερον; Καὶ ὅμως ἀμφότεροι προετίμησαν νὰ γράψωσιν ὡς ἔγραψαν: «Οὔτε χαμόθεν ἦτο δυνατὸν νὰ ἴδῃ τις νέφος οὔτε ἐπὶ ὄρους ἀναβὰν νέφος.» Νέφος ἀναβάν!

Σχολ. Ἰλ. Λ 430: «ἄμφω ἑνὸς τὰ σωμάτια· σωματικὰ δὲ καὶ

ψυχικὰ ἐπαινεῖται.» Τὰ **σωμάτια** ὅτι καλοῦνται ὑπὸ τῶν Σχολ. τοῦ Ὁμήρου ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, εἶνε πασίγνωστον· ἀλλ' ὁ διορθωτὴς τῶν Σχολίων Wilamowitz διώρθωσεν «ἄμφω ἑνὸς τὰ σωματικά τε καὶ ψυχικὰ ἐπαινεῖται ! !»

Ἐν τῇ ὑπὸ Spengel γενομένῃ ἐκδόσει τῶν Ῥητόρων Τόμ. Γ' σελ. 365, 22 ἀναγινώσκομεν : «ἐπὶ μέντοι τούτων διαμέμνησο . . . . τὸ προσταχθὲν ἀναγκαίως **βραχύτατα ἐπιδραμεῖν.**» Ὁ Wilamowitz διώρθωσεν «ὡς βραχυτάτοις ἐπιδραμεῖν» παραχθεὶς ὡς φαίνεται ἐκ τῆς χρήσεως τῆς λατιν. γλώσσης. Πρβ. paucis (verbis) commemorare, dicere exponere aliquid. Ἀλλ' ἑλληνιστὶ λέγεται, ὡς ἐγὼ τοὐλάχιστον γνωρίζω, ἢ βραχύτατα» ἢ «διὰ βραχυτάτων ἐπιδραμεῖν.» Καθ' ὅμοιόν τινα τρόπον ἔγραψεν ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Εὐριπιδείου Ἡρακλέους (Τόμ. Β' σημ. εἰς στ. 143) «τοῖς παισὶν αὐτοῦ φείσεται» λατινικὴν σύνταξιν ἐφαρμόσας εἰς ἑλληνικὰς λέξεις.

Σχολ. Ἰλ. Ζ 211 : «οἱ γοῦν συνεχῶς ἀφροδισιάζοντες τὸ τελευταῖον **αἷμα ἀφιᾶσιν**· τὸ γὰρ μεταβαλλόμενον ἀναλώσαντες τὸ ἀμετάβλητον **ἐξέλκουσι»**. Οὕτως ἐξέδωκε τὸ χωρίον ὁ Maass ἐξ εἰκασίας τοῦ Wilamowitz. Τὰ χ/φα παρέχουσιν «αἷμα φέρουσιν,» ἀνθ' ὧν γρ. «αἷμα ἀφαιροῦσιν» ὡς κατωτέρω εἶπεν «ἐξέλκουσι».

Σχολ. Ἰλ. Ν. 622 : «τοῖς εἰς ἐμὲ ὑμῖν πεπραγμένοις ἄλλο οὐδὲν ἐνδεῖ τῶν αἰσχρῶν.» Ταῦτα ὀρθότατα ἔχοντα ὁ Wilamowitz μετέβαλεν εἰς τὰ σόλοικα «τοῖς εἰς ἐ. ὑ. π. ἄλλο οὐδὲν ἐνδεῖτε τῶν αἰσχρῶν.»

Αὐτ. Ἰλ. Ρ 368 : «ἠέρι γὰρ] ὑπὲρ τοῦ δεινῶσαι τὴν μάχην εἰς **τὸ τυχὸν μέρος** τῶν πληγῶν φερομένων.» Ἕλλην ἀναγνώστης δὲν ἐννοεῖ καλῶς τὴν φράσιν «εἰς τὸ τυχὸν μέρος,» διότι ὀφείλεται εἰς τὸν Wilamowitz. Ὁ Σχολιαστὴς ἔγραψεν ὀρθότατα τάδε : «εἰς ὃ τύχοι μέρος.» Τίς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐννοεῖ ταῦτα ;

Ὁμοίως παραδιώρθωσε τὸ Σχόλ. Ἰλ. Κ 254 : «καὶ γὰρ δυνατόν φησι τὸ ἀναχωρεῖν νῦν, τὸ δὲ εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἀδύνατον **καταληφθέντας** ὑπὸ Ἀχιλέως,» ὅπου τὸ σαφέστατον **καταληφθέντας** μετέγραψεν εἰς **καταληφθέντων** !

Ἀλλὰ τῶν παραδιορθωμάτων τὸ πλῆθος εἶνε ἄμετρον. Ἀναφέρω ἐνταῦθα ἓν μόνον ἔτι, Σχολ. Ἰλ. Ν 703 : «καὶ Πτολεμαῖος γὰρ εἰς τὸ τὸ τῆς Ἀρσινόης χιλιάροτρον τέμενος μέλανας ἀνῆκε βοῦς.» Ταῦτα

ἡμεῖς μὲν οἱ Ἕλληνες πάντες ἐννοοῦμεν: «χιλίων ζευγαριῶν χωράφι», ἴσως δὲ καὶ οἱ Φράγκοι ἔχουν δίκαιον νὰ μὴ ἐννοῶσιν αὐτά. Ἀλλ' οὐδεὶς ὅμως προέβη καὶ εἰς διόρθωσιν, πλὴν τοῦ Wilamowitz γράψαντος: «χιλιάρουρον τέμενος,» ὡς εἰ ἡ ἄρουρα ἦτο μέτρον τῆς ἐκτάσεως τῶν ἀγρῶν.

Τέλος χάριν συντομίας ἀναφέρω ἐκ τῶν Analecta Euripidea σελ. 192 διόρθωσιν χωρίου πολυθρυλήτου διὰ τὴν συχνὴν αὐτοῦ ἐφαρμογήν. Ὁ Εὐριπίδης ἔγραψε «πενία, διδάσκει δ' ἄνδρα τῇ χρείᾳ κακόν,» ὅπου ὁ Wilamowitz πάντως γραπτέον νομίζει: «τῇ χρείᾳ κακά,» διότι ἀπαιτεῖται, λέγει, ἡ ἑξῆς ἔννοια; paupertati vitium inest, quod hominem mala docet, ad mala facta pellicit. Ἀλλ' ὅτι σφάλλεται δεινῶς ὁ περικλεὴς ἑρμηνευτὴς τοῦ Εὐριπίδου ἀποδεικνύουσι πάμπολλα ὅμοια χωρία, οἷον «ποιητὴν δ' ἄρα Ἔρως διδάσκει», «χρεία διδάσκει . . . . σοφόν», καθ' ὃ τὸ τοῦ κωμικοῦ «χρεία διδάσκει, κἂν ἄμουσος ᾖ, σοφὸν Καρχηδόνιον.» (οἶνος) «ποιεῖ χορευτήν, κἂν ἄμουσος ᾖ, τὸ πρίν.» Πρβ. «ἀλλὰ μ' ἀνὴρ ἐμύησ' Ἑλικωνίδα.» Ἡ σύνταξις εἶνε: πενία διδάσκει ἄνδρα (εἶναι) τῇ χρείᾳ κακόν, Ἔρως διδάσκει (τινὰ εἶναι) ποιητὴν »κτλ. Τί τούτων ἁπλούστερον;

Καὶ ταῦτα μὲν ὁπωσδήποτε ἐννοοῦνται· ἀλλ' ὅλως ἀδιανόητα εἶνε ὅσα ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ συναρπασθεὶς ἔγραψεν ἐν σελ. 199 τῶν μνημονευθέντων ***Ἀναλέκτων*** περὶ τοῦ Αἰσχύλου ἑλληνιστὶ κατὰ τόνδε τὸν τρόπον: «Τὰ διὰ παντὸς ἀμώμητα longe superat ἐκείνη ἡ ἐκβολὴ τοῦ δαιμονίου πνεύματος, ἣν ὑπὸ νόμον τάξαι δύσκολον». Τί εἶνε ***ἐκβολὴ σίτου***, τί ***ἐκβολὴ ἄρθρου*** γνωρίζομεν, ἀλλ' ***ἐκβολὴ πνεύματος*** εἶνε ἀποκύημα ἢ μᾶλλον ἔκτρωμα φαντασίας ἑλληνικὰ μὲν ὠδινούσης τέρατα δὲ γεννώσης. Περισσότερα δύναται νὰ ἴδῃ ὁ βουλόμενος ἐν τοῖς Προλόγοις (τοῦ II καὶ IV τόμ.), ὡς καὶ ἐν τῷ Ἐπιλόγῳ τῆς ἐκδόσεώς μου τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου.

Τούτου τοῦ φιλολόγου τοὺς ἱμάντας τῶν ὑποδημάτων δὲν δύναται νὰ λύσῃ τις τῶν παρ' ἡμῖν πονηροδιδασκάλων. Ἐγὼ δὲ φρονῶ ὅτι οὐδεὶς τῶν παρ' ἡμῖν φιλολογούντων εἶνε ἱκανὸς νὰ ὑποπέσῃ εἰς τοιαῦτα ἁμαρτήματα. Ἄσμενος δὲ θὰ ἐπιληφθῶ τῆς εὐκαιρίας ὅπως δημοσιεύσω ἔν τινι περιοδικῷ ἀκριβέστερον καὶ κατὰ σειρὰν τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα παραδιορθώματα τοῦ Wilamowitz. Ἐκ δὲ τῶν Γερ-

μανῶν ἐφάμιλλος ἐν τῇ περὶ τὴν Ἑλλην. γλῶσσαν σοφίᾳ πρὸς τὸν Wilamowitz εἶνε ὁ Ed. Kurtz, γενόμενος γνωστὸς καὶ οὗτος ὡς Ἑλληνιστής(!!) ἕνεκα λόγων γνωστῶν. Οὗτος, ὡς εἰ μὴ ἤρκουν τόσαι γνῶμαι ποιητῶν καὶ πεζογράφων, ὅσας οὐδεμία ἄλλη φιλολογία παρὰ τὴν ἑλληνικὴν ἔχει, ἠθέλησε νὰ κατασκευάσῃ αὐτὸς ἰδίας ἢ καὶ νὰ μεταβάλῃ τὰς ὑπαρχούσας χάριν τῆς ἐν τοῖς γερμανικοῖς σχολείοις διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. «Ἀμαθία μὲν θράσος λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει». !! Φαντάσου, ἀναγνῶστα, μωρίαν ἀνθρώπου φανταζομένου ὅτι δύναται νὰ μεταβάλῃ ἐπὶ τὸ βέλτιον (!!) γνώμας ἐγκρίτων Ἑλλήνων συγγραφέων, αἵτινες διὰ μὲν τὴν στρογγυλότητα καὶ εὐστοχίαν τοῦ νοήματος ἀπέβησαν πολυθρύλητοι καὶ οἷον παροιμιώδεις, κατὰ δὲ τὸν ἐξωτερικὸν τύπον εἶνε τέλεια καλλιτεχνήματα, ἐπὶ δὲ τούτοις φέρουσι τὴν σφραγῖδα καὶ τὸ κῦρος τόσων αἰώνων. Τοῦ βιβλίου τούτου ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε: Griechisches Uebungsbuch zur Formenlehre und Syntax von Eduard Kurtz. Leipzig 1884. Πρὸς θυμηδίαν τῶν ἀναγνωστῶν παραθέτω ὀλίγα ἐκ πλείστων δείγματα:

Σελ. 13. «Τοῖς θυγατράσι προσήκει τῇ μητρὶ χάριν λέγειν». ***Τοῖς θυγατράσι*** καὶ ***χάριν λέγειν*** (διότι καὶ γερμανιστὶ danksagen)!!

Σελ. 4. «Ἡ παροιμία λέγει· μετὰ τὴν ἑορτὴν ἥκεις.» Ἐννοεῖ τὴν πασίγνωστον παροιμίαν: «Κατόπιν ἑορτῆς ἥκειν».

Σελ. 5. «Τὴν ἀλήθειαν καλύπτειν ἐστὶ χρυσὸν θάπτειν.» Σημ. τὸ ***καλύπτειν***.

Σελ. 6. «Εἰρήνη μὲν ἐκτρέφει πόλεμος δὲ κατεσθίει».

Σελ. 10. «Ὦ παῖ, χάριν λέγε θεῷ, ὅτι σῶμα ἰσχυρὸν καὶ νοῦν καὶ παιδείας καιρὸν ἔχεις». Τὸ ***χάριν λέγειν*** εἶνε συχνότατον παρὰ τῷ συγγραφεῖ τούτῳ.

Σελ. 13. «Φύλλων λαγὼς μὲν ἐκφοβοῦσιν οἱ κτύποι, ἄνδρας ἀνάνδρους αἱ σκιαὶ τῶν πραγμάτων». Ὁ ***μὲν*** καὶ ἀλλαχοῦ εὕρηται ἄνευ ἀποδόσεως.

Αὐτ. «Καὶ ἐν τοῖς ἀστράσιν ἴσως ζῷά ἐστιν». Ὁ νοῶν νοείτω.

Σελ. 18. Ἁπλᾶ τοί ἐστι τῆς ἀληθείας ἔπη». Ἡ γνώμη αὕτη μετεσκευάσθη ἐπὶ τὸ καλλιεπέστερον πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς γνωστῆς «Ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ».

Σελ. 13. Χαλεπόν ἐστιν, ὦ πολῖται, λέγειν πρὸς τὴν γαστέρα,

ἐπεὶ ὦτα οὐκ ἔχει». Πρβ. τὸ σύνηθες «λέγειν πρὸς γαστέρα ὦτα οὐκ ἔχουσαν».

Σελ. 12. «Κικέρων τὴν ἱστορίαν λέγει . . . τῆς παλαιότητος κήρυκα».

Σελ. 22. «Τῷ διδασκάλῳ φίλτατοί εἰσιν οἱ μαθηταί, ὧν ὁ μὲν νοῦς ἐλαφρότατος ἐστιν, ἡ δὲ γλῶττα ἡσυχαιτάτη». Νοῦς ἐλαφρότατος !

Σελ. 23. «Εἰ τῶν ὑπερτάτων ἅπτεσθαι ἐθέλεις, ἄρχου τοῦ ἐλαχίστου». Πρβ. σελ. 3 «ἄρχε τῆς γλώττης».

Σελ. 20. «Ἡ ἑνὸς ἀχαριστία βλάπτει πάντας ἀτυχεῖς».

Αὐτ. «Μία χελιδὼν οὐ ποιεῖ ἦρ.» τ. ἔ. Μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ. Πρβ. σελ. 23 «Μὴ δοκεῖν ἄριστος ἀλλ' εἶναι ἔθελε».Τὸ «*θέλε*» δὲν τὸν ἤρεσκε ! Ὁμοίως Σελ. 42. « Σὺν τῷ θεῷ πλέων καὶ ἂν ἐπὶ ῥιπὸς πλέοις».

Σελ. 27. «Οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς Ἀθήνας ἐμάχοντο». Ἀντὶ τῶν Οἱ Πελοποννήσιοι ἐμάχοντο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Σελ. 27. «Ἀλλότρια μὲν ἡμῖν, τὰ δ' ἡμέτερα μᾶλλον ἀρέσκει ἄλλοις». Τοὐλάχιστον ὤφειλε νὰ εἴπῃ ***Τὰ ἀλλότρια***.

Σελ. 31. «Ὁ βίος ἴσος ἐστὶ θεάτρῳ» ! ! Παρήχθη ἐκ τοῦ γερμαν. gleich. Ὤφειλε νὰ εἴπῃ ***ὅμοιος***.

Αὐτ. «Ὃ βούλεταί τις τοῦθ' ἕκαστος καὶ οἴεται». Φαντάσου νόημα !

Σελ. 38. «Τοὺς νεκροὺς τῶν Αἰγυπτίων οἱ μὲν εἰς τὸν ποταμὸν ἐξέρριπτον . . . οἱ δὲ ἐν ***κεραμαῖς*** σοροῖς κατώρυττον». ***Κεραμαῖς*** ! ! Ὁμοίως ἐν σελ. 53 : «δύο ἀμφορεῖς κεραμοῖ» καὶ ἄλλα. Οὗτοι εἶνε οἱ νεότευκτοι Ἀττικοὶ τύποι ! ! !

Σελ. 39. «Πειθώ τις ἐπεκαθέζετο ἐπὶ τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ (τοῦ Περικλέους)». Ἐπεκαθέζετο.

Σελ. 54. «Ὀρέστης τὴν μητέρα ἀπεκτονὼς ὑπὸ τοῦ Ἀρειοπάγου ἐκρίθη». Ὁμοίως σελ. 79 «Τῆς ἐν Ἀρειοπάγῳ βουλῆς οὐκ ἐξῆν μετασχεῖν».

Σελ. 58. «Λουομένης δέ ποτε αὐτῆς. . . . ἀετὸς ***καταπετόμενος*** (= «καταπτὰς» τοῦ Αἰλιανοῦ 15,33) τὸ ἕτερον τῶν ὑποδημάτων ἥρπασε». Τὸ ***καταπετόμενος*** λοιπὸν εἶνε ἀόριστος !

Σελ. 76. «Τοὺς ἑπτὰ συνωμότας ὁ ψευδὴς Σμέρδις κατέφυγεν εἰς

θάλαμον καὶ συνεισπίπτουσι τῶν ἑπτὰ δύο, Δαρεῖός τε καὶ Γωβρύας.» Ὁ Σμέρδις καταφεύγει τοὺς συνωμότας εἰς θάλαμον ! ! ! Λαμπρὰ σύνταξις.

Σελ. 77. «Σωκράτης, Λυσίου ἀπολογίαν αὐτῷ γράψαντος, ***διαγνοὺς*** ἔλεξεν· καλὸς ὁ λόγος, οὐ μὴν ἁρμόττων ἐμοί.» Τὸ ***διαγνοὺς*** τοῦτο ἐν τῷ ἐπισυνημμένῳ λεξιλογίῳ ἐξηγεῖ διὰ τοῦ durchlesen. Ἀλλὰ τοῦτο ἑλληνιστὶ λέγεται ***διαναγινώσκω***, οὗ ὁ ἀόρ. ***διαναγνούς***.

Αὐτ. « Ξενοφῶν φησιν· πρότερον μὲν οἱ Πέρσαι, εἴτε ὅρκους ὀμόσειαν, ἐνέμεινον, εἴτε δεξιὰς δοῖεν, ἐβεβαίουν κτλ.» ***Ἐνέμεινον*** ! ! !

Σελ. 79. «Ἐν Θερμοπύλαις βασιλεὺς θεώμενος τὴν μάχην τρὶς ***ἀναδραμεῖν*** λέγεται ἐκ τοῦ θρόνου δείσας περὶ τῆς στρατιᾶς». Ποῖόν τινα ἄρά γε πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ἢ τὸν βασιλέα ἢ τὸν θρόνον αὐτοῦ, ὥστε νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ ***ἀναδραμεῖν*** ;

Οὗτοι εἶνε οἱ διαπρεπεῖς Γερμανοὶ φιλόλογοι, οὓς προβάλλουσιν ἡμῖν ὡς κρατίστους τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπιγνώμονας, ἁρμοδιωτάτους δὲ κριτὰς τῶν ἡμετέρων ἑλληνιστῶν καὶ φιλολόγων καὶ δὴ ἐκείνων, πρὸς οὓς διάκεινται ἐχθρικῶς, πονηροδιδάσκαλοί τινες. Ἀλλ' εἶπον καὶ ἐπαναλαμβάνω ὅτι εὐτυχῶς οἱ χείριστοι τῶν παρ' ἡμῖν φιλολόγων εἶνε θεοὶ πρὸς τούτους καὶ τοὺς ὁμοίους τούτοις παραβαλλόμενοι, ὑπάρχουσι δ' εὐτυχῶς Ἕλληνες ὑπουργοί, οἵτινες πάντα Ἕλληνα φιλόλογον τοιαῦτα τερατώδη σφάλματα καὶ τοιαύτας ἱεροσυλίας διαπράξαντα ἤθελον ἀδιστάκτως ἀπολύσῃ τῆς ὑπηρεσίας.

Η΄

Ὁ ἀπορηματικὸς ἂν ἐν τῇ νῦν γραφομένῃ γλώσσῃ συντακτέος πρὸς ὁριστικὴν ἢ πρὸς ὑποτακτικήν ;

Ἀνέκαθεν ἐπεκράτησε παρ' ἡμῖν ὁ ἀπορηματικὸς ἢ ἐρωτηματικὸς λεγόμενος ***ἂν*** νὰ συντάσσηται πρὸς ὁριστικὴν συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ὑπῆρχόν τινες, ὡς θὰ φανῇ κατωτέρω, οἵτινες συγχέοντες τὰ πράγματα καὶ δὴ τὸν σύνδεσμον τοῦτον πρὸς τὸν ὑποθετικὸν ***ἄν***, συνέτασσον ὅπως τοῦτον οὕτω καὶ ἐκεῖνον πρὸς ὑποτακτικήν. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὁ μακαρίτης Ἀσώπιος ἔγραψε τὰ ἀκόλουθα ἐν τοῖς Σουτσείοις (σελ. 110) : «Καὶ ἐνταῦθα δεικνύει ὁ κ. Π. Σοῦτσος πόσον γνωρίζει τὴν δύναμιν τῶν

ἑλληνικῶν μορίων καὶ πόσον ἐμελέτησε τὴν φύσιν τῶν ἐγκλίσεων. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἐφαντάσθη νὰ ἐξορίσῃ τῆς γλώσσης τὸ μόριον ***εἰ***, ἐχούσης μάλιστα καὶ τὸ ***εἰ δὲ μή***. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ συνήθεια οὔτε ὑπὸ Ἀσωπίου οὔτε ὑπ' ἄλλου τινὸς τῶν γραφόντων δημιουργηθεῖσα, παρέλαβε τὸν ***ἂν*** εἰς τὸν τόπον τοῦ ***εἰ***, πλάσασα ἐκ τούτου καὶ τοῦ ***ποτὲ*** τὸ ***ἄμποτε***, ὡς ἡ ἀρχαία γλῶσσα ἐκ τοῦ ***εἰ*** καὶ ***ποτὲ*** τὸ ***εἴποτε***, πρόδηλον γίνεται ὅτι ὅπου τὸ παρ' ἡμῖν τοῦτο ***ἂν*** ἐπέχει τὸν τόπον τοῦ ***εἰ***, ἀναγκαίως ἀπαιτεῖται ὁριστική, διότι ἄλλως ἡ φράσις γίνεται σόλοικος. Τὸ ***ἂς ἴδωμεν ἂν τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτως*** (=εἰ ἔχει οὕτω) γίνεται σόλοικον δι' ὑποτακτικῆς ἐκφερόμενον, ***ἂς ἴδωμεν ἂν τὸ πρᾶγμα ἔχῃ οὕτω***· διότι τοῦτο μὲν ἐκφέρει ὑπόθεσιν, ἐκεῖνο δὲ ἔρευναν καὶ περισκόπησιν. Διὰ τῆς ὁριστικῆς ἡ ἐνέργεια τοῦ ***ἰδεῖν*** προηγεῖται τῆς τοῦ ***ἔχειν***, οἱονεὶ σκοποῦ θεωρουμένης, διὰ τῆς ὑποτακτικῆς γίνεται τὸ ἐναντίον, ἀτόπου καὶ ἀλόγου ἐξηγουμένης ἐννοίας = ***ἐὰν ἔχῃ οὕτως, ἂς ἴδωμεν***, ἄλλως οὐχί. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ***ἂν καὶ κατηγοροῦνται*** = εἰ καὶ κατηγοροῦνται. Ὡσαύτως τὸ ***ἂς καταβῶμεν εἰς τὸν Πειραιᾶ νὰ ἴδωμεν ἂν ἔφθασε τὸ πλοῖον*** ἤθελεν εἶναι σόλοικον ἐκφερόμενον διὰ τοῦ ***ἐάν***, διότι ἤθελεν ἔχει τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν, ***ἐὰν ἔφθασε τὸ πλοῖον, τότε ἂς καταβῶμεν, ἄλλως δὲ οὐχί***· ὅπερ ἄτοπον.» Πρὸς ταῦτα ἀπήντησεν ὁ κ. Κ. Κόντος ἐν τῷ ***Χιακῷ Μουσείῳ*** σελ. 11 κέ. τὰ ἀκόλουθα κατὰ συνέχειαν: «Ἀλλὰ τότε θὰ πεισθῶμεν ὅτι τὸ «ἂς ἴδωμεν ἂν (ἐὰν) τὸ πρᾶγμα ἔχῃ οὕτω» εἶνε σόλοικον, ὅταν ἀποδειχθῇ ὅτι εἶνε σόλοικον τὸ «καὶ σκοπεῖτε ἂν ἀληθῆ λέγω» (Δημοσθ. σ. 170, 14) ἢ τὸ «ἀλλ' ἂν ἀληθὲς ᾖ σκοπείτω» (Δημοσθ. σ. 479,74)· ἢ τὸ «καὶ σκοπεῖτε ἂν ὑμῖν δίκαια φαίνηται» (Δημοσθ. σ, 501, 146) «καὶ σκοπεῖτε ἂν ὑμῖν ὀρθῶς ἐξετάζειν δοκῶ» (Δημοσθ. σ. 661,125) ἢ τὸ «σκόπει δὴ καὶ τόδε ἐάν σοι δοκῶ εὖ λέγειν» (Πλάτ. Γοργ. σ. 510 ϐ') ἢ τὸ «σκέψαι ἐάν σοι δοκῶ εἰκότως ἀπιστεῖν (Πλάτ. Μέν. σ. 89 δ') ἢ τὸ «ὅρα δὲ δὴ τῆς σκέψεως τὴν ἀρχὴν ἐάν σοι ἱκανῶς λέγηται» (Πλάτ. Κρίτ. σ. 48 ε') ἢ τὸ «σκέψαι ἐάν τόδε σοι μᾶλλον ἀρέσκῃ» (Ξενοφ. Ἀπομν. Δ', δ', 12). Πρϐ. Πλάτ. περὶ Πολιτ. Δ' σ. 432 γ' «ὅρα οὖν καὶ προθυμοῦ κατιδεῖν ἐάν πως πρότερον ἐμοῦ ἴδῃς».

Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο καὶ τὰ τούτῳ ἑπόμενα παραδείγματα δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς γραμματικὴν κατηγορίαν· καὶ αὐτὸς

δὲ ὁ Κόντος εἰσάγων αὐτὰ διὰ τοῦ **παράβαλε** (=πρβ.) οὕτω φρονεῖ. Ὥστε ἡ ὅλη ἀπάντησις αὐτοῦ περιορίζεται εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα παραδείγματα. Καὶ ἐν Σωκράτει δὲ (σελ. 465) ἀπαντῶν εἰς παρομοίαν παρατήρησιν γράφει τὰ ἑξῆς : « Δὲν φαίνεται πρὸς θεοῦ δεινότατον καὶ σχελτιώτατον ν' ἀγνοῇ μέν τις κοινότατα καὶ προχειρότατα πράγματα, νομίζων ὅτι τὸ **ἂν** ἐν τῇ ῥήσει **ἀμφιβάλλομεν ἂν ὑπάρχῃ** εἶνε **ἀοριστολογικὸν** καὶ ἀποφαινόμενος ὅτι τὸ ἀοριστολογικὸν **ἂν** δὲν ἀνέχεται **ὑποτακτικήν**, νὰ δογματίζῃ δὲ θρασύτατα . . . περὶ τῶν τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς καὶ χρῆσιν **ὀρθοτάτην** νἀποκαλῇ προπετῶς σόλοικον, ἀπαίδευτος καὶ σόλοικος αὐτὸς ὢν καὶ οὔτε σύνεσιν ἀκολουθοῦσαν ἔχων οὔτε τὰς αἰσθήσεις ἀπηρώτους ;»

Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις ἐπικρίνει τὴν φράσιν τοῦ εἰπόντος ὅτι τὸ **ἂν** εἶνε **ἀοριστολογικὸν** (ἐν ᾧ δηλ. ὤφειλε νὰ εἴπῃ **ἀπορηματικὸν** ἢ **ἐρωτηματικόν**), ἀλλὰ καὶ αὐτός, καί τοι πολλὰ ἐκτὸς τοῦ πράγματος λέγων, οὐδαμῶς εἰσέρχεται εἰς ἐξέτασιν αὐτοῦ τοῦ πράγματος, καί τοι σπουδαιοτάτου, οὔτε ἐνταῦθα οὔτε ἀλλαχοῦ, πλὴν μόνον ὅτι ἀποκαλεῖ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ καθ' ὑποτακτικὴν ἔκφρασιν «χρῆσιν ὀρθοτάτην». Οἴκοθεν δ' ἐννοεῖται ὅτι ὁ κ. Κόντος ἐμπράκτως ἐν οἷς γράφει μεταχειρίζεται οὐ μόνον ἐνταῦθα τὴν ὑποτακτικὴν ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ ὅπου ὁ ὑποθετικὸς *εἰ* συντάσσεται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πρὸς ὁριστικήν, οἷον ἐν Λογ. Ἑρμ. σελ. 294 « ἀμφιβάλλομεν ἂν ὑπάρχει τις ». Ὁμοίως σελ. 351. 398. 541. Αὐτ. σ. 20 « ὀλίγον φροντίζων ἂν ταράττηται . . . ἡ Ἑλλην. γλῶσσα». Αὐτ. σελ. 4 « ἂν καὶ παρὰ Δίωνι . . . ἀναγινώσκηται». σελ. 90 «ἂν καὶ εὑρίσκηται», σελ.101 «ἂν καὶ τἀντίγραφα . . . φέρωσι», σελ. 572 «ἂν καὶ. . . ἀντιλέγῃ». Ὁμοίως σελ. 358. 360. Ἐν δὲ σελ. 134 σημ. διορθώνει τὴν φράσιν τοῦ Ἀσωπίου «ἂν καὶ συντάσσονται» διὰ τοῦ « Γρ. συντάσσωνται».

Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ὅμως διεσαφήνισεν ἱκανῶς ἐν τῷ Φιλίστορι (Τόμ. Β' σελ. 253 κέ.) γράψας τὰ ἑπόμενα ὁ μακαρίτης Μαυροφρύδης : « Ὁ ἀγράμματος ἀρχαϊσμὸς ἐτόλμησεν ἀκαταπαύστως καὶ θρασύτατα νὰ γράφῃ τοιαύτας βαρβαριζούσας καὶ σολοικιζούσας φράσεις, οἷαι αἱ: **δὲν γνωρίζω** (ἢ ἠξεύρω), **ἐὰν ὦσιν ἐκεῖ· ἠρώτα ἐὰν ἔρχωνται·** ἴσως δυνηθῇ τις νὰ ἀνακαλύψῃ **ἐὰν μία μόνη ὑπάρχῃ ἐπιστημονικὴ μέθοδος· ἐὰν θέλῃς, ἂς ὑπάγωμεν· ἐὰν δὲν ἀπαρέσκῃ ὑμῖν, ἂς ἀρχίσωμεν** καὶ πλεῖσται ἄλλαι ὅμοιαι ἀντὶ τῶν μόνων ὀρθῶν καθομιλουμέ-

νων: δὲν γνωρίζω ἊΝ **εἶνε** ἐκεῖ· **ἐρωτοῦσεν, ἂν ἔρχΟνται· νὰ ἀνακαλύψῃ** ἊΝ μία μόνη **ὑπάρχΕΙ** κτλ. (**ἐ**)**ἂν θέλΕΙς, ἄς ὑπάγωμεν· ἊΝ δὲν σᾶς ἀρέσκει** κτλ. ἢ τῶν ἀρχαϊζουσῶν, ἀγνοῶ **εἰ** ἐκεῖ **εἰσιν**· ἠρώτα **εἰ ἔρχονται**· ἀνακαλύψαι **εἰ** μία μόνη **ὑπάρχει** κτλ. εἰ **βούλει** (θέλεις), ἄγωμεν· **εἰ μὴ ἀπαρέσκει ὑμῖν** κτλ. Πόθεν προέρχονται τὰ ἄτοπα ταῦτα; ἐκ διπλῆς καὶ τριπλῆς ἀγνοίας συνημμένης μὲ οἴησιν τοῦ ἀρχαΐζειν, ἐκ τῆς ἀγνοίας δηλ. τῆς τε χρήσεως τῶν μορίων: **εἰ, ἄν, ἐάν** καὶ τῆς φύσεως τῶν μετ᾽ αὐτῶν ὑποθετικῶν καὶ ἀπορηματικῶν προτάσεων καὶ τῆς κατὰ τοῦτο σχέσεως τῆς νεωτέρας γλώσσης πρὸς τὴν ἀρχαίαν.

Τὸ ἀρχαῖον **εἰ** δὲν εἶνε μόνον **ὑποθετικόν**, ἀλλὰ καὶ **ἀπορηματικόν**, φερόμενον μετὰ προτάσεων συμπληρουσῶν τὰ **ἐρωτήσεως, ζητήσεως, ἀπορίας** καὶ τ. τ. σημαντικὰ ῥήματα ἢ ὀνόματα οἷαι αἱ πρῶται τῶν ἀνωτέρω παρατεθειμένων. Καὶ ὡς μὲν **ἀπορηματικὸν** φέρεται κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ πρὸς τὰς τρεῖς ἐγκλίσεις, ὁριστ. εὐκτ. ὑποτ., ὡς δ᾽ ἁπλῶς **ὑποθετικὸν** συνήθως μὲν πρὸς τὰς δύο ἐγκλίσεις τὴν **ὁριστ.** καὶ τὴν **εὐκτ.** παρὰ δὲ τοῖς ποιηταῖς σπανιώτερον καὶ πρὸς τὴν **ὑποτακτικήν**. Ἐν δὲ τῇ νεωτέρᾳ ἀντιστοιχεῖ πρὸς αὐτὸ ὡς μὲν ἀπορηματικὸν μόνον τὸ **ἂν** ὄχι τὸ **ἐάν**· ὡς δὲ **ὑποθετικὸν** καὶ τὸ **ἂν** καὶ τὸ **ἐάν**. Κατὰ τὴν σύνταξιν λοιπὸν τοῦ ἀρχαίου **εἰ** πρέπει νὰ βαίνῃ καὶ ἡ τῶν ἀντιστοίχων νεωτέρων **ἄν, ἐάν**· ὅπου μὲν ἐκεῖνο πρὸς ὁριστικὴν φέρεται, καὶ ταῦτα πρὸς ὁριστικὴν νὰ φέρωνται, ὅπου δ᾽ ἐκεῖνο πρὸς ὑποτακτικήν, καὶ ταῦτα τότε μόνον πρὸς ὑποτακτικήν, ὅπου δ᾽ ἐκεῖνο πρὸς εὐκτικήν, ταῦτα πρὸς τοὺς παρῳχημένους χρόνους τῆς ὁριστικῆς· διότι ἀντὶ τῆς ἀρχαίας εὐκτικῆς ἡ νεωτέρα συνήθως καὶ σχεδὸν πάντοτε τοὺς δύο τῶν παρῳχημένων ὁριστικῶν, τὸν **παρατατικὸν** καὶ τὸν **ὑπερσυντελικὸν** μεταχειρίζεται. Ἀλλὰ ταῦτα εἶνε μεγάλη **σκοτούρα**, ἡ ἐκμάθησις τοιούτων λεπτομερειῶν εἶνε δύσκολος, σχολαστικὴ (!) θολώνει τὸ ἀγάρροον ῥεῦμα τῶν **ὑψηλῶν φιλοσοφικῶν** θεωριῶν, κόπτει τὰ πτερὰ τῆς **ὑψιπετοῦς ποιητικῆς φαντασίας**, ἀμβλύνει τὴν **εὐπετῆ καὶ κούφην ὀξύνοιαν**. Οἱ καθαρισταί μας σύντομα τελειώνουν ταῖς δουλειαίς των. Κατά τινα πεπαλαιωμένον κανόνα τὸ **ἐὰν ὑποτάσσει**· ἄρα ὅπου δήποτε ἐμβαίνῃ (εἴτε ὑποθετικῶς εἴτε ἀπορηματικῶς) πανταχοῦ ὑποτακτικὴν γραπτέον, ἀδιάφορον ἂν συμφωνεῖ μὲ τὴν ἀρχαίαν ἢ τὴν νέαν συνήθειαν. Ἂς

λάβωμεν προτάσεις τινὰς ὑποθετικὰς καὶ ἀπορηματικὰς ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος καὶ Ἰσοκράτους.

α΄) ***Εἰ δέ*** τινες Σωκράτην ***νομίζουσιν*** — — προτρέψασθαι μὲν ἀνθρώπους ἐπ' ἀρετὴν κράτιστον προαγαγεῖν δ' ἐπ' αὐτὴν οὐχ ἱκανόν· — — ***δοκιμαζόντων***, εἰ ἱκανὸς ἦν βελτίους ποιεῖν τοὺς συνόντας κτλ.

β΄) Ἔτι δὲ ***θαυμαστότερον, εἴ τις*** προστάτης γενόμενος πόλεως καὶ ποιῶν τοὺς πολίτας ἐλάττους καὶ χείρους μὴ αἰσχύνεται μηδ' οἴεται κακὸς εἶναι προστάτης τῆς πόλεως.

γ΄) Πῶς ἂν οὖν ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ διαφθείροι τοὺς νέους, εἰ μὴ ἄρα ἡ τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλεια διαφθορά ***ἐστιν***.

δ΄) ***Ἐθαύμαζε δ'*** εἰ μὴ φανερὸν αὐτοῖς ***ἐστιν*** ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἐστιν ἀνθρώποις εὑρεῖν.

ε΄) Οὔτε τῷ στρατηγικῷ ***δῆλον, εἰ συμφέρει*** στρατηγεῖν· οὔτε τῷ πολιτικῷ ***δῆλον, εἰ συμφέρει*** τῆς πόλεως προστατεῖν κτλ.

ς΄) Μηδέ, ἄν τι ὠνῶμαι, ἔφη, ἢν πωλῇ νεώτερος τριάκοντα ἐτῶν, ἔρωμαι, ὁπόσου πωλεῖ;

ζ΄) Τίς δὲ πατήρ, ***ἐὰν*** ὁ παῖς αὐτοῦ συνδιατρίβων τῳ σώφρων ᾖ, ὕστερον δὲ ἄλλῳ τῳ συγγενόμενος πονηρὸς γένηται, τὸν πρόσθεν αἰτιᾶται; κτλ.

η΄) Μηδέποτε μηδὲν αἰσχρὸν ποιήσας ἔλπιζε λήσειν· καὶ γὰρ ἂν τοὺς ἄλλους λάθῃς, σεαυτῷ συνειδήσεις.

θ΄) Ἅπαντα δόκει ποιεῖν ὡς μηδένα λήσων· καὶ γὰρ ***ἂν*** παραυτίκα ***κρύψῃς***, ὕστερον ὀφθήσει. Μάλιστα δ' ἂν εὐδοκιμοίης, εἰ φαίνοιο ταῦτα μὴ πράττων, ἃ τοῖς ἄλλοις ἂν πράττουσιν ἐπιτιμῴης.

ι΄) Καὶ μὴ ***θαυμάσῃς εἰ*** πολλὰ τῶν εἰρημένων οὐ πρέπει σοι πρὸς τὴν νῦν παροῦσαν ἡλικίαν κτλ.

Αὗται εἰς τὴν νεωτέραν φράσιν μεταφερόμεναι, οὕτω πως μεταφέρονται καὶ πρέπει νὰ μεταφέρωνται κατά τε τὴν φύσιν τῶν ἐγκλίσεων καὶ τὴν δύναμιν τῶν ὑποθετικῶν καὶ ἀπορηματικῶν προτάσεων:

α΄) ***Ἂν*** (ἢ ἐὰν) δέ τινες ***νομίζουσιν*** (ὄχι νομίζωσιν), ὅτι ὁ Σωκράτης διὰ νὰ προτρέπῃ καὶ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀρετὴν ἦτον ἐξαίρετος, νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ δὲ εἰς αὐτὴν δὲν ἦτο ἱκανὸς — — ἃς ***δοκιμάζωσιν, ἂν*** (ὄχι ἐὰν) ἦτον ἱκανὸς νὰ κάμνῃ καλλιτέρους τοὺς συναναστρεφομένους μαζί του κτλ.

β') Ἀκόμη δὲ **θαυμαστότερον** εἶνε, ἂν (ὄχι ἐὰν) τις ὅταν γείνῃ προεστὼς (ἢ ἄρχων) μιᾶς πόλεως καὶ κάμνῃ τοὺς πολίτας ὀλιγωτέρους καὶ χειροτέρους δὲν ἐντρέπεται (ὄχι ἐντρέπηται) διὰ τοῦτο μηδὲ νομίζει (ὄχι νομίζῃ) ὅτι εἶναι κακὸς προεστὼς τῆς πόλεως.

γ') Πῶς λοιπὸν ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ θὰ διέφθειρε (ἢ ἤθελε διαφθείρει) τοὺς νέους; ἐκτὸς *ἐὰν* (ἢ ἂν) παραδόξως ἡ ἐπιμέλεια τῆς ἀρετῆς διαφθορὰ εἶνε (ὄχι *ἦνε* ἢ κατὰ τοὺς καθαριστὰς ᾖ).

δ') Ἐθαύμαζε δὲ ἂν (ὄχι ἐὰν) δὲν τοῖς εἶνε φανερόν, ὅτι ταῦτα δὲν εἶνε δυνατὸν εἰς ἀνθρώπους νὰ τὰ εὕρουν.

ε') Οὔτε εἰς τὸν στρατηγικὸν (ἢ τὸν ἱκανὸν νὰ στρατηγῇ) εἶνε ***δῆλον ἂν συμφέρει*** (ὄχι ***ἐὰν συμφέρῃ***) νὰ στρατηγῇ οὔτε εἰς τὸν πολιτικὸν εἶνε ***δῆλον ἂν συμφέρει*** νὰ εἶνε προεστὼς (ἄρχων) τῆς πόλεως κτλ.

ϛ') Ἂν δ' ἀγοράζω τίποτε, εἶπε, μηδὲ νὰ ἐρωτῶ, πόσον τὸ πωλεῖ, ἂν τὸ πωλῇ νεώτερος τριάκοντα ἐτῶν;

ζ') Καὶ ποῖος πατήρ, ἐὰν ὁ υἱός του συνδιατρίβων μετά τινος εἶνε σώφρων, ὕστερον δὲ μὲ ἄλλον τινὰ σμίξῃ καὶ γείνῃ κακὸς (ἀχρεῖος), εἰς τὸν πρῶτον ῥίπτει τὴν αἰτίαν; κτλ.

η') Ὅταν κάμνῃς αἰσχρόν τι (κακόν τι) ποτὲ σου μὴ ἔλπιζε (ἢ ἐλπίζῃς), ὅτι θὰ τὸ κρύψῃς, διότι καὶ ἂν ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὸ κρύψῃς, σὺ ὁ ἴδιος θὰ τὸ ξεύρῃς.

θ') Ὅλα νόμιζε ὅτι κάμνεις μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν θὰ μπορέσῃς νὰ τὰ κρύψῃς ἀπὸ κανένα· διότι καὶ ἂν ἐκείνην τὴν ὥραν τὰ κρύψῃς, ὕστερον θὰ φανῇς. Μάλιστα (ἢ ἐξαιρέτως) δὲ θὰ ***εὐδοκιμοῦσες, ἐὰν ἐφαίνεσο***, ὅτι δὲν πράττεις ταῦτα, διὰ τὰ ὁποῖα ***θὰ ἐπέπληττες*** τοὺς ἄλλους ἂν τὰ ***ἔπρατταν***.

ι') Καὶ μὴ θαυμάσῃς ἂν πολλὰ τῶν εἰρημένων δὲν σοῦ πρέπουν (δὲν σοῦ πάγουν) εἰς τὴν τωρινὴν (ἢ εἰς τὴν ὁποίαν τώρα ἔχεις) ἡλικίαν. κτλ.»

Ἐκ τῶν προηγουμένων πᾶς τις βλέπει ὅτι ὁ Μαυροφρύδης ἀποκαλεῖ ***βάρβαρον*** καὶ ***σόλοικον*** τὴν κατὰ Κόντον «***ὀρθοτάτην χρῆσιν***», ἣν καὶ οἱ περὶ αὐτὸν σήμερον ἀκολουθοῦσιν, ὁμοιάζοντες κατὰ τοῦτο πρὸς τοὺς κόλακας τοῦ τυράννου Διονυσίου, οἵτινες ἵνα κολακεύσωσι τὸν τύραννον μυωποῦντα, προσεποιοῦντο ὅτι καὶ αὐτοὶ ἦσαν μύωπες εἰς τόσον βαθμόν, ὥστε ὁ εἷς ἔπιπτεν πολλάκις ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Ἀλλὰ

καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα μονονοὺ βοῶσιν ὅτι ὁ μὲν Μαυροφρύδης ἐν γένει ἔχει δίκαιον, εἰ καὶ ἐξετάζων τὸ ζήτημα ἐκ γενικωτέρας ἀπόψεως δὲν ἔκρινεν εὔλογον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς ἐξαιρέσεις, ὁ δὲ κ. Κόντος ἐξετάζων τὸ πρᾶγμα λίαν μονομερῶς στηρίζεται κυρίως εἴς τινας ἐξαιρέσεις, τὰ ὀλίγιστα αὐτοῦ παραδείγματα. Ἀλλ' ἵνα ἐκλίπῃ καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο τὸ ἐκ τῶν ἐξαιρέσεων ἐπιχείρημα, ἐξετάσωμεν αὐτὰς ταύτας τὰς ἐξαιρέσεις καὶ ἐξηγήσωμεν κατὰ τὸ δυνατόν. Ὅτι δὲ εἶνε ἐξαιρέσεις θὰ ἀποδείξωμεν καὶ ἡμεῖς κατωτέρω.

Ἡ χρῆσις αὕτη ἡ λίαν περιωρισμένη τοῦ *ἐὰν* (*ἂν*) μεθ' ὑποτακτικῆς ἐπὶ τῶν σκέψεως σημαντικῶν ῥημάτων, ὅπου ὁ *ἐὰν* (*ἂν*) ἐπέχει τὸν τόπον τοῦ ἀπορηματικοῦ *εἰ*, ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐν τῇ ὁμηρικῇ χρήσει, τῇ ἱκανῶς ἐκτενεῖ, τοῦ *αἴ κεν*, *εἴ κεν*, *ἤ κεν* μεθ' ὑποτακτικῆς. Τὰ αὐτὰ καὶ τὰ ὅμοια ῥήματα συντάσσονται παρ' Ὁμήρῳ μετὰ τῶν εἰρημένων μορίων καὶ ὑποτακτικῆς· ἀλλ' ὑπάρχει καὶ μικρά τις διαφορά, ἄλλως λίαν φυσική, ὅτι παρὰ μὲν τῷ Ὁμήρῳ διασώζεται ἱκανῶς ἡ ἔννοια ἑκατέρου μορίου, παρὰ δὲ τοῖς πεζολόγοις τὸ *ἐὰν* (= εἰ + ἂν), ἐν ᾧ ὤφειλεν, ὡς παρ' Ὁμήρῳ, νὰ ἔχῃ ἔνθεν μὲν τὴν τοῦ ἀπορηματικοῦ *εἰ* ἔννοιαν ἔνθεν δὲ τὴν τοῦ ἀοριστολογικοῦ *ἂν* (= κεν), τοῦ σημαίνοντος τὸ «κατά τινας περιστάσεις γινόμενον», δὲν ἔχει τὴν διπλῆν ταύτην ἔννοιαν, ἀλλ' ἀπαμβλυνθείσης καὶ ἐπισκοτισθείσης τῆς τοῦ ἀοριστολ. *ἂν* (= κεν) ἐννοίας, διέσωσε μόνην τὴν τοῦ ἀπορηματικοῦ *εἰ*. Ὥστε ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ κ. Κόντου ἀναφερομένοις παραδείγμασι ὁ *ἐὰν* ἰσοδυναμεῖ σχεδὸν πρὸς τὸν ἀπορηματικὸν *εἰ*, εἶνε δὲ λείψανον παλαιοτέρας χρήσεως, διασωθὲν μόνον ἐπὶ τούτων τῶν ῥημάτων.

Ἰδοὺ μερικὰ παραδείγματα ἐκ τοῦ Ὁμήρου. Ἰλ. Θ 532 «εἴσομαι εἴ κέ μ' ὁ Τυδείδης. . . . ἀπώσεται (ὑποτ.) ἤ κεν ἐγὼ φέρωμαι». Ὀδ. Β 332 «τίς δ' οἶδ' εἴ κε καὶ αὐτὸς ἰὼν κοίλης ἐπὶ νηὸς . . . ἀπόληται». Ι 619 «φρασσόμεθ' εἴ κε νεώμεθα . . . ἤ κε μένωμεν.» Δ 249 «ὄφρα ἴδητ' αἴ κ' ὔμμιν ὑπέρσχῃ χεῖρα Κρονίων.» Ο 32 «ὄφρα ἴδῃ, ἤν τοι χραίσμῃ φιλότης τε καὶ εὐνή.» Χ 244. Ὀδ. χ 7 «εἴσομαι αἴ κε τύχωμι.» Ρ 652 «σκέπτεο αἴ κεν ἴδηαι.» ο 403 τίς οἶδ' εἴ κεν ὀρίνω» (πρβ, Λ 792). Ὀδ. γ 216 «τίς δ' οἶδ' εἴ κέ ποτε , . . ἀποτίσεται».

Ἐν τοῖς παραδείγμασι τούτοις δύναταί τις ν' ἀνεύρῃ πως τὴν

έννοιαν έκατέρου τῶν μορίων· περὶ δὲ τῶν ὀλίγων καὶ ὡρισμένων παραδειγμάτων τοῦ κ. Κόντου δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ **ἐὰν** προέρχεται πιθανῶς ἐκ παλαιοτέρων χρόνων, ἀλλ' εἶνε ὅλως ἀπημβλυμμένη καὶ ἐπεσκοτισμένη οὕτως, ὥστε ἐκ τοῦ **ἐὰν** (=**εἰ**+**ἂν**) μόνον ὁ **εἰ** ἔχει τὴν ἔννοιάν του, ὁ δὲ **ἂν** οὐδεμίαν. Ὁ Ὅμηρος ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τοιαύτην χρῆσιν οὐ μόνον διότι ὁ **ἂν** διασῴζει παρ' αὐτῷ ἱκανῶς τὴν κυρίαν αὐτοῦ ἔννοιαν, ἀλλὰ καὶ διότι παρ' Ὁμήρῳ ἡ ἐν ἐξαρτήσει λόγου τοιαύτη χρῆσις τῆς ὑποτακτικῆς στηρίζεται πιθανῶς εἰς τὸ ὅτι ἡ ὑποτακτικὴ παρ' αὐτῷ ἐν ἀνεξαρτήτῳ λόγῳ ἔχει εὐρυτέραν χρῆσιν ἢ παρὰ τοῖς πεζολόγοις. Ὁ Ὅμηρος λοιπὸν ἠδύνατο κατά τινα τρόπον νὰ λέγῃ ὡς ἔλεγεν· ἀλλὰ τὸ δυνατὸν τοῦτο ἐλλείπει ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ. Καὶ ἵνα κατέλθωμεν εἰς αὐτὰς τὰς ἐξαιρέσεις, ἐν ᾧ ἐν πάσαις ταῖς ἐξηρτημέναις ἐρωτήσεσιν ὑπόκειται ὡς βάσις ἡ εὐθεῖα ἐρώτησις, μόνον ἐν ταύταις ταῖς ὀλίγαις ταῖς δι' ὑποτακτικῆς ἐκφερομέναις δὲν ὑπάρχει ἀκριβῶς ἀντίστοιχος εὐθεῖα ἐρώτησις.

Οὐ μόνον δ' ἐνταῦθα ἀλλ' ὡς γνωστὸν καὶ ἐν ἄλλαις ὁμοίαις περιστάσεσιν ἡ ἔγκλισις τοῦ εὐθέος ἐρωτηματικοῦ λόγου διατηρεῖται καὶ ἐν τῷ ἐξηρτημένῳ. Προτιμῶ ν' ἀναφέρω ἓν παράδειγμα, ὅπερ καὶ ὁ κ. Κόντος ἐν Λογ. Ἑρμ. σελ. 124, τὸ τοῦ Ἡροδ. Η' 36 «ἐμαντεύοντο περὶ τῶν ἱρῶν χρημάτων εἴτε σφέα **κατορύξωσι** εἴτε **ἐκκομίσωσι**», παρατηρῶν ἐναντίον τοῦ Lobeck ὅτι καὶ ἡ φύσις καὶ ἡ χρῆσις κηρύττουσιν ὅτι ἐνταῦθα ἡ ὑποτακτικὴ εἶνε ἡ μόνη ὀρθὴ «ὡς διὰ πολλῶν ἄλλοτε θὰ ἀποδειχθῇ». Ἀφήσωμεν νῦν τὸ **ἄλλοτε** καὶ εἴπωμεν ὅτι ὁ μόνος λόγος, δι' ὃν ἐνταῦθα εἶνε ὀρθὴ ἡ ὑποτακτική, εἶνε ὅτι τὴν ὑποτακτικὴν ἀπαιτεῖ καὶ ὁ εὐθὺς λόγος, καὶ ἐν τῷ εὐθεῖ λόγῳ ὑπάρχει ἡ ὑποτακτική. Ὁ δ' εὐθὺς λόγος εἶνε: «κατορύξωμεν ἢ ἐκκομίσωμεν;» Περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Ἡροδότου ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ μόνον ὅτι ὁ κ. Κόντος παρέλιπε τὸ **κατὰ γῆς** πρὸ τοῦ **κατορύξωσι**.

Καὶ τοῦτο λοιπὸν μόνον τὸ γεγονὸς ὅτι, ἐν ᾧ ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις περιστάσεσιν ὑπόκειται ὡς βάσις ὁ εὐθὺς λόγος, ὅστις εὐκόλως ἐξευρίσκεται, μόνον ἐν τοῖς ἐξαιρετικοῖς παραδείγμασι τοῦ κ. Κόντου δὲν ἐξευρίσκεται τοιοῦτος εὐθὺς λόγος· τοῦτο καὶ μόνον λέγω τὸ γεγονὸς δεικνύει ἔνθεν μὲν τὸ ἐξαιρετικὸν καὶ διάφορον τῶν εἰρημένων παραδειγμάτων, ἔνθεν δὲ τὸ πλημμελὲς τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Κόντου προτιμω-

μένης ὑποτακτικῆς ἐν τῇ νῦν γραφομένῃ γλώσσῃ. Ἐν τῇ φράσει π.χ. «ἀμφιβάλλω ἂν τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτως» ὁ ὑποκείμενος εὐθὺς λόγος εἶνε: «τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτως;» Ἐπίσης ἐν τῇ φράσει «σκοπεῖτε εἰ τοῦτό ἐστιν ἀληθές» ὁ εὐθὺς λόγος εἶνε «τοῦτό ἐστιν ἀληθές;» Ἂν ὅμως κατὰ τὸν κ. Κόντον γράψωμεν: «ἀμφιβάλλω ἂν τὸ πρᾶγμα ἔχῃ οὕτως» καὶ «σκοπεῖτε ἂν τοῦτο ᾖ ἀληθές», τίς θὰ εἶνε ὁ ὑποκείμενος εὐθὺς λόγος; Ἡ ὑποτακτική; Ἀλλ' ἡ ὑποτακτικὴ ἐνταῦθα δὲν δύναται νὰ τεθῇ, ἐν ἀνεξαρτήτῳ λόγῳ, ὡς παρ' Ὁμήρῳ. Οὐδόλως δὲ δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν πῶς οἱ κατὰ Κόντον γράφοντες ἐν μὲν τῷ εὐθεῖ λόγῳ ἀμφιβάλλουσι καὶ ἐρωτῶσι καὶ ἀποροῦσι καὶ δὴ σκοποῦσιν ὡς πάντες οἱ ἄλλοι, ἐν δὲ τῷ πλαγίῳ λόγῳ ἐκφραζόμενοι ἐκφράζουσι τὰς ἀπορίας καὶ ἀμφιβολίας καὶ σκέψεις αὐτῶν παρὰ πάντα λόγον, ἄλλως παρὰ πάντας τοὺς ἄλλους, καὶ δὴ οὕτως ὥστε νὰ προκύπτῃ σύγχυσις μὲν τῆς ἀπορίας πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ἀνωμαλία δὲ μηδένα λόγον ἔχουσα. Τὸ ἐξαιρετικὸν λοιπὸν καὶ ἀνώμαλον τῆς ὑποτακτικῆς ἐνταῦθα εἶνε ἀναντίρρητον, ὅπως καὶ ἂν ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα. Ἀλλὰ καὶ τὴν νεωτέραν ἡμῶν γλῶσσαν, τὴν λαλουμένην, ἂν λάβωμεν ὡς ὅρον συγκρίσεως, ἔτι μᾶλλον φαίνεται ἡ ἀνωμαλία καὶ ἐξαιρετικότης αὕτη, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Ἐν γένει δὲ ἡ περίστασις αὕτη εἶνε τόσον σπανία, ὥστε ἐν τοῖς κοινοῖς παρ' ἡμῖν συντακτικοῖς δὲν γίνεται λογος. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Μαυροφρύδης δὲν ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ πραγματευθῇ ἰδίᾳ περὶ αὐτῆς. Καὶ δικαίως· διότι ἡ ἀναλογία εἶνε τοιαύτη ὥστε δύναταί τις ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ὑπερβολῆς νὰ ἐκφρασθῇ οὕτως: Ἂν ἐπὶ ἀπορηματικῆς ἐννοίας ὑπάρχουσι ***δεκάδες*** τινὲς παραδειγμάτων, ἐν οἷς ὁ ***ἂν*** (***ἐὰν***) εὕρηται συντεταγμένος πρὸς ὑποτακτικήν, τοὐναντίον ὑπάρχουσι ***χιλιάδες*** παραδειγμάτων, ἐν οἷς ὁ ἐρωτηματικὸς ἢ ἀπορηματικὸς ***εἰ*** εὕρηται συντεταγμένος πρὸς ὁριστικήν.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ὀλίγα παραδείγματα, ἅτινα ἐμνημόνευσεν ὁ κ. Κόντος, ὑπόκεινται εἰς ἀμφισβήτησιν· οἷον τὸ ἐκ τοῦ Δημοσθέν. σ. 479, 74 σήμερον ἐκδίδεται «ἀλλὰ τἀληθὲς σκοπείτω». Τὸ ἐκ τῆς σελ. 120, 14 «σκοπεῖτε ἂν ἀληθῆ λέγω» εἶνε ἐκ λόγου ὑπὸ πάντων νοθευομένου. Ὑπολείπονται τὰ ἄλλα παραδείγματα, ἐν οἷς δὲν φαίνεται σαφῶς ἡ ἀπορηματικὴ σημασία ἀλλά πως συγκεχυμένη καὶ σκοτεινή. Καθαρὰ φαίνεται ἡ ἀπορηματικὴ αὕτη ἔννοια ἐπὶ τῶν ῥημάτων «ἐρωτῶ εἰ, ἀμφιβάλλω εἰ, ἀμφισβητῶ εἰ, ἀπορῶ εἰ» κ.τ.τ.

ἀλλ' ἐκ τῶν ῥημάτων τούτων ἐν ᾧ ὤφειλε νὰ προσαγάγῃ παραδείγματα **οὐδὲ ἓν** προήνεγκε. Σημειωτέον δὲ πρὸς τούτοις ὅτι ὁ κ. Κόντος πρὸς τὰς ἀνωτέρω φράσεις ἀνέμιξε καὶ ἑτέρας, ἐν αἷς ἐπικρατεῖ μᾶλλον ἡ ἔννοια τῆς ἀποπείρας. Ἀλλ' ἔστω· ὑποθέσωμεν ὅτι τοῦ κ. Κόντου τὰ παραδείγματα εἶνε οἷα καὶ ὅσα θέλει· πάλιν ἐπειδὴ ἀναντιρρήτως πολὺ πλείονα ε'νε τὰ παραδείγματα, ἐν οἷς κεῖται ἡ ὁριστική, ἕπεται κατ' ἀνάγκην, ἣν καὶ αὐτὸς ὁ κ. Κόντος ἐπικαλεῖται ἀλλαχοῦ, ὅτι ἡμεῖς τὴν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ χρῆσιν πρέπει νὰ κανονίσωμεν πρὸς τὰ πολλὰ ὄχι πρὸς τὰ ὀλίγα. Ἀφίνω δὲ ὅτι οὕτως αἴρεται καὶ πᾶσα διάκρισις μεταξὺ ὁριστικῆς καὶ ὑποτακτικῆς. Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ***εἰ ἔχει*** καὶ τοῦ ***ἐὰν ἔχῃ*** πολλάκις μὲν μικρά, ἀλλ' ὑπάρχει ὅμως. Ὁ κ. Κόντος λοιπὸν θέλει ν' ἀναιρέσῃ τὴν διαφορὰν ταύτην γράφων αὐτὰ ἀδιακρίτως, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ ἥκιστα συμφωνῶν αὐτὸς πρὸς ἑαυτόν. Πρβ. π. χ. ***Γλωσσικ. Παρατηρ.*** σελ. 439 ὅσα γράφει περὶ τοῦ ***ἐπεμελησάμην*** καὶ ***διελεξάμην***. «Ἀλλ' ἐπειδὴ μυριόλεκτος μὲν ὑπάρχει ἔν τε τῷ δοκίμῳ καὶ τῷ ἀδοκίμῳ Ἑλληνισμῷ ὁ παθητικὸς τύπος, παρὰ μόνοις δὲ τοῖς ποιηταῖς εὑρίσκεται ὁ μέσος, ἀποφαινόμεθα ὅτι πολλῷ κάλλιον καὶ εὐλογώτερον εἶνε νὰ λέγηται ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς φωνῇ ***διελέχθην*** ἢ ***διελεξάμην***». Ἡ ἀπόφανσις αὕτη ἁρμόζει εἰς αὐτὸν τοῦτον πολλῷ μᾶλλον ἢ εἰς πάντα ἄλλον. Πρβ. π. χ. πρὸς τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος συντάξει καὶ τὸ ***ἀπεδέχθη*** ὡς παθητ. ἀόριστον, ὃν σπανιώτατον ὄντα μετεχειρίσθη ὁ κ. Κόντος· τὸ «οἱ φυγάδες μὲν τῶν κοινῶν καὶ οἱονεὶ εὐτελῶν» (Λόγ. Ἑρμ. Τόμ. Ε' σελ. 64), ὅσα ἔγραψε περὶ τῆς μετοχῆς ***ὢν*** συνημμένης μετ' ἄλλης μετοχῆς κτλ. κτλ.

Ἀλλ' ἐξετάσωμεν τὴν ἐν τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος παραδείγμασιν ὑποκειμένην εὐθεῖαν ἐρώτησιν καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γλώσσῃ. Ὁ τύπος τοῦ εὐθέος λόγου ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ μένει ὁ αὐτὸς καὶ ἐν τῷ πλαγίῳ λόγῳ. Π. χ. αἱ κατ' εὐθὺν λόγον ἐκφραζόμεναι φράσεις «πρέπει νὰ ὑπάγω;» «ὑπάρχει τοιοῦτος λόγος;» «ἔχει δίκαιον;» πλαγιαζόμεναι γίνονται «δὲν γνωρίζω ἂν πρέπει νὰ ὑπάγω, ἐξετάζω ἂν ὑπάρχει τοιοῦτος λόγος, δὲν γνωρίζω ἂν ἔχει δίκαιον». Ἐν εὐθεῖ λόγῳ λέγω «θὰ ἔλθῃ ἢ δὲν θὰ ἔλθῃ;» Οὕτω θὰ εἴπω καὶ πλαγίως: «δὲν εἰξεύρω ἂν θὰ ἔλθῃ ἢ δὲν θὰ ἔλθῃ». Εὐθὺς λόγος: «ἦλθεν ἢ δὲν ἦλθεν». Πλάγιος: «δὲν ἠξεύρω ἂν ἦλθεν ἢ δὲν ἦλθεν». Ὁμοίως:

«δὲν ἠξεύρω ἂν ἤρχετο ἢ δὲν ἤρχετο», καὶ κατ' ἐνεστῶτα: «δὲν ἠξεύρω ἂν ἔρχεται ἢ δὲν ἔρχεται». Ἐν δὲ τῇ κοινῇ γλώσσῃ, ἣν ὁμιλοῦμεν, φαίνεται τὸ πρᾶγμα ἔτι καθαρώτερον, διότι παραλείπεται καὶ ὁ σύνδεσμος: «δὲν ξεύρω ἔρχεται ἢ δὲν ἔρχεται» καὶ οὕτω καθεξῆς·

Καὶ ἐκ τούτων καὶ ἐκ τῶν ἡγουμένων φαίνεται, ὅτι ὅπως τὰ ἄλλα ἐρωτηματικὰ μόρια, οὕτω καὶ ὁ ἐρωτηματικὸς εἰ οὐδεμίαν σχεδὸν ῥοπὴν ἔχει εἰς μεταβολὴν τῆς συνεπιφερομένης ἐγκλίσεως.

Ἀλλ' ὁ κ. Κόντος ἔφθασεν ἅπαξ νὰ ὑποπέσῃ εἰς τοιοῦτον σφάλμα καὶ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐν τῇ φράσει τοῦ μακαρίτου Ἀσωπίου «θέλει ἀποφασίσει τὸ ἔθνος ἂν **πρέπει** νὰ φυλάξῃ τὸ ἀηδὲς **καταχραστὴς**» (ἴδ. Χιακ. Μουσ. σελ. 11) εἶνε ὀρθότερον νὰ γραφῇ «ἂν **πρέπῃ**», ὡς καὶ ἐν τῇ φράσει «ἂς ἴδωμεν ἂν τὸ πρᾶγμα ἔχῃ οὕτω» ὅτι ἡ ὑποτακτικὴ ἔχει κάλλιστα· ἐπιμένει λοιπὸν καὶ θὰ ἐπιμένῃ ἐν τῇ χρήσει τῆς ὑποτακτικῆς, ἐπικαλούμενος ὀλίγα ἐξαιρετικὰ καὶ ἀνώμαλα καὶ οὐδαμῶς ἀναμφίβολα παραδείγματα. Ἀλλὰ καὶ ἀναντίρρητα ἂν ἦσαν, δίκαιον ἦτο νὰ στηριχθῇ ὄχι εἰς τὰ ὀλίγα ἀλλ' εἰς τὰ πολλά.

Γρηγ. Βερναρδάκης.

ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΑ

IN MEMORIAM

LUCIANI MUELLERI

Α΄

1. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ τραγικὸς ποιητὴς Ἄττιος ἐπεχείρησε πλὴν ἄλλων νὰ γράψῃ χρονολογικῶς τὴν ἱστορίαν τῶν δραματικῶν παραστάσεων ἐν Ῥώμῃ, ὅπως εἶχε πράξῃ ὁ Ἀριστοτέλης διὰ τῶν ***Διδασκαλιῶν*** αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ δράματος ἐν Ἀθήναις [1]. Αἱ παλαιαὶ περὶ τοῦ πράγματος πηγαὶ ὀνομάζουσι τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ἀττίου Didascalica ἤτοι ***Διδασκαλικά***, ἢ Didascalicon libri ἤτοι Διδασκαλικῶν βιβλία. Ὁ Αὖλος Γέλλιος Noct. Att. 3, 11, 1 λέγει λ. χ. Accius autem in primo *didascalico*, τὴν ὁποίαν γραφὴν τῶν κωδίκων μετέβαλον ἄλλοι τε καὶ ὁ Λουκιανὸς Μύλλερ εἰς *didascalicon* (ἴδ. Λ. Μυλλέρου τὴν ἔκδ. τῶν ἀποσπ. τοῦ Λουκιλίου, οἷς προσετέθησαν καὶ τὰ τοῦ Ἀττίου πλὴν τῶν σκηνικῶν, ἐν Λειψίᾳ 1872 σ. 303). Κοινῶς δὲ ἐπεκράτησε νὰ λέγηται καὶ νὰ ἐπιγράφηται τοῦτο τοῦ Ἀττίου τὸ διδακτικὸν ποίημα ***Διδασκαλικά***. Νομίζομεν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι ἐσφαλμένη. Ὁ Ἄττιος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιγράψῃ τὸ ἔργον του ἢ ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζον τὰ πρὸς αὐτὸ παρεμφερῆ συγγράμματα, ἀφ' οὗ μάλιστα μετεχειρίσθη τὸν Ἑλληνικὸν ὅρον. Ὄχι λοιπὸν ***Διδασκαλικά***, ἀλλὰ ***Διδασκαλίας*** πρέπει νὰ ὀνομάζωμεν καὶ νὰ ἐπιγράφωμεν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος διδακτικὸν ποίημα τοῦ Ῥωμαίου τραγικοῦ. Τὸ σφάλμα βεβαίως προῆλθεν ἢ ἐξ ἀγνοίας τῶν Ῥωμαίων ἀντιγραφέων, ἀγνοούντων τὴν σημα-

[1] Ἴδ. Ῥίββεκ Ἱστορ. τῆς ρωμ. ποιήσεως (Βιβλιοθ. Μαρασλῆ) τμ. Α΄ σ. 399. Σημ. ἐν παρόδῳ ὅτι ἀντὶ ***διὰ τῶν Διδασκαλιῶν*** ἐτυπώθη ἐκεῖ ἐσφαλμένως ***διὰ τῆς Διδασκαλίας***.

σίαν τοῦ γραμματολογικοῦ ὅρου ***Διδασκαλία***, ἢ καὶ ἐξ ἁπλῆς ἀντιγραφικῆς ἀβλεψίας. Εἶναι δηλαδὴ γνωστὸν ὅτι πολλὰ ποιήματα τῶν Ῥωμαίων ἐπεγράφοντο δι' ἑλληνικῆς λέξεως κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμὸν καὶ πτῶσιν γενικὴν ἐπιφερομένου τοῦ libri (οἷον Γεωργικῶν, Μεταμορφώσεων, Ἀστρονομικῶν κτλ.). Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπέγραψε καὶ ὁ Ἄττιος τὸ ποίημα Didascalion libri, ἴσως μάλιστα καὶ ἑλληνικοῖς γράμμασι Διδασκαλιῶν libri. Τὸ σφάλμα λοιπὸν θὰ προῆλθεν ἐκ τῆς μεταγραφῆς τῆς ἑλληνικῆς λέξεως διὰ γραμμάτων λατινικῶν οὕτω :

Δ ι δ α σ κ α λ ι ῶ ν
D i d a s c a l i **co** *n*

2. Ὁ ποιητὴς Ἔννιος πλὴν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἐπικοῦ ποιήματος, ὅπερ ἐπεγράφετο Annales καὶ τῶν δραμάτων (τραγῳδιῶν καὶ κωμῳδιῶν), ἔγραψε καὶ μικρότερα ποιήματα, ἅτινα ἢ πάντα πρέπει νὰ καταλέγωνται ἐν ταῖς σατίραις ἢ μᾶλλον ἐν τῇ σατίρᾳ αὐτοῦ, ἢ ἄλλα μὲν τὰ θεωρῶνται ὡς ἀποτελοῦντα μέρος τῆς σατίρας, ἄλλα δὲ ὡς αὐτοτελῆ. Μεταξὺ δὲ τούτων τῶν μικροτέρων ποιημάτων εἶναι καὶ ἓν γαστρονομικόν, ὅπερ νομίζεται μὲν ὅτι εἶναι μετάφρασις τῆς ***Ἡδυπαθείας*** τοῦ Ἀρχεστράτου, ὀνομάζεται δὲ συνήθως ἐκ παλαιοῦ ***Ἡδυφαγητικά***, Heduphagetica (Ἴδ. Ῥίββεκ Ἱστορ. τῆς ῥωμ. ποιήσ. τμ. Α' σ. 70—71). Οὐδαμῶς φαίνεται εἰς ἡμᾶς πιθανὸν ὅτι μετεχειρίσθη ὁ Ἔννιος (ὅστις μετεῖχεν ἐκ παίδων ἑλληνικῆς παιδείας) ὡς ἐπιγραφὴν ποιήματος λέξιν δῆθεν ἑλληνικήν, ἥτις δὲν εἶναι ἑλληνική, ἀφ' οὗ μάλιστα, ἂν τῷ ὄντι τὰ ***Ἡδυφαγητικά*** του εἶναι μετάφρασις τοῦ ποιήματος τοῦ Ἀρχεστράτου, ἠδύνατο νὰ ἐπιγράψῃ τὴν μετάφρασιν ὅπως ὁ Ἀρχέστρατος ἐπέγραψε τὸ πρωτότυπον[1]. Τοῦ Ἀρχεστράτου τὸ ποίημα διαφοροτρόπως ἐπεγράφετο : Γαστρονομία, Ἡδυπάθεια, Δειπνολογία, Ὀψοποιΐα (Ἀθήν. 1, 4 Ε). Διερευνῶν δὲ τὰ περὶ τῆς ἀληθοῦς τοῦ ποιήματος ἐπιγραφῆς ὁ P. Brandt ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Ἀρχεστράτου (Corpusculum poesis epicae

[1] Δι' ὃ καὶ ὁ Bernhardy ἐν τῇ Ἱστορ. τῶν ἑλλ. γραμμ. ἐκδ. 3 σ. 424 ***Ἡδυπάθεια*** νομίζει ὅτι πρέπει καὶ τοῦ Ἐννίου τὸ ποίημα, ὅπως καὶ τὸ τοῦ Ἀρχεστράτου, νὰ ὀνομάζηται.

graecae ludibundae, ἐν Λειψίᾳ, Teubner, 1888 σ. 121) λέγει. Varietas ista incriptionum inde exstitit, quod verus titulus plerisque amplior videbatur quam pro argumento carminis. Εἶναι ὀρθοτάτη ἡ παρατήρησις τοῦ Brandt, διότι ἂν ὑποτεθῇ ὅτι τῷ ὄντι ἡ ἀληθὴς ἐπιγραφὴ τοῦ ποιήματος ἦτο ***Ἡδυπάθεια***, δικαίως προσέκρουον εἰς αὐτὴν οἱ ἄνθρωποι, διότι ἡ μὲν λέξις ***ἡδυπάθεια*** ἔχει γενικωτάτην σημασίαν, τὸ δὲ τοῦ ποιήματος περιεχόμενον εἶναι περιωρισμένον εἰς ἓν μόνον εἶδος ἡδυπαθείας ἢ ἀπολαύσεως, τὴν γαστρονομικήν. Μήπως ὁ Ἀρχέστρατος εἶχε προσθέσῃ εἰς τὴν γενικὴν λέξιν ***ἡδυπάθεια*** καὶ περιοριστικόν τι ἐπίθετον, οὕτως ὥστε ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ποιήματος νὰ ἀποδίδῃ ἀκριβῶς τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ παρελείφθη καὶ ἐλησμονήθη τὸ ἐπίθετον; Μήπως δηλαδὴ εἶπεν ***ἡδυπάθεια φαγητική***; Τὸ ἐπίθετον τοῦτο, καθ' ὅσον γινώσκομεν, δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ τί κωλύει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὑπῆρξεν ἄλλοτε ἐν τῇ κοινῇ χρήσει; Ἂν δὲ εἶπεν ὁ Ἀρχέστρατος ***Ἡδυπάθεια φαγητική***, τότε βεβαίως καὶ ὁ Ἔννιος ἐπέγραψε τὸ ποίημά του Hedupathia phagetica καὶ τὸ σφάλμα εἶναι προφανές· Hedu(pathia)phagetica. Οὕτω προῆλθε τὸ δῆθεν οὐδέτερον πληθυντικὸν Heduphagetica ἀνυπάρκτου λέξεως. Σημειωτέον δὲ ὅτι μεταχειρισθεὶς τὸ phagetica ὁ Ῥωμαῖος ποιητής, μετεχειρίζετο ξένην μέν, ἀλλὰ γνώριμον τοῖς Ῥωμαίοις λέξιν, διότι ἔχει ἡ λατινικὴ γλῶσσα τὸ phagedaena, τὸ phagedaenicus, τὸ phager ἢ phagrur, τὸ Phagita (ὃν κύρ. ἴδ. Σουητών. 6. Καίσ. 74).

3. Ἓν ἐκ τῶν δραμάτων τοῦ Πακουβίου ἔχει τὴν παράδοξον ἐπιγραφὴν ***Δουλορέστης*** (ἴδ. Ῥίββεκ Ἱστορ. τῆς ῥωμ. ποιήσεως τμ. Α' σ. 256). Οἱ φιλόλογοι δεχόμενοι τὴν ἐπιγραφήν, ἣν οὕτως ἔχουσι ***πάντα σχεδὸν*** τὰ ἀντίγραφα τῶν συγγραφέων (Dulorestes, τινὰ ἔχουσι Dolerestes), οἵτινες ἀναφέρουσι τὴν λέξιν, προσεπάθησαν ὁπωσδήποτε πειστικῶς νὰ ἑρμηνεύσωσιν αὐτήν. Καὶ ἡ μὲν σύνθεσις ἐκ τοῦ ***δοῦλος*** καὶ ***Ὀρέστης*** δὲν φαίνεται ἱκανοποιοῦσα, οὐδὲ ἐξηγεῖται ἐπαρκῶς ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ὀρέστης ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ταύτῃ παρίσταται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐν οἰκτρᾷ περιβολῇ καὶ σχῆμα ἔχων δούλου, ἄγων ποίμνιον ἀπὸ Δελφῶν εἰς Μυκήνας. Ἡ δὲ ἄλλη γραφὴ ***Δολορέστης***, διπλῆν ἐπιδέχεται ἑρμηνείαν, ἢ ***δόλιος*** Ὀρεστης, ἀναφερο-

μένου τοῦ ἐπιθέτου εἰς ἄγνωστον ἡμῖν στρατήγημα ἴσως ἢ πανουργίαν τοῦ ἥρωος, ἢ *κρυπτόμενος* Ὀρέστης. Ἀλλ' ἀμφότερα ταῦτα φαίνονται βεβιασμένα. Ἄλλην εἰκασίαν ἑρμηνευτικὴν τοῦ Δουλορέστης ἢ Δολορέστης δὲν ἔχει τις νὰ προβάλῃ. Μένει λοιπὸν ἡ διόρθωσις τοῦ Πέερλκαμπ (Bibl. crit. nov. 4 σ. 103) μεταβαλόντος τὸ τῆς παραδόσεως Δουλορέστης ἢ Δολορέστης εἰς *Πυλαδορέστης*. Δὲν ἔχομεν δυστυχῶς πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν πραγματείαν τοῦ Πέερλκαμπ, γινώσκομεν δ' αὐτὴν μόνον ἐξ ἄλλων γραμματολογικῶν βιβλίων, ὅθεν οὐδὲ ἠξεύρομεν τίνα τὰ ἐπιχειρήματα, δι' ὧν ὁ ἀνήρ, πλὴν τῶν παλαιογραφικῶν λόγων, ὑποστηρίζει τὴν διόρθωσίν του. Ἀλλ' ὅμως νομίζομεν ὅτι ἂν ἀπίδωμεν εἰς τὸ περίφημον χωρίον τοῦ Κικέρωνος de amicit 7, 24: Qui clamores tota cavea nuper in.... Pacuvi nova fabula! cum ignorante rege, uter Orestes esset, Pylades Orestem se esse diceret, ut pro illo necaretur, Orestes autem, ita ut erat, Orestem se esse perseveraret[1], δὲν θὰ διστάσωμεν νὰ δεχθῶμεν ὡς ὀρθὸν ὅ,τι εἴκασεν ὁ Πέερλκαμπ. Τῷ ὄντι ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ φαίνεται ἡ ἐνσάρκωσις τῆς φιλίας, δὲν ὑπάρχει χωριστὸς Ὀρέστης καὶ χωριστὸς Πυλάδης, ἀλλ' εἷς *Πυλαδορέστης*. Ἀναντιρρήτως δὲ ὁ ποιητὴς ἐκεῖνο τοῦ δράματος τὸ ἐπεισόδιον ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ἐπέγραψεν οὕτω καὶ τὴν τραγῳδίαν. Ἔπειτα τὸ σύνθετον Πυλαδορέστης εἶναι κατὰ πολὺ οἰκειότερον πρὸς τὰς συνηθείας τοῦ δράματος ἢ τὸ Δουλορέστης ἢ Δολορέστης. Ἡ δὲ παλαιογραφικὴ μετάπτωσις εἰς τὴν παραδεδομένην γραφήν, δι' ἀποκοπῶν καὶ ἀνασυλλαβισμῶν, εἶναι πολὺ φυσική: Pyladorestes — Pydolarestes — (Py)dolarestes — Dolorestes — Dulorestes.

4. Ὁ Βιργίλιος τὸ ἐπικόν του ποίημα ἐπέγραψεν ὄχι κατὰ τὸ *Ἰλιάς*, ὅστις εἶναι εἷς τύπος τοῦ ἐπιγράφειν ἐπικὰ ποιήματα, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἄλλον, κατὰ τὸ *Ἀχιλληΐς* δηλαδὴ ἢ *Θησηΐς*, ὥστε Aenēis ὀνομάζεται τὸ ποίημα (Αἰνηΐς) καὶ ὄχι Aenēas (Αἰνειάς). Ἴσως ὁ Βιργίλιος προυτίμησε τὸν πρῶτον τύπον ἵνα μὴ συγχέηται τὸ ὄνομα πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος, ἂν καὶ εἶναι διάφορος ἡ προσῳδία τῆς τελευταίας συλλαβῆς. Σχετικῶς ὅμως πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς *Αἰνηΐ*-

[1] Τὸ χωρίον ἐγράφη κατὰ τὴν ἔκδ. C. F. W. Mueller 1890. Teubner.

δος (ἥτις παρ' ἡμῖν ἐπεκράτησε νὰ λέγηται ***Αἰνειὰς***) ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὸ ἑξῆς. Ὁ Αὔγουστος, πρὸ τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἔργου, ὅπερ καὶ οὐδέποτε ὁριστικῶς ἐπερατώθη ἕνεκα τοῦ ἐπελθόντος θανάτου τοῦ ποιητοῦ, ἀποδημῶν εἰς τὸν πρὸς τοὺς Κανταβροὺς πόλεμον ἔγραφε τῷ Βιργιλίῳ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς σῳζομένης βιογραφίας τοῦ Σουητωνίου-Δονάτου (31) «ut sibi de *Aeneide*, ut ipsius verba sunt, vel prima carminis ὑπογραφὴ vel quodlibet colon mitteretur». Εἰς ταῦτα δὲ ἀπεκρίθη ὁ ποιητής, καθ' ἃ λέγει ὁ Μακρόβιος (Sat. 1, 24, 11)· «De *Aenea* quidem meo, si mehercle iam dignum auribus haberem tuis, libenter mitterem κτλ. (ἴδ. Ῥίββεκ Ἱστορ. τῆς ῥωμ. ποιήσ. τμ. Β' σ. 96). Τοῦτο τὸ *Aenea*, ὅπερ ἔχουσι τὰ ἀντίγραφα τοῦ Μακροβίου δὲν φαίνεται εἰς ἐμὲ ὑγιῶς ἔχον. Ὅλως ἀπίθανον φαίνεται ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἥρωος ἐδήλου τὸ ποίημα ὁ Βιργίλιος, οὐδαμῶς δὲ ὀκνῶ νὰ γράψω De Aenea*de* quidem mea. Ἴσως λοιπὸν ὁ Βιργίλιος εἶχε σκοπὸν ***Αἰνειάδα*** κατ' ἀρχὰς (ὄχι Αἰνηΐδα) νὰ ἐπιγράψῃ τὸ ἔπος αὐτοῦ. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ de Aeneide τοῦ Σουητωνίου-Δονάτου δὲν φαίνεται νὰ εἶναι εἰλημμένον ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Αὐγούστου, ἀλλὰ προέρχεται μᾶλλον ἐκ τοῦ βιογράφου, διότι ἡ φρᾶσις ut ipsius verba sunt ἀναφέρεται εἰς τὰ ἑπόμενα, ἀπὸ τοῦ vel prima carminis ***ὑπογραφὴ*** κτλ. Ἐκεῖθεν δὲ νομίζω πρέπει ἐν ταῖς ἐκδόσεσι νὰ τίθενται τὰ λεγόμενα εἰσαγωγικὰ σημεῖα, ὄχι δὲ νὰ περιλαμβάνεται ἐν αὐτοῖς καὶ ἡ φράσις de Aeneide, ἥτις, καθὼς εἴπομεν, εἶναι τοῦ βιογράφου.

Β'

Sueton. Tiber. 10. Roth.

Ἀντὶ τοῦ scripta *omnium* et imagines publicis bibliothecis inter veteres et praecipuos auctores dedicavit, γραπτέον *omnia eorum*. Ἐξέπεσαν δηλαδὴ τρεῖς συλλαβαὶ omni(a eor)um.

Cic. Brut. 5, 19.

Iisque nosmet ipsi ad *veterum rerum memoriam* comprehendendam impulsi atque incensi sumus.

Τὰ πλεῖστα ἀντίγραφα ἔχουσι τὸ ἀνόητον ad veterum rerum naturalium. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ γραφὴ (ἣν ἔχει καὶ ἡ **πρωτότυπος** ἔκδοσις): ad rerum naturalium. Ἡ *κοινὴ* γραφὴ (ἥτις εἶναι ἴσως τοῦ Λαμβίνου) εἶναι ad rerum nostrarum. Ὁ Stangl ἐδέχθη τὴν παλαιοτέραν διόρθωσιν τοῦ Πισάνου ad veterum annalium. Ὁ Ellendt ὑποστηρίζει τὴν γραφήν, ἣν παρέχομεν ἀνωτέρω. Τὸ χωρίον ὁπωςδήποτε φαίνεται ὅτι δὲν ἔχει φθάσῃ ἀκόμη εἰς ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν καὶ παλαιογραφικῶς ἀναντίρρητον διατύπωσιν. Διὰ τοῦτο νομίζω καλὸν νὰ ἀναγράψω ἐνθάδε καὶ τὴν εἰκασίαν ἑνὸς τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀκροατῶν μου, ὅστις τὸ rerum naturalium τῶν ἀντιγράφων νομίζει μεταβλητέον εἰς rerum natalium (= originum). Ἡ ὅλη φράσις θὰ συμφωνῇ τότε πληρέστατα πρὸς τὴν παράδοσιν τῶν ἀντιγράφων: ad veterum rerum natalium memoriam.

Cic. Brut. 8, 31.

His opposuit sese Socrates, qui subtilitate quadam disputandi refellere eorum instituta solebat verbis huius ex uberrimis sermonibus.

Οὕτως ἔχουσι τῶν ἀντιγράφων τὰ πλεῖστα. Ἀλλὰ τὸ χωρίον ὑπέστη μυρίας μεταβολὰς καὶ θὰ κατετείνομεν εἰς πολὺ μῆκος τὸν λόγον, ἂν ἠθέλομεν πάσας τὰς εἰκασίας καὶ διορθώσεις τῶν λογίων νὰ ἀναγράψωμεν. Ἐν τῇ τοῦ G. Friedrich ἐκδόσει (Teubner, 1893) τὸ χωρίον γράφεται οὕτω: His opposuit—solebat [verbis]. Huius ex uberrimis κτλ. Καὶ πολλοὶ τῶν ἐκδοτῶν οὕτω γράφουσιν. Ὁ Ἰταλὸς Ercole: — Solebat. E variis huius et uberrimis sermonibus κτλ. Πέτρα σκανδάλου εἶναι τὸ verbis. Ὅθεν ἄλλοι μὲν ἐξοβελίζουσιν αὐτό, ἄλλοι δὲ προσθέτουσιν εἰς αὐτὸ λέξιν προσδιοριστικήν. Καὶ τοῦτο μὲν φαίνεται καὶ εἰς ἡμᾶς ὀρθόν, ἀλλ' ἡ προσήκουσα ἐνταῦθα λέξις νομίζομεν ὅτι εἶναι μόνον τὸ ἐπίθετον simplicibus. Ὁ Σωκράτης solebat eorum *instituta* refellere *simplicibus verbis*. Ὑπάρχει ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ instituta καὶ τοῦ simplicibus verbis. Εἰς τὴν ἔκπτωσιν τοῦ simplicibus συνετέλεσεν ἡ ὁμοιότης τῶν ληκτικῶν συλλαβῶν (bus—bis) καὶ ἡ ὁμοιότης τοῦ ἀρχικοῦ συμφώνου ἤτοι τοῦ s τῶν λέξεων solebat

καὶ simplicibus. Ἡ ἑξῆς φράσις βαίνει κανονικῶς: Huius ex uberrimis sermonibus κτλ.

Cic. Tusc. disp. 5, 23, 66.

Apparebat epigramma *exesis* posterioribus partibus versiculorum *dimidiatis* fere.

Τὸ χωρίον νομίζομεν ὅτι νοσεῖ. Τὸ dimidiatis πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς dimidiatum ἵνα ὁ λόγος βαίνῃ ὁμαλῶς καὶ καλῶς. Apparebat epigramma fere dimidiatum exesis posterioribus partibus versiculorum. Τὸ exesis θὰ εἶναι αἰτιολογικὸν τοῦ dimidiatum. Ἀλλ' ἂν τις δὲν ἐγκρίνῃ ταύτην τὴν μεταβολὴν δύναται καὶ ἄλλως νὰ καταστήσῃ ὁμαλὸν τὸ χωρίον. Νὰ θεωρήσῃ δηλαδὴ τὸ dimidiatis fere ὡς γλώσσημα τοῦ exesis καὶ νὰ γράψῃ ἁπλῶς: epigramma exesis posterioribus partibus versicolorum [dimidiatis fere].

Verg. Bucol. 1, 49—58.

Non insueta graves tentabunt pabula fetas
Nec mala vicini pecoris contagia laedent.

Τὸ νόημα εἶναι: Insueta pabula non tentabunt *graves fetas* et mala contagia vicini pecoris non laedent (eas). Ἀλλὰ τί εἶναι αἱ graves fetae; Τὸ fetas=gravidas, τὸ δὲ graves; Προσδιορίζει τὸ fetas καὶ σημαίνει ***βαρέως ἐγκυμονούσας***; ἢ σημαίνει ***πασχούσας***; Δυνατὸν ὅμως νὰ σημαίνῃ καὶ ***ἄρτι τετοκυίας***, ***ἤδη τεκούσας***. Ὁπωςδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἑρμηνεύσωμεν, καθ' ὑπερβολὴν δυσαρεστεῖ ἡ ἔλλειψις τοῦ οὐσιαστικοῦ. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ θεραπεία τοῦ χωρίου, νομίζομεν δὲ ὅτι θεραπεύεται ἐὰν γράψωμεν οὕτω:

Non insueta *pecus* tentabunt pabula *fetum*
Nec mala vicini pecoris contagia laedent.

Τὰ insueta δηλ. pabula non tentabunt τὸ pecus fetum οὐδὲ τὰ mala contagia vicini pecoris laedent αὐτό. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καθίστανται οὕτω τὰ πράγματα ὁμαλὰ καὶ σαφῆ. Ὅτι δὲ προσλαμβάνει ὁ λόγος καὶ χάριν ἀληθῶς Βιργιλιακὴν διὰ τῆς

ἐπαναλήψεως ἐν τοῖς δυσὶ στίχοις ἑτεροπτώτως τοῦ ὀνόματος pecus (καὶ μάλιστα ὑπάρχοντος τοῦ μὲν pecus ἐν τῷ πρώτῳ ἡμιστιχίῳ τοῦ προτέρου στίχου, τοῦ δὲ pecoris ἐν τῷ δευτέρῳ τοῦ ἑπομένου), οὐδεὶς βεβαίως θὰ ἀρνηθῇ. Δύσκολον εἶναι νὰ εὑρεθῇ ὁ λόγος τοῦ σφάλματος. Ὅτι τὸ graves, γλώσσημα ὂν τοῦ τίς οἶδε πῶς εἰς fetas μεταβληθέντος fetum, ὑπεισῆλθεν ἀπὸ τῆς ᾤας εἰς τὸ ἔδαφος, εἶναι λίαν πιθανόν, τοῦτο ὅμως δὲν ἐξηγεῖ ἐπαρκῶς οὔτε πῶς ἐξετοπίσθη τὸ ἀναγκαιότατον καὶ ἀπαραίτητον οὐσιαστικόν, οὔτε πῶς τὸ fetum ἔγινε fetas, ὥςτε νὰ προστεθῇ εἰς αὐτὸ καὶ γλώσσημα graves. Περὶ τῆς λέξεως oves (ἀντὶ τοῦ pecus) δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος, διότι θὰ ἐταράσσετο τὸ μέτρον. Περὶ τοῦ fetum pecus ἰδὲ Ἐκλ. 3, 83 : Dulce . . . lenta salix *feto pecori*.

Horat. Sat, 1, 3, 20 Kiessling.

Quid? Tu
nullane habes vitia? Immo alia et fortasse minora.

Εἶναι γνωσταὶ αἱ διάφοροι γραφαὶ καὶ αἱ διάφοροι ἑρμηνεῖαι, αἵτινες δίδονται εἰς τοῦτο τὸ χωρίον. Πρὸς τὴν ἀνωτέρω γραφὴν τοῦ Kiessling καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἀπορρέουσαν ἑρμηνείαν οὐδαμῶς συμφωνοῦμεν. Κατὰ πολὺ προτιμοτέραν νομίζομεν τὴν γραφήν: haud (ἢ haut) fortasse minora. Ἀλλὰ εἰς τὸ *alia*, καὶ ἂν ἀκόμη ἀποδοθῇ, ὡς θέλει ὁ Kiessling, ἐπιθετικὴ σημασία (adiectivische Bedeutung), ὥστε νὰ σημαίνῃ davon verschieden, προσκρούομεν ὁπωςδήποτε. Ἴσως λοιπὸν κάλλιον εὐοδωθῇ τὸ χωρίον ἂν γράψωμεν : Immo *habeo haut* fortasse minora.

T. Liv. 21, 30, 7.

Alpis quidem habitari, coli, gignere atque alere animantes; pervias *paucis esse* exercitibus.

Ὅτι τὸ *paucis esse* οὐδὲν ἀποδίδει νόημα εἶναι παντὶ φανερόν. Ὁ Luchs (Weidmann 1888 σ. 27 γράφει: pervias *faucis* esse exercitibus, ὅπερ καὶ ἄλλοι εἴκασαν πρὸ αὐτοῦ. Φέρεται καὶ γραφὴ faucibus. Ὁ συνάδελφός μου κ. Σ. Βάσης διώρθωσε τὸ χωρίον ἐν τῇ Ἀθηνᾷ (τόμ. δεκάτῳ σ. 410) γράψας *patuisse* ἀντὶ τοῦ *paucis esse*. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι διὰ τῆς μεταβολῆς ταύτης εὐο-

δοῦται τὸ νόημα. 'Αλλ' ἐὰν θέλωμεν ὀλιγώτερον νὰ ἀπομακρυνθῶμεν τῆς παραδεδομένης γραφῆς, δυνάμεθα νὰ γράψωμεν HAVT PAVcis FVisse.

T. Liv. 22, 8, 6.

Itaque ad .... dictatorem dicendum civitas confugit; et, quia et consul aberat, a quo uno dici posse videbatur; nec .... facile erat aut nuntium aut litteras mitti, quod numquam ante eam diem factum erat, dictatorem populus creavit Q. Fabium Maximum et magistrum equitum M. Minucium Rufum.

Οὕτω γράφει τὸ χωρίον ἐν τῇ ἐκδόσει του ὁ Riemann (ἐν Παρισίοις Hachette 1881 σ. 104). Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον γράφει καὶ ὁ Luchs, περικλείων μόνον ἐν ἀγκύλαις τὴν φράσιν nec dictatorem populo creare poterat, ἣν ἔχει ἓν ἀντίγραφον τῶν Παρισίων εὐθὺς μετὰ τὸ litteras mitti. Τὴν φράσιν ταύτην ἠθέτησε πρῶτος ὁ Μόμσεν θεωρήσας αὐτὴν ὡς ἐπεξήγησιν τοῦ consul aberat nec facile erat aut nuntium aut litteras mitti. 'Ερμηνεύουσι δὲ τὴν φράσιν οἱ δεχόμενοι αὐτὴν εἰς τὸ κείμενον οὕτως· «Οὐδὲ ἦτο δυνατὸν (poterat, ἀπροσώπως) νὰ ἀποδείξῃ (ὁ ὕπατος) δικτάτωρα τῷ δήμῳ». 'Εν τῇ φράσει ταύτῃ ἡ *κοινὴ* γραφή, ἡ vulgata, ἀντὶ τοῦ populo ἔχει populus καὶ ἀντὶ τοῦ dictatorem ἔχει prodictatorem. Νομίζομεν ὅτι ἡ φράσις δὲν εἶναι ἐκβλητέα, ἀλλ' ἔχει ἀνάγκην καὶ διορθώσεως καὶ καλῆς ἑρμηνείας. Γράφω αὐτὴν ὡς ἑξῆς: Nec dictatorem *praetor* creare (διότι τὸ dicere κυριολεκτεῖται περὶ τῶν ὑπάτων, ὅπως ἀνωτέρω) poterat. Διορθώνω δὲ εἶτα τὸ dictatorem populus creavit εἰς pro dictatore populus creavit (τὸ pro dictatore μεταβληθὲν εἰς prodictatorem, μετεπήδησεν ἐν τῇ vulgata εἰς τὴν προηγουμένην φράσιν). Τὸ ὅλον λοιπὸν χωρίον ἔχει ὧδε: Itaque ad ... dictatorem *dicendum* civitas confugit; et quia et consul aberat a quo uno *dici* posse videbatur, nec .... facile erat aut nuntium aut literas mitti, nec dictatorem *praetor creare* poterat, quod numquam ante eam diem factum erat, *pro dictatore* populus creavit Q. Fabium Maximum κτλ. Περὶ τοῦ pro

dictatore ἴδ. καὶ κεφ. 31 ἐν τέλει. Ὅτι δὲ ἐν τοῖς ἑξῆς κεφαλαίοις ὁ Φάβιος καλεῖται dictator καὶ ὄχι pro dictatore οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν, διότι καὶ οἱ proconsules καλοῦνται consules ἐνίοτε, καὶ οἱ propraetores praetores. Σημειῶ μάλιστα ὅτι τὸ ἐν κεφ. 9, 7: Q. Fabius dictator iterum, μόνον οὕτω ἠδύνατο νὰ λεχθῇ ἕνεκα τοῦ iterum.

T. Liv. 22, 27, 9.

Sibi communicatum cum alio non ademptum imperium esse; itaque se numquam volentem parte qua posset rerum consilio gerendarum cessurum.

Ὁ συνάδελφος κ. Βάσης ἔδειξεν (ἐν τῇ Ἀθηνᾷ ἔνθ. ἀνωτ.) ὅτι τὸ «numquam qua posset partē cessurum» εἶναι ἀνόητον, γράφει δὲ gerenda ἀντὶ τοῦ gerendarum καὶ ἐξάγει τὸ ἑξῆς νόημα: numquam cessurum gerenda consilio ea parte quam posset consilio gerere, ἤτοι· se quam partem consilio posset gerere (δηλ. eam, quae sui imperii esset), eam consilio suo non collegae arbitrio geri passurum.» Νομίζω ὅτι θὰ ἠδύνατο ἴσως τὸ χωρίον (ὅπερ ἐξ ἅπαντος νοσεῖ) καὶ ἄλλως διορθούμενον νὰ θεραπευθῇ, οὕτω: itaque se numquam [volentem] *partem quam* posset rerum gerendarum cessurum. Ἤτοι: se numquam cessurum consilio (=volentem, ὅπερ εἶναι γλώσσημα) (aliquam) partem rerum gerendarum, quam posset (non cederė ἢ ipse gerere). Τὸ νόημα εἶναι σχεδὸν τὸ αὐτό.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 7 Νοεμβρίου 1899.

Σ. Κ. Σακελλαρόπουλος.

Η ΣΕΡΜΥΛΗ (ΟΡΜΥΛΙΑ)

'Επὶ τῆς **Μακεδονικῆς Χερσονήσου** ἥτις καὶ **Χαλκιδικὴ** καλεῖται, ἐκ τῶν πολλῶν ἐπ' αὐτῆς κειμένων πόλεων, ἀποίκων τῶν πλείστων τῆς ἐπὶ τῆς Εὐβοίας πόλεως Χαλκίδος, ἔκειντο καθ' ἅπασαν τὴν παραλίαν ἀπὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου μέχρι τοῦ Στρυμονικοῦ, πολλαὶ Ἑλληνίδες πόλεις σημαντικαί, ὡς ἐν τῇ περὶ 'Ολύνθου μονογραφίᾳ ἡμῶν εἴπομεν.[1]

'Επὶ τοῦ Τορωναίου ἰδίως κόλπου, τὸν ὁποῖον σχηματίζουν αἱ ὑποχερσόνησοι Παλλήνη καὶ Σιθωνία (Κασσάνδρα καὶ Λογγός) ἔκειντο ἓξ πόλεις ἐκ τῶν πρωτευουσῶν ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς. Αἱ μὲν δύο Ποτίδαια καὶ Σίγγος ἔκειντο ἐπὶ τῶν ἰσθμῶν τῶν ὑποχερσονήσων ἡ μὲν ἐπὶ τῆς Παλλήνης ἡ δὲ ἐπὶ τῆς Σιθωνίας, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἐνδότερον ἡ ὀνομαστὴ Ὄλυνθος καὶ ἡ Σερμύλη καὶ μεταξὺ τούτων ἡ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου ἐπιθαλάσσιος Μηκύβερνα καὶ ἐνδότερον πρὸς βορρᾶν ἡ 'Απολλωνία παρὰ τὸν νῦν Πολύγυρον.

'Εκ τοῦ Χολομῶντος τοῦ Κεντρικοῦ τῆς Χερσονήσου ὄρους δύο κατέρχονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον δειράδες ὀρειναὶ καὶ διερχόμεναι τὰ στενὰ τῶν ἰσθμῶν ὑψοῦνται εἰς ὄρη ἐπὶ τῶν ὑποχερσονήσων Παλλήνης καὶ Σιθωνίας, μεταξὺ δὲ αὐτῶν δύο ἀνοίγονται πρὸς τὴν θάλασσαν πεδιάδες, τὰς ὁποίας χωρίζει ἄλλη δειρὰς ἐκ τοῦ Χολομῶντος καὶ αὕτη κατερχομένη καὶ ἀποτόμως πρὸς τὴν θάλασσαν περὶ τὸ μέσον τοῦ κόλπου πίπτουσα. Καλεῖται δὲ αὕτη **Τρίκορφα.** Καὶ ἡ μὲν πρὸς Δυσμὰς τῶν Τρικόρφων καλεῖται 'Ολυνθιακὴ ἡ δὲ πρὸς 'Ανατολάς, ἡ τῆς Σερμύλης, καλεῖται νῦν πεδιὰς τῆς 'Ορμύλιας ἢ **Ὁρμυλία.**

Περὶ ταύτης ἤδη πρόκειται.

Ἡ πεδιὰς τῆς 'Ορμύλιας τὴν 'Ανατολικὴν πλευρὰν τοῦ εὐρέως κόλπου τῆς Τορώνης κατέχουσα, εἶναι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν περισπού-

[1] Επ. Παρνασσοῦ 1898.

δαστος. Εἴτε ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ κατέρχεταί τις εἴτε ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀνέρχεται, μένει ἔκπληκτος ἐκ τοῦ μεγαλοπρεποῦς πανοράματος ὅπερ πέριξ του ἐκτυλίσσεται. Εἶναι ἡ ὡραιοτέρα ἐξ ὅσων εἶδον διά τε τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν γονιμότητα.

Ἡ καταλληλοτέρα θέσις, ἐξ ἧς ἱστάμενός τις δύναται νὰ θαυμάσῃ τὴν γραφικότητα τῆς χώρας, εἶναι ὁ λόφος τοῦ ἀνεμομύλου εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς πεδιάδος κείμενος. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης βλέπων τις πέριξ του παρατηρεῖ βουνὰ ἀποτόμως πίπτοντα καὶ φράττοντα πρὸς Βορρᾶν στενουμένην τὴν πεδιάδα. Πρὸς Νότον ἀνοίγεται μεγαλοπρεπὴς ὁ εὐρὺς τῆς Τορώνης κόλπος, πρὸς δυσμὰς τὰ Τρίκορφα, ὄρος ἐλαφρῶς πρὸς τὴν θάλασσαν ταπεινούμενον, πρὸς Ἀνατολὰς δὲ ὑψοῦται ὀροσειρά, ἥτις παραφυὰς οὖσα τοῦ Χολομῶντος, διέρχεται τὸν ἰσθμὸν τῆς Σιθωνίας καὶ ἐξαπλοῦται κατὰ μῆκος τῆς χερσονήσου μέχρι τοῦ τελευταίου αὐτῆς ἀκρωτηρίου. Ἡ ὀροσειρὰ αὕτη πέμπει δειράδας καθέτους πρὸς τὴν πεδιάδα (πρὸς Δυσμὰς) αἵτινες ἀπολήγουσιν εἰς λόφους, ἐξ ὧν καί τινες ἀπεσπασμένοι. Σχηματίζουν αὗται κλιτύας ἐν εἴδει κόλπων, ὅπου ὑπάρχουσιν οἱ ὡραιότεροι ἐλαιῶνες καὶ οἱ γονιμότεροι ἀγροί.

Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης βλέπει τις τὴν κοίτην ποταμοῦ μὲ ὅλας τὰς ὀφειοειδεῖς στροφάς του ἀπὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν πεδιάδα μέχρι θαλάσσης, τὴν πορείαν τοῦ ὁποίου διαγράφει ἡ πλατανοσκεπὴς κοίτη του. Ἅπασα δὲ ἡ πέριξ ὀρεινὴ χώρα εἶναι καταπράσινος καὶ σκεπάζεται ἀπὸ παντοῖα κοντόδενδρα ἐξ ὧν ἡ ἀγριελαία κατέχει τὰ χαμηλότερα μέρη.

Ἡ πεδιὰς ἔχει μῆκος μὲν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον δίωρον περίπου (7 $^{1}/_{2}$ χιλιόμετρα) πλάτος δὲ μέσον ὡριαῖον (4 $^{1}/_{2}$ χιλ.). Ἡ δυτικὴ δειράς, ἥτις χωρίζει τὰς πεδιάδας Ὀλύνθου καὶ Σερμύλης τὰ Τρίκορφα, εἶναι ὄρος δασῶδες, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς δὲ αὐτοῦ πλευρᾶς μίαν ὥραν ἄνω τῆς θαλάσσης ὑπάρχουσι τὰ μεταλλεῖα χρωμίου τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης ὁμογενοῦς Ἀγγελάκη. Εἰς τὸ βάθος τῆς πεδιάδος, πρὸς Βορρᾶν καὶ εἰς τοὺς πρόποδας βραχώδους καὶ γυμνοῦ ὄρους κεῖται ἡ κώμη ***Ὀρμύλια*** μὲ 250 καλὰς οἰκίας, μὲ τρία παντοπωλεῖα καὶ καφενεῖα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν καὶ ὡς ξενῶνες καὶ καλὸν σχολεῖον. Οἱ κάτοικοι εἶναι φιλομαθεῖς καὶ μεταξὺ αὐτῶν εὑρίσκει τις ἐγγραμμάτους, γνώστας τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος των. Ἐκ τοῦ

τοῦ ὄρους τούτου κατέρχεται πρὸς Νότον ἐλαφρὰ λοφώδης σειρὰ πρὸς τὰ μεταλλεῖα, ὅπου διχαζομένη, ἡ μὲν κατέρχεται ἀπολήγουσα πρὸς τὴν θάλασσαν, ἡ δὲ στρέφεται κυκλικῶς πρὸς τὴν πεδιάδα, ἥτις καταλήγει εἰς τὸν λόφον ἐφ' οὗ ὁ ἀνεμόμυλος. Τὴν πεδιάδα ταύτην ὡς εἴπομεν διαρρέει ποταμός, **ποταμὸς τῆς 'Ορμύλιας** καλούμενος. Ἔχει τὰς πηγάς του καὶ οὗτος ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ τῆς χερσονήσου, ὄρους, τοῦ Χολομῶντος, καὶ τῶν διαφόρων αὐτοῦ διακλαδώσεων. Τὰ ὕδατα τῶν ἀνατολικῶν διακλαδώσεων συγκεντροῦνται εἰς τὴν στενὴν κοιλάδα τῶν **Βλανῶν**, ἣν κατὰ μῆκος διατρέχουσι· κατὰ τὴν δυτικὴν δὲ ἄκραν αὐτῆς εἰσέρχονται εἰς στενὴν καὶ ἀπότομον φάραγγα, ἄλλα δὲ ὕδατα ἐκ τῶν δυτικῶν διακλαδώσεων ῥέοντα εἰσέρχονται ἐπίσης εἰς βραχώδη φάραγγα, καὶ ῥέοντα ἀμφότερα πρὸς μεσημβρίαν ἑνοῦνται πρὸ τοῦ λόφου τῆς Καλλιπόλεως, ἔνθα **Σμίξις** λέγεται καὶ διὰ στενῆς ἐπίσης διόδου εἰσέρχονται εἰς τὴν πεδιάδα τῆς 'Ορμύλιας διὰ τῆς 'Ανατολικῆς αὐτῆς ἄκρας. Ῥέων πρὸς Νότον ὁ ποταμὸς εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς ἐξόδου του ἀπόστασιν ἀπαντᾷ τὴν Τούμπαν (λόφον) τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τῆς ὁποίας τὰ κράσπεδα βρέχει καὶ ἀφίνει ἀριστερά. Ὁ λόφος οὗτος φυσικὸς ἐν μέρει ἀλλὰ τεχνητὸς καὶ κανονικὸς τὸ πλεῖστον, κεῖται κατέναντι καὶ ἀκριβῶς πρὸς 'Ανατολὰς τῆς 'Ορμύλιας εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας καὶ πλέον ὥρας ($2\,^1/_2$ χ.), λήγει δὲ εἰς ἐλλειψοειδὲς ἐλαιόφυτον ἐπίπεδον μήκους 110 βημάτων καὶ πλάτους 57· εἰς τὴν μεσημβρινὴν αὐτοῦ ἄκραν ἐγείρεται ναὸς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, ἐξ οὗ καὶ ὁ λόφος φέρει τὸ ὄνομα.'Επὶ τῆς ἐπιφανείας εὑρίσκουσιν οἱ καλλιεργοῦντες χωρικοὶ πολλὰ ἀρχαῖα ἀντικείμενα καὶ ἰδίως συντρίμματα ἀγγείων καὶ κεράμων, ἐξ ὧν συμπεραίνομεν ὅτι ἐκατοικεῖτο ποτὲ ἢ ἐχρησίμευεν ὡς ὀχυρὸν παρακειμένης πόλεως. Πλησίον αὐτοῦ δέχεται τὰ ὕδατα ἑτέρου ποταμίου, τὸ ὁποῖον διὰ στενῆς καὶ ἀποτόμου κατερχόμενον κοίτης εἰσέρχεται ἀπὸ τῆς δυτικῆς ἄκρας τῆς πεδιάδος παρὰ τὴν 'Ορμύλιαν.

'Εντεῦθεν πρὸς μεσημβρίαν ῥέων διὰ στροφῶν μεγάλων διέρχεται πλησίον τοῦ λόφου ἐφ' οὗ ὁ ἀνεμόμυλος καὶ κατερχόμενος, ἀρδεύων καὶ καταστρέφων ἐναλλὰξ τὰς ἑκατέρωθεν γαίας διευθύνεται πρὸς τὴν θάλασσαν, κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τῆς πεδιάδος, τῆς ὁποίας μέγα μέρος προσέχωσε διὰ τῆς ἰλύος, ἣν ἐκ τῶν ὀρέων ἄφθονον καταφέρει καὶ καθιστᾷ διὰ τῶν πλημμυρῶν του γόνιμον καὶ πλου-

σίαν. Διὰ τῶν προσχώσεων τούτων ἐσχημάτισε διαφόρους γλώσσας, αἵτινες σχηματίζουν ὅρμους, ὅπου καὶ ἀγκυροβολοῦσι τὰ φεύγοντα τὰς τρικυμίας πλοιάρια. Ὀνομάζεται δὲ ἡ θέσις αὕτη *Σεργάνι* ἢ *Φεργάνι*.

Ὁ ποταμὸς τῆς Ὁρμύλιας πεδιάδα ὁμαλὴν καὶ ἐπίπεδον διατρέχων, φαίνεται ὅτι πολλὰς ἤλλαξε κοίτας, ὡς πάντοτε συμβαίνει. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχε τὰς ἐκβολάς του πρὸς τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς παραλίας, ὅπου νῦν τὰ πλυντήρια τῶν μεταλλείων καὶ ἔπειτα ἀνατολικώτερον τούτων. Ἴχνη καταφανῆ τῆς πρώτης του κοίτης εἶναι ἡ πρασινίζουσα γραμμὴ ἥτις ἀπὸ τοῦ λόφου τοῦ ἀνεμομύλου ἀρχομένη διέρχεται πλησίον τῆς *Μεγάλης Τούμπας* τῆς ὁποίας τὰ ἄκρα ἔβρεχεν ἄλλοτε ὁ ποταμὸς καὶ ἄφινε δεξιά. Ἡ Τούμπα αὕτη, ἣν *Πλατεῖαν* καλοῦσιν οἱ κάτοικοι ἔχει ὕψος 8 περίπου μέτρων καὶ εἶναι πανταχόθεν ἄποπτος· ἡ ἐπιφάνειά της εἶναι ἐπίπεδος καὶ ἐλαφρῶς κεκλιμένη πρὸς Μεσημβρίαν. Τὸ δυτικὸν αὐτῆς μέρος εἶναι φυσικὸν καὶ βραχῶδες, τὸ δὲ πρὸς ἀνατολὰς μεγαλήτερον αὐτῆς μέρος εἶναι τεχνητὸν δι' ἐπιχωματώσεων εἰς σχῆμα ὠοειδές, ὡς εἶνε ὅλαι σχεδὸν αἱ ἐν Μακεδονίᾳ *Τοῦμπαι*. Ἔχει μῆκος 320 μέτρων καὶ πλάτος 150. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς εἶναι ἐσπαρμένα ἄπειρα συντρίμματα ἀγγείων καὶ κεράμων λεπτῆς καὶ ὡραίας τέχνης, οἱ δὲ καλλιεργοῦντες τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς εὑρίσκουν πάντοτε διάφορα ἀντικείμενα καὶ νομίσματα ἀρχαῖα, τὰ ὁποῖα οἱ συχνὰ ἐπισκεπτόμενοι τὰ μέρη ταῦτα κερδοσκόποι ἀγοράζουσι. Πλησίον τῆς Τούμπας εἶναι ἀρχαῖον φρέαρ ἀπὸ τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἀκόμη οἱ καλλιεργοῦντες τοὺς πέριξ ἀγροὺς ὑδρεύονται· εἰς μικρὰν τούτου ἀπόστασιν πρὸς Βορρᾶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ εἶναι καὶ ἕτερον ὁμοίας κατασκευῆς ἀρχαῖον φρέαρ. Ἡ Τούμπα ἀπέχει τῆς Ὁρμύλιας πρὸς Νότον μίαν περίπου ὥραν (4 χιλ.) ἀπὸ τῆς θαλάσσης 20–25′ λεπτὰ τῆς ὥρας (1 $^1/_2$ χ.).

Ἡ πεδιὰς τῆς Ὁρμύλιας, ἣν ἀνωτέρω ἀτελῶς περιεγράψαμεν, εἶναι αὐτὴ ἡ κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ, ὅστις εἶναι ὁ μεγαλήτερος ποταμὸς τῆς Χαλκιδικῆς καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ὁ *Χαβρίας* ὃν μόνος ὁ Πτολεμαῖος ἐκ τῶν ἀρχαίων ἀναφέρει. Ἐπὶ τῆς πεδιάδος ταύτης ἔκειτο ἡ ἄρχαια πόλις *Σερμύλη*.[1]

---

[1] Ἡροδ. 7. 21. Σχυλ. Σ. 26. Διόδωρ. 16. 53. Θουκυδ. 1. 65. Στεφ. Βυζ. Σελ. 594.

Ἡ κώμη Ὀρμύλια, ἥτις κεῖται εἰς τὴν πρὸς Βορρᾶν ἄκραν τῆς πεδιάδος καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὅπως ἐσφαλμένως τὴν σημειοῦσιν οἱ γεωγραφοῦντες καὶ τὴν ἀναγράφουσιν οἱ περὶ αὐτῆς γράψαντες, εἶναι τρανὴ καὶ σαφὴς ἀπήχησις αὐτῆς, ὀλίγον ἐφθαρμένη. Ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς πόλεων μία καὶ αὔτη, ἥτις ἐτήρησε τὸ ὄνομα καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν περιοχὴν τὴν ἐπωνυμίαν Ὀρμυλία.

Ἔκειτο ἡ Σερμύλη πρὸς ἀνατολὰς τῆς Μηκυβέρνης καὶ πρὸς Νότον τῆς κώμης Ὀρμύλιας κατὰ τὸν Λήκ. Μετὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦτον τοῦ σοφοῦ Ἄγγλου περιηγητοῦ, εἶναι κατ' ἐμὲ εὔκολον εἰς πάντα ἐπισκεπτόμενον καὶ μελετῶντα τὴν χώραν νὰ ὁρίσῃ ἐπακριβῶς τὴν θέσιν ἐφ' ἧς ἔκειτο ἡ ***Σερμύλη***.

Θέσις ἀνταποκρινομένη πρὸς τ' ἀνωτέρω καὶ τὰς ἀπαιτήσεις, ὧν ἀνάγκην εἶχον οἱ πρῶτοι ἄποικοι εἶναι ἡ ***Πλατεῖα Τοῦμπα*** ἡ πληροῦσα ὅλα ταῦτα, ὡς καὶ τὸν σκοπὸν τῶν πρώτων οἰκητόρων. Ἀκριβῶς πρὸς ἀνατολὰς τὴς Μηκυβέρνης καὶ πρὸς Νότον τῆς Ὀρμύλιας κειμένη, ἀπέχει ἐκείνης μὲν ἐννέα χιλιόμετρα, ταύτης δὲ τέσσαρα καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἓν καὶ ἥμισυ.

Ἀποικία καὶ αὕτη τῆς ἐπιθαλασσίου πόλεως τῶν Χαλκιδέων δὲν ἠδύνατο ν' ἀπέχῃ πολὺ τῆς θαλάσσης. Ἔφθασαν ἐκεῖ βεβαίως οἱ ἄποικοι διὰ θαλάσσης καὶ ἅμα ἐξῆλθον εἰς τὴν ξηρὰν κατέλαβον τὸν πρῶτον λόφον καὶ τὸν μόνον ὅστις ἔκειτο εἰς τὸ μέσον εὐρείας καὶ εὐφόρου πεδιάδος καὶ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Χαβρία περιεβρέχετο. Ἔστησαν ἐπ' αὐτοῦ τὰς πρώτας καλύβας των καὶ εἶχον ὅ,τι ἦτον ἀπολύτως δι' αὐτοὺς ἀναγκαῖον, κατὰ τὴν πρώτην ἐγκατάστασιν. Τὸν λόφον τοῦτον μετὰ ταῦτα δι' ἐπιχωματώσεων ηὔξησαν καὶ ὠχύρωσαν πρὸς ἀσφάλειαν ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων καὶ τῶν θηρίων. Οὕτω πως ἐγένοντο αἱ πρῶται οἰκήσεις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ὑπῆρχον βεβαίως καὶ ἄλλαι ὀχυραὶ θέσεις ἐνδότερον καὶ καταλληλότεραι ἴσως, ἀλλὰ γεννηθέντες καὶ ἀνατραφέντες οἱ ἄποικοι παρὰ τὴν θάλασσαν, ἦτον ἀδύνατον ν' ἀπομακρυνθῶσιν αὐτῆς, οὔτε νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ πλοῖά των.

Καὶ ἡ Σερμύλη, ὡς αἱ λοιπαὶ τῆς Χαλκιδικῆς πόλεις, ὑπέστη τὴν αὐτὴν τύχην, καθ' ὅλην τὴν χρονικὴν περίοδον τῶν εἰσβολῶν τῶν βαρβάρων καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων πολέμων εἰς τοὺς ὁποίας κατ'

ἀνάγκην αἱ ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς ἐλεύθεραι πόλεις ἐλάμβανον μέρος ὑπὲρ μιᾶς τῶν διαμαχομένων περὶ ἐπικρατήσεως πόλεων ἢ πολιτειῶν.

Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Περσῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, ὁ στόλος τοῦ Ξέρξου, παρακάμπτων τὸ ἀκρωτήριον ***Ἄμπελον*** τῆς Τορωναίας ἄκρας, διήρχετο τὰς ἑλληνίδας πόλεις ἐκ τῶν ὁποίων καὶ στρατὸν καὶ πλοῖα παρελάμβανεν. Ὁ Ἡρόδοτος ἀπαριθμῶν κατὰ σειρὰν τὰς ἐπὶ τοῦ Τορωναίου κόλπου πόλεις τρίτην ἀναγράφει τὴν Σερμύλην, ἥτις εἰς τὴν ἀνάγκην ὑπείκουσα ἔδωκε τῷ Ξέρξῃ καὶ στρατὸν καὶ πλοῖα.

Μετὰ τὴν ἧτταν δὲ τῶν βαρβάρων ἐτέλει καὶ αὕτη φόρον τοῖς Ἀθηναίοις εἰς τὴν αὐτὴν μετὰ τῶν ἄλλων πόλεων ὑπαγομένην κατηγορίαν. Ὁ φόρος ὃν ἐτέλουν οἱ Σερμύλιοι [1] τοῖς Ἀθηναίοις κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη τῆς ἡγεμονίας τούτων ἀπὸ τῆς 85ης 2 Ὀλυμπιάδος μέχρι τῆς 88ης 3 (436—425 π. Χ.) ἀνήρχετο εἰς τέσσαρα τάλαντα καὶ τρεῖς χιλιάδας δραχμῶν. Κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ἐτέλουν τάλαντα πέντε καὶ ἐπέκεινα.

Ἐὰν κρίνῃ τις ἐκ τῆς θέσεως, ἐν ᾗ ἔκειτο ἡ Σερμύλη, τῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων τὰ ὁποῖα καθ' ἑκάστην ἀνευρίσκουσιν οἱ καλλιεργοῦντες, τοῦ φόρου, ὃν οἱ Σερμύλιοι ἐτέλουν τοῖς Ἀθηναίοις καὶ ἐκ τῶν ἰδίων νομισμάτων [2] τὰ ὁποῖα εἶχεν, ἡ Σερμύλη ἦτο πόλις πλουσία καὶ πολυάνθρωπος.

Τελευταῖον δὲ τῷ 348. π. Χ. ὑπέστη καὶ αὕτη τὴν κοινὴν τύχην τῶν ἄλλων πόλεων καὶ τῆς Ὀλύνθου καὶ κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ ἐντελῶς ἀνεσκάφη. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Φίλιππος κατέλαβε πρῶτον τὴν Μηκύβερναν, τὸ ἐπίνειον τῆς Ὀλύνθου, πολὺ πιθανὸν ὅτι ἡ Σερμύλη κατεστράφη πρὸ τῆς Ὀλύνθου. Ἔκτοτε δὲ οὐδαμοῦ ἀναφέρεται.

---

[1] Ἡ Σερμύλη ἐλέγετο καὶ Σερμυλία ὁ δὲ κάτοικος αὐτῆς *Σερμύλιος* κατὰ Θουκυδ. Σερμυλαῖος καὶ Σερμυλιεύς.

[2] Ἰδοὺ ἓν τῶν νομισμάτων τῆς Σερμύλης, ὅμοιον τοῦ ὁποίου κατέχει καὶ τὸ Ἐθνικὸν Νομισματικὸν Μουσεῖον.

Μολονότι ἡ χώρα αὕτη ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔμεινεν ἔρημος καὶ οὐδεὶς γίνεται περὶ αὐτῆς λόγος, οὐδέποτε ὅμως ἐξηφανίσθη ἐντελῶς καὶ οὔτε ἦτο δυνατὸν χώρα τόσον ὡραία ὅσον καὶ πλουσία νὰ μείνῃ ἀκατοίκητος. Οἱ ἐναπομείναντες τῶν κατοίκων καὶ οἱ μετὰ ταῦτα προσελθόντες ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ἐνδότερα καὶ κατῴκησαν εἰς μέρη ὀχυρὰ καὶ ἀπρόσιτα εἰς ἐπιδρομὰς κατὰ ξηρὰν βαρβάρων καὶ κατὰ θάλασσαν πειρατῶν. Ὁ πρῶτος συνοικισμὸς μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Σερμύλης ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐγένετο ἐπὶ τοῦ λόφου (Τούμπας) τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, ὡς φαίνεται, ὅπου ὑπῆρχον τ' ἀπαιτούμενα· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ καίτοι μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἄνω τῆς θαλάσσης, ἐπιδρομαὶ ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους νὰ τραπῶσιν ἀνὰ τὰ ὄρη. Οἱ κάτοικοι τῆς Ὁρμύλιας δεικνύουσι κορυφὰς βουνῶν πολλάς, τὰς ὁποίας ***Κάστρα*** καλοῦσιν. Οὕτω πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἀντικρὺ τῆς Τούμπας Ἁγ. Γεωργίου ἐπὶ τῆς ῥάχεως τοῦ ὄρους δύο ὑψοῦνται κορυφαὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς δειράδος, ἡ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης, ***Κάστρα*** καλούμεναι καὶ ὑπάρχουσιν ἐπ' αὐτῶν σημεῖα ἐρειπίων μεσαιωνικῆς οἰκήσεως ἐπὶ ἀρχαίων τοιούτων καταστραφέντα.

Πρὸς Βορρᾶν τοῦ χωρίου εἰς τὸ βάθος μεγάλης χαράδρας δι' ἧς ποτάμιον διέρχεται καὶ μῦλοι πολλοὶ ὑπάρχουσιν, ὑψοῦται βουνὸς ἀπότομος ὑπὸ τοῦ ποταμίου κυκλούμενος, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται λείψανα κεράμων καὶ ἀγγείων χονδροειδῶν, παναρχαίων ἴσως οἰκήσεων· ὀνομάζουσι δὲ καὶ τοῦτον Καστρί.

Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Χαβρία ποταμοῦ (τῆς Ὁρμύλιας) 30′ λεπτὰ τῆς ὥρας πρὶν οὗτος ἐξέλθῃ εἰς τὴν πεδιάδα ὑψοῦται ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὀρέων βουνὸς κωνοειδὴς ἀπότομος καὶ δύσβατος, τὸν ὁποῖον κατὰ μέγα μέρος περιβάλλει ἡ βαθεῖα τοῦ Χαβρία κοίτη πρὸς Δυσμάς· ἐξ Ἀνατολῶν δὲ τὸν περιζώνει ἄλλου χειμμάρου κοίτη ἐπίσης βαθεῖα καὶ πετρώδης. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ὑπάρχει κύκλῳ τεῖχος ἀσβεστόκτιστον μὲ δύο πύλας, ὧν ἡ μία φαίνεται ἐσχάτως ἀνασκαφεῖσα ὑπὸ τῶν κατοίκων πρὸς ἀνεύρεσιν θησαυροῦ, ὃν τις ὠνειρεύθη. Ἐπὶ τῆς πύλης ὑψοῦτο πύργος ἀμυντικός, οὗτινος αἱ βάσεις σώζονται. Ἀνέβημεν μετὰ δυσκολίας διὰ μέσου θάμνων πυκνοτάτων χωρὶς νὰ φαίνεταί που ἴχνος ὁδοῦ. Εἶναι ὁ ὑψηλότερος ὅλων τῶν πέριξ ὀρέων καὶ ἡ ἐκ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ θέα εἶναι ἀσύνηθές τι καὶ φοβερόν. Τοιαύτην τινὰ ἐντύπωσιν μοὶ ἔκαμεν ἡ πέριξ

ἐρήμωσις· ἅπασα αὐτοῦ ἡ ἐπιφάνεια εἶναι κατάφυτος καὶ ἀδιάβατος πᾶσα δὲ ἔρευνα ἀδύνατος· κατάφυτα δὲ εἶναι καὶ τὰ κυκλοῦντα αὐτὸν ὄρη. Τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ βλέπει τις εἰς βάθος διακοσίων καὶ πλέον μέτρων ἐλαιοσκέπαστον καὶ τὰ νερὰ αὐτοῦ ἠρέμα κυλιόμενα ἐπὶ κοίτης ἀμμώδους, ἐνῷ ἑκατέρωθεν ὑπέρκεινται βράχοι. Δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω ἐὰν τὰ νεώτερα κτίρια κεῖνται ἐπὶ ἀρχαιοτέρων ὅπως εἰς τὰ ἄλλα συμβαίνει Κάστρα, ἡ μοναδικὴ ὅμως, ἀσφαλὴς καὶ ἐξέχουσα θέσις δὲν ἀφίνουν κατ' ἐμὲ ἀμφιβολίαν τινά.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ὀρμύλιας ὀνομάζουσι τὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐρείπια ***Καλλίπολιν*** καὶ φέρεται εἰς τὰ στόματα ὅλων ἡ ἑξῆς παράδοσις. Εἰς πολὺ παλαιοὺς χρόνους πρὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων, ὅτε οἱ πειραταὶ τῆς Ἀλγερίας καὶ τῆς Τύνιδος κατερήμωνον τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου, κατέστρεψαν καὶ τὴν Ὀρμύλιαν. Τότε οἱ κάτοικοι ἐξέλεξαν τὴν θέσιν αὐτὴν καὶ ἔκτισαν ἐκεῖ φρούριον ἰσχυρόν, εὗρον ἐπί τινα καιρὸν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν καὶ ἔφθασαν εἰς σχετικὴν εὐτυχίαν καὶ εὐμάρειαν· ὠνόμασαν δὲ αὐτὴν ***Καλλίπολιν*** διὰ τὴν ὡραιότητα τῆς τοποθεσίας καὶ τὴν στερεότητα τῶν τειχῶν της.

Δὲν παρῆλθε πολὺς καιρὸς καὶ πάλιν οἱ κορσάροι μαθόντες τὴν εὐτυχίαν αὐτῶν ἀλλὰ καὶ τὸ ἰσχυρὸν τῆς πόλεως, προετοιμασθέντες ἐπεβιβάσθησαν πολυπληθεῖς καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Καλλίπολιν, ἥτις ἀντεστάθη ἐπὶ πολὺ καὶ πολλὰς ἐπήνεγκε κατὰ τῶν πειρατῶν ζημίας Οἱ κουρσάροι δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὴν διαρπαγήν, ἥτις ἦτο καὶ ὁ μόνος σκοπός των, ἀλλ' ἀντεκδικούμενοι τὰς ἀπωλείας, ἃς ὑπέστησαν, κατέστρεψαν καὶ ἀνέσκαψαν τὴν πόλιν ἢ τὴν Ἀκρόπολιν, διότι εἰς ταύτην κατέφευγον ὅλοι ἐν καιρῷ ἀνάγκης ὅπου καὶ ἐφύλαττον τὰ πλούτη των· τοὺς δὲ κατοίκους ἄλλους μὲν κατέσφαξαν καὶ ἄλλους ᾐχμαλώτισαν, οἱ δὲ διασωθέντες ἐκ τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς αἰχμαλωσίας Καλλιπολῖται διεσκορπίσθησαν ἐγκαταλιπόντες τὴν πατρίδα των. Πολλοὶ τούτων ἐζήτησαν ἀλλαχοῦ πατρίδα καὶ ἔκτισαν, ὡς λέγουν, τὴν ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου Καλλίπολιν ἢ μετωνόμασαν χωρίον ἢ πόλιν τινὰ πολυπληθεῖς ἐκεῖ ἐγκατασταθέντες.[1]

[1] Καλλίπολις. — Πόλις ἐν Θράκῃ ἱδρυμένη ἐπὶ χερσονήσου μὲ δύο μικροὺς λιμένας ἢ ὅρμους. Εἶναι ἡ πρώτη ἐν Εὐρώπῃ πόλις, ἥτις ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1357 ἤτοι περὶ τὰ 100 ἔτη πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κων/πόλεως. Ἐκ τῶν ὀλίγων ἐρειπίων τοίχων καὶ τῶν τύμβων τῶν θεωρουμένων ὡς

Κατὰ πόσον ἡ ἀνωτέρω παράδοσις ἔχεται ἀληθείας δὲν εἶνε εὔκολον νὰ εἴπῃ τις, πολὺ πιθανὸν ὅμως ὑπὸ ταύτην νὰ κρύπτηται καὶ ἱστορική τις ἀλήθεια.

Παρὰ τὴν Ὀρμύλιαν καὶ ὄπισθεν τῶν κυκλούντων αὐτὴν πρὸς δυσμὰς λόφων παρὰ τὰ Μεταλλεῖα Ἀγγελάκη, ἦτο ἄλλοτε χωρίον μικρὸν Ἅγιος Δημήτριος, ὅπου καὶ ἐκκλησία φερώνυμος, ἐξ ἧς ἴσως καὶ τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου. Χειρόγραφόν τι, τὸ ὁποῖον ἀνεκάλυψεν ὁ Δανὸς ἀρχαιολόγος κ. Κὶγκ εἴς τινα Μονὴν ἐν Ἁγίῳ ὄρει γραφὲν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νεωτέρου, Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, κατὰ τὸ ἔτος 862 ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως, ἀναφέρει ἐκτὸς ἄλλων πολλῶν ἀφορώντων τὴν Χαλκιδικήν, καὶ ὅτι εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτὴν ἐκούρευσεν εἰς Μοναχὸν αὐτὸν ὁ καθηγητὴς πάτερ ὅσιος Εὐθύμιος. Τὰ ἐρείπια τῆς ἐκκλησίας ταύτης σκεπάζουν δύο μεγάλοι πρίνοι καὶ οἱ διαβᾶται ποιοῦσι τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ. Ἄνω τῶν ἐρειπίων τούτων, ὅπου καὶ τὸ ὁμώνυμον χωρίον, ἀνοίγεται στενὴ καὶ μακρὰ πρὸς Βορρᾶν κοιλὰς ὡραία καὶ εὔφορος· κλείεται πρὸς Δυσμὰς ἀπὸ τὴν σειρὰν τῶν Τρικόρφων πρὸς Ἀνατολὰς δὲ ἀπὸ τὴν λοφοσειρὰν τῆς Ὀρμύλιας ἥτις παρὰ τὰ Μεταλλεῖα κλείει τὴν κοιλάδα τὴν ὁποίαν διαρρέει ποτάμιον, ὅπερ ***Κούδαρος*** καλεῖται. Ῥέων καὶ οὗτος πρὸς Νότον βρέχει κατὰ μῆκος τὴν Ἀνατ. πλευρὰν τῶν Τρικόρφων καὶ χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ τὰ πλυντήρια τὰ ὁποῖα ἀφίνει ἀριστερά.

Ἡ κοιλὰς αὕτη καὶ ἡ πεδιὰς τῆς Ὀρμύλιας, τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω περιεγράψαμεν, ἠδύναντο πολλὰ νὰ διαθρέψωσι χωρία καὶ εὐδαίμονας νὰ καταστήσωσι τοὺς κατοίκους οἵτινες καὶ ἐργατικοὶ εἶναι. Καὶ ὅμως οἱ κάτοικοι τῆς Ὀρμύλιας, οἵτινες εἰς 800 ἀνερχόμενοι διὰ πολλῶν κόπων καὶ ξένους ἐργαζόμενοι ἀγρούς, μόλις ἀποζῶσιν. Ἁπάσης τῆς ὡραίας ταύτης χώρας αἱ ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει Μοναὶ κατέχουσι τὰ $^{4}/_{5}$ καὶ τὰ καλλίτερα καὶ τὰ εὐφορώτερα μάλιστα.

τάφων ἀρχαίων βασιλέων καὶ τῆς ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὁδοῦ πρὸς τὸ Βυζάντιον κειμένης, βεβαίως ἦτο κατῳκημένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἴσως δὲν ἔπαυσε ποτὲ ὑπάρχουσα, ὥστε ἐὰν ποτὲ οἱ Καλλιπολῖται τὴν Ὀρμύλιαν μετῴκησαν αὐτόθι εὗρον ὁμώνυμον πόλιν ἢ μετωνόμασαν αὐτὴν μὲ τὸ τῆς πατρίδος των ἐὰν εἶχεν ἄλλο πρότερον.

Μετόχια εὐρύχωρα καὶ πολυτελῆ ἔχουσαι αἱ πολυώνυμοι Μοναὶ εἰς ὡραίας θέσεις ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τὸ πλεῖστον τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ, εἰς τὰς ἀνατολικὰς κλιτύας τοῦ ὄρους καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἀποστέλλουσιν ἐναλλὰξ τοὺς τροφίμους των διὰ ν' ἀλλάξωσιν ἐπί τινα καιρὸν καὶ ἀέρα καὶ δίαιταν, οἵτινες δι' ἐργατῶν καλλιεργοῦσι τὰ κτήματα. Μεγάλη δὲ παρατηρεῖται ῥασοφόρων κίνησις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐσοδειῶν τοῦ θερισμοῦ καὶ τοῦ τρυγητοῦ τῶν ἀμπέλων καὶ τῶν ἐλαιῶν.

Τὰς κατὰ καιροὺς ἐρημώσεις τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἰδίως κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἐπωφελούμενοι οἱ ἅγιοι πατέρες τῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, κατελάμβανον ὡς ἀδεσπότους τὰς χώρας καὶ διὰ τῶν μεθόδων, τῶν ὁποίων τόσον καλὰ γνωρίζουν νὰ κάμουν χρῆσιν κατὰ τὰς περιστάσεις, ἐγένοντο κύριοι ὅλων τῶν εὐφόρων πεδιάδων καὶ κοιλάδων τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἐξακολουθοῦσι καὶ σήμερον ἀκόμη τὴν θεάρεστον ταύτην μέθοδον ἕως ν' ἀποξενώσουν τοὺς κατοίκους πάσης ἰδιοκτησίας. Δίκαι ἐπὶ δικῶν διεξάγονται καθ' ἑκάστην μεταξὺ τῶν Κοινοτήτων καὶ τῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ διαφόρων κατοίκων ἰδίᾳ, ἐκ τῶν ὁποίων διὰ λόγους εὐλόγους ἔχουσι πάντοτε τὸ δίκαιον, οἱ Καλόγηροι.

(*Ἀνεκοινώθη ἐν συνεδριάσει τοῦ φιλολογικοῦ καὶ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος*).

Μιχαὴλ Χρυσοχός.

ΣΥΜΒΟΛΑΙ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑΝ ΤΗΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Τὰ ἐπιθαλάσσια τῆς Πλαταϊκῆς καὶ τὸ ἐπίνειον τῶν Πλαταιέων.

(Ἴδε καὶ πίνακα Β′)

Τὴν χώραν, περὶ ἧς ἡ παροῦσα μικρὰ μελέτη, ἐπεσκέφθην κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ὄχι μετὰ προθέσεως νὰ δημοσιεύσω περιήγησιν αὐτῆς οὐδὲ μετὰ τῆς πρὸς τοιοῦτον ἔργον ἀπαιτουμένης προπαρασκευῆς καὶ προμελέτης, ἀλλ' ἁπλῶς κατὰ συγκυρίαν, ἐπειδὴ ἐν Πλαταιαῖς διατρίβων, ἵνα διευθύνω τὴν ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας αὐτόθι ἐπιχειρηθεῖσαν ἀνασκαφὴν ἔμαθον ὅτι ὑπῆρχον ἐν Λιβαδόστρῳ καὶ Ἁγίῳ Βασιλείῳ ἀρχαῖαι ἐπιγραφαί, ἤλπισα δὲ καὶ ὅτι ἠδυνάμην νὰ ἀνελκύσω ἐκ τῆς θαλάσσης τὴν βάσιν τοῦ αὐτόθι ὄχι πρὸ πολλοῦ ἀνευρεθέντος χαλκοῦ ἀγάλματος Ποσειδῶνος, τοῦ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι τοῦ παρόντος ἔτους 1899 σελ. 57. ἑξ. πίν. 5-6 δημοσιευθέντος ὑπὸ Δ. Φιλίου. Ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν ἐπεχείρησα δύο ἐκδρομὰς τὴν μὲν εἰς Λιβαδόστρον (τῇ 12 Αὐγούστου), τὴν δὲ εἰς Ἅγιον Βασίλειον (τῇ 22 Αὐγούστου) ἐπανερχόμενος κατ' ἀμφοτέρας αὐθημερὸν εἰς τὸ χωρίον *Κόκλα*, ἐν ᾧ διέμενον. Τῶν ἐκ τοῦ προχείρου κατὰ τὰς δύο ταύτας ἐκδρομὰς παρατηρήσεών μου νομίζω ὅτι δὲν θὰ εἶνε ἀνωφελὴς ἡ δημοσίευσις, διότι ὀλίγιστοι εἶνε οἱ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐπισκεφθέντες τὴν χώραν ταύτην περιηγηταὶ καὶ δι' ὀλίγων λέξεων μόνον γίνεται μνεία αὐτῆς ἐν ταῖς εὐχρηστοτέραις τοπογραφίαις, ἡ μόνη δὲ ἐκτενὴς περιγραφὴ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου H. G. Lolling διὰ τὸν ὑπὸ Bädeker ἐκδιδόμενον ὁδηγὸν τῆς Ἑλλάδος συνταχθεῖσα ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ ἐκδότου μακροτέρα τοῦ προσήκοντος, διὸ ἁπλῶς μόνον στοιχειοθετηθεῖσα δι' ἐνδεχομένην μέλλουσαν χρῆσιν κατελείφθη ἀδημοσίευτος, καὶ μόνον ἡ βιβλιοθήκη τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς κατέχει ἀντίτυπον τῶν τυπογραφι-

κῶν δοκιμίων, οὗ μοὶ ἐπετράπη ἡ χρῆσις[1]. Νομίζω δ' ὅμως ὅτι καὶ δημοσιευομένη ἡ ἀξιολογωτάτη αὕτη περιήγησις δὲν θὰ καθίστα περιττὴν τὴν παροῦσαν τοπογραφικὴν μελέτην (καίπερ σχεδὸν εἰπεῖν αὐτοσχέδιον), τὸ μὲν διότι οὐδεμία πρώτην φορὰν συντασσομένη περιήγησις χώρας τινός, καὶ δὴ ἑλληνικῆς, δύναται νὰ εἶνε πλήρης· τὸ δὲ διότι ὁ Lolling ἀκριβῶς καὶ ἐπιμελέστατα περιγράφων τὰ λείψανα τῶν παντοίων κτισμάτων τῆς ἀρχαιότητος, φαίνεται ὀλιγώτερον προσέχων εἰς τὴν γεωγραφικὴν κατασκευὴν τῆς χώρας. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ τοὐναντίον κύριον σκοπὸν τῆς παρούσης μελέτης ἐνόμισα νὰ παράσχω ἁδρομερῆ μὲν καὶ αὐτοσχέδιον ἀλλὰ κατὰ τὸ δυνατὸν σαφῆ εἰκόνα τῆς χώρας αὐτῆς καθ' αὑτὴν ἀσχέτως πρὸς τὰ σωζόμενα μικρὰ ἄλλως καὶ ἀφανῆ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος. Συμβαίνει δὲ ὥστε παρὰ πᾶσαν ἄλλην χώραν κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ Πλαταϊκῇ εἶνε καταφανὴς ἡ ἐπήρεια τῆς φυσικῆς κατασκευῆς τῆς χώρας ἐπὶ τῶν κατοίκων καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῶν, διότι ὅταν τις βλέπῃ ἐν τῷ χάρτῃ αὐτὴν μὲν τὴν πόλιν τῶν Πλαταιῶν ὄχι πολὺ ἀπέχουσαν τῆς θαλάσσης, τὴν δὲ Πλαταϊκὴν χώραν μέχρις αὐτοῦ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἐκτεινομένην καὶ τὸν δι' αὐτῆς ῥέοντα ποταμόν, ἤτοι τὴν ἕνεκα τῆς ἐνδόξου κατὰ τῶν Μήδων μάχης γνωστοτάτην *Ὠερόην*, εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἐκβάλλοντα, φυσικώτατον εἶνε νὰ ὑποθέσῃ ὅτι οὗτος ὁ ποταμὸς ἀνοίγει φυσικὴν ὁδὸν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ὅτι οἱ τὰς Πλαταιὰς κατοικοῦντες, ἂν μὴ ναυτικοί, δὲν θὰ εἶνε πολὺ τῆς θαλάσσης ἀλλότριοι. Ὅταν δ' ἀφ' ἑτέρου βλέπῃ παρὰ Θουκυδίδῃ (Γ'. 54,4) τοὺς παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπὶ θανάτῳ κρινομένους Πλαταιεῖς ὡς ἔξοχόν τι καὶ ὅλως ἐξαιρετικὸν παράδειγμα ἐθελοθυσίας προβάλλοντας τὸ ὅτι ***ἠπειρῶται ὄντες ἐναυμάχησαν ἐπ' Ἀρτεμισίῳ***, θὰ νομίσῃ βεβαίως τὸν τοιοῦτον ἰσχυρισμὸν ὡς ἁπλοῦν σόφισμα, συγ-

---

[1] Τὸ τεῦχος τῶν δοκιμίων τούτων εἶνε καταγεγραμμένον ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Lolling μετὰ τοῦ τίτλου Griechenland, αἱ δὲ σελίδες αὐτοῦ φέρουσιν αἱ μὲν λατινικοὺς ἀριθμούς, αἱ δὲ ἀραβικούς. Τὸ περὶ τῶν ἐπιθαλασσίων τῆς Πλαταϊκῆς κεφάλαιον κατέχει τὰς μετὰ ἀραβικῶν ἀριθμῶν σελίδας 66-72, ἐπιγράφεται δέ: (von Kokla) Ueber H. Vasilios nach Livadostro und zurück nach Kaparelli. Ἐκ τοῦ ἐκτενοῦς τούτου κεφαλαίου μόνον ὀλίγοι στίχοι ἐδημοσιεύθησαν ἐν Griechenland, Handbuch für Reisende von Karl Bædeker (σελ. 177 τῆς δευτέρας ἐκδόσεως, 1888).

γνωστὸν μὲν ἕνεκα τοῦ κινδύνου, ἐν ᾧ οἱ ταῦτα λέγοντες Πλαταιεῖς διετέλουν, ἄλλως δ' ὅμως καὶ μετρίου δικολάβου ἀνάξιον, καίπερ ἄλλως κρίνοντος τοῦ Ἡροδότου [1]. Ἀλλ' ὅταν τις γνωρίσῃ τὴν περὶ ἧς νῦν πρόκειται χώραν ἐξ αὐτοψίας, τότε μόνον κατανοεῖ τῆς πράξεως ἐκείνης τῶν Πλαταιέων τὸ μέγεθος καὶ θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι δικαιότατα ἐσεμνύνοντο ἐπ' αὐτῇ, διότι δυσκόλως νομίζω δύναται νὰ εὑρεθῇ ἄλλη χώρα οὕτως ἀποκλειομένη τῆς θαλάσσης διὰ δυσυπερβάτων φυσικῶν ἐμποδίων, οἱ δὲ νῦν τὴν Πλαταϊκὴν κατοικοῦντες, καίπερ ἄλλως τραχὺν καὶ εὐκίνητον βίον ζῶντες, τόσον μικρὰν ἔχουσι πρὸς τὴν θάλασσαν ἐξοικείωσιν, ὥστε ἁπλοῦν λουτρὸν ἐν αὐτῇ, ὅταν δὲν εἶνε τελεία γαλήνη, θεωρεῖται παρ' αὐτοῖς ὡς σοβαρὰ καὶ ὄχι ἀκίνδυνος βιωτικὴ περιπέτεια· ἤκουσα δ' ὅτι καὶ πνιγμοὶ πολλοὶ τῶν λουομένων συμβαίνουσιν, ὧν οὐδεὶς ἴσως ὀφείλεται εἰς τῶν κυμάτων τὴν ἀγριότητα [2]. Τοιοῦτοι ἀναμφιβόλως ἦσαν καὶ οἱ παλαιοὶ

[1] Η', 1. ***Οἱ δ' Ἑλλήνων ἐς τὸν ναυτικὸν στρατὸν ταχθέντες ἦσαν οἵδε. Ἀθηναῖοι μὲν νέας παρεχόμενοι ἑπτὰ καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατόν· ὑπὸ δὲ ἀρετῆς τε καὶ προθυμίης Πλαταιέες, ἄπειροι τῆς ναυτικῆς ἐόντες, συνεπλήρουν τοῖσι Ἀθηναίοισι τὰς νέας.*** Πρβλ. [Δημοσθ.] κατὰ Νεαίρας 94 ἐξ. Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἄλλαι πόλεις ἐκ τῶν ναυμαχησασῶν κατὰ τῶν βαρβάρων ἦσαν ἐπίσης ἀπομεμακρυσμέναι τῆς θαλάσσης, ὡς αἱ Πλαταιαί, ἤτοι ἡ Ἀμβρακία, ἡ Τροιζὴν καὶ αὐτὴ ἡ Σπάρτη, περὶ ὧν οὐδὲν τοιοῦτον λέγει ὁ Ἡρόδοτος.

[2] Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ὅτι ὅσοι τῶν νῦν κατοίκων τῆς Πλαταϊκῆς μεταβαίνουσι τὸ θέρος χάριν τῶν λουτρῶν εἰς τὰ παραθαλάσσια δὲν ἐπανέρχονται αὐθημερὸν εἰς τὰ χωρία Κόκλα ἢ Καπαρέλλι, ὅπου ἔχουσι τὰς κατοικίας αὐτῶν, ἀλλὰ διαμένουσιν ἅπασαν τὴν περίοδον τῶν λουτρῶν ὑπὸ σκηνὰς κατὰ τὴν παραλίαν. Οἱ πλείονες δ' ἐξ αὐτῶν δὲν μεταβαίνουσιν εἰς τὰς πλησιεστέρας παραλίας, ἤτοι εἰς Καλαμάκι ἢ Λιβαδόστρον, ἀλλὰ προτιμῶσι τὴν πολὺ ἀπωτέρω κειμένην παρὰ τὴν Δομβραίναν ἁλυκήν, ὅπου τὸ πάλαι ἔκειτο τὸ κυριώτερον ἐπίνειον τῶν Θεσπιέων ἡ *Τίφα* ἢ *Σίφα*, καίτοι καὶ αὐτῆς ἡ θέσις δὲν εἶνε πολὺ καλυτέρα, ὡς ἤκουσα. Περὶ τῶν παναρχαίων κατοίκων τοῦ ἐπινείου τούτου τῶν Θεσπιέων ὁ Παυσανίας (IX. 32, 4) λέγει ὅτι: ***οὗτοι Βοιωτῶν μάλιστα ἐκ παλαιοῦ τὰ θαλάσσια ἐθέλουσιν εἶναι σοφοί, Τῖφυν ἄνδρα μνημονεύοντες ἐπιχώριον, ὡς προκριθείη γενέσθαι τῆς Ἀργοῦς κυβερνήτης· ἀποφαίνουσι δὲ καὶ πρὸ τῆς πόλεως ἔνθα ἐκ Κόλχων ὀπίσω κομιζομένην ὁρμίσασθαι τὴν Ἀργὼ λέγουσιν.*** Τὸ ἐπ' ἐμοὶ πιστεύω ὅτι οἱ τὴν τοιαύτην παραλίαν κατοικοῦντες ἔμελλον ἐξ ἀνάγκης νὰ γίνωσι ναυτικοί, διότι ἡ πρὸς τὰ μεσόγεια ἐπικοινωνία αὐτῶν ἦτο ἐπίσης δύσκολος, ὡς ἡ ἐπικοινωνία τῶν ἐκεῖ κατοικούντων πρὸς τὴν θάλασσαν.

Πλαταιεῖς, οἵτινες καίπερ παράλιον χώραν κατοικοῦντες ἐνόμιζον ἑαυτοὺς **ἠπειρώτας**, διότι τὰς μὲν ἀποκρημνοτάτας καὶ ἀξένους τῆς χώρας αὐτῶν ἀκτὰς ἐθεώρουν ὡς κτῆμα ἄχρηστον καὶ ἄνευ ἀξίας, ἀληθῆ πατρίδα δὲ μόνην τὴν εὐφορωτάτην ἀπὸ τῶν βορείων προπόδων τοῦ Κιθαιρῶνος μέχρι τοῦ ῥείθρου τοῦ Ἀσωποῦ μεσόγειον πεδιάδα.

Τὴν ἐπιθαλάσσιον Πλαταϊκὴν ἀποτελοῦσι τρεῖς ὀροσειραὶ ὄχι παραλλήλως πρὸς τὴν θάλασσαν ἐκτεινόμεναι, ἀλλ' ἐκ τῶν μεσογείων εἰς αὐτὴν χωροῦσαι καὶ ἀπολήγουσαι εἰς ἀποκρημνότατα ἀκρωτήρια, ὧν τὰ δύο ἀκρότερα πολὺ πλέον τοῦ μεσαίου προέχοντα περικλείουσι τὸν μικρὸν κόλπον τῆς Κρεύσιος. Ἔμπροσθεν τοῦ κολπίσκου τούτου εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Βοιωτίας ἀπόστασιν κεῖνται τρεῖς χθαμαλαὶ πετρώδεις καὶ ἄδενδροι νησίδες λεγόμεναι ***Καλάνησα***, ἐφ' ὧν καὶ μικρόν τι μοναστήριον εἶνε ἐκτισμένον. Ἐκ τῶν τριῶν ὀροσειρῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὴν ἐπιθαλάσσιον Πλαταϊκὴν αἱ δύο, ἤτοι ἡ νοτία καὶ ἡ μεσαία, ὁρμῶνται ἀπὸ τοῦ ὀγκωδεστέρου μέρους τοῦ Κιθαιρῶνος, ὅπερ ὑπέρκειται τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Πλαταιῶν καὶ τοῦ εἰς δέκα μόλις λεπτῶν τῆς ὥρας νοτιοδυτικῶς αὐτῆς κειμένου χωρίου Κόκλα καὶ εἶνε γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα ***Ἐλατιάς***, ἐκτεινόμεναι δὲ ὡς πελώρια σκέλη περικλείουσι τὸν ὁρμίσκον τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἐν ᾧ εὑρέθη κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα τὸ νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ὑπάρχον χαλκοῦν τοῦ Ποσειδῶνος ἄγαλμα. Ἡ τρίτη ὀροσειρά, ἡ βορεία, εἶνε ἀνεξάρτητος τοῦ Κιθαιρῶνος, ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῆς πεδιάδος εἴκοσι περίπου λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας τοῦ τείχους τῶν ἀρχαίων Πλαταιῶν, χωροῦσα δὲ κατὰ πρῶτον παραλλήλως πρὸς τὴν μεσαίαν ὀροσειρὰν κάμπτεται ἔπειτα πρὸς νότον. Τὰ ἀποτελοῦντα τὰς δύο πρώτας ὀροσειρὰς ὄρη εἶνε ὀγκωδέστερα μὲν πλησίον τοῦ Ἐλατιᾶ, ταπεινοῦνται δ' ἐπὶ μᾶλλον καθ' ὅσον χωροῦσι πρὸς τὴν θάλασσαν. Τοὐναντίον δὲ τὰ ἀποτελοῦντα τὴν βορείαν σειρὰν ὄρη εἶνε μικρὰ μὲν καὶ ὄχι ἀπόκρημνα παρὰ τὴν Πλαταϊκὴν πεδιάδα (ἤτοι ἀντικρὺ τοῦ Ἐλατιᾶ), ἀποβαίνουσι δὲ βαθμηδὸν ὑψηλότερα καὶ ἀποκρημνότερα πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὴν βορείαν σειρὰν ἀποτελοῦσι τέσσαρα ὄρη χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων διὰ χαραδρῶν, ὧν αἱ πλησιέστεραι πρὸς τὴν θάλασσαν εἶνε βαθύτεραι καὶ ἀγριώτεραι τῶν ἀπωτέρω αὐτῆς κειμένων. Τὸ ανα-

τολικώτατον τῶν ἀποτελούντων τὴν βορείαν ὀροσειρὰν ὀρέων, ἤτοι τὸ παρ' αὐτὴν τὴν πεδιάδα κείμενον, λέγεται **Κοτρώνι**, λόφος ὂν μᾶλλον πετρώδης ἢ ὄρος. Τὸ μετ' αὐτὸ καλεῖται **Βορός**, τὸ ἀκόλουθον **Μπελιώτη**[1], τὸ δὲ τελευταῖον, τὸ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν εἰσχωροῦν, **Κορομήλι**, ὄρος ὑψηλὸν καὶ ἄγριον μετὰ ἀραιοῦ ἐκ πευκῶν δάσους, τόσον δ' ἀπόκρημνον, ὥστε οὐδ' εἰς ἡμιόνους εἶνε βατόν, ἡ δ' ἐπ' αὐτοῦ ἀναρρίχησις θεωρεῖται καὶ διὰ τοὺς καλλίστους ἐπιχωρίους ὀρειβάτας δυσχερεστάτη[2]. Τῶν ἑτέρων δύο ὀροσειρῶν τὰ ὄρη δὲν χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ χαραδρῶν, ἀλλ' ἑνοῦνται δι' ὑψηλῶν αὐχένων, οὓς πρέπει νὰ ὑπερβῇ ὁ θέλων νὰ πορευθῇ ἐκ τοῦ Πλαταϊκοῦ πεδίου εἰς τὸν μεταξὺ αὐτῶν στενὸν αὐλῶνα καὶ τὸν ὁρμίσκον τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ ἐκεῖθεν εἰς **Αἰγόσθενα** τῆς Μεγαρικῆς εἴτε τἀνάπαλιν. Τὴν μεσαίαν ὀροσειρὰν ἀποτελοῦσι τὰ ὄρη **Φράσσαρι** καὶ **Ναμαδούρθι**[3], ὧν τὸ δεύτερον ὄχι μακρὰν τῆς θαλάσσης ἑνοῦται πρὸς δύο μικρότερα ὄρη, ἅτινα φαίνονται ὡς ἀπ' αὐτοῦ δίκην δακτύλων ὀρνιθείου ποδὸς ἀπεσχισμένα. Ἀμφότερα ἀπολήγουσιν εἰς τὴν θάλασσαν ἀποτομώτατα εἰς αὐτὴν κατερχόμενα, καὶ τὸ μὲν πρὸς βορρᾶν κυψελοειδὲς ὂν τὸ σχῆμα καὶ πανταχόθεν ἀποκρημνότατον ἀποκαλεῖται **Σωρός**, τὸ δὲ πρὸς νότον εἶνε ταπεινότερον καὶ ὁπωσοῦν ὀλιγώτερον ἀπόκρημνον ἀπολῆγον εἰς τὸν ὁρμίσκον τοῦ Ἁγίου Βασιλείου· τί δ' ὄνομα φέρει τοῦτο νῦν παρὰ τοῖς ἐπιχωρίοις δὲν

---

[1] Περὶ τούτου ὁ Lolling (σελ. 67) λέγει ὅτι ἀποκαλεῖται Butese (neugr. βαρέλιον). Ἐγὼ δὲν ἤκουσα τοιοῦτον ὄνομα.

[2] Ἁλιεύς τις Ἐλευσίνιος μοὶ διηγεῖτο ὅτι θελήσας ποτὲ νὰ διαβῇ παρὰ τὴν ἀκτὴν ἐκ τῆς παρὰ τὴν Δομβραίναν ἁλυκῆς εἰς Λιβαδόστρον, ὑπέστη τὰ πάνδεινα σοβαρὸν κίνδυνον ζωῆς κατὰ πᾶν βῆμα διατρέχων.

[3] Τὸ ὄνομα **Φράσσαρι** εἶνε ἀλβανικόν, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κατοικουμένῃ, ὡς γνωστόν, ὑπὸ κατοίκων ἀλβανικῆς καταγωγῆς, σημαίνει δὲ τὸν θάμνον ἐξ οὗ παράγεται ἡ πρασίνη βαφικὴ ὕλη, ἡ γνωστὴ παρὰ ταῖς ἡμετέροις βυρσοδέψαις ὑπὸ τὸ ὄνομα **λατζιγέρι** (Rhamnus Graecus *Bois*· ἢ Rh. sexatilis L.). Τὸ δὲ **Ναμαδούρθι** ὁ Lolling (σελ. 67) παρά τινος τῶν ἐγχωρίων βεβαίως ἀκούσας ἐξηγεῖ ὡς σημαῖνον «**θύελλα, ἀντάρα**·» ἐγὼ ἐρωτήσας ἂν σημαίνει τι ἡ λέξις ἀλβανιστί, ἔμαθον ὅτι ***οὐδὲν σημαίνει***· τοὐλάχιστον ὁ ὁδηγός μου οὐδὲν ἐγνώριζε. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Lolling τὸ ὄνομα τοῦτο ἀποδίδει εἰς ὁλόκληρον τὴν μεσαίαν ὀροσειράν, ὅπερ δὲν εἶνε ἀληθές.

ἔμαθον. Τὰ δύο ταῦτα ἀκρότατα ὄρη τῆς μεσαίας ὀροσειρᾶς χωρίζει χαράδρα βαθεῖα καὶ ἀπόκρημνος μὴ ἀπολήγουσα εἰς ὁρμίσκον τινὰ παρὰ τὴν θάλασσαν, ἀποκαλουμένη δὲ ***Παλιοκλήσα***, ἔκ τινος παλαιᾶς ἐκκλησίας κατὰ τὸν μυχὸν αὐτῆς ὑπαρχούσης.

Ἡ κοιλὰς ἡ μεταξὺ τῆς βορείας ὀροσειρᾶς καὶ τῆς μεσαίας κειμένη, δι' ἧς ῥέει ἡ *Ὠερόη*, εἶνε ἀπανταχοῦ ἱκανῶς πλατεῖα, καὶ θὰ ἀπετέλει ἀρίστην φυσικὴν ὁδὸν ἐκ τοῦ Πλαταϊκοῦ πεδίου πρὸς τὴν θάλασσαν, ἂν δὲν ἦτο πεφραγμένη· ἀλλ' ἀποφράσσεται ὁλοσχερῶς διὰ δύο φραγμῶν, ὥστε ἐνῷ ἡ ἀπὸ Πλαταιῶν μέχρι τῆς πλησιεστέρας παραλίας (Καλαμάκι) ἀπόστασις εἶνε ὀλίγον τι πλέον ἢ τρίωρος, τὸ πλησιέστατον σημεῖον ἐξ οὗ ἡ θάλασσα εἶνε ὁρατὴ ἀπέχει ὥρας δύο καὶ ἡμίσειαν! Τοὺς φραγμοὺς τῆς κοιλάδος τῆς Ὠερόης ἀποτελοῦσι δύο ἐγκάρσιαι δειράδες, ὧν ἡ πρώτη ἑνοῦται μετά τε τῆς βορείας ὀροσειρᾶς καὶ τῆς μέσης, ὥστε ἀποτελεῖ μετ' αὐτῶν σχῆμα ὁμοιάζον πρὸς τὸ γράμμα Η. Αὕτη ὅμως δὲν εἶνε ἡ πρώτη ἀπὸ τοῦ Πλαταϊκοῦ πεδίου ἐγκαρσία δειράς, ἀλλ' ὑπάρχει πρὸ αὐτῆς ἄλλη, ὑψουμένη ἀπὸ τῆς κοιλάδος τῆς Ὠερόης πρὸς τὸν μέγαν ὀρεινὸν ὄγκον τοῦ Ἐλατιᾶ δίκην μεγάλης ἀντηρίδος, ἀλλὰ τὰ κράσπεδα αὐτῆς ἀπέχουσιν ἱκανῶς τῆς βορείας ὀροσειρᾶς, ὥστε δὲν ἀποφράσσει τὴν κοιλάδα. Ἐν τῇ γωνίᾳ τῇ μεταξὺ τοῦ Ἐλατιᾶ καὶ τῆς ἀντηρίδος ταύτης κεῖται τὸ ἐξ ἑκατὸν εἴκοσι περίπου οἰκογενειῶν συγκείμενον χωρίον Κόκλα εἰς ἱκανὸν ὕψος ἀπὸ τῆς πεδιάδος ἐκτισμένον. Ἡ δευτέρα ἐγκαρσία δειρὰς ἡ ἀποτελοῦσα τὸν πρῶτον φραγμὸν τῆς κοιλάδος τῆς Ὠερόης ἔχει καὶ αὐτὴ ὄψιν ἀντηρίδος τοῦ Ἐλατιᾶ, ἀλλ' αὕτη ταπεινουμένη κατὰ τὸ μέσον τῆς κοιλάδος ὑψοῦται πάλιν μετ' ὀλίγον καὶ ἑνοῦται μετὰ τοῦ εἰς τὴν βορείαν ὀροσειρὰν ἀνήκοντος ὄρους Βοροῦ, ὥστε ἀποφράσσει τὴν κοιλάδα τελείως. Ἡ Ὠερόη, ἵνα διέλθῃ πρὸς τὴν θάλασσαν, διέρρηξε τὸν βραχώδη φραγμὸν τοῦτον πλησίον τῆς βορείας ὀροσειρᾶς, ἀλλ' ἡ χαράδρα εἶνε στενωτάτη εἰς ἄκρον ἀπόκρημνος καὶ πλήρης καταρρακτῶν, ὥστε οὐδεμία ὁδὸς διέρχεται δι' αὐτῆς καὶ μόνον ἀναρριχώμενός τις δύναται νὰ διέλθῃ διὰ τῆς κοίτης, ὅταν εἶνε ἀπεξηραμένη.

Ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν θάλασσαν διέρχεται διὰ τοῦ μέσου τῆς κοιλάδος, ἔνθα ἡ εἰρημένη ἐγκαρσία δειρὰς ταπεινοῦται, αἱ δὲ μικραὶ ῥάχεις δι' ὧν διέρχεται ἀποκαλοῦνται νῦν ***Ῥέζα Κοπριά***, καὶ ἀπέχουσι μίαν ὥραν

καὶ τέταρτον πορείας ἀπὸ τοῦ χωρίου Κόκλα [1]. Ἀπέναντι τῆς θέσεως ταύτης κεῖται τὸ χωρίον **Καπαρέλλι** ἐκτισμένον ἐπὶ μικροῦ ὀροπεδίου σχηματιζομένου κατὰ τὴν ἕνωσιν τῆς εἰρημένης ἐγκαρσίας δειράδος μετὰ τῆς βορείας ὀροσειρᾶς. Τὸ χωρίον τοῦτο πρωτεύουσα νῦν ὂν τοῦ δήμου Πλαταιῶν, εἶνε μεγαλύτερον καὶ εὐπορώτερον τοῦ Κόκλα, ἀλλὰ στερεῖται ὕδατος, οἱ δὲ κάτοικοι ὑδρεύονται ἀπὸ τοῦ τόπου, ἔνθα ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὰ Λεῦκτρα, ἤτοι ἐξ ἀποστάσεως πλέον τῆς ἡμισείας ὥρας [2]. Οἱ κάτοικοι εἶνε ἀλβανικῆς καταγωγῆς, ὡς καὶ ἅπαντες σχεδὸν οἱ χωρικοὶ τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν, ὅθεν καὶ τὰ συχνὰ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀλβανικὰ τοπικὰ ὀνόματα. Τὸ μέχρι τῆς **Ῥέζα Κοπριᾶς** μέρος τῆς κοιλάδος τῆς Ὠερόης εἶνε ὁμαλὸν καὶ ἔχει ἱκανὸν πλάτος, ὥστε εἶνε τὸ μόνον, ὅπερ δύναται κυρίως νὰ ἀποκληθῇ κοιλάς, ἀνήκει δὲ ἅπαν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου πρὸς τὸν Ἐλατιὰν μέρους τῆς δευτέρας ἐγκαρσίας δειράδος κειμένην μονὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ καλλιεργεῖται σπειρόμενον διὰ δημητριακῶν καρπῶν, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ αὐτόφυτοι ἄγριαι ἀχράδες, ὧν ἡ ὄχι συνήθης εὐρωστία ἀποδεικνύει ὅτι ὁ τόπος εἶνε προσφορώτατος εἰς καλλιέργειαν ὀπωροφόρων δένδρων [3]. Τὰ πέριξ ὄρη, ἤτοι αἱ δύο ἐγκάρσιαι δειράδες καὶ τὰ ἑκατέρωθεν τοῦ Καπαρελλίου κείμενα Κοτρώνι καὶ Βορὸς εἶνε ὅλως ἄδενδρα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐλατόφυτον Ἐλατιάν, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ πολὺ μεγαλυτέρου αὐτῶν **Φράσσαρι** ἡ βορεία κλιτύς, ἡ πρὸς τὴν κοιλάδα τῆς Ὠερόης ἐστραμμένη εἶνε μόνον ὑπὸ θάμνων κατάφυτος (κυρίως ῥάμνων καὶ πρίνων), καὶ μόλις κατὰ τὴν δυτικὴν ἄκραν αὐτοῦ ὑπάρχουσιν ἀραιά τινα πεῦκα.

---

[1] Ἀπὸ τῶν ἐρειπίων τῶν Πλαταιῶν ἡ ἀπόστασις θὰ εἶνε 5-10 λεπτὰ μικροτέρα.

[2] Καὶ ἐντὸς τῆς κοιλάδος τῆς Ὠερόης νοτιανατολικῶς τοῦ χωρίου Καπαρέλλι ἀναβρύει ἐκ τῆς κοίτης ὕδωρ (ὁμοίως ὡς ἐν τῷ ἀθηναϊκῷ Ἰλισῷ), ἀλλὰ τοῦτο χρησιμοποιεῖται μόνον εἰς πλύσιν. Ὁ Lolling μνημονεύων τὸ ὕδωρ τοῦτο (σελ. 67) ἐξέλαβεν αὐτὸ ἐσφαλμένως ὡς τὸ ῥεῖθρον τῆς Ὠερόης, ὅπερ συχνότατα ἀποξηραίνεται.

[3] Ὁ Lolling (σελ. 67) πιστεύει ὅτι ἡ κοιλὰς αὕτη ἦτο κατῳκημένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὡς ἀποδεικνύουσιν ἐρείπια πολλαχοῦ σωζόμενα. Ἐγὼ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ παρετήρησα ἐρείπια, πλὴν τῶν ἐκεῖθεν τῆς Ῥέζα Κοπριᾶς ὑπαρχόντων, ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς νεώτερον χωρίον, περὶ οὗ περαιτέρω.

Ἡ τρίτη ἐγκαρσία δειράς, ἡ ἀποτελοῦσα τὸν δεύτερον φραγμὸν τῆς κοιλάδος τῆς Ὠερόης, ἑνοῦται μὲν μετὰ τῆς μεσαίας ὀροσειρᾶς δι' αὐχένος, ἀλλ' ἐπειδὴ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τὸν πρῶτον φραγμὸν ἀποτελοῦσαν δειράδα τῆς Ἁγίας Τριάδος αὕτη ἀνυψοῦται ἐν τῷ μέσῳ τῆς κοιλάδος, δὲν φαίνεται ὡς ἀντηρὶς τῶν ὑψηλοτέρων ὀρέων, ἀλλ' ὡς αὐτοτελὴς ὀροσειρὰ δίκην ἐμβόλου τινὸς ἐν τῷ μέσῳ τῆς κοιλάδος παρεμβεβλημένη. Ἡ δειρὰς αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ δύο ὀρέων, ὧν τὸ μὲν πλησιέστερον πρὸς τὰ ὄρη τῆς μεσαίας ὀροσειρᾶς λέγεται ***Λογοπάτι***[1], τὸ δὲ μᾶλλον πρὸς τὴν βορείαν ὀροσειρὰν προσεγγίζον ***Ταψίζα***, ἐπειδὴ ἡ κορυφὴ αὐτοῦ ἡ ὑπερκειμένη τοῦ ὅρμου τῆς Λιβαδόστρου, ὅλως ἐπίπεδος φαινομένη, παρέχει ὄψιν ***ταψίου***, τοῦ γνωστοῦ μαγειρικοῦ σκεύους. Ἀμφότερα ἔχουσι διεύθυνσιν σχεδὸν εἰπεῖν παράλληλον καὶ πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὰς ἑκατέρωθεν μεγαλυτέρας ὀροσειράς, ἀλλ' ἡ Ταψίζα δὲν κεῖται ἀπέναντι τοῦ Λογοπάτι, ἤτοι πρὸς βορρᾶν, ἀλλ' ἐκτείνεται βορειοδυτικῶς αὐτοῦ φθάνουσα μέχρι τῆς θαλάσσης, ὥστε τὰ δύο ταῦτα ὄρη μετὰ τοῦ ἑνοῦντος αὐτὰ αὐχένος ἀποτελοῦσι σχῆμα τριμελοῦς τεθλασμένης γραμμῆς (N). Ἡ Ταψίζα δὲν ἑνοῦται πρὸς τὴν βορείαν ὀροσειράν, πλησιάζει ὅμως πρὸς αὐτὴν πολὺ καὶ καταπίπτει σχεδὸν καθέτως εἰς τὴν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς βορείας ὀροσειρᾶς ὑπάρχουσαν στενωτάτην ἀλλ' ὁμαλὴν κοιλάδα, δι' ἧς διέρχεται ἡ Ὠερόη. Ἡ κοιλὰς αὕτη παρὰ τὴν θάλασσαν γίνεται ὁπωσοῦν πλατυτέρα καὶ φέρει τὸ ὄνομα ***Λιβαδόστρος*** (κατὰ θηλυκὸν γένος)[2], περικλείουσι δ' αὐτὴν πρὸς βορρᾶν μὲν τὰ ὄρη Κορομήλι καὶ Μπελιώτη, πρὸς νότον δὲ ἡ Ταψίζα. Παρὰ τὸ ἕτερον πλευρὸν τῆς Ταψίζας μεταξὺ αὐτῆς καὶ

---

[1] Τὸ ὄνομα ὑποθέτω ὅτι προῆλθεν ἐκ τοῦ *ἀλογοπάτι*, ἐπειδὴ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ὑπάρχουσιν ὁδοὶ βαταὶ τοῖς ἵπποις, πρᾶγμα ὄχι πολὺ κοινὸν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ Κάλλιστα ἐπισκοπεῖ τις τὰ ἐντὸς τῆς κοιλάδος ὄρη ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτάτου μέρους τῆς βορειοδυτικῆς πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Πλαταιῶν, ἐξ οὗ εἶνε καταφανῆ ἅπαντα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν βορείαν ὀροσειρὰν ὄρη καὶ ἡ περαιτέρω μνημονευθησομένη χαράδρα τῆς Βορόνιεζας, ἐντὸς δὲ τῆς κοιλάδος τὸ Λογοπάτι πρὸς ἀριστερὰν καὶ ἡ Ταψίζα πρὸς δεξιάν, ἔμπροσθεν δ' αὐτῶν τὰ χαμηλότερα ὑψώματα παρὰ τὴν Ῥέζα-Κοπριά.

[2] Ὁ κ. Α. Μηλιαράκης μοὶ ἀνεκοίνωσεν ἐτυμολογίαν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ riva d'ostro, ἣν εὑρίσκω ὀρθοτάτην.

τῆς μεσαίας όροσειρᾶς [1] (ἐπειδὴ τὸ Λογοπάτι δὲν ἐκτείνεται μέχρι τῆς θαλάσσης) ὑπάρχει ὁ ὅρμος *Καλαμάκι*. Ὁ αὐχήν, δι' οὗ ἑνοῦνται μετ' ἀλλήλων τὸ Λογοπάτι καὶ ἡ Ταψίζα εἶνε πολὺ ὑψηλότερος τῆς Ῥέζα Κοπριᾶς, ἀλλὰ ταπεινότερος τοῦ αὐχένος, δι' οὗ ἑνοῦται τὸ Λογοπάτι μετὰ τῆς μεσαίας ὀροσειρᾶς, ὥστε ὁ δεύτερος φραγμὸς τῆς κοιλάδος τῆς Ὠερόης εἶνε πολὺ μᾶλλον δυσυπέρβατος τοῦ πρώτου. Διὰ τῆς κοίτης τῆς Ὠερόης οὐδεμία ὑπάρχει ὁδὸς μεταξὺ τοῦ πρώτου φραγμοῦ καὶ τοῦ δευτέρου, καίτοι διὰ τῆς μεταξὺ τῆς δευτέρας δειράδος καὶ τοῦ ὄρους Φράσσαρι χαράδρας ῥέει ἐκ ΝΑ πρὸς ΒΔ χείμαρρός τις ἐκβάλλων εἰς τὴν Ὠερόην παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς τρίτης δειράδος. Ὁ θέλων λοιπὸν νὰ φθάσῃ εἰς τὴν παραλίαν πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ὑπερβῇ τὸν φραγμὸν τῆς τρίτης ἐγκαρσίας δειράδος διαβαίνων εἴτε διὰ τοῦ μεταξὺ τῆς μεσαίας ὀροσειρᾶς καὶ τοῦ Λογοπάτι αὐχένος, εἴτε διὰ τοῦ ἑτέρου αὐχένος τοῦ ἑνοῦντος τὸ Λογοπάτι καὶ τὴν Ταψίζαν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ πρῶτος αὐχὴν εἶνε πολὺ ὑψηλός, ἡ δὲ ἐξ αὐτοῦ κατάβασις εἰς τὸν κάτωθι κείμενον ὅρμον Καλαμάκι θὰ ἦτο λίαν ἀπόκρημνος, διέρχεται δι' αὐτοῦ μόνον ἡ ὁδὸς ἡ περικάμπτουσα τὸ Ναμαδούρθι καὶ ἄγουσα εἰς τὸν ὄπισθεν τῆς μεσαίας ὀροσειρᾶς κείμενον ὅρμον τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Ἡ δὲ εἰς Καλαμάκι ὁδὸς διέρχεται διὰ τοῦ μεταξὺ Λογοπάτι καὶ Ταψίζας αὐχένος, οὗ ἡ ῥάχις ἀπέχει μίαν ὥραν καὶ τέταρτον ἀπὸ τῆς Ῥέζα Κοπριᾶς ἢ $2\,{}^1/_2$ ὥρας ἀπὸ Κόκλα, αὕτη δὲ εἶνε ἡ πλησιεστάτη θέσις, ἐξ ἧς ὁ ἐκ Πλαταιῶν ἐρχόμενος βλέπει τὸ πρῶτον τὴν θάλασσαν, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω. Ἡ θέα τῆς θαλάσσης ἐκ τοῦ αὐχένος τούτου εἶνε ἀληθῶς ἐξαισία, διότι ἡ καὶ καθ' ἑαυτὴν λίαν ἐπιβλητικὴ ἀγρία μεγαλοπρέπεια τῶν ἀποτομωτάτων πευκοφύτων κλιτύων τοῦ *Κορομήλι* καὶ τοῦ *Σωροῦ* μετὰ τῆς περιβρεχούσης αὐτὰς βαθυκυάνου θαλάσσης ἐξαίρεται ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τῶν πέραν τῆς θαλάσσης ὀλιγώτερον ἀγρίων καὶ ὀλιγώτερον εὐκρινῶν ὡς ἐκ τῆς ἀποστάσεως φαινομένων ἀκτῶν τῆς χερσονήσου τῆς Περαχώρας καὶ τῆς ἀπέναντι Κορινθιακῆς παραλίας, ἐνῷ ὁ πρὸ ποδῶν χαρίεις ὁρμίσκος Καλαμάκι μετὰ τῶν στενῶν παρὰ τὸν μυχὸν αὐτοῦ ἐλαιοφύτων ἐκτάσεων ἀποτελεῖ πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀνή-

[1] Ὁ *Σωρὸς* περιβάλλει μὲν τὸν ὅρμον Καλαμάκι ἐκ νότου, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον μέρος αὐτοῦ εἰσχωρεῖ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἀκρωτήριον τὸ χωρίζον τὸ Καλαμάκι ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.

μερον φύσιν τῶν πέριξ ἀβάτων ἀκτῶν· ἀφ' ἑτέρου δὲ **καὶ αὐτῆς τῆς** θαλάσσης τὴν ἔκτασιν ποικίλλουσι τὰ χαριέστατα ***Καλάνησα,*** ἅτινα ἐντεῦθεν ὁρώμενα φαίνονται ἀληθῶς ***καλά.***

Τὸ εἰρημένον δεύτερον τμῆμα τῆς κοιλάδος τῆς Ὠερόης, ἤτοι τὸ μεταξὺ Ῥέζα Κοπριᾶς καὶ τῆς τρίτης ἐγκαρσίας δειράδος εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑπόπετρον, ἀλλ' οὐδαμῶς ἄγονον, ὡς δεικνύει ἡ πυκνότης καὶ εὐρωστία τῶν φυομένων θάμνων, πρίνων, κομάρων, ἐρεικῶν καὶ ἄλλων. Λέγεται δ' ὅτι ἅπαν τὸ μέρος τοῦτο ἄλλοτε ἦτο ἀμπελόφυτον ἀνῆκον εἰς τοὺς κατοίκους ἠρημωμένου τινὸς χωρίου, οὗ ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια ἐπὶ ὑψώματος κειμένου εἴκοσι λεπτὰ τῆς ὥρας δυτικώτερον τῆς Ῥέζα Κοπριᾶς, ἀπολήγοντος πρὸς βορρᾶν μὲν εἰς τὴν ἀποκρημνοτάτην ὄχθην τῆς Ὠερόης, πρὸς δυσμὰς δὲ εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ἀνωτέρω εἰρημένου χειμάρρου, τοῦ μεταξὺ Φράσσαρι καὶ τῆς δειράδος τῆς Ἁγίας Τριάδος ῥέοντος. Ὁ παρὰ τὸ ὕψωμα τοῦτο τόπος ἀποκαλεῖται ***Συκιές,*** τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα πιθανῶς ἔφερε καὶ τὸ ἠρημωμένον χωρίον, ὅπερ κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἐπιχωρίων ***«ατὸ ἐχάλασαν οἱ φοῦστες»***. Πότε ἐπῆλθεν αὕτη ἡ διὰ λεηλασίας τῶν πειρατῶν καταστροφὴ τοῦ χωρίου τούτου ἀγνοεῖται, πιστεύω δ' ὅμως ὅτι τὸ γεγονὸς δὲν θὰ εἶνε παλαιότερον τῶν ἀρχῶν τοῦ νῦν λήγοντος αἰῶνος, διότι ἡ ἀνάμνησις αὐτοῦ διατηρεῖται ζωηρά, εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι οἱ περισωθέντες κάτοικοι αὐτοῦ συνῳκίσθησαν εἰς τὸ Καπαρέλλι. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο βεβαίως ἀνῆκεν ἡ αὐτόθι ὄχι μακρὰν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τῆς Ὠερόης ἐκτισμένη ἐκκλησία τῆς ***Μεταμορφώσεως,*** ἐξαιρέτως νῦν τιμωμένη ὑπὸ τῶν περιοίκων, οἵτινες καὶ πανήγυριν ἄγουσι τῇ 6 Αὐγούστου. Ἐνταῦθα πρὸς βορρᾶν τοῦ χωρίου τούτου ὑπάρχει τὸ ἀγριώτατον καὶ ἀποκρημνότατον μέρος τῆς καὶ ἀλλαχοῦ λίαν ἀποκρήμνου κοίτης τῆς Ὠερόης, ἐν τῇ δεξιᾷ δ' ὄχθῃ αὐτῆς ὑψηλὰ ἐπὶ τῶν βράχων ὑπάρχει καὶ σπήλαιόν τι ἀξιοθέατον. Νῦν οἱ Καπαρελλιῶται ἀσχολοῦνται δραστηρίως εἰς ἐχχέρσωσιν καὶ καλλιέργειαν τῶν γαιῶν τούτων, χαίρειν ἐῶντες τὸν ἐν μακαρίᾳ ῥαστώνῃ καθεύδοντα καὶ περὶ παντὸς ἄλλου μᾶλλον ἢ περὶ τούτων φροντίζοντα ἰδιοκτήτην αὐτῶν, ***ὅστις εἶνε ἡ Ἑλληνικὴ πολιτεία*** ! [1].

[1] Οἱ τοσοῦτον ἐχθύμως ἐν τοῖς νῦν καιροῖς ὑπὲρ τῆς διαλύσεως τῶν μοναστηρίων συνηγοροῦντες καὶ τὸν ***ἔλεγχον τῆς πολιτείας*** ὥς τι σωτήριον συνιστῶντες, ὀφείλουσι πρότερον νὰ ἐξετάσωσιν, ἂν ἡ Ἑλληνικὴ πολιτεία διέσωσε

Ὁ αὐχήν, δι' οὗ διέρχεται ἡ εἰς Ἅγιον Βασίλειον ὁδός, συνάπτει τὸ Λογοπάτι πρὸς τὴν μεσαίαν ὀροσειρὰν κατὰ τὸ μέρος ἔνθα ἑνοῦνται μετ' ἀλλήλων τὸ Φράσσαρι καὶ τὸ Ναμαδούρθι, ὡς ἐκ τῆς παραλλήλου δὲ πρὸς ταῦτα διευθύνσεως τοῦ Λογοπάτι ὁ αὐχὴν οὗτος ἀποβαίνει πλατύς, σχεδὸν εἰπεῖν μικρὸν ὀροπέδιον, κατὰ τὸ μέσον δ' αὐτοῦ ἀναβρύουσι τὸν χειμῶνα ἄφθονα ὕδατα, ὅθεν καὶ ἀποκαλεῖται *Λούτσα*, ἤτοι τέλμα. Ὁ ὑπεράνω δὲ τῆς Λούτσας αὐχὴν τῆς μεσαίας ὀροσειρᾶς, ὁ συνάπτων τὸ Φράσσαρι καὶ τὸ Ναμαδούρθι, λέγεται πρὸς ἀνατολὰς μὲν ***Κιάφα-ε-οὖλκ*** (ἤτοι ***Λυκόρραχις***), πρὸς δυσμὰς δὲ ***Κιάφα-ε-δόκανι*** (ἤτοι ***Δοκανόρραχις***). Καὶ ὁ μεταξὺ δὲ Λογοπάτι καὶ Ταψίζας αὐχὴν εἶνε ἐπίσης πλατύς, ὡς ὁ προειρημένος τῆς Λούτσας, ἔχει δὲ ἐν τῷ μέσῳ καὶ κοίλωμα βαθμηδὸν βαθυνόμενον πρὸς βορρᾶν, δι' οὗ τὰ ἀπὸ τῆς Λούτσας καὶ τῶν πέριξ ὄμβρια ὕδατα εἰσρέουσιν εἰς τὴν Ὠερόην. Ἡ χαράδρα αὕτη καλεῖται ***Καλάμι*** ἢ ***Γύφτεζα***, δι' αὐτῆς δὲ ἀπόκρημνος ὁδός, ἀποσχιζομένη πρὸς δεξιὰν τῆς εἰς Καλαμάκι ὁδοῦ, ἄγει ἀπὸ τοῦ μεταξὺ Λογοπάτι καὶ Ταψίζας αὐχένος εἰς τὴν κοίτην τῆς Ὠερόης καὶ δι' αὐτῆς εἰς Λιβαδόστρον. Ἑτέρα ὁδὸς (ἢ μᾶλλον ἀτραπὸς) πρὸς τὴν Λιβαδόστρον περικάμπτουσα τὴν κορυφὴν τῆς Ταψίζας ἄγει εἰς τὸ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῆς Ὠερόης ἀλίπεδον πλησίον τῶν ἐρειπίων μεσαιωνικοῦ πύργου ἐκτισμένου ἐπὶ πανταχόθεν ἀποκρήμνου βράχου παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ὑψουμένου. Ἡ κλιτὺς τῆς Ταψίζας αὐτόθι εἶνε λίαν ἀπόκρημνος καὶ δυσβατοτάτη, ἀποκαλεῖται δὲ ***Κατεβᾶς***, ἀλλ' ὅμως ἡ δι' αὐτοῦ κατάβασις εἰς Λιβαδόστρον εἶνε ἐν θέρει προτιμοτέρα τῆς ὁπωσοῦν μᾶλλον εὐβάτου διὰ τῆς χαράδρας τῆς Γύφτεζας ὁδοῦ, διότι τὸ θερινὸν θάλπος καθιστᾷ πνιγηρὰν τὴν διὰ τῆς στενῆς καὶ ὑπὸ ὑψηλῶν ὀχθῶν περιβαλλομένης κοιλάδος τῆς Ὠερόης πορείαν. Ἡ διὰ τοῦ Κατεβᾶ ὁδὸς εἶνε προσέτι καὶ συντομωτέρα κατὰ 20 περίπου λεπτὰ τῆς ὥρας, διότι ἀπὸ τοῦ αὐχένος ἔνθα ἡ θάλασσα γίνεται τὸ πρῶτον καταφανὴς τοῖς ἐκ Πλαταιῶν ἐρχομένοις μέχρι τῶν ἐρειπίων τοῦ προειρημένου πύργου ἡ πορεία εἶνε 1 ὥρας καὶ 10 λεπτῶν, 5 δὲ ἑτέρων λεπτῶν ἀπὸ τοῦ πύργου

κάλλιον τὴν ἰδίαν περιουσίαν ἢ οἱ τοσοῦτον δυσφημούμενοι μοναχοί. Τὰ πράγματα ἴσως θὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ὑπάρχει τι ἐν Ἑλλάδι πολὺ σαθρότερον καὶ πολὺ μᾶλλον ἄξιον καταδίκης ἢ τὰ μοναστήρια.

μέχρι τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἢ μέχρι τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Κρεύσιος, ἀπὸ δὲ τοῦ ἠρημωμένου χωρίου Συκιὲς 2 ὡρῶν, ἐνῷ ἡ διὰ τῆς χαράδρας τῆς Γύφτεζας ἐκ Λιβαδόστρου εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον πορεία εἶνε πλέον ἢ 2 ὡρῶν καὶ $^1/_4$. Συνήθως οἱ ὁδοιπόροι κατέρχονται μὲν εἰς Λιβαδόστρον διὰ τοῦ Κατεβᾶ, ἀνέρχονται δὲ εἰς Πλαταιὰς διὰ τῆς χαράδρας τῆς Γύφτεζας.

Εἰς τὸν ὁρμίσκον Καλαμάκι δὲν κατέβην, ἐπειδὴ εἶνε ἅπας καταφανὴς ἔκ τε τῆς εἰς Λιβαδόστρον ὁδοῦ καὶ ἐκ τῆς εἰς Ἅγιον Βασίλειον (ἀπὸ τῆς Λούτσας). Ἡ εἰς αὐτὸν κατάβασις εἶνε σχεδὸν κατὰ ἡμίσειαν ὥραν συντομωτέρα τῆς εἰς Λιβαδόστρον διὰ τοῦ Κατεβᾶ πορείας, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον ἀπόκρημνος ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ὄχι εὔβατος. Ἡ δὲ ἀπὸ Λιβαδόστρου εἰς Καλαμάκι ἡμίωρος περίπου ὁδὸς διέρχεται παρὰ τὴν θάλασσαν διὰ τῆς ἀποκρημνοτάτης κλιτύος τῆς Ταψίζας, ἥτις ἀποκαλεῖται ἀλβανιστὶ *Σιζῆ* (ἤτοι Μαυρομμάτι), κακῶς δὲ νομίζεται ὑπὸ τοῦ Lolling ὡς ὁ τόπος ἐν ᾧ οἱ περὶ τὸν Κλεόμβροτον Λακεδαιμόνιοι ἐδεινοπάθησαν, ὡς θὰ δειχθῇ περαιτέρω. Ὁ ὁρμίσκος Καλαμάκι εἶνε πολὺ μικρὸς καὶ πολὺ μᾶλλον ἐκτεθειμένος εἰς τοὺς ἀνέμους ἢ ὁ πολὺ μεγαλύτερος τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Τούτων ἕνεκα καὶ ἐπειδὴ ὡς ἤκουσα παρὰ τῶν ἐπιχωρίων, οὐδὲν ἴχνος ἀρχαίων ἐρειπίων ὑπάρχει παρ' αὐτόν, πιστεύω ὅτι τὸ ἐπίνειον τῶν Πλαταιέων δὲν ἦτο αὐτόθι, ἀλλ' ἐν τῷ ὅρμῳ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, καίτοι ἐκεῖνος ἀπέχει τῶν Πλαταιῶν σχεδὸν ὅλης ὥρας πορείαν περισσότερον[1]. Οἱ νῦν ὅμως κατοικοῦντες τὴν Πλαταϊκὴν πρό τινων

[1] Ὁμοίως ἔκρινε περὶ τοῦ ἐπινείου τῶν Πλαταιῶν καὶ πρὸ ἐμοῦ ὁ κ. Καστριώτης (Ἐφημ. Ἀρχ. 1899 σελ. 58). Ὁ Lolling (σελ. 69) εἰκάζει ὅτι ὁ ***Ἅγιος Βασίλειος*** ἀνῆκεν εἰς τοὺς Μεγαρεῖς καὶ ὅτι ἴσως αὐτόθι ἔκειτο ἡ ὑπὸ Παυσανίου (I, 44, 5) μνημονευομένη Μεγαρικὴ κώμη ***Ἐρένεια***, ἀλλ' ὁ τρόπος καθ' ὃν μνημονεύει τὴν Ἐρένειαν ὁ Παυσανίας, οὐδαμῶς δηλοῖ ὅτι ἡ Ἐρένεια ἔκειτο πλησίον τῶν Αἰγοσθένων, μᾶλλον δὲ τὸ ἐναντίον, ὁ δὲ Ἅγιος Βασίλειος εἶνε πολὺ δυσπροσιτώτερος ἀπὸ τῆς Μεγαρικῆς ἢ ἀπὸ τῆς Πλαταϊκῆς ἀπέχει δὲ καὶ πολὺ περισσότερον ἀπὸ τῶν Μεγάρων ἢ ἀπὸ τῶν Πλαταιῶν, ὥστε ἡ γνώμη τοῦ Lolling ἐμοὶ τοὐλάχιστον φαίνεται ἥκιστα πιθανή. Ὡς πρὸς τὴν ***Ἐρένειαν*** οὐδαμῶς ἀπίθανος φαίνεται ἡ γνώμη τοῦ Leake (N. Greece II σελ. 374 καὶ 408), ὅτι ἔκειτο παρὰ τὰ ***Παλαιὰ Κούντουρα***, εἶδον δὲ καὶ ἐγὼ αὐτόθι πολλοὺς λίθους ἐξ ἀρχαίων κτιρίων ἀφῃρημένους. Δυστυχῶς δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐξετάσω τὰ ὄχι πολὺ τοῦ χανίου ἀπέχοντα ἀρχαῖα ἐρείπια.

ἐτῶν, ὅτε τὸν πλεονάζοντα αὐτοῖς σῖτον ἐξῆγον διὰ πλοιαρίων εἰς τὰ παραθαλάσσια χωρία τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τὸ Καλαμάκι μετεχειρίζοντο ὡς ἐπίνειον, ἀλλὰ νῦν ὁ πλεονάζων σῖτος πωλεῖται ἀλλαχοῦ, ἰδίως εἰς Ἀθηναίους ἐμπόρους, ὥστε ὁ ὁρμίσκος οὗτος εἶνε παντελῶς ἐγκαταλελειμμένος καὶ ἔρημος, οἱ δὲ ἐπιχώριοι ἐπισκέπτονται αὐτὸν μόνον χάριν τῆς καλλιεργείας τῶν ὀλίγων παρὰ τὸν μυχὸν αὐτοῦ ἐλαιῶν ἢ ὅταν ἄλλη τις ὅλως ἔκτακτος χρεία παρεμπέσῃ.

Ὁ ἕτερος ὅρμος ἤτοι ὁ τῆς Λιβαδόστρου εὐρύτερος καὶ ὁπωσοῦν ἀσφαλέστερος ὢν τοῦ Καλαμακίου μεθ' ἅπαντος τοῦ κατωτέρου μέρους τῆς κοιλάδος τῆς Ὠερόης ἀνῆκε τὸ πάλαι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς μικρᾶς πολίχνης **Κρεύσιος**, ἧς τὰ ἐρείπια εἰς ὄχι κακὴν κατάστασιν σωζόμενα ὑπάρχουσι παρα τὴν πρὸς βορρᾶν γωνίαν τοῦ μυχοῦ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀποτόμως κατερχομένης κλιτύος τοῦ Κορομήλι. Ἡ πολίχνη αὕτη, ἣν ὁ μὲν Παυσανίας (X, 32, 1) ὁ Ξενοφῶν (Ἑλλην. IV 2, 16. 7, 6 καὶ ἀλλαχοῦ) καὶ ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος[1] ἀποκαλοῦσι **Κρεῦσιν**, ὁ δὲ Στράβων (400. 405. 409), ὁ Πτολεμαῖος (Γεωγρ. Ὑφηγ. III, 14) καὶ ὁ Λίβιος (XXXVI, 21, XLII, 56, XLIV, 1) **Κρέουσαν**, ἦτο ἐπίνειον τῶν Θεσπιέων, καίτοι αἱ Θεσπιαὶ κεῖνται ὄπισθεν τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν βορείαν ὀροσειρὰν ὀρέων. Ἑπομένως ἡ θέσις τῆς Κρεύσιος πρὸς τὰς Θεσπιὰς εἶνε ἀκριβῶς οἵα ἡ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου πρὸς τὰς Πλαταιάς. Πλὴν τῆς Κρεύσιος ὅμως οἱ Θεσπιεῖς εἶχον καὶ ἕτερον ἐπίνειον πρὸς βορρᾶν τοῦ ὄρους Κορομήλι κείμενον τὴν ***Τίφαν*** ἢ ***Σίφαν***, ἧς ἐγένετο μνεία καὶ ἀνωτέρω (σελ. 116 ὑποσημ.). Παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ ὅρμου τῆς Κρεύσιος ὑπάρχει μικρὸν ἁλίπεδον πανταχόθεν ὑπὸ ὑψηλῶν καὶ ἀποτομωτάτων ὀρεινῶν κλιτύων ἀποκεκλεισμένον σχηματισθὲν δὲ ἐκ τῶν προσχώσεων τῆς αὐτόθι ἐκβαλλούσης Ὠερόης καὶ ἑτέρου τινὸς χειμάρρου διερχομένου διὰ τῆς ἀγρίας μεταξὺ τῶν ὀρέων Κορομήλι καὶ Μπελιώτη χαράδρας. Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ παρὰ τὸν Κατεβᾶν μεσαιωνικοῦ πύργου μέχρι τοῦ μέρους, ἔνθα συμβάλλει ὁ προειρημένος διὰ τῆς μεταξὺ Μπελιώτη καὶ Κορο-

[1] Στέφ. Βυζ. *Κρεῦσις, πόλις Βοιωτίας κειμένη κατ' ἀντικρὺ τῆς Μεγαρικῆς ὡς Ἡρωδιανός. Ἡ γενικὴ Κρεύσιος· τὸ ἐθνικὸν Κρευσιεύς.* Παρὰ Παυσανίᾳ ὅμως ἡ γενικὴ εἶνε *Κρεύσιδος*. Ὁ τύπος *Κρέουσα* διαφέρει τοῦ *Κρεῦσις* μόνον κατὰ τὴν κατάληξιν, διότι ἐν τῇ παραληγούσῃ ἡ διαφορὰ εἶνε ἁπλῶς ὀρθογραφική.

μῆλι χαράδρας ῥέων χείμαρρος εἶνε 5 λεπτῶν τῆς ὥρας, ἤτοι πλέον τῶν 400 μέτρων, ἑτέρων δὲ 5 λεπτῶν τῆς ὥρας ἀπόστασις ὑπάρχει ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου μέχρι τῶν ἐρειπίων τῆς Κρεύσιος. Ὁλόκληρος δ' ἡ ἔκτασις τοῦ ἀλιπέδου καταμετρηθεῖσά ποτε, ὡς ἤκουσα, εὑρέθη ἔχουσα ἐπιφάνειαν 409 στρεμμάτων. Ἅπασα αὕτη ἡ ἔκτασις τουρκικὸν οὖσα τιμάριον πρότερον παρεχωρήθη μετὰ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸν στρατηγὸν Σπυρομήλιον, οὗ οἱ ἀπόγονοι κατέχουσιν αὐτὴν μέχρι τοῦδε, ὡς καὶ ἅπασαν τὴν κοιλάδα τῆς Ὠερόης μέχρι τοῦ μέρους ἔνθα τὰ ἑκατέρωθεν ὄρη πλησιάζουσι πρὸς ἄλληλα τὰ μάλιστα, ἀφίνοντα ἐν τῷ μέσῳ ἀποκρημνοτάτην χαράδραν μόλις ὀλίγων μέτρων πλάτος ἔχουσαν, πλήρη δὲ λίθων καὶ ἀνεπίδεκτον καλλιεργείας διὰ τὰς συχνὰς πλημμύρας τοῦ ῥεύματος[1]. Τὸ τέρμα τοῦτο τῶν κτημάτων τοῦ Σπυρομήλιου ἀπέχει 40 λεπτῶν τῆς ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἅπασα δὲ αὕτη ἡ ἔκτασις προφυλαττομένη ὑπὸ τῶν ὀρέων ἀπὸ τῶν ψυχρῶν ἐκ τῆς στερεᾶς πνεόντων ἀνέμων, ἀνοικτὴ δὲ πρὸς τὴν θάλασσαν ἔχει κλίμα ἠπιώτατον, διὸ χρησιμεύει ὡς χειμάδιον πολυαρίθμων ποιμνίων, εὐδοκιμοῦσι δ' ἐν αὐτῇ καὶ τὰ νεόφυτα παντοίων κηπαίων φυτῶν εἰς καλὴν τιμὴν πωλουμένων ἐν τοῖς δυσχειμέροις μεσογείοις τόποις τῆς Βοιωτίας. Τὸ δ' ἔδαφος τῆς κοίτης τῆς Ὠερόης εἶνε γονιμώτατον, ἀλλὰ καλλιεργεῖται πλημμελέστατα καὶ μᾶλλον ἡ ὅλως ἔκτακτος ἀνάπτυξις τῶν ἁπανταχοῦ πυκνότατα φυομένων σχίνων, μύρτων καὶ ἀγριελαιῶν δεικνύει τὴν ποιότητα τῆς γῆς ἢ ἡ ὄψις τῶν κατὰ τὸ ἀλίπεδον ὀλίγων παρημελημένων καὶ καχεκτικῶν ἡμέρων ἐλαιῶν. Αἱ ὄχθαι εἶνε πευκόφυτοι, ὡς καὶ ἅπαντα τὰ ὑψώματα τούτων τῶν μερῶν τά τε παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ὄχι μακρὰν τῆς θαλάσσης.

Μετὰ τὸ στένωμα, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ τέρμα τῶν κτημάτων τοῦ Σπυρομήλιου, ἡ κοιλὰς τῆς Ὠερόης εὐρύνεται καὶ πάλιν, ἀλλ' ὄχι πλέον τῶν 100 μέτρων, αἱ δὲ ὄχθαι καίπερ ὑψηλαί, δὲν εἶνε τοσοῦτον ἀπότομοι οὐδὲ τοσοῦτον πετρώδεις, ὅσον ἐν τῷ πρὸς τὴν Λιβαδόστρον μέρει. Εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο ἀπὸ τῆς θαλάσσης τμῆμα τῆς κοιλάδος

---

[1] Ἐννοεῖται ὅτι ἐν χειμῶνι τὸ μέρος τοῦτο εἶνε ἀδιάβατον, οἱ δὲ ἀπὸ Κόκλα εἰς Λιβαδόστρον μεταβαίνοντες ἔχουσιν ἐλευθέραν μόνον τὴν διὰ τοῦ Κατεβᾶ κρημνώδη ἀτραπόν. Τοῦτο ἀναμφιβόλως ὑπῆρξεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ αἴτιον τῆς ὑπὸ τῶν Θεσπιέων κατοχῆς τοῦ τόπου τούτου, καίτοι εἶνε πλησιέστερος πρὸς τὰς Πλαταιάς.

τῆς Ὠερόνς συμβάλλουσι δύο ὁπωσοῦν μεγάλα ῥεύματα, ἤτοι ἐκ μὲν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τὸ εἰρημένον (σελ. 124) τῆς Γύφτεζας, ἐκ δὲ τῆς δεξιᾶς τὸ τῆς **Βορόνιεζας** ῥέον διὰ τῆς μεταξὺ τῶν ὀρέων Μπελιώτη καὶ Βοροῦ ὄχι πολὺ βαθείας οὐδὲ πολὺ ἀγρίας χαράδρας. Ὁ τόπος ἔνθα συμβάλλει τὸ ῥεῦμα τῆς Γύφτεζας ἀπέχει τῆς θαλάσσης σχεδὸν 1 $^1/_2$ ὥρας πορείαν, τὸ δὲ τῆς Βορόνιεζας ἱκανὸν διάστημα ἀνωτέρω, ἀπὸ τῆς συμβολῆς δὲ τῶν δύο τούτων ῥευμάτων μέχρι Καπαρελλίου ἡ κοίτη τῆς Ὠερόης εἶνε ἄβατος. Ὡσαύτως ἄβατος εἶνε καὶ ἡ κοίτη τῆς Γύφτεζας παρὰ τὸν τόπον τῆς συμβολῆς, διότι τὸ ὕδωρ διαρρῆξαν τοὺς εὐκόλως ἀποσαθρουμένους ἐκ ψαμμίτου λίθου βράχους διήνοιξε κοίτην βαθυτάτην, ἐνιαχοῦ δὲ οἱ ἀπορρῶγες βράχοι τῶν ὀχθῶν ἀνακαλοῦσι εἰς τὴν μνήμην τοῦ περιηγουμένου τοὺς παρὰ τὸ Μέγα Σπήλαιον κρημνούς. Οἱ διὰ ταύτης τῆς ὁδοῦ λοιπὸν εἰς τὸ Πλαταϊκὸν πεδίον πορευόμενοι ἀναβαίνουσι κατὰ πρῶτον τὰ ὑψώματα τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τῆς Ὠερόης, καὶ ἔπειτα στρεφόμενοι δεξιὰ ἀκολουθοῦσι τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τῆς Γύφτεζας, διαβαίνουσι τὸ ῥεῦμα παρά τινα καλαμόφυτον τόπον (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα ***Καλάμι***) καὶ τέλος ἀνέρχονται εἰς τὸν μεταξὺ Λογοπάτι καὶ Ταψίζας αὐχένα συναντῶντες τὴν ἄλλην ὁδὸν (πρβλ. σελ. 124). Ἡ πορεία ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀναβάσεως τῆς ὄχθης τῆς Ὠερόης μέχρι τῆς συναντήσεως τῆς ἑτέρας ὁδοῦ εἶνε περίπου ἡμισείας ὥρας. Αἱ ὄχθαι τῆς τε Ὠερόης καὶ τῆς Γύφτεζας αὐτόθι εἶνε μὲν ἀπότομοι, ἀλλ' ὄχι πετρώδεις, διὸ οἱ κατοικοῦντες τὰ χωρία Καπαρέλλι καὶ Παραπούγγια καίοντες τὰ πεῦκα φυτεύουσιν ἐλαίας, ἀλλ' αἱ κλιτύες εἶνε τοσοῦτον κατωφερεῖς ὥστε τὰ ὕδατα παρασύρουσιν ἅπασαν τὴν γῆν ἀπειλοῦσι δὲ νὰ ἐκριζώσωσι καὶ αὐτὰ τὰ δένδρα! Διὰ τῆς χαράδρας τῆς Βορόνιεζας διήρχετο τὸ πάλαι ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς ἡ ἄγουσα ἐκ Θεσπιῶν εἰς Κρεῦσιν, παρὰ πολλῶν δ' ἐκ τῶν ἐπιχωρίων ἤκουσα ὅτι εἶνε καταφανῆ τὰ ἴχνη τῶν τροχῶν πολλαχοῦ, ἰδίως παρὰ τὸν ***Ἅγιον Μάμαν***· ἐντὸς δὲ τῆς κοιλάδος τῆς Ὠερόης πιστεύω ὅτι θὰ διήρχετο ὑψηλὰ παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην αὐτῆς, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν διὰ τοῦ ἀνωτέρω (σελ. 127) μνημονευθέντος στενοῦ διάβασιν [1].

[1] Ἡ νῦν εἰς Παραπούγγια ἄγουσα ὁδὸς δὲν διέρχεται διὰ τῆς Βορόνιεζας, ἀλλ' ἀνέρχεται ὑψηλότερον, μέχρις οὗ ὑπερβῇ τὴν ῥάχιν τοῦ ὄρους· ἐπομένως εἶνε συντομωτέρα, ἀλλ' ἀποκρημνοτέρα τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ.

Τὸ τεῖχος τῆς Κρεύσιος εἶνε ἐκτισμένον, ὡς ἤδη ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀποτόμως κατερχομένης κλιτύος τοῦ Κορομήλι, σώζεται δὲ εἰς ὄχι κακὴν κατάστασιν καὶ περιγράφεται λεπτομερῶς ὑπὸ τοῦ Lolling (σελ. 70 ἑξ). Τὸ πάχος αὐτοῦ εἶνε περίπου 1,50, ἡ δὲ οἰκοδομία εἶνε ὁμοιοτάτη πρὸς τὸ τεῖχος τῶν Πλαταιῶν, ὅπερ ἀναμφιβόλως προέρχεται ἐκ τῶν μετὰ τὸν ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τρίτον οἰκισμὸν τῆς πόλεως χρόνων. Ἀμφότερα λοιπὸν εἶνε περίπου σύγχρονα. Ἡ ἔκτασις, ἣν περιβάλλει τὸ τεῖχος τῆς Κρεύσιος, εἶνε μικροτάτη καὶ λίαν ἀπόκρημνος, ὥστε ἀμφίβολον φαίνεται ἂν ἐντὸς αὐτοῦ ἦσαν ἐκτισμένα ἄλλα κτίρια πλὴν τινων δημοσίων οἰκημάτων. Τοῦτο δηλοῖ καὶ αὐτὸ τὸ σχῆμα τοῦ τείχους, ὅπερ στενεύεται μὲν πρὸς τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς, διαπτύσσεται δὲ πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης εἰς σχῆμα ῥιπιδίου. Μοὶ φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐκτίσθη μόνον ὡς ἁπλοῦν φρούριον προωρισμένον νὰ προστατεύῃ τὰ πρὸ αὐτοῦ ἀγκυροβολοῦντα βοιωτικὰ πλοῖα· αἱ δὲ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι ἦσαν ἐκτισμέναι ἔξω τοῦ τείχους, πιθανῶς δὲ παρὰ τὴν σημερινὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, κειμένην 5 λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς παραλίας πλησίον τοῦ μέρους ἔνθα συμβάλλει εἰς τὴν κοίτην τῆς Ὠερόης τὸ ῥεῦμα τὸ ῥέον διὰ τῆς μεταξὺ Κορομήλι καὶ Μπελιώτη χαράδρας. Τοῦτο εἰκάζω, ἐπειδὴ αὐτόθι παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου ὑπάρχει φρέαρ μετὰ ποσίμου ὕδατος[1], πρᾶγμα ὄχι σύνηθες διὰ τὸ μέρος τοῦτο, ἐν ᾧ τὸ ὕδωρ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶνε ὑφάλμυρον, ὡς καὶ αἱ παρὰ τὸν εἰρημένον (σελ. 124) μεσαιωνικὸν πύργον ἀναβρύουσαι πηγαί. Ἡ πόλις ἦτο μικρὰ καὶ πενιχρά, χαρακτηρίζει δὲ τὴν κατάστασιν αὐτῆς κάλλιστα τὸ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (IX, 32, 1) λεγόμενον ὅτι δημόσιον μέν τι μνημεῖον οὐδὲν ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ μόνον ἰδιώτης τις εἶχε παρ' ἑαυτῷ ἄγαλμα Διονύσου **γύψου πεποιημένον καὶ ἐπικεκοσμημένον γραφῇ**! Εὑρέθη δ' ὅμως καὶ ἄλλου ἀγάλματος ἡ βάσις, ἣν ἀντέγραψεν ὁ Lolling, εἶδον δὲ καὶ ἐγώ· ἡ δ' ἐπ' αὐτῆς ἐπιγραφὴ ἐκδεδομένη ἤδη ἐν τῷ Corpus inscriptionum Graeciae septentrionalis I ἀριθ. 1826 εἶνε ἡ ἑξῆς.

Δέκμος Στερτίνιος Εἰσίων
λιμεναρχήσας δὶς
Διοσκούροιν καὶ τῇ πόλι.

---

[1] Ὁ Lolling λέγει ὅτι τὸ φρέαρ εἶνε ἀρχαῖον· ἐγὼ δυστυχῶς δὲν ἐξήτασα αὐτό.

Παρὰ τὴν τοιαύτην πενιχρότητα δὲν διέφυγε τὴν ἐπιδρομὴν τῶν νῦν λυμαινομένων τὰς ἀρχαιότητας τυμβωρύχων, οἵτινες δραστηρίως ἐργασθέντες ἀνέσκαψαν πλέον ἢ διακοσίους ἀρχαίους τάφους ἅπαντας παρὰ τὴν ὑπώρειαν κειμένους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν καὶ ἐπ' ἐμοῦ ἀνοικτοί. Τὰ εὑρήματα λέγεται ὅτι ἦσαν ὅλως ἀνάξια λόγου, τοὐλάχιστον διὰ τοὺς ἀνασκάψαντας. Ἐκ τούτων τῶν τάφων προήρχετο καὶ ἄτεχνόν τι ἀνάγλυφον ἐνεπίγραφον συντόμως περιγραφὲν ὑπὸ G. Körte ἐν ταῖς Mittheilungen τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς τόμῳ III σελ. 371 [1], ὅπερ ὅμως ἐγὼ δὲν εἶδον, ἐνῳκοδομημένον ἤδη ὂν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ ἀφανές. Ἐξ ἑτέρου τινὸς παρὰ τὴν ὑπώρειαν τοῦ ὄρους Μπελιώτη κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τῆς χαράδρας (100 μέτρα περίπου μακρὰν τῆς κοίτης τοῦ χειμάρρου) ἀνασκαφέντος προέρχεται τετράγωνος μαρμαρίνη στήλη ἁπλουστάτη, ὕψους 0,76, πλ. 0,56, πάχ. 0,42, ἐν ᾗ ἀνέγνων τὴν ἑξῆς ἀνέκδοτον, καθ' ὅσον γνωρίζω, ἐπιγραφὴν γεγραμμένην διὰ γραμμάτων μεγάλων (0,037) εἰς τὸν Δ'. π. Χ. αἰῶνα προσηκόντων :

ΛΕΙΓΓΑ (Κ)λείππα

Ὁ ἄσημος ὅρμος τῆς Κρεύσιος καὶ ἡ ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βοιωτίας ὁδὸς ὄχι ἅπαξ ἐχρησίμευσεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι εἰς στρατηγικὰς ἐν Βοιωτίᾳ ἐπιχειρήσεις, διότι ἀπομεμακρυσμένος ὢν τῶν κυρίων τῆς Βοιωτίας εἰσόδων εὐκόλως κατελαμβάνετο ἀνεπαρκῶς φρουρούμενος, προσέτι δὲ καὶ διότι παρεῖχεν ἐκ τῆς θαλάσσης ἄμεσον εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τῆς Βοιωτίας ὁδόν, ἔστω καὶ κακήν. Ὁ Λίβιος (XXXVI, 21, XLII, 56. XLIV, 1) τρὶς ἀναφέρει Ῥωμαίους στρατηγοὺς κατὰ τοὺς τελευταίους πρὸς τοὺς Μακεδόνας πολέμους (ἐν ἔτεσι 191, 171 καὶ 169 π. Χ.) ὡς ἀφορμηθέντας ἐκ τοῦ ὅρμου τούτου σπεύδοντας εἴτε ἐξ Ἰταλίας εἰς Βοιωτίαν καὶ Εὔβοιαν ἢ ἐκ Βοιωτίας εἰς Ἰταλίαν. Ὁμοίως καὶ ὁ Ἀγησίλαος ἀποπέμπων ἐκ τοῦ Κορινθιακοῦ Λεχαίου Βοιωτοὺς πρέσβεις (392 π. Χ.) ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς Κρεῦσιν, ὡς ἐντεῦθεν οὔσης τῆς συντομωτάτης εἰς Βοιωτίαν ὁδοῦ (Ξενοφ. Ἑλλην. IV, 5, 10). Ἴσως δὲ καὶ στρατιωτική τις

---

[1] Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἐκδεδομένη καὶ ἐν Corp. Inscr. Gr. Sept. I ἀριθ. 2152. Πρβλ. καὶ Lolling ἔ. ἀ.

δύναμις ἀποσταλεῖσα ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἐν ἔτει 378 κατὰ θάλασσαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φρουρᾶς τῶν Θεσπιῶν (Ξενοφ. Ἑλλην. V, 4, 46) ἐντεῦθεν διῆλθε, καίτοι δὲν ἀναφέρεται τοῦτο ῥητῶς. Ἀλλὰ καὶ ἀληθὴς ἐκστρατεία διὰ θαλάσσης εἰς Κρεῦσιν ἐμελετήθη ἐν Λακεδαίμονι ἐν ἔτει 376 π. Χ., ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι εἶχον προκαταλάβει τὰς διόδους τοῦ Κιθαιρῶνος (Ξενοφ. Ἑλλην. V, 4, 60), ἥτις ὅμως δὲν ἐξετελέσθη. Σπουδαιότερα ὅμως καὶ τοπογραφικῶς μᾶλλον ἀξιοσπούδαστα ὑπῆρξαν τὰ ἐγχειρήματα τοῦ βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων Κλεομβρότου τοῦ πεσόντος ἐν Λεύκτροις ἐν τῇ πρὸς τοὺς Θηβαίους μάχῃ. Οὗτος εἰσβαλὼν εἰς τὴν Βοιωτίαν (ἐν ἔτει 378 π. Χ.) διὰ τῆς ἐκ Μεγάρων εἰς Πλαταιὰς ὑπὲρ τὸν Κιθαιρῶνα ὁδοῦ [1], ἵνα ἐπανορθώσῃ ἐν Θήβαις τὴν διὰ τῆς γνωστῆς τῶν περὶ Μέλωνα συνωμοσίας καταλυθεῖσαν ὀλιγαρχίαν, καὶ μὴ θελήσας νὰ προσβάλῃ αὐτὰς τὰς Θήβας, ἀπήγαγε τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐκ Θεσπιῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀκολουθήσας ***τὴν διὰ Κρεύσιος*** ὁδόν, ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸν Χαβρίαν κατεῖχον τὸν Κιθαιρῶνα (Ξενοφ. V, 4, 16 ἑξ.). Ἀλλ' ἐν ταῖς ἀγρίαις καὶ δυσβάτοις ἀκταῖς τῶν μερῶν τούτων συχνάκις ἐν τῷ χειμῶνι ἐνσκήπτουσιν ἄνεμοι ἀκατασχέτου σφοδρότητος, δυσχερεστάτην καὶ ἐπικίνδυνον τὴν πορείαν καθιστῶντες, ὡς καὶ ὁ Παυσανίας ἀναφέρει [2]. Τοιοῦτός τις ἄνεμος λοιπὸν ἐνέσκηψε καὶ κατὰ τὴν πορείαν τῶν Λακεδαιμονίων, ὥστε πολλοὶ μὲν ὄνοι κατεκρημνίσθησαν μετὰ τῶν φορτίων, πάμπολλαι δ' ἀσπίδες ἀνηρπάσθησαν ἀπὸ τῶν νώτων τῶν φερόντων αὐτὰς ὁπλιτῶν καὶ ἐξετινάχθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Μὴ δυνάμενοι λοιπὸν οἱ ὁπλῖται νὰ πορεύωνται μετὰ

[1] Ἡ ὁδὸς αὕτη μνημονευομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (IX, 2, 3) διήρχετο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἐλατιᾶ διὰ τῆς χαράδρας τῆς *Βεργουτιάνης*, ἐξ ἧς πηγάζει ἡ Ὠερόη. Τάφοι δεικνύοντες τὴν διεύθυνσιν τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀνεσκάφησαν ἱκανοὶ ὑπὸ τυμβωρύχων εἰς ἀπόστασιν $^1/_4$ ὥρας περίπου πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἀρχαίου τείχους τῶν Πλαταιῶν παρ' αὐτοὺς τοὺς πρόποδας τοῦ Κιθαιρῶνος. Σήμερον ἐλαχίστη γίνεται χρῆσις τῆς ὁδοῦ ταύτης διὰ τὸ δύσβατον καὶ διὰ τὴν ὄχι συχνὴν ἐπικοινωνίαν τῶν περιοίκων πρὸς τὰ Μέγαρα.

[2] IX, 32, 1: Πλοῦς δὲ εἰς Κρεῦσίν ἐστιν ἐκ Πελοποννήσου σκολιός τε καὶ ἄλλως οὐκ εὔδιος· ἄκραι τε γὰρ ἀνέχουσιν ὡς μὴ κατ' εὐθὺ τῆς θαλάσσης περαιοῦσθαι, καὶ ἅμα ἐκ τῶν ὀρῶν καταπνέουσιν ἄνεμοι βίαιοι.

τῶν ἀσπίδων κατέλιπον αὐτὰς ὑπτίας ἐν τῇ ὁδῷ πληροῦντες λίθων, ἵνα μὴ ἀναρπασθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, καὶ ἀπῆλθον οὕτως ἄοπλοι καὶ κακῶς ἔχοντες εἰς *Αἰγόσθενα* τῆς Μεγαρικῆς, τῇ δὲ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ ἐπανελθόντες παρέλαβον τὰς ἐγκαταλελειμμένας ἀσπίδας καὶ ἀπῆλθον [1].

Ὡς τόπον, ἐν ᾧ συνέβησαν τὰ δεινὰ ταῦτα εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ὁ Lolling (σελ. 70) παραδέχεται τὴν μεταξὺ Λιβαδόστρου καὶ Καλαμακίου κλιτὺν τῆς Ταψίζας, ἤτοι τὸν ἀνωτέρω (σελ. 125) μνημονευθέντα τόπον *Σιζῆ*. Ἀλλ' ὅτι τοῦτο δὲν εἶνε ἀληθές, ἀποδεικνύεται νομίζω ἀσφαλῶς ἐκ τῶν ἑπομένων γεγονότων. Πρῶτον μὲν ἡ συντομωτέρα διὰ τὸν στρατὸν τοῦ Κλεομβρότου ὁδὸς εἶνε ἡ διὰ τῆς Βορόνιεζας εἰς τὴν χαράδραν τῆς Γύφτεζας καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὴν Λούτσαν, ἔπειτα δὲ ἀπ' αὐτῆς εἰς τὸν αὐλῶνα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ ἐκεῖθεν ὑπὲρ τὴν νοτίαν ὀροσειρὰν εἰς τὴν βορείαν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τῶν Αἰγοσθένων, οὐδεὶς δὲ λόγος ὑπῆρχε νὰ προτιμηθῇ ἡ μακροτέρα καὶ οὐδὲν πλεονέκτημα παρουσιάζουσα ὁδὸς διὰ τοῦ Σιζῆ. Ἔπειτα ἡ διὰ τοῦ Σιζῆ ὁδὸς εὑρίσκεται ἐν σκέπῃ ἀπὸ τοῦ βορρᾶ, δὲν ἀμφιβάλλω δὲ (καίτοι δυστυχῶς δὲν ἐξήτασα τοῦτο) ὅτι οὐδέποτε πνέουσι κατ' αὐτὴν τοσοῦτον σφοδραὶ πνοαὶ ἀνέμου· ἄλλως δὲ καὶ τὸ διάστημα μεταξὺ Λιβαδόστρου καὶ Καλαμακίου εἶνε τοσοῦτον βραχύ, ὥστε ὁσονδήποτε σφοδρὸς καὶ ἂν ἦτο ὁ ἄνεμος, οἱ ὁπλῖται τοὐλάχιστον δὲν θὰ περιήρχοντο εἰς τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην νὰ ἐγκαταλίπωσι τὰς ἀσπίδας. Τοὐναντίον ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἠκολούθησαν τὴν ἀπὸ Γύφτεζας εἰς Ἅγιον Βασίλειον ὁδόν, μέχρι μὲν τῆς πρὸς νότον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Κιθαιρῶνος καθηκούσης ὀροσειρᾶς δὲν

---

[1] Ἄξιοι ἀναγραφῆς εἶνε αὐτοὶ οἱ λόγοι τοῦ Ξενοφῶντος, ἔχοντες ὡς ἑξῆς: ***Ἀπιόντι γε μὴν ἄνεμος αὐτῷ ἐξαίσιος ἐπεγένετο, ὃν καὶ οἰωνίζοντό τινες σημαίνειν πρὸ τῶν μελλόντων. Πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλα βίαια ἐποίησεν, ἀτὰρ καὶ ὑπερβάλλοντος αὐτοῦ μετὰ τῆς στρατιᾶς ἐκ τῆς Κρεύσιος τὸ καθῆκον ἐπὶ θάλατταν ὄρος πολλοὺς μὲν ὄνους κατεκρήμνισεν αὐτοῖς σκεύεσι, πάμπολλα δὲ ὅπλα ἀφαρπασθέντα ἐξέπνευσεν εἰς τὴν θάλατταν. Τέλος δὲ πολλοὶ οὐ δυνάμενοι σὺν τοῖς ὅπλοις πορεύεσθαι, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ ἄκρου κατέλιπον λίθων ἐμπλήσαντες ὑπτίας τὰς ἀσπίδας. Καὶ τότε μὲν τῆς Μεγαρικῆς ἐν Αἰγοσθένοις ἐδείπνησαν ὡς ἐδύναντο· τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐλθόντες ἐκομίσαντο τὰ ὅπλα. Καὶ ἐκ τούτου οἴκαδε ἕκαστοι ἀπῆσαν.***

ἠδύναντο νὰ συμβῶσιν αὐτοῖς τὰ προειρημένα δεινά, ἀλλ' ὑπερβαίνοντες τὴν ὀροσειρὰν ταύτην ὤφειλον νὰ διέλθωσι πλέον ἢ δίωρον διάστημα περὶ τὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τῶν Αἰγοσθένων, πορευόμενοι ἐπὶ κλιτύος ἀποκρημνοτάτης καὶ δυσβατωτάτης, ἐκτεθειμένης ἁπανταχοῦ εἰς τὰς ἐκ τοῦ Ἐλατιᾶ κατερχομένας βιαίας πνοάς· ὥστε ἀναμφιβόλως ἐκεῖ ἔμελλον νὰ ὑποστῶσιν ὅσα ὑπέστησαν. Τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἐβάδισαν καὶ μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην οἱ Λακεδαιμόνιοι, διότι καίτοι ἀπήρχοντο ὑπόσπονδοι, ἐφοβοῦντο ἐπίθεσιν ἐν ταῖς διόδοις τοῦ Κιθαιρῶνος (371 π. χ.)[1]. Πρὸ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης δὲ ὁ Κλεόμβροτος ἐν Φωκίδι εὑρισκόμενος καὶ θέλων νὰ ἐμβάλῃ ἐκεῖθεν εἰς Βοιωτίαν ἀπέφυγε τὴν συνήθη ὁδόν, ἣν ἐφύλαττον οἱ Θηβαῖοι, **«διὰ Θισβῶν δὲ ὀρεινὴν καὶ ἀπροσδόκητον πορευθεὶς ἀφικνεῖται εἰς Κρεῦσιν καὶ τὸ τεῖχος αἱρεῖ[2], καὶ τριήρεις τῶν Θηβαίων δώδεκα λαμβάνει.»** (Ξενοφ. Ἑλλην. VI, 4, 3). Κατὰ ταύτην τὴν αἰφνιδίαν ἐπίθεσιν ὁ Κλεόμβροτος πιστεύω ὅτι διῆλθεν ὄχι διὰ Βορόνιεζας, ἀλλὰ διὰ τῆς μεταξὺ Κορομήλι καὶ Μπελιώτη δυσβάτου χαράδρας, διότι ἀπὸ τῆς Βορόνιεζας ἡ ἀπόστασις εἶνε ἱκανή, ὁ δ' ἐπιτιθέμενος στρατὸς θὰ ἐγίνετο ὁπωσοῦν ἐγκαίρως αἰσθητός, ὥστε νὰ σωθῶσι τοὐλάχιστον αἱ τριήρεις, καὶ ἡ ὁδὸς δὲ ἐκεῖθεν εἶνε σημαντικῶς μακροτέρα.

Ὁ ὅρμος τοῦ Ἁγίου Βασιλείου εἶνε τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν τέρμα ἐπιμήκους χαράδρας στενῆς μὲν καὶ ἀποκρήμνου πρὸς τὸν Ἐλατιάν, πλατυνομένης δὲ βαθμηδὸν πρὸς τὴν παραλίαν, ἣν περιβάλλουσιν ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἡ μεσαία ὀροσειρὰ καὶ ἡ νοτία, ἐκτεινόμεναι ὡσεὶ

---

[1] Ξενοφ. Ἑλλην. VI, 4, 25. Ἐπεὶ δ' ἀπηγγέλθη ὅτι εἴησαν αἱ σπονδαί, παρήγγειλαν οἱ πολέμαρχοι δειπνήσαντας συνεσκευάσθαι πάντας, ὡς τῆς νυκτὸς πορευσομένους, ὅπως ἅμα τῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὸν Κιθαιρῶνα ἀναβαίνοιεν. Ἐπεὶ δ' ἐδείπνησαν, πρὶν καθεύδειν παραγγείλαντες ἀκολουθεῖν, ἡγοῦντο εὐθὺς ἀφ' ἑσπέρας τὴν διὰ Κρεύσιος, **τῷ λαθεῖν πιστεύοντες μᾶλλον ἢ ταῖς σπονδαῖς**. Μάλα δὲ χαλεπῶς πορευόμενοι, οἷα δὴ ἐν νυκτί τε καὶ ἐν φόβῳ ἀπιόντες καὶ χαλεπὴν ὁδόν, εἰς Αἰγόσθενα τῆς Μεγαρικῆς ἀφικνοῦνται.

[2] Τὸ τεῖχος τοῦτο πιστεύω ὅτι θὰ ἦτο ἄλλο παλαιότερον τοῦ σωζομένου, οὗ ἡ οἰκοδομὴ δυσκόλως συμβιβάζεται πρὸς τοὺς κατὰ Κλεόμβροτον χρόνους. Τὸ παλαιότερον τεῖχος πιθανῶς ἦτο πλίνθινον ἢ ἄλλως προχείρως κατεσκευασμένον, ἀντικατεστάθη δὲ διὰ τοῦ σωζομένου λιθίνου.

σκέλη τινὰ μακροῦ τείχους ἀπὸ τοῦ Ἐλατιᾶ εἰς τὴν θάλασσαν (Πρβλ. σελ. 117). Τὸ ὑψηλότερον τῶν ἀποτελούντων τὴν νοτίαν ὀροσειρὰν ὀρέων εἶνε τὸ ***Μαυροβούνι***, κείμενον ἀντικρὺ τοῦ Φράσσαρι τῆς μεσαίας ὀροσειρᾶς, τὸ μετ' αὐτὸ λέγεται ***Πούγκα***, τὸ τελευταῖον τὸ εἰς τὴν θάλασσαν εἰσχωροῦν ***Χάβος*** (ἤτοι ***κάβος***, ἀκρωτήριον), ἅπαντα πευκόφυτα. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο ὀροσειρῶν χαράδρα ἡ ἀπολήγουσα εἰς τὸν Ἅγιον Βασίλειον ἀποκαλεῖται ***Γύρεζα***, ἡ κοίτη δὲ τοῦ δι' αὐτῆς ῥέοντος χειμάρρου εἶνε πεφυτευμένη δι' ἐλαιῶν ἀνηκουσῶν ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν εἰρημένην μονὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐν μέρει δὲ εἰς τοὺς Καπαρελλιώτας, οἵτινες πρὸ μικροῦ κατεσκεύασαν μετ' ἀξιεπαίνου προθυμίας ἀφ' ἑαυτῶν, ἄνευ οὐδεμιᾶς παρὰ τοῦ δημοσίου συνδρομῆς εὔβατον ὁδὸν ἀπὸ τοῦ χωρίου αὐτῶν μέχρι τοῦ ὅρμου. Ἡ ὁδὸς αὕτη, ὡς ἐλέχθη ἤδη (σελ. 122 καὶ 124), διέρχεται διὰ τοῦ αὐχένος τοῦ συνδέοντος τὸ Λογοπάτι πρὸς τὴν μεσαίαν ὀροσειράν, ἔπειτα τὸ αὐτὸ περίπου ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὕψος τηροῦσα, περικάμπτει τὸ ὄρος τοῦτο ἐκ δυσμῶν, ἔχουσα δεξιόθεν τὸν Σωρόν, τὴν χαράδραν τῆς Παληοκλήσας καὶ τὸν ὑπερκείμενον τοῦ Ἁγίου Βασιλείου πρόβουνον, καὶ τέλος βαθμηδὸν κατερχομένη ἀκολουθεῖ τὴν νοτίαν κλιτὺν τοῦ Ναμαδούρθι καὶ τοῦ Φράσσαρι κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ χειμάρρου τῆς Γύρεζας πρὸς ἀνάρρουν διευθυνομένη [1] μέχρις οὗ κατέλθῃ εἰς αὐτὴν τὴν κοίτην, μεθ' ὃ στρεφομένη δεξιὰ ἀκολουθεῖ τὴν ἐλαιόφυτον κοίτην μέχρι τῆς παραλίας. Ἅπαν τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Κόκλα μέχρις Ἁγίου Βασιλείου εἶνε τετράωρον, δύο ὡρῶν δὲ καὶ δέκα λεπτῶν ἀπὸ Κόκλα μέχρι τοῦ μέρους ὅθεν ἄρχεται ἡ εἰς τὸν αὐχένα τοῦ Λογοπάτι ἀνάβασις [2]. Διὰ ταύτης τῆς ὁδοῦ οἱ ἀπὸ τοῦ Πλαταϊ-

[1] Δύο τῶν συνοδοιπόρων μου, ἱκανῶς εἰς τὴν ὀρειβασίαν ἐξοικειωμένοι, ἠθέλησαν νὰ καταβῶσιν ἀπ' εὐθείας εἰς Ἅγιον Βασίλειον, ἀποφεύγοντες τὴν μακρὰν ταύτην καμπήν, ἀλλ' ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα ὡς ἐκ τῆς τραχύτητος τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς κατωφερείας. Σημειωτέον ὅτι ἡ παλαιοτέρα ἀτραπός, ἦτο ἱκανῶς συντομωτέρα, ἀλλὰ πολὺ δυσβατωτέρα.

[2] Κατὰ τὴν ἀνάβασιν ταύτην ἀπαντᾷ τις ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ τὸν τάφον ληστοῦ τινος ἀνήκοντος εἰς τὴν συμμορίαν τῶν Ἀρβανιταίων, ὅστις πρὸ τριακονταετίας πληγωθεὶς κατέπεσεν αὐτόθι, οἱ δὲ ἀκολουθοῦντες στρατιῶται σπεύδοντες εἰς καταδίωξιν τῶν ἄλλων ληστῶν προσέτι δὲ καὶ ἐξηγριωμένοι κατ' αὐτῶν ὄντες ἐπεκύλισαν ἐπὶ τοῦ κατακειμένου ὑπερμεγέθη λίθον καὶ κατασυνέτριψαν αὐτόν. Ἐκ τούτου ἡ θέσις ὀνομάζεται νῦν ***Κοτρώνι τοῦ Καραμπέτσῃ***.

κοῦ πεδίου ἐρχόμενοι βλέπουσι τὴν θάλασσαν ἀπὸ μεγαλυτέρου ὕψους ἢ διὰ τῆς ἑτέρας (σελ. 122), ἀλλὰ 20 λεπτὰ τῆς ὥρας βραδύτερον, ἡ δὲ θέα δὲν εἶνε τοσοῦτον μεγαλοπρεπής, ἐπειδὴ ἐπὶ πολὺ ἀποκρύπτεται ἡ χερσόνησος τῆς Περαχώρας[1].

Ἡ παραλία τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ἐν τῷ μυχῷ τοῦ ὅρμου εἶνε ἀμμώδης πλήρης τροχμάλων, ὁ δὲ τόπος στερεῖται ποσίμου ὕδατος[2], καὶ εἶνε πολὺ μᾶλλον ἐκτεθειμένος εἰς τὰ χειμέρια ψύχη ἢ τὸ Καλαμάκι καὶ ἡ κατάκλειστος Λιβαδόστρος. Κατὰ τὴν πρὸς νότον γωνίαν τοῦ ὅρμου τὸ ἔδαφος εἶνε βραχῶδες, ἀλλ' ὄχι ἀπότομον, αὐτόθι δὲ ἐπὶ ταπεινοῦ βράχου ὑπάρχουσιν ἐρείπια πύργου τινὸς τουρκικῶν χρόνων καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Βασιλείου μετόχιον οὖσα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν ἀνήκουσι καί τινες τῶν κατὰ τὸ μέσον τοῦ μυχοῦ τοῦ ὅρμου ἐκτισμένων ἀποθηκῶν καὶ ἄλλων οἰκημάτων, ἄλλα δὲ εἰς τοὺς Καπαρελλιώτας. Αὐτόθι κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ μυχοῦ τοῦ ὅρμου ἀντικρὺ τοῦ ἐλαιοτριβείου τῆς μονῆς εὑρέθη τυχαίως ὑπὸ χωρικῶν ἐντὸς τῆς θαλάσσης εἰς ἀπόστασιν μόλις 4 μέτρων ἀπὸ τῆς παραλίας καὶ εἰς βάθος 1 περίπου μέτρου ἀξιολογώτατον χαλκοῦν ἄγαλμα Ποσειδῶνος ὕψους 1,18, ὅπερ ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Φίλιος ἐν Ἐφημερίδι Ἀρχαιολογικῇ 1899 σελ. 57 ἐξ πίν.[3] 5—6. Ἐρείπια ἀρχαῖα κατὰ τοῦτο τὸ μέρος δὲν φαίνονται ἄλλα πλὴν τοίχου τινὸς ἐντὸς τοῦ ὕδατος παρ' αὐτὴν τὴν παραλίαν φαινομένου καὶ καθ' ἅπασαν τὴν

---

[1] Κατὰ τὸν Lolling (σελ. 68) ὁ συνάπτων τὸ Λογοπάτι αὐχὴν καλεῖται *Μικρὴ Βορρηνιά*, ὁ δὲ μεταξὺ Ναμαδούρθι καὶ Σωροῦ *Μεγάλη Βορρηνιά*. Ἐγὼ δὲν ἤκουσα τὰ ὀνόματα ταῦτα.

[2] Δεξαμεναί τινες πρὸς συλλογὴν ὀμβρίου ὕδατος πρὸς πόσιν ὑπάρχουσιν ᾠκοδομημέναι αἱ μὲν ὑπὸ τῶν μοναχῶν αἱ δὲ ὑπὸ τῶν Καπαρελλιωτῶν, ἀλλ' ἦσαν κεναί, ὅτε ἐπεσκέφθην τὸν τόπον. Παρὰ τὴν βραχώδη νοτίαν ἀκτὴν τοῦ ὅρμου ῥέουσι λίαν δαψιλεῖς πηγαὶ ὑφαλμύρου ὕδατος, ἃς μνημονεύει καὶ ὁ Lolling (σελ. 69).

[3] Τὰ τεμάχια τοῦ ἀγάλματος παρέλαβεν ἐκεῖθεν ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Καστριώτης, ὅστις καὶ ἔκθεσιν περὶ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως καὶ τῶν αὐτόθι ἀρχαίων ἐρειπίων ὑπέβαλεν εἰς τὴν Γενικὴν Ἐφορείαν τῶν ἀρχαιοτήτων. Μέρος τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐδημοσίευσεν ὁ Φίλιος (ἔν. ἀν. σελ. 58—59), ὅπερ ἐμνημονεύθη καὶ ὑπ' ἐμοῦ ἀνωτέρω. Τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ τὰ παρ' αὐτὴν ἀρχαῖα ἐρείπια περιγράφει καὶ ὁ Lolling (σελ. 68—69).

ἔκτασιν τοῦ μυχοῦ τοῦ ὅρμου ἐν τεθλασμένῃ γραμμῇ διήκοντος, ᾠκοδομημένου δὲ ἐκ μικρῶν λίθων καὶ ἔχοντος μόλις 0,50 πάχος, ὅστις ἴσως ἦτο προκυμαία τις, καίτοι τὸ πάχος αὐτοῦ εἶνε πολὺ μικρόν. Ἄλλοι τινὲς τοῖχοι διὰ πωρίνων πλινθίδων ᾠκοδομημένοι ἐκτείνονται καθέτως ἐκ τῆς ξηρᾶς πρὸς τὴν θάλασσαν, οἵτινες ἔχουσιν ἱκανὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ ἐν Πειραιεῖ εὑρεθέντα λείψανα νεωσοίκων, ὄχι δ' ἀπίθανον φαίνεται ὅτι καὶ πράγματι ἦσαν νεώσοικοι[1]. Πλείονα ἀρχαῖα λείψανα παρατηροῦνται ὑπὸ τὸν βράχον, ἐφ' οὗ εἶνε ἐκτισμένη ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἤτοι τοῖχοί τινες ἐκ πωρίνων πλινθίδων (ῥωμαϊκῶν μᾶλλον χρόνων, ὥς μοι ἐφάνησαν) καὶ τάφοι ἱκανοὶ πρὸ μικροῦ ἀνασκαφέντες ὑπὸ τυμβωρύχων καὶ μικρὰ τετράγωνα κοιλώματα ἐν τῷ καθέτῳ βράχῳ κάτωθι τῆς ἐκκλησίας λελαξευμένα[2]. Ἐν τοῖς τάφοις λέγεται ὅτι οὐδὲν εὑρέθη, ἀλλ' ὅτι οἱ τάφοι προέρχονται ἐκ τῆς ἀρχαιότητος μοὶ ἐφάνη βέβαιον, ὅτε εἶδον τοὺς περιβάλλοντας καὶ τοὺς ἐπικαλύπτοντας αὐτοὺς λίθους. Αὐτόθι εὑρέθησαν πρὸ μικροῦ καὶ τεμάχια δωρικοῦ κιονοκράνου μικροῦ, ἕτερα δὲ δύο κιονόκρανα (κορινθιακὸν καὶ ἰωνικὸν) μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν ἀρχαίων λίθων εἶνε ἐνῳκοδομημένα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἡ ἐκκλησία λέγεται ὅτι ἐκτίσθη πρὸ ἑκατὸν περίπου ἐτῶν, ἴσως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἄλλης παλαιοτέρας, ὁ Lolling δὲ (σελ. 68) εἶδεν ἐν αὐτῇ ἁγιογραφίας βαρβάρως κατεστραμμένας ὑπὸ Τούρκων. Νῦν ἀνακαινισθέντος τοῦ ἐπιχρίσματος ἐζωγραφήθησαν νέαι ἁγιογραφίαι οἰκτραὶ ἰδεῖν! Πρὸ τῆς ὡραίας πύλης ὑπάρχει ἐνῳκοδομημένον ὡς βαθμὶς ἐνεπίγραφον τεμάχιον ἐπιτυμβίου στήλης μετ' ἀετώματος (πλάτ. 0,50, ὕψ. 0,20, πάχ. 0,08), ὅπερ εἶδε καὶ ὁ Lolling (σελ. 68), ἀντέγραψε

[1] Οὕτως ἔκρινε τὰ λείψανα ταῦτα καὶ ὁ Καστριώτης (ἔν. ἀν. σελ. 58). Ὁ Lolling (σελ. 68) ἐξέλαβεν αὐτὰ ὡς χηλάς τινας ἢ ἀποβάθρας (Dämme). Τίνα δὲ εἶνε τὰ ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν νοτιανατολικὴν γωνίαν τοῦ ὅρμου μνημονευόμενα alte Steindämme im Meer δὲν γνωρίζω, οὐδὲ ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἶδον τοιαῦτα τινὰ κτίσματα.

[2] Ὁ Lolling (σελ. 68) πιστεύει ὅτι ἐν τοῖς κοιλώμασι τούτοις ἦσαν ἐμπεπηγμένα ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα, ἀλλ' εἰς ἐμὲ ἐφάνησαν ὅλως ἀκατάλληλα πρὸς τοῦτο, ἐπειδὴ εἶνε βαθύτερα τῶν συνήθων. Μᾶλλον φαίνονται ὅτι ἀνῆκον εἰς ἀρχαῖόν τι οἴκημα, ὡς τὰ ἐν τοῖς ἐνταῦθα παρὰ τὴν Πνύκα καὶ τοὺς παρ' αὐτὴν λόφους ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένοις οἰκήμασι φαινόμενα κοιλώματα.

δὲ ὁ Καστριώτης (Ἐφημ. Ἀρχ. 1899 σελ. 59)[1]. Ἡ ἐπιγραφὴ εἰς τοὺς ὑστέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους ἀνήκουσα ἔχει ὡς ἑξῆς:

.. ^ΧΑΡΑ-ΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥ

ἐν ᾗ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ συμπληρωθῇ τὸ ἰουδαϊκὸν ὄνομα [*Ἰσα*]*χάρα*[2]. Τίς προσεδόκα ὅτι καὶ μέχρι τούτου τοῦ παραβύστου τῆς ἑλληνικῆς γῆς θὰ εἶχεν εἰσχωρήσει τὸ ***πολύτροπον*** γένος τῶν Ἑβραίων!

Πλὴν τῶν αὐτόθι ἐρειπίων ὁ Lolling (σελ. 69) ἀναφέρει καὶ θεμέλια τετραγώνου τινὸς ἀρχαίου κτιρίου ἀγνώστου εἰς ἐμέ, ἅτινα πορευόμενος εἰς Καλαμάκι διά τινος δυσβάτου παρὰ τὴν θάλασσαν ἀτραποῦ εἶδεν ἔν τινι μικρῷ ἐλαιοφύτῳ τόπῳ 12 λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Βασιλείου[3]. Εὐκόλως λοιπὸν δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ ὑπὸ Lolling ἀναφερόμενον κτίριον εἶνε ναὸς Ποσειδῶνος καὶ εἰς αὐτὸν ἀνήκει τὸ εὑρεθὲν χαλκοῦν ἄγαλμα, ἀναμφιβόλως δὲ καὶ ἄλλο ἱερὸν ἢ καὶ πλείονα τοῦ ἑνὸς θὰ ὑπῆρχον ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἀφοῦ ὄχι μόνον συνοικισμός τις ὑπῆρχεν αὐτόθι, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπίνειον τῶν Πλαταιῶν ἀναμφιβόλως ἐχρησίμευεν[4]. Ἀδύνατον ὅμως φαίνεται νὰ ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν τὸ ἄγαλμα ἄνευ ἀνθρωπίνης ἐνεργείας εἴτε καταπεσὸν ἀπὸ τοῦ ἠρημωμένου ναοῦ αὐτοῦ διὰ σεισμικοῦ τινος κλο-

---

[1] Ὁ Καστριώτης ἀνέγνω ...... ΧΑΙΑ, ἀλλ' ὡς παρετήρησα, πρὸ τοῦ Χ ἐλλείπουσι μόνον τρία γράμματα, ἐξ ὧν τοῦ ἑνὸς ἐσώθη ἡ ἄνω γωνία, ἀντὶ δὲ τοῦ Ι ἀντέγραψα Ρ.

[2] Ἐν τῷ ἀετώματι παρίσταται ἐν ἀναγλύφῳ μικρόν τι ἀντικείμενον κατεστραμμένον, ὅπερ ἴσως ἦτο ἡ ***ἑπτάφωτος λυχνία***, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς ἰουδαϊκοῖς τάφοις τῶν χρόνων τούτων.

[3] Τὸν τόπον περιγράφει ὁ Lolling ὡς ἑξῆς: 12 Minuten von der Kapelle trifft man die Fundamente eines alten viereckigen Baues an einer kleinen mit Oelbäumen bewachsenen Fläche am Bergabhang über dem Meere. Nur mit der grössten Mühe gelangt das Pferd oder Maultier über die rauhen Felszacken hinweg, Thier und Reiter ist in jedem Augenblick in Gefahr, bei dem geringsten Hinderniss hinunterzustürzen. Man kann froh sein wenn man in einer Stunde das Thal von Kalamaki erreicht.

[4] Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 125. Πρβλ. καὶ τὰ ἐν σελ. 126 εἰρημένα. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ***τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους*** ἡ χρῆσις τοῦ ἐπινείου δὲν θὰ ἦτο πολλὴ διὰ τοὺς ***ἠπειρώτας*** Πλαταιεῖς.

νισμοῦ εἴτε παρασυρθὲν ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ χειμάρρου, διότι κρημνὸς μὲν δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ ὅπου εὑρέθη, ἀλλὰ τοὐναντίον ταπεινὴ ἀμμώδης παραλία, ἡ δὲ καλλίστη αὐτοῦ διατήρησις εἶνε ὅλως ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ χειμάρρου. Ἴσως ὑποπτεύσῃ τις μὴ τὸ ἄγαλμα ἦτο αὐτόθι ἱδρυμένον, ὅπου εὑρέθη, ἐπελθούσης δὲ κατολισθήσεώς τινος τοῦ ἐδάφους κατεβυθίσθη ὑπὸ τὸ ὕδωρ [1]. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ ὑπόθεσις μοὶ φαίνεται ὅλως ἀδύνατος, διότι ἀληθῶς μὲν ὑπὸ τὴν ἄμμον, ἣν ἔχει παρασύρει ὁ χείμαρρος, ὑπάρχει λεπτὸν στρῶμα κροκαλοπαγές, ὅπερ εὐκόλως ἠδύνατο νὰ διαρραγῇ καὶ κατολισθήσῃ, ἀλλ' ἡ ἔκτασις αὐτοῦ εἶνε πολὺ μικρά, ὥστε ἡ κατολίσθησις θὰ ἦτο ἐλαχίστη καὶ ὅλως δυσανάλογος πρὸς τὸ ὑποτιθέμενον ἀποτέλεσμα. Τοιαύτη μικρὰ κατολίσθησις καὶ φαίνεται ὅτι ἔχει ἐπέλθει αὐτόθι, διότι βλέπων τις ἐν γαλήνῃ τὸν τόπον τῆς εὑρέσεως ἀβαθῆ ἀμμώδη παραλίαν ἀπορεῖ πῶς ἠδύνατο εὐμέγεθες ἄγαλμα νὰ διαλάθῃ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον αὐτόθι κεκρυμμένον. Ἀλλ' ἄνθρωπος εἰσελθὼν εἰς τὴν θάλασσαν κατ' ἐντολήν μου καὶ ἐξετάσας τὸν τόπον ἐβεβαίωσεν ὅτι αὐτόθι ὑπάρχει κοίλωμά τι βραχῶδες, ἐντὸς τοῦ ὁποίου διέκρινε βάσιν τινὰ λιθίνην τοῦ ἀγάλματος, ἐξ ἧς καὶ γόμφον σιδηροῦν ἐξήγαγεν, ὃν κατέθεσα εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι αὐτόθι ὑπάρχει ῥῆγμά τι τοῦ κροκαλοπαγοῦς στρώματος, καὶ ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ***προϋπάρχοντος*** κατέπεσε τὸ ἄγαλμα καὶ ἡ βάσις αὐτοῦ, ἥτις καὶ εὑρίσκεται εἰσέτι αὐτόθι [2]. Κατ' ἐμὲ λοιπὸν οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ ἄγαλμα ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν ἀπαγόμενον ὑπὸ ἀνθρώπων ἔκ τινος ἱεροῦ ***ἄδηλον ποῦ κειμένου*** (ἴσως εἰς Ῥώμην ἢ καὶ ἀλλαχοῦ) καὶ ἐξολισθῆσαν κατὰ τὴν φόρτωσιν.

Περὶ τῶν ἐλλειπουσῶν χειρῶν τοῦ ἀγάλματος ἄλλοι μὲν τῶν χωρικῶν βεβαιοῦσιν ὅτι δὲν εὑρέθησαν, ἄλλοι δὲ ὅτι ἀποκρύπτονται ὑπὸ τῶν εὑρόντων. Πάντες ὅμως βεβαιοῦσιν ὅτι εὑρέθη ἀκέραιον καὶ συνετρίβη ὑπὸ τῶν ἀγροίκων ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐνέπεσεν. Τινὲς

---

[1] Διὰ τοιαύτης κατολισθήσεως κατεβυθίσθη μέγα μέρος τῆς πόλεως τοῦ ἀρχαίου Γυθείου, περὶ οὗ ἐγράφησαν ἱκανὰ ἐν Ἐφημερίδι Ἀρχαιολογικῇ 1892 σελ. 60 ἑξ.

[2] Εἰς ἐμὲ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιχειρήσω τὴν ἐξαγωγὴν αὐτῆς, πιστεύω ὅμως ὅτι κατασκευαζομένου ἰκριώματός τινος καὶ διὰ καταλλήλων μηχανημάτων καὶ ἐργατῶν δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἄνευ μεγάλης δαπάνης.

λέγουσιν ὅτι καὶ οἱ ἐξ ἄλλης ὕλης πεποιημένοι ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὑπῆρχον ἐν ταῖς κόγχαις, ἐξέπεσον δέ, ὅτε ἐξήγετο ἐκ τοῦ ὕδατος. Ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτως ἔχον εἶνε κάλλιστον κόσμημα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου.

Οἱ Πλαταιεῖς μεταχειριζόμενοι τὸν τόπον τοῦτον ὡς ἐπίνειον προσήρχοντο εἰς αὐτὸν ἀναμφιβόλως διὰ τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης ὁδοῦ τῆς περικαμπτούσης τὸ ὄρος Ναμαδούρθι. Ἐκτὸς αὐτῆς ὅμως ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἄγουσα διὰ τῆς θέσεως τοῦ χωρίου Κόκλα εἰς τὴν ὑψηλὰ ἐπὶ τῆς δευτέρας ἐγκαρσίας δειράδος κειμένην μονὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἀκολούθως ὑπερβαίνουσα τὴν μεσαίαν ὀροσειρὰν διὰ τοῦ ὑψηλοῦ αὐχένος τῆς *Στέρνας* κατὰ τὴν πρὸς δυσμὰς κλιτὺν τοῦ Ἐλατιᾶ, ἔπειτα δὲ βαίνουσα παρὰ τὴν νοτίαν κλιτὺν τῶν ὀρέων τῆς μεσαίας ὀροσειρᾶς. Ἀλλ' ἡ ὁδὸς αὕτη εἶνε λίαν ἀνάντης καὶ ἐν χειμῶνι μὲν ὅλως ἄβατος, ἐν θέρει δὲ πολὺ τῆς ἄλλης δυσβατωτέρα, ὥστε οὔτε νῦν οὔτε τὸ πάλαι ἠδύνατο νὰ γείνῃ πολλὴ χρῆσις αὐτῆς.

Ἀνδρέας Ν. Σκιᾶς.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΘΗΒΩΝ

Περὶ τῆς τοπογραφίας τῶν ἀρχαίων Θηβῶν πρῶτος ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις δι' ὀλίγων ἐπραγματεύθη ὁ ***Λουδοβῖκος Ρώς***, ὅστις ἐξ αὐτοψίας τὸν τόπον ἐγνώρισε περιηγούμενος τὴν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως Ὄθωνος ἐν ἔτει 1835[1]. Ὁ πρῶτος τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀρχαιολογίαν διδάξας σοφὸς ἀνὴρ ἀνεγνώρισεν ἀμέσως ἐν τῷ ὑπὸ τῆς τότε «Φήβας» κατεχομένῳ παρὰ τὴν Δίρκην λόφῳ τὴν ἀκρόπολιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Καδμείαν, αὐτὴν δὲ ταύτην τὴν πόλιν τοῦ Πινδάρου καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου ὑπέθεσε περιλαμβανομένην μεταξὺ τῶν ποταμῶν Δίρκης καὶ Ἰσμηνοῦ καὶ πρὸς βορρᾶν μὲν ἱκανῶς ἐπὶ τῆς πεδιάδος ἐκτεινομένην, πρὸς νότον δὲ ἐντὸς τοῦ ὑψηλοῦ πως ὄχθου τῆς Καδμείας περιοριζομένην.

Ἐπιστημονέστερον ἐπελήφθη ὀλίγον κατόπιν τοῦ ζητήματος ὁ πολὺς ***Οὐλερῖχος***, ἐκδώσας πολύτιμον πραγματείαν περὶ τῆς τοπογραφίας τῶν Θηβῶν ἐν ἔτει 1841, ᾗ προέταξε καὶ τοπογραφικὸν τῆς πόλεως πίνακα[2]. Ἐνταῦθα ἡ ἀρχαία πόλις αὖθις περιορίζεται ἐν τῷ μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν χώρῳ, ἡ Καδμεία καταλαμβάνει μέρος τοῦ προμήκους λόφου, ἐφ' οὗ κεῖται ἡ σημερινὴ πόλις, τὰ δὲ τείχη τοῦ περιβόλου τῆς ἑπταπύλου τῶν μύθων Θήβης καὶ τῶν Θηβῶν, ἃς ὁ Παυσανίας περιέγραψε, τίθενται πρὸς δυσμὰς μὲν ὑπὲρ τὴν κοίτην τῆς Δίρκης ἐπὶ τῆς ὀφρύος τῆς ἀποτόμου ὁπωσδήποτε ἐντεῦθεν πλευρᾶς τῆς Καδμείας, πρὸς ἀνατολὰς δὲ παρ' αὐτὴν τὴν ἀριστερὰν τοῦ Ἰσμηνοῦ ὄχθην ἐν τῇ χαράδρᾳ τῆς κοίτης αὐτοῦ, ὅπως καὶ πρὸς νότον κάτω τοῦ ὄχθου τῆς Καδμείας καὶ ἔξω ἑπομένως

---

[1] *Ludwig Ross,* Wanderungen in Griechenland, I Band 1851 σελ. 22.

[2] Τὸ πρῶτον ἐν Abhandlungen der bayer. Akademie, Band III 1841 σελ. 413 ἑ. Κατόπιν τὸ αὐτὸ ἐν *H. N. Ulrichs,* Reisen und Forschungen in Griechenland, Zweiter Theil, ἐν Βερολίνῳ 1863 σελ. 1 ἑ.

αὐτῆς, κατὰ τὸ βόρειον δὲ τέλος ὑποτίθενται διευθυνόμενα ἀπὸ τοῦ ἀνατολικωτάτου παρὰ τὸν Ἰσμηνὸν σημείου, ἔνθα τελευτᾷ ἡ παρὰ τὴν ἀριστερὰν αὐτοῦ ὄχθην ῥάχις, μέχρις ὑπὸ τὸ Ἄμφιον καὶ τὴν παρὰ τὴν Δίρκην γωνίαν τοῦ περιβόλου. Αἱ παρατηρήσεις αὗται τοῦ Οὐλερίχου στηρίζονται τοῦτο μὲν ἐπὶ τῆς σπουδῆς τῆς φύσεως τοῦ τόπου, τοῦτο δὲ ἐπὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν, διότι ἁπτὰ τεκμήρια τῆς ὀρθότητος τῶν τοιούτων ὑποθέσεων, ὁποῖα εἶνε λείψανα ἀρχαίων τειχῶν, πυλῶν καὶ κτιρίων, δὲν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ ἀνήρ. Πλὴν ἐλαχίστων τινῶν ἰχνῶν τοῦ περὶ τὴν Καδμείαν τείχους[1] οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ ἴδῃ ὁ ἀρχαιολόγος ἕως πρὸ μικροῦ, σημειοῦν ὁπωσδήποτε τὴν ποτε ὕπαρξιν μνημείων παλαιῶν τῆς ἐνδόξου πόλεως. Διεσκορπισμένοι, ὀλίγοι καὶ οὗτοι, λαξευτοὶ ὀγκόλιθοι εἰς ἀρχαῖα κτίρια ἀνήκοντες, οἵτινες ἐναλλὰξ ἐχρησίμευσαν εἰς κτίσιν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν, φραγκικῶν πύργων καὶ τουρκικῶν τεμενῶν, εἶνε καὶ σήμερον ἔτι οἱ μόνοι σιωπηλοὶ μάρτυρες τῆς διαπαντὸς ἐν ἀρχαίοις ἤδη χρόνοις ἐκλιπούσης λαμπρότητος τῶν Θηβῶν. Ἡ εἰκὼν τῆς καταστροφῆς ἐνταῦθα εἶνε τόσον πλήρης ὅσον ἐν οὐδεμιᾷ ἴσως ἄλλῃ οὔτε τῶν λαμπροτέρων οὔτε τῶν ἀσημοτέρων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος πόλεων, μόνη δὲ ἡ φύσις τῶν τόπων, ἀμετάβλητος ἀεὶ παραμένουσα, καὶ τὰ κυριώτερα αὐτῶν γνωρίσματα, οἱ καλλίρροες ποταμοὶ καὶ αἱ πολύκρουνοι πηγαί, αἱ ὁδοὶ καὶ αἱ ὑπὸ τῆς ἱστορίας διὰ τοῦ αἵματος τῶν τελευταίων τῆς πατρίου ἐλευθερίας ὑπερμάχων σημειωθεῖσαι θέσεις ἐπαναφέρουσιν εἰς τὸν περιηγητὴν ζωηρὰν τὴν ἀνάμνησιν τῆς μεγάλης ποτὲ πόλεως.

Ἡ ἐργασία τοῦ Οὐλερίχου παρέμεινεν ἔκτοτε ἐπὶ μακρότατον χρόνον ἡ μόνη περὶ τῆς τοπογραφίας τῶν Θηβῶν πολλοῦ λόγου ἀξία πραγματεία καὶ τὸ κάλλιστον ὑπόμνημα εἰς τὰ παρὰ τοῖς τραγικοῖς πλεισταχοῦ περὶ τῶν ἑπτὰ πυλῶν αὐτῶν καὶ τῶν τειχῶν καὶ τῶν ποταμῶν μνημονευόμενα, ἔτι δὲ εἰς τὰ παρὰ τῶν ἱστορικῶν περί τινων

[1] Ὀρθογωνίους λίθους κατὰ χώραν κειμένους ἐκ τοῦ τείχους τῆς Καδμείας παρετήρησα μόνον κατὰ τὴν νοτιανατολικὴν γωνίαν αὐτῆς. Τινὲς φαίνονται καὶ κατὰ τὸν φραγκικὸν πύργον ὑπὸ τοὺς σωροὺς τῶν καταρρευσάντων ἢ καταρριφθέντων χωμάτων. Ὑπὸ τὰ χώματα ταῦτα διακρίνονταί τινες καὶ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευράν.

θέσεων τῆς πόλεως παραδιδόμενα καὶ ὁμοίως εἰς τὴν πάνυ λεπτομερῆ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Παυσανίου περιγραφήν. Ἄλλας τινὰς διατριβάς, σχέσιν ἐχούσας πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, δυνάμεθα καὶ ἀμνημονεύτους νὰ παρέλθωμεν, διότι ἢ οὐδὲν ἐποικοδομοῦσιν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Οὐλερίχου τεθεῖσαν βάσιν ἢ ἀπαραδέκτους τροποποιήσεις εἰς τὸ σχέδιον αὐτοῦ ἐπιφέρουσι[1]. Μόλις ἐν ἔτει 1890 σπουδαίως τὴν ἔρευναν προήγαγε Γερμανὸς αὖθις ἀνήρ, ὁ **Ἐρνέστος Φαβρίκιος**, σπουδάσας δὶς ἐξ αὐτοψίας τὸν τόπον, τὸ 1885 καὶ 1888, καὶ ἐκδώσας ἐπὶ νέων ὅλως παρατηρήσεων στηριζομένην πραγματείαν μετὰ προσηρτημένου εἰς αὐτὴν τοπογραφικοῦ πίνακος[2]. Ὁ Φαβρίκιος ἀποδεχόμενος καθ' ὁλοκληρίαν σχεδὸν τὰ ἐξαγόμενα τοῦ Οὐλερίχου, συμπληροῖ αὐτὰ καὶ ἄλλως καὶ διὰ τῆς πρὸς δυσμὰς πέραν τῆς Δίρκης παρεκτάσεως τοῦ σχεδίου τῆς ἀρχαίας πόλεως μέχρι τῆς ὀφρύος τῶν ὑψωμάτων, τὰ ὁποῖα πρὸς μὲν τὴν κοίτην τῆς Δίρκης λίαν ἐπικλινῶς κατέρχονται, ἐκ δυσμῶν δὲ καὶ ἐκ νότου λίαν ἀποτόμως ἀπὸ βαθειῶν χαραδρῶν ἀναβαίνουσιν εἰς ὕψος ἀνώτερον τοῦ τῆς Καδμείας. Κατὰ τῆς γνώμης ὅμως ταύτης τοῦ Φαβρικίου ἐξηγέρθη, δυσπάλαιστος ἀγωνιστής,

---

[1] Τοιαῦται εἶνε ἡ τοῦ *Forchhammer*, Topographia Thebarum heptapylarum, ἐν Kiel 1854 καὶ ἡ τοῦ *J. Brandis*, Die Bedeutung der sieben Thore Thebens, ἐν Hermes 2 (1867) 259—284. Αὕτη ἡ δευτέρα ζητεῖ ἀποδείξεις περὶ τῆς ὑπὸ Φοινίκων κτίσεως τῶν Θηβῶν καὶ ὁ συγγραφεὺς εὑρίσκει ἐν αὐτῷ τῷ ὀνόματι αὐτῶν: «νῆσος *μακάρων*» ὑποκρυπτόμενον τὸ ὄνομα τοῦ φοινικικοῦ θεοῦ Baal *Makar*. Θεωρεῖ δὲ καὶ τὰς παρ' Ὁμήρῳ ἤδη ἀναφερομένας ἑπτὰ πύλας ὡς ἀφιερωθείσας ὑπὸ τῶν Σημιτῶν κτιστῶν τῆς πόλεως εἰς τοὺς ἑπτὰ πλανήτας. (Πρβ. τὴν πικρὰν ἀλλὰ δικαιοτάτην περὶ τῶν τοιούτων παραλογισμῶν παρατήρησιν τοῦ U. v. *Wilamowitz von Moellendorff* ἐν Hermes 21, 106 σημ. 1). Ὁ δὲ Forchhammer τροποποιεῖ τοσοῦτον μόνον τοῦ Οὐλερίχου τὸ τοπογραφικὸν σχέδιον, καθόσον θέλει τὴν πόλιν ἐκτεινομένην — λίαν ἀτόπως, ὡς πρὸ πολλοῦ κατεδείχθη — πολὺ πρὸς νότον τῆς Καδμείας, ἤτοι τῆς σημερινῆς πόλεως. Τοὺς τίτλους δύο διατριβῶν ἑλληνικῶν περὶ τοῦ ζητήματος τῶν ἑπταπύλων Θηβῶν δὲν ἔχω δυστυχῶς προχείρους ἵνα σημειώσω ἐνταῦθα. Ἀλλ' οἱ συγγραφεῖς οὐδὲν ἀπολύτως προσθέτουσιν εἰς τὰ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν γραφέντα, ὁμιλοῦντες πάντοτε περὶ τοῦ ἀνονήτου ζητήματος τῶν ἑπτὰ πυλῶν.

[2] *Ernst Fabricius*, Theben. Eine Untersuchung über die Topographie und Geschichte der Hauptstadt Böotiens, mit einer Tafel, ἐν Freiburg i. B. 1890 (akademisches Antrittsprogramm).

ὁ ***Βιλαμόβιτς***, ἤδη τὸ ἀκόλουθον ἔτος, ζητήσας ἄρδην ν' ἀνατρέψῃ πᾶσαν τὴν ἐκ παλαιοῦ παραδεδομένην μυθικὴν θεωρίαν περὶ τῶν ἑπτὰ πυλῶν τῆς Καδμείας τοῦ ἔπους καὶ τῆς τραγικῆς ποιήσεως καὶ τελέως νὰ καθαιρέσῃ τὰ ἐκ πλίνθων ὠμῶν ἀνεγερθέντα ὑπὸ τοῦ Φαβρικίου τείχη τοῦ ἐκτεταμένου τῶν Θηβῶν περιβόλου, συστήσας λίαν ἐπιμόνως σώφρονα ἐπάνοδον εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Οὐλερίχου καλῶς τεθέντα θεμέλια πάσης περὶ τῆς τοπογραφίας τῶν ἀρχαίων Θηβῶν περαιτέρω τυχὸν ἐρεύνης [1].

Δύο ἔτη βραδύτερον ὁ ἐν Θήβαις τότε ἐπιμελητὴς τῶν ἀρχαιοτήτων ***Εὐστράτιος Καλόπαις*** ἐπεχείρησεν, ἐξ ἰχνῶν τινων ἐμφανῶν ὁρμώμενος, ν' ἀναζητήσῃ τὰ τείχη τοῦ περιβόλου ὄχι μόνον ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Φαβρικίου ὑποδειχθείσῃ πρὸς δυσμὰς γραμμῇ, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀνατολὰς πέραν τοῦ Ἰσμηνοῦ ἐπὶ τῆς πλατείας ῥάχεως τοῦ λόφου, ὅστις παρατείνεται παρὰ τὴν δεξιὰν τοῦ ποταμοῦ τούτου ὄχθην ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ προαστείου τῶν ἁγίων Θεοδώρων. Καὶ ***εὗρεν αὐτά***, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους διὰ τῶν Πρακτικῶν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τοῦ ἔτους 1892 (σελ. 41 ἑ) καὶ 1893 (σελ. 18 ἑ). Ἀλλ' ἡ ἀνακοίνωσις αὐτοῦ αὕτη ἔμεινεν ὡς φαίνεται παντάπασιν ἀπαρατήρητος, ἂν καί, ὡς ὁ μακαρίτης μὲ ἐβεβαίωσε, καὶ πρὶν ἔτι ὁ Φαβρίκιος μελετήσῃ τὰ τῶν Θηβῶν ἐπὶ τόπου, εἶχεν ἐπιστήσῃ τὴν προσοχήν τινων εἰς τὴν βεβαίαν ὕπαρξιν τῶν τειχῶν τοῦ περιβόλου καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν καὶ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν μνημονευθεῖσαν γραμμὴν αὐτῶν.

Τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας ἐπεσκέφθην ἐν ἔτει 1893, καὶ τότε ἀκόμη ἐσχημάτισα τὴν πεποίθησιν ὅτι αἱ ἱστορικαὶ Θῆβαι ἐξετείνοντο πραγματικῶς εἰς τοσοῦτο μεγέθους, τὰς παρατηρήσεις δὲ ταύτας ἀνεκοίνωσα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν τρισὶν ἄρθροις διὰ τοῦ περιοδικοῦ ***Ἑστίας***, θεωρήσας αὐτὰς κάλλιστα συμβιβαζομένας πρὸς τὴν ἀρχαίαν περὶ τῶν Θηβῶν ἱστορικὴν παράδοσιν [2]. Τὸ δεύτερον ἐπεσκέφθην αὖθις τὰς Θήβας κατὰ Μάρτιον τοῦ 1898, ὁπότε καὶ διὰ τοῦ Μιχαὴλ

---

[1] *Ulrich v. Wilamowitz v. Moellendorff*, Die sieben Thore Thebens, ἐν Hermes 26 (1891) 191—242.

[2] Ἑστία τοῦ ἔτους 1893 μηνὸς Δεκεμβρίου σ. 374 ἑ, 392 ἑ, 406 ἑ.

Χρυσοχόου κατήρτισα τὸν εἰς τὴν παροῦσαν πραγματείαν προσηρτημένον τοπογραφικὸν πίνακα[1]. Πρὸς ἐναργεστέραν ἀναπαράστασιν τῶν τόπων, ἐξ ὧν ἐν μέρει ὁρμᾶται ἡ περὶ τῶν Θηβῶν τοπογραφικὴ ἔρευνα, παρέθηκα καὶ δύο φωτοτυπικὰς εἰκόνας, τὴν μὲν παρέχουσαν ἄποψιν τοῦ Ἰσμηνίου λόφου μετὰ τῶν πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ σωζομένων θεμελίων τῶν τειχῶν τοῦ περιβόλου, τὰ ὁποῖα κατ' εὐθεῖαν ἔπειτα κατατείνουσι πρὸς βορρᾶν εἰς τοὺς Ἁγίους Θεοδώρους· τὴν δέ, ἄποψιν τοῦ ἐσχάτου βορείου ἄκρου τῆς Καδμείας μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ φραγκικοῦ πύργου, τοῦ Ἀμφίου λόφου καὶ τοῦ εὐρέος ἐπιπέδου χώρου, ἔνθα ἡ ἀρχαία ἀγορὰ ἔκειτο καὶ ἡ κοίλη λεγομένη ὁδὸς διὰ τῆς πόλεως κατέληγεν. Ἐν τοῖς ἑπομένοις θὰ ζητήσω νὰ προσα-

[1] Αἱ παλαιαὶ τρίβοι, αἵτινες καὶ σήμερον ἔτι, μετὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἁμαξιτῶν ὁδῶν, πολὺ συχνάζονται, σημειοῦνται ἐνιαχοῦ ἀκριβέστερον ἐν τούτῳ ἢ παρὰ Φαβρικίῳ. Τοιουτοτρόπως ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν εἰς τὴν παρὰ τὴν κρήνην τοῦ Ἄρεως (Παραπόρτι) διερχομένην τρίβον, ἥτις ἐντεῦθεν ἀνέρχεται πρὸς δυσμὰς μέχρι τῶν πυλῶν (Ὑψίστων πυλῶν παρὰ Φαβρικίῳ), διευθυνομένη εἶτα εἰς Ἀμπελοσάλεσι καὶ Λεῦκτρα· ὁμοίως ἐν τῷ τμήματι τῷ ἀνατολικωτάτῳ, ὅπερ φυσικὰ δὲν περιέχεται ἐν τῷ πίνακι τοῦ Φαβρικίου, ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν εἰς τὴν πρὸς τὸ Μοσχοπόδι καὶ τὴν Τάναγραν ἄγουσαν ἀρκετὰ σημαντικὴν παλαιὰν καὶ σημερινὴν τρίβον. Ἐν τῷ πίνακι τοῦ Φαβρικίου δὲν τοποθετεῖται καλῶς πρὸς νότον τοῦ Ἡρακλείου ἡ ***Ἁγία Ἄννα***. Ἁγία Ἄννα λέγεται τὸ ὑψηλότατον τοῦ λόφου σημεῖον, ὅπερ καὶ τῆς Καδμείας δεσπόζει. Ἐντεῦθεν πιστεύω καὶ ἐγὼ ὅτι διήρχετο ὁ πρῶτος χάραξ τῶν Θηβαίων, ὅστις περιέζωσεν ἐκ νότου τὴν Καδμείαν ἐν ἔτει 335 (ἴδε Φαβρίκιον ἐν σελ. 18), ἐνῷ ὁ δεύτερος, τὸ ἀμυντικὸν ὀχύρωμα τοῦ στρατοπέδου τῶν Θηβαίων κατὰ τοῦ ἔξωθεν μακεδονικοῦ στρατοῦ, πρέπει νὰ ἐστήθη ἔτι νοτιώτερον. Δυτικῶς καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου τῆς Ἁγίας Ἄννης ἀνέσκαψε πρὸ διετίας ὁ Δημ. Φίλιος τοὺς σημειουμένους θαλαμοειδεῖς τάφους, περὶ ὧν διέλαβεν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ ἔτους 1897 σελ. 94 ἑ.

Τὴν ἐν Πυρὶ κρήνην «Χλεβῖναν» σημειῶ ἀρσενικῶς, διότι οὕτω λέγεται ὑπὸ τῶν κατοίκων· ἡ λέξις εἶνε ἀλβανικὴ καὶ σημαίνει αὐτὸ τοῦτο «πηγή». Μόνον αἱ λέξεις ΚΟΙΛΗ ΟΔΟΣ ἔπρεπε νὰ σημειωθῶσι «κατὰ τὸ Ἡράκλειον», ὡς λέγει ὁ Ἀρριανός. Καὶ κατὰ τὰς ***Προιτίδας πύλας*** ἔπρεπε σαφέστερον νὰ δεικνύεται ὁ χῶρος, ὁπόθεν προφανῶς ἡ ἐκ Θηβῶν ἐρχομένη ὁδὸς (ἡ αὐτὴ ἐν μέρει παλαιὰ καὶ νέα) διασχίζεται δεξιόθεν μὲν πρὸς τὴν Χαλκίδα, ἀριστερόθεν δὲ καὶ πρὸς βορρᾶν πλέον εἰς Ἀκραίφιον. Εἶνε παλαιὸν ἐν καταφανεῖ θέσει σταυροδρόμι καὶ ὁρμητήριον ὁδῶν.

γάγω τὰ πειστήρια περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ἐμῆς γνώμης, διαφερούσης ἐν πολλοῖς οὐσιωδῶς τῶν περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος διαληφθέντων ὑπό τε τοῦ Φαβρικίου καὶ τοῦ Βιλαμόβιτς.

Θεωρῶ ἀσφαλῆ δεδομένα ὅσα διὰ τῶν ἰδίων ἐπὶ τόπου παρατηρήσεων ἐπιστοποίησεν ἄλλοτε ὁ Οὐλερῖχος περὶ σπουδαίων τινῶν σημείων τῆς τοπογραφίας τῶν Θηβῶν, τὰ ὁποῖα ἢ παρὰ τοῖς τραγικοῖς συχνάκις ἐπανέρχονται ἢ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σαφῶς ὑποδεικνύονται ἢ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀλλαχοῦ μὲν μετὰ πλήρους ἀκριβείας καθορίζονται, ἀλλαχοῦ δὲ καὶ ἀοριστότερον δηλοῦνται. Τὸν Παυσανίαν ἀνὰ χεῖρας ἔχοντες δυνάμεθα καὶ σήμερον μετὰ πλήρους θετικότητος, καὶ εἰς τὸ πρῶτον βλέμμα, ν' ἀναγνωρίσωμεν πᾶν ὅ,τι ἢ πρὸς τὰς ἐν ταῖς τραγῳδίαις περιγραφὰς τῶν Ἀθηναίων ποιητῶν σχετίζεται ἢ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν, ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος μὲν ἐν μέρει, ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ δὲ πρὸ πάντων, καὶ δὴ ἐν οὐσιωδεστάτοις πρὸς τὴν τοπογραφίαν χωρίοις, μνημονεύεται. Οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸν προσεγγίζοντα εἰς τὰς Θήβας εἴτε ἐπὶ τῆς λεωφόρου, ἥτις ἐξ Ἀθηνῶν φέρει εὐθὺ ἀπὸ τοῦ Κιθαιρῶνος διὰ τῆς εὐρυτάτης κοιλάδος τοῦ Ἀσωποῦ, εἴτε ἐπὶ τῆς ἁπλῆς τρίβου, ἥτις ἔκπαλαι βεβαίως ἐκ Πλαταιῶν ἄγει παρὰ τὰς Ποτνιὰς εἰς τὴν πόλιν, ὅτι ἡ προμήκης, οὐδαμῶς βραχώδης, παντάπασι δὲ γεώλοφος ῥάχις, ἐφ' ἧς καὶ νῦν αἱ Θῆβαι οἰκοῦνται, εἶνε ἡ Καδμεία :

λιπαρᾶν Θηβᾶν μέγας σκόπελος,

ὡς ὠνόμασεν αὐτὴν ἐπὶ τὸ μεγαλορρημονέστερον μᾶλλον ἢ ἐπὶ τὸ ἀληθέστερον ὁ Πίνδαρος [1]·

ὄχθος ἀκρότατος,

ὡς ὠνόμασεν αὐτὴν ὁ χρησμός[2], ἂν καὶ αἱ πρὸς δυσμὰς διηυλακκωμέναι ῥάχεις εἶνε ὑψηλότεραι κατὰ πολύ· ἡ ἐπὶ πολλαῖς συμφοραῖς τέλος ἀκρόπολις τῶν ἀρχαίων Θηβῶν, ἥτις ὅμως πολὺ ἀκαταλλήλως

---

[1] Ἐν ἀποσπ. 196 (Bergk).

[2] Σχολ. εἰς Εὐριπ. Φοιν. στ. 638.

παρὰ Παυσανίᾳ ἐκ παραλλήλου τίθεται πρὸς τὴν βουνώδη καὶ ὑψηλὴν τοῦ Ἄργους Λάρισαν[1]. Καὶ τὸ πολυάνδριον τῶν κατὰ τὴν ἀτυχῆ ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος των τὸ 335 πεσόντων Θηβαίων καὶ ὁ πρὸ τῆς Καδμείας διὰ διπλοῦ χάρακος τότε ὀχυρωθεὶς χῶρος καὶ τὸ Ἡράκλειον καὶ ἡ κατ' αὐτὸ κοίλη ὁδὸς καὶ αἱ πύλαι «αἱ φέρουσαι ἐπ' Ἐλευθεράς τε καὶ τὴν Ἀττικὴν» καὶ ὁ ἐν δεξιᾷ τῶν πυλῶν τούτων ἱερὸς τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος λόφος καὶ κατόπιν ἡ στενώτατα πρὸς τὴν γένεσιν τῶν Θηβῶν συνδεδεμένη Δίρκη καὶ ἡ παρ' αὐτὴν κρήνη τοῦ Ἄρεως καὶ ἡ χειὰ τοῦ δράκοντος καὶ μετὰ ταῦτα τὸ Ἄμφιον καὶ ἡ Οἰδιποδία κρήνη καὶ ἄλλα ἔτι τοιαῦτα κεῖνται ἐναργέστατα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ παρατηρητοῦ.

Προβαίνων δὲ καὶ ἔτι περαιτέρω ἀναγνωρίζω, ὅτι καὶ ἐν ταῖς τραγῳδίαις ὑπάρχουσι χωρία, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς Φοινίσσαις καὶ ἐν ταῖς Ἱκέτισιν, ἱκανῶς ἐνδεικνύοντα ὅτι οἱ ποιηταὶ αὐτῶν ἔσχον ὡρισμένων σημείων τῆς τοπογραφίας τῆς πόλεως γνῶσιν, ὑπὸ τὰ τείχη τῆς ὁποίας τῶν δραμάτων αὐτῶν τὰς σκηνὰς στήνουσι. Τοιαύτην τοπογραφικὴν σημασίαν ἔχουσιν ἰδίως οἱ ἐν ταῖς Ἱκέτισι στίχοι τοῦ Εὐριπίδου (στ. 654 ἑ), δι' ὧν περιγράφεται ἡ παράταξις τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν ἐπελθόντος στρατοῦ, στάσιν ἐπιθέσεως κατὰ τῆς πόλεως λαβόντος ἐκ τριῶν σημείων συγχρόνως, ἤτοι ἐκ τοῦ Ἰσμηνίου λόφου, ἐκ τῆς κοιλάδος τῆς Δίρκης παρὰ τὴν κρήνην τοῦ Ἄρεως καὶ ἐκ τῆς πεδιάδος. Ἀλλ' ἀπὸ τούτου μέχρι τοῦ νὰ ἰσχυρισθῶμεν, καθὼς ὁ Βιλαμόβιτς φρονεῖ[2], ὅτι ὁ ποιητὴς ἀντλῶν «ἐκ τῆς ἀμέσου τῶν τόπων ἀντιλήψεως» παρέχει ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς παναρχαίας Καδμείας τὴν πραγματικὴν εἰκόνα τῶν ἱστορικῶν καὶ δὴ συγχρόνων αὐτοῦ Θηβῶν, ἡ ἀπόστασις εἶνε πολὺ μεγάλη. Τοῦτο δὲ εἶνε τὸ οὐσιῶδες ἐν τῇ ἀντιρρητικῇ τοῦ Βιλαμόβιτς κατὰ τοῦ Οὐλερίχου καὶ Φαβρικίου πραγματείᾳ, ἐπειδὴ ἡ παρατήρησις αὐτοῦ, ὅτι τὴν παναρχαίαν Καδμείαν δὲν δυνάμεθα ἄλλως νὰ φαντασθῶμεν ἢ ὡς μίαν τῶν κάλλιστα εἰς ἡμᾶς γνωστῶν ἀκροπόλεων τῶν μυθικῶν χρόνων, ὁποῖαι εἶνε ἡ Τύρινς καὶ αἱ Μυκῆναι, ἡ Κεκροπία καὶ ἡ Ἄρνη καὶ τὸ Ἴλιον, ὅτι ἑπομένως ἀδύνατον νὰ ἦτο ἑπτάπυλος, ἀλλ' ἁπλῶς μονόπυλος, καθὼς

[1] Παυσαν. III 17, 1. Πρβ. *Fabricius*, Theben κτλ. σελ. 10.
[2] Hermes 26 (1891) σελ. 198.

καὶ ὅτι δὲν ἐξετείνετο βεβαίως εἰς φανταστικὰς ἐκτάσεις, ἀλλὰ περιωρίζετο ἐπὶ τοῦ ἀκροτάτου παρὰ τὴν Δίρκην ὄχθου, ταῦτα πάντα δὲν χρήζουσιν ἐξηγήσεων προσθέτων.

Ἀλλ' ἐὰν ἡ εἰς τοὺς τραγικοὺς πίστις ἐμεγαλοποίησε παρὰ τὸ προσῆκον τὴν εἰκόνα τῆς μυθικῆς Καδμείας διά τινος παραδόξου συνδυασμοῦ τῶν χωρίων αὐτῶν πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Παυσανίου, ὅστις ὅμως ἀναφέρει μὲν τὴν παράδοσιν, ἀλλὰ τοπογραφεῖ ὑπ' ὄψιν ἔχων πόλιν ὁλόκληρον καὶ οὐχὶ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τὴν ἀκρόπολιν, ἡ αὐτὴ προσκόλλησις εἰς τὸ γράμμα ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν ποιητῶν παρεμόρφωσε καὶ τὴν εἰκόνα τῶν ἱστορικῶν Θηβῶν. Εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο ὑπέπεσον ἀλληλοδιαδόχως ὁ Οὐλερῖχος καὶ ὁ Φαβρίκιος κατὰ διάφορον ἑκάτερος τρόπον, δὲν ἀπέφυγε δὲ αὐτὸ καὶ ὁ Βιλαμόβιτς. Ὁ Οὐλερῖχος δὲν ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ σκεφθῇ, ὅτι αἱ Θῆβαι ὡς ἀκρόπολις καὶ πόλις, ὡς ὠχυρωμένη ἕδρα τῶν ὁμηρικῶν βασιλέων καὶ ὡς φρούριον τῆς κυριάρχου πόλεως μιᾶς τῶν μεγίστων καὶ πλουσιωτάτων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραμένῃ ἡ αὐτὴ καὶ ὁμοία κατὰ τὴν πρὸ τῆς δωρικῆς μεταναστάσεως ἐποχὴν καὶ κατὰ τὸν τέταρτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα. Ὁ Φαβρίκιος ἐπίστευσεν ὅτι τὰ ἱκανῶς ἐκτεταμένα ὅρια, τὰ ὁποῖα ἐχάραξεν ἐπὶ τοῦ χάρτου του, ἐδόθησαν εἰς αὐτὴν ὄχι πολὺ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κάδμου [1], χωρὶς οὐδέποτε πλέον ἔκτοτε νὰ μεταβληθῶσιν. Ὁ Βιλαμόβιτς ἐπηνώρθωσε τὴν ἐσφαλμένην γνώμην ἀμφοτέρων κατὰ τοῦτο, ἀλλ' ἠρνήθη πίστιν εἰς προφανῆ πράγματα καὶ ἐπίστευσε παραδόξως εἰς ἄλλα, μὴ ἀξιοῦντα τοιαύτην πίστιν.

Τὰ ὑπὸ τοῦ Οὐλερίχου καὶ Φαβρικίου διαληφθέντα, ἐφόσον μετὰ τὰς σαφεῖς ἀναπτύξεις τοῦ Βιλαμόβιτς χρήζουσιν ἔτι μνείας τινός,

[1] Φαβρίκιος ἐν τῇ μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ σελ. 11: «αἱ Θῆβαι ἐπεξετάθησαν ἤδη ἐν προϊστορικοῖς χρόνοις», μάρτυρα ἐπικαλούμενος τὸν Ὅμηρον ἐν Ὀδυσσείας λ 263—265 καὶ παραβάλλων Παυσανίου IX 5, 6. Ἀλλὰ τὰ τείχη, δι' ὧν ὁ Ζῆθος καὶ ὁ Ἀμφίων περιέβαλον τὴν «ἑπτάπυλον Θήβην», βεβαίως ἦσαν λίθινα, ἐνῷ τὰ ὑπὸ Φαβρικίου πρὸς δυσμὰς τῆς Δίρκης ἀποκαλυφθέντα εἶνε τείχη πεζοτέρων χρόνων, ἐκ πλίνθων ὠμῶν ἐπὶ λιθίνου κρηπιδώματος, καθὰ παρατηρεῖ μετὰ δηκτικῆς εἰρωνείας ὁ Βιλαμόβιτς. Περὶ τῆς κατασκευῆς τοιούτων τειχῶν ἐν ἱστορικοῖς χρόνοις πρβ. ὅσα πάνυ καλῶς ὁ Φαβρίκιος διαλαμβάνει αὐτόθι σελ. 17 σημ. 24.

θὰ τύχωσι κατωτέρω ὅπου προσήκει τῆς δεούσης προσοχῆς. Ὁ λόγος ἡμῶν εἶνε νῦν πρὸς τὸν Βιλαμόβιτς, πρὸς ὃν θὰ τολμήσωμεν πολλὰ νὰ ἀντείπωμεν. Δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τοὺς τραγικοὺς ὡς μάρτυρας σοβαροὺς περὶ τῆς τοπογραφίας τῶν ἱστορικῶν Θηβῶν; Καὶ ὡρισμένως: παρέχουσιν οὗτοι ἡμῖν ἄλλην τινὰ περὶ ταύτης πληροφορίαν ἢ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν, τὴν ἐκ τῶν στίχων τῶν Ἱκετίδων ἐξαγομένην; Ἀπαντῶ, ὄχι.

Περὶ τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος. Ὁ Αἰσχύλος ἐπολέμησε μὲν βεβαίως ἐν Πλαταιαῖς καὶ μετὰ τὴν ἔνδοξον νίκην μετέσχεν ἴσως τῆς εἰκοσαημέρου ὑπὸ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ πολιορκίας τῆς προδότιδος πόλεως· ἀλλ' ἡ Καδμεία ἡ ἑπτάπυλος καὶ τὸ ἡμίθεον γένος τῶν ἐν αὐτῇ καὶ πρὸ αὐτῆς ἡρώων ἔζων ἐν κόσμῳ, τὸν ὁποῖον ὁ ἴσος πρὸς τὸν Καπανέα αὐτοῦ γίγας ποιητὴς ἥκιστα ἐφαντάζετο ὅμοιον πρὸς τὸν περὶ ἑαυτόν, οὐδὲ ἤθελε τοιοῦτον νὰ φαντασθῇ. Καὶ ἂν δὲ ἀτενίσας τότε—καὶ βεβαίως οὐδέποτε πλέον ἄλλοτε—τὴν ἐκ τοῦ σκότους τῶν μύθων ἐν τῇ φαντασίᾳ του ἀνεγειρομένην πόλιν, ἐφύλαξεν ἀσθενῆ αὐτῆς μνήμην ἐν τῇ ποιήσει του, δὲν ἐσκέφθη νὰ τοπογραφήσῃ αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν τραγικὸν τοῦτον ὁ ἡμέτερος κριτικός. Μόνον ὁ Φαβρίκιος σοβαρῶς ἐπικαλεῖται αὐτὸν μάρτυρα περὶ τῆς θέσεως τῶν Προιτίδων πυλῶν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ Ἰσμηνοῦ ὄχθης διὰ τοὺς χρόνους τῆς μεγίστης τῶν Θηβῶν ἀναπτύξεως, διότι τοῦτο φαίνεται ὑποδεικνύων ὁ ποιητὴς ἐν τοῖς στίχοις: [1]

Τυδεὺς μὲν ἤδη πρὸς πύλαισι Προιτίσιν
βρέμει, πόρον δ' Ἰσμηνὸν οὐκ ἐᾷ περᾶν
μάντις.

Ἀλλ' ὁ Φαβρίκιος χάριν τούτου ἀρνεῖται καὶ τὴν ἐν ἔτει 458 ἱστορικῶς μαρτυρουμένην ἐπέκτασιν τοῦ περιβόλου τῶν Θηβῶν, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν· διὰ δὲ τὴν πρὸ τούτου τοῦ χρόνου κατάστασιν οὐδαμῶς πρὸς τὰ πράγματα, ὡς θὰ ἐκθέσωμεν αὐτὰ κατωτέρω [2], δὲν θὰ ἀντέφασκε τοῦ ποιητοῦ ἡ ὑποτιθεμένη μαρτυρία, ἂν ὅλως ἠδυνάμεθα νὰ

---

[1] Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας στ. 360.

[2] Διότι ἡμεῖς δεχόμεθα ἐπέκτασιν τῆς παναρχαίας πόλεως μέχρι τοῦ Ἰσμηνοῦ κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ 480 ἱστορικοὺς χρόνους.

ἀποδώσωμεν εἰς αὐτὴν τοιαύτην ἀξίαν. Ἂν δὲ εἰς τοῦ ποιητοῦ τὴν φαντασίαν ἰδεώδης τις μορφὴ μόνον τῆς μυθικῆς ἀκροπόλεως ἔλαμπεν, ἡ μνεία τῶν πυλῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸν Ἰσμηνὸν οὐδόλως πάλιν δύναται νὰ θεωρηθῇ περιέχουσα νύξιν τινὰ τοπογραφικήν. Αἱ πύλαι ἠδύναντο καὶ πολὺ ἐντεῦθεν τοῦ Ἰσμηνοῦ νὰ κεῖνται καὶ ὁ ἐχθρὸς στρατοπεδεύων ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν αὐτοῦ ὄχθης νὰ παριστάνεται ἕτοιμος εἰς τὴν διάβασιν αὐτοῦ, ἵνα ἐκείνας προσβάλῃ. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ἐν γένει νομίζομεν ὅτι δὲν πρέπει κἂν νὰ συζητῶνται [1].

Ὁ Σοφοκλῆς δὲν παρέχει τι δυνάμενον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν περὶ τοῦ ἡμετέρου ζητήματος, καὶ ἂν δὲ ὁ στρατηγήσας ποιητὴς ἐγνώρισέ ποτε τὰς Θήβας, τόσον ὀλίγον ἐσκέφθη καὶ αὐτὸς περὶ τῆς τοπογραφίας των καὶ τόσον ὀλίγον καὶ οἱ ἀκροαταί του ἐν τῷ ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν θεάτρῳ ἐφρόντιζον περὶ τοιούτων πραγμάτων, ὥστε ἄνευ τύψεως συνειδότος καὶ τὴν ἁπλουστάτην ἀλήθειαν παραμορφώνει, παριστάνων τὴν εἰς πάντας γνωστὴν πλέον Δίρκην ῥέουσαν πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως [2]. Ὁ χρηστὸς Ἀθηναῖος πολίτης ἐγνώριζε βεβαίως ἐκ τῶν μύθων τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς, ἀλλ' ὡς φαίνεται οὐδέποτε εἶδεν, οὐδὲ ἐζήτησε παρά τινος πληροφορίας περὶ αὐτῆς. Τόσον ὀλίγον ἡ ποίησις ἐκείνη ἐφρόντιζε περὶ τῶν πραγμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἡμεῖς τόσην σημασίαν ἀποδίδομεν.

Καὶ καταντῶμεν εἰς τὸν Εὐριπίδην καὶ δὴ εἰς τὰς Φοινίσσας αὐτοῦ, ὧν τὴν μαρτυρίαν θεωρεῖ ὁ Βιλαμόβιτς ἀναμφισβήτητον

---

[1] Ὁ Φαβρίκιος καὶ ἀλλαχοῦ ἕνεκα ἐσφαλμένης προϋποθέσεως, ἣν θεωρεῖ ἀναντίρρητον ἀλήθειαν, παρεξηγεῖ ἀρχαίαν τινὰ μαρτυρίαν. Πρόκειται περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Στράβωνος IX κεφ. 2, 24 (p. 408): Ὁ γὰρ Ἀσωπὸς καὶ ὁ Ἰσμηνὸς *διὰ τοῦ πεδίου ῥέουσι* τοῦ πρὸ τῶν Θηβῶν. Τί λέγει ἐνταῦθα ὁ γεωγράφος εἶνε αὐτόδηλον· ἀλλ' ὁ Φαβρίκιος ζητῶν ἀπόδειξιν τῆς ὑπεράνω τῆς ἀριστερᾶς τοῦ Ἰσμηνοῦ ὄχθης διαβάσεως τῶν τειχῶν τῶν Θηβῶν, φρονεῖ ὅτι παρέχει αὐτὴν καὶ ὁ Στράβων ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ. Ὁ Στράβων ὅμως δὲν ὁμιλεῖ περὶ Θηβῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν ποταμῶν, οἵτινες τὰς πεδιάδας αὐτῶν ποτίζουσιν. Ἡ σύνδεσις μάλιστα τοῦ Ἰσμηνοῦ πρὸς τὸν Ἀσωπὸν ἔπρεπε ν' ἀποτρέψῃ τὸν Φαβρίκιον παντὸς αὐτοῦ συσχετισμοῦ πρὸς τὴν τοπογραφίαν τῆς πόλεως. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τούτου πάλιν ἠδύνατο, ὡς καὶ σήμερον ἔτι δύναται, περί τε τοῦ Ἰσμηνοῦ καὶ τῆς Δίρκης νὰ λεχθῇ ὅτι ῥέουσι διὰ τοῦ πεδίου τοῦ πρὸ τῶν Θηβῶν, παντελῶς ἀσχέτως πρὸς ταύτας.

[2] Ἐν τῇ παρόδῳ τῆς Ἀντιγόνης.

κῦρος ἔχουσαν. Ἡ Ἀντιγόνη, ὁδηγουμένη ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ ἀνέρχεται εἰς τὸ δῶμα τῶν ἀνακτόρων (στ. 99) καὶ περισκοπεῖ ἐκεῖθεν τὸ κατάχαλκον πεδίον καὶ τὸν «παρ' Ἰσμηνοῦ ῥοὰς Δίρκης τε νᾶμα» κατεσκηνωμένον ἐχθρόν. Τί ἄλλο λοιπὸν τοῦτο σημαίνει ἢ ὅτι ἡ πόλις ἔκειτο μεταξὺ Δίρκης καὶ Ἰσμηνοῦ, ὅτι τὰ πρὸς δυσμὰς ὅρια αὐτῆς οὐδέποτε μετεκινήθησαν ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τῆς Καδμείας, ἵνα μετατεθῶσιν ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς τῶν ἀπέναντι αὐτῆς ῥάχεων, μέχρι τῶν ὁποίων ἐξέτεινεν αὐτὰς ὁ Φαβρίκιος, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον βεβαίως πρὸς ἀνατολὰς πέραν τοῦ Ἰσμηνοῦ, μέχρι τῶν ὁποίων θὰ μεταθέσωμεν αὐτὰ ἡμεῖς; Ἡ πόλις! Ἂν ἐγνωρίζομεν μόνον, πότε ὁ Εὐριπίδης τὸ πρῶτον ἐπεσκέφθη τὰς Θήβας, ἂν πρὸ τοῦ εἰκοστοῦ δευτέρου τῆς ἡλικίας του ἔτους ἢ μετὰ ταῦτα. Διότι τὰ ὑπὸ τοῦ Βιλαμόβιτς καταχλευαζόμενα ἐκ πλίνθων ὠμῶν τείχη τοῦ Φαβρικίου πρὸς δυσμὰς ἐξάπαντος δὲν ἀνηγέρθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀμφίονος, βεβαίως ἄρα δὲν ὑπῆρχον πρὸ τοῦ 458 καὶ ὁ Εὐριπίδης ἐπομένως θὰ ἠδύνατο τότε κάλλιστα καὶ ἐνταῦθα καὶ ὅτε ἀλλαχοῦ (στ. 742) λέγει ὅτι, ἐν ἀνάγκῃ ὑποχωρήσεως τοῦ μελετῶντος νὰ διαβῇ τὸν Διρκαῖον πόρον Ἐτεοκλέους, ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ πέραν αὐτοῦ κατασκηνοῦντος ἐχθροῦ, ὁ βαθὺς οὗτος ποταμὸς θὰ ἦτο μέγα κώλυμα, θὰ ἠδύνατο, λέγομεν, κάλλιστα ὡς εὐσυνείδητος τοπογράφος νὰ θεωρῇ τὴν Δίρκην παραρρέουσαν τὰ ὑψώματα τῆς ὠχυρωμένης πόλεως ἐκ δυσμῶν. Ἀλλὰ παρέχουσι τοιαῦτα πράγματα λαβὴν εἰς σοβαρὰν τοπογραφικὴν ἔρευναν; Μὴ ὁ Εὐριπίδης διὰ τῶν ἀνωτέρω τερατολογιῶν αὐτοῦ περὶ τοῦ δυσδιαβάτου εἰς τὸν στρατὸν τῆς πολυαρμάτου Θήβης πόρου τῆς Δίρκης δὲν δεικνύει ἀρκετά, τί πρέπει νὰ προσδοκῶμεν ἐκ τῶν τοπογραφικῶν μελετῶν, τὰς ὁποίας συνέλεξεν ἐξ αὐτοψίας μάλιστα, καθὼς λέγει ὁ Βιλαμόβιτς, ἵνα χρησιμοποιήσῃ (ὁποῖον θαῦμα ἀληθῶς!) εἰς τὴν ποίησίν του; Ἀλλὰ μήπως ἐν τῇ γνωστῇ μεγαληγορίᾳ πάντων τῶν ἀρχαίων ποιητῶν δὲν ἠδύνατο ὁ Εὐριπίδης, καὶ γνωρίζων κάλλιστα τὰ τῆς τοπογραφίας τῶν συγχρόνων Θηβῶν, νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ἑαυτὸν ἀπεριόριστον ποιητικὴν ἄδειαν καὶ νὰ χαράξῃ ὅπως ἤθελε τὰ ὅρια αὐτῶν καὶ τῆς Καδμείας, χρησιμοποιῶν πρὸς θαυμασίας εἰκόνας ὅσον ὑλικὸν τῷ παρεῖχεν ἡ μυθικὴ Δίρκη καὶ ὁ καλλίναος Ἰσμηνὸς καὶ ὁ βράχος ὁ ὑπὲρ τὴν χειὰν τοῦ δράκοντος καὶ ὅ,τι ἄλλο; Καὶ μὴ ἡ Ἀντιγόνη δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρῇ τὸ ἀπέραντον τοῦ ἐχθροῦ στρατόπε-

δον ἀπὸ τῆς Δίρκης καὶ τοῦ Ἰσμηνοῦ περισφίγγον τὴν πόλιν, καὶ ἂν οἱ ποταμοὶ οὗτοι ἐν μέρει δι' αὐτῆς ἔρρεον; Καὶ μὴ ὁ ποιητὴς δὲν ἠδύνατο ἐπὶ τὸ θαυμασιώτερον νὰ ὑψηγορήσῃ, παριστάνων τὸν λογχοφόρον ἀπειράριθμον ἐχθρὸν, ἱστάμενον πρὸ τῶν δυσπόρων ρευμάτων τῶν ποταμῶν, ὥς τινων μεγάλων μεταιχμίων, ἕτοιμον νὰ ριφθῇ κατὰ τῶν ἐπάλξεων τῆς ἀγωνιώσης πόλεως; Ὁμολογοῦμεν ὅτι τίποτε δὲν δύναται νὰ μᾶς πείσῃ ἵνα ὑπολάβωμεν τόσον σοβαροὺς καὶ νήφοντας τοπογράφους οἱουσδήποτε ποιητάς, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον τοὺς Ἀθηναίους τραγικούς, ποιητὰς σβήνοντας διὰ τῆς ἰδίας ἑαυτῶν πνοῆς τὸ φῶς, ὅπερ ὁ μῦθος ἀπήστραπτε, καὶ μετὰ σχολαστικότητος ἀηδοῦς πλέον ἐγκύπτοντας εἰς τὰ σχέδια τῶν τοπογραφικῶν πινάκων, ἵνα παραδώσωσιν αὐτὰ διὰ τῆς ποιήσεώς των εἰς τοὺς σοφοὺς μεταγενεστέρους ἑρμηνευτάς των.

Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ ἄλλο χωρίον τῶν Φοινισσῶν, ὅπερ ὁ Βιλαμόβιτς μετὰ τοσαύτης πεποιθήσεως ἐπικαλεῖται, τὸ ᾆσμα τοῦ χοροῦ, ὅπερ εἶνε ὕμνος τῶν Θηβῶν (στ. 824 ἑ.) καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ποιητὴς παριστάνει τὴν πόλιν ἀνεγειρομένην ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς λύρας τοῦ Ἀμφίονος:

φόρμιγγί τε τείχεα Θήβας
τᾶς Ἀμφιονίας τε λύρας ὕπο πύργος ἀνέσταν
διδύμων ποταμῶν πόρον ἀμφὶ μέσον,
Δίρκα χλοεροτρόφον ᾇ πεδίον
πρόπαρ Ἰσμηνοῦ καταδεύει[1],

δὲν δύναμαι ν' ἀποδώσω ἣ ὅσην σημασίαν ἔχει. Ἡ πόλις ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ὀνομασθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ Κάδμου καὶ ἐπὶ τοῦ Ἐπαμεινών-

[1] Παραδόξως ὁ Εὐριπίδης, ὅστις ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χορικῷ ψάλλει τὴν μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν ἀνεγειρομένην πόλιν, ἀλλαχοῦ ἐν ἀποσπάσματι τῆς Ἀντιόπης (παρὰ Βιλαμόβιτς ἐν Hermes 26 σελ. 242) θεωρεῖ τὴν Δίρκην διαρρέουσαν τὸ ἄστυ: κρήνης ἀπορρούς, ὃς δίεισιν ἄστεως.— Τοὺς στίχους τοῦ χορικοῦ παραθέτω ἀνωτέρω κατὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ Βιλαμόβιτς. Ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι ὁ Φαβρίκιος, ὅστις ἀκολουθεῖ τὴν κοινὴν γραφήν: διδύμων ποταμῶν, ***πόρον ἀμφὶ μέσον Δίρκας***, χλοεροτρόφον ἃ κτλ. ἐξηγεῖ ἥκιστα προσηκόντως «ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν τῆς Δίρκης», μόνον διότι τοῦτο συνεβιβάζετο πρὸς τὴν ὑπόθεσίν του, ὅτι καὶ ἐπὶ Κάδμου σχεδὸν αἱ Θῆβαι ἐξετείνοντο μέχρις ἐκεῖ ὅπου δεικνύει ὁ τοπογραφικός του πίναξ.

δου πόλις διδύμων ποταμῶν, καὶ μάλιστα ὄχι μόνον ὑπὸ ποιητῶν οὐδὲ διότι τὰ τείχη αὐτῆς ὑψοῦντο παρὰ τὴν κοίτην αὐτῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο ποταμῶν ἀνεγειρομένη ἡ πόλις ἠδύνατο πάντοτε νὰ θεωρηθῇ καὶ ἂν ὁ ποιητὴς ἔβλεπε κατὰ φαντασίαν τὰ τείχη αὐτῆς πέραν τῆς Δίρκης καὶ πέραν τοῦ Ἰσμηνοῦ ἀνυψούμενα· διότι ἂν ἔβλεπέ τι διὰ τῆς φαντασίας του, ὅπερ προεκάλουν ἐντυπώσεις πρόσφατοι ἐκ τῆς μεγάλης πόλεως, βεβαίως ἐθεώρει τὴν πραγματικὴν αὐτῆς εἰκόνα, ἀκτινοβόλον ἐν τῷ μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν ἀκριβῶς χώρῳ, ὅπου ἀληθῶς ἐν ἱστορικοῖς χρόνοις συνεκεντροῦτο πᾶν ὅ,τι λαμπρὸν αὕτη εἶχεν, ἡ ἀγορὰ καὶ αἱ στοαὶ καὶ πάντα τἆλλα. Ἀλλὰ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν ἔβλεπε τίποτε ἐκ τούτων, ἀλλὰ μόνον τὴν ἰδεώδη, γνησίως ἄρα ποιητικὴν εἰκόνα τῆς ἐνδόξου πόλεως τῶν μύθων, εἰκόνα ἥτις εἶνε πάντοτε ὑπερτέρα καὶ ἀληθεστέρα μάλιστα διά τε τὸν ποιητὴν καὶ τοὺς ἀκροατάς του τῆς ζώσης πραγματικότητος. Τοῦτο καὶ μόνον καὶ οὐδὲν πλέον διδάσκουσιν ἡμᾶς οἱ τραγικοί.

Ἡ λάμψις καὶ τὸ κλέος τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως παρῆλθεν. Ἔποικοι νέοι κατέλαβον τὴν χώραν κατὰ τὴν μεγάλην κίνησιν καὶ πρὸς μεσημβρίαν προέλασιν τῶν βορείων τῆς Ἑλλάδος φυλῶν. Ἄρχονται οἱ ἱστορικοὶ χρόνοι καὶ σπουδαιόταται μεταβολαὶ ἐπέρχονται εἰς τὴν ὄψιν ὅλην τῆς παλαιᾶς κοινωνίας. Ἡ Καδμεία γίνεται ἡ ἀκρόπολις τῆς νέας πόλεως τῶν Θηβῶν, ὅπως ἡ ἕδρα τῶν μέχρι Θησέως βασιλέων τῶν Ἀθηνῶν γίνεται κατὰ μικρὸν ἀκρόπολις αὐτῶν. Βεβαίως οὐδὲ ἐκ τῆς παλαιᾶς Καδμείας δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἔλειπε παντελῶς συνοικισμός τις ἔξω τῆς ἀκροπόλεως τῶν βασιλέων καὶ τῶν πρώτων γενῶν εἰς ἄστυ κατηρτισμένος, ὡς δὲν ἔλειψεν οὗτος προδήλως ἐξ οὐδεμιᾶς τῶν ἀκροπόλεων τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων. Ἀλλ' αἱ πολιτικαὶ περιστάσεις, αἵτινες ἀνεβίβασαν τὰς Θήβας ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῶν ἱστορικῶν χρόνων εἰς τὴν ἄρχουσαν ἐν Βοιωτίᾳ πόλιν, καὶ ἡ ὑλικὴ ἀνάπτυξις τῆς χώρας, ἐπέφεραν βεβαίως καὶ ἐνταῦθα τοιαῦτα ἀποτελέσματα, ὁποῖα γνωρίζομεν καὶ περὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἀπὸ Θησέως καὶ κατόπιν, ἐκ τῆς ἱστορίας. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως καὶ ἡ ἔκτασις αὐτῆς ηὐξήθη σπουδαίως καὶ ἡ κυρίαρχος εὐδαίμονος καὶ μεγάλης χώρας πολιτεία ἐνωρὶς ἤδη ὡς φαίνεται ὠχυρώθη καλῶς κατὰ τῶν διὰ τῆς βίας κατεχομένων περιοικίδων πόλεων. Τὸ 479 αἱ Θῆβαι εἶνε

φρούριον ἱκανῶς ἰσχυρόν, ὥστε νὰ χρησιμεύῃ ὡς ὁρμητήριον τῶν Περσῶν τοῦ Μαρδονίου εἰς τὰς κατὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ἐπιχειρήσεις των. Εἶνε καὶ ἀρκούντως ἰσχυρόν, ὥστε νὰ δυνηθῇ ν' ἀντιτάξῃ ἐπίμονον ἀντίστασιν εἰς τακτικὴν πολιορκίαν, ἣν ἔστησε κατ' αὐτοῦ ὁ πολυάριθμος νικηφόρος τῶν Ἑλλήνων στρατὸς μετὰ τὸν ἐν Πλαταιαῖς ὄλεθρον τῶν Περσῶν [1]. Τὸ φρούριον τοῦτο βεβαίως δὲν ἦτο μόνη ἡ Καδμεία· τοσοῦτο μόνον, δὲν θὰ ἦτο ἄξιον νὰ μνημονευθῇ κατόπιν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ὡς ἐπικίνδυνον διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, ἂν ἤθελον ἀνανεώσῃ τὰς κατ' αὐτῆς ἐπιχειρήσεις των οἱ Πέρσαι, ὅτε ἐζήτουν νὰ μεταπείσωσι τοὺς Ἀθηναίους μελετῶντας τὴν ὀχύρωσιν καὶ τῆς ἑαυτῶν πόλεως· διότι ὠχυρωμένη ἤδη καὶ κατὰ τὴν πρώτην εἰσβολὴν τῶν Περσῶν ἦτο ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν, οὐχὶ μικροτέρα οὖσα τῆς Καδμείας, βεβαίως ἄρα ἦσαν ἀξιολογώτερόν τι φρούριον αἱ Θῆβαι, ἄστυ ὠχυρωμένον καὶ οὐχὶ ἁπλῆ ἀκρόπολις, ὅπως ἐπεθύμουν νῦν νὰ ἀποβῶσι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ Θεμιστοκλέους.

Ἀλλὰ ποία ἦτο τοῦ φρουρίου τούτου ἡ ἔκτασις; Θὰ ἦτο μηδαμινὴ καταφυγή, ἂν ἠθέλομεν φαντασθῇ τὴν παλαιὰν Καδμείαν περιωρισμένην εἰς τὸ ὑψηλότερον τοῦ λόφου μέρος, ὡς ποιεῖ τοῦτο ὁ Οὐλερῖχος, καὶ τὴν πόλιν ἴσως καταλαμβάνουσαν πᾶσαν τὴν ἔκτασιν τούτου· διότι καὶ πάλιν ὁ χῶρος εἶνε μικρός, ὅσος περίπου ὁ τῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀκροπόλεως. Εἴμεθα ἠναγκασμένοι ὅθεν νὰ δεχθῶμεν σπουδαίαν ἐπέκτασιν τοῦ ὀχυροῦ περιβόλου τῆς πόλεως, ἢ περὶ πᾶσαν τὴν Καδμείαν, ὡς περὶ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ἢ περὶ μέρος μόνον αὐτῆς.

Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀμύνης τῆς πόλεως ἡ πρὸς δυσμὰς ἐπέκτασις τῶν ὀχυρωτικῶν ἔργων κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς αὐξήσεως τῶν Θηβῶν δὲν φαίνεται διόλου ἀναγκαία. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Καδμείας εἶνε ἀρκούντως ἀπότομος, ἡ κοίτη ἣν διέρχεται ἡ Δίρκη ἱκανῶς εὐρεῖα καὶ ἐκ τῶν ἀπέναντι ἐπικλινῶν πλευρῶν ἡ κατὰ τῆς Καδμείας προσβολὴ ἀδύνατος ὅλως. Ἀναμφιβόλως δὲ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος δὲν ἐπεξετάθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ πόλις, ὥστε νὰ γίνῃ ἀνάγκη νὰ περιληφθῇ καὶ τοῦτο ἐντὸς τῶν νέων ὀχυρωμάτων, ἀλλὰ μόνον πρὸς βορρᾶν, ἐν περιωρισμένῳ ὅμως χώρῳ, πρὸς ἀνατολὰς δὲ πολὺ περισσότερον,

[1] Πρβ. Ἡροδότου IX 86.

μάλιστα πρὸς τὸ βορειοανατολικόν. Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ φύσις τῶν τοπων καὶ ἡ ἐπικοινωνία τῆς πόλεως πρὸς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς εὐρυτάτης πρὸ αὐτῆς πεδιάδος, δι' ἧς ἄγουσι καὶ αἱ σπουδαιόταται πρὸς τὴν Χαλκίδα, πρὸς τὴν Λεβάδειαν καὶ τὸ Ἀκραίφιον ὁδοί.

Ἀλλὰ πρὸς νότον δὲν ἐπεξετάθη ποτὲ ἡ ὀχύρωσις ἔξω τῆς Καδμείας, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, ἡ πρὸς βορρᾶν δὲ μόνη παρέκτασις ἐπὶ ὅλως διόλου πεδινῆς χώρας εἰς ἱκανῶς ἀλλόκοτον ἐπίμηκες σχῆμα ἀπὸ τῆς Καδμείας προεκτεινόμενον, δὲν παρεῖχε καὶ σπουδαῖόν τι ἀμυντικὸν πλεονέκτημα. Τοὐναντίον ἡ ἐξ ἀνατολῶν διὰ στενοῦ μόνον αὐλῶνος ἀπὸ τῆς Καδμείας χωριζομένη ῥάχις ἡ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἰσμηνοῦ ἀνυψουμένη, παρεῖχε μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτῆς ἀκροπόλεως δίκην ἀνυψουμένου λοφίσκου τῶν Καστελλίων ὁρμητήριον εἰς τὸν ἐχθρὸν διὰ τὴν κατὰ τῆς Καδμείας προσβολήν. Καὶ πρὸς τὸν αὐλῶνα δὲ τοῦτον κλίνει μᾶλλον κατὰ τὸ βορειανατολικὸν ἄκρον ἡ Καδμεία, ὥστε ἐνταῦθα πρέπει νὰ δεχθῶμεν καὶ τὴν **ἐγγὺς βεβαίως τῆς εἰσόδου τῆς ἀκροπόλεως** πρώτην προέκτασιν τοῦ ἄστεως τῶν Θηβῶν, ὡς καὶ ἐν Ἀθήναις τοῦτο συνέβη. Πάντες ἄρα οἱ λόγοι πείθουσιν, ὅτι τοῦτο τὸ μέρος **τὸ πρὸς τὴν πύλην τῆς ἀκροπόλεως** βορειανατολικῶς καὶ ἀνατολικῶς κείμενον περιελήφθη ἐνωρὶς εἰς τὸν ὠχυρωμένον τῆς πόλεως κύκλον κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς μεταξὺ περίπου τοῦ 700 καὶ 480 πρὸ Χριστοῦ. Τὰ νέα δὲ ταῦτα τείχη δὲν εἶνε δυνατὸν ἀλλαχόσε νὰ δεχθῶμεν διευθυνόμενα ἢ ἀπὸ τοῦ νοτιανατολικοῦ ἄκρου τῆς Καδμείας (πύλαι «Ἠλέκτραι»), πέραν τῆς στενῆς ἐνταῦθα χαράδρας πρὸς τὸν λόφον βορείως τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ τῆς ῥάχεως, περὶ ἧς εἶπον, ὕπερθεν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἰσμηνοῦ, μέχρι τοῦ σημείου, δι' οὗ διέρχεται ἡ πρὸς τὴν Χαλκίδα ὁδός, ἵνα ἐκεῖθεν πάλιν τραπῇ πρὸς δυσμὰς παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ Ἀμφίου καὶ πάλιν πρὸς νότον συνενωθῇ πρὸς τὸ δυτικὸν τεῖχος τῆς Καδμείας.

Ἀλλ' ἐὰν τὴν ὀχύρωσιν τοῦ ἄστεως τῶν Θηβῶν καὶ τὴν ἐπέκτασιν ἑπομένως τῶν παναρχαίων τῆς Καδμείας ὀχυρωμάτων ἐπὶ εὐρυτέρας ζώνης τῆς αὐξηθείσης πόλεως ἀποδέχομαι ὡς ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τῆς πρώτης αὐτῆς ἐν ἱστορικοῖς χρόνοις ἀκμῆς, δὲν δύναμαι καὶ καὶ διὰ τῶν ἐπὶ τόπου παρατηρήσεών μου νὰ διαπιστώσω ταύτην. Ὁ Φαβρίκιος βεβαιώνει ὅτι «ἀναμφισβήτητα» σημεῖα τείχους τοῦ περι-

βόλου παρετήρησεν ἐπὶ τῆς πλατείας ὀφρύος τῆς παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἰσμηνοῦ ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν κατατεινούσης ῥάχεως. Ἀναμφισβήτητα δὲ σημεῖα καλεῖ τοὺς καλυπτῆρας κεράμους, οὓς καὶ ἐπὶ τῆς γραμμῆς ταύτης ἀφθόνους εὗρεν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ κύκλου, καθὰ θέλομεν ἴδῃ, καὶ τοὺς ὁποίους θεωρεῖ **ἐξάπαντος** προερχομένους ἐκ τῶν τειχῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως. Ἀλλὰ τὴν ἀπόδειξιν ταύτην θεωρῶ ἐπισφαλῆ. Τοσούτους καλυπτῆρας κεράμους, ὅσους θέλει ὁ Φαβρίκιος, δὲν εὗρον ἐπὶ τῆς γραμμῆς ταύτης· δὲν εὗρον δὲ καὶ οὐδὲν ἴχνος τῶν ὑπὸ τῶν βροχῶν διαλελυμένων ὠμῶν πλίνθων τῶν τειχῶν, αἵτινες ἀλλαχοῦ τοῦ περιβόλου φαίνονται ὡς εἶδος ὀλίγον ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀνυψουμένου συνεχοῦς μακροῦ προχώματος. Καὶ ἀποπειρατήριός τις σκαφὴ ἐνταῦθα δὲν ἐνηργήθη, ἥτις ἴσως θὰ ἀπεκάλυπτε τὰ κεκρυμμένα θεμέλια τοῦ λιθίνου κρηπιδώματος τῶν τειχῶν. Ἀλλὰ τὴν προέκτασιν τῶν ὀχυρωμάτων πρὸς τοῦτο τὸ μέρος θεωρῶ οὐχ ἧττον ἀναμφισβήτητον. Ἐὰν ἐναντίον τῶν παρεπάνω ἐκτεθέντων λόγων ἠθέλομεν ἀποδεχθῇ εὔρυνσιν τοῦ περιβόλου πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος, τότε ἔπρεπε νὰ εὕρωμεν ἐνταῦθα καὶ τείχη τοῦ οἰκοδομικοῦ συστήματος τῶν παλαιοτέρων ἱστορικῶν χρόνων, ἤτοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνώμαλον, πολυγωνικόν, καὶ οὐχὶ τὸν τελείως ἰσοδομικὸν τρόπον τῶν ἀπὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος χρόνων· διότι τοιοῦτον εἶνε ἅπαν τὸ λίθινον κρηπίδωμα τῶν τειχῶν, ἅπερ ἡ σκαφὴ ἀπεκάλυψε πρὸς δυσμάς, πρὸς ἀνατολὰς καὶ κατὰ τὴν βορειανατολικὴν γωνίαν τῶν ἀρχαίων Θηβῶν. Ὡς ἀπόδειξις ὅμως περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ὀχυρωμάτων τῶν Θηβῶν κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ 480 χρόνους δὲν πιστεύω ὅτι δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τοῦ Θουκυδίδου ἡ παρατήρησις περὶ τῆς μικρότητος τῶν παλαιῶν πόλεων. Βεβαίως καὶ αἱ ἐπεκταθεῖσαι τότε Θῆβαι ἦσαν ἔτι μικραὶ παραβαλλόμεναι πρὸς τὴν μετὰ τὰ Περσικὰ λαμπρὰν καὶ κολοσσιαίαν μάλιστα αὔξησιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων· ἀλλ' ἀκρόπολις μόνη εἶχε παύσει πρὸ πολλοῦ νὰ εἶνε ἡ ἄρχουσα μὲν τῶν πάντων Βοιωτῶν πόλις, κυρία δὲ καὶ ἰδίας μεγάλης καὶ εὐδαίμονος χώρας.

Ὁ Φαβρίκιος ἀπὸ τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας τῆς Καδμείας ὁρμώμενος καὶ εὐθὺ πρὸς δυσμὰς πέραν τῆς Δίρκης τὴν ἐπικλινῆ κλιτὺν ἀνερχόμενος, ἐβεβαίωσε τὴν ὕπαρξιν τείχους παρὰ τὸ κράσπεδον τῶν

ὑψωμάτων μέχρι τῆς νοτιοδυτικῆς αὐτῶν γωνίας καὶ εἶτα ὁμοίως εὐθὺ πρὸς βορρᾶν κατὰ τὴν μελανὴν γραμμήν, ἣν σημειώνει ὁ τοπογραφικὸς πίναξ. Τὴν πεποίθησιν ταύτην ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Φαβρίκιον ἡ πληθὺς τῶν καθ' ἅπασαν τὴν γραμμὴν ταύτην **συντριμμάτων καλυπτήρων κεράμων**, οἵτινες ἐστέγαζον τὸ ἐξ ὠμῶν πλίνθων ἐπὶ λιθίνου κρηπιδώματος ἐκτισμένον τεῖχος τοῦ περιβόλου. Ἔτι δὲ ἡ ὡς **πρόχωμα** φαινομένη συνεχὴς γραμμὴ ἡ προελθοῦσα ἐκ τῆς τῶν πλίνθων τούτων διαλύσεως ὑπὸ τῶν βροχῶν, ὅτε τὰ ὀχυρώματα παρεδόθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ χρόνου εἰς τὴν καταστροφήν.

Ταῦτα ὅμως τὰ σημεῖα ἀρνεῖται διαρρήδην ὁ Βιλαμόβιτς ν' ἀναγνωρίσῃ ὡς δηλωτικὰ τῆς ποτε ὑπάρξεως ἐνταῦθα τειχῶν. Nur zu massenhaft—ὑπὲρ τὸ δέον πολλά, ἐπιφωνεῖ εἰρωνικῶς, εἶνε τὰ σημεῖα ταῦτα, μάλιστα οἱ πολὺ τιμηθέντες οὗτοι ὑπὸ τοῦ Φαβρικίου καλυπτῆρες, οἵτινες, λέγει, κάλλιστα δύνανται νὰ προέρχωνται ἐκ στεγῶν οἰκιῶν, τοίχων κήπων, ὑδραγωγείων (πρέπει νὰ ἦσαν πάρα πολλὰ καὶ θαυμαστὰ καὶ ἰδίως εἰς πολὺ περιέργους θέσεις), τάφων, συντόμως εἰπεῖν ἐκ κτιρίων παντὸς εἴδους καὶ ἐκ τῶν τειχῶν δὲ τοῦ περιβόλου, μὲ μόνην τὴν διαφοράν, λέγει, ὅτι δὲν ἠμποροῦμεν πλέον νὰ διακρίνωμεν ταῦτα, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον συμπεράσματα ἐκ τῆς παραδοχῆς αὐτῶν νὰ ἐξαγάγωμεν. Ὁ Βιλαμόβιτς δὲν πιστεύει καὶ εἰς τοὺς λίθους, οὓς ἐνιαχοῦ ὁ Φαβρίκιος **εἶδε** καὶ ἐθεώρησεν ἀνήκοντας εἰς τὸ τεῖχος, τούτους ἴσως οὕς, καθὰ πρὸ ἐτῶν ὁ μακαρίτης Καλόπαις μοὶ εἶπεν, ὑπέδειξεν εἰς τὸν Φαβρίκιον τὸ 1885 ἢ τὸ 1888.

Ἀλλ' εἴμεθα ἠναγκασμένοι διαρρήδην ἐπίσης νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι ἐπλανήθη ὁ ἐπιφανὴς ἀνήρ. Πιστεύομεν ἀδιστάκτως, ὅτι εἶδεν ὁ Βιλαμόβιτς τοσαύτην πληθὺν συντριμμάτων καλυπτήρων κεράμων, ὥστε νὰ ἀπολέσῃ πᾶσαν πίστιν περὶ τῆς μοναδικῆς αὐτῶν ἐκ τῶν τειχῶν τοῦ περιβόλου προελεύσεως. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ πιστοποιήσωμεν, ὅτι καθ' ὅλην τὴν ἀπὸ τῆς κοιλάδος τῆς Δίρκης μέχρι τῶν πυλῶν (ὁ Φαβρίκιος δίδει εἰς αὐτὰς καὶ ὄνομα: Ὑψίστας) γραμμήν, ἤτοι **παρ' αὐτὸ τὸ χεῖλος τῆς χαράδρας** καὶ ἐκ τῶν κεράμων τούτων πλῆθος συντριμμάτων εὑρίσκεται καὶ τὸ μνημονευθὲν πρόχωμα φαίνεται. Δὲν ἐννοοῦμεν δὲ πῶς ἠμπορεῖ τις νὰ δεχθῇ ἀκριβῶς κατὰ τὸ χεῖλος μόνον τῆς χαράδρας καὶ ἔπειτα ἀπὸ τῶν πυλῶν πρὸς βορρᾶν ἐξακολουθητικῶς παρὰ τὸ χεῖλος αὖθις τῆς πρὸς δυσμὰς χαρά-

δρας τὴν ὕπαρξιν οἰκιῶν ἢ τάφων ἢ κήπων ἢ ὑδραγωγείων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τοῦ λοιποῦ ἐμβαδοῦ τῶν ἐπικλινῶν τούτων ῥάχεων οὐδὲν ἴχνος κατέλιπον, διότι οἱ καλυπτῆρες ἐκεῖνοι δὲν εὑρίσκονται πλέον ἐνταῦθα, ὡς καὶ ὁ Βιλαμόβιτς ἐπείσθη.

Ἀλλ' ἱκανὰ περὶ τούτου, διότι ἀντὶ κεράμων καὶ χωμάτων ἔχομεν σήμερον αὐτὰ τὰ τείχη. Ἐπὶ τοῦ σημείου, ἐφ' οὗ ὁ μὲν Φαβρίκιος ἐσημείωσεν ἐν τῷ τοπογραφικῷ πίνακι Ὕψισται πύλαι, ἐγὼ δὲ ἁπλῶς Πύλαι, κεῖνται ὀφθαλμοφανῆ τὰ λείψανα πύργου ἢ καὶ πυλῶνος ἴσως, ἐκεῖθεν δὲ ἔπειτα πρὸς βορρᾶν παρὰ τὸ χεῖλος πάντοτε τῆς χαράδρας δύναταί τις αὐτὸ τὸ τεῖχος, πλάτους δύο καὶ ἡμίσεος μέτρων, μέχρι τῆς βορείας ἀμπελοφύτου κλιτύος νὰ παρακολουθήσῃ. Δυστυχῶς ὁ Καλόπαις, δι' ἔλλειψιν χρηματικῶν μέσων ἀκροθιγῶς μόνον ἀψάμενος τοῦ ἔργου, οὔτε τὴν σκαφὴν ἠδύνατο μετὰ πάσης τῆς ἀπαιτουμένης προσοχῆς νὰ ἐνεργήσῃ, οὔτε σχέδιον τῶν ἀνασκαφῶν ἀμέσως νὰ καταρτίσῃ. Ἔκτοτε δὲ ἱκανὰ δυστυχῶς ἐξ ὅσων αὐτὸς ἀνεῦρεν, ἐξηφανίσθησαν! Οἱ χωρικοί, στερούμενοι λίθων καθ' ἅπασαν τὴν θηβαϊκὴν χώραν, διαρπάζουσιν ἐν ἀκαρεῖ ὅ,τι ἤθελεν ἀνακαλυφθῇ τυχὸν ἀρχαῖον ὑλικόν. Αὐτὰ τὰ συντρίμματα τῶν κεράμων περισυλλέγουσι μέχρι τῶν μικροτάτων πολλάκις, τῶν δὲ λίθων ἐνεργοῦσιν ἀληθῆ θήραν. Εἶνε δὲ καὶ τὸ πέτρινον τοῦτο ὑλικὸν—κροκκαλοπαγὴς ἐπιχώριος λίθος — πολλάκις εὔθρυπτον καὶ διὰ τῶν γυμνῶν χειρῶν ἔτι, ὥστε οὐδ' εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀτμοσφαίρας δύναται ν' ἀντιστῇ ἐπὶ πολύ, ἐνιαχοῦ τοὐλάχιστον. Οὕτω συμβαίνει ὥστε τἀποτελέσματα σκαφῆς πρὸ ἐτῶν ἐνεργηθείσης νὰ μὴ ἱκανοποιῶσι σήμερον ἐντελῶς τὸν ἀρχαιολόγον, ἀλλὰ τὸ ἐξαγόμενον ὅμως παραμένει εὐτυχῶς ἀναλλοίωτον καὶ θετικόν: ἔχομεν τείχη ἀρχαῖα καθ' ἅπασαν τὴν μνημονευθεῖσαν γραμμήν[1].

[1] Διὰ τοῦτο δὲν δύναμαι νὰ λάβω ὑπ' ὄψιν καὶ μίαν λίαν ὑστέραν μαρτυρίαν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, χωρίον τοῦ Αἰλιανοῦ, Ποικ. Ἱστορ. 12, 57: Ἡ δὲ παρὰ τὸν Ἰσμηνὸν καὶ αὐτὰ τὰ τείχη ῥέουσα κρήνη καλουμένη Δίρκη. Ὁ Αἰλιανὸς δὲν τοπογραφεῖ ἀλλὰ γράφει ἐνταῦθα «περὶ τεράτων, Θηβαίοις προφαινομένων, Ἀλεξάνδρου ἐπ' αὐτοὺς τὴν δύναμιν ἄγοντος». Ὁποθενδήποτε δὲ καὶ ἂν τὰ τερατολογήματα ταῦτα ἀντλῇ (κατὰ τὸν Βιλαμόβιτς ἐκ τῆς αὐτῆς καὶ ὁ Διόδωρος XVII 8 ἑ. πηγῆς), δὲν δύναται ἐν τοιούτῳ χωρίῳ νὰ θεωρηθῇ σπουδαῖος τοπογραφικὸς μάρτυς. Παρ' αὐτὰ δὲ τὰ τείχη ἔρρεε πάντως ἡ

Ἀπὸ τοῦ σημείου, ἔνθα ἐπὶ τοῦ τοπογραφικοῦ πίνακος σημειοῦνται αἱ Νήισται πύλαι διὰ τῆς πεδιάδος πρὸς τὸ βορειανατολικὸν καὶ εἶτα πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς ἐνταῦθα κοίτης τῆς Δίρκης, ἐφόσον σημειῶ διὰ στιγμῶν μόνον τῶν ὑποτιθεμένων τειχῶν τὴν διεύθυνσιν, οὐδὲν ἀπολύτως ἴχνος αὐτῶν παρετήρησα. Μόνον ἐν αὐτῇ τῇ κοίτῃ τῆς Δίρκης, ἔνθα ἡ ἐπίχωσις φθάνει τὰ τρία μέτρα, παρετήρησα πλησίον ψηφιδωτοῦ δαπέδου λείψανα σπουδαῖα τειχῶν, περὶ ὧν ὅμως δὲν ἔχω τι νὰ εἴπω, οὔτε ἂν ἀνῆκον εἰς τὸν περίβολον τῆς πόλεως οὔτε ἂν σημειώνουσι κτίρια μεγάλα ἀρχαῖα. Ἀλλ' αὖθις πέραν τοῦ σημείου τούτου κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς μελανῆς ἐπὶ τοῦ πίνακος γραμμῆς μέχρι τοῦ ἀγροκηπίου Εὐαγγέλου Μπασάκου τὸ τεῖχος περιβόλου εἶνε εὐδιάκριτον ἔτι, ἄλλοτε δὲ ἦτο εὐδιακριτώτερον πρὶν οἱ λίθοι αὐτοῦ ἀφαιρεθῶσι κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ἐγγύτατα διερχομένης σιδηρᾶς ὁδοῦ. Ἐν αὐτῷ τῷ ἀγροκηπίῳ παρετήρησα κατὰ Μάρτιον τοῦ 1898 (τότε εἰργάζοντο ἔτι ἐν τῇ οἰκοδομίᾳ τῶν παραρτημάτων αὐτοῦ) ἱκανὸν μέρος παχυτάτου μέχρι τριῶν περίπου μέτρων τείχους ἐκ τῶν αὐτῶν κροκκαλοπαγῶν ὀγκολίθων ἰσοδομικοῦ συστήματος, κάμπτον τὴν γωνίαν ἐκείνην. Καὶ κατόπιν παρηκολούθησα αὐτὰ ἐνιαχοῦ ἐκ τοῦ ἐδάφους προβάλλοντα, ἰδίως μάλιστα ἑκατέρωθεν τῆς βαθέως διατεμνούσης ἐνταῦθα τὸ ἔδαφος ἁμαξιτῆς, ἔνθα ἐσημείωσα ἐπὶ τοῦ πίνακος Πύλαι Προιτίδες.

Τὴν προσοχήν μου ἐπέστησα κατόπιν εἰς τὸν πέραν τοῦ Ἰσμηνίου καὶ τοῦ Ἰσμηνοῦ λόφον, ὃν βλέπομεν καὶ ἐπὶ τῆς πρώτης φωτοτυπικῆς εἰκόνος. Ἐκεῖ ἤδη ὁ Καλόπαις εἶχεν ἀποκαλύψῃ ἱκανὴν ἔκτασιν τείχους ὁμοίου τὴν κατασκευὴν καὶ τοῦ αὐτοῦ πάχους· ἡ λευκὴ αὐτοῦ γραμμὴ ἕνεκα τοῦ λευκοφαίου χρώματος τῶν λίθων διακρίνεται ἐν τῇ εἰκόνι. Ἀλλὰ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1898 εὑρῆκα λατομεῖον ὁλόκληρον ἱδρυμένον κατὰ τὴν νοτιανατολικὴν γωνίαν, ἔνθα σημειώνω: Πύργος ἀρχαῖος. Ἡ ὕπαρξις ἐκεῖ μεγάλου γωνιαίου πύργου ἀρχαίου εἶνε

Δίρκη, καὶ διαρρέουσα τὴν πόλιν, καὶ ἐντὸς καὶ ἔξω αὐτῆς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει θετικαὶ εἰκασίαι καὶ ἀκριβολόγοι ἔρευναι δὲν δύνανται νὰ στηριχθῶσιν ἐπὶ τοιούτων μαρτυριῶν. Εἶνε δὲ οὐδεμία ἄλλη ἢ ἡ «κατεψευσμένη ἱστορία», ἐξ ἧς ἐνταῦθα ἀντλεῖ ὅ τε Διόδωρος καὶ ὁ Αἰλιανὸς καὶ ἥτις ὡς γνωστὸν ἀνήκουστα ψεύδη, οὐδὲν δὲ ἀπολύτως ἀληθές, ἐνταῦθα καταντλεῖ κατὰ τῶν ἀναγνωστῶν.

καταφανής. Ὀλίγον κατωτέρω ἐντὸς τῆς κοίτης τῆς χαράδρας ἀπεκαλύφθη προσφάτως καὶ τὸ ἐκκλησίδιον τῆς ἁγίας Φωτεινῆς, ὅπου ὁμοίως εὑρῆκα μεγάλους ὀγκολίθους λαξευτοὺς καταπεσόντας ἄνωθεν ἐκ τοῦ τείχους. Αἱ Πύλαι καὶ ἡ ὁδὸς εἰς Μοσχοπόδι καὶ Τάναγραν, καὶ σήμερον ἔτι βατή, εἶνε ἐπίσης ἀναμφισβήτητα, καὶ καθ' ὅλην δ' ἔπειτα τὴν πρὸς τὰ Κολωνάκια καὶ τὸ προάστειον τῶν Ἁγίων Θεοδώρων καὶ μέχρι τῶν Προιτίδων πυλῶν κατατείνουσαν γραμμὴν ἀλλοῦ μὲν συνεχῶς, ἀλλοῦ δὲ ἐν μέρει εὗρον συμφανέστατα τοῦ τείχους τὰ ἴχνη. Ἐκεῖ μάλιστα ἔνθα σημειῶ Πύργος ἀρχαῖος ὑπεράνω τῆς βαθείας χαράδρας καὶ παρὰ τὸ χεῖλος αὐτῆς, καὶ τὰ τείχη σώζονται ἱκανῶς καὶ ὁ πύργος ὁμοίως.

Ταῦτα εἶνε ἀναμφισβήτητα πράγματα, τὰ ὁποῖα μάλιστα ἐν μέρει θὰ ἠδύναντο νὰ βεβαιώσωσι καὶ ὁ Φαβρίκιος καὶ ὁ Βιλαμόβιτς, ἂν ἤθελον ἔλθῃ εἰς τὴν ἰδέαν ν' ἀναζητήσωσι τείχη καὶ λείψανα ἀρχαῖα τόσον μακρὰν σχετικῶς τῶν ὑποτιθεμένων Θηβῶν. Διότι πολλαχοῦ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ταύτης ὑπεράνω τῆς βαθείας χαράδρας πλευρᾶς προσκρούει τις εἰς τοὺς λίθους τοῦ κρηπιδώματος, οὗ ἡ γραμμὴ καὶ μακρόθεν ἔτι διακρίνεται· ἐκ ταύτης δὲ ὁ Καλόπαις ὁδηγούμενος ἔσκαψεν εἰς δύο—τρία σημεῖα, οἷον ἐν τῷ πύργῳ καὶ ἀπέναντι τοῦ Ἰσμηνίου. Παρὰ τὸ τεῖχος ὕπερθεν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων εὑρῆκα καὶ ἴχνη ἀρχαίου ὑδραγωγείου, παρὰ τῶν χωρικῶν δὲ ἐβεβαιώθην ὅτι ἐνταῦθα πολλάκις ἐκ τοῦ «κάστρου» ἐξωρύχθησαν πελεκητοὶ λίθοι.

Ἐὰν ἔτι τὸ νότιον τῆς Καδμείας τεῖχος συνδέσωμεν δι' ὑποθετικῆς γραμμῆς πρὸς τὸ ἀπέναντι τοῦ Ἰσμηνίου ἀποκαλυφθὲν πραγματικόν, ἀποκτῶμεν τὸν κύκλον πάντα τῶν τειχῶν, ὃν σημειώνω ἐπὶ τοῦ τοπογραφικοῦ πίνακος.

Ἀλλ' ἦσαν ταῦτα πραγματικῶς τὰ τείχη τοῦ περιβόλου τῶν ἱστορικῶν Θηβῶν; Μόνον ὅτι ἦσαν τείχη περιβόλου οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ἡ ***συνεχὴς αὐτῶν γραμμή***, ἡ ***θέσις παρὰ τὸ χεῖλος πάντοτε χαραδρῶν***, τὸ αὐτὸ σχεδὸν πανταχοῦ ***πάχος***, ἡ ἐκ τῶν ***λαξευτῶν ὀγκολίθων σύστασις*** καὶ τὸ παρακολουθοῦν αὐτὰ πανταχοῦ σχεδὸν πρόχωμα τὸ ἐκ τῆς διαλύσεως τῶν ὠμῶν πλίνθων προελθόν, οὐδεμίαν καταλείπουσι περὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν ἀμφιβολίαν. Ἀλλ' ἦσάν

ποτε αἱ Θῆβαι τόσον μεγάλαι, περίμετρον ἔχουσαι ἑπτὰ χιλιομέτρων καὶ ὀλίγον τι ἴσως πλέον ;

Ὁ Οὐλερῖχος, ὅστις πάντα λόγον εἶχε νὰ ἐκλάβῃ ὡς ἀπολύτως βεβαίαν τὴν πρὸς ἀνατολὰς ἐπέκτασιν τῶν Θηβῶν—ἂν καὶ ὄχι βεβαίως τῶν μυθικῶν ὡς αὐτὸς ἤθελε,—διότι ἀναμφισβήτητον τοῦτο καθιστᾷ ἡ παρὰ τῷ Ἀρριανῷ ἐναργὴς ἀφήγησις τῶν κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ 335 συμβάντων, μίαν μόνην δυσκολίαν εὕρισκεν ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ διαγραφέντι σχεδίῳ τῆς πόλεως, ὅτι τοῦτο παρίστα αὐτὴν πολὺ μικροτέραν περίμετρον ἔχουσαν καὶ τῆς ἐλαχίστης ὑπὸ τῶν ἀρχαίων βεβαιουμένης. Ὁ Φαβρίκιος ὅμως συνεπλήρωσέ πως τὰ ἀπαιτούμενα τεσσαράκοντα καὶ τρία στάδια τῆς ἀρχαίας μαρτυρίας θεωρήσας βεβαίαν τὴν πρὸς δυσμὰς ἐπέκτασιν τῆς πόλεως. Ὁ Βιλαμόβιτς τέλος ἠρνήθη εἰς τὰς ἱστορικὰς Θήβας μέγεθος, ὅπερ θὰ καθίστα αὐτὰς ὀλίγον τῶν Ἀθηνῶν μικροτέρας, πεπλανημένην δὲ μόνον πληροφορίαν ὑπέλαβε τὴν εἰς τὸν περιηγητὴν τῶν Θηβῶν Ἡρακλείδην τὸν κριτικόν[1] δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θηβαίου ὁδηγοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς ἑβδομήκοντα δῆθεν στάδια ἀνερχομένης περιμέτρου τῆς πόλεως.

Ἡμεῖς ἀνωτέρω ἐδέχθημεν ὡς βεβαίαν τὴν κατὰ τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς χρόνους ἐπέκτασιν τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Καδμείας πρὸς τὴν παρὰ τὸν Ἰσμηνὸν ῥάχιν. Ἀλλὰ καὶ ἂν θελήσῃ τις ν' ἀρνηθῇ τὸ καθ' ἡμᾶς ἀναμφισβήτητον τοῦτο γεγονός, δὲν θ' ἀρνηθῇ τὴν ἐν ἔτει 458 ῥητῶς πλέον ὑπὸ τῆς ἱστορίας μαρτυρουμένην σπουδαίαν τῶν ὀχυρωμάτων τῆς πόλεως αὔξησιν[2]. Ὁ Φαβρίκιος παραδόξως ποιεῖ

[1] Ἄλλοτε φερόμενα ὡς ἀποσπάσματα Δικαιάρχου Μεσσηνίου περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι πόλεων ἐν Fragmenta historic. graec. ὑπὸ C. Müller, τόμ. II σελ. 254 ἑ. (περὶ Θηβῶν σελ. 258)=Geograph. graeci minores I σελ. 102, ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Φαβρικίου ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 260 καὶ 230 πρὸ Χριστοῦ γράψαντα Ἡρακλείδην τὸν κριτικόν. Ὁ Ἡρακλείδης ἄρχεται οὑτωσί: Ἐντεῦθεν (ἤτοι ἐκ Πλαταιῶν) εἰς Θήβας στάδια π'. Ὁδὸς λεία πᾶσα καὶ ἐπίπεδος. Ἡ δὲ πόλις ἐν μέσῳ μὲν τῆς τῶν Βοιωτῶν κεῖται χώρας, τὴν περίμετρον ἔχουσα σταδίων Ο' κτέ.

[2] Διοδώρου XI, 81: «Οἱ Λακεδαιμόνιοι . . . νομίζοντες τὰς Θήβας, ἐὰν αὐξήσωσιν, ἔσεσθαι τῇ τῶν Ἀθηναίων ὥσπερ ἀντίπολίν τινα· διόπερ ἔχοντες τότε περὶ Τάναγραν ἕτοιμον καὶ μέγα στρατόπεδον, τῆς μὲν τῶν Θηβαίων πόλεως μείζονα τὸν περίβολον κατεσκεύασαν, τὰς δ' ἐν Βοιωτίᾳ πόλεις ἠνάγκασαν ὑποττάτεσθαι τοῖς Θηβαίοις»· διότι αὐτὸ τοῦτο ἠξίουν οἱ Θηβαῖοι τοὺς

τοῦτο, ὡς μόνον λόγον τῆς ἀθετήσεως ῥητῆς ἱστορικῆς μαρτυρίας προβάλλων τὸ σύντομον τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ὁ Ἔφορος παριστᾷ τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ Θηβαίους ἐργασθέντας πρὸς ὀχύρωσιν τῆς ἀντιπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε σοβαρὰ ἀντίρρησις. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἠδύναντο καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα νὰ κτισθῶσι τείχη ἐν συντόμῳ χρόνῳ, ὡς δύνανται σήμερον ἐν πολλῷ συντομωτέρῳ νὰ κινητοποιηθῶσι κολοσσιαῖοι στρατοί. Οὐδὲ ἦτο ἀνάγκη νὰ εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν συντετελεσμένη τοῦ εὐρυνθέντος περιβόλου ἡ κτίσις, ὥστε νὰ μὴ τολμήσῃ ὁ τροπαιοῦχος στρατὸς τῶν Ἀθηναίων ὀλίγους μῆνας μετὰ ταῦτα ὑπὸ τὸν Μυρωνίδην νὰ προσβάλῃ τὰ νέα ὀχυρώματα. Καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐθεώρησε τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ἀξιόμαχον κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, μόλις ὁπωσδήποτε τὸ κρηπίδωμα τοῦ τείχους αὐτῆς εἶχε κτισθῇ, τόσον δὲ μόνον ἤρκει νὰ εἶνε προκεχωρημένη καὶ ἐν Θήβαις ἡ ὀχύρωσις, ἵνα ἀποτρέψῃ τὸν Μυρωνίδην ἀπὸ πάσης ματαίας ἢ τοὐλάχιστον ἐπικινδύνου κατ' αὐτῶν ἐπιθέσεως. Πραγματικῶς δὲ καὶ ὁ Φαβρίκιος εἰς τὴν ἀθέτησιν τῆς ῥητῆς τοῦ Ἐφόρου μαρτυρίας προέβη, μόνον διότι εἶχεν ἤδη σχηματίσῃ τὴν πεποίθησιν ὅτι ***ἔκπαλαι*** ἡ ἀληθὴς ὀχυρωτικὴ ἐκ δυσμῶν γραμμὴ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν Θηβῶν ἦτο ἡ παρὰ τὰ χείλη τῶν χαραδρῶν τῶν ἀριστερόθεν τῆς Δίρκης λόφων. Τὸ ἔκπαλαι ὅμως τοῦτο δὲν ἐννοοῦμεν παντάπασι, διότι οἱ ἐκ δυσμῶν λόφοι, ὡς προείπομεν, ἦσαν ἀρκετὰ μακρὰν τῆς Καδμείας, ὥστε νὰ μὴ παρέχωσιν ἐπικίνδυνον πρὸς τὴν ἄμυναν αὐτῆς ὁρμητήριον εἰς τὸν ἐχθρόν, μηδὲ νὰ παρουσιάζωσιν ἑπομένως ἄμεσον τὴν ἀνάγκην ὀχυρώσεως ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἔτι ἐντελῶς ἄγνωστος ἦτο ἐν Ἑλλάδι ἡ πολιορκητικὴ τέχνη.

Μείζων λοιπὸν κατέστη πάντως ὁ περίβολος τῶν Θηβῶν ἐν ἔτει 458 καὶ τότε ἐντὸς αὐτοῦ περιελήφθη ὁ πρὸς δυσμὰς ἅπας ἐκεῖνος χῶρος. Τότε δὲ ἀκριβῶς ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν οἱ λόγοι ἐκεῖνοι τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἀμύνης τῆς πόλεως, οὓς ὁ Φαβρίκιος ἐθεώρησεν ὡς ὑπαγορεύσαντας τὴν ἐπέκτασιν τοῦ περιβόλου κατ' αὐτοὺς ἔτι τοὺς χρόνους τῆς γενέσεως οὕτως εἰπεῖν τῶν ἱστορικῶν Θηβῶν. Πραγματικῶς

Λακεδαιμονίους, «τῇ πόλει συμπεριποιῆσαι τὴν ὅλην τῆς Βοιωτίας ἡγεμονίαν». Κατόπιν μετὰ τὴν ἐν Οἰνοφύτοις νίκην ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Μυρωνίδης «πασῶν τῶν κατὰ τὴν Βοιωτίαν πόλεων ἐγκρατὴς ἐγένετο πλὴν Θηβῶν» (κεφ. 83). Ὁ Διόδωρος ἀντλεῖ ἐνταῦθα ἐκ τοῦ Ἐφόρου.

ἀπρόσβλητος ἐντελῶς ἀπέβαινε νῦν ἡ πόλις ἐκ μὲν δυσμῶν παντελῶς, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ καὶ ἐκ νότου κατὰ τὴν ἐκ τῆς Καδμείας πρὸς τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν τῶν (Ὑψίστων) πυλῶν προέκτασιν, διότι τὰ τείχη ὑψοῦνται ἐπὶ τοῦ χείλους χαραδρῶν, ἐξ ὧν ἀδύνατον νὰ προσπελάσῃ ὁ ἐχθρός. Ὁ Βιλαμόβιτς ἀπορρίπτει παντελῶς τὴν γνώμην περὶ ὑπάρξεως πυλῶν κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν νοτιοδυτικὴν γωνίαν καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἑπομένως διαβάσεως ὁδοῦ· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀδίκως. Καὶ σήμερον ἀκόμη ἐκεῖθεν διέρχεται ἡ εἰς Ἀμπελοσάλεσι πρὸς τὰ Λεῦκτρα ὁδός, ἥτις ἂν δὲν εἶνε ἁμαξιτή, εἶνε ὅμως βατή· κατὰ δὲ τὴν ἀρχαιότητα ἠδύνατο νὰ εἶνε καὶ πολὺ καλλιτέρα. Διότι αἱ ἀπότομοι χωματώδεις μετὰ λιθαρίων συμπεπηγμέναι παρειαὶ τῶν χαραδρῶν ἐνταῦθα τοσοῦτον εὐκόλως καὶ κατ' ἔτος σχεδὸν ὑπὸ τῶν βροχῶν ἀποπλύνονται καὶ ἀποτρίβονται, ὥστε μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα ν' ἀποδεχθῶμεν, ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ μεταξὺ τῶν χαραδρῶν ῥάχεις ἦσαν ἱκανῶς πλατύτεραι καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν ὁδοὶ ἑπομένως εὐρύτεραι καὶ βατότεραι. Ἠδύνατό τις μόνον νὰ ἀντείπῃ, ὅτι ἡ ἄμυνα ἐξησθένει τότε κατὰ τὸ ταπεινότερον τῆς κοιλάδος τῆς Δίρκης μέρος, τοῦθ' ὅπερ καὶ περὶ τῆς θέσεως τῶν λεγομένων Ἠλέκτρων πυλῶν παρετηρήθη· ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν εἶνε ἀληθές, διότι χαράδρα εἶνε ἡ παρὰ τὴν Ἁγίαν Τριάδα θέσις, ἐντὸς τῆς ὁποίας δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἀνάπτυξις τῶν δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ κατὰ τὴν ἀντίστοιχον δὲ θέσιν τῶν Ἠλέκτρων πυλῶν εὐάλωτος ἡ πόλις κατέστη μόνον ὅταν, ἕνεκα τῆς εἰς τὸν διπλοῦν χάρακα μετατοπίσεως τοῦ κέντρου τῆς ἀμύνης καὶ τῆς ἐν αὐτῷ συγκεντρώσεως πάσης τῆς δυνάμεως τῶν Θηβαίων, αἱ πύλαι καὶ αἱ κατ' αὐτὰς τῶν τειχῶν ἐπάλξεις ἔμειναν ἀφρούρητοι [1].

Ὁ Βιλαμόβιτς ὅμως, ὅστις ἐθεώρησεν ἀδύνατον πᾶσαν ὑπόθεσιν περὶ εὐρύνσεως τῆς ἀμυντικῆς ζώνης τῆς πόλεως πρὸς τοὺς δυτικοὺς τούτους διὰ χαραδρῶν διηυλακωμένους λόφους, δὲν ἀπέδωκε νομίζομεν τὴν προσήκουσαν σημασίαν εἰς μίαν σπουδαιοτάτην τοῦ Ἀρριανοῦ παρατήρησιν, ἥτις ἄλλως καὶ ὑπ' αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ Φαβρικίου ἐναντίον μιᾶς ἀβλεψίας τοῦ Οὐλερίχου περὶ δευτέρας γραμμῆς τείχους πρὸς νότον τῆς Καδμείας ὀρθῶς ἐχρησιμοποιήθη.

---

1 Ὁ Ἀρριανός, Ἀναβ. Ἀλεξ. Α' 7, 7 ἑ, ῥητῶς λέγει τοῦτο: ἅτε καὶ τῶν τειχῶν διὰ τὰς προφυλακὰς τὰς πολλὰς ἐρήμων ὄντων.

Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐπλησίασε τῶν Θηβῶν τὰ τείχη οὔτε ἐκ τῆς βορείας πλευρᾶς, παρὰ τὴν ὁποίαν τὴν πρώτην ἡμέραν κατὰ τὸ Ἰολάου τέμενος ἐστρατοπέδευσεν, ὅτε δι' ὀλίγων Ἀγριάνων καὶ τοξοτῶν εὐκόλως ἀνέστειλε τοὺς ἀκροβολιζομένους πρὸς τὰς προφυλακάς του ἱππεῖς καὶ ψιλοὺς τῶν Θηβαίων, οὔτε κατὰ τὴν ὑστεραίαν, ὁπότε «ἀναλαβὼν τὴν στρατιὰν πᾶσαν καὶ περιελθὼν κατὰ τὰς πύλας τὰς φερούσας ἐπ' Ἐλευθεράς τε καὶ τὴν Ἀττικήν, οὐδὲ τότε προσέμιξε τοῖς τείχεσιν αὐτοῖς, ἀλλ' ἐστρατοπέδευσεν ***οὐ πολὺ ἀπέχων τῆς Καδμείας***, ὥστ' ἐγγὺς εἶναι ὠφέλειαν τῶν Μακεδόνων τοῖς τὴν Καδμείαν ἔχουσιν». Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου τούτου εἶνε σαφής, πληρέστερον καὶ διὰ τῶν ἑπομένων ἐξηγουμένη. Πρὸς νότον τὰ τείχη τῆς Καδμείας συνέπιπτον πρὸς τὰ τείχη τῆς πόλεως, διὸ καὶ ἐνταῦθα «οἱ Θηβαῖοι τὴν Καδμείαν διπλῷ χάρακι ἐφρούρουν ἀποτειχίσαντες, ὡς μήτε ἔξωθέν τινα τοῖς ἐγκατειλημμένοις δύνασθαι ἐπωφελεῖν, μήτε αὐτοὺς ἐκθέοντας βλάπτειν τι σφᾶς, ὁπότε τοῖς ἔξω πολεμίοις προσφέροιντο». Ἀλλὰ μόνον πρὸς νότον· διότι, ἐὰν πρὸς δυσμὰς δὲν ἐξετείνετο πέραν τῆς Δίρκης τῆς πόλεως ὁ περίβολος, τότε ὁλόκληρος ἡ δυτικὴ τῶν τειχῶν τῆς Καδμείας πλευρὰ θὰ συνέπιπτεν ὁμοίως πρὸς αὐτὰ τῆς πόλεως τὰ τείχη καὶ ὁ μὲν διὰ τοῦ χάρακος ἐκ νότου ὑπὸ τῶν Θηβαίων ἀποκλεισμὸς τῆς πολιορκουμένης φρουρᾶς θὰ ἦτο ἀνεπαρκής, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπικοινωνήσῃ πρὸς αὐτὴν ἐκ τῆς κοίτης τῆς Δίρκης. Ἡ τελευταία αὕτη περίπτωσις ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἐννοῶ πῶς διέλαθε τὴν προσοχὴν τοῦ Βιλαμόβιτς. Καὶ ὅμως τὸ πρᾶγμα δὲν νομίζω ὅτι ἔχει μικρὰν ῥοπὴν πρὸς διευκρίνησιν τοῦ ἡμετέρου ζητήματος. Ὁμοίως ἐκ τῶν παρὰ Ξενοφῶντι ἱστορουμένων περὶ τῆς δολίας καταλήψεως τῆς Καδμείας ὑπὸ τοῦ Φοιβίδου ἐν ἔτει 383 καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Θηβῶν ἐν ἔτει 379 ἐπιστεύθη ὅτι οὐδὲν ἐξάγεται πόρισμα ὑπὲρ τῆς τοπογραφίας τῆς πόλεως. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα παρέβλεψαν ὅ τε Φαβρίκιος καὶ ὁ Βιλαμόβιτς σπουδαίαν τινὰ νύξιν. Ὁ Ξενοφῶν (Ἑλλην. V 2) λέγει: «Οἱ Σπαρτιᾶται ἐστρατοπεδεύσαντο μὲν ἔξω τῆς πόλεως περὶ τὸ γυμνάσιον· ἐν ᾧ δὲ ἡ μὲν βουλὴ ἐκάθητο ἐν τῇ ἐν ἀγορᾷ στοᾷ διὰ τὸ τὰς γυναῖκας ἐν τῇ Καδμείᾳ θεσμοφοριάζειν· θέρους δὲ ὄντος καὶ μεσημβρίας, πλείστη ἦν ἐρημία ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἐν τούτῳ προσελάσας ἐφ' ἵππου ὁ Λεοντιάδης, ἀποστρέφει τὸν Φοιβίδαν καὶ ἡγεῖται εὐθὺς εἰς τὴν ἀκρόπολιν». Ἀλλ' ἐὰν ἡ Καδμεία

ἦτο ἐκ πάσης τῆς δυτικῆς πλευρᾶς εὐεπίβατος εἰς τοιοῦτον προδοτικὸν σχέδιον, τὸ σπαρτιατικὸν ἀπόσπασμα ὑπὸ τὸν Φοιβίδαν θὰ ἦτο δυνατὸν ἐν τοιαύτῃ ἐρημίᾳ ἀμέσως ἐκ τῶν ὑπαίθρων νὰ εἰσδύσῃ εἰς αὐτὴν διά τινος πυλίδος, ἥτις βεβαίως ἐνταῦθα κατὰ τὴν κρήνην ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ, ἀντὶ νὰ διακινδυνεύσῃ διὰ τῆς πολυανθρώπου πόλεως.

Ἡ πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἐπέκτασις τοῦ περιβόλου ἀναγκαία καθισταμένη παρὰ τὰς Ἠλέκτρας πύλας ἐκ τῆς τοῦ Ἀρριανοῦ ἀφηγήσεως, θ'ἀκολουθήσῃ ὁμοίως κατ' ἀνάγκην τὴν διεύθυνσιν, ἣν σαφέστατα καὶ ἀναμφισβήτητα τῶν τειχῶν αὐτῶν τὰ λείψανα δεικνύουσιν. Οὐδὲ δύναται νὰ λησμονηθῇ καὶ ἐνταῦθα, ὅτι μόνον σπουδαῖοι ὀχυρωτικοὶ λόγοι ὑπηγόρευσαν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ εὐρυτέρου τούτου σχεδίου τῆς ἀμύνης. Καθ' ἅπασαν τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τὸ τεῖχος βαίνει παρὰ τὸ χεῖλος τῶν ἀποτόμων παρειῶν βαθείας χαράδρας, ὁπόθεν ἀδύνατος ἀπέβαινε πᾶσα κατὰ τῶν τειχῶν ἐπιχείρησις τοῦ ἐχθροῦ, ἡ ἀξία δὲ ὅλη ὡς φαίνεται τοῦ φρουρίου τούτου συνίστατο εἰς τὴν ἐκλογὴν τοιαύτης ὑπὸ τῆς φύσεως προστατευομένης ἀμυντικῆς ζώνης, ὥστε κατὰ τὸ πλεῖστον πᾶσα κατὰ τῶν τειχῶν προσβολὴ νὰ θεωρῆται ματαία. Πολὺ δὲ μᾶλλον ἀδύνατος ἀπέβαινεν ὁ διὰ συνήθων δυνάμεων ἀποκλεισμὸς αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ διπλῇ ταύτῃ ὄψει τοῦ πράγματος εὑρίσκομεν τὸν λόγον τῆς ἐν ἔτει 458 ἐπὶ μεγάλης οὕτως εἰπεῖν κλίμακος ὀχυρώσεως τῶν Θηβῶν. Ὅστις προσέξῃ εἰς τὸν περὶ τὴν πόλιν ταύτην τόπον, θὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν δύο βαθειῶν χαραδρῶν λεκάνη, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἡ Καδμεία καὶ ἐν μέρει ὁ βουνὸς τῶν Καστελλίων ἀποτελοῦσιν ὑπερεχούσας σκοπιὰς καὶ ἰσχυρὰς θέσεις, εἶνε ὡς ***στρατοπέδου μεγάλου περιοχή***. Τριάκοντα ἕως πεντήκοντα χιλιάδες Θηβαῖοι ἦσαν πραγματικῶς ἐστρατοπεδευμένοι ἐν τῷ μέσῳ τῆς βοιωτικῆς χώρας, κατέχοντες ἐξαισίως κατάλληλον πρὸς τὴν ἰσχυρὰν στρατοπεδείαν θέσιν. Δύο ποταμοὶ διαρρέουσιν αὐτήν, πηγαὶ καὶ κρῆναι περιέχονται ἐντὸς αὐτῆς, πρὸς πάντα τὰ μέρη τῆς χώρας ὁδοὶ ἐντεῦθεν ἐξάγουσι καὶ ἐνταῦθα ἐκβάλλουσιν, εὐρεῖαι πεδιάδες ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν αὐτῆς ἐκ τῆς σκοπιᾶς ἐκείνης ἐπιβλέπονται καὶ δεσπόζονται. Πρὸς βορρᾶν τὸ στρατόπεδον τοῦτο ἔστρεφεν ἰσχυρὸν ἐν τῇ ἀχανεῖ πεδιάδι μέτωπον καὶ πρὸς νότον εἶχεν ἐξησφαλισμένην ἰσχυρὰν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ δυτικωτάτου μέχρι τοῦ ἀνατολικωτάτου ὑψίστου σημείου· ἑκατέρωθεν, ἤτοι ἐκ δυσμῶν καὶ ἀνατολῶν, ἦτο ἐντελῶς ἀπρόσιτον.

Ἂν τὴν εἰκόνα τῶν Θηβῶν φαντασθῶμεν τοιουτοτρόπως, δὲν θὰ συζητήσωμεν πλέον περὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ περιβόλου αὐτῶν. Τοῦτο εἶνε δευτερεῦον ὅλως διόλου ζήτημα. Ἀλλὰ δὲν εἶνε καὶ τὶ θαυμαστὸν ἡ ἔκτασις αὕτη. Τὰ τεσσαράκοντα τρία στάδια τῆς ἀρχαίας μαρτυρίας [1], ἂν ὡς στάδιον λάβωμεν τὸ ἑλληνορρωμαϊκόν, ὅπερ μεταχειρίζεται ὁ Πολύβιος, ἴσον πρὸς 178 μέτρα, παρέχουσι περίβολον ἑπτὰ χιλιομέτρων καὶ ἡμίσεος· τοσαύτη δὲ περίπου εἶνε καὶ ἡ ἐν τῷ ἡμετέρῳ τοπογραφικῷ πίνακι περίμετρος τῶν τειχῶν, ἥκιστα ὑπερβολικὴ διὰ τὴν πολυάνθρωπον ἡγεμονίδα πόλιν τῆς Βοιωτίας καὶ παντελῶς σύμφωνος πρὸς τὰς ὀχυρωτικὰς ἀπαιτήσεις τῆς σπουδαιοτάτης αὐτῆς θέσεως.

Ἂν εἶνε ἀναγκαία καὶ πρόσθετός τις ἀπόδειξις τῆς κατὰ τὸν ἡμέτερον πίνακα πρὸς τὰς Νήιστας καὶ τὰς Προιτίδας πύλας ἐκτάσεως τοῦ περιβόλου, ταύτην παρέχει ἡ κατὰ τὰς δύο ταύτας θέσεις ὕπαρξις παναρχαίων **νεκροπόλεων**. Τὴν παρὰ τὰς Νηίστας, εἶνε ἀληθές, ὁ Βιλαμόβιτς ἠρνήθη αὖθις ν' ἀναγνωρίσῃ ὡς τοιαύτην, θεωρήσας αὐτὴν μᾶλλον ὡς οἰκογενειακῶν τάφων θέσιν. Ἐγὼ δὲν ἐπίστευσα εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦτον, ὅταν εἶδα εἰς ποίαν ἔκτασιν οἱ σημερινοὶ τυμβωρύχοι ἀρχαίων τάφων ἀνεσκάλευσαν τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο—ἔκτασιν δυναμένην νὰ περιλάβῃ πάρα πολλοὺς οἰκογενειακοὺς καὶ γενῶν μικρῶν καὶ μεγάλων τάφους. Ἀλλὰ δύναμαι καλλίτερον νὰ βεβαιώσω, ὅτι κατὰ τὴν θέσιν ἀκριβῶς ὅπου ἡ παλαιὰ ὁδὸς (οὐχὶ ἡ σημερινὴ ἁμαξιτὴ) ἱκανῶς πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἰσμηνοῦ διασχίζεται πρὸς τὴν Χαλκίδα ἐξ ἑνὸς καὶ πρὸς τὸ Ἀκραίφιον ἐξ ἑτέρου, κεῖται μέγα ἀρχαῖον νεκροταφεῖον, καταδεικνῦον ποῦ ὀφείλομεν νὰ ζητήσωμεν τὴν παρὰ τὰς Προιτίδας πύλας βορειανατολικὴν καμπὴν τοῦ τείχους. Τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο

[1] Διονυσίου τοῦ Καλλιφῶντος Ἀναγραφὴ τῆς Ἑλλάδος ἐν Geographi graeci minores I σελ. 338 στ. 92:

καὶ μετ' οὐ πολὺ
Τάναγρα. Κεῖται δ' ἐν μεσογαίᾳ πάνυ καλὴ
πόλις, μεγάλαι Θῆβαι, σταδίων τὸ περίμετρον
ἔχουσα τετταράκοντα καὶ προσέτι τριῶν.

Ὁ Διονύσιος οὗτος ἔγραφε κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Βιλαμόβιτς περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Κικέρωνος. Τὸ ἀττικὸν στάδιον ἰσοδυναμεῖ πρὸς 165 περίπου μέτρα, τὸ ῥωμαϊκὸν πρὸς 185.

κεῖται νῦν ὑπὸ ἐπίχωσιν μέτρων τινῶν, διότι ἐπ' αὐτοῦ σκορπίζονται τὰ ὕδατα καὶ οἱ λίθοι καὶ ἡ ἰλὺς τῶν διὰ τῆς πλατυτάτης βαθείας χαράδρας ἀπὸ Μοσχοποδίου καὶ τῶν κλιτύων τοῦ Σωροῦ κατερχομένων χειμάρρων. Εὗρηκα εἰκοσάδα περίπου χωρικῶν τυμβωρυχούντων ἐκεῖ, καὶ οἱ τάφοι ἦσαν πάμπολλοι.

Ὀλίγα μόνον ἀκόμη εἶνε ἀνάγκη νὰ συνάψωμεν εἰς ταῦτα, ἐξηγοῦντες σχετικὰς πληροφορίας παρεχομένας ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείδου καὶ τοῦ Παυσανίου.

Ὅτι ἐπὶ Κασάνδρου τὸ 316 «Θηβαίοις ἅπας ὁ ἀρχαῖος περίβολος ἀνῳκίσθη» (Παυσαν. IX 8, 4), ὅτι ἑπτὰ πύλας αὐτοῦ ὁ Παυσανίας «ἔτι καὶ ἐς αὐτὸν μενούσας» εἶδε (IX 9, 3), ὅτι αἱ Θῆβαι ἐν γένει ἐπὶ Παυσανίου διέσωζον ἄλλο τι πλέον ἢ «κώμης τύπον» καὶ ταύτης «οὐχὶ ἀξιολόγου», ὡς λέγει ὁ Στράβων, ἐπιτρέπεται σφόδρα νὰ ἀμφιβάλλωμεν, ὅσον καὶ ἂν κατὰ τὰ λοιπὰ λίαν ἀκριβὴς εἶνε καὶ πραγματικῶς ἐξ αὐτοψίας φαίνεται γενομένη τῆς πόλεως ἡ περιγραφὴ ὑπὸ τοῦ περιηγητοῦ. Πάντως δυσκόλως δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι αἱ Θῆβαι μετὰ τὴν ὑπὸ Δημητρίου τοῦ πολιορκητοῦ ἅλωσιν καὶ τῶν τειχῶν τὴν καταστροφὴν ἐν ἔτει 290 [1] καὶ πάλιν δὲ κατόπιν ἐν ἔτει 146 καὶ ἐπὶ τοῦ μιθραδατικοῦ πολέμου, ἑπομένως μέχρι τοῦ Παυσανίου, ἐξηκολούθησαν ὑφιστάμεναι ὡς φρούριον, ὅπως πειστικώτατα κατέδειξεν ὁ Βιλαμόβιτς. Ἀλλὰ παρὰ τῷ Παυσανίᾳ δυνάμεθα καὶ νῦν ἔτι καλῶς νὰ διακρίνωμεν τί εἶνε πραγματικὴ τοπογραφικὴ πληροφορία καὶ τί ἐλήφθη ἁπλῶς ἐκ τοῦ στόματος τῶν πανταχοῦ καὶ πάντοτε καταψευδομένων πολλὰ ξεναγῶν τῶν περιηγητῶν, καθὰ καὶ περὶ τούτου ἐξαιρέτως διέλαβεν ὁ Βιλαμόβιτς. Καὶ ἐκεῖ δὲ ὅπου δυστυχῶς ἀοριστότερον ἐκφράζεται ὁ ἡμέτερος περιηγητής, ἐνῷ διὰ δύο μόνον λέξεων θὰ ἠδύνατο πᾶσαν ἀμφιβολίαν νὰ ἄρῃ περὶ τῆς ἐννοίας τῶν λεγομένων του, φρονοῦμεν ὅτι προσεκτική τις παρακολούθησις τῆς κατατάξεως τῆς τοπογραφικῆς του ὕλης ἀπαλλάττει ἡμᾶς τῶν ἀμφιβολιῶν τούτων. Τοῦτο ἐφαρμόζεται ἰδίως ἐν τῷ περὶ τῆς θέσεως τῶν Προιτίδων πυλῶν θεμελιώδει ζητήματι, εἰς ὃ ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ἀνάγκη νὰ ἐπιμείνωμεν ἀκόμη.

[1] Διοδώρου XXI 14: πολιορκίᾳ τὰ τείχη καθελὼν τὴν πόλιν κατὰ κράτος εἷλε. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν ὁ Βιλαμόβιτς.

Παντελῶς ἐναργὴς εἶνε τοῦ Παυσανίου ἡ περιγραφὴ καθ' ὅλον τὸ πρῶτον αὐτῆς μέρος, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁρίζει τὴν θέσιν τῶν μνημείων καὶ τῶν ἄλλων ἀξιοσημειώτων τόπων ἀφ' ἧς στιγμῆς πλέον εὑρίσκεται ἔμπροσθεν σχεδὸν αὐτῶν τῶν Ἠλέκτρων λεγομένων πυλῶν [1]. Καὶ εἰς τὴν Καδμείαν ὡσαύτως δυνάμεθα μετὰ ταῦτα νὰ παρακολουθήσωμεν αὐτόν, ἀναφέροντα τὴν ἐπ' αὐτῆς ἀγορὰν κατέχουσαν τὴν θέσιν τῶν παλαιῶν ἀνακτόρων τοῦ Κάδμου καὶ πάντα τὰ λοιπὰ μνημεῖα καὶ ἀξιοθέατα πράγματα. Εἰς τὸ τρίτον μέρος τῆς τοπογραφίας αὐτοῦ ὁρίζει κατόπιν δύο σπουδαιότατα σημεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ὁρμᾶται καὶ εἰς ἃ ἐπανέρχεται καθ' ἅπασαν τὴν λοιπὴν αὐτοῦ περιήγησιν, πλήρη ἄλλως παντοίων μυθολογικῶν παρεκβολῶν. Τὰ σημεῖα ταῦτα εἶνε αἱ Προιτίδες πύλαι καὶ αἱ Νήισται. Καὶ ἐν μὲν τῷ περὶ τούτων τελευταίῳ τῆς ὅλης τῶν Θηβῶν τοπογραφίας κεφαλαίῳ βλέπει τις πόσον ἐπιδεξίως ὁ περιηγητὴς ἀναφέρει μὲν πρῶτον αὐτὰς καί τινα ἔξω αὐτῶν μνημεῖα καὶ ἀξιοθέατα ἄλλα (κεφ. 25), ἐπανέρχεται δὲ αὖθις εἰς τὴν Δίρκην καὶ διὰ διπλῆς ἐπαναλήψεως: διαβάντων δὲ ποταμὸν καλούμενον Δίρκην—διαβᾶσιν οὖν τὴν Δίρκην (κεφ. 25 § 3) δηλῶν σαφῶς ποῦ εὑρίσκεται; ἀπαριθμεῖ τὰ ἀπὸ τῆς Δίρκης μέχρι Νηίστων πυλῶν ἐντὸς τῆς πόλεως μνημεῖα. Εἰς τὰς Πύλας οὕτως ἀφικνούμενος (§ 4) ἀναλαμβάνει πλέον ὁριστικῶς τὴν ἔξω αὐτῶν πορείαν μέχρι τοῦ Καβειρίου, βεβαιῶν ἡμᾶς τοιουτοτρόπως περὶ τῆς ἀκριβοῦς τῶν ἐν λόγῳ πυλῶν θέσεως, κατὰ τὴν ὁδὸν ἥτις ἔκπαλαι φέρει εἰς Λεβάδειαν καί, ἕνεκα τῆς φύσεως τοῦ τόπου, βεβαίως κατ' ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ σημεῖον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐσημειώθησαν ἤδη ὑπὸ τοῦ Φαβρικίου ἐν τῷ τοπογραφικῷ πίνακι.

Πρὶν δὲ κατὰ τὰς Νηίστας πύλας εἰς πέρας φέρῃ ὁ Παυσανίας τὴν τῶν Θηβῶν περιγραφήν, μετὰ τῆς αὐτῆς δεξιότητος καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον διεξάγει τὴν πρὸς τὰς Προιτίδας πύλας συνδυαζομένην ἀφήγησιν. Ἀναφέρει πρῶτον αὐτὰς (κεφ. 16 § 4), προφανῶς ὡς κειμένας κατὰ τὴν διεύθυνσιν ἀκριβῶς τοῦ ἐκ τῆς Καδμείας πρὸς δεξιὰν κατερχομένου εἰς τὸ κέντρον τῆς ἀρχαίας πόλεως, πρὶν αὕτη μετὰ τὰς μεγάλας συμφορὰς τοῦ 335, καὶ τοῦ 290 ἴσως, περιορισθῇ ἐπὶ τῆς ποτε ἀκροπόλεως, εἰς τὸν χῶρον δηλαδή, ἔνθα ἔκειτο ἡ ἀγορὰ καὶ ἠγείροντό

[1] Παυσαν. IX 9, 3 ἑ.

ποτε περιφανεῖς στοαὶ καὶ ναοί, ὅπερ ὁμοίως νομίζομεν πρέπει νὰ σημειωθῇ χάριν τῶν ἀνωτέρω διαληφθέντων περὶ τῆς κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο πρώτης ἀναπτύξεως τοῦ ἄστεως τῶν Θηβῶν. Ἐνταῦθα ὅμως μετὰ τροποποιήσεώς τινος ἀναγκαιοτάτης ἀπαριθμεῖ ἀμέσως πάνθ' ὅσα προφανῶς μεταξὺ τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν πυλῶν συναντᾷ (§ 4 ἑ), ἅπερ δὲν εἶνε καὶ ὀλίγα, εἰ καὶ δυστυχῶς ἄνευ ἔστω καὶ συντομωτάτης ὑποδείξεως ἐναργοῦς τοπογραφικῆς διατάξεως, ὥστε νὰ λάβωμεν ἰδέαν τῆς ἐκτάσεως ἣν διέτρεξεν. Εὐθὺς κατόπιν, διανύσας προφανῶς ἅπαν τὸ μέχρι τῶν πυλῶν διάστημα, ἀναφέρει αὖθις αὐτάς, ὁρίζων τίς λεωφόρος δι' αὐτῶν διήρχετο: ἐκ Θηβῶν δὲ ὁδὸς ἐς Χαλκίδα κατὰ πύλας ἐστὶ τὰς Προιτίδας (κεφ. 18) καὶ παρακολουθῶν τὴν λεωφόρον πλέον προσαρτᾷ εἰς τἀνωτέρω ὁλόκληρον τὴν μέχρις Εὐρίπου καὶ Τανάγρας περιήγησιν. Ἀλλ' ἐνταῦθα κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν εἰς τὴν λεωφόρον, ἐγγὺς ἔτι τῶν Θηβῶν, παρακειμένων μνημείων, ἀπαντῶν τὸ δέκα στάδια καὶ πλέον ἔτι ἀφεστηκὸς Τειρεσίου μνῆμα, ἐνθυμεῖται ὅτι καὶ Ἕκτορος τάφος ὑπάρχει Θηβαίοις **πρὸς τῇ Οἰδιποδίᾳ κρήνῃ**, περὶ ἧς καὶ λέγει τινά. Ἀλλ' ἡ κρήνη αὕτη ἀδύνατον εἶνε νὰ ἔκειτο ἀμέσως ἔξω τῶν Προιτίδων πυλῶν, ὡς σημειοῖ αὐτὰς ὁ Φαβρίκιος καὶ ἀποδέχεται ὁ Βιλαμόβιτς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἦτο βεβαίως ἐγγυτάτω αὐτῶν καὶ ἐπειδὴ ὁ περιηγητὴς εὐθὺς ὡς ἐξέρχεται τῶν πυλῶν ἀπαριθμεῖ μετὰ μεγάλης λεπτομερείας προδήλως πάντα τὰ παρ' αὐτὰς καὶ ἀπωτέρω, δὲν ἤθελε λησμονήσῃ ἐνταῦθα τὸν Ἕκτορος τάφον μετὰ τῆς κρήνης, ἀμφότερα ἀμέσως ταῖς ὑποθετικαῖς πύλαις προσκείμενα. Ἀλλὰ κατωτέρω ἔτι σαφέστερον καθιστᾷ ὁ περιηγητής, ὅτι τὰς πύλας ταύτας συνήντα τις ἱκανῶς ἀπὸ τῆς κοίτης τοῦ Ἰσμηνοῦ προελθών. Τῷ ὄντι μετὰ τὴν μέχρις Εὐρίπου καὶ Τανάγρας ἐκδρομὴν ἐπανέρχεται αὖθις εἰς τὰς Προιτίδας (κεφ. 23) καὶ ὀνομάζων τὰ πρὸ αὐτῶν, ἤτοι ἔξω αὐτῶν, κείμενα ἀξιομνημόνευτα, τό τε Ἰολάου γυμνάσιον καὶ τὸ στάδιον καὶ τὸ ἱπποδρόμιον καὶ τὸ Πινδάρου μνῆμα, ἐπιλέγει εὐθὺς ἀμέσως (§ 3): Ἐντεῦθεν ἐς Ἀκραίφιόν ἐστιν ὁδὸς τὰ πλείω πεδιάς, καταντῶν οὕτως μέχρι τοῦ Πτῴου. Ἀλλ' ἐκ τῶν Προιτίδων τοῦ Οὐλερίχου, Φαβρικίου καὶ Βιλαμόβιτς δὲν φέρει ἡ ὁδὸς εἰς Ἀκραίφιον, ἀλλὰ μόνον πρὸς ἀνατολάς, πρὸς τὴν Χαλκίδα. Τὸ σημεῖον ἄρα ὅπερ ὁ περιηγητὴς ὁρίζει ὡς σημεῖον ἀναχωρήσεως ἐπὶ τῆς εἰς Ἀκραίφιον ὁδοῦ πρέπει νὰ κεῖται εἰς κατάλ-

ληλον πρὸς τοιοῦτον εἰδικὸν καθορισμὸν θέσιν, καὶ τοιαύτη εἶνε πραγματικῶς καὶ σήμερον ἡ παρὰ τὴν ἀρχαίαν νεκρόπολιν τοῦ ἐμοῦ τοπογραφικοῦ πίνακος, ὁπόθεν διήρχετο καὶ διέρχεται ἔτι ἡ παλαιὰ πρὸς τὴν Χαλκίδα λεωφόρος, ἥτις ἐν μέρει συμπίπτει πρὸς τὴν νῦν ἁμαξιτήν. Τὴν ὑπὸ τοῦ Παυσανίου δὲ σαφέστατα διδομένην ταύτην νύξιν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παρίδωμεν ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς θέσεως τῶν Προιτίδων πυλῶν καὶ ἑπομένως τῆς ἐκτάσεως τοῦ θηβαϊκοῦ περιβόλου.

Περὶ τῶν ἑπτὰ τέλος πυλῶν, πρὸς ἃς ἀτόπως συνεδέθη πολλάκις τὸ περὶ τῆς τοπογραφίας τῶν Θηβῶν ζήτημα, τόσον μόνον δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἂν καὶ παρὰ Παυσανίᾳ ἐμφανίζονται ὡς ἀνήκουσαι ἤδη εἰς τὴν παλαιοτάτην Καδμείαν, δὲν ἀνήκουσιν ὅμως ἐντελῶς εἰς τὴν μυθολογίαν. Τρεῖς βεβαίως ἦσαν αἱ κύριαι ἀρτηρίαι τῆς συγκοινωνίας τῶν Θηβῶν πρὸς τὴν ἐγγὺς καὶ μακρὰν χώραν καὶ τρεῖς ἦσαν αἱ κύριαι πύλαι τοῦ περιβόλου, δι' ὧν αὗται διήρχοντο. Ἀλλ' ὁ περίβολος ἠδύνατο νὰ ἔχῃ καὶ ἄλλας δευτερευούσας πύλας καὶ σώζει μάλιστα ἔτι αὐτὰς ἐν τοῖς λειψάνοις του. Εἴπομεν ἤδη ὅτι ἡ εἰς Ἀμπελοσάλεσι καὶ σήμερον ἔτι βατὴ καὶ συχναζομένη ὁδὸς ἐξήρχετο ἐκ τῶν νοτιοδυτικῶν πυλῶν. Ὁμοίως δὲ ἡ εἰς Μοσχοπόδι καὶ Τάναγραν φέρουσα ὁρμᾶται ἀπὸ τῶν πρὸς τὴν νοτιανατολικὴν ἄκραν πυλῶν. Πύλας ὡσαύτως ἐξάπαντος πρέπει νὰ δεχθῶμεν καὶ κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ περιβόλου, ὁπόθεν μετὰ τὴν κατὰ τὸ Ἄμφιον ἀπέλπιδα ἄμυναν τῶν Θηβαίων κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ 335 οἱ ἱππεῖς αὐτῶν κατὰ τὸν Ἀρριανὸν διαπεσόντες διὰ τῆς πόλεως *εἰς τὸ πεδίον ἐξέπιπτον*. Ἤδη δὲ συμπληροῦνται δι' αὐτῶν ἓξ πύλαι τοῦ περιβόλου, ὧν τὰ λείψανα τοὐλάχιστον ἐπὶ Παυσανίου βεβαίως ἐσώζοντο καλῶς.

Παράδοξος εἶνε μόνον ἡ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείδου παρεχομένη περὶ τῆς περιμέτρου τῶν Θηβῶν πληροφορία καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ χαρακτηρίσωμεν αὐτὴν ὡς πλάνην. Ἐν γένει δὲ ἡ περιγραφὴ αὐτοῦ, ἥτις οὐδεμίαν ἀρχαιολογικὴν πληροφορίαν περιέχει, κατὰ τοῦτο μόνον εἶνε ἐνδιαφέρουσα καθόσον παρέχει ἐξαιρετικῶς ζωηρὰν εἰκόνα τῆς καθόλου ὄψεως τῆς πόλεως κατὰ τὰ μέσα τοῦ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Ἡ ὄψις δὲ αὕτη κατ' οὐδὲν σχεδὸν διέφερε τῆς σημερινῆς, ἂν ἐξαιρεθῶσι μόνον τὰ μνημεῖα ἢ τὰ λείψανα τῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα ὁ Παυσανίας ἠδύνατο ἔτι ν' ἀπαριθμήσῃ καὶ σημειώσῃ. «Ἡ πόλις, λέγει ὁ Ἡρα-

κλείδης, κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τῆς βοιωτικῆς χώρας. Εἶνε ἐντελῶς ἐπίπεδος, στρογγυλὴ κατὰ τὸ σχῆμα, τὸ χῶμά της εἶνε μαῦρον. Εἶνε ἀπὸ τὸν παλαιὸν καιρόν, ἀλλ' ἡ ρυμοτομία της εἶνε νέα, ἐπειδὴ ἕνεκα τῆς ὑπεροψίας τῶν κατοίκων της τρεῖς φορὰς κατεσκάφη, καθὼς τὸ λέγει ἡ ἱστορία. Εἶνε προσέτι κατάλληλος εἰς ἱπποτροφίαν· ποτίζεται καλῶς, ἀποτελεῖται ὅλη ἀπὸ χλωροὺς λόφους καὶ περιλαμβάνει περισσοτέρους κήπους ἀπὸ κάθε ἄλλην πόλιν τῆς Ἑλλάδος. Διότι δύο ποταμοὶ [1] τὴν διαρρέουσι, ποτίζοντες ὅλην τὴν ὑπ' αὐτὴν πεδιάδα. Καὶ ἐκ τῆς Καδμείας δὲ ἔρχεται νερὸν ὑπογείως διὰ τοῦ ὑδραγωγείου, ὅπερ τὸν παλαιὸν καιρὸν καθὼς λέγουν ὁ Κάδμος ἔκτισε. Αὐτὴ εἶνε ἡ πόλις».

Ἐν Νεαπόλει κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1899.

Γεώργιος Σωτηριάδης.

---

[1] Ὁ Φαβρίκιος (σελ. 14) ἐννοεῖ διὰ τούτων τὴν Δίρκην καὶ τὸν ἀνύπαρκτον, τὸν ἐκ τῆς κοίλης ὁδοῦ δῆθεν διὰ τῶν Ἠλέκτρων πυλῶν ρέοντα ποταμόν. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐξήγησις εἶνε αὐθαίρετος. Διὰ τῶν Ἠλέκτρων πυλῶν δὲν ρέει οὔτε ἔρρεέ ποτε ποτάμιον, ἀλλὰ τὸ πολὺ μόνον τὰ ἐκ τῶν βροχῶν νερά. Οἱ δύο δὲ ποταμοὶ εἶνε προφανῶς ἡ Δίρκη καὶ ὁ Ἰσμηνός. Ἡμεῖς ὅμως ἐκ τούτου δὲν θέλομεν ν' ἀντλήσωμεν ἐπιχείρημα περὶ τῆς μέχρι πέραν τοῦ Ἰσμηνοῦ ἐκτάσεως τοῦ περιβόλου, διότι αἱ λεπτομέρειαι αὗται δὲν φαίνεται ὅτι ἐνδιαφέρουσι τὸν Ἡρακλείδην. Ἄλλως ὁ Ἰσμηνὸς ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀρδεύει τὸ πεδίον *διὰ τῆς πόλεως* ρέων, διότι ὁ Ἡρακλείδης ἔχει ἐνώπιόν του τὰς κατοικίας τῶν Θηβαίων, ἐπὶ τῆς Καδμείας καὶ *κατὰ τὰ προάστεια πάντα* διεσκορπισμένων, ὅπως ἀπῄτησε κατὰ πάσας τὰς ἐποχὰς ἡ ἐνασχόλησις αὐτῶν εἴς τε τὴν πεδιάδα καὶ εἰς τοὺς ὡραίους κήπους τοῦ Πυρὶ καὶ τῆς Πολυγύρας παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Δίρκης καὶ τοῦ Ἰσμηνοῦ.

ROBERT BUNSEN[1]

ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ ΔΙΑΛΕΞΙΣ

Μεγαλοφυὴς φυσιοδίφης, δεδοξασμένος ἐφευρετής, ὀξυδερκέστατος ἐρευνητής, ἐμβριθέστατος ἐξηγητής, ἀπαράμιλλος διδάσκαλος, ἐπιφανέστατος καθηγητής, ρηξικέλευθος σκαπανεὺς νέων τρίβων τῆς ἐπιστήμης, διαπρεπέστατος χημικός, δοκιμώτατος πρωτοτύπων ἔργων συγγραφεύς, ὑπῆρξεν ὁ κατὰ τὸν παρελθόντα Αὔγουστον ἐν Ἀϊδελβέργῃ μεταλλάξας τὸν βίον γερμανὸς ἐπιστήμων Robert Bunsen. Ἡ ἀποδοθεῖσα αὐτῷ προσωνυμία τοῦ ἐξοχωτάτου τῶν φυσικοχημικῶν τοῦ λήξαντος αἰῶνος πληρέστατα δικαιολογεῖται, διότι οὗτος εἶνε ὁ ἐφευρὼν τὴν μεγαλοφυεστάτην ἀνακάλυψιν, τὴν φασματοσκοπικὴν ἀνάλυσιν, ὁ ἐπινοήσας τὰ ὁμώνυμα ἠλεκτρικὰ στοιχεῖα, τὸν ὁμώνυμον λύχνον τοῦ φωταερίου, τὸ ὁμώνυμον φωτόμετρον, τὴν ὑδραεραντλίαν, τὸ θερμογονόμετρον καὶ ὁ ἀνακαλύψας τὰ νέα χημικὰ στοιχεῖα τὸ ρουβίδιον καὶ καίσιον.

Τὰ κατὰ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τοῦ γίγαντος τούτου τῆς ἐπιστήμης ἔσονται τὸ ὑποκείμενον τῆς ἡμετέρας ἐπιμνημοσύνου διαλέξεως.

Ὁ Bunsen ἐγεννήθη ἐν Γοτίγγῃ μηνὶ Μαΐῳ τοῦ 1811 ἐκ πατρὸς καθηγητοῦ τῆς φιλολογίας· τὰς ἐγκυκλίους αὐτοῦ σπουδὰς ἐπεράτωσε μετ' ἀξιοθαυμάστου ἐπιμελείας, εἶτα δὲ ἐνεγράφη εἰς τὴν σχολὴν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τοῦ ἐν Γοτίγγῃ Πανεπιστημίου. Κατὰ τὰς πανεπιστημιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἔδειξε μεγίστην κλίσιν πρὸς τὴν φυσιοδιφίαν καὶ ἐνέκυψεν εἰδικῶς εἰς τὴν μελέτην τῆς χημείας, τῆς

[1] Ἡ πρὸς τιμὴν τοῦ κορυφαίου γερμανοῦ φυσιοδίφου Robert Bunsen ἐπιμνημόσυνος διάλεξις αὕτη ἐγένετο ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Παρνασσῷ τῇ 11 Ἰανουαρίου 1900.

φυσικῆς καὶ γεωλογίας καὶ ἐπιτυχῶς περατώσας τὰς σπουδὰς αὐτῶν, μετέβη καὶ εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῶν Παρισίων, τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Βιέννης πρὸς ἐπέκτασιν καὶ τελειοποίησιν τῶν εἰδικῶν αὐτοῦ ἐν τῇ φυσιοδιφίᾳ γνώσεων.

Κατὰ τὸ ἔτος 1833 μόλις 22 ἐτῶν ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης, τρία δὲ ἔτη κατόπιν ἐγένετο καθηγητὴς τῆς χημείας ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ τῆς Kassel, διαδεχθεὶς τὸν περιώνυμον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χημικὸν Woehler. Κατὰ τὸ ἔτος 1838 μετεκλήθη ὁ Bunsen ὡς ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς χημείας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Μαρβούργης καὶ τῷ 1841 κατέστη τακτικὸς καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τούτῳ χημικοῦ ἐργαστηρίου. Κατὰ τὸ ἔτος 1851 προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βρεσλαυίας, ἔνθα καὶ ἤρξατο τῆς ἀνοικοδομήσεως νέου χημικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου τῆς πόλεως ταύτης, ἀλλὰ δὲν παρῆλθεν ἔτος καὶ ὁ Bunsen διεδέξατο τὸν διάσημον Gmelin ἐν τῷ περιωνύμῳ Πανεπιστημίῳ τῆς Ἀϊδελβέργης, ἔνθα καὶ παρέμεινε μέχρι τελευτῆς τοῦ βίου. Ἐκ τοῦ χημικοῦ ἐργαστηρίου τῆς Ἀϊδελβέργης τοῦ ἀνοικοδομηθέντος τῷ 1855 κατὰ τὰς ἐνδείξεις καὶ τὰ σχέδια τοῦ Bunsen καὶ ἀποτελέσαντος τὸ ὑπόδειγμα χημικοῦ ἐργαστηρίου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀρτίως κατηρτισμένου, ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τούτου, οὗτινος κύριον πλεονέκτημα ἦτο ἡ ἁπλότης, ἐξῆλθον αἱ σπουδαιόταται καὶ ῥηξικέλευθοι ἀνακαλύψεις τῆς ἐξόχου διανοίας τοῦ Bunsen. Οὗτος κατὰ τὸ ἔτος 1889 ἐν ἡλικίᾳ 78 ἐτῶν λόγῳ γήρατος ἐπαύσατο διδάσκων [1]. Τὸ Πανεπιστήμιον δ' ὅμως τῆς Ἀϊδελβέργης Carolo Rubertina τιμῆς ἕνεκεν διετήρησε τὸν Bunsen μέχρι τέλους τοῦ βίου αὐτοῦ ὡς Πρόεδρον τῆς Σχολῆς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἡ δὲ πόλις Ἀϊδελβέργη ἡ ἐνθέρμως ὑπ' αὐτοῦ ἀγαπηθεῖσα καὶ μέχρι θανάτου μὴ ἐγκαταλειφθεῖσα εἶχεν ὀνομάσει αὐτὸν ἐπίτιμον πολίτην καὶ κεντρικὴν ὁδὸν αὐτῆς διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Bunsen ζῶντος ἔτι ἐκόσμησε, παρά τε τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ καὶ

---

[1] Αἱ πλεῖσται τῶν ἐν τῇ διαλέξει ταύτῃ βιογραφικῶν περὶ τοῦ Bunsen σημειώσεων ἐλήφθησαν ἐκ τῆς βιογραφίας αὐτοῦ τῆς γραφείσης ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ του Dr Hans Heger.

τὴν ἄπειρον μετριοφροσύνην, ἣν ἐδείκνυε πάντοτε ἐπὶ ταῖς πολλαχῶς ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας ἐπιδαψιλευομέναις αὐτῷ τιμαῖς.

Ὁ Bunsen ἐμπεφορημένος τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐπιστήμης πυρὸς εἰργάσθη ὑπερανθρώπως ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀνεγράφη μεταξὺ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐξοχοτήτων τοῦ λήξαντος αἰῶνος· ἡ μέθοδος αὐτοῦ ὑπέδειξε νέας ὁδοὺς πρὸς εὕρεσιν τῆς ἀληθείας φυσικῶν καὶ χημικῶν φαινομένων, ἡ δὲ ἐμβρίθεια, τὸ ἐρευνητικὸν καὶ τὸ παρατηρητικὸν τοῦ πνεύματός του, ὡς καὶ ἡ πειραματικὴ μεγαλοφυΐα του, ἐξηγοῦσιν ὅτι αἱ ἀνακαλύψεις τοῦ Bunsen κατὰ διαφόρους διευθύνσεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης ἐξετάθησαν καὶ ἀστραποειδῶς ἐκ τοῦ ἑνὸς ἐπιστημονικοῦ προβλήματος εἰς τὸ ἕτερον ἐτρέποντο πρὸς ἐπίλυσιν τῶν δυσχερεστάτων τῆς ἐπιστήμης ζητημάτων καὶ πρὸς διαφώτισιν δυσεξηγήτων φυσικῶν τε ἅμα καὶ χημικῶν φαινομένων.

Ἐν Γοτίγγῃ ἐργαζόμενος ὁ Bunsen ἀνεκάλυψε τὸ ὑδροξείδιον τοῦ σιδήρου ὡς κεκτημένον ἐξαιρέτους ἰδιότητας ἀντιδότου κατὰ τῶν δι' ἀρσενικοῦ δηλητηριάσεων καὶ ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἦτο λίαν εὐεργετικὴ τῆς ἀνθρωπότητος, διότι πολυάριθμοι ἐγένοντο σχετικῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δηλητηριάσεις δι' ἀρσενικοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θανατηφόροι. Τὸ ὑπὸ τοῦ Bunsen ἐπινοηθὲν ἀντίδοτον τοῦ ἀρσενικοῦ περιελήφθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὰς πλείστας τῶν φαρμακοποιιῶν ὡς κανονικὸν φάρμακον κατὰ τῶν δι' ἀρσενικοῦ δηλητηριάσεων ἀναγραφόμενον.

Τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀντιδότου τοῦ ἀρσενικοῦ διεδέξατο ἡ ἐξαίρετος αὐτοῦ ἐργασία περὶ τῶν διπλῶν κυανιούχων ἑνώσεων ὡς καὶ ἡ περὶ τῶν ἑνώσεων τῆς κακοδμύλης, ὧν ἡ ἔρευνα τῆς συστάσεως εἶχε μεγίστην σπουδαιότητα ὡς ὑποδείξασα τὸν τρόπον τῆς ἐρεύνης τῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων ἐν τῇ νεωτέρᾳ ὀργανικῇ χημείᾳ. Ἕνεκα τῶν ἐρευνῶν τούτων ὁ Bunsen μετὰ τοῦ Liebig καὶ Wœhler θεωρεῖται ὡς ἱδρυτὴς τῆς θεωρίας τῶν ριζῶν, ἥτις εἶνε ἡ διανοίξασα εἰς τὴν ὀργανικὴν χημείαν ἀγνώστους ὁδοὺς ἐρεύνης, δι' ὧν ἐπετεύχθησαν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἐν τῇ χημείᾳ ἀποτελέσματα τὸν

γενικὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου προκαλέσαντα. Ἀξιοσημείωτον δὲ εἶνε ὅτι ὁ Bunsen ὁ ἐν ἀρχῇ τοῦ σταδίου αὐτοῦ ἐπὶ κινδύνῳ τῆς ἰδίας ζωῆς μεγίστας ὑπηρεσίας τῇ ὀργανικῇ χημείᾳ προσενεγκὼν καὶ τὴν μέθοδον ὑποδείξας τῆς ἀκριβοῦς ἐρεύνης καὶ γνώσεως τῆς συστάσεως τῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων, εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἔστρεψε τὰ νῶτα πρὸς τὴν ὀργανικὴν χημείαν καὶ ἀφωσιώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν καλλιεργίαν τῆς ἀνοργάνου χημείας.

Ὁ μαθητὴς καὶ βραδύτερον διάδοχος τοῦ Bunsen ἐν τῇ καθηγεσίᾳ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἁϊδελβέργης Victor Mayer, ὁ προώρως μεταλλάξας καὶ οὗτος τὸν βίον πρὸς μεγίστην βλάβην τῆς ἐπιστήμης, ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ αὐτοῦ λόγῳ κατὰ τὸ 1889 ἐκθέτων τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας τοῦ προκατόχου καὶ διδασκάλου του ἔλεγε περὶ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἑνώσεων τῆς κακοδμύλης τὰ ἑπόμενα· «δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ ἐπιστήμῃ σειρὰ χημικῶν ἐρευνῶν οὕτως εὐφυῶς παρὰ τοσαύτας πειραματικὰς δυσχερείας οὐδ' οὕτω τολμηρῶς καὶ ἐπιτυχῶς διεξαχθεῖσα, οἵα ἡ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Bunsen περὶ τῶν ἑνώσεων τῆς κακοδμύλης, τῶν ἐκτάκτως ἐπικινδύνων τούτων ἑνώσεων, ἀλλὰ καὶ τόσον καρποφόρων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὀργανικῆς χημείας, τῶν συνδυαζουσῶν τὸ πάνυ δηλητηριῶδες μετὰ τοῦ ἄγαν ἐκρηκτικοῦ. Χιλιοστόγραμμά τινα τῆς κυανιούχου κακοδμύλης ἐξατμισθέντα κατὰ τὴν συνήθη θερμοκρασίαν ἐντὸς μεγάλου θαλάμου ἀρκοῦσι νὰ δηλητηριάσωσιν ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου τὸν ἐν τῷ θαλάμῳ διαμένοντα. Ἕτερα παράγωγα τῆς κακοδμύλης παρέχουσιν ἀτμούς, ὧν ἡ ὄσφρησις προκαλεῖ εἰς τὰ ὀσφραντήρια ὄργανα σφοδροὺς καὶ διαρκεῖς πόνους· σταγὼν δ' ἐκ τούτων πίπτουσα ἐπὶ τοῦ δέρματος γεννᾷ δυσίατα ἕλκη. Συνάμα δὲ αἱ ἑνώσεις αὗται εἶνε τόσον ἀσταθεῖς, ὥστε μικρὰ θέρμανσις ἢ καὶ ταχὺ ρεῦμα ἀέρος δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἀπότομον ἀποσύνθεσιν αὐτῶν μετὰ σφοδρᾶς ἐκρήξεως. Ὁ Bunsen μόνον διὰ περιβλημάτων ἐξασφαλιζόντων δίκην σκαφάνδρου πάντα τὰ ἐλεύθερα τοῦ σώματος μέρη καὶ τῇ βοηθείᾳ εὐφυεστάτων συσκευῶν καὶ προσφορωτάτων μεθόδων κατώρθωσε νὰ ἐρευνήσῃ καὶ ἀναλύσῃ τὰς κινδυνωδεστάτας ταύτας ἑνώσεις». Ἡ σειρὰ τῶν ἐρευνῶν τούτων τοῦ Bunsen, καθ' ἃς ἐργαζόμενος ἀνέπνεε δι' ὑαλίνου σωλῆνος καὶ παρὰ πᾶσαν τὴν καταβληθεῖσαν προσοχὴν ἀπώλεσε τὸν ἕνα τῶν ὀφθαλ-

μῶν, παρίσταται ὡς μοναδικὴ περίπτωσις ἀξιοθαυμάστου ἐρεύνης ἅμα καὶ καρτερίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς χημείας.

Οὐ μόνον δ' ἡ χημεία ἀλλὰ καὶ ἡ φυσικὴ καὶ ἡ βιομηχανία ἀπέλαυσαν πολυτίμους ἐμπλουτισμοὺς διὰ τοῦ μεγαλοφυοῦς ἐρευνητοῦ καὶ ἐξόχου φυσιοδίφου. Ὁ λύχνος τοῦ Bunsen, δι' οὗ μετατρέπεται τὸ φωταέριον εἰς εὔχρηστον θερμαντικὴν ὕλην, τὰ ἠλεκτρικὰ στοιχεῖα τοῦ Bunsen, αἱ ἔρευναι αὐτοῦ περὶ τοῦ εἰδικοῦ βάρους καὶ τῆς ἀπορροφήσεως τῶν ἀερίων, αἱ σπουδαὶ αὐτοῦ περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς πιέσεως ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς πήξεως, τὰ πειράματα αὐτοῦ περὶ τῶν φαινομένων τῆς καύσεως καὶ διαπιδύσεως τῶν ἀερίων, περὶ τῶν προϊόντων τῆς καύσεως τῆς πυρίτιδος καὶ αἱ ἠλεκτρολυτικαὶ αὐτοῦ παρασκευαὶ τῶν μετάλλων τῶν ἀλκαλίων καὶ ἀλκαλικῶν γαιῶν, ἀπαρτίζουσιν ἐρεύνας, δι' ἃς ἡ φυσικὴ καὶ ἡ βιομηχανία ὀφείλουσι χάριτας τῷ Bunsen ὅσας καὶ ἡ χημεία.

Ὡς ἅπασαι αἱ ἐργασίαι τοῦ Bunsen, οὕτω καὶ ἡ ἐπινόησις τοῦ φερωνύμου αὐτοῦ λύχνου τοῦ συμπληρωθέντος ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ τοῦ Auer καὶ φωτίζοντος νῦν πανταχοῦ τῆς γῆς εἶνε κλασσική. Αἱ δὲ τελούμεναι διὰ τῆς φλογὸς τοῦ λύχνου τοῦ Bunsen ἀντιδράσεις διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν λεπτοφυΐαν αὐτῶν δὲν ἔχουσιν ἐφαμίλλους ἐν τῇ ἀναλυτικῇ χημείᾳ καὶ εἶνε ἀξιοθαύμαστοι. Κατὰ τὸ ἔτος 1880 ἐδημοσίευσεν ὁ Bunsen τὸν ὁδηγὸν τῶν διὰ φλογὸς ἀντιδράσεων «die Flammenreactionen» ὅστις ὡς κλασσικὸν πρωτότυπον ἔργον τῆς ἀναλυτικῆς χημείας θεωρεῖται, περιλαμβάνει δὲ μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας τὰς διαφόρους χρώσεις τῆς φλογὸς τὰς ἐκ διαφόρων πτητικῶν στοιχείων ἀπορρεούσας ὡς καὶ τὰς διὰ μαργαριτῶν καὶ τῶν ξυλαρίων τῶν κοινῶν πυρείων ἀντιδράσεις, αἵτινες εἶνε χαρακτηριστικαὶ τοῦ μεγαλοφυοῦς αὐτοῦ πνεύματος, δι' οὗ ἀείποτε ἐπεδίωξε τὴν δι' ἁπλῶν ἁπλουστάτων μέσων πειραματικὴν ἀνίχνευσιν οὐσιῶν καὶ διαλεύκανσιν χημικῶν φαινομένων.

Τὸ ἔργον τοῦ Bunsen περὶ τῶν μεθόδων τῆς ἀναλύσεως τῶν ἀερίων «die Gasanalysen», ὅπερ ἐπεξειργάσθη καθηγητὴς ἔτι ὢν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Μαρβούργης, ἀπετέλεσε τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς

ἐστηρίχθησαν πᾶσαι αἱ ὕστερον γενόμεναι ἐργασίαι ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ τῆς ἐπιστήμης, ὁ δὲ ὁδηγὸς αὐτοῦ πρὸς ἔρευναν τῶν ἰαματικῶν πηγῶν «Analyse der Mineralquellen» εἶνε καὶ νῦν ἔτι ὁ μόνος ἀσφαλὴς καὶ δόκιμος, δι' οὗ πολυάριθμοι τῶν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου ἰαματικῶν πηγῶν ἠρευνήθησαν καὶ θεραπευτικῶς ἐμελετήθησαν, καταστᾶσαι πολύτιμα ἰάματα διὰ τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα.

'Αλλὰ καὶ αἱ φωτοχημικαὶ ἔρευναι τοῦ Bunsen ἐβοήθησαν τὰ μέγιστα τὴν φωτογραφίαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν καταπληκτικῶν προόδων αὐτῆς, αἱ δὲ ἐργασίαι του περὶ καταμετρήσεως τῶν τριχοειδῶν δυνάμεων καὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ εἰδικοῦ θερμαντικοῦ ἁμιλλῶνται κατὰ τὴν ἐμβρίθειαν πρὸς τὰς ἐπὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐργασίας αὐτοῦ, δι' ὧν πολλὰ ζητήματα τῆς θεωρίας τῶν γαλβανικῶν ἀλύσεων διελευκάνθησαν.

'Ο Bunsen δὲν ἐπεδίωξε μόνον τὴν ἔρευναν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ εἰς τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν ὑποπιπτόντων φαινομένων, ἀλλ' ἐπεξέτεινεν αὐτὴν καὶ εἰς τὰ ὑπὸ γῆς φαινόμενα. 'Εν ἔτει 1846 καθηγητὴς ὢν ἐν Μαρβούργῃ ἐπεχείρησε ταξίδιον εἰς 'Ισλανδίαν, ἐν ᾗ ἐσπούδασεν ἐπιτοπίως τοὺς διαλείποντας φυσικοὺς πίδακας τῶν θερμῶν ὑδάτων τῶν πηγῶν Geysir, παρέσχε δ' ἐξήγησιν τῶν γεωδυναμικῶν τούτων φαινομένων, ἣν ἀντέκρουσαν μὲν ὁ Peterson καὶ ὁ Lang ἀπεδέξατο δ' ὅμως καὶ ἐπεβεβαίωσεν ὕστερον ὁ Andrea. Αἱ ἐπὶ τῶν πηγῶν τῆς 'Ισλανδίας ἔρευναί του αἱ καθοδηγήσασαι ἐν πολλοῖς τὴν ἐξήγησιν γεωδυναμικῶν φαινομένων ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1846 ἐν φυλλαδίῳ ἐπιστολιμαίῳ πρὸς τὸν διάσημον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χημικὸν Βερζέλιον.

Τὴν κατὰ διαλείμματα ἔκρηξιν τῶν πηγῶν τῆς 'Ισλανδίας ὁ Bunsen ἐξήγησεν ὡς ἕπεται· ἡ ἐν τῷ πόρῳ τῶν πηγῶν διηνεκῶς ἀνερχομένη στήλη τοῦ ὑπερθέρμου ὕδατος ἔχει ἐν βαθυτέροις τοῦ πόρου τόποις θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῶν 100^0, ἕνεκα τῆς θλίψεως, ἣν ἐξασκοῦσι τὰ ἐπικείμενα τῷ ὕδατι στρώματα ἐπὶ τὰ ὑποκείμενα. Τὸ ὑπέρθερμον τοῦτο ὕδωρ ἀνυψούμενον εἰς ἀνωτέρους τοῦ πόρου τόπους καὶ εὑρίσκον τὴν θλῖψιν ταπεινοτέραν μετατρέπεται ἀκαριαίως εἰς ὑδρατμούς, οἵτινες ἐκσφενδονίζουσι μεθ' ὁρμῆς καὶ πατά-

ROBERT BUNSEN

(1811 - 1899)

γου τὸ ὑπερκείμενον ὕδωρ τὸ κατὰ μέγα μέρος εἰς ἀτμοὺς ὁμοίως μεταποιούμενον. Ἡ ἀναβολὴ τῶν ὑδρατμῶν διαρκεῖ ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον τὸ ὕδωρ ἔχει τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς ἀτμοποίησιν θερμοκρασίαν, καταπαύει δὲ ἡ ἀνάδοσις τῶν ἀτμῶν εὐθὺς ὡς τὸ ὕδωρ ψυχθῇ τόσον, ὥστε νὰ παρακωλύηται ἡ περαιτέρω παραγωγὴ τῶν ἀτμῶν.

Ἀλλ' ἡ σπουδαιοτάτη ἀνακάλυψις τοῦ Bunsen εἶνε ἀναμφιλέκτως ἡ φασματοσκοπικὴ ἀνάλυσις, ἣν ἐπιτελέσας ὁ μεγαλοφυὴς φυσιοδίφης ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἐφαμίλλου αὐτῷ φυσικοῦ Kirchoff τῷ 1861 ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ συγγράμματι τῷ ἐπιγραφομένῳ «Ueber chemische Analyse durch Spectralbeobachtungen» ἤτοι «περὶ τῆς χημικῆς ἀναλύσεως διὰ τῆς φασματοσκοπήσεως», δι' οὗ κατεδείχθη εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἡ ὁδὸς δι' ἧς κατορθοῦται οὐ μόνον ἡ ἐξακρίβωσις τῆς χημικῆς συστάσεως τῶν ἐπὶ τοῦ γηΐνου πλανήτου ὑλικῶν σωμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἐν ἀποστάσει πολλῶν ἑκατομμυρίων λευγῶν ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου τὸ παγετῶδες χάος τοῦ κόσμου διασχιζόντων οὐρανίων σωμάτων. Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ἡ χημεία ἡ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οὖσα ἐπιστήμη ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ γηΐνου πλανήτου περιοριζομένη, ἀνυψώθη εἰς ἐπιστήμην τοῦ ὅλου κόσμου παρὰ τὴν ἀστρονομίαν ταχθεῖσα. Ἐκεῖνο δ' ὅπερ ὁ Οὐμβόλδος ἐν τῷ «κόσμῳ» αὐτοῦ ἔγραφε περὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων ὡς δημιουργηθέντων ἐκ τῆς αὐτῆς κοσμικῆς ὕλης, τοῦτο ἀπέδειξε πειραματικῶς ὁ Bunsen διὰ τῆς φασματοσκοπικῆς ἀναλύσεως, δι' ἧς ἐξηρευνήθη ἡ χημικὴ σύστασις τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων καὶ ἐξηγήθη ἡ αἰτία τῆς ἐν τῷ φωτοφάσματι τοῦ ἡλίου ὑπάρξεως τῶν σκοτεινῶν γραμμῶν τοῦ Frauenhofer. Ἡ δὲ μεγαλοφυὴς αὕτη ἀνακάλυψις ἐπραγματοποιήθη διὰ μέσων ἁπλῶν ἁπλουστάτων, ἅτινα χαρακτηρίζουσι τὸν μεγαλοφυᾶ ἐρευνητὴν ἅμα καὶ ἐπινοητήν. Ἡ πρώτη φασματοσκοπικὴ συσκευή, τουτέστι τὸ πρῶτον φασματοσκόπιον, τὸ φυλασσόμενον ὡς κειμήλιον ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ἀϊδελβέργης, εἶνε κατεσκευασμένον ἐξ ἑνὸς ξυλίνου παλαιοῦ κιβωτιδίου σιγάρων ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτοποθετήθησαν δύο παλαιαὶ διόπτραι ἐξ ἄλλων ὀργάνων ἀποσπασθεῖσαι καὶ ἓν ἁπλοῦν ὑάλινον πρίσμα ἐκ τῶν ἐν τοῖς μαθήμασι τῆς πειραματικῆς φυσικῆς χρησίμων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Bunsen ἐσπούδαζε τὰς διὰ διαφόρων πτητικῶν μετάλλων χρώσεις τῆς φλογὸς καὶ πρὸς ἀπομόνωσιν ὡρισμένων ταύτης χρώσεων μετεχειρίζετο κεχρωσμένα διαλύματα καὶ κεχρωσμένας ὑάλους ὡς καὶ νῦν ἔτι τελεῖται δι' ὑάλου κοβαλτίου ἡ πυρογνωστικὴ διάκρισις τοῦ καλίου ἀπὸ τοῦ νατρίου. Ὁ συνάδελφος τοῦ Bunsen καθηγητὴς τῆς φυσικῆς τότε ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ἀϊδελβέργης Kirchoff ὑπέδειξεν αὐτῷ ὡς εὐχερέστερον μέσον πρὸς ἀπομόνωσιν τῶν χρωμάτων τῆς φλογὸς τὴν ἐξερεύνησιν τῶν φασμάτων ἀντὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν κεχρωσμένων ὑάλων καὶ διαλυμάτων, οὕτωδὲ ἡ συνεργασία ἀμφοτέρων τούτων τῶν φυσιοδιφῶν κατέληξεν εἰς τὴν ἐπινόησιν τῆς πρώτης φασματοσκοπικῆς συσκευῆς, ἐξ ἧς μέχρι τοῦδε ἑκατοντὰς χιλιάδων κατεσκευάσθησαν, καθόσον τὸ φασματοσκόπιον κατέστη σήμερον ἀναπόσπαστον μέσον ἐρεύνης διὰ τὸν ἀστρονόμον, τὸν φυσικόν, τὸν χημικόν, τὸν γεωλόγον, τὸν ἰατροδικαστήν, τὸν ἀστυχημικόν, τὸν φυσιολόγον καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν χαλυβουργὸν καὶ χρωματουργόν.

Διὰ τοῦ φασματοσκοπίου ἀναλυόμενον τὸ ἐκπεμπόμενον φῶς ἐκ τῶν στερεῶν διαπύρων σωμάτων ἐξαιρέσει τῶν ὀξυγονούχων ἑνώσεων τοῦ διδυμίου καὶ ἐρβίου παρέχει ***συνεχὲς φάσμα*** συνιστάμενον ἐκ ραβδώσεων ἀλληλοδιαδόχων ἐρυθρῶν, πορτογαλλοχρόων, κιτρίνων, πρασίνων, κυανῶν, ἰνδικοκυανῶν καὶ ἰωδῶν.

Τὸ ἐκπεμπόμενόν φῶς ἐκ διαπύρων ρευστῶν σωμάτων ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων παρέχει ἐπίσης ***συνεχὲς φάσμα*** πανόμοιον πρὸς τὸ ἐκ διαπύρων στερεῶν σωμάτων παραγόμενον. Ἀλλὰ οἱ ἀτμοὶ καὶ τὰ ἀερώδη σώματα πυρούμενα καὶ διὰ τοῦ φασματοσκοπίου ἐξεταζόμενα δὲν παρέχουσι συνεχῆ φάσματα ἀλλὰ ***ἀσυνεχῆ καὶ διακεκομμένα,*** ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐλλείπουσιν ἐκ τούτων πολλαὶ τῶν κεχρωσμένων φωτεινῶν ραβδώσεων ἀναπληρούμεναι ὑπὸ μελανῶν, οὕτω δὲ φαίνονται τὰ φάσματα ταῦτα ἐκ φωτεινῶν ἅμα καὶ σκοτεινῶν ραβδώσεων συγκείμενα.

Διὰ τῆς ἀκριβοῦς ἐξετάσεως τῶν φωτεινῶν ραβδώσεων τῶν κεχρωσμένων φασμάτων παρετηρήθη ὅτι αὗται ἐκ τῶν αὐτῶν ἀερωδῶν

σωμάτων προερχόμεναι τὴν αὐτὴν πάντοτε θέσιν ἐν τῇ κλίμακι τοῦ φασματοσκοπίου κατέχουσι καὶ ἡ θέσις αὐτῶν ἡ οὐδέποτε δεξιόθεν ἢ ἀριστερόθεν ἐκκλίνουσα εἶνε ὡρισμένη, μόνιμος καὶ ἀναλλοίωτος ἐξαρτωμένη ἐκ μόνης τῆς φύσεως τῆς ὕλης τοῦ πυρουμένου σώματος καὶ ἀνεξάρτητος ἐκ τῆς ἐπικρατούσης θερμοκρασίας τῆς πυρώσεως αὐτοῦ, ἥτις ἐπιδρᾷ μόνον ἐπὶ τὴν λαμπρότητα τῶν ραβδώσεων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπὶ τὴν θέσιν τούτων.

Πρὸς σπουδὴν τῆς οὐσιώδους ταύτης ἰδιότητος τῶν διαπύρων ἀτμῶν γίνεται συνήθως χρῆσις πτητικῶν ἑνώσεων θερμαινομένων εἰς ὅσον ἔνεστιν ὑψηλὴν θερμοκρασίαν. Ἐὰν κατὰ τὴν ἐξέτασιν πτητικῆς τινος οὐσίας φανῇ κιτρίνη ράβδωσις συμπεραίνεται ἀσφαλῶς ὅτι ἡ θερμαινομένη οὐσία περιέχει νάτριον. Ἐὰν δὲ φανῇ ἐρυθρὰ ράβδωσις, συμπεραίνεται ὅτι ἡ οὐσία περιέχει λίθιον, καὶ αἱ χαρακτηριστικαὶ αὗται ἀντιδράσεις εἶνε τόσον εὐαίσθητοι, ὥστε δι' αὐτῶν ἀνιχνεύονται καὶ 3 ἑκατομμυριοστὰ τοῦ χιλιοστογράμμου νατρίου καὶ 9 ἑκατομμυριοστὰ τοῦ χιλιοστογράμμου λιθίου, τουτέστι ποσὰ τόσον μικρά, τόσον μηδαμινά, ὥστε δι' οὐδενὸς ἑτέρου ἐκ τῶν γνωστῶν τὴν σήμερον τῇ ἐπιστήμῃ μέσων δύνανται ν' ἀνιχνευθῶσι. Ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ χιλιοστόγραμμά τινα λιθίου ἐξατμιζόμενα εἶνε ἱκανά, ἵνα καὶ μετὰ πάροδον ἡμερῶν τινων ὁ ἀὴρ τῆς αἰθούσης διὰ τοῦ φασματοσκοπίου ἐρευνώμενος καταδείξῃ τὴν ἐρυθρὰν χαρακτηριστικὴν ράβδωσιν τοῦ λιθίου, ἀποτέλεσμα, ὅπερ συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ ὅτι ἡ φασματοσκοπικὴ ἀνάλυσις εἶνε ἡ ἀσφαλεστάτη καὶ ἡ εὐαισθητοτάτη τῶν χημικῶν ἀντιδράσεων.

Ἡ φασματοσκοπικὴ ἀνάλυσις ἔχει μεγίστην διὰ τὴν χημείαν σπουδαιότητα, διότι ἐνίοτε χημικοὶ ἐν ταῖς ἐρεύναις αὐτῶν ἀπαντῶσιν ἀντιδράσεις, ἃς ἀδυνατοῦσι νὰ ἐξηγήσωσι, καὶ αἱ περιστάσεις αὗται εἶνε ἀληθῶς μὲν σπάνιαι ἀλλ' ἅμα καὶ εὐτυχεῖς, διότι αἱ δυσεξήγητοι ἀντιδράσεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προέρχονται ἐκ νέων χημικῶν στοιχείων. Ἡ ἀμφιβολία τῶν χημικῶν τούτων περὶ τοῦ εὐτυχοῦς τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτῶν βίου γεγονότος, μόνον διὰ τῆς φασματοσκοπικῆς ἀναλύσεως διαλευκαίνεται, καθόσον μόνον διὰ ταύτης, οὔσης τῆς μόνης ἀληθοῦς μεθόδου πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν στοιχείων, δύνανται

μετὰ πεποιθήσεως νὰ ἀποφανθῶσιν, ἂν ἡ προκαλοῦσα τὰς δυσεξηγήτους ἀντιδράσεις ἕνωσις περιέχει νέον τέως ἄγνωστον στοιχεῖον. Ὄντως δὲ ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς φασματοσκοπικῆς ἀναλύσεως ἀνεκαλύφθησαν πλείονα νέα στοιχεῖα, ἐξ ὧν τὸ ρουβίδιον καὶ καίσιον ἐν τῇ ἀλοπηγῇ Dürkheim ὑπὸ τοῦ ἀνακαλύψαντος καὶ τὴν εὐφυᾶ μέθοδον Bunsen, τὸ θάλλιον ὑπὸ τοῦ Crookes, τὸ ἐπικληθὲν οὕτω δι' ὡραίαν πρασίνην ράβδωσιν ἣν κέκτηται τὸ φάσμα του, τὸ ἴνδιον ὑπὸ τοῦ Reich καὶ Richter τὸ παρέχον ἰνδικόχρουν ράβδωσιν καὶ τὸ γάλλιον ὑπὸ τοῦ Lecocq de Boisbaudran τὸ δι' ἰώδους ραβδώσεως χαρακτηριζόμενον, τὸ σκάνδιον, τὸ ἀργὸν καὶ τὸ ἥλιον [1].

Ἡ φασματοσκοπικὴ ἀνάλυσις ἔχει τὸ μέγα προσὸν ὅτι δύναται καὶ ἐξ ἀποστάσεων νὰ παράσχῃ ἀποτελέσματα· οὕτω δὲ καὶ μακρόθεν παρατηρούμενον καιόμενον πυροτέχνημα διὰ τοῦ φασματοσκοπίου ἐξεταζόμενον δύναται μετ' ἀσφαλείας νὰ παράσχῃ τὸ ποιὸν τῶν καιομένων αὐτοῦ συστατικῶν, καὶ ἡ ἀκρίβεια τῆς ἐξετάσεως ταύτης νὰ ἁμιλλᾶται πρὸς τὴν ἀκρίβειαν, μεθ' ἧς δύναται νὰ ἀποφανθῇ καὶ ὁ τὴν ποιοτικὴν ἀνάλυσιν τῶν συστατικῶν τοῦ πυροτεχνήματος ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ διενεργῶν χημικός. Τὸ προσὸν τοῦτο τῆς φασματοσκοπικῆς ἀναλύσεως παρέσχεν ἀξιοθαύμαστα ἀποτελέσματα κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν ἀναπεμπομένων ἐκ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ἡφαιστείων ποικιλοχρόων φλογῶν.

Κατ' ἀναλογίαν καὶ ἡ ἔρευνα φωτεινῶν ἀκτίνων ἐξ οὐρανίων σωμάτων ἐκπεμπομένων δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς ἀσφαλῆ συμπεράσματα περὶ τῶν χημικῶν συστατικῶν τῶν ἀστέρων τούτων.

Ἐπὶ τοῦ ἡλίου τελοῦνται εἰδικαὶ χημικαὶ δράσεις ἐξαρτώμεναι ἐκ τῆς παμμεγίστης ἐπικρατούσης ἐν αὐτῷ θερμοκρασίας καὶ τὰ τῶν

[1] Μετὰ ταῦτα ἐγένοντο προβολαὶ φασμάτων διὰ συσκευῶν καὶ ὀργάνων εὐγενῶς παραχωρηθέντων ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου συναδέλφου μου κ. Τιμ. Ἀργυροπούλου, οὗτινος ἡ ζηλευτὴ πειραματικὴ δεξιότης συνέτεινε τὰ μέγιστα εἰς τὴν διὰ βολταϊκοῦ τόξου παρασκευὴν καὶ θαυμασίαν προβολὴν τῶν φασμάτων τοῦ νατρίου, τοῦ λιθίου, τοῦ θαλλίου, τοῦ ἰνδίου, τοῦ ρουβιδίου, τοῦ καισίου, τοῦ γαλλίου, τοῦ χαλκοῦ, τοῦ ψευδαργύρου καὶ τοῦ ὀρειχάλκου.

ἡλιακῶν ἀκτίνων φάσματα περιλαμβάνουσι 3—4 χιλιάδας μελανὰς γραμμὰς κατεχούσας ὡρισμένην θέσιν ἐν τῷ φωτοφάσματι τοῦ ἡλίου. Ἡ ὕπαρξις τῶν μελανῶν τούτων γραμμῶν, τῶν παρατηρηθεισῶν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Fraunhofer, ἐξηγεῖται ἐκ τῆς παρατηρήσεως, καθ' ἣν σώματα ἀερώδη ἀπορροφοῦσιν ἐκ τῶν δι' αὐτῶν διερχομένων ἀκτίνων, ὅσας ταῦτα πυρούμενα ἐκπέμπουσιν, ἕνεκα δὲ τούτου δύνανται μελαναὶ γραμμαὶ ἐν φωτοφάσματι νὰ ὑπάρχωσι προερχόμεναι ἐξ ἀπορροφήσεως τῶν ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ ἡλίου ἐκπεμπομένων φωτεινῶν ἀκτίνων, αἵτινες διερχόμεναι διὰ τῆς ἀτμοσφαίρας τοῦ ἡλίου καὶ ἀπορροφούμεναι ὑπὸ τῶν ἐν διαπύρῳ καταστάσει εὑρισκομένων ἐν αὐτῇ ὁμοειδῶν σωμάτων τοῦ κέντρου τοῦ ἡλίου, παρέχουσιν ἀντὶ φωτεινῶν ραβδώσεων μελανὰς γραμμάς, ὧν ἡ θέσις ἀνταποκρίνεται πληρέστατα πρὸς τὰς φωτεινὰς ραβδώσεις τῶν ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἡλίου πυρουμένων σωμάτων.

Ἡ παρατήρησις αὕτη ὑπέδειξεν εἰς τοὺς ἀστρονόμους τὴν ὁδόν, δι' ἧς ἠδυνήθησαν νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὸ ἀπέραντον χάος τοῦ σύμπαντος καὶ νὰ διερευνήσωσι τὴν ὕλην τοῦ ἡλίου, τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων, τῶν κομητῶν καὶ τῶν νεφελοειδῶν.

Οὕτω δὲ μέχρι σήμερον ἐξηκριβώθησαν ὡς συστατικὰ τοῦ ***ἡλίου*** καὶ τὰ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου συστατικὰ τὰ ὑδρογόνον, κάλιον, νάτριον, λίθιον, καίσιον, ρουβίδιον, ἴνδιον, βάρυον, στρόντιον, ἀσβέστιον, μαγνήσιον, ἀργίλλιον, βηρύλιον, δημήτριον, λανθάνιον, διδύμιον, ὕττριον, ἔρβιον, μαγγάνιον, σίδηρος, χρώμιον, κοβάλτιον, νικέλιον, ψευδάργυρος, κάδμιον, χαλκός, μόλυβδος, κασσίτερος, τιτάνιον, βισμούθιον, οὐράνιον, μολυβδαίνιον, βανάδιον, λευκόχρυσος, παλλάδιον καὶ ἥλιον, ἀμφίβολος δὲ εἶνε ἡ ὕπαρξις ἐν τῷ ἡλίῳ τοῦ ὀξυγόνου, τοῦ ἀζώτου, τοῦ βρωμίου, τοῦ θείου καὶ πυριτίου.

Ἡ ἐξέτασις τοῦ δι' ἀνακλάσεως ἐπὶ τῶν ***πλανητῶν*** προσπίπτοντος φωτὸς τοῦ ἡλίου παρέσχε τὸ φωτόφασμα τοῦ ἡλίου μετά τινων τροποποιήσεων προερχομένων ἐκ τῆς ἀπορροφήσεως ἀκτίνων τινῶν ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας τῶν πλανητῶν. Οὕτως ἀπεδείχθη ὅτι ὁ Ἄρης καὶ ἡ Ἀφροδίτη ἔχουσιν ἀτμοσφαίρας περίπου ὁμοίας πρὸς τὴν τῆς

γῆς, ἡ δὲ σελήνη ὅτι στερεῖται ἀτμοσφαίρας ἢ κέκτηται ἀραιοτάτην, διότι τὸ ἐκ ταύτης φάσμα εἶνε ἐντελῶς ἀμετάβλητον, αὐτὸ τοῦτο τὸ ἡλιακόν.

Οἱ **ἀπλανεῖς** δ' ὅμως **ἀστέρες** παρέχουσι μεγίστην ποικιλίαν φασμάτων καὶ ἄλλοι μὲν τούτων οἱ χαρακτηριζόμενοι ὡς **λευκοὶ** ἢ ὡς **ἐλαφρῶς κυανοῖ** ἀστέρες, ἔχουσι φάσμα συνεχὲς μετὰ σχετικῶς εὐαρίθμων σκοτεινῶν γραμμῶν, οὕτω λ. χ. τὸ φάσμα τοῦ Σειρίου ἔχει σκοτεινὰς γραμμὰς ἀνηκούσας μόνον εἰς τὸ ὑδρογόνον, τὸ μαγνήσιον, τὸν σίδηρον καὶ τὸ νάτριον. Ἕτεροι τῶν ἀστέρων οἱ **κίτρινοι** ἐπικαλούμενοι παρέχουσι φάσματα μετὰ πολυαρίθμων σκοτεινῶν γραμμῶν προσομοίων πρὸς τὰς τοῦ φωτοφάσματος τοῦ ἡλίου· ἐξηκριβώθη δὲ ἡ ἐπ' αὐτῶν ὕπαρξις τοῦ ὑδρογόνου, τοῦ νατρίου, τοῦ μαγνησίου, τοῦ σιδήρου, τοῦ ἀσβεστίου, τοῦ ἀντιμονίου, τοῦ χρωμίου, τοῦ βαρύου, τοῦ μαγγανίου, ἔν τισι δὲ τούτων καὶ ἡ τοῦ βισμουθίου, τοῦ τελλουρίου, τοῦ ὑδραργύρου καὶ τοῦ ἀργύρου. Ἡ δὲ κατηγορία τῶν **ἐρυθρῶν ἀστέρων** παρέχει φάσματα μετὰ σκοτεινῶν γραμμῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ μελανῶν ταινιῶν, αἵτινες διήκουσι καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ φάσματος. Ἡ παρατηρουμένη αὕτη οὐσιώδης διαφορὰ τῶν φασμάτων τῶν ἀστέρων τούτων πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν ἀστέρων ἀποδίδεται εἰς τὸ ὅτι ἐπὶ τῶν ἐρυθρῶν τούτων ἀστέρων ἐπικρατεῖ θερμοκρασία σχετικῶς ταπεινὴ καὶ παρήχθησαν χημικαὶ ἑνώσεις εἰς ἃς ὀφείλονται αἱ ἐν τοῖς φάσμασιν αὐτῶν παρατηρούμεναι σκοτειναὶ ταινίαι.

Οἱ **κομῆται** οἱ περιοδικοὶ οὗτοι ἐπισκέπται τοῦ ἡμετέρου ἡλιακοῦ συστήματος καὶ οὗτοι διὰ τοῦ φασματοσκοπίου ἐρευνηθέντες εὑρέθησαν συνιστάμενοι ἐξ ἄνθρακος, ὑδρογόνου καὶ ἀζώτου ἐν διαπύρῳ καταστάσει.

Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ **νεφελοειδῆ** φασματοσκοπικῶς ἐξετασθέντα εὑρέθησαν συνιστάμενα ἐκ δύο κυρίως στοιχείων, ἐκ τοῦ ἀζώτου καὶ ὑδρογόνου, ἅτινα ἐν διαπύρῳ καταστάσει εὑρισκόμενα εἶνε τὰ κυριώδη συστατικὰ τῶν νεφελοειδῶν τῶν πάνυ προσφυῶς ἐπικληθέντων **κοσμικῶν ἐμβρύων,** καθόσον ἐκ τούτων ἐν τῷ ἀπείρῳ χρόνῳ θὰ γεννηθῶσιν ἀπλανεῖς ἀστέρες, πλανῆται καὶ δορυφόροι αὐτῶν.

Ἡ φασματοσκοπικὴ ἀνάλυσις δὲν εἶνε μόνον ἐπιστημονικὸν μέσον ἀσφαλὲς πρὸς ἀνίχνευσιν τῶν στοιχείων καὶ ἀνακάλυψιν νέων, ἀλλ' εἶνε καὶ μέσον χρησιμεῦον εἰς τὴν μεταλλουργίαν καὶ μεγίστας ὑπηρεσίας παρέχον τῇ χαλυβουργίᾳ. Ἡ εὐφυὴς καὶ ἁπλουστάτη μέθοδος τῆς κατασκευῆς τοῦ χάλυβος τοῦ Bessemer ὀφείλεται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ φασματοσκοπίου, δι' οὗ ὁ ἀρχιεργάτης μακρόθεν ἱστάμενος καὶ τὰς φλόγας τὰς ἐκ τοῦ πυρωτηρίου φασματοσκοπῶν, παρακολουθεῖ μετὰ τῆς μεγίστης ἀκριβείας τὸ τέλος, καθ' ὃ ἐπέρχεται διὰ τῆς τοῦ ἄνθρακος κατακαύσεως τοῦ χυτοσιδήρου ἡ μετατροπὴ τούτου εἰς σφυρήλατον σίδηρον καὶ μετὰ ταῦτα τὸ τέλος τῆς ἐργασίας τῆς παρασκευῆς τοῦ χάλυβος, καθ' ὃ παράγεται οὗτος ἐκ τοῦ σφυρηλάτου σιδήρου τῇ προσθήκῃ μαγγανιούχου χυτοσιδήρου. Κατὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ χυτοσιδήρου εἰς σφυρηλατοσίδηρον τὸ διακεκομμένον φάσμα τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἐξαφανίζεται καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀναφαίνεται φάσμα συνεχές· κατὰ δὲ τὴν μετατροπὴν τοῦ σφυρηλατοσιδήρου εἰς χάλυβα ἐξαφανίζεται τὸ κατὰ τὴν προσθήκην τοῦ μαγγανιούχου σιδήρου ἀναφαινόμενον φάσμα τοῦ μαγγανίου.

Τὸ φασματοσκόπιον εἶνε πολύτιμον ὄργανον καὶ εἰς τὸν ἰατροδικαστὴν χρησιμεῦον πρὸς ἀνίχνευσιν ἰχνῶν αἵματος ὡς καὶ πρὸς ἀνίχνευσιν τῶν δι' ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος δηλητηριάσεων. Εἰς τὴν ἀνακριτικὴν ἀρχὴν τὴν ἐπιδιώκουσαν τὴν ἀνακάλυψιν ἐγκλήματος καὶ ὡς ἴχνη τούτου ἔχουσαν κηλῖδας κεχρωσμένας, ἐπιβάλλεται ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ εἴδους τῶν κηλίδων τούτων καὶ ἡ βεβαίωσις ἂν αἱ κηλῖδες προέρχονται ἐξ αἵματος. Ὁ ἰατροδικαστής, πρὸς ὃν ἀποτείνεται ἡ ἀνάκρισις, εἰς τὸ φασματοσκόπιον προστρέχει, διότι καὶ ἴχνη τῶν ἐξ αἵματος κηλίδων μεθ' ὕδατος μιγνύμενα παρέχουσι διάλυμα, ὅπερ ἐντὸς καταλλήλου δοχείου χεόμενον καὶ μεταξὺ τῆς σχισμῆς τοῦ φασματοσκοπίου καὶ μιᾶς οἱασδήποτε φωτεινῆς φλογὸς παρεντιθέμενον, παρέχει φάσμα διακεκομμένον παραγόμενον ἐξ ἀπορροφήσεως ὡρισμένων ἀκτίνων τοῦ φωτός, αἵτινες καταφαίνονται ἐν τῷ φάσματι ὡς μελαναὶ ῥαβδώσεις, ἐπικαλούμεναι ***γραμμαὶ ἀπορροφήσεως***. Αἱ γραμμαὶ αὗται εἶνε χαρακτηριστικαὶ διὰ τὴν ἐν τῷ αἵματι ὀξυαιμοσφαιρίνην, ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἡ ὀξυαιμοσφαιρίνη τῇ προσμίξει ἀναγωγικῆς τινος οὐσίας μεταπέσῃ εἰς τὴν αἱμοσφαιρίνην, αἱ δύο μελαναὶ

ραβδώσεις συμπίπτουσιν εἰς μίαν πλατεῖαν, ἥτις εἶνε ἡ ράβδωσις τῆς αἱμοσφαιρίνης. Αἱ δύο ραβδώσεις τῆς ὀξυαιμοσφαιρίνης καὶ ἡ ἐκ τούτων δι' ἀναγωγῆς παραγομένη μία τῆς αἱμοσφαιρίνης εἶνε λίαν χαρακτηριστικαὶ διὰ τὸ αἷμα καὶ ἂν ὁ ἰατροδικαστὴς ἐν τῇ φασματοσκοπικῇ αὐτοῦ ἐρεύνῃ παρατηρήσῃ τὰς μελανὰς ταύτας ραβδώσεις δύναται ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς νὰ ἀποφανθῇ, ὅτι αἱ πρὸς ἐξέτασιν δοθεῖσαι αὐτῷ κηλῖδες εἶνε κηλῖδες ἐξ αἵματος προελθοῦσαι.

Διὰ τοῦ φασματοσκοπίου ἐπίσης τελεῖται καὶ ἡ ἐν τῷ αἵματι ἀνίχνευσις τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος, τοῦ δηλητηριώδους τούτου ἀερίου, ὅπερ γίνεται συνήθως πρόξενον δηλητηριάσεων, ἅτε παραγόμενον κατὰ τὴν ἀτελῆ καῦσιν τῶν ἀνθράκων. Καὶ ἐλάχιστα ποσὰ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος δὲν διαφεύγουσι τὴν φασματοσκοπικὴν ἔρευναν, καθόσον τὸ αἷμα τοῦ δηλητηριασθέντος ἀτόμου δι' ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος παρέχει φάσμα ἐξ ἀπορροφήσεως μετὰ χαρακτηριστικῶν δύο μελανῶν ραβδώσεων προσομοίων τῇ ὀξυαιμοσφαιρίνῃ, διαφέρει δ' ὅμως τοῦ φυσιολογικοῦ αἵματος, καθόσον μιγνύμενον μετ' ἀναγωγικῶν οὐσιῶν δὲν μεταπίπτει εἰς τὸ φάσμα τῆς αἱμοσφαιρίνης, τὸ ἐκ μιᾶς καὶ μόνης ραβδώσεως συνιστάμενον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν προσθήκην τῆς ἀναγωγικῆς οὐσίας παραμένουσιν ἐν αὐτῷ μεταξὺ φωτεινοῦ μεσοχώρου, αἱ δύο ραβδώσεις αἱ χαρακτηρίζουσαι τὸ δηλητηριασθὲν δι' ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος αἷμα.

Παρόμοια φάσματα δι' ἀπορροφήσεως λαμβάνονται καὶ ἐκ διαλυμάτων διαφόρων χρωστικῶν οὐσιῶν καὶ ἡ παρατήρησις αὕτη χρησιμεύει πρὸς ἀνίχνευσιν τοιούτων, χαρακτηριστικὰ φάσματα ἀπορροφήσεως παρεχουσῶν· οὕτω δὲ τὸ φασματοσκόπιον καθίσταται καὶ πολύτιμον ὄργανον εἰς τοὺς ἀστυχημικούς, οἵτινες δι' αὐτοῦ δύνανται ἀσφαλῶς νὰ ἀνεύρωσι χρωστικὰς οὐσίας τῆς λιθανθρακοπίσσης ἐντὸς τοῦ οἴνου, τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, τῶν ὀπῶν τῶν καρπῶν καὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς σακχαροπλαστικῆς, ὡς καὶ εἰς τοὺς χρωματουργοὺς τοὺς ἐκτιμῶντας διὰ τοῦ φασματοσκοπίου τὴν δύναμιν τῶν χρωστικῶν οὐσιῶν. Τόσον δὲ χαρακτηριστικὰ εἶνε τὰ ἐξ ἀπορροφήσεως ταῦτα φάσματα τῶν χρωστικῶν οὐσιῶν, ὥστε οὐ μόνον πρὸς ποιοτικὴν ἀνίχνευσιν ἐνδείκνυνται, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐξεύρεσιν τοῦ ποσοῦ

τῆς περιεχομένης χρωστικῆς οὐσίας ἐν τῷ ἐξεταζομένῳ διαλύματι, καθόσον ἡ λαμπρότης τῶν φασμάτων τούτων ἐξαρτᾶται οὐ μόνον ἐκ τοῦ πάχους τῆς στοιβάδος τοῦ ἐξεταζομένου διαλύματος ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς πυκνότητος αὐτοῦ. Αἱ παρατηρήσεις αὗται ἐπεξέτειναν τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ φασματοσκοπίου καὶ πρὸς τεχνικὰς καὶ φυσιολογικὰς ἐξετάσεις, δι' ὧν κατορθοῦται ὁ ποσοτικὸς προσδιορισμὸς χρωστικῶν οὐσιῶν ἐν διαλύμασι καὶ ἡ ἐξεύρεσις τοῦ ποσοῦ τῆς ὀξυαιμοσφαιρίνης ἐν τῷ αἵματι διὰ φασματοσκοπικῶν παρατηρήσεων [1].

Τοιαύτη καὶ τηλικαύτη εἶνε ἡ μεγαλειτέρα τοῦ αἰῶνός μας καὶ τὸν Bunsen δοξάσασα ἀνακάλυψις τῆς φασματοσκοπικῆς ἀναλύσεως, ἀλλ' ὁ ἐπινοητὴς αὐτῆς δὲν ἦτο μόνον εὐκλεέστατος ἐφευρετής, ἦτο ἐν ταὐτῷ καὶ διαπρεπέστατος καθηγητής, ἀπαράμιλλος διδάσκαλος καὶ μετριοφρονέστατος ὡς ἄνθρωπος.

Ὁ Bunsen διδάσκων εἶχε τὸν λόγον ἁπλοῦν, ἀλλὰ καθαρὸν καὶ πάνυ σαφῆ, ἡ δὲ αἴθουσα τῶν παραδόσεων αὐτοῦ κατεκλύζετο πάντοτε ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν τῆς χημείας, οἵτινες μεστοὶ ἐνθουσιασμοῦ ἠκροῶντο τῶν διδακτικωτάτων παραδόσεων τοῦ ἐξόχου αὐτῶν διδασκάλου. Ὡς πειραματιστὴς ἦτο ἀνυπέρβλητος οὐδέποτε σχεδὸν ἀποτυγχάνων ἐν τοῖς πειράμασιν, αἱ δὲ πρὸς ἐκτέλεσιν πειραμάτων συσκευαί του ἦσαν ἁπλαῖ καὶ εὐφυέσταται ὡς τὸ πολὺ παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπινοούμεναι καὶ κατασκευαζόμεναι καὶ τοῦτο, διότι ἀξιοθαύμαστον εἶχε τὴν δεξιότητα ἐν πάσῃ τεχνικῇ ἐργασίᾳ καὶ μεγίστην εὐχαρίστησιν ᾐσθάνετο ἐπὶ τοῦ φυσητῆρος ἐργαζόμενος καὶ ποικιλομόρφους συσκευὰς ἐμφυσῶν καὶ κατασκευάζων.

Τὰ μαθήματα τοῦ Bunsen ἦσαν ὅλως ἰδιόρρυθμα, δι' αὐτῶν ἐδιδάσκοντο οἱ σπουδασταὶ χημικοὶ τὰ δυσκολώτερα καὶ δυσνοητό-

[1] Μετὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς διαλέξεως ἐδείχθησαν τὰ δι' ἀπορροφήσεως φάσματα τῶν διαλυμάτων τοῦ αἵματος, τοῦ μετ' ἀναγωγικῶν οὐσιῶν μιχθέντος αἵματος, τοῦ δι' ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος δηλητηριασθέντος αἵματος, καὶ τῶν σκευαστῶν χρωστικῶν οὐσιῶν τῆς ἠωσίνης, τῆς κυανίνης, τῆς φθορεζίνης καὶ τῆς φουξίνης.

τερα μέρη τῆς ἐπιστήμης. Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν μαθημάτων ἦτο θεωρητικὴ φυσικοχημική· ἐν τῷ εἰδικῷ μέρει αἱ συνήθεις ἰδιότητες τῶν σωμάτων συντομώτατα ἀνεφέροντο, τοὐναντίον αἱ σπάνιαι φυσικοχημικαί, αἱ ἐπιστημονικωτέραν σημασίαν ἔχουσαι, ἐν ἐκτάσει διεσαφηνίζοντο. Ἐπίσης αἱ συνήθεις ἑνώσεις τῶν στοιχείων λίαν συντόμως ἐμνημονεύοντο, αἱ δὲ σπάνιαι διὰ μακρῶν· ἐφαρμογαὶ τῶν στοιχείων καὶ τῶν ἑνώσεων αὐτῶν σπανιώτατα ἀνεφέροντο. Ἀλλὰ αἱ μέθοδοι ἀναλύσεων σπανίων στοιχείων, αἱ ἀναλύσεις τῶν ἀερίων, τὰ φωτοχημικὰ καὶ ἠλεκτροχημικὰ πειράματα καὶ τὰ τῆς φασματοσκοπικῆς ἀναλύσεως ἦσαν τὰ μετὰ μεγίστης ἡδονῆς ὑπὸ τοῦ Bunsen ἐκτιθέμενα καὶ ἀναπτυσσόμενα.

Ὁ Bunsen εἶχε τὴν τιμήν, ἣν εὐάριθμοι ἔξοχοι καθηγηταὶ γερμανικῶν Πανεπιστημίων, νὰ ὑποδέχωνται αὐτὸν οἱ ἀκροαταί του κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ μαθήματος διὰ ποδοκροτημάτων, ἅτινα ἐν Γερμανίᾳ ὡς ὑψίστη τῶν πρὸς τοὺς διδάσκοντας τιμῶν θεωροῦνται. Τὰ ποδοκροτήματα ἐπανελαμβάνοντο πολλάκις παρατεταμένα ἐν τῷ μέσῳ τῶν μαθημάτων, ὅτε ὁ Bunsen εἰσήρχετο εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀνακαλύψεων, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ κεφαλαίου περὶ φασματοσκοπικῆς ἀναλύσεως ἡ αἴθουσα τῶν παραδόσεων ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐκ ποδοκροτημάτων ἀντήχει καὶ οἱ ἐνθουσιώδεις μαθηταὶ αὐτοῦ ἔφερον τὸν διδάσκαλόν των εἰς λίαν δύσκολον θέσιν· ἀλλ' οὗτος ὡς παιδίον ἠρυθρία καὶ μετὰ σεμνότητος ἔστρεφε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀνέμενε τὸ πέρας τῶν ποδοκροτημάτων, ὅτε καὶ ἐπανελάμβανε τὴν τελευταίαν αὐτοῦ φράσιν προσποιούμενος, ὅτι δὲν ἐννόησε περὶ τίνος ἐπρόκειτο καὶ τονίζων τὰς λέξεις «κατὰ τὸ 1861 **ἀνεκαλύφθη** ἡ φασματοσκοπικὴ ἀνάλυσις» οὐχὶ δὲ ὡς ἥρμοζε νὰ εἴπῃ ὅτι «κατὰ τὸ 1861 **ἀνεκάλυψα** τὴν φασματοσκοπικὴν ἀνάλυσιν».

Ὁ Bunsen ἀπὸ πρωίας μέχρις ἑσπέρας παρέμενεν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα δ' ἀκόμη ἔτη τῆς καθηγεσίας του μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου καὶ τῆς αὐτῆς ἀφοσιώσεως καὶ προθυμίας καθωδήγει τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἰς τὰς χημικὰς ἀσκήσεις καὶ ἐμόρφωνεν ἀρίστους ἀναλυτάς. Πάνυ δὲ δικαίως τὸ ἐργαστήριον τοῦ Bunsen ἐθεω-

ρεῖτο ὡς τὸ ἄριστον σχολεῖον πρὸς σπουδὴν τῆς ἀναλυτικῆς χημείας, ἅτε διευθυνόμενον παρὰ τοῦ ἀρίστου τῶν διδασκάλων, τοῦ διδάσκοντος δι' ἁπλουστάτων μέσων καὶ μετὰ κλασσικῆς ἀκριβείας τὰς μεθόδους τῆς ἀναλυτικῆς ἐρεύνης τῶν συστατικῶν τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Ἐν τῷ χημείῳ τοῦ Bunsen καθωδηγοῦντο οἱ ἀσκούμενοι εἰς τὰς διὰ φλογὸς ἀντιδράσεις, εἰς τὰς ποιοτικὰς ἀνιχνεύσεις σπανίων στοιχείων, εἰς τὰς ποσοτικὰς ἀναλύσεις σπανίων ὀρυκτῶν, εἰς τὰς ἀναλύσεις τῶν ἀερίων, εἰς τὰς ἀναλύσεις τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων καὶ εἰς φασματοσκοπικὰς ἀσκήσεις, τὰ δὲ ἀπασχολοῦντα ἰδίως τοὺς τελειοφοίτους θέματα ἦσαν οἱ χωρισμοὶ ἀπ' ἀλλήλων σπανίων στοιχείων, οἷον τοῦ ρουβιδίου καὶ τοῦ καισίου, τοῦ ὑττρίου καὶ ἐρβίου, τοῦ δημητρίου, λανθανίου καὶ διδυμίου, ὡς καὶ τῶν μετάλλων τῆς σειρᾶς τοῦ λευκοχρύσου ἤτοι τοῦ παλλαδίου, τοῦ ἰριδίου, τοῦ ροδίου, τοῦ ρουθηνίου, τοῦ ὀσμίου καὶ τοῦ λευκοχρύσου, ἐφ' ὧν ηὐτύχησα καὶ ἐγὼ νὰ ἐργασθῶ καὶ τὰ ἐκ τούτων παρασκευάσματά μου νὰ δωρήσω ἔκτοτε πρὸς ἐμπλουτισμὸν τῆς συλλογῆς τοῦ Χημείου τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Πανεπιστημίου.

Ἕνεκα πάντων τούτων ἐπὶ δεκαετηρίδας ὅλας τὸ ἐν Ἀϊδελβέργῃ χημεῖον τοῦ Bunsen ὑπῆρξε τὸ διεθνὲς ἐντευκτήριον, ὅπερ συνεκέντρου ἐν ἑαυτῷ ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς ὑφηλίου τοὺς ἐγκύπτοντας εἰδικώτερον εἰς τὴν σπουδὴν τῆς χημείας, ἵνα οὗτοι ὑπὸ τοῦ ἀνυπερβλήτου καὶ ἀπαραμίλλου διδασκάλου αὐτῶν διδαχθῶσι τὴν ἐπιστημονικὴν ἀκριβῆ ἔρευναν ἐν ταῖς χημικαῖς ἐργασίαις. Οὕτω δὲ ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Bunsen ἐξῆλθον πολυάριθμοι χημικοί, ὧν οἱ πλεῖστοι πανταχοῦ τῆς γῆς διασπαρέντες καὶ προεξεχούσας θέσεις κατέχοντες εὐγνωμόνως ἀναμιμνήσκονται τῆς διδασκαλίας ἐκείνου, ἥτις ἐμπνεύσασα αὐτοῖς ἐνθουσιώδη ἔρωτα πρὸς τὴν ἐπιστήμην, οὐ μόνον ἐμόρφωσεν αὐτοὺς ἐν τῇ εὐσυνειδήτῳ ἐπιστημονικῇ ἐργασίᾳ, ἀλλὰ καὶ διέπλασε τὸν νοῦν αὐτῶν καὶ ἤσκησεν εἰς τὴν εὐθυκρισίαν καὶ τὴν εὐστάθειαν τῶν σκέψεων.

Ὁ Bunsen εἶχεν ἀπεριόριστον μετριοφροσύνην καὶ φιλόφρονα συμπεριφοράν, μαρτύριον τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ εὐγενείας καὶ καλοκάγαθίας· εἶχε μεγαλοπρεπὲς παράστημα καὶ ὕφος ρεμβῶδες, ἔφερεν

ἐνδυμασίαν ἁπλῆν καὶ πῖλον πλατύγυρον· ὁσάκις δὲ ἐν ἑορταῖς ἠναγκάζετο νὰ ἐνδύηται τὴν ἐπίσημον μετὰ παρασήμων στολήν, διήρχετο διὰ μικρῶν ὁδῶν καὶ ἔφθανεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον· καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ αἰθούσῃ τῶν ἑορτῶν ἔφερε σκοπίμως τὸ ἐπανωφόριον αὐτοῦ μετ' ἀνυψουμένου τοῦ περιλαιμίου, ἵνα ἀποκρύπτῃ τὰ ἐπὶ τοῦ στήθους πολυάριθμα γερμανικὰ καὶ ξένα παράσημα.

Ὁ Bunsen ἐτιμᾶτο καὶ δι' ἰδιαιτέρας φιλίας ὑπὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Βάδης, ὅστις ἀπένειμεν αὐτῷ πάντας τοὺς προωρισμένους εἰς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου ἐπισήμους τίτλους, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1883, ἑορτάζοντι τὴν πεντηκονταετηρίδα, ἀπενεμήθη αὐτῷ καὶ ὁ ἐξαιρετικὸς τίτλος τῆς «*ἐξοχότητος*» «*Excellenz*».

Νέος ὁ Bunsen ἐτιμήθη διὰ τῆς φιλίας καὶ τῆς συνεργασίας ἐξόχων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης φυσιοδιφῶν. Μετὰ τοῦ Gay-lussak καὶ τοῦ Humboldt ἐν Παρισίοις συνεργαζόμενος ἐπεξειργάσθη μέθοδον ἐρεύνης τοῦ ἀέρος. Μετὰ τοῦ Βερζελίου, τοῦ Helmholtz, τοῦ Liebig καὶ τοῦ Woehler συνεδέετο διὰ στενῆς φιλίας, μετὰ τοῦ Kirchoff ἀνεκάλυψε τὴν φασματοσκοπικὴν ἀνάλυσιν καὶ μετὰ τοῦ διασήμου ἱστοριογράφου Herman Kopp συνεδέετο δι' ἐγκαρδίου φιλίας. Ἡ δυὰς αὕτη τῶν δύο τῆς Ἀϊδελβέργης σοφῶν καθ' ἑκάστην εἰς τὸν περίπατον ἐξερχομένων καὶ τὰς ἐξαισίους φυσικὰς καλλονὰς τῶν πέριξ τῆς πόλεως ἀποθαυμαζόντων ἦτο ὑποκείμενον τῆς κοινῆς περιεργίας. Ὁ μεγαλοπρεπὴς τὸ παράστημα Bunsen βαδίζων βραδέως ἀλλὰ μεγάλοις βήμασι καὶ ὁ βραχύσωμος Kopp μετὰ ταχύτητος παραπλεύρως βηματίζων ἐφαίνοντο καθ' ἑκάστην ἑσπέραν εἰς τοὺς ἀποκέντρους περιπάτους τῆς Ἀϊδελβέργης συζητοῦντες ἐπιστημονικὰ θέματα. Εἰλικρινὴς φιλία συνέδεεν ἀμφοτέρους, καίτοι διαφοραὶ μεγάλαι μεταξὺ τῶν χαρακτήρων αὐτῶν ὑφίσταντο. Ὁ Bunsen μεγαλοφυὴς ἐφευρετὴς καὶ ἐπινοητής, ὁ Kopp ἱστοριοδίφης καὶ ἀμίμητος ἐρανιστὴς ἐργασιῶν ἑτέρων ἐπιστημόνων. Ὁ Bunsen ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ βραχὺς καὶ σαφής, ὁ Kopp δι' ἀπεριορίστων καὶ δυσνοήτων περιόδων διατυπώνων τὰς ἰδέας του οὐ μόνον ἐν τοῖς μαθήμασιν ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς συγγράμμασιν, ἐν οἷς σελίδα ὅλην πολλάκις μία περίοδος καταλαμβάνει. Ὁ Bunsen τὰς νεωτέρας θεωρίας καὶ ὑπο-

θέσεις μὴ ἀποδεχόμενος, ὁ Kopp ἁπάσας τὰς νεωτέρας ἐργασίας μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ διαφέροντος παρακολουθῶν καὶ διερευνῶν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ Kopp ἦτο πολύτιμον συμπλήρωμα τοῦ Bunsen, καὶ ἂν ὁ Bunsen ἦτο γνώστης μέχρι τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν τῶν νεωτέρων προόδων τῆς ἐπιστήμης, τοῦτο ὤφειλεν εἰς τὸν Kopp, ὅστις μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας τὰς πολυαρίθμους ἐργασίας τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν ἀναγινώσκων παρεῖχεν ἐν ἀνακεφαλαιώσει εἰς τὸν φίλτατον αὐτῷ Bunsen πᾶν ὅ,τι ἐκ τῶν μελετῶν τούτων συνεκόμιζε καὶ συνεπέραινε.

Ὁ Bunsen ἐλατρεύετο ὑπὸ τῶν μαθητῶν του πρὸς οὓς πάνυ φιλοφρόνως ἐφέρετο καὶ ἀπὸ καρδίας ἠγάπα, μεθ' ὑπερηφανείας δὲ ἐμάνθανε τὴν εἰς καθηγεσίας Πανεπιστημίων τῆς Γερμανίας, τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἐγκαθίδρυσιν μαθητῶν αὐτοῦ. Ζωηραὶ μένουσιν ἐν τῇ μνήμῃ μου αἱ θερμαὶ συγχαρητήριοι λέξεις, ἃς ἔλαβον ὅτε ἀνήγγειλα πρὸς τὸν ἀγαπητόν μου διδάσκαλον τὸν διορισμόν μου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἔτι ζωηρότεραι αἱ συμπαθεῖς ἐκφράσεις δι' ὧν μοι συνεχάρη καὶ προφορικῶς ὅτε ἐν ἔτει 1894 ἐπιστρέφων ἐκ Βρυξελλῶν, ὅπου παρέστην ὡς ἐπίσημος ἀπεσταλμένος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐν τῷ διεθνεῖ συνεδρίῳ τῆς ἐφηρμοσμένης χημείας, ἐθεώρησα ἐπιβαλλόμενόν μοι καθῆκον νὰ διέλθω δι' Ἀϊδελβέργης καὶ ἴδω, καταθέτων τὰ σεβάσματά μου, τὸν σεπτόν μου διδάσκαλον, ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις διηρώτα με καὶ περὶ τοῦ ἀξιοτίμου καὶ σεβαστοῦ μοι συναδέλφου καὶ μαθητοῦ του ὡσαύτως κ. Χρηστομάνου ὡς καὶ περὶ τοῦ κ. Ἐμ. Δραγούμη ἐπίσης παρ' αὐτῷ μαθητεύσαντος.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Bunsen· ἀστὴρ φωτοβόλος ἐπὶ πεντηκονταετηρίδα ὅλην δι' ἐκλάμπρου φωτὸς τὴν ἐπιστήμην καταυγάσας· μέγας ἐρευνητὴς ρηξικελεύθους ἐπινοήσας ἀνακαλύψεις· ἀληθὲς σέμνωμα καὶ ἐγκαλλώπισμα τοῦ ἐν Ἀϊδελβέργῃ Πανεπιστημίου, τοῦ ἀρχαιοτέρου Πανεπιστημίου τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Bunsen ἓν ἔτι μέγα καὶ εὐκλεὲς ὄνομα προστίθεται καὶ κοσμεῖ τὸ Πάνθεον τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης, τὸ

περιλαμβάνον τοὺς κλεινοὺς καὶ ἐξόχους τοῦ λήξαντος αἰῶνος φυσιοδίφας Humboldt, Liebig, Hofmann, Helmholtz, Kekulé, Kirchoff καὶ Dubois-Reymond. Τὸ ἀκτινοβόλον φῶς τοῦ πνεύματος τοῦ Bunsen διὰ τῶν τιμαλφῶν καὶ γονίμων αὐτοῦ ἀκτίνων ἐσαεὶ θὰ φωτοβολῇ· ἐν εὐφημίᾳ θὰ ἀναφέρηται ἐσαεὶ τὸ δεδοξασμένον ὄνομά του κατὰ τὴν ἁπανταχοῦ διδασκαλίαν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἀνεξιτήλοις γράμμασι θὰ χαραχθῶσιν αἱ ἀνακαλύψεις του ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστήμης ὡς ὑπόδειγμα μεγαλουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· οἱ δὲ πλούσιοι καρποὶ τῆς μεγαλοφυοῦς διανοίας του θὰ διατηρῶνται, θὰ ἀκμάζωσι καὶ θὰ παρέχωσι βαρύτιμον κληρονομίαν εἰς τὰς ἐπερχομένας τῶν ἐπιστημόνων γενεάς.

Εἴθε δὲ εἰς τὰς γενεὰς ταύτας, ὧν κλῆρος καὶ ἀποστολὴ ἔσεται ἡ ἐπαύξησις τῆς πλουσίας ἐκείνου κληρονομίας, εἴθε εἰς τὰς γενεὰς ταύτας λέγω, νὰ ἀναφανῶσι καὶ Ἕλληνες ἐπιστήμονες ζηλωταὶ ἐκείνου καὶ μιμηταὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης καὶ εἰς δόξαν τῆς μεγάλης Ἑλλάδος.

Ἀναστάσιος Κ. Δαμβέργης

ΠΑΝΑΡΧΑΙΑ ΜΕΤΑΛΛΑ

Τὰ μέχρις ἡμῶν σωζόμενα μέταλλα τῆς ἀρχαιότητος διαφέρουσι συνήθως τῶν σημερινῶν, ὡς μὴ ὄντα ἐπίσης καθαρὰ καὶ ἀμιγῆ ἢ ὡς ἀποτελοῦντα κράματα μετ' ἄλλων μετάλλων κατ' ἀναλογίας διαφερούσας τῶν σήμερον ὡς χρησίμων παραδεδεγμένων. Οὐχ ἧττον ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι, καίτοι ὑπὸ τῆς χημείας καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς μεταλλουργίας μὴ βοηθούμενοι, εἶχον φθάσει εἰς θαυμασίαν τελειότητα ὡς πρὸς τὴν παρασκευὴν τῶν μετάλλων καὶ κραμάτων.

Πεῖραν τούτου παρέχουσιν ἡμῖν τὰ ἐν ἀρχαίοις τάφοις ἢ μνημείοις ἀνευρισκόμενα λείψανα μεταλλικῶν ἀντικειμένων καὶ ἡ χημικὴ αὐτῶν ἀνάλυσις, παραβαλλομένη πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀναλύσεως τῶν αὐτῶν μετάλλων, παραγομένων ἐκ τῶν αὐτῶν ὀρυκτῶν κατὰ τὰς νεωτέρας μεθόδους.

Σπουδαιοτάτην συμβολὴν εἰς τὴν χημείαν τῶν ἀρχαίων μετάλλων ἀποτελεῖ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐρεύνης μου περὶ τῆς συνθέσεως τῶν μοναδικῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἐλασμάτων ἐκ καθαροῦ μεταλλικοῦ σιδήρου σφυρηλάτου, τῶν εὑρεθέντων ἐσχάτως (1899) ἐνεσφηνωμένων μεταξὺ τῶν σπονδύλων τῶν στηλῶν τῶν Προπυλαίων τοῦ Παρθενῶνος, ὅτε αὗται ἕνεκα τῆς ἐπιχειρουμένης ἐπισκευῆς αὐτῶν καὶ τοῦ ἀετώματος μετεκινήθησαν, ὅπως λάβωσι τὴν ἀρχικήν των θέσιν, διασαλευθεῖσαν κατὰ τὸν ροῦν τῶν αἰώνων.

Ἑτέρα σπουδαία συμβολὴ εἶναι τὸ ἐξαγόμενον τῶν μελετῶν μου περὶ τῆς συνθέσεως τοῦ ἐκ χαλκοῦ καὶ κασσιτέρου συνισταμένου ἀρχαίου βρούνζου (κρατερώματος), οὗ δείγματα πλεῖστα λαβὼν ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν μουσείων καὶ παρὰ τῶν ἐνταῦθα ξένων ἀρχαιολογικῶν σχολῶν ἐξ ἐπισήμων ἀγαλμάτων καὶ εὑρημάτων τῆς ἀρχαιότητος, ἐπεχείρησα τὴν ἀνάλυσιν καὶ παραβολήν.

Ταῦτα μὲν θέλουσι δημοσιευθῆ ἐν εἰδικοῖς περιοδικοῖς· ὀλίγας δὲ

τινας παρατηρήσεις περὶ εὑρημάτων μολυβδίνων διαφόρου προελεύσεως ἐπεφύλαξα διὰ τὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ, κατὰ τὰς συνεδριάσεις τοῦ φυσιογνωστικοῦ τμήματος τοῦ ὁποίου ἐγίνοντο αἱ σχετικαὶ ἀνακοινώσεις.

Οἱ κατωτέρω ἀριθμοὶ σημαίνουσι τὰ διάφορα ἐξετασθέντα εἴδη τοῦ μολύβδου καὶ τὰς προελεύσεις αὐτῶν.

Δεῖγμα ὑπ' ἀρ. 1. Μόλυβδος ἐξαχθεὶς τῷ 1898 ὑπὸ τῆς ἐν Λαυρίῳ Γαλλικῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλείων ἐξ ὀρυκτῶν μολυβδούχων τοῦ Λαυρίου.

» » 2. Μόλυβδος ἐξαχθεὶς κατὰ Ἰανουάριον 1899 ὑπὸ τῆς ἐν Λαυρίῳ Ἑλληνικῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων ἐκ σκωριῶν καὶ ἐκβολάδων ἀρχαίων.

» » 3. Μόλυβδος καθαρώτατος ἐκ Raibl τῆς Καρινθίας, δὶς χημικῶς κεκαθαρμένος.

» » 4. Μόλυβδος εἰς πλάκας ἐκ τῶν ἁρμῶν τῶν σπονδύλων τῶν στηλῶν τοῦ Παρθενῶνος.

» » 5. Μόλυβδος ληφθεὶς τῷ 1862 ἐκ τῶν βάθρων τῆς εἰσόδου τοῦ Ναοῦ τῆς ἀπτέρου Νίκης ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ χρησιμεύσας εἰς τοὺς πάλαι οἰκοδομήσαντας τὸν Ναόν, ὅπως στερεώσωσιν ἐν τῷ μαρμάρῳ τὰς σιδηρᾶς κιγκλίδας τῆς ὡσαύτως σιδηρᾶς θύρας, ἧς τὰ φύλλα εἶχον ἐγχαράξει βαθείας τεταρτοκυκλικὰς αὔλακας εἰς τὰ μάρμαρα τῶν βάθρων.

» » 6. Μόλυβδος ἐκ τῆς Θόλου τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἀσκληπιείου.

» » 7. Μόλυβδος ἐκ τοῦ χείλους ἀγγείου μολυβδίνου, πιθανῶς ἀναθηματικοῦ, εὑρεθέντος ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Ἀσκληπιείου ἐν Ἐπιδαύρῳ.

» » 8. Μόλυβδος βλήματος σφενδόνης ἐκ Τροίας.

» » 9. Μόλυβδος βλήματος σφενδόνης ἐκ Χαιρωνείας.

» » 10. Μόλυβδος ἐκ μεγάλου δοχείου, ἴσως βυτίου μολυβδίνου, συγκεκροτημένου ἐκ μεγάλου φύλλου ἤτοι ἐλάσματος μολυβδίνου δεδι-

πλωμένου, ὅθεν μεταξὺ τῶν παρειῶν κοῖλου. Προέρχεται ἐκ Μυκηνῶν, ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἐφόρου Τσούντα.

Δεῖγμα ὑπ' ἀρ. 11. Μόλυβδος ἀρχαίας χελώνης μολύβδου τοῦ Λαυρίου, εὑρεθείσης εἰς Ἐργαστήρια Λαυρίου κάτωθεν σωροῦ ἀρχαίων σκωριῶν.

» » 12. Μόλυβδος ἀρχαίας χελώνης μολύβδου τοῦ Λαυρίου, εὑρεθείσης μεταξὺ ἐρειπίων ἀρχαίων καμίνων ἐν Σουρίζῃ τοῦ Λαυρίου. Ἐνῷ ὁ ὑπ' ἀρ. 11 μόλυβδος εἶναι ἀκάθαρτος, ὁ ὑπ' ἀρ. 12 ἐκαθαρίσθη μεταλλουργικῶς καὶ ἐστερήθη τοῦ ἀργύρου, ἔπειτα δὲ πάλιν ἐκ λιθαργύρου μετεβλήθη εἰς καθαρὸν μεταλλικὸν μόλυβδον.

» » 13. Μόλυβδος ὃν παρέχουσι κατὰ μέσον ὅρον οἱ γαληνῖται τοῦ Λαυρίου, περιέχοντες 68 % μολύβδου καὶ 500 γράμματα ἀργύρου κατὰ τόννον ὀρυκτοῦ.

Εἴδη μολύβδου	Μόλυβδος	Ἀντιμόνιον	Ἀρσενικόν	Χαλκός	Σίδηρος	Ψευδάργυρος	Κάδμιον	Νικέλιον	Ἄργυρος
1	89,24	5,62	1,02	2,89	0,62	0,31	0,01	0,11	0,18
2	94,46	1,55	2,37	0,92	0,19	0,10	—	0,07	0,34
3	99,88	0,02	—	0,07	0,01	0,01	—	—	0,01
4	97,99	0,92	0,08	0,35	0,40	0,15	0,01	0,01	0,09
5	98,32	1,02	0,05	0,28	0,11	0,12	0,01	0,01	0,08
6	98,53	0,96	0,04	0,18	0,12	0,09	—	0,01	0,07
7	98,96	0,53	—	0,44	0,06	—	—	—	0,006
8	88,81	4,60	1,02	2,66	2,88	—	—	ἴχνη	0,03
9	92,06	3,66	1,22	2,01	1,05	—	—	—	—
10	99,74	0,21	—	0,01	0,04	—	—	—	0,005
11	85,91	7,00	1,22	3,62	1,04	0,88	0,04	0,22	0,07
12	99,26	0,28	0,01	0,44	0,01	—	—	—	—
13	93,00	3,60	0,33	2,00	0,20	0,10	0,01	0,10	0,07

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι παριστῶσι τὴν ἑκατοστιαίαν σύνθεσιν τοῦ μεταλλικοῦ μολύβδου, δὲν ἐλήφθη δὲ ὑπ' ὄψει τὸ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ ἐπικαθήμενον λευκὸν ἢ τεφρόχρουν ἐπάνθημα (ἡ ἀρχαία Patina), ὅπερ

συνίσταται ἐξ ἁλάτων ἀνθρακικοῦ, χλωριούχου καὶ θειϊκοῦ μολύβδου, ἀνθρακικοῦ χαλκοῦ καὶ ἀσβεστίου καὶ ὑδροξειδίου τοῦ σιδήρου.

Ἐὰν δὲν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν ὑπ' ἀρ. 3 μόλυβδον, ὅστις εἶναι ἐκ Καριντίας, πάντες οἱ λοιποὶ εἶναι ἑλληνικοί. Εἰς τὰς ἀκολούθους σκέψεις δὲν θὰ συμπεριλάβωμεν καὶ τὸν ὑπ' ἀρ. 12 μόλυβδον, καίτοι ἑλληνικόν, διότι εἶναι κεκαθαρμένος καὶ δὲν προδίδει τὴν προέλευσίν του εἴτε ἐκ τοῦ ποσοστοῦ τοῦ ἀργύρου εἴτε ἐκ τῶν παρομαρτούντων ξένων μετάλλων.

Μεθερμηνεύοντες τὸν ἀνωτέρω πίνακα καὶ ἐκφράζοντες εἰς γράμματα τὰ ποσὰ τῶν κυριωτέρων ξένων μετάλλων, οἷον τοῦ χαλκοῦ, τοῦ καδμίου, τοῦ νικελίου καὶ τοῦ ἀργύρου, τὰ σπανίως ἀπουσιάζοντα ἐκ τῶν ἑλληνικῶν μολύβδων, ὅσα ἐν ἑνὶ τόννῳ μολύβδου (= 1000 χιλιογράμμοις) ἐμπεριέχονται, λαμβάνομεν τὰ ἀκόλουθα ἐξαγόμενα :

Ἐμπεριέχονται εἰς ἕνα τόννον μολύβδου		Χαλκός	Κάδμιον	Νικέλιον	Ἄργυρος
			(εἰς γράμματα)		
ὑπ' ἀρ.	1	32380	112	1232	2017
»	2	9740	—	741	3600
»	4	3570	102	102	918
»	5	2847	101	101	809
»	6	1927	—	101	707
»	7	4444	—	—	63
»	8	29950	—	—	338
»	9	21844	—	—	—
»	10	1002	—	—	50
»	11	42253	466	2560	816
»	13	21505	108	1108	756

Ἐκ δὲ τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων ἐξάγονται τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα :

Ὡς τύπος τοῦ ἐκ μολυβδούχων ὀρυκτῶν τῆς Λαυριωτικῆς παραγομένου μολύβδου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ ὑπ' ἀρ. 13, ὁ δὲ ἐκ τοιούτων ὀρυκτῶν λαμβανόμενος σήμερον ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἑταιρίας τοῦ Λαυρίου ὑπ' ἀρ. 1 εἶναι πλουσιώτερος εἰς ἄργυρον, διότι ἡ Ἑταιρία αὕτη συγκαμινεύει μετὰ τῶν κοινῶν ὀρυκτῶν καὶ ἀλλοδαπὰ μᾶλλον

ἀργυροῦχα, εὑρίσκεται δὲ νῦν εἰς θέσιν νὰ μεταλλεύηται πλουσιώτερα ἢ ἄλλοτε ὀρυκτά.

Ὁ ὑπ' ἀρ. 2 μόλυβδος τῶν Μεταλλουργείων Λαυρίου προέρχεται ἐκ λίαν ἀργυρούχων ἐκβολάδων, ἐστερημένων δὲ καδμίου.

Οἱ ὑπ' ἀρ. 4, 5, 6, 11 καὶ 13 μόλυβδοι καὶ διὰ τὸ κάδμιον καὶ τὸ νικέλιον, ὃ ἐνέχουσι, μάλιστα ὅμως διὰ τὸ ὅμοιον ποσοστὸν τοῦ ἀργύρου, ἀναγνωρίζονται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀναλύσεως ὅτι προέρχονται ἐκ Λαυρίου.

Οἱ δὲ ὑπ' ἀρ. 7, 8, 9 καὶ 10 μόλυβδοι, ἐὰν δὲν ἦναι ἐπίσης μεταλλουργικῶς κεκαθαρμένοι, ὡς ὁ ὑπ' ἀρ. 12, ὅπερ λίαν προβληματικὸν ἕνεκα τοῦ ἀλλοίου ποσοστοῦ τοῦ ἀργύρου, ἀφεύκτως δὲν πηγάζουσιν ἐκ τοῦ Λαυρίου.

Ἐν πρώτοις εἶναι τὰ ὑπ' ἀρ. 8 καὶ 9 μέταλλα τῶν βλημάτων τῶν σφενδονῶν ὑπερβολικῶς σκληρά, ὥστε οὔτε διὰ μαχαίρας εὐκόλως κόπτονται ἢ χαράσσονται, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἐκαθαρίσθη ὁ μόλυβδος καὶ παρέμειναν ἐντὸς αὐτοῦ τὰ κατὰ τὴν πρώτην τῆξιν μετ' αὐτοῦ ἐκ τῶν ὀρυκτῶν ἀποχωρισθέντα μέταλλα. Τότε ὅμως πρωτίστως ἅπας ὁ ἄργυρος ἔπρεπε νὰ ἐνυπάρχῃ εἰσέτι παρὰ τῷ μολύβδῳ. Καθὼς δὲ ἐκ τῆς ἀναλύσεως μανθάνομεν, ὁ μὲν μόλυβδος ὑπ' ἀρ. 8 τῆς Τρῳάδος ἐνεῖχεν εἰσέτι ἄργυρον καὶ δὴ ἅπαντα τὸν ἄργυρον τοῦ ἀρχικοῦ μὴ καθαρισθέντος μολύβδου. Ἀλλὰ μόλυβδον ἐνέχοντα 300—400 γράμματα ἀργύρου κατὰ τόννον δὲν ἔχομεν ἐν Λαυρίῳ. Πιθανὸν νὰ ἐπήγασεν ὁ μόλυβδος οὗτος ἐκ Μυτιλήνης ἢ ἐξ Ἀδραμητίου, ἔνθα ὑπάρχει γαληνίτης τοιοῦτο περίπου ποσοστὸν ἀργύρου περιέχων. Ὁ δὲ ὑπ' ἀρ. 9 μόλυβδος τῆς παρὰ τὴν Χαιρώνειαν εὑρεθείσης σφαίρας ἐνέχει τοσαύτην ποσότητα χαλκοῦ καὶ εἶναι τοσοῦτον σκληρός, ὥστε εὐλόγως εἰκάζεται ὅτι δὲν ὑπεβλήθη εἰς μεταλλουργικὸν καθαρισμόν, καίτοι ἐλεύθερος ἀργύρου ὤν. Πιθανὸν νὰ προῆλθεν ἐκ τῶν μεταλλείων τῆς ἄλλοτε Στρατονικίας, νῦν δὲ Ἰσβόρου, ἑνὸς τῶν Μανδεμοχωρίων μεταξὺ Λαριγόβης καὶ τοῦ Ἄθωνος, ἔνθα ὁ γαληνίτης εἶναι πτωχὸς εἰς ἄργυρον, ἢ ἐκ τῶν μεταλλείων τῆς Στεμνίτσης καὶ τοῦ Κρίβουλακ, ἔνθα καὶ οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς βορείου Μακεδονίας ἐμεταλλεύοντο καὶ σήμερον εἰσέτι ἐξάγεται γαληνίτης στερούμενος ἀργύρου, ἀντιμονίτης καὶ σανδαρράχη, ἐσχάτως δὲ ἀνεκαλύφθησαν καὶ ὀρυκτὰ θαλλιοῦχα (Λορανδίτης). Τέλος δέ, ἐὰν

ἐγνώριζον τότε τὸν καθαρισμὸν τοῦ μολύβδου ἐπὶ σκοπῷ τῆς ἀπομονώσεως τοῦ ἀργύρου καὶ ἐλήφθη διὰ τὰς σφενδόνας τοιοῦτος κεκαθαρμένος μύλυβδος, ὅστις θὰ ἦτο πολὺ ἁπαλός, διατὶ νὰ ληφθῇ ὁ ἀκριβώτερος καθαρὸς μόλυβδος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ νὰ σκληρυνθῇ ἐπίτηδες διὰ τῆς προσθήκης ἑτέρων μετάλλων, ἐνῷ ὁ ἀκάθαρτος μόλυβδος καὶ εὐθηνότερος εἶναι καὶ πολὺ σκληρότερος;

Μένει εἰσέτι νὰ συζητηθῇ ἡ προέλευσις τῶν καθαρωτάτων εἰδῶν μολύβδου ὑπ' ἀριθ. 7 καὶ 10, ἐξ ὧν κατεσκευάσθησαν τὰ πανάρχαια ἐκεῖνα ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ Μυκήναις εὑρεθέντα σκεύη. Ἐνταῦθα ἡ χρῆσις μολύβδου κεκαθαρμένου καὶ μάλιστα κατὰ μέθοδον ἐπιστημονικὴν εἶναι ἀναντίρρητος, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ σφυρηλατηθῇ καὶ νὰ ἐκταθῇ εἰς λεπτὰ καὶ ἰσοπαχῆ ἐλάσματα ὁ μόλυβδος, ἂν μὴ τυγχάνῃ καθαρώτατος. Ἐκ τούτου ὅμως ἀναγκαίως ἕπεται ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐγίνωσκον τὴν τέχνην τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ ἀργύρου ἐκ τοῦ μολύβδου διὰ τῆς μεθόδου τῆς κυπελλώσεως.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Πλίνιος καὶ ὁ Στράβων ἀναφέρουσι κάπως τὴν μέθοδον ταύτην, οὐδεὶς ὅμως Ἕλλην συγγραφεὺς περιγράφει αὐτήν. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἔχομεν ἐν Λαυρίῳ, τῷ τε ἀρχαίῳ καὶ τῷ νέῳ, τόσον ἁπτὰς ἐνδείξεις ὅτι οἱ σύγχρονοι τοῦ Περικλέους ἐξεμεταλλεύοντο τοὺς γαληνίτας οὐχὶ πρὸς παραγωγὴν τοῦ μολύβδου, δι' ὃν δὲν ὑπῆρχε κατανάλωσις οἵα τὴν σήμερον, ἀλλὰ χάριν τῆς ἀποκτήσεως τῶν ἐν αὐτοῖς πολυτίμων μετάλλων, ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, ὥστε δὲν ἐπιτρέπεται ἡμῖν ν' ἀμφιβάλλωμεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐν τῷ ὑψίστῳ πολιτισμῷ αὐτῶν δὲν ἠγνόουν καὶ τὰς λεπτομερείας τῆς ἐπιστημονικῆς κατεργασίας τῶν μετάλλων.

Ἡ κυπέλλωσις τοῦ ἀργυρούχου μολύβδου συνίσταται εἰς τὴν τῆξιν αὐτοῦ ἐν ὑψηλῇ θερμοκρασίᾳ παρουσίᾳ ἰσχυροῦ ρεύματος ἀέρος, δι' οὗ ἅπας μὲν ὁ μόλυβδος καίεται πρὸς ὀξείδιον τοῦ μολύβδου, ἤτοι λιθάργυρον, ὁ δὲ ἄργυρος δὲν προσβάλλεται καὶ μένει ἀναλλοίωτος. Δι' ἀποχύσεως τοῦ τηκομένου λιθαργύρου καὶ δι' ἀπορροφήσεως αὐτοῦ ὑπὸ τέφρας ὀστέων, ἐξ ἧς κατασκευάζεται τὸ κύπελλον ἐν ᾧ τήκεται ὁ μόλυβδος, ἀπομακρύνεται ἐντελῶς ὁ λιθάργυρος καὶ ἀπολαμβάνεται καθαρὸς ὁ ἄργυρος. Καὶ ὁ μὲν λιθάργυρος, πιθανῶς ἡ μολύβδαινα τοῦ Διοσκορίδου, συντηκόμενος μετ' ἄνθρακος, μεταβάλλεται αὖθις εἰς μεταλλικὸν μόλυβδον, τώρα ὅμως λίαν καθαρὸν καὶ ἁπαλόν, καθὸ

ἐστερημένον τῶν ξένων μεταλλικῶν προσμίξεων, ὁ δὲ ἄργυρος χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν διαφόρων κραμάτων. Τοιοῦτον ἐξ ἀργύρου 960 μερῶν καὶ χαλκοῦ 40 μερῶν εἶναι τὸ μέταλλον τῶν ἀρχαίων Ἀθηναϊκῶν μονοδράχμων, κρᾶμα δὲ ἐξ 975 μερῶν ἀργύρου καὶ μόνον 25 μερῶν χαλκοῦ εἶναι τὸ τῶν ἀρχαίων Ἀθηναϊκῶν τετραδράχμων, τῶν φερόντων τὴν γλαῦκα.

Ὁ λαυριωτικὸς ἄργυρος, ὁ ἐκ τῶν ἀρχαίων σκωριῶν ἀποκτηθείς, καθὼς καὶ ὁ τῶν νεωτάτων προϊόντων τῆς μεταλλουργίας τοῦ Λαυρίου, ἐνέχει πάντοτε 0,25 ἕως 0,47 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν χρυσοῦ. Ἀλλ' ὅσῳ σμικρὰ εἶναι κατὰ τὸ φαινόμενον ἡ ἀναλογία αὕτη καὶ ὅσῳ δύσκολος καὶ ἐπὶ νεωτάτων θεωριῶν τῆς ἀναλυτικῆς χημείας ἐρειδώμενος ὁ διαχωρισμὸς τῶν δύο τούτων πολυτίμων μετάλλων, οὐχ ἧττον οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι, οἵτινες δὲν μετεχειρίζοντο μόνον ἄπεφθον χρυσὸν τῆς νήσου Θάσου καὶ τοῦ Παγγαίου ὄρους, ἀλλὰ παρήγαγον αὐτὸν καὶ ἐν τοῖς μεταλλουργείοις τοῦ Λαυρίου, ἐγίνωσκον καὶ τὰς σχετικὰς μεθόδους τοῦ διαχωρισμοῦ τούτου καὶ ἔκοπτον τὰς περιφήμους τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους Λαυρεωτικὰς γλαῦκας.

Ἐὰν ὑπολογίσωμεν εἰς 3 ½ μόνον ἑκατομμύρια τόννους τὰς ἀρχαίας μολυβδούχους σκωρίας τοῦ Λαυρίου, ἃς ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστημονικὴ ἐπιτροπὴ κατεμέτρησε κατὰ τὸ 1866 καὶ ἃς ἀπὸ τοῦ 1863 ἤδη ἤρξατο ἀνακαμινεύουσα ἡ γαλλικὴ Ἑταιρία Σερπιέρη καὶ Ῥοῦ καὶ ἐν αἷς, πρὸς 10 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν κατ' ἐλάχιστον ὅρον τὸν ἐγκαταλειφθέντα μόλυβδον ὑπολογίζοντες, ἐνυπῆρχον εἰσέτι 350000 τόννοι ἀργυρούχου μολύβδου, ὧν ἕκαστος περιεῖχε πάλιν κατ' ἐλάχιστον ὅρον μόνον 900 γράμματα ἀργύρου, τότε συμπεραίνομεν ὅτι κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταεπταετίαν ἐξήχθησαν ἐν Λαυρίῳ ἐκ μόνον τῶν ἀρχαίων σκωριῶν καθ' ὑπολογισμοὺς βεβαίως μετριωτέρους τῆς ἀληθείας:

	310000	τόννοι μολύβδου	ἀξίας	περίπου	100000000	φρ.	χρ.
καὶ	300100	χιλιόγραμμα ἀργύρου	»	»	60000000	»	»
περιέχοντα	1500	» χρυσοῦ	»	»	50000000	»	»

Τὸ ἐξαχθὲν ὅμως καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἀρχαιότητος μέταλλον, οὗ λείψανον, μὴ δυνηθὲν νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῶν ὀρυκτῶν, ἦτο τὸ ἐν ταῖς σκωρίαις ἐγκαταλειφθέν, ἦτο βεβαίως τριπλάσιον τοῦ ποσοῦ τούτου, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ τῆς ἀπείρως πως διεξαγομένης τότε

καμινεύσεως ἀπώλεια ἀνήρχετο εἰς 25 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν τοῦ ἐμπεριεχομένου ἐν τοῖς καμινευθεῖσιν ὀρυκτοῖς μετάλλου. Εἰς 630 ἑκατομμύρια φράγκα χρυσᾶ ἀνῆλθεν ἄρα τὸ κεφάλαιον, δι' οὗ τὸ πάλαι ἀνηγέρθησαν τὰ ξύλινα τείχη, ἤτοι εἰς τὸ $^1/_3$ περίπου τοῦ κεφαλαίου, ὃ φέτος ἐζήτησεν ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις, ὅπως συμπληρώσῃ τὸν μελλότευκτον γερμανικὸν στόλον!

Ἀλλὰ σκοπὸς ἡμῶν ἦτο νὰ ἐξετάσωμεν ἂν ὁ μόλυβδος ὑπ' ἀριθ. 7 καὶ 10 ἦτο κεκαθαρμένος μόλυβδος ἐκ τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρίου, ἢ ἂν ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ βιομηχανία τῶν μετάλλων ἐπρομηθεύετο τὸ καθαρεῦον μέταλλον ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς!

(*Ἀνεκοινώθη ἐν συνεδριάσει τοῦ φυσιογνωστικοῦ τμήματος τῇ 20 Νοεμβρίου 1899*).

Α. Κ. Χρηστομάνος

Προσθήκη εἰς σελ. 22 στ. 12. «Διάφορον εἶνε τὸ ***τῷ λόγῳ εἰπεῖν, διελθεῖν διιέναι, διεξιέναι***, διότι ἡ χρῆσις πέραν τούτου δὲν προεχώρησεν. Ὁμοίως διάφορον τὸ ***ἐν βραχυτέροις εἰπεῖν*** καὶ ***ἐν βραχεῖ λέγειν***.

ΠΕΡΙ ΤΙΝΩΝ ΙΔΙΟΤΗΤΩΝ ΑΡΑΙΩΝ ΔΙΑΛΥΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΛΚΑΛΙΟΨΕΥΔΑΡΓΥΡΙΚΩΝ ΑΛΑΤΩΝ[1]

Πρὸ πολλοῦ ἔχει παρατηρηθῆ ὅτι ἀραιὰ διαλύματα ἀλκαλιαλάτων τοῦ ὀξειδίου τοῦ ψευδαργύρου ἀποσυντίθενται ἐὰν ζεσθῶσι.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο μοὶ ἐχρησίμευσεν ἵνα ἐξηγήσω ἀνωμαλίας τινας, ἃς εἶχον παρατηρήσει ἐπὶ τῆς ἠλεκτρικῆς δυνάμεως ἠλεκτρικῆς ἀναστρόφου (umkehrbar) στήλης, ἧς ὁ ἕτερος τῶν ἠλεκτρολυτῶν ἀπετελεῖτο ἐκ τοιούτου ἅλατος.

Τὰς ἀνωμαλίας ταύτας, ἤτοι ἀπότομον τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως κατάπτωσιν, δὲν ἠδυνάμεθα, τῆς θεωρίας ἐχόμενοι, ἄλλως νὰ ἐξηγήσωμεν ἢ δι' αἰφνιδίας ἐπαυξήσεως τῶν τοῦ ψευδαργύρου ἰόντων χωρούσης συνεπείᾳ χημικῆς τινος ἀποσυνθέσεως. Ἐπεβάλλετο ὅθεν ἡμῖν ἡ λεπτομερεστέρα ἔρευνα ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς χημικῆς ἀποσυνθέσεως τοιούτων ἀλάτων καὶ δὴ ἂν ταῦτα καὶ ἐν ψυχρῷ ἀκόμη ἀποσυντίθενται, διότι εἶνε γνωστὸν ὅτι μόνον ὅταν ζεσθῶσι πάσχουσιν ἀποσύνθεσιν καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀραιώσεως, καθ' ἣν ἄρχεται παρατηρουμένη ἡ ἀποσύνθεσις αὔτη, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἂν ὄντως ἡ τοιαύτη ἀποσύνθεσις εἶνε τὸ αἴτιον τῶν παρατηρηθεισῶν ἀνωμαλιῶν· τὸ τοιοῦτον θὰ ἠδυνάμεθα ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ βεβαιώσωμεν ἐκτελοῦντες πειράματα δίδοντα ἐξαγόμενα, ἅτινα διὰ τῆς ὑποθέσεως τοιαύτης ἀποσυνθέσεως a priori θ' ἀπεκδεχόμεθα.

Ἐν τοῖς κατωτέρω θέλομεν κατ' ἀρχὰς διαλάβει τὰ περὶ τῆς παρατηρηθείσης ἀνωμαλίας, μεθ' ὃ θέλομεν ἐκθέσει τὰς ἀναλυτικὰς ἐπὶ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν τοιούτων ἀλάτων παρατηρήσεις ἡμῶν καὶ τέλος τὰ ἐκτελεσθέντα πειράματα πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ τοιαύτη ἀποσύνθεσις ὤφειλε νὰ ἐπιφέρῃ ὁμοίας ἀνωμαλίας.

---

[1] Ἀνεκοινώθη εἰς τὸ φυσιογνωστικὸν τμῆμα τοῦ Συλλόγου τὴν 19ην 9βρίου 1898.

I

’Ηλεκτρεγερτικὴ δύναμις ἀλκαλιοψευδαργυρικῶν ἁλάτων.

Ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις βολταϊκῆς στήλης ἀπαρτιζομένης ἐκ δύο μετάλλων (ἰσοδυνάμων) ἐμβαπτισμένων ἐντὸς διαλύσεων διαφόρων ἁλάτων εὑρίσκεται ὡς ὁ Ostwald [2] ἔδειξε διὰ τοῦ τύπου.

$$H = \alpha\left(\log.\frac{\Pi_1}{\Pi_2} - \log.\frac{\pi_1}{\pi_2}\right)$$

Ἔνθα Η παριστᾷ τὴν ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν Π_1, Π_2 τὴν διαλυτικὴν πίεσιν τῶν δύο μετάλλων ἐν τοῖς ἅλασι, π_1, π_2 τὴν ὀσμωτικὴν πίεσιν τῶν διαλυμάτων αὐτῶν.

Παραμενόντων πάντων τῶν λοιπῶν ὅρων τῶν αὐτῶν, ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὀσμωτικῆς τῶν διαλυμάτων πιέσεως, ἤτοι, τοῦθ’ ὅπερ τὸ αὐτό, τῆς πυκνότητος τῶν διαλύσεων· οὕτω φέρ’ εἰπεῖν ἂν ἡ πυκνότης τοῦ ἑνὸς τῶν διαλυμάτων εἶνε ἑκατοντάκις μείζων τῆς τοῦ ἑτέρου ἡ διαφορὰ τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως ἀνέρχεται, ὡς δι’ ὑπολογισμοῦ δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν εἰς 0,06 Βὸλτ ἐπὶ μονατομικῶν μετάλλων, εἰς τὸ διπλάσιον ἐπὶ διατομικῶν τοιούτων.

Ἡ διαφορὰ αὕτη καθ’ ἑαυτὴν ἀξία λόγου δύναται νὰ γείνῃ πολὺ μεγαλειτέρα ὅταν ἐλαττώσωμεν πολὺ τὴν πυκνότητα τοῦ ἑτέρου τῶν ἠλεκτρολυτῶν· εἰς προγενεστέρως δημοσιευθεῖσαν διατριβὴν ἡμῶν [1], εἰς ἣν προέβημεν εὐθὺς μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ῥηθείσης ἐξόχου ἐργασίας τοῦ Ostwald, ἐζητήσαμεν νὰ ἐξακριβώσωμεν ἂν ὁ τύπος αὐτοῦ ἰσχύῃ καὶ κατὰ τὰς ἀκροτάτας (extrêmes) διαφορὰς πυκνότητος καὶ τοιαῦται παρουσιάζονται εἰς δύο περιπτώσεις:

1ον Ὅταν τὸ μὲν τῶν ἁλάτων εἶνε εὐδιάλυτον καὶ ἐν ἱκανῇ πυκνότητι, τὸ δὲ ἀδιάλυτον.

Ἂν τὸ ἅλας εἶνε τελείως ἀδιάλυτον οὐδὲν βεβαίως ἰὸν ἐγκλείει ὁ ἠλεκτρολύτης· ὁ ὅρος ὅμως ἀδιάλυτον δὲν εἶνε κυριολεκτικός, διότι

---

[1] Zeitschrift für physikalische Chemie (4) XI, 503, 1893.
[2] Zeitschrift für physik. Chemie XII, 298, 1893.

οὐδὲν ἅλας εἶνε ἐν ὕδατι ἀδιάλυτον τελείως ἀλλὰ δύναται νὰ εἶνε μόνον ἐξόχως δυσδιάλυτον, ὡς εἶνε φερ' εἰπεῖν ἅλατα οἷα τὰ $BaSO_4$, $PbSO_4$, $CaCO_3$, $AgCl$ κ.τ.λ.

2ον) Ὅταν τὸ μὲν τῶν ἁλάτων εἶνε εὐδιάλυτον, τὸ δὲ διπλοῦν ἢ πολύπλοκον ἐν γένει ἅλας τοῦ ἐμβαπτιζομένου μετάλλου. Τοῦτο ἤθελε συμβαίνει διότι ἐν διπλῷ τινι ἅλατι, λ. χ. $AgCl$ καὶ KCy, ὁ ἄργυρος δὲν εὑρίσκεται πλέον ὡς ἰὸν τῆς χλωριούχου αὐτοῦ ἑνώσεως, ἀλλ' εὑρίσκεται ἡνωμένος καὶ μετὰ τοῦ κυανίου καὶ μόνον ἐκ τῆς δευτέρας οὕτως εἰπεῖν διαστάσεως τοῦ συνθέτου τούτου ἰόντος, εἰς ἀργύρου καὶ κυανίου ἰόντα, θέλουσι προκύψει ἰόντα ἀργύρου, φυσικῶς ὀλιγώτερα ἢ τὰ ἀρχικὰ τὰ ἐκ τοῦ χλωριούχου ἀργύρου, ἀφ' οὗ ἐκ μέρους τούτων μόνον προέκυψαν.

Ἐκ τούτου προκύπτει μάλιστα καὶ τὸ ἑξῆς περίεργον ὅτι ἂν ἀδιάλυτόν τι ἅλας, ὡς ἄνω ὁ χλωριοῦχος ἄργυρος διαλυθῆ ὑπὸ ἑτέρου εὐδιαλύπτου — ἐνταῦθα τοῦ κυανιούχου καλίου — εἰς τὸ νέον διπλοῦν ἅλας καίτοι εὐδιάλυτον, θέλουσιν ὑπάρχει ὀλιγώτερα ἰόντα ἀργύρου ἢ εἰς τὸν χλωριοῦχον.

Ἐκ τούτων, συνῳδὰ τῇ θεωρίᾳ, προκύπτει ὅτι· τὰ ἀδιάλυτα καὶ πολύπλοκα ἅλατα ἕνεκα τῆς ἐξόχως μικρᾶς περιεκτικότητος ἰόντων μετάλλων δεικνύουσι λίαν μεγάλας διαφορὰς ἀπὸ τῆς κανονικῶς ὑπολογισθείσης (ἄνευ τοῦ ὅρου τῆς πυκνότητος) ἠλεκτρεγερτικῆς αὐτῶν δυνάμεως καὶ δὴ ἐπὶ τοσοῦτον μείζονας ἐφ' ὅσον εἶνε ἀδιαλυτότερα.

Πρὸς δὲ ἡ διαφορὰ αὕτη εἶνε ἔτι μείζων εἰς πολύπλοκον ἅλας σχηματιζόμενον διὰ διαλύσεως τοῦ ἀδιαλύτου παρ' ὅτι ***εἰς τὸ ἀδιάλυτον αὐτὸ τοῦτο.***

Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ ἐργασίᾳ ἡμῶν ἐξηλέγξαμεν ὡς ἀκριβῆ εἰς διαφόρους σειρὰς μετάλλων σχηματιζόντων τοιαῦτα ἅλατα, ὡς τοῦ ἀργύρου, μολύβδου, νικελίου, κοβαλτίου χαλκοῦ κ.τ.λ.

Ὅτε πρὸ καιροῦ τινος συνεχίζοντες τὴν τοιαύτην μελέτην ἡμῶν εἰργαζόμεθα ἐπὶ τῶν ἁλάτων τοῦ ψευδαργύρου, παρετηρήσαμεν εἰς τὸν ἐκ $Zn(OH)_2$ καὶ KOH ἀποτελούμενον ἠλεκτρολύτην ἀνωμαλίαν ὑπεμφαίνουσαν ἀσυγκρίτως μεῖζον ποσὸν ἰόντων ψευδαργύρου, ἀφ' ὅσον θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἐν διπλῷ ἅλατι τοῦ τύπου $KO\text{-}Zn\text{-}OH$.

Ἡ μέτρησις τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως ἐγένετο ὡς ἑξῆς:

Ἡ μὲν κάθοδος τῆς στήλης ἡμῶν ἀπετελεῖτο ἐξ ὑδραργύρου ἐμβεβαπτισμένου ἐντὸς καλομέλανος ἐν διαλύματι χλωριούχου καλίου διὰ τὸ σταθερόν, ἡ δὲ ἄνοδος ἐκ ψευδαργύρου ἐμβεβαπτισμένου ἐντὸς τοῦ πρὸς ἔρευναν ἅλατος αὐτοῦ σχηματιζομένου ἐκ τῆς προσθήκης σταγόνων ἐκ τοῦ καταλλήλου ἀντιδραστηρίου εἰς διάλυσιν δεκατοκανονικὴν θειικοῦ ψευδαργύρου.

Αἱ κατὰ ταύτην τὴν διάταξιν (δι' ἠλεκτρομέτρου Lippmann κατὰ τροποποίησιν Ostwald) μετρηθεῖσαι ἠλεκτρεγερτικαὶ δυνάμεις ἔδωσαν τ' ἀκόλουθα ἀποτελέσματα:

Zn ἐν	0,1N $ZnSO_4$	+ K_3AsO_4	=	0,735 Βόλτ.
»	»	+ K_4FeCy_6	=	0,759 »
»	»	+ Na_3PO_4	=	0,790 »
»	»	+ $NaHCO_3$	=	1,061 »
»	»	+ K_2S	=	1,081 »
»	»	+ KCy	=	1,613 »
»	»	+ KOH	=	0,672 »

Ἐνῷ αἱ παρατηρήσεις αὗται συμφωνοῦσι ἐπὶ τῶν λοιπῶν μὲ τὰ ὑπὸ τῆς θεωρίας προβλεπόμενα, ἐξαίρεσιν μεγάλην ἀποτελεῖ τὸ διὰ τῆς προσθήκης σταγόνος KOH παραγόμενον διπλοῦν ἅλας· διότι διάλυμα 0,1N KOH ὡς διαλύον ἴζημα ZCy_2 ὤφειλε νὰ παράσχῃ δύναμιν ἠλεκτρεγερτικὴν ἀνωτέραν τῶν 1,613 Βόλτ., ἢ ὡς ἀκριβέστερον ὑπελογίσαμεν, περίπου 1,663 καὶ ὅμως παρέσχε τοιαύτην μικροτέραν καὶ τῆς ἐν τῷ ἀρσενικικῷ ψευδαργύρῳ ἤτοι τῷ ἧττον δυσδιαλύτῳ ἅλατι εὑρεθείσης, τοῦθ' ὅπερ ὑποδεικνύει αὔξησιν καταπληκτικὴν τῶν ἰόντων ψευδαργύρου ὀφειλομένην εἰς χημικήν τινα ἀποσύνθεσιν, εἰς εὕρεσιν τῆς ὁποίας ἐπειράθημεν ὡς κατωτέρω.

II

Ἀποσύνθεσις ἀραιῶν διαλυμάτων ἀλκαλιοψευδαργυρικῶν ἁλάτων ἐν ψυχρῷ.

Ἐλάβομεν κατ' ἀρχὰς διάλυμα 2N $ZnSO_4$ ὅπερ ἐκορέσαμεν διὰ $Zn(OH)_2$ καὶ τὸ διῃρέσαμεν εἰς διαφόρου πυκνότητος διαλύματα,

οἷον 1N, 0,5N, 0,25N, 0,125N, 0,1N κτλ. δι' ἀραιώσεως. Ἐθερμάναμεν τὰ διαλύματα ταῦτα μέχρι ζέσεως καὶ παρετηρήσαμεν ὅτι ἀμέσως ἐσχηματίσθη ἵζημα λευκὸν εἰς τὰ διαλύματα πυκνότητος 0,125N καὶ 0,1N, σχεδὸν ἀμέσως εἰς τὸ 0,25N, μετά τινα μόνον λεπτὰ εἰς τὸ 0,5N, οὐδαμῶς δὲ οὐδὲ κατόπιν μακρᾶς ζέσεως εἰς τὰ 1N καὶ 2N, τοῦθ' ὅπερ δηλοῖ ὅτι ***ἀραιὰ διαλύματα ἀλκαλιοψευδαργυρικὰ πυκνότητος κατωτέρας τοῦ 0,25N ἀποσυντίθενται διὰ ζέσεως ἀμέσως, πυκνότητος 0,5N μόνον κατόπιν ζέσεως ἐπὶ λεπτά τινα, οὐδαμῶς δὲ διαλύματα πυκνότητος κανονικοῦ ἅλατος ἢ μείζονος.***

Ἐλάβομεν κατόπιν ὅμοια διαλύματα 0,1—0,25—0,5 καὶ 1N καὶ τὰ ἐθέσαμεν ἐντὸς μικρῶν φιαλιδίων διὰ πώματος ἐλαστικοῦ φραττομένων καὶ τὰ ἀφίσαμεν ἐν χώρῳ μὴ προσβαλλομένῳ ὑπὸ τοῦ φωτός· μετὰ 15 ὥρας παρετηρήσαμεν ἐν τῷ διαλύματι 0,1N ἄφθονον κρυσταλλικὸν ἵζημα ἐκ ZnO, μετὰ 24 δὲ κατόπιν ὥρας ἐπὶ τοῦ διαλύματος τῆς 0,25N πυκνότητος, παρετηρήσαμεν ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ φιαλιδίου ἀποτεθειμένον λεπτὸν κρυσταλλικὸν ἐπίστρωμα ἐξ ZnO· ὅμοιον παρετηρήσαμεν καὶ ἐπὶ τοῦ 0,5N ἀλλὰ μόλις μετὰ 12 ἡμέρας ἐνῷ ἐπὶ τοῦ 1N οὐδὲ μετὰ 1 μῆνα ἠδυνήθημεν νὰ παρατηρήσωμέν τι. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι καὶ ἐν ψυχρῷ ***ἀποσυντίθενται ὁμοίως τὰ ἀλκαλιοψευδαργυρικὰ ἅλατα τῆς πυκνότητος ἐν ᾗ ἀποσυντίθενται κατόπιν ζέσεως, ἀλλὰ διὰ χρόνου μακροῦ.***

III

Ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις πυκνῶν ἀλκαλιοψευδαργυρικῶν διαλυμάτων.

Ἀφ' οὗ τὰ κανονικὰ διαλύματα καὶ τὰ πυκνότερα τῶν κανονικῶν οὔτε ἐν ψυχρῷ οὔτε διὰ ζέσεως ἀποσυντίθενται, πρέπει, ἂν ἡ ὅλη θεωρία τῆς ἠλεκτρολυτικῆς διαστάσεως καὶ τῶν ὑπολογισμῶν ἐφ' ὧν εὑρέθη ὁ τύπος τοῦ Ostwald εἶνε ἀκριβής, οἱ διὰ τοιαύτης πυκνότητος τοῦ ἅλατος τούτου ἀποτελούμενοι ἠλεκτρολύται νὰ παρέχωσι σταθερὰν καὶ συμφώνως τῷ τύπῳ προβλεπομένην ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν.

Πρὸς ἐξακρίβωσιν τούτου ἐσχηματίσαμεν τὴν ἄνοδον τῆς ἐν λόγῳ

στήλης ἐξ ὑπαμοιβῆς ἐκ διαλυμάτων $ZnSO_4$ διαφόρου πυκνότητος ἀπὸ 2N—0,1N καὶ εὕρομεν τὰς ἑξῆς ἠλεκτρεγερτικὰς δυνάμεις:

2N	KOH	+ 2 σταγ. $ZnSO_4$	=	1,4025	Βόλτ.
		μετὰ 30 λεπτὰ	=	1,403	»
1N	»	+ 2 σταγ. $ZnSO_4$	=	1,375	»
		μετὰ 15 λεπτὰ	=	1,383	»
0,5N	KOH	+ 2 σταγ. $ZnSO_4$	=	1,248	»
		μετὰ 10 λεπτὰ	=	1,226	»
0,1N	»	+ 2 σταγ. $ZnSO_4$	=	0,672	»
		μετὰ 5 λεπτὰ	=	0,627	»
		μετὰ 1 ὥραν	=	0,596	»
		μετὰ 20 ὥρας	=	0,476	»

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ἐπικυροῦσι εὐλλώττως πάνυ τὰ ὑπὸ τῆς θεωρίας προβλεπόμενα.

IV

Διαλυτότης δυσδιαλύτων τοῦ ψευδαργύρου ἁλάτων ἐντὸς καυστικοῦ κάλεως διαφόρου πυκνότητος.

Ἐπειδὴ ἡ ἠλεκτρικὴ δύναμις κατόπιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Nernst καὶ τοῦ Ostwald ἐδείχθη ὅτι ἐξαρτᾶται οὑτωσεὶ καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν τῷ διαλύματι ἰόντων, δι' ὧν ἡ ἠλεκτρικὴ διαπορεύεται ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἕτερον τῶν πόλων, καθὰ ἐδείξαμεν, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς μέτρον τῆς πυκνότητος τοῦ ἔν τινι διαλύματι ἰόντων, τοῦ δυσδιαλύτου οὐσίας τινος καὶ τοῦ σχηματισμοῦ διπλοῦ ἢ πολυπλόκου ἅλατος. Πράγματι δέ, ἂν ἐρευνήσωμεν τὰ τῆς χημικῆς ἰσορροπίας, ἅλας τι τότε κατακρημνίζεται ἔν τινι διαλυτικῷ μέσῳ, ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἰόντων αὐτοῦ ἐν τῷ μέσῳ τούτῳ εἶνε ἐλάχιστος καὶ τὸ γινόμενον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνιόντων ἐπὶ τὸν τῶν κατιόντων φθάσῃ ὡρισμένην τινὰ δι' ἕκαστον σῶμα καὶ διαλυτικὸν μέσον σταθεράν.

Ἂν τώρα διὰ τῆς προσθήκης ἄλλου τινος μέσου ἡ σταθερὰ αὕτη γείνῃ μικροτέρα, τότε πρέπει τὸ ἵζημα αὐτὸ νὰ ἀφανισθῇ σχηματιζομένης ἄλλης ἑνώσεως περιεχούσης μικρότερον ἰόντων ἀριθμόν· ἐπομένως τὸ ἅλας ἐκεῖνο, οὗτινος διάλυμα δύναται νὰ διαλύσῃ ἀδιάλυτόν

τι ἅλας διὰ τοῦ σχηματισμοῦ πολυπλόκου τοιούτου, ἐκσπᾷ κατ' ἀνάγκην μικρότερον ἀριθμὸν ἰόντων· ὅθεν ὅταν ἅλας τι παρέχῃ μείζονα ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν ἐν τῇ ὡς ἄνω καταρτισθείσῃ στήλῃ τότε ὀφείλει νὰ διαλύσῃ τὸ ἅλας· ἐκεῖνο τὸ ἀδιάλυτον, ὅπερ ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιστάσεις δεικνύει μικροτέραν ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν καὶ ν' ἀφίσῃ ἀδιάλυτον τὸ δεικνύον μείζονα.

Οὕτω φέρ' εἰπεῖν ὀφείλει ἡ 0,1N διάλυσις KOH, ἡ ἐπιδείξασα 0,672B. οὐδὲν τῶν ὡς ἄνω δοκιμασθέντων ἀδιαλύτων τοῦ ψευδαργύρου ἁλάτων νὰ διαλύσῃ, καθ' ὅσον πάντα παρέσχον μείζονα ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν, ἐνῷ διάλυμα 0,5N ὀφείλει νὰ διαλύῃ πάντα πλὴν τοῦ κυανιούχου ψευδαργύρου, εὐκολώτερον δὲ ἢ τὸ 0,5N διάλυμα, διαλύματα KOH μείζονος πυκνότητος.

Πράγματι δὲ δοκιμάσαντες εὕρομεν ὅτι διάλυμα 0,1N οὐδὲν τῶν ἀνωτέρω ἁλάτων οὔτε ἐν ψυχρῷ οὔτε ἐν θερμῷ — πολλῷ μᾶλλον — δύναται νὰ διαλύσῃ, διάλυμα 0,5N KOH διαλύει εὐκόλως μὲν τὸν $Zn_3(AsO_4)_2$, Zn_2FeCy_6, $Zn_3(PO_4)_2$ δυσκόλως δὲ $ZnCO_3$ καὶ ZnS καὶ οὐδαμῶς $ZnCy_2$ ἐνῷ διάλυμα 1N ἢ 2N διαλύουσιν εὐκόλως πάντα τ' ἀνωτέρω, πλὴν τοῦ $ZnCy_2$, δυσδιάλυτα τοῦ ψευδαργύρου ἅλατα.

V

Πρὸς πειστικωτέραν ἔτι ἔνδειξιν ὅτι ἡ ἀναμφιρρήστως χωροῦσα χημικὴ δρᾶσις εἰς τ' ἀραιὰ ταῦτα διαλύματα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε ἄλλη τις ἢ ἀποσύνθεσις τοῦ ἀλκαλιοψευδαργυρικοῦ ἅλατος, ἐπανελάβομεν ὅμοιον πείραμα μὲ ἅλας καδμίου [1].

Τὸ κάδμιον εἶνε στοιχεῖον ἔχον πολλὰς ὁμοιότητας καὶ ἀναλογίας, ὡς γνωστόν, μὲ τὸν ψευδάργυρον, πλὴν φέρεται διαφόρως πρὸς τὰ ἀλκάλια, καὶ τὸ δι' ὑδροξειδίου σχηματιζόμενον ἵζημα δὲν ἀναδιαλύεται ἐν περισσείᾳ καυστικοῦ καλίου ἢ νατρίου, ἀναδιαλύεται δὲ μόνον ἐν ἀμμωνίᾳ χωρὶς ν' ἀποσυντίθεται διὰ ζέσεως. Προσθέσαντες

[1] Τὰς διὰ καδμίου παρατηρήσεις ἡμῶν ταύτας καὶ ἄλλας τινὰς κατωτέρω ἐποιήσαμεν βραδύτερον μετὰ τὴν ἐν τῷ Παρνασσῷ ἀνακοίνωσιν ἡμῶν καὶ τὸ πρῶτον ἤδη δημοσιεύομεν ἐνταῦθα.

ἐν τῇ αὐτῇ στήλῃ εἰς διάλυμα 0,1N KOH ἀντὶ θειικοῦ ψευδαργύρου σταγόνα θειικοῦ καδμίου, εὕρομεν τοὺς ἑξῆς ἀριθμούς·

0,640 Βόλτ. 0,639, 0,621, μετὰ 5 λεπτὰ 0,621, μετὰ 20 λεπτὰ 0,600, μετὰ 1 ὥραν 0,588.

Βλέπομεν ὅτι ἐνταῦθα οἱ ἀριθμοὶ εἶνε ἀσυγκρίτως σταθερώτεροι καὶ μείζονες τῶν εὑρεθέντων εἰς τὰ ἀρσενικικά, φωσφορικὰ καὶ σιδηροκυανιοῦχα ἅλατα τοῦ καδμίου, ἅτινα διαλύονται ὑπὸ καυστικοῦ καλίου καὶ ἅτινα ἔδωσαν ἡμῖν ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιστάσεις τοὺς κάτωθι ἀριθμούς·

	$Cd_3(FeCy_6)_2$		$Cd_3(PO_4)_2$		$Cd_3(AsO_4)_2$
	0,498 Βόλτ.		0,590 Βόλτ.		0,580 Βόλτ.
	0,489 »		0,582 »		0,577 »
		μετὰ 5′	0,450 »	μετὰ 5′	0,546 »
		μετὰ 60′	0,402 »	μετὰ 60′	0,529 »

Ἀντικαταστήσαντες δὲ τὸ KOH διὰ NH_4OH εὕρομεν ἀντὶ καταπτώσεως σὺν τῷ χρόνῳ τουναντίον αὔξησιν τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως· ἤτοι τοὺς ἀριθμοὺς 0,660, 0,650, 0,642, μετὰ 1 ὥραν 0,670, μετὰ 5 ὥρας 0,700, μετὰ 10 ὥρας 0,700.

Συμπέρασμα.

Ἐξ ὅσων ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν πειραματικῶν ἰδίᾳ ἐρευνῶν προκύπτει ὅτι·

1ον) Ἡ πυκνότης ὑφ' ἣν ἄρχονται ἀποσυντιθέμενα ἀραιὰ ἀλκαλιοψευδαργυρικὰ διαλύματα εἶνε ἡ 0,5N.

2ον) Ἡ ἀποσύνθεσις αὕτη δὲν συμβαίνει μόνον διὰ ζέσεως ἀλλὰ καὶ ἐν κοινῇ θερμοκρασίᾳ· ἡ διαφορὰ ἔγκειται μᾶλλον εἰς διάφορον ταχύτητα ἀντιδράσεως (Reactions-geschwindigkeit) ἥτις φυσικῷ τῷ λόγῳ εἶνε πολὺ μείζων ἐν ὑψηλῇ ἢ ἐν ταπεινῇ θερμοκρασίᾳ.

3ον) Προϊὸν τῆς ἀποσυνθέσεως ταύτης εἶνε ὁ ZnO, ἑπομένως αἱ χωροῦσαι ἀντιδράσεις κατὰ τὸν ὑπὸ KOH ἐν διαλύματι ἅλατος σχηματισμὸν ἰζήματος διαλυομένου ἐν περισσείᾳ KOH καὶ τὴν ἐν ἀραιώσει ἀποσύνθεσιν, δύνανται νὰ παρασταθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐξισώσεων·

$$ZnSO_4 + 2KOH = Zn \genfrac{<}{}{0pt}{}{OH}{OK} + SO_4 \genfrac{<}{}{0pt}{}{H}{K}$$

$$Zn \genfrac{<}{}{0pt}{}{OH}{OK} = KOH + ZnO.$$

Αὕτη δὲ ἡ ἀποσύνθεσις συμβαίνει ἕνεκα τῆς διασπάσεως ἰόντων ψευδαργύρου περισσοτέρων ἐν πολλῷ ὕδατι.

4ον) Τὰ ἅλατα τοῦ ψευδαργύρου ἀκολουθοῦσι τοὺς κανόνας, οἵτινες καθορίζουσι τὸ ποσὸν ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως, ἥτις ἀναπτύσσεται εἰς ἠλεκτρόδια, ὧν τὸ ὑγρὸν ἀποτελοῦσι ἀδιάλυτα, διπλᾶ ἢ πολύπλοκα ἐν γένει ἅλατα.

5ον) Ὅτι μετροῦντες τὴν ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν διαλυμάτων, ἐπειδὴ αὕτη παρέχει ἡμῖν τὸ μέτρον τῆς πυκνότητος τῶν ἰόντων ἐν τῷ διαλύματι, δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν πολλὰς ἀποσυνθέσεις ἢ χημικὰς δράσεις λεληθότως, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, χωρούσας, αἵτινες συμβαίνουσιν ἐντὸς τῶν διαλυμάτων τούτων.

Τοῦτο δὲν ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ παρατηρήσωμεν ἐπὶ τῶν ἀλάτων τοῦ ψευδαργύρου μόνον ἀλλὰ καὶ πλείστων ἄλλων ἑνώσεων. Οὕτω λ. χ. ἀνωμαλίας τινάς, ἃς ἔκτοτε, ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς πρώτης μελέτης ἡμῶν παρετηρήσαμεν [1], καὶ ἃς τότε ἀπεδώσαμεν εἰς ὁμοίας ἀποσυνθέσεις καὶ χημικὰς δράσεις ἤδη δυνάμεθα μᾶλλον ὡρισμένως καὶ ἀσφαλέστερον νὰ ἐξηγήσωμεν ὡς τοιαύτας.

Αἱ ἀνωμαλίαι αὗται ἦσαν διτταί.

1ον) Σὺν τῷ χρόνῳ κατάπτωσις τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως τῆς στήλης.

2ον) Σὺν τῷ χρόνῳ ὕψωσις τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως τῆς στήλης.

Ταύτας ἤδη δυνάμεθα, νομίζομεν ἀσφαλῶς καὶ κατὰ γενικὸν κανόνα ν' ἀποδώσωμεν, τὰς πρώτας μέν, εἰς χημικὰς δράσεις τεινούσας πρὸς σχηματισμὸν ἀλάτων ἐχόντων μείζονα διαστάσεως βαθμὸν (ἑπομένως καὶ ἀποσυνθέσεις τῶν ἀλάτων αὐτῶν), τὰς δὲ δευτέρας εἰς τοιαύτας τεινούσας πρὸς σχηματισμὸν τουναντίον ἀλάτων παρεχόντων ἧττονα διάστασιν καὶ δὴ διπλῶν ἢ πολυπλόκων ἀλάτων ἀφ' ἑνός, ἀλάτων δυσδιαλυτωτέρων ἀφ' ἑτέρου.

Ἔλθωμεν καὶ εἰς ὡρισμένα παραδείγματα. Πλὴν τῆς καταπτώσεως ἣν παρετηρήσαμεν εἰς τὸ καλιυδροξείδιον τοῦ ψευδαργύρου, παρετηρήσαμεν τοιαύτην καὶ εἰς τὰ φωσφορικὰ ἅλατα.

---

[1] Zeitsch. für phys. Chemie XII, 313. 1893.

Ἡ διάταξις ἦτο ἡ αὐτή· ὡς κάθοδος μὲν ἐχρησίμευεν ὁμοίως ἠλεκτρόδιον ἐξ ὑδραργύρου—καλομέλανος, ὡς ἄνοδος δὲ εὐδιάλυτα τῶν μετάλλων ἅλατα, οἷς προσετίθεντο σταγόνες φωσφορικοῦ νατρίου πρὸς ἀποτέλεσιν ἰζήματος.

	$Pb_3(PO_4)_2$		$Cd_3(PO_4)_2$		Ag_3PO_4		$Cd_2(PO_4)_3$
	0,703 B.		0,737 B.		0,341 B.		0,590 B.
	0,708 »		0,725 »		0,301 »		0,582 »
	0,692 »		0,722 »		0,310 »		0,579 »
μετὰ 5′	0,667 »	μετὰ 5′	0,563 »		0,288 »	μετὰ 5′	0,450 »
» 8′	0,646 »	» 10′	0,552 »	μετὰ 15′	0,280 »	» 10′	0,442 »
» 10′	0,625 »	» 15′	0,515 »	» 60′	0,308 »	» 15′	0,415 »
» 12′	0,577 »	» 60′	0,507 »		0,287 »	» 60′	0,407 »
» 100′	0,544 »						

Τὸ φαινόμενον τοῦτο δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν ὡς ἐκ τούτου ὅτι, ***κατὰ τὴν καθίζησιν φωσφορικοῦ ἅλατος ἐν ἀρχῇ μὲν σχηματίζεται τὸ οὐδέτερον ἅλας, βαθμηδὸν δὲ τὰ ὄξινα ἅλατα,*** καὶ τοῦτο διότι τὰ δεύτερα ἔχουσι μικρότερον συντελεστὴν διαστάσεως δι' ὃ καὶ παρέχουσιν μικροτέραν ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν· καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι τῶν ἀνωτέρω ἀλάτων ὁ βαθμὸς διαστάσεως δὲν ἐμετρήθη δι' ἄλλης ὁδοῦ πλὴν τῆς ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν γενομένης, ἀλλ' ἐξ ἀναλογίας ἄλλων φωσφορικῶν ἀλάτων, ὡς τῶν τοῦ νατρίου, δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν.

Ταῦτα μετρηθέντα ὑπὸ τοῦ Walden[1] ἔδωσαν τοὺς ἑξῆς συντελεστὰς ἠλεκτρικῆς ἀγωγιμότητος.

$NaH_2PO_4=80.5$ Na_2HPO_4 188.4 Na_3PO_4 342.4. Ἔτι μᾶλλον πρόδηλος γίνεται ἡ ἐξήγησις αὕτη ἐπὶ τῶν ἀνθρακικῶν ἀλάτων ἔνθα μέταλλα μονατομικὰ μὴ παρέχοντα βασικὰ ἅλατα ὡς ὁ Ag_2CO_3 παρέσχεν ἀριθμοὺς λίαν σταθεροὺς ἐν ᾧ τοιαῦτα ὡς ὁ χαλκὸς καὶ μόλυβδος παρέχοντα πλῆθυν τοιούτων ἑνώσεων, ἔδωσαν ἀριθμοὺς βαθμηδὸν σὺν τῷ χρόνῳ μικρυνομένους.

---

[1] Χημεία Ostwald II, 1,747.

	CuCO$_3$		PbCO$_3$		Ag$_2$CO$_3$
	0,234 B.		0,739 B.		0,200 B.
	0,208 »		0,737 »		0,200 »
	0,185 »	μετὰ 10′	0,731 »	μετὰ 5′	0,201 »
μετὰ 15′	0,172 »	» 66′	0,687 »	» 30′	0,200 »
» 60′	0,180 »				

Ὅμοια φαινόμενα, μὲ μικροτέρας διαφορὰς παρετηρήσαμεν καὶ εἰς τὰ ἀρσενικικὰ ἅλατα διὰ τὸν αὐτὸν βεβαίως λόγον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀντίστροφον φαινόμενον, ἤτοι αὔξησιν μετά τινα χρόνον τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως καὶ τοῦτο παρετηρήθη, ὡς λ. χ. εἰς τὸ ἄνω μνημονευθὲν παράδειγμα τῆς δι' ἀμμωνίας διαλύσεως τοῦ ὑδροξειδίου τοῦ καδμίου, ὁμοίως εἰς τὰ κάτωθι.

CdCy$_2$ (μέχρι σχηματισμοῦ μονίμου ἰζήματος).

0,644 Βόλτ. 0,652 μετὰ 10′ 0,699, μετὰ 20′ 0,700, μετὰ 40′ 0,698.

Καὶ τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶνε φυσικὴ τῆς θεωρίας συνέπεια δυνάμενον νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τούτου ὅτι τὰ σχηματιζόμενα ἐν περισσείᾳ ἀμμωνίας ἢ κυανιούχου καλίου διπλᾶ ἅλατα, ἅτινα ὀφείλουσι νὰ δείξωσι μείζονα ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν, δὲν σχηματίζονται ἀμέσως ἀλλ' ἀπαιτοῦσι χρόνον τινα.

Δὲν εἶνε δὲ βεβαίως ἡ ἁπλῆ γνῶσις τῆς πυκνότητος τῶν ἔν τινι διαλύματι ὑπαρχόντων ἰόντων τὸ μόνον κέρδος, ὅπερ διὰ τῶν μετρήσεων τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως τῶν διαλυμάτων τῶν μετάλλων δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν, ἀλλὰ πλεῖσται ἄλλαι ἔμμεσοι ἐφαρμογαὶ εἴς τε τὴν θεωρητικὴν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἀναλυτικὴν χημείαν· περιοριζόμεθα σημειοῦντες τὴν ὑπὸ τοῦ Behrend[1] ἐφαρμογὴν τοῦ ἠλεκτρομέτρου ὡς δείκτου κατὰ τὰς ὀγκομετρικὰς ἀναλύσεις, τὸν ὑπὸ τοῦ Goodwin προσδιορισμὸν τῆς διαλυτότητος τῶν ἁλάτων[2] καὶ τὴν ὑφ' ἡμῶν προταθεῖσαν νέαν μέθοδον πρὸς ποσοτικὴν ἀνάλυσιν διὰ τοῦ ἠλεκτρομέτρου[3].

Κ. Δ. Ζέγγελης

[1] Zeits. für phys. Chemie XI, 4. 1893.
[2] Zeits. für phys. Chemie XIII, 577. 1894.
[3] Κ. Ζέγγελη Περὶ χημικῆς συγγενείας σελ. 143. 1896.

Κ. ΜΑΛΤΕΖΟΥ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΤΡΕΙΣ

('Εν τῷ Φυσιογνωστικῷ τμήματι).

ΤΟ ΥΔΡΟΔΥΝΑΜΙΚΟΝ ΘΕΩΡΗΜΑ ΤΟΥ HELMHOLTZ

Ἡ θεωρία τῶν δινικῶν κινήσεων (mouvements tourbillonaires) διὰ τὰ ρευστὰ τὰ ἄνευ μεγάλης τριβῆς, στηρίζεται ἐπὶ θεωρήματος γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Helmholtz καὶ ὅπερ, κατὰ τὸν Poincaré, ἀποτελεῖ τὴν μεγαλειτέραν πρόοδον τῶν ὑδροδυναμικῶν θεωριῶν μέχρι τῆς σήμερον.

Τὸ θεώρημα τοῦτο πρῶτος εὗρε καὶ ἀπέδειξεν ὁ Cauchy, τῷ 1815 (Oeuvres d'Augustin Cauchy, 1re série. Tome I), ἀλλ' ὁ Helmholtz, ἀγνοῶν τὴν ὕπαρξιν τούτου ἀνεῦρεν ἐκ νέου καὶ ἐφήρμοσεν εἰς τὴν δινικὴν κίνησιν τῶν ρευστῶν, προσεπάθησε δὲ νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτὸ καὶ ἐν τῇ Δυναμικῇ Μετεωρολογίᾳ.

Ἐνταῦθα, ἀφοῦ δώσωμεν τὸν ὁρισμὸν τοῦ θεωρήματος τούτου, θὰ δείξωμεν ὅτι εἶνε μορφὴ ἑτέρου γενικοῦ θεωρήματος τῆς Μηχανικῆς, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Lagrange.

Ἐξισώσεις τῆς κινήσεως τῶν ρευστῶν. Ἔστωσαν, x_0, y_0, z_0 αἱ συντεταγμέναι ρευστοῦ μορίου διὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ χρόνου ($t=o$), x, y, z αἱ συντεταγμέναι αὐτοῦ εἰς τὴν στιγμὴν t, αἵτινες εἶνε συναρτήσεις τῶν x_0, y_0, z_0 καὶ τοῦ χρόνου· u, v, w αἱ συνιστῶσαι τῆς ταχύτητος αὐτοῦ, ρ ἡ πυκνότης καὶ p ἡ πίεσις τοῦ ρευστοῦ. Αἱ ἐξισώσεις τῆς κινήσεως τοῦ ρευστοῦ μορίου εἶνε, ὡς γνωστόν,

$$(1)\quad \frac{1}{\rho}\frac{\partial p}{\partial x}=X-\frac{du}{dt},\quad \frac{1}{\rho}\frac{\partial p}{\partial y}=Y-\frac{dv}{dt},\quad \frac{1}{\rho}\frac{\partial p}{\partial z}=Z-\frac{dw}{dt},$$

τῶν X, Y, Z παριστωσῶν τὰς συνιστώσας τῆς ἐξωτερικῆς δυνάμεως, τῆς ἐνεργούσης εἰς τὴν μονάδα τῆς μάζης τοῦ ρευστοῦ.

Θέσωμεν τοὺς ἑξῆς περιορισμούς. Ὑποθέσωμεν ἀφ' ἑνὸς ὅτι αἱ δυνάμεις X, Y, Z, δέχονται δυναμικόν, ἤτοι ὅτι ἔχομεν

$$X = \frac{\partial V}{\partial x}, \qquad Y = \frac{\partial V}{\partial y}, \qquad Z = \frac{\partial V}{\partial z},$$

ἀφ' ἑτέρου δ' ὅτι ἡ πυκνότης (ρ) εἶνε συνάρτησις μόνης τῆς πιέσεως (p) καὶ οὐχὶ τῆς θερμοκρασίας, ὅπερ πράγματι συμβαίνει προκειμένου περὶ ἑνὸς μόνου ὑγροῦ, ἢ ἀερίου ὑπείκοντος εἰς τὸν νόμον τοῦ Μαριόττου, οὗ ἡ θερμοκρασία εἶνε ἡ αὐτὴ πανταχοῦ, ἢ ἀερίου ὑποκειμένου εἰς ἀδιαβατικὸν μετασχηματισμόν. Τέλος, ἐὰν ὑπάρχωσι δύο ὑγρὰ ὑπερκείμενα, δέον ἡ πίεσις νὰ εἶνε σταθερὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ χωρισμοῦ.

Ὅταν λοιπὸν ἡ ρ εἶνε συνάρτησις μόνης τῆς p, ἡ παράστασις $\frac{dp}{\rho}$ εἶνε τέλειον διαφορικὸν καὶ ἡ παράστασις $\int \frac{dp}{\rho}$ εἶνε συνάρτησις τῆς p. Ἐὰν δὲ θέσωμεν $dV - \frac{dp}{\rho} = d\psi$, λαμβάνωμεν

$$\frac{\partial \psi}{\partial x} = \frac{\partial V}{\partial x} - \frac{1}{\rho}\frac{\partial p}{\partial x} = X - \frac{1}{\rho}\frac{\partial p}{\partial x}.$$

Αἱ ἐξισώσεις ἄρα (1) ἀποβαίνουσιν ἐνταῦθα

$$(2) \qquad \frac{du}{dt} = \frac{\partial \psi}{\partial x}, \qquad \frac{dv}{dt} = \frac{\partial \psi}{\partial y}, \qquad \frac{dw}{dt} = \frac{\partial \psi}{\partial z}.$$

Θεώρημα τοῦ Helmholtz. Θεωρήσωμεν ἤδη ἀπειρίαν ρευστῶν μορίων σχηματιζόντων εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ χρόνου κεκλεισμένην γραμμήν. Τὰ μόρια ταῦτα εἰς τὴν στιγμὴν t σχηματίζουσιν ἑτέραν γραμμὴν κλειστήν, (ἐὰν αἱ x, y, z εἶνε συναρτήσεις **συνεχεῖς** τῶν x_0, y_0, z_0)· *τὸ ὁλοκλήρωμα*

$$\int (udx + vdy + wdz),$$

εἰλημμένον κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς ταύτης, εἶνε σταθερόν. Εἰς τοῦτο συνίσταται τὸ θεώρημα τοῦ Helmholtz (μορφὴ Poincaré).

Δυνάμεθα δὲ νὰ γράψωμεν τὸ θεώρημα τοῦτο καὶ ὑπὸ ἑτέραν μορφὴν (μορφὴ Kirchhoff). Πρὸς τοῦτο θέσωμεν

$$(3)\quad \begin{cases} x_0 = \varphi_0(a, b, c), \\ y_0 = \varphi_1(a, b, c), \\ z_0 = \varphi_2(a, b, c), \end{cases}$$

τῶν a, b, c, οὐσῶν τριῶν νέων μεταβλητῶν μὴ ἐξαρτωμένων ἐκ τοῦ χρόνου. Ἐπειδὴ δὲ x, y, z εἶνε συναρτήσεις τῶν x_0, y_0, z_0, t, εἶνε συναρτήσεις καὶ τῶν a, b, c, t. Θὰ ἔχωμεν λοιπὸν

$$\frac{\partial\psi}{\partial a} = \frac{\partial\psi}{\partial x}\frac{\partial x}{\partial a} + \frac{\partial\psi}{\partial y}\frac{\partial y}{\partial a} + \frac{\partial\psi}{\partial z}\frac{\partial z}{\partial a}.$$

Ἀλλ' ἐὰν πολλαπλασιάσωμεν τὴν πρώτην τῶν ἐξισώσεων (2) ἐπὶ $\frac{\partial x}{\partial a}$, τὴν δευτέραν ἐπὶ $\frac{\partial y}{\partial a}$ καὶ τὴν τρίτην ἐπὶ $\frac{\partial z}{\partial a}$ καὶ προσθέσωμεν κατὰ μέλη, λαμβάνομεν

$$\frac{\partial\psi}{\partial a} = \frac{du}{dt}.\ \frac{\partial x}{\partial a} + \frac{dv}{dt}.\ \frac{\partial y}{\partial a} + \frac{dw}{dt}.\ \frac{\partial z}{\partial a}$$

Ἔχομεν λοιπὸν τελικῶς τὰς ἐξισώσεις

$$(4)\quad \begin{cases} \sum \frac{du}{dt}.\ \frac{\partial x}{\partial a} = \frac{\partial\psi}{\partial a} \\ \sum \frac{du}{dt}.\ \frac{\partial x}{\partial b} = \frac{\partial\psi}{\partial b} \\ \sum \frac{du}{dt}.\ \frac{\partial x}{\partial c} = \frac{\partial\psi}{\partial c} \end{cases}$$

Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων λαμβάνομεν τὴν σχέσιν

$$(5)\quad \frac{\partial u}{\partial b}.\ \frac{\partial x}{\partial a} - \frac{\partial u}{\partial a}\frac{\partial x}{\partial b} + \frac{\partial v}{\partial b}.\ \frac{\partial y}{\partial a} - \frac{\partial v}{\partial a}\frac{\partial y}{\partial b} + \frac{\partial w}{\partial b}.\ \frac{\partial z}{\partial a} - \frac{\partial w}{\partial a}\frac{\partial z}{\partial b} = \text{σταθερᾷ}$$

καὶ δύο ἄλλας ὁμοίας. Αἱ τρεῖς αὗται σχέσεις ἐκφράζουσιν ἐπίσης τὸ θεώρημα τοῦ Helmholtz.

Θὰ δείξωμεν ὅτι ἡ μορφὴ (5) ἐξάγεται ἀμέσως ἐκ γνωστοῦ θεωρήματος τῆς Δυναμικῆς ὀφειλομένου εἰς τὸν Lagrange.

Θεώρημα τοῦ Lagrange. Ἔστωσαν $a_1, a_2, \ldots a_{2k}$, 2k συναρτήσεις τῶν μεταβλητῶν $p_1, p_2, \ldots p_k$ καὶ $q_1, q_2, \ldots q_k$. Δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ἐπίσης τὰς p καὶ q ὡς συναρτήσεις τῶν a καὶ θέσωμεν μετὰ τοῦ Lagrange

$$[a_i, a_j] = \sum_{\mu=k}^{\mu=1} \left(\frac{\partial q_\mu}{\partial a_i} \frac{\partial p_\mu}{\partial a_j} - \frac{\partial q_\mu}{\partial a_j} \cdot \frac{\partial p_\mu}{\partial a_i} \right).$$

Τούτου τεθέντος, τὸ θεώρημα τοῦ Lagrange ἐκφέρεται ὡς ἑξῆς· Θεωρήσωμεν τὰς ἐξισώσεις τῆς κινήσεως ὑπὸ τὴν ***κανονικὴν μορφὴν*** (μορφὴ τοῦ Hamilton)

$$\frac{dp}{dt} = -\frac{\partial H}{\partial q}, \quad \frac{dq}{dt} = \frac{\partial H}{\partial p}.$$

Ἐὰν αἱ ἐξισώσεις

$$a_i = \text{σταθερᾷ}, \quad a_j = \text{σταθερᾷ},$$

παριστῶσιν ὁλοκληρώματα τῶν ἄνω ἐξισώσεων, θὰ ἔχωμεν καὶ

$$[a_i, a_j] = \text{σταθερᾷ}.$$

Ἐφαρμόσωμεν ἤδη τὸ θεώρημα τοῦτο εἰς τὴν περίπτωσιν, περὶ ἧς ἀσχολούμεθα.

Αἱ ἐξισώσεις τῆς ὑδροδυναμικῆς ὑπὸ τὴν μορφὴν (2) εἶνε κανονικαί[1]. Τῶν x_0, y_0, z_0 οὐσῶν συντεταγμένων τοῦ ρευστοῦ μορίου εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ χρόνου, καὶ ἑπομένως ἀνεξαρτήτων τοῦ χρόνου, δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὡς λύσεις τῶν ἐξισώσεων (2) τὰς ἑξῆς

$$(6) \quad \begin{cases} x_0 = \sigma_0 (x, y, z, t) \\ y_0 = \sigma_1 (x, y, z, t) \\ z_0 = \sigma_2 (x, y, z, t) \end{cases}$$

ὑπὸ τὸν περιορισμὸν νὰ εἶνε $\frac{d(x_0, y_0, z_0)}{dt} = 0$, καὶ διὰ $t = 0$ αἱ ἐξισώσεις νὰ ἀποβαίνωσι ταὐτότητες.

---

[1] Ἐνταῦθα εἶνε $H = \frac{1}{2}(u^2+v^2+w^2) - \psi$, $\frac{\partial H}{\partial u} = u$, $\frac{\partial H}{\partial x} = -\frac{\partial \psi}{\partial x}$.

'Αλλὰ τῶν σ_0, σ_1, σ_2 ἤτοι τῶν x_0, y_0, z_0, ἰσουμένων πρὸς σταθεράς, οὐσῶν λύσεων, καὶ αἱ a, b, c, αἱ ἐκ τῶν σχέσεων (3) λαμβανόμεναι συναρτήσεις τῶν x_0, y_0, z_0, ἰσούμεναι ἐπίσης πρὸς σταθερὰς θὰ ἐπαληθεύωσι τὰς ἐξισώσεις (2). 'Εφαρμόζοντες δὲ τὸ θεώρημα τοῦ Lagrange λαμβάνομεν

$$(7) \qquad [a, b] = A, \qquad [b, c] = B, \qquad [c, a] = C.$$

Αἱ τελευταῖαι αὗται σχέσεις εἶνε αὐταὶ αἱ (5) τοῦ Kirchhoff, αἱ ἐκφράζουσαι τὸ θεώρημα τοῦ Helmholtz.

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΑΝΤΙΚΑΤΟΠΤΡΙΣΜΟΥ ΕΝ ΤΩι ΚΟΛΠΩι ΤΟΥ ΦΑΛΗΡΟΥ

'Εν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν Annales τοῦ 'Αστεροσκοπείου 'Αθηνῶν ἐδημοσίευσα διατριβὴν «ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς αἰωρήσεως καὶ τῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν νήσων ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Φαλήρου». 'Επειδὴ δ' ἔκτοτε προσετέθησαν νέαι τινὲς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φαινομένου, ἐν τῷ παρόντι ἄρθρῳ θὰ ἀντιγράψω τὰ κυριώτερα μέρη τῆς εἰρημένης διατριβῆς, τὰ ἐν εἰσαγωγικοῖς τεθειμένα ἐν τῇ παρούσῃ, μεθ' ὃ θὰ προσθέσω τὰς νέας παρατηρήσεις μου.

«Διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς αἰωρήσεως τῶν νήσων δηλῶ τὸ ἑπόμενον φαινόμενον. Πολλάκις φαίνονται τὰ ἄκρα τῶν νήσων ἢ τῶν μεμακρυσμένων γλωσσῶν γῆς ὡς τεμνόμενα ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἢ ἀνυψούμενα πλαγίως [1]. 'Ενίοτε δὲ ὁλόκληρος ἡ νῆσος φαίνεται ᾐωρημένη, παρεντιθεμένης μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος φωτεινῆς ταινίας, γαλακτώδους ἢ ὑπολεύκου».

» Θὰ ἴδωμεν ἑτέρας περιέργους, ἐκ πρώτης ὄψεως, μορφὰς τοῦ φαινομένου, αἵτινες θέλουσι διαφωτίσῃ ἡμᾶς πλήρως ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ».

» Πρώτην φορὰν εἶδον τὸ φαινόμενον τοῦτο, περὶ οὗ πολλάκις μοὶ εἶχον ὁμιλήσῃ, τῇ 5 (ν) 'Ιανουαρίου 1896, μετὰ μεσημβρίαν, εὑρι-

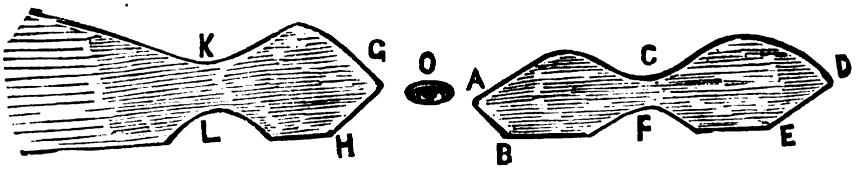
[1] 'Ο 'Αριστοτέλης *ἐν τοῖς Μετεωρολογικοῖς* αὐτοῦ ἀναφέρει τὸ φαινόμενον τῆς αἰωρήσεως τῶν ἄκρων, οὕτως «'Ανακλωμένη οὖν ἡ ὄψις ἀπὸ πάντων φαίνεται τῶν λείων, τούτων δ' ἐστὶ καὶ ἀὴρ καὶ ὕδωρ...... ***διόπερ αἵτ' ἄκραι ἀνεσπασμέναι φαίνονται ἐν τῇ θαλάττῃ...***»

σκόμενος εἰς *Τσιτσιφιές*. Ὁ οὐρανὸς ἦτο νεφοσκεπὴς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, ἔπνεε δ' ἄνεμος ἀσθενὴς ΒΑ. Εἰς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν τῶν νήσων, ἀλλὰ μᾶλλον μεμακρυσμένων αὐτῶν, εὑρίσκετο ἱστιοφόρον, ὅπερ δὲν ἦτο ἠωρημένον ».

»Τῇ 26 (ν) Ἰανουαρίου 1896, τοῦ οὐρανοῦ ὄντος ἐπίσης κεκαλυμμένου μετ' ἀνέμου βορείου ψυχροῦ, κατῆλθον εἰς νέον Φάληρον πρὸς ἐξέτασιν τοῦ φαινομένου τούτου, ὅπερ προέβλεπον ὅτι θὰ ἐλάμβανε χώραν».

»Εἶδον τῷ ὄντι δύο νήσους χαμηλὰς πρὸς ΝΝΑ. Ἡ μία τούτων ἦτο ἠωρημένη κατὰ τὰ ἄκρα. Παρατηρῶν δὲ μετὰ προσοχῆς εἶδον ὅτι αἱ γραμμαὶ αἰωρήσεως δὲν ἦσαν ἀκίνητοι, ἀλλ' ἐταλαντεύοντο, ἐλευθεροῦσαι εἰς τὸ ὄμμα τοῦ παρατηρητοῦ καὶ ἀποκρύπτουσαι ἐναλλὰξ μέρος τῶν ἠωρημένων ἄκρων ».

«Ἡ δευτέρα νῆσος ἐπεδείκνυεν ἕτερα λίαν ἐνδιαφέροντα φαινόμενα. Ἡ νῆσος αὐτη, ἔχουσα τὸ κάτωθι σχῆμα, εὑρίσκετο πλησίον γλώσ-

σης γῆς ἐπίσης ἠωρημένης εἰς GH. Παρατηρῶν δὲ μετὰ προσοχῆς ἐξεπλάγην ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀπόστασις τῶν δύο ἄκρων A καὶ G ηὐξομειοῦτο ἐναλλάξ, δὶς δὲ καὶ ἐμηδενίσθη, τῶν A καὶ G συνενωθέντων. Τοῦτο ἐξηγεῖτο ὑποτιθεμένου ὅτι αἱ δύο αὗται ξηραὶ ἀπετέλουν μίαν μόνην τοιαύτην, καὶ ὅτι τὸ ὀπτικὸν φαινόμενον ἀπέκοψεν αὐτὰς εἰς δύο. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐπεβεβαιώθη καθότι εἶδον ὅτι μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων A καὶ G ὑπῆρχε τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου μικρὸν σκοτεινὸν μέρος (μέρος γῆς), ὁρώμενον ὡς σημεῖόν τι **O** μετέωρον ».

»*Ἡ ὑποδιαίρεσις* αὕτη τῶν νήσων, φρονοῦμεν ὅτι εἶνε νέον φαινόμενον [1], ὅπερ συνδυάζω μετὰ τοῦ φαινομένου τῆς αἰωρήσεως, ὡς ἐχόντων ἀμφοτέρων τὴν αὐτὴν ἀρχήν».

[1] Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀνωτέρω εἶδον ὅτι ὁ Θεόφραστος ἐγνώριζε τὸ φαινόμενον τῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν νήσων, ὡς δείκνυται ἐν τῷ συγγράμματί του «*Περὶ Σημείων Ὑδάτων καὶ Πνευμάτων καὶ Χειμώνων καὶ Εὐδιῶν*» ἔνθα γράφει: «*Ἐὰν ἄκραι μετέωροι φαίνωνται ἢ αἱ νῆσοι ἐκ μιᾶς πλείους*, νοτίαν μεταβολὴν σημαίνει ».

»Ἕτερον φαινόμενον τῆς αὐτῆς φύσεως εἶνε τὸ ἑξῆς. Εἰς τὸν πόδα τῆς κατακορύφου τῶν χαμηλοτέρων σημείων K καὶ C, διεκρίνοντο δύο χῶροι φωτεινοί, ὡς εἰ ὑπῆρχον κάτωθεν τῆς ξηρᾶς κατὰ τὰ μέρη ταῦτα σήραγγες. Τὰ μεγέθη τῶν χώρων τούτων ἦσαν μεταβλητά ».

« Ἡ θάλασσα φαίνεται ἀνυψουμένη, ἡ δὲ ξηρὰ τοὐναντίον πεπιεσμένη ».

» Ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων συνάγομεν τὰ ἑξῆς:

1ον. Ὅτι ἡ αἰώρησις τῆς ξηρᾶς δὲν ὀφείλεται εἰς ὀπτικὴν ἀνύψωσιν αὐτῆς.

2ον. Ὅτι τὰ φαινόμενα ταῦτα συνίστανται εἰς ἀπόκρυψιν μέρους τῆς ξηρᾶς ἀπὸ τῆς θέας τοῦ παρατηρητοῦ.

3ον. Ὅτι ὅσον τὸ ὕψος τῆς γῆς ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εἶνε μικρότερον, τόσον τὸ ***ἀποκρυπτόμενον μέρος τῆς ξηρᾶς*** εἶνε μεῖζον, ἀρκεῖ τὸ χαμηλὸν μέρος νὰ φαίνεται ὡς ***λαιμός*** ».

» Τῇ 8 (ν) Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπανεῖδον τὸ αὐτὸ φαινόμενον ἐν νέῳ Φαλήρῳ, τοῦ ἀνέμου ὄντος ἀπὸ βορρᾶ. Πλὴν δὲ τῶν περιγραφεισῶν παρατηρήσεων ἔσχομεν καὶ τὴν ἑξῆς σπουδαιοτάτην ».

» Παρατηρῶν ἀπὸ τῆς παραλίας ἔβλεπον μίαν νῆσον τετμημένην εἰς δύο. Ἀνερχόμενος κατὰ 45 ὑφμ. ὑπὲρ τὴν παραλίαν, ἔβλεπον τὰ δύο μέρη ἑνούμενα ἄνωθεν, ἀφήνοντα δὲ κάτωθεν τοῦ σημείου τῆς ἑνώσεως σήραγγα ἀρκετὰ εὐρεῖαν. Τέλος ἀνυψούμενος κατὰ 2 μέτρα ὑπὲρ τὴν παραλίαν εἶδον τὴν αὐτὴν νῆσον, ἄνευ διακοπῆς τινος».

» Ἐκ ταύτης καὶ ἐξ ἄλλων ὁμοίων παρατηρήσεων συνάγομεν

4ον. Ὅτι, ὅταν τὸ ὕψος τοῦ τόπου τῆς παρατηρήσεως ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης αὐξάνῃ, ἡ ὑποδιαίρεσις παύει τάχιστα ».

» Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν αἰώρησιν δύναται νὰ παύσῃ ἀπό τινος ὕψους καὶ ἐφεξῆς, ἀλλὰ δύναται ἐπίσης νὰ ὑφίσταται. Πολλάκις δὲ βλέπομεν εἰς τὴν θέσιν τῆς φωτεινῆς ταινίας εἶδος ὁμίχλης ἢ πέπλου, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὴν ξηράν ».

» ***Τὰ φαινόμενα ταῦτα εἶνε λοιπὸν ἀνεστραμμένος ἀντικατοπτρισμὸς τῆς ἐπιφανείας τῶν ἀντικειμένων*** (νήσων καὶ ἄκρων) ***καὶ τοῦ ὑπὲρ ταῦτα μέρους τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ ὑποδιαίρεσις ὡς καὶ ἡ αἰώρησις προέρχονται ἐκ τῆς ἐπιπροσθέσεως τοῦ ἀντικειμένου καὶ τοῦ***

εἰδώλου αὐτοῦ, τούτου δ' ἕνεκα ἡ μὲν ὑποδιαίρεσις παύει, ὅταν ἀνερχώμεθα, ἡ δὲ αἰώρησις ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται ἕνεκα τοῦ ἀνεστραμμένου εἰδώλου μέρους ἐπὶ μᾶλλον μεμακρυσμένου καὶ ὑψηλοτέρου τῆς ἀτμοσφαίρας».

Ὁ ἀντικατοπτρισμὸς εἰς τὰς προηγουμένας παρατηρήσεις δύναται νὰ ὀφείλεται εἰς διαφορὰν τοῦ νόμου τῆς μεταβολῆς τῆς πυκνότητος τῶν ἀερίων στρωμάτων τῶν ὑπερκειμένων τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῶν ὑπερκειμένων τῆς ἐγγὺς ξηρᾶς.

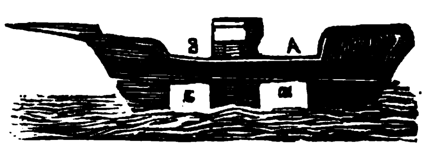
Ἔκτοτε ὅμως ἔσχον νέας παρατηρήσεις διδούσας φαινόμενα ἀντικατοπτρισμοῦ ὀφειλόμενα ***εἰς τὸ ὅτι τὸ ἀέριον στρῶμα τὸ ἀμέσως ὑπερκείμενον τῆς θαλάσσης ἔχει πυκνότητα μείζονα ὅσον προχωροῦμεν πρὸς τὰ ἄνω μέχρι τινὸς μετρίου ὕψους.***

Τοῦτο δ' ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν παρουσίαν ὑδρατμῶν ἐπικαθημένων τῆς θαλάσσης καὶ διακεχυμένων εἰς μικρὸν ὕψος ἀπ' αὐτῆς.

Ἰδοὺ αἱ παρατηρήσεις αὗται.

Τῇ 20 (ν) Δεκεμβρίου 1898 εὑρισκόμενος ἐν Παλαιῷ Φαλήρῳ περὶ τὰς 3 μ. μ. ἔβλεπον τὸ φαινόμενον τῆς αἰωρήσεως καὶ τῆς ὑποδιαιρέσεως. Ἡ θερμοκρασία πλησίον τοῦ ἐδάφους ἦτο μεγάλη, ὁ καιρὸς ἦτο ὑγρός, καὶ ἔπνεε ἄνεμος νότιος ***πολὺ ἀσθενής.***

Εἰς τὴν θάλασσαν, ***ἧς ἡ ἐπιφάνεια ἦτο γαληνιαία,*** ἔπλεον πολλὰ ἱστιοφόρα καὶ ἓν ἀτμόπλοιον. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶχε τὸ ἑξῆς σχῆμα.

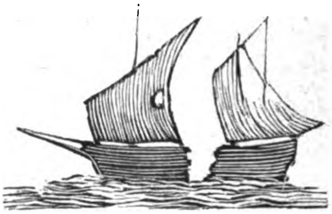

Τὰ μέρη Α καὶ Β εἶνε τὰ χαμηλότερα τοῦ καταστρώματος, κάτωθι ἀκριβῶς τούτων ὑπῆρχον δύο χῶροι λευκοί, οἱ α καὶ 6, ὡσεὶ ἦσαν ὀπαὶ διὰ μέσου τῶν ὁποίων νὰ διεφαίνετο ὁ οὐρανός. Ὅταν τὸ ἀτμόπλοιον ἀπεμακρύνθη ἀρκούντως ἔπλεε πλέον ἐν τῷ οὐρανῷ, δηλαδὴ μεταξὺ τοῦ πλοίου καὶ τῆς θαλάσσης παρενετέθη ταινία λευκή, σχεδὸν ἰσοπαχής.

Ἀφ' ἑτέρου ὅλα τὰ ἱστιοφόρα ἐδείκνυον τὴν αἰώρησιν, πλὴν δὲ τούτου ἓν ἐξ αὐτῶν ἔχον τὰ ἱστία ἡνεωγμένα διῃρεῖτο τελείως εἰς δύο

διὰ τοῦ χωρίσματος, ὅπερ ἄφηνον μεταξύ των τὰ ἱστία, οὕτως ὥστε νὰ φαίνωνται ὡς δύο ἡμίση πλοῖα μονοίστια, πλέοντα πλησίον ἀλλήλων.

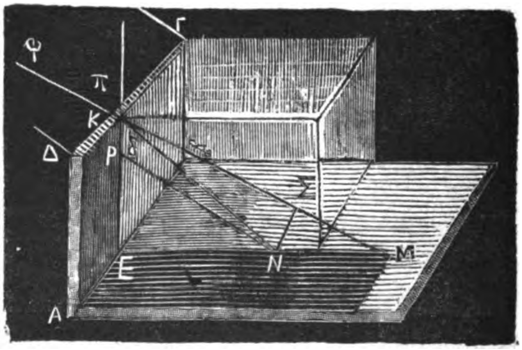
Ὡσαύτως τῇ 22 (ν) Ὀκτωβρίου 1899, μετὰ μεσημβρίαν, τοῦ

ἀνέμου ὄντος ΒΑ ἀσθενοῦς, εἶδον τῷ κόλπῳ τοῦ Φαλήρου ἀτμόπλοιον ***ᾐωρημένον καὶ συγχρόνως ὑποδιῃρημένον εἰς τρία μέρη*** (τὰ δύο ἄκρα καὶ τὸ μέσον αὐτοῦ), ***κεχωρισμένα τελείως ἀλλήλων διὰ ταινιῶν λευκοφαίων.***

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΤΟΥ ΚΕΠΛΕΡ ΕΝ ΤΗι ΔΙΑΘΛΑΣΕΙ

Ὁ Κέπλερ, πρὸς ἀνεύρεσιν σχέσεως μεταξὺ τῆς γωνίας τῆς προσπτώσεως καὶ τῆς τῆς διαθλάσεως, ἔθετεν, ὡς γνωστόν, ὄπισθεν σκιεροῦ διαφράγματος ὀρθὸν παραλληλεπίπεδον ἰσοϋψὲς τῷ διαφράγματι,

στηριζόμενον ἐπὶ λευκῆς πινακίδος καθέτου πρὸς τὸ διάφραγμα. Τῆς συσκευῆς ταύτης ἐκτιθεμένης εἰς τὸν ἥλιον, οὕτως ὥστε αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες νὰ προσπίπτωσι καθέτως τῷ χείλει ΓΔ, λαμβάνομεν δύο

σκιάς ἐπὶ τῆς πινακίδος, ὧν ἡ μία EM ὀφείλεται εἰς τὰς ἀκτῖνας αἵτινες ἠκολούθησαν τὴν πορείαν των ἐν τῷ ἀέρι, ἡ δ' ἑτέρα EN ὀφείλεται εἰς τὸ φῶς τὸ διαπερῶν τὴν ὕελον. Τὰ μήκη τῶν σκιῶν τούτων μετὰ τοῦ ὕψους τοῦ διαφράγματος προσδιορίζουσι τὰς γωνίας προσπτώσεως καὶ διαθλάσεως (π καὶ δ). Ὁ Κέπλερ ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ ἀνεύρῃ τὸν νόμον τῆς διαθλάσεως, ἀλλ' ἀνεγνώρισεν ὅτι διὰ μικρὰς γωνίας ἔχομεν

$$(1) \qquad \frac{\pi}{\delta} = \nu,$$

ν οὔσης σταθερᾶς ποσότητος. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐμέτρει τὰ μήκη τῶν σκιῶν EM καὶ EN, ταῦτα δ' εἶνε

$$(EM) = (EK)\ \text{εφ}\pi$$
$$(EN) = (EK)\ \text{εφ}\delta$$

ὅθεν

$$(2) \qquad \frac{(EM)}{(EN)} = \frac{\text{εφ}\pi}{\text{εφ}\delta},$$

ὁ λόγος δ' οὗτος δὲν εἶνε σταθερός, μόνον δ' ὅταν αἱ γωνίαι εἶνε μικραί, δυνάμεθα νὰ ἀντικαταστήσωμεν τὰς ἐφαπτομένας διὰ τῶν γωνιῶν ἢ καὶ τῶν ἡμιτόνων αὐτῶν, ὅτε θὰ εἶνε

$$\frac{(EM)}{(EN)} = \frac{\text{εφ}\pi}{\text{εφ}\delta} = \frac{\pi}{\delta} = \left(\frac{\text{ημ}\pi}{\text{ημ}\delta}\right) = \nu,$$

ἤτοι ὁ νόμος τοῦ Κέπλερ.

Θὰ δείξωμεν ὅτι διὰ τῆς μεθόδου ταύτης δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὸ φαινόμενον πάχος τῆς πλακὸς δι' ἑκάστην θέσιν τοῦ ὀφθαλμοῦ (ἐὰν θέσωμεν τὸν ὀφθαλμὸν ἐν τῷ ἐπιπέδῳ KENM ἐν τῇ ἀντιστρόφῳ πορείᾳ τῶν ἀκτίνων) ὡς καὶ τὴν φαινομένην ἐκτροπήν, ἄνευ τοῦ δείκτου διαθλάσεως τῆς ὕλης τῆς πλακός, τέλος νὰ προσδιορίσωμεν τὸν δείκτην διαθλάσεως τῆς ὕλης τοῦ παραλληλεπιπέδου.

Πρὸς τοῦτο διαιροῦμεν τὴν πινακίδα εἰς ἴσας διαιρέσεις δι' εὐθειῶν παραλλήλων τῷ διαφράγματι, πρὸς μέτρησιν τῶν σκιῶν, ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, τῶν ἀποστάσεων ἀπὸ τοῦ διαφράγματος τῶν συμπιπτόντων σημείων M καὶ N ἐν τῇ ἀντιστρόφῳ πορείᾳ τῶν ἀκτίνων, ὅτε θὰ ἔχωμεν τὴν σχέσιν (2). Ἀλλ' ὡς γνωστὸν τὸ γινόμενον $(EK)\ \frac{\text{εφ}\delta}{\text{εφ}\pi}$

παριστᾷ τὸ φαινόμενον πάχος χ τῆς πλακός, διὰ τὴν πρόσπτωσιν π· θὰ εἶνε λοιπὸν

$$(3) \qquad \chi = (\mathrm{EK})\,\frac{\mathrm{EN}}{\mathrm{EM}}.$$

Ἐὰν δ' ἐκ τοῦ N φέρωμεν παράλληλον τῇ KM τὴν NP θὰ εἶνε

$$\chi = (\mathrm{EP}).$$

Ζητήσωμεν ἤδη τὴν ἐκτροπήν, ἣν παραστήσωμεν διὰ τοῦ ρ· ὡς γνωστόν, θέτοντες $(\mathrm{EK}) = \varepsilon$, ἔχομεν

$$\rho = (\varepsilon - \chi)\ \text{ἡμ}\pi = \varepsilon\text{ἡμ}\pi.\left(1 - \frac{\chi}{\varepsilon}\right),$$

καὶ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν (3)

$$\rho = \varepsilon\ \text{ἡμ}\pi\left(1 - \frac{(\mathrm{EN})}{(\mathrm{EM})}\right) = \varepsilon\,\frac{(\mathrm{MN})}{\frac{(\mathrm{EM})}{\text{ἡμ}\pi}} = \varepsilon\,\frac{(\mathrm{MN})}{(\mathrm{KM})}.$$

Πρὸς γεωμετρικὴν κατασκευὴν τῆς ρ, φέρομεν ἐν τῷ τριγώνῳ KEM καὶ ἐκ τοῦ N τὴν ἀντιπαράλληλον NΣ πρὸς τὴν KE. Τὸ μέγεθος τῆς NΣ δίδει τὴν ρ. Ὥστε ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα χ καὶ ρ εὑρίσκονται εὐκόλως διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, διὰ μόνης τῆς μετρήσεως τῶν μηκῶν τῶν σκιῶν ὡς καὶ τοῦ ὕψους τοῦ διαφράγματος.

Τέλος διὰ τῶν ε, χ καὶ ρ δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὸν δείκτην διαθλάσεως τῆς ὕλης τοῦ παραλληλεπιπέδου. Καὶ ὄντως ἔχομεν

$$\frac{(\mathrm{EM})^2}{(\mathrm{EN})^2} = \frac{\varepsilon^2}{\chi^2} = \frac{\nu^2 - \text{ημ}^2\pi}{1 - \text{ημ}^2\pi}.$$

Καὶ ἐπειδὴ εἶνε $\quad \rho = (\varepsilon - \chi)\ \text{ἡμ}\pi$
θὰ ἔχωμεν

$$\frac{\varepsilon^2}{\chi^2} = \frac{\nu^2 - \frac{\rho^2}{(\varepsilon-\chi)^2}}{1 - \frac{\rho^2}{(\varepsilon-\chi)^2}}$$

ὅθεν

$$\nu^2 = \left(1 - \frac{\rho^2}{(\varepsilon-\chi)^2}\right)\frac{\varepsilon^2}{\chi^2} + \frac{\rho^2}{(\varepsilon-\chi)^2} = 1 + \left(\frac{\varepsilon^2}{\chi^2} - 1\right)\left(1 - \frac{\rho^2}{(\varepsilon-\chi)^2}\right)$$

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ΛΔ΄ ΕΤΟΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΑΥΤΟΥ

(1898-1899)

(ΠΡΟΕΔΡΕΙΑ Τ. Α. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ)

Συμφώνως μὲ τὸν κανονισμὸν τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου ὑποβάλλω καὶ ἐφέτος τὴν ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ λῆξαν ΛΔ΄ ἔτος ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ ἀκολουθῶν τὴν ἐπικρατήσασαν ἀνέκαθεν τάξιν. Εὐχαριστῶ δ' ἐκ τῶν προτέρων τὰ μέλη ἅπαντα τοῦ Συλλόγου διὰ τὴν ἀρωγήν, ἣν προθύμως παρέσχον εἰς ἐμὲ καὶ τὴν Ἐφορείαν τοῦ Συλλόγου πρὸς τὴν κανονικὴν διεξαγωγὴν τῶν ἔργων τοῦ Συλλόγου.

Περὶ μελῶν.

Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος προσετέθησαν ἐν συνόλῳ μέλη 47, ἐξ ὧν πάρεδρα μὲν 31, ἐπίτιμα δὲ 2 καὶ ἀντεπιστέλλοντα 14.

Καὶ πάρεδρα μὲν ἐξελέχθησαν οἱ κκ. Λάμπρος Δ. Καλλιφρονᾶς, Ἰω. Βασιλᾶς Βιτάλης, Μιχαὴλ Καίρης, Μιχ. Παπαδόπουλος, Ἰω. Τοπάλης, Κωνστ. Μαλτέζος, Νικ. Ἀπέργης, Κωνστ. Ξανθοπουλίδης, Ἀριστ. Π. Σκένδερ, Κωνστ. Τροχάνης, Κίμων Μιχαηλίδης, Ἰωάννης Ἠπίτης, Θεόδωρος Σκοῦφος, Ἰωάννης Χαραλάμπης, Σωκρ. Σ. Κολιάτσος, Σπυρ. Μπαλτατζῆς, Ἀντ. Γαλανός, Ἐπαμ. Πολιτάκης, Κωνστ. Λουλούδης, Κωνστ. Δ. Κόνσολας, Ἰω. Δράκος, Νικ. Θών, Χριστόδουλος Δελλαπόρτας, Κωνστ. Κρίτσας, Γεώργιος Ῥώμας, Γεώργιος Γεννηματᾶς, Πρωτεσίλαος Θαιράκης.

Ἐπίτιμα ἡ κυρία Αἰκατερίνη Γρ. Ζλατάνου ἐν Μαγχεστρίᾳ καὶ ὁ κ. Γαβριὴλ δ' Ἀννούντζιο ἐν Ῥώμῃ.

Ἀντεπιστέλλοντα τέλος οἱ κκ. Π. Μαυροκέφαλος ἐν Ἰθάκῃ, Γεώρ. Φίλιππας ἐν Λευκάδι, Θεοφρ. Μεταξᾶς ἐν Κεφαλληνίᾳ, Δημ. Π. Πασχάλης ἐν Ἄνδρῳ, Μιλτιάδης Δάλλας ἐν Ἀγυιᾷ, Σπυρ. Ζαβιτσιάνος καὶ Θεόφ. Παράσχος ἐν Κωνσταντινουπόλει, Φίλιππος Δ.

Λάππας ἐν Κωνστάντζᾳ, Ῥαοὺλ Φαβιέρος καὶ Γεράρδος Φαβιέρος ἐν Παρισίοις, Μιχ. Κλαδᾶς ἐν Γενούῃ, Gifford Dyer ἐν Βενετίᾳ, Γρηγ. Ζλατάνος ἐν Μαγχεστρίᾳ, Κωνστ. Γ. Τζηρὸς ἐν Βομβάῃ.

Μετετέθησαν δὲ ψήφῳ τοῦ Συλλόγου εἴτε ἐκ τῆς τάξεως τῶν παρέδρων, εἴτε ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἀντεπιστελλόντων εἰς τὴν τῶν τακτικῶν, συμπληρώσαντα τὸν ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ ὁριζόμενον χρόνον οἱ κκ. Λεωνίδας Π. Σκένδερ, Δημήτριος Καλλίας, Στ. Βαλακάκης, Δημ. Σακελλάριος, Ἰωάννης Ῥέλιος, Περ. Ἱερόπουλος, Διομ. Φανδρίδης, Διονύσιος Πιέρρης, Θρασύβουλος Μάνος, Γεώργιος Ι. Σωτηριάδης, Ἀντ. Δαργέντας, Ἀν. Παπαχελᾶς.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι μεταβολαὶ ἐπῆλθον εἰς τὰς τάξεις τῶν μελῶν. Παλαιοὶ συνάδελφοι ἐπανῆλθον ἐξ ἀποδημίας καὶ κατετάχθησαν καὶ πάλιν εἰς τὰς τάξεις τῶν τακτικῶν μελῶν, μετετέθησαν δὲ καὶ ἐκ τῆς τάξεως τῶν τακτικῶν εἰς τὰ πάρεδρα οἱ μὴ προσελθόντες εἰς τὰς συνεδριάσεις ἐπὶ ἔτος συμφώνως μὲ τὸν κανονισμόν, εἰς τὴν τάξιν δὲ τῶν ἀντεπιστελλόντων οἱ ἀναχωρήσαντες τῶν Ἀθηνῶν. Τέλος δὲ διεγράφησαν τέσσαρα τακτικὰ μέλη λόγῳ καθυστερήσεως τῆς συνδρομῆς καὶ δύο ἀντεπιστέλλοντα.

Ἀλλὰ καὶ ὁ θάνατος βαρύτατος δυστυχῶς καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐπελθὼν ἠραίωσε τὰς τάξεις τῶν μελῶν. Οὕτως ἀπωλέσαμεν ἑταίρους προσφιλεῖς τῷ Συλλόγῳ δέκα καὶ ἐννέα. Εἰσὶ δ' οὗτοι ἐκ μὲν τῶν τακτικῶν μελῶν ὁ Σπυρίδων Ἀντωνόπουλος καὶ ὁ Διονύσιος Π. Λάμπρος, ἐκ τῶν παρέδρων ὁ Κωνσταντῖνος Π. Δηλιγιάννης, ὁ Ἀναστάσιος Ζίννης καὶ ὁ Γεώργιος Π. Ψύχας. Ἐκ τῶν ἀντεπιστελλόντων ὁ Νικόλαος Ζηλήμων ἐν Πάτραις, ὁ Ἰωάννης Ἀριστοκλῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ Σπυρ. Βλασόπουλος ἐν Τεργέστῃ καὶ ὁ Ἰωάννης Χαρίσης ἐν Βουδαπέστῃ. Ἐκ τῶν ἐπιτίμων τέλος ὁ Σεβασμιώτατος ἀρχιεπίσκοπος Κορίνθου Σωκράτης Κολιάτσος, ὁ Στέφανος Κουμανούδης, ὁ Κωνσταντῖνος Βουσάκης, ὁ Δημήτριος Σεμιτέλος, ὁ Κωνσταντῖνος Ν. Κωστῆς, ὁ Σπυρίδων Κόμνος ἐνταῦθα, ὁ Σταῦρος Μεταξᾶς ἐν Μασσαλίᾳ καὶ ὁ Ἀντώνιος Ῥούβιο ὑ Ὄρς ἐν Βαρκελλῶνι.

Τέλος μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὁλοκλήρου ἐθρηνήσαμεν τοὺς ἐθνικοὺς εὐεργέτας Ἀνδρέαν Συγγρὸν καὶ Γεώργιον Ἀβέρωφ ἐπίτιμα τοῦ Συλλόγου μέλη.

Ὁ Σύλλογος καὶ ἀπόντος αὐτοῦ ἡ διοικοῦσα Ἐφορεία πρὸς πάν-

τας τοὺς θανόντας ἐπετέλεσαν τὰ νόμιμα ἀποστείλαντες τὰ δέοντα συλλυπητήρια πρὸς τὰς οἰκογενείας αὐτῶν καὶ παρακολουθήσαντες τὰς κηδείας τῶν ἐνταῦθα τελευτησάντων. Ἐλάβομεν δὲ παρὰ τῶν οἰκογενειῶν τῶν μεταστάντων εὐμενεῖς ἀπαντήσεις εἰς τὰς πενθίμους ταύτας ἐνδείξεις τοῦ Συλλόγου.

Ἐν τέλει τῆς λογοδοσίας δημοσιεύονται λεπτομερεῖς πίνακες ἀναγράφοντες τὴν κατάστασιν τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου.

Συνεδριάσεις, ἀποφάσεις καὶ ἐργασίαι τοῦ Συλλόγου.

Ὁ Σύλλογος κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος συνῆλθεν εἰς συνεδριάσεις ἐννέα.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους ὑπεβλήθη ἡ ἔκθεσις τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπετηρίδος τοῦ λήξαντος ἔτους προσαρτηθείσῃ λογοδοσίᾳ. Ἐψηφίσθη δὲ καὶ ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Συλλόγου, καθ' ὃν τὰ μὲν ἔσοδα ἀνῆλθον εἰς δραχ. 34445.65 καὶ τὰ ἔξοδα εἰς δραχ. 33707.25 ἀπομείναντος περισσεύματος ἐκ δραχ. 738.40. Σπουδαῖαι ὅμως προσθῆκαι εἰς τὰς εἰσπράξεις καὶ πιστώσεις πρόσθετοι παρασχεθεῖσαι μετέβαλον τὸν προϋπολογισμὸν οὐσιωδῶς· ἀλλὰ λεπτομερῶς τὰ περὶ τούτου θέλουσιν ἀναγραφῇ ἐν τῷ περὶ ταμείου λόγῳ.

Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος μετὰ τοῦ ἔθνους ὁλοκλήρου δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ μετάσχῃ τοῦ βαθέος πένθους, ὅπερ ἔπληξε τὴν καρδίαν τοῦ ἡμετέρου ἄνακτος. Διὰ τοῦτο ἅμα τῇ εἰδήσει τοῦ θανάτου τῆς βασιλομήτορος ἐτηλεγραφήσαμεν ἀμέσως πρὸς τὴν Α. Μ. ἀποστέλλοντες τὰ συλλυπητήρια τοῦ Συλλόγου. Ἡ δ' Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς ἔσπευσε τηλεγραφῶν ἀπ' εὐθείας νὰ ἐκφράσῃ τὰ εὐχαριστήρια αὐτοῦ ἐπὶ τῇ συμμετοχῇ ταύτῃ τοῦ Συλλόγου.

Ὅτε μετ' ὀλίγον συνετελεῖτο τὸ εὐτυχὲς γεγονὸς τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς Α. Β. Υ. τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου τῆς Ἑλλάδος ὡς ὑπάτου ἁρμοστοῦ τῆς Κρήτης καὶ τῆς μεταβάσεως αὐτοῦ εἰς Χανία, ἐσπεύσαμεν νὰ συμμερισθῶμεν τῆς χαρᾶς ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους καὶ ἐτηλεγραφήσαμεν τὰ θερμὰ τοῦ Συλλόγου συγχαρητήρια πρός τε τὴν Α. Υ. καὶ τὸν κ. Σφακιανάκην τὸν συντελέσαντα πρωτίστως εἰς τὴν νέαν τῶν πραγμάτων ἐν Κρήτῃ ἐγκατάστασιν. Αἱ ὡραῖαι ἀπαντήσεις ἀμφοτέρων βαθύτατα συνεκίνησαν τὸ ἡμέτερον σωματεῖον.

Εἶχον ἀναφέρει ἐν τῇ περισυνῇ λογοδοσίᾳ τὴν αἰσίαν ἐπελθοῦσαν λύσιν μετὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης καθόσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῶν παρὰ τῷ Συλλόγῳ κατατεθειμένων χρημάτων ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τῶν φυλακῶν. Ἤδη εὐχαρίστως ἀναγγέλλω καὶ ἄλλο εὐχάριστον καθόσον ἀφορᾷ τὴν εἰδικὴν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου χρῆσιν τῶν τόκων τοῦ κονδυλίου τούτου. Ἡ Α. Μ. ἡ Βασίλισσα πρόεδρος τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος ἥτις μεριμνᾷ περὶ τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς, ἐνέκρινε πληρέστατα τὴν ἐνέργειαν ταύτην τοῦ Συλλόγου καὶ προθύμως ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν τῆς ἐπιτροπῆς ἡμῶν ὅπως εἰδικῶς συνιστῶνται τῷ Συλλόγῳ ὑπὸ τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος οἱ ἀποφυλακιζόμενοι ἐκ τοῦ Ἀβερωφείου ἐφηβείου, οἱ ἔχοντες ἀνάγκης ἀρωγῆς καὶ πρὸς οὓς αὕτη δὲν ἐπαρκεῖ νὰ παράσχῃ τὰ μέσα τῆς περαιτέρω ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐγκαταστάσεως.

Ἡ δ' ἐπιτροπὴ τῶν φυλακῶν προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ ἀντιπροέδρου κ. Τιμ. Ἠλιοπούλου καὶ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν κκ. Περ. Ἀγγελοπούλου Ἀθανάτου, Στ. Ἰωαννίδου, Κ. Βάμβα καὶ Α. Μαρινοπούλου ὅστις ἐξετέλει καὶ χρέη γραμματέως εἰργάσθη μετὰ ζήλου, ἔλαβε δ' ὑπ' ὄψιν αὐτῆς πολλὰς αἰτήσεις καὶ ἀναφορὰς εἰς ἃς ἀνταπεκρίθη κατὰ τὸ ἐνόν. Ἐπισκεπτομένη δ' ἑκάστοτε τὰς φυλακὰς προέβη κατὰ τὰς ἁγίας ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα εἰς ἀποφυλάκισιν τῶν μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ποινῆς των κρατουμένων διὰ δικαστικὰ ἔξοδα ὡς καὶ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἀποφυλακιζομένων εἴτε παρέχουσα αὐτοῖς βοήθημα εἴτε καὶ πληρόνουσα τὰ ἔξοδα τῆς εἰς τὴν πατρίδα ἐπανόδου. Ἐπῆλθε δ' οὕτως ἀρωγὸς εἰς 37 ἄτομα, ἐξ ὧν 12 μὲν ἀπεφυλάκισε πληρώσασα τὰ δικαστικὰ ἔξοδα, 25 δ' ἀποφυλακισθέντας ἐβοήθησεν. Ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐνεργείας της ἐθεώρησεν ἡ ἐπιτροπὴ ὅπως καταβάλῃ εἰς τὸ Ἀρσάκειον τὰ καθυστερούμενα δίδακτρα κόρης, ἀνεψιᾶς ἀποφυλακισθέντος καὶ μόνου αὐτῆς προστάτου, ἥτις μάλιστα ἐκ τούτου ἠδυνήθη περατώσασα τὰς σπουδάς της νὰ τύχῃ τοῦ διδασκαλικοῦ διπλώματος καὶ νὰ διορισθῇ καὶ διδασκάλισσα εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα.

Εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν φυλακῶν δύο ἀνώνυμοι κυρίαι ἀπέστειλαν κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα δραχ. 215· τὸ φιλάνθρωπον τῆς πράξεως ἐξαίρει καὶ ἡ ἀνωνυμία ὑφ' ἣν ἠθέλησαν νὰ καλυφθῶσιν.

Αἱ γενόμεναι ἐπισκευαὶ καὶ ἀνακαινίσεις εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Συλλόγου ἃς ὑπέδειξεν ἢ καὶ κατέστησεν ἀναγκαίας ἡ ὀκταετὴς αὐτοῦ χρῆσις, ἰδίως δὲ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ὑποκαύστου (calorifère) ἐπέτυχον ἐν πᾶσιν. Ἡ δ' ἐφαρμογὴ τοῦ τελευταίου τούτου ἀπέδειξε τὴν καλὴν ἐκλογὴν ἣν ἐποιησάμεθα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ μηχανουργοῦ κ. Κ. Μανιμάνη ἑνὸς ἐκ τῶν πρώτων τροφίμων τῆς ἡμετέρας σχολῆς τῶν ἀπόρων, ὅστις μάλιστα ἐκ τοῦ ποσοῦ, ὅπερ ἐδικαιοῦτο νὰ λάβῃ κατέλιπε δραχ.· 100 ὑπὲρ τῆς ἐκθρεψάσης αὐτὸν σχολῆς.

Μετ' εὐχαριστήσεως ὁ ἡμέτερος Σύλλογος ἀπεδέχθη προτάσεως ἐπιτροπῆς τῆς πόλεως Πατρῶν, ὅπως ἐπιστατήσῃ τῆς κατασκευῆς ὑπὸ τοῦ διακεκριμμένου γλύπτου κ. Δ. Φιλιππότου προτομῆς τοῦ παλαιοῦ ἡμῶν ἀγαπητοῦ συναδέλφου Σπυρίδωνος Βασιλειάδου, τοῦ πρώτου ἱδρυτοῦ τῆς σχολῆς τῶν ἀπόρων παίδων, ἣν ἡ εὐγνώμων γενέτειρα πόλις προὔκειτο νὰ στήσῃ ἐν τῇ κεντρικῇ πλατείᾳ Γεωργίου τοῦ Α'. Μετὰ τῆς αὐτῆς δ' εὐχαριστήσεως ἀποδεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν εἰς τὰ ἀποκαλυπτήρια, συμμετέσχε τούτων δι' ἐπιτροπῆς συγκειμένης ἐκ τῶν ἐν Πάτραις μελῶν τοῦ Συλλόγου κκ. Π. Ἀντωνοπούλου, Ν. Ζηλήμονος καὶ Α. Σαρρῆ.

Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος ἀπεφάσισεν ὅπως μετάσχῃ ἁρμοδίως κληθεὶς τῆς ἐν Παρισίοις διεθνοῦς ἐκθέσεως τοῦ 1900. Ὁ Σύλλογος κατὰ τὴν πρόσκλησιν τῆς ἐπιτροπῆς θὰ μετάσχῃ τῆς ἐκθέσεως ἐν τῇ κλάσει Γ', ἐπιστημονικὰ σωματεῖα καὶ ἐν τῇ κλάσει 112, προστασία καὶ βοήθεια τοῦ παιδός· σωματεῖα δι' ἐγκαταλελειμμένα καὶ ἄπορα παιδία.—Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος μετέσχε καὶ τῶν προηγουμένων ἐκθέσεων καθ' ἃς ἠξιώθη καὶ βραβείων θέλει δὲ φροντίσει παντὶ σθένει ὅπως ἀντιπροσωπευθῇ ἐπαξίως καὶ κατὰ τὴν τοῦ 1900, ἥτις ἔσται τὸ κέντρον τῆς γενικῆς τῶν ἐθνῶν σταδιοδρομίας.

Ἡ Ἐφορεία τοῦ Συλλόγου συνῆλθε κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος εἰς 23 συνεδριάσεις μεριμνῶσα περὶ τῆς διοικήσεως καὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συλλόγου. Πρὸς πάντα τὰ μέλη αὐτῆς ἐκφράζω τὰς θερμάς μου εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ προθύμῳ συμπράξει αὐτῶν.

Σχέσεις πρὸς ἄλλα σωματεῖα.

Αἱ σχέσεις τοῦ Συλλόγου πρὸς τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰ ξένα σωματεῖα ὑπῆρξαν καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐγκάρδιοι καὶ φιλικώταται. Συνή-

ψαμεν δὲ νέας σχέσεις μετὰ τῶν ἑξῆς ἑλληνικῶν σωματείων. Τῆς Ἑταιρείας τῶν Φιλοτέχνων, τοῦ Ἐθνικοῦ Γυμναστικοῦ Συλλόγου, τῆς Βιοτεχνικῆς Ἑταιρείας, τῆς Κρητικῆς Ἀδελφότητος τῶν Ἡρακλειωτῶν, τοῦ Ποδηλατικοῦ Συλλόγου, τῆς Ἀθηναϊκῆς Λέσχης πάντων ἐν Ἀθήναις, τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Δημοσθένης καὶ τῆς Πειραϊκῆς Ἀδελφότητος ἐν Πειραιεῖ, τοῦ Γυμναστικοῦ Συλλόγου Βουρβούλων καὶ τοῦ Παγκυπρίου Συλλόγου ἡ Εὐσέβεια. Μετ' ἀλλοδαπῶν δὲ σωματείων, τοῦ γερμανικοῦ σωματείου Φιλαδέλφεια καὶ μετὰ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἰταλικῶν σχολείων ἐνταῦθα.

Εἰς τὰς σχέσεις μετὰ τῶν ἑλληνικῶν Συλλόγων ὀφείλομεν νὰ μνημονεύσωμεν τῆς ἀποσταλείσης ἡμῖν προσκλήσεως ὅπως ὁ ἡμέτερος Σύλλογος μετάσχῃ τοῦ συνεδρίου τῆς Κυριακῆς ἀργίας καὶ τῆς παρακλήσεως ὅπως τὸ συνέδριον τοῦτο συνέλθῃ εἰς τὸ ἡμέτερον Κατάστημα, ὅπερ καὶ προθύμως ἀπεδέχθημεν. Εἰς ἀνταπόδοσιν δὲ τῆς φιλοξενίας τὸ συνέδριον ἐξελέξατο ὡς ἕνα τῶν δύο τοῦ συνεδρίου Γραμματέων τὸν ἡμέτερον Γενικὸν Γραμματέα.

Προσήκει ἐνταῦθα ὁμοίως νὰ μνημονεύσω τὴν αἴτησιν ἣν ὁ Ἠπειρωτικὸς Σύλλογος Σκουφᾶς Ἄρτης, ἡ ἐνταῦθα Λαϊκὴ Σχολὴ καὶ τὸ Πυθαγόρειον Γυμνάσιον Σάμου ἐποιήσαντο ἡμῖν ἵνα ἀποστείλωμεν διὰ τὰς βιβλιοθήκας αὐτῶν βιβλίων ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ἐκδοθέντων ἢ καὶ τῶν διπλῶν τῆς βιβλιοθήκης ἡμῶν καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἐπηρκέσαμεν ἐκ τῶν ἐνόντων. Ὁμοίως τῶν προσκλήσεων ὅπως παρευρεθῶμεν εἰς τοὺς ἐτησίως γυμναστικοὺς ἀγῶνας οὓς καθιέρωσαν ἐν Βουρβούλοις ὁ αὐτόθι γυμναστικὸς Σύλλογος καὶ ἐν Ἀθήναις ὁ ἐθνικὸς γυμναστικὸς Σύλλογος, ὁ Ποδηλατικὸς Σύλλογος καὶ ὁ Πανελλήνιος τοιοῦτος ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν Σωτηρίων. Καὶ εἰς μὲν τοὺς ἀγῶνας τοῦ πρώτου παρευρέθημεν δι' ἀντιπροσώπων, εἰς δὲ τοὺς τῶν λοιπῶν ἡμεῖς αὐτοί. Τῶν ἀγώνων μάλιστα τῶν Σωτηρίων μετέσχον καὶ οἱ παῖδες τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων, ὡς διὰ μακροτέρων γενήσεται λόγος ἐν τῷ περὶ τῆς Σχολῆς κεφαλαίῳ.

Δέον δὲ ὁμοίως νὰ μνημονεύσω καὶ τῆς παρακλήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως ὅπως ἀναλάβωμεν τὴν φροντίδα τῆς κατασκευῆς τῆς προτομῆς τοῦ ἀειμνήστου αὐτοῦ προέδρου Ἡροκλέους Βασιάδου. Ὁ Σύλλογος ἡμῶν εὐχαρίστως ἀποδεχθεὶς τὴν αἴτησιν τοῦ ἀδελφοῦ σωματείου ἀνέθηκε τὰ τῆς κατα-

σκευῆς αὐτῆς εἰς τὸν διακεκριμένον παρ' ἡμῖν γλύπτην κ. Δ. Φιλιππότην καὶ ἡ προτομὴ τοῦ γεραροῦ ἀνδρὸς ἀποπερατουμένη προσεχῶς θὰ ἀποσταλῇ πρὸς ἀναστήλωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Εἰς τὰς μετὰ τῶν ξένων σωματείων σχέσεις δέον νὰ μνημονεύσωμεν τῆς προσκλήσεως τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου ὅπως συμμετάσχῃ δι' ἀντιπροσώπου τοῦ ἐν Ῥώμῃ συγκροτηθέντος ΙΒ΄ συνεδρίου τῶν ἀνατολιστῶν. Ὁ Σύλλογος ἡμῶν ἐξελέξατο ὡς ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ τὸν καθηγητὴν κ. Σπυρ. Π. Λάμπρον, ὃν εἶχεν ἤδη διορίσει ἀντιπρόσωπον καὶ τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Οὗτος δέ, προθύμως ἀναλαβὼν τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ἐντολήν, κατέθηκεν εἰς τὸ προεδρεῖον τοῦ Συνεδρίου καὶ τὰ ἡμέτερα γράμματα τῆς ἀντιπροσωπείας. Μετέσχε δὲ τοῦ ἑνδεκάτου τμήματος, τοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς, οὗ ἐξελέχθη καὶ συμπρόεδρος μετὰ τῶν καθηγητῶν κ. κ. Κρουμβάχερ, Στρυγόφσκη, Τοτσιλέσκου καὶ Τσαγγαρέλη. Ἀνεκοίνωσε δὲ τὰ περὶ τῶν παρ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθέντων ἐν Ἁγίῳ Ὄρει νέων ἀποσπασμάτων Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχέως καὶ ὑπέβαλε πρότασιν περὶ ἀναλήψεως ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου τῆς ἠθικῆς προστασίας πρὸς σύνταξιν βυζαντιακῆς καὶ νεοελληνικῆς Μοναστηριολογίας καὶ μετέσχε πολλῶν τῶν ἐν τῷ τμήματι συζητήσεων. Ἡ δὲ γενικὴ συνέλευσις τῶν συνέδρων οὐ μόνον τὴν περὶ Μοναστηριολογίας πρότασιν ἐνέκρινεν ὁμοφώνως, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας παρ' αὐτοῦ ὑποβληθείσας καὶ ὑπὸ τοῦ τμήματος ἐγκριθείσας, ἐν οἷς καὶ ἡ ἔκφρασις εὐχαριστηρίων εἰς τὴν δημοτικὴν ἀρχὴν Ἀλεξανδρείας καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ συλλόγους, ἤτοι τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν καὶ τὸ Ἀθήναιον ἐπὶ τῇ μερίμνῃ αὐτῶν πρὸς μελέτην καὶ διάσωσιν τῶν ἀλεξανδρινῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ἵδρυσιν καὶ συντήρησιν τοῦ Ἑλληνορωμαϊκοῦ Μουσείου Ἀλεξανδρείας.

Παρὰ πολλῶν Ἀκαδημιῶν, Βιβλιοθηκῶν καὶ Ἐπιστημονικῶν Σωματείων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς μεθ' ὧν διατελοῦμεν εἰς σχέσεις ἠξιώθημεν εὐχαριστηρίων ἐπὶ τῇ ἀποστολῇ τῆς Ἐπετηρίδος, παρά τινων δὲ ἐλάβομεν καὶ σπουδαῖα ἀνταλλάγματα εἰς βιβλία. Μεταξὺ τούτων ἀναφέρω τὸ Γαλλικὸν καὶ τὸ Ἰταλικὸν ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, τὴν Ἰταλικὴν Γεωγραφικὴν Ἑταιρείαν, τὴν Ἀνθρωπολογικὴν Ἑταιρίαν τῆς Βιέννης, τὸν ἐν Παρισίοις σύλλογον τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν, τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Ῥοβέρτου, τὴν Β. Πρωσικὴν Βιβλιο-

θήκην, τὴν Β. Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν ἐν Ἀμστελοδάμῳ, τὴν Ἀκαδημίαν Lyncei τῆς Ῥώμης, τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Στρασβούργου, τὴν Αὐτοκρατορικὴν Ῥωσσικὴν Βιβλιοθήκην, τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Βαταυϊκοῦ Λουγδούνου, τὴν Β. Βιβλιοθήκην τοῦ Βελγίου, τὸν Σμιθσόνειον Σύλλογον καὶ τὴν Ἀμερικανικὴν Ἑταιρίαν τῶν Ἐπιστημῶν.

Ἀναγνώσματα, ὁμιλίαι καὶ διαλέξεις.

Αἱ διαλέξεις, τὰ ἀναγνώσματα καὶ αἱ θρησκευτικαὶ ὁμιλίαι συνεποσώθησαν εἰς 37.

Καὶ διαλέξεις μὲν ἐγένοντο 14, αἱ ἑξῆς·

Ὁ κ. Τιμολέων Ἀργυρόπουλος τακτικὸν μέλος ἐποιήσατο διαλέξεις τρεῖς ἤτοι δύο μὲν περὶ τῶν θαυμασίων τοῦ Ἔδισον, μίαν δὲ περὶ τῶν τελευταίων προόδων τῆς φωτογραφίας.

Ὁ κ. Σπυρίδων Π. Λάμπρος τακτικὸν μέλος ἐποιήσατο δύο διαλέξεις περὶ τοῦ συρμοῦ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι.

Ὁ κ. Κωνσταντῖνος Μητσόπουλος πάρεδρον μέλος ἐποιήσατο διαλέξεις δύο περὶ γεωλογικῶν φαινομένων.

Ὁ κ. Θ. Πολυκράτης τακτικὸν μέλος περὶ τῆς τετραφώνου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διαλέξεις δύο.

Ὁ κ. Γ. Σωτηριάδης πάρεδρον μέλος περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Θέρμου διάλεξιν μίαν.

Ὁ κ. *E. Brissaud* πάρεδρον μέλος διαλέξεις δύο, τὴν μὲν περὶ τοῦ μεγάρου Ῥαμβουγιέ, τὴν δὲ περὶ τῆς Κυρίας δὲ Μαιντενόν.

Ἡ κυρία Καλλιόπη Κεχαγιᾶ ἐπίτιμον μέλος διάλεξιν μίαν περὶ τῆς καρδίας τῆς γυναικός.

Ὁ κ. Γαβριὴλ Δ' Ἀνούντζιο ἐπίτιμον μέλος περὶ τοῦ κάλλους τῶν ἀρχαίων μαρμάρων.

Ἀναγνώσματα δ' ἐγένοντο 20, τὰ ἑξῆς·

Ὁ κ. Κλέων Ῥ. Ῥαγκαβῆς ἀντεπιστέλλον μέλος ἔπεμψε καὶ ἀνεγνώσθησαν ἀποσπάσματα τοῦ νέου αὐτοῦ δράματος οἱ Εἰκονοκλάσται.

Ὁ κ. Α. Πεταλᾶς τακτικὸν μέλος ὡμίλησε περὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τῆς γυναικὸς ἐπὶ Κέκροπος.

Ὁ κ. Ἀλ. Φιλαδελφεὺς τακτικὸν μέλος ὡμίλησε περὶ τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως.

Ὁ κ. Ἀρ. Ἀραβαντινὸς τακτικὸν μέλος περὶ τοῦ κατὰ τῶν μικροβίων πολέμου.

Ὁ κ. Ἀντ. Βαλδάτζης ἀντεπιστέλλον μέλος ἀπέστειλε διατριβὴν περὶ τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Σμόλικα.

Ὁ κ. Κων. Ζέγγελης τακτικὸν μέλος περὶ τοῦ μότο τῆς ἐπιστήμης.

Ὁ κ. Π. Κοντογιάννης τακτικὸν μέλος περὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἔθνους.

Ὁ κ. Θεόδ. Σκοῦφος πάρεδρον μέλος περὶ τῆς λίμνης Φενεοῦ καὶ τοῦ ποταμοῦ Λάδωνος.

Ὁ κ. Ι. Βασιλᾶς Βιτάλης πάρεδρον μέλος περὶ τῶν διαφόρων κοσμογονικῶν συστημάτων εἰς δύο ἑσπέρας.

Ὁ κ. Κωνστ. Σάμιος τακτικὸν μέλος εἰκόνες καὶ τύποι τῶν Ἑλληνικῶν δασῶν.

Ὁ κ. Γ. Θοιβιδόπουλος πάρεδρον μέλος αἱ Ἐκκλησιάζουσαι τοῦ Ἀριστοφάνους.

Ὁ κ. Ἠλίας Ἀγγελόπουλος τακτικὸν μέλος περὶ ὑδρεύσεως τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ κ. Ἀριστείδης Ἀραβαντινὸς τακτικὸν μέλος ἡ ὑγιεινὴ παρὰ τοῖς Ἕλλησι διὰ τῶν αἰώνων εἰς τρεῖς ἑσπέρας.

Ὁ κ. Γρηγόριος Βερναρδάκης πάρεδρον μέλος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός.

Ὁ κ. Ἰωάννης Καμπούρογλος τακτικὸν μέλος μεθερμήνευσιν τῶν τελευταίων ποιημάτων τοῦ Χάϊνε.

Ὁ κ. Δημήτριος Αἰγινήτης πάρεδρον μέλος περὶ Ἡλίου.

Ὁ κ. Γ. Σωτηριάδης πάρεδρον μέλος περὶ τῶν χορικῶν τῆς Ἠλέκτρας.

Ἐγένοντο δὲ κατὰ τὴν ἁγίαν καὶ Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν καὶ τρεῖς θρησκευτικαὶ ὁμιλίαι, μία μὲν ὑπὸ τοῦ αἰδεσίμου Ἠλία Καντᾶ ἐπιτίμου μέλους, δύο δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Ἰγνατίου Μοσχάκη.

Ἐγένοντο δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Σπυρ. Π. Λάμπρου παραχωρηθείσης αὐτῷ τῆς αἰθούσης ἐπὶ ποσοστῷ ὅπερ ἐλάμβανεν ὁ Σύλλογος 24 διαλέξεις περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Βενετίας.

Ἐργασίαι τμημάτων.

Ἐργασίαι τῶν τμημάτων ἐγένοντο ἱκαναί, ἀναφέρω δὲ ταύτας κατὰ σειράν.

Καὶ τὸ μὲν τῶν καλῶν τεχνῶν ἐκλεξάμενον πρόεδρον αὐτοῦ τὸν κ. Ἰφ. Κοκίδην, ἀντιπρόεδρον τὸν αἰδεσιμώτατον Μιχαὴλ Ῥιϐέλλην καὶ γραμματέα τὸν κ. Θεμ. Πολυκράτην, συνῆλθεν εἰς συνεδριάσεις ὀκτὼ καὶ εἰργάσθη ὅσον οὐδέποτε ἄλλοτε. Τὸ τμῆμα ἐν πρώτοις ἐψηφίσατο τὴν διοργάνωσιν καλλιτεχνικῆς ἐκθέσεως, ἧς τὴν ὑψηλὴν προστασίαν εὐμενῶς ἀνέλαϐεν ἡ Α. Β. Υ. ὁ πρίγκιψ Νικόλαος. Ἡ ἔκθεσις αὕτη περιέλαϐεν ἅπαντα τὰ εἰς τὴν φωτογραφίαν ἀναγόμενα ἔργα, ἤτοι προσωπογραφίας, ὁμίλους, ἄψυχον φύσιν, τοπεῖα, ῥωπογραφίαν (genre) κτλ. ταῦτα δὲ εἴτε ἐπὶ χάρτου, εἴτε ἐπὶ ὑέλου, εἴτε ἐπὶ ξύλου, εἴτε ἐπὶ ὑφάσματος, μετὰ πλαισίου ἢ ἄνευ, κεχρωματισμένας εἴτε μή, ϐ) φωτογραφικὰς μηχανάς, ἐξαρτήματα αὐτῶν καὶ πᾶν ὑλικὸν χρήσιμον εἰς τὴν φωτογραφίαν ἐγχωρίου κατασκευῆς, γ) πηλοπλαστικὴν (barbotine), δ) ἔργα πυροχαρακτικῆς (pyrogravure) ἐπὶ ξύλου ἢ δέρματος εἴτε ἁπλᾶ εἴτε πεποικιλμένα δι' ὑδατογραφίας, ε) ἅπαντα τὰ εἴδη τῆς πλαστικῆς, ϛ) τεχνητὰ ἄνθη.

Εἰς τὴν ἔκθεσιν δεκτοὶ ἐγένοντο μόνον ἐρασιτέχναι· πρὸς διεξαγωγὴν δ' αὐτῆς ἐξελέχθη ὑπὸ τοῦ τμήματος ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν κ. κ. Κ. Κουτσαλέξη, Ἠλ. Ἀγγελοπούλου, Δ. Καλλία, Ι. Ἠπίτου καὶ Κ. Κόνσολα, προσῆλθον δ' εἰς αὐτὴν ἐκθέται ἐν συνόλῳ 114, ἐξ ὧν κυρίαι μὲν καὶ δεσποινίδες 68, ἄνδρες δὲ 48 καὶ ἐξέθηκαν ἐν συνόλῳ ἔργα 1025. Ἐκ τούτων ἐξέθηκαν 9 μὲν κυρίαι καὶ δεσποινίδες καὶ 37 ἄνδρες ἔργα φωτογραφίας, φωτομικρογραφίας καὶ φωτογραφίας κεχρωματισμένης (radiotint), ἐν συνόλῳ 772. Δύο ἄνδρες 80 εἴδη ὑλικοῦ φωτογραφίας καὶ μηχανῶν. Εἴκοσι καὶ πέντε κυρίαι καὶ δεσποινίδες ἔργα πηλοπλαστικῆς 69. Δεκαπέντε κυρίαι καὶ δεσποινίδες ἔργα πυροχαρακτικῆς 38. Τεχνητῶν ἀνθέων 9 κυρίαι καὶ δεσποινίδες ἔργα ἐν συνόλῳ 12. Πλαστικῆς τέλος ἔργα ἐν συνόλῳ 48, ἐξ ὧν 12 μὲν κυριῶν καὶ δεσποινίδων, 6 δ' ἀνδρῶν.

Ἡ ἔκθεσις ἐπέτυχε κατὰ πάντα καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ἐκθεμάτων καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν εἰσπράξεων καὶ τοῦ ἐπισκεφθέντος

αὐτὴν κόσμου. Ἐπὶ δεκαπέντε δ' ἡμέρας ἐγένετο τὸ εὐάρεστον κέντρον τῆς παρ' ἡμῖν κοινωνίας. Κατ' αὐτὴν δ' ἐδόθησαν μουσικαὶ συναυλίαι καὶ ἐγένετο καὶ διάλεξις ὑπὸ τοῦ κ. Τιμολέοντος Ἀργυροπούλου περὶ τῶν προόδων τῆς φωτογραφίας.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἐκθέσεως, τὸ τμῆμα ἐψηφίσατο τὴν ἐκτέλεσιν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Συλλόγου τῶν χορικῶν τῆς Ἠλέκτρας μελοποιηθέντων ὑπὸ τοῦ κ. Θεμ. Πολυκράτους. Τὰ χορικὰ ταῦτα ἐψάλησαν ὑπὸ χοροῦ συγκειμένου ἐκ δεκαὲξ νεανίδων ἐκγυμνασθεισῶν ὑπὸ τοῦ κ. Πολυκράτους, τὰς δὲ μονῳδίας ἀπήγγειλεν ἡ κυρία Μαρία Πετρίδου. Κατὰ τὴν πρώτην ἐκτέλεσιν τῶν χορικῶν τούτων, ὁ γυμνασιάρχης κ. Γ. Σωτηριάδης ἐποιήσατο διάλεξιν ἐν γένει μὲν περὶ τῆς Ἠλέκτρας τοῦ Σοφοκλέους, εἰδικώτερον δὲ περὶ τῶν ἐν λόγῳ χορικῶν. Τὰ χορικὰ ἐπανελήφθησαν δίς.

Εἰς τὸ τμῆμα ὅμως ἐγένοντο καὶ αἱ ἑξῆς ἀνακοινώσεις·

Ὁ κ. Ἰφ. Κοκίδης ὡμίλησε περὶ Βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ.

Ὁ κ. Γ. Μπιλαντζιόνης ὡμίλησε περὶ τῆς συνθέσεως αὐτοῦ ἐν τῷ καθολικῷ ναῷ τῆς ἀποθεώσεως τοῦ ἁγίου Διονυσίου, ἧς ἐπέδειξε καὶ ἀπείκασμα ἐν μικρῷ. Ὁ κ. Μπιλαντζιόνης προσηνέχθη μάλιστα ὅπως ἐπὶ τόπου καὶ πρὶν γένηται ἡ ἀποκάλυψις, ἐπιδείξῃ τὴν σύνθεσιν αὐτοῦ ταύτην ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Διονυσίου, ὅπερ καὶ ἐγένετο μεταβάντων ἐκεῖ ἱκανῶν μελῶν τοῦ τμήματος καὶ τοῦ Συλλόγου.

Ὁ κ. Θ. Πολυκράτης ὡμίλησε περὶ τοῦ ἐν Μήλῳ δημώδους ποιήματος τῆς Ῥίμας τοῦ Μανέτα.

Συγχρόνως τὸ τμῆμα ἐτροποποίησε τὸν ὀργανισμὸν αὐτοῦ καθ' ὃν μεταξὺ τῶν σκοπῶν αὐτοῦ περιλαμβάνει καὶ τὴν λογοτεχνίαν.

Τὸ νομικὸν τμῆμα καὶ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν ἐξελέξατο πρόεδρον τὸν κ. Ν. Δαμασκηνόν, ἀντιπρόεδρον τὸν κ. Ν. Γουναράκην καὶ γραμματέα τὸν κ. Α. Ν. Διομήδην. Κατέγεινε δ' εἰς τὰ ἑξῆς.

Προτάσει τοῦ κ. Α. Μάτεση παρεδέξατο ὅπως ἀναλάβῃ τὴν περισυλλογὴν καὶ συστηματοποίησιν τῶν ἐν Ἑλλάδι κρατούντων ἐθίμων τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἐξελέξατο δὲ καὶ εἰδικὴν ἐπιτροπὴν διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην.

Ὁ κ. Γ. Ἀγγελόπουλος ὡμίλησε περὶ τῆς ἐννοίας λαοῦ καὶ ἔθνους ἐν τῇ ἑλληνικῇ νομοθεσίᾳ καὶ ἱστορίᾳ, ἐκ τούτου δὲ προέκυψε

συζήτησις περὶ τῆς καταργήσεως ἢ περιορισμοῦ τοῦ χρόνου τῆς κτήσεως τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας (ἀρ. 152 τοῦ ἀστικοῦ νόμου). Ἐγένετο δὲ μετὰ πολλὰς συζητήσεις δεκτὴ πρότασις, καθ' ἣν οἱ ὁμοεθνεῖς οἱ ἐρχόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ προσκτῶνται ἀμέσως μὲν τὰ ἀστικὰ δικαιώματα, μετὰ ἑξάμηνον δὲ τὰ πολιτειακά. Οὕτως ὥστε νὰ καθιερωθῇ ὑπὲρ αὐτῶν διπλῆ τρόπον τινὰ ἰθαγένεια ὡς παραδεκτὸν ἐγένετο καὶ παρ' ἄλλων κρατῶν.

Ὁ κ. Α. Ν. Διομήδης τέλος ὡμίλησε περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἰθαγενείας ἐν Τουρκίᾳ ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἐξελίξει ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Βασιλείου.

Τὸ φυσιογνωστικὸν τμῆμα ἐξελέξατο πρόεδρον τὸν κ. Α. Χρηστομάνον, ἀντιπρόεδρον τὸν κ. Θ. Χελδράϊχ καὶ γραμματέα τὸν κ. Κ. Ζέγγελην. Ἐγένοντο δ' αἱ ἑξῆς ἀνακοινώσεις·

Ὁ κ. Τιμολέων Ἀργυρόπουλος ἀνεκοίνωσε νέαν μέθοδον ἣν ἐπενόησε τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ πρὸς εὕρεσιν τῶν συντελεστῶν τῆς θερμαντικῆς ἀγωγῆς διαφόρων ἀερίων.

Ὁ κ. Θεόδ. Χελδράϊχ 1) περὶ τοῦ στρύχνου τῶν ἀρχαίων 2) περὶ τῆς χλωρίδος τῆς νήσου Θήρας.

Ὁ κ. Α. Χρηστομάνος 1) περὶ τῶν νεωστὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν θεραπευτικὴν εἰσαχθεισῶν ἀλλοτροπικῶν μορφῶν τοῦ ἀργύρου καὶ ὑδραργύρου 2) περί τινων νέων ἰδιοτήτων τοῦ μετάλλου Μαγνησίου παρ' αὐτοῦ παρατηρηθεισῶν.

Ὁ κ. Κ. Μαλτέζος περὶ τῆς μετρήσεως τῆς μεγεθύνσεως τοῦ μικροσκοπίου διὰ τοῦ φωτεινοῦ θαλάμου.

Ὁ κ. Κ. Ζέγγελης περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀραιῶν διαλυμάτων ἀλκαλιοψευδαργυρικῶν ἑνώσεων.

Ὁ κ. Γ. Πιλάδιος περὶ εὐλογίας, δαμαλισμοῦ καὶ δαμαλίδος.

Ὁ κ. Ἀ. Βαλδάτζης ἀντεπιστέλλον μέλος περὶ τῶν ἐν Βρωμονέρῳ τῆς Ἠπείρου ἰαματικῶν πηγῶν.

Ὁ κ. Θ. Σκοῦφος 1) περὶ τῶν ὀρυκτῶν ἐρυθρᾶς καὶ κιτρίνης σανδαράχης, θείου καὶ ἀντιμονίτου, ἅτινα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς μεταλλείοις Ἀλσὰρ τῆς Μακεδονίας 2) περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Λάδωνος.

Ὁ κ. Α. Δαμβέργης περὶ χημικῆς ἀναλύσεως νέας ἰαματικῆς πηγῆς τῆς Αἰδηψοῦ.

Τὸ φιλολογικὸν καὶ ἀρχαιολογικὸν τμῆμα τέλος ἐξέλεξε πρόεδρον

αὐτοῦ τὸν κ. Σπυρ. Π. Λάμπρον, ἀντιπρόεδρον τὸν κ. Σπυρ. Κ. Σακελλαρόπουλον καὶ γραμματέα τὸν κ. Γ. Θοιβιδόπουλον. Ἐγένοντο δ' αἱ ἑξῆς ἐν αὐτῷ ἀνακοινώσεις.

Ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Χρυσοχόου περὶ τοποθεσίας τῆς ἀρχαίας Ὀλύνθου.

Ὑπὸ τοῦ κ. Σπυρ. Π. Λάμπρου περὶ τῶν χειρογράφων τῶν ἀποκειμένων ἐν ταῖς ἐν Ἄνδρῳ μοναῖς τῆς Παναχράντου καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Ὑπὸ τοῦ κ. Α. Δαμβέργη περὶ τῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διὰ ταυρείου αἵματος δηλητηριάσεως.

Ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Ῥάδου περὶ τοῦ σηματολογίου τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Ὑπὸ τοῦ κ. Μιχ. Δάλλα περὶ τῆς ἐξελληνίσεως τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ τουρκικῶν ἢ σλαυϊκῶν ὀνομάτων πόλεων καὶ χωρίων.

Τὸ ὑπόμνημα τοῦ κ. Δάλλα ἐν ᾧ προετείνετο καὶ ἡ ἐξελλήνισις τοιούτων ὀνομάτων τῆς ἐπαρχίας Ἀγυιᾶς προεκάλεσεν εὐρεῖαν συζήτησιν ἐν τῷ τμήματι, πλὴν τὸ τμῆμα ἐπέσχεν ὅπως ἐξενέγκῃ ὁριστικὴν ἀπόφασιν.

Ἐπετηρίς.

Ἐξεδόθη κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος καὶ τὸ Γ´ ἔτος τῆς ἀποφάσει τοῦ Συλλόγου ἐκδιδομένης Ἐπετηρίδος, εἰς ἣν προσετέθη ἐν παραρτήματι καὶ ἡ ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων κατὰ τὸ ΛΓ´ ἔτος ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Συλλόγου. Ἡ Ἐπετηρὶς αὕτη ἀπηρτίσθη ἐξ 23 τυπογραφικῶν φύλλων, συνειργάσθησαν δ' εἰς αὐτὴν 14 μέλη τοῦ Συλλόγου, δημοσιεύσαντα 15 πρωτοτύπους διατριβάς. Οἱ ἐν τῇ ἐπετηρίδι συνεργασθέντες εἰσὶν οἱ κκ. Σ. Κ. Σακελλαρόπουλος, Γρ. Βερναρδάκης, Ν. Γ. Πολίτης, Α. Μηλιαράκης, Σπυρ. Π. Λάμπρος, Μ. Χρυσοχόος, Α. Βαλδάτζης, Κ. Δ. Μυλωνᾶς, Γ. Ι. Ἀγγελόπουλος, Α. Κ. Χρηστομάνος, Θ. δὲ Χελδράϊχ, Θεόδ. Γ. Σκοῦφος, Κ. Δ. Ζέγγεγης, Α. Δαμβέργης.

Ἀντίτυπα τῆς Ἐπετηρίδος ἀπεστάλησαν πρὸς τὰ μέλη καὶ ὡς καὶ κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη πρὸς τὰς Ἀκαδημίας, τοὺς Συλλόγους καὶ τὰ Σωματεῖα πρὸς ἃ ἔχει σχέσεις ὁ Σύλλογος, καθὼς καὶ πρὸς εἰδικὰ περιοδικὰ συγγράμματα.

Σχολαὶ Ἀπόρων Παίδων,

Σχολὴ Ἀθηνῶν.

Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐλειτούργησε τακτικώτατα καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις Κεντρικὴ Σχολὴ τῶν Ἀπόρων Παίδων καὶ τὸ Παράρτημα αὐτῆς ἐν τῇ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς α' δημοτικῇ Σχολῇ τῶν Ἀρρένων ἐκλιπόντων τῶν λόγων δι' οὓς τοῦτο εἶχε μείνει ἀργὸν κατὰ τὸ προπαρελθὸν ἔτος. Ἐνεγράφησαν δὲ μαθηταὶ ἔν τε τῇ σχολῇ καὶ τῷ παραρτήματι 1492 ἀπέναντι 1339 τοῦ παρελθόντος ἔτους. Παρετηρήθη δὲ καὶ ἐφέτος τὸ εὐχάριστον ὅτι οἱ πλείους τῶν μαθητῶν ἐνεγράφησαν ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν μαθημάτων τῆς Σχολῆς, ὅπερ πολὺ συμβάλλει εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῆς λειτουργίαν. Οὕτως ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἐγγραφέντων οἱ 1024 εἶχον ἐγγραφῇ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνας.

Τῶν ἐγγραφέντων παίδων αἱ ἡλικίαι ἐποίκιλλον ὡς πάντοτε μεταξὺ τῶν 7 καὶ 20 ἐτῶν, ἐξαιρετικῶς δ' ἐγένοντο δεκτοὶ καὶ ἐλάχιστοι ἄνω τῶν 20 ἐτῶν, οἵτινες παρέσχον πάσας τὰς ἐνδείξεις σεμνῆς καὶ ἀνελλιποῦς φοιτήσεως.

Τὰ ἐπαγγέλματα καὶ αἱ πατρίδες τῶν μαθητῶν ὀλίγας τῶν τοῦ παρελθόντος παρουσιάζουσι μεταλλαγάς. Τὴν πρώτην πάντοτε τάξιν κατέχουσιν οἱ ἐκ Μεγαλοπόλεως παῖδες ἀνελθόντες εἰς 447· κατόπιν δ' οἱ ἐκ τῶν Κυκλάδων (145), οἱ ἐκ Κορινθίας (137), οἱ ἐξ Ἀθηνῶν (119) καὶ οἱ ἐκ Γορτυνίας (103). Ἐπίσης δὲ πολυπληθεῖς πάντοτε εἶναι καὶ οἱ ἐκ Κρήτης παῖδες ἀνελθόντες εἰς 108, ὑπερβάντες δηλαδὴ κατὰ 8 τοὺς πέρυσιν ἐγγραφέντας καίτοι ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης ἐν Κρήτῃ καταστάσεως ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα οἱ ἐνταῦθα Κρῆτες πρόσφυγες. Ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται ὅτι παραμένουσι πολλοὶ ἐνταῦθα ἀποκατεστημένοι, ὧν τὰ τέκνα φοιτῶσιν εἰς τὴν ἡμετέραν Σχολήν.

Καθόσον ἀφορᾷ τὰ ἐπαγγέλματα τῶν μαθητῶν τὴν πρώτην τάξιν ἀποτελοῦσι καὶ ἐφέτος οἱ στιλβωταὶ (476), ἀποτελοῦντες τὸ ἓν τρίτον τοῦ ὅλου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐγγραφέντων, πάντες δ' οὗτοι εἰσὶ Μεγαλοπολῖται. Οὕτως ἐξακολουθεῖ ἀθρόα ἡ προσέλευσις τῶν καλῶν τούτων παιδίων, ἅτινα ἄλλοτε ἐκμεταλλευόμενα ὑπὸ σωματεμπόρων ἐκωλύοντο νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν ἡμετέραν σχολήν.

Μετὰ τοὺς στιλβωτὰς τὰ ἐπικρατοῦντα ἐν τῇ Σχολῇ κατὰ τὸ λῆξαν ἐπαγγέλματα ἦσαν ὑπηρέται (266), οἱ ὀψοκομισταὶ (95), καὶ οἱ

ἐμποροϋπάλληλοι (64). Οἱ ἐφημεριδοπῶλαι ὅμως ἐξέλιπον σχεδόν, ἀπὸ τεσσαράκοντα τοῦ παρελθόντος ἔτους περιορισθέντες εἰς δώδεκα καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς πωλήσεως τῶν ἑσπερινῶν φύλλων, συμπιπτούσης μετὰ τῆς ὥρας καθ' ἣν γίνεται ἡ ἐν τῇ σχολῇ διδασκαλία. Ἐν τοῖς ἐπαγγέλμασιν εὐχαρίστως εἴδομεν πληθυνθεῖσαν τὴν τάξιν τῶν μικρεμπόρων, ἀνελθόντων ἐφέτος εἰς 86 καὶ οἵτινες εἶναι ἐκ τῶν καλλιτέρων τῆς Σχολῆς στοιχείων.

Τῶν τεχνιτῶν ὁ ἀριθμὸς καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἦτο ἀρκετός. Πρωτεύουσι δ' ὡς πάντοτε οἱ ὑποδηματοποιοί, οἱ σιδηρουργοί, οἱ κτῖσται καὶ πιλοκομισταί, οἱ ξυλουργοὶ καὶ οἱ ῥάπται.

Ἄεργος δ' οὐδεὶς ἐσημειώθη ἐν τῇ Σχολῇ καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος.

Ὁ μέσος ὅρος τῆς καθ' ἑσπέραν φοιτήσεως κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἀνῆλθεν εἰς 508 ἐνῷ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἦτο 419. Καὶ ὁ μέγιστος μὲν ὅρος ἦτο κατὰ Νοέμβριον (600), ὁ κατώτατος δὲ κατὰ Μάϊον (360). Ἡ διδασκαλία δ' ἐγίνετο κατὰ 2 1/2 ὥρας καθ' ἑσπέραν καὶ διδασκαλίαι ἐγένοντο ἐν συνόλῳ 187.

Τὸ προσωπικὸν τῆς Κεντρικῆς Σχολῆς ἔμεινεν ἀμετάβλητον, διδάσκαλοι δὲ τοῦ Παραρτήματος διωρίσθησαν οἱ κ. κ. Ν. Π. Ζῆς, Μ. Οἰκονόμου καὶ Ν. Σκουρλέτης. Ἡ Κοσμητεία τῆς Σχολῆς ἔλαβε τὸ ἄριστον μέτρον, ὅπως εἰς τὸν διορισμὸν τῶν διδασκάλων προβῇ συνεπείᾳ διαγωνισμοῦ. Ἀπεδείχθη δὲ ὄντως λίαν τελεσφόρον τὸ μέτρον τοῦτο καὶ οἱ διορισθέντες ἐκ τῶν καλλιτέρων παρ' ἡμῖν διδασκάλων ἐπηύξησαν οὕτω τὸ καλὸν τῆς Σχολῆς ἡμῶν προσωπικόν. Ἀποχωρήσαντος δ' ἕνεκα γήρατος τοῦ βοηθοῦ τοῦ γραφείου κ. Λ. Παπαντωνίου προσελήφθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ κ. Α. Παπαντωνίου, ὅστις λίαν καλῶς ἐξεπλήρωσε τὸ ἔργον αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἀποφάσει τῆς Κοσμητείας εἰσήχθη καὶ τὸ μάθημα τῆς ἀνοργάνου γυμναστικῆς, ὅπερ ἀνετέθη ἐν μὲν τῇ Κεντρικῇ Σχολῇ εἰς τὸν κ. Κ. Πιέτρην, ἐν δὲ τῷ Παραρτήματι εἰς τὸν κ. Μ. Οἰκονόμον. Οἱ μαθηταὶ δ' ἐποιήσαντο πολλὰς προόδους εἰς αὐτὴν καὶ δημοσίᾳ ἐξετασθέντες ἐν τῇ πρὸ τοῦ Καταστήματος τοῦ Συλλόγου πλατείᾳ ἀπέσπασαν ἐπιδοκιμασίας. Ἀλλὰ τῇ προσκλήσει τοῦ προεδρείου μετέσχον καὶ τῶν παρὰ τοῦ Πανελληνίου Συλλόγου προκηρυχθέντων Σωτηρίων ἀγώνων, γενομένων εἰς τὸ ποδηλατοδρόμιον τοῦ Φαλήρου καὶ ἠξιώθησαν αὐτοὶ μόνοι ἐκ πάντων τῶν μαθητῶν τῶν

δημοτικῶν σχολείων εἰδικοῦ βραβείου, ἀγαλματίου Νίκης, ὅπερ ἰδίᾳ χειρὶ ἐνεχείρισεν ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς πρὸς τὸν ἔφορον τῆς ἡμετέρας Σχολῆς.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλη καινοτομία εἰσήχθη κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος εἰς τὴν ἡμετέραν Σχολήν. Παρακληθέντες ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς διοικούσης τὸ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Β. Υ. τῆς πριγκιπίσσης Σοφίας οἰκονομικὸν συσσίτιον παρεκινήσαμεν τοὺς παῖδας ἵνα προσέρχωνται εἰς αὐτό. Προθύμως δ' εἰσήκουσαν ἡμῶν οἱ παῖδες, οἱ φοιτῶντες ἐν ταῖς σχολαῖς, καὶ εὗρον ἐν αὐτῷ καὶ τροφὴν καθαρὰν καὶ ὑγιᾶ καὶ περιποιήσεις πολλὰς καὶ εὐκολίας ὑπὸ τῶν ἐντεταλμένων πρὸς τοῦτο κυριῶν. Οὕτω δ' ἐξεπληρώθη καὶ παλαιὸς ἡμῶν πόθος περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς τροφῆς τῶν παίδων, ὅπερ μέχρι τοῦδε δὲν ἠδυνήθη ἐκ τῶν ἰδίων νὰ ἐκπληρώσῃ ὁ Σύλλογος.

Αἱ ἐνιαύσιοι ἐξετάσεις ἐγένοντο ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν Ἀρχῶν τοῦ Συλλόγου καὶ τῆς σχολῆς, τοῦ δημάρχου Ἀθηναίων καὶ ἄλλων φιλομούσων. Εἰς ταύτας προσῆλθον μαθηταὶ 398 ἤτοι 58 ἐπὶ πλέον τῶν τοῦ παρελθόντος ἔτους. Καὶ τὰ μὲν ἀποτελέσματα τῶν λοιπῶν τάξεων ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐν τέλει τῆς παρούσης λογοδοσίας προσαρτωμένην ἔκθεσιν τῆς Σχολῆς, ἐνταῦθα δὲ περιορίζομαι νὰ ἀναφέρω ὅτι ἐφέτος ἀπελύθησαν τῆς Σχολῆς 15 μαθηταί, ἤτοι ὅσοι καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος.

Τῆς ἐκπληρώσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τῶν παίδων ἐπεμελήθη ἡ κοσμητεία τῆς Σχολῆς κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα. Καὶ τὴν νύκτα δὲ τοῦ Πάσχα διένειμεν αὐτοῖς τὰ Πασχαλινὰ ᾠὰ καὶ τοὺς ἄρτους, περὶ ὧν ἔλαβε καὶ πάλιν πρόνοιαν ἡ ἐν Γαλαζίῳ εὐγενὴς δέσποινα Ἑλένη Γεωργαντοπούλου καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς κ. Σερφιώτης.

Τῆς ἰατρικῆς τῶν παίδων ἐπιβλέψεως ἐπεμελήθη τὸ ἔτος τοῦτο ὁ συνάδελφος ἡμῶν κ. Γ. Φωκᾶς. Παρείχοντο δὲ δωρεὰν καὶ τὰ φάρμακα πρὸς τοὺς νοσοῦντας καὶ ἐλήφθη πρόνοια τοῦ δαμαλισμοῦ τῶν παίδων δι' ἀστυϊάτρων, οὓς πάνυ προθύμως ἀπέστειλε τῇ φροντίδι τῆς κοσμητείας ἡ Διεύθυνσις τῆς Ἀστυνομίας.

Ὁ συνάδελφος ἡμῶν κ. Ἰω. Καμπούρογλος, ἔγραψε παρακληθεὶς ὑπὸ τῆς κοσμητείας τῆς σχολῆς τὸν ὕμνον αὐτῆς, ὃν ἐμελοποίησεν ὁ συνάδελφος ἡμῶν κ. Θ. Πολυκράτης. Τὸν ὕμνον τοῦτον ἐξέμαθον οἱ

παῖδες καὶ ἔψαλαν ἐν ταῖς ἐξετάσεσιν αὐτῶν, ψάλλουσι δὲ καὶ ἑκάστοτε ἐν ταῖς παραδόσεσιν.

Ἐνταῦθα δέον νὰ μνημονεύσωμεν καὶ τῆς δωρεᾶς τοῦ κ. Ν. Θὼν ὅστις ἐξ εὐγενῶν πρὸς τὴν Σχολὴν ὁρμώμενος αἰσθημάτων ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως ἀπονείμῃ δύο βραβεῖα τὸ μὲν ἐκ δραχ. 300 τὸ δ' ἐκ δραχ. 200 εἰς δύο τῶν ἀρίστων ἐκ τῶν ἀπολυομένων μαθητῶν. Πρὸς τοῦτο ἡ Κοσμητεία συνελθοῦσα ἀπεφάσισεν, ἵνα τελεσθῇ διαγωνισμός, ὅστις καὶ ἐνηργήθη μετὰ πάσης αὐστηρότητος ὡς λεπτομερέστερον περὶ τούτου ἀναφέρει ἡ ἐν τέλει προσαρτωμένη ἔκθεσις τῆς Κοσμητείας τῆς Σχολῆς.

Περὶ ταμιευτηρίου.

Καθόσον ἀφορᾷ τὸ ταμιευτήριον δὲν ἔχω τι νέον νὰ προσθέσω εἰς τὰ ἀναγραφέντα περὶ τούτου ἐν τῇ περυσινῇ λογοδοσίᾳ. Καταθέσεις νέαι τῶν μαθητῶν δὲν ἐγένοντο, ἀνελήφθησαν δὲ ἐκ τῶν ὀφειλομένων ὑπὸ τοῦ Συλλόγου εἰς παῖδας δρ. 2932.75, αἵτινες δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς παραγραφεῖσαι.

Ἐπαρχιακαὶ Σχολαί.

Ἐκ τῶν ἐπαρχιακῶν σχολῶν τῶν ἀπόρων παίδων καὶ ἡ τῶν Καλαμῶν διατελοῦσα ὑπὸ τὴν ἄμεσον τοῦ Συλλόγου διεύθυνσιν καὶ ἡ τῶν Πατρῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ ἐλειτούργησαν καλῶς. Τῆς πρώτης μάλιστα παρατίθεται ἐν τέλει καὶ ἡ λεπτομερὴς τῆς κοσμητείας αὐτῆς ἔκθεσις.

Οὐχ ἧττον καὶ ἄλλαι σχολαὶ ἀπόρων παίδων συσταθεῖσαι κατ' ἐπαρχίας ὡς ἐν Μεσολογγίῳ, Ἄργει καὶ Βώλῳ ἠθέλησαν νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Συλλόγου, ὅπερ καὶ προθύμως ἀπεδέχθημεν, λυπούμενοι ὅτι τὰ μικρὰ τοῦ Συλλόγου μέσα δὲν ἐπιτρέπουσιν ὅπως ἀναλάβωμεν καὶ τὴν ὑλικὴν βοήθειαν αὐτῶν.

Περὶ τοῦ ταμείου.

Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος τὰ μὲν ἔσοδα τοῦ Συλλόγου ἀνῆλθον εἰς δρ. 49,756.80, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς δρ. 45,519.85, ἤτοι παρουσιάσθη περίσσευμα ἐκ δρ. 4,236.95.

Οὕτω τὸ οἰκονομικὸν ἔτος τοῦ Συλλόγου ὑπῆρξεν ὑπὲρ πάσας τὰς προσδοκίας ἱκανοποιητικόν. Ἐπήρκεσαν δὲ τὰ ἔσοδα, οὐ μόνον εἰς κάλυψιν πασῶν τῶν δαπανῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπεδώκαμεν ἀπέναντι μὲν τοῦ χρέους τοῦ Συλλόγου δρ. 4,103.05 ἐξ ὧν 3000 δρ. πρὸς τὴν Ἐθν. Τράπεζαν καὶ 1,103.05 πρὸς τὸ Ταμιευτήριον, ἐπληρώθησαν δὲ καὶ δρ. 1,504.15 ὀφειλόμεναι ἐκ κεκλεισμένων χρήσεων. Ἀλλὰ δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ ταμεῖον ἐπήρκεσε καὶ εἰς κάλυψιν τῶν ἐκτάκτων δαπανῶν, ἃς ἀπήτησαν αἱ ἐν τῷ καταστήματι γενόμεναι ἐπισκευαὶ καὶ ἀνακαινίσεις καὶ ἰδίως ἡ ἐγκατάστασις τοῦ ὑποκαύστου.

Ὀφείλω νὰ μνημονεύσω ἐνταῦθα τῆς ὑπὸ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων προτάσει καὶ μερίμνῃ τοῦ δημάρχου κ. Λάμπρου Καλλιφρονᾶ αὐξήσεως τῆς εἰς τὴν ἡμετέραν Σχολὴν παρεχομένης ἐπιχορηγήσεως εἰς δρ. 3000 καὶ τῆς ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων προσθήκης εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικὸν κονδυλίου ἐκ δρ. 1000 ὑπὲρ τῆς αὐτῆς Σχολῆς, ὡς καὶ τῆς εἰσπράξεως ἐκ δρ. 4,695 ἐκ τῆς προεσπερίδος τῆς δοθείσης ὑπὸ τῆς διακεκριμένης καλλιτέχνιδος κ. Ἐλεονόρας Δοῦζε ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας Σχολῆς, ἥτις ὀφείλεται μὲν εἰς τὰ γενναῖα αὐτῆς αἰσθήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φροντίδα ἣν παρ' αὐτῇ κατέβαλεν ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν συνάδελφος κ. Ἀρ. Ἀραβαντινός.

Σπουδαιοτάτη ὅμως δωρεὰ ἥτις θέλει ἀνακουφίσει τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Συλλόγου εἶναι ἡ τοῦ ἀειμνήστου Ἀναστασίου Τσούφλη. Ὁ μέγας οὗτος εὐεργέτης ὅστις εἶχε καταλίπει ἀποθανὼν ἱκανὰ ποσὰ ὑπὲρ διαφόρων ἐκπαιδευτικῶν σκοπῶν ἐν Ἀθήναις καὶ τῇ ἰδιαιτέρᾳ του πατρίδι Ἠπείρῳ, ἀφῆκε καὶ ποσὸν ἐκ 500 ρουβλίων ἐτησίως ὑπὲρ ἐνισχύσεως λαϊκῶν σχολείων ἐν Ἀθήναις. Ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ Τσουφλείου κληροδοτήματος ἐπιτροπή, ἧς ἀπετέλουν μέρος ὡς πρύτανις τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ὥρισεν ὅτι τὸ κληροδότημα τοῦτο πρέπει νὰ δοθῇ εἰς τὸν Σύλλογον Παρνασσὸν διὰ τὴν ἡμετέραν Σχολὴν τῶν ἀπόρων παίδων. Ἡ ἀπόφασις τῆς ἐπιτροπῆς ἐκοινοποιήθη πρὸς τὸν ἡμέτερον Σύλλογον, ὅστις εὐγνωμόνως ἀποδεχθεὶς τὴν δωρεάν, τὸ μὲν ὄνομα τοῦ Ἀναστασίου Τσούφλη ἀνέγραψεν εἰς τὸν πίνακα τῶν μεγάλων εὐεργετῶν, ἐτέλεσε δὲ κοινὸν μνημόσυνον μετὰ τοῦ συμβουλίου τοῦ Ὀφθαλμιατρείου καὶ τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἑλληνίδων ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς μακαρίας αὐτοῦ ψυχῆς χοροστατοῦντος τοῦ Μητροπολίτου, ἐν τῷ ὁποίῳ συναινέσει καὶ τῶν λοιπῶν δύο σωματείων

εἶπον ὀλίγας λέξεις καταλλήλους. Τὸ ποσὸν τῶν 500 ῥουβλίων ὅπερ εἰσεπράξαμεν ἀνῆλθεν εἰς δρ. 1974.20· τοῦτο δ' ὅπερ θὰ εἰσπράττωμεν ἐτησίως ἀναλογεῖ, θεωρούμενον ὡς τόκος, εἰς κεφάλαιον 50,000 δραχμῶν.

Ὀφείλω νὰ μνημονεύσω ἐνταῦθα καὶ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ μακαρίτου Σπυρίδωνος Κόμνου, ὅστις κατέλιπε τῷ Συλλόγῳ διὰ τῆς διαθήκης αὐτοῦ δραχμὰς 1000 ἐκ τῆς μικρᾶς αὐτοῦ περιουσίας.

Ὁ εὐεργετικὸς χορὸς τοῦ Συλλόγου ὑπὲρ τῆς Σχολῆς τῶν ἀπόρων παίδων, ὃν καὶ πάλιν ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν αὐτῆς προστασίαν ἡ Α. Β. Υ. ἡ πριγκίπισσα Σοφία, ἐγένετο καὶ ἐφέτος καὶ ἐπέτυχε πληρέστατα ὡς καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη. Εἰσεπράχθησαν δὲ ἐξ αὐτοῦ δρ. 7,975.

Περιουσία τοῦ Συλλόγου.

Ἡ καθαρὰ περιουσία τοῦ Συλλόγου κατὰ τὸν ἐν τέλει τῆς παρούσης δημοσιευόμενον ἰσολογισμὸν τοῦ ταμείου ἀνέρχεται εἰς δραχμὰς 204,132.54. Ἂν παραβάλωμεν δὲ ταύτην πρὸς τὰ περισυνὰ ἐξαγόμενα προκύπτει ὅτι ἔχομεν ἐφέτος αὔξησιν ἐκ δραχμῶν 9,142.05. Εἶναι καὶ τοῦτο προϊὸν τῆς καλῆς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος διαχειρίσεως, ἀνθ' ἧς ἔπαινοι ὀφείλονται πρὸς τὸν Ταμίαν κ. Λεωνίδαν Χρυσοβελόνην.

Βιβλιοθήκη καὶ Ἀναγνωστήριον.

Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος προσηνέχθησαν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τόμοι καὶ φυλλάδια 250. Δέον νὰ ἐξάρω μεταξὺ τῶν προσφορῶν τὴν τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου ἀποστείλαντος τὴν ἔκθεσιν τοῦ πολέμου μετὰ τῶν σχετικῶν πινάκων, τοῦ Σμιθσονείου Συλλόγου ἐν Ἀμερικῇ καὶ τῆς Ἀμερικανικῆς Ἑταιρίας τῶν Ἐπιστημῶν ἀποστειλάντων ἡμῖν δεδεμένα τὰ πρακτικὰ καὶ τὰς πολυτίμους αὐτῶν ἐκδόσεις δι' ὧν συμπληροῦται ἡ ἀπ' ἀρχῆς σειρὰ αὐτῶν καὶ τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης ἀποστείλαντος τὴν σειρὰν τῶν πρακτικῶν καὶ τὰς μονογραφίας περὶ φυλακῶν τὰς ὑποβληθείσας ἐν τῷ συγκροτηθέντι ἐν Παρισίοις ποινικῷ συνεδρίῳ τοῦ 1895. Μνείας δ' ἀξία εἶναι καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ κ. Χίλλερ ἀποστείλαντος μετὰ τῶν πινάκων τὸ πολυτιμώτατον περὶ τῆς νήσου Θήρας σύγγραμμα αὐτοῦ.

Κατεσκευάσθησαν δὲ νέαι βιβλιοθῆκαι καὶ τοῦ Συλλόγου προθύμως παρασχόντος πίστωσιν ἐδέθησαν πολλὰ τῶν ἀδέτων βιβλίων καὶ συνεπληρώθη ἡ κατάταξις τῆς Βιβλιοθήκης.

Τὸ δὲ Ἀναγνωστήριον ἐλειτούργησε τακτικώτατα. Ἕνεκα δὲ τῶν πολλῶν εἰς αὐτὸ προσερχομένων μετεκομίσθη τοῦτο εἰς εὐρυχωροτέραν αἴθουσαν καταλλήλως διασκευασθεῖσαν. Ἡ δὲ μέχρι τοῦδε αἴθουσα ἐν ᾗ ἐλειτούργει τὸ Ἀναγνωστήριον μετεβλήθη εἰς ἀναπαυτήριον συνάμα καὶ ὁμιλητήριον τῶν μελῶν.

Ἀρχαιρεσίαι.

Αἱ ἀρχαιρεσίαι τοῦ Συλλόγου γενόμεναι κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ ὁριζομένην ἐποχὴν ἀνέδειξαν τοὺς ἑξῆς:

Πρόεδρον καὶ ἐκ τρίτου ἐμέ, ἐφ' ᾧ ἐπιβάλλεταί μοι ἡ ὑποχρέωσις ἵνα ἐκφράσω τὰς θερμὰς πρὸς τὸν Σύλλογον εὐχαριστίας μου ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ταύτῃ ἐμπιστοσύνῃ. Ἀντιπροέδρους δὲ τοὺς κ. κ. Τιμ. Ἡλιόπουλον, Ἀλκ. Καμπᾶν καὶ Σπυρ. Δαμασκηνόν, γεν. γραμματέα τὸν κ. Μιχ. Π. Λάμπρον, εἰδικοὺς γραμματεῖς τοὺς κ. κ. Γ. Ι. Πίσσαν καὶ Ι. Δ. Πετρίδην, ἔφορον τοῦ Συλλόγου τὸν κ. Κωνστ. Κουτσαλέξην, ταμίαν τὸν κ. Λεων. Χρυσοβελόνην καὶ ἐπιμελητὴν τῆς Βιβλιοθήκης τὸν κ. Α. Α. Μεταξᾶν.

Ἔφορος δὲ τῆς Σχολῆς τῶν ἀπόρων παίδων ἐξελέχθη ὁ κ. Π. Ταμπακόπουλος, καὶ κοσμήτορες οἱ κ. κ. Σπ. Κωνοφάος, Θ. Πολυκράτης, Θ. Μπαλτῆς, Γ. Παπακωνσταντίνου, Α. Ζίνης, Ἱπ. Καραβίας, Ι. Θεοφιλᾶς καὶ Μ. Μίνδλερ.

Μέλη τῆς ἐλεγκτικῆς ἐπιτροπῆς οἱ κ. κ. Μιλ. Ἰορδανόπουλος, Δ. Βρυζάκης καὶ Φρ. Γεωργαντόπουλος.

Μέλη τῆς ἐπιτροπῆς τῶν βιβλίων οἱ κ. κ. Α. Θεοδωρίδης, Μ. Ἠλιάδης καὶ Κ. Ράδος.

Μέλη δὲ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν φυλακῶν οἱ κ. κ. Π. Ἀγγελόπουλος Ἀθάνατος, Κ. Βάμβας, Στ. Ἰωαννίδης καὶ Α. Μαρινόπουλος.

Τοιαῦτα τὰ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος γενόμενα ὑπὸ τοῦ Συλλόγου.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΡΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1898–1899

Κύριε Πρόεδρε,

Συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ κανονισμοῦ τοῦ Συλλόγου ὑποβάλλομεν Ὑμῖν ἔκθεσιν περὶ τῶν κατὰ τὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος 1898—1899 ἐν τῇ Σχολῇ πεπραγμένων.

Α΄. Ἐγγραφαί.

Ἡ μὲν ἐγγραφὴ τῶν μαθητῶν ἤρξατο τῇ 7ῃ Σεπτεμβρίου, τὰ δὲ μαθήματα τῇ 10ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὁ συνωστισμὸς τῶν μαθητῶν ἐπέβαλλε τὴν διαίρεσιν τῶν τάξεων, διὰ τοῦτο ἡ Κοσμητεία ἀπεφάσισε τὴν ἵδρυσιν ἐκ νέου τοῦ Παραρτήματος, ὅπερ καὶ ἤρξατο λειτουργοῦν ἐν τῷ Α΄ Νομαρχιακῷ Σχολείῳ ἀπὸ τῆς 2ας Νοεμβρίου. Ἐν τῷ Παραρτήματι ἐγκατεστάθησαν αἱ τρεῖς κατώτεραι τῶν τάξεων ἤτοι ἡ Α΄, Β΄, καὶ Γ΄.

Ἡ ἐγγραφὴ τῶν μαθητῶν ὑπῆρξεν ὑπερτέρα τῆς περυσινῆς, ἐγγραφέντων κατὰ μὲν τὸ 1897—98 1339, κατὰ δὲ τὸ 1898—99 1492.

Ἡ κατὰ τάξεις ἐγγραφὴ τῶν μαθητῶν ἔχει ὧδε·

Τάξις	Α΄ (τμ. Α΄ καὶ Β΄)	719	Παρελ.	ἔτους	446
»	Β΄	305	»	»	337
»	Γ΄	210	»	»	247
»	Δ΄	143	»	»	159
»	Ε΄	72	»	»	119
»	ϛ΄	43	»	»	31
		1492			1339

Ἡ κατὰ μῆνα ἐγγραφὴ τῶν μαθητῶν ὑπῆρξεν ὡς ἑξῆς·

Σεπτέμβριος	489
Ὀκτώβριος	230
Νοέμβριος	305
Δεκέμβριος	210
Ἰανουάριος	143
Φεβρουάριος	72
Μάρτιος	43
	1492

Ἡ ἡλικία τούτων ποικίλλει

ἀπὸ	7—10	ἐτῶν	204
»	10—15	»	938
»	15—20	»	350
			1492

Κατήγοντο δὲ

Ἐκ Μεγαλοπόλεως 447, ἐξ Ἀθηνῶν 119, ἐκ Γορτυνίας 103, ἐκ Κορίνθου 137, ἐκ Κρήτης 108, ἐκ Κυκλάδων 145, ἐξ Εὐβοίας 38, ἐκ Μαντινείας 30, ἐκ Μεσσηνίας 48, ἐκ Λακωνίας 26, ἐξ Ἀχαΐας 25, ἐξ Ἄργους 19, ἐξ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας 28, ἐκ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος 44, ἐξ Ἑπτανήσου 29, ἐκ Θεσσαλίας 31, ἐξ Ἄρτης 9, ἐκ Μεγαρίδος 5, ἐξ Αἰγίνης 4, ἐκ Μακεδονίας 34, ἐξ Ἠπείρου 30, ἐκ Σποράδων 11, ἐκ Θρᾴκης 7, καὶ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας 15.

Ἐπαγγέλματα.

Στιλβωταὶ 476, ὑπηρέται 266, ὀψοκομισταὶ 95, μικρέμποροι 86, ἐμποροϋπάλληλοι 64, ὑποδηματοποιοὶ 39, πηλοκομισταὶ 34, ῥάπται 32, ξυλουργοὶ 29, σιδηρουργοὶ 27, κτίσται 24, γαλακτοπῶλαι 15, ἐφημεριδοπῶλαι 12, φανοποιοὶ 10, ἀρτοποιοὶ 9, λιθοξόοι 9, τυπογράφοι 15, οἱ δὲ λοιποὶ 257 διαφόρων ἐπαγγελμάτων.

Οἱ ἄεργοι ἀπὸ πολλοῦ ἐντελῶς ἐξέλιπον τῆς Σχολῆς.

Β'. Φοίτησις.

Ἡ φοίτησις ὑπῆρξε τακτικὴ κατὰ τὸ σχολικὸν τοῦτο ἔτος. Ὁ μέσος ὅρος τῆς καθ' ἑσπέραν φοιτήσεως ἀνῆλθεν εἰς 508, ἐνῷ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἦτο 419. Τῆς δὲ κατὰ μῆνα φοιτήσεως ὁ μέσος ὅρος ἦτο τὸν μὲν Σεπτέμβριον 459, κατὰ τὸν Ὀκτώβριον 598, κατὰ τὸν Νοέμβριον 600, κατὰ τὸν Δεκέμβριον 571, κατὰ τὸν Ἰανουάριον 593, κατὰ τὸν Φεβρουάριον 463, κατὰ τὸν Μάρτιον 509, κατὰ τὸν Ἀπρίλιον 421 καὶ κατὰ τὸν Μάϊον 360.

Γ'. Διδασκαλία.

Ἡ διδασκαλία ἐγένετο ὡς συνήθως 2 1/2 ὥρας καθ' ἑκάστην ἑσπέραν, καθ' ὅλον δὲ τὸ ἔτος ἐγένοντο 187 διδασκαλίαι ὡς ἑξῆς·

Τὸν	Σεπτέμβριον	17
»	Ὀκτώβριον	26
»	Νοέμβριον	24
»	Δεκέμβριον	22
»	Ἰανουάριον	19
»	Φεβρουάριον	20
»	Μάρτιον	25
»	Ἀπρίλιον	18
»	Μάϊον	16
		187

Δ'. Διδακτικὰ βιβλία.

Κατὰ τὸ σχολικὸν τοῦτο ἔτος εἰσήχθησαν διὰ μὲν τὴν Α' τάξιν τὸ Ἀλφαβητάριον τοῦ Χαρ. Παπαμάρκου, διὰ δὲ τὴν Β', Γ' καὶ Δ' τάξιν τὰ Ἀναγνωσματάρια τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, διὰ τὴν Ε' τάξιν ὁ Γεροστάθης καὶ διὰ τὴν Ϛ' τὰ Νέα Ἑλληνικὰ Ἀναγνώσματα Δροσίνη καὶ Κασδόνη.

Ε'. Ἐξετάσεις.

Αἱ ἐξετάσεις ἤρξαντο τῇ 23ῃ Μαΐου ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Συλλόγου καὶ ἐνώπιον τοῦ Προέδρου τοῦ Συλλόγου, τοῦ Ἐφόρου τῆς Σχολῆς, πολλῶν μελῶν καὶ ἄλλων φιλομούσων κυρίων, ἡμέρᾳ

Κυριακῇ καὶ ὥρᾳ 10η π. μ. Μετὰ τὸν ἐναρκτήριον λόγον, ὅν ἐξεφώνησεν ὁ κ. Θ. Πολυκράτης, κοσμήτωρ καὶ γραμματεὺς τῆς Σχολῆς, ἤρξαντο αἱ ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν καὶ ἐξηκολούθησαν καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα, γενομένης τῆς βαθμολογίας κανονικῶς κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τῆς Σχολῆς.

Προσῆλθον δὲ εἰς ἐξέτασιν ἐκ μὲν τῆς Α' τάξεως 130, ἐκ τῆς Β' 98, ἐκ τῆς Γ' 79, ἐκ τῆς Δ' 37, ἐκ τῆς Ε' 34 καὶ ἐκ τῆς ϛ' 21 ἤτοι 398. Ἀναλόγως δὲ καὶ ἡ βαθμολογία τῶν ὑποστάντων ἐξέτασιν ὑπῆρξε τοιαύτη.

Προήχθησαν δ' ἐκ τῆς Α' εἰς τὴν Β' διὰ τοῦ βαθμοῦ Ἄριστα 33, Λίαν καλῶς 32, Καλῶς 52, τὸ ὅλον 117. Ἐκ τῆς Β' εἰς τὴν Γ' διὰ τοῦ βαθμοῦ Ἄριστα 12, Λίαν καλῶς 40, Καλῶς 39, τὸ ὅλον 81. Ἐκ τῆς Γ' εἰς τὴν Δ' διὰ τοῦ βαθμοῦ Ἄριστα 16, Λίαν καλῶς 22, Καλῶς 23, τὸ ὅλον 61. Ἐκ τῆς Δ' εἰς τὴν Ε' διὰ τοῦ βαθμοῦ Ἄριστα 6, Λίαν καλῶς 12, Καλῶς 15, τὸ ὅλον 33. Ἐκ τῆς Ε' εἰς τὴν ϛ' διὰ τοῦ βαθμοῦ Ἄριστα 5, Λίαν καλῶς 11, Καλῶς 9, τὸ ὅλον 25. Ἐκ δὲ τῆς ϛ' ἀπελύθησαν 15 ἐξ ὧν Ἀριστεύσαντες 3, Λίαν καλῶς 5, Καλῶς 7.

Οὗτοί εἰσιν οἱ ἑξῆς:

1)	Ἰωάν. Νικολόπουλος	ἐτῶν	13	ἐκ	Παρνασσίδος ὑπηρέτης.
2)	Ἠλ. Γ. Πετρακάκης	»	14	»	Κρήτης ὑπηρέτης.
3)	Κωνστ. Σταύρου	»	16	ἐξ	Εὐρυτανίας ὑπηρ. ξενοδοχ.
4)	Ἀθαν. Χασαπόπουλος	»	15	ἐκ	Καλαβρύτων ὑπηρέτης.
5)	Κωνστ. Καρανικόλας	»	15	»	Ναυπακτίας ὑπηρέτης.
6)	Δημοσθ. Μουζάκης	»	15	»	Νάξου ὑπηρέτης γραφείου.
7)	Ἀριστ. Γιτγκόπουλος	»	15	»	Τροίας μικρέμπορος.
8)	Χρῆστος Μακρῆς	»	14	»	Κυνουρίας ὑπηρέτης.
9)	Δημοσθ. Ι. Δελῆς	»	13	ἐξ	Ἄργους ὑπηρέτης.
10)	Ἐλευθ. Φραγκάκης	»	13	»	Εὐρυτανίας ὑπηρέτης.
11)	Ἀγαπητὸς Ἀγαπητοῦ	»	14	ἐκ	Καστελορρίζου ὑπηρέτης.
12)	Νικόλ. Βερναδάκης	»	14	»	Κρήτης ὑπηρέτης.
13)	Παν. Κατσιρούμπας	»	17	»	Μεγαλοπόλεως ὑπηρέτης.
14)	Κωνστ. Τσάλης	»	15	ἐξ	Ἠπείρου ἀρτοποιός.
15)	Παναγ. Τσαντήλας	»	17	ἐκ	Μακεδονίας κτίστης.

ϛ'. Βραβεῖα.

Κατὰ τὸ τέλος τῶν ἐξετάσεων παρισταμένων τῶν ἀρχῶν τοῦ Συλλόγου, τοῦ κ. Δημάρχου καὶ ἄλλων, μετὰ τὸν ἐναρκτήριον λόγον, ὃν ἐξεφώνησεν ὁ κ. Π. Ταμπακόπουλος, ἔφορος τῆς Σχολῆς, διενεμήθησαν βραβεῖα εἰς τοὺς ἀριστεύσαντας καὶ ἀπολυθέντας τῶν μαθητῶν.

Ζ'. Διαγωνισμὸς τῶν μαθητῶν.

Ὁ κ. Ν. Θών, ἐπιμελητὴς τῶν Ἀνακτόρων, ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως ἀπονείμῃ δύο βραβεῖα τὸ μὲν ἐκ 300 δρ., τὸ δὲ ἐκ 200 δρ. εἰς δύο τῶν ἀρίστων μαθητῶν τῆς ϛ' τάξεως, τῶν ἀπολυομένων τῆς Σχολῆς. Πρὸς τοῦτο ἡ Κοσμητεία συνελθοῦσα ἀπεφάσισε νὰ τελεσθῇ διαγωνισμός, ὅστις καὶ ἐνηργήθη μετὰ πάσης αὐστηρότητος, καθ' ὃν πρῶτος ἦλθεν ὁ Κωνσταντῖνος Σ. Σταύρου, ἐξ Εὐρυτανίας, ἐτῶν 16, πατρὸς γεωργοῦ, ὑπηρέτης, δεύτερος δὲ ὁ Ἀριστείδης Γιαγκόπουλος, ἐκ Τροίας, ἐτῶν 15, πατρὸς ὑποδηματοποιοῦ, μικρέμπορος. Ἐπειδὴ δὲ μεταξὺ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου μικρὰ ὑπῆρχε διαφορά, ἔκρινε καλὸν ἡ Κοσμητεία, ὅπως ἀπονεμηθῇ καὶ εἰς τὸν τρίτον βραβεῖον ἐκ δρ. 100 ἐκ τοῦ ταμείου τοῦ Συλλόγου, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ὁ μαθητὴς οὗτος ὀνομάζεται Ἠλίας Πετρακάκης, ἐκ Κρήτης, ἐτῶν 14, πατρὸς ἱερέως, ῥάπτης.

Η'. Προσωπικὸν τῆς Σχολῆς.

Εἰς τὸ προσωπικὸν τῆς Σχολῆς ἐγένοντο οὐσιώδεις μεταβολαὶ ἕνεκα τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ προγράμματος, μεταβληθείσης τῆς διδασκαλίας ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον καὶ εἰσαχθέντος τοῦ μαθήματος τῆς γυμναστικῆς. Τῶν ἀγλαῶν καρπῶν τοῦ μαθήματος τούτου δυνάμεθα εὐχαρίστως νἀναγγείλωμεν ὑμῖν, κ. Πρόεδρε, ὅτι ἔδρεψεν ἡ Σχολὴ συμμετασχοῦσα εἰς τὰ «Σωτήρια». Σεμνυνομένη δὲ δύναται νὰ εἴπῃ ἡ Σχολή, ὅτι μόνη μεταξὺ τῶν λοιπῶν δημοτικῶν Σχολείων ἠξιώθη τοῦ ἐπάθλου, τιμηθεῖσα δι' ἀγαλματίου Νίκης μετὰ τοῦ βάθρου. Τὸ ἀγαλμάτιον τοῦτο ἰδίᾳ χειρὶ ἡ Α. Μεγαλειότης ὁ Βασιλεὺς ηὐδόκησε νὰ προσενέγκῃ εἰς τὸν κ. Π. Ταμπακόπουλον, ἔφορον τῆς Σχολῆς.

Πρὸς τὴν ἐπὶ τὸ ῥυθμικώτερον πορείαν τῶν μαθητῶν εἰσήχθη ἡ

τυμπανοκρουσία, διδαχθέντων πρὸς τοῦτο τεσσάρων μαθητῶν, ὅπερ καὶ τὰ λοιπὰ Σχολεῖα μετὰ ταῦτα ἀπεμιμήθησαν. Τὴν γυμναστικὴν ἐδίδαξεν ὁ διδάσκαλος τῆς Σχολῆς Κωνστ. Πιέτρης.

Θ΄. Διαγωνισμὸς διδασκάλων.

Εἰς ἑτέραν καινοτομίαν προέβη ἡ Κοσμητεία ὡς πρὸς τὸν διορισμὸν διδασκάλων διὰ τὸ Παράρτημα. Ἐπειδὴ ἕνεκα τῆς πληθύος τῶν αἰτούντων διέβλεπε καὶ τὸν μὴ διορισμὸν τῶν ἱκανωτέρων, προέβη εἰς τὸ σωτήριον μέτρον τοῦ διαγωνισμοῦ. Ἐκ τοῦ διαγωνισμοῦ ἔτυχεν ἡ Σχολὴ ἀρίστων διδασκάλων τῶν κκ. Ν. Π. Ζῆ, Μιχ. Οἰκονόμου καὶ Ν. Σκουρλέτη. Οἱ δὲ διὰ τοῦ διαγωνισμοῦ προσληφθέντες διδάσκαλοι διωρίσθησαν εἰς τὸ Παράρτημα, ἀνατεθείσης τῆς διευθύνσεως εἰς τὸν κ. Ν. Π. Ζῆν, πρῶτον ἐλθόντα.

Ι΄. Συσσίτιον.

Παρακληθέντες ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Κυριῶν τῆς διοικούσης τὸ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Β. Υ. τῆς πριγκιπίσσης Σοφίας οἰκονομικὸν συσσίτιον, προὐτρέψαμεν τοὺς παῖδας νὰ μεταβαίνωσιν εἰς αὐτό. Οἱ παῖδες δέ, οἱ ἐν ταῖς Σχολαῖς φοιτῶντες, προθύμως ὑπήκουσαν καὶ μεταβαίνοντες ἐν τῷ συσσιτίῳ εὕρισκον οὐ μόνον ἄφθονον, ὑγιᾶ καὶ καθαρὰν τροφήν, ἀλλὰ καὶ περιποιήσεως πολλῆς καὶ εὐκολίας ἐτύγχανον παρὰ τῶν πρὸς τοῦτο ἐντεταλμένων Κυριῶν, ἃς καὶ ἐπανειλημμένως ηὐχαριστήσαμεν.

ΙΑ΄. Ὁ ὀργανισμὸς τῆς Σχολῆς.

Ἐπειδὴ πολλαὶ καὶ οὐσιώδεις ἐπηνέχθησαν εἰς τὸν ὀργανισμὸν τῆς Σχολῆς κατὰ καιροὺς μεταβολαί, διὰ τοῦτο ἡ Κοσμητεία ἔκρινε καλόν, ἵνα ἀναθεωρηθῇ οὗτος καὶ μεταρρυθμισθῇ συμφώνως πρὸς τὰς ἐπενεχθείσας τοιαύτας καὶ ὑποβληθῇ εἰς τὸν Σύλλογον. Ὁ νέος ὀργανισμὸς παρασκευασθεὶς ὑπεβλήθη εἰς τὸν Σύλλογον καὶ ἐψηφίσθη κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ συνεδρίασιν, ἀρξαμένης εὐθὺς τῆς ἰσχύος αὐτοῦ.

Περατοῦντες τὴν ἀνωτέρω λογοδοσίαν ἡμῶν, κ. Πρόεδρε, καθῆκον ἡμῶν νομίζομεν, ὅπως ἐκφράσωμεν δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας

ἡμῶν τῷ ἰατρῷ τῆς Σχολῆς κ. Γερασίμῳ Φωκᾷ, διὰ τὴν πρόθυμον καὶ ἀφιλοκερδῆ πρὸς τοὺς πάσχοντας τῆς Σχολῆς μαθητὰς συνδρομὴν αὐτοῦ, καὶ πρὸς τὸν Διευθυντὴν τῆς Διοικητικῆς ἀστυνομίας Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, διὰ τὸν ἐμβολιασμὸν τῶν μαθητῶν. Πρὸς δὲ τὸν Σύλλογον τῶν κ.κ. διδασκάλων καὶ πάλιν ἐκφράζομεν τὴν πλήρη ἡμῶν εὐαρέσκειαν διὰ τὴν μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως ἐκτέλεσιν τῶν ἑαυτῶν καθηκόντων.

Μετ' ἄκρας ὑπολήψεως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 6 Οκτωβρίου 1899.

Ὁ ἔφορος τῆς Σχολῆς
Π. Κ. ΤΑΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Γραμματεὺς
ΘΕΜΙΣΤ. Γ. ΠΟΛΥΚΡΑΤΗΣ

Ο ΥΜΝΟΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

(Ποίησις **Ἰω. Καμπούρογλου. Ἐμελοποιήθη ὑπὸ τοῦ κ. Θεμ. Πολυκράτους**).

Προσευχὴ τῆς ἐργασίας
ἐπὶ γῆς, καὶ τῆς Παιδείας
μ' εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ
εἰς τὴν πίστιν τοῦ ὡραίου τῆς Πατρίδος μας ναοῦ,

Ὅπου εἰς μίαν ὥραν μόνον
ἐξ ἡμερησίων πόνων
τὸ πτωχὸ παιδὶ κερδίζει δύναμιν ἑνὸς λαοῦ
ἀντὶ δόξης καὶ χρυσοῦ,

Ἀπὸ πνεῦμα καὶ καρδίαν ποιητοῦ προνοίας εἶδος
ἀπὸ νάματα σοφίας ποτισθεῖσα Ἑλληνίδος
εἶνε τῶν ἀπόρων παίδων ἡ σχολὴ τοῦ Παρνασσοῦ.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΚΑΛΑΜΑΙΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΡΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

1898-1899

Πρὸς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον «ὁ Παρνασσός».

Κύριε Πρόεδρε,

Ἡ Κοσμητεία τῆς ἐνταῦθα Σχολῆς τῶν ἀπόρων παίδων, δίδουσα κατὰ τὸ ἐπιβαλλόμενον αὐτῇ καθῆκον λόγον περὶ τῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἤδη σχολικὸν ἔτος 1898—1899 πεπραγμένων ἐν τῇ ῥηθείσῃ Σχολῇ, καὶ περὶ τῆς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος διαχειρίσεώς της, ὑποβάλλει τῷ Φιλολογικῷ τούτῳ Συλλόγῳ δι' ὑμῶν, κύριε Πρόεδρε, τὴν παροῦσαν περὶ τούτων ἔκθεσίν του.

Ἐν τῷ διαστήματι τοῦ λήξαντος σχολικοῦ ἔτους, ἐμαθήτευσαν ἐν τῇ Σχολῇ μαθηταὶ ἐν ὅλῳ 64 ἐκ τῶν ὁποίων 40 προσῆλθον εἰς τὰς ἐξετάσεις, οἱ δὲ λοιποὶ 24 δὲν προσῆλθον πρὸς ἐξέτασιν.

Αἱ ἐξετάσεις τῶν προσελθόντων μαθητῶν ἐγένοντο δημοσίᾳ τὴν 13ην Ἰουνίου ε. ε. παρουσίᾳ τοῦ Νομάρχου Μεσσηνίας κ. Χρ. Παλαμᾶ, τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν Σχολείων, τῆς Ἐφορείας τῆς Σχολῆς, τοῦ ἐλεγκτοῦ τῆς Σχολῆς Γ. Γεωργαντάκη, καὶ ἄλλων παρευρεθέντων, ἀφοῦ ἐγένετο ἡ δέουσα θρησκευτικὴ προσευχὴ καὶ οἱ μαθηταὶ ἔψαλον διάφορα ᾄσματα. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῶν ἐξετάσεων ἀπέδειξεν ὅτι ἡ Σχολὴ συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν οἵτινες ἔδειξαν ἐπιμέλειαν, καὶ οὐ σμικρὰν ἐπίδοσιν εἰς τὰ διδαχθέντα μαθήματα, ὅπερ παρέχει ἐλπίδας ὅτι ἂν ἡ Σχολὴ διατηρηθῇ εἰς τὸ μέλλον θέλει ἐπέλθει μείζων εἰς τὸ ἐπιὸν ἔτος ἀνάπτυξις αὐτῆς καὶ πρόοδος ἐν γένει.

Οἱ πόροι τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ ῥηθὲν ἔτος εἰσὶ τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ εἰρημένου ἔτους μεῖναν εἰς τὸ ταμεῖον αὐτῆς περίσσευμα ἐκ τοῦ προηγουμένου ἔτους ἐκ δραχμῶν 634.

Ἐδαπανήθησαν δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος πρὸς συντήρησιν τῆς Σχολῆς, διὰ μισθὸν τοῦ διδασκάλου τῆς Σχολῆς, τοῦ ἐπιστάτου τῆς

Σχολῆς, εἰς ἀγορὰν εὐθυνῶν τινων ἐνδυμάτων διά τινας τῶν μαθητῶν τῶν στερουμένων τοιούτων καὶ γυμνητευόντων, δι' ἀγορὰν ὑποδημάτων, σκιαδίων τῶν μαθητῶν, εἰς φωτισμὸν τῆς Σχολῆς, καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας ἀπολύτους ἀνάγκας τῆς Σχολῆς, ὡς ἀναγράφονται πάντα ταῦτα λεπτομερῶς ἐν τῇ καταστάσει τοῦ ταμίου τῆς Σχολῆς, ἐν ὅλῳ δραχμαὶ ἑπτακόσιαι ἐννενήκοντα καὶ λεπτὰ ἑβδομήκοντα πέντε· ἀριθ. 790.75 $^0/_0$.

Πρὸς ἐξίσωσιν δὲ ἔμεινεν ἡ Σχολὴ ὀφειλέτις εἰς τὸ ταμεῖον αὐτῆς ὑπολοίπου ἐκ δραχμῶν 156.75 $^0/_0$.

Ἐλπιζόμενοι πόροι τῆς Σχολῆς ταύτης κατὰ τὸ ἀρξάμενον σχολικὸν ἔτος εἰσί·

Τὸ ἀντίτιμον δεδωρημένων τῇ Σχολῇ ἐργοχείρων ὑπὸ Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων ὅπερ, ἐὰν ἐπιτευχθῇ ἡ ὅσον ἔνεστι τάχιον πώλησις αὐτῶν, δὲν ἐλπίζεται νὰ ὑπερβῇ τὰς δραχμὰς τετρακοσίας. Δραχ. 400.

Ἡ συνδρομὴ τοῦ Δήμου Καλαμῶν διὰ τὸ ἀρξάμενον σχολικὸν ἔτος, ἣν θέλει ἐπιζητήσει ἡ Κοσμητεία παρὰ τῆς νέας Δημοτικῆς ἀρχῆς περὶ τὰς δραχμὰς τοὐλάχιστον τριακοσίας. Δραχ. 300.

Ἡ συνδρομὴ τοῦ Φιλολογικοῦ τούτου Συλλόγου διὰ τὸ ἀρξάμενον νέον σχολικὸν ἔτος, τὸ ποσὸν τῆς ὁποίας δέον νὰ μὴ εἶναι κατώτερον τῶν δραχμῶν ἑξακοσίων. Δραχ. 600, καὶ τὴν ὁποίαν παρακαλεῖται ὁ Σύλλογος ν' ἀποστείλῃ μέχρι τοῦ πρώτου δεκαημέρου τοῦ προσεχοῦς Ὀκτωβρίου, διότι ἄνευ τῆς ἀποστολῆς ἐκ μέρους τοῦ Συλλόγου τοιαύτης συνδρομῆς, ἀποβαίνει ἀδύνατος ἡ ἐν τῷ μέλλοντι συντήρησις τοῦ φιλανθρωπικοῦ τούτου ἱδρύματος τοῦ ὁποίου δι' ἔλλειψιν χρημάτων θέλει ἐπέλθει διάλυσις, ἐλπίζει δὲ ἡ Κοσμητεία ὅτι ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ὁποίου ὀφείλεται ἡ σύστασις τοῦ φιλολογικοῦ τούτου ἱδρύματος, καὶ ὅστις δὲν φείδεται χρημάτων διὰ τοσαῦτα ἄλλα ἐθνικὰ ἔργα, δὲν θέλει ἀνεχθῇ νὰ διαλυθῇ ἡ Σχολὴ ἡ ἔχουσα τόσον εὐγενῆ προορισμόν, τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν, καὶ τὴν νοητικὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνάπτυξιν ἀδυνάτων καὶ ἐγκαταλελειμμένων πλασμάτων.

Ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχουν σκηνογραφίαι τινές, καί τινα ἄλλα εἴδη ἀνήκοντα εἰς τὴν Σχολήν, ἐπιφυλάσσεται ἡ Κοσμητεία αὐτῆς ἐν περιπτώσει καθ' ἣν κατὰ τὸ ἀρξάμενον φθινόπωρον, καὶ τὸν προσεχῆ χειμῶνα δὲν ἔλθῃ ἐνταῦθα θεατρικὸς θίασος ἵνα δώσῃ παραστάσεις, ὅτε ἡ

Κοσμητεία θέλει μεριμνήσει νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν τὴν χρῆσιν τῶν εἰδῶν τούτων ἀντὶ ἐνοικίου τινὸς ἢ ἀντὶ παροχῆς δύο θεατρικῶν παραστάσεων ὑπὲρ τῆς Σχολῆς, ὅπερ καὶ θεωρεῖ συμφερώτερον, ἐπιφυλάσσεται λέγομεν ἡ Κοσμητεία νὰ προβῇ ἀκολούθως, εἰς τὴν ἐκποίησιν αὐτῶν, ὅπερ θεωρεῖ ἐπιζήμιον καθότι ἡ προσφερθησομένη τιμὴ θὰ εἶναι ἐλάσσων τῆς ἀξίας των. Ἐν τούτοις ἡ Κοσμητεία τῆς Σχολῆς διαρκοῦντος τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους θέλει ἐπικαλεσθῇ τὴν συνδρομὴν παντὸς ὑπὸ φιλανθρωπικῶν καὶ χριστιανικῶν αἰσθημάτων κινουμένου, καὶ ἐλπίζει ὅτι ἡ ἐπίκλησίς της αὕτη θέλει τύχει εὐμενοῦς ὑποδοχῆς καὶ οὕτως ἡ Σχολὴ ἀπολαύσῃ ἰδιωτικῶν τινων συνδρομῶν.

Σὺν τούτοις ἡ Κοσμητεία θεωρεῖ καθῆκόν της νὰ φέρῃ εἰς γνῶσιν τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, ὅτι ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Ἰωάννης Ἀλβανάκης, δι' ἰδιογράφου διαθήκης του κηρυχθείσης κυρίας, τῆς ὁποίας ἡ Κοσμητεία λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλῃ ἐφ' ἁπλοῦ χάρτου ἀντίγραφον, κατέλιπεν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς τὸ ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ μνημονευόμενον κληροδότημα, συνιστάμενον εἰς τὰ ἐν αὐτῇ σημειούμενα χρεώγραφα, ὅπως τὸ ἐξ αὐτῶν εἰσπραχθησόμενον ποσὸν χρησιμεύσῃ εἰς τὴν συντήρησιν καὶ ἐξακολούθησιν τῆς Σχολῆς. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐπληροφορήθη ἡ Κοσμητεία, οἱ ἐν Ἀθήναις Τραπεζῖται κ.κ. Γρηγόριος Ἐμπεδοκλῆς καὶ Κ. Ἀραβαντινὸς ἔχουσιν εἰς χεῖράς των μετοχάς τινας ἐκ τοῦ ῥηθέντος κληροδοτήματος, παρακαλοῦμεν τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον, ἵνα εὐαρεστηθῇ καὶ ἐνεργήσῃ, ἢ διὰ τοῦ κ. Προέδρου, ἢ τοῦ Ταμίου αὐτοῦ παρὰ τοῖς εἰρημένοις Τραπεζίταις ἵνα σπεύσωσι πρὸς ἐξομάλυνσιν παντὸς ἐμποδίου πρὸς ταχεῖαν ἐξαργύρωσιν ὅσων μετοχῶν ἐκ τοῦ εἰρημένου κληροδοτήματος εὑρίσκονται εἰς χεῖράς των, φιλοτιμούμενοι ἵνα καὶ οὗτοι συντελέσωσιν εἰς ὑποστήριξιν φιλανθρωπικοῦ, εὐεργετικοῦ καὶ κοινωφελοῦς καθιδρύματος ὁποῖον ἡ Σχολή. Πεπείσμεθα δὲ εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς ἀρωγὴν τοῦ Συλλόγου τούτου, ἣν δικαιολογεῖ τὸ κατεπεῖγον.

Ἐν Καλάμαις τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1899.

Ἡ Κοσμητεία
Ν. Α. Στρατηγόπουλος Ἔφορος
Σ. Δουκάκης
Π. Νικολαΐδης
Φ. Φωτιάδης

Πρὸς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον «ὁ Παρνασσός».

Κύριε Πρόεδρε,

Ὁ ὑποφαινόμενος ἐλεγκτὴς τῆς ἐνταῦθα Σχολῆς τῶν ἀπόρων παίδων θεωρήσας τὴν ἀπὸ 22 Σεπτεμβρίου ε. ε. ἔκθεσιν τῆς Κοσμητείας αὐτῆς, ἀφορῶσαν τὴν λογοδοσίαν τοῦ λήξαντος σχολικοῦ ἔτους 1898—1899 τὴν διὰ τὸ αὐτὸ σχολικὸν ἔτος τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων κατάστασιν, παραβληθέντων πρὸς τὰς σχετικὰς ἀποδείξεις εὗρον ὅτι ἀκριβῶς ἔχουσι.

Τὰ ἔξοδα ἦσαν προφανῶς ἀναγκαῖα πρὸς συντήρησιν τῆς Σχολῆς μάλιστα ἐπιμελῶς κατωρθώθη νὰ συντηρηθῇ ἡ Σχολὴ μένοντος τοῦ ταμείου, ὀφειλέτου μόνον δραχ. 156 καὶ 75 %, αἵτινες ἐπιβαρύνουν τὸ ἤδη ἀρξάμενον σχολικὸν ἔτος, καθ' ὃ δέον νὰ ἐξακολουθήσῃ διὰ νέου διδασκάλου τοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος μὴ δόντος ἀναλόγους καρπούς. Ἀνάγκη ὅμως ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος νὰ βοηθήσῃ τὴν Σχολήν, εὐαρεστούμενος ν' ἀποστείλῃ τὴν συνδρομὴν διὰ τὸ προηγούμενον ἔτος καὶ τὴν διὰ τὸ τρέχον ἔτος καὶ ἐφεξῆς.

Διατελῶ μεθ' ὅλης τῆς προσηκούσης πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως.

Ἐν Καλάμαις τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1899.

Ὁ ἐλεγκτὴς
Γ. Γεωργαντάκης

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΤΑΜΙΟΥ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

1898-1899

Κύριε Πρόεδρε,

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ὑμῖν τὸν ἰσολογισμὸν τοῦ ἔτους 1898—1899 τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου.

Κατὰ τοῦτον τὰ μὲν **Ἔσοδα** ἀνῆλθον εἰς	Δρ.	49.756.80
τὰ δὲ **Ἔξοδα** » »	»	45.519.85
ὥστε παρουσιάζεται περίσσευμα ἐκ	Δρ.	4.236.95
Τὰ ἔσοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶχον προϋπολογισθῆ εἰς	Δρ.	34.445.65
Εἰσεπράχθησαν δὲ	»	49.756.80
ἤτοι ἐπὶ πλέον εἰσεπράχθησαν	Δρ.	15.311.15
Τὰ δὲ ἔξοδα τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ εἶχον προϋπολογισθῆ εἰς	Δρ.	33.707.25
Ἐδόθησαν πιστώσεις ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ	»	5.625.—
Ὁμοίως ἔκτακτοι πιστώσεις	»	9.208.35
ἐν ὅλῳ	Δρ.	48.540.60
Ἐδαπανήθησαν δὲ ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῶν τακτικῶν πιστώσεων αὐτοῦ Δρ. 38.291.95		
Ἐκ τῶν ἐκτάκτων πιστώσεων » 7.227.90	»	45.519.85
ἤτοι ἐδαπανήθησαν ἐπὶ ἔλαττον	Δρ.	3.020.75

Εἰς τὸν προϋπολογισμὸν συμπεριελήφθη ἀποφάσει τοῦ Συλλόγου ὡς ἔσοδον τὰ ἐν τῷ Ταμείῳ αὐτοῦ εὑρισκόμενα μετρητὰ ἐκ περισσεύματος τῆς χρήσεως τοῦ ἔτους 1897—1898 ἐκ δραχμῶν 4.945.65.

Ὡς παρατηρεῖτε, κ. Πρόεδρε, κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος αἱ εἰσπράξεις τοῦ Συλλόγου ὑπερέβησαν τὰς προσδοκίας ἡμῶν, διότι ὄχι μόνον ἐπήρκεσαν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος εἰς κάλυψιν πασῶν τῶν δαπανῶν καὶ εἰς τὴν ἀπόδοσιν ἀπέναντι τοῦ χρέους δρ. 4.103.05 ἐξ ὧν 3.000 δρ.

πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν καὶ δρ. 1.103.05 πρὸς τὸ Ταμιευτήριον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκτάκτους δαπάνας ἀνακαινίσεων καὶ ἐπισκευῶν, ἃς ἐποιησάμεθα εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Συλλόγου καὶ αἵτινες ἐπεβάλλοντο ἐκ τῆς ὀκταετοῦς αὐτοῦ χρήσεως καὶ ὧν κυριωτέρα ἦτο ἡ ἐγκατάστασις τοῦ ὑποκαύστου (Calorifère) ἐκ δρ. 3.462.50. Πλὴν τούτων ὅμως ἐπληρώθησαν καὶ δρ. 1.504.15 ὀφειλόμεναι ἐκ κεκλεισμένων χρήσεων.

Προβαίνω ἤδη εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν διαφόρων μερίδων τῶν ἐσόδων.

Συνδρομαὶ Μελῶν.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	8.570.—
	Προϋπελογίσθησαν	»	7.500.—
	ἤτοι ἐπὶ πλέον	Δρ.	1.070.—
Καθυστερούμενα.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	1.784.—
	Προϋπελογίσθησαν	»	1.500.—
	ἤτοι ἐπὶ πλέον	Δρ.	284.—
Δικαίωμα ἐγγραφῆς.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	1.500.—
	Προϋπελογίσθησαν	»	600.—
	ἤτοι ἐπὶ πλέον	Δρ.	950.—
Δικαίωμα Ἐντευκτηρίου.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	1.050.—
	Προϋπελογίσθησαν	»	500.—
	ἤτοι ἐπὶ πλέον	Δρ.	550.—

Ὀφείλω ἀληθῶς νὰ ἐξάρω τὴν προθυμίαν τῶν μελῶν πρὸς καταβολὴν τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν πρὸς τὸ ταμεῖον. Αὐτοὶ οἱ ἀριθμοὶ καταδεικνύουσι τοῦτο ἐπαρκῶς. Ἐνῷ ἐκ τῶν διαφόρων ὑποχρεώσεων τῶν μελῶν προϋπελογίσθησαν δραχ. 10.000, εἰσεπράχθησαν δραχ. 12.954 ἤτοι ἐπὶ πλέον δραχ. 2.954.

Χορηγία Δημοσίου.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	2.750.—
	Προϋπελογίσθησαν	»	2.250.—
	ἤτοι ἐπὶ πλέον	Δρ	500.—
Χορηγία Δήμου.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	3.100.—
	Προϋπελογίσθησαν	»	1.000.—
	ἤτοι ἐπὶ πλέον	Δρ.	2.100.—

Ἔκτακτα Ἔσοδα.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	12.645.30
	Προϋπελογίσθησαν	»	3.000.—
	ἤτοι ἐπὶ πλέον	Δρ.	9.645.30

Τὰ πραγματοποιηθέντα *Ἔκτακτα Ἔσοδα* προῆλθον ἐκ τῶν ἑξῆς κονδυλίων·

Κατὰ πρῶτον λόγον ἐκ τῆς προεσπερίδος τῆς διακεκριμένης καλλιτέχνιδος Κυρίας Δοῦζε ἥτις μετὰ χαρᾶς προσηνέχθη κατὰ τὴν ἐνταῦθα διέλευσίν της τῇ ἐνεργείᾳ καὶ παρακλήσει τοῦ ἀγαπητοῦ συναδέλφου κ. Ἀρ. Ἀραβαντινοῦ ὅπως συνδράμῃ τὴν ἡμετέραν Σχολὴν ἐκ	Δρ.	4.695.—
Τοῦ ἐτησίου κληροδοτήματος τοῦ μεγάλου εὐεργέτου Α. Τσούφλη δι' οὗ σπουδαῖον τῷ Συλλόγῳ προσφέρεται ποσὸν ἐκ	»	1.974.—
Ἐκ τῆς Καλλιτεχνικῆς Ἐκθέσεως ἐκ . . .	»	2.909.45
Ἐκ τῆς προεσπερίδος τῆς καλλιτέχνιδος Κυρίας Ἑλένης Θεοδωρίνη ἐκ	»	403.—
Ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἀποβιώσαντος Σπυρίδωνος Κόμνου ἐκ	»	1.000.—
Τῆς Κυρίας Μαρίας Ἀφεντούλη εἰς μνήμην τοῦ πατρὸς αὐτῆς Κ. Ν. Κωστῆ ἐκ	»	500.—
Τοῦ κ. Ν. Θὼν διὰ βραβεῖα εἰς τοὺς δύο πρωτεύσαντας μαθητὰς τῆς Σχολῆς ἐκ	»	500.—
Ἐξ ἀνωνύμου κυρίας δι' ἀποφυλάκισιν καταδίκων ἐκ	»	200.—
Ὁμοίως ὡς ἄνω ἐξ ἑτέρας κυρίας ἐκ	»	15.—
Τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου διὰ συνδρομὴν τῆς Ἐπετηρίδος ἐκ.	»	180.—
Τοῦ κ. Ποθ. Ῥεβελάκη ἐκ	»	50.—
» » Κωνστ. Τζηροῦ ἐκ	»	115.45
» » Κ. Μανιμάνη ἐκ	»	100.—
» » Σ. Ἀμπατζοπούλου ἐκ	»	3.—
ἤτοι ἐν ὅλῳ	Δρ.	12.645.30

Ἔσοδα χοροῦ.	Προϋπελογίσθησαν	Δρ.	8.000.—
	Εἰσεπράχθησαν	»	7.975.—
	ἤτοι ἐπὶ ἔλαττον	Δρ.	25.—
Ἐνοίκιον Ἐντευκτηρίου.	Προϋπελογίσθησαν	Δρ.	1.350.—
	Εἰσεπράχθησαν	»	1.200.—
	ἤτοι ἐπὶ ἔλαττον	Δρ.	150.—

Καὶ τοῦτο διότι ὁ Σύλλογος ἐδέχθη ἕνεκα ζημιῶν τοῦ ἐνοικιαστοῦ νὰ ἀφήσῃ αὐτῷ τὴν τελευταίαν δόσιν τοῦ ἐνοικίου ἐκ δρ. 150.

Ἐνοίκιον οἰκίας Ε. Θ. Κατζηλιέρη.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	1.800.—
	ἤτοι ὅσαι προϋπελογίσθησαν.		
Εἰσπράξεις ἐπιστημ. διαλέξεων.	Εἰσεπράχθησαν	Δρ.	2.200.60
	Προϋπελογίσθησαν	»	1.000.—
	ἤτοι ἐπὶ πλέον	Δρ.	1.200.60

Καὶ τοῦτο διότι αἱ ὑφ' ὑμῶν γενόμεναι διαλέξεις κ. Πρόεδρε,

ἐπέφερον τὸ ποσὸν ἐκ	Δρ.	676.—
Αἱ τοῦ κ. Σπυρ. Π. Λάμπρου ἐκ	»	110.60
Τοῦ κ. Κ. Μητσοπούλου ἐκ	»	35.—
» » Θεμ. Πολυκράτους ἐκ	»	402.—
» » Γ. Σωτηριάδου ἐκ	»	28.—
» » E. Brissaud ἐκ	»	310.—
καὶ » » Σπυρ. Π. Λάμπρου ἐκ δικαιωμάτων τοῦ Συλλόγου διὰ τὰς ὑπ' αὐτοῦ γενομένας ἐκτάκτους διαλέξεις περὶ Βενετίας ἐκ	»	639.—
ἤτοι ἐν ὅλῳ	Δρ.	2.200.60

Ἐκτὸς τοῦ ἀναφερομένου ποσοῦ τῶν δρ. 676, ὃ ἐπέφερον αἱ ὑμέτεραι διαλέξεις, κ. Πρόεδρε, δέον νὰ προστεθῇ καὶ τὸ ποσὸν ἐκ δρ. 184 τὸ ὁποῖον προῆλθεν ἐκ τῆς εἰσπράξεως τῶν εἰσιτηρίων κατὰ τὴν γενομένην ὑφ' ὑμῶν διάλεξιν περὶ τῶν προόδων τῆς φωτογραφίας καὶ συμπεριελήφθη ἐν τοῖς ἐσόδοις τῆς Καλλιτεχνικῆς Ἐκθέσεως. Σημειωτέον ὅτι διὰ μὲν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν χορικῶν τῆς Ἠλέκτρας κατὰ τὰς διαλέξεις τοῦ κ. Θ. Πολυκράτους ἐδαπανήθησαν δρ. 366.30,

διὰ δὲ τὰ ἔκτακτα μαθήματα περὶ Βενετίας δρ. 387.75 διὰ τὴν ἐξαγορὰν τῶν πρὸς προβολὴν εἰκόνων.

Σήματα Μελῶν.	Προϋπελογίσθησαν	Δρ.	400.—
	Εἰσεπράχθησαν	»	70.—
	ἤτοι ἐπὶ ἔλαττον	Δρ.	330.—

Σημειωτέον ὅτι τὰ μὴ ἐκποιηθέντα σήματα εὑρίσκονται παρ' ἡμῖν.

Ἐκποίησις ἀχρήστου ὑλικοῦ.	Προϋπελογίσθησαν	Δρ.	600.—
	Εἰσεπράχθησαν	»	116.25
	ἤτοι ἐπὶ ἔλαττον	Δρ.	483.75

Καὶ τοῦτο διότι δὲν προέβημεν εἰς τὴν ἐκποίησιν ὅλων τῶν εἰδῶν ἐλλείψει ἀγοραστῶν.

Περίσσευμα παρελθούσης χρήσεως Δρ. 4.945.65

Ἡ δὲ περιουσία τοῦ Συλλόγου ἔχει σήμερον ὡς ἑξῆς·

Ἐνεργητικὸν

Ἀξία οἰκοδομῆς κατὰ τὸν ἰσολογισμὸν . . .		Δρ.	188.279.87
Ἐγκατάστασις ὑποκαύστου (Calorifère). .		»	2.631.—
Ἀνακαινίσεις καὶ ἐπισκευαὶ Καταστήματος. .		»	831.50
ἤτοι ἐν ὅλῳ ἀξία οἰκοδομῆς		Δρ.	191.742.37
Ἀξία κληροδοτηθείσης οἰκίας ὑπὸ Ε. Θ. Κατζηλιέρη		»	17.500.—
Ἀξία ἐπίπλων		»	37.000.—
Ἀξία παλαιῶν ἐπίπλων		»	500.—
Ἀξία Βιβλιοθήκης κατὰ τὸ ἔτος 1897 μέχρι 1898	Δρ. 22.696.50		
Αὔξησις κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1898—1899	» 1.847.20	»	24.543.70
Ἀξία 49 μετοχῶν πατριωτικοῦ δανείου Ἀρ. Καρακάρη		»	300.—
Συνδρομαὶ ὀφειλόμεναι κατὰ τὸ ἔτος 1898—9		»	3.882.—
Μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ		»	4.236.95
Ἐν ὅλῳ		Δρ.	279.705.02

Παθητικὸν

Χρέος Ἐθνικῆς Τραπέζης	Δρ.	32.000.—
» Φυλακῶν	»	40.639.73
» Ταμιευτηρίου παλαιὸν ἄνευ τόκου. .	»	2.932.75
Ἐν ὅλῳ	Δρ.	75.572.48

Ἀνακεφαλαίωσις

Ἐνεργητικὸν	Δρ.	279.705.02
Παθητικὸν	»	75.572.48
Ἑπομένως μένει καθαρὰ περιουσία ἐκ . . .	Δρ.	204.132.54
Παραβάλλοντες δὲ τὸ ἐφετεινὸν ἐξαγόμενον ἐκ	Δρ.	204.132.54
πρὸς τὸ περισυνὸν καθ' ὃ ἡ περιουσία ἀνήρχετο εἰς	»	194.990.49
ἔχομεν ἐφέτος αὔξησιν ἐκ	Δρ.	9.142.05

Ἐσωκλείων τὸν σχετικὸν ἰσολογισμὸν ὑποσημειοῦμαι εὐσεβάστως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Σεπτεμβρίου 1899.

Ὁ Ταμίας
Λ. ΧΡΥΣΟΒΕΛΟΝΗΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ [1]

Κύριε Πρόεδρε,

Ἐκλεχθέντες καὶ πάλιν μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς ἐφ' ᾧ ἐκ καρδίας εὐχαριστοῦμεν τὸν Σύλλογον, προέβημεν συμφώνως μὲ τὴν δοθεῖσαν εἰς ἡμᾶς ἐντολὴν εἰς τὴν ἐξέλεγξιν τῶν πράξεων τῆς Ἐφορείας τοῦ Συλλόγου καὶ τῆς Κοσμητείας τῆς Σχολῆς τῶν ἀπόρων παίδων.

Καὶ ἀμέσως ὀφείλομεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἄκραν ἡμῶν εὐαρέσκειαν διὰ τὰ ἐξαίρετα ἀποτελέσματα τῆς χρήσεως τοῦ λήξαντος ἔτους, ἅτινα ἀπέβησαν ὑπὲρ τὰς ἐλπίδας πάντων ἱκανοποιητικά. Διότι οὐ μόνον πάντα τὰ προϋπολογισθέντα κονδύλια τῶν ἐσόδων ὑπερεκαλύφθησαν ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν κονδυλίων τῶν ἐξόδων ἐπληρώθησαν ἐπὶ ἔλαττον τῶν προϋπολογισθέντων καὶ τῶν δοθεισῶν πιστώσεων δρ. 3,020.75. Ἀλλ' ἐνῷ καὶ ταῦτα ἐγένοντο ἐπληρώθησαν ἀπέναντι τοῦ χρέους τοῦ Συλλόγου δρ. 4,103.05 ἐξ ὧν 3000 δρ. πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν καὶ δρ. 1103.05 ἐκ τοῦ παλαιοῦ χρέους τοῦ ταμιευτηρίου. Ἔτι δὲ ἐπληρώθησαν δρ. 3,462.50 δι' ἐπισκευὰς καὶ προσθήκας εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Συλλόγου, ἐξ ὧν ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ὑποκαύστου ἐπιτυχόντος κατὰ πάντα ἐπεβάλλετο ὡς ἀνάγκη, ἐπληρώθησαν δὲ καὶ δρ. 1504.15 ὀφειλόμεναι ἐκ κεκλεισμένων χρήσεων.

Οὕτω τὰ μὲν ἔσοδα τοῦ Συλλόγου συνεποσώθησαν εἰς δραχ. 49,756.80, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς δρ. 45,519.85 καὶ ἔμεινε περίσσευμα ἐκ δρ. 4,236.95.

Ἡ ἐπιτροπὴ προέβη εἰς τὴν ἀκύρωσιν τῶν διπλοτύπων ἀποδείξεων αἱ ὁποῖαι δὲν εἰσεπράχθησαν εἴτε λόγῳ θανάτου, εἴτε λόγῳ ἀποδημίας, εἴτε λόγῳ διαγραφῆς τῶν μελῶν, κατήρτισε δὲ καὶ

---

[1] Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 4 Ὀκτωβρίου 1899 τοῦ Συλλόγου, ὅστις παραδεξάμενος τὰ συμπεράσματα τῆς ἐκθέσεως ἐξέφρασε πρὸς τὰς διοικησάσας αὐτὸν ἀρχὰς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος τὰ εὐχαριστήρια αὐτοῦ.

σημείωσιν τῶν ἀποδείξεων, αἵτινες μένουσι πρὸς εἴσπραξιν ἐκ τῶν παρελθουσῶν χρήσεων. Τούτων πίναξ ἀκριβὴς προστίθεται ἐν τέλει τῆς παρούσης.

Τὰ δὲ καθυστερούμενα ἀνέρχονται εἰς δρ. 2,474, ὑπολείπονται δηλαδὴ κατὰ 600 δρ. τῶν περισυνῶν· ἀλλὰ καὶ τούτων ἡ εἴσπραξις γενήσεται ἀμέσως, καθότι ἕνεκα τῆς κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἐπερχομένης διακοπῆς τῶν εἰσπράξεων αὗται θὰ καταβληθῶσιν ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν εἰσπράξεων.

Ἡ ἐξέλεγξις τῆς διαχειρίσεως τῶν εἰσπράξεων τοῦ χοροῦ, τῶν δημοσίων διαλέξεων καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς ἐκθέσεως γενομένων ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ἐπέδειξε τὴν ἐπικρατήσασαν ἐν πᾶσι τάξιν. Ὡς ὁμοίως καὶ ἡ παραβολὴ τῶν ἐγγραφῶν ἐν τοῖς οἰκείοις βιβλίοις τοῦ ταμείου ὡς καὶ τῶν διπλοτύπων ἀποδείξεων τοῦ ταμείου.

Δι' ὅλα ταῦτα ὀφείλεται πολὺς ἔπαινος εἰς τὸν ταμίαν τοῦ Συλλόγου κ. Λεωνίδαν Χρυσοβελόνην διαχειρισθέντα μετὰ μεγάλης ἀκριβείας τὰ τοῦ ταμείου τοῦ Συλλόγου. Ἐπαίνου δ' ἄξιον κρίνομεν καὶ τὸν λογιστὴν τοῦ Συλλόγου κ. Π. Ἀποστολίδην ὅστις κρατεῖ ἐν μεγίστῃ τάξει τὰ λογιστικὰ τοῦ Συλλόγου βιβλία καὶ διεξάγει ἐν γένει μετὰ προσοχῆς τὴν ὅλην τοῦ Συλλόγου ὑπηρεσίαν.

Ἐν ταῖς γενομέναις δαπάναις παρατηρεῖται ποσὸν ἐκ δρ. 296.70 πληρωθὲν ἄνευ πιστώσεων, τούτου προτείνομεν τὴν ἔγκρισιν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου, διότι ἐγένετο ἐξ ἀνάγκης, ἐπιβαρύνει δὲ σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ μὲν τὰ ποσοστὰ καὶ ἔξοδα ταμείου ἕνεκα τῆς ἐπὶ πλέον τῶν προϋπολογισθέντων εἰσπράξεως, τὸ δὲ εἶναι τυπικὸν ἀφορῶν τὸ κονδύλιον τῆς περιθάλψεως τῶν ἀποφυλακιζομένων, δι' ἣν ἐκτὸς τῆς τακτικῆς πιστώσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ προσηνέχθησαν καὶ ἔκτακτοι εἰσφοραί, δι' ἃς παρελείφθη νὰ ζητηθῇ πίστωσις.

Ἐξελέγξαντες τὰ τῆς περιουσίας τοῦ Συλλόγου εὕρομεν ἀκριβῶς τὰ κατ' αὐτήν, ηὔξησε δὲ ἡ περιουσία τοῦ Συλλόγου ἐφέτος κατὰ δρ. 9,142,05 καὶ ἀνέρχεται σήμερον εἰς δρ. 204,132.54. Δέον ὅμως νὰ ὑποβάλωμεν τὴν παρατήρησιν ὅτι ἡ περιουσία αὕτη ὡς σημειοῦται εἶναι κατωτέρα τῆς πραγματικῆς, διότι καὶ τὸ κτῆμα τοῦ Συλλόγου ἔχει ὑπερτέραν ἀξίαν ἐκείνης, εἰς ἣν σημειοῦται, ἕνεκα τῆς ὑπερτιμήσεως τοῦ οἰκοπέδου, καὶ ἡ ἀξία τῆς οἰκίας τῆς κληροδοτηθείσης τῷ Συλλόγῳ ὑπὸ τῆς ἀειμνήστου Εὐανθίας Θ. Κατζη-

λιέρη σημειοῦται κάτω τῆς πραγματικῆς. Διὰ τοῦτο προτείνομεν ὅπως ἐπιτροπὴ ὁριζομένη ὑπὸ τοῦ Συλλόγου προβῇ εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῶν οἰκιῶν τούτων καὶ ἐν γένει τῆς περιουσίας τοῦ Συλλόγου.

Τὰ πρακτικὰ τοῦ Συλλόγου καὶ τῆς Ἐφορείας ὡς καὶ τὰ τοῦ Γραφείου καὶ τοῦ ἀρχείου τοῦ Συλλόγου εὕρηνται ἐξετασθέντα εἰς πλήρη τάξιν, ἐφ' ᾧ ἔπαινος ὀφείλεται εἰς τὸν γενικὸν γραμματέα τοῦ Συλλόγου.

Ὁμοίως ἐν πλήρει τάξει εὕρηνται καὶ ἡ Σχολὴ τῶν ἀπόρων παίδων ἥτις τακτικῶς ἐλειτούργησεν, ὡς καὶ τὸ παράρτημα αὐτῆς ἐν τῇ κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς δημοτικῇ σχολῇ τοῦ Καραμάνου. Καὶ προτείνομεν ἵνα ὁ Σύλλογος ἐκφράσῃ τὴν εὐαρέσκειαν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἔφορον καὶ τὴν Κοσμητείαν τῆς Σχολῆς.

Ἐπίσης παρατηροῦμεν ὅπως ἡ Ἐφορεία ἡ ἀναλαμβάνουσα νῦν τὴν ἀρχὴν φροντίσῃ περὶ τῆς κανονικωτέρας λειτουργίας τοῦ Ἐντευκτηρίου τοῦ Συλλόγου.

Τοιαῦτα τὰ πορίσματα τῆς ἐξελέγξεως εὐάρεστα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, διὸ προτείνομεν ἵνα ὁ Σύλλογος ἐκφράσῃ τὰ εὐχαριστήρια αὐτοῦ πρὸς πάντας τοὺς διοικοῦντας αὐτόν.

Μετὰ πλείστης ὑπολήψεως.

Ἡ ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπὴ
Φρ. Ε. Γεωργαντόπουλος
Μ. Ἰορδανόπουλος
Δ. Βρυζάκης

Π Ι Ν Α Ξ

Ἀκυρωθεισῶν ἀποδείξεων καὶ παραδοθεισῶν τοιούτων πρὸς εἴσπραξιν.

Χρήσεως	1895—1896	ἡ ὑπ' ἀριθ. 62 ἐκ . . .	Δρ.	12.—
»	1896—1897	αἱ ὑπ' ἀριθ. 35, 58, 88, 114, 187, 267, 287 ἐκ	»	144.—
»	1897—1898	αἱ ὑπ' ἀριθ. 16, 53, 77, 105, 131, 166, 201, 232, 279, 286, 320, 377, 400, 412 καὶ 413 ἐκ	»	588.—
»	1898—1899	αἱ ὑπ' ἀριθ. 28, 38, 65, 104, 145, 170, 173, 186, 208, 212, 256, 263, 308, 310, 349, 354, 357, 358, 398, 400, 401, 402, 425, 426 καὶ 428 ἐκ	»	664.—
		ἤτοι ἐν ὅλῳ . . .	Δρ.	1.408.—

Ἐκ τῶν παρελθουσῶν χρήσεων μένουσι πρὸς εἴσπραξιν αἱ ἑξῆς ἀποδείξεις·

Χρήσεως	1896—1897	αἱ ὑπ' ἀριθ. 34, 47, 99 καὶ 216 ἐκ	Δρ.	96.—
»	1897—1898	αἱ ὑπ' ἀριθ. 22, 30, 52, 66, 82, 113, 115, 137, 174, 209, 226, 290, 312, 315 καὶ 346 ἐκ	»	348.—
»	1898—1899	αἱ ὑπ' ἀριθ. 1, 6, 9, 11, 17, 24, 30, 31, 32, 33, 46, 48, 52, 63, 67, 70, 71, 73, 75, 76, 78, 79, 94, 95, 96, 98, 114, 120, 122, 126, 132, 136, 139, 153, 154, 155, 156, 167, 168, 177, 190, 213, 223, 230, 238, 239, 242, 249, 252, 267, 282, 285, 287, 300, 314, 334, 335, 343, 355, 373, 394, 427, 442, 463, 464 καὶ 470 ἐκ . .	»	2.030.—
		ἤτοι ἐν ὅλῳ . . .	Δρ.	2.474.—

ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

1898-1899

ΕΦΟΡΕΙΑ

Τ. Α. Ἀργυρόπουλος, πρόεδρος
Τ. Ε. Ἠλιόπουλος, ἀντιπρόεδρος
Κ. Φάραγκας »
Ἀλκ. Καμπᾶς »
Μ. Π. Λάμπρος, γενικὸς γραμματεὺς
Γ. Πίσσας εἰδικὸς »
Κ. Σταυρόπουλος » »
Λ. Χρυσοβελόνης, ταμίας
Κ. Κουτσαλέξης, ἔφορος τοῦ Καταστήματος
Α. Α. Μεταξᾶς, ἐπιμελητὴς τῆς Βιβλιοθήκης

ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ ΣΧΟΛΗΣ ΑΠΟΡΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

Π. Ταμπακόπουλος, ἔφορος Σχολῆς Ἀπόρων Παίδων
Θ. Πολυκράτης, κοσμήτωρ γραμματεὺς
Μ. Κατσίμπαλης, κοσμήτωρ
Σπ. Κωνοφάος »
Α. Ζίννης »
Θ. Μπαλτῆς »
Κ. Γαρδίκης »
Γ. Παπακωνσταντίνου »
Ἱππ. Καραβίας »

1899-1900

ΕΦΟΡΕΙΑ

Τ. Α. Ἀργυρόπουλος, πρόεδρος
Τ. Ε. Ἠλιόπουλος, ἀντιπρόεδρος
Ἀλκ. Καμπᾶς »
Σ. Δαμασκηνὸς »
Μ. Π. Λάμπρος, γενικὸς γραμματεὺς
Γ. Πίσσας εἰδικὸς »
Ι. Δ. Πετρίδης » »
Λ. Χρυσοβελόνης, ταμίας
Κ. Κουτσαλέξης, ἔφορος τοῦ Καταστήματος
Α. Α. Μεταξᾶς, ἐπιμελητὴς τῆς Βιβλιοθήκης

ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ

Π. Ταμπακόπουλος, ἔφορος Σχολῆς Ἀπόρων Παίδων
Θ. Γ. Πολυκράτης, κοσμήτωρ γραμματεὺς
Σπ. Κωνοφάος κοσμήτωρ
Ι. Θεοφιλᾶς »
Θ. Μπαλτῆς »
Γ. Παπακωνσταντίνου »
Α. Ζίννης »
Ἱππ. Καραβίας »
Μ. Μίνδλερ »
Πέτρος Καλλιγᾶς »
Ἰωάννης Καμπούρογλος »
Πέτρος Ζαλοκώστας »
Στ. Βαλακάκης »

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

Μ. Ἰορδανόπουλος
Φρ. Ε. Γεωργαντόπουλος
Δ. Βρυζάκης

ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟΥ

Λ. Ἀργυρόπουλος
Α. Α. Ῥαγκαβῆς
Μ. Δαμιράλης

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΦΥΛΑΚΩΝ

Τ. Ε. Ἠλιόπουλος, πρόεδρος
Α. Μαρινόπουλος, γραμματεὺς
Στ. Ἰωαννίδης
Π. Ἀγγελόπουλος Ἀθάνατος
Κ. Βάμβας

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἀρ. Θεοδωρίδης
Μ. Ἠλιάδης
Κ. Ράδος

ΤΜΗΜΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΤΡΟΠΑΙ ΤΜΗΜΑΤΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΟΝ

Α. Χρηστομάνος, πρόεδρος
Θ. Χελδράϊχ, ἀντιπρόεδρος
Κ. Ζέγγελης, γραμματεὺς

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Α. Χρηστομάνος
Τ. Ἀργυρόπουλος
Κ. Ζέγγελης
Κ. Μαλτέζος
Θ. Σκοῦφος

ΤΜΗΜΑ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Ἰφ. Κοκίδης, πρόεδρος
Πέτρος Καλλιγᾶς, ἀντιπρόεδρος
Ἱπποκράτης Καραβίας γραμματεὺς

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ

Π. Καλλιγᾶς
Ἠλ. Ἀγγελόπουλος
Κ. Κουτσαλέξης
Δ. Καλλίας
Ι. Ἠπίτης
Χ. Δαλλαπόρτας
Κ. Κόνσολας

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΜΕΛΟΠΟΙΗΣΕΩΣ ΑΣΜΑΤΩΝ

Δ. Γκίκας
Π. Καλλιγᾶς
Μ. Π. Λάμπρος
Ἰω. Καμπούρογλος
Χ. Ἄννινος
Θ. Πολυκράτης

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Ν. Δαμασκηνός, πρόεδρος
Μ. Ἠλιάδης, ἀντιπρόεδρος
Α. Σοφιανός, γραμματεὺς

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ

Σ. Π. Λάμπρος, πρόεδρος
Σπ. Κ. Σακελλαρόπουλος, ἀντιπρόεδρος
Γ. Θοιβιδόπουλος, γραμματεὺς

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ
ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΝ ΔΕΚΑΕΤΙΑΝ
(1889-1899)

Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος διατρέχων ἤδη τὸ ΛΕ' ἔτος ἀπὸ τῆς συστάσεώς του μετέσχε καὶ τῶν κατὰ τὸ 1878 καὶ 1889 ἐν Παρισίοις διεθνῶν ἐκθέσεων ἀξιωθεὶς ἐν τῇ Β' Συναγωγῇ, ϛ' κλάσει, ἀργυροῦ καὶ ἐν τῇ θ' κλάσει χαλκοῦ βραβείου. Νῦν δ' ἀναγράφομεν τὰ ἀπὸ τῆς τελευταίας ἐκθέσεως τοῦ 1889 μέχρι σήμερον ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένα.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Σύλλογος συνεπλήρωσε τὴν εἰκοσιπενταετίαν αὐτοῦ καὶ εἰς τὰς ἐπὶ τῷ εὐτυχεῖ γεγονότι γενομένας τελετὰς εἶχε τὴν χαρὰν νὰ ἴδῃ συμμετέχοντα τὰ κυριώτερα τῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων σωματείων τῶν τε ἐν Ἀθήναις καὶ ἔξω αὐτῶν, πολλὰ τῶν ὁποίων ἔστειλαν καὶ ἰδίους ἀντιπροσώπους. Τῶν τελετῶν δὲ προέστη ὁ Διάδοχος τοῦ θρόνου πρίγκιψ Κωνσταντῖνος καὶ οἱ βασιλικοὶ πρίγκιπες Γεώργιος καὶ Νικόλαος, ἅπαντες μέλη τοῦ Συλλόγου.

Κατὰ τὴν δεκαετῆ ταύτην περίοδον ὁ Σύλλογος κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ ἴδιον μέγαρον, ὅπερ ἀνηγέρθη ἐν κεντρικωτάτῃ θέσει τῆς πόλεως, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σχεδίου τοῦ ὑποστρατήγου κ. Ἰφ. Κοκίδου, ὅστις εἰργάσθη μετ' ἀφιλοκερδείας καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν Σύλλογον καὶ παρέσχεν οὕτως αὐτῷ οἴκημα ἀξιοπρεπὲς καὶ ὡραῖον.

Ὁ Σύλλογος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔγνω νὰ τροποποιήσῃ εἰσερχόμενος εἰς τὸ νέον αὐτοῦ κατάστημα τὸν κανονισμὸν αὐτοῦ, κυρίως δ' ἐφρόντισεν ἵνα τακτοποιήσῃ τὰ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ διοικήσεως καθορίσας εἰδικώτερον τὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μελῶν καὶ τὰ τῶν καταβολῶν κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν. Ὁ κανονισμὸς οὗτος

ἐγκριθεὶς διὰ Β. Δ. τῆς 19 Ὀκτωβρίου 1891 ἀπεδείχθη ἄριστος κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν καὶ λειτουργεῖ μέχρι σήμερον ἀπροσκόπτως. ἐν αὐτῷ δ' ἀναγράφεται ὡς κύριος σκοπὸς τοῦ Συλλόγου «ἡ διανοητικὴ καὶ ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ τοῦ λαοῦ βελτίωσις, ἐπιδιωκομένη διὰ δημοσίων ἀναγνωσμάτων καὶ διαλέξεων, δι' ἐκδόσεως βιβλίων χρησίμων, δι' ἐκδόσεως περιοδικοῦ συγγράμματος, διὰ τῆς ἐν τοῖς τμήμασιν ἐπιστημονικῆς συζητήσεως καὶ τῆς ἀνακοινώσεως σχετικῶν μὲ αὐτὰ θεμάτων, διὰ καταρτισμοῦ βιβλιοθήκης καὶ ἀναγνωστηρίου, διὰ συστάσεως σχολῶν καὶ ἰδίᾳ Σχολῶν ἀπόρων παίδων».

Πάντας τοὺς σκοποὺς τούτους ἐπεδίωξεν ὁ Σύλλογος καὶ ἀνέπτυξε δεόντως.

Οὕτω τὰ ἀναγνώσματα καὶ αἱ δημόσιαι αὐτοῦ διαλέξεις ἐξηκολούθησαν ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν τακτικώτατα ἐν τῷ Συλλόγῳ, συνεποσώθησαν δὲ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἰς 359 ἁπτόμεναι τῶν διαφόρων κλάδων τοῦ ἐπιστητοῦ. Μακρὰ θὰ ἦτο ἡ ἀναγραφὴ τῶν τίτλων τῶν ἀναγνωσμάτων τούτων καὶ διαλέξεων, περιοριζόμεθα δὲ μόνον σημειοῦντες ὅτι ἐκ τούτων ἀνήγοντο

εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν	24	εἰς νομικὰ καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν ζητήματα . . .	14
εἰς τὴν νεωτέραν φιλολογίαν	15	εἰς θρησκευτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. . .	48
εἰς τὴν νεοελλην. φιλολογίαν	42	εἰς ἤθη καὶ ἔθιμα	13
εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης. . .	34	εἰς κοινωνικὰ θέματα . . .	31
εἰς τὴν ἱστορίαν	21	εἰς ἀντικείμενα νεωτέρας τέχνης	11
εἰς γεωγραφίαν καὶ περιηγήσεις	28	εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας .	64
εἰς φιλοσοφικὰ θέματα. . .	14		

Εἰς τὰ ἀναγνώσματα ταῦτα καὶ τὰς διαλέξεις πολὺς προσήρχετο ἑκάστοτε κόσμος, τοσοῦτος μάλιστα συχνάκις, ὥστε στενὴ ἀπεδεικνύετο ἡ εὐρυτάτη ἡμῶν αἴθουσα. Ἀλλὰ καὶ τὸ εὐχάριστον εἶναι ὅτι τὸ βῆμα ἡμῶν ἐκτὸς τῶν ἡμετέρων κατηξίωσαν καὶ πολλοὶ νὰ τιμήσωσι ξένοι καὶ ἐξ ἐκείνων μάλιστα ὅσοι τῶν Ἀθηνῶν διερχόμενοι ἔκριναν καλὸν ἐκ τούτου νὰ ἀπευθύνωσι χαιρετισμὸν φίλιον πρὸς τὴν ἡμετέραν πατρίδα.

Τὰ ἀναγνώσματα καὶ αἱ διαλέξεις ἡμῶν ἕνεκα τῶν ὑπὸ τοῦ νέου καταστήματος παρεχομένων εὐκολιῶν, κυρίως δ' ἕνεκα τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτισμοῦ ἐγίνοντο ἐν πάσῃ τῇ τελειότητι τῆς προβολῆς φωτεινῶν εἰκόνων, ἃς ἐν αὐταῖς εἰσηγάγομεν. Οὕτω δὲ ἡ ἀπὸ στόματος διδασκαλία συνοδευομένη μετὰ τῆς ἐπιδείξεως τῶν λεγομένων ἐγίνετο τελειοτάτη, καὶ τὰ ἀναγνώσματα ταῦτα καὶ αἱ διαλέξεις ἐνεῖχον οὕτω τὸ τερπνὸν ἅμα καὶ ὠφέλιμον.

Κατωρθώθη δὲ τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου τὰ ἀναγνώσματα καὶ αἱ διαλέξεις νὰ ἐπεκταθῶσι καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, εἴς τινας μάλιστα τούτων ἐκλήθησαν μέλη τοῦ Συλλόγου, ἅτινα τὰς ἐνεκαίνισαν ἐπιτυχῶς.

Πλὴν τῶν ἀναγνωσμάτων ὅμως καὶ τῶν διαλέξεων ὁ Σύλλογος ἡμῶν εἰσήγαγε τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ φροντίδι τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης τὰς θρησκευτικὰς ὁμιλίας, αἵτινες ἐγίνοντο ἰδίως κατὰ τὰ Σάββατα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ὑπὸ τῶν συναδέλφων ἡμῶν κ. κ. Α. Διομήδους Κυριακοῦ καὶ Ἰγνατίου Μοσχάκη.

Αἱ ἐν τοῖς τμήμασι τοῦ Συλλόγου ἐργασίαι ἀπέβησαν λίαν σπουδαῖαι. Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος ὡς γνωστὸν διαιρεῖται εἰς τέσσαρα τμήματα, τὸ Φιλολογικὸν καὶ Ἀρχαιολογικόν, τὸ Φυσιογνωστικόν, τὸ Νομικὸν καὶ τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν καὶ τὸ τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἐν αὐτῷ ἐγίνοντο ἐν συνόλῳ 216 ἀνακοινώσεις, ἄλλαι δ' ἐργασίαι καὶ συζητήσεις διάφοροι ὡς λεπτομερῶς ἀναγράφομεν κατωτέρω.

Καὶ ἐν μὲν τῷ τμήματι τῷ Φιλολογικῷ καὶ Ἀρχαιολογικῷ ἐγένοντο ἀνακοινώσεις 195 ἀναγόμεναι εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους. Εἶναι δὲ αἱ ἑξῆς.

Ἀρχαιολογία (*Ἀρχιτεκτονική.—Πλαστική.—Τοπογραφία*).

† Α. Ρ. Ραγκαβής. Περὶ τῆς τοποθεσίας τῶν λιμένων τοῦ Πειραιῶς.
Θ. Ὁμόλ. Περὶ τοῦ χαλκοῦ ἀγάλματος τῶν Δελφῶν.
Ν. Γ. Πολίτης. Περὶ τῶν ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ σταδίῳ εὑρεθέντων ἀμφικεφάλων Ἑρμῶν.
— Περὶ τοῦ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐρύματος.
— Περὶ ἀναγλύφου παραστάσεως τῆς Χαρύβδεως.
— Περὶ τῆς Δρακαίνης Δελφίνης.
Βασ. Στάης. Περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ προϊστορικῶν τύμβων.

Κ. Κουρουνιώτης. Περὶ τύμβου παρὰ τὸ ἀρχαῖον θέατρον τῆς Ἐρετρίας.

Δ. Φίλιος. Περὶ τῶν παρὰ τὴν Καδμείαν ἀνακαλυφθέντων προϊστορικῶν τάφων.

— Περὶ μαρμαρίνης κεφαλῆς ἐξ Ἐλευσῖνος.

Ἀρθ. Μιλχαῖφερ. Περὶ τῆς ὑπὸ τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Φιλίππου ἀρχαίας δεξαμενῆς.

Γ. Σωτηριάδης. Περὶ τῶν ἀνασκαφῶν ἐν Θέρμῳ τῆς Αἰτωλίας.

Θ. Σοφούλης. Περὶ τοῦ Δ. ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος ἐν σχέσει πρὸς σύμπλεγμα εὑρεθὲν ἐν Ἐλευσῖνι.

Περ. Χ. Ἀποστολίδης. Περὶ τῶν ἐν Φεραῖς ἀρχαιολ. εὑρημάτων.

Ι. Σβορῶνος. Περὶ τοῦ ἐν Πειραιεῖ Σηραγγείου.

— Περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς ἀνακαλυφθέντος χαλκοῦ ἀγάλματος ἁρματηλάτου.

Ἰάκωβος Δραγάτσης. Περὶ Ἀρτέμιδος Ὀρθοσίας.

— Περὶ τοῦ κατὰ τὸν Ἰλισσὸν ἀνευρεθέντος ἀναγλύφου τοῦ ἀποδοθέντος μὲν εἰς Δία τὸν Νάϊον, ἀλλ' ἀνήκοντος εἰς Δία τὸν Φίλιον.

— Περὶ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐν Πειραιεῖ εὑρεθείσης οἰκοδομῆς.

— Περὶ τῶν λειψάνων τῆς ἐν τῷ Τινανείῳ κήπῳ Στοᾶς.

— Περὶ τοῦ κτιρίου τοῦ ἀνευρεθέντος ἐν Πειραιεῖ ἐν τῷ Δημοτικῷ Παρθεναγωγείῳ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ εὑρεθείσης ἐπιγραφῆς Ἡλίῳ τῷ Μίτρᾳ.

— Περὶ τοῦ εἰς τὸ ΝΑ μέρος τῆς Ζέας ἐν Πειραιεῖ ὑπογείου κατασκευάσματος τοῦ Σηραγγείου.

— Περὶ τοῦ μέσου σκέλους τοῦ τείχους Πειραιῶς.

— Περὶ τοῦ τείχους τοῦ περιβόλου κατὰ τὴν ΒΔ πλευράν.

— Περὶ τῆς θέσεως τοῦ τάφου τοῦ Θεμιστοκλέους.

Μ. Χρυσοχόος. Περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θεσσαλίᾳ παναρχαίων τύμβων.

Φιλολογία.

Ἰω. Πανταζίδης. Ἀποκατάστασις τοῦ κειμένου δύο στίχων τοῦ Σόλωνος ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἰω. Πανταζίζης. Διόρθωσις τοῦ 113 καὶ 114 στίχων τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ.

— Διόρθωσις τοῦ 48 στίχου τοῦ Οἰδίποδος.

— Περὶ τοῦ ἐν τῇ § Β' τοῦ κεφαλαίου ΛΖ' τῆς Ἀθηναίων πολιτείας χωρίου.

Γρ. Βερναρδάκης. Διορθώσεις εἰς χωρία τοῦ Β'. καὶ Γ'. Πυθικοῦ διαλόγου τοῦ Πλουτάρχου.

— Περὶ ἐπιστολῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Ν. Γ. Πολίτης. Περὶ τῶν συγκεχωρημένων μετάλλων.

— Περὶ τοῦ 56 κεφαλαίου τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους.

— Περὶ τῶν μιμιάμβων ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἡρώνδα.

— Περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Πρυτανείῳ δικαστηρίου.

— Περὶ βυζαντινῶν παροιμιῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐκδοθεισῶν ὑπὸ τοῦ ἐν Μονάχῳ καθηγητοῦ κ. Κρουμβάχερ.

— Διόρθωσις τοῦ χωρίου τοῦ Παυσανίου Α. λα', 3.

Σπ. Κ. Σακελλαρόπουλος. Κριτικαὶ διορθώσεις εἰς Λατίνους συγγραφεῖς.

Στ. Δ. Βάλβης. Διόρθωσις χωρίου ἐν τῷ κεφ. ΙΓ'. τῆς Ἀθηναίων πολιτείας.

— Διορθώσεις ἐν τῷ Ζ' κεφαλαίῳ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας.

— Διορθώσεις εἰς τὸ χωρίον Πολιτειῶν τοῦ Ἀριστοτέλους Δ' § 13. 35.

— Διορθώσεις στίχου τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ.

— Διορθώσεις τῶν στίχων 47 καὶ 48 τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ.

— Περὶ τῆς συμπράξεως τῆς ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ Βουλῆς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰ Μηδικά.

— Περὶ τῶν ἀμέσων ἀποτελεσμάτων τοῦ περὶ σεισαχθείας νόμου τοῦ Σόλωνος.

Κ. Ῥάδος. Περὶ χειρογράφου τῆς Λαυρεντιακῆς βιβλιοθήκης πραγματευομένου περὶ ἀρχαίας ναυτικῆς τακτικῆς.

† Φ. Οἰκονομίδης. Περὶ ἀρχαίων ἐπιγραμμάτων καὶ περὶ ἐπιγραμματικοῦ κέντρου.

† Ἰω. Σακκελίων. Ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου ἀκμάσαντος Νικηφόρου τοῦ Χούμνου ἐκ τῆς Μονῆς τῆς Πάτμου μὴ δημοσιευθέντα δ' ὑπὸ τοῦ Βοασανάδ.

Σπ. Π. Λάμπρος. Περὶ συγγραφέως τῆς αὐλῆς τῶν δεσποτῶν τῆς Πελοποννήσου Παλαιολόγων τοῦ Ἰωάννου Δοκειανοῦ.

Μιλτ. Δάλλας. Περὶ τῆς ἐξελληνίσεως τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ τουρκικῶν ἢ σλαυϊκῶν ὀνομάτων πόλεων καὶ χωρίων.

Μυθολογία.

Ν. Γ. Πολίτης. Περὶ τοῦ μύθου τῆς Πανδώρας παρ' Ἡσιόδῳ.

— Περὶ τοῦ λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς Μυθολογίας τοῦ Γουλιέλμου Ῥόσερ.

Νομισματική.

Ι. Σβορῶνος. Περὶ ἀποτυπωμάτων χρυσοῦ Ἀθηναϊκοῦ στατῆρος Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ καὶ τετραδράχμου Ἀθηναϊκοῦ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ.

† Δ. Π. Λάμπρος. Περὶ τοῦ τύπου τοῦ Ἀρκτούρου ἐν τοῖς νομίσμασι τῆς Μαντινείας.

Παλαιογραφία.

Σ. Π. Λάμπρος. Περὶ τοῦ ὅρου *φύλακες* ἐν τῇ Ἑλληνικῇ παλαιογραφίᾳ.

— Περὶ τῶν χειρογράφων τῶν ἀποκειμένων ἐν τῇ ἐν Ἄνδρῳ μονῇ τῆς Ἁγίας.

— Περὶ τῶν χειρογράφων τῶν ἀποκειμένων ἐν ταῖς ἐν Ἄνδρῳ μοναῖς τῆς Παναχράντου καὶ τοῦ ἁγ. Νικολάου.

— Περὶ τῆς ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 49 χειρογράφῳ τῆς μονῆς Παντοκράτορος ἐν ἁγίῳ Ὄρει προσωποποιίας τῆς Νυκτὸς καὶ τοῦ Ὄρθρου.

— Περὶ τριῶν κρυπτογραφικῶν σημειώσεων ἐν δυσὶ χειρογράφοις τοῦ ἁγίου Ὄρους ἐν τῇ ῥωσικῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος.

Ι. Μαχάφφυ. Περὶ τῶν ἑλληνικῶν παπύρων τοῦ Φαγιούμ.

† Ι. Σακκελίων. Περὶ τοῦ νέου ἔργου τῶν Μίκλοσιτς καὶ Μύλλερ, ἀποτελοῦντος σειρὰν τῶν Acta et Diplomata καὶ περιλαμβάνοντος τὰ χρυσόβουλλα καὶ σιγίλλια τῆς Μονῆς Πάτμου.

Ν. Γ. Πολίτης. Περὶ χειρογράφου τοῦ ΙΔ' αἰῶνος περιέχοντος ἀσυνήθη ταχυγραφικὰ σημεῖα.

— Παλαιογραφικὴ σταχυολογία ἐκ τῶν μαγικῶν βιβλίων.

Ἰω. Τσέτσης. Περὶ διαφόρων χειρογράφων εὑρισκομένων ἐν ταῖς μοναῖς ἁγ. Γερασίμου καὶ Κηπουρίων ἐν Κεφαλληνίᾳ.

Κ. Κίγκ. Περὶ ἀνευρέσεως ἐν Ἄθωνι βίου καὶ πολιτείας τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου τοῦ νέου, συγγραφείσης παρὰ τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης.

Ἐπιγραφική.

Ν. Γ. Πολίτης. Περὶ ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Καβειρίου.

Ἰάκ. Δραγάτσης. Περὶ ὅρου ἀνευρεθέντος ἐν Ζέᾳ.

Γ. Καλαϊσάκης. Περὶ ἀνεκδότου ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης ἐν Κρήτῃ εἰς τὸ παράλιον Καστέλλι.

Κ. Μυλωνᾶς. Περὶ τῆς φερομένης ἐπιγραφῆς τοῦ Πλαταϊκοῦ μνημείου.

Γ. Κρέμος. Ἀνέκδοτος ἐπιγραφὴ ἐπ' ἐκκλησίας παρὰ τὸ Ναύπλιον.

Μ. Δ. Καλαποθάκης. Περὶ ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης παρὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐπικυρούσης χωρίον τοῦ Ἰωσήπου.

Ἱστορία.

Σπυρ. Π. Λάμπρος. Περὶ τῆς Ἀλβανικῆς ἐποικήσεως εἰς τὴν Ἀττικήν.

Γ. Κρέμος. Περὶ τῆς ἐν Σκάλᾳ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1825 γενομένης μάχης ἐν σχέσει πρὸς ἐπιστολὴν ἀνέκδοτον τοῦ ἁρματωλοῦ Δήμου Σκαλτζᾶ.

— Χειρόγραφον περιέχον ἱστορίαν τῆς Νάξου.

Τ. Ἀμπελᾶς. Ἀνέκδοτα ἀπομνημονεύματα ἱστορικὰ τοῦ ἄλλοτε δημάρχου Πειραιῶς Λουκᾶ Ῥάλλη.

Στ. Βάλβης. Παρατηρήσεις ἱστορικαὶ ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐγγράφων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ μαρτύριον τοῦ Ῥήγα.

Α. Δαμβέργης. Περὶ τῆς παρ' ἀρχαίοις διὰ ταυρείου αἵματος δηλητηριάσεως.

Κ. Ῥάδος. Περὶ τοῦ σηματολογίου τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Γεωγραφία.

† Ἰω. Σακκελίων. Περιγραφὴ τῆς Φράντζας κατὰ διήγησιν τοῦ ἀποσταλέντος ἐπὶ Σουλτάνου Ἀχμὲτ τῷ 1715 πρεσβευτοῦ τῆς Πύλης εἰς Παρισίους Μεχμὲτ ἐφένδη.

Σπ. Π. Λάμπρος. Περὶ τῆς κατὰ τὸν Μέσον Αἰῶνα τοπογραφίας τῆς πόλεως Ταβίας.

Α. Καστριώτης. Περὶ τῆς Κωλιάδος ἄκρας.

Μ. Χρυσοχόος. Περὶ τοποθεσίας τῆς ἀρχαίας Ὀλύνθου.

— Περὶ τῶν τοποθεσιῶν διαφόρων πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου καὶ ἰδίως περὶ τῆς ἀγνώστου πόλεως Ἀθώσης.

— Περὶ τῆς θέσεως τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Ἀμφιπόλεως.

— Περὶ τῆς Πρασιάδος λίμνης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἐπιλιμνίων καλυβῶν.

Λαογραφία.

Σπυρ. Π. Λάμπρος. Περὶ τῆς παραγωγῆς τῆς λέξεως τραχώματα.

— Περὶ τῆς παρὰ τοῖς Ἕλλησι τῆς Λυκίας τῆς σήμερον περιέργου διασώσεως τῆς ἀπὸ τῶν Μητέρων ὀνομασίας, ἥτις φαίνεται λείψανον τῆς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μαρτυρουμένης γυναικοκρατίας τῶν Λυκίων.

Μιχ. Π. Λάμπρος. Περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως ῥοκκοχάρτι ἀπαντώσης ἐν τοῖς μαγικοῖς βιβλίοις.

Βυζαντινὴ τέχνη.

† Α. Πασπάτης. Περὶ τοῦ Ἱπποδρόμου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Θ. Βελλιανίτης. Τὰ κατὰ τὴν ἀνακάλυψιν ἐν Ῥώμῃ τοιχογραφιῶν παριστανουσῶν τοὺς τελευταίους Παλαιολόγους.

Νεοελληνικὴ Φιλολογία.

Σπυρ. Π. Λάμπρος. Περὶ Καισαρίου Δαπόντε καὶ τῶν ἀνεκδότων αὐτοῦ ἐν τῇ κατὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος μονῇ τοῦ Ξηροποτάμου συγγραφῶν.

— Περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Γεδεὼν συνταχθείσης πραγματείας Παιδεία καὶ Πτωχεία παρ' ἡμῖν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας.

— Λεξικὸν Ἑλληνοαλβανικὸν γραφὲν ὑπὸ τοῦ Μάρκου Βότζαρη.

Ἐν δὲ τῷ Φυσιογνωστικῷ τμήματι ἐγένοντο 89 ἀνακοινώσεις αὗται.

Γεωλογία.

Α. Χρηστομάνος. Περὶ τοῦ ἐν Θήρᾳ ἡφαιστείου.

— Περὶ τῶν αἰτίων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ σεισμοῦ τῆς Ζακύνθου.

— Περὶ τοῦ σεισμοῦ τῆς Σαμοθρᾴκης.

— Περὶ Μεθάνων.

— Περὶ τῶν ὑδάτων τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀττικῆς.

— Περὶ τῶν παρὰ τὴν Βουδαπέστην πηγῶν τοῦ καθαρτικοῦ ὕδατος Οὐνιὰδ Ἰάνος.

Κ. Μητσόπουλος. Περὶ τοῦ σεισμοῦ τῆς 13/25 Σεπτεμβρίου 1889.

— Περὶ τοῦ ἐν Μεθάνοις ἡφαιστείου.

— Περὶ τῶν σεισμικῶν κέντρων τῆς Ἑλλάδος.

— Περὶ τῆς φύσεως τοῦ σεισμοῦ τῆς Ζακύνθου.

† Δ. Κοκίδης. Περὶ ἐπεκτάσεως καὶ διαδόσεως τῶν σεισμῶν.

Μ. Π. Λάμπρος. Περὶ τῶν ἐν θέσει Κερὶ τῆς Ζακύνθου πηγῶν πίσσης.

Α. Βαλδάτσης. Περὶ τῆς ἐν Βρωμονέρῳ τῆς Ἠπείρου ἰαματικῆς πηγῆς.

— Ὁ Πίνδος καὶ ὁ Σμόλικας.

† Ξ. Νίδερ. Περὶ τῆς πηγῆς Κρυονέρι ἐν τῇ ὑπωρείᾳ τῆς Βαράσοβας.

Θ. Σκοῦφος. Γεωλογικαὶ μελέται ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου.

— Περὶ τοῦ ποταμοῦ Λάδωνος καὶ τῆς λίμνης Φενεοῦ.

Γ. Παπακωνσταντίνου. Περὶ τῆς ἀποξηράνσεως τῆς Κωπαΐδος.

Ὀρυκτολογία.

Α. Κορδέλλας. Περὶ τοῦ Λαυρείου καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀργύρου.

Θ. Σκοῦφος. Περὶ τῶν ὀρυκτῶν ἐρυθρᾶς καὶ κιτρίνης σανδαράχης θείου καὶ ἀντιμονίου, ἅτινα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς μεταλλείοις Ἀλσὰρ τῆς Μακεδονίας.

Παλαιοντολογία.

† Ξ. Νίδερ. Περὶ τῶν εὑρεθέντων σπουδαίων παλαιοντολογικῶν εὑρημάτων κατὰ τὸ 23 χιλιόμετρον τῆς ἀπὸ Μεσολογγίου εἰς Ἀγρίνιον σιδηροδρομικῆς γραμμῆς.

Θ. Σκοῦφος. Περὶ τῶν ἀπολιθωμάτων τοῦ Πικέρνι.

Μετεωρολογία καὶ Φαινομενολογία.

Θ. Χελδράϊχ. Φαινομενολογία τῆς Ἀττικῆς τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου 1891, Δεκεμβρίου 1891 καὶ Ἰανουαρίου 1892.

† Δ. Κοκίδης. Περὶ τῆς λειτουργίας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ἱδρυθέντων μετεωρολογικῶν σταθμῶν.

— Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐκδοθεισῶν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Σμίθ.

— Περὶ τῆς δριμύτητος τοῦ χειμῶνος τοῦ 1889—1890 ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς χειμῶνας τῶν ἐτῶν 1887 καὶ 1888.

Κ. Μαλτέζος. Περὶ τῆς καταιγίδος τῆς 14 Νοεμβρίου 1896.

Δ. Αἰγινήτης. Περὶ τοῦ πίπτοντος ἐν Ἀττικῇ ὕδατος.

Φυσική.

Τιμ. Α. Ἀργυρόπουλος. Περὶ τῶν ποικίλων κραδάνσεων σύρματος ἐκ λευκοχρύσου λευκοπυρωθέντος διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ.

— Περὶ νέας φωσφοριζούσης οὐσίας διὰ τῶν ἀκτίνων τοῦ Ῥαῖντχεν.

— Περὶ ὀπτικῆς αὐτοῦ συσκευῆς πρὸς εὕρεσιν τοῦ δείκτου τῆς διαθλάσεως τῶν ὑγρῶν.

— Περὶ ὀπτικῆς αὐτοῦ συσκευῆς πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι τὰ πυκνότερα ὑγρὰ δὲν εἶναι καὶ τὰ φωτοθλαστικώτερα.

— Περὶ εὐπαθείας τῶν ἤχων ἐκ τῶν φλογῶν ἐπὶ τῶν λύχνων τοῦ Ἄουερ.

Τιμ. Α. Ἀργυρόπουλος. Νέα μέθοδος πρὸς εὕρεσιν τῶν συντελεστῶν τῆς θερμαντικῆς ἀγωγῆς διαφόρων ἀερίων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ὑδρογόνου, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ.

— Περὶ πειραμάτων φωτογραφήσεως ἐν τῷ φυσικῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Πανεπιστημίου γενομένων διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Ῥαΐντχεν.

Κ. Μαλτέζος. Περὶ φαινομένων ἀνωμάλου διαθλάσεως καὶ ἀντικατοπτρισμοῦ παρατηρουμένων ἐν Ἀττικῇ.

— Περὶ τῆς μετρήσεως τῆς μεγεθύνσεως τοῦ μικροσκοπίου διὰ τοῦ φωτεινοῦ θαλάμου.

— Ἐρεύνας ἐπὶ τῆς σφαιροειδοῦς καταστάσεως τῶν ὑγρῶν.

Κ. Δ. Ζέγγελης. Περὶ νέας συσκευῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθείσης ἣν ἐκάλεσεν ἀραιομετρικὸν ζυγόν.

Ἰφ. Κοκίδης. Περὶ νέας φωτοτυπικῆς εἰκόνος.

Χημεία.

Α. Χρηστομάνος. Περὶ χημικῆς ἀναλύσεως διαφόρων περὶ τὰς Ἀθήνας ὑδάτων.

— Περὶ νέας αὐτοῦ μεθόδου εὑρέσεως τοῦ βαθμοῦ τῆς τήξεως τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν.

— Περὶ σχηματισμοῦ ἁλάτων ἀνύδρων νέου χαρακτῆρος κρυσταλλικοῦ.

— Περὶ παραγωγῆς διοξειδίου τοῦ ὑδρογόνου διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ζυμελαίου ἐπὶ τοῦ ὕδατος.

— Περὶ τῶν νεωστὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν θεραπευτικὴν εἰσαχθεισῶν ἀλλοτροπικῶν μορφῶν τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ ὑδραργύρου.

— Περί τινων νέων ἰδιοτήτων τοῦ μετάλλου μαγνησίου παρ' αὐτοῦ παρατηρηθεισῶν.

Α. Δαμβέργης. Περὶ χημικῆς ἀναλύσεως νέας ἰαματικῆς πηγῆς τῆς Αἰδηψοῦ.

Κ. Δ. Ζέγγελης. Περὶ νέου ὀργανικοῦ ὀξέος ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθέντος τοῦ τετραϋδροναφθαλικοῦ καὶ τῶν ἑνώσεων αὐτοῦ.

— Περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀραιῶν διαλυμάτων τῶν ἀλκαλιοψευδαργυρικῶν ἑνώσεων.

Ζωολογία.

Ν. Χ. Ἀποστολίδης. Περὶ τοῦ αἰτίου τοῦ θανάτου εἰς τοὺς διὰ δυναμίτιδος ἁλιευομένους ἰχθῦς.

— Περὶ περιέργου ἰχθύος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν ἐξωκοίτων ἁλιευθέντος ἐν Δομβραίνῃ.

— Περὶ τῶν ἰχθύων τῶν λιμνῶν Λυσιμαχίας καὶ Τριχωνίδος.

— Περὶ τῶν ἐν τῷ Πουλολόγῳ ἀναφερομένων πτηνῶν.

Ν. Γερμανός. Περὶ τῆς σφιγγὸς τῆς Πικροδάφνης.

— Περὶ τριῶν νέων κοραλλίων ἐκ τοῦ γένους Σωληνοκαύλου.

Μ. Π. Λάμπρος. Περὶ τῶν ἐξ αἵματος βροχῶν.

Τ. Χόλτζμανν. Περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τοῦ ἐκ τῶν ὀρθοπτέρων ἐντόμου Μάντεως τῆς Εὐλαβοῦς.

Βοτανική.

Θ. Χελδράϊχ. Περὶ τῆς χλωρίδος τοῦ Παρνασσοῦ.

— Περὶ τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος καὶ τῶν φυσικῶν αὐτῆς ὁρίων.

— Περὶ τοῦ φυτοῦ Παρθενίου.

— Περὶ φυτῶν παρ' Ὁμήρῳ καὶ τῆς παρ' αὐτῷ χλωρίδος.

— Περὶ τῶν κοινῶν ὀνομασιῶν τῶν φυτῶν.

— Περὶ νέου εἴδους κωνοφόρου, τῆς Τελεθρίας πεύκης.

— Περὶ δύο βοτανικῶν, οἵτινες κατέγειναν μὲ τὴν ἑλληνικὴν χλωρίδα, τοῦ Φερδινάνδου Μύλλερ καὶ τοῦ Ἀντ. Βαλδάτση.

— Περὶ τῆς χλωρίδος τῆς νήσου Αἰγίνης.

— Περὶ τοῦ στρύχνου τῶν ἀρχαίων.

— Περὶ τῆς χλωρίδος τῆς νήσου Θήρας.

Μ. Π. Λάμπρος. Περὶ τῶν παρὰ τῷ λαῷ ἐν χρήσει φυτῶν κατὰ τῆς ψαμμιάσεως.

Ν. Γερμανός. Περὶ τῆς ἀκαριάσεως τῆς ἀμπέλου.

Γ. Κυριακός. Παρατηρήσεις περὶ τοῦ περονοσπόρου.

Δημοσία ὑγιεινή.—Ἰατρική.—Χειρουργία.

Γ. Μακκᾶς. Περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν χολερικῶν δελτίων.

— Περὶ τῶν ἐν τῇ χειρουργικῇ κλινικῇ τοῦ Θεοδώρου Ἀρεταίου γενομένων.

† Ι. Βάμβας. Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀνέμων ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῶν κολλητικῶν καὶ μιασματικῶν νόσων.

— Περὶ τῶν τρόπων τῆς μεταδόσεως τῆς φυματιώσεως καὶ περὶ τῶν μέσων πρὸς παρακώλυσιν αὐτῆς.

— Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ὑπηρεσίας τῆς δημοσίας ὑγιεινῆς.

— Περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐν Βουδαπέστῃ συνεδρίου τῆς ὑγιεινῆς.

— Περὶ τῆς μεταδόσεως τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐπιδημίᾳ.

Α. Δευτεραῖος. Περὶ τῆς πορείας τῆς νόσου εὐλογίας.

— Περὶ τοῦ ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ ζῴου δαμαλισμοῦ.

— Περὶ παραγωγῆς δαμαλείου ὕλης ἐξ αἰγῶν.

— Περὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ πειραμάτων ἐπὶ δαμαλισμοῦ τῶν αἰγῶν.

Ε. Καλλιοντζῆς. Περὶ διαφόρων περιέργων λίθων ἐξ ἐγχειρήσεων.

Δ. Μπαλάνος. Περὶ περιέργου περιπτώσεως νεκρώσεως τῆς κάτω σιαγόνος.

Γ. Πιλάβιος. Περὶ εὐλογίας, δαμαλισμοῦ καὶ δαμαλίδος.

— Περὶ τῆς χρήσεως τῆς μαλείνης.

— Περὶ τῆς ἰαματικῆς ἰδιότητος τῆς μαλείνης.

Κ. Λάμπρος. Περὶ ἀρχαίων χειρουργικῶν ἐργαλείων καὶ ἰδίᾳ περὶ σικυῶν.

Νεκρολογία.

Τιμ. Α. Ἀργυρόπουλος. Περὶ τῶν ἔργων τοῦ ἀποβιώσαντος καθηγητοῦ Δ. Στρούμπου.

Θ. Χελδράϊχ. Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἡρακλέους Μητσοπούλου.

Ἐν τῷ Νομικῷ τμήματι ἐγένοντο 18 ἀνακοινώσεις αἱ ἑξῆς·

† Τ. Φιλήμων. Εἰσήγησιν εἰς σύστημα σκοποῦν τὴν τροποποίησιν τῶν παρ' ἡμῖν ἰσχυουσῶν διατάξεων τοῦ Δημοτ. Νόμου.

Σ. Μπαλάνος. Περὶ τῆς τροποποιήσεως τοῦ νόμου περὶ φορολογίας τῶν δικηγόρων.

Γ. Ἀγγελόπουλος. Περὶ διοικητικῶν δικαστηρίων.

— Περὶ τῆς ἐννοίας λαοῦ καὶ ἔθνους ἐν τῇ ἑλληνικῇ νομοθεσίᾳ καὶ ἱστορίᾳ.

Π. Ἀγγελόπουλος Ἀθάνατος. Περὶ τῶν κατὰ τῆς αὐξήσεως τῆς ἐγκληματικότητος ληπτέων μέτρων.

Θ. Μπαλτῆς. Μελέτη ἀφορῶσα τὸ τελευταῖον ἐδάφιον τοῦ ἄρθρου 834 τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας.

Στ. Βάλϐης. Περὶ τῆς καταϐολῆς τῆς χρηματικῆς ποινῆς ὑπ' ἄλλου.

— Ἀνάλυσις τῆς περὶ ὑπνωτισμοῦ καὶ δικαιοσύνης μελέτης τοῦ κ. Α. Παπαδιαμαντοπούλου.

— Περὶ τῶν χρονικῶν ὁρίων τῆς ἰσχύος τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος.

Ε. Ἐμπειρῖκος. Περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν ἄρθρων 216 καὶ 407 τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου.

— Περὶ ἀφομοιώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ νόμου περὶ συγκρούσεως τῶν πλοίων πρὸς τὸν ἀγγλικόν.

Π. Πολίτης. Περὶ ἀκινήτου ἰδιοκτησίας ἐν Θεσσαλίᾳ.

Α. Μάτεσις. Περὶ τῶν παρ' ἡμῖν ἐγγράφων εἰς διαταγήν.

— Περὶ τρόπου ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος.

— Περὶ περισυλλογῆς καὶ συστηματοποιήσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι κρατούντων ἐθίμων τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου.

Δ. Σωμερίτης. Περὶ τῆς ἀξίας τοῦ βουλευτικοῦ ὅρκου.

Γ. Χαλκιόπουλος. Περὶ τῆς ἀδείας τῶν ὑποψηφίων ἀξιωματικῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ποινικὴν νομοθεσίαν.

Α. Ν. Διομήδης. Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἰθαγενείας ἐν Τουρκίᾳ ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἐξελίξει ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Βασιλείου.

Ἐν τῷ νομικῷ ὅμως τμήματι τοῦ Συλλόγου εἴτε ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀνακοινώσεων εἴτε καὶ ἀνεξαρτήτως τούτων ἐγένοντο καὶ συζητήσεις καὶ μελέται ἐπὶ διαφόρων ζητημάτων, τὰς ὁποίας καὶ παρατιθέμεθα ἐνταῦθα.

Ἐν πρώτοις τὸ τμῆμα κατέγεινεν εἰς τὴν μελέτην τοῦ περὶ τῶν ναυτικῶν ὑποθηκῶν εἰς τὴν Βουλὴν ὑποϐληθέντος ὑπὸ τῆς Κυϐερνήσεως νομοσχεδίου.

Συνεζήτησεν ὁμοίως τὸ περὶ τοῦ ὠφελίμου ἢ μὴ τοῦ θεσμοῦ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως καὶ ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τούτου.

Ἠσχολήθη ὁμοίως τὸ τμῆμα εἰς μελέτην τοῦ ὑποϐληθέντος εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχεδίου περὶ τροποποιήσεως τῆς διαδικασίας τῆς ἐκτελέσεως. Τὸ νομοσχέδιον τοῦτο ἐκρίθη ἀτελὲς καὶ περιέχον διατά-

ξεις ἀσυμφόρους· διὸ τὸ τμῆμα ἐξετάσαν αὐτὸ ἄρθρον πρὸς ἄρθρον κατέγεινεν εἰς ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ καὶ σχεδὸν ἅπαντα τὰ ἄρθρα τοῦ νομοσχεδίου ἀντικατεστάθησαν διὰ προσφόρων διατάξεων.

Ἐπίσης τὸ τμῆμα συνεζήτησε τὴν πρότασιν τοῦ κ. Ἐμπειρίκου περὶ μεταρρυθμίσεως τῶν ἄρθρων. 216 καὶ 407 τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, καθ' ἃ ἐν περιπτώσει συγκρούσεως ἡ εὐθύνη τοῦ προξενήσαντος τὴν ζημίαν παύει διὰ τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ πλοίου καὶ τοῦ ναύλου. Αἱ διατάξεις αὗται καθίστανται ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ναυτιλίαν, ὁ δὲ κ. Ἐμπειρῖκος προέτεινε τὴν ἀντικατάστασιν διὰ τῶν σχετικῶν διατάξεων τοῦ ἀγγλικοῦ νόμου, καθ' ἃς ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ ὑπαιτίου τῆς συγκρούσεως τοῦ πλοίου, ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἐπῆλθεν ἡ ἐκ τῆς συγκρούσεως ζημία, δὲν ὑπερβαίνει τὸ νομοθετικῶς ὡρισμένον χρηματικὸν ποσὸν ὡς ἀντιπροσωπεῦον τὴν ἀξίαν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πλοίου μετὰ τοῦ ναύλου.

Ἐπίσης πεφωτισμένη συζήτησις ἐγένετο ἐπὶ τῆς προτάσεως τοῦ μακαρίτου Τιμολέοντος Φιλήμονος περὶ τῆς τροποποιήσεως τῶν ἰσχυουσῶν διατάξεων τοῦ δημοτικοῦ νόμου. Τὸ ἔργον τοῦτο ἦτο πλῆρες καὶ μεμελετημένον βάσιν ἔχον τὰς νῦν κρατούσας ὑγιεστέρας ἀρχὰς περὶ Δήμων.

Τὸ τμῆμα ἐπίσης συνεζήτησε σχέδιον τοῦ μακαρίτου Ἀλεξ. Α. Σούτσου περὶ δραματικῆς ἰδιοκτησίας, ὅπερ ἐγένετο δεκτὸν μετά τινων τροποποιήσεων.

Ἐπὶ τοῦ θέματος περὶ ἀκινήτου ἰδιοκτησίας ἐν Θεσσαλίᾳ τοῦ κ. Π. Πολίτου ἐγένετο ὁμοίως συζήτησις. Ὁ κ. Πολίτης ὑπεστήριξεν ὅτι κατὰ τὸν ὀθωμανικὸν νόμον τὸ δικαίωμα κυριότητος τῆς ἀσκεποῦς γῆς ἀνήκει τῷ δημοσίῳ ἐν ταῖς προσαρτηθείσαις ἐπαρχίαις, μόνον δὲ δικαίωμά τι καρπώσεως ὑπὸ τοὺς περιγραφομένους νομίμους περιορισμοὺς ἔχουσιν οἱ κατέχοντες δυνάμει τοπίου γαίας, σκοπὸν προτιθέμενοι τὴν βελτίωσιν τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν τῆς Θεσσαλίας.

Τὸ θέμα ὅπερ ὑπέβαλεν ὁ κ. Α. Μάτεσης περὶ τῶν παρ' ἡμῖν ἐγγραφῶν εἰς διαταγήν, προεκάλεσεν ἐπίσης ἐκτεταμένας συζητήσεις αἵτινες κατέδειξαν τὰς ἁπλοποιήσεις, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο καὶ παρ' ἡμῖν λυσιτελῶς νὰ εἰσαχθῶσιν ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ τε ἐμπορίου καὶ τῆς ἐν γένει συναλλαγῆς, πρὸς δὲ καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου προόδους τῆς συγκριτικῆς νομοθεσίας.

Τέλος τὸ τμῆμα συνεζήτησε περὶ τῆς καταργήσεως ἢ περιορισμοῦ τοῦ χρόνου τῆς κτήσεως τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας (ἄρθρ. 152 τοῦ ἀστικοῦ νόμου). Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἐγένετο δεκτὴ πρότασις ἡ ἑξῆς. Οἱ ὁμοεθνεῖς ἐρχόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ προσκτῶνται ἀμέσως μὲν τὰ ἀστικὰ δικαιώματα, μετὰ ἑξάμηνον δὲ τὰ πολιτειακά. Οὕτως ὥστε νὰ καθιερωθῇ ὑπὲρ αὐτῶν διπλῇ τρόπον τινὰ ἰθαγένεια, ὡς παραδεκτὸν ἐγένετο καὶ παρ' ἄλλων κρατῶν.

Ἐν τῷ τμήματι Καλῶν Τεχνῶν ἐγένοντο ἀνακοινώσεις δεκατέσσαρες αἱ ἑξῆς·

Ἰφ. Κοκίδης. Περὶ τῆς νεωτέρας ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Ἀθηνῶν.
— Περὶ βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ.
Α. Θεοφιλᾶς. Περὶ τῶν γενομένων ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος ἐπισκευῶν.
† Α. Α. Σοῦτζος. Περὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πρὸ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ κατ' αὐτὴν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν.
— Περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἀναγεννήσεως ἐν Ἰταλίᾳ.
† Γ. Δουρούτης. Περὶ τῆς ἐν τῷ ναϊδίῳ τῆς ἁγ. Φιλοθέης ὑπογείου κρύπτης.
— Περὶ τῶν ἐν τοῖς κελλίοις τῆς μονῆς τῆς ἁγ. Φιλοθέης σῳζομένων εἰκόνων βυζαντινῆς τέχνης.
† Φ. Οἰκονομίδης. Περὶ τῶν νεωτέρων μουσουργῶν.
Θ. Πολυκράτης. Ἐξελλήνισιν τῶν ὅρων τῆς νεωτέρας μουσικῆς.
— Περὶ τῶν ἔν τινι ἀρχαίῳ ἀγγείῳ τοῦ Βερολινείου Μουσείου μουσικῶν σημείων.
— Περὶ ἀρχαίας μουσικῆς.
— Περὶ τῆς μουσικῆς τοῦ εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνου.
— Περὶ τοῦ ἐν Μήλῳ δημώδους ποιήματος τῆς Ῥίμας τοῦ Μανέτα.
Γ. Μπιλαντζιόνης. Περὶ τῆς ἐν τῷ Καθολικῷ ναῷ συνθέσεως αὐτοῦ τῆς ἀποθεώσεως τοῦ ἁγίου Διονυσίου.

Τὸ τμῆμα ὅμως τῶν Καλῶν Τεχνῶν διενήργησε κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ δύο ἐκθέσεις, τὴν μὲν σκαριφημάτων, τὴν δὲ καλλιτεχνικήν.

Ἡ ἔκθεσις σκαριφημάτων ἐγένετο τῷ 1890, μετέσχον δ' αὐτῆς 63 Ἕλληνες καλλιτέχναι ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ τῇ ξένῃ διαμενόντων, ἐξ ὧν καὶ δέκα κυρίαι καὶ δεσποινίδες. Ἐξετέθησαν δ' ἐν συνόλῳ

204 ἔργα, ἐξ ὧν ζωγραφικῆς μὲν ποικίλα εἴδη ἤτοι προσωπογραφίαι, συνθέσεις, ὑδατογραφίαι, σκαριφήματα, ἐπιτραπέζια κτλ. ἐν συνόλῳ 171, γλυπτικῆς 15 καὶ διάφορα 18. Ἑλλανοδίκαι ὡρίσθησαν ὑπὸ τοῦ τμήματος ὁ ἀείμνηστος Ἀλέξανδρος Ρ. Ῥαγκαβῆς καὶ οἱ κκ. Ε. Ζιλλιερὸν καὶ Γ. Μαυρογιάννης, οἵτινες καὶ ἀπένειμαν τὰ ἑξῆς βραβεῖα. Διὰ τὰ σκαριφήματα χρυσοῦν μόνον εἰς τὸν ἐν Μονάχῳ κ. Νικόλαον Γκίζην, καὶ διὰ τὰ ὑδατογραφήματα χρυσοῦν μόνον εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ κ. Α. Γιαλλινᾶν. Διὰ τὰς προσωπογραφίας χρυσοῦν εἰς τὸν ἐν Παρισίοις κ. Ν. Ξυδιᾶν καὶ ἀργυροῦν εἰς τὸν ἐνταῦθα κ. Ἰω. Οἰκονόμου. Διὰ τὰς συνθέσεις χρυσοῦν εἰς τὸν ἐνταῦθα κ. Α. Ν. Φιλαδελφέα, ἀργυρᾶ δὲ εἰς τοὺς κκ. Μ. Σιγάλαν, Γ. Ῥοϊλὸν καὶ τὴν Ἐφημερίδα τὸ Ἄστυ. Διὰ τὰ ἐπιτραπέζια (nature morte) ἀργυρᾶ εἰς τὸν ἐν Μονάχῳ κ. Ν. Βῶκον καὶ εἰς τὸν ἐνταῦθα κ. Β. Κοντόπουλον. Ἀπενεμήθησαν δὲ καὶ χαλκᾶ βραβεῖα ἐν γένει εἰς τοὺς ἐνταῦθα κκ. Γ. Λεμπέσην, Δ. Γεωργαντᾶν καὶ Ε. Γρονδὰλ καὶ τὴν κυρίαν Μαρίαν Ἀμοιραδάκη.

Ἡ καλλιτεχνικὴ ἔκθεσις ἐγένετο τὸ λῆγον ἔτος, περιέλαβε δὲ ἅπαντα τὰ εἰς τὴν φωτογραφίαν, πηλοπλαστικὴν (barbotine), πυροχαρακτικὴν (pyrogravure) ἀναγόμενα ἔργα ὡς καὶ ὑλικὸν φωτογραφίας, φωτογραφικὰς μηχανὰς καὶ πάντα τὰ χρήσιμα διὰ φωτογράφους, ἔτι δὲ ἅπαντα τὰ εἴδη τῆς πλαστικῆς καὶ κατασκευὴν τεχνητῶν ἀνθέων. Ἐξετέθησαν δ' ἐν αὐτῇ 981, ἔργα ἐξ ὧν φωτογραφίαι μὲν 753, ὑλικοῦ φωτογραφίας 57, πηλοπλαστικῆς 69, πυροχαρακτικῆς 38, τεχνητῶν ἀνθέων 12, πλαστικῆς 52. Ἐκθέται δὲ παρουσιάσθησαν ἐν συνόλῳ 106, ἐξ ὧν 67 κυρίαι καὶ δεσποινίδες. Ἡ ἔκθεσις αὕτη πρωτοφανὴς εἰς τὸ εἶδός της ἐν Ἀθήναις ἐπέτυχε κατὰ πάντα, παρήγαγε δὲ πρωτοφανῆ κίνησιν εἰς τοὺς ἰδιάζοντας τούτους καλλιτεχνικοὺς κύκλους. Τὸ τμῆμα ἀποβλέψαν εἰς τὴν πλήρη αὐτῆς ἐπιτυχίαν προεκήρυξε νέαν τοιαύτην διὰ τὸ προσεχὲς ἔτος, εἰς τὴν ὁποίαν περιέλαβε καί τινα μὴ περιληφθέντα εἴδη.

Ἀλλὰ τὸ τμῆμα τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἐπεμελήθη καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὕμνου τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπὸ ὀρχήστρας καὶ χοροῦ, συγχρόνως δὲ χάριν παραβολῆς ἐπεμελήθη καὶ τῆς ἐκτελέσεως ὁμοίως ὑπὸ ὀρχήστρας καὶ χοροῦ τῶν ἀρχαίων γνωστῶν ὕμνων εἰς Ἀπόλλωνα καὶ εἰς Μοῦσαν ὡς καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ α´ Πυθιονίκου τοῦ Πινδάρου.

Ὁμοίως κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐξετελέσθησαν τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Θ. Πολυκράτους μελοποιηθέντα χορικὰ τῆς Ἠλέκτρας, τοῦ κ. Γ. Σωτηριάδου ποιησαμένου πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τούτων τὴν δέουσαν εἰσήγησιν καὶ ἀνάπτυξιν.

Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος κατὰ τὸ δεκαετὲς τοῦτο διάστημα ἐξηκολούθησεν ἐκδίδων τὸ περιοδικὸν αὐτοῦ, ἐξέδωκε δὲ τόμους αὐτοῦ πέντε. Θεωρῶν ὅμως σκοπιμώτερον ὅτι ὁ Σύλλογος ἀναλόγως τῆς ἐν τοῖς τμήμασιν αὐτοῦ γενομένης ἐργασίας δέον νὰ προβῇ εἰς ἔκδοσιν ἐπιστημονικωτέρου ἔργου, ἀπεφάσισεν ἀντὶ τοῦ περιοδικοῦ νὰ ἐκδίδῃ ἐτησίως Ἐπετηρίδα, ἥτις θέλει περιλάβει τὰς ἐργασίας ταύτας καὶ συγχρόνως τακτικὴν ἀναγραφὴν τῶν ἔργων αὐτοῦ. Ἐξέδοτο δὲ τῆς Ἐπετηρίδος αὐτοῦ τόμους τέσσαρας περιλαμβάνοντας ὕλην 100 περίπου τυπογραφικῶν φύλλων. Εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἐπετηρίδος ταύτης εἰργάσθησαν κατὰ τὰ τέσσαρα ἔτη οἱ ἑξῆς·

Α. Χρηστομάνος, Τ. Α. Ἀργυρόπουλος, Σ. Κ. Σακελλαρόπουλος, Μ. Χρυσοχόος, Τ. Χόλτζμανν, Βῖτος Δ. Παλούμπος, Κ. Δ. Ζέγγελης, Στανίσλαος Πράτο, Μ. Π. Λάμπρος, Ι. Π. Λάμπρος, Ν. Γ. Πολίτης, Ν. Χ. Ἀποστολίδης, Θ. δὲ Χέλδραϊχ, Ἰω. Πανταζίδης, Γρηγ. Ν. Βερναρδάκης, Δ. Φίλιος, Σπυρ. Π. Λάμπρος, Νικ. Γερμανός, Α. Σκιᾶς, Κ. Μαλτέζος, Α. Μηλιαράκης, A. Baldacci, Κ. Δ. Μυλωνᾶς, Γ. Ι. Ἀγγελόπουλος, Θ. Γ. Σκοῦφος, Α. Δαμβέργης. Ἐδημοσιεύθησαν δ' ἐν συνόλῳ διατριβαὶ 45.

Πλὴν τῆς Ἐπετηρίδος ὅμως προτάσει τοῦ φιλολογικοῦ καὶ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος αὐτοῦ ὁ Σύλλογος ἐπεμελήθη καὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς Πατμιακῆς βιβλιοθήκης τοῦ μακαρίτου Ἰωάννου Σακκελίωνος. Τὸ ἔργον τοῦτο συγκείμενον ἐκ 43 καὶ πλέον τυπογραφικῶν φύλλων συνοδεύουσιν ἑπτὰ πανομοιότυποι πίνακες περιέχοντες τὴν τῶν διαφόρων ἑκατονταετηρίδων γραφήν. Περιέχει δ' ἡ Πατμιακὴ βιβλιοθήκη ἀναγραφὴν τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς κατὰ τὴν νῆσον Πάτμον γεραρᾶς καὶ βασιλικῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τεθησαυρισμένων χειρογράφων τευχῶν, ἅτινα ἀνέρχονται ἐν συνόλῳ εἰς 735. Διαιρεῖται δὲ εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιέχει τὰ ἐπὶ περγαμηνῆς, τὸ δὲ δεύτερον τὰ χάρ-

ινα τεύχη. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐτίμησεν ἰδιαζόντως τὸν ἡμέτερον Σύλλογον, εὐμενέσταται δὲ περὶ αὐτῆς ἐγράφησαν κρίσεις.

Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος διατηρῶν σχέσεις φιλίας μετὰ πάντων τῶν λληνικῶν ἔν τε τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ τῇ ἔξω Ἑλλάδι ἐπιστημονικῶν ἱδρυιάτων, σωματείων καὶ συλλόγων ὡς καὶ τῶν κυριωτέρων ἐκ τῶν ξέων τούτων, ἠξιώθη καὶ ἀξιοῦται πολλῶν δειγμάτων τῆς πρὸς αὐτὸν ιτοργῆς καὶ ἐκτιμήσεως καὶ διὰ τῆς ἀποστολῆς πρὸς αὐτὸν τῶν δηιοσιευμάτων αὐτῶν καὶ διὰ τῆς προσκλήσεως ἐν παντὶ ἀφορῶντι τὸν ιύκλον τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν, ἐξ ὧν ἰδίᾳ ἀναφέρονται ἐνταῦθα τὰ τῆς τελετῆς τῆς ἑβδομηκονταετηρίδος τοῦ Παστὲρ ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημείᾳ τῶν Ἐπιστημῶν, τὰ τῆς τελετῆς τῆς ἑβδομηκονταετηρίδος τοῦ Ἐρρίκου Βρύνν, τὰ τῆς τελετῆς τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς τοῦ Ἐρνέστου Κουρτίου ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ὀλυμπίας, τὰ τῶν τελετῶν τῆς πεντηκονταετηρίδος τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς καὶ τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος τοῦ ἐν Παρισίοις Συλλόγου πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν, τὰ τοῦ συνεδρίου τῶν Γερμανῶν φυσιοδιφῶν ἐν Βιέννῃ καὶ τοῦ συνεδρίου τῶν Ἀνατολιστῶν ἐν Ῥώμῃ, εἰς ἃ παρέστη δι' ἰδίων ἀντιπροσώπων.

Κρίνομεν ἐνταῦθα ἀξίους ἀναγραφῆς τοὺς λόγους, οὓς εἶπεν ὁ κ. Θ. Ὁμὸλ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς ἀπαντῶν εἰς τὰ συγχαρητήρια τοῦ προέδρου.

«Κολακεύομαι, εἶπεν ὁ κ. Ὁμόλ, ὅτι ἐνεγράφην ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας μεταξὺ τῶν ἐπιτίμων μελῶν τοῦ Παρνασσοῦ καὶ εἶμαι εἷς τῶν ἀρχαιοτέρων ὑμῶν συναδέλφων. Παρέστην εἰς τὰς πρώτας ὑμῶν μετριόφρονας ἀλλὰ γενναίας ἀρχάς· εἶδον αὐξανόμενον τὸ ὑμέτερον ἔργον καὶ ἐκτεινομένην τὴν ἐπίδρασιν ὑμῶν· παρηκολούθησα τὰς προόδους ὑμῶν μέχρι τοῦ θριάμβου τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος, ἣν ἐτελέσατε μετὰ τόσης αἴγλης καὶ τόσον δεδικαιολογημένης ὑπερηφανείας. Ὡς σωματεῖον φιλανθρωπικὸν καὶ πατριωτικὸν παρέχετε εἰς τοὺς ἀπόρους παῖδας παιδείαν καὶ ἄρτον, διασπείρετε εἰς τὰ ἔξω τὰ εὐεργετήματα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ καλλιεργεῖτε τὸν ἔρωτα τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος. Ὡς σύλλογος φιλολογικὸς καὶ ἐπιστημονικὸς ἀναπληροῦτε οἱονεὶ εἰπεῖν δρᾶσιν ἀκαδημείας· εἴσθε ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ τῇ τόσον νοήμονι καὶ τόσον δραστηρίᾳ κέντρον φώτων καὶ ζωῆς.

Τὰ ὑμέτερα συγχαρητήρια καὶ αἱ εὐχαὶ ὑμῶν μᾶς συγκινοῦσι βαθ[...]
εὐχαριστοῦμεν δ' ὑμῖν ἐπ' αὐταῖς καὶ ἀποδίδομεν ὑμῖν αὐτὰς [...]
τῆς συμπαθεστάτης εἰλικρινείας».

Ὁ Σύλλογος ἡμῶν μετέσχεν ἐπίσης κατὰ τὸ δεκαετὲς τοῦτο δ[ιά]στημα τῶν τε εὐχαρίστων καὶ δυσαρέστων γεγονότων, ἅτινα ἐγέν[οντο] ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν. Οὕτω συνεώρτασε μετὰ τοῦ ἔθνους ὁλοκλ[ήρου] τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα τῶν γάμων τῶν ΑΑ. ΜΜ. διὰ πανηγυ[ρικῆς] ἑσπερίδος ἐν τῷ καταστήματι τοῦ Συλλόγου, ἣν ἐτίμησεν ὁ Δ[ιάδο]χος καὶ οἱ βασιλικοὶ πρίγκιπες Γεώργιος καὶ Νικόλαος καὶ καθ' [ἣν] ἐντολῇ τοῦ Συλλόγου ὁ κ. Ἄγγελος Βλάχος ἐξιστόρησε τὸ ἔργ[ον τῆς] Βασιλείας κατὰ τὴν διαρρεύσασαν εἰκοσιπενταετίαν. Τῶν δὲ Ὀ[λυμ]πιακῶν ἀγώνων μετέσχεν ἀμέσως διὰ τοῦ προέδρου αὐτοῦ κ. Ν[...] Πολίτου, ὅστις ὑπὸ τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ ταύτην περιελήφθη ὑπὸ [τῆς] Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου εἰς τὴν μεγάλην τῶν ἀγώνων ἐπιτροπ[ήν].

Ὅτε ἐπῆλθον οἱ καταστρεπτικοὶ σεισμοὶ τῆς Ζακύνθου καὶ [τῆς] Ἀτχλάντης, ὁ Σύλλογος ἡμῶν ἐπῆλθεν ἀρωγὸς δι' ἑσπερίδων, [ἃς] διωργάνωσεν ἐν τῷ καταστήματι αὐτοῦ, ἐξ ὧν ἱκανὸν συνήχθη χρῆ[μα].

Κατὰ τὰς δεινὰς περιστάσεις εἰς ἃς περιῆλθεν ἡ ἡμετέρα πατ[ρὶς] ἐπὶ τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ὁ ἡμέτερος Σύλλογος προσεπ[ά]θησε τὸ καθ' ἑαυτὸν ὡς σωματεῖον νὰ μὴ ὑστερήσῃ ἐν τῇ ὑπηρε[σίᾳ] τῆς πατρίδος. Καὶ διὰ τῶν σχέσεων αὐτοῦ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ π[ρὸς] ἄλλα ἐπιστημονικὰ κέντρα καὶ διὰ τῶν ἀντεπιστελλόντων μελ[ῶν] αὐτοῦ εἰργάσθη κατὰ τὰ ἐνόντα πρὸς διαφώτισιν τῆς δημοσίας γν[ώ]μης· ἐνταῦθα δὲ μετέβαλε τὸ κατάστημα αὐτοῦ εἰς ἐργαστήριον π[ρὸς] κατασκευὴν στρατιωτικῶν ἐνδυμάτων, ἐν ᾧ εἰργάζοντο αἱ σύζυ[γοι] ἡμῶν καὶ ἀδελφαί. Καθ' ὃν δὲ χρόνον σύμπασα ἡ φρουρὰ ἀπεστά[λη] εἰς τὰ στρατόπεδα, συνετέλεσεν εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ἀστυνομίας, προσε[λ]θόντων πολλῶν τῶν μελῶν αὐτοῦ εἰς τὴν καταρτισθεῖσαν τότε π[ολι]τοφυλακήν. Κατηριθμοῦμεν δὲ μεταξὺ τῶν ἡμετέρων τακτικῶν [με]λῶν τὸν ἡρωϊκῶς πεσόντα ἐν τῇ ἐν Δομοκῷ μάχῃ λοχαγὸν Περικλ[ῆν] Βαρατάσην.

Κατὰ τὴν δεκαετίαν ταύτην ὁ ἡμέτερος Σύλλογος ἠξιώθη ὑπὸ τ[ῆς] ἐπιτροπῆς τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων ἐν Τ[ερ]γέστῃ τῆς ἀπονομῆς τοῦ Οἰκονομείου βραβείου ἐκ 2000 φράγκ[ων]

χρυσῶν. Ἀπενεμήθη δὲ τὸ βραβεῖον τῷ Συλλόγῳ, διότι, ὡς γράφει ἡ πρᾶξις, «οὗτος ἐγένετο ποικιλοτρόπως ὠφέλιμος εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν καλλιτεχνίαν καὶ ἐκπαίδευσιν, ἱδρύσας πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος σχολὰς τῶν ἀπόρων παίδων».

Ἀλλὰ καὶ ἄλλης ἠθικῆς τιμῆς ἠξιώθη ὁ ἡμέτερος Σύλλογος. Ὁ ἐν Würzen τῆς Σαξονίας ἐπιφανὴς ἀρχαιοδίφης κ. Wilhelm H. Roscher, ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν τὸν Β' τόμον τοῦ σπουδαιοτάτου συγγράμματός του Ausführliches Lexicon der Griechischen und Römischen Mythologie. Τὴν προσφορὰν ταύτην εὐγνωμόνως ἀπεδέξατο ὁ ἡμέτερος Σύλλογος.

Ὁ Σύλλογος ἡμῶν ἐπεμελήθη καὶ τῆς συστηματοποιήσεως τοῦ ζητήματος τῆς διαθέσεως τῶν παρ' αὐτῷ χρημάτων, ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τῶν φυλακῶν. Ἐψηφίσατο δ' ὀργανισμὸν νομίμως ἐγκριθέντα καθ' ὃν ἐπιτροπὴ πενταμελὴς συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ προέδρου τοῦ Συλλόγου ἐκ τῶν τόκων τῶν χρημάτων τούτων θὰ διαχειρίζηται τὴν ἀπονομὴν προστασίας καὶ περιθάλψεως τοῖς ἀπολυομένοις ἐκ τῶν φυλακῶν ἀπόροις. Ἡ προστασία καὶ περίθαλψις αὕτη παρέχεται τοῖς ἀποφυλακιζομένοις κατόπιν ἐπισταμένης βασάνου περὶ τῆς ἐν τῇ φυλακῇ διαγωγῆς καὶ τῆς ἐν γένει ἠθικῆς ποιότητος ἑκάστου ὡς καὶ τῆς ἐνδείας του. Ἡ ἐπιτροπὴ δ' ἀρύεται τὰς πρὸς τοῦτο πληροφορίας ἢ ἐπισκεπτομένη τὰς φυλακὰς ἢ ὅθεν δήποτε ἄλλοθεν κρίνει εὔλογον, δύναται δὲ νὰ παρέχῃ τὴν ἠθικὴν προστασίαν της εἰς τοὺς ἀπολυομένους τῶν φυλακῶν πρὸς εὕρεσιν ἐργασίας.

Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη οὕτως ἐργασθεῖσα κατὰ τὴν τετραετῆ αὐτῆς δρᾶσιν ἐπεδαψίλευσε βοήθειαν εἰς 126 ἀποφυλακισθέντας εἴτε καταβαλοῦσα τὰ δικαστικὰ αὐτῶν ἔξοδα, ἄνευ τῶν ὁποίων ἐπὶ πολὺ ἔτι ἤθελον διαμείνει εἰς τὰς πολιτικὰς φυλακάς, εἴτε καὶ ὑποστηρίξασα δι' ἀναλόγων παροχῶν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐγκατάστασιν.

Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον τῶν ἔργων τοῦ Συλλόγου, ὅπερ μετέχει σύναμα καὶ ἐξόχως φιλανθρωπικοῦ σκοποῦ, εἶναι αἱ σχολαὶ τῶν ἀπόρων παίδων. Αἱ σχολαὶ αὗται ἃς ὁ Σύλλογος συνέστησεν ἐν Ἀθή-

ναις, Καλάμαις, Σύρῳ, Πάτραις, Χαλκίδι, Κεφαλληνίᾳ, Πύργῳ καὶ ὧν αἱ πλεῖσται εἴτε ἐχειραφετήθησαν εἰς ἴδια συστᾶσαι νομικὰ πρόσωπα εἴτε καὶ ἀνελήφθησαν ὑπὸ τῶν οἰκείων δήμων ἢ καὶ ὑπὸ εἰδικῶν σωματείων, ἔδωκαν ἀφορμὴν πρὸς μίμησιν καὶ εἰς ἄλλας τῆς Ἑλλάδος πόλεις καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Κρήτην καὶ οὕτω σήμερον ἐκτὸς τῶν ἄνω λειτουργοῦσι πολλαχοῦ σχολαὶ ἀπόρων παίδων, ἃς οἱ συνιστῶντες σπεύδουσι νὰ ὑποβάλλωσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Συλλόγου. Δυστυχῶς προστασίαν προθύμως παρέχει ὁ Σύλλογος, ἀλλὰ μόνον ἠθικήν, διότι στερεῖται ὑλικῶν μέσων ὅπως ἐπιτείνῃ τὴν μέριμναν αὐτοῦ τελεσφόρον καὶ μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν. Εὔχεται δ' ὅπως κατανοουμένης τῆς ἱερότητος τοῦ σκοποῦ τούτου δεόντως κατορθώσῃ παρεχομένων αὐτῷ ἀφθόνων τῶν χρημάτων, νὰ ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν καὶ διεύθυνσιν πασῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι σχολῶν τῶν ἀπόρων παίδων κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἐν Ἀθήναις τοιαύτης σχολῆς, ἐφ' ἧς κυρίως ὁ Σύλλογος ἐπέστησε τὴν μεγάλην αὐτοῦ μέριμναν,

Ἐλειτούργησε δὲ τακτικώτατα κατὰ τὴν δεκαετίαν ταύτην ἡ Σχολὴ τῶν ἀπόρων παίδων ἔν τε τῷ κεντρικῷ καταστήματι τοῦ Συλλόγου καὶ ἐν παραρτήματι λειτουργοῦντι ἔξω αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει. Ἔχει δὲ ἡ Σχολὴ κατὰ τὸν ὀργανισμὸν αὐτῆς ἓξ τάξεις, καὶ ἡ διδασκαλία γινομένη κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας διήκει ἐν ἀναλογίᾳ μέχρι τῆς Β' τάξεως τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, κυρίως ἐφαρμοζομένων τῶν γνώσεων ἐκείνων ὅσαι εἶναι ἀναγκαῖαι εἰς τὸν πρακτικὸν βίον καὶ λαμβανομένης προνοίας περὶ τὴν ἠθικοποίησιν ἰδίως τῶν παίδων. Συντελεστικώτατον δὲ πρὸς τοῦτο θὰ ἦναι τὸ βραβεῖον ἐκ δρ. 500 ὅπερ προσφέρει εἰς τὴν Σχολὴν ὁ κ. Ν. Θὼν καὶ ὅπερ μετετράπη, συγκατανεύοντος τοῦ δωρητοῦ, εἰς βραβεῖον ἀρετῆς ἐτησίως παρεχόμενον.

Συνεπείᾳ συνεννοήσεως μετὰ τῆς Μουσικῆς Ἑταιρείας καταρτίζεται μουσικὸς θίασος ἐκ παίδων τῆς Σχολῆς τῶν μᾶλλον ἐπιδιδόντων εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν πνευστῶν ὀργάνων, διδάσκεται δ' ἐν τῇ Σχολῇ εἰσαχθεῖσα καὶ ἡ γυμναστική, εἰς τὴν ὁποίαν μάλιστα τοσαύτας προόδους ἐποιήσαντο οἱ παῖδες, ὥστε ἐν τοῖς γυμναστικοῖς ἀγῶσι τῶν Σωτηρίων τοῖς τελεσθεῖσιν ἐν τῷ ποδηλατοδρομίῳ τοῦ Φαλήρου αὐτοὶ μόνοι ἐκ πάντων τῶν μαθητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων ἠξιώθησαν εἰδικοῦ βραβείου, ὅπερ ἰδίᾳ χειρὶ ἀπένειμεν ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῷ ἐφόρῳ τῆς ἡμετέρας Σχολῆς.

'Ενεγράφησαν δὲ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐν αὐτῇ 12630 παῖδες, ἐξ ὧν οἱ πλείονες ἐφοίτησαν τακτικῶς. Οὕτως ὁ μέσος ὅρος τῆς ἑσπερινῆς φοιτήσεως, ὅστις τῷ 1889 ἦτο 220 παῖδες, ἀνῆλθε τῷ 1899 εἰς 508 καὶ κυμαίνεται σήμερον μεταξὺ 650 μέχρι 700. Ἐκ τῶν παίδων τούτων οἱ μὲν πλειότεροι ἀποφοιτῶσιν ἐκ τῆς Δ' καὶ Ε' τάξεως ἐπερχομένης τῆς ἡλικίας, ἥτις ἀναγκάζει αὐτοὺς ἀνδρωθέντας πλέον νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς πατρίδας. Κατὰ τὸ διάστημα ὅμως τοῦτο ἠκολούθησαν καὶ 129 τὰ μαθήματα τῆς ϛ' τάξεως λαβόντες καὶ ἀπολυτήριον καὶ ἀποκατασταθέντες ἐν τῇ κοινωνίᾳ τίμιοι καὶ ἐργατικοὶ πολῖται.

Περὶ τῶν πλείστων τῶν ἐκ τῆς Σχολῆς ἀποφοιτησάντων παίδων ἔχομεν τὰς καλλίστας τῶν πληροφοριῶν. Καὶ ἐν πρώτοις ἐν Ἀθήναις ἑκατοντὰς ὅλη τοιούτων ἀποφοίτων εἶναι γνωστοὶ ὡς καταστηματάρχαι καὶ ἔμποροι τιμιώτατοι ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τεχνῖται δὲ ἄλλοι διακεκριμένοι, ὧν εἷς διατηρῶν ἓν τῶν καλλίστων μηχανουργείων τῶν Ἀθηνῶν καυχᾶται διὰ τὴν φοίτησίν του ἐν τῇ Σχολῇ, πρὸς ἣν ἀπέδωκε καὶ τὰ διδασκάλια, αὐτὸς τοποθετήσας τὸ ὑπόκαυστον ἐν τῷ καταστήματι τοῦ Συλλόγου. Ἀλλὰ καθ' ἑκατοντάδας ὅλας εἰσὶν ἀποκαταστημένοι ὡς γεωργοκτηματίαι ἢ γεωργοὶ καὶ μεταπρᾶται εἰς τὰ χωρία τοῦ δήμου Στυμφαλίας τῆς Κορινθίας εἴτε εἰς τὰ τῶν δήμων Ἡραίας καὶ Γόρτυνος τῆς Γορτυνίας εἴτε τέλος εἰς τὰ τῶν δήμων Φαλαισίας καὶ Λυκοσούρας τῆς Μεγαλοπόλεως. Τινὲς ὅμως τούτων καὶ ἐπιθυμήσαντες ἀνωτέρας σπουδάς, ἃς μετὰ κόπου ἠκολούθησαν, κατώρθωσαν νὰ ἀποκατασταθῶσιν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ ἀριθμοῦμεν εἰκοσάδα τοιούτων δημοδιδασκάλων, δικηγόρων, ἰατρῶν καὶ καθηγητῶν ἔτι.

Τὰ ἐπαγγέλματα τῶν ἐν τῇ Σχολῇ φοιτώντων παίδων εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα, ὑπερέχουσι δὲ τὰ τοῦ ὀψοκομιστοῦ, τοῦ στιλβωτοῦ ὑποδημάτων, τοῦ ἐφημεριδοπώλου, τοῦ μικρεμπόρου καὶ τοῦ ὑπηρέτου, εἴτε ἐν οἴκοις εἴτε ἐν καταστήμασιν. Ἐκ δὲ τῶν τεχνιτῶν ὑπερέχουσιν οἱ ὑποδηματοποιοί, οἱ σιδηρουργοί, οἱ ῥάπται, οἱ ξυλουργοί, οἱ πηλοκομισταὶ καὶ χρῖσται.

Τὸ μέγα κατόρθωμα τῆς ἡμετέρας Σχολῆς εἶναι ὅτι ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς ἀπόρους τούτους παῖδας τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα, κυριώτατα δὲ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν. Καὶ ἐνῷ ἄλλοτε οἱ διοι-

κοῦντες τὰ τῆς Σχολῆς περιερχόμενοι τὴν πόλιν ἐξηνάγκαζον τοὺς ἐν ταῖς ἀγυιαῖς παῖδας ὅπως προσέρχωνται εἰς τὴν Σχολήν, σήμερον ἡ προσέλευσις αὕτη εἶναι αὐθόρμητος καὶ μεγάλη. Ἐνῷ δὲ κατὰ τὸ 1889 ἄεργοι ἐσημειοῦντο ἐν τῇ Σχολῇ ἐκ τῶν 1044 ἐγγραφέντων 145, τὸ τρέχον ἔτος ἐκ τῶν ἐγγραφέντων 1492 οὐδεὶς ἐσημειώθη ἄεργος.

Αἱ πατρίδες τῶν παίδων ποικίλλουσιν ὅπως καὶ τὰ ἐπαγγέλματα, προέχουσι δὲ οἱ ἐκ Μεγαλοπόλεως παῖδες, οἵτινες ἐπαγγέλλονται καὶ τὸν στιλβωτὴν σχεδὸν πάντες, οἱ ἐκ Κορινθίας μετερχόμενοι τὸν ὀψοκομιστὴν καὶ οἱ ἐκ Γορτυνίας μετερχόμενοι τὸν ἐφημεριδοπώλην. Μετ' αὐτοὺς ἔρχονται οἱ ἐξ Ἀθηνῶν, οἱ ἐκ τῶν νήσων τῶν Κυκλάδων καὶ οἱ ἐκ τῆς νήσου Κρήτης.

Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ Σχολὴ κατώρθωσε κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἶναι ἡ κατάργησις τῆς σωματεμπορίας. Ἄλλοτε πολλοὶ τῶν παίδων τούτων, ἰδίως δ' ἐκ Μεγαλοπόλεως, ἀποστελλόμενοι ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν των εἰς Ἀθήνας ἐμισθοῦντο ὑπὸ ἀσυνειδήτων γονέων εἰς σωματεμπόρους ἐνταῦθα ἐπὶ τιμήματι προκαταβαλλομένῳ, οἱ δὲ δυστυχεῖς παῖδες δι' ἐκείνους εἰργάζοντο ὑποχρεούμενοι νὰ καταβάλλωσιν ὡρισμένον ποσὸν ἐργασίας καὶ ἀντὶ τούτου λαμβάνοντες μόνον οἰκτρὰν τροφὴν καὶ οἰκτροτέραν κατοικίαν. Ἀλλοίμονον δὲ ἂν ἡ κατάστασις τῆς ἀτμοσφαίρας ἢ ἄλλα τυχαῖα περιστατικὰ ἠμπόδιζον τοὺς παῖδας νὰ κομίσωσι τὴν ἑσπέραν τὸ ὑπὸ τοῦ σωματεμπόρου ὁρισθὲν ποσόν.

Ὁ Σύλλογος ἡμῶν διὰ διαφόρων μέσων καὶ δι' ἐνεργείας ἰδίως παρὰ τοῖς γονεῦσι κατώρθωσε νὰ περιορίσῃ τὸ κακὸν τῆς σωματεμπορίας καὶ τούτου ἀψευδῆ παρέχουσιν ἀπόδειξιν οἱ ἀριθμοί. Οὕτως, ἐνῷ τῷ 1889 Μεγαλοπολῖται ἦσαν ἐγγεγραμμένοι εἰς τὴν Σχολὴν 179, κατὰ τὸ τρέχον ἔτος ἀνῆλθον εἰς 447. Οἱ πρότερον κωλυόμενοι ὑπὸ τῶν σωματεμπόρων ἵνα προσέρχωνται εἰς τὴν Σχολὴν παῖδες ἀπαλλαχθέντες τῶν δεσμῶν φοιτῶσι τακτικώτατα καὶ ἐκ τούτου προῆλθεν ὁ ὑπερδιπλασιασμὸς αὐτῶν.

Ὁ Σύλλογος διετήρησε καὶ ἐξακολουθεῖ διατηρῶν ἀναγνωστήριον καὶ βιβλιοθήκην, ἥτις μάλιστα κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο κατετάχθη μεθοδικῶς, συνταχθέντος καὶ τοῦ καταλόγου αὐτῆς.

Τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Συλλόγου εἶναι εἰς ἀνθηρὰν ὁπωσδήποτε κατά-

στασιν, τῶν ἐσόδων καλυπτόντων τὰς δαπάνας καὶ ἐπαρκούντων εἰς τὰς σημερινὰς ἀνάγκας. Ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ λήξαντος ἔτους ἀποδεικνύει ἔσοδα μὲν δρ. 49756.80 καὶ ἔξοδα δρ. 45519.85, ἀπέμεινε δηλ. περίσσευμα ἐκ δρ. 4236.95.

Ἔσχομεν δὲ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο σπουδαίας δωρεὰς εἰς τὸν Σύλλογον, ὑπὸ φιλοτίμων τῆς πατρίδος τέκνων ἀγαπησάντων αὐτόν, ἀνεγράψαμεν δὲ μεταξὺ τῶν μεγάλων αὐτοῦ εὐεργετῶν τὴν Εὐανθίαν Θ. Καντζιλιέρη προσενεγκοῦσαν τῇ ἡμετέρᾳ Σχολῇ τὸ ἥμισυ τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν Αἰόλου οἰκίας της, τὸν Ἀναστάσιον Τσούφλην καταλιπόντα διὰ διαθήκης εἰσόδημα δισχιλίων δραχμῶν κατ' ἔτος, τὸν Νικόλαον Ζαρίφην καὶ τὸν Πέτρον Σκένδερ καταλιπόντας δρ. 10,000 ἕκαστος καὶ τὴν κυρίαν Ἑλένην Ν. Ζαρίφη προσενεγκοῦσαν ἡμῖν τὸ αὐτὸ ποσόν.

Ἡ δὲ περιουσία τοῦ Συλλόγου, ἥτις ἀνήρχετο τῷ 1889 εἰς δρ. 99,734.52, ἀνέρχεται σήμερον εἰς 204,132.54, ἤτοι ὑπερεδιπλασιάσθη αὐξηθεῖσα ἐντὸς τῆς δεκαετίας κατὰ δρ. 104,398.02.

Τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου ἀνέρχονται σήμερον ἐν συνόλῳ εἰς 871, ἐξ ὧν 139 τακτικά, 258 πάρεδρα, 311 ἀντεπιστέλλοντα καὶ ἐπίτιμα 163. Ἐκ τούτων Ἕλληνες μὲν εἴτε ἐν τῷ ἐσωτερικῷ εἴτε ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τῆς Ἑλλάδος 625, ἀλλοδαποὶ δὲ 246.

Κατὰ τὴν δεκαετῆ ταύτην περίοδον τοῦ Συλλόγου πρόεδροι ἐχρημάτισαν τρεῖς, ὁ κ. Σῖμος Μπαλάνος ἀπὸ τοῦ 1889—1892, ὁ κ. Ν. Γ. Πολίτης ἀπὸ τοῦ 1892—1897 καὶ ὁ κ. Τιμολέων Ἀργυρόπουλος ἀπὸ τοῦ 1897 μέχρι σήμερον. Γενικὸς δὲ γραμματεὺς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς δεκαετίας ὁ κ. Μιχ. Π. Λάμπρος, ὅστις συνεπλήρωσε καὶ εἰκοσιπενταετίαν, ἣν ἰδιαιτέρως ἑώρτασεν ὁ Σύλλογος, τῶν μελῶν διὰ κοινοῦ ἐράνου προσενεγκόντων αὐτῷ ὡς ἐνθύμιον τὴν ἰδίαν εἰκόνα.

Ταῦτα εἶναι τὰ γενόμενα κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, ἐξ ὧν πιστὴ καταφαίνεται ἡ εἰκὼν τῆς σημερινῆς καταστάσεως τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου.

ΠΙΝΑΚΕΣ[1]

ΠΙΝΑΞ ΜΕΛΩΝ

Α'. ΤΑΚΤΙΚΑ

Η Α. Β. Υ. Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
Η Α. Β. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
Η Α. Β. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

1	Μιχαὴλ Π. Λάμπρος	1865
2	Σπυρίδων Π. Λάμπρος	1865
3	Λεωνίδας Ἀργυρόπουλος	1866
4	Ἐμμανουὴλ Δραγούμης	1867
5	Ἰωάννης Καμπούρογλος	1868
6	Τιμολέων Ἀμπελᾶς	1868
7	Ἰγνάτιος Μοσχάκης	1869
8	Νικόλαος Γ. Πολίτης	1869
9	Τιμολέων Ἀργυρόπουλος	1870
10	Νικόλαος Παπαγιαννόπουλος	1870
11	Ἀριστομένης Προβελέγιος	1870
12	Σῖμος Μπαλᾶνος	1872
13	Κωνσταντῖνος Χ. Βάμβας	1872
14	Τιμολέων Ε. Ἠλιόπουλος	1873
15	Χαράλαμπος Ἄννινος	1873
16	Ἀλέξανδρος Α. Ῥαγκαβῆς	1873
17	Ἀλέξανδρος Καράλης	1874
18	Μιχαὴλ Κατσίμπαλης	1874
19	Θεοφάνης Μπαλτῆς	1875
20	Νικόλαος Δαούτης	1876

[1] Ἐκρίθη καλὸν ἵνα ἐν τοῖς κατωτέρω πίναξι ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἡ κατάστασις αὐτῶν τὴν ἡμέραν τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ παρόντος φύλλου 3 Μαρτίου 1900.

21 Σπυρίδων Κωνοφάος 1876
22 Στέφανος Ναύτης 1877
23 Κωνσταντῖνος Φάραγγας 1878
24 Γεώργιος Ἀναγνωστόπουλος 1878
25 Ἰωάννης Μίνδελρ 1880
26 Ἀλέξανδρος Μαρινόπουλος 1880
27 Σπυρίδων Κ. Σακελλαρόπουλος 1880
28 Δημοσθένης Παπαμιχαλόπουλος 1882
29 Κωνσταντῖνος Κουτσαλέξης 1882
30 Δημήτριος Ε. Ἡλιόπουλος 1882
31 Ἁρμάνδος Ποττὲν 1882
32 Ἀναστάσιος Δαμβέργης 1882
33 Γεώργιος Δροσίνης 1883
34 Ἀριστοτέλης Κουρτίδης 1883
35 Γεώργιος Κασδόνης 1883
36 Ἀριστείδης Ῥούκης 1883
37 Ἰφικράτης Κοκίδης 1884
38 Γεώργιος Ι. Πίσσας 1884
39 Κωστῆς Παλαμᾶς 1884
40 Ἀλέξανδρος Κοντόσταυλος 1884
41 Γεράσιμος Φωκᾶς 1884
42 Πέτρος Ζαλοκώστας 1884
43 Χαράλαμπος Στεκούλης 1884
44 Κωνσταντῖνος Πεταλᾶς 1884
45 Στέφανος Γεννάδης 1884
46 Ἰωάννης Ἀνάργυρος 1884
47 Ἀλέξανδρος Καμπᾶς 1884
48 Δημήτριος Ι. Τσάτσος 1885
49 Μιχαὴλ Στελλάκης 1886
50 Ἰωάννης Γ. Λάππας 1886
51 Ἀλέξανδρος Ῥοσέτος 1887
52 Ἀθανάσιος Κρῖνος 1887
53 Κάρολος Ῥότσιλδ 1887
54 Βασίλειος Δ. Ἀντωνόπουλος 1887
55 Μάρκος Μίνδλερ 1887

56	Παναγιώτης Ταμπακόπουλος	1888
57	Κωνσταντῖνος Βρυζάκης . .	1888
58	Κωνσταντῖνος Ε. Χατζηπέτρος	1888
59	Χαράλαμπος Φωτίου	1888
60	Μιλτιάδης Θάλης	1888
61	Ἀλέξανδρος Θ. Φιλαδελφεὺς	1888
62	Παῦλος Γ. Σκουζὲς	1889
63	Κωνσταντῖνος Εὐθ. Σταυρόπουλος	1889
64	Περικλῆς Ἀγγελόπουλος Ἀθάνατος	1889
65	Δημήτριος Βρυζάκης	1889
66	Ἰάκωβος Α. Θεοφιλᾶς	1889
67	Στίλπων Ἰωαννίδης	1890
68	Ἀθανάσιος Βρυζάκης	1890
69	Κωνσταντῖνος Ῥακτιβὰν	1890
70	Ἀλέξανδρος Δευτεραῖος	1890
71	Ἀθανάσιος Ζίνης	1890
72	Νικόλαος Μπαλάνος	1890
73	Νικόλαος Κ. Γερμανὸς	1890
74	Κωνσταντῖνος Χρηστοφῆς	1891
75	Γεράσιμος Χαλικιόπουλος	1891
76	Ἀλκιβιάδης Καμπᾶς	1891
77	Φραγκῖσκος Γεωργαντόπουλος	1891
78	Ἰωάννης Λαμπρίδης	1891
79	Ἐρρῖκος Ποττὲν	1892
80	Θάνος Ζώρας	1892
81	Ἀντώνιος Πεταλᾶς	1892
82	Θεόδωρος Τζῖφος	1892
83	Σπυρίδων Ν. Δαμασκηνὸς	1892
84	Ἀντώνιος Ἠπίτης	1892
85	Κωνσταντῖνος Μαρούδης	1892
86	Ἰωάννης Ἰσηγόνης	1893
87	Παναγιώτης Κουτσαλέξης	1893
88	Γεώργιος Πιλάβιος	1893
89	Ἰωάννης Θεολόγης	1893
90	Γεώργιος Ἀνδρικόπουλος	1893

91	Ἀντώνιος Μάτεσις	1893
92	Θεμιστοκλῆς Μεταξᾶς	1894
93	Ἠλίας Δ. Ζέγγελης	1894
94	Κωνσταντῖνος Σάμιος	1894
95	Μιλτιάδης Ἰορδανόπουλος	1894
96	Νικόλαος Τριανταφυλλάκος	1894
97	Μάρκος Δαμιράλης	1894
98	Κωνσταντῖνος Καλούδης	1894
99	Γεώργιος Παπακωνσταντίνου	1894
100	Θεμιστοκλῆς Πολυκράτης	1895
101	Θάνος Μπασιᾶς	1895
102	Σταῦρος Βαλτῆς	1895
103	Ἰωάννης Σέρμπος	1895
104	Παναγιώτης Δ. Πετρίδης	1895
105	Ἠλίας Ἀγγελόπουλος	1895
106	Παναγιώτης Κουγιτέας	1895
107	Κωνσταντῖνος Δ. Ζέγγελης	1896
180	Πάνος Ι. Λάμπρος	1896
109	Ἰωσὴφ Λιτζιέρης	1896
110	Ἀλέξανδρος Ἀγέλαστος	1896
111	Ἱπποκράτης Καραβίας	1896
112	Μιλτιάδης Μ. Νεγρεπόντης	1896
113	Δημοσθένης Σαμιωτάκης	1896
114	Κυριακούλης Μαυρομιχάλης	1897
115	Ἄγγελος Α. Μεταξᾶς	1897
116	Σωτήριος Σκαρλ. Ῥωσσέτης	1897
117	Κωνσταντῖνος Ῥάδος	1897
118	Ἰωάννης Δ. Πετρίδης	1898
119	Λεωνίδας Χρυσοβελόνης	1898
120	Κωνσταντῖνος Ζαχαριάδης	1898
121	Ἀριστείδης Π. Ἀραβαντινὸς	1898
122	Πέτρος Π. Καλλιγᾶς	1898
123	Λεωνίδας Π. Σκένδερ	1898
124	Ἰωάννης Ῥέλλιος	1898
125	Διομήδης Φανδρίδης	1898

126	Περικλῆς Ἱερόπουλος	1898
127	Δημήτριος Καλλίας	1898
128	Στέφανος Βαλακάκης	1898
129	Δημήτριος Α. Σακελλάριος	1898
130	Διονύσιος Πιέρρης	1899
131	Ἀντώνιος Δαργέντας	1899
132	Θρασύβουλος Μάνος	1899
133	Γεώργιος Ι. Σωτηριάδης	1899
134	Ἀθανάσιος Παπαχελᾶς	1899
135	Γεώργιος Μπαλτατζῆς	1899
136	Παῦλος Βακᾶς	1899
137	Ἰωάννης Κουτσαλέξης	1899
138	Γεώργιος Νικολαΐδης	1899
139	Γεώργιος Κ. Βοῦρος	1900

Β'. ΠΑΡΕΔΡΑ

1 Ἰω. Π. Λάμπρος
2 Εἰρ. Ἀσώπιος
3 Ν. Δ. Λεβίδης
4 Φ. Παρασκευαΐδης
5 Α Χρηστομάνος
6 Ἄγγελος Βλάχος
7 Ἐμμ. Λυκούδης
8 Ἀλέξ. Σκουζὲς
9 Ι. Βαλαωρίτης
10 Ἐμμ. Ῥοΐδης
11 Γ. Καραμήτσας
12 Α. Διομήδης Κυριακός
13 Γεώργιος Κρίνος
14 Ι. Εὐκλείδης
15 Ν. Καλογερόπουλος
16 Ν. Λουριώτης
17 Α. Μηλιαράκης
18 Κ. Παπαμιχαλόπουλος
19 Ν. Δημαρᾶς
20 Στ. Δραγούμης
21 Μιχ. Χατζημιχάλης
22 Βίκτωρ Μελᾶς
23 Φρειδ. Φράγκ
24 Ι. Σόλων
25 Δ. Κατερινόπουλος
26 Α. Κορδέλας
27 Σ. Μηλιαράκης
28 Π. Καράλης
29 Γ. Π. Καλλιγᾶς
30 Δαμ. Βορρὲς
31 Δ. Σωμερίτης
32 Δ. Πανᾶς
33 Χρ. Λόντος
34 Α. Καρατζᾶς
35 Γ. Κατσίμπαλης
36 Γ. Σουρῆς

37. Κ. Μητσόπουλος
38 Θ. Ὁμόλ
39 Μ. Χρυσοχόος
40 Ν. Χ. Ἀποστολίδης
41 Ἐμμ. Βουτζινᾶς
42 Δ. Φίλιος
43 Ἀλέξ. Θ. Ζαΐμης
44 Γ. Ἀγγελόπουλος
45 Ν. Σχινᾶς
46 Π. Ρεβελάκης
47 Π. Βαλαωρίτης
48 Α. Μαῦρος
49 Δ. Κόνσολας
50 Β. Πατρίκιος
51 Δ. Μ. Καλλιφρονὰς
52 Θεμ. Ἄννινος
53 Ν. Ι. Ἰγγλέσης
54 Νικόλαος Δαμβέργης
55 Χαρίλαος Προβελέγιος
56 Κ. Βεργωτῆς
57 Ἀλέξ. Δεμερτζῆς
58 Αἰδέσ. Μιχ. Ριβέλλης
59 Χρ. Βουρνάζος
60 Α. Ρωμάνος
61 Φερ. Σερπιέρης
62 Μιχ. Καλαποθάκης
63 Δ. Αἰγινήτης
64 Δ. Κακλαμάνος
65 Φ. Νέγρης
66 Γεώρ. Α. Δουρούτης
67 Εὐλ. Μεσσαλᾶς
68 Εὐάγ. Καλλιοντζῆς
69 Ἐπ. Ἐμπειρῖκος
70 Γρ. Βερναρδάκης
71 Γ. Βενιζέλος
72 Γ. Σκουζὲς
73 Γ. Δ. Ἀντωνόπουλος
74 Ζαφ. Μάτσας
75 Κ. Γ. Σκουζὲς
76 Α. Λαμπρινούδης
77 Ν. Γουναράκης
78 Π. Κανάκης
79 Ἀναστ. Μεταξᾶς
80 Β. Νάζος
81 Ν. Βαφειαδάκης
82 Γ. Τραπάντζαλης
83 Α. Μπαλάνος
84 Σόλ. Τυπάλδος
85 Στ. Βαφειαδάκης
86 Κ. Σιμωνίδης
87 Θωμᾶς Κωνσταντινίδης
88 Κάρολος Μπὲκ
89 Ἀπόστ. Παπαδόπουλος
90 Στέφ. Μπενάκης
91 Γεώρ. Παχὺς
92 Ἔδβιν Ἴλγγνερ
93 Ἰω. Γεράκης
94 Μᾶρκος Δραγούμης
95 Κ. Μ. Ράλλης
96 Γ. Ἀθηνογένης
97 Κ. Δόστης
98 Α. Γκινόπουλος
99 Γ. Σ. Σρέϊτ
100 Ν. Φαλιέρος
101 Π. Γ. Πολίτης
102 Γ. Στραμπούλης
103 Δ. Βούκρας
104 Π. Καρυδιᾶς
105 Γεώρ. Πασπάτης
106 Δημ. Ραζῆς

107 Πέτρος Λουκάκος
108 'Αναστ. Γ. Κούπας
109 Πάνος Μπασιάκος
110 Δημ. Μ. Βενιζέλος
111 Νικ. Βλάγκαλης
112 Σταῦρος Ι. Βουτυρᾶς
113 Ν. Ξυδάκης
114 Κωνστ. Μπαλίλης
115 Νικ. Μαντζαβῖνος
116 'Ιάκ. Ψάλτης
117 Παν. 'Αξιώτης
118 Κ. Θ. Μάνος
119 'Αντ. Μάτσας
120 Πέτρος Ζ. Σάρογλος
121 Θεολ. Γ. Θεολόγης
122 Μ. 'Ανδριτσάκης
123 Κωνστ. Δούμας
124 'Αρ. Λ. Μεταξᾶς
125 Σπυρ. Δάσιος
126 Παντελῆς Γκίκας
727 Νικ. Σταματόπουλος
128 Λάμπρος Ροϊλός
129 Δ. Κοντουμᾶς
130 Κωνστ. 'Αγαθοκλῆς
131 'Αρ. Ραΐνεκ
132 'Ο Πεντ.Νεκτάρ.Κεφαλᾶς
133 Γεώρ. Σωτηριάδης
134 Κ. Δ. 'Αντωνόπουλος
135 Δούκας Βακάλογλος
136 Κωνστ. Βοῦλτσος
137 Μιλτ. 'Ηλιάδης
138 Παντιᾶς Ράλλης
139 Κων. Χ. 'Αντωνόπουλος
140 'Ανδρέας Καμπᾶς
141 Μιλτ. Καλβοκορέσης
142 Παῦλος Κουντουριώτης
143 Κωνστ. 'Αραβαντινὸς
144 'Αρ. Θεοδωρίδης
144 'Αθ. Δ. Μουτσόπουλος
145 'Ανδρέας Πλατῆς
146 'Ηλίας Βερρόπουλος
147 Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος
148 Στέφ. Φραγκιάδης
149 Δημ. Δημόκας
150 Γεώρ. 'Αβέρωφ
151 Δημ. Θεοδωράκης
152 Γεώρ. Θοιβιδόπουλος
153 'Ιωάν. Κουντουριώτης
154 Γ. Λύτσικας
155 Δημ. 'Αργυρόπουλος
156 Γεώργ. Λιόλιος
157 Ὄθων Φαβρικέζης
258 'Εμμ. Βαλέττας
129 Γ. Δόριζας
160 Ἄγγελος Γκίνης
161 Γεώργ. Βικέλας
162 Βασ. Ματαρᾶς
163 'Αλέξ. Ρώμας
164 Νικ. Φαρμακόπουλος
165 Κωνστ. Κυζικηνὸς
166 Σπυρ. Μαῦρος
167 'Αλέξ. Πάλλης
168 Κωνστ. Πάλλης
169 Παῦλος Ι. Λάμπρος
170 Γεώργιος Χοϊδᾶς
171 Α. Ν. Διομήδης
172 Ν. Γεννάδης
173 'Ιωάννης Ψαρούδας
174 Μιχαὴλ 'Αγέλαστος
175 Στέφ. Γ. 'Αθηνογένης

176 Δημ. Ἀραβαντινὸς
177 Δημ. Γιουρδῆς
178 Χαράλ. Ἀναστασιάδης
179 Λέων Μελᾶς
180 Δημήτριος Μόστρας
181 Δημ. Φραγκούλης
182 E. Brissaud
183 Ἀνδρέας Βερίκιος
184 Γεώρ. Πλατανιώτης
185 Κωνστ. Ι. Ζωγράφος
186 Ἰω. Γρηγορίου
187 Προκόπιος Ζαχαρίας
188 Λάμπρος Δ. Καλλιφρονᾶς
189 Ἰωάν. Βασιλᾶς Βιτάλης
190 Μιχαὴλ Καίρης
191 Μιχ. Παπαδόπουλος
192 Ἰωάννης Μούσης
193 Ἰωάννης Λαζαρῖμος
194 Ἀλέξανδρος Ραφαὴλ
195 Ἰωάννης Τοπάλης
196 Κωνστ. Μαλτέζος
197 Νικόλαος Ἀπέργης
198 Κωνστ. Ξανθοπουλίδης
199 Ἀριστ. Π. Σκένδερ
200 Κωνστ. Τροχάνης
201 Κίμων Μιχαηλίδης
202 Ἰωάννης Ἠπίτης
203 Θεόδωρος Σκοῦφος
204 Ἰωάννης Χαραλάμπης
205 Σωκράτης Σ. Κολιάτσος
206 Ἀντώνιος Γαλανὸς
207 Κωνστ. Λουλούδης
208 Σπυρίδων Μπαλτατζῆς
209 Ἐπαμ. Πολιτάκης
210 Κ. Δ. Κόνσολας
211 Ἰω. Δράκος
212 Ν. Θὼν
213 Χρ. Δαλλαπόρτας
214 Κ. Κρίτσας
215 Γ. Ρώμας
216 Γ. Γεννηματᾶς
217 Πρ. Θαιράκης
218 Γεώρ. Π. Ἀντωνόπουλος
219 Κωνστ. Ἀποστολίδης
220 Νικόλ. Ἀλεβυζάτος
221 Θεοδ. Καρυώτογλος
222 Ἰσ. Σ. Κολιάτσος
223 Δημ. Σ. Παπανικολάου
224 Νικόλαος Σελᾶς
225 Σταμάτιος Σέρμπος
226 Νικόλ. Α. Πετσάλης
227 Ἐπαμ. Ν. Δηλιγιάννης
228 Γεώρ. Δυοβουνιώτης
229 Θεμιστοκλῆς Ἰατροῦ
230 Δημ. Χ. Κανελλόπουλος
231 Ἐπαμ. Κ. Λαμπαδάριος
232 Ἰωάν. Πεσματζόγλου
233 Γεώρ. Ἀθανασιάδης
234 Ἰωάννης Καρατσόλης
235 Στ. Παπαφράγκος
236 Δημ. Πλατύκας
237 Θεόδ. Ρετσίνας
238 Ἀλέξ. Ι. Σοφιανὸς
239 Γεώρ. Φιλαρετόπουλος
240 Ἰωάν. Ζυγομαλᾶς
241 Ἰωάν. Ε. Καραβίας
242 Κωνστ. Μαγκάκης
243 Νικόλ. Μαυρουδῆς
244 Τηλ. Μιταυτσῆς
245 Νικόλ. Σπηλιωτάκης

246 Σόλων Χωματιανὸς
247 Γαβριὴλ Βυζαντινός
248 Ἰάκωβος Δαμαλᾶς
249 Ἰωάννης Α. Δουρούτης
250 Ἐμμ. Καλομενόπουλος
251 Γεώρ. Καρυοφύλλης
252 Δημ. Ζαχαριάδης
253 Πέτρος Α. Μαυρομιχάλης
254 Δημ. Πετρόπουλος
255 Παν. Α. Καμπᾶς
256 Ἰωάννης Α. Κεφαλᾶς
257 Κωνστ. Παναγόπουλος
258 Παντελῆς Συνοδινός
259 Ἀλέξ. Κ. Βοῦρος
260 Ἀλέξ. Α. Χρηστομάνος
261 Π. Παπαναστασίου

Γ´. ΕΠΙΤΙΜΑ

Ἐν Ἀθήναις

1 Κ. Φρεαρίτης
2 Κ. Καραπάνος
3 Ν. Χατζόπουλος
4 Α. Παπαδιαμαντόπουλος
5 Ὄθων Λύδερς
6 Ἀρχιμ. Ἡλίας Καντᾶς
7 Ι. Πανταζίδης
8 Κ. Κόντος
9 Παῦλος Τσόλας
10 Ν. Δαμασκηνὸς
11 Αἰκ. Λασκαρίδου
12 Α. Θεοφιλᾶς
13 Γ. Μακκᾶς
14 Σοφία Σχλίεμαν
15 Καλλιόπη Κεχαγιᾶ
16 Θ. Χίλδραϊχ
17 Π. Γ. Κυριακὸς
18 Χρ. Παπαδόπουλος
19 Ι. Δούμας
20 Γ. Κούπας
21 Α. Σιμόπουλος
22 Ναταλία Α. Σούτσου
23 Ρόζα Σ. Βαλαωρίτου
24 Ἰφιγένεια Α. Συγγροῦ
25 Πηνελόπη Ε. Κεχαγιᾶ
26 Ἀμαλία Γ. Θεοτόκη
27 Ἑλένη Μ. Μελᾶ
28 Ἑλένη Γ. Σχουζὲ
29 Μαρία Κ. Καραπάνου
30 Ἑλίζα Στ. Δραγούμη
31 Βάριγκα Ράϊνεκ
32 Οὐρανία Δ. Σταΐκου
33 Ἀλεξάνδρα Α. Παπούδωφ
34 Μαρία Δημ. Μ. Καλλιφρονᾶ
35 Ἑλένη Ν. Βλάγκαλη
36 Κ. Γαλάτης
37 Δημοσθ. Τζιβανόπουλος
38 Γουλιέλμος Δαϊρπφελδ
39 Ε. Ράλλης
40 Μιχαὴλ Ὀνοῦ
41 † Ὁ Σ. Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Προκόπιος
42 † Ὁ Σ. Ἀρχ. Γ. Δε-Ἄγγελις
43 Δ. Γκίκας

Ἐν Κερκύρᾳ

44 Ν. Μάνεσης

Ἐν Κεφαλληνίᾳ

45 Ἀνδρ. Λασκαράτος
46 Ν. Βαλσαμάκης

Ἐν Χαλκίδι
47 † Ὁ Χαλκίδος Εὐγένιος
48 Ἰωσηφίνα Τιὲς
Ἐν Λαρίσσῃ
49 † Ὁ Πλαταμῶνος Ἀμβρόσιος
Ἐν Χανίοις
50 Ἰω. Σκαλτσούνης
Ἐν Ἄθωνι
51 † Ὁ πρώην Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωακεὶμ
Ἐν Κωνσταντινουπόλει
52 Ν. Μαυροκορδᾶτος
53 Ἑλ. Ν. Μαυροκορδάτου
54 Ν. Πασπαλῆς
55 Π. Στεφάνοβικ Σκυλίτσης
56 Ἀρχ. Γερμ. Ἀποστολᾶτος
Ἐν Σμύρνῃ
57 † Ὁ πρ. Πελαγονίας Ματθαῖος
Ἐν Μυτιλήνῃ
58 Δημ. Βερναρδάκης
Ἐν Ἱερουσαλὴμ
59 Ἀρχ. Εὐθ. Πατλάκος
Ἐν Βελιγραδίῳ
60 Βλάδαν Γεώργεβιτς
Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ
61 Εὐάγγελος Ἀχιλλόπουλος
Ἐν Γαλαξίῳ
62 Ἑλένη Γεωργαντοπούλου
63 Α. Σερφιώτης
Ἐν Ὀδησσῷ
64 Ι. Βουτσινᾶς
65 Ἄγγελος Πεφάνης
66 Δ. Διαλεγμένος
67 Ματ. Δ. Μαυρογορδᾶτος
68 Ματ. Ν. Μαυρογορδᾶτος
69 Ν. Χιονάκης
70 Ἀλέξ. Πετροκόκκινος
71 Βλαδ. Α. Παρασκευᾶς
72 Γρηγ. Μαρασλῆς
Ἐν Ροστοβίῳ
73 Λεων. Θ. Ἄμηρος
Ἐν Πανταυΐῳ
74 Αἰμίλιος Τέζα
Ἐν Πετρουπόλει
75 Ι. Τρόϊτσκι
76 Δ. Πετροκόκκινος
Ἐν Ταυρίνῳ
77 Ὑάκινθος Πακκιότης
Ἐν Ροβερέτῳ
78 Φρ. Πάολι
Ἐν Μοντεκασσίνῳ
79 Ἐρρῖκος Ρίκεμβαχ
Ἐν Βονωνίᾳ
80 Ἰω. Καρδούτσης
Ἐν Ἀγκῶνι
81 Λουδ. Παολούτσης
Ἐν Νεαπόλει
82 Μιχ. Σιβέλλης
83 Α. Παδούλας
Ἐν Ρώμῃ
84 Φίλιππος Μαριότης
85 Φραγκῖσκος Ζαμβάλδης
86 Δ. Ζακκαρῖνος
87 Γουλιέλμος Ἄκτον
88 Βαλδάσαρ Ὀδεσκάλκης
89 Γαβριὴλ Δαννούντζιο
Ἐν Βιέννῃ
90 Καρ. Ἀσλὰν
Ἐν Γρὰτς
91 Γουσταῦος Μάγερ

'Εν Βερολίνῳ

92 Βερνάρδος πρίγκιψ τοῦ Σὰξ Μάϊνιγγεν
93 Φερδινάνδος Χὶρς
94 Οὐλερῖχος Καῖλερ
95 De Verdy du Vernois

'Εν Φρειβούργῳ

96 Βερνάρδος Σμὶθ

'Εν Γκίσσεν

97 Κορράδος Ἕϊκχαρδ

'Εν Δαρμστὰττ

98 Αὔγουστος Βὸλτζ

'Εν Μονάχῳ

99 Φραγκῖσκος Χόλτσενδορφ

'Εν Στοκχόλμῃ

100 Γ. Λαῖφφλερ

'Εν Βαρκελλώνῃ

101 'Αντ. Ρούβιος ὐ Λοὺτζ

'Εν Λισσαβῶνι

102 Ζ. Κονσιλιέρης Πεδρόζος

'Εν Παρισίοις

103 Γ. Μαυροκορδᾶτος
104 Παῦλος Φουκὰρ
105 Φωτεινὸς Πανᾶς
106 Αἰμίλιος Βουρνοὺφ
107 A. de Malarce
108 'Ερρῖκος Οὐσσαὶ
109 'Ιούλιος Κλαρετὺ
110 Γουσταῦος Σλουμβέργερ
111 'Εμμ. Π. Ροδοκανάνης
112 'Αρθοῦρος Δεζαρδὲν
113 Μιχαὴλ Βρεὰλ
114 Παῦλος Δεσὰρμ
115 Γεώργιος Περρὸ
116 Φρειδερῖκος Πασσὺ

'Εν Μασσαλίᾳ

117 Περ. Ζαρίφης
118 Ξεν. Θεολόγος
119 Μιχ. Ροδοκανάκης
120 Π. Ροδοκανάκης
121 'Αρχιμ. Γρηγ. Ζυγαβηνὸς

'Εν Σέττῃ

122 Henri Gaspar

'Εν Λονδίνῳ

123 Κάρολος Τάκερμαν
124 'Ιω. Βαλέττας
125 'Αλ. 'Ιωνίδης
126 Ι. Δ' 'Αρσὺ
127 'Αλεξάνδρα Π. Ράλλη
128 Ι. Σκαραμαγκᾶς
129 Ι. Μπαλλῆς
130 'Οκτάβιος Βαλλιέρης
131 Π. Λ. 'Αργέντης
132 Λ. Ε. Ράλλης
133 Στ. Δ. Ράλλης
134 Σοφ. Κωνσταντινίδης
135 Μ. Ροδοκανάκης
136 'Αλ. Βλαστὸς
137 Μ. Κοργιαλένιος
138 Δ. Σεβαστόπουλος
139 Α. Πετροκόκκινος
140 Π. Βαλλιάνος
141 Μιλτ. Ζῖφος
142 Γ. Λ. Ζῖφος
143 Ι. Μαχάφφυ
144 'Ελίζα Ἕδμονδς
145 Βιργινία 'Ισιδ. Στεφάνου Σχυλίτση
146 Τ. Π. 'Οκόνορ
147 Λ. Β. Γρίφφιτς

'Εν Μαγχεστρίᾳ

148 Αλκ. Γ. Ζλατάνου

'Εν 'Οξωνίᾳ

149 H. Toser

150 'Εδ. Τάϋλορ

'Εν Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς 'Αμερικῆς

151 Οὐΐλλιαμ Γοῦδβιν

152 'Ιωάννης Φράνσις

153 William C. Bryant

154 'Ιούλιος Χάου

155 John Jay

156 Priny Miles

157 William L. Stone

158 B. L. Simpson

159 Joseph Horon

160 Erastus Brooks

161 Nicolas Bjerring

162 Henry A. Smythe

'Εν Καλκούττᾳ

163 Κάρολος Πὼλ

Δ'. ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΑ

'Εν Πειραιεῖ

1 'Ιάκ. Δραγάτσης

2 Α. Μαλαμίδης

3 Α. Πετρίδης

4 Γ. Παπανδρέου

5 Πέτρος 'Αποστολίδης

6 Εὐστ. Σταθᾶτος

7 'Αδ. 'Αδαμαντίου 'Ιωαννίδης

'Εν 'Ισθμίᾳ

8 Τηλ. Καραθεοδωρῆς

'Εν Κορίνθῳ

9 Κ. Βαρατάσης

10 Π. Λαλᾶκος

'Εν Πόρῳ

11 'Ιάκ. Τομπάζης

'Εν Σύρῳ

12 † 'Ο Σύρου καὶ Τήνου Μεθόδιος

13 Π. Χρυσανθόπουλος

14 Πέτρος Κοσκορόζης

15 Λ. Μπαίρας

16 Διονύσιος Μαρῖνος

17 Σπ. Μάτσεσις

18 Μιχαὴλ Ναύτης

19 Α. Χούμης

20 Α. Σοφιανὸς

21 'Ιω. Φουστάνος

22 'Εμμ. Ε. Λαδόπουλος

23 Κ. Καλομενόπουλος

24 Α. Σπουργίτης

25 'Ιωακεὶμ Παυλίδης

'Εν 'Αμοργῷ

26 'Εμμανουὴλ 'Ιωαννίδης

'Εν Νάξῳ

27 Γ. Λεντούδης

28 Π. Βαρότσης

'Εν 'Ἄνδρῳ

29 Δημ. Π. Πασχάλης

'Εν Πάτραις

30 'Ιω. Ναοὺμ

31 'Αριστομ. Κοντογούρης

32 Πίνδαρος 'Αντωνόπουλος

33 'Αχιλ. Χοϊδᾶς

34 Ἐπ. Ἀγγελόπουλος
35 Μ. Πετιμεζᾶς
36 Λ. Κανελλόπουλος
37 Λ. Παΐζης
38 Α. Σαρρῆς
39 Κων. Κανελλόπουλος
40 Σόλων Π. Θεοφίλου
41 Γ. Κυπαρίσσης

Ἐν Τριπόλει

42 Χρ. Παλαμᾶς
43 Γ. Κυριακὸς

Ἐν Καλάμαις

44 Νικ. Στρατηγόπουλος

Ἐν Ἄργει

45 Δ. Βαρδουνιώτης

Ἐν Φιλιατροῖς

46 Π. Ι. Φέρμπος

Ἐν Πύργῳ

47 Ι. Ε. Κρεστενίτης

Ἐν Χαλκίδι

48 Εὐάγ. Παπαχατζῆς

Ἐν Ἰθάκῃ

49 Γρ. Καραβίας
50 Π. Μαυροκέφαλος

Ἐν Λευκάδι

51 Λεων. Μεσσηνέζης
52 Γ. Φίλιππας

Ἐν Ζακύνθῳ

53 Διονύσιος Μπάφας
54 Φρειδερῖκος Καρρὲρ
55 Σ. δὲ Βιάζης
56 Ἀνδρέας Μαρτζώκης

Ἐν Κεφαλληνίᾳ

57 † Ὁ ἀρχ. Γεράσιμος Δόριζας
58 Γεράσιμος Μουσούρης
59 Γ. Μπουκουβάλας
60 Παν. Βεργωτῆς
61 Ἠλίας Τσιτσέλης
62 Ρ. Λιβαθηνόπουλος
63 Θεοφ. Μεταξᾶς

Ἐν Κερκύρᾳ

64 Α. Μεταξᾶς
65 Σ. Κ. Παπαγεωργίου
66 Δημ. Λάμπρος
67 Φρειδερῖκος Ἀλβάνας
68 Σπυρ. Μολφέσης
69 Μιχ. Σακελλαρόπουλος
70 Κ. Βούλγαρις ἱερεὺς
71 Ἰωσὴφ Πόλλιο
72 Χαρ. Πασχαλίγκος

Ἐν Λαμίᾳ

73 Νικ. Κρίτσας

Ἐν Βώλῳ

74 Α. Μαθιουδάκης
75 Ν. Γεωργιάδης
76 Μ. Μπουφίδης
77 Π. Α. Ἀποστολίδης
78 Κωνστ. Τοπάλης

Ἐν Αἰγυίῳ

79 Μιλτ. Δάλλας

Ἐν Λαρίσσῃ

80 Α. Σουλτάνης
81 Εὐστ. Πίσσας
82 Κ. Γαρδίκης

Ἐν Ἄρτῃ

83 Ἰωάννης Τσίτσης

Ἐν Κωνσταντινουπόλει

84 Πάτροκλος Κοντογιάννης
85 Θ. Οὐσπένσκης
86 Γεώργ. Ἀποστολίδης

87 Θαλῆς Ἀντωνιάδης
88 Σίμων Ἀποστολίδης
89 Ἰω. Βαλαβάνης
90 Ἐλ. Κωνσταντινίδης
91 Α. Μόρτδμαν
92 Ἰω. Λοβέρδος
93 Α. Πηνιατόρος
94 Γ. Λαφφὸν
95 Ν. Κεφαλληναῖος
96 Α. Ναοὺμ
97 Χρ. Σαμαρτσίδης
98 Α. Σπανόπουλος
99 Σπ. Ζαβιτσάνος
100 Θεοφ. Παράσχος
101 Δ. Βέλλης

Ἐν Σμύρνῃ

102 Ἐμμ. Ψιακῆς
103 Παῦλος Γιοβανὼφ
104 Α. Γιοβανὼφ
105 Μιχ. Δ. Ἀργυρόπουλος
106 Νικ. Σταματιάδης

Ἐν Χίῳ

107 Γεώργ. Ζολώτας
108 Μιχ. Κεφάλας

Ἐν Καΐρῳ

109 Ν. Σκοτίδης
110 Κ. Λύτσικας

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ

111 Ἰω. Γρυπάρης
112 Στέφανος Καρτούλης
113 Ἐμμ. Ἀντωνιάδης
114 Δημ. Ταμπακόπουλος
115 Ν. Χαϊκάλης
116 Σωτ. Μπουφίδης
117 Πέτρος Γεράκης
118 Γ. Γούσιος
119 Κ. Δημαρᾶς
120 Π. Σκάσης
121 Θ. Παπαδόπουλος
122 Α. Κομανὸς

Ἐν Ἱεροσολύμοις

123 Ν. Φουντούλης

Ἐν Τάντᾳ

124 Στ. Κωνσταντινίδης

Ἐν Πὸρτ-Σαΐτ

125 Ν. Παπαδάκης

Ἐν Χανίοις

126 Α. Παπαδιαμαντόπουλος
127 Γ. Καλαϊσάκης
128 Κ. Μαρῖνος

Ἐν Κύπρῳ

129 Ο. Ἰασονίδης

Ἐν Ρόδῳ

130 Εὐστ. Πηνιατόρος

Ἐν Σύμῃ

131 Δημ. Χαβιαρᾶς

Ἐν Σάμῳ

132 Ἐπαμ. Φραγκούλης
133 Σωκράτης Ἰωαννίδης
134 Ἐπαμ. Σταματιάδης
135 Δημ. Γεωργιάδης

Ἐν Σόφιᾳ

136 Ε. Ζαλοκώστας
137 Γ. Μολοχάδης
138 Ἰωσὴφ Κοπέτζκυ
139 Ἰβὰν Σισμάνωφ

Ἐν Βάρνῃ

140 Βότσαρης Διγενὴς
141 Βασίλ. Φλώρης

'Εν Φιλιππουπόλει
142 Γ. Φοντάνας
'Εν Πύργῳ Ρωμυλίας
143 Λάμπρος 'Ενυάλης
'Εν Κωστάντζᾳ
144 Φίλιππος Λάπας
'Εν Θεσσαλονίκῃ
145 Εὐγ. Εὐγενειάδης
146 Δημ. Ζιάννας
147 Περικλῆς Χ. Λαζάρου
148 Τάσκος Παπαγεωργίου
149 Περικλῆς Οἰκονόμου
150 Σωτήριος 'Αστεριάδης
151 Χρ. Κοντὸς
152 Α. Βουγιουκλῆς
153 Ν. Παπαγεωργίου
'Εν 'Ιωαννίνοις
154 Β. Ρίκκας
'Εν Βουκουρεστίῳ
155 Γ. 'Αργυρόπουλος
156 'Ιω. 'Αλεξανδρόπουλος
157 Αἰδ. Νεόφ. Καλόγερος
'Εν Νύσσῃ Σερβίας
158 'Εδ. "Οϐεργ
'Εν Σουλινᾷ
159 Μ. Ραφαὴλ
'Εν Γαλαξίῳ
160 Δ. Κυμπρίτης
161 Σπυρ. Κ. Καραϐίας
162 'Απ. Π. 'Αποστολίδης
'Εν Βραΐλᾳ
163 'Αλκιϐιάδης 'Εμπειρῖκος
164 'Αντ. Βαλσαμάκης
'Εν 'Ισμαηλίῳ
165 Δημ. 'Αλεξανδρίδης

'Εν Ταϊγανίῳ
166 Γ. Φιλήμων
'Εν 'Οδησσῷ
167 'Ελ. Ρ. Ραφαὴλ
168 Μ. Μαῦρος
169 Λύσ. Χατζηκώστας
'Εν Κιέβῳ
170 Μελέτιος Βαγιανέλης
171 Π. Γρυπάρης
'Εν Πετρουπόλει
172 'Αλ. Τομπάζης
173 Α. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς
'Εν Αἰκατερινοσλὰβ
174 Κων Α. Παλαιολόγος
'Εν Ροστὸβ
175 Α. Δ. Ζίζηλας
'Εν Ρώμῃ
176 Δ. Κουντουριώτης
177 'Ιω. Ζ. Μίρζας
178 'Αδριανὸς Κολότσης
179 Κάρολος Γαλλιὰν
180 Γ. Μπιλαντζιόνης
181 'Ιάκωϐος Γκορίνης
182 Δ. Βαλιέρης
183 Αδ. Βεντούρης
'Εν 'Ενετίᾳ
184 Γίδφορ Ντάϊερ
'Εν Οὐηρῶνι
185 Adolfo Gemma
186 B. Zandonella
'Εν Φλωρεντίᾳ
187 Λουδ. Μιλάνης
'Εν Νεαπόλει
188 Γ. Τσανάτας Τυπάλδος
189 'Ιωσὴφ Μῶνα.

190 Ἑρμᾶνος Γράσης
191 Λουδοβῖκος Βιόλα
192 Γεράρδος Γεραρδίνης
193 Ι. Βαπτιστὴς Καλκαβάλλας
194 Σπυρ. Σανσὸν
195 Κ. Τριανταφύλλης
Ἐν Γενούῃ
196 Μιχ. Κλαδᾶς
197 Π. Λιβιερᾶτος
Ἐν Ἀγκῶνι
198 Αὔγουστος Ἠλίας
Ἐν Βασιλικάτᾳ
199 Δὸν Πρόσπερος Κρισπῖνος
Ἐν Βονωνίᾳ
200 Ἀντ. Βαλδάτζης
Ἐν Ἀρπίνῳ
201 Στανίσλαος Πράτο
Ἐν Καλημέρᾳ
202 Βίτος Παλοῦμπος
Ἐν Μεδιολάνοις
203 Πιζάνι Δόσση
204 Σπ. Σαμάρας
Ἐν Πανόρμῳ
205 Lancia di Brolo
206 Ἰωσὴφ Πιττρὲ
Ἐν Σαλέρνῳ
207 Φραγκῖσκος Λιγγουίτης
208 Ἰωσὴφ Ὀλιβιέρης
Ἐν Μεσσήνῃ
209 Ι. Τροπέα
Ἐν Μελίτῃ
210 Ν. Τσάλης
Ἐν Τεργέστῃ
211 Νικ. Μέγαρης
212 Ἰω. Κοντουμᾶς
213 Α. Σεγρὲ
214 Α. Καρακάρης
Ἐν Βιέννῃ
215 Γρηγ. Μάνος
216 Θεαγένης Λιβαδᾶς
Ἐν Βουδαπέστῃ
217 Παῦλος Βάλλας
218 Vilmos Hennyei
219 P. Szalay
Ἐν Βακονβὰρ
220 Μιλάνος Π. Ἰβάνοβιτζ
Ἐν Νικολοσβοὺργ
221 Κάρολος Μάντζεναουερ
Ἐν Πράγᾳ
222 Ἰαροσλὰβ Στάστνυ
223 Ἰακ. Στριγόφσκης
Ἐν Βερολίνῳ
224 Κλέων Ραγκαβῆς
225 Α. Βόϊζεν
226 Ἐδ. Ἔγγελ
Ἐν Πότσδαμ
227 Μάξιμος Τρόϋ
Ἐν Ἀΐμβεκ
228 Ο. Ἔλισσεν
Ἐν Κιέλῳ
229 Ἀρ. Μιλχαΐφερ
Ἐν Δαρμστάττῃ
230 Ρ. Λέψιος
Ἐν Στρασβούργῳ
231 Κ. Μπύκιγγ
Ἐν Ροστὸκ
232 Γ. Καῖρτε
Ἐν Μονάχῳ
233 Κ. Κρουμβάχερ
234 Γ. Ἰακωβίδης

Ἐν Πασσάου

235 Αὔγ. Βάγνερ

Ἐν Λειψίᾳ

236 Γουλ. Ρόσσερ

Ἐν Πρεσβούργῳ

237 Γεώργιος φὸν Σοῦλπε

Ἐν Ἀμστελοδάμῳ

238 Ροδ. Λέμαν

Ἐν Οὐτρὲχτ

239 Ε. Μύλλερ

Ἐν Παρισίοις

240 Αἰμ. Λεγρὰν
241 Σολ. Ραϊνὰχ
242 Μαρσὲλ Λαμβὲρτ
243 Σ. Σουλιὲ
244 Δ. Βικέλας
245 Π. Γιρὰρδ
246 Γ. Χασιώτης
247 Β. Ὡσσουλιὲ
248 Ἰουλ. Μαρτὰ
249 Λ. Λαλλεμὰνδ
250 Σόλων Ζωγράφος
251 Ἰω. Ψυχάρης
252 Κ. Σάθας
253 Μαρσὲλ Κολλὲν
254 Δ. Γεωργιάδης
255 Π. δὲ Κουβερτὲν
256 Γ. Ροσὲρ
257 Ἄγγελος Ταμβακόπουλος
258 Σιμ. Βλαβιανὸς
259 Α. Φρουὲν
260 Ν. Σαλβάγος
261 Ι. Νικολόπουλος
262 Ἐρρῖκος Γαϊδὸζ
263 Οὐβ. Περνὸ
264 Παῦλος Σεβιλλιὸ
265 Θεόδ. Ραϊνὰχ
266 Ραοὺλ Φαβιέρος
267 Γεράρδος Φαβιέρος
268 Α. Σερπαντιὲ

Ἐν Τουλούζῃ

269 Μονδρὺ Βωδουὲν

Ἐν Βαιμὸν

270 Ἀχιλλεὺς Μιλλιὲν

Ἐν Σαὶντ Ἐτιὲν

271 Σεβ. Μουλσὰν

Ἐν Μασσαλίᾳ

272 Στέφανος Βλαστὸς
273 Σπ. Σκλιᾶς
274 Π. Ρολὰν
275 Θ. Π. Ροδοκανάκης

Ἐν Λυὼν

276 Γ. Δεμουζὲν δὲ Ροκεφὸρ
277 Ἰωάννης Ἀρτὺ
278 Φ. Δουβερνοὰ

Ἐν Αἲξ

279 Πέτρος Λαννερὺ Δ' Ἀρκ
280 Ἰούλ. Μαγκελὸν
281 Ἱππόλυτος Γκελλιμπὲρ
282 Ἀλβ. Μασσιὲρ
283 De Berluc de Perussis

Ἐν Τύνιδι

284 Μ. Σπηλιωτάκης

Ἐν Λονδίνῳ

285 Δ. Μεταξᾶς
286 Ἰω. Γεννάδιος
287 Α. Μποσδάρης
288 Θεόδωρος Μάρτζιαλς
289 Αὐγ. Λ. Ἀργέντης
290 Ἀλέξ. Σ. Κωνσταντινίδης

291 Ροβέρτος Ι. Μάκαϋ
292 Σ. Ν. Μεταξᾶς
Ἐν Μαγχεστρίᾳ
293 Ἀλέξ. Ἀλεξανδρώφ
294 Ἀλέξ. Πάλλης
295 Γρηγ. Ζλατᾶνος
Ἐν Λισσαβῶνι
296 Λουκ. Κορδέϊρο
Ἐν Βαρκελλώνῃ
297 Μαρκήσιος Ὀλλιβὰρ
Ἐν Ρίο-Γράνδε
298 Λουΐζ Λεοπόλδος Φλόρης
Ἐν Μαλάγᾳ
299 Κάρολος Σαλβέρδος
Ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ
300 Θωμᾶς Δάβιδσον
301 Μιχ. Ἀναγνωστόπουλος
302 Ἀλέξ. Εὐαγγελίδης
303 Εὐγ. Α. Καραβίας
Ἐν Βορείῳ Καρολίνᾳ
304 Ἔβεν Ἀλεξάνδερ
Ἐν Μονρεὰλ
305 Λ. Χουγὶ Λατοὺρ
Ἐν Καλκούττῃ
306 Δ. Πετροκόκκινος
Ἐν Σικάγῳ
307 Ἀρχιμ. Π. Φιαμπόλης
Ἐν Βομβάῃ
308 Ἰω. Ν. Μεταξᾶς
309 Κωνστ. Γ. Τζηρὸς
Ἐν Ἁγ. Φραγκίσκῳ
310 Ἀλβῖνος Πούτζκερ

Ἀνακεφαλαίωσις

Τακτικὰ μέλη	139
Πάρεδρα	261
Ἐπίτιμα	163
Ἀντεπιστέλλοντα	310
Μέλη ἐν συνόλῳ	873

ΟΙ ΕΥ ΠΟΙΗΣΑΝΤΕΣ ΤΟΝ ΣΥΛΛΟΓΟΝ

Μεγάλοι εὐεργέται

'Αντώνιος Πάγκαλος
Θεόδωρος Ροδοκανάκης
Πηνελόπη Χαλδουβάκη
'Υπουργεῖον 'Εσωτερικῶν
Δῆμος 'Αθηναίων
Νικόλαος Ζαρίφης
Εὐανθία Θ. Καντζιλιέρη
'Ελένη Ν. Ζαρίφη
Πέτρος Σκένδερ
'Αναστ. Τσούφλης

Εὐεργέται

Η Α. Μ. Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

1 'Υπουργεῖον Παιδείας
2 'Ιω. Οἰκονομίδης
3 Γεώργιος Σουρίας
4 Κωνστ. Δόσιος
5 'Αλέξ. Ρ. Ραγκαβῆς
6 Σπυρ. Ζαμπέλιος
7 Γ. Χ. Κωνσταντινίδης
8 Γεώργ. Μαυροκορδᾶτος
9 Παῦλος Λάμπρος
10 'Ανδρέας Συγγρὸς
11 Γεώργ. Συμβουλίδης
12 'Ιω. Βουτσινᾶς
13 Γεώργ. Κορωνιὸς
14 Μᾶρκος Ρενιέρης
15 Σκαρλᾶτος Σοῦτσος
16 Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων
17 'Επιτροπὴ ἐμψυχώσεως τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας
18 Β. ἑλ. πρεσβεία ἐν Κων/πόλει
19 'Αδελφοὶ Νεγρεπόντε
20 Δημ. Α. Κορομηλᾶς
21 Τερψιχόρη Β. Μελᾶ
22 Δημ. 'Αλαμᾶνος
23 Μιχ. Κατσίμπαλης
24 Γεώργ. Γεραλόπουλος
25 'Απόστολος 'Αρσάκης
26 Λαμπρινὸς 'Αμπανόπουλος
27 Σπυρ. Βασιλειάδης
28 Αἰκατερίνη Λασκαρίδου
29 'Αντώνιος Ροδόσταμος
30 Δημ. Α. Οἰκονόμου
31 Παῦλος Τσόλας
32 Θεόδωρος Α. Καλουτᾶς
33 Δημ. Βαφειαδάκης
34 Σταμάτιος Πρώιος
35 Λουκᾶς Μαυροκορδᾶτος
36 Ε. Δεληγεώργης
37 Ζωρζῆς Νεγρεπόντης
38 Αἰκατερίνη Βουρδουμπάκη
39 Γεώργιος Βαλέντης
40 Γρηγόριος Νοταρᾶς

41 Δημ. Βασιλείου
42 Ἀναστάσιος Ζίνης
43 Χαρίκλεια Α. Μπαλάνου
44 Ἰω. Μερεδὴθ Ρὴδ
45 Θεόδωρος Π. Ροδοκανάκης
46 Μονὴ ὁσίου Σεραφεὶμ
47 Ι. Διαμαντόπουλος Κόλενς
48 Λάμπρος Τσουκᾶτος
49 Δῆμος Ἑρμουπόλεως
50 Βόττης καὶ Σκληβανιώτης
51 Ἀριστείδης Ραγκαβῆς
52 Ἐμμ. Ν. Πρασσακάκης
53 Λέων Μελᾶς
54 Κωνστ. Νέγρης
55 Ἀλέξ. Κουμουνδοῦρος
56 Θ. Πετροκόκκινος
57 Εὐθυμία Α. Κουμουνδούρου
58 Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος
59 Ὑπουργεῖον Ναυτικῶν
60 Πηνελόπη Κόνιαρη
61 Π. Παυλόπουλος
62 Ἀμβρόσιος Κάππαρης
63 Ἀμεναΐς Καβενιάρη
64 Ε. Κ. Ἀχιλλόπουλος
65 Στ. Ῥάλλης
66 Βασίλειος Σταθόπουλος
67 Ἑρρῖκος Σχλίεμαν
68 Νικόλαος Φαλιέρος
69 Ροδόλφος Λέμαν
70 Μελέτ. Βαγιανέλης Σιναΐτης
71 Ἐλεονώρα Δοῦζε
72 Σπυρίδων Κόμνος
73 Τιμολέων Ἀργυρόπουλος
74 Ποθ. Ρεβελάκης

Δωρηταὶ

1 Εὐφροσύνη Κασσαβέτη
2 Μαρία Γεραλοπούλου
3 Κ. Μαρῖνος
4 Ἑτ. Σιδηρ. Ἀθην. Πειραιῶς
5 Λάζαρος Κωνσταντίνου
6 Π. Γ. Ζαρίφης
7 Πιστωτικὴ Τράπεζα
8 Μ. Σ. Ράλλη
9 Στρατ. Ι. Σπηλιόπουλος
10 Ἰω. Μαυρογορδᾶτος
11 Μαριέττα Μαυρογορδάτου
12 Σόλων Χ. Ζωγράφος
13 Μ. Ροδοκανάκης
14 Εὐφροσύνη Βενθύλου
15 Λ. Ἰωνίδης
16 Βλαδίμηρος Παρασκευᾶς
17 Ἰω. Σοῦτσος
18 Γ. Α. Ζαφειρόπουλος
19 Δημ. Πετροκόκκινος
20 Π. Χαροκόπος
21 Α. Οἰκονόμος
22 Ταρσὴ Ἀδαμαντίδου
23 Αἰκ. Νεγρεπόντη
24 Χρηστάκης Ζωγράφος
25 Λεωνίδας Ἐμπειρῖκος
26 Στεφ. Στεφάνοβικ Σκυλίσσης
27 Δρακοῦλα Καστόρχη
28 Ἰωάννης Τσάτσος
29 Παναγ. Σπ. Τοπάλης

ΣΤΗΛΗ

ΤΩΝ ΑΠΟΘΑΝΟΝΤΩΝ ΜΕΛΩΝ

1867

Κωνσταντῖνος Χατηριάδης

1869

Γεώργιος Κλιντηρόπουλος

1870

† Ὁ Κερκύρας Ἀθανάσιος
Παρασκευᾶς Παρασκευᾶ
Θεόδωρος Κουντουριώτης
Γεώργιος Γλήνης

1871

Ἀλέξ. Σοῦτσος
Κωνσταντῖνος Δόσιος
Ἰωάννης Ῥαπτάρχης
Ἀριστείδης Ταταράκης
Ἰωσὴφ Γκινάκας

1872

Μαρῖνος Βρετὸς
Μιχ. Μουστοξύδης
Θεμιστοκλῆς Βρατσᾶνος
Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος

1873

Δημ. Παπαρρηγόπουλος
† Ὁ Ἀθηνῶν Θεόφιλος
Δημ. Μαυροκορδᾶτος

1874

Σπυρ. Βασιλειάδης
Ἀπόστολος Ἀρσάκης
Γρηγόρ. Παπαδόπουλος
Γεώργιος Τερτζέτης
Ἰωάννης Φιλήμων
Νικόλαος Θωμασαῖος
Νικόλαος Τσιγγάρης

1875

Ἀριστείδης Μπαλᾶνος
Παναγιώτης Ρομπότης
Γεώργιος Βαλέντης
Φίλιππος Βλαντῆς

1876

Δημ. Λοράνδος
Θεόδωρος Καροῦσος
Κωνστ. Μεϊμάρης

1877

Σοφοκλῆς Οἰκονόμος ἐξ Οἰκονόμων

1878

Κωνσταντῖνος Πὼπ
Ἰωάννης Καλλέργης
Γεώργ. Συμβουλίδης
Παναγιώτης Πανουργιᾶς
Κάρολος Μαρσάλας
Παναγιώτης Λαζαρᾶς
Γεώργιος Μαρκορᾶς
Ἰω. Χατζόπουλος
Δημ. Θωμαΐδης
Εὐστάθιος Σῖμος
Ἀριστείδης Α. Ῥαγκαβὴς

1879

Νικόλαος Δραγούμης
Ἰω. Κρασσᾶς
Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης
Λέων Μελᾶς
Ἐμμ. Κόκκινος
Bayard Tailor
Νικόλαος Νικοκλῆς
Βερνάρδος Κότας

1880

Ἀνδρέας Μόρτδμαν
Λεωνίδας Παλάσκας
Φίλιππος Ἰωάννου
Χρῆστος Βάφας
Κωνσταντῖνος Νέγρης
Ἀρσένιος ἱερεὺς Πανδῆς
Γουλιέλμος Βάγνερ

1881

Κωνσταντῖνος Βατικιώτης
Σπυρίδων Γρυπάρης
Ἰω. Σταματέλος
Φώτιος ἱερεὺς Κάντας
Μιχ. Καραμᾶνος
Ἀριστείδης Κ. Δόσιος
Ἰω. Πίσσας
Ἰω. Θεοδωρίδης
Κωνστ. Βερσῆς
Γεώργιος Σουρίας
Σπυρίδων Ζαμπέλιος
Κλεομένης Παπαδόπουλος
Δημήτριος Βασιλείου
Γεώργιος Τριανταφύλλης
Μαρῖνος Βεργωτῆς
Κωνσταντῖνος Ζαβιτζιάνος
Φραγκῖσκος Πυλαρινὸς
Δημήτριος Δεσποτόπουλος

1882

Σπυρίδων Κατσαΐτης
Μίνως Σαπουντζάκης
Ἀναστάσιος Πάλλης
Ἰω. Χὶλλ
Κυριακὸς Λαμπρύλλος
Αἰμύλιος Βαλαωρίτης
Κ. Ψύχας
Πέτρος Μ. Οἰκονόμος
Ἀλφόνσος Λιγγουίτης
Κωνσταντῖνος Λαμπαδάριος
Γεώργιος Χ. Κωνσταντινίδης

1883

Γεώργιος Ξάνθος

Φωτεινὴ Οἰκονομίδου
Ἰούλιος Τυπάλδος
Γεώργιος Α. Ράλλης
Λαμπ. Ἀμπανόπουλος
Ἀλ. Μάνος
Θεμ. Καγιᾶς
Κορ. Βουρσιανὸς
Λέανδρος Δόσιος

1884

Ἰωάννης Πίος
Πάνος Πίσσας
Ι. Φ. Ἰούλιος Σμίθ
Ἀνδρέας Μάμουκας
Δημήτριος Πανταζῆς
Πέτρος Βράϊλας Ἀρμένης
Βασίλειος Μελᾶς
Πέτρος Ζάνος
Ἰω. Οἰκονομίδης
Εὐστράτιος Πίσσας
Ἀλέξιος Πάλλης

1885

A. Dumont
Π. Λογοθέτης
Ἰω. Βοῦρος
Τερέντιος Μαμιάνης
Ξαυέριος Λάνδερερ
Δ. Σαράβας
Ὀδυσσεὺς Γράντ
Δ. Κωνοφάος
Λύσανδρος Καυταντζόγλους
Θεοδόσιος Ζῶτος
Χαράλαμπος Τυπάλδος Πρετεντέρης
Δ. Δημητριάδης
Σταμάτιος Κρίνος

1886

Παναγιώτης Χαλκιόπουλος
Γεώργιος Παράσχος
Μιχαὴλ Ξανθὸς
Χαράλαμπος Σαρρῆς
Κ. Βουσκαλιόνης
Π. Κρεμμύδης
Α. Ἀλεξανδρίδης
Α. Γαρουφαλιᾶς
Θεόδωρος Ὀρφανίδης
Ἰωσὴφ Ναχαμούλης
Δ. Βουδούρης
† Ὁ πρώην Ζακύνθου Ν. Κατραμῆς
Δημοσθένης Βαλαωρίτης
Κ. Ὀλύμπιος

1887

† Ὁ Φωκίδος Δαυΐδ
Μιλτιάδης Βενιζέλος
Ἀχιλλεὺς Γεωργαντᾶς
Α. Πρεζάνης
Θεόδωρος Ἠπίτης
Νικόλαος Μαλτζινιώτης
Σπυρίδων Δραζῖνος
Νικόλαος Σαρίπολος
Παῦλος Λάμπρος
Ε. Λουριώτης
Ν. Μῖχος
Α. Μηλιαρέσης

1888

Ν. Σταΐκος

† Ὁ πρώην Λαρίσης Δωρόθεος
Ν. Παγκώστας
Εὐγ. Ρῖζος
Γ. Χαρίτων
Κλεάνθης Παπάζογλους
Π. Λύτσικας
Δόρα Ἰστριὰς
Ν. Χωραφᾶς

1889

† Ὁ Ἀθηνῶν Προκόπιος
Γ. Βασιλείου
Ν. Πάνος
Εὐάγγελος Βαλτατζῆς
Ζωὴ Ε. Βαλτατζῆ
Κωνστ. Δαμιράλης
Σπυρ. Παυλίδης
Π. Βουγιούκας
Νικ. Νικολαΐδης
Εὐθ. Καστόρχης
Γεώργ. Μανούσης
Βασίλειος Ἡρακλέους
Ἐλ. Ῥηγάδης
Π. Τσαπάρας
Κ. Ξανθόπουλος
Δ. Δούμας
Ἐμμ. Ψύχας
Queux de St. Hilaire
Ἀρθοὺρ Μένσελ
Ἰούλιος Φάβρης
Σ. Χ. Ἀργυρόπουλος

1890

Σέργιος Χ. Ραφτάνης
Τηλέμαχος Μαρᾶτος
Ἡροκλῆς Βασιάδης
Δημήτριος Στροῦμπος
Ἰωάννης Σοῦτζος
Ἀριστείδης Κ. Οἰκονόμου
Δημήτριος Ταμπακόπουλος
Θεόδ. Παπαλεξόπουλος
Παντολέων Θεολόγος
Α. Βαλλιᾶνος
Ν. Π. Δηλιγιάννης
Ι. Ἰσιδ. Σκυλίσσης
Λ. Παπαϊωάννου
Ἐρρῖκος Σχλίεμαν
Ἰω. Καραγκιοζιάδης

1891

Δὸν Πέτρος Β'
Ξ. Ἀργύρης
Φερδινάνδος Γρηγορόβιος
Πέτρος Παπαρρηγόπουλος
Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος
Ἰω. Σακελλίων
Δ. Βασιλείου
Γ. Κ. Χούμης
Διομ. Διαμάντης
Ο. Ῥίμαν
Σπυρίδων Σπηλιωτάκης

1892

Α. Πασπάτης
Ἀλέξ. Ρ. Ραγκαβῆς
Χ. Ν. Φιλαδελφεὺς
Ἡρ. Μητσόπουλος
† Ὁ πρώην Κερκύρας Ἀντώνιος
Φραγκῖσκος Λοίχερος
Ἐδουάρδος Φρῆμαν

Ἀχιλλεὺς Ἀγαθόνικος
Μιχαὴλ Ἀβέρωφ
Ἀλέξανδρος Τράϊμπερ
Ἀντώνιος Π. Ράλλης
Ἰωάννης Ρωμανὸς
Ἰωάννης Βαρβιτσιώτης
Τάσος Νεροῦτσος
Ἀναστ. Βυζάντιος
Θ. Ροδοκανάκης
Ἐρρῖκος Κοιλίγγιος
Κάρολος Τισσὸ
Ἰω. Ἀμπανόπουλος
Ἰω. Καρύδας

1893

Μιχαὴλ Δούμπας
Μενέλαος Νεγρεπόντης
Θεόδ. Ἀρεταῖος
Θεόδ. Ἀφεντούλης
Δημ. Ν. Λεβίδης
Α. Γιάκος
Γεώργ. Τζίνης
Λουδ. Μύντερ
Δημ. Στεφάνοβικ Σχυλίτσης
Α. Ψυχάρης

1894

† Ὁ Σ. Διονύσιος Λάτας
Ἀθ. Κυζικηνὸς
Γεράσιμος Δρακόπουλος
Νικόλαος Μοσχάκης
Γεώργιος Ι. Δουρούτης
Ἰω. Νεγρεπόντης
Νικόλαος Δεικτάκης
Ἐρρῖκος Βροῦνν
Στέφ. Ζαφειρόπουλος
Ἰω. Σκαραμαγκᾶς
Λεων. Ἐμπειρῖκος
Ε. Πρασακάκης
Λεων. Ροζάκης
Γεώργ. Καίσ. Ρώμας
Ζαχαρίας φὸν Λίγγενθαλ
Ἰδόμ. Βιτώρης
Ν. Ζαρίφης
Δ. Μ. Κατινάκης
Ἰω. Θεοφιλᾶτος
Σωτ. Οἰκονόμος
Louis Diaz Moreu

1895

† Ὁ Σ. Ἰωσὴφ Ζαφφῖνος
Ἰω. Βάμβας
Ἀχ. Παράσχος
Ἀλ. Α. Σοῦτζος
Νικ. Χλωρὸς
Ἰω. Τυπάλδος
Γαβριὴλ Δεστούνης
Δημ. Παπαγεωργίου
Α. Κανέλλης
Νικ. Ζαρίφης
Μιχ. Ἱδρωμένος
Ν. Τ. Βούλγαρις
Α. Ν. Μαυροκορδᾶτος
Ἰω. Ἀντωνιάδης
Κ. Σωτηριάδης
Γ. Κορωνιὸς
Μιχ. Παπαδόπουλος
Εὐστάθιος Καρατζᾶς
Στ. Ζαφειρόπουλος

1896

† Ὁ Σ. Μητρ. Ἀθηνῶν Γερμανὸς
† Ὁ Δράμας Γερμανὸς Μιχαηλίδης
† Ὁ πρώην Πατρῶν Νικηφόρος
Σοφία Τρ. Μουτσοπούλου
Α. Εὐμορφόπουλος
Βερν. Ὅρνσταϊν
Περ. Σοῦτζος
Δημ. Κοκίδης
Φιλ. Οἰκονομίδης
Γ. Βιζυηνὸς
Ν. Ζαμπέλης
Γ. Μαρτινέλλης
Ν. Δ. Καλλιφρονᾶς
Δ. Μηλιώτης
Σ. Δελαγραμμάτης
Ἰω. Ραίσης
Ἰω. Μεσσηνέζης
Π. Χιώτης
Ἑρρ. Τράϊτσκε
Ἐρν. Κούρτιος
Ἐρνέστος Ρόσσης
Ἰάκ. Πολυλᾶς
Παῦλος Καλλιγᾶς
Καλογερᾶς
Ἰω. Μερεδὶθ Ρὴδ
Δημ. Πετρίδης
Εὐστρ. Πετροκόκκινος

1897

Ξενοφῶν Ζωγράφος
Γεώργιος Κωστῆς
Διον. Θερειανὸς
Α. Ἀναγνωστάκης
Μ. Ρενιέρης
Π. Βαρατάσης
Μιχαὴλ Μελᾶς
Ἀχ. Ποστολάκας
Ἀγ. Γιαννόπουλος Ἠπειρώτης
Σπυρ. Δουκάκης
Κωνστ. Κολιάτσος
Παῦλος Ἰωάννου
Ραφαὴλ Ε. Ραφαὴλ
Κ. Γκινιὰρ
Ξ. Νίδερ
Δ. Μάτοβ

1898

Δημ. Ὀρφανίδης
Φῆλιξ Καβαλόττης
Τιμολέων Φιλήμων
Γουλ. Γλάδστων
Β. Α. Παπαθεοδώρου
Ἰω. Τέλφυ
Χρηστάκης Ζωγράφος
Α. Θεοδωράκης
Δημ. Α. Κορομηλᾶς
Ε. Ράλλης
Σπυρ. Βλασόπουλος
Ἰω. Χαρίσης
Κ. Δηληγιάννης
Κωνστ. Βουσάκης
Δημ. Σεμιτέλος

1899

† Ὁ Κορίνθου Σωκράτης
Ἀνδρέας Συγγρὸς
Ἀντ. Ρούβιος ὁ Ὅρς
Ν. Ζηλήμων
Σταῦρος Μεταξᾶς

'Αναστάσιος Ζίννης
'Ιωάννης 'Αριστοκλῆς
Γεώργ. Π. Ψύχας
Σπυρ. Κόμνος
Κ. Ν. Κωστῆς
Στ. Α. Κουμανούδης
Γεώργ. 'Αβέρωφ
Σ. Δ. 'Αντωνόπουλος
Διον. Π. Λάμπρος

1900

Βασίλειος Λάκων
Θεοδόσιος Βενιζέλος
Σαπφὼ Λεοντιὰς

ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ, ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ
ΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ

Α'. ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ἐν Ἀθήναις

1 Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον
2 Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη
3 Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων
4 Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία
5 Φιλεκπαιδευτικὴ ἑταιρεία
6 Ἰατρικὴ ἑταιρεία
7 Σύλλογος κυριῶν ὑπὲρ τῆς γυναικείας ἐκπαιδεύσεως
8 Ἑταιρεία τῶν φίλων τοῦ Λαοῦ
9 Μουσικὸς καὶ Δραματικὸς Σύλλογος
10 Ἑταιρεία τοῦ ἑλλην. Ἐρυθροῦ Σταυροῦ
11 Φαρμακευτικὴ ἑταιρεία
12 Ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος
13 Πανελλήνιος Γυμνναστικὸς Σύλλογος
14 Μουσικὴ ἑταιρεία Ἀθηνῶν
15 Ἡ ἐν Χριστῷ Ἀδελφότης
16 Ἑταιρεία Φιλοτέχνων
17 Σύλλογος Μικρασιατῶν Ἀνατολὴ
18 Κρητικὴ Ἀδελφότης Ἡρακλειωτῶν
19 Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία
20 Θρᾳκικὴ Ἀδελφότης
21 Ἑταιρεία ὁ Ἑλληνισμὸς
22 Μεγαλοπολιτικὸς Σύνδεσμος
23 Σύλλογος Ἐμποροϋπαλλήλων
23 Σύνδεσμος τῶν Ἑλληνικῶν γυμναστικῶν καὶ ἀθλητικῶν συλλόγων
24 Βιοτεχνικὴ Ἑταιρεία
25 Λέσχη Φιλαδέλφεια
26 Ἐθνικὸς Γυμναστικὸς Σύλλογος
27 Ποδηλατικὸς Σύλλογος
28 Ἀθηναϊκὴ Λέσχη
29 Ἐπιτροπὴ Ἰταλικῶν σχολείων
30 Ἕνωσις Ἑλληνίδων
31 Λαϊκὴ Σχολὴ
32 Οἰκονομικὸν συσσίτιον

Ἐν Πειραιεῖ

33 Πειραϊκὸς Σύνδεσμος
34 Ὅμιλος Φιλομούσων
35 Καλλιτεχνικὸν Κέντρον

36 Ὅμιλος Πεζοπόρων
37 Φιλολογικὸς Σύλλογος Δημοσθένης
38 Πειραϊκὴ Ἀδελφότης
Ἐν Κορίνθῳ
39 Σύλλογος Ἀλληλοβοηθείας Ἅγιος Παῦλος
Ἐν Βουρβούλοις
40 Γυμναστικὸς Σύλλογος
Ἐν Πάτραις
41 Ἐμπορικὸς Σύλλογος
42 Παναχαϊκὸς Σύλλογος
43 Σχολὴ Ἀπόρων Παίδων
44 Σύνδεσμος Ἐμποροϋπαλλήλων Ἕνωσις
45 Βιοτεχνικὴ ἑταιρεία
46 Καλαβρυτικὸς Σύλλογος
Ἐν Πύργῳ
47 Σωματεῖον Ἀλληλοβοηθείας Ὀλύμπια
Ἐν Ἄρτῃ
48 Ἠπειρωτικὸς Σύλλ. Σκουφᾶς
Ἐν Μεσολογγίῳ
49 Παναιτωλικὸς Γυμναστικὸς Σύλλογος
50 Νυκτερινὴ Λαϊκὴ Σχολὴ
Ἐν Κερκύρᾳ
51 Δημοσία Βιβλιοθήκη Κερκύρας
52 Ἀναγνωστικὴ ἑταιρεία
53 Φιλαρμονικὴ ἑταιρεία
Ἐν Ζακύνθῳ
54 Δημοσία βιβλιοθήκη Ζακύνθου
Ἐν Ἀργοστολίῳ
55 Σχολὴ Ἀπόρων Παίδων
Ἐν Ληξουρίῳ
56 Ἐργατικὸς Σύνδεσμος Ἀδελφοποίησις
Ἐν Κωνσταντινουπόλει
57 Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος
58 Λέσχη **Μνημοσύνη**
59 Ἀδελφότης **Ξηροκρήνη**
60 Φιλεκπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης
61 Σύλλογος **Ἑρμῆς**
62 Μακεδονικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος
63 Ἑλληνοκαθολικὴ Ἑταιρεία Σύμπνοια

Ἐν Σμύρνῃ
64 Εὐαγγελικὴ Σχολὴ
65 Μουσεῖον Σμύρνης
66 Ἀγαθοεργὸς Ἀδελφότης **Ὅμηρος**
67 Θρησκευτικὴ Ἀδελφότης Εὐσέβεια
Ἐν Θεσσαλονίκῃ
68 Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος
69 Λέσχη Συντεχνιῶν
Ἐν Καστορίᾳ
70 Ἐφορεία Ἑλληνικῆς Σχολῆς
Ἐν Βάρνῃ
71 Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος
72 Ἐφορεία τῶν Σχολείων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος
Ἐν Φιλιππουπόλει
73 Φιλαρμονικὸς Σύλλογος **Ὀρφεὺς**

Ἐν Ἀδριανουπόλει

74 Ἑλληνικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος

Ἐν Ἰωαννίνοις

75 Λέσχη ἡ Πρόοδος

Ἐν Τραπεζοῦντι

76 Σύλλογος ὁ Ξενοφῶν

Ἐν Οἰνόῃ

77 Ἀναγνωστήριον ἡ *Φιλαδέλφεια*

Ἐν Σάμῳ

78 Πυθαγόρειον Γυμνάσιον

Ἐν Ἀμισῷ

79 Φιλοπρόοδος Λέσχη Ἀμισὸς

80 Κεντρ. Ἐφορεία τῶν Σχολείων

Ἐν Θάσῳ

81 Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης ὁ Φοῖνιξ

Ἐν Κύπρῳ

82 Παγκύπριος Σύλλογ. Εὐσέβεια

Β'. ΑΛΛΟΔΑΠΑ

Ἐν Ἀθήναις

1 Γαλλικὴ Σχολὴ

2 Αὐτοκρατορικὸν Γερμανικὸν Ἰνστιτοῦτον

3 Βρεττανικὴ Ἀρχαιολ. Σχολὴ

4 Ἀμερικανικὴ Σχολὴ

Ἐν Βελγίῳ

5 Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν, Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν

6 Βασιλικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Βελγίου

Ἐν Ῥωσίᾳ

7 Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Δημοσία Βιβλιοθήκη

8 Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ῥωσικὴ Ἑταιρεία

9 Ὁ ἐν Πετρουπόλει Αὐτοκρ. Ὀρθόδοξος Παλαιστινὸς Σύλλογος

Ἐν Αὐστρίᾳ

10 Ἡ ἐν Βιέννῃ Αὐτοκρατορικὴ Ἀκαδημ. τῶν Ἐπιστημῶν

11 Ὁ ἐν Πράγᾳ μαθηματικὸς Σύλλογος τῆς Βοημίας

12 Ἡ Βασ. Βοημικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν ἐν Πράγᾳ

13 Ἡ ἐν Βιέννῃ Ἀνθρωπολογικὴ Ἑταιρεία

Ἐν Ἰταλίᾳ

14 Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας

15 Γενικὴ Ἐφορεία τῶν ἀνασκαφῶν

16 Γεωγραφικὴ Ἰταλ. Ἑταιρεία

17 Ἡ ἐν Ῥώμῃ Ἀκαδημία dei Lincei

18 Ἡ ἐν Ῥώμῃ Γαλλικὴ Σχολὴ

19 Ἡ ἐν Βενετίᾳ Ἑταιρεία τῆς Προόδου

20 Τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἀθήναιον

21 Ἡ ἐν Ῥοβερέτῳ Ἀκαδημία Degli Agiati

22 Τὸ συνέδρ. τῶν Ἀνατολιστῶν

Ἐν Γερμανίᾳ

23 Ἡ Βασιλικὴ Πρωσικὴ Βιβλιοθήκη

24 Ἡ Βασιλικὴ Σαξονικὴ Βιβλιοθήκη
25 Ἡ ἐν Γοτίγγῃ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν
26 Τὸ Αὐτοκρατορικὸν Πανεπιστήμιον τοῦ Στρασβούργου
27 Ἡ Ἀστικὴ καὶ Πανεπιστημιακὴ Βιβλιοθήκη Στρασβούργου
28 Τὸ ἐτήσιον Συνέδριον τῶν Γερμανῶν ἐπιστημόνων
29 Ἡ ἐν Χάλλῃ Γερμανικὴ Ἀνατολικὴ Ἑταιρεία

Ἐν Γαλλίᾳ

30 Τὸ ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως Γαλλικὸν Ὑπουργεῖον
31 Ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν
32 Ὁ ἐν Παρισίοις Σύλλογος πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν
33 Ἡ ἐν Μομπελλιὲ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν καὶ Γραμμάτων

Ἐν Ἀγγλίᾳ

34 Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου
35 Ἑταιρία πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Ἀγγλίᾳ

Ἐν Ὀλλανδίᾳ

36 Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν
37 Τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λουγδούνου
38 Φιλελληνικὸς Σύλλογος ἐν Ἀμστελοδάμῳ

Ἐν Ἱσπανίᾳ

39 Ἡ Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Γραμμάτων ἐν Βαρκελλώνῃ
40 Τὸ Καταλωνικὸν κέντρον ἐν Βαρκελλώνῃ

Ἐν Καναδᾷ

41 Ἡ ἐν Μονρεὰλ Β. Ἑταιρεία τοῦ Καναδᾶ

Ἐν Μεξικῷ

42 Ἡ Μεξικανικὴ Γεωγραφικὴ καὶ Στατιστικὴ Ἑταιρεία

Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς

43 Τὸ Πανεπιστήμιον Harward ἐν Καταβριγίᾳ
44 Τὸ Ἀθήναιον τῆς Βοστῶνος
45 Ἡ Ἱστορικὴ Ἑταιρεία τῆς Βερμὸν
46 Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βερμὸν
47 Ὁ Σμιθσόνειος Σύλλογος
48 Ἑταιρεία τῶν Ἐπιστημῶν ἐν St Louis
49 Ἀμερικανικὴ Ἑταιρεία τῶν Ἐπιστημῶν

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ

'Αναστάσιος Ζίννης
'Ιωάννης 'Αριστοκλῆς
Γεώργ. Π. Ψύχας
Σπυρ. Κόμνος
Κ. Ν. Κωστῆς
Στ. Α. Κουμανούδης
Γεώργ. 'Αβέρωφ
Σ. Δ. 'Αντωνόπουλος
Διον. Π. Λάμπρος

1900

Βασίλειος Λάκων
Θεοδόσιος Βενιζέλος
Σαπφὼ Λεοντιὰς

ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ, ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ
ΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ

Α'. ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ἐν Ἀθήναις

1 Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον
2 Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη
3 Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων
4 Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία
5 Φιλεκπαιδευτικὴ ἑταιρεία
6 Ἰατρικὴ ἑταιρεία
7 Σύλλογος κυριῶν ὑπὲρ τῆς γυναικείας ἐκπαιδεύσεως
8 Ἑταιρεία τῶν φίλων τοῦ Λαοῦ
9 Μουσικὸς καὶ Δραματικὸς Σύλλογος
10 Ἑταιρεία τοῦ ἑλλην. Ἐρυθροῦ Σταυροῦ
11 Φαρμακευτικὴ ἑταιρεία
12 Ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος
13 Πανελλήνιος Γυμνναστικὸς Σύλλογος
14 Μουσικὴ ἑταιρεία Ἀθηνῶν
15 Ἡ ἐν Χριστῷ Ἀδελφότης
16 Ἑταιρεία Φιλοτέχνων
17 Σύλλογος Μικρασιατῶν Ἀνατολὴ
18 Κρητικὴ Ἀδελφότης Ἡρακλειωτῶν
19 Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία
20 Θρᾳκικὴ Ἀδελφότης
21 Ἑταιρεία ὁ Ἑλληνισμὸς
22 Μεγαλοπολιτικὸς Σύνδεσμος
23 Σύλλογος Ἐμποροϋπαλλήλων
23 Σύνδεσμος τῶν Ἑλληνικῶν γυμναστικῶν καὶ ἀθλητικῶν συλλόγων
24 Βιοτεχνικὴ Ἑταιρεία
25 Λέσχη Φιλαδέλφεια
26 Ἐθνικὸς Γυμναστικὸς Σύλλογος
27 Ποδηλατικὸς Σύλλογος
28 Ἀθηναϊκὴ Λέσχη
29 Ἐπιτροπὴ Ἰταλικῶν σχολείων
30 Ἕνωσις Ἑλληνίδων
31 Λαϊκὴ Σχολὴ
32 Οἰκονομικὸν συσσίτιον

Ἐν Πειραιεῖ

33 Πειραϊκὸς Σύνδεσμος
34 Ὅμιλος Φιλομούσων
35 Καλλιτεχνικὸν Κέντρον

36 Ὅμιλος Πεζοπόρων
37 Φιλολογικὸς Σύλλογος Δημοσθένης
38 Πειραϊκὴ Ἀδελφότης

Ἐν Κορίνθῳ

39 Σύλλογος Ἀλληλοβοηθείας Ἅγιος Παῦλος

Ἐν Βουρβούλοις

40 Γυμναστικὸς Σύλλογος

Ἐν Πάτραις

41 Ἐμπορικὸς Σύλλογος
42 Παναχαϊκὸς Σύλλογος
43 Σχολὴ Ἀπόρων Παίδων
44 Σύνδεσμος Ἐμποροϋπαλλήλων Ἕνωσις
45 Βιοτεχνικὴ ἑταιρεία
46 Καλαβρυτικὸς Σύλλογος

Ἐν Πύργῳ

47 Σωματεῖον Ἀλληλοβοηθείας Ὀλύμπια

Ἐν Ἄρτῃ

48 Ἠπειρωτικὸς Σύλλ. Σκουφᾶς

Ἐν Μεσολογγίῳ

49 Παναιτωλικὸς Γυμναστικὸς Σύλλογος
50 Νυκτερινὴ Λαϊκὴ Σχολὴ

Ἐν Κερκύρᾳ

51 Δημοσία Βιβλιοθήκη Κερκύρας
52 Ἀναγνωστικὴ ἑταιρεία
53 Φιλαρμονικὴ ἑταιρεία

Ἐν Ζακύνθῳ

54 Δημοσία βιβλιοθήκη Ζακύνθου

Ἐν Ἀργοστολίῳ

55 Σχολὴ Ἀπόρων Παίδων

Ἐν Ληξουρίῳ

56 Ἐργατικὸς Σύνδεσμος Ἀδελφοποίησις

Ἐν Κωνσταντινουπόλει

57 Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος
58 Λέσχη *Μνημοσύνη*
59 Ἀδελφότης *Ξηροκρήνη*
60 Φιλεκπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης
61 Σύλλογος *Ἑρμῆς*
62 Μακεδονικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος
63 Ἑλληνοκαθολικὴ Ἑταιρεία Σύμπνοια

Ἐν Σμύρνῃ

64 Εὐαγγελικὴ Σχολὴ
65 Μουσεῖον Σμύρνης
66 Ἀγαθοεργὸς Ἀδελφότης *Ὅμηρος*
67 Θρησκευτικὴ Ἀδελφότης Εὐσέβεια

Ἐν Θεσσαλονίκῃ

68 Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος
69 Λέσχη Συντεχνιῶν

Ἐν Καστορίᾳ

70 Ἐφορεία Ἑλληνικῆς Σχολῆς

Ἐν Βάρνῃ

71 Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος
72 Ἐφορεία τῶν Σχολείων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος

Ἐν Φιλιππουπόλει

73 Φιλαρμονικὸς Σύλλογος *Ὀρφεὺς*

Ἐν Ἀδριανουπόλει

74 Ἑλληνικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος

Ἐν Ἰωαννίνοις

75 Λέσχη ἡ Πρόοδος

Ἐν Τραπεζοῦντι

76 Σύλλογος ὁ Ξενοφῶν

Ἐν Οἰνόῃ

77 Ἀναγνωστήριον ἡ *Φιλαδέλφεια*

Ἐν Σάμῳ

78 Πυθαγόρειον Γυμνάσιον

Ἐν Ἀμισῷ

79 Φιλοπρόοδος Λέσχη Ἀμισός

80 Κεντρ. Ἐφορεία τῶν Σχολείων

Ἐν Θάσῳ

81 Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης ὁ Φοῖνιξ

Ἐν Κύπρῳ

82 Παγκύπριος Σύλλογ. Εὐσέβεια

Β'. ΑΛΛΟΔΑΠΑ

Ἐν Ἀθήναις

1 Γαλλικὴ Σχολὴ

2 Αὐτοκρατορικὸν Γερμανικὸν Ἰνστιτοῦτον

3 Βρεττανικὴ Ἀρχαιολ. Σχολὴ

4 Ἀμερικανικὴ Σχολὴ

Ἐν Βελγίῳ

5 Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν, Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν

6 Βασιλικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Βελγίου

Ἐν Ῥωσίᾳ

7 Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Δημοσία Βιβλιοθήκη

8 Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ῥωσικὴ Ἑταιρεία

9 Ὁ ἐν Πετρουπόλει Αὐτοκρ. Ὀρθόδοξος Παλαιστινὸς Σύλλογος

Ἐν Αὐστρίᾳ

10 Ἡ ἐν Βιέννῃ Αὐτοκρατορικὴ Ἀκαδημ. τῶν Ἐπιστημῶν

11 Ὁ ἐν Πράγᾳ μαθηματικὸς Σύλλογος τῆς Βοημίας

12 Ἡ Βασ. Βοημικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν ἐν Πράγᾳ

13 Ἡ ἐν Βιέννῃ Ἀνθρωπολογικὴ Ἑταιρεία

Ἐν Ἰταλίᾳ

14 Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας

15 Γενικὴ Ἐφορεία τῶν ἀνασκαφῶν

16 Γεωγραφικὴ Ἰταλ. Ἑταιρεία

17 Ἡ ἐν Ῥώμῃ Ἀκαδημία dei Lincei

18 Ἡ ἐν Ῥώμῃ Γαλλικὴ Σχολὴ

19 Ἡ ἐν Βενετίᾳ Ἑταιρεία τῆς Προόδου

20 Τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἀθήναιον

21 Ἡ ἐν Ῥοβερέτῳ Ἀκαδημία Degli Agiati

22 Τὸ συνέδρ. τῶν Ἀνατολιστῶν

Ἐν Γερμανίᾳ

23 Ἡ Βασιλικὴ Πρωσικὴ Βιβλιοθήκη

24 Ἡ Βασιλικὴ Σαξονικὴ Βιβλιοθήκη
25 Ἡ ἐν Γοτίγγῃ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν
26 Τὸ Αὐτοκρατορικὸν Πανεπιστήμιον τοῦ Στρασβούργου
27 Ἡ Ἀστικὴ καὶ Πανεπιστημιακὴ Βιβλιοθήκη Στρασβούργου
28 Τὸ ἐτήσιον Συνέδριον τῶν Γερμανῶν ἐπιστημόνων
29 Ἡ ἐν Χάλλῃ Γερμανικὴ Ἀνατολικὴ Ἑταιρεία

Ἐν Γαλλίᾳ.

30 Τὸ ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως Γαλλικὸν Ὑπουργεῖον
31 Ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν
32 Ὁ ἐν Παρισίοις Σύλλογος πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν
33 Ἡ ἐν Μομπελλιὲ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν καὶ Γραμμάτων

Ἐν Ἀγγλίᾳ

34 Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου
35 Ἑταιρία πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Ἀγγλίᾳ

Ἐν Ὀλλανδίᾳ

36 Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν
37 Τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λουγδούνου
38 Φιλελληνικὸς Σύλλογος ἐν Ἀμστελοδάμῳ

Ἐν Ἱσπανίᾳ

39 Ἡ Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν Γραμμάτων ἐν Βαρκελλώνῃ
40 Τὸ Καταλωνικὸν κέντρον ἐν Βαρκελλώνῃ

Ἐν Καναδᾷ

41 Ἡ ἐν Μονρεὰλ Β. Ἑταιρεία τοῦ Καναδᾶ

Ἐν Μεξικῷ

42 Ἡ Μεξικανικὴ Γεωγραφικὴ καὶ Στατιστικὴ Ἑταιρεία

Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς

43 Τὸ Πανεπιστήμιον Harward ἐν Καταβριγίᾳ
44 Τὸ Ἀθήναιον τῆς Βοστῶνος
45 Ἡ Ἱστορικὴ Ἑταιρεία τῆς Βερμὸν
46 Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βερμὸν
47 Ὁ Σμιθσόνειος Σύλλογος
48 Ἑταιρεία τῶν Ἐπιστημῶν ἐν St Louis
49 Ἀμερικανικὴ Ἑταιρεία τῶν Ἐπιστημῶν

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίναξ Δ'. Τὸ Ἰσμήνιον. Νοτιανατολικὴ ἄποψις τῆς Καδμείας.

Πίναξ Ε΄. Βορειανατολικὸν ἄκρον τῆς Καδμείας. Τὸ Ἄμφιον.

Πίναξ Ϛ'. Προάστειον Πυρί. Ἁμαξιτὴ ὁδὸς εἰς Λεβάδειαν.

Πίναξ Ζ'. Προάστειον Ἅγιοι Θεόδωροι. Οἰδιποδία κρήνη.

Εν 'Αθήναις έκ του Τυπογραφείου της 'Εστίας Κ. Μάϊσνερ και Ν. Καργαδούρη — 2870.